LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՄԱՐՏ 1933

1 Mars 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2125

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՊԱՏՃԱՌՆԵՐ ԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐ

Երկու խօսք եւս՝ Կրընոպլի արիւնհեղութեան առթիւ:

Առաջին անգամ չէ որ «Հօկ»ի մարդիկը հանդէս խանգարելու փորձ կը կատարեն: Ոչ ալ միայն Ֆրանսայի մէջ:

Հարեւանցի ակնարկ մը վերջին տասը տարիներու պատմութեան վրայ՝ պիտի պարզէր մէկէ աւելի համոզիչ փաստեր:

1926 Մայիսին, նոյն մարդիկը փորձեցին խանգարել Ա. Ահարոնեանի բանախօսութիւնը, Լիոնի մէջ, եւ հետեւանքը եղաւ արիւնհեղութիւն: — Բանուոր մը սպաննուած:

Անոր մինչ ալ, իրենց թերթերով կամ գրգռիչ թռուցիկներով, զգացումն կը սերմանէին — ու կը սերմանեն — Ապրիլ 11ի, Մայիս 28ի եւ ուրիշ տօներու առթիւ:

Մեր ձեռքին տակ ունինք հաւաքածոյ մը այդ հրատարակութիւններէն, որոնք ամէն բանէ առաջ եղբայրասպան մարտակոչեր են:

Տարի մը — եթէ չենք սխալիր 1927ին — կը սպառնային «կարմիր փայտերով» դիմաւորել յառաջիկայ Ապրիլ 11ը...

Ուրիշ տարի մը, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ, ուզեցին վերնատունէն թռուցիկներ նետելով խանգարել Մայիս 28ի տօնը: Եւ հետեւանքը եղաւ անխնայ ծեծ՝ սրահին դրան առջեւ:

Մարսէյլի, Տէսինի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ սովորական եղած են զանազան տօներու խանգարման փորձերը, միեւնոյն հետեւանքներով, — իրարանցում, ծեծ, երբեմն ալ ձերբակալութիւն:

Ցուցահանդէսի մէջ, ուր բռնցքներ կը բռնուին ու կը հալին, անոնց տօնի ալ՝ մինչ անպակաս են եղած ընդհարումներ:

Այս տեսակէտէն մրցանիշը կարեց ներդաշնութի պատրուակը՝ 1932ին:

Նոյն իսկ ներդաշնութի լիազօր Շահվերդեանը պատուի համարեց այս ճակատին վրայ, բանուորներ իրարու դէմ հանելով, Լիվազմայի եւ Քոքինիոյ գաղթակայաններուն մէջ: Եւ ... իր հռչակաւոր խօսքը — «Ես արիւնից չեմ վախենում»:

Նոյն տարին, վարձու կարմրուկներ խանգարեցին Ապրիլեան ... Սելանիկի եկեղեցին մէջ: Իսկ Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը արգիլուեցաւ Աթէնքի մէջ, նոյն ինքն խորհրդային պահանջով:

Երկար պիտի ըլլար արձանագրել Սուրիոյ եւ ուրիշ գաղութներու մէջ կատարուած փորձերն ու խառնակութիւնները:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ Երեւանցիները կանխորոշ ծրագիր մը ունին, առիթէ առիթ «գործ ունենալու»: Եւ անշուշտ Երեւանի գնահատանքին արժանանալու:

Ճիշդ է որ, տարիներու ընթացքին, հետզհետէ պակսեցաւ ... թափը: Բայց, գալը կը շարունակուի առանց ընդհատման: Փողոցէ փողոց, սրճարաններու մէջ կամ սրահներու ...:

Քանի մը շաբաթ առաջ Փետր. 18ի տօնակատարութեան առթիւ, Փարիզի «հոկտեմբերիկ»ները պարապ սեպեր էին թռուցիկ ցրուել Սոսիէթէ Սավանթի շրջականները: Բայց, հանդիպելով ... աչքերու, կէս ճամբան մնացին:

Մէկ խօսքով, դաւադիրները դադար առած չունին, եւ թոյն ... ամէն պատեհութեամբ:

Անշուշտ ազատ են՝ ե՛ւ գրելու ե՛ւ խօսելու: Սանձարձակ ազատութիւն կը վայելենք եւ ամէն մարդ կրնայ իր տեսակէտին կառ...:

Ո՛ւր էր որ ամէն ինչ վերջանար թերթով եւ թռուցիկով:

Մինչդեռ, խառնակիչները յաճախ խօսքէն գործի կ'անցնին, առանց մտածելու հետեւանքներու մասին:

Ահա՛ վերջին ողբերգութիւնը, Կրընոպլի դէպքը, — մէկ մեռեալ, չորս վիրաւոր եւ շարք մը ձերբակալութիւններ:

«Հոկտեմբերիկ»ները իրենք ալ ունին իրենց տօները: Մասնաւորապէս նոյ. 29ի Բարեկենդանը: Բայց, ո՞վ կը փորձէ խանգարել: Ո՞վ կը հետաքրքրուի:

«Կարմիր փայտե՞ր»ն են որ կը պահպանեն խաղաղութիւնը, թէ «հակայեղափոխական»ներուն արհամարհանքը եւ պաղարիւնը:

Արդ, ինչո՞ւ խուճապի կը մատնուին, երբ ո՛ր եւ է ազգային տօն կը սարքուի: Կամ երբ Դաշնակցութիւնն է որ ասպարէզ կ'իջնէ:

Զափու՞լ կ'ուզեն: Բայց անկրթութիւն է չափուիլ ուրիշին ... մէջ, եւ հանդէսի մը պահուն:

Երբ կազմակերպութիւն մը սրահ կը վարձէ եւ տօն կամ բանախօսութիւն կը սարքէ, ուրիշները իրաւունք չունին երթալ ... խանգարելու եւ մաղձ թափելու:

Արեւելցի ենք եւ աջ-ձախ չենք նայիր: Ու կիրքի պահուն, ...ը չի կրնար զանազանել զարնողն ու զարնուողը:

Բայց, հաշուեյարդարի վայր չէ հանդէսը:

Եթէ չէք մեղքնար զոհերուն — ո՛ր հոսանքին ալ պատկանին — ...ցէք այն ժողովուրդին որ կը խռնուի սրահէ սրահ, որ մեզ ... մեր կիրքերուն մէջ, եւ կ'երթայ հայերէն խօսք լսելու:

Այսպիսի դէպքերու մէջ, մեզի համար անըմբռնելի է յաղթանակ եւ պարտութիւն:

Ողբալի են այս երեւոյթները, ո՛ր կողմէն ալ գիտենք:

Եւ մենք աւելի քան երբեք պաղարիւն, հաւասարակշռութեան կը հրաւիրենք մեր հանդէսներու կազմակերպիչները:

Անոնք պարտաւոր են անկարելին փորձել, ո՛ր եւ է գրգռութեան չզիջելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԴԷՊՔԻՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Հօկճի»ները գաղտնի ժողով գումարելով, կ'որոշեն խանգարել հանդէսը

25 «ՈՒԽՏԵԱԼ»ՆԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 26 փետր. (Ցառաջ) — Կրընոպլը Ֆրանսայի ամէնէն խաղաղ գաղութներէն է եւ այն, ինչ որ պատահեցաւ կիրակի օրուան հանդէսին, ցնցող տպաւորութիւն ձգեց ամէն տեղ:

Փետրուար 18ի տօնը կը զուգադիպէր Վարդանանցի եւ գաղութն ամէն տարի, միացնելով այդ երկու պատմական դէպքերը, միասին կը տօնէ: Այս տարուան հանդէսի օրը ճիշդ Բարեկենդանի կիրակիին հանդիպեցաւ, բայց եւ բաւական բազմութիւն էր եկած, իր յարգանքի տուրքը տալու զոյգ «Աւարայր»ներուն:

Ծերունի եւ հին յեղափոխական «Պապան» արդէն բեմ էր ելած հանդէսը բանալու, երբ սրահէն ներս մտան խմբովին մօտ 25 երիտասարդներ: Նորեկները բոլորը միասին տեղ գրաւեցին սրահի աջակողմը: Հանդէսին կազմակերպիչները գիտէին որ բոլորն ալ հակառակորդներ էին եւ իրենք զիրենք մեծամասնականներ կը յորջորջէին:

Նախագահի բացման խօսքէն վերջ, եղան երգ եւ արտասանութիւններ: Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Աշոտ-Արծրունին, որ ճառը սկսաւ գաղափարական ձեւով եւ չարունակեց չատ մեղմ, ներկայացնելով պատմական անցքերը: Ապա համեմատութեան դնելով Փետր. 18ը եւ Վարդանանցը, բացատրեց երկուքին իմաստը եւ այն պատճառները, որոնք կը մղեն մեզ ամէն տարի կատարելու այս տօները: Այնուհետեւ սկսաւ պարզել անկախութեան գաղափարը եւ համայնավարներու հասկացողութիւնը այդ մասին: Դեռ խօսքը չէր աւարտած, երբ հակառակորդները սկսան պոռալ.

— «Սուտ է, ձայն կ'ուզենք, Հանրապետական Հայաստանն անկախ չէր, կեցցէ՛ Խորհրդային Հայաստանը» եւն.:

Հանդէսին կազմակերպիչները մօտեցան աղմկարարներուն եւ խնդրեցին չխանգարել: Բանախօսն ալ, որ եւ է միջադէպ կանխելու համար, բեմէն խօսեց, դնաց մտաւ խանգարիչներու խումբին մէջ եւ նոյնպէս խնդրեց չխանգարել, խոստանալով իր խօսքը լրացնելէ վերջ պատասխանել իրենց հարցումներուն եւ իրենց տեսակէտները պաշտպանելու հնարաւորութիւն տալ: Ցետոյ վերադարձաւ բեմ, շարունակելու իր խօսքը: Այդ միջոցին հակառակորդ խումբը միաբերան բացագանչեց «կեցցէ՛ Խորհրդային Հայաստանը» եւ սկսաւ ծափահարել եւ յարձակիլ կազմակերպիչներուն վրայ:

Այդտեղէն սկսաւ կռիւը, նախ դուռին առջեւ, յետոյ շարունակուեցաւ սանդուղի աստիճաններու վրայ եւ հասաւ մինչեւ փողոց: Երբ ոստիկանները վրայ հասան, արդէն բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուած էին: Ծանր վիրաւորները, թիւով հինգ հոգի, փոխադրուեցան հիւանդանոց: Բոլորն ալ խանգարիչներն էին: Երկուքին վէրքերը կապելով տուն ղրկեցին, իսկ երեք հոգի թողուցին հիւանդանոցին մէջ, ուր մէկը՝ Մկրտիչ Տէօվլէթեան, 34 տարեկան, ամուրի, մեռաւ երկուշաբթի առտու:

Սրահին մէջ աննկարագրելի իրարանցում յառաջ եկաւ: Կիներու վայնասունը, երախաներու ճիչը, հայհոյանք ու գոռում-գոչում իրար խառնուած էին: Բազմաթիւ կիներ մարեցան:

Ձերբակալուեցան երկու հոգի: Մէկը՝ նոր ամուսնացած երիտասարդ մը, միւսը՝ հնչակեան մը, որուն գրպանէն ատրճանակ գտնուած էր:

Դէպքէն վերջ բանախօսն անձամբ ներկայացաւ ոստիկանատուն եւ տուաւ հարկ եղած լուսաբանութիւնները:

Բազմաթիւ չէզոքներ, որոնք ներկայ էին հանդէսին, իրենց զայրոյթը կը յայտնեն այս նախամտածուած եւ անարգ յարձակումին առթիւ:

Այս նոյն մարդիկը անցեալ տարի փորձեր էին խանգարել Մայիս 28ի հանդէսը: Սակայն, այն ատեն ընդամէնը 8 — 10 հոգի էին եւ չհամարձակեցան յարձակիլ եւ կազմակերպիչներու պահանջին վրայ սրահէն հեռացան:

Ստոյգ աղբիւրէ կ'իմանամ թէ, շաբաթ օր, «Հօկճի»ները յատուկ ժողով գումարած են եւ ձեռքերը վեր բարձրացնելով, երդում ըրած են ամէն գնով խանգարել հանդէսը:

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երէկ հեռախօսով ստացանք հետեւեալ տեղեկութիւնը. — Ոստիկանութիւնը երեք հոգի եւս ձերբակալեց, եղած ցուցմունքներուն վրայ. որով կալանաւորներու թիւը կը բարձրանայ հինգի: Վախ կայ որ ուրիշ ձերբակալութիւններ ալ կատարուին:

Ամբողջ գաղութը յուզման մատնուած է:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐԸ

Մեր թղթակիցը ղրկած է երեք թերթեր, «Լը Փըթի Տոֆինուա», «Լա Տէփէշ Տոֆինուազ» եւ «Լա Ռէփիւպլիք տիւ Սիւտ-Էսթ», որոնք մանրամասնօրէն կը նկարագրեն ցաւալի դէպքը:

Բոլորն ալ դէպքին պատճառ կը նկատեն համայնավարներու յարձակումը: «Լը Փըթի Տոֆինուա» այսպէս կը խորագրէ դէպքը. — «Հայ հայրենասէրներու ժողով մը խանգարուած համայնավարներու կողմէ»: Իսկ «Լա Ռէփիւպլիք» խոշոր գիրերով կը գրէ. — «Կրընոպլի մէջ, հայկական տօնի մը առթիւ, իրենց համայնավար հայրենակիցներէն քանի մը հոգի բանի սրահ մտան եւ ընդդիմացան դանակներով, թողլով մէկ մեռեալ եւ չորս վիրաւոր»:

Երեք թերթերէն քաղուած մը՝ յաջորդով:

Պոլսոյ Պատրիարքարանին գոյքերը

ԾԱԽՈՒ ԿԸ ՀԱՆԵՆ, 5000 ՈՍԿԻ ՏՈՒՐՔ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՎ

Պոլսոյ ելմտական պաշտօնեաները փետր. 22ին Պատրիարքարան գացին եւ ծախելու ձեռնարկեցին հաշուի ենթարկուած կարասիները, գանձելու համար 5000 ոսկիի կալուածատուրքը, որ առնէն մը ի վեր կը պահանջուէր:

Թէեւ նախապէս կ'ուզուէր Պէտէքէն փոխադրել կարասիները եւ հոն աճուրդ կատարել, բայց յետոյ որոշուեցաւ տեղին վրայ կատարել վաճառումը: Յաջորդ օր, Վարդանանց տօնին առթիւ, Պատրիարքարանը բէեւ փակ էր, բայց պաշտօնեաները յայտնեցին թէ արկղակալ Պ. Ա. Շիրինեան քանի որ Գումգափու կը բնակի, անոր ներկայութիւնը բաւական է, աճուրդը կատարելու համար:

Պատրիարքարանը վ. Ցռաքեն՝ առեւանին դիմած ըլլալով, պիտի փորձէ յետաձգել գործողութիւնը, քանի որ ըստ հին օրէնքին վերծ է կալուածատուրքէ:

Գումգափուի ելմտական պաշտօնեաները փետր. 23ին Պատրիարքարանի հաղորդեցին թէ ծախելու պիտի ձեռնարկեն Պատրիարքարանի կարասիները եւ թէ իրենք Ղալաթիա կ'երթան:

Արդարեւ, քիչ յետոյ մուխթարին հետ Ղալաթիա գացին, հաշուի ենթարկելու համար խորհրդարանին կարասիները: Խնամակալութեան գանձապետ Պ. Ժ. Ազնաւորեան բացատրեց թէ Ղալաթիա առանձին եկեղեցի մըն է, անջատ մարմին մը ունի եւ հետեւաբար անոր կարասիները Պատրիարքարանի չեն պատկանիր:

Պաշտօնեաները ասոր վրայ տեղեկագիր մը պատրաստելով մեկնեցան:

Պաշտօնեաները գացին նաեւ Բերա, այդտեղի կարասիները հաշուի ենթարկելու համար:

× Անցեալ տարի, Քաղաքապետութիւնը 500 ոսկիի մօտ *թանզիֆաթ*ի եւ լուսաւորութեան տուրք պահանջեց Ազգ. Կեդրոնական վարժարանէն: Խնամակալութիւնը դիմեց Պետական խորհուրդին եւ բացատրեց թէ վարժարանը շահու համար բացուած չէ եւ բացը միշտ եկեղեցական հասոյթներով կը գոցուի: Եւ որոշում մը ձեռք բերաւ, որով դպրոցը զերծ կը կացուցուէր այդ տուրքէն:

Ասոր վրայ Քաղաքապետութիւնը վերաքննութեան դիմեց, պատճառաբանելով թէ, համաձայն Ազգ. ժողովի մեկնաբանութեան, թոշակաւոր աշակերտ ունեցող վարժարանները պէտք է վճարեն քաղաքապետական տուրքերը:

Պետական խորհուրդը, 31 յունուար 1933ի իր նիստին քննած է այս խնդիրը եւ միաձայնութեամբ մերժած է Քաղաքապետութեան դիմումը, այն պատճառաբանութեամբ թէ իր տուած որոշումը վերջնական է եւ որ եւ է մեկնաբանութիւն չի կրնար փոխել զայն:

Կուսակալութեան կողմէ Խնամակալութեան հաղորդուեցաւ վաւերացեալ պատճէնը այս նոր որոշման, որով դպրոցը զերծ կը մնայ *թանզիֆաթ*ի եւ լուսաւորութեան տուրքէն:

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

«ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ ՎԵՐՋ ՊԱՂԵՍՏԻՆՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՄԻԱՑՆԵՆՔ»

Հալէպի մէջ բացուեցաւ ազգայնականներու ժողովը:

Անցեալ շաբթու, Իպրահիմ պէյ Հանանօ, Հաշիմ պէյ Աթասի եւ միւս վարիչները աղօթած են մեծ մզկիթին մէջ: Ցիսուն հազար հոգի ներկայ գտնուած է աղօթատեղիին մէջ: Ըստ թերթերու տեղեկութեանց, կը գտնուէին նաեւ շատ մը քրիստոնեաներ:

Աղօթքէն վերջ, ճառ մը խօսած է երիտասարդ Մուսթաֆա Սէֆէրէնի եւ խօսքը ուղղելով ազգայնական պետերուն, յայտնած է որ ժողովուրդը իրենց հետ է եւ կ'ուզէ Միութիւն: Վերջը խօսք առած է Ֆարիս պէյ Խուրի եւ շնորհակալութիւն յայտնած Հալէպի ժողովուրդին, որ առանց կրօնքի ու ազգի խտրութեան միակամ փարած է ազգային իտէալին եւ կ'ուզէ Միութիւն: Ֆարիս պէյ աւելցուցած է.

— «Ֆրանսացիները կ'ըսեն թէ ազգայնականները Սուրիոյ մէջ փոքրամասնութիւն են եւ գրգռիչներ. սակայն օր մը հասաւ որ մարզպանը ըստիպուեցաւ ըսել. «Ամբողջ Սուրիացիները չեն ուզեր հովանաւորութիւնը»: Մենք Ֆրանսացիներու հետ մեր հաշիւը կարգադրելէ վերջ, պիտի տիրանանք նաեւ Պաղեստինին եւ Միութիւնը պիտի ըլլայ կատարեալ»:

Ժողովուրդը ծափերով փառաբանած է ազգայնական պետերը եւ օդին մէջ արձակուած են բազմաթիւ գնդակներ: Մինչեւ պանդոկ Պարոն, ոստիկանական բազմութիւն մը հետեւած է պետերուն եւ ժամերով հոն բռնած:

ՆՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Շաբաթ առտու դանակի հարուածներով սպաննուեցաւ Սօֆիայի նամականաց տեսուչը, Պ. Իվանով: Մարդասպանն է ցրուիչ մը, որ նամբուած էր:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

10րդ ՑԱՆԿ

Ռընուժի հայրենակիցներէն

	Ֆր.
Տիկ. Սիրանուշ Գանանեան	40
Աբրահամ Գանանեան	10
Նշան Մուրատեան	25
Սարգիս Պրէեան	20
Արմենակ Թովմասեան	15
Վահան Խաչատուրեան	10
Յակոբ Ջաֆարեան	10
Կարապետ Թադոյեան	10
Յակոբ Մինասեան	10
Գրիգոր Ճանիկեան	5
Խաչատուր Շալվարճեան	5
Տիկ. Նարդուհի Շալվարճեան	5
Գումար	165
Փետր. 27ի գումարը	2483
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	2648

×

... Խմբագիր,

ՌԸՆԱԺ, 26 փետր. — Այս փոքրիկ գաղութը մէկ տարիէ ի վեր տնտեսական տագնապին զոհուած աւերներով կը տուայտի, եւ քանի մը անգործներ ալ ունի: Բայց մեր ազգային եւ եղբայրական անյետաձգելի պարտքը կատարելու համար, անցեալ կիրակի խորհրդակցական ժողով մը գումարեցինք Պ. Սարգիս Պրէեանի բնակարանը: Ժողովին ներկայ էր գրեթէ ամբողջ գաղութը: Քանի մը խօսքով բացատրուեցաւ ժողովին նպատակը եւ մեր եղբայրներու թշուառութիւնը: Ցետոյ յանձնախումբ մը ընտրուեցաւ հանգանակութիւն ընելու համար:

Ընտրուած յանձնախումբը անմիջապէս սոյն ժողովին մէջ սկսաւ հանգանակութեան: Բոլորս ալ յուզուած մասնակցեցանք այս եղբայրական անյետաձգելի պարտքին: Տասը վայրկեանէն հաւաքուեցաւ 165 ֆր.: Կը խնդրենք հրատարակել ցանկը:

Վ. Խաչատուրեան

Գերմանական Խորհրդարանը կրակի տրուած

ԲՈՒՌՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԿԸ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԻՆ

Երկուշաբթի գիշեր ժամը 11ին ահաւոր հրդեհ մը ծագեցաւ գերմանական խորհրդարանին մէջ, մոխիր դարձնելով ժողովասրահը եւ յարակից նրբանցքներն ու սրահները: Հրշէջները գերմարդկային ճիգեր փորձեցին, փրկելու համար հոյակապ շէնքը, բայց մասամբ միայն յաջողեցան: Կրակը ձգուած էր չորս տարբեր կէտերէ: Շէնքին մէջ ձերբակալուեցաւ հոլանտացի համայնավար մը, Վան տէն Լուպէ, իբրեւ հրձիգ: Ոստիկանականը ... կ'ըսէ թէ ամ...

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

«Դրամատիրութեան վերջը»

Գոնէ ես չեմ կրնար յաւակնիլ թէ՝ մէկ ժամ կամ երկու յօդուածով կարելի է գոհացուցիչ ամփոփումը տալ այս գիրքին։ Ու կ'արժէր որ թարգմանուէր ան՝ ծայրէ ի ծայր։

Սովո՞ր ենք, սակայն, նկրտելու մեր չունեցած՝ տնտեսական, քաղաքական եւ ընկերային երկերու թարգմանութիւններ։ Քանի՞ գիրք պիտի կրնայիք ցոյց տալ որ։

Ի՞նչ, գլո՞ւխ կը ցցէ ձեր ազգային հպարտութիւնը։ Օ՛, մի՛ վրդովիք։ Շատ ժխոր «քաղաքական տնտեսագիտութիւն»ը մեր լեզուով չկարդացինք տակաւին։ Եւ սակայն, կ'ըսուի թէ ,առաջնակարգ ժողովուրդ մըն ենք ... ։ Բայց կը խնդրեմ որ ձեր ազգասիրութիւնը չվիրաւորուի, երբ յիշեցնեմ ձեզի թէ՝ Թուրքը թարգմանած է զայն, ժխոր գիրքը։ Այո, Թուրքը, զոր միամտաբար թէ ունայնաբար, ապշամոլաբար թէ յամառաբար, մեզմէ յիսուն տարի յետամնաց դաւանեցանք։

Պիտի կրնա՞ք վաւերացնել որ նախանձելի ըլլայ ճաշակը կամ հակումը, զոր ունինք ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական խնդիրներուն համար։ «Մեր ինչու՞ն պէտքը» ըսելով՝ ո՞ւս պիտի թօթուէք։ Բայց անցած են այդ օրերը։

X

«Դրամատիրութեան վերջը» բաւական խօսեցաւ իր վրայ։ Եւ ոչ միայն Գերմանիոյ մէջ, ուր ծննդավայրն է անոր, այլ ամէն դուրս ալ։

Հեղինա՞կը գիրքին։ Ըստ Տանիէլ Հալէվիի, որ Ֆրանսական թարգմանութեան յառաջաբանն է ստորագրած, չինծու է Ֆէրտինանտ Ֆրիտ անունը, տպուած կողքին վերեւ։ Այս անունին տակ՝ հեղինակներու խմբակ մը կը տեսնէ Հալէվի, եւ այդ խմբակին ողնաշարն մը կը նշանակէ, Հանս Զէհրէրը, երիտասարդ եւ յայտնի գրագէտ։

Ըստ իս, սակայն, կարեւորը այնքան ուղեղը կամ ուղեղները չեն, որքան անոր կամ անոնց ըսածը։ Ու կը բաւէ գիտնալ թէ գիրքը գերմանական արտածում է։

«Դրամատիրութեան վերջը»ին իբր միջավայր՝ առուած է գլխաւորաբար Գերմանիան։ Եւ սակայն, տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական բոլոր խնդիրները, որ հոն կը պարզուին եւ արմատական վերլուծումէ մը կ'անցնին, երկրին սահմանները կը ճեղքեն կ'անցնին, ժամանակին եւ միջոցին ընդմէջէն։

Գիրքին հինգ գլուխները, գրեթէ ամէն էջի վրայ, իրենց ստորաբաժանումներովը կը բացուին, յաճախ ինքնատիպ, ուշագրաւ եւ թելադրիչ վերնագիրներու տակ։ Ու տակաւ գնահատելի գիւտութիւն մըն է ընթերցողին համար։ Կարճլուկ գլուխներուն մէկէն միւսը անցնելու առեն, մտածումի, խորհուրդի կամուրջ մը կը նետէք։

Ու որքան ալ վարժ ըլլաք կարդալու առեն միանգամայն խոկալու, վերլուծելու, դարձեալ անդիմադրելի փորձութիւնը պիտի ունենաք շատ հեղ կանգ առնելու եւ գլուխը ձեռքերուն մէջ՝ աչքերը փակելու։ Այս կը պարտադրեն ձեզի՝ մեր օրերու բարդ հարցերը, որոնց սրբերգութիւնը միլիոնաւոր սիրտեր կը ճմլէ այսօր։

Գիրքը դրամատիրական դրութեան պատմականը, իմաստասիրութիւնը եւ վերլուծումն է։

Կը տրուի նախ, արագ եւ ամփոփ, ընաշրջումը ճարտարարուեստական յեղափոխութեան։ Բոլոր գիւտերը տոգանցքի կ'ելլեն։

Ու բնականաբար, դրամատիրութեան միթթումի զուգաթնակէտին հետ, միաժամանակ, ներկայ պիտի ըլլաք միւս զուգաթնակէտին, ընկերային շարժման, որ կ'ուղղուի անոր, դրամատիրութեան դէմ։

Եօթը տարին անգամ մը տագնապ մը։ Կ'երեւի թէ առիկա օրէնքն է դրամատիրական դրութեան։

Ու դարձեալ պատմութիւնը օգնութեան կը փութայ։

1815ին, մեծ տագնապ մը։ Նախ գիւտեր։ Կը շատնայ, կ'աճի արտադրութիւնը։ Գնող չկայ։ Գինները կ'իյնան։ Անգործութիւն։ Կը փակուին շատ մը շահագործարաններ

1825ին, Անգլիոյ մէջ, վեց շաբաթուան ընթացքին, եօթանասուն դրամատուն կը փակեն դուռները։

1836—1839ին, Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ, վեց հարիւր տասնըութը դրամատուն կը սնանկանան։

1847ին, սարսափ եւ Քրախ (փլուզում)։ Գիներու անկում։ Անգործութիւն։

1857ին, առաջին անգամը ըլլալով, տագնապը համաշխարհային բովանդակ տնտեսութեան վրայ կը տարածուի։ Դրամատուներու սնանկութիւն։ Անգործութիւն։ Կ'իջնեն գիները եւ աշխատավարձերը։

1873ին, անհուն տագնապ մը։ Գէտք եղաւ որ երեք տարիներ անցնէին, որպէսզի հանդարտէր փոթորիկը։

Ցնցող դարձեալ տագնապ, 1882, 1890 թուականներուն։

1900ին, Քրախ։ Համաճարակը կը բռնէ ամբողջ երկիրը։ Համաշխարհային մեծ տագնապ։

1914ին, խուճ։ Բռնկած է աշխարհը։

1920ին, մեծ տագնապ։ Տասը միլիոն անգործ (մէկ միլիոն Գերմանիոյ մէջ, մէկուկէս միլիոն Անգլիոյ մէջ, երեքուկէս միլիոն Միացեալ Նահանգներու մէջ)։ Կէս անգործներով եւ անգործներու ասին բեռ ընտանեկան անդամներով՝ վաթսուն միլիոն։

Ոչ միայն անգործները, հապա ամբողջ Եւրոպան, մանաւանդ կեդրոնականը, անօթութենէ կը տառապէին։ Ռուսիոյ մէջ, Վոլկայի վրայ, չորս միլիոն մարդ անօթութենէ կը մեռնէին, մէկ տարուան ընթացքին։

Մինչեւ անգլին, միւսնոյն տարին, Արժանթինի ցորենով կը տաքցնէր իր շոգեշարժները։ Ու չմոռնալ որ, Ռուսիա այլեւս չէր գնէր դուրսը։

Ու վերջապէս, կը հասնինք 1929ի համաշխարհային տագնապին, որուն սարսափին տակ, մարդկութիւնը խեղկատակ մահամերձ հիւանդին պատկերը կը պարզէ ներկայիս։

Լայնքովն ու անդրութեամբը, պատմութեան մէջ իր անունը չունի ներկայ տագնապը։

Երեք մեծ ճարտարարուեստական երկիրներուն մէջ (Ամերիկա, Անգլիա, Գերմանիա) ապրուստը ճարելու կարող ուժէն մէկը անգործ է։ Գործաւորներուն եւ պաշտօնեաներուն երեքէն մէկը անգործ է։

Դրամատիրական պատմութեան արձանագրած անգործներու թիւին ամենաբարձրն խել կրկնուած է այսօր։

Ոչ մէկ առեն, գիները այնքան ինկած են, որքան ներկայիս։ Կ'ակնոց մատուցումը, կը նուազի խնդրանքը։ Ու ահա գին է տարբերութիւնը անոնց միջեւ։

Չեն կրնար գնել գիւղացիները։ Չեն կրնար գնել գործաւորները։ Պէտքերը պէտք կը մնան։ Գոհացուած չեն դանոնք անոնք։

Ու պարզ բան է որ, անգործներուն թիւը կը մեծնայ, զուգահեռաբար, թիւին հետ գործարաններուն, որոնք կանգ կ'առնեն իրարու ետեւէ։

Գիրքը տագնապին կուտայ երեք գլխաւոր պատճառ.

ա) Նախանիւթերու արտադրիչ մեծ երկիրներու հողագործական գերարտադրութիւն.

բ) Ճարտարարուեստական զերընդլայնում՝ ճարտարարուեստական երկիրներու մէջ.

գ) Դրամագլուխի կարողութեան եւ պաշտօնի նուազում։

Ու չի մոռնար գիտել տալ որ, Ռուսիոյ բացակայութիւնը համաշխարհային տնտեսութեան անհուն կաթսային մէջ, խորունկ դղրդիւններ կը պատճառէ։

Իսկ գիներու անսահման փլուզումը ցոյց կուտայ միմիայն այն իրողութիւնը, որ պահանջատէրը կը մերժէ ապրանքով վճարուիլ։

Հապա՞ գիւղացիները համայն աշխարհին։ Կը հեծեն անոնք՝ ծանր բեռանը տակ ճնշիչ պարտքերու եւ տոկոսներու, որոնք կ'աճին փոխանակ պակսելու։

Ինչո՞ւ զարմանալ այն առեն, որ խմորուի ընդվզումը ամենուրեք, եւ պայթի ան, հոս ու հոն։ Ու յետոյ ալ չի նշմարուիր թէ, դժգոհներու դունդը գիւղացիներո՞ւ սեւ դրօշին տակ կը յառաջանայ, թէ գործաւորներու կարմիր դրօշին։

Ու գիրքը կը յայտարարէ թէ ծերացած են եւ յոգնած՝ տնտեսութեան պետերը, ղեկավարները։ Անոնք այլ եւս անկարող են կատարելու իրենց պարտականութիւնը։ Եւ անոնց տեղ, բեմին վրայ կ'երեւին քաղաքական նոր պետեր։ Ներկայիս այլ եւս պետութիւնն է որ կը կազմէ նշանաւոր դէմքերը. Լէնին, Ստալին, Հուվըր, Սնոտըն, Մուսոլինի։ Գեստական այս մարդոց մեծ մասը զանգուածէն կուգայ։

Ճարտարարուեստական յեղափոխութիւնը վերջացեր է։ Ու ա՛լ պէտք չէ ակնկալել հիմնական նոր գիւտեր։ Դրամատիրութեան սկզբունքներէն մէկն՝ մրցակցութիւնը այլ եւս չի կրնար կիրարկուիլ գործնականօրէն։ Միւս սկզբունքը՝ ազատ փոխանակութիւնը, եւ համաշխարհային տնտեսութեան գաղափարը կը չգոյանան մաքսային պատուարներով։

Աւարտեր է ռամկավարութեան ըլլալիքը, գործը։ Ազատ մրցակցութիւնը ա՛լ մեծ մարդեր չի ծնիր։ Ներկայ սերունդը, ուժգնօրէն ցնցուած մեծ տագնապէն, չունի կորովի, հզօր պետեր՝ պետութեան մէջ, ժողովուրդին մէջ, տնտեսութեան մէջ։

Մեր սերունդը կը փորձէ ճողոպրիլ տագնապէն։ Իր գործունէութիւնը, սակայն, դիմանալու, տոկալու մէջ միայն կը պարփակուի։ Ճիշդ է թէ, ան ունի գաղափարներ, բայց դեռ առիթը չունեցաւ զանոնք արժեւորելու։

Ու գիրքը կը հաւատայ թէ, յաջորդ սերունդին, ժողովուրդը (եւ ոչ տնտեսութիւնը) պիտի տայ պետական նոր դէմքեր։

Պետութիւնը արդէն հետզհետէ կը նոյնանայ ժողովրդական զանգուածներու հետ։ Կը նոյնանայ ընկերային ապստամբութեան հետ՝ ընդդէմ դրամատիրութեան։

Ու պետութիւնն է որ պիտի տայ վճռական եւ մահացու հարուածը դրամատիրութեան։ Ու այն առեն, տնտեսական բոլոր հիմնարկութիւնները պիտի պետականացուին։ Սեփականութեանց նորէն նոր բաշխումին պիտի ձեռնարկուի, եւն., եւն.։

Տնտեսութիւնը, որ կը ստեղծէր պէտքեր, պիտի այսուհետեւ սահմանուած ըլլայ պէտքերը գոհացնելու։ Եւ քաղաքական տնտեսագիտութեան տեղը պիտի անցնին կրկին քաղաքական գիտութիւնները։

Ու գիրքը կանգ չառներ։ Ան կը շարունակէ մեղադրել, յանդիմանել դրամատիրական դրութիւնը, ուր դրամը ամէն ինչ է։ Չենք խորհիր այլ եւս «ինչ»ին, «ինչպէս»ին։ [illegible] «քանի»ն է։

Ամերիկայի մէջ, յաճախ կը հարցնեն. — Քանի՞ կ'արժէ աս մարդը։ Եւ նոյն պատասխանով, նոյնքան յաճախ, կը պատասխանեն. — Այսչափ տոլար կ'արժէ։

Գերմանիոյ մէջ, դեռ այդքան չեն յառաջացեր։ Եւ սակայն, իրողութիւն է որ, գրեթէ ամէն տեղ, մարդը իր եկամուտին վրայ կը դատեն։ Մարդիկ «թարիֆ»ներու համաձայն բաժանումներ կը պարզեն ներկայիս։

Մարդը կոչում չունի այլ եւս։ Գիրք մը ունի ան։ Եւ զայն կը փոխէ ինչպէս ձեռնոց մը, զոր կը գնենք մեծ վաճառատունէ մը։

Այսօր հետզհետէ, մարդը «ըլլալ» բային «ունենալ» բային կ'անցնի։ Մարդը այլ եւս բան մը չէ. այլ բան մը ունի։

Սէրը, այսօր, բողոքութիւն է։ Ու այս իրողութիւնը խարսխէ կ'առնէ ամուսնութեան վրայ։ Կինն ալ արտադրելու եկած է։ Այդ կը պահանջէ «քանի»ն։ Ու՝ կը քանդուի ընտանիքը։ Ուրեմն եւ՝ պետութիւնը։

«Քանի»ին տիրապետութիւնը պետութենէն ալ ներս։ Ներկայ ընտրական դրութեան մէջ, մարդերու համար չէ որ կը քուէարկենք, այլ՝ ցանկերու։

Չկայ անհատականը։ Կայ հաւաքականը։ Հոգին գերի է միտքին։ Տաղանդներ եւ տրամադրութիւններ կան։ Նկարագիր մի՛ փնտռէք։ Անհատականութիւնը վաճառքի ընթացիկ ապրանք մըն է դարձեր։ Դրամի ոգին թափանցեր է մեր բովանդակ կեանքը։

Բայց, «Դրամատիրութեան Վերջը» կը հաստատէ թէ՝ պատերազմէն ի վեր հոգին կը հակազդէ։ Դուրսէն դէպ ի ներս վերադարձ մը կը տեսնուի։ «Ունենալ»ը թողած՝ «ըլլալ»ը պիտի վերստին խոնարհենք։ Նոր հաւատք մը կը զգանք։ Աստուած մը կը փնտռենք։ Պայքա՛ր երջանկութեան դէմ, զոր դրամը կը հայթայթէ։

Դրամատիրութիւնը մարդուն մէջ փլատակներու դաշտ մը տարածեց։ Առաւ անոր հոգին եւ մեքենային տուաւ զայն։ Ան չի հետաքրքրուիր որակով։ Կարեւորը զանգուածն է։ Արհեստաւորը կ'արտադրէր՝ ստեղծելու համար ապրանք մը զոր կը սիրէր, եւ որուն մէջ իր հոգիէն մասունք մը կը դնէր։ Մինչդեռ դրամատիրութիւնը ապրանքները կը ստեղծէ՝ արտադրելու համար։

Դրամատիրութիւնը չա՛ս ցած գին կուտայ գիտութեան։ Համալսարանները արհեստագիտական դպրոցներ են լոկ։ Կ'արհամարհէ մտաւորական դրամագլուխը։ Փորձառութեան տեղ գիտութիւնը կը գործածէ։ Ինչո՞ւ չէ։ Գերարտադրութիւն եւ՝ համալսարաններու մէջ։

Ու մտաւորական աշխատաւորը թող այսօր յուսա՛յ թէ պիտի յառաջանայ։ Որո՞ւ հոգ թէ՝ անհատականութիւններ պահուած են մեծաքանակ արտադրուող եւ դանդաղօրէն չահագործուող մտաւորական մշակներուն միօրինակ կեղեւին տակ։

Պէտք չէ զարմանալ սակայն որ այսպէս ճնշուած անհատը, ձեւով մը «արտայայտուի»։ Ու պետութեան եւ ընկերութեան մէջ, ծայր տայ վրդովիչ խռովութիւն մը։

Պարտքերու եւ հատուցումներու ցաւոտ խնդիրը ուժեղ վերլուծումի մը կ'ենթարկուի «Դրամատիրութեան Վերջը»ին մէջ։ Տարակոյս չկայ որ տեսակէտը գերմանականն է հոն։

Գերմանիա, վճարելու համար իր պարտքերը, պէտք է զօրէ արտածումը եւ [illegible]։ Կարելի չէ այդ ներկայիս։ Բարձր եւ ամուր են մաքսային պատնէշները։

Ուրեմն կը մնայ փոխառութեան դիմել։ Ու այդ կ'ընէ արդէն։ Բայց մինչեւ ե՞րբ։ Պահանջատէրերը կամ փոխատուները, պիտի օր մը չկրճե՞ն իրենց գրպանները եւ պոռան. — Սո՛ւ մը աւելի չենք տար։

Բաղդատութիւն մը։ Հռոմ պարտականներուն վրայ տուրքեր կը դնէր նախ։ Գանձումը կ'ըլլար արտածումին աւելիովը։ Իսկ յետոյ, այդ պարտական երկիրները իրեն կը կցէր։ Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ, Կարթագոն հռոմէական գաւառ մը դարձաւ։

Մեր դարը նոյնը կը մնայ այդ տեսակէտէն։ Ցայթմանիկը կ'ուզէ փճացնել Գերմանիան, ինչպէս Հռոմ Կարթագոնը։ Գերմանիա, [illegible], գաւառ մը պիտի վերածուի։

Իսկ որչափ դի՞ չհասնի այդ չա՛ր դժբախտ օրը, ի՞նչ կը պահանջէ «Դրամատիրութեան Վերջը»։ Պարզ է։ Ջնջել գերմանական պարտքը։ Ու ազատել Գերմանիան՝ ճնշիչ մղձաւանջէն։

Եւ պէտք է որ առիկա շուտով կատարուի։ Շա՛տ շուտով։

Խնդիրնե՛ր ու խնդիրներ։ Բայց որո՞նց քով կը դառնուի առանց բախումին։ Միացեալ Նահանգներու քով, բնականաբար։

Ու եթէ Ամերիկա չջնջէ պարտքերը, Հռոմի դերը խաղացած պիտի ըլլայ։ Իսկ Գերմանիա, որով եւ ամբողջ Եւրոպա, տնտեսականապէս, ամերիկեան գաւառի մը պիտի վերածուին։ Այս կ'ըլլայ տրամաբանական եզրակացութիւնը գիրքին։

Ի՞նչ կը մաղթէ, ի վերջոյ, «Դրամատիրութեան Վերջը»։ Քանի մը քաղաքական միութիւններ միայն բաժնեն երկրագունդը։ Ու անոնց իւրաքանչիւրը ինքնաբաւ ըլլայ։ Ուղղութիւնները տրուին պետութեանց կողմէ, չա՛տ հզօր պետութեանց կողմէ։

Պետական տնտեսութեան այս դրութեան մէջ, զոր կ'երազէ «Դրամատիրութեան Վերջը», տնտեսութիւնը՝ մերկացած իր վեհապետի դերէն՝ պիտի դառնայ մարդուն սպասաւորը։

Դրամագլուխը կորնցուցեր է այլ եւս իր շարժիչ ուժը եւ դարձեր է կուռք մը, որուն՝ բաց ի քանի մը քուրմէ, այլ եւս ոչ ոք կը հաւատայ։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

—.—

ՆՈՐԷՆ ԹԵՄԱԿԱՆ. — Եթէ կայ խնդիր մը որ այնքան ապարդիւն եռանդ եւ աշխատանք կը վատնէ, որ այնքան սիրտ կը յուզէ, ան ալ մեր թեմին խառնակ վիճակն է։ Ռումանահայ գաղութը երբեք այսքան պառակտուած չէր ու բիւզանդական վէճեր երբեք այսպիսի լայն համեմատութիւններ առած չէին։ Ու եթէ փորձուի մէկը պրպտել այս անել դրութեան խորքին պատճառները, պիտի տեսնէք որ պարզ անձնական հակամարտութիւններ, մանուածապատ հաշիւներ, վիրաւորուած եսեր են բուն շարժառիթները այս ամօթալի վիճակին։

Ռումանահայ թերթի մը ընթերցողներուն հրամցուած առաջին նիւթն է մեր թեմին վիճակի նկարագրութիւնը։ Ու այս չարաթիւր եւ ամբողջ շարունակ։ Եպիսկոպոս, թեմական եւ թաղական կը խաղցնէ ռումանահայ մամուլը — մելան ու թուղթ կը վատնուի անդադար, առանց սակայն բան մը փոխելու, վասն զի կիրքերը եւ անձնական սէրը բաւական խորացած են, եւ զանոնք հրահրողներն ալ իրենց պատճառ կը ունեն աւելի խորացնել, ի՛նչ փոյթ թէ գաղութը դէպ ի անկում կ'երթայ եւ «յաւակնոտ կը վատնուին այնքան ճիգեր, մինչդեռ այդ ճիգերը կրնային թափուիլ ստեղծագործ աշխատանքներու համար», ինչպէս իրաւամբ դիտել կուտար Գ. Թրանքու–Եաշ, հայազգի նախկին նախարար ռումէն դահլիճին մէջ։

Արդարեւ Գ. Թրանքու–Եաշ եւս տեսնելով մեր գաղութին ապականացող վիճակը ամէն արդար մարդու պէս, մտածեց դարման մը գտնել։ Նախ իր մօտ կանչեց գաղութին ծանօթ դէմքերէն Գ. Գ. Մ. Քէչեանեանը եւ Ա. Ֆէլեճեանը։ Հրաւիրուած էին նաեւ հայազգի երկու իրաւաբաններ— խնդրոյ առարկայ վէճին իրաւական մասը քննելու համար։ Քանի մը խորհրդակցութիւններէ յետոյ, պաշտօն յանձնուեցաւ իրաւաբան Հուլմուզ Աղնաւուրեանի տեղեկագիր մը պատրաստել, որ քանի մը օրուան մէջ աւարտեցաւ։ Ըստ այս տեղեկագրին, թեմական գործադիր մարմնի որոշումներու օրինաւորութիւնը կը հաստատուի։ Գ. Աղնաւուրեան վերջապէս կուգայ այն եզրակացութեան թէ յանուն 20ի արտակարգ պատգամաւորական ժողովը օրինաւոր պայմաններու մէջ հրաւիրուած է եւ հետեւաբար օրինաւոր եւ պարտադրիչ են առնուած որոշումները։

Ինչպէս յայտնի է ընթերցողներուն, Պուքրէշի ազօրէն թաղականները կը յամառէին պնդել թէ ժողովը օրինական չէ, դրդուած բնականաբար «Պըլոջ»էն որ իր անմիջական անունը կ'առնէ անպարեկոյս Հոկէն։

Գ. Թրանքու–Եաշ, լսելէ յետոյ տեղեկագիրը, կը խնդրէ Գ. Գ. Քէչեանեանէ եւ Ֆէլեճեանէ ներկայանալ առաջնորդին եւ տեղեկացնել իրենց եզրակացութիւնները։ Առաջնորդը լսելէ յետոյ պատուիրակները, դէմ չէ արտայայտուած գործակցիլ նոր թեմականին, իսկ թաղականները բացարձակապէս մերժած են ենթարկուիլ նորընտիր թեմականին։

Ծանօթ ըլլալով առաջնորդին թուլամորթ եւ յեղյեղուկ բնաւորութիւնը, պատճառներ ունինք յայտարարելու թէ առաջնորդին տուած հաւաստիքները արժէքէ զուրկ են, քանի որ յայտնի է թէ առաջնորդը «թաղականներուն» ցուցամատին հլու հետեւող մըն է։ Այս պայմաններու մէջ բնականաբար նոր թեմականին պաշտօնն է՞ քիչ մըն ալ շարունակել գաղութը խաղաղեցնելու գործը, եւ անկարելիութեան հանդիպելու պէս դիմել թեմական կանոնադրութեան նախատեսած միջոցներուն ու կարգի հրաւիրել ըմբոստ թաղականները։ Վստահ ենք, սակայն, որ Գ. Թրանքու–Եաշի բարոյական հեղինակութեան շնորհիւ «պլոջ»ի ճանկը ինկած քանի մը յարգելի անձեր պիտի զգան իրենց սխալը եւ պիտի փութան յարգել օրէնքը։ Այլապէս չենք գիտեր թէ ո՛ւր կ'երթանք։

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ. — Անարգել կը յառաջիմէ, որ եւ միակ մխիթարական երեւոյթն է մեր գաղութին համար։

Արդարեւ, «Րաֆֆի»ի շուրջ հաւաքուած երիտասարդներու մեծ խումբ մը նուիրուած է մշակութային եւ ազգային խնդիրներու։ Հաճոյք կը զգայ մարդ, եթէ անգամ մը երթայ երիտասարդ սերունդը գլուխը կախած, մեղուներու նման կ'աշխատի նախ ինք զարգանալով եւ ապա առիթ տալով Պուքրէշի գաղութին՝ մօտէն ծանօթանալու մեր ժողովուրդը շահագրգռող խնդիրներու եւ զարգացնելու իր միտքը։

Ամէն կիրակի օր, ցերեկէն յետոյ տեղի կ'ունենան չինիչ դասախօսութիւններ մեր լաւագոյն ուժերու կողմէ։ Շաբթուան ընթացքին ալ պակաս չեն դասախօսութիւնները։ Այսպէս, ամէն երեքշաբթի տեղի կ'ունենան զուտ կուսակցական հարցերու շուրջ դասախօսութիւններ կամ ատենախօսութիւններ, հինգշաբթի օրերը՝ նոյն ձեւով բայց քիչ մը աւելի մեծ համեմատութիւններով, ժողովուրդին համար։

Մինչ մէկ կողմէ դասախօսութիւններ տեղի կ'ունենան միշտ ալ հոծ բազմութեան մը առջեւ, ,անդին խումբ մը թատերասէրներ շաբաթական ներկայացումներ կուտան, ղեկավարութեամբ դերասան Գերճի, որ ծանօթ է իր դերասանի գեղեցիկ յաջողութիւններով։ Շնորհիւ Գերճի ջանքերուն, այսօր Րաֆֆին ունի թատերասէրներու գեղեցիկ խումբ մը, որ գրեթէ կը բաւարարէ Պուքրէշի Հայերուն պահանջները։

Վերջերս հոս հասած էր դերասան Տրդատ Նշանեան։ Քանի մը ամիս մնալէ յետոյ, մեկնեցաւ, բայց մեկնելէ առաջ փոխանակ հրաժեշտի ներկայացում մը տալու, դիմեց ուղղակի ժողովուրդին, պահանջելով մինչեւ Փարիզ ճամբու ծախք ...

Չհասկցանք թէ բաւարար հասոյթ չբերի՞ն չընդալից ներկայացումներու շարքը, կամ, Տօղբուճայի թատրոններուն հրամցուած թուրքերէն «Օթէլլօ»ները... որ մեր դերասանը ստիպուեցաւ ուղղակի մուրացկանութեան դիմել։

Վերադառնալով «Րաֆֆի»ի թատերախմբին, չմոռնանք յիշել թէ խումբը կազմակերպեց մանկական ներկայացումներու շարք մը, որու գտած յաջողութիւնը աննախընթաց էր։ Մանուկներու եւ դպրոցական երեխաներու համար պատրաստուած այս ներկայացումները, շատ համեստ գիներով, շատոնց զգացուած պակաս մը լրացուցին։

Խօսելով «Րաֆֆի» Միութեան միւս ձեռնարկներուն մասին պէտք է յիշատակենք նաեւ գրադարանը, որ թէեւ համեստ բովանդակութեամբ, բայց իր օգտակարութիւնը ունի։ Գիրք առնողներու թիւը հետզհետէ կը շատնայ, իսկ գիրքի պակասը երթալով զգալի կը դառնայ։ Միութեան ակումբը գրեթէ Հայերէն բոլոր թերթերը կը ստանայ, որոնք կարդացուելէ յետոյ կը պահուին մնայուն դարաններու մէջ։

Անպակաս են նաեւ ընկերական եւ ընտանեկան պարահանդէսներ, որոնք առիթ կուտան հայ հասարակութեան իրարու հետ աւելի մօտէն շփուելու։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18. — Աւելի մեծ շուքով տօնեցինք, քան անցեալ տարիներ, արդար ընդվզումի այս տօնը։

Սովորական բացատրութեան չեմ ուզեր գործածել, ըսելով որ Փետրուար 19ի ցերեկէն յետոյ ժամը 7էն խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր «Րաֆֆի»ի սրահը, լսելու համար օրուան բանախօսները։

Հանդէսի բացումը կատարեց ընկ. Ս. Արարատեան, որ բացատրելէ յետոյ տօնին բացառիկ նշանակութիւնը խօսք տուաւ Ե. Սարգսեանին, մէկը որ մօտէն տեսնակ է այդ սարսափի օրերու եւ ապրած ու զգացած է։ Ընկ. Սարգսեան իրեն յատուկ լեզուի եւ ոճի յստակութեամբ բացատրեց այն անտանելի վիճակը որ կը տիրէր Հայաստանի մէջ, կառավարութեան ղեկը պոլշեւիկներու յանձնելէ յետոյ. բացատրեց թէ ինչպէս վերցուած էին մարդկային սրբութիւնները, ոչ որ տէրն էր իր ունեցածին կամ կեանքին. բանտերը լեցուած էին մեր ամենաընտիր մտաւորականներով եւ [illegible] որոնց ամէն վայրկեան կը սպասէր մահուան սպառնալիքը։ Անխուսափելի էր ապստամբութիւնը եւ ահա Փետրուար 16—17 կը պայթի շարժում մը որ ահռելի էր համեմատութիւնով եւ տարածուեցաւ։ Բոլորի աչքերն ուղղուած էին դէպ ի Երեւան, ուր կը յառաջանային ըմբոստները յաղթական։ Բոլոր ըմբոստները իջան Հայոց մայրաքաղաքը եւ դիմեցին վազն ի վար դէպ ի բանտերը, ուր իրենց ամենասիրելի բարեկամները բանտարկուած էին թիւով 2,000 հոգի, բոլորն ալ ղեկավար տարրեր։ Ամէնէն առաջ Կուռօն էր որ կը կոտրէ բանտերուն դուռները եւ ազատ կ'արձակէ բանտարկեալները։

Գ. դասախօսը վերջացնելէ առաջ թէթեւ ակնարկ մըն ալ նետեց մեր այն ժամուն վրայ որ կը փորձէ դըժել այս մեծ դրուագի պատմական նշանակութիւնը։

« Պիտի տօնենք, ըսաւ, պիտի տօնենք այնքան ատեն որ այս աշխարհի վրայ Հայու սիրտ մը տրոփէ, որովհետեւ, իրաւունքի եւ արդարութեան տօն մըն է այս»։

Պաշտօնական հանդէսէն յետոյ, որ տեւեց մինչեւ գիշերուան ժամը 11, տեղի ունեցաւ սովորական ընկերական խնճոյքը, մինչեւ առաւօտ։

ԵԶՆԻԿ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

—.—

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ 1933—34ի եկամտացոյցը 175 միլիոն ոսկի պիտի ըլլայ եւ թէ նոր տուրքեր չպիտի հաստատուին։ Ընդհակառակն, արտածման քանի մը տուրքեր պիտի թեթեւցուին։
Տուրքերու նախատեսուած հասոյթէն 48 միլիոն ոսկի գոյացեր է առաջին ամիսներուն, որով 170 միլիոն կը սպասուի տարուան վերջը։

Թուրք յետադիմականները

—.—

Դատուելու համար Պրուսայէն Չօրում փոխադրուեցան 24 թուրք կրօնաւորներ, որոնք հակառակած էին Գուրանը Թուրքերէն կարդալու։

Խուզարկութիւնները եւ ձերբակալութիւնները կը շարունակուին ուրիշ քաղաքներու մէջ։

ԵՈՒԿՕՍԼԱՒԻՈՅ ՏԱԳՆԱՊԸ

—·—

Նիքօլաւիա, Ֆրանսայի սանդ՝ ...ղանդներուն մէջ, պետական ծա-...ղաժամ մը կ՚անցընէ: Ինչպէս ...տագնապ մը կ՚անցընէ: Ինչպէս ...մոտ է, այս պետութիւնը ծնունդն ...առաջ է, այս պետութիւնը ծնունդն ...ամբարալմին: Նախկին Սերպական, կորիզը դարձաւ անոր ու ...Վոյոտինան ու Աւստրիայէն ու ...ընդարձակեցաւ այսօրուան Եու-...կոսլաւիան: Սահմանադիր ժողով ...գումարուած անոր հիմնումի օ-...րը, որոնց պետութեան մաս ...ժողովուրդներու իրաւունք-...ները: Եւ սակայն, քանի տարիները ...Սերպերը այնքան տիրա-...պետող դարձան: Կը յիշուի այն բուռն ...պայքարը, զոր Ռատիչ տարաւ ընդ-...դէմ սերպիական տիրակալութեան, ...սպանուելով Ազգային ժողովին մէջ: ...ու ղեկավարութեան ներքեւ Խըր-...ուաթներն ու Մակեդոնացիներն էին ...ընդդիմադիր կողմնակիցները: Առա-...ջինները, իբրեւ աւելի մշակուած ու ...ժողովուրդ, իրենց պայ-...քարը կը տանէին օրինական մի-...ջոցներով: Բայց, քանի Պելկրատ ...դիմադրեց իր ճնշումը, Զակրէպ ...անցաւ իր բազուկը: Բողոք, ...նոյնիսկ ռումբ ու ձերբակա-...լութիւններ՝ անցեալ տարիներու ...ղէպքերը եղան: Այդ շրջանին ...էր իշխանութեան ներքեւ Բորո-...ւի կեդրական մը, որ վարչապետ ...Քորօշէց, Սլովաք մը, Ալեք-...սանտր Թագաւորին հաւատարիմ ...ման մըն էր: Իսկ անոր բռունցքը ...կարժէր միշտ Լազիչ, ընդհա-...նուր ապահովութեան տնօրէնը, որ ...ետքն սարսափը դարձաւ: Պել-...կրատ իր բազուկը ուղղեց մասնա-...ւորապէս Մակեդոնացիներու Սկիզ-...բէն, Սերպիոյ քաղաքականու-...թիւնն էր եղած արդէն իր սահման-...ներուն մէջ ինկած Պուլկար-Մակե-...դոնացիները ձուլել: Փակուեցան ...ղպրոցներն ու եկեղեցիները: Ու ...արտաքսուեցան սերպերէնը՝ փո-...խարէն պուլկարերէնի: Նոյնիսկ եկե-...ղեցիներէն ու վանքերէն ջնջեցին ...ին տառեր պուլկարերէն արձա-...նագրութիւն: Աւելի յաճախադէպ ...դարձան Մակեդոնացիներու ձերբա-...կալութիւնները, որովհետեւ այս ...վերջինները, իրենց կարգին, առիթ ...կը գտնէին քար մը աւելի գետե-...տելու համար պետական կառքին ...անիւներուն ի՛նչպէս Պելկրատցիները, արտեղուած, ...ինչու որ չնեղէին Սօֆիան, ի-...րենց բողոքներով ու յաճախ ամ-...բոխուան պահանջներով:

Վերջերս, սակայն, իշխանութեան ...ողջունութիւնը ընդհանուր հան-...դարտութիւն մը ստացաւ: Ալեքսանդր ...թագաւորը լուծեց բոլոր կուսակցու-...թիւնները: Ու օդակը աւելի սեղ-...մուեցաւ, հետեւանքը այն եղաւ որ ...ժողովուրդներն ու իշխանու-...թիւնները հեռու սերպ կուսակցութիւն-...ներու ներկայացուցիչներէն, իրենց ընդդիմութեան ...պայքարի ձեւ: Ու իբրաւ ե-...ւ հրապարակ իջան Տոքթ. Մա-...չէկ, Խրուաթներու, Տոքթ. ...Կորոշէց՝ միութիմականներու կողմէ, ...Սերպերու կողմէ:

Այս վերջինը հրատարակեց ...մը՝ «Ալեքսանդր Թագաւորի ...հրամանով», ու կարգ մը մեր-...ձակ եղաւ հրապարակ եկաւ ...Թագաւորին երբեմնի վստա-...հելի՝ Քորօշէց՝ Սլովաքներու ա-...ռաջնորդ, նախկին վարչապետ Լիւպա ...Տավիտովիչ՝ միաւելով դիկտատու-...րին, իսկ իրմէ առաջ սերպ հողա-...գործներու պետը Փրոֆ. Իովա-...նովիչ:

Վերջերս, Ազգերու Դաշնակցու-...թեան նստաշրջանին առթիւ, Տոքթ. ...Թորլէվ Մակեդոնացիներու ա-...նուն յուշագիր մը յանձնեց, պա-...հանջելով Մակեդոնիոյ անկախու-...թիւնը: Նման յայտարարութիւններ ...Եուկոսլաւիան կազմող միւս ...ժողովուրդները:

Այսպէս ուրեմն, անխտիր բոլորը ...են դիկտատուրային: Ընդդի-...մադիր կուսակցութիւնները, որոնք ...ւեցան զօրավար Ժիվքովիչի ...կողմէ, որոշեցին դուրս գալ իրենց ...անգործութենէն եւ վճռական ...կերպով տանիլ դիկտատուրային ...դէմ պայքարը, անշուշտ ...կերպով: Ու ահա հիմա ...Կարգ մը ղեկավարներ ...ձերբակալուեցան ու բանտարկուե-...ցան: Մակեդոնութիւնը խիստ հե-...տապնդում մը սկսաւ: Խուզարկե-...ցան իսկ, Զակրէպի կաթոլիկ ...արքեպիսկոպոսին տունը: Եպիսկոպոսը,

վիրաւորուած Թագաւորին վերա-...դարձուց այն պատուանշանը, զոր ստացած էր անկէ առաջ: Իսկ Տոքթ. Մաչէք ու Քորօշէց աքսորուեցան:

Մինչ ընդդիմադիր կուսակցութիւնները կը պահանջեն վերացումը դիկտատուրային ու կը յայտարարեն թէ, — ինչպէ՛ս օրինակ՝ արմատականներու պետը եւ Փաշիչի յաջորդը Ստանօեվիչ — պէտք պայքարին մինչեւ որ դիկտատուրան տապալի, ոչ-սերպ ժողովուրդները կը պահանջեն իրենց ամէն մէկուն ինքնավարութիւնը:

Սօֆիա հրատարակուող «Մակեդոնիա» թերթը արդէն կը գրէ Նուկօսլաւիոյ մօտալուտ քայքայման ու Մակեդոնիոյ ազատագրման մասին: Կորնա Ճումայայի մակեդոնական համագումարը կազմ ունէր, անշուշտ, Նուկօսլաւիոյ պետական տագնապին հետ: Մինչ ասկէ առաջ մակեդոնական ամենափոքր շարժում մը կամ խօսք մը բողոքի ձայն բարձրացնել կուտար Պելկրատը Սօֆիայի մէջ ներկայացուցչութեան, Կորնա Ճումայայի մէջ ազատօրէն յայտարարեցին թէ որոշած են զէնքով իրականացնել անկախ Մակեդոնիան...:

Մակեդոնացիներու, Սլովաքներու, Խրուաթներու, Գարատաղցիներու, իսլամներու եւայլն. այս ընդհանուր գործակցութեան անուղղակի ուժ կուտան անշուշտ շահակից պետութիւններ: Գաղտնիք չէ որ Իտալիոյ գլխաւոր ցանկութիւններէն մէկն է քայքայել Նուկօսլաւիան, երեք հարուած միանգամայն հասցուցած ըլլալու համար: Նախ՝ դէպի միջին Եւրոպա իր նպատակներուն արգելքը վերցնել, երկրորդ՝ Ֆրանսան զրկել 14 միլիոննոց այդ ուժէն, եւ, երրորդ՝ քայքայել Փոքր Համաձայնութիւնը:

Պարզ է, որ միւս կողմէ Ֆրանսա ամէն միջոց ի գործ կը դնէ ամբողջ պահելու համար այդ երկիրը: Եւ սակայն, ի գործ դրուած բանութիւնը օրէ օր աւելի աննպաստ արդիւնք կուտայ: Մնաց որ Նուկօսլաւիոյ բնակչութեան հազիւ մէկ չորրորդը կը կազմեն Սերպերը:

Իսկ միւս ժողովուրդները որոշապէս կը մերժեն յետ այսու ճալ անոնց հետ մէկ պետական դրօշի տակ:

Մակեդոնացիներուն չափ անհաշտ են այսօր միւս ժողովուրդները: Խրուաթներու պետը, օրինակ. Տոքթ. Մաչէք յայտարարեց թէ «Անցնող 14 տարուան ընթացքին մենք հասկցանք որ սխալած ենք միանալով Սերպերուն»:

Այլեւս պէտք է սրբագրենք այդ սխալը: Կը ցանկանք մեր տանը տէրն ըլլալ. Սերպերը, իրենց պաշտօնեաներով ու զինուորներով պէտք է քաշուին երեք գետերէն անդին: Երբեք համաձայն չենք նոր համակարգութեան մը դալու: Ի՛նչ ապահովութիւն կրնանք ունենալ: Անգամ մը որ հաշտուինք, այդ պարոնները (Սերպերը) իրենց ձախ ձեռքով տուածը աջով պիտի առնեն: Անոնք կ՚ուզեն Թերեւս մեզի դիշէլ իրաւունքներ: Օրինակ Ֆրանսական Ալճէրիոյ կամ անգլիական Եգիպտոսի վայելած իրաւունքները: Երբեք ու երբեք: Համաձայնութիւն չկայ: Հաշտուիլ չկայ, եթէ բոլորին հաւասար, միատեսակ ու անջատ ազատութիւն չտրուի: Սերպիան անջատ պիտի ըլլայ, Խրուաթեան անջատ, Սլովիան անջատ: Ինքնավարութեան իրաւունքը ոչ միայն մեզի, այլ միւսներուն համար եւս կը պահանջենք»: Տոքթ. Մաչէք դէմ արտայայտուած է նաեւ մէկ բանակ ունենալուն, որովհետեւ չի հաւատար որ ղեկավարութեան մէջ բոլորը տեղ պիտի ունենան:

Որոշ կ՚երեւի որ դժգոհութենէ աւելի ծրագրուած եւ այլեւս սկսուած քաղաքական պայքարի մը ենթակայ է Պելկրատ:

Ալեքսանդր Թագաւորը, զրկուած նոյնիսկ սերպ կուսակցութիւններու օժանդակութենէն, իր յոյսը դրած է բանակին ու ոստիկանութեան վրայ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԸՆՁԵՆԱՒՈՐ, Շօթա Ռուսթավիլի, ռուսերէնի թարգմանից թանաստեղծ Կ. Դ. Բալմոնդ: Տպգ. Փարիզ, 1933: Հրատարակութիւն խնյաձէի: Գին 150 ֆրանք:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ. Հրատարակուած՝ «Հայրենիք»ի 1932ի «Քէմփէյն»ին առթիւ: (Կը պարունակէ հատընտիր կտորներ, թէ խ. Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի գրականութենէն):

ՍՈՒՐԻՈՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԻՐՔԸ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

«Մենք կը ճանչնանք Հայերը»

Գրած էինք թէ Սուրիոյ փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչներուն հետ, հայկական պատուիրակութիւն մըն ալ ներկայացած էր ազգայնական պետերուն, բացատրելու համար իրենց տեսակէտները:

Դամասկոսի «Էլ Էեամ» թերթը այս առթիւ կը հրատարակէ ազգայնական վարիչ Իպրահիմ պէյ Հանանոյի ըրած յայտարարութիւնը, որ տեսակ:

— «Մենք գիտենք որ Հայերը տառապած եւ չարչարուած ժողովուրդ մըն են եւ ապաստանած մեր երկիրը իրենց ապրուստը ապահովող առեւտրական եւ արհեստաւորական աշխատանքներ ընելու համար: Գիտենք նաեւ որ Հայերը քաղաքական փափաքներ եւ նպատակներ չունին այս երկրի մէջ, որ պատճառ դառնայ մեր թշնամութեան իրենց հանդէպ: Մենք Հայերը չենք մեր երկիրները, այդ ճիշդ է, ճիշդ է նաեւ որ Ֆրանսացիները առանց նկատի առնելու մեր ցանկութիւնը զանոնք բերին մեր երկիրները: Ձեր հրախտագիտական արտայայտութիւնները մեր հիւրասիրութեան փոխան, սակայն, ցոյց կուտան որ դուք զգացած էք եւ կը զգաք մեր ունեցած զգացումները ձեզի հանդէպ:

«Ձեզի կ՚ըսեն թէ՝ երբ ազգայնականները տէր դառնան երկրին եւ կառավարութեան, ճիշդ Թուրքերու պէս խնդալու պիտի ըլլան եւ միեւնոյն վերաբերմունքը ցոյց պիտի տան ձեզի. այսինքն ձեզ պիտի կոտորեն, պիտի վռնտեն, պիտի սպաննեն, պիտի ջարդեն եւ մէկ Հայ իսկ պիտի չը թողուն: Դուք չէք կրնար հասկնալ անճշտութիւնն ու սխալութիւնը այս խօսուածներուն, քանի որ ազգայնականները տէր չեն ներկայիս կառավարութեան եւ երկրին: Դուք հանգիստ կրնաք հասկնալ մեր վերաբերմունքն ու դիրքը Հայերու հանդէպ, երբ մենք բացարձակ տէրն ու տիրակալը դառնանք այս երկրին եւ իշխանութեան: Ոչ ոք կրնայ մեր խղճական զգացումն ու հոգին պառակտել ձեզի: Ինչ որ ըսեն եւ խօսին, պարզապէս զրպարտելու դիտումով կ՚ըսեն:

«Ձեր մեր երկրին մէջ եւ մեր երկրին հանդէպ ունեցած դիրքն ու զգացումները բոլորովին կը տարբերին ձեր Թուրքիոյ մէջ ունեցած դիրքէն: Թուրքերը ջարդեցին ու սպաննեցին ձեզ, կարծելով որ դուք կ՚ուզէք միջամտել իրենց ներքին գործերուն, բաժին կ՚ուզէք իրենց երկրէն եւ իրենց հողին վրայ կ՚ուզէք հիմնել հայկական անկախ պետութիւն մը: Մինչդեռ Սուրիոյ մէջ մենք բացարձակապէս նման կասկած մը չունինք եւ մենք կը կարծենք որ դուք ալ ոչ մէկ օր նման մտածում պիտի ունենաք մեր երկրին մէջ եւ մեր երկրին հանդէպ: Մեր մօտէն անգամ չենք անցըներ որ դուք մեզ հանդէպ ունենաք այն վերաբերումը, ինչ որ ունեցան Հրեաները Պաղեստինի մէջ: Արաբերէն սորվելու համար ձեր ցոյց տուած փափաքը եւ ձեր յարգանքն ու համակրանքը արաբ ժողովուրդի զգացումներուն հանդէպ, ցոյց կուտան որ դուք պարտաճանաչ էք ձեր կոչումներուն եւ գիտակից հայրենակցական պարտաւորութեանց»:

Իպրահիմ պէյ Հանանոյի այս յայտարարութիւնները հրատարակելէ վերջ, իբրեւ խմբագրական, «Էլ Էեամ» կ՚ըսէ որ հայ պատուիրակներէ երկու հոգի պատասխանեցին Իպրահիմ պէյին եւ յայտնեցին թէ Հայերը լոկ երջանկութիւն, յառաջդիմութիւն եւ բարգաւաճում կը մաղթեն իրենց այս սիրելի հայրենիքին:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

—·—

ՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԸ՝ 20,275

Մարսիլիոյ մէջ օտարականներու վերջին մարդահամարի արձանագրութիւններ (31 դեկտ. 1932) ցոյց կուտան, որ հսկայ թիւ մը կը կազմեն օտարականները:

31 դեկտ. 1931ին Մարսիլիոյ օտարականներուն թիւն էր 217,989, իսկ 31 դեկտ. 1932ին՝ 206,647: Նուազումը գրեթէ աննշան է: Այդքանն ալ անշուշտ տնտեսական տագնապի հետեւանք:

Օտարականներու այս թիւը բաժնուի կը բաժնուի այսպէս, — 130,325ը այր, 57,585ը կին, 18,737ը երախայ: Եթէ այրերը մեծ թիւ մը կը կազմեն, պատճառն այն է որ շատեր Մարսէյլ եկած են ժամանակ մը աշխատելու համար, հեռու իրենց կին ու երախաներէն: Բայց մեծ է նաեւ երախաներուն թիւը, այս պատճառով Մարսիլիոյ դպրոցները այս տարի չկրցան ընդունիլ բոլոր երախաները, ստիպուած ըլլալով նախ տեղ տալ Ֆրանսացի երախաներու:

1931ի մարդահամարը ցոյց տուաւ, որ Մարսիլիոյ ընդհանուր բնակչութեան թիւն է 803,000, այնպէս որ 4 տեղացիի դէմ 1 օտարական կ՚իյնայ:

Օտարականներուն մէջ գլխաւորաբար Իտալացիներն են, որ մեծ թիւ մը կը կազմեն, — 128,495 հոգի, 81 հազար 705ը այր, 37,350ը կին, 9 հազար 440ը երախայ: Նախընթաց տարի Իտալացիներուն թիւն էր 138,044, կը նշանակէ թէ 10,000 պակսած են Իտալացիները: Իտալական անդրալպեան կարգ մը քաղաքներէ աւելի իտալացի բնակչութիւն ունի ուրեմն Մարսէյլ, որ նոյնպէս իր գաղութով Նիւ Եորքէն յետոյ երկրորդ կը համարուի:

Իտալացիներէն վերջ մեծ թիւ մը կը կազմեն Սպանիացիները, որոնց թիւն է 22,780: Նախընթաց տարի 24,683:

Եւ նկատուած է որ ամէնէն շատ ծնունդները կ՚արձանագրուին իտալական եւ սպանիական գաղութին մէջ: Այս երկու օտար գաղութէն վերջ կուգայ անմիջապէս հայկականը: Հայերուն թիւն է 20,275: Նախընթաց տարի 16,358 էր անոնց թիւը: Կը նշանակէ թէ շատ աւելցած են Հայերը:

Միւս օտարականներն են Յոյները (5,729), Թուրքերը (5,011), Զուիցերիացիները (3,940), Սուրիացիները (3,342), Ռուսերը (3,286), Լիբանանցիները (2,455), Պելճիքացիները, Գերմանները, Աւստրիացիները, Պուլկարները, Եգիպտացիները, Վրացիները, Հունգարացիները, Ճափոնացիները, Մարոքցիները, Պաղեստինցիները, Պարսիկները, Լեհերը, Ռումէնները Չեխերը, վերջապէս... ազգէ եւ ազինք եւ լեզուէ համայն աշխարհի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գրական կեանք

—·—

Հրատարակչական եռանդագին գործունէութիւն մը կայ հիմա Հայաստանի մէջ:

Լոյս կը տեսնեն խորհրդային երկրի հին ու նոր գրողներու գործերուն ժողովածուն, արեւմտահայ մեռած գրողներու գործերուն հաւաքածուն, վերջապէս յուշեր ու թարգմանութիւններ:

Ցիշենք. — Զարենց եւ Նուարդ Թումանեան կը պատրաստեն «Յ. Թումանեանի երկերի լիակատար ժողովածուն», — ուր պիտի երեւին նաեւ անտիպ կտորներ, — եւ «գրական յօդուածները»: Նուարդ Թումանեան պատրաստած է նաեւ «Թումանեանի պրոյցները»:

Վահան Տէրեանի 4 հատոր ժողովածուներէն դուրս կը մնային 3—400 անտիպ բանաստեղծութիւններ, որոնք եւս լոյս պիտի ընծայուին 5րդ հատորով մը:

Պատրաստութեան մէջ է նաեւ Գ. Սունդուկեանի գործերուն ժողովածուն, որուն մէջ կը մտնեն ոչ միայն տպուած 13 կատր գործեր, այլեւ անտիպ Կտակ Թատերախաղը, Արձագանգի մէջ լոյս տեսած Մասլահաթները եւ Նամակներ: Յառաջաբանը պիտի գրէ Ս. Ցարութիւնեան:

Նարդոս եւս կը պատրաստէ իր գործերուն ժողովածուն, որուն յառաջաբանը կը գծէ Գ. Վանանդեցի:

Արեւմտահայ գրողներէն, ժողովածուի նոյն ձեւով կը հրատարակուին Միսաք Մեծարենցի գործերը (քերթուածներ, յօդուածներ, նամակներ ու թարգմանութիւններ): Պատրաստողներէն են Ալազան եւ Վ. Նորենց:

Իսկ Վ. Թոթովենց ու Ե. Զօպուբեան կը պատրաստեն Ե. Օտեանի գործերուն ժողովածուն, որուն մէջ կը մտնեն «Յեղափոխութեան Մակաբոյծները», «Միջնորդ Տէր Պապան», «Վաճառականի մը Նամակները», «12 տարի Պոլսէն դուրս», «Թաղականին կնիկը», «Համբարձում աղա» եւ «Օրուան տամսերը»: Հատորը պիտի ունենայ նաեւ նկարներ:

Տենդագին կը կատարուին նաեւ թարգմանութիւններ ռուսական եւ եւրոպական դասական հեղինակներէ, — Մ. Կորքի, Լ. Տոլստոյ, Ա. Պուշկին, Սալտիկով – Շչետրին, Տոսթոյեւսկի, Լերմոնդով, Ա. Չեխով, Կէօթէ, Հայնէ, Արթր Փրէվօ, Ռ. Ռոլան, Պալզաք:

Այս թարգմանուած եւ հրատարակուած գործերուն մէջ կան բովանդակութեամբ եւ հայեացքով... հակայեղափոխական կտորներ, բայց լոյս կը տեսնեն յեղափոխական Երեւանի մէջ, ուր արգիլուած է կարդալ հայերէն զանազան գործեր, իբրեւ թէ հակայեղափոխական:

Սակայն մի զարմանաք, եթէ Երեւանի մեր խոլախոփիկները գիրքերն ու ստեղծագործութիւնները քննելու եւ կշռելու իրենց կերպն ունին: Այսպէս օրինակ Ալազան եւ Նորենց, հրատարակութեան տալով Պետրոս Դուրեանի «Տաղերը», յառաջաբանին մէջ կը գրեն — «Բաղքենի քննադատութիւնը Դուրեանի սիրոյ աղերսութիւնը միշտ համարեր է անձնական ողբերգութիւն: Այդ նոյն քննադատութիւնը Դուրեանի քնարի ուժգնութիւնը բացատրեր է Թոքախտով, այդպէսով արդարացնելով եւ մինչեւ իսկ մեծարելով աղքատ խաւերու այդ միշտատուր հիւանդութիւնը: Այդ քննադատութիւնը չէ ուզեր Դուրեանի քնարի ուժգնութեան մէջ տեսնել այն բուռն ցասումը, որ մանր-քաղքենի, արհեստաւորական խաւերէ եկած միտաւորականի կողմէն ուղղուած է դէպի քաղքենի դասակարգը եւ անոր տիրապետութիւնը»:

Հրաշալի՛ է, հրաշալի՛ է... ապուշութեան այս կատարելութիւնը: Եւ այս մարդիկն են, որ արտասահմանի դէմ կը յոխորտան ու կը պարծեն իրենց բանգիտութեամբ, յառաջապահ միտքերով: Տխմարներ, քննադատութիւն ալ դժուարութիւն մըն է, զոր կարելի է լուծել տաղանդի ուժով եւ զարգացման շնորհով:

ցաւ վերջերս, ծախսուեցաւ 496,000 ռուբլի: Շինութիւնը սկսած էր 1930ին: Այս շէնքը կը գտնուի Տէրեան փողոցին վրայ:

× Մօտ օրէն կ՚աւարտի «Կոմինտէրն» ընկերութեան բնակելի շէնքը, որուն հիմնադրութիւնը կատարուեցաւ 1930ին: Շինութեան յատկացուած է 400,000 ռուբլի: Շէնքը ունի 81 սենեակ:

Նոր թատերախաղեր

—·—

Հ. Գիւլէքէօխվեան, դեկոյցի մը մէջ, կը յայտնէր վերջերս թէ հայ ինքնագիր թատերախաղերու հրատարակութիւնը դադրած էր մինչեւ այս վերջին տարիները: Բայց ահա մէկ երկու տարիէ ի վեր հետաքրքրութիւն ցոյց կը տրուի արուեստի այս ճիւղին մասին եւ արդէն լոյս տեսան քանի մը թատերախաղեր, յիշենք՝ «Ֆոսֆորային շող» (Դ. Դէմիրճեան), «Հակասութիւն» եւ «Բաղու – Լոնդոն» (Վ. Թոթովենց), «Ռելսերի վրայ» եւ «Այգարացին» (Տ. Հախումեան), «Օղակում» եւ «Նաւթ» (Վ. Վաղարշեան), «Դէպքերում» (Ա. Վարդանեան):

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Բնագիտական – տարրաբանական կաճառին շէնքին վրայ, որ աւարտե-

ՄԱՄՈՒԼ

Խօսք եւ գործ

—·—

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 փետրուար).

— «Ամէն գաղութ պէտք է զգայ, թէ ինք մասը կը կազմէ ամբողջի մը. անջատ մասնիկ մը, կղզի մը չէ՝ միմիայն իր հոգերով զբաղելու, իր հանգիստն ու խաղաղութիւնը ապահովելու կոչուած: Այլ անբաժան ու անբաժանելի մէկ բեկորը Հայութեան որ թէեւ ցիրուցան, բայց ամբողջութիւն մըն է, իբրեւ իրականութիւն եւ իբրեւ ոգի: Որեւէ գաղութի մէջ,ինչքան ալ հեռաւոր ըլլայ ան, պատահած որ եւ է յաջողութիւն կ՚արձագանգէ բոլոր հայ գաղութներուն մէջ. կը յուզէ բոլոր հայ սրտերը. Նոյնը պէտք է ըլլայ դժբախտութեանց պարագային, այն յանելումով՝ որ յուզումը պէտք է վերածուի շօշափելի գործի, բացուած վէրքը օր առաջ դարմանելու համար: Հայը այս կերպով միայն, փոխադարձութեան, եղբայրութեան այս առողջ ու վեհ ոգին շնորհիւ է՝ որ պահած է իր գոյութիւնը դարերու փոթորիկներուն մէջ: Այսօր ալ, անով միայն հզօր է եւ հզօր պէտք է մնայ: Եգիպտոս կամ որ եւ է այլ գաղութ՝ պէտք է հասնի օգնութեան ամենահեռաւոր անկիւն մը ինկած ափ մը հայութեան, եթէ ան տագնապի մատնուած է. ինչպէս մոռցուած խուրձ մը ինկած հայը կ՚արձագանգէ ազգային որ եւ է աղէտի. ինչպէս հեռաւոր ամերիկահայ գաղութը հասաւ Լենինականի աղէտեալներուն: Այս տեսակէտէն՝ Սուրիոյ աղէտեալներուն օգնութեան գործը պէտք է թանձ հանէ ոչ միայն Եգիպտոսի հայ գաղութը, այլ բոլոր գաղութները: Ցաւալին հարուածի մը նման պէտք է ցնցէ բովանդակ հայութեան մարմինն ու հոգին:

Բարեբախտաբար, առողջ է այս ոգին գաղութահայութեան մէջ: Եւ որ եւ է ձեռնարկ, որ եւ է հանրային քայլ որ կը նպաստեն այս ոգին արթնութեան ու արծարծումին՝ ինքնին ազգային արժէքով կը ներկայանան: Հազար անգամ աւելի հայրենասիրական են անոնք, աւելի անկեղծ, ազգակերտ ու հայրենաշէն քան այն շաղփաղփանքները, որոնք հրապարակը կը լեցնեն անոնց կողմէ, որոնք դեռ երէկ դէմ էին Հայաստանի, ու այսօր կոկորդիլոսեան արցունքներով կուրծք կը ծեծեն, իբրեւ ջերմ հայրենասէրներ:

Ամէն գաղթական հայ՝ նուիրական բեկոր մըն է, բախտէն հալածական, հայ ժողովուրդին ամբողջութենէն եւ հետեւաբար, Հայաստանէն. ով քար կը դնէ փրկութեան որ եւ է ձեռնարկի, արժանի է անարգանքի սիրելին եւ արհամարհանքի՝ Հայութեան կողմէ, հակառակ ամէն պերճախօսութեան:

Սուտ կը խօսին բոլոր անոնք, որոնք ներկայացնում կը ջատագովեն, բայց իրենք դուրս կը մնան: Կեղծ են բոլոր այն զեղումները, որոնք կ՚ըլլան մթնոլորտ ստեղծելու եւ մութ հաշիւներ կարգադրելու համար, նենգ են ու ծիծաղելի՝ բոլոր ճառերն ու շողոմ խօսքերը անոնց, որոնք մէկ երկու չարաթ Հայաստան կը մնան, կը գիտեն Մասիսն ու էջմիածինը շըլմորուն աչքերով, ու կոյր՝ ժողովուրդի կեանքին հանդէպ, կը դառնան անոր երջանկութենէն ճառելու, երբ ան, նոյն այդ ժողովուրդը, ծանր լուծի տակ կը հեւայ եւ դժնդակօրէն իր ճակատագիրը կը տանի Յիսուսի մը նման արի ու արդար»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ «ԱԹԼԷԹ»ՆԵՐՈՒՆ

—·—

«Ֆէտէրասիոն Ֆրանսէզ տ'Աթլէթիզմ»ը — որ Ֆրանսայի մէջ «աթլէթիզմ»ը ղեկավարող վերին մարմինն է — շատ գովելի գործի մը նախաձեռնարկ եղած է: Եւ կը փափաքինք որ հայ երիտասարդներ ու մարզիկներ եւս օգտուին այդ ձեռնարկէն, որ հետեւեալն է. —

Մարմնակրթական գործերու մէջ մեծ հեղինակութիւն մը, Պ. Էլի Մէլոնէ չարաթը երկու անգամ դասախօսութիւններ պիտի ընէ Ա) Մինչեւ 19 տարեկան սկսնակ մարզիկներու, Բ) Այդ տարիքէն վեր մարզիկներու համար, Բէ տը Փալմի գտնուող մարզարահի մը մէջ: Դասախօսութիւնները պիտի բաղկանան՝ առաջին դասակարգին համար՝ մարմնամարզ եւ «աթլէթիզմ»ի համար նախապատրաստական շարժումներէ, իսկ երկրորդներուն համար՝ մարմնամարզ եւ «աթլէթիզմ»ի իւրաքանչիւր շարժումներուն վերլուծական փորձերէ:

Այս դասախօսութիւնները ձրի են եւ տեղի պիտի ունենան երկուշաբթի գիշերները ժամը 8.30ին (Ա. դասակարգին համար) եւ չորեքշաբթի գիշերները ժամը 8.30ին մեծերուն համար: Մասնակցիլ փափաքող մարզիկները (կամ թեկնածու մարզիկները) պէտք է այժմէն արձանագրուին, դիմելով «Լիկ Փարիզիէն տ'Աթլէթիզմ»ի գրասենեակը, 47, Rue Richer (մէթրօ Քատէ), մինչեւ մարտ 4:

Կը յուսանք թէ մեր ներկայ պատրաստութիւնը իր օգուտը պիտի ունենայ եւ բազմաթիւ հայ մարզիկներ պիտի արձանագրուին այդ մեծապէս օգտակար փորձերուն, փորձեր որոնք մայիսէն սկսեալ Փորթ տ'Իվրիի մարզարանին մէջ պիտի յաջորդէ գործնական «անթրէնման»ը:

Անհրաժեշտ է օգտուիլ, քանի որ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը, զուրկ նիւթական միջոցներէ՝ կարող չէ ոչ մէկ օգտակար ձեռնարկ կատարել:

Ժ. Ե.

Յ. Գ. — «Լիսանս» պահանջուելու պարագային կը յանձնարարենք հայ մարզիկներուն՝ անհատական «լիսանս» մը առնել, ինչ որ մեծ ծախքի դուռ չէ:

բաստանեալը ամէն բան խոստովանած է եւ թէ չորսի օր փորձած էր կրակի տալ կայսերական գլխակը, բայց չէր յաջողած։ Իբրեւ թէ այս արարքը գործած է իր ընկերներուն վրէժը լուծելու համար։ Ուրիշ վեց մեղսակիցներ ալ կը փնտռուին։

Հրդեհէն անմիջապէս յետոյ, խորհրդարանին դուռները փակուեցան նոյն իսկ երեսփոխաններուն առջեւ, որոնք խումբ–խումբ կ'երթային իրենց թուղթերը եւ անձնական գոյքերը փրկելու։ Վարչապետ Հիթլէր եւ միւս նախարարները անմիջապէս խորհրդարան գացին եւ հրահանգներ տուին։ Կառավարութիւնը ուրիշ ոճրափորձերէ ալ կը կասկածի եւ որոշած է բացառիկ խստութեանց դիմել։

Ներքին նախարարը որոշեց չորս շաբաթ դադարման դատապարտել համայնավարական բոլոր հրատարակութիւնները, — թերթ, տետրակ, ազդագիր եւն.։ Ընկերվարական քանի մը թերթեր ալ 15 օր դադարման դատապարտուած են։

Ձերբակալուեցան երկու համայնավար երեսփոխաններ։ Հավասի գործակալութիւնը կը հեռագրէ թէ որոշուած է ձերբակալել բոլոր համայնավար երեսփոխանները։ Կ'ըսուի թէ վարչապետ Հիթլէր հրկիզեալ խորհրդարանը այցելած ատեն, բացագանչեր է.

— Երկնային ազդարարութիւն մըն է այս։ Երկաթեայ բռունցքով մը պիտի բնաջնջենք սրիկաներու այս ջոլիրը։

Հաւանական է որ օրէնքէ դուրս հռչակուի համայնավար կուսակցութիւնը։ Ամբաստանեալ Հոլանտացին յայտարարած է թէ ինքն իր գլխուն ըրած է ամէն բան եւ մեղսակից չունի։ Իր պատմութեան համաձայն, զգեստները եւ շապիկը գործածած է իբրեւ ջահ եւ քարիւղի մէջ թաթխելով, կրակի տուած է դահլիճին կէտերու վրայ։ Ձերբակալուած ատեն առփառով մնացած էր։

Խորհրդարանին փառաւոր ժողովասրահը ամբողջովին փճացած ըլլալով, վախ կայ որ կեդրոնական գմբէթը փլի։

Նիւթական կորուստը քանի մը միլիոն մարքի կը հասնի։

Կէս գիշերին հազիւ կարելի եղաւ մարել հրդեհը։ Մասնագէտներ կը հաշուեն թէ երկու երեք ամիսէն հազիւ կարելի է նորոգել ժողովասրահը, եթէ շէնքը կանգուն մնայ։

Ոստիկանութիւնը կը հսկէ բոլոր պետական շէնքերուն վրայ։

*** Րայխստագի շէնքը շինուած է կայսրութեան ամէնէն փարթամ շրջանին եւ հսկայական շինութիւն մըն է, Բրանտէնպուրկի դրան առջեւ։ Դիմացը կը գտնուի Յաղթական կամարը։ Ունի ոսկեզօծ ընդարձակ գմբէթ մը։

*** Վախ կայ որ հիթլէրականները ծայրայեղութեանց, նոյն իսկ ջարդի դիմեն։

Պոլսոյ դէպքին հետեւանքները

ՆՈՐ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Երէկ հաղորդած էինք թէ 3000 թուրք ուսանողներ ջարդուփշուր ըրած են օտար ճամբորդական ընկերութեան մը գրասենեակը։

Թայմզի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ անհարկուած հաստատութիւնը մահճաքարշ վակոններու ընկերութիւնն է, որ գրասենեակներ ունի Բերայի եւ Ղալաթիոյ մէջ։ Վերջերս իտալացի տնօրէն մը նշանակուած էր Բերայի մասնաճիւղին մէջ։ Այս տնօրէնը պաշտօնի ձեռնարկած ատեն, հրաման տուած էր որ պաշտօնեաները միայն ֆրանսերէն խօսին, գործի ժամերուն։ Այս հրամանը վիրաւորական կը համարուէր թուրք պաշտօնեաներուն համար, բայց անոր դէմ զայրոյթը արտայայտուեցաւ քանի մը օր առաջ, երբ թուրք պաշտօնեայ մը հեռախօսով կապ մը հաստատեց կուսար Ղալաթիոյ մասնաճիւղին, ֆրանսերէնի տեղ թուրքերէն խօսելով։ Տնօրէնը, որ ներկայ էր խօսակցութեան, յանդիմանեց պաշտօնեան եւ տասը տոկոսի տուգանքի դատապարտեց։ Պաշտօնեան ընդդիմախօսեց, յայտարարելով թէ ինք թուրք է եւ թուրքի մը հետ կը խօսի Թուրքիոյ մէջ։ Ասոր վրայ տնօրէնը 15 օրուան համար պաշտօնէ դադրեցուց զայն։

Այսքանը բաւական եղաւ, որպէս զի «Ճիւմհուրիյէթ» իր ֆրանսերէն տպագրութեան մէջ գրգռիչ գրութիւն մը հրատարակէ Թուրքիա հաստատուած բոլոր օտարականներուն դէմ։

Թերթին ուղղուած բաց նամակի մը մէջ, որ հրատարակուեցաւ փետր. 26ին, բոլոր օտարականները կը հռչակուին մակաբոյծներ, ինչ որ «կը պացնէ նամակագիրը այն ազգերուն որ կը յարգեն նոր Թուրքիոյ տենչերը», կ'ըսէ «Թայմզ»։

Խուճապ ամերիկեան հրապարակին վրայ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐ ԱՆԵԼԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ սեղանաւորական տագնապը վտանգաւոր համեմատութիւններ կը ստանայ։ Անվստահութիւնը կ'աճի ժամէ ժամ։ Հազարաւոր մարդիկ հոս կը պահանջեն իրենց դրամները։ Նիւ Եորքի «Նէշընըլ Սիթի Պէնք»ի տնօրէնը եւ ընկերութեան նախագահը հրաժարեցան, ջղագրգռուելով ծերակուտական յանձնաժողովին առջեւ, որ կ'ամբաստանէր թէ խաբած են տուրքերու վարչութիւնը։ Մ. Նահանգներու երկրորդ կարեւոր դրամատունն է այս հաստատութիւնը։ Հանրածանօթ Ֆորտը քննիչ նշանակուեցաւ Տիթրոյիթի սեղանաւորական հաստատութեանց։ Միչիկընի եւ Մէրիլէնտի դրամատուները փակուեցան, չկարենալով դիմադրել դրամ քաշողներու խուճապին։ Կարգ մը Նահանգներու մէջ հրաման տրուեցաւ հարիւրին հինգ միայն վճարել աւանդ ձգուած դրամները։

Ուրիշ Նահանգներու մէջ ալ ամբողջական կամ մասնակի մորաթորիոմ հրատարակուեցաւ։

Ելմտական նախարարը կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարեց այս նոր տագնապին առթիւ, բայց որոշումները գաղտնի կը պահուին։ Ֆորտ եւ իր որդին Էտսէլ միլիոն տոլար տրամադրեցին, իբրեւ դրամագլուխ երկու նոր դրամատուներու, որոնք պիտի յաջորդեն Տիթրոյիթի սնանկացած դրամատուներուն։ Յաճախորդները հազիւ հարիւրին 30 պիտի կրնան ստանալ իրենց աւանդները։ Սեղանաւորական վերաշինութեան ընկերութիւնը 78 միլիոն, Ֆէտըրալ Րեզըրվ Պէնքը 20 միլիոն տրամադրած են միեւնոյն նպատակով։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի կողմէ, այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ, 245, rue J. J. Rousseau։ Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ընկեր Յ. Գուճիկեանի բնակարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի մէջ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ եւ ՌԱԶՄԻԿ խումբերու

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Գ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆի Etoile Bleue սրճարանին մէջ, 121, Ave. de l'Union

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ — Կը խօսի ընկ. ՆԺԴԵՀ

Գեղարուեստական բաժին։ Ծախքերու համար կը գանձուի 2 ֆր.։

Ընկերահամակրական խնջոյք կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ։

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

4 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Սալ Լիւսիէնի շէնք սրահին մէջ,
13, Rue d'Issy, Billancourt

Հովանաւորութեամբ Իսիի Քաղաքապետ՝ Պ. ՕՏԷՆի

Կը խօսի Պ. ՎԱՀԱՆ ԶԱՄԲԱՐՋՈՒՄԵԱՆ

Կը մասնակցին ԵՓՐԱՏ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՀԱՆԵԱՆի. Փարիզի Կոնսերվաթուարէն՝ Օր. ՓԻԼՕՆ (ջութակ)՝ Պ. Օ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ա. ՓԱԼԵԱՆ (ֆլիւթ), Պ. Ռ. ՄԱՍԹԻԿՕՍԵԱՆ (աքորտէոն), Պ. ՀԱՓԷՇԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. ՀՈՎՍԱՓԵԱՆ եւ Ս. ԿԻՒԼԵԱՆ (երգ) Պ. ՓԱԼԵԱՆ (կովկասեան պար)։

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՀԱՓԷՇԵԱՆի։

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր։

Այս ձեռնարկին կը հրաւիրուին բոլոր անոնք որ կը սիրեն հայ նուագը եւ կ'ուզեն քաջալերել ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։

Մուտք 5 ֆրանք։ Պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Հաղորդակց. Փորթ Վէրսայլէն հանրակառք 23 և իջնել Point du Jour

Հասոյթին կէսը պիտի յատկացուի Պէյրութի աղէտեալներուն։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Պրէզօզ, Յ. Աւագ. — 35 ֆր.։ Ստացանք, զրկել Փետր. 28էն։

Անիէռ, Կ. Միք. — Ստացանք զրկել Փետր. 28էն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիտայի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Իսի լէ Մուլինոյի մէջ

Aslanian ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
39bis, Rue de la Défense

Քրեմլին-Պիսեթրի մէջ

ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ
2bis rue Blanqui

Պանեօ-Քաշանի մէջ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ
12 rue Mme. Curie (Bagneux)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN — 17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

— Այդքա՞ն էր ձեր բախտը։

— Այո՛, կը ցաւիմ. ես ալ մէկն եմ այն միլիոնաւոր մարդերէն որոնք գաղափար մը ունին իրենց գլխուն մէջ։

— Ուրեմն պէտք է վերադառնամ դարձեալ այդ անտանելի պանդո՞կը։

— Այո՛, դժբախտաբար։

Փորձեց հաւատալ պատահածին։ Ուժաթափ եղած էր։ Իր մէջէն անհետացաւ այն ապահովութիւնը զոր իրեն ներշնչեր էին համազգեստաւոր երիտասարդներուն նայուածքները։ Բախում մը ունեցած էր անդիմադրելի զօրութեան մը հետ. ապշեցաւ. մօտեցաւ պատուհանին եւ աչքերը ուղղեց դուրսը։ Զինուորները մարզանք կը կատարէին Ծովակալութեան բակին մէջ. տեսաւ թէ անոնք ինչպէս կը պրկէին իրենց մարմինը սպային հրամաններուն հետեւելով։ Լիան ետ դարձաւ յանկարծ եւ պրկուած ջիղերով նայեցաւ դուռին. ծովակալը բացաւ դուռը անոր համար։

5.

Երեք ամիս վերջը՝ օգոստոսի գիշեր մը ծովակալ Կոթհոլն կը ճաշէր բարեկամի մը տունը Լոնտոն Սքուէրի մէջ։ Հրաւիրեալները կը խօսէին երիտասարդ Լը Մըզիւրիէի պատերազմական նկարներուն մասին։

— Անհատական տղայ մը որ գաղափար ունի իր տեսածին վրայ, ըսաւ մէկը։

Բայց ո՞վ էր այս երիտասարդը։ Տիկին մը որ ծանօթացած էր Տիկին Լը Մըզիւրիէին Լոնտոն Սքուէրի մէջ, իրաւունք տուաւ ինքզինքին՝ վարելու խօսակցութիւնը։ Ոմանք տեսած էին անոր մօրը նկարը 1913ի Ակադեմիային մէջ։ Շատերը նոր կը լսէին դեռ որ անիկա զինուոր եղած էր մինչեւ 1915, յետոյ տրուած էր մասնաւոր պաշտօն մը, իսկ 1916ին ծանր կերպով վիրաւորուելով՝ զինուորական ծառայութեան անյարմար նկատուած էր։

— Ուրեմն ղրկեր են որ պատրաստէ այդ նկարնե՞րը։

Վիճաբանութեան նիւթ դարձաւ այն հարցը թէ այդ կարգի նկարներուն պէտք ունէր կառավարութիւնը փրոփականտի համար։

— Պէտք է հաւատալ պատերազմի փառքին, ըսաւ տանտիրուհին, այլապէս կարելի չէ շարունակել զայն. բայց այս երիտասարդը կ'ատէ պատերազմը, յայտնի է. իր նկարներէն մէկ քանին սարսափելի են. կը զարմանամ որ կառավարութիւնը ետ չի կանչեր զինքը։

— Չեմ կարծեր որ մարդիկ փառք կը գտնեն պատերազմին մէջ, պատասխանեց ծովակալը, ո՛չ, եթէ մանաւանդ մասնակից են անոր։ Փառքի խնդիր կը ծագի երբ կը նայիս պատմութեան վրայ։

— Ինչո՞ւ պատերազմ ըսել ուրեմն։

— Մարդոց անհատական կամքէ՞ն կախուած է ան, հարցուց ծովակալը. կը կարծէ՞ք որ մարդ մը իր ազատ կամքով պատերազմ պիտի հրատարակէր։

Տանտիրուհին խորհած չէր այդ մասին։

— Տեսած չէ՞ք երբեք թէ գրչային գաղափարները ինչպէս կը հաղորդուին ամբոխին. օրինակ, վախը. հրդեհ մը թատրոնին մէջ։ Ոչ ոք է մարդ կամ ոչ ոք է կին իր առանձնութեան մէջ պիտի խորհէր թէ պէտք էր խուճապի մատնուիլ. հիմա փոխանցենք վախի այդ գաղափարը ամբոխին եւ պիտի տեսնէք որ անիկա կը դառնայ անդիմադրելի։ Կասկած չունիմ որ այս երիտասարդը ժամանակից եղած է այն զարհուրելի տեսարաններուն զորս կը նկարէ այժմ։ Մարդի մը սատայնին մէջ բռնուած ճանճին նման, երկաթէ ցանցերուն մէջ ինկող զինուորը վկայակից չէ իր ենթարկուած վիճակին անհուրութեան։ Այս նկարիչը դուրսն է հիմա՝ ամբոխէն դուրս ու կը դիտէ այնպէս ինչպէս կարելի է դիտել։ Մենք չենք կրնար տեսնել անոր պէս։ Բոլորս ալ կը կուինք այժմ, դուք, ես, զինուորները խրամներուն մէջ. գաղափարը կայ մեր մտքին մէջ։ Այդ նկարները ունին իրենց դերը. վասն զի պահեն գաղափարը եւ պատերազմը պիտի շահին անոնք որ ամէնէն աւելի երկար պիտի պահեն զայն։

Ներկաներէն մէկը ենթադրեց որ Լը Մըզիւրիէն Ֆրանսացի մըն էր։

Տիկինը որ կը վարէր այդ խօսակցութիւնը բացատրեց որ Լը Մըզիւրիէները ծագումով Անգլիէն եկած ընտանիք մըն էին եւ նկարիչին մայրը Իրլանտուհի էր։

— Արուեստը սորված է Փարիզի մէջ, շարունակեց Տիկինը, համբաւ շահած է իր «Մաթա Հարի՝ պարուհին» անուն նկարով։ Այդ նկարը զոր պատրաստած էր աղջկան նշանաւոր պարուհի մը ըլլալէն առաջ, ցուցադրուեցաւ Փարիզի 1911ի Սալոնին մէջ։

Ծովակալը իր աթոռին վրայ առջեւ ծռեցաւ քիչ մը։

— Այդ աղջկան մասին խօսա՞ծ էր ձեզի երբեք։

— Շատ քիչ. ծանր վիրաւոր տղայ մըն է սիրային խնդիրներու մէջ։

— Կը սիրէ՞ր այդ աղջիկը։

— Եթէ անիկա իսկապէս կը նմանէր նկարին, շատ հաւանական է։

Սեղանին անդին ծայրէն մէկը ըսաւ որ այդ աղջիկը չափէն աւելի գեղեցիկ էր։

— Ե՞րբ տեսաք զինքը, հարցուց ծովակալը։

— Անցեալ շաբթու։

— Մատրիտի՞ մէջ։

— Ո՛չ ... Փարիզ։

— Խօսեցա՞ք իրեն հետ։

— Ո՛չ. փողոցը քովէն անցայ։

— Ի՞նչ կ'ընէ Փարիզի մէջ։ Կը պարէ՞։

— Որքան որ գիտեմ ո՛չ մէկ թատրոնի մէջ չէ։ Լսեցէք անուանով մէկու մը հետ է միշտ. քահանայ է [illegible] այդ մարդը՝ Պաթավիայէն եկած [illegible]։ Ներկայիս Պաղամի [illegible] տախուղութեանց ծառայութեան մէջ [illegible]։ Ո՛չ մէկ մանրամասնութիւն կայ իր մասին. քահանայի ալ կը նմանի [illegible] տակը։ Կ'ըսեն թէ կարողութիւն մը խոստովանցնելու որ [illegible] է մէկը «Աստուածային Երկիւղով»։

— Իսկապէս ի՞նչ ըսել կ'ուզէ [illegible] «մէջտ անոր հետ է» ըսելով, հարցուց ծովակալը։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՄԱՐՏ 1933
2 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2126 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ՏԵՂ ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՅԴ ԱՐԱՏԸ

Երկու թղթակցութիւններով, Փրակայի մեր աշխատակիցը ներկայացուց չեխական մամուլին, առաջնակարգ դէմքերուն եւ առհասարակ նորաստ երկրին խոր համակրանքը՝ հայ ժողովուրդին հանդէպ:

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ տառապանքը միայն կրնայ ըմբռնել ուրիշին տառապանքը, անհատական թէ հաւաքական:

Չեխ ժողովուրդն ալ, մինչեւ իր վերջնական ազատութիւնը, կրած է օտար — հոգ չէ թէ քաղաքակիրթ — լուծին դառնութիւնը:

Ան ալ, դարերով քամած է լեղին՝ բռնակալ կայսրութեան մը, որ եթէ թրքական սարսափներ չէր կազմակերպեր, կ'ընէր ուրիշ ամէն բան որ կը ձգտի հպատակ ժողովուրդ մը հալածելու, սարկացնելու, ձուլելու եւ փոշիացնելու համար:

Բայց, մէկ է բոլոր բռնակալութեանց վախճանը, — փլուզում:

Ու փլաւ Աւստրիա – Հունգարիան ալ, աշխարհատարած պատերազմի ընթացքին:

Փլաւ, քար քարի վրայ չմնալու աստիճան: Քանի որ 56 միլիոնի կայսրութենէն այսօր, իբրեւ յիշատակ մը հեռաւոր, կը մնայ միայն թշուառ — այլ բարի — Աւստրիան, 5 — 6 միլիոն բնակչութեամբ:

Փլուզումէն յարութիւն առին հպատակ ազգերը, համաձայն իրենց կարողութեան եւ բախտին: Եւ ամէնէն բախտաւորն եղաւ այն երկիրը որ այսօր կը կոչուի Չեխոսլովաքիա:

Դարերու ազատագրական պայքարն է որ կը փայլի այս արի ժողովուրդը, նուիրուած՝ ստեղծագործական աշխատանքի:

Եւ անշուշտ, սրտանց պիտի մաղթէր որ ուրիշներն ալ, եւ անոնց կարգին Արեւելքի այս հալածական ժողովուրդը, վերստանային այդ նոյն իրաւունքը:

Ինչպէս որ մենք, թէեւ տակաւին անազատ — նոյն իսկ հողէ զրկուած — սրտանց կը հրճուինք, երբ հեռուէն կ'ազատին, իրենց ճակատագրին տէր կը դառնան բախտակից ժողովուրդներ:

×

Մեր աշխատակիցը, իր երկրորդ թղթակցութեան մէջ, կը մատնանշէր գռեհիկ արատ մը՝ որ տեղ գտած է այս ազնիւ ժողովուրդին մէկ օրկանին մէջ: (ՅԱՌԱՋ, 28 փետր.):

Ան «Աքպար», որ իր անունով ստորագրելու քաջութիւնն իսկ չունի, ճամբորդական տպաւորութիւններ պատմելով, կանգ կ'առնէ Հապէշիստանի մէջ, եւ գրչի խաղ մը կը փորձէ Հայերու եւ Յոյներու գլխուն:

Ու կը պատմէ, խոստովանելով թէ «եւրոպական քաղաքակրթութիւնը առաջին անգամ հոն մտցնողներն եղան Հայերն ու Յոյները» . —

1) Այս Հայերն ու Յոյները Փոքր Ասիայէն վտարուած են ուղղակի եւ պարզապէս իրենց գէշ նկարագրին պատճառով, եւ ոչ թէ իրենց քրիստոնէական հաւատքին եւ կրօնքին դէմ սկսուած հալածանքներու բերումով, ինչպէս առաջ կը քշեն ամենուրեք՝ իբրեւ պաշտպանութիւն:

2) Մանաւանդ ու մասնաւորապէս Հայերը շատ շուտ յարմարեցան միջավայրին: Որպէս զի աւելի դիւրին թափանցեն ու շահին թրքերու վստահութիւնն ու մտերմութիւնը, այս Հայերը ընդունեցին ղպտի դաւանանքը:

3) Հակառակ կայսերու իշխանութեան զօրեղ շրջաններուն, գաւառական – աւատական իշխանները պարկերով ու բեռներով ոսկի ու թանկագին իրեր պահ կուտային Հայերուն եւ Յոյներուն, ամենայն վստահութեամբ, առանց իսկ վկայագրի կամ վկայի: Ու ատեն մը ետք երբ իրենց այս աւանդը ետ ուզեցին, բնականաբար այս աւանդապահներն ալ ուրացան ամէն բան:

4) Իսկ վերջերս, երբ արագ հարստանալու այս ճամբաները այլ եւս անկարելի դարձան, սկսան սեւամորթ – բնիկ ազդեցիկ իշխաններուն ընծայաբերել իրենց կիները, աղջիկներն ու սիրուհիները, մտածելով որ անհրաժեշտ միջոց մըն է այս հասնելու իրենց ապարէզին»:

Ինչպէս կը տեսնէք, մեր դիմացը ունինք մարդ մը ոչ միայն բացարձակապէս ագէտ, այլ եւ անբարոյական:

Եւ հիմա պէտք է պատմել բոլոր տեսակի «Աքպար»ներուն — թուրք ըլլան թէ Հրեայ — թէ.

1. Հայերը այնքան պէտք չունէին ղպտի դառնալու, որ դեռ 1850 — 60ական թուականներուն կրօնական պատուիրակութիւն մը ղրկեցին Հապէշիստան, նոյն իսկ տեղացիներուն խնդրանքով, օգնելու համար քոյր եկեղեցիին:

2. Թէ Հապէշիստան գացող Հայերը առաջին օրէն իսկ (1896) գրաւեցին առաջնակարգ դիրք, իբրեւ արքունական եւ պետական պաշտօնեայ:

3. Թէ Հայ մըն էր (Տիգրան Էպէեան, ոսկերչապետ), որ իր տան մէջ եւ իր ծախքով պահեց Մենելիք Բ. կայսեր կողմէ գերուած բազմաթիւ Իտալացի զինուորներ:

4. Թէ այսօր Հապէշիստանի արքունիքին մէջ կան հինգ հայ պաշտօնեաներ, պետական դպրոցներուն մէջ՝ հինգ հայ ուսուցիչներ, երկրագործական նախարարութեան մէջ՝ եօթը պաշտօնեաներ, պետական գործարաններու մէջ՝ 15 պաշտօնեաներ, ելմտական նախարարութեան մէջ՝ երկու հաշուակալ, պատերազմական նախարարութեան մէջ՝ երեք հոգի (մէկը մարզիչ սպայ), թաղապետութեան մէջ՝ ինը հոգի, մաքսային վարչութեան մէջ՝ երեք հոգի: Եւ դեռ ութ մեծ առեւտրականներ, 184 արհեստաւորներ, հինգ բժիշկ, երկու դեղագործ, երկու փաստաբան: (Այս տեղեկութիւնները կը քաղենք Հ. Բաթարանի գիրքէն, որ լոյս տեսաւ 1930ին):

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ Հայերը առաջին օրէն ունեցած են անկախ եւ տիրական դիրք, եւ եղած են գործօն աջակիցները՝ այդ յետամնաց երկրին վերակազմութեան:

Բայց դեռ կը խօսինք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԲՈՂՋ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՋՆՋՈՒԱԾ

Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզումը զօրաւոր պատրուակ մը եղաւ կառավարութեան ձեռքը, ամենախիստ տնօրինութեանց դիմելու:

Ամբողջ երկիրը ենթարկուած է պաշարման վիճակի: Ջնջուած են սահմանադրական ազատութիւնները, մասնաւոր հրամանագրով մը որուն պաշտօնական անունն է «Պայքար ընդդէմ համայնավարական աւերումներու որոնք վտանգի կ'ենթարկեն պետութիւնը»:

Այս հրամանագրով, կը ջնջուին Սահմանադրութեան հետեւեալ յօդուածները. — Յօդ. 114 (անհատական ազատութիւն), յօդ. 115 (բնակարաններու ազատութիւն), յօդ. 117 (թղթատարական, հեռագրական եւ հեռախօսի գաղտնիք), յօդ. 118, որուն տրամադրութեամբ ամէն գերման քաղաքացի ազատ է իր կարծիքը յայտնելու խօսքով, գրիչով կամ գծագրութեամբ. յօդ. 153 որով կ'ապահովուի սեփականութեան իրաւունքը:

Սահմանադրութեան տրամադրութեամբ, հանրապետութեան նախագահը իրաւունք ունի ջնջելու ժողովուրդին հիմնական իրաւունքները, եթէ պետութիւնը վտանգի մէջ է: Ուրեմն, այս առանձնաշնորհն է որ կը գործադրէ նախագահը:

Երկրորդ պաշտօնական զեկոյց մը կը հաղորդէ. —

Ծրագրուած էր աւարի տալ Պերլին քաղաքը այսօր (երեքշաբթի), առտուան ժամը 4ին: Ստոյգ է թէ աւերեկիչները մտադրած էին յարձակիլ կարգ մը մեծահարուստ անհատներու վրայ եւ թէ քաղաքացիական ընդարձակ պատերազմ մը ծրագրուած էր համայնավար առաջնորդներուն կողմէ:

Բացառիկ հրամանագիրը մահապատիժ կը նախատեսէ բոլոր այն արարքներուն որ կը ձգտին սպաննել հանրապետութեան նախագահը կամ կառավարութեան մէկ անդամը: Մահ է պատիժը նաեւ այն բոլոր ցոյցերուն առթիւ ուր ցուցարարները զէնքի կը դիմեն քաղաքական նպատակով, անհատներու ազատութիւնը բռնաբարելու համար: Վերջապէս, մահուամբ պիտի պատժուին դաւաճանութեամբ, քաղաքական եղեռնագործներու թունաւորումով, դինամիտով, պայթուցիկներու կազմակերպութեամբ, երկաթուղիներու եւ կամուրջներու քանդումով ամբաստանուած խռովարարները:

Երբ գերմանական զանազան պետութեանց կառավարութիւնները չպահովեն այս տնօրինութեանց գործադրութիւնը, կատարելապէս գոհացնելով կեդրոնական կառավարութիւնը, այս վերջինը իրաւունք ունի ամբողջովին իր ձեռքին մէջ առնելու թերացող պետութեան ղեկավարութիւնը:

Այս բոլոր կարգադրութիւնները կ'ապացուցանեն թէ պաշարման վիճակ հրատարակուած է ամբողջ Գերմանիոյ մէջ. միայն թէ, բանակը չպիտի միջամտէ, եւ կացութեան տէր կը մնան ոստիկանութիւնը, աջակցութեամբ հիթլերական զինուորներուն եւ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներուն:

Արդէն իսկ ձերբակալուած են հարիւրաւոր մարդիկ, մեծ մասով՝ համայնավարներ:

× Ներքին գործերու նախարարին հրամանով, օժանդակ ոստիկանութիւն մը կազմուեցաւ Փրուսիոյ եւ ուրիշ կարեւոր կեդրոններու մէջ: Պրէմէնի ոստիկանութիւնը արգիլեց համայնավարական հրատարակութիւնները, ի'նչ ձեւով ալ ըլլայ: Անթել հեռագրի գործածութիւնը արգիլուեցաւ նոյն իսկ ընկերվարականներուն:

Պերլինի ոստիկանութիւնը փակեց հարիւրի չափ սրահներ որ իբրեւ ժողովատեղի կը ծառայէին համայնավարներուն: Միեւնոյն ատեն, միջոցներ ձեռք առաւ, որպէս զի համայնավարները չփախչին երկրէն: Այս իմաստով հրահանգներ տրուած են սահմանային իշխանութեանց, մասնաւորապէս Ռուսաստանի համար:

Անհամար խուզարկութիւններ կը կատարուին ամէն կողմ ոչ միայն համայնավարներու, այլ եւ կասկածելի համարուած ձախակողմեան տարրերու բնակարաններուն մէջ: Ամբողջ երկրին մէջ արգիլուած են համայնավարական եւ ընկերվարական ժողովները:

Հիթլերականները իրենց դրօշը պարզեցին Քարլ Լիպնէխտի տան վրայ, որ կեդրոնատեղին է համայնավար կուսակցութեան:

× Ձախակողմեան շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ հրդեհը գաղտնի գործակալի մը գործն է:

Ոստիկանութեան քննութեանց համաձայն, տռ. նուազն եօթը հոգի պէտք էին, խորհրդարան փոխադրելու համար հրձիգ նիւթերը, իսկ տռ. նուազն տասը մարդ՝ այդ նիւթերը շէնքին մէջ բաշխելու համար: Միայն շէնքին ծանօթ մարդիկ կրնային գիտնալ անոր ներքին մասերը, հրդեհ ձգելու համար: Այս տրամաբանութեամբ ալ, ոստիկանութիւնը կասկածելի կը համարէ այն համայնավար երեսփոխանները որոնք վերջին օրերս յաճախ կը գտնուէին խորհրդարանին մէջ:

× Ձերբակալման հրամանագիր հանուած է համայնավար բոլոր պետերուն եւ երեսփոխաններուն դէմ: Ենթաշարժները անընդհատ բանտարկեալ կը փոխադրեն դէպ ի ոստիկանութեան Տեսչութեան շէնքը, որ գիշեր ցերեկ բաց է: Ոստիկանութիւնը կախեց նաեւ ընկերվարական կեդրոնական օրկանին, «Ֆորվարցս»ի խմբագրատունը, 250,000 ընտրական թռուցիկ եւ ուրիշ թուղթեր գրաւելով: Շէնքը հսկողութեան տակ է միշտ:

Նոր եկամտացոյցը քուէարկուեցաւ

ՉՈՐՍ ԱՆԳԱՄ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԷՆ ԾԵՐԱԿՈՅՏ ԵՐԹԵՒԵԿԵԼԷ ՅԵՏՈՅ

Տալատիէի դահլիճը վերջապէս յաջողեցաւ քուէարկել տալ նոր եկամտացոյցը: Օրինագծին վիճելի մասերը չորս անգամ քննութեան ենթարկուեցան Երեսփ. Ժողովին եւ նոյնքան անգամ ալ՝ Ծերակոյտին մէջ, մինչեւ որ կարելի եղաւ համաձայնութիւն գոյացնել: Երեսփ. Ժողովը դեռ հինգերորդ անգամ մըն ալ քննեց կարգ մը կէտեր:

Վիճելի կէտերէն մէկը, պաշտօնեաներու թոշակի տուրքը, սահմանուեցաւ այսպէս. —

1933 տարուան ընթացքին, եւ մարտ 1էն սկսեալ, պետական պաշտօնեաներու թոշակներէն պիտի գանձուի բացառիկ տուրք մը, հետեւեալ համեմատութեամբ, — 12,000 — 15,000 ֆրանքի համար՝ հարիւրին 2, 15,000էն 20,000ի համար՝ հարիւրին 3, 20,000էն 40,000ի համար՝ 4. եւ այսպէս շարունակաբար մինչեւ հարիւրին 8՝ 80,001էն 100,000 ֆրանքի համար:

Այս կարգադրութեամբ, 80 միլիոն ֆրանք եկամուտ պիտի գոյանայ: Պաշտօնեաներու թիւն ըլլալով 850,000, բացառիկ տուրքին պիտի ենթարկուին 500 հազար հոգի: Կնոջ եւ իւրաքանչիւր զաւակի համար տուրքի ենթակայ գումարէն պիտի զեղչուի 3000 ֆրանք: Ծերակոյտը այս գումարը սահմանած էր 1500, իսկ թոշակի նուազագոյն գումարը՝ 12,000: Երեսփ. Ժողովը առաջինը կը հաշուէր 3000, երկրորդը՝ 15,000: Փոխադարձաբար զիջելով, համաձայնեցան 12,000ի եւ 3000ի վրայ:

Գալով եկամուտի ընդհ. տուրքին, Երեսփ. Ժողովը կը պահանջէր 20 առ 100 յաւելում. Ծերակոյտը՝ 10 առ 100: Այստեղ ալ փոխադարձաբար տեղի տուին, եւ ընդունուեցաւ 10 առ 100ը:

Երեսփ. Ժողովը 500 միլիոն կրճատած էր զինուորական վարկերը: Ծերակոյտը մերժեց այս կրճատումը, բայց վարչապետը վստահութեան խնդիրը յարուցած ըլլալով, տեղի տուաւ:

Օրինագիծը ամբողջովին քուէարկուեցաւ հինգերորդ ընթերցումով:

⁂ Երեսփ. Ժողովի ընկերվարական խմբակցութեան մէջ վէճ մը ծագած ըլլալով, նախագահը, Պ. Լէոն Պլում հրաժարական տուաւ:

⁂ Քուէարկուած օրինագծին շնորհիւ, կառավարութիւնը կը յուսայ 750 միլիոն ֆրանք ճարել տուրքերուն գանձումը հսկելով ենթարկելով, 1026 միլիոն՝ նոր տուրքերէ, 1025 միլիոն՝ զանազան աղբիւրներէ. գումար՝ 4684 միլիոն: Ուրիշ օրինագիծ մըն ալ քուէարկուած ըլլալով, համագումար 9 միլիառ ֆրանք հասոյթ կը սպասուի:

ԱՐԱԲՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ...

Երուսաղէմի համարաբական միութեան երեւելիներէն պատուիրակութիւն մը ներկայանալով բրիտանական մարզպանին, պահանջեց օրէնքով մը արգիլել հողի վաճառումը Հրեաներուն եւ հրէական ներգաղթը:

Մարզպանը պատասխանեց թէ անկարելի է միջամտել հողերու վաճառման ազատութեան, իսկ Հրեաներու ներգաղթը հիմնական մասը կը կազմէ հոգատարութեան, եւ կրնայ սահմանափակուիլ միայն համաձայն Պաղեստինի տնտեսական կարողութեան:

Ասորիները որոշեցին մեծ միթինկ մը գումարել այս ամսու, Եաֆայի մէջ, եւ ոչ-գործակցութեան պայքար մը բանալ հոգատար իշխանութեան դէմ:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

11րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Սէնթ Էթիէնէն, Քղիի Հայր. Միութիւն (Բարեկենդանի խնջոյքին առթիւ)	60
Ֆրանսայէն Կ. Խաչի Անկէնի Վարչութիւն	50
Վահէ Բ. Տամլամեան	50
Կարապետ Եկաւեան (Նանսի)	20
Մ. Մէզպուրեան, Պոնտի	15
Գումար	195
Փետր. 28ի գումարը	2648
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	2843

Կրէնոպլի դէպքը եւ տեղական մամուլը

Կրէնոպլի դէպքին առթիւ, քաղաքին «Լը Տէփէշ Տոֆինուազ» թերթը կը գրէ.

— Ինչպէս Ֆրանսայի մէջ ամէն տեղ, երկու հայկական խմբակցութիւններ կան, իրարու բոլորովին հակամարտ: Մէկ մասը ջերմ կուսակից է Հայաստանի անկախութեան, իսկ միւս մասը յարած է համայնավարական դրօշին: Արդ, կիրակի օր կը տօնէին ազգային տօնը, անկախութեան 12րդ տարեդարձը: (ԽՄԲ.— ըսել կ'ուզէ Փետրուար 18): Օրուան բանախօսը իր ճառը սկսած էր հանդարտութեամբ եւ կը փառաբանէր իր քաղաքական խմբակը, երբ յանկարծ — ինչպէս կը պատմեն ոստիկանութեան յաւած վկաները — 20—25 հակառակորդներէ բաղկացած խմբակ մը, բոլորն ալ Հայեր, յարձակման սկսան: Այսպէս կռիւը ընդհանրացաւ, սաստկացաւ եւ... մնացեալը յայտնի է:

«Լը Թէփիւպլիք տիւ Սիւտ-Էսթ» եւս նոյն ձեւով կը պատմէ դէպքին ծագումը եւ կ'աւելցնէ. — Աննկարագրելի ժխոր մը կը տիրէր սրահին մէջ, գոռում-գոչում, լուտանքներ, սպառնալիքներ: Այս աղմուկին խառնուեցաւ ահարեկ կիներու եւ երախաներու ճիչը: Հանդէսին կազմակերպիչները սկսան եռ մղել խռովարարները եւ դանոնք շրջապատելով, հրեցին դէպի դուռը, ուր կէ արդէն փախած էին բազմաթիւ կիներ, տանելով իրենց երախաները եւ յուզման մատնելով Պայտա փողոցը: Յանկարծ, դանակները խաղացին, եւ սրահին մէջ ու սանդուղներուն վրայ տեղի ունեցաւ վայրենի կռիւ մը, որուն ընթացքին վիրաւորուեցան բազմաթիւ միջամտողներ: Ծանր վէրքեր ստացան երեք հոգի,— Մկրտիչ Տէօվլէթեան (մեռած), որուն որովայնը ճեղքուած եւ աղիքները դուրս թափած էին, Սմբատ Պէքիրեան(?) եւ Գրիգոր Կարապետեան(?): Այս երկուքէն զատ վիրաւորուած են նաեւ Արշակ Թարաքեան եւ Արմենակ Գասպարեան, առաջինը՝ վիրաւորուած երկու ուսերէն, երկրորդը՝ ձեռքերէն, երբ կը փորձէր պաշտպանել իր եղբայրը:

Հարցաքննութիւնը շատ դժուար եղաւ, որովհետեւ վիրաւորներուն, ամբաստանեալներուն եւ վկաներուն մեծ մասը Ֆրանսերէն չի գիտեր կամ չհասկնալ կը ձեւացնէ:

⁂ «Լը Փըթի Տոֆինուա» կը գրէ թէ առաջին առթիւ ձերբակալուածներէն մէկն է Մանուկ Աթոռեան, իսկ երկրորդը՝ Միսաք Նահապետեան, որուն վրայ գտնուած է պրաունինկ ատրճանակ մը, եօթը փամփուշտով: Թերթը կը հարցնէ այս առթիւ. — «Ոստիկանութեան ձեռքն են այս արիւնալի խռովութեան հեղինակները: Կարելի չէ հաստատել: Բայց ոստիկանական տեսուչը կը յուսայ գործը լուսաբանել շատ չանցած»:

Ամերիկեան տագնապին ծանրացումը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ

Երէկ հաղորդած էինք առաջին լուրերը՝ Մ. Նահանգներու սեղանաւորական նոր տագնապին:

Վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը շատ աւելի ծանր է եւ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Ռամկավարներու կուսակցապետը ճառ մը խօսելով Ծերակոյտի քննիչ յանձնախումբին առջեւ, աղաղակեց.

— Կառոյներէն բանեցէք ցուլը. մէկդի դրէք ձեր մինչեւ հիմա բռնած ազգային քաղաքականութիւնը, ջնջեցէք պատերազմական պարտքերը, պայմանաւ որ պարտական երկիրները ապրանք գնեն Ամերիկայէն, փութացուցէք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԳԼԵՒՌՈՒՍ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երկար կեանք չունեցան Անգլեւռուս առեւտրական յարաբերութիւնները։ Հակառակ Անգլիոյ աշխատաւորական զանգուածներու բարեացակամ եւ գիջող քաղաքականութեան, հակառակ Ռուսերու բազմաթիւ փայլուն խոստումներուն, ստորագրուած դաշնագիրը չեղեալ հռչակուեցաւ եւ յարաբերութիւնները խզուեցան Անգլիոյ կողմէ։

Ճիշդ է որ, Խորհրդային Ռուսիան քանի կը նիզակի տնտեսապէս, բնաւ առիթ չուզեր փախցնել ընդլայնելու համար իր առեւտրական կապերը մօտաւոր եւ հեռաւոր երկիրներու հետ։ Այդ կապերու շնորհիւ, ան ոչ միայն կ'ապահովէ նիւթական նուազագոյն հասոյթներ, այլեւ շարունակ կը փորձէ դաւադրութիւններ կազմակերպել՝ ստեղծելու քաղաքական եւ ընկերային յեղաշրջումներ։ Թէ ի՞նչ համեմատութեամբ յաջողութիւն կը գտնեն իրենց սաբոթաժային գործունէութեամբ—մեր նիւթէն դուրս կը մնայ։ Բայց կան դէպքեր՝ կազմակերպուած Մոսկուայի դրամական աջակցութեամբ, որոնք յաճախակի պատճառ դարձած են անգլեւռուս տնտեսական յարաբերութիւններուն խանգարման։

Անգլիան՝ Մաքտոնըլտի կառավարութեամբ ուզեց չհակադրել Ռուսիոյ անսահման առաջադրութիւնները, կոյս անտառները, ընդարձակ հանքերը եւ քարիւղի հորերը, բայց փաստօրէն հակառակ արդիւնք տուաւ։ Անգլիան՝ իրաւ է որ, առեւտրական փոքրիկ գործառնութիւն ունեցաւ Ռուսիոյ հետ, բայց անոր փոխարէն կորսնցուց իր հնցուն ոսկիները։ Ռուսերը իրենց արտաքին վաճառականութեան չափը Անգլիոյ հետ, տարածած են ոսկի դրամով, որով Անգլիան յուսախաբ եղած է առանձնապէս տնտեսական գետնի վրայ։

Նախ որ, մինչեւ 1914, խորհրդային կառավարութիւնը կարուած էր արտաքին աշխարհէն յատկապէս Եւրոպայի հետ եւ ոչ մէկ կառավարութիւն չէր համարձակեր բանակցութեան մտնել անոր հետ։ Այս պարագան, շատ բնականաբար, կը դժուարացնէր բոլշեւիկեան յառաջխաղացումը ռուսական սահմաններէն դուրս։

1924ին, Անգլիոյ աշխատաւորական կառավարութիւնը ամբողջ աշխարհին յայտարարեց անգլեւռուս առեւտրական յարաբերութիւններու վերսկսումը որ կտրուած էր բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ի վեր։ Աշխատաւորականներ՝ մեծ յոյսեր կապած էին Ռուսերու վրայ, շարժման մէջ դնելու համար Անգլիոյ տնտեսական կեանքը, միանգամայն գործ հայթայթելով անգործ բանուորութեան։

Յարաբերութիւնները նախ վերսկսան մեծ ծրագրով մը որ տնտեսական աշխարհի ուշադրութիւնը հրաւիրած էր 1924ին։ Այդ համաձայնագրով արտօնութիւն կը տրուէր անգլիական ճարտարարուեստական հարուստ ընկերութեան մը շահագործելու Սիբերիոյ հանքերը, 99 տարի պայմանաժամով։ Հակառակ այնքան ուռուցիկ եւ շնչեղ խոստումներու, դրական անմիջական օգուտներ չտուաւ այդ ձեռնարկը եւ համաձայնագիրը փոխուեցաւ շուտով առեւտրական դաշնագրի։

Վերջապէս, դաշնագրի կողմնակից գործադրութենէն յետոյ, այժմ դարձեալ խզուած են յարաբերութիւնները այն օրերուն՝ երբ բոլշեւիկները ձեռք կը ձգեն նոր համաձայնագիր մը Միացեալ Նահանգներու հետ եւ արդէն ճամբան հարթած են Ֆրանսայի հետ։

Առեւտրական դաշնագրի խզման պատճառները թէ տնտեսական են եւ թէ քաղաքական։ Բայց մենք համոզուած ենք որ գլխաւոր պատճառը՝ բոլշեւիկներու հականգլիական փրոփականտն է զոր կը տանին արեւելեան գաղթավայրերու մէջ։ Իսկ թէ ինչ աշխատանք կը թափեն բուն անգլիական հողի վրայ,— այդ ուրիշ խնդիր է։

Տնտեսական պատճառները կարելի է հետեւեալ կերպով բացատրել։ Նախ Ռուսերը Անգլիոյ ծախած ապրանքներու փոխարէն կը ստանային դրամ եւ Անգլիոյ արտաքին վաճառականութիւնը միշտ բաց կը ձգէր Ռուսիոյ հետ։ Ահա քանի մը թուանշաններ որոնք ցոյց կուտան այն տարբերութիւնը որ առաջ եկած է լիճքեալ առեւտրական համաձայնագրի ստորագրութենէն յետոյ։

Անգլիոյ գնումները Ռուսիայէն

	Սթերլին
1921	2,695,000
1922	8,103,000
1923	9,260,000
1924	19,774,000
1925	25,322,000
1926	23,950,000

Ռուսիոյ գնումները Անգլիայէն

	Սթերլին
1921	3,391,000
1922	4,611,000
1923	4,481,000
1924	11,072,000
1925	19,257,000
1926	14,427,000

Անգլիոյ վաճառականութեան վնասը բացորոշ է։ Ասոր դիմացը ի՞նչ կը ստանայ Անգլիոյ ժողովուրդը։ Եթէ բանուած ապրանք, գործուած մետաղ, մեքենայ կամ ճարտարարուեստական հում նիւթ պէտք է Ռուսիոյ, անմիջապէս կը գնէ Գերմանիայէն, որովհետեւ գերման ճարտարարուեստական արտադրութիւնը աւելի ձեռնտու է։ Նախ՝ Գերմանիան շատ մօտ է Ռուսիոյ, երկրորդ գերման ապրանքը աւելի աժան է։ Ուրեմն, Ռուսերու պարզ խոստումները բաւական չէին համոզելու համար Մեծն Բրիտանիոյ համբերատար իշխանութիւնները։

Գերման վաճառականութիւնը՝ 1931ին 460 միլիոն մառքի չափ ապրանք հայթայթեր է խորհրդային երկիրներէն։ Իսկ այս տարուան առաջին վեցամսեային արդէն 540 միլիոնի հասեր է։ Եթէ մինչեւ տարեվերջ կրկնապատկուի վերջին գումարը, Գերմանիան մօտ 1000 միլիոն մառք կը չափէ որ հաւասար է օրուան արժէքով 65 միլիոն սթերլինի։

Ու եւ է կառավարութիւն մը երբ քաղաքական հեռաւոր շահեր կը հետապնդէ, անկասկած նկատի չունենար տնտեսական եւ նիւթական վնասները։ Բայց քաղաքական գետնի վրայ ալ խորհրդային կառավարութեան արտասահմանեան քաղաքական գործունէութիւնը վնասակար եղած է Մեծն Բրիտանիոյ ազգային շահերուն մանաւանդ եւ կայսրութեան շահերուն ընդհանրապէս։

Սկսելով անմիջապէս Գերմանիայէն, Ռուսերը օրէ օր կ'ամրացնեն իրենց բարի դրացնութեան կապերը։ Երկու կառավարութիւններն ալ շարունակ միացեալ ճակատով կը ներկայանան արտաքին աշխարհին, եւրոպական խորհրդաժողովներու մէջ եւ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ։

Գերման կառավարութիւնը քանի լսելի կը դարձնէ իր ձայնը արեւմտեան պետութիւններուն, նոյն չափով ալ կ'ամրապնդէ իր արեւելեան քաղաքականութիւնը։ Այսպէս, 1925ին երբ ստորագրուեցաւ Լոքառնոյի համաձայնագիրը, անմիջապէս կնքուեցաւ գերմանեւռուս առեւտրական դաշնագիրը։ Իսկ, Գերմանիա երբ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուեցաւ, քիչ յետոյ ստորագրուեցաւ ռուսեւգերման ապահովութեան դաշնագիրը։

Կարեւոր դաշնագիրներէն կարելի է համարել ռուսեւթրքական առեւտրական համաձայնագիրը որ ստորագրուեցաւ 1927 մարտին։ Այս բարեկամութիւնը ի հարկէ նորութիւն մը չէր Եւրոպային, որովհետեւ ան կը սկսէր 1920էն, երբ Ռուսերը թէ դրամով եւ թէ ռազմանիւթով կ'օգնէին քէմալական բանակին, օր առաջ վանելու համար Անգլիան՝ Պոլսէն, Ֆրանսան՝ Կիլիկիայէն, Իտալիան՝ Անատոլիայէն եւ Յոյները՝ Իզմիրէն։ 1925ին Փարիզի մէջ Թուրքերու ստորագրած չեզոքութեան եւ ոչ-յարձակողական դաշինքը որ վերանորոգուեցաւ Էնկիւրիի մէջ 1929ին։ Նաւային համաձայնագիրը ստորագրուեցաւ 1931ի մարտին եւ Հոկտեմբերի մէջ Լիթվինով ստորագրեց Էնկիւրիի մէջ շատ մը համաձայնագիրներ եւ կարգադրեց առկախ մնացած խնդիրներ։

Խորհրդային Ռուսիան՝ որքան թոյլ ըլլայ տնտեսապէս եւ աղքատ՝ նիւթապէս, դարձեալ ի վիճակի է փոքրիկ օժանդակութիւններ ընելու քայքայուած Թուրքիոյ տնտեսութիւնը կենդանացնելու համար։ Նպատակը շատ պարզ է անշուշտ։ Ռուսիա քաղաքական ծրագիրներու առաջադրութեամբ հետզհետէ տնտեսական ազդեցութեան տակ կ'առնէ աղքատացած Թուրքիան։ Թուրքիա մտնելով բազմաթիւ նիւթական պարտաւորութիւններու տակ, շատ բնական է, որ պիտի կտրէ իր վաճառականութիւնը Եւրոպայի հետ։ Անգլիա առեւտրական մեծ կապեր ունէր Անատոլուի հետ, բայց այժմ չնչին համեմատութեան իջած են իր երբեմնի գործառնութիւնները։ Փաստօրէն, անգլիացի վաճառականներն ալ ոչ մէկ հաւատք եւ վստահութիւն ունին Թուրք ժողովուրդի եւ Թուրք առեւտրականի վրայ։ Անոնք բոլորովին կտրած են այն կապերը եւ դրամական վարկերը որ կը տրուէր մանաւանդ Հայ եւ Յոյն վաճառականներուն։

Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ Պարսկաստանը ուր տնտեսական մեծ շահեր կը հետապնդէր եւ նմանապէս քաղաքական հեռաւոր ակնկալութիւններ ունէր։ Արդ, շնորհիւ խորհրդային իշխանութեան հականգլիական փրոփականտին, արդէն հեռացած է Պարսկաստանի վրայէն Անգլիոյ ազդեցութիւնը։ Նախ՝ Ռուսերը սիրաշահելու համար պարսիկ ժողովուրդը եւ կառավարութիւնը, մէկ անգամէն հրաժարեցան այն բոլոր տնտեսական մենաշնորհներէն որոնք ձեռք բերուած էին ցարական Ռուսերու օրով։ Այսպիսով, Շահի կառավարութիւնը չափազանց նպաստաւոր կացութիւն կը ստեղծէր դեռ երկար տարիներ Պարսկաստանի բնական հարստութիւնները շահագործելու ազատօրէն։ Խորհրդային դիւանագէտները այս զիջումը կ'ընէին, պայման դնելով Անգլիացիներու հեռացումը պարսկական հողերէն։ Անգլիոյ որ աւագագին ծրագիրներ պատրաստած էր օգնելու Պարսկաստանին՝ բարեկարգելու երկրի նիւթական, տնտեսական եւ ճարտարարուեստական գործերը, մինչդեռ ընդմիշտ օդը կը ցնդէին բոլոր ծրագիրներն ալ։ Եւ 1921ին կը կնքուի ռուս-պարսիկ բարեկամական դաշնագիրը, 1927ին փոխադարձ ապահովութեան դաշինքը եւ 1931 թիւին՝ առեւտրական համաձայնագիրը։ Որով, Անգլիան կը կորսնցնէր իր ամենամեծ գաղութին՝ Հնդկաստանի դրացի երկրի մը ազդեցութեան գօտին։

Անգլիոյ անմիջական ազդեցութեան ներքեւ Աֆղանիստանն ալ կը կնքէր դաշինք մը խորհրդային ներկայացուցիչներու հետ։ Հոն եւս Անգլիան կը կորսնցնէր ոչ միայն իր քաղաքական հեղինակութիւնը, այլ եւ տնտեսական լայն շուկաները։ Այսպիսով գաղթավայրերը շրջապատող երկիրները հետզհետէ կ'անցնէին Ռուսերու ազդեցութեան տակ եւ կը խմորուէին դաւադրական գործեր ուղղուած Անգլիոյ դէմ։

×

Վրայ հասաւ համաշխարհային տնտեսական տագնապը։ Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը զբաղած էր խորհրդային ներկայացուցիչներու կողմէ տարուած հականգլիական փրոփականտի գործով։ Միւս կողմէ Անգլիոյ առեւտրական նախարարութիւնը մտահոգ էր Անգլիոյ արտաքին վաճառականութեան կրած վնասներով։ Անցեալ տարի՝ 1931ին, Մեծն Բրիտանիոյ առեւտուրը 411,000,000 սթերլինի վնաս ձգած էր։ Այս կէտաքի տարբերութիւնը յառաջ կուգար մեծ մասով գաղթավայրերու մէջ սկսած ազգայնական եւ հականգլիական քարոզչութեան հետեւանքով։

Գ. Մաքտոնըլտ՝ երկրորդ անգամ ըլլալով եկաւ իշխանութեան գլուխը։ Ան կ'ուզէր շուտով վերակոչել անգլեւռուս յարաբերութիւնները որոնք մտցուած էր իր ընտրական ծրագրին մէջ։ 1930 յուլիս 15ին բանակցութիւնները կը սկսին երկու երկիրներու միջեւ եւ այս առթիւ կը կազմուի յանձնախումբ մը։

Շատ չանցած, հասաւ Կանտիի ազգայնական – ազատական եւ նաեւ հականգլիական փրոփականտը ամբողջ Հնդկաստանի մէջ։ Աւելորդ է հոս անդրադառնալ այն զօրաւոր եւ արիւնալի պայքարին որ մղուեցաւ եւ դեռ կը մղուի անգլիական տիրապետութեան դէմ։ Այդ պայքարը հարուածեց առաջին առթիւ Անգլիոյ վաճառականութիւնը, որովհետեւ հնդիկ ժողովուրդը օր չանցնիր որ պոյքոթ չհռչակէ անգլիական կերպասեղէնի, հանդերձներու, ուտեստեղէնի եւ առ հասարակ ճարտարարուեստական արդիւնաբերութեան դէմ։

Ռուսական հնգամեակի ծրագիրն ալ վնասեց Անգլիոյ վաճառականութեան։ Ոչ միայն գաղութներու մէջ, այլ նոյն իսկ Անգլիոյ մայր երկրին մէջ ռուսական վաճառականութիւնը ընդարձակ շուկաներ ապահոված է, աւելցնելով ամէն օր արտածումները՝ ցորենի, ատաղձի, եւ մանաւանդ քարիւղի։ Նախապէս կը հայթայթէր Անգլիոյ քարիւղը, իսկ այժմ այդ գործը կամաց կամաց կ'անցնի Ռուսերու ձեռքը։ Այս բոլորէն կը տուժեն, ի հարկէ, Անգլիոյ վաճառականութիւնը, ճարտարարուեստը եւ արդիւնաբերութիւնը։ Մաքտոնըլտի կառավարութիւնը կը տեսնէր ստեղծուած կացութիւնը, բայց ի վիճակի չէր հրապարակաւ յայտնելու իր դժգոհութիւնը, որովհետեւ պիտի ենթարկուէր պահպանողականներու խիստ քննադատութեանը։

Երբ Գ. Մաքտոնըլտ կազմեց իր երրորդ դահլիճը, կռթնած այս անգամ պահպանողական կուսակցութեան, համաձայն էր այն քաղաքականութեան զոր կը վարէր Սըր Ճոն Սայմըն։ Եւ այս տարուան սկիզբները, յունուար 27ին, ան խզեց անգլեւռուս բանակցութիւնները։ Այնպէս որ, վերջերս պաշտօնապէս խզուած յարաբերութիւնները, իրականին մէջ տարի մը առաջ խզուած էին։

Գ. ՍԱՋՃԵԱՆ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԱՐՏԷՇԻ ԵՒ ԼՈՒԱՐԻ ՃԻՋԱՆԻՆ ՄԷՋ
Եւ հայ աշխատաւորներուն վիճակը

ԼԱ ՎՈՒԹ. — Գիւղաքաղաք մը՝ Թոն գետին ափը մօտ 5000 բնակչութեամբ։ Գիւղին մէջ պտտած ժամանակդ ինքզինքդ արեւելեան քաղաքի մը մէջ կը կարծես։ Նեղ եւ ոլորուն փողոցներ։ Այս գիւղաքաղաքը պատմական տպաւորութիւն մը կը թողու, բլուրի մը վրայ շինուած հինաւուրց եւ անոր կողքին շարուած տուներով։ Ունի երկու գործարան, երկաթի եւ մետաքսի։ Առաջին գործարանը բաւական գործ ունի, սակայն մետաքսին ճիւղը գոցուելու սահմանին հասած է։ Երկու հազար գործաւոր համբաց այս գործարանը ներկայիս 200 հոգի կը պահէ։ Նախապէս Հայեր ալ գտնուած են հոս, բայց գործազրկութեան հետեւանքով բոլորն ալ հեռացած են։

Լա Վութ նշանաւոր է իր… փոթորիկով։ Եթէ անգամ մը սկսի, երեք – չորս օր կը տեւէ։ Եւ այնքան սաստիկ է որ շատեր կը վախնան Թոնի վրայ երկարող կամուրջէն անցնելու։ Ֆրանսացիներու «հարաւային հովին» կեդրոնը։

ԱՆՆՈՆԷ. — Ունի 18,000 բնակիչ։ Գործաւորական քաղաք մըն է։ Հոս կան մետաքսի, թուղթի, երկաթի, կաշիի եւայլն գործարաններ։ Ճարտարարուեստի տեսակէտով Աննոնէն Ֆրանսայի աչքի զարնող կեդրոններէն մէկն է։ Կան իտալացի եւ սպանիացի գործաւորներ, քանի մը Հայեր մէկը կրցեր է գործ գտնել։ Գործերը թոյլ են։ Տեղացիներն իսկ վախի մէջ են, եւ կը գանգատին ամէն տեսակէտով որ գործատէրերը չյարգեն։

ՓՐԻՎԱ. — Արտէշի նահանգին կեդրոնը, լեռնային գեղեցիկ տեսարաններով, փոքր գիւղաքաղաք մըն է Փրիվա։ Բնակչութիւնը 7000ը չանցնիր։ Հոս շատ գործարաններ չկան։ Տեղացիներուն իւրաքանչիւրը ունի իր մասնաւոր զբաղումը։ Կրթական «Լը Փըթի Տաֆինուա» թերթը վերջերս հրատարակած էր 1933ի Թուրքիոյ գեղեցկուհիին պատկերը։ Անոր շուրջ հաւաքուողները իրարու կը ցուցնեն նկարը։ — Ներկաներէն մէկը որ ընդհ. պատերազմին Թուրքիոյ դէմ կռուած է, կը պատմէ դրուագներ։ — Եթէ Թուրք կիները իրենց քօղերը վերցուցած, եւ այրերն ալ գլխարկ դրած են, ապահովաբար չեն փոխած իրենց գլուխը, կ'ըսէ։ Ցեառյ կ'աւելցնէ որ Թուրքիոյ մէջ Յոյներ, Հրեաներ եւ Հայեր ալ կան, թէ Հայերը շատ ճարպիկ ազգ մըն են եւ ամբողջ Թուրքիոյ վաճառականութիւնը իրենց ձեռքն է։ Երբ դիտել կուտամ որ Թուրքիոյ մէջ Հայ չէ մնացած, ամբողջ աքսորուած ջարդուած են Թուրքերու կողմէ, մարդուն հաւատալը չի գար եւ կը բացագանչէ․

— Ի՞նչպէս թոյլ կուտան որ Հայուն պէս աշխատասէր ազգ մը փճացնեն։

ՇՈՄԵՐԱՔ. — Այս գիւղը կը գտնուի Փրիվայէն ութ քիլոմեթր հեռու, դէպ ի արեւմուտք։ Հակառակ իր փոքրութեան, 17ի չափ մետաքսի եւ հիւսուածեղէնի գործարաններ ունի։ Տագնապին հետեւանքով քանի մը գործարաններ գոցուած են։ Տեղացիները գործարանէն դուրս կը զբաղին նաեւ մշակութեամբ պտղատու ծառերու, այգիներու եւայլն։ Տագնապէն վերջ օտարականներէն շատեր հեռացած են։

ՍԷՆ – ՓԷՐԷ. — Վալանսէն հինգ քիլոմեթր հեռու 3000 բնակչութիւնով գիւղ մը։ Հոս մետաքսի գործարան մը կայ, որ ուրիշ գործարաններու պէս չէ ազդուած։ Հայեր ալ կ'աշխատէին եղեր ժամանակին։

Սէն – Փէրէցիները ընդհանրապէս ուրախ տրամադրութիւն ունին, իրարու հետ անվերջ կատակներ կ'ընեն։ Հրապարակ մը կայ ուր ամէն առտու կիները շրջանակ մը կը կազմեն։ Իւրաքանչիւրը կողով մը ունի թեւէն կախ, որոնց մէջ լեցուցած են հաւկիթ, պանիր, կարագ, հաւ եւ նապաստակ, ու այսպէս առուծախ կ'ընեն։ Քանի մը քայլ հեռու կը տեսնես ուլեր, գառնուկներ, հորթեր, բայց ոչ ծախու։ Գիւղացիներու այս ուրախ եռուզեռը տեսնելով, մարդ անկարելի է որ չմտածէ իր անցեալին վրայ։ Մենք ալ ունէինք գիւղ ու գիւղական կեանք…։

ԳՈՒՐԿ – ԱՐԺԱՆԹԱԼ. — Կոկիկ գիւղաքաղաք մը 3—4000 բնակչութեամբ։ Գործազրկութիւնը հոս ալ զգալի է։ Երեք տուն Հայեր կան գիւղին մէջ։

ՎԷՐՆՈՒ. — Սէն – Փէրէէն 35 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ։ Ամառուան զբօսաշրջիկներու գիւղ մըն է Վէրնուն։ Մետաքսի եւ խաղամախի գործարաններ կան այս գիւղին մէջ։ Կիներուն տարը իսկ այրերուն 20—25 Փր. կը վճարեն։ Անգործներ չկան, բայց գործաւորի ալ պէտք չունին։ Տեղացիները կը յուսան թէ գործերը պիտի բացուին։

ՑԻՐՄԻՆԻ, ԼԱ ՇԱՄԳՈՆ (Լուարի նահանգ). — Սէնթ Էթիէնէն հանրակառքով քսան վայրկեանի ճամբայ կտրելով, կը հասնիս այս քաղաքներ։ Այս քաղաքներուն մէջ ալ գործերը թոյլ են։ Աշխատանքի ժամերուն երբ փողոցներու մէջ գործաւորներ կը տեսնես, պէտք է հասկնաս որ անգործներ են, ու կառավարական նպաստով կ'ապրին։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ. — Սէն Շամոնի մէջ ունինք 7—800 Հայ։ Դժբախտաբար անգործութիւնը հոս աւելի զգալի է, եւ մեր. հայրենակիցներէն շատերը չեն աշխատիր։ Կառավարութիւնը օրական մէկ անգամ ապուր կուտայ, առանց ուրիշ նպաստի։ Աւելի խորերը պրպտելու պէտք չկայ, բնականէն հոգով ծանրաբեռնուածներուն վիճակը հասկնալու համար։ Պէտք է որ տեղին վրայ մարմին մը կազմեն եւ դիմեն կառավարութեան աջակցութեան։ Այս հոգը կ'իյնայ Մալաթիոյ Կրթասիրաց եւ Հ. Յ. Դ.ի տեղական մարմիններուն վրայ։ Կրնան խորհրդակցիլ եւ պէտք եղած կարգադրութիւնն ընել առ որ անկ է։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ. — 5—600 Հայ ալ ունինք այս քաղաքին մէջ։ Հակառակ տագնապին, ազգային կեանքը բաւական մխիթարական է։ Ունին Ազգ. Միութիւն, Կ. Խաչ, Հ. Յ. Դ. մարմին։ Ազգ. Միութիւնը եկեղեցին ամսականը կը վճարէ 150 Փր. իսկ Կ. Խաչը դպրոցին ամսականը 100 Փր.։ Հարիւր Փր. ամսականով ուսուցիչ մը վարձուած է որ շաբաթը երկու օր դաս կուտայ հայ փոքրիկներուն։ Իսկ Դաշնակցութիւնը գաղութին մէջ միշտ կը սարքէ վիճաբանական ժողովներ։ Մարտ 12ին Հ. Յ. Դ. [illegible] թատերախումբը կը ներկայացնէ Վարդանանցը։ Անշուշտ ժողովուրդը պիտի քաջալերէ իր գաղութին թատերախումբը։

Սէնթ Էթիէնի անգործ հայրենակիցները կը ստանան կառավարական նպաստ, օրական 8 Փր.։ Եթէ կին եւ զաւակներ ունին, անոնց համար ալ դրամ կը վճարուի։ Շատեր անհատական գործեր ունին։ Ոմանք ալ շրջուն վաճառորդներ են։ Համեմատելով ուրիշ տեղերու հետ, Սէնթ Էթիէնի մեր հայրենակիցները բախտաւոր են այս տեսակէտով։

Ուրկէ՞ց ուր. — Երկաթուղիին մէջ կը հանդիպիմ երկու Թուրքերու, Թեքիեա ուսանողներ։ Այս էֆէնտիները պատուհանէն կեցած կը սքանչանան Ֆրանսայի մշակուած հողին վրայ։

— Եղբայր, մեր երկիրը ո՞ւր, Ֆրանսան ուր, երկիր մը սաանի մշակուելու համար ժողովուրդ պէտք է։ (Անշուշտ խօսակցութիւնը թրքերէն է)։

— Ձե՞ր կարծեր որ տասը տարի վերջը մեր բնակչութիւնը 25 միլիոնի կը հասնի…

— Եթէ 25 միլիոն բնակիչ ալ ունենանք, դարձեալ 125 տարի պէտք է, այսպիսի երկիր մը ունենալու համար։

Էֆէնտինե՛ր, կ'երազէ՞ք։ 25 միլիոն բնակչութիւնով եթէ 125 տարուան մէջ ձեր երկիրը այս վիճակին հասած պիտի ըլլայ, պէտք է երկու անգամ 125 տարի ալ սպասէք, նման բնակիչ ունենալու համար։ Դուք ընտելացուած էք ոչ թէ երկիր մշակելու, վերաշինելու համար, այլ եղածը քանդելու, մշակուած հողերը աւերելու, ժողովուրդը ջարդելու։ Այս ընթացքով սանձուած ազգ մը ի՞նչպէս կրնայ վերաշինութեան մասին մտածել։ Եթէ վերաշինութիւն տեսնել կ'ուզէք, վերադարձուցէք ձեր յափշտակած հողերը իրենց տէրերուն եւ ձեր 125 տարուան մէջ երազածը մենք 10 — 15 տարուան մէջ կը վերաշինենք ու կը ծաղկեցնենք։

*** Անցողակի, քանի մը տեղեկութիւններ ալ տնտեսական կեանքէն։

Լիոն կեդրոնն է Եւրոպայի մետաքսեղէնի արտադրութեան եւ ունի հարիւրաւոր մեծ եւ փոքր գործարաններ։ Հիւսուածեղէնի կեդրոնը կը գտնուի Croix Rousse'ի թաղամասին մէջ։ Տագնապէն առաջ երբ այս փողոցէն անցնէիր, կը լսէիր մեքենաներու աղմուկ եւ կէս օրին՝ եռուզեռ։ Այդ աղմուկը շատ քիչ կը լսուի հիմա։ Մէկ կողմէ տնտեսական տագնապ, միւս կողմէ օտար երկիրներու մրցակցութիւնը մեծապէս ազդած են հրապարակին վրայ։ Ճափոնը, Ամերիկեան մինչեւ հոս կը մրցին տեղական արդիւնքներուն հետ։ Հակառակ գիներու թաւալգլոր անկման, գնորդները շատ քիչ են։ Գիւղացին մետաքսեղէնէն աւելի կը նախընտրէ բրդեղէն գնել, իսկ գործաւորուհին երբ անգործ է, քանի չունի մետաքսէ հագուստ հագնելու, որքան ալ աժան ըլլայ։

Այսպէս, Լիոնի վաճառատուները ունին լեռնակուտակ մթերք։ Թերթերու մէջ ծանուցումները իրար կը հրմշտկեն, վերջին գրութեամբ կատարելագործուած մեքենաներու գովքը հիւսելով. բայց անօգուտ։

Ներկի գործարաններուն վիճակն ալ նոյնն է։ Միայն քանի մը մեծ եւ ճանչցուած գործարաններ կրցած են իրենց հաւասարակշռութիւնը պահել։ Փոքր գործարանները եթէ չեն ալ գոցուած, մեծապէս գեղջած են իրենց գործաւորներուն թիւը։ Մեքենաներու կատարելագործումով, նախապէս քսան հոգիի տեսած գործը երկու հոգի կը կատարեն մեքենայով։

Երկաթեղէնի վերաբերեալ գործերը եթէ մետաքսեղէնին պէս ազդուած չեն, փայլուն ալ չեն։ Շատ մը փոքր արհեստանոցներ գոցուած են քաղաքին մէջ։

Իսկ մեծ ու փոքր վաճառատուները իրարու հետ մրցման մէջ են։ Ձեռք ձեռքի վրայ։ Գնէ՛, ժողովուրդ։ Բայց ժողովուրդը չի գներ։ Ինչո՞վ պիտի գնէ։ Ունեցած դրամը կը յատկացնէ իր ուտելիքին ու սենեակին. երկրորդ ալ սուղ։

Մեր նիւթը լրացնելէ առաջ, կոչ կ'ուղղենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն անխտիր որ իրենց աշխատանքներուն մէջ ըլլան չափազանց զգոյշ, խուսափին վէճերէ ու կռիւներէ։ Ամէնէն աննշան խնդիրը գործազրկութեան պատճառ կրնայ դառնալ։

Մ. ՏԷՐ ԳԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

Համագործակցական շարժումը Հոլանտայի մէջ

Հոլանտան ցած հողամաս է՝ Հիւսիսային ծովուն, Պելճիքայի եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Ունի, ընդամէնը, 34 հազար քառ. քիլ. տարածութիւն մը ուր կ'ապրի, 7,626,000 աշխատասէր ու ձեռներէց ժողովուրդ մը։ Անոր բնակչութեան 80 առ հարիւրը հողագործ, որոնց կեանքին մէջ համագործակցականը մեծ դեր կը կատարէ։ Հոլանտայի մէջ կազմակերպուած սպառողական շարժումը, 1920ին Լահէյի մէջ, հիմը դրաւ «Հոլանտական սպառողական համագործակցականներու միութեան», միաձուլելով համագործակցական միութիւնն ու բանուորական սպառողական համագործակցականները։ Միութեան կազմութեան առեն անոր անդամ էին 155 համագործակցականներ՝ 191,573 անհատ անդամներով։ 1926ին անոնց թիւն էր 132 համագործակցական և 121,241 անդամ։ 1926—1932, սակայն, կանոնաւորաբար ծաւալած է շարժումը։ Այսպէս, 1932ի սկզբնաւորութեան միութիւնը ունէր 203,358 անդամներ։

Մեծաքանակի համար 1929ին, [illegible] մէջ հիմնուեցաւ [illegible] մը, որ ունէր 287 համագործակցականներ եւ 190,000 անդամներ (բանուորներ եւ գիւղացիներ)։ Տնտեսական տագնապը հոս ալ իր ազդեցութիւնը գործ դրած է։ Այսպէս, վերջին 3 տարիներու ընթացքին, կեդրոնը վաճառած է.

1929—18,283,115 Փլորինի ապրանք(*)
1930—18,155,164 »
1931—17,427,458 »

Վերջին տարուան վաճառումներու քանակը 4.5 առ հարիւր նուազած բաղդատմամբ 1930ի վաճառումներու քանակին, պատճառը այն է [illegible]

(*) Մէկ փլորինը 10 փրանք է։

ստրանքներուն գինները ինկած են: Առաջնորդը ցոյց կուտայ որ մեծաքանակի ... ը չէ ազդուած տագնապէն, եւ ...ը տագնապի շրջանին մէջ պիտի կարենայ աւելի ընդլայնել:

1931ին զուտ շահ ունեցած է 441,192 ֆլորին: Մեծաքանակի կեդրոնը ունի իր արտադրիչ ձեռնարկները, այսինքն օճառի, անուշեղէնի, ոչխարի ..., իսկ վերջին տարին Ռոթէրտամի նաւահանգիստը շինեց մեծ մթերանոց մը՝ Հոլանտական պանիրի համար: Հոն կարելի է զետեղել 300 հազար քիլօ պանիր:

Մեծաքանակի կեդրոնը հսկայ հաստատութիւն մըն է: Մէկ կողմը յատկացուած է գրասենեակներուն, քաղաքացիութեան հրատարակչական բաժանմունքին եւ գրադարանին եւայլն: Իսկ միւս կողմը՝ մթերանոցներու շարք մը, կամ յարկեր, շատ բարձր՝ մանր համապատասխան զանազան նիւթերու համար:

Այս հաստատութիւնը ունի իր առանձնագրական ճիւղը՝ Հրդեհի, գողութեան եւայլն:

Վերջին տարուան ընթացքին, համագործակցական միութիւնն ու մեծաքանակի մթերանոցը գործակցութիւն մը հաստատեցին, որուն նպատակն է —Հոլանտայի փոքր քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ կազմակերպել համագործակցականներ ու հսկել անոնց վրայ, իսկ տկար համագործակցականներուն թէքնիք կամ դրամական օժանդակութիւն ցոյց տալ:

Աւելի դատ, գործակցելու մասին համաձայնութիւն մը գոյացաւ նաեւ բոլոր ակնաւէքսթային հաստատութիւններու (պատ, բանւորական, կաթոլիկներու, բողոքականներու) եւ համագործակցական միութեան միջեւ: Ասիկա մեծ նշանակութիւն ունի երկրին համագործ. շարժման տեսակէտէն, որովհետեւ այդ կերպով բաղադրական շարժումը կ'ամրանայ եւ համագործակցական արտադրութիւնը աւելի լայն ձեւով կը վաճառուի:

Հոլանտայի սպառողական համագործակցականները ունին ընդհանուրին յատուկ «Խնայողական գլխաւոր դրամարկղ» մը, որ 1931ին 6,885 հաշիւ ունէր՝ 2,721,480 ֆլորին խնայողութեամբ:

Հոլանտայի մէջ գոյութիւն ունին նաեւ «հողագործական համագործակցականներու կեդր. կոմիտէ մը»՝ հողագործներու պէտք եղած գործիքներու, կենդանիներու անասնոց եւ արմտիքի գնման համար: 1931ին կատարուած գնումներուն ընդհ. գումարը հասած է 40,841,718 ֆլորինի, որմէ եղած 73,642 շահարաժինը վերադարձուած է անդամներուն:

Լաւ գործունէութիւն ցոյց կուտան նաեւ հաւկիթի համագործակցականները, որոնք կ'արտածեն երկրին հաւկիթին 25 առ հարիւրէն աւելին:

Հոլանտայի մէջ իբրեւ համագործակցական շարժում ծանօթ է նաեւ «Հիւանդանոցի դրամարկղ»ը, որ ունի 20,000է աւելի անդամ եւ 2 միլիոն ֆլորինի դրամագլուխ մը:

Դրամարկղը ունի իր բժիշկները, ատամնաբոյժները, հիւանդանոցները եւ գործողութեանց յատուկ սրահները: Այս կազմակերպութիւնը 40 մասնաճիւղեր ունի:

Սպառողական համագործակցականներու միութիւնը, մեծաքանակի մթերանոցը եւ քանի մը սպառողական համագործակցականներ միասնաբար կազմակերպած են տպագրական գործ

մը, որ 1931ին ունեցած է 31,251 ֆլորինի շահ մը:

Լահէի համագործակցական միութիւնը ունի իր օրկանը «De Cooperative Gids», եւ ուրիշ հրատարակութիւն մը՝ «De Verbruker» (Սպառող): Մեծաքանակի մթերանոցը եւս ունի իր ամսաթերթը՝ «Haka Maandlads»:

ՎԱՀԷ

ԱՆՆԿԱՐԱԳՐԵԼԻ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ ՏՐԱՄԱՅԻ ՄԷՋ

Տասը հայ երիտասարդներու աղաղակը

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ (24 փետրուար).—

Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջաններուն մէջ, դուցէ, տնտեսական տագնապի, անգործութեան եւ թշուառութեան տեսակէտով, առաջին գծի վրայ կուգայ Տրաման: Միւս քաղաքներն ալ, թէեւ, վարդագոյն կացութեան մը մէջ չեն գտնուիր, բայց Տրամայի վիճակը, ինչպէս կը պատմեն ճամբորդներն ու լուրերը, ամէնէն ողբալին կարելի է նկատել:

Տարակոյս չկայ, որ տիրող թշուառութեան ամէնէն անմիջական հետեւանքները կը կրեն աղքատներն ու երկար ժամանակէ ի վեր անգործները, որոնցմէ շատերուն վիճակը սրտաճմլիկ է:

Այսպէս «Էմնա» կիրճ գործատան քովը եւ երկաթուղային կայարանին մօտերը գտնուած է նուաղած կին մը, ցնցոտիներու մէջ: Ակիզբները կարծըւած է թէ դիակ մըն է, բայց ստուգիւ դեռ կը շնչէ: Կրցած են զայն ուշքի բերել եւ հաստատել, որ անօթութեան հետեւանքով մարած ինկած էր հոն եւ պիտի մեռնէր շատ չանցած, եթէ գիւղուածով տեսնուած չըլլար:

Նոյնպէս, Թերմոպիլէ փողոցը փարանկայի մը մէջ գտնուած է ընտանիք մը, անօթութենէ նուաղած վիճակի մէջ: Անօթութիւնը կարծէք չէր բաւեր եւ ջուրն ալ ողողեր էր անշուք բնակարանը թշուառ ընտանիքին:

Լուր տրուած ըլլալով «Օրթոտոքսիա» բարեսիրական Միութեան, անոր նախագահուհին՝ տիկին Փափատոփուլոս, ոստիկանական յանձնակատի մը ընկերակցութեամբ կը փութայ, որպէս զի օգնութեան հասնի թշուառ ընտանիքին: Մեծ կ'ըլլայ տիկնոջ եւ ոստիկանին յուզումը, երբ կը տեսնեն, որ այրն ու կինը ուշաթափ եւ կիսամեռ վիճակի մէջ գետին տարածուած են, իսկ վեց ամսուան երեխան մեռած է երեք օրէ ի վեր, մօրը ստինքները չորցած ըլլալով: Թշուառ տղեկը թաղելէ վերջ, հայրն ու մայրը գգայաղիրկ վիճակի մէջ կը փոխադրեն հիւանդանոց: Հիւանդանոց կը փոխադրուի նաեւ անոնց առջինեկը՝ ութ տարեկան մանչ մը, որ վարակիչ հիւանդութենէ մը կը տառապէր:

⁂ Նեղ ու թշուառ վիճակի մը մատնուած են նաեւ՝ խումբ մը հայ որբեր: Ասոնցմէ տասը հոգի — Յարութիւն Գարիպեան, Աստուր Վարդանեան, Կարապետ Ներկարարեան, Արամ Էլմասեան, Ա. Էլմասեան, Մ. Մաթոսեան, Միրաքեան (?), Կարապետ Հովիմեան (?), Յովհաննէս Գըլճեան եւ Ա. Յակոբեան — խմբագրութեանս ուղղած են 17 փետր. թուակիր սրտաճմլիկ նամակ մը, ուր կը պարզեն իրենց թշուառ վիճակը:

« Աւելէ մէկուկէս տարի առաջ ալ, կը գրեն անոնք, մեր թշուառ վիճակը պարզեցինք ձեր թերթին միջոցով. այս տարի սակայն աւելի մեծ է մեր ցաւը, որովհետեւ կարելի չէ երեւակայել, թէ ի՛նչ նեղութեան եւ պայմաններու մէջ կը գտնուինք: Անգործ մնալէն, ա՛լ հասած է մեր համբերութիւնը, որովհետեւ չկայ մը հացի դրամ շահելու ճամբը չկայ: Ստիպուած կը դիմենք ազգային մարմիններուն, թէեւ անոնք ստիպուած չեն մեզ կերակրել. արդէն երկտասարդի մեր արժանապատուութեան դէմ է դրամ մուրալ, հաց ուզել: Բայց ի՛նչ ընենք, գործ չկայ որ երթանք հացերնիս ճարենք: Զկարծուի թէ ծոյլեր ենք եւ եթէ գործ ալ գտնենք՝ չենք աշխատիր: Ամէնէն ստոյն վարձքին ալ յօժար ենք, բայց այդ ալ չենք կրնար գտնել ամիսներէ ի վեր: Ի՞նչ ընենք, ո՞ր դուռը զարնենք, որո՞ւ դիմենք: Անդատութեան եւսեւ՞ ըլլանք, գողութի՞ւն ընենք, բանտ՞ը լեցնենք: Կը գտնուինք ծանրօրէն յուսահատ վիճակի մէջ: Շուարած մնացած ենք: Անօթութենէն եւ թշուառութենէն վրանիս հալ չէ մնացած: Ճար մը, Հայո՛ց ազգ, ճար մը, փրկութեան միջոց մը՝ որպէս զի ազրինք: Մեր երիտասարդ կեանքերուն մեղք է»... :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մեր գաղութին փտածը

—•—

ԼԱ ՍԻՕԹԱ, 26 Փետր. (Ցաւալի).— Անեղի մը մատնուած է մեր գաղութը, որ խաղաղութեամբ կ'ապրէր մինչեւ հիմա

Վերջերս Մարսէյլէն Գալըգեան եղբ. ամէն ջանք ի գործ դրաւ եւ անձամբ երկու անգամ եկաւ հոս, որ կարենայ բժշկել այս ճիւանդկախ գաղութը (իր բառով): Նոր վարձուած պզտիկ շէնքի մը մէջ պատարագեց եւ հրաշունչ քարոզ մը տուաւ, բացատրեց եւ ձեւաւորեց առաջնակայ մարմին մը, որ վարէ գաղութիս գործերը: Սակայն իր մեկնումէն յետոյ ամէն բան ջուրն ինկաւ: Գաղութին գործերը վստահուած են անհատի մը որ ոչ միայն խառնակիչ է, այլ եւ բան մըն ալ աւելի:

Եզիպտոսէն հոս՝ փոխադրուած այս մարդը, Յակոբ Չէքմէնեան, ուզեց Հ. Լ. Մ. պետ ըլլալ եւ յաջողեցաւ: Եւ ահա այսօր Լասպանականը դատի քաշուած է մատնութեամբ: Նոյն այս ծերուկը ուզեց որ գաղութիս քասկը քակուի եւ դրամ դուրս գայ եւ եկեղեցի մը բացուի եւ ինքը այս գործը իր վրայ առաւ: Եւ այսօր Նորաբաց եկեղեցիին ժանգոտած բանալիները կը գտնուին «Հօկ»ին ձեռքը: Բայց, վստահ եմ թէ երկար չպիտի տեւեն իր չահատակութիւնները:

ԲԱՆՈՒՈՐ

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք

«ՅԱՌԱՋ»ը

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Սեւրի Միխիթարեան Սանեւրուն հանդէսը

—•—

Իսկապէս մեծ յաջողութիւն մըն էր, փետրուար 26ի կիրակի օրուան թատերական ներկայացումը, զոր կազմակերպած էին Սէվրի Մուրատ—Ռափայէլեան ուսումնարանի աշակերտները՝ իրենց Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ, ի նպաստ նոյն հաստատութեան կահաւորման:

Հանդիսականներու հոծ բազմութիւն մը Փարիզէն եւ շրջաններէն խուռներամ եկած էր լեցնել սրահը՝ գրեթէ ամբողջութեամբ:

Բացումը կատարուեցաւ ճշդապահութեամբ ժամը 15ին, խանդավառ հանդիսականներու եռուզեռին եւ աղմուկին մէջ հազիւ լսելի զանգակի հնչումով: Մեր թատերական ժողովուրդը գէշ սովորութիւն մը ունի, իր կարգապահութիւնը դժուարութեամբ կը վերագտնէ հաւաքոյթներու կամ ժողովատեղիներու մէջ, դուրսէն հետը տանելով չըմնալիք վիճաբանութիւններ ու տեսակցական ձեւակերպութիւններ, թերեւս իրարմէ հեռու մընալնուն ստիպման տակ: Այս սխալը կամ թերութիւնը, թէ ժողովուրդին եւ թէ կազմակերպիչ մարմիններու համահաւասար յանցանքն է, կամ տրոչեալ ատենին չեն հասնիր, կամ ծանուցուած պահուն պատրաստ չեն, մէկը միւսին սպասողական դիրքով: Մինչդեռ այսօրուանը լաւ օրինակ մը եղաւ, երկուստեք ճշդապահութիւնը յարգելու տեսակէտով:

Առաջին խաղին՝ «Բանաւորը»ին բակկրնաւորութիւնը քիչ մը ազմուկի մէջ խեղդուած՝ ուշադրութիւն չըգրաւեց, մանաւանդ որ մեղմ ու լըռակեաց հանդամանք ունէր: Լորենցինա Մկրտիչի դերակատար՝ Գ. Տէր Թովմասեան հեզահեղ իշխեց ու տիրապետեց իր զօրաւոր ու հնչեղ ձայնով, թէեւ քիչ մը չափազանցուած համարձակութեամբ, մինչդեռ աւելի մեղմաղձօտ, վարանոտ եւ դաւադրական տողբանքներու հեռամուտհասկնալի ծոլնդումներէ մղուած խոհուն պէտք էր ըլլար, բայց ընդհանուր առմամբ ճարտար եւ դիմացկուն տեսուր սուսերը պահեց իր երկարատեւ ու փոփոխական դերին մէջ:

Գ. Ա. Կլորիկեան, դուքս՝ Աղեքսանդր Միտիչի անձնաւորութիւնը տիրական ատոյճանով շատ լաւ իրագործած էր: Միւս դերակատարները եւս յաջող էին, իրենց յատուկ տաղանդութիւնը, անձերուն յատուկ ձեւականութիւնները, շարժումները ըղձայուն, դրուագ, խնամուած եւ լաւ պատրաստուած էին, առանց դանդաղելու եւ տատամսելու:

Բ. Մաս՝ «Աշքիապուկ» դաւեշտը, հիանալի էր, բոլոր դերակատարները գիտակից ու վարժ, իրենցմէ իւրաքանչիւրը առանց որ եւ է թերութեան կրցաւ կատարել դերերու իրական մարմնացումը:

Գ. մաս՝ «Փոքրիկ խոհարարները» 1 արար վօտվիլը, առաջիններուն չափ յաջող անցաւ: Պզտիկները արժեցուցին իրենց կարողութիւնը՝ թէ մեծերէն վար չեն մնար եւ ջանադիր են միշտ յաջողութեան հասնելու: Ֆրանսերէն առոգանութիւնն ու հնչումը իրենց մայրենի լեզուին չափ մարզուած օտարի խառնուրդ երբեք չէին գներ: Այս «փոքր փարիզիկները» սրտով հայ մանուկներ են, որոնց մատնութիւնը միմիայն իրենց դիմացէն կը յայտնուէր:

Օրուան հանդէսին փայլն ու յաջողութիւնը մեծ եղաւ նաեւ շնորհիւ փրոֆ. եւ Գ. Գ. Ալէմշահներուն եւ իրենց հետ ուսանող նուագիչներուն, որոնք խանդավառութիւն եւ ձայնական համաչափութիւն տուին ներկայացումներու ամբողջ ընթացքին, դեղեցկօրէն յարդարուած բեմանկարի տեսարանի հետ խառնուած, ուր փրոֆ. Աճէմեանի արուեստագիտական հնարագիտութիւնն ու ճաշակը կ'արտացոլար:

Բեմավար Գեր. Հ. Գայեան կարող ու փորձառու հովիւի մը նման առաջնորդեց իր բոլոր աշակերտները, իր ուղած ուղղութեամբ:

Շատ վայելուչ եւ հաճելի էր մթնոլորտը եւ ներկաներուն կրած ջերմ ու անույշ տպաւորութիւնը, ուրկէ բաժնուիլն ու հեռանալը դժուար էր:

Ց. Մ. Թ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՅՐՈՒԹԻՒՆԸ

—•—

Գուէնոս Այրէսի «Արմէնիա»ն կ'ողբայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 փետր.)-

— « Հայ մայրութիւնն է մեր ցեղի խարիսխը, հայ կինը՝ մեր ընտանեկան մաքրութեամբ, նահապետական աւանդութիւններով, գերծ քաղաքակրթութեան անբարոյ սովորութիւններէն, կեղծ ու պատիր շպարումներէն: Ան պողպատէ է գաղթի, սովի եւ կոտորածի ատեն, տոկուն, անձնազոհ եւ ինքնաբաց:

Այժմ սակայն Հայաստանի մայրութիւնը վտանգուած է, ու այդ վտանգը ամէնէն սարսափելին է:

Այսօրուան թուով կը հրատարակենք Երեւանի Դարուհի Յակոբեան Մայրանոցի տարեկան տեղեկագիրը, որմէ կը պարզուի, որ «1931 տարուան ընթացքին Երեւանի մանկաբարձական բաժինը ընդունուած են 1007 յղի. 2303 ծննդաբեր եւ 45 ծննդական, ընդգամէնը 3355 հոգի: Ասոնցմէ 294ը ընդունուած են մանկաբարձական ցուցմունքով, իսկ 713ը արհեստական վիժման համար:

Վիժումներու ընդհանուր թիւն է 1549, որոնց 836ը բնական, իսկ 713ը արհեստական: Ասոնց 1429ը հայ են, 76ը ռուս եւ 27ը թուրք:

Արհեստական վիժումներէն 39ը տեղի ունեցած են բժշկական, իսկ 674ը ընկերային ցուցմունքներով: Այս վերջիններէն 216ը երեխաներու շատութեան, իսկ 322ը միջոցներու անբաւականութեան համար:

Ու այս միայն Երեւանի մէջ, ուր շատ բնականօրէն, չեն կրնար գալ մեր հեռաւոր գիւղերու, աւաններու եւ քաղաքներու ծննդաբերները, հետեւաբար բնակչութեան մեծագոյն մասի ծննդաբերութեան եւ վիժումներու թիւը մեզի անյայտ է:

Բայց այսքանն ալ կը բաւէ պարզ ու յստակ գաղափար մը կազմելու մեր ժողովուրդի անհամար անհուն կորուստի մասին:

Հայ մայրը, ինչպէս ըսինք, սովի, համաճարակի, գաղթի, տնտեսական ու քաղաքական ամէնէն աննպաստ պայմաններու մէջ իսկ իր մտքէն ու սրտէն չէ անցուցած սպանութիւն գործել, ու բնական վիժումներն անգամ սուգի մէջ պահած են տարիներ շարունակ:

Այսօր սակայն, խորհրդային դրախտին մէջ, 713 մայրեր, կանխորոշուած, նախամտածուած ոճրագործութեան կը դիմեն՝ սպանելով 713 երախաներ, «երեխաներու շատութեան և միջոցներու անբաւարարութեան» պատճառաբանութեամբ:

Առաջին պատճառաբանութիւնը խիստ կասկածելի է. տարրական միջոցներ ունեցող հայ ծնողները երբեք չպիտի համաձայնէին սպանութիւն գործելու, որքան ալ «երախաներու շատութիւն» ունենային:

Երկրորդ արդարացումը համոզեցուցիչ է անոնց համար, որոնք լաւագոյնս ծանօթ են խորհրդային ամբողջ եւ մամնաւորապէս Հայաստանի ընկերային դժոխային պայմաններուն:

Փաստն այն է, որ տարուան մը մէջ Հայաստանի մայրաքաղաքը 1500 բնական եւ արհեստական վիժումներ կ'արձանագրէ: Տոկոսային յարաբերութեամբ ամբողջ Հայաստանը տարեկան կ'ունենայ 15,000 բնական եւ անբնական վիժումներ, որմէ «անբաւարար միջոցներու պատճառով» 7130:

Արդ՝ 7130 մայրեր երեխաներ կը սպանեն, որպէսզի ուտելու հաց եւ գլուխ դնելու տեղ ունենան, շնորհիւ Խ. Միութեան տնտեսական յառաջդիմութեան, որ տասն եւ հինգ տարիէ ի վեր կը շարունակուի, ու բարելաւութեան նշաններ ցոյց չի տար»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Մանէսի հանքաւանին մէջ (Ալլահվերդի) մօտերս կ'աւարտի պղինձ — արջասպի գործարանը, սկսած 1930ին: Շինութեան յատկացուած է 304,000 րուբլի: Նոյն տեղը, ածխաթթուատի գործարանին շինութիւնն ալ լրանալու մօտ է:

⁂ Աւարտած են շինութիւնները «Կապ» եւ «Վէմ» ընկերութեան բնակելի շէնքին, (հիմնարկէքը 1930), «Նայիրի» ընկերութեան բնակելի շէնքին (388,000 րուբլի), Ջրային տնտեսութեան բնակելի շէնքին (140,000 րուբլի):

⁂ Մերձ գիւղացական տնտեսութեանց ուսուցչութեան համար, որոշուած է յատկացնել բանջարամշակութեան յարմար հողեր: Այսպէս Երեւանի մերձգիւղացական տնտեսութեանց ուսուցչութեան համար պիտի տրուի 15 հեկտար հող, Լէնինականի՝ 10 հեկտար հող եւ կաթնատնտեսական բաժին մը 10 կովնոց, Վաղարշապատի՝ 8 հեկտար հող եւ կաթնատնտեսական բաժին մը 5 կովնոց, Ղամարլուի՝ 5 հեկտար, Ստեփանաւանի 5 հեկտար, 5 կով եւ 2 փեթակ մեղու, Իջեւանի՝ 3 հեկտար հող, 10 փեթակ մեղու, Նոր Բայազիտի՝ 3 հեկտար հող եւ 5 կով:

⁂ Դահուկի մրցում կատարուեցաւ Երեւանի շրջակայքը: Կը մասնակցէին 500 մրցորդներ զանազան հաստատութիւններէ: Միջահասակ դահուկաւորները թիւով 160 հոգի բաժնուեցան երկու խումբի եւ հիւսիսէն ու հարաւէն յարձակեցան Շէնգաւիթ գիւղին վրայ: Երեք ժամ յետոյ հիւսիսային խումբը գրաւած էր գիւղը: Եղան նաեւ ձիերու դահուկային մրցումներ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (4)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա.- 800 տարի ցաւ ու մահ Իրլանտայի մէջ

Դարձեալ նոր մղում մը եկաւ Ամերիկա գտնուող Իրլանտացիներէն: Անոնց օգնութեամբ կազմուեցան Ֆէնիէններու եւ ուրիշ կազմակերպութիւններու գաղտնի դաշնակցութիւն մը, որոնց ձգտումն էր զէնքի ուժով Անգլիայէն խլել կղզին: Իրենց կրած ճնշումները միշտ նորանոր ըմբոստութիւններու եւ կոտորածներու կը մղէին:

Անցեալ դարու եօթանասունական ութսունական թուականներուն անհանգիստ դարձան գաւառներու թիւնները եւ տարածուեցաւ արիւնոտ անհանգստութիւն, որուն գագաթնակէտը կազմեց Իրլանտայի համար նշանակուած առաջին նախարար. Քէվէնտիշի եւ պետութեան փոխ ատենակալ Պիրքէի սպանութիւնը 1882 Մայիս 6ին, Տըպլինի Ֆէնիքս փարքին մէջ:

Ինքնօրինութիւնը եւ հողային բարենորոգումները սկսան պայքարի նպատակ ծառայել տասը տարուան ժամանակամիջոցին: Անոնց համար ամէն միջոցներով ճգնեցան:

Երբ ընդհանուր պատերազմը ծագելէն քիչ առաջ, Ինքնավարութիւնն ընդունելի ընելու համար շահուած էր Լօզափթի ազատական կառավարութիւնը՝ յանկարծ քաղաքացիական կռիւը ծայր տուաւ: Բողոքական Ըլսթէրը եւ Իրլանտականութեան նոր արմատական թեւը, Սին-Ֆայն շարժումը՝ կամաւորներու ընկերութիւններ կազմակերպեցին եւ արիւնուշտ ճակատամարտներ մղեցին:

Երբ 1914ի ամրան Ինքնավարութեան օրէնքը պէտք էր որ ի զօրու ըլլար՝ Ըլսթերցիները Տըպլինի վրայ քալեցին եւ այն ատեն պատերազմ կայ պատերազմը:

Անգլիա կարճ ժամանակամիջոցի մը համար կրնայ յայս ունենալ կղզին մէջ տիրող դժուարութիւնները հարթելու, իր կարգադրութիւնը յապաղած էր սակայն...: Ինքնավարութեան օրէնքը նախ եւ առաջ գործնական չէր եւ Իրլանտան վարանքի չմատնուեցաւ: Իսկ Անգլիա իր կեդրոնական յաւելէն շատով զարհուրեցաւ, երբ բացայայտեցաւ, 1916ին, զատկական արիւնոտ ապստամբութիւնը:

Փողոցային ջղագրգիռ կռիւները ազդանշանը տուին ընդհանուր ճակատամարտին: Անգլիա մինչեւ անգամ չկրցաւ ընդհանուր զինուորութիւնը ընդունիլ տալ կղզիին մէջ, թէեւ պետութիւնը ամենամեծ վտանգի մէջ էր այդ շրջանին:

Պատերազմը վերջանալէն քիչ յետոյ, Իրլանտացիներն աւելի խուլ քայլ մը եւս առին: Իրենց պատգամաւորներէն մէկ քանիները Իրլանտական Ազգային Խորհրդարան մը կազմեցին, հանրապետական գաղտնի կառավարութիւն մը, զըլխաւորութեամբ Տէ Վալէրայի եւ անկախութիւն հռչակեցին: Անգլիա բնականաբար չէր կրնար ընդունիլ եւ ուզեց խափանել այդ խորհրդարանը. սակայն Իրլանտացիները զէնքի դիմեցին եւ կղզին հողը կըրկին ներկուեցաւ իրլանտական եւ անգլիական արիւնով...

1920ին Ինքնավարութեան նոր օրինագիծ մը առաջարկը ամենայն ուժգնութեամբ շղթայազերծ ըրաւ քաղաքացիական պատերազմը եւ մէկ տարի վերջն էր միայն որ Լայտ Ճորճ յաջողեցաւ Իրլանտացիները խորհրդաժողովի սեղանին բերել եւ հշտարիտ հաշտութիւն մը կնքել անոնց հետ, որով Իրլանտան, բացի Ըլսթերէն (Հիւսիսային Իրլանտա), անկախ գաղթականութիւն մը եղաւ կայսրութեան հետ կապուած, իր սեփական կառավարութեամբ եւ խորհրդարանով, բայց շատ երկար տեւեց մինչեւ որ խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ: Որովհետեւ կը գտնուէին Իրլանտացիներ որոնք բնաւ գոհ չէին ձեռք բերուած արդիւնքէն, վէճերը յանգեցան քաղաքացիական նոր պատերազմի մը: Տէ Վալէրայի կուսակիցներուն համար անբաւարար էր այս հաշտութիւնը: Իրլանտական ազգայնականներուն հետապնդած այս ուղղութիւնը այժմ օրը օրին կը կարգանք: Եւ ինչ որ կը կատարուի հոն՝ վերջնական յարդարումն է սոսկալի հաշիւի մը, անչափ եւ անսահման տառապանքներու վախճանը, եւ ժողովուրդի մը վերելքին սկզբնաւորութիւնը: Ժողովուրդ մը որ աւելի գէշ եւ աւելի անարժան ճակատագիր մը ունեցած չպիտի ըլլար՝ եթէ իր բնակավայրը Ասիոյ տափաստաններուն մէջ գտնուած ըլլար եւ ոչ թէ Եւրոպայի մէջ:

Ամերիկայի Հնդիկներուն տառապանքը

—•—

Ատլանտեան եւ Խաղաղական ովկիանոսին մէջ հարիւր անգլիական մղոնի տարածութեամբ մաս մը կարելի չէ գտնել որ Ճերմակները եւ Հնդիկները կռուած չըլլան:

Միացեալ Նահանգները հինգ հարիւր միլիոն տոլար ծախսած են միմիայն իրենց հնդկական պատերազմներուն համար: Ուրեմն, ճշմարտութիւնն երբեք այլափոխուած չէ անշուշտ, ամերիկեան այն խիստ քաղաքականութեան մասին, զոր Ճերմակներն որդեգրեցին երկրին սկզբնական տէրերուն հանդէպ, անոնք որ գիրենք ընդունեցին ամենայն վստահութեամբ, հիւրասիրութեամբ եւ առանց նենգամտութեան:

Ամէն միջոց գործադրուեցաւ, բաց կռիւէն սկսեալ մինչեւ զանգուած մարդասպանութեան վայրենի մարթոսումը, մասնութիւններէն մինչեւ հանդիսաւոր երդումներով կնքուած դաշնագրերու խզումը, որպէսզի կարմրամորթերը տասնորդուին եւ իրենց ստացուածքները յափշտակուին:

Խաղաղասէր Չիրօքիներուն (Մ. Նահանգներու կարմրամորթ Հնդիկները, խելացի ցեղ մը, այսօր խմբովին քաղաքակրթուած) հանդէպ եղած այս բիրտ վարմունքին մասին՝ ամերիկեան ամենակարեւոր պետական մարդոցմէ մին իր ժամանակին հետեւեալ ջախջախիչ մեղադրանքը բարձրացուցած է.

— «Մենք կրնանք դափնիներ քաղել ճակատամարտի դաշտին վրայ եւ յաղթանակներ ովկիանոսին վրայ, բայց անոնք երբեք չպիտի կրնան քօղարկել մեր վահանին վրայ եղած արատը»:

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

(Շար.)

խորհրդային իշխանութեան ձանձրոյթը, առեւտուրի ճամբայ բանալու համար. փարկ բացէք հանրօգուտ շինութեանց ընդարձակ ծրագրի մը համար, եւ երկիրը պիտի ապաքինի։

Այս խօսքերը մեծ տպաւորութիւն գործեցին։

Ոչ միայն Միշիկընի, Մէրիլէնտի եւ Օհայոյի մէջ դրամատուներու մեծ մասը փակուած է, այլեւ նոյն իսկ Ուաշինկթընի մէջ, ուր դրամատուները ամէնէն հաստատունը կը համարուէին, խուճապ սկսած է արդէն։ Կարեւոր դրամատուն մը փակուեցաւ առջի օր։ Ուրիշներ ալ հաւանաբար պիտի փակուին այս շաբթու, եթէ կառավարութիւնը օգնութիւն չհասնի։

⁂ Լոնտոնի մէջ ձերբակալուեցաւ հռչակաւոր դրամատէր մը, Հարմըն, իր չորս գործակիցներուն հետ։ Բոլորն ալ ամբաստանուած են իբրեւ գեղծարարներ։ Եղած դիմումներուն վրայ, առժամապէս ազատ արձակուեցան, 2000ական ոսկիի երաշխաւորութեան տալով։

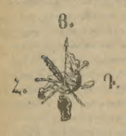

Փարիզ եւ շրջակաները

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի կողմէ, վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ, 245, rue J. J. Rousseau։ կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։ կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ընկեր Յ. Գուճիկեանի բնակարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէն սովորաբար ժողովի կը հրաւիրէ ՀՐԱՅՐ, ՄՈՒՐԱՏ, ԳԱՅԼ ՎԱՀԱՆ եւ ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼ խումբերը այս Կիրակի ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անպայմանօրէն։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին Օթէլ Թերմինիւսի սրահը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. «Ալլատած» խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 7ին ընկեր Ոսկեան Լուսարեւեանի բնակարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի մէջ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ եւ ՌԱԶՄԻԿ խումբերու
ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
Պ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆի Etoile Bleue սրճարանին մէջ, 121, Ave. de l'Union
կը նախագահէ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ — կը խօսի ընկ. ՆԺԴԵՀ
Գեղարուեստական բաժին։ — Մանուկներու համար կը գանձուի 2 Ֆր.։
ընկերահամակրական խնջոյք կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քղիի Աղրակ գիւղէն Մարիամ Գեւորգեան կը փնտռէ իր որդին՝ Սարգիս Գեւորգեան, 23 տարեկան, հօր անուն՝ Գրիգոր, մեծ եղբօր անունը՝ Կարապետ (այժմ Ամերիկա), քրոջ անունը՝ Սիրանոյշ։ 1926ին Պէյրութէն եկած է Մարսէյլ։ 1931ին այցեկութքի առեն կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ chez Mr. Pasquet, rue de la Mare, La Besse, Pallissy-Rachelle (Ch. Inf.)։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ իր մօր եւ քրոջ որոնք կը բնակին Մարսէյլ։ Հասցէ՝ Aram Meguerditchian, Travers Cabucelle, Campagne Nègre No. 9, Marseille։

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Պանեօ-Բաշանի մէջ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ
12 rue Mme. Curie (Bagneux)

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
Սալ Լիւսիէնի շքեղ սրահին մէջ,
13, Rue d'Issy, Billancourt

Հովանաւորութեամբ Իսիի Քաղաքապետ՝ Պ. ՕՏԷՆի
կը խօսի Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

կը մասնակցին ԵՓՐԱՏ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի, Տիկին Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ (երգ), Պ. Օ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ա. ՊԱՀԵԱՆ (ֆլիւթ), Պ. Ռ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ (աքորտէոն), Պ. ՀԱՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. ՀԱՆՏԱՀԵԱՆ եւ Մ. ԿԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. ՊԱՀԵԱՆ (կովկասեան պար)։

կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՀԱՊԷՇԵԱՆի։
Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր։

Իսի լէ Մուլինոյի ծանօթ ճաշագործ-անուշավաճառը՝ Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ստանձնած է պիւֆէն, ուր պիտի գտնէք մասնաւոր խնամքով պատրաստուած լահմէճիւն՝ պանիրով, պաղլաւա եւ ամէն տեսակ արեւելեան անուշեղէններ՝ ժողովրդական գիներով։

Այս հանդէսին կը հրաւիրուին բոլոր անոնք որ կը սիրեն հայ նուագը եւ կ'ուզեն քաջալերել ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։

Մուտք 5 ֆրանք։ — Պիւֆէ ժողովրդական գիներով։
Հաղորդակց. Փորթ Վէրսայլէն հանրակառք 23 և իջնել Point du Jour
Հասոյթին կէսը պիտի յատկացուի Պէյրութի աղէտեալներուն։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՍԷՆ ԿՐԱՍԻԷՆԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ
ՔԵՐՑ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ԻՆ
Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատրասրահին մէջ
26, Rue Troyon, Sèvres
Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ
Բացման խօսք՝ ԳԵՐ. ՊԵՏՐՈՍ Ծ. Վ. ՔԷՏԻՃԵԱՆ
Համերգ՝ ղեկավարութեամբ փրոֆ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի
կը ներկայացուի՝ ԵՕԹԸ ՔՈՅՐԵՐԸ (զաւեշտ)
ՄՈՒՏՔ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

— Ի՞նչ գիտնամ. ուրիշ ի՞նչով ժամանակ կրնայ անցընել առաջնակարգ պարուհի մը, երբ չի պարեր. չեմ գիտեր. իմացածս է որ կը պատմեն։

Ճաշի ամբողջ տեւողութեան շարունակ մտայրած էր ծովակալը։ Ներողութիւն խնդրեց տանտիրուհիէն մեկնելու համար։

— Պառնառը այդ կինը չէր, այնպէս չէ՞, հարցուց տանտիրուհին։

— Ո՞ր կինը։

— Այդ պարուհին։

— Տէ՛ր Աստուած, ո՛չ։

Ինչո՞ւ այդ հարցումը։ Կասկածոտ չե՞ն կիները երբ ուրիշ կնոջ մը անունը կը յիշուի իրենց ներկայութեան։

Ծովակալը խնդաց, թեթեւ շոյանք մը դրաւ տանտիրուհիին ուսին վրայ ու մեկնեցաւ։

Կէս ժամ վերջ հեռաձայնով կը խօսէր Փարիզի իր գործակալներէն մէկուն հետ։

— Մաթա Հարին Փարի՞զ է։

— Այո՛։

— Կը պարէ՞։

— Յայտարարուած է յառաջիկայ շաբթուան համար։

— Իր մասին որ եւ է տեղեկութիւն ունի՞ք։

— Ըսել կ'ուզէք այն անձը որուն սկզբնատառն է «Լ»։

— Այո՛։

— Ամէնքս ալ իմացած ենք ատիկա։

— Ճի՞շդ է։

— Որքան գիտեմ, այո՛. միայն չեն ապրիր. աղջիկը Մէօրիս պանդոկն է։

— Սենեակ մը վարձեցէք ինծի համար Զէթհըրմի մէջ։

— Ե՞րբ։

— Օգնականով պիտի գամ վաղը առտու։

— Որ եւ է յանձնարարութի՞ւն...

— Ո՛չ։

Ծովակալը գոցեց հեռաձայնը։ Փարի՛զ, է՛հ... Ցիմար է այս աղջիկը եւ սակայն տակաւին ազատ... Լաւինըքի մօտիկ բարեկամը ուրեմն Գաղտնի Հետախուզութեանց Սպասարկութեան բոլոր գաղտնիքները իր ձեռքին մէջ... Կա՞յ բան մը որ Ֆրանսացիները չտան կիներուն երբ անոնք ուզեն... Բայց ի՛նչ համարձակութիւն, ինքզինքը այդչափ ազատ ու անբռնաբարելի զգալ... Ի՛նչ կը խորհէր արդեօք... է՛հ, ինք իր պարտականութիւնը կատարեր եւ զգուշացուցեր էր զայն... Կրնար փախչիլ եթէ ուզէր... Փախուստի ճամբայ չկայ այլեւս...

Ծովակալը նստաւ գրասեղանին առջեւ՝ աչքերը ուղղած այն աթոռին որուն վրայ նստեր էր այդ աղջիկը երեք ամիս առաջ։ «Զարկէն առելի գեղեցիկ» այո՛. գիւրին չէր երեւակայել այդ մարմինը գնդակներու վէրքերով ծածկուած։ Ծովակալը նայեցաւ աթոռին. կարծես նստած էր աղջիկը իր դիմացը։

Մարդկերուն գաղափա՛րը... Լիոն չէր հասկցեր իր բառերը. պիտի հասկնա՞ր այն օրը երբ իրեն դէմը պիտի տեսնէր տասներկու հրացանները. պիտի հասկնա՞ր որ այդ մարդերուն համար անօգուտ էր հրաւէրը իր սեռին։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

1.

Մաթա Հարիի դատավարութիւնը պատերազմական ատեանին կողմէ, Փարիզի մէջ, 1917ին, կրնայ միայն ամբողջացնել Լիոն Սոնրէյի պատկերը։ Անիկա կը նմանի արուեստագէտին կողմէ՝ նկարուած դէմքի մը բիբերուն խորը նետուած բիծերուն, որոնք արտայայտութիւն կուտան դէմքին։

Պատերազմական խորհուրդի նախագահը շատ քիչ բան կրցաւ հասկնալ այդ աղջկան գաղտնիքներէն։ Լիոն բացատրութիւններ տուաւ միայն թշնամի աղբիւրներէ պարբերաբար իր ստացած գումարներուն մասին։

Իր ձերբակալութենէն առաջ կատարուած քննութիւններէն հասկցուած էր որ պատերազմի սկիզբը երեսուն հազար մարք տուած էր Պերլինի ոստիկանապետէն։ Լիոն խոստովանեցաւ այդ պարագան միամիտ ձեւով մը։

— Եւ անշուշտ այդ դրամը [illegible] ձեզի [illegible] այն ծառայութեանց [illegible] զորս պիտի կատարէք, երբ Փարիզ եկաք 1914ին, բայց Լիոն գլուխը թօթուեց, կարծես սկսեր էր ձանձրանալ այդ հարցումներէն։

— Գերմանիոյ մէջ ոստիկանութիւնը իրաւունք ունի գիտցութիւն ընելու փողոցէն անցնողներուն հագուստին կամ արդուզարդին։ Ոստիկանապետը եկած էր այն համոզման թէ իմ հագուստներս անբաւական էին հանրութեան համար։ Այդպէսով սկսաւ մեր բարեկամութիւնը։

Լիոն այս վերջին նախադասութիւնը արտասանեց ժպիտով մը։

— Եւ երեսուն հազար մարքի փոխարէն դուք ստանձնեցիք յանձնառութիւն մը դէպ ի Փարիզ. ձեզի տրուեցաւ նաեւ թիւ մը որով ծանօթ էիք Գերմանիոյ Գաղտնի Սպասարկութեանց գործակալներուն։

— Շատ ճիշդ է ձեր տեղեկութիւնը, բայց Լիոն հաճելի շեշտով մը. ճանչցուած էի թիւով մը. բայց այդ թիւը տրուած էր ինծի որպէս գի կա[illegible]

[illegible] Պերլին [illegible]
[illegible]
— Երնա՞ն հասար մարդ...
— Եթէ պարոնը [illegible] թիւն կը նկատէ ատիկա, ըսելիք [illegible] նիմ։ Բայց ո՛չ մէկ սիրահարս [illegible] աւելի փոքր գումար ընդունած եմ։

— Ո՞չ իսկ Ֆոն Թրէօյմէն...

— Ոչ իսկ անկէ...

— Կը խոստովանի՞ք որ ձեր սիրահարն էր ան։

Լիոն գլուխով հաստատական [illegible] շան մը ըրաւ։ Երբ յիշեցին Տը Լ[illegible] ռանի, Լաւինըքի կամ ուրիշներու [illegible] նուններ, առանց այլ եւ այլի [illegible] տովանեցաւ որ անոնք բոլորն ալ [illegible] գած էին իր մտերիմ բարեկամներ[illegible]

Հաւատացած էր որ այդ խոստովանութիւնը պիտի ըլլար իր պաշտպան[illegible] նողականը։ Իր սիրային արկածներ[illegible] հեղինակութիւն եւ ուժ կը ներշնչ[illegible] իրեն. կրնայի՞ն ըսել որ անիկա [illegible] ուած չէր այրերէն։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՄԱՐՏ 1933

3 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2127

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԱՐՇԵԼԻ ՑՆԴԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պատմական փաստաթուղթ մը, ապացուցանելու համար թէ Հայերը ոչ միայն... զղտխանալու պէտք չունէին, այլեւ կը վայելէին բարձր հմայք եւ հեղինակութիւն՝ Հապէշիստանի մէջ, երբ դեռ գաղութ ալ չունէինք հոն։

1867ին, Երուսաղէմի Միաբանութենէն Սահակ արք. Բաբրգեան եւ Պոլսեցի Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան Հապէշիստան կ'երթան մասնաւոր պաշտօնով մը։

Տիմոթէոս վրդ. ինքն է որ կը պարզէ այդ առաքելութեան հանգամանքը, իր «Երկամեայ պանդխտութիւն ի Հապէշիստան» գրքին մէջ.

— «Հապէշու Թէոդորոս թագաւորը Մուսավայի անգլ. հիւպատոսին խամաճակ ու քիչ մը կծու խօսքերուն չկարենալով համբերել, որ իր անձնասիրութիւնը կը վիրաւորէր եւ թագաւորական պատիւը կ'անարգուէր, Մակտիլա առաքին եւ անլացեալ լերան մէջ զինքը կ'արգիլէ քանի մը ընկերներովը, որոնք երեք չորս տարիի չափ հոն մնացին։ Անգլիոյ Տէրութիւնը թէեւ շատ ջանք ըրաւ, թէ՛ աղաչանքով եւ թէ ուրիշ զանազան միջոցներ ի գործ դնելով, այսուամենայնիւ չկրցաւ Թէոդորոսի անողոքելի սիրտը քաղցրացնելով՝ բանտարկելոց ազատութիւնը ձեռք բերել։ Պոլսոյ անգլիական դեսպան Լէօնք Լիոնք, իմանալով թէ Ս. Երուսաղէմ բնակող Հապէշները Հայոց պատրիարքին իշխանութեան տակ կը գտնուին, Ազգ. վարչութեան եւ պատրիարքարանի միջոցաւ կը խնդրէ Ամեն. Եսայի պատրիարքէն որ իր կողմէն պատգամաւորութիւն մը յուղարկէ առ Թէոդորոս եւ Անգլիոյ հիւպատոսին եւ անոր ընկերաց ազատութիւնը խնդրէ։ Որբազան Հայրը առանց վայրկեան մը վարանելու, իւր առօրէն խորհուրդը կազմել տալով՝ կ'որոշուի մէկ եպիսկոպոս եւ մէկ վարդապետ ղրկելու»։

Պատուիրակութիւնը Պատրիարքէն կը ստանայ ոչ միայն կոնդակ մը, իր պաշտօնի մասին, այլեւ խնդրագիր մը՝ ուղղուած կայսեր։

Դիմակաւոր «Աքպար»ը ո՞ր աղբիւրէն քաղեց իր տեղեկութիւնը՝ թէ «Հայերը ընդունեցին ղպտի դաւանանքը», որպէս զի «շահին բնիկներուն վստահութիւնը»։

Այնքան տգէտ է այս Թղթակիցը, որ չի գիտեր թէ ղպտի քահանայ մը կրնայ հայ երախայ մկրտել կամ մեռել թաղել — երբ հայ քահանայ չգտնուի — առանց զանոնք ղպտիացնելու։ (Հապէշիստանի հայկական առաջին մատուռը բացուած է 1923ին. իսկ նոր եկեղեցի մը չինուեցաւ քանի մը տարի առաջ, Ատտիս-Ապէպայի մէջ)։

Այս պարագան նորութիւն չէ ո՛ր եւ է գաղութի համար։ Իսկ Հայ. եկեղեցին այնքան լայնամիտ է, որ փոխադարձաբար ինքն ալ կը կատարէ ուրիշ քրիստոնեաներու կրօնական արարողութիւնը, երբ քահանայ չկայ նոյն դաւանանքէն (յոյն, ղպտի, ասորի եւն.)։

Երէկ, պատահարար քաղուած թուանշաններով հաստատեցինք թէ հայ գաղթականները ինչքան անկախ եւ տիրական դիրք բռնած են Հապէշիստանի մէջ, բոլոր ճակատներուն վրայ։ Ինչպէս շատ մը երկիրներու մէջ, միասին հաշուելով Թուրքիան ալ։

Կը հարցնենք հիմա, — Հայերը (եւ Յոյները) ի՞նչպէս կրնային հասնիլ այսպիսի դիրքի մը, վարկ եւ վստահութիւն շահիլ, մինչեւ պետական պաշտօններու բարձրանալ, երբ այնքան անզգամ էին որ, կ'ուրանային իրենց վստահուած աւանդներն իսկ, երբ կ'իւրացնէին «պարկերով ու բեռներով ոսկիներն ու թանկագին իրերը», — համաձայն «Աքպար»ի ցնդաբանութեան։

Սորոնութեան ճախճախուտքին մէջ խրելէ յետոյ, չեխական թերթին անանուն աշխատակիցը անշուշտ կանգ չպիտի առնէր կէս ճամբուն։

Եւ ահա միւս դաւաճանքը, — «Իսկ վերջերս, երբ արդէն հարստանալու այս ճամբաները այլ եւս անզօր դարձան, սկսան սեւամորթ — բնիկ աղջիկներ իշխաններու ընծայաբերել իրենց կիները, աղջիկներն ու սիրուհիները»։

Ցարանոյս չկայ որ «Աքպար»ը մասնագէտ մըն է կին, աղջիկ եւ սիրուհի «ընծայաբերելու» այս արհեստին։ Եւ կ'ուզէ իր պատկերին վրայ չափել դիմացինն ալ։

Այլապէս, ուրկէ՞ պիտի ցնէր այս պոռնկագրութիւնը, որ կրնայ շատ — շատերուն յարմարիլ, բայց հեռաւոր կապ անգամ չունի ո՛չ հապէշահայ, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է գաղութի հետ։

Իմացէք, անանո՛ւն Աքպար եւ դուք, խմբագրութիւն «Փոնտիէլնի Լիսթ»ի որ անգիտակցաբար կ'արտատպէք ձեր թերթին էջերը, —

Այս ժողովուրդին զաւակները այնքան հեռու են «ընծայաբերման» զարշելի արհեստէն, որ, ամէնէն զարհուրելի պայմաններուն մէջ իսկ — լսե՞ր էք հայաջինջ սարսափները — հայ կիներն ու աղջիկները կը նախընտրէին խումբ — խումբ ջուրը նետուիլ, փոխանակ «ընծայաբերուելու» եւ կեանք փրկելու։

Անօրակելի օրինակներ կրնան գտնուիլ ամէն ժողովուրդի մէջ ալ։ Եւ աւելի շատ՝ «Աքպար»ներու հասարակութեան մէջ։

Արդ, ի՛նչքան ինկած պէտք է ըլլայ գրչի մարդ մը, այդպիսի «եր — արկածներ տանիլ կապելու համար ամբողջ հասարակութեան մը հետ։ Այն ալ առանց մէկ հատիկ փաստ ունենալու։

Բայց, չզարմանանք։ Ցնդաբանող «Աքպար»ը նոյն իսկ Թուրքիոյ հայկական եւ յունական սարսափները կ'ուրանայ, անոնց Փոքր Ասիայէն վտարումը վերագրելով ոչ թէ հալածանքի, այլ «իրենց գէշ նկարագրին»։

Ափսո՛ս որ այս բոլորը մրոտած են աղնիւ եւ բարեկամ ազգի մը, չեխական թերթի մը էջերը...

Անշուշտ աղտոտ խաղի մը զոհ գացած է խմբագրութիւնը։

Եւ սակայն, կրնայի՞նք պարտկել մեր կսկիծը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿԱԹԵԱՅ ԲՌՈՒՆՑՔԸ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Օրէ օր կը սաստկանան խստութիւնները

ՊԱՏԵՐԱԶՄ՝ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Երկաթեայ բռունցքը անողոք խստութեամբ կը գործէ Գերմանիոյ մէջ, խորհրդարանի հրկիզումէն ի վեր։ Խստութիւնները օրէ օր կը սաստկանան մանաւանդ անոր համար որ, կիրակի օր պիտի կատարուին երեսփոխանական նոր ընտրութիւնները։

Ոստիկանութիւնը չուզեր ճշգրիտ լուրեր տալ ձերբակալութեանց մասին. բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ միայն Պերլինի մէջ ձերբակալուած են վեց հարիւր հոգի, որոնց երկու հարիւրը վար դրուած են։ Այս թիւէն դուրս կը մնան համայնավար բանուորները։ Ստոյգ տեղեկութիւններ չկան նաեւ գաւառներէն, ուր ոստիկանութիւնը կը գործէ համաձայն Պերլինէն տրուած հրահանգներուն։ Ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, չկայ քաղաք մը, որքան ալ փոքր ըլլայ, ուր ձերբակալութիւններ կատարուած չըլլան։

Միայն Պերլինի մէջ ոստիկանութիւնը փակեց երեք հարիւր գինետուներ, որոնք ծանօթ էին իբրեւ համայնավարական հաւաքատեղիներ։

Կառավարութիւնը զօրաշարժի ենթարկած է նաեւ ճամբաներու պահակները, որոնց թիւը կը հասնի 40.000ի, եւ որոնք բաժնուած են հրացաններ եւ ատրճանակներ։

Այս պահակները ամենախիստ հրահանգներ ստացած են, երկաթուղիներու, կամուրջներու, գինուորական արհեստանոցներու պաշտպանութեան համար։ Ամէնէն վտանգուած կէտերուն վրայ մասնաւոր պահակախումբեր դրուած են։

Արիւնալի դէպքեր ալ պակաս չեն, ձերբակալութեանց եւ խուզարկութեանց ընթացքին։

Շթութկարտի մէջ, խուզարկութեան ենթարկուեցաւ Վիւրթէմպէրկի Երեսփ. Ժողովին շէնքը։ Մասնաւոր խստութեամբ խուզարկուեցաւ այն սրահը ուր ընդհանրապէս կը հաւաքուին համայնավար երեսփոխանները։ Ձերբակալուած երեսփոխանները արձակուեցան միայն խուզարկութեանց աւարտումէն յետոյ։ Ոստիկանութիւնը կոխեց նաեւ համայնավարներու կուսակցական կեդրոնը։

Քասէլի մէջ, հինգ համայնավար պաշտօնատարներ եւ ութ անդամներ ձերբակալուեցան։ Այս առթիւ ոստիկանութիւնը գրաւեց նաեւ 450 քիլօ համայնավարական փաստաթուղթեր եւ 30,000 ընտրական յայտարարութիւններ զորս տպած էին ընկերվարականները։ Թոսթոքի մէջ ձերբակալուեցան 21 համայնավարներ, եւ գրաւման ենթարկուեցան կուսակցութեանց թերթերուն խմբագրատուները։ Ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ նոյն խստութիւնները։

Ընտրական պայքարին առթիւ, ձախակողմեան հոսանքներուն արգիլուած է յայտարարութիւններ փակցնել պատերուն վրայ, մինչդեռ աջակողմեան տարրերը ամէն ազատութիւն կը վայելեն։ Եթէ ձախակողմեան յայտարարութիւն մը փակցուի, հակառակ դրուած արգելքին, հիթլէրականները անմիջապէս ազգայնական թուղթ մը կը փակցնեն։

Այս պայմաններուն մէջ, պէտք չէ զարմանալ, եթէ կիրակի օրուան ընտրութեանց մէջ ջախջախիչ յաղթանակ շահին ազգայնականները։ «Ազգային հակայեղափոխութիւնը սկսած է», կը գրէ թերթ մը։

⁂ Համպուրկի մէջ ձերբակալուեցան երեք համայնավարներ, որոնք այժմէն ամբաստանուած են դաւաճանութեամբ։ Երեքին ալ վիճակը վտանգաւոր է, որովհետեւ նոր հրամանագիր մը, որ կը կոչուի «Դաւաճանութեան հրամանագիր», կ'ընդլայնէ այդ բառին իմաստը եւ մահապատիժ կը սպառնայ այդ մեղքով բռնուած ո եւ է անհատ։

Կամայականութիւնը այնքան յառաջ գացած է որ, ժողովրդական-ընտանեկան թերթ մըն ալ արգիլուեցաւ եւ բոլոր օրինակները գրաւուեցան, առանց որ եւ է բացատրութեան։ Հրատարակիչը հրեայ ընտանիք մըն է։

Նոր հրամանագիրը դատապարտութեան արժանի կը գտնէ նոր յանցանք մը որ մինչեւ հիմա չէր նախատեսուած։ Ով որ կը հաղորդէ կամ վէճի կ'ենթարկէ ճիշդ կամ սխալ տեղեկութիւններ որոնք պէտք է գաղտնի պահուին, կամ պէտք չէ որ օտար պետութեան մը ականջը հասնին, կը դատապարտուի տասը տարի թիապարտութեան։ Եթէ այդ լուրերը սուտ են, պատիժը կը վերածուի հինգ տարուան։ Տաժանակիր աշխատանքի կը դատապարտուին նաեւ անոնք որ կը փորձեն իրենց պարտականութենէն շեղեցնել ոստիկանութիւնը եւ բանակը։ Մէկէն երեք ամիս բանտարկութեան պիտի դատապարտուին անոնք որ ընդհանուր գործադուլ կը սարքեն կամ գործադուլի կը մղեն երկրին համար անհրաժեշտ հաստատութեան մը պաշտօնեաները։

⁂ Անգլիոյ մէջ մտահոգութիւն կը տիրէ գերմանական դէպքերուն առթիւ։

Երեսփ. Ժողովին մէջ, արտաքին նախարարը պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը օրը օրին կը հետեւի դէպքերու ընթացքին եւ անհրաժեշտ չի գտներ գերմանական կառավարութեան ուշադրութեանը յանձնել Անգլիոյ հպատակներուն կեանքի եւ գոյքերու ապահովութեան խնդիրը։

Ճափոնցիները գրաւեցին չինական բանակատեղին

Ճափոնական բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը դէպ ի Ճէհոլ (Հարաւային Մանճուրիա), բուռն կռիւէ մը յետոյ գրաւեցին չինական ընդհ. բանակատեղին, որ կը գտնուի քաղաքէն 60 քիլոմեթր հեռու։ Այս յաղթանակին շնորհիւ, Ճէհոլի ամբողջ նահանգը շուտով պիտի անցնի Ճափոնցիներուն ձեռքը։

Ճափոնական օդանաւերը ամբողջովին քանդեցին կարեւոր քաղաք մը։ Չինացիները կը շարունակեն դիմադրել ուժգնօրէն։ Եթէ յաղթուին, Ճափոնցիներուն առջեւ պիտի բացուի Փէքինի ճամբան։

⁂ Մարտ 6էն սկսեալ, Մուքտէնի անթելի կայանը պիտի արձանագրէ Ճէհոլի ճակատամարտին տեսարանները։ Մասնաւոր գործիքներով օժտուած օդանաւեր պիտի սաւառնին ռազմադաշտին վրայ, հետեւելով բոլոր գործողութիւններուն։

ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

300 ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾ ՃԱՐՈՒԱԾ

Վերջին լուրերու համաձայն Պէյրութի մէջ կազմուած համազգային յանձնախումբը յաջողած է 2—3 ամսուան համար գործ ճարել 300 հայ գործազուրկներու։ Ֆուադ Համուտի կառավարութիւնը ճամբաներ շինել պիտի տայ եւ 6000 ոսկի վարկ յատկացուցած է։ Յանձնախումբն ալ որոշած է իր կողմէ 1500 ոսկի յատկացնել այդ գումարին վրայ, պայմանով որ հայ բանուորներ աշխատցնեն։

Յանձնախումբը դիմած է ուրիշ բազմաթիւ հաստատութեանց, գործ ճարելու համար։

Այս առթիւ, «Ազդակ» հետեւեալ ազդարարութիւնը կ'ուղղէ, իմացած ըլլալով թէ հաստուցում պիտի ըլլայ աղէտեալներուն, կամ թէ շուտով ներգաղթ պիտի կազմակերպուի։

— Մի՛ մոռնաք, հայրենակիցներ, նաեւ, որ բացառիկ վիճակ մը ունինք մենք։ Մեր խրաքանչիւր քայլը չափենք եւ մեր շարժումներուն չափ ու սահմ դնենք։ Տեղական եւ հովանաւոր իշխանութեանց համակրանքն ու վստահութիւնը չկորսնցնելու համար չափազանց ուշադիր եւ շրջահայեաց պէտք է ըլլանք։ Հովանաւոր պետութեան անհանոյ ձեռնարկ մը կամ շարժում մը, կրնայ վտանգաւոր ըլլալ մեզ համար. պէտք չէ մոռնալ որ հովանաւորեալ երկիրներու մէջ գտնուող 120,000 հայութիւնը իր հանգիստն ու ապահովութիւնը կը պարտի հովանաւոր եւ տեղական իշխանութեանց եւ տեղացի ժողովուրդներու, հետեւաբար անխոհեմ ընթացքի մը մէջ գտնուելով պէտք չէ վտանգենք այդ հանգիստը։

Ինչպէս բսինք, բացառիկ վիճակի մը մէջ կը գտնուինք եւ շատ դժուարին պայմաններով շրջապատուած ենք։ Անհեթեթ, չմտածուած դիմում մը կամ առաջարկ, կասկածի կ'ենթարկէ մեր հաւատարմութիւնն ու անկեղծութիւնը։ Այդ պատճառաւ ալ, պէտք է հետեւինք յանձնատար մարմնի խոհեմ կարգադրութեանց եւ ձեռնարկներուն։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

12րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Վարդանեան (Մարսէյլ)	30
Յովհ. Գրիգորեան, Թ.-Վառէ ..	10
Շավիլէն Պետեան ընտանիքը՝ իրենց հօր՝ Նշան Պետեանի մահուան առթիւ	100
Լեւոն Պետեան (6 տարեկան) իր գանձանակի դրամը......	25
Խաչատուր Գէորգեան (Լիվրի)	8
Լեւոն Իպրիկեան, Սէթիֆ	50
Գումար	223
Մարտ 2ի գումարը	2843
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	3066

Տագնապը կը ծաւալի Ամերիկայի մէջ

42 ՄԻԼԻԱՌ ՏՈԼԱՐԻ ԴԻՄԱՑ ՄԻԱՅՆ ՀԻՆԳ ՄԻԼԻԱՌ

Վերջին լուրերու համաձայն, դրամատուներու յետաձգման շարժումը կը ծաւալի ամբողջ Մ. Նահանգներուն մէջ։ Ուրիշ երկու նահանգներու, Թէնէսիի եւ Քէնթըքիի մէջ ալ, կառավարիչները որոշեցին մինչեւ երկուշաբթի փակել դրամատուները։ Մէրիլէնտի նահանգին մէջ մէկ օր ալ երկարաձգուեցաւ մորաթորիոմը։ Վըրճինիոյ երեսփ. ժողովը օրէնք մը քուէարկեց, որով կառավարիչին արտօնութիւն կուտայ ի հարկին մորաթորիոմ հռչակելու։ Նոյն ծրագիրը կը քննուի Նէվատայի մէջ։

Այս շարժումը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Նախագահ Րուզվէլթ ժամէ ժամ տեղեկութիւն կը ստանայ կացութեան մասին, ի զուր դարման փնտռելով։

Շատ մը քաղաքներու մէջ դրամատուները աւանդ ձգուած գումարներուն հազիւ հարիւրին 5—10ը կրնան վճարել։ Հաշիւ եղած է թէ 42 միլիառ տոլարի աւանդ կը գտնուի դրամատուներուն մէջ, իսկ ատոր դիմաց տրամադրելի՝ միայն հինգ միլիառ տոլար։

Բոլորն ալ կը վախնան որ ահռելի խուճապ մը ծագի, եթէ մորաթորիոմը ընդհանրանայ։ Ամէնէն կասկածոտները սկսած են ոսկի քաշել իրենց թղթադրամներուն տեղ։

Այս առթիւ մեղադրանքներ կ'ըլլան Անգլիոյ դէմ, որ ազդանշանը տուած է ոսկի քաշելու։

Ուշադրաւ է որ, Փարիզի սակարանին մէջ անգլիականը այժմ աւելի ամուր է քան տոլարը։

Ֆրանսայի ընկերվարականներուն ներքին տագնապը

Ինչպէս գրած էինք, առջի օր հրաժարական տուաւ երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութեան նախագահը, Պ. Լէոն Պլում, Պ. Վէնսան Օրիօլի հետ։

Իր հրաժարագրին մէջ, Պ. Պլում կը բացատրէ թէ աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր վէճի մէջ էր խմբակցութեան մեծամասնութեան հետ։ Առժամեայ երմտացոյցին քուէարկութեան առեն, քանի ընկերվարական երեսփոխաններ բաժնուելով իրենց ընկերներէն, դէմ քուէարկած էին պաշտօնեաներու թոշակներու կրճատման բանաձեւին, մինչդեռ Պ. Պլում թեր քուէարկած էր։

Վէճը սաստկացած ըլլալով, որոշուած է ժողովի հրաւիրել ազգային խորհուրդը, յետոյ արտակարգ ընդհ. ժողով գումարել, միանգամ ընդ միշտ ճշդելու համար օրուան իշխանութեան մասնակցելու կամ չմասնակցելու խնդիրը։ Երեսփ. ժողովի խմբակցութեան մեծ մասը կուսակից է մասնակցութեան, բայց փոքրամասնութիւնը եւ կուսակցութեան վարիչ մարմինը կ'ուզեն հաւատարիմ մնալ նախորդ բանաձեւին։

Պ. Փոլ Ֆոռ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, անհրաժեշտ կը գտնէ արտակարգ համագումար մը։ «Այժմ խօսքը կը պատկանի մեր կազմակերպութեան 135,000 անդամներուն։ Բոլորս ալ հանդիսաւորապէս խոստանանք լսել զանոնք եւ հնազանդիլ անոնց»։

Երէկ գիւղացիներէն կ'ուզէին, Այսօր իրենք կը բաժնեն

Խորհրդային իշխանութիւնը վերի վայր շրջեց իր արմտիքի քաղաքականութիւնը, 1933ի գարնան համար, առ այժմ նկատի ունենալով միայն Ուկրանիան եւ Հիւսիսային Կովկասը։

Մոլոտովի եւ Ստալինի ստորագրութեամբ հրամանագիր մը կը խոստովանի թէ այդ երկու շրջանները բաւարար արմտիք չունին, իբրեւ հետեւանք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

ԽՄԲ. — Ցօդուածագիրը, իբրեւ ականատես, կը ստանձնէ իր գրածներուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը:

Անշուշտ աւելի լաւ պիտի ըլլար որ ստորագրէր բուն անունով:

Բայց, կամէք անկախ այս բերումը ի՞նչու կը վիրաւորէ կարգ մը փոփուկ ջիղեր, որոնք առողջ հայրենասիրութիւնը կը շփոթեն կեղծիքին հետ:

Բնաւ չափազանցութիւն չէ ըսածս թէ Խորհրդային Հայաստանի բնդհանուր ժողովուրդը կ'ապրի ծայրայեղ զրկանքի մէջ: Զրկանք, որու նմանը դոյութիւն չունի աշխարհի վրայ, բացի Խորհրդային Ռուսիայէն: Ծծկեր երախաներու մայրեր ամանք ամիսներով, ոմանք տարիով կաթի երես չեն տեսներ, որ կարողանան իրենք խմել, կամ սնուցանել իրենց կիսաքաղց երախաները: Իրենց առած սնունդը այնքան աղքատ է որ, անկարող են մայրական կաթ արտադրել մայրական ստինքը իրենց բերաններու մէջ ի զուր բռնած անօթութենէ լացող մանուկներու համար:

— «Երեւի երախան մի հիւանդութիւն ունի որ միշտ լաց է լինում» ըսի հօր մը, որու կինը ծառս ծծի կուտար լացը չկտրող երախային:

— Հիւանդութիւն չունի, բայց սոված է խեղճ երախան, ծիծը բերանումն է, ծծում է, բայց մօր ծծերում կաթ չկայ: Մօր կերածի մէջ սնունդ չկայ որ կաթ բերէ: Այսօր փողը ձեռքիս երկու ժամ թափառեցի որ մի քիչ շաքար, մի քիչ քաղցր բան, մի քիչ կաթ գտնէի, որ մայրը ուտէր եւ կաթ գոյացնէր, բայց չկայ»:

Չէի կարող չհաւատալ յուսահատ հօր այս խօսքին, որովհետեւ տեսարանը աչքիս առջեւն էր:

Տասը բնտանիք մը ուր վեց ամսէ ի վեր թէյ չէին խմած, թէեւ դրամ ունէին թէյ ու շաքար գնելու չափ: Որովհետեւ Խորհրդային Հայաստանի նոյնիսկ բուն մայրաքաղաքին մէջ յաճախ շաքար ու թէյ չկայ, եւ եթէ գտնուի, շատ սուղ է, եւ անբաւական: Բուն քաղաքացիներու, ուրիշ բառով պանդուխտներու, մէջ շատ հազուագիւտ էին այնպիսի բախտաւորներ որ միաժամանակ ունենային թէ շաքար եւ թէ թէյ: Առանձնապէս թէյ ունեցողներ կային, իսկ առանձնապէս շաքար ունեցողներ չկային: Այս անօրինակ չքաւորութիւնը ծնունդ էր տուած նորանոր հնարագիտութեանց թէյ խմելու համար: Ոմանք մուրապա, այսինքն քաղցրաւենիք կը դնէին թէյի մէջ զայն քաղցրացնելու համար, ոմանք չամիչ կամ չիր, այսինքն չորցած ծիրան քիչ ջուրի մէջ եռցնելով կը պահէին եւ անոր փոքր ինչ քաղցրացած հեղուկէն պուտ մը կ'աւելցնէին թէյի բաժակի մէջ: Ոմանք ալ կարմիր գինի կը կաթեցնէին մէջը, որպէսզի թէյը գոնէ համ մը ունենար իրենց խմած ատեն: Վերջապէս ով այս բաները կարենար գտնել, անով կը համեմէր իր թէյը կամ անթէյ տաք ջուրի բաժակը:

Տեղ մը հրաւիրուած էի թէյի: Բայց թէյի փոխարէն առջեւս դրին չորթանէ ապուր, այսինքն ապուր մը որ չորցած թանէ կը պատրաստուի:

— «Ութ ամսից ի վեր թէյի երես չենք տեսել: Ոսկիով բան չեն տալիս: Մեր ոսկի մատանիները ու ժամացոյցի շղթաները տուինք իրենց, եւ էլ ոսկի չմնաց մեր ձեռներում որ կարողանանք շաքար ու թէյ առնենք, եթէ այն էլ գտնուի», ըսաւ հիւրընկալս դառնասիրտ:

Ո եւ է դիտող մարդ, ըլլայ Ռուսիայէն դուրս, կամ Ռուսիա ճամբորդած ընթացքին, չի կրնար այն համոզման չգալ թէ՝ ռուս կոմունիստ իշխանութիւնը, որ իր մամուլի միջոցաւ կը նզովէ կապիտալիզմը, իր ձեռքով կը դառնապարտէ կապիտալիստները եւ իր ձեռքով խեղդած է Ռուսիոյ բոլոր կապիտալիստները, խլելով անոնց դրամագլուխը, իրապէս է ամենաջերմեռանդ երկրպագուն կապիտալիզմի տաճարի ոսկէ հորթին: Իրր բոլոր գործերով կ'ապացուցանէ թէ դրամը իր կեանքի Աստուածն է:

Ամերիկեան տոլարը այնքան պաշտելի չէ Նիւ Եորքի հրապարակին վրայ, որքան պաշտելի է հակադրամատիրական ռուս իշխանութեան պետականացուցած աւետրական հաստատութեանց մէջ:

Խորհելով տոլարի այդ ամենակարողութեան վրայ, գրպանէս հանեցի քանի մը հատ եւ տուի իրեն որ երթար ու թէյ եւ շաքարով վերադառնար:

Մէկ ժամ յետոյ վերադարձաւ. գլուխը շարժելով եւ տոլարները ինծ երկարելով, ժպտամաղձոտ ժպիտով ըսաւ.

— Մեր կառավարութիւնը իր խանութներուն մէջ ոչ շաքար ունի եւ ոչ չայ:

— Այս ինչ առակալի վիճակ է, ըսի ինքնիրենս, եւ խորապէս ազդուած հարցուցի.

— Հապա, ի՞նչ էք խմում այս ցուրտ առաւօտները, գործարան երթալուց առաջ:

— Ոչինչ չենք խմում, եւ շատ անգամ ոչինչ էլ չենք ուտում: Վարժուել ենք կեանքի այս պայմաններին, պատասխանեց տխրաձայն:

Երեւանի գիւղացիները առաջ սովոր էին թէյ խմել: Բայց այժմ որ քաղաքացիները զուրկ են առհասարակ, կարելի՞ է յուսալ թէ գիւղերու մէջ կրնայ թէյ եւ շաքար գտնուիլ: Պետական պաշտօնեաները ունէին:

Այսպիսի պայմաններու տակ ապրելու ստիպուած ժողովուրդ մը անկարելի է որ գոհ ըլլայ իր կառավարութենէն որքան ալ խստմնալից ըլլան այդ կառավարութեան սկզբունքները, եւ որքան ալ կառավարողները երեւութապէս կամ հոգւով լաւ մարդիկ ըլլան:

Դուրս թողլով կառավարութեան մէկ որոշ դասակարգը, ընդհանուր հասարակութեան մէջ անկարելի է գտնել մէկ հոգի մարդ, որու հետ տարիի ունենաս մտերմաբար տեսակցելու եւ գոհունակութեան խօսք մը լսել անոր բերնէն: Դժգոհութիւնը ընդհանուր է, յատկապէս կոլխոզի, այսինքն հաւաքական տնտեսութեան օրէնքի գործադրութենէն ի վեր:

Ի. Հայաստանի մէջ պաշտօնավարող ռուս կոմունիստ մը ըսաւ ինծ թէ կոլխոզէն առաջ Հայաստանի մէջ կային 2.500.000 ոչխար ու կով, եւ յարեց թէ այժմ մնացած է եւ միայն 200.000: Ժողովուրդը աւելցուց դայրոյթէն բռնկած՝ նախամեծար էին համարած մորթել ոչնչացնել անասունները քան թոյլատրել որ կառավարութիւնը առնէր իրենց ձեռքէն:

Այսպէս, յափշտակուած այգիներն ալ անեցած են անտառներու ճակատագիրը: Այգիներու մեծամասնութիւնը փճացած է, որովհետեւ սեփականատէրերը ոչ միայն անտարբեր են եղած երթալ եւ ստիպաբար խնամել կորուստը եւ պահպանել խաղող հասցնել իրենց յափշտակիչներու համար:

Շարժումներդ հաշուանքուած են այդ երկրին մէջ: Չես կրնար բան մը առնել տեղին վրայ: Բայց լսածիս համեմատ, այգիներով ամենահարուստ Աշտարակը, Ներքեւ Աշտարակեցի հայրենիքը, ոչնչացուցած է գրեթէ իր բոլոր այգիները:

Կառավարութիւնը կը բռնադրէ եւ կը պատժէ այն բոլոր գիւղացիները որոնց վրայ կը տարակուսի, կամ որոնց մասին մատնութիւն կ'ըլլայ թէ անոնք իրենց աշխատութեան բաժին ինկած այգիները կամ արտերը լաւ չեն մշակած, կամ բերքի մէկ մասը դողցած են եւ պահած:

Բայց յուսախաբութիւնը եւ դայրոյթը միայն ժողովուրդի մէջ չէ որ կը տիրէ, այլ եւ կառավարութեան մէջ պաշտօնավարող շատ մը մարդոց մէջ:

Զարմանքս մեծ եղաւ, երբ օր մը նոյնիսկ մեր առաջին պատահման միջոցին, ինծ վաղանծանօթ եւ խորհ. Հայաստանի յայտնի ջատագով անձ մը հետեւեալ մտերմական խոստովանութիւնները ըրաւ.

— «Դեռ սրանից մինչեւ չորս տարի առաջ եթէ ինծ առաջարկէին կէս միլիոն ֆրանք, պայմանաւ որ թողէի Հայաստանը եւ ապրէի Փարիզում, անկեղծօրէն ասում եմ որ պիտի մերժէի կէս միլիոնը եւ Փարիզում ապրելը, այնքան որ հոգով սրտով կապուած էի Հայաստանին: Բայց հետզհետէ սկսել եմ այնքան յուսախաբ լինել եւ այնքան զզուել եմ, որ եթէ հնարաւորութիւն ունենայի այսօր իսկ փախչէի, մերկ կը փախչէի այստեղից, գոհանալով մէկտեղ թէ սոված եւ թշուառ կարող էի մնալ մի օտար երկրում»:

Այսպիսի հոգեփոխութիւն չէի ակնկալեր այդ ծախօթէս: Բայց խորհրդային երկիրը լեցուն է անսպասելի անակնկալներով:

Գիւղացի մը ունէր միայն մէկ հատ կով: Գիւղական սովետը կամ խորհուրդը, որ կազմուած է գիւղի երիտասարդ կոմունիստներէն եւ իրենց ափին մէջ ունին գիւղացիներու ճակատագիրը, կրնայ վերջ տալ իրենց չսիրած կամ թշնամի գիւղացիներէն:

Արդ, այդ գիւղացի տեղական խորհուրդը կը դատապարտէ այդ մարդը իրրեւ կուլակ, այսինքն հարուստ սեփականատէր, եւ ձեռքէն կ'առնէ անոր մէկ հատիկ կովը: Խեղճ մարդը ի զուր բողոքէ, այսինքն աղաչէ յետոյ, ձեռներուն մէջէն կը քալէ շրջանակային մեծ գիւղը, որուն խորհուրդին ենթակայ են իր եւայլ խումբ մը գիւղերու խորհուրդները:

Այս խորհուրդը խնդիրը կը վճռէ արդարութեամբ, եւ կը հրահանգէ յիշեալ խորհուրդին կովը վերադարձնել իր տիրոջ: Բայց խորհուրդը դարձեալ կը մերժէ: Մարդը այս անգամ կը քալէ մինչեւ Երեւան, շրջանային խորհուրդի վճռագիրը ի ձեռին:

Երեւանի խորհուրդը նոյնպէս կը վճռէ ի նպաստ կովատէր գիւղացիին: Բայց գիւղական խորհուրդը դարձեալ կը մերժէ: Գիւղացին նորէն կ'երթայ Երեւան, ուր տեղէն կառավարութիւնը հարկ կը տեսնէ յատուկ պաշտօնեայ մը ղրկել եւ կովը առնելով անհնազանդ խորհուրդի ձեռքէն, յանձնել իր տիրոջը:

ՌԶ–ՓԱՐԻՍԵՑԻ

ՏԵՂԱՀԱՆՄԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան Գրասենեակի վերջին տեղեկագրէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

Ա.

1932 տարին աւելի գէշ եղաւ քան 1931ը: Գործազրկութիւնը աւելցաւ եւ աշխատավարձքերը մեծապէս պակսեցան: Քիչ գործաւորներ շաբաթական վեց օրուան աշխատանք կը գտնեն, իսկ միջին աշխատավարձքը օրական տասը ֆրանք է: Շատ գործաւորներ յանձն կ'առնեն օրական 5—6 ֆր.ով աշխատիլ:

Արհեստաւորները քիչ կը նեղուին, թէեւ չեն շահիր անցեալ տարուան չափ որ նախորդներուն բաղդատմամբ արդէն լաւ չէր:

Տարուան ընթացքին ձեռք առնուած մաքսային պաշտպանողական միջոցներու շնորհիւ հիւսուածեղէնի եւ զորգի ամորական աշխատանոցները կրցան աշխատցնել իրենց բոլոր հարցը եւ ծախել իրենց արտադրութիւնը թէեւ շատ վար գիներով: Այս սեղմիչ միջոցներէն ամէնէն աւելի օգտուեցաւ Հալէպ ուր հիւսուածագործութիւնը աւելի տարածուած է:

Գալով փոքր առեւտրականներուն եւ խանութպաններուն, անոնք դժուարին կացութեան մէջ են: Դրամի պակասութեան բերումով յաճախորդը քիչ կը գնէ, պէտք է խանութպանը ապառիկ տայ, պահանջները չեն կրնար գանձուիլ, որով շատեր սնանկացան փակուիլ:

Հայ գիւղերը քիչ քիչ կը հասնին բնականոն վիճակի մը: Իրենց բերքը լաւ էր ու բաւական թէ՝ բնակիչներու եւ թէ անասուններու սնունդին եւ թէ 1933ի ցանքին համար: Նոյն իսկ աւելորդ ալ կար, մանաւանդ պէս բանջարեղէն եւ պտուղ, բայց անոնց վաճառումէն անմիջական շահ գոյացաւ՝ գիներու այսօրուան վիճակին պատճառաւ:

Այս «նպաստաւոր» կացութենէն դուրս պէտք է դնել Մասիսի մօտակայ Մուշաշէն գիւղը որ այս տարի ալ պակաս ու անբաւական բերք ունեցաւ: Հարկ եղաւ դարձեալ անոր հայթայթել 1933ի ամբողջ ցանքը:

Իրենց շրջանակին մէջ տիրող յարատեւ երաշտութեան հետեւանքով Պէյլէմի ցեղերը տրտունջեցան իրենց հօտերը սնուցանելու եւ պահպանելու համար գալ արածել այն շրջաններուն մէջ ուր բնական շրջաններու չէին գար: Այսպէս, խմբումներ եղան Հայաշէն, Ապտիւլ–Հէյյիւք, եւ Մուշաշէն գիւղերու մօտակայքը եւ կարեւոր վնասներ տեղի ունեցան մեր արտավայրերուն, բանջարանոցներուն, սերմի ու ձմերուկի արտերուն, բամպակի ու եգիպտացորենի դաշտերուն մէջ: Ցանձնաժողովներ Փրէ–Միլիթէրի մէջ գնահատեցին 30.000 ֆր.ի վնաս: Ո եւ է յոյս չկայ այս գումարը վերստանալու: Դիտելի է որ հայ գիւղերը աւելի վնասուած չեն քան բնիկ գիւղերը որ յաճախ մեծ աւելի վնաս ունեցան:

Սոուք–Սու գիւղը բնաւ չվնասուեցաւ, նոյնիսկ գլուխ մը առեւ չը խոյսեցաւ, որովհետեւ վրանով ցեղապետը զայն իր պաշտպանութեան տակ առած էր:

Գիւղերու եւ դաշտերու այս կացութիւնը կը բացատրէ այն յարաճուն գժուարութիւնը որ կայ բնակարաններու վարձքերը, նիւթեղէնի փոխառութիւնները գանձելու մասին, ինչպէս նաեւ երկրագործական գետեղումներու վերստացման յապաղումը:

Դժբախտաբար, մեր վարձակալները ըէն ոմանք, թէեւ բաւականաչափ միջոցներ ունին, բայց կը մերժեն կամ կը դժուարացնեն վճարել իրենց պարտքը: Կ'ուզեն իրր աղքատ նկատուիլ եւ օգտուիլ այն դժուարութիւններէն որ հարկադրաբար կ'ընծայուին նեղութեան մէջ եղողներուն:

Պէյրութի մէջ, կարգ մը թաղեր նոյն իսկ ուզեցին կախակայել իրենց բոլոր վճարումները, մինչեւ կացութեան բարելաւումը: Փոփոխական մը կայ որ կը մղէ բոլոր վարձակալները չվճարել: Այս բանը թէեւ չի յաջողիր, բայց հարկ եղաւ միջամտել եւ դատարան քաշել իրենց վճարումներու երկարատեւ յապաղման պատճառով 16 հոգի, որոնք գէշ օրինակ կը հանդիսանային: Հալէպի մէջ ալ ուրթ եւ Դամասկոսի մէջ չորս չարաշահներ նոյնպէս դատարան քաշուեցան:

Ասոնք բոլորը, առանց բացառութեան դատապարտուեցան. մէկ մասը ամբողջովին կամ մասամբ վճարեց իր պարտքը, իսկ մնացեալները վտարուեցան իրենց բնակարաններէն:

Տարւոյն ընթացքին կատարուեցան հանրային շահեկանութիւն ունեցող քանի մը աշխատութիւններ:

Պէյրութի մէջ քաղաքապետութիւնը քանի մը հարիւր մեթր ճամբայ շինեց նոր թաղերու մէջ: Հիւղաւանի (թաղ թիւ 1) կոյանոցի փոսը գրեթէ կրկնապատկուեցաւ: Թիւ 2 եւ 3 թաղերու, Նոր–Մարաշի, Թրատ, Փառաշէն թաղերու բոլոր տուները ամբողջ ու ամրափակ փոսեր ունին: Հաճըն թաղի բոլոր տուներն ալ նոյնը պիտի ունենան քիչ ատենէն:

Իշխանութիւնները այս տարի աւելցուցին իրենց պայքարը մալարիայի դէմ: Բոլոր թաղերն ու շրջակայքը կանոնաւորաբար քննուեցան եւ քարիւղակիր խմբակներ հականեխեցին ամէն ապառ վայրեր որ կրնային մլժեղ արտադրել: Այս պայքարին արդիւնքը շատ լաւ եղաւ եւ մալարիան մեծապէս նուազեցաւ:

Հալէպի մէջ գլխաւոր կոյուղիին շինութիւնը աւարտած է եւ երկրորդական ճիւղերը շինուելու վրայ են: Ելեկտրական ընկերութիւնը վերջացուց իր գետեղումը նոր թաղին մէջ եւ այժմ բաժանորդները կը կատարեն իրենց սեփական գետեղումները:

Դժբախտաբար ջուրի ընկերութիւնը չկրցաւ իր գինը հաստատել, բաւականաչափ բաժանորդ չունենալուն:

Դամասկոսի մէջ, Ֆիճիէի ջուրի ընկերութիւնը իր աշխատանքը աւարտեց եւ երեք աղբիւրներ լայնօրէն ջուր կը մատակարարեն մեր թաղին:

Նիր–Իսթ հաստատութեան հիմնադրած Միս Սէլզի իր օգնիչի աշխատանքը շարունակեց Հայաշէնի, Ապտիւլ–Հէյյիւքի, Մուշաշէնի մէջ եւ մերձեններուն դրացի Սըջանըր, Ժիպրամլը, Սէրէմիւ, Սլուքիւ եւ Ճէմիւ բնիկ գիւղերուն մէջ:

Հայ գաղթականներու գետեղման սկզբնաւորութենէն ի վեր ձեռք բերուած արդիւնքը հետեւեալն է. —

Քաղաքներու մէջ գետեղուած

1928ին	713	հոգի
1929ին	1841	»
1930ին	4866	»
1931ին	5436	»
1932ին	7364	»
Գումար՝	20220	»

Գիւղերու մէջ գետեղուած

1927ին	265	հոգի
1928ին	603	»
1929ին	102	»
1930ին	75	»
1931ին	69	»
1932ին	44	»
Գումար՝	1158	»

Մա՞նչ թէ աղջիկ

Ծննդաբերութեան հարցին մասին միջազգային Զ. համաժողովին մէջ, որ գումարուեցաւ Նիւ–Եորք, անգլիացի փրոֆէսէօր մը, տոքթ. Հէլտըն, դեկոյց մը կարդաց եւ ուզեց հաստատել թէ կարելի է, շնորհիւ իր գիւտամատչելի մեթոտին, ըստ կամս ունենալ մանչ կամ աղջիկ զաւակ: Կը բաւէ յղի կիներուն կերցնել կաթնային թթու, աղջիկ ունենալու համար, եւ պիքարպոնաթ տը սուտ (մեր գիտցած քարպոնաթը) մանչ զաւակ ունենալու համար:

Հոլանտացի տոքթ. Սանտէրս, խօսք առնելով, ըսաւ թէ Գերմանիոյ մէջ, շնորհիւ այդ մեթոտին, յաջողած էր 78ի վրայ 77 անգամ:

Պէտք է աւելցնել թէ բազմաթիւ մանկաբարձներ եւ կենսաբաններ ըսկեպտիկ են այս… գիւտին մասին: որ միատեսակ կամ առաջին :մի– ,Ղ»

«ՊԱՅՔԱՐԻ ՃԱՄԲԻՆ»

Անցեալ տարի, Հայաստանի Պետական Հրատարակչական ընկերութիւնը հրապարակ հանեց Շաւարշ Գարագաշի գիրքը, Պայքարի ճամբին, որ պատմութիւնն է կոմունիստ կուսակցութեան Անդրկովկասի, մասնաւորապէս Թիֆլիսի մէջ կատարած աշխատանքներուն, 1910—1915 օրերուն: Գիրքը խմբագրուած է «յիշողութիւններու» եւ «փաստաթուղթերու» վրայ:

Երեւան հրատարակուած այս գիրքին մասին ծանր քննադատութիւններ երեւցան Թիֆլիսի մէջ: Պրոլետարն էր մանաւորապէս, որ նիզակ կը ճօճէր Երվանդի Շաւարշ Գարագաշի դէմ:

Ահա թէ ինչպէս կը յարձակին այդ քննադատները, մէկը Ա. Շահսուվարեան, միւսը Վ. Ասրեան (Պրոլետարի խմբագիրը):

Բայց նախ Գարագաշի տեսակէտները —

Գարագաշ գրած կուտայ, որ կոմունիստ կուսակցութիւնը, 1910—1915 թուականներուն, քիչ մը շատ տարուած էր ատօրեկերեայ գործունէութեամբ, մոռնալով աշխատինեան օրինական գետնի վրայ:

1.— Այսպէս շատ քիչ ճիգ թափուած է հայ գրողներու միութեան մէջ: Բայց գրական հրապարակին վրայ կատարուած աշխատանքները Գարագաշ կը համարի «գրական երեւոյթներ»,— ինչպէս Գարուն «աշմանախոն» գրական եւ քննադատական փորձերը: «Մենք, դրաւէր բանուորներս, կը գրէ Գարագաշ, մասնաւորապէս էինք անում մեր հակառակորդներին, թէ ունեցողի համեցէք եւ տեսէք, թէ ինչպէս կը լինի քննադատութիւնը»:

2.— Գարագաշ կ'ընդունի, որ Կովկասի Լրաբեր թերթը «հակադրոյլեսարական ոչինչ ունէր», այլ ընդհակառակն յօդուածներ կուտար ի նպաստ պրոլետարական դատին:

3.— Գարագաշ «դրական գործ» կը համարի նոյնպէս Տէրեանի դատախօսութիւնը «Հայ լեզուի ապագային մասին», Մակինցեանի դատախօսութիւնը Շառուրեանի մասին, եւ վերջապէս «Մշակ»ի էջերէն կարգ մը «ապեցիֆիկ» յօդուածագիրներու յարձակումը Դաշնակցութեան դէմ:

— Գարագաշ համակրանք ցոյց կուտայ նաեւ «վերիբերովոյի» ներու գրական աշխատանքին մասին:

Այս խմբակը կը հրատարակէր գրքոյկներ, որոնց հեղինակներն էին Մ. Կորքի, Լունաչարսկի, Բոգդանով: Թարգմանիչները «Լէնինեաններ» էին, կ'ըսէ Գարագաշ, եւ տարածիչները նոյնպէս «Լէնինեաններ» (Գարագաշ, Ղազարեան), թէեւ կուսակցութիւնը մեծ ընդունելութիւն ցոյց չտուաւ այդ գործին:

Գարագաշի քննադատները, այս գլխաւոր մեղքերէն զատ, ցոյց կուտան ուրիշ նոյնքան ծանր կէտեր ալ: Թէ Գարագաշ գրպարտիչ մըն է, որ դատական վերադրումներով, նոյն իսկ սուտերով, կ'աշխատի նսեմացնել եւ աղարտել բոլշեւիկ լուսաւոր գործիչներու յիշատակը:

Բայց լսենք. —

Գարուն «աշմանախոն» պաշտպանութիւնը, զոր կը կատարէ Շաւարշ Գարագաշ, իր քննադատները կը համարեն «Դաշնակների նացիոնալիզմի դէմ մղուած պայքարի զառանցանքով, Լէնինի արտայայտութեամբ՝ նուրբ, նացիոնալիզմ տարածելու ցանկութիւն, որն այլասերում է հայ պրոլետարիատին»: Ու կը հարցնեն թէ «ապեցիֆիկների քննադատութեան (Գարուն) նմոյշների վրա՞յ պէտք է սովորել մարքսիստական քննադատութիւնը»:

Նոյն դատապարտութիւնը Կովկասի Լրաբեր թերթին մասին, զոր կը հրատարակէին Սոցիալ–Դեմոկրատները: Ջէ՞, որ, կ'ըսեն, այդ թերթը «արցունք էր թափում նրա համար, որ հայ ժողովուրդին ըստ արժանւոյն չի տօնում իր ազգային ազատագրման առաջին գաղափարախօս գրողի (Ռաֆֆի) մահուան 25ամեակը, ամբողջովին գրաւած էր հայկական հարցով, քարոզում էր Հայերին Տաճկաստանում զինելու անհրաժեշտութիւնը՝ Թիւրքերի եւ Քիւրդերի ամբոխից ինքնապաշտպանութեան համար» (ի՞նչ անքաւելի մեղք հայ թերթի մը համար, Ա.):

Այս թերթին դէմ ժամանակին խիստ պայքար մը բացած էր Ս. Կասեան: Գարագաշ, հիմնուելով կոմունիստ կուսակցութեան Պրագայի ժողովին բանաձեւերուն վրայ, կը մեղադրէ եւ կը քննադատէ Կասեանը, որ «մարքսիստական մտքի անդադրութիւնն» օգտագործել էր որպէս զէնք՝ թերթից հարուածելու իրենից երեւ զարգացած բոլշեւիկ ընկերներին, ո-րոնց կարգին էր – էր Անդանեան եւ «լիկվիդատորը» Երզնկեան:

Ասրեան եւ Շահսուվարեան կը յարձակին Գարագաշի վրայ, որ իր մեկնութիւններով կ'աշխատի վարկաբեկել Կասեանը: Եւ, արդարացնելու համար Կասեանը, իրենց կարգին կը յարձակին անոնց վրայ, որոնք ենթակայ էին Կասեանի քննադատութիւններուն, այն բոլշեւիկներուն վրայ, որոնք «իրենց յօդուածներում անց էին կացնում ազգային–մշակութային ինքնավարութեան տեսակէտը»:

Խորհրդածեցէ՛ք, լաւ խորհրդածեցէք այն մեղքին մասին, որ կը նետուի «ազգային մշակութային ինքնավարութեան» կողմնակից բոլշեւիկներու վրայ: Ասրեան «Գարագաշի նման հիւանդ մտքի տէր մարդիկ» կը համարի այդպիսիները: Ու միայն գիտականօրէն, այլ եւ մեղադրական խօսքեր կ'ուղղէ դարձեալ Գարագաշի, որ կը պաշտպանէ Վարդերեսովեցիներու գործը: Եւ Վարդերեսովեցիներու վրայ յարձակելով, Ասրեան չի մոռնար յարձակիլ մըն ալ գործեր Բաբեանի վրայ: Ուզելով վարկաբեկել Գարագաշը, Ասրեան կը մեղադրէ զայն թէ իր գիրքով կ'աշխատի վարկաբեկել բոլշեւիկ գեկավարները:

Այսպէս, Գարագաշ կը պատմէ թէ Սուրէն Սպանդարեան շատ գէշ կարծիք ունէր բանաստեղծ Յակոբ Յակոբեանի մասին, «սակայն անոր «խաբերին չդաշնելու համար», չէր արտայայտեր: Բայց օր մը մտերմաբար կ'ըսէ Յակոբեանին. «Գրուածքներդ մէջ արեւառը չափազանց կոպիտ է, եթէ չասենք բոլորովին բացակայում է»: Այս խօսքերուն վրայ Յակոբեան կը զայրանայ, առոք կը կանչէ ու կը նետուի Սուրէնի վրայ: Սպանդարեան վերջ գնելու համար անախորժութեան, «Կայծկլտա» թերթին մէջ գովասանքեան տողեր կը գրէ Յակոբեանի բանաստեղծութիւններուն մասին:

Ասրեան կը կասկի, որ այսպէս կը նսեմացնէն Սպանդարեանի արժէքը: Եւ ծիծաղելի դարձնելու համար Գարագաշը, կը գրէ թէ երբամէն էր է Թիֆլիսի կոմունիստներուն պատմութիւնը գրելու, բայց իր անձը գովքը կը հիւսէ, կամ երբեմնի քարքերը կը նկարագրէ:

Եւ սակայն տեղ տեղ իրապէս ծանր են Գարագաշի մեղադրանքները: Այսպէս, Թիֆլիսի մէջ կոմունիստներու ստորերկրեայ աշխատանքներու ընթացքին կարգ մը «ծախուած մարդիկ» դաւաճանած են կուսակցութեան: Եւ գրաւուած ձեռագրի պատմութեան մէջ մեղաւոր կը նկատէ ոչ միայն Կախոյեանը, այլ Կասեանը, Եսայեանը: Ասրեան կասկած է այս ակնարկութեան համար եւ ծանր բառեր կը գործէ Գարագաշի դէմ, սպառնալով թէ մեղադրեալներէն են Կորխոնով, Կորալաշվիլի: Ասրեան ստախօս կը համարի Գարագաշը:

Վերջապէս այս վէճը ուրիշ նշանակալից մըն ալ ունի, — դարձեալ Թիֆլիսն ու Երեւանն են, որ կը կանգնին դէմ առ դէմ: Հայաստանէն հեռացուած Շահսուվարեան եւ Ասրեան ժամանակով է Սուրխաթեանի, ծանօթ իր թշնամութեամբ հանդէպ Երեւանի գրական սերունդին) ոչ միայն պաշտպանելու ելեր են Հայաստանէն հեռացուած Կասեանը, այլ եւ քամահրելու, «Երբեմնի եկած» Գարագաշին հետ, Երեւանի Պետական Հրատարակչականը:

Ահա թէ ի՛նչ կը պահանջէ Շահսուվարեան.

— Պայքարել «ազգայնական» տեսութեան, ազգային մեծամասնութեան, ազգային սնապարծութեան դէմ եւ հրաւիրել որ «գրքի հեղինակը» իր սխալը, Հայաստանի Կոմկուսի Կենտր. Կոմիտէն պէտք է ընդունի համապատասխան որոշում»:

Եւ ահա թէ ի՛նչ կը պահանջէ Ասրեան.

— Հայաստանի Կոմկուսի Կենտր. եւ Կենտր. Վերստուգիչ Յանձնաժողովը պէտք է պատասխանատուութեան ենթարկէ գրքի հեղինակը եւ նրան հրատարակող մարմինները»:

Ա.

Երկրի բնակչութիւնը

Փրոֆ. Ուօլթըր Ուայլքոքս կը գրէ թէ երկրի բնակչութիւնը կ'աճի տարուէ տարի: 1650ին 465 միլիոն էր, ներկայիս՝ աւելի քան երկու միլիար: Իսկ Քրիստոսի 3000 թուականին, բնակչութիւնը այնքան աճած պիտի ըլլայ, որ… տեղ չպիտի մնայ բնակելու:

Ուրիշ փրոֆէսէօր մը, Հըրսթ, կը գրէ թէ երկրի բնակչութիւնը գալու տարուէ տարի: Քանի հազար տարի ետք, եւ մարդկութիւնը իր տեղը պիտի տայ նոր ցեղի մը, գերմարդերու, որոնք միայն տարբեր պիտի ըլլան մեզմէ, քան մենք կապիկներէն:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Քղեցիներու խնջոյքը

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 27 փետր. (Յառաջ). Քղիի Հայր. Միութիւնը, որ նպատակ ունի վառ պահել ցանկալի Քղիի յուշն ու անոր բարքերն ու սովորոյթները, Բարեկենդանի առթիւ խնջոյք մը ըրաւ, որ շատ ուրախ եւ յաջող անցաւ.

Ներկայ էին Միութեան բոլոր անդամները եւ անդամուհիներն իրենց աչքի լոյս փոքրիկներով

Հրաւիրեալները հազիւ հաւաքուած, սկսան ուրախ եւ տաքուկ մթնոլորտ մը, որ տեւեց մինչեւ առաւօտ։ Երբ լուսցաւ, հրաւիրեալները դեռ կը դժկամակէին բաժնուիլ այդ խիստ ցանկալի մթնոլորտէն։

Օրուան տօնին առթիւ, Քղեցի մը ակիրճ խօսքերով բացատրեց Բարեկենդանի պատմական նշանակութիւնը եւ անոր ուրախ ազդեցութիւնը. Մտաբերելով իր խօսքը Քղեցիներու Բարեկենդանական խրախճանքներուն, խաղերուն եւ կերուխումին, պատմեց, թէ առաջ իրենց պապերը ի՜նչպէս ցնծութեամբ եւ խանդավառութեամբ կը դիմաւորէին Բարեկենդանը՝ երգ ու պարի եւ ցնծութեան մեծ տօնը։ «Բարեկենդանը, իր Վարդանանցով, ամէնէն նուիրական եւ մեծ տօնն էր՝ Քղեցիներու համար։ Բարեկենդանի օրերուն՝ եթէ Քղեցի մը ուրախ չարամադրուէր եւ կերուխումին չմասնակցէր, կ'ըսէին.

— Աղբա՛ր, Աստուած սիրող ո բի սեւ կ'ինէս. կե՛ր, խմէ, քէֆ էրա՛, բ— կըր մեղք գործած ըլլիս, (Մեծ Պահքին ակնարկելով) Հաւկի յետ[illegible] որ ունիս՝ ապաշխարանք ընելու։ Մեղք ա, Բարեկենդանը Հարամ մի՛ ընէ»։

Այս խօսքերէն յետոյ, ներկաներն ալ աւելի խանդավառութեամբ նորէն սկսան խրախճանքին։ Երգեր, արտասանութիւններ, [illegible] Քրքջալից պատմութիւններ, փափախիկ, մէկ — մէկու կը յաջորդէին։

Միջնարարներուն, Գ. Գ. Իշխանեան ու Գ. Մ. Թոսունեանի ջութակով եւ ուտով գեղեցիկ կտորներ կը նուագէին։ Երկու Քղեցիներ տեղական տարազով հագուած «Փանթիկըի» մը խաղալով՝ խնդացուցին ներկաները. իսկ գեղջուկ տարազով՝ օրիորդներ՝ Ա. Շանոյեան եւ Ս. Թոսունեան «Ելզգամու աղջիկ» ժողովրդային սիրերգը խաղացին երգելով, որ շա՜տ յաջող անցաւ։

Անչափ Գ. Գ. Սեդրակեանի խոստումներով կը տպանար, երբ տեսնէր որ մէկը գաւաթը չէ լեցուցեր, շատ տխուր է։ Շարունակ կ'երգէր. — «Ուրախ եղէք, քէֆ ըրէք, օղին քէֆ չի պակսիր, տարտ ընողին ալ տարտ»։

«Ոկրամոլ ծառան» կատակերգութիւնէն յետոյ, որ նոյնպէս յաջող անցաւ, սկսան Քղիի տեղական պարերը։ Շատ յաջող էր «Օրօրու ձուրն ան-ցայ, եկայ ի դարման» պարերգը։

Խնջոյքի վերջաւորութեան՝ վարչութեան կողմէ առաջարկուեցաւ հանգանակութիւն կատարել ի նպաստ Պէյրութի հրկիզեալներուն։

Ուրախութեամբ եւ սիրայօժար բոլորն ալ մասնակցեցան եւ հինգ վայրկեանի մէջ հանգանակուեցաւ վաթսուն ֆրանք։

Նկատի ունենալով անգործութեան տագնապը եւ ներկաներու սահմանափակ թիւը, Հայր. Միութիւնը բաւարար կը գտնէ հաւաքուած գումարը, եւ այդ առթիւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ իր պատրաստակամ հայրենակիցներուն, որոնք իրենց սիրելի Միութեան յառաջատւութեան համար՝ պատրաստ են նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւններ ընելու։

Եւ քաջալերուած՝ հանգանակութեան իր յաջող փորձէն, կոչ կ'ուղղէ տեղւոյս Հայ Ազգային Միութեան, Բարեգործականին, Կարմիր Խաչին, կուսակցութիւններուն, հայ բողոքական եկեղեցական համայնքին եւ Հօկին, որ միասնաբար կամ առանձին հանգանակութեան ձեռնարկեն։ Որովհետեւ, Պէյրութի հրկիզեալներու դժբախտութիւնը համազգային է եւ համազգային գործակցութեամբ միայն կարող ենք անոնց թշուառութիւնը մեղմացնել։

Հայրենակիցնե՛ր, ահա առպարէզ։

Խորհրդակցի

ԽՄԲ. — Հանգանակութեան գումարը արձանագրուած է ՅԱՌԱՋի մէջ (մարտ 2)։ Ստորեւ՝ մասնակցողներու ցանկը. —

Տէր եւ Տիկին Շանոյեան 10 ֆր., Տէր եւ Տիկին Իշխանեան 10, Թոսունեան եղբայրներ 10, Գ. Սեդրակեան 10, Փոքրիկն Ռոզ Սեդրակեան 5, Գ. Ա. Մովսէսեան 5, Գ. Ցարութիւն 5, Ոմն 5։ Գումար՝ 60։

Ցիրուցան Հայեր

ՓԱՆԱՐԻ, 26 փետր. (Յառաջ). — Անկէ առաջ ՅԱՌԱՋի այս սիւնակներուն մէջ արձանագրեցինք Կառի նահանգի ցիր ու ցան Հայերու ազգային կեանքն ու յառաջդիմութիւնը։

Ահա նոր եւ գովելի ձեռնարկի մը լուրը։

Լերան մը գլուխը, մարդկային եւ ազգային շրջանակներէ շատ հեռու, 6—7 ընտանիք հայ գործաւորներ հարթելով բարոյական եւ նիւթական արգելքներ, կը համախմբուին եւ կը բանան իրենց մանկապարտէզ կրթարանը յունուար 30ին։

Դպրոցը բացուած է եւ 8—10 հայ մանուկներ կը շարունակեն Մեսրոպեան այբ, բեն, գիմը արտասանել այս խուլ միջավայրին մէջ

«Մեր Հայրենիք», «Հայ եմ ես» — Հայկազեան այս գողտրիկ երգերը իրենց շրթներէն դուրս կուգան կը յուզեն, կ'արձանագրեն։ Եւ մարդ պահ մը ինքզինքը կը զգայ հայրենիքի մէջ, մոռնալով օտար միջավայրի դրկանքները.

Տաղկոցը կը վայելէ բոլորին գուրգուրանքը։ «Ամէն բան դպրոցի համար», — ՅԱՌԱՋի այս գեղեցիկ պատգամը նշանաբանն է Փանարիի հայրենակիր բանուորներուն.

Բոլորը լծուած են աշխատանքի։ Մարդիկ, կիներ կողք կողքի, կացինը ձեռքը, չուանը ուսին, բուքին ձիւնին, գիմագրելով անոտ կ'երթան, դպրոցին վառելիք հայթայթելու։

Այս գործին յաջողութեան նիւթականին հետ, բարոյական որոշ օժանդակութիւն ընծայած է աղարակատէր այդեպան M. Louis Dharbouline։ Արդէն դպրոցին ուսուցիչին թոշակին հարիւրին 75ը ինք կը վճարէ տեւականօրէն։ Շնորհակալութեան արժանի է ֆրանսացի այս ազնիւ քաղաքացին։

Անշուշտ դպրոցը նորէն կը կարօտի արտաքին օժանդակութեան։ Ահաւասիկ դպրոցի հասցէն. — M. Péniamine Vartanian, par Remoulin Gard, Panary (Gard)։

Այս տեղէն շատ հեռու չեն քանի մը հայաբնակ գիւղեր եւ քաղաքներ, որոնք մաս կը կազմեն Տառի նահանգին։

Գիւղաւորներէն են Monrolemas եւ Privas եւ St. Pierre, ուր ոչ ազգային ոչ կրթական եւ ոչ ալ կուսակցական կեանք կայ, թէեւ 60ի չափ ընտանիքներ տեղաւորուած են։

Այս շրջանի ժողովուրդը վարակուած է ահաւոր ախտէ մը՝ «բուհէնիութիւն», որ տուն կը քանդէ։ Բոլորանոնց նշանաբանն է «Ապաշխարեցէք եւ միացէք մեզի»։ Անշուշտ կան բացառութիւններ։ Այս չարիքին պատասխանատուն կլորիկ մարդ մըն է, նախկին լաբախաղաց, կոչուած պուեքեփիական հարուստ խմբակէ մը։ Ի սէր իր անձնական շահին ու հանգիստին կը շրջի, ընկերութեան ինքնաշարժով կ'այցելէ այնպիսի շրջաններ, ուր ժողովուրդը տգէտ է եւ թըքախոս։ Կը խաբէ եւ կ'ապականէ ժողովուրդը բարոյապէս թէ նիւթապէս։

Այս մարդը՝ Փափազեան, վերջերս իր մէկ քարոզին մէջ կը վարկաբեկէր լուսաւորչականութիւնը, կաթոլիկութիւնը եւ բողոքականութիւնը։

Քանի մը հայ երիտասարդներ խմանալով, կը յարձակին ինքնաշարժին վրայ, հաշիւ պահանջելու համար։ Ինքնաշարժին ապակիները կը կոտրեն բայց խորամանկ մարդը կծիկը դրած էր։

Ինքնաշարժին մէջ նստած երկու հայ պատանիները կը վախնան։ Մէկը կը հիւանդանայ եւ կը մեռնի, բայց մեր խարեբան կը շարունակէ իր շահատակութիւնները

Ներսէս Մանուկեան

«ԼԻԲԱՆԱՆ ԵՒ ՍՈՒՐԻԱ ՊԷՏՔ Է ԵՐԿՈՒ ՈՒՐՈՅՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ ՄՆԱՆ»

Մարոնի պատրիարքը՝ Արիսս Հէտուեալ յայտարարութիւնները ըրած է Եգիպտոսի «էլ Մօքաթթամ» մեծ օրաթերթի Պէյրութի թղթակցին.

— Մենք, մեր ազատ կամքով, պահանջեցինք ֆրանսական հոգատարութիւնը մեր երկրին համար։ Եթէ Սուրիա կրնայ պատճառներ ունենալ հոգատարութեան տեղ հիմա դաշնագիր պահանջելու, այդ պատճառները մեզի անծանօթ կը մնան։ Արդէն հովանաւորութեան շարունակումը չի նշանակեր թէ մենք անկարող ենք մեր գործերը վարելու։

Ոչ դաշնակցութիւն եւ ոչ ալ ապակեդրոնացում. Լիբանան պիտի մնայ այնպէս ինչպէս միշտ ալ եղած էր։ Սուրիա և Լիբանան երկու ուրոյն երկիրներ են եւ պէտք է այդպէս ալ մնան։ Սուրիացիները կ'ըսեն թէ 1920ին վերադարձուած հողամասերը գրաւուած են իրենցմէ, սակայն ո՞ր ատեն Սուրիա պետութիւն մը ներկայացուցած է որ մենք անդամահատուած ըլլանք դաշն։ Պէքաաի եւ Աքքարի շրջանները միշտ ալ մեզի պատկանած են։ Բանի ուժով այդ շրջանները խլուած են մեր ձեռքէն, եւ արդարութիւն է որ անոնք վերադարձուած ըլլան իրենց տէրերուն։ Կը մոռնա՞ք թէ Լիբանան կը տարածուի Սէն Ժան տ'Արքէն մինչեւ Անտիոք։

Մենք Ֆրանսացի կառավարիչ ունենալ չենք ուզեր։ Մենք կ'ուզենք ազգային կառավարիչ մը եւ պահանջեցինք որ ան Մարոնի ըլլայ։

Փոքրամասնութիւններ եւ մեծամասնութիւններ կրնան տարբերիլ իրենց թիւի կարեւորութեան եւ ըստ իրենց գաղափարին. սակայն Լիբանան միշտ ալ քրիստոնէական օճախ մը եղած է եւ այդպէս ալ պիտի մնայ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Կիրակի օրուան մրցումներէն յետոյ

Կիրակի օր տեղի ունեցած «Ֆրանսայի Բաժակ»ին չորս մրցումներն ալ մեծ յաջողութիւն մը գտան. Հակառակորդ խումբերուն արժէքը իրարու շատ մօտ ըլլալով մրցումները բուռն անցան եւ յայտնի ըլլալով ամէն գնով յաղթական ելլելու փափաքը զոր ունէին խաղցողները, առիթը բաւական պէտք է նկատել։ Բաժակի մրցումները ամէն խումբի չեն յարմարիր։ Յաղթական խումբը անպատճառ լաւագոյնը չէ, այլ ան որ գիտէ յաղթանակը վճռել եւ այս կարգի մրցումի մը համար անհրաժեշտ տրամադրութիւնը ցոյց տալ։

ՍԷԹ — Սօշօ մրցումէն տրամաբանութիւնը երկրորդին յաղթական ելլելը բնական ցոյց կուտար, որովհետեւ Պուրկօնեի խումբը Թերեւս Ֆրանսայի լաւագոյն բէքերը ունեցող խումբն է։ Բայց ուրիշ բան է գեղեցիկ խաղարկութիւն մը կատարել, Ֆութպոլի ամբողջ հասկացողութիւն մը ցոյց տալ եւ ուրիշ բան յաղթանակը ձեռք բերելու համար ճիգ վատնել։ Կիրակի օր Փարիզի մէջ տեղի ունեցած վերոյիշեալ մրցումին առաջին խաղամասը, երբ վերջացաւ, հարաւային Ֆրանսայի փոքր քաղաքին համբաւաւոր խումբը երկու նշանակէտ ունէր, իսկ Սօշօ՝ զէրօ։ Երկրորդին այսինքն օրինական ժամանակամիջոցին վերջաւորութեան երկու խումբերը հաւասար էին 2—2, բայց որովհետեւ բաժակի մրցումի մը մէջ անպատճառ յաղթական մը պէտք է, հարկ եղաւ, ինչպէս օրէնքը կը սահմանէ, քառորդական ժամուան երկու յաւելուածական խաղամասեր եւս երկարել մրցումը, որոնց ընթացքին է որ ՍԷԹի խումբը նշանակէտ մը եւս ընելով յաղթանակը ապահովեց։ Օրուան չորս պարտեալ խումբերուն մէջ Սօշօ կը գրաւէ լաւագոյն տեղը իր ձեռք բերած պատուաբեր արդիւնքով եւ իր պարտութիւնը ոչինչ կը պակսեցնէ իր արդարանալի համբաւէն։

Մարսիլիոյ մէջ, ուր մեծ մրցումէն առաջ մեր տեղւոյն Հ. Մ. Ը. Մ.ին պատանիները հաւասար մնացին «Օլիմփիք տը Մարսէյյ»ի փոքրերուն խումբին հետ — ինչ որ իրենց իրական արժէքը կը ճանանչէ — առանձնակ հոգատար ժողովուրդին առջեւ, երկու գրացիներ՝ Քան և Անթիպ եղբայրասպան կռիւ մը բռնուած էին. կռիւ՝ որմէ Բաժակին անցեալ տարուան յաղթանակը՝ Քան դուրս ելաւ պատուով, շնորհիւ իր բոլոր խաղցողներուն ցոյց տուած խուժին եւ նաեւ այն դոհարերութեան՝ որ այդ խումբին պետը՝ Բէյք կ'ընէր, մնալով իր պաշտօնին վրայ ճիշդ այն պահուն երբ իր մայրը մահամերձ էր, քանի մը քիլոմեթր անդին...

Ութը խումբերու խմբակին միակ ամաթէօր կազմը՝ Ռուպէ օրուան միակ նշանակելի անակնկալը կը պատճառէր ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆի մէջ պարտութեան մատնելով Մօնփէլիէի խումբը 3—0ով մինչ իր դրացին՝ Էքսէլսիոր տը Ռուպէ կ'արդարացնէր իր վրայ դրուած յոյսերը. յաղթելով Նիսի խումբին՝ Մօնփէլիէի մէջ։

Այսպէսով ուրեմն կ'անհետանան՝ Մօնփէլիէ, Անթիպ, Նիս (հարաւային Ֆրանսայի լիկէն) եւ Սօշօ՝ Պուրկօնեի լիկէն փայլուն ներկայացուցիչը, կը մնան՝ Քան եւ ՍԷԹ (հարաւային Ֆրանսայի լիկ) Ռասինկ տը Ռուպէ եւ Էքսէլսիոր տը Ռուպէ (հիւսիսային Ֆրանսայի լիկ)։

ՍԷԹ երեք անգամ վերջին խաղը — ֆինալ — ըրած է եւ սակայն միայն 1930ին էր որ շահեցաւ համբաւաւոր բաժակը, եւ Քան՝ դեռ անցեալ տարի առաջին անգամ ըլլալով իր անունը փորագրել տուաւ միեւնոյն բաժակին վրայ. Ռասինկ տը Ռուպէ անցեալ տարի վերջին մրցումին հասաւ եւ պարտուեցաւ Քանէ, իսկ Էքսէլսիոր այս տարի համբաւ շահած խումբ մըն է։ Եթէ վիճակը իրարու դէմ չի հանէ ՍԷԹն ու Քանը եւ Ռասինկն ու Էքսէլսիորը (երկուքն ալ Ռուպէէ) բաժակին երկու վերջնիթեր մրցումները կը խոստանան շատ հետաքրքրական անցնիլ։ Անցեալ տարուան նման եթէ Քան եւ Ռ. Ռուպէ յաջողին դարձեալ ֆինալիստ ըլլալ, կանոնաւորութեան շատ հազուագիւտ օրինակ մը տուած պիտի ըլլան — որովհետեւ բաժակի մրցումներու մէջ իրապէս հազուադէպ է տեսնել խումբ մը որ երկու տարի յաջորդաբար միօրինակ յաջողութիւններ արձանագրէ։

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

Հակաբոլշեւիկ մայրենաւէրներ

ԱԹԷՆՔի «Նոր Օր»ը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով Հայաստանի «բարեկամ» եւ «Թշնամի» բացատրութիւններուն իմաստութիւնը, գիտել կուտայ (25 փետրուար).

— «Հակահայաստանեան բացատրութիւնը մեր մէջ գործածութեան դրուեցաւ 1923էն սկսեալ Բոլշեւիկեան յղացում ըլլալով մէկտեղ, բոլշեւիկեան մամուլին մէջ չէք հանդիպիր այդ բառերուն։ Բոլշեւիկներուն ճարպիկութիւնը այն բանին մէջն է՝ որ ուրիշներուն բանեցուցած այն բաները, որոնք կ'ուզեն, բայց իրենք չեն կրնար ըսել. բոլշեւիկներու համար, հակահայաստանեան բառը անբովանդակ եւ անիմաստ է, քանի որ Հայաստանը առանց խորհրդային ածականին, իրենց համար անըմբռնելի է։

Միւս կողմէն սակայն, գաղութահայ միամիտ տարրերը Դաշնակցութեան դէմ գրգռելու համար, անոնք Հայաստանի վարչաձեւին հակառակորդները իբր Հայաստանի թշնամի ներկայացուցին, գաղութներու մէջ պառակտումը խորացնելու համար։

Այս ծուղակին մէջ ինկան լուսաւորչական ռամկավարները, որոնք կուսակցական վարկ շահելու լաւագոյն առիթը գտան հակահայաստանեան բառը փակցնելով Դաշնակցութեան ճակտին։

Դաշնակցութիւնը, որ միւս կուսակցութիւններէն աւելի աշխատած ու զոհաբերած է հայրենիք մը ունենալու համար, իր գոյութեան վրայ խաչ քաշած պիտի ըլլար, թշնամանալով ներկայ Հայաստանին։ Դաշնակցութիւնը հակառակորդ է սակայն Հայաստանի մէջ տիրող վարչաձեւին եւ անոր յենարան եղող կուսակցութեան. վերջինին որդեգրած ստահակական քաղաքականութեան, որմէ մեծապէս կը տառապի ժողովուրդը։

Դաշնակցութիւնը հակառակորդ ըլլալով մէկտեղ Հայաստանի մէջ համայնավարութեան դէմ, երբեք չի մտածեր բռնի ուժով, զէնքի միջոցաւ տապալել այդ իշխանութիւնը եւ հաստատել ժողովրդական ազատութիւն ու կարգեր։ Դաշնակցութիւնը չի մտածեր իր քաղաքական ու գաղափարական տարակարծութիւնը գինեալ պայքարի վերածել՝ քաղաքացիական կռիւի փոխակերպել, համոզուած ըլլալով որ ռուսական սուինին ներկայութիւնը Հայաստանի մէջ հարկադրական է թրքական վտանգին պատճառաւ Դաշնակցութիւնը, իր քաղաքական տեսակէտներն ու հակաբոլշեւիկ գաղափարները առժամապէս կը դնէ Հայաստանի եւ Հայաստանի ժողովուրդին ապահովութեան։ Գործնականապէս, մեր կուսակցութեան որդեգրած ուղղութիւնը այս եղաւ վերջին տասնամեակին, թէեւ տեսականին մէջ, ան չդադրեցաւ երբեք պայքարելէ խորհրդային կառավարութեան ծայրայեղութիւններուն, ազգայինաս արարքներուն դէմ, Հայաստանի թէ գաղութներու մէջ։

Կիրքէ եւ ջղագրութեան նոպայէ չբռնուած ազգայիններ չեն կրնար գնահատանքի խօսք չունենալ Դաշնակցութեան ողջամիտ եւ հայրենասիրական ուղղութեան մասին եւ չեն կրնար համախոհ չըլլալ Դաշնակցութեան հետ։ Մեր ժողովուրդի ինքնասնհինգ տոկոսը հակահամայնավար է։ Այսինքն Դաշնակցութեան տեսակէտները ունի։ Ռամկավարներու համոզումն ալ տարբեր չէ մերինէն, բայց անոնք կուսակցական վարկ շահելու եւ Դաշնակցութիւնը ժողովրդական համակրանքէ զրկելու համար, կը գործեն իրենց համոզումին հակառակ, դառնալով անմիտ թութակները հայ համայնավարներուն, որոնք իրենց ուղածը ըսել կուտան»։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԷՋ

Դուրսգտնուլի Սուսումուրի Վէնսէնի շրջանի մանկապարտէզի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ յետ այսու պարբերաբար բժշկական եւ այլ շարք մը դասախօսութիւններ պիտի կատարուին։

Յաջորդաբար՝ բանախօսներուն անունը, նիւթը եւ դասախօսութեանց թուականը ժամուն միջոցաւ պիտի յայտարարուին։ Առաջին բժշկական դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի տեղւոյն մանկապարտէզին սրահը՝ 1, Rue de la Mairie (Փլաս տը լա Մէրի), Վէնսէն, արձանիի առաջին յարկը։ Կը հրաւիրուի շրջանիս հայութիւնը իր ներկայութեամբ քաջալերել տաղանդաշատ ձեռնարկը։ Ֆիզիքական եւ բարոյական բարձրացման համար տարուած այս նուիրական ձեռնարկը։

Այս առթիւ շրջապատական շնորհակալութիւն կը յայտնենք Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչի Վարչութեան, որ պարբերաբար բժշկական դասախօսներ պիտի ղրկէ։

Վարչութիւն

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (5)

ՃԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բ.- Ամերիկայի Հնդիկներուն տառապանքը

Ամերիկեան հողին վրայ հաստատուած Ճերմակները փառաւոր դրուագ մը չէ որ գրած են երկրագունդի վրայ եւրոպական ծաւալման պատմութեան մէջ։ Հնդիկները կարգապէս խոշընդոտ մըն էին իրենց ճամբուն վրայ, եւ իրենց հաստատումներուն համար իրենց հայրենիքէն փախած Մաքրակրօններու եւ Քուէյքըրներու (կրօնական աղանդ մը Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ) կրօնական բարոյականը լիովին բացասական դիրք կը բռնէր անոնց հանդէպ։ Այո, այդ բարոյականը ըմբռնումը իր կարգին հակասութեանց կը վերածուէր։

Անապատի այս զաւակները Հին Կտակարանի Քանանացիները եղան այդ եկւորներուն հայրերուն համար, եւ սակայն վերջինները, Հին Կտակարանի յստակ անողոքութեամբ՝ կ'ըսէին թէ Տիրոջ սուրբերուն առջեւ, պէտք էր որ աւլուէին մաքրուէին բնիկները եւ սուրին ծայրովն արմատախիլ ըլլային, թէ սատանային նախասահմանուած ցեղ մըն էին անոնք, հեթանոս գեր, վայրի գազաններ եւ որսական շուներ։ Սոյն անհեթեթ խօսքերուն լիովին կը համապատասխանէր պատերազմի այն ձեւն որ եկողներն գործադրուեցաւ Հնդիկներուն դէմ։

Որոշ տեղերու մէջ Մաքրակրօնները Հնդիկներուն վրայ գլխագին սահմանեցին․ 1673ին առաջին անգամ առանց որ եւ է առարկութեան թոյլատրուեցաւ այս ձեւը։ Ցետոյ այս եղանակը փոխուեցաւ գանկը մորթազերծելու, որովհետեւ հնդկական գրականութեան մէջ այնքան մեծ դեր խաղացող գանկի մորթազերծումը երբեք հնդկական ընդհանուր սովորութիւն մը չէր։

Իր բոլոր գործունեանքին մէջ նախ Եւրոպացիներէն կատարելագործուեցաւ այս։ Արդարեւ Հնդիկները, որպէս խիստ մտացի աշակերտներ՝ անմիջէ առին զայն։ Գանկի մորթազերծումը շատ բանուկ գործ մը եղաւ։ Գաղթականները իրարու եւ գերի բռնած գերիներու գանկը կը մորթազերծէին։ Սահմանային անհամար կռիւներուն մէջ, որոնք փոխն ի փոխ Ֆրանսացիներուն եւ կամ Անգլիացիներուն դաշնակից կ'ըլլային՝ ո՛վ որ իրենց թշնամի ըլլար՝ Հնդիկները անոր գանկին մորթը կը հանէին եւ որոշ գինով կը ծախէին։ Նոյնը կ'ընէին նաեւ իրարու մէջ։

Մասնաւորաբար Նոր-Անգլիոյ մէջ սեր[?]ները լաւ գիտէին մէկ գլխու մորթը երկուքի վերածել եւ բնական մահով մեռնողի մը գանկին մորթը հանել։ Եւրոպացիները կը խրախուսէին այս բոլոր արհաւիրքները եւ մինչեւ իսկ կը գրգռէին...։ Իրենց պատերազմներուն մէջ իբրեւ իրենց օգնական ուժերը կը գործածէին Հնդիկները։ Այս ամէնը այն առաւելութեան հասցուցին որ, անապատի այս բնտանի զաւակները վայրագ թշնամիներ դարձան, անողոքայն եւ նենգաւոր, յոր եւ նման Եւրոպայի գիրուտին՝ որ Ովկիանոսին միւս կողմէն եկած էր նոր աշխարհ մը հիմնելու համար։

Սկզբնական շրջանին իսկ մէկ կողմ դրուեցաւ Ճերմակներու քաղաքականութիւնը, այն է ազատ համարձակ բնաջնջումը։ Երբ ծովեզերքները լեցուեցան բնակիչներով եւ գաղթականներու նոր կոհակներ բնական անհրաժեշտութեամբ դրահ տուին դէպի երկրին ներքին մասերուն մէջ՝ միշտ նորանոր կռիւներ տեղի ունեցան, որոնց ընթացքին յայտնապէս կազմուեցաւ «Նոր Անգլիոյ Դաշնակցութիւնը»։ Ասոր նպատակը արտաքսումը չէր բնաւ, այլ բացարձակօրէն Հնդիկներու բնաջնջումն էր։ Որովհետեւ նոր բնակչութիւնը պէտք ունէր հողի, անտառներու եւ արօտատեղիներու և այս բոլորը Հնդիկներու սեփականութիւնն էին, եւ չափէն աւելի... — ինչպէս կ'ըսէին Ամերիկայի ագարակատէրերը. — մինչդեռ Հնդիկը որսորդութեամբ ապրող ժողովուրդ մըն էր եւ այս պատճառով ալ լայնատարած կալուածներու պէտք ունէր որսի համար։

Ցեղերու պայքարը շարունակուեցաւ մինչեւ որ ճերմակ ցեղը հասաւ Խաղաղականի ափերուն վրայ։ Բայց այս արիւնաքամ պատերազմին նշանախօսքն եղաւ՝

«Ամենալաւ Հնդիկը մեռած Հնդիկն է»։

Եւ քայլ առ քայլ սկսաւ ետ մղումը կարմրամորթ, հողին իւրաքանչիւր կէտին համար ուժգնօրէն կռուելով։ Ցուասհատօրէն կը պաշտպանէին իրենք զիրենք Հնդիկները, որոնց թիւը հիւսիսային Ամերիկային մէջ 600,000էն մինչեւ 800,000 կը հաշուէին Ճերմակները, իրենց ծանր ու դժուարին տիրապետումներուն ժամանակ, բայց նորեկները, որոնք թիւով շատ էին եւ իրենցմէ շատ աւելի լաւ զինուած՝ յաղթական ելան։ Թէեւ ճիշդ է թէ սպաննուած ամէն մէկ Հնդիկի տեղ պէտք էր որ շա՜տ Ճերմակներ իրենց կեանքը տային, բայց Հնդիկներու պատերազմին ամէնէն սոսկալին՝ Աէմինոլներու դէմ մղուած ճակատամարտին մէջ այս թիւը մէկ առ հարիւր համեմատութեան բարձրացաւ։

Այս պատերազմներուն մեծագոյն մասը միշտ ծագում առաւ Ճերմակներու կողմէ դաշնագիրներու խզման պատճառաւ։ Հնդիկներու հողերը կը գրաւէին, իսկ մնացած մասին համար հանդիսաւորապէս կ'երաշխաւորէին, բայց երբ գաղթականները դարձեալ կազմ ու պատրաստ կ'ըլլային կռուի՝ այն ատեն շատ պարզ կերպով կը դրժէին դաշինքը, եւ դարձեալ կռիւի կը սկսէին։

«Հնդիկներու դէմ մղած մեր բոլոր պատերազմները», կը յայտարարէ շեշտակի՝ 1851ին ամերիկեան ներքին նախարարութեան մէկ տեղեկագիրը, «միշտ սա երեք դրդապատճառներն ունեցած են, — սահմաններու բռնագրաւումը, կառավարութեան կողմէ տրուած խոստումներու դրժումը եւ կամ գործակալներու խաբէութիւնները»։

Տարեգրութեանց մէջ արձանագրուած ահռելի ոճիրները երբեք գերազանցած չեն սահմաններուն վրայ գաղթականներուն եւ յետնագաւկներուն կողմէ գործադրուած ոճիրները։

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՖԱ

(Շար.)

1932ի հունձքի ձախողման, եւ թէ կառավարութիւնը որոշած է 600,000 թոն սերմնցու բաշխել անոնց, պետական մթերանոցներէն։

Այս կարգադրութեամբ, չեղեալ կը համարուի անցեալ սեպտեմբերի հրամանագիրը, որ նմանապէս ստորագրուած էր Մոլոտովի եւ Ստալինի կողմէ եւ որ կը յայտարարէր թէ արմտիքի հունձքը գոհացուցիչ է ամէն տեղ, թէ կառավարութիւնը սերմնցու չպիտի տայ ո՛ր եւ է պետական կամ հաւաքական տնտեսութեան, 1932—33ի գարնանացանին համար եւն.։ Այս հրամանագրին վրայ, բուռն պայքարի մը ձեռնարկեցին «հարուածային վաշտերը», Ուկրայնայի եւ Հիւսիսային Կովկասի մէջ, արմտիք հաւաքելու համար, բայց մասնաւորաբար ձանր ձախողանքի մը։ Ցեառյ պատժական վաշտեր հրացանի բռնեցին իրրեւ թէ կազմակերպուած «սապոթաժ»ի վարիչները, նոյնիսկ համայնավարներ, ամբողջ գիւղեր տեղահան ըրին եւ բնակիչները հեռաւոր վայրեր աքսորեցին։ Այս պայքարը շարունակուեցաւ ամբողջ դեկտեմբեր, յունուար եւ փետրուար ամիսներու ընթացքին, եւ ահաւասիկ նոր նահանջ մը։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷՄՈՒԼԻՆՈՅԻ վռամեան խումբիկողմէ, այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ, 245, rue J. J. Rousseau: կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները.

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ընկեր Յ. Պուճիկեանի բնակարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը յառաջիկայ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէն սովորաբար ժողովի կը հրաւիրէ ՀՐԱՅՐ, ՄՈՒՐԱՏ, ԴԱՅԼ ՎԱՀԱՆ եւ ԿԱՑԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼ խումբերը այս Կիրակի ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անպատճառօրէն։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին Օթէլ Թէրմինիւսի սրահը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. «Ապաւաժ» խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 7ին ընկեր Ոսկեան Լուսարեւեանի բնակարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անպատճառօրէն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի մէջ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ եւ ՌԱԶՄԻԿ խումբերու
ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
Գ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ Etoile Bleue սրճարանին մէջ, 121, Ave. de l'Union
կը նախագահէ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ . կը խօսի ընկ. ՆԺԴԵՀ
Գեղարուեստական բաժին։ Մանուկներու համար կը գանձուի 2 ֆր.։
Ընկերահամակրական խնջոյք կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ։

⁂

Լա-Սիօթայի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ
եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ, ԺԱՄԸ 2.30ին
Գեղարուեստական բաժին։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ԴԱՄՐԱՆԵԼ ՖՐԷԶԻ Ս. Կարապետ մատրան մանկապարտէզի հանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար Մարտ 5ին, յետաձգուած է Մարտ 12ին։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e) Le Gérant : H. STEPHAN

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
Սալ Լիւսիէնի շքեղ սրահին մէջ,
13, Rue d'Issy, Billancourt
Հովանաւորութեամբ Իսիի Քաղաքապետ՝ Պ. ՕՏԷՆԻ
կը խօսի Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

կը մասնակցին ԵՓՐԱՏ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՕՍԵԱՆի. տիկին Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ (երգ), Պ. Օ. ԻՐԹԻՐՃԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ա. ՊԱՂԵԱՆ (ֆլիւթ), Պ. Ռ. ՄԱՍԹԷՌՍԵԱՆ (սաքսոֆոն), Պ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ եւ Ս. ԿԻՐԼԵԱՆ (երգ), Պ. ՊԱԼԵԱՆ (կովկասեան պար)։

կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՀԱՊԷՇԵԱՆի։
Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր։

Իսի լէ Մուլինոյի ծանօթ հացագործ-անուշավաճառը՝ Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ստանձնած է պիւֆէն, ուր պիտի գտնէք մասնաւոր խնամքով պատրաստուած լահմէճիւն՝ պանիրով, պուլղուր եւ ամէն տեսակ արեւելեան անուշեղէններ՝ ժողովրդական գիներով։

Այս հանդէսին կը հրաւիրուին բոլոր անոնք, որ կը սիրեն հայ նուագը եւ կ'ուզեն քաջալերել ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։

Մուտք 5 ֆրանք։ Պիւֆէ ժողովրդական գիներով։
Հաղորդակց. Փորթ Վէրսայլէն հանրակառք 23 և իջնել Point du Jour
Հասոյթին կէսը պիտի յատկացուի Պէյրութի աղէտեալներուն։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՍԷՆ ԿՐԱՍԻԷՆԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ԻՆ
Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ
26, Rue Troyon, Sèvres
Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ
Բացման խօսք՝ ԳԵՐ. ՊԵՏՐՈՍ Ծ. Վ. ԲԷՏԻՃԵԱՆ,
Համերգ՝ ղեկավարութեամբ փրոֆ. Գ. ԱՅԼԻՄՇԱՀի
կը ներկայացուի՝ ԵՕԹԸ ԽԵՆԹԵՐԸ (զաւեշտ)
ՄՈՒՏՔ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ կարի վարժութիւն ունեցող գործաւորուհիներ։ դիմել՝ տիկ. ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆի, 14, Passage de Puebla, Փարիզ (19), մէթրօ՝ Bolivar եւ Combat։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պղնի Ակրակ գիւղէն Մարիամ Գեորգեան կը փնտռէ իր որդին՝ Սարգիս Գեորգեան, 23 տարեկան, հօր անուն՝ Գրիգոր, մեծ եղբօր անունը՝ Կարապետ (այժմ Ամերիկա), քրոջ անունը՝ Սիրանոյշ։ 1926ին Պէյրութէն եկած է Մարսէյլ։ 1931ին այցելութեան առթիւ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ chez Mr. Pasquet, rue de la Mare, La Besse, Pallissy-Rachelle (Ch. Inf.) Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի յայտնել՝ իր մօր եւ քրոջ, որոնք կը բնակին Մարսէյլ։ Հասցէ՝ Aram Meguerditchian, Travers Cabucelle, Campagne Négre No. 9. Marseille:

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ

—·—

Փարիզի Հարաւային Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան «Կազանդչէք»ի հանգանակութեան ցանկը:

Կ. Կարինեան, Մ. Գրիգորեան, Գ. Սրապեան, Յ. Չքկրրկանեան, Ա. Զատէեան, Յ. Չպուքչեարեան 20ական ֆրանք։ Ա. Իրգրանեան եւ Ս. Արրահամեան 15ական ֆրանք։ Շահուկեան, Պօղոսեան, Թէքէրճեան, Գ. Դերձակեան, Ե. Յովսէփեան, Տ. Թեւանեան, Պ. Կարապետեան, Մարկարենց Զատիկեան, Աճէմեան, Գ. Սիմոնեան, Նիկողոսեան, Օ. Զատէեան, Յ. Տէմիրճեան, Նաւասարդեան 10ական ֆրանք։ Պօտուրեան, Օ. Մելքոնեան, Դալֆաեան, Ոհան, Կարապետեան, Ապաճեան, Ռ. Յակոբեան, Ա. Յովհաննիսեան, Ս. Յովհաննէսեան, Ռ. Գալիկեան Բ. Յօնիկեան, Կարօ, Շահպազեան, Պօտուրեան, Տաքսեան, Կ. Գեորգեան 5ական ֆրանք։ Չարշաֆեան 2 ֆրանք։ Հանգանակութեան ընդհ. գումարը՝ 783 ֆրանք։

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք նաեւ 25 ֆրանք Պ. Մ. Ալթունեանէ՝ փոխան ծաղկեպսակի, Պ. Թօփալեանի մահուան առթիւ եւ Պ. Ա. Զատէեանի դպրոցին համար նուիրած վառարանը։

Վարչութիւն

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ԱԶԳ. ՏՕՆԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, 23 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Պանեօ-Քաշանի մէջ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ
12 rue Mme. Curie (Bagneux)

⁂

Իսի լէ Մուլինոյի մէջ

Aslanian ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
39bis, Rue de la Défense

⁂

Քրեմլին-Պիսեթրի մէջ

ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ
2bis rue Blanqui

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

Փախչելէն ալ այդ կեցուածքը ունեցաւ իր դատաւորներուն առջեւ. մերկացուց կուրծքը, ցոյց տուաւ անոր գեղեցկութիւնը եւ պաշտ արձակուեցաւ։ Լիւսի կը հաւատար որ ինքն ալ անպարտ պիտի արձակուէր այդ դատավարութեան մէջ։ Այրեր էին կեցած իր դիմացը. կը ճանչնար անոնց հոգին. Ցուսախաբ եղած էր միայն մէկ անգամ. անգլիացի ծովակալը խախտած էր իր հաւատքը. բայց շատով կազդուրուած էր Մատրիտ վերադարձին։ Լափէրք՝ Ֆրանսայի Գաղտնի Սպասարկութեան գլխաւոր նեցուկներէն մէկը որմէ շատ բաներ սորված էր ինք, անձնատուր եղած էր հիմա իրեն։ Անոր խօսքերուն եւ նըւէրումին վստահելով էր որ եկեր էր Փարիզ, հակառակ ծովակալին ազդարարութեան։ Լիւսի ինքզինքը կը նըկատէր վտանգէ զերծ։ Անվրդով ու ինքնավստահ երեւոյթով մըն է որ կը դիմաւորէր այժմ այս ամբաստանութիւնը. թող հասկնան որ սիրուած էր։

Ծարւոյն սկիզբը իր բնդհատուած ճամբորդութեան մասին եղած հարցումներուն, պատասխանեց այնպէս ինչպէս պատասխանած էր Լոնտոնի Ոստիկանական Տեսչութեան մէջ։ Անշիկ մը ունէր. սիրահարներ ունեցած ըլլալու իրողութիւն մեղադրուած չէր մայրանան ալ իր կուրծքին առկ. իր ձայնին խանդակաթ ու գուրգուրոտ շեշտը գաղափարը կուտար այդ զգացումին։

— Եւ բոլոր այս սիրահարներէն անշուշտ մտերիմ խոստովանութիւններ ալ լսած էք, հարցուց նախագահը։

— Անշուշտ։

— Անոնք խօսած են հարկաւ ձեզի պատերազմին մասնուցած իրենց ծառայութիւններուն մասին։

— Երիկմարդիկ սովորաբար են միշտ խօսելու իրենց ըրածներուն մասին այն կիներուն զորս կը սիրեն։

— Թերեւս դուք փորձած էք երբեմն ստիպումով փրցնել այդ խոստովանութիւնները

— Երբեք. Էրիկմարդը կը պարծենայ անպատճառ, շատ անգամ երբ պարծենալու բան չունի։

Անկասկած խորհեցաւ Ձորճի մասին, երբ աւելցուց հետեւեալ բառերը։

— Ցաճախ երբ կը խօսէին գիս չհետաքրքրող նիւթերու մասին, մերժած եմ մտիկ ընել. չեմ հետաքրքրուած թէ ինչեր տեղի կ'ունենային ճակատը. ես զինուոր չեմ. չեմ սիրեր այս պատերազմը։

— Տը Լատն խօսեցա՞ւ ձեզի Գերմանիոյ վրայ կատարուելիք օդային յարձակումներուն մասին.

— Կարելի է որ խօսած ըլլայ։

— Ցարձակումներէն առա՞ջ . . .

— Հաւանական է. երբ էրիկմարդը թեւերուդ մէջ է, անիկա կը խօսի քեզի շատ մը բաներու մասին, կը խօսի առանց մտածելու. ամէն անգամ չես լսեր, կը հասկնաս։

Լիւսի շատ լաւ գիտէր որ զինքը դատողները իրենք ալ հասկցած էին հարցաքննութեանց սկիզբէն ի վեր, որ ապացոյցներ չունէին զինքը դատապարտելու համար։ Իր անխռով արտայայտութենէն բան չփոխուեցաւ նոյն իսկ այն պահուն երբ իրեն յայտնեցին որ Տը Լատնը դիտակահարուած էր պատերազմական առանին կողմէ՝ յարձակման լուրը Գերմանացիներուն հաղորդած ըլլալուն համար

— Հարկաւ պարոն ինչպէս հաղորդեց այդ տեղեկութիւնը թշնամիին։

— Չեմ գիտեր։

— Ձեր սիրահա՞րն էր։

— Այո՛։

— Ձեզի այցելեց երբ Նէօյլի էիք։

— Ամէն բան գիտէք, պարոններ։

— Ձեզի բան մը չյայտնե՞ց երբ ձեր թեւերուն մէջն էր։

— Էրիկմարդը ամէն ինչ չըսեր իր սիրուհիին, պարոն նախագահ. եթէ դուք ալ սիրահար եղած էք, պէտք է գիտնաք որ, անիկա կը պատմէ միայն այն բաները որոնց համար հպարտութիւն կը զգայ։

— Չպիտի՞ ազդուէիք երբեք եթէ ձեզի ըսէին որ ձեր սիրահարներէն մէկը ամօթալի մահ մը ունեցաւ, որովհետեւ դուք դաւաճանեցիք անոր, չարաչար գործածելով իր վստահութիւնը։

— Պարոննե՛ր, ես պատասխանատու չեմ այն բաներուն համար զոր սիրահարած մարդը կրնայ արտասանել. դաւաճանեցի՞ր իր վստահութեանը կ'ըսէք, որովհետեւ այդ բանն է որ հաստատել կ'ուզէք անպատճառ եւ սակայն չէք կրնար ապացուցանել։

Լիւսի հանդարտ, ինքնավստահ ու յաղթական երեւոյթ մը ունէր մինչեւ այդ վայրկեանը։ Նախագահը, որ սկսած էր խոստովանցնել զինքը իր սիրային պատմութիւններուն մասին, երեւան բերաւ ապացոյց մը զոր չպիտի կրնար հերքել.

Նախագահը տեղաւորեց ակնոցը քիթին վրայ, սեղանին վրայէն վերցուց թուղթի կտոր մը եւ կարդաց։ Նամակ մըն էր ուղղուած՝ Մատրիտի գերման ծովային կցորդ Ֆոն Թրէօյմէն Պերլինի կառավարութեան։ Ֆոն Թրէօյմ կը խնդրէր գումար մը Մաթա Հարիին համար որ կ'ուզէր Փարիզ վերադառնալ իբրեւ սիրուհին Լափէրքին։

Երբ նախագահը վերջացուց, խորլռութիւն կը տիրէր սրահին մէջ։ Ականջներուն վրայէն նայեցաւ աղջկան։ Լիւսի չխօսեցաւ. անշարժ մնաց ու նայեցաւ նախագահին աչքերուն մէջ։

Ցիշե՞ց արդեօք ծովակալին խօսքը Լոնտոնի մէջ — «Մի՛ հաւատար որ մարդիկ միայն մարդ են եւ ուրիշ ոչինչ. վտանգաւոր է այդ հաւատալ, ըսել չեմ ուզեր որ հերոսներ են, բայց անոնք գաղափար մը ունին իրենց գլխուն մէջը»։ Սկսա՞ւ արդեօք գուշակել ճշմարտութիւնը անոր ազդարարութեան։ Իրա՞ւ իր սիրահարները մարդիկներ չէին միայն, այլ արտայայտութիւնը իրենցմէ աւելի յաւիտենական գաղափարի մը։

Նախագահը շարունակեց պարբերութիւն շեշտով մը։ Ցուզում կամ յաղթանակ չկար իր ձայնին մէջ։

— Ցիշուած գումարը, ինչպէս կը տեսնէք, շատ աւելի քիչ է քան այն գումարները զոր սովորաբար կը ստանայիք ձեր սիրահարներէն։ Պատերազմը կը շարունակուի երեք տարի ի վեր եւ անտարակոյս գերման ծովային կցորդը գիտէր որ իր կառավարութիւնը 1914ի պէս առատաձեռն չէր։

Թարգմ. Ժ. Մ

(Շարունակելի)

::: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԻՋԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՄԱՐՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆ.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 4 ՄԱՐՏ 1933

4 Mars 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2128

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

Այս միջոցին բովանդակ աշխարհի ուշադրութիւնն ուղղուած է դէպի Գերմանիա:

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ, մէկ շաբաթէ ի վեր, այդ խռովայոյզ երկրին մէջ, աննախընթաց է ոչ միայն իր հանգամանքով, այլեւ տարողութեամբ:

Իր ջախջախիչ պարտութենէն ի վեր, բազմազան եւ բազմաթիւ փորձութիւններ եւ փոթորիկներ կրեց Գերմանիան: Իսկ այսօր կը թուայ հրաբուխի մը վրայ, որուն ելքը դժուար է գուշակել:

Խորհրդարանին հրկիզումը դիպուած մըն է միայն:

Առանց անոր ալ, Գերմանիան կը գտնուէր բացառիկ պայմաններու մէջ: Մանաւանդ այն օրէն ի վեր որ իշխանութեան գլուխ անցաւ Հիթլէր, — նորագոյն Մուսոլինին:

Հրկիզումը փութացուց դէպքերու ընթացքը, ուժգնութիւն եւ գոյն տալով ծրագրուած առաջդրութեանց:

Եւ ահաւասիկ, մէկ օրէն միւսը իշխանատատ հրամաններ եւ բացառիկ օրէնքներ, որոնք խոր մտահոգութիւն կը պատճառեն ոչ միայն Գերմանիոյ, այլեւ արտասահմանի մէջ:

Երկաթեայ բռունցքն է որ կ'իշխէ օրերէ ի վեր: Ջնջուած են բոլոր սահմանադրական ազատութիւնները: Ոչ ոք ապահով է իր շարժումներուն, իր բնակարանին, մինչեւ անգամ իր կեանքին համար:

Հիթլէր մահ կը սպառնայ բոլոր ձախակողմեան տարրերուն: Ոչ միայն համայնավարներուն, այլ եւ ընկերվարականներուն:

Եւ կը սպառնայ նոյն իսկ հաստատուած կարգ ու սարքին:

Իր հրովարտակները արդէն փորած են հանրապետութեան հիմերը: Եւ, տակաւին յայտնի չէ թէ մինչեւ ո՛ւր պիտի հասնի պեղումը:

«Նացի»ները որոշած են վերահաստատել հին Գերմանիոյ փառքերը, նոր նշանախօսքերով եւ նորագոյն ռազմավարութեամբ:

Արդէն իսկ ծալլուած է հանրապետական դրօշը, իսկ Նոր խորհրդարանին ժողովարահ ընտրուած է Փոցտամի բերդաքաղաքի եկեղեցին, որ կը խորհրդանշէ կայսերական Գերմանիոյ մեծութիւնն ու երազները:

Ամբողջ երկրին դիմագիծը փոխելէ յետոյ, Հիթլէր անշուշտ աչքերը պիտի ուղղէ սահմանէն դուրս, արժեցնելու համար քաղաքական եւ հողային պահանջներ:

Ատ այժմ կանուխ է ատոր համար: Եւ կը գոհանայ պայթուցիկ ճառերով, նախապատրաստելու համար միտքերը:

Օրուան իշխանութիւնը կ'ուզէ նախ ներքին թշնամին մաքրել, «արմատէն ոչնչացնել», ինչպէս կը յայտարարէ ներքին նախարարը:

Հիթլէրականութիւնը կատաղի հակառակորդ է Մարքսի վարդապետութեան, թէեւ իր ծրագրին մէջ ունի տրամադրութիւններ՝ բանուորներու պաշտպանութեան համար:

Թշնամի է, նաեւ, Հրեաներուն եւ բոլոր անոնց որ զտարիւն Գերմանացիներ չեն:

Իբրեւ «ցեղապաշտ», ան կ'ուզէ պաշտամունքի մը վերածել ազգայնականութիւնը, որով պիտի վերածնի Գերմանիան, «14 տարի չարաչար տուժած ըլլալով միջազգայնական տեսութիւններէն»:

Այդ հիմնական ծրագիրը կը թելադրէ, անշուշտ, թօթվել պատերազմի դաշնագիրներուն կապանքները, ջնջել կամ վերաքննել Վերսայլի դաշինքին նուաստացուցիչ տրամադրութիւնները:

Բայց, որքան ալ մոլեռանդ, Հիթլէր կ'ըմբռնէ թէ կարելի չէ մէկ անգամէն իրականացնել այդ բոլորը:

Այդ մտահոգութեամբ ալ, ան իր քաղաքական ծրագրին մէջ անհրաժեշտ կը գտնէ սերտ գործակցութիւն, մինչեւ իսկ զինակցութիւն՝ Իտալիոյ եւ Անգլիոյ հետ:

Ուրիշ խօսքով՝ միացեալ ճակատ՝ Ֆրանսայի դէմ, որ կը համարուի ոխերիմ թշնամի:

Եւ սակայն, ինչպէս ըսինք, տակաւին կանուխ է այս բոլորին համար:

Վաղը, կիրակի, կը կատարուին չորրորդ անգամ լուծուած խորհրդարանին ընտրութիւնները:

Օրուան իշխանութիւնը ջլատման, ահ ու սարսափի մատնած է միւս բոլոր հոսանքները, եւ կը յուսայ ապահովել ազգայնական ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը, տիրաբար կառավարելու համար:

Ընտրութիւններէն վերջն է որ, Հիթլէր եւ ընկ. պիտի կրնան աւելի գործօն կամ ազատողական դիրք բռնել, համաձայն արդիւնքին:

Միւս կողմէ, կան այլապէս անյաղթելի դժուարութիւններ:

Գերմանիան Իտալիա չէ, ոչ միայն տարածութեամբ եւ բնակչութեամբ, այլեւ ներքին կազմակերպութեամբ եւ բովանդակութեամբ:

Չափազանց դժուար է, եթէ ոչ անկարելի, «հարուածային կարգով» միեւնոյն կաղապարին մէջ հալեցնել եւ լողքարի մը պէս դիրել 70 միլիոն ժողովուրդ, որ ունի բարձրագոյն մշակոյթ, եւ որ եղած է ամէնէն ամուր խարիսխը՝ արմատական տեսութեանց:

Ամէն պարագայի մէջ, աննախընթաց խմորում մըն է որ տեղի կ'ունենայ այդ երկրամասին վրայ, դէմ դիմաց՝ յաղթական Ֆրանսայի որ ծուռ կը նայի, եւ խորհրդային Ռուսիոյ որ պատճառներ չունի հրճուելու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՅՍ. ԴՐՕՇԸ ԿԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

« ԱՐՄԱՏԷՆ ՊԻՏԻ ՈՉՆՉԱՑՆԵՆՔ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ »

Խռովութիւնները նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուին ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:

Ներքին նախարար Պ. Կէօրինկ ուռն ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— Կառավարութիւնը կը կռուի ոչ թէ ինքզինք պաշտպանելու, այլ արմատէն ոչնչացնելու համար համայնավարութիւնը: Որքան ատեն որ ընկերվարական եւ համայնավարական քարոզութիւնները օրինաւորութեան մէջ մնացին, ո՛ր եւ է վտանգի չենթարկուեցան:

Նախարարը խօսելով համայնավարներու կեդրոնին մէջ բռնուած փաստաթուղթերու մասին, ըսաւ թէ դաւադիրները որոշած էին մարտ 5 — 6ի գիշերը բռնի գրաւել Պերլինը եւ ազդանշանը տալ քաղաքացիական պատերազմի մը:

Պ. Կէօրինկ յետոյ քանի մը հատուածներ կարդաց համայնավարական գիրքէ մը, «Արուեստ Ապստամբութեան» եւ աղաղակեց. — « Այս առաջադրութիւնները աչքի առջեւ ունենալէ յետոյ, պետութիւնը հարկադրուած էր սաղմին մէջ խեղդել այս զարհուրելի ծրագիրները»:

Նախարարը պնդեց թէ համայնավարները փետր. 15էն ձեռնարկեր էին 200ական հոգինոց ահաբեկիչներու խումբեր կազմել, որոնք Պողպատեայ Սաղաւարտաւորներու կամ Հիթլէրականներու համազգեստ հագնելով, ոճրափորձեր պիտի կատարէին, համաձայն Մոսկուայի հրահանգներուն:

⁂ Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին դիշեր ցերեկ: Միայն հինգշաբթի գիշեր, ոստիկանութիւնը յիսուն քաղաքներու մէջ ձերբակալեց աւելի քան չորս հազար յայտնի համայնավարներ, — լրագրող, փաստաբան, թաղապետական խորհրդական, երեսփոխան եւ պաշտօնեայ:

Միայն Հաննովրեան գաւառներու մէջ ձերբակալուած են 2050 հոգի:

Ձերբակալութիւնները պիտի շարունակուին դեռ ատեն մըն ալ: Շատ մը կասկածելիներ յաջողած են ճողոպրիլ: Կան ալ որ սահմանը անցած են, ինչպէս համայնավար կուսակցութեան պետը, Թալման: Փախած է նաեւ խորհրդարանի համայնավար խմբակցութեան նախագահը: Բազմաթիւ կասկածելիներ զինուորական փախստականներու կեանքը կ'ապրին, թաղէ թաղ ապաստանելով, եւ միշտ ձերբակալուելու մղձաւանջին տակ:

— Պիտի ոչնչացնենք մարքսեան ցեղը, կը յայտարարեն օրուան վարիչները, ամէն տեղ եւ ամէն առիթով:

Առջի օր ձերբակալուեցաւ նաեւ ընկերվարական պաշտօնաթերթին, Ֆօրվէրցի խմբագրապետը, որ յայտարարած էր թէ խորհրդարանին հրկիզումը հիթլէրականներու գործն է:

Խիստ հսկողութեան ենթարկուած են նաեւ օտար թղթակիցները: Պարզ ազդարարութենէն մինչեւ երկրէն վտարում կը սպառնայ այն թղթակիցներուն որոնք նպաստաւոր եւ անպաստ լուրեր կը հաղորդեն իրենց թերթերուն կամ դրգռութիւն կը սերմանեն Գերմանիոյ նոր իշխանութեան դէմ:

⁂ Կառավարութիւնը որոշեց Նոր խորհրդարանը բանալ Փոցտամի զինուորական մեծ եկեղեցիին տաճարին մէջ: Այս որոշումը ուշագրաւ է ոչ միայն անոր համար որ Երեսփ. ժողովը կը փոխադրուի եկեղեցի մը (1848ին ալ այդպիսի դէպք մը պատահած է), այլ եւ անոր համար որ Փոցտամը կը ներկայացնէ խորհրդանշանը Գերմանիոյ ազգային մեծութեան եւ օրրանը կայսերական փառքերուն, — ճիշդ հակառակը Վայմարի, որ վառարանն է հանրապետութեան: Փոցտամը բնակավայրն էր Փրուսիոյ թագաւորներուն, իսկ 1871էն յետոյ՝ կայսրերուն:

Երեսփ. ժողովը փոխադրելով Փոցտամ, Հիթլէր կ'ուզէ ապացուցանել թէ իր իշխանութեանը ազդանշանն է կայսերական վերածնութեան նոր եւ ահարկու խոյանքի մը:

Փոցտամի եկեղեցին շինուած է 1732ին եւ ունի ատեան մը որ կրնայ առնել 2800 հոգի: Առաջնին մէջտեղը կը գտնուի կայսերական օթեակը, փառաւոր զարդարանքներով: Աջ եւ ձախ կողմերը դրուած են Ֆրետերիք Ա.ի եւ Բ.ի աթոռները: Խորանին ետեւը կը գտնուի Մեծն Ֆրետերիքի դամբարանը, ուր, 1806ին այցելեց Նաբոլէոն, մրմնջելով. — « Այսպէ՛ս կ'անցնի աշխարհի փառքը».

Միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը հրատարակեց հրամանագիր մը, որուն համաձայն հանրային շէնքերը այլեւս չպիտի պարզեն հանրապետական դրօշը (սեւ – կարմիր – ոսկեգոյն), այլ միայն Փրուսիոյ դրօշը (սեւ – ճերմակ): Իսկ մարտ 12ին, ազգային սուգին առթիւ, միապետական դրօշը (սեւ – ճերմակ – կարմիր):

⁂ Վարչապետ Հիթլէր եւս իր կարգին ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— Միջազգայնականութիւնը, առ մարքսեան վարդապետութիւնը որ հիմնուած է ցեղերու եւ անհատներու հաւասարութեան վրայ, ձախողած է թշուառօրէն եւ միայն կործանման կրնայ առաջնորդել ժողովուրդները: Գերման ժողովուրդը ամբողջ տասնըչորս տարի չարաչար տուժեց իր ժողովրդավար եւ միջազգայնական տեսութիւններէն: Այս առթիւ պարզեց պատկերը Ռուսաստանի, ուր միլիոնաւոր մարդիկ կը մեռնին անօթութենէ, արգասաբեր հողի մը վրայ:

Վարչապետը այսօր օդանաւով թռիչք մը պիտի կատարէ լեհական նորանցքին վրայ, Պերլինի եւ Քէօնիկսպէրկի միջեւ, եւ պիտի խօսի վերջին ճառը՝ ընտրութեանց առթիւ որ կը կատարուին վաղը՝ կիրակի: Ճառը անթելով պիտի լսուի ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Այս առթիւ հիթլէրականները խարոյկներ պիտի վառեն լեհական սահմանագլուխին երկայնքը, իբրեւ ուրախութեան ցոյց: Լեհերը մտահոգ են, թէեւ ամէն զգուշութիւն ձեռք առնուած է որ ծայրայեղութիւններ չպատահին:

⁂ Պերլինի ոստիկանութեան վերատեսուչը հազար մարկ պարգեւ սահմանած է բոլոր անոնց որ լուր կուտան համայնավարական թռուցիկներու հրատարակութեան կամ բաշխման մասին: Ո՛վ որ համայնավար մը բռնէ յանցանքի վրայ, իրաւունք ունի ձերբակալելու եւ ոստիկանութեան յանձնելու:

Մակեդոնական անկախութեան խնդիրը

Սօֆիայի սերբիական դեսպանը ծանուցագիր մը յանձնեց պուլկարական կառավարութեան, բողոքելով թէ Կորնա Ճումայի մակեդոնական համագումարին մէջ, զինուորական իշխանութեանց ներկայացուցիչը ջատագոված է պուլկարական բանակին եւ Մակեդոնացիներուն համերաշխութիւնը: (Մեր թղթակիցը մանրամասնօրէն նկարագրած էր այս համագումարը, որուն բանաձեւը կը պահանջէ Մակեդոնիոյ անկախութիւնը):

Ծանուցագիրը դիտել կուտայ թէ՝ մակեդոնական օրինաւոր եւ ապօրէն կազմակերպութիւնները մերձակից են կատարուած բոլոր գործերուն մէջ եւ թէ Եուկոսլաւիոյ դէմ յեղափոխական ձեռնարկները կը կազմակերպուին պուլկարական հողի վրայ:

Ծանուցագիրը կ'ազդարարէ թէ պուլկարական կառավարութիւնը պատասխանատու պիտի բռնուի, եթէ որ եւ է խռովարարական ձեռնարկ կատարուի Եուկոսլաւիոյ դէմ, Մակեդոնացի յեղափոխականներուն կողմէ:

55 միլիոն Ամերիկացիներ կը տուժեն

ՍԵՂԱՆԱՒՈՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐԱՑԱԾ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ՝ դրամատուներու վճարումները կանգ առած են 18 նահանգներու մէջ, ծանր կորուստներու մատնելով 55 միլիոն Ամերիկացիներ:

Իբրեւ հետեւանք ձեռք առնուած բացառիկ միջոցներուն, Սան Ֆրանչիսկոյի, Քլիվլէնտի եւ Տիթրոյթի սակարաններն եւ Նիւ Օրլէանի բամպակի շուկան փակուեցան մինչեւ շաբթուան վերջը: Բազմաթիւ երկրագործական շուկաներ դադրեցուցած են իրենց գործառնութիւնները: Իլինօայի կառավարիչը մորատորիում հռչակեց եւ հրամայեց բոլոր դրամատուները փակել մինչեւ մարտ 7:

Վճարումները դադրեցնելու շարժումը արագօրէն ծաւալեցաւ վերջին երկու օրերու ընթացքին: Վախ կայ որ ընդհանուր մորատորիում հռչակուի ամբողջ երկրին մէջ, եթէ դարման մը չգտնուի:

Սակարաններուն մէջ, բազմաթիւ գնորդներ կը ջանան ինչ որ դրամի վերածել իրենց արժէթուղթերը եւ ոսկի կը ծախեն փրանքի կամ սթեռլինի փոխարէն:

⁂ Ուրբաթ օր, բացառիկ [illegible] Լուիզիանայի, Օքլահոմայի եւ Միսիսիփիի նահանգներու դրամատուները: Գալիֆորնիոյ մէջ մորատորիում հռչակուեցաւ երեք օրուան համար, Լուիզիանայի մէջ՝ մինչեւ երկուշաբթի: Առեւտուրը ջլատուած է գրեթէ եւ շատ չանցած վրդովիչ համեմատութիւններ պիտի առնէ տագնապը: Համաձայն ստոյգ տեղեկութեանց, գործազուրկներուն թիւը կը հասնի 15 միլիոնի: Եթէ վաճառքը խանգարուի նոր տագնապին հետեւանքով, այս թիւը պիտի բարձրանայ ահռելի աստիճանի մը:

Այս աղէտին առաջքը առնելու համար, կ'առաջարկուին երկու միջոցներ, — մէկը այն, որ կառավարութիւնը երաշխաւորէ այժմ դրամատուներու մէջ գտնուած աւանդները: Կ'ըսուի թէ նախագահ Ռուզվէլթ կ'ընդդիմանայ այս առաջարկին, որովհետեւ առով պետութիւնը չափազանց ծանր բեռ մը տակ պիտի իյնայ եւ պիտի վարկաբեկուի, մանաւանդ որ մեծագումար վճարումներ ունի մարտ 15ին:

Երկրորդ առաջարկն է՝ թոյլ չտալ որ դրամ քաշուի, բայց երաշխաւորել չէքերու շրջաբերութիւնը: Այս առաջարկին ալ դրամատուները կ'ընդդիմանան, քանի որ պիտի ստիպուին ընդունիլ անկայունութեան մատնուած դրամատուներու չէքերը:

Նախագահ Ռուզվէլթ, որ այսօր իսկ պաշտօնապէս պիտի ստանձնէ իշխանութիւնը, կը խորհի արտակարգ նստաշրջանի հրաւիրել խորհրդարանը, դարման մը գտնելու համար:

Փարիզի վաճառականները կը սպառնան..

Ֆրանսայի եւ գաղութներու արհեստաւորութեանց ազգային սէնտիքան մեծ միթինկ մը գումարեց առջի օր, Վակրամի սրահին մէջ, բողոքելու համար տուրքերու անհաւասարութեան դէմ: Այս առթիւ որոշուեցաւ պահանջել վերաքննութիւն՝ վարձակալութեանց օրէնքին եւ ուրիշ բարեփոխումներ: Միեւնոյն ատեն քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որուն համաձայն 48 ժամ պիտի փակուին վաճառատուները:

⁂ Ժողովին քուէարկած բանաձեւը կը պահանջէ նաեւ, ցրել տնօրինութիւն, դադրեցնել ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքին գործադրութիւնը, տուրքի ենթարկել գործակցական ընկերութիւնները, վերաքննել արտօնագիրներու (փաթէնթ) օրէնքը:

Ժողովին կը մասնակցէին տասը հազար հոգի:

Նոր ժողով մը պիտի գումարուի մարտ 16ին:

Թուրքերը կը շարունակեն փչել Պոլսոյ օտարականներուն դէմ

«ՉԷԻՆ ԳԻՏԵՐ, ՍՈՐՎԵՑԱՆ»

Երրորդ էջին մէջ հրատարակած ենք մանրամասնութիւնները՝ Պոլսոյ մէջ պատահած ամբոխային ցոյցի մը:

Այնտեղ պիտի կարդաք նաեւ լրագրական անօրինակ լուտանք մը օտարներուն դէմ, որ կը կոչուին խոզ, շուն, կարիճ, ապուշ եւն.: («Ճիւմհուրիյէթ»):

Ուրիշ թուրք թերթ մը, «Հապէր», կը գրէ այս միեւնոյն առիթով.

— « Չէին գիտեր թէ ո՛ր երկրին մէջ կ'ապրէին: Չէին գիտեր թէ իրենց ապրած երկրին մէջ ի՛նչ գոյներ կը ծածանէին: Չէին գիտեր թէ ի՛նչ լեզուով պէտք է խօսիլ այս երկրին մէջ: Այս բաները պէտք էր սորվեցնել անոնց... սորվեցան:

Տարիներով զայն ժառանգած «քափիթիւլասիոն»ներու լուծին տակ տառապեցանք... Այդ լուծը փշրելու համար մեծ պայքարի մը պէտք կար: Այդ մեծ պայքարը, ազատագրութեան պայքարը կազմակերպելով նոր պետութիւն մը հիմնեցինք: Այլ եւս օսմանեան կայսրութիւնը տեղ չունի աշխարհի քարտէսին վրայ:

« Հիւանդ մարդը » այլ եւս գոյութիւն չունի աշխարհի վրայ: Այլ եւս այս երկիրը ազատ մարդոց Թուրքիան է ... Տումլու Փունարի մէջ եւս տեսանք մեծ մարդուն օրինակը:

Մենք, Լօզանի մէջ ամէն տեսակ քափիթիւլասիոնները ջնջեցինք: Այլ եւս այս երկրին մէջ քաղաքական, եկեղեցական եւ ոչ իսկ տնտեսական քափիթիւլասիոններու կրնանք հանդուրժել: Այս պարագան մեզի չափ անոնք եւս գիտեն: Մէկ բան միայն չէին գիտեր, անիկա ալ սորվեցան: Ցնէք կրնար հան-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴՌՆԵՐԷՆ

Ողջո՜յն քեզ, Հալէպ.

Կը ճանչնա՞ս զիս։ Որբուկ մըն էի, երբ ձգեցի քեզ եւ գացի հեռու աշխարհ։ Հիմա չափահաս եմ դարձեր, եւ տեսութեան եկեր. Որքա՜ն կարօտցած եմ քեզ, Հալէ՛պ, սիրտս լի մանկութեան ուրախութիւններուս.

Ահա մեր հին որբանոցի շէնքին առջեւ։ Ցուցամոլ կը համբուրեմ պաղ քարերը, ձեռքերս կը քսեմ պատերուն։ Ահա փուռը, պարտէզը, խոհանոցը, ա՜խ, բոլորն ալ փլփլած։ Կիսաւեր ու աղաւաղ է մեր որբանոցը։ Մի՛ լար, հայ որբատուն, մի՛ լար, որբուկներդ, որ հազարներու կը հասնէին, մեծցած են հիմա։ Պարպուեցար դուն, բայց անոնք լեցուցին աշխարհը իրենց միր ու գուարթ աշխատանքով։

Երթա՛նք Պապ-էլ-Ֆարաճ։

— Տահլա՛ք, տահլաք, եա՛ խայո...

Ըհօ՜, Պապաճանը։ Ահա այն խանութը, ուրկէ 12 տարի առաջ շողշող դողցեր եմ։ Ահա մեր քէօֆթէները, ահա մեր փիլաֆները, փիլա՜ւ, փիլա՜ւ, նշանածիդ տունը փլա՜ւ։ Կը յիշեմ, այստեղ 100 դրամ փիլաւ կ'ուտէի, երբ Արաբի մը ձագը ճանկեց փիլաւը եւ փախաւ։ Սա քարին վրայ նստած, ժամանակին թուղթ եմ ծախած։ Ահա փախլավաները, ուր գրաւով փախլավա կ'ուտէինք մեր տեղը պայթեցնելու աստիճան։

— Տահլաք, եա՛ ճինօ...

Ահա Պապ-էլ-Ֆարաճ, կը կանգնիմ չորս երեսով ժամացոյցին առջեւ եւ կը բարեւեմ։ Ժամացոյցն ալ կարծես կը պատասխանէ ինծի.

— Տա՜նկ, տա՜նկ, տա՜նկ...

Ինչ, կարծես ըսել կ'ուզէ թէ ինչ տարի ժամանակով հեռու եմ մնացեր իրմէ։ Կը մտնեմ այն շէնքին, որուն առջեւ նարինջ կը ծախէինք գերմանացի զինուորներուն։

Ա՜խ, որքա՜ն աքացի կերած ենք մենք այս գրասաղջեւ։ Ծանրուածները նարինջը կ'առնէին եւ դրամ չուզելով վճարել՝ աքացի կը զարնէին։

Ճէնտէկ հասած եմ։ Աջ ու ձախ ըսա՜ւ, ամբողջ Հայաստան Սարաֆիչ, դերձակ, կօշկակար, խանութպանիչ, ատամնաբոյժ, բժիշկ, բոլորը Հայեր են։ Ցուցատախտակները, պատի յայտարարութիւնները ամբողջ հայերէն։ Վերջապէս հայերէնը կը ճառագայթէ ամէն կողմ, մեծատառ եւ գեղազարդ, — օրինմայի ազդեր, Փութպոլի մրցումներ։ Խոշոր ազդ մը, որ ամբողջ պատ մըն է բռներ, կը յայտարարէ թէ Պէյրութի Զ. Ո. Միութեան Վահագն խումբը այս շաբթու պիտի մրցի Հ. Մ. Ը. Միութեան խումբին դէմ։

Կը մտնեմ Հայոց եկեղեցիին փողոցը։ Եւ յանկարծ, մանկութեանս օրերու «ճառ» մը պոռալու կը մղուիմ.

— Հայ եմ ես, Հայ եմ, Թաք Վարդանի թոռն եմ ես։

Կուրծքին վրայ Մ. Գ. սկզբնատառերը, կարմիր գօտիով հագած երկու մանուկներ, ձեռք ձեռքի, կը վազեն առջեւէս։

— Պզտի՛կ, պզտի՛կ, — կը կանչեմ զուարթութեամբ եւ հայ երախայ մը գրկելու կարօտով, — պզտի՛կ, հոս եկուր, անունդ ի՞նչ է։

— Զպիտի ըսեմ, չպիտի ըսեմ։

Ու կը փախչին քրքջալով։ Քանի կը մօտենամ եկեղեցիին, կը շատնայ երախաներու բազմութիւնը, — աղուոնի՜ն ամբողջ։ Այստեղ է ազդ. մանկապարտէզը։ Հալէպի մէջ շատ են դպրոցները, — Հայկազեան, Կիլիկեան, Կիւլպէնկեան, Բողոքականաց, Հայ Կաթոլիկներու։ Կայ ու կայ։ Դժբախտաբար, գործի հրապարակին վրայ շարժումն է, որ կը պակսի։ Վաճառականի, խանութպան թէ արհեստաւոր, կը գանգատին բոլորը։ Գո՜րծ, գո՜րծ, կ'աղաղակեն բոլորը։ Եւ սակայն համբերութեամբ կը սպասեն բարի օրերուն։ Ոչ մէկ ճիգ ու ջանք լքելով։ Բայց որքան սրտահատող տակարկուեթիւններ, երբ կը հասնի յաճախորդը։ Երբ բան մը կը գնես, չես կրնար հաւնիլ թէ քանի՛ անգամ աւելի սուղ վճարեցիր։ Քսան Փրանքանոց առարկայի մը համար նախ կը պահանջուի 100, յետոյ կ'իջնեն ու կ'իջնեն, եթէ վարժ ես սակարկելու։

Բաղդատմամբ Պէյրութի, կեանքը շատ աժան է, սակայն, Հալէպի մէջ։

Ճիշդ է թէ Եւրոպան եկած է մինչեւ Հալէպ եւ Հալէպի գիւղերը։ Սակայն ճաշակներու Արեւելքն է դարձեալ Հալէպը։ Ապուխտն ու երշիկը կը կախուին գլխուդ վրայ, դռներուն վերեւ, պատուհաններուն երկայնքը եւ սանդուխներուն եզերքէն։

Հալէպի գաղթակայանն է այստեղ, — խրճիթները շինուած են տախտակէ, թիթեղէ, ցեխէ։ Այս խրճիթներուն ալ ամբողջ հարստութիւնը... ապուխտ եւ երշիկ, — կեր ու խմէ, գնա պառկէ։

Ահա Նոր գիւղը։ «Կէօք Մէյտանի» կոչուած տեղը։

Այստեղ էր, որ կուգայինք որբանոցի տղոցմով եւ կը բաժնուէինք ըստ մեր մասնագիտութեան, ծիրանի դողնալու։ Հալէպէն հեռու է 6–7 քիլոմեթր։ Մէկ կամ երկու յարկով շէնքեր, հողէ, փայտէ, քարէ եւ ամբարշաղախէ։ Մօտ 1000 տուն, բնակչութիւնը 8000, ամբողջովին Հայեր։ Ունին տպէր չկան այստեղ. Քարաշէն մեծ եկեղեցի մը, որ կ'աւարտի շուտով։ Ունին նաեւ մանկապարտէզ մը։

Աղուոր արեւ մը փռուեր էր գիւղին վրայ, այն օրը։ Արեւ խմեցի երկար եւ ... անօթեցայ։ Նոր գիւղ մը կը մանէինք։

Մեծ ճաշարան մը գացինք նախ։ Ճաշարանապետը տարաւ զիս հնոցին մօտ, որուն վրայ շարուած էին բաղմաթիւ աաներ։ Մէկիկ մէկիկ վերցուց կափարիչները, տալով կերակուրներուն անունը, մինչ, միւս կողմէ, տաք շողին ալ իր կարգին քթիս կը զարնէր կերակուրին անունը։ Արեւելքի մէջ ճաշացուցակը այսպէս կը կարդացնեն յաճախորդին։

Կերայ մէկ պնակ միսով լուբիա, մէկ պնակ սիթի քէօֆթէ, մէկ պնակ փիլաւ, մէկ աման մածուն, երկու նարինջ, (արեւելցիի չատակլութիւնս բռնած էր այդ օրը) եւ վճարեցի 3Փր. 50 սանթիմ։ Դուք ի՞նչ կրնաք ուտել այստեղ, այդքան դրամով։ Շահը միայն այդքան չէր, — ճաշարանապետն ալ Հայ էր։

— Ի՞նչ կը կոչուի այստեղ։

— Թէհանէ։

— Հայեր կա՞ն։

— Կան, բայց քիչ։

Աստուած Հայ է ցաներ ամէն կողմ։

Կրկին կառք կը մտնենք եւ յառաջ կը սուրանք դէպ ի Քըրըք-Խան։ Մեքենավարը ճամբուն վրայ մատով մեզի կը ցուցնէ հայկական գիւղեր։ Ուրտեղ ծառ կանաչ, մէջը քանի մը գեղեցիկ տուներ կան, Հայեր են անպայման։ Հայեր են, որ կը շէնցնեն ու կը ծաղկեցնեն ամէն կողմ։ Զեռքդ դալա՜ր, հայ մարդ, շինէ՛, ծաղկեցո՛ւր անապատն ալ, սերմանէ՛ քրտինքով ուղտերուն մէջ, քրտինքով հո՜ղը սիրեմ, իմ անուշ հայ գիւղացի։

— Դուն հո՞ս ... Քըրըք-Խանի մէ՞ջ... բարի՛ն ըլլայ...

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի մեր նախկին ընկերներէն, Հայկազուն Աբրահամեանն է, աղշահար երեսս կը նայի, չի հաւատար իր աչքերուն։ Երկու տարի է, որ վերադարձած է Սուրիա, — ծծելու, ինչպէս կ'ըսէ, իր Հայրենի երկրին՝ Տէօրթ-Եոլի նարինջներուն հոտը։ Միւպարէզ նարինջներու Հայոց պարտէզներն ալ, հեռո՜ն, մշուշին մէջէն, կարծես կը նային արտասուալից եւ կը կանչեն տարագիր իրենց մշակներուն։

— Ինչդ չանիծած, ե՞րբ եկար, ի՞նչ լուր մեր Զօմէն։

Մեր Հայկազունը հարցում կը տեղայ վրաս, մինչ ես կը ճռուողեմ ուրախութենէս։

— Սուցէ՞ր ես, Հայկազ, սուցեր, ուժովցեր, անուշցեր, Հայուն հողին պէս ամուր։

Ետոյ յանկարծ կը հարցնեմ.

— Իմացայ որ կը փափաքիս Փարիզ վերադառնալ, ճի՞շդ է։

— Ինչն եմ անիծեր Փարիզը։ Եթէ գործ ունենամ, բնաւ չպիտի մտածեմ Ֆրանսայի մասին։ Կը բաւէ մեր տառապանքը այդ օտար հողերուն վրայ։ Այստեղ գոնէ մեր նարինջներուն կը նայիմ հեռուէն, ու կը հայանամ, Հայու արիւնս կը խայտայ։ Ափսո՜ս, որ գործ չկայ։ Դուն ի՞նչ ընելու եկար, հո՞ս պիտի մնաս։

— Ո՛չ, Զօմին կողմէ կուգամ ու պիտի վերադառնամ...

— Կեցցէ՛ Վահագնեան բանակը։

Խանդավառ Զօմական մըն է Հայկազը։ Կրակոտ երիտասարդ մը։ Կը խօսինք հին ու նոր դէպքերու մասին, եւ յանկարծ կը դառնայ ինծի ու կ'ըսէ.

— Գիտե՞ս, դպրոց ունինք այստեղ, 300 աշակերտով։ Փարիզ ունի՞ նման դպրոց։ Ահա երկու եկեղեցի, մէկը Լուսաւորչականներուն, միւսը Հայ կաթոլիկներուն։ Ի՞նչ նմանը կը ճանչնաք Փարիզի մէջ, պա՞յ ունինք՝ հոս եկէք։ Սահմանը մեզ կը խանդավառէ, կը վանէ մեր յուսահատութիւնը։

Ճամբուն վրայ կը հանդիպինք որբանոցի նախկին մեր տնօրէնին, Լեւոնեանի, որ մեզ իր տունը կը հրաւիրէ։

Ափսո՜ս, որ պէտք է կառքի սպասենք Աղէքսանտրէթ երթալու համար։

ՍԱՐԻ ՏԷՐ

ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Բ.

I. ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Թիւ 1 ԹԱՂ. — Շինուած են Իւրաքանչիւրը 8 յարկաբաժին պարունակող 20 տուն, որով 160 բնակարան։

Զետեղուած են 165 ընտանիք, որոնցմէ 155ը իբր սեփականատէր, մնացեալը վարձակալ։

Այս ընտանիքները կը բաղկանան 607 հոգիէ, որոնց 160ը այր, 165ը կին եւ 282ը երեխայ։

Այս թաղը քաղաքին մէջ գտնուելով ոչ դպրոց ունի, ոչ եկեղեցի, որոնք սակայն մօտ են։

Թիւ 2 ԹԱՂ. — Շինուած են 332 տուն։ Տեղաւորուած են 377 ընտանիք, որոնց 332ը իբր սեփականատէր, մնացեալը վարձակալ։

Բնակչութեան թիւն է 1371, որոնց 385ը այր, 397ը կին, 589ը երեխայ։

Այս թաղին մէջ կան 1 հայ, 1 հայ կաթոլիկ եւ 1 հայ բողոքական վարժարան։

Եկեղեցի չկայ։

Թիւ 3 ԹԱՂ. — Շինուած են 60 տուն։ Տեղաւորուած են 68 ընտանիք, որոնց 63ը իբր սեփականատէր, մնացեալը վարձակալ։

Բնակչութիւնն է 352 հոգի, որոնց 70ը այր, 77ը կին եւ 205ը երախայ։

Դպրոց եւ եկեղեցի չկայ։

Թիւ 4 ԹԱՂ (ՆՈՐ – ՄԱՐԱՇ). — Շինուած են 275 տուն։ Տեղաւորուած են 745 ընտանիք, որոնց 512ը իբր սեփականատէր, մնացեալը վարձակալ։

Բնակչութիւնն է 2704 հոգի, որոնց 1371 այր եւ 1333 կին, երախաները միասին։

Երեք վարժարան ունին, հայ, հայ կաթոլիկ եւ հայ բողոքական։

Նաեւ երեք եկեղեցի երեք հաւատաւորութեանց յատուկ։

Կայ նաեւ մէկ մանկանոց։

Թիւ 5 ԹԱՂ (ԹՐԱՏԻ ԳԵՏԻՆ). — Շինուած են 166 տուն։ Տեղաւորուած են 301 ընտանիք, որոնց 166ը սեփականատէր, մնացեալը վարձակալ։

Բնակչութիւնն է 1125 հոգի, որոնց 335 այր, 256 կին եւ 534 երախայ։

Կայ մէկ հայ դպրոց։

Եկեղեցի չկայ

Թիւ 6 ԹԱՂ (ՆՈՐ – ԱՏԱՆԱ). — Շինուած են 111 տուն։ Տեղաւորուած են 121 ընտանիք, որոնց 111ը սեփականատէր

Բնակչութիւնն է 396 հոգի, որոնց 97 այր, 125 կին եւ 174 երախայ։

Մէկ հայ վարժարան։

Եկեղեցի չկայ։

Մէկ հաւաքատեղի։

Թիւ 7 ԹԱՂ (ՆՈՐ – ՀԱՃԸՆ). — Շինուած են 139 տուն։ Տեղաւորուած են 185 ընտանիք, որոնց 115ը սեփականատէր

Բնակչութիւնն է 876, որոնց 223 այր, 251 կին եւ 402 երախայ.

Երկու վարժարան, հայ եւ հայ բողոքական։

Եկեղեցի չկայ.

Թիւ 8 ԹԱՂ (ԽԱԼԻԼ – ՊԱՏԱՌԻ). — Շինուած են 43 տուն։ Տեղաւորուած են 43 ընտանիք իբր սեփականատէր.

Բնակչութիւնն է 182 հոգի, որոնց 83 այր, 46 կին եւ 93 երախայ։

Մէկ հայ վարժարան եւ մէկ հայ եկեղեցի

Թիւ 9 ԹԱՂ (ՊԱՏԱՌԻ ԳԵՏՆԻՆ ՎՐԱՑ ՁԱՌԻԹԱՓԵՐԸ). — Շինուած են 10 տուն, ուր տեղաւորուած են տասը ընտանիք իբր սեփականատէր։

Բնակչութիւնն է 35 հոգի, որոնց 10 այր, 10 կին եւ 15 երախայ։

Դպրոց եւ եկեղեցի չկայ։

Թիւ 10 ԹԱՂ (ՍԻՍ). — Շինուած են 59 տուն։ Շինուելու վրայ են ուրիշ 111 հատ ալ։ 194 ընտանիք տեղաւորուած են, որոնց 170ը իբր սեփականատէր։

Բնակչութիւնն է 763 հոգի, որոնց 179 այր, 225 կին եւ 359 երախայ։

Մէկ հայ վարժարան։

Եկեղեցի չկայ։

Թիւ 11 ԹԱՂ (ԲԱՐԵՇԷՆ). — Շինուած են 58 տուն։ 68 ընտանիք տեղաւորուած են, որոնց 58 սեփականատէր։

Բնակչութիւնն է 287 հոգի, որոնց 80 այր, 98 կին եւ 109 երախայ։

Դպրոց ու եկեղեցի չկայ։

II. ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Շինուած են 1200 տուն եւ տեղաւորուած 1900 ընտանիք, որոնց 1200ը սեփականատէր, իսկ 700ը վարձակալ։

Բնակչութիւնն է 9417, որոնց 2635 այր, 2800 կին եւ 3982 երախայ։

Երեք վարժարան՝ հայ, հայ բողոքական եւ հայ կաթոլիկ։ Մէկ հայ եկեղեցի։ Մէկ հաւաքատեղի (Զաւահաս Որբերու միութեան կեդրոնը)։

III. ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

Շինուած են 109 տուն։ Տեղաւորուած 185 ընտանիք, որոնց 109 սեփականատէր։

Բնակչութիւնն է 737 հոգի, որոնց 204 այր, 213 կին եւ 320 երախայ։

Դպրոց եւ եկեղեցի չկայ։

IV. ԱՂԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԷՋ

Շինուած են 57 տուն։ Տեղաւորուած 59 ընտանիք, որոնց 56 սեփականատէր։ Բնակչութիւնն է 211 հոգի, որոնց 71 այր, 66 կին եւ 74 երախայ։

Մէկ հայ վարժարան եւ եկեղեցի։

V. ՔԸՐԸՔ – ԽԱՆԻ ՄԷՋ

Շինուած են 60 տուն։ Տեղաւորուած 76 ընտանիք, որոնց 60ը սեփականատէր։

Բնակչութիւնն է 318 հոգի, որոնց 86 այր, 85 կին եւ 147 երախայ։

Դպրոց ու եկեղեցի չկայ։

ԷՋ ՄԸ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ «ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵՆԷՆ»

ՕՍՄ. ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՏՈՒԱԾ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— «Ճիւմհուրիէթ» վերջերս հրատարակեց վէպ մը, «Օսմ. կայսրութեան գլխատուած վարդապետները»։

Մեր աշխատակիցը Վ. Իշխանեան «Հայրենիք»ին ղրկած է թարգմանաբար՝ այդ պատմութենէն։

Աճառաբիկ էջ մը՝ այդ հրատարակութենէն.—

... Այդ պահուն, Քուրտիկ անունով ենիչէրի զօրպետ մը, իրեն նման զօրպետներու բազմութեամբ մը, մէկէն ի մէկ Տավուտ փաշային շուրջը առաւ։ Դահիճներէն բաժնելով, եւ.

— Առջեւս ինկիր, փաշա, — ըսելով՝ վէճի գիծէն դուրս հանեց։

Քիչ էր մնացեր որ հրապարակը կրկին տակն ու վրայ պիտի ըլլար եւ հոս եւս արիւնոտ դէպքեր պիտի ծագէին։ Բայց, ձիաւորները շատ աշխոյժ շարժեցան։ Ամէն ոք անշարժ մնաց... Ենիչէրիները անմիջապէս շրջապատեցին իրենց մեծերը։ Պաշտպան գանգուածի մը ձեւով, Տավուտ փաշա Օրթա Ճամի կը տանէին։

Այդ պահուն, ամէն ոք նոր մտածում մը ունեցաւ, — Տավուտ փաշան կրկին վարչապետ ընել։ Այս մտածումին ծնիլն ու տարածուիլը մէկ եղաւ։ Ենիչէրիներէն մին անմիջապէս քաշեց իր ձին։ Դրին Տավուտ փաշան ու հեծցուցին ձիուն վրայ։ Ամէնքը, կարգաւ, մօտեցան անոր, ոմանք իրենց կոնակի Փէրաճէն հանելով անոր կը հագցնէին, ոմանք ալ իրենց գլխուն քիւլահը անոր կը ներկայացնէին, բոլորն ալ ինքզինքնին ճանչցնելու եւ յետոյ մէյմէկ շահաւոր դիրք փրցնելու համար փաշային մէյ մէկ նշան կ'առնէին։

Այս ալայը այսպէս Օրթա Ճամի հասած տուն, մէկ մասը վաղեր էր փաշային պալատը, հագուստ կապուստ բերեր էր ու վանդակ մզկիթին մէջ անոր հագցուցեր։ Եւ, վերջ անկիւնը տեղաւորուած բազմոցներուն վրայ զայն նստեցնելով, ձեռքը համբուրեցին՝ որպէս վարչապետի. Տավուտ փաշա, քրտինքներու մէջ լողալէն, կը յուզուէր, կ'աղօթէր որ կեանքը փրկուած էր եւ իր ապստամբներէն ոմանց «պաշշահավուշութիւն», ոմանց «թէկզէրէճութիւն» կուտար, կարծես վարչապետ մը ըլլար ու հրամաններ տար։

Այս խառնակութենէն իբար անցած էին պետութեան վարողները.. Ամէն կողմէ նորէն արիւնի հոտ կուգար։ Դահիճներու ձեռքէն ազատուած Տավուտ փաշային այդ դերպաններուն հետ միանալը եւ Օրթա Ճամին տեղաւորուիլը լաւ նշան չէր... Վարչապետ Կիւրճի Մէհմէտ փաշայի պալատին մէջ ժողով մը կը գումարուէր։ Դուռէն Սուլէյման ժողովի կանչուեցաւ։ Զայն նեղը գնելով կարելի եղաւ հասկնալ գործին ներքին ծալքերը։ Այն տաեն մտահոգութիւնը կրկնապատկուեցաւ։

Բայց, նոյն պահուն, «Քարաճըլար քէհեասը» Ահմէտ աղա ոտքի ելաւ.

— Հոդ մտահոգուելիք ի՞նչ կայ, անմիջապէս հրաման ըրէք. ես անոր հախէն կուգամ, ըսաւ։

Ու ժողովին ներկայ եղողները շունչ մը առին։

×

Գիշեր՝ թանձր խաւար։ Ցերեկուան կռիւներէն յոգնած եւ յետոյ ալ դատաղան տենդայութիւններով արբեցած զօրպաները, Օրթա Ճամիի դրդիներուն վրայ երբ կը քնանային, մէկէն ի մէկ մզկիթը «Իւօքիւֆլի» զափուճըները շրջապատեցին։ Զօրպանները, մզկիթին մէջնոցը նետուող թնդանօթի պէս պայթող ձայնով մը հրամաններ տալով կացութեան տիրացող Ահմէտ աղան հագիւ տեսած, ըլլալիքը գուշակեցին։ Տավուտ փաշա ալ շուարած Ահմէտ աղային կայծեր արձակող մութ դէմքին կը նայէր պիշ պիշ։

Ահմէտ աղա, Տավուտ փաշայի օձիքէն բռնեց։ Զայն քաշկռտելով մինչեւ դուռ տարաւ։ Դրան առջեւ կառք մը կը սպասէր։ Այս կառքը այն կառքն էր, որով, առտնօք, Տավուտ փաշա Եէտի Գուլէ ղրկած էր Սուլթան Օսմանը. Տավուտ փաշա, կառքը տեսածին պէս, խրտչեցաւ ու քայլ մը ետ գնաց։ Ահմէտ աղա տուաւ վրդովիթին ու առջեւ հրեց։ Ետոյ զայն նետեց կառք։

Տավուտ փաշա երբ Եէտի Գուլէ եկաւ ու մտաւ այն սենեակը ուր մեռցուցած էր Սուլթան Օսմանը, սկսաւ դողդղալ։ Անկասկած, այդ երիտասարդ մարդուն՝ մահուան սարսափին ներքեւ, զգացած յուզումէն եւ տառապանքէն, գլուխը պատերուն զարնելով արձակած աղաղակները յիշեց։ Մէկէն ի մէկ ինքզինքը կորսնցնելով, կեցաւ գետին։ Այն տաեն, վզին չըւան մը անցուցին։ Քաշեցին, խեղդեցին եւ դանակով մը կտրելով գլուխը, մարմինէն զատեցին։ Այս կտրուած գլուխը տարին, Օրթա Ճամիին դրան առջեւ նետեցին...

×

Օր մը, Սատապատի մէջ, նշանատուներուն եւ ժողովարդին միջեւ (առեւտրականներ եւայլն), արիւնոտ բախում մը տեղի ունեցաւ։ Մինչեւ այն տաեն, պալատական մարդոց վրայ հրացանի պարպուիլը տեսնուած չէր։ Նշանատուներուն վրայ թափուող ժողովուրդէն ոմանք բիր, ոմանք կացին ունէին։ Բայց, պալատի զինուորները աւելի բազմաթիւ եւ աւելի լաւ զինուած ըլլալով, յաղթեցին եւ բաւական թիւով մարդ մեռաւ։

Այդ դէպքը բարդ գործ մըն էր։ Ձեռքի տակէ յեղափոխութեան պատրաստութեամբ զբաղած եղողները, հանրութեան ուշադրութիւնը գրաւելու եւ վարիչներու համակրանքը իրենց թշնամի մարդոց հակառակ դարձնելու համար, ամէն տեղ այս դէպքէն կը խօսէին ու յետոյ ալ կ'ըսէին.

— Անոնք շուտով պիտի մաքրուին։ Իրենց միջեւ անարգած հաստրակութիւնը ի՞նչ է բրած։ Էհ, ձեռքի անհաւասներ, էհ ձեռքի չէրքէզի փինճեր...

Ու այս կերպով ամէն ոք յեղափոխութեան մղելու կ'աշխատէին։ Այլ եւս հոս հոն հաւաքոյթներ եւս սկսած էին։ Օրինակ, կառավարութեան պաշտօնեայ մէկէն ազատ ուտողները, տուրք չտալու համար ազգանուններին գրուած մարդիկ, թշուառութեան մէջ մնացողներ ամէներուն ու արճարաններուն մէջ կը հաւաքուէին, ու քարոզութիւններով ընդհանուր դժգոհութիւնը կը շատցնէին։

Այդ միջոցին Պարսկաստանի սահմաններէն գէշ լուրեր կուգային։ Տեղ տեղ, սահմանը անցնող Պարսիկները Գոյին եւս պատուիրակ ղրկած, նախապէս գրաւած տեղերը կը պահանջէին։ Իպրահիմ փաշա, պատուիրակ դեսպանին հետ այս մասին բանակցութեան մէջ եղած միջոցին, պարսիկ բանակին Թաւրիզի շուրջ ըլլալուն լուրը ռումբի մը նման պայթեցաւ Պոլսոյ մէջ։ Իպրահիմ փաշա ժողովի հրաւէր ըրաւ, նախագահեց թագաւորը։ Բանակցութիւնները խզուեցան եւ պատերազմ հաշակուեցաւ։ Պատուիրակին ալ նախ բանտարկուեցաւ եւ յետոյ Լիմնոս կղզին ղրկուեցաւ։

Այլ եւս պատերազմի պատրաստութիւնները կը տեսնուէին։ Զրադանի պալատին խնջոյքները գադրած էին, Վոսփորի եւ Սատապատի առեւտրական նման դոյլայլող «խանէնաէ»ները լռած էին ... Վարչապետ Իպրահիմ փաշա պատերազմական պատրաստութիւնները լրացնելու համար Հալէպ երթալու, հոն ձմերնելու ձեռնարկած էր։ Թագաւորն ալ իր բանակատեղին Պրուսա հաստատելու համար, Սկիւտար պիտի անցնէր։ Նախորդէն աւելի գէշ լուր մը եկաւ, — պարսիկ բանակը Թաւրիզը գրաւած՝ դէպ ի Անատոլու կը յառաջանար։

Թագաւորն ու վարչապետը իբարոնցումի մէջ էին։ Կ'աշխատէին ժամ առաջ բանակը պատրաստ ընել։ Բայց յանկարծ, Պոլսոյ մէջ իրարանցում մը ծայր տուաւ, ժողովուրդը սարսափած կը վազէր փողոցներէն, քրիստոնեաներն ու Հրեաները արագօրէն կը փակէին իրենց խանութները ու լեղապատառ անկիւն մը կ'ապաստանէին ... Իրենց առջեւ գտնուող գրօշներ ծածանեցնելէն, ձեռքերնին մերկ սուրեր փայլեցնող ըմբոստներուն մէջ թիւը ամեն ... պէս փ Պէտէսթէն կը յառաջանար։ Թեւ մը Զատըրճըլարի մէջէն Եաղըճըլար կ'իջնէր. երրորդ թեւ մը՝ Գապալըի մզկիթին բակին մէջէն կ'առնէր. Այս թեւերը իրենց անցած տեղերը վատոմ գոչումներով կը թնդացնէին։ Առնե տաեն, բարկ, կուռ ու ղայլագին ձայն մը կը պոռար.

— Ո՛վ Մուհամմէտի շնորհակներ ... Շէրիաթի յատուկ դատ ունինք... Խանութներնիդ գոցեցէք ... Պէտէսթէնի դռները դարձուցէք . Սուլթանի սուտ ստուգէլի դրօշին ներքեւ թող հրամմէ։

Տարիներէ ի վեր արիւնէ ու խառնակութենէ ծարաւի մնացած ժողովուրդը, այս կատաղած ու վայրագ ձայնով հրաւէրին ընդառաջ կ'երթար, ձեռք անցուցած բիրը կամ սուրը օդին մէջ ճօճելէն ըմբոստներուն կը միանար ու անոնց թիւը հետզհետէ կը շատնար։

Այս խուժանին առջեւ հակայամարմին, կաս պեխերով, պղնձագոյն, դէմքը խորշոմած, տեսնողներուն սարսափ ազդող Փաթրոնա Խալիլ կ'երթար, անոր քովէն Մուսլու Բէյ, Տէրվիշ Մէհմէտ, Քութուճը Հիւսէին անուն ճիւաղները։ Թեւերը միացան Զէմալիթաշի առջեւ, Տիվանեօլուէն վարէն գրաւեցին Սիմէյմանին Եաւրերնոր աղան՝ Հասան, ըմբոստութեան լուրը հագիւ առած, բազմութիւն մը ժողվելով գլխուն, Ակժէնտոյ վազեց։ Բայց, տեսնելով որ ըմբոստները մեծ թիւ մը կը կազմեն, ընկրկեցաւ։ Նախ՝ խնդրեց որ ցրուին։ Բայց ոչ ոք կարեւորութիւն տուաւ։ Ետոյ՝ փորձեց ազատնալ։ Այն տաեն, Փաթրոնային խիստ ու աւարկու պատասխանը լսուեցաւ.

— Կա՛մ մեզի հետ եղիր, կամ անկէ հեռացիր ... Սա սուրը կը տեսնե՞ս, կրօնքս վկայ՝ մէկ հարուածով երկուքի կը բաժնեմ քեզ ...

Ըմբոստները այնքան սպառնալի դիրք մը առած էին որ Հասան աղա կամացուկ մը ձիէն վար իջաւ։ Հագուստն ու «քավուքը» հանելով իր հետ եղողներէն մէկուն անութին տակ դրաւ։ Եւ, սակայն, ապրեցաւ՝ գնաց։

Ըմբոստները, մէկ կողմէ մանուկներ հանելով Պոլսոյ փողոցներուն մէջ, միւս կողմէ գրօշակներով մարդիկ ղրկեցին եւ Պապա Ճաֆէրի, Կալաթայի, Թօփքափը խոնիւի բանտերուն մէջ որքան ոճրագործ, առաջակ որ կար ազատ արձակեցին ու միացուցին իրենց։ Ետոյ, յառաջանալով դպցին պալատ, մինչեւ որ յաջողեցան վարչապետը առնել, գլխատել ու գլուխը անցընել սուրի մը՝ ցուցադրելով զայն փողոցէ փողոց...

Կոլխոզական դժոխք

Թայմզ, քննելու տաեն Ռուսիոյ ներքին կեանքը, նմանութիւն մը կը գտնէ 1921 եւ 1933 տարիներու միջեւ (1921) ... ... մինչեւ 1927։ Եւ ահա նոյն ապստամբական գիրքերը եւ նոյն դժուարութիւնները, որոնց առջեւ կը գտնուի Ստալին։ Ցանուոր ամառն, Ստալին, անդրադառնալով այդ դժուարութիւններուն, կ'ըսէր թէ 1921 եւ 1933 տարիներու տագնապը կը ծագի նոյն պատճառներէն, սակայն ինք սրամտիր չէ նահանջելու։

Եւ ահա թէ ինչ կը տնօրինէ։

Աշխատցնել կոլխոզները երկաթէ ձեռքով մը։ Ռուս գիւղացիութիւնը կ'ըսէր Բուխարին, կը նմանի խմորի մը, զոր պէտք է թրել՝ ձեւ մը տալու համար անոր։ Եւ «թրելու» համար է, որ կոլխոզները, Ստալինի հրահանգով, կը դրուին հիմա զինուորական եւ կուսակցական վերահսկիչներու հրամանին տակ։ Գիւղի գաւառին կոլխոզներու (համայնական գիւղատնտեսութեան) անդամները, պէտք է վերատուրեան ծալքերը, դասակարգային կասկածելի ծագում ունեցողները. Եւ գտնելու համար որ եւ է ըմբոստութիւն գիւղացիներու տարապայման աշխատանքին դէմ, հաստատուած են դատարաններ։

ՊՈԼՍՈՅ ԹՈՒՐՔ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԸ

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ԿԸ ԿՈՉՈՒԻՆ «ԽՈԶ, ՇՈՒՆ, ՏՁՐՈՒԿ, ԿԱՐԻՃ» ԵՒԱՅԼՆ

Գրած էինք թէ Պոլսոյ Թուրք ուսանողները բուռն ցոյց մը կատարած են ...

[illegible]

«ԹՈՒՐՔԸ ՔԵԶԻ Կ'ԸՍԷ ԹԷ...»

Այս խորագրին տակ, թուրք ծանօթ գրագէտ Փէյյամի Սաֆա պէյ ...

[illegible]

— Թուրքը քեզի կ'ըսէ...
Ի՞նչ կ'ըսէ.

[illegible]

ԻՆՉ ԿԸՍԷ ՏՆՕՐԷՆԸ

[illegible]

ԹՈՒՐՔ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷ ԴԱՏՐԵՑՈՒՑՈՒԱԾ

[illegible]

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Եղբայրական օգնութիւն

Տ.ԼՄԻՆ, 1 մարտ (յառաջ). — Պէյրութի 4 հազար հրկիզեալներուն անմիջական օգնութեան հասնելու համար ...

[illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

Պէյրութի աղէտին առթիւ

Պէյրութի «Լ'Օրիան» թերթը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, գաղթականներու հրկիզման առթիւ.

[illegible]

Հ. Ց. Դ. Պատ. Միութեան խնջոյքը

[illegible]

... K. Boyadjian, 54 rue Coli. Décines, (Isère). Գ. Գ.

ԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (6)

ՑԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բ.- Ամերիկայի Հնդիկներուն ցատապանքը

[illegible]

Ի վերջոյ ուրիշ խիստ զօրաւոր միջոց մըն ալ գործադրութեան դրուեցաւ. 1872էն մինչեւ 1874 եւ 1882էն մինչեւ 1884։

[illegible]

Ֆ. Ր. Ի. Տ. Ր. Ի. Խ Գ. Է. Ք. Ա.

(Շար.)

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

Հայիթիի կռիւ

Հայիթի գարեկու պատկան սովորութեան մասին չէ խօսքը, այլ ...

Փարիզ տարեկան կը սպառէ 600 միլիոն հայիթի, ... 1928ին արտածեր էր 406,177 կենդինար ... 138,492։ Իսկ 1931ին արտածումը ինկաւ մինչեւ 68,644, ... 389,125, ... 196 միլիոն 420 հազար ֆրանք։

[illegible]

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

[illegible]

ՏԻԿ. ԵՕԺԷՆ ՔԻԹԱՊՃԵԱՆԻ

[illegible] 1933 յունուար 27ին։

գուրժել որ այս երկրին մէջ ուրիշ լեզուի մը ֆաքիթիւլաթիֆը տիրէ : Այլ եւս օտար ձայներէ մեր ականջներուն խլացումին շարունակութիւնը չենք կրնար լաւ աչքով դիտել :

Իր սահմաններր ազատագրութեան պայքարի ճամբուն վրայ մեռնող եղբայրներուն արիւնովը ներկուած, Կազիի Թուրքիային մէջ, միայն եւ միայն թուրք լեզուն կրնայ տիրապետել : Այս կէտը մեր մէջ, ապրող ամէն ոք սահմանուած է գիտնալու :

այս երկրին մէջ քաղաքական, եկմտական եւ ոչ իսկ տնտեսական քաքիթիւ-

Մե՛նք. յեղափոխութեան զաւակներս պարտաճանաչ ենք : Դեռ երէկ, մեր հայրերն ու եղբայրները մեծ պայքարին համար զէն ի ձեռին, ինչպէս որ լեռը լ արձրացան եւ ստեղծեցին այսօրուան Թուրքիան, մենք եւս միեւնոյն յուզումով եւ զգայնութեամբ պիտի ապրեցնենք զայն : Լեռը բարձրացող յեղափոխականներու կողմէ մեր սրտերուն մէջ նետուած կայծը երբեք չէ մարած, եւ չպիտի մարի : Եթէ անիկա այսօր կրակ մըն է, վաղը հրաբուխ պիտի դառնայ : Անոր ստեղծած յեղափոխութեան զաւակները Տումլու Փունարի մէջ, «Անծանօթ Զինուոր»ի գերեզմանին վրայ խօսուած խօսքերը չեն մոռցած եւ չպիտի մոռնան :

Այդ խօսքերը անոնց սրտերուն մէջ դրոշմուած են. պիտի ապրեցնենք յեղափոխութիւնը եւ պիտի տեւականացնենք անիկա... կեցցէ՜ յեղափոխութիւնը» :

Պատրիարքարանի խնդիրը կարգադրուեցա՞ւ

Գրած էինք թէ պետական պաշտօնեաները ձեռնարկած են ծախելու Պոլսոյ ազգ. Պատրիարքարանին գոյքերը, գանձելու համար 4800 — 5000 ոսկիի կալուածական տուրք մը :

Վերջին լուրերու համաձայն, վաճառումը յետաձգուած է առ այժմ :

Քաղաք. ժողովը որոշած էր սպառնական գիրք բռնել, քանի որ վճարելին հարկ եղած դիմումը կատարուած է բնդարձակ բացատրագրով :

Յաջորդ օրը ելմտական պաշտօնեաները ներկայացան, գրուեցին դրամարկղին պարունակութիւնը, 22 ոսկի, ինչպէս անկէ առաջ ալ գրուած էին դրամարկղին մէջ գտնուած 17 ոսկին, եւ յայտարարեցին թէ հետեւեալ օրը պիտի գան եւ կարասիներուն վաճառումը պիտի կատարուի : Բայց չեկան, եւ Պատրիարքարանի գոյքերը փնտռելու եւ գանոնք հաճզ բնելու համար Ղալաթիոյ եկեղեցին գացին : Յաջորդ օրը պիտի գային, բայց մինչեւ ուշ ատեն ներկայացող չեղաւ : Մինչ այս մինչ այն, Քաղաք. ժողովի ատենապետ Վահան ըլէյ Սուրէնեան եւ Պ. Սարգիս Էսմէրեան Պատրիարքարանի կարասիներուն վաճառման առաջքը առնելու եւ 18 տարուան տուրքի անունով պահանջուած ծանօթ գումարին շուրջ համաձայնութեան մը գալու նպատակով Ներկայացան Տէֆթէրտարութեան տնօրէնին : Այս վերջինը հաւանած է որ 1931ի նոր օրէնքին հրատարակութենէն վերջ՝ այսինքն երկու տարուան տուրքը, 300 ոսկի վճարէ Պատրիարքարանը, իսկ նոր օրէնքէն առջի 16 տարուան պահանջուած տուրքին համար պիտի սպասուի Վճռաբեկ ատեանին կատարուած դիմումին :

Պատրիարքարանը իր ունեցած « փէրման »ով մինչեւ 1931 նոր օրէնքը այդ տուրքէն զերծ հաստատութեանց կարգին մէջ կը գտնուի :

Եգիպտոսի մէջ ալ կ'ըմպվգին

Եգիպտոսի մէջ ալ բուռն պայքար մը սկսած է, օտարներու վայելած առանձնաշնորհներուն եւ խառն դատարաններուն դէմ : Այս առթիւ ուշագրաւ վիճարանութիւն մը տեղի ունեցաւ խորհրդարանին մէջ, երբ կը քննարկուէր դատական նախարարութեան նիւթացոյցը : Քանի մը երեսփոխաններ, որոնց ուժ տուաւ ժողովին մեծամասնութիւնը, պահանջեցին ջնջել 1875ի պայմանագիրները՝ խառն դատարաններու հաստատման մասին :

Կիպրոսի դէպքին մեռեալները

Կիպրոսէն կը գրեն մեզի. — *Կիրակի օր, արիւնալի դէպքին առթիւ ձերբակալուած երկու Հայերը, Մանուկ Անտոնեան եւ Միսաք Նահապետեան, ազատ արձակուեցան : Իսկ երեք հոգի, Աստուր Կիւրինեան, Սարգիս Ղուկասեան եւ Փափազեան, որոնք ձերբակալուած էին երկուշաբթի օր, տակաւին բանտն են :*

Սպանեալ մասզարծ Մկրտիչի վրայէն գտած են դանակ մը եւ ուրիշ դանակ մը կոթը :

Հօկի Փարիզի կեդրոնը գործակալ մը ղրկած է հոս, Այմազեանի փաստաբան Պ. Շարլ Լըկրանի հետ :

Փարիզ եւ շրջակաները

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը յառաջիկայ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը : Կարեւոր օրակարգ Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

Հ. Յ. Դ. ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

Գաւառ

ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէին սահպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ ՀՐԱՑՐ, ՄՈՒՐԱՏ, ԴԱՅԼ ՎԱՀԱՆ եւ ԿԱՅԾԱԿ ԱՌՈՒՔԵԼ խումբերը վաղը Կիրակի ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին : Ներկայանալ անդամատոմսով : Խիստ կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» խումբի ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին Օթէլ Թէրմինիւսի սրահը : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին սրահ : Կարեւոր օրակարգ : Ներկայանալ անդամատոմսով : Բացակաները նկատի պիտի առնուին :

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՆՏՈՒՔ» ենթակոմիտէի ընկերական-դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը ճիշտ 8ին Դուրեան գրադարանին մէջ : Կը խօսի ընկեր ՍԱՐԳԻՍ ՓԻԼԻԿԵԱՆ : Նիւթ՝ Հայ եւ Քիւրտ յարաբերութիւնները :

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme :-: PARIS (13e) Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

— Բոլորովին չինծու է այդ նամակը, պոռաց Լիան. դո՛ւք պատրաստած էք զայն, զիս փորձելու եւ վախցնելու համար. ես չեմ վախնար, պարոններ. սո՛ւտ է, կեղծ է :

— Օղէն ընդհատուած եւ ծածկագիր հաղորդագրութիւնները, Տիկի՛ն, առնորաբար կեղծ չեն կրնար ըլլալ : Եթէ անիկա կեղծ է, յանցաւորը ձեր սիրահարը՝ Ֆոն Թրէօյմն է. չենք կրնար գինքը կանչել հերքելու համար :

Անհաւատալի էր : Ցած ձայնով մը հարցուց նախագահին թէ ինչ ըսել կ'ուզէր :

— Այսինքն պիտի հիմնուինք այս գրութեան վրայ :

— Դուք կը հաւատա՞ք որ ես լրտես եմ :

— Դժբախտաբար մեզի ուրիշ բան չի մնար եթէ ոչ հաւատալ այդ բանին : Ձեր անձը պաշտպանելու համար բանլիք մը ունի՞ք :

Նոյն իսկ այդ պահուն երբ կը թուէր թէ որոշապէս գիտէր որ այդ մարդիկը վճռած էին իր մահը, Լիան չկորսնցուց ինքնավստահութիւնը զոր ցոյց կուտար երկու ժամ առաջ այդ հարցաքննութեան ընթացքին :

— Պարոննե՛ր, ըսելիք չունիմ. եթէ որոշած էք, պաշտպանողական չունիմ. իմ բառերս արժէք չունին ձեզի համար, չէք հաւատար անոնց. ժամավաճառութիւն պիտի ըլլար եթէ խօսէի : Բայց ի՛նչ որոշում ալ տուած ըլլաք ձեր մաքին մէջ, չէք կրնար առանալ իմ ազգութիւնս :

Կնճիռ մը երեւցաւ նախագահին ճակատին վրայ. փղոսկրէ թղթահատը որ բռնած էր իր մատներուն մէջ, կամաց մը զարկաւ սեղանին :

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք :

— Ես Ֆրանսուհի չեմ. Հոլանտուհի եմ, ծնած եմ Պաթավիա եւ Ֆրանսահպատակ չեմ եղած երբեք. Հոլանտուհի էր մայրս, իսկ հայրիկս իր ամբողջ կեանքը անցուցած է Ճավայի մէջ : Ամէն իրաւունք ունիմ բարեկամներ ունենալու օտար երկիրներուն մէջ, նոյն իսկ այն երկիրներուն մէջ որոնք կը պատերազմին Ֆրանսայի հետ : Եթէ Ֆոն Թրէօյմ դրամ կ'ուղէր իր կառավարութենէն, պատճառը այն է որ պէտք է վճարէր ինծի այն ծառայութիւններուն համար զորս իրեն կ'ընծայէի իբրեւ իր սիրուհին : Չէք կրնար ապացուցանել թէ տարբեր նպատակի համար էր այդ դրամը : Բաժնուեցանք իրարմէ. անիկա գիտէր որ Փարիզ պիտի գայի Լափէրգին հետ. այդ էր մեր վերջին կարգադրութիւնը : Կ'ըսէք որ սովորականէն աւելի քիչ էր այդ գումարը : Դուք ի՞նչ գիտէք թէ ան ինչ կը վճարէր ինծի երբ Մատրիտ էի : Ես Ֆրանսուհի չեմ, պարոննե՛ր : Չէք կրնար դատապարտել զիս, որովհետեւ գիտցեր եմ սիրել ու կցեր եմ սիրուիլ : Եթէ անիկա ոճիր է, ուրեմն ինծի հետ դատապարտեցէք նաեւ անոնք որ սիրեր են զիս. բայց այդպէս չէք ըներ դուք : Զինուորներ էք, Ֆրանսական բանակին մէջ. կ'ապաւինիմ ձեր վեհանձնութեան :

Դատավճռութեան ամբողջ ընթացքին Լիան անձամբ ըրաւ իր պաշտպանողականը. փաստաբանը [...] ցաւ երբեք. բայց անկասկած [...] էր որ թելադրած էր այս վերջին [...] մը : Այդպէս ընելով փաստաբ[...] հարկէ նկատի առած էր սիրահ[...] ղութիւնն ու գրաւիչ անհաւա[...] թիւնը :

Առանց բացարձակ ապաց[...] ինչպէս կրնային փճացնել գեղեց[...] թիւնը այդ մարմնին որուն հր[...] րը ոչ ոք կրնար ուրանալ :

Լիան խօսեցաւ քաջութեամբ [...] մոլումով եւ վստահ իր գեղեց[...] թեան վրայ : Երբ Աստուծոյ առա[...] ցաւ խորհրդակցելու համար, [...] Նստաւ՝ ժպիտ մը իր դէմքին [...] Պայուսակէն հանեց կարմիր [...] տըր ու քսեց շրթունքներուն :

Տասը վայրկեան վերջ ներս [...] նախագահը : Լիան ոտքի բարձր[...] իմանալու համար տրուած որո[...] Կը ժպտէր տակաւին :

Թարգմ. Ժ. [...]

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	4 տոլար	
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՄԱՐՏ 1933

5 Mars 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2129 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՌԱՆ, ԲԱՅՑ Կ'ԱՊՐԻՆ

Անցեալ տարի աշնան լրացաւ Խրիմեան Հայրիկի մահուան [illegible]ամեակը:

Այս առթիւ, յարգանքի արտայայտութիւններ եղան զանազան գաղութներու մէջ: Բացի Փարիզէն, որ մինչեւ ուշ կ'արթննայ:

Հրատարակուեցան, նաեւ, յաջողակ թիւեր, ի պատիւ Խրիմեանի:

Արձագանգները կը տեւեն տակաւին: Տէսինի մէջ, Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը՝ իր կարգին սարքած է յարգանքի հանդէս մը, որ տեղի կ'ունենայ այսօր եւ որ անշուշտ պիտի պսակուի յաջողութեամբ.

Խրիմեանի կեանքն ու գործը չէ որ պիտի ներկայացնենք այստեղ:

Եթէ թերթենք մեր պարտականութեան մէջ, այդ չի նշանակեր թէ վարանումներ ունինք Հայրիկի արժէքին եւ գործունէութեան մասին:

Ընդհակառակն: Այսօր, այս յուրջ պարագաներուն վրայ, ի՞նչպան կարօտ ենք Հայրիկներու: Կարօտ՝ անոնց տաք սրտին եւ պայծառ նայուածքին. Անոնց կուսական անկեղծութեան եւ հայրենասէր գործունէութեան.

Թրքահպատակութեամբ մեռած ասպարէզի մը մէջ որ իր առանձին պահանջներն ունէր, Խրիմեան կրցաւ, առանց աղմուկի, անոր ժամանակ պատասխանել: Եւ խօսեցաւ ու գործեց իբրեւ ինքնատիպ յեղափոխական:

Իսկ եւ իսկ ժողովուրդի զաւակ, միշտ մնաց եւ ամբողջ ասպարէզին մէջ մնաց գիւղացի: Արհամարհեց ինչ որ պաշտօնական էր եւ կեղծ: Եւ իր բոլոր գործերուն մէջ, հետեւեցաւ իր բնազդին, որ ներդաշնակ էր ժողովուրդի շահերուն հետ:

Խրիմեան չծամծմեց բառերը, ամէն անգամ որ հարկ էր կացութիւն մը պարզել կամ հանգոյց մը քակել:

Իսկ երբ կարգը կուգար խօսքէն գործի անցնելու եւ ասպարէզ նետուելու, առաջինն էր ինքը: Ի պաշտօնէ՝ իբրեւ «ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի», բայց, երակներուն մէջ, իբրեւ զինուորեալ մը արի եւ անձնուէր:

Այսպէս էր որ, ամէն տեղ ալ, ան կրցաւ գրաւել սիրտերն եւ անեղծանելի գիրք: Վասպուրականէն, Վարագի վանքէն մինչեւ սուլթանական Թուրքիոյ մայրաքաղաքին մէջ: Պերլինէն մինչեւ Էջմիածին:

Խրիմեան միեւնոյն ատեն վառավառ մըն էր հայկական մշակոյթի: Նոյնքան ինքնատիպ եւ մաքուր, ինչպէս ազգային — քաղաքական կեանքի մէջ:

Մինչեւ այսօր ալ, խորունկ սարսուռ մը կը համակէ մեզ, երբ կը թղթատենք իր «Հայգոյժ»ն ու «Վանգոյժ»ը, իր «Պապիկ ու Թոռնիկ»ը: Եւ դեռ այնքան սրտաբուխ ազդակներ ու խորհուրդներ:

Իսկ իր ճառերուն ուժգնութիւնը մինչեւ այսօր ալ կը խռովէ մեր հոգին:

×

Յարգելով յիշատակը Խրիմեաններու, մեր տարագիր բազմութիւնները անոնց ոգին է որ կը փոխանցեն սերունդէ սերունդ: [illegible]

Անոնք ըսել կ'ուզեն, — Խրիմեանները մեռան մարմնով, բայց կ'ապրին հոգիով: Կ'ապրեցնեն մեզ ա՛յն տենչերուն եւ ճիգերուն համար որ անհրաժեշտ են, որպէս զի մենք ալ կարենանք շնչել ու թռչիլ:

Այլապէս, ի՞նչ արժէք պիտի ունենային հանդիսութիւնները, որ կուգան ու կ'անցնին ինչպէս կարճատեւ զեփիւռ մը:

Դժբախտութի՞ւն թէ բարեբախտութիւն, — ահաւասիկ Խրիմեանի աչքը կը հասնի մինչեւ մեր օրերը: Կը հալածէ, կը հետապնդէ մեզ ծանրագոյն մեղքի մը համար որ կը տիրէր իր օրերուն, եւ որ կը տեւէ մինչեւ այսօր:

Ճիշդ քսանհինգ տարի առաջ, 1907ին, Վասպուրականի արծիւը կը ստորագրէր կոնդակ մը, որ ահաւոր մարգարէութիւն մը պիտի մնայ:

Արդարեւ, հետեւեալ հատուածին ո՞ր տողը կէտ առ կէտ չի համապատասխաներ մեր այսօրուան կացութեան.

— «Ցաւուրս խորին ծերութեան մերոյ թախծալից սրտիւ յոհմք երբեմն, զի այլ եւ այլ կուսակցութիւնք համազգի եղբարց ազգայնոց մերոց յայլ եւ այլ ուղիս կենցաղավարին ընդ միմեանս հակառակ սիրոյ, անտառօր խաղաղութեան եւ փրկարար պատուիրանի Փրկչին մերոյ, եւ զի՞նչ շահին այնպիսի եղբարց ատեցող սրտիւ եւ գործովք, եթէ ոչ կորուստ ընդ հոգւոյ եւ ընդ մարմնոյ, որով ոչ միայն վնասին առժամայնս, այլ աւա՜ղ, միանգամ ընդ միշտ վարկաբեկ լինին առաջի ազգաց քաղաքակրթելոց, եւ գտանին ի վտանգս ազգի ազգի սպառնալեաց ապագային: Եւ ճշմարտիւ ասեմք, զի այսպիսի դառն կարգի մերազնէից եթէ ոչ կենցաղավարիցին եղբայրական համերաշխութեամբ եւ որով յառաջել առաջնագին զգոյութիւն իւրեանց: Եւ ո՞չ ապաքէն մինչեւ իսկ ի քաղաքակրթեալ ազգս եւ ի մեծագոյն պետութիւնս գտանին կուսակցութիւնք, եւ չիցէ՞ բաւական լինելն նոցա Ձեզ օրինակ, զի բազմաթիւ կուսակցութիւնք նոցա կեան ընդ միմեանս ա՛յնպիսի անկեղծ սիրով եւ ազնուութեամբ, որպէս թէ լինէին մի սիրտ եւ մի գաղափար:

Ո՜հ, որդեա՛կք իմ սիրելեաց, սթափեցարուք ի թմրութենէ Ձերոց եւ ի խոր քնոյ անգիտութեան եւ անհեռատեսութեան, եւ տեսէք, եթէ յո՛րպիսում փափուկ ժամանակի գտանիմք: Մեծ իմաստութիւն ամէն զարուց եւ ժամանակաց ա՛յն է, զի ժողովուրդք եւ համայնք եւ վարչութիւնք նոցին խելամուտ լիցին համերաշխ սիրով եւ ազնիւ վարուք կեալ միշտ ընդ միմեանս յօգուտ եւ ի զարգացումն իւրեանց, եւ վասն ճշմարտութեանս պատմութիւնք ազգաց վկայ են մեզ ամենեցուն»:

Կարդացէք եւ դուրգուրանքով ձեր սիրտին տակ պահեցէք այս հատուածը, ընկերներ եւ քաղաքացիներ որ ի սփիւռս աշխարհի:

Պահեցէք իբրեւ մասունք մը շարքափան...

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԱՀՈՒ ՍԱՐՍԱՓԻ ՏԱԿ

Հակահրէական ճառեր եւ ուրիշ դէպքեր

Այսօր կը կատարուին Գերմանիոյ Երեսփ. Ժողովի նոր ընտրութիւնները: Ձախակողմեան տարրերը լռութեան դատապարտուած ըլլալով, հրապարակին վրայ կը մնան ազգայնականները (հիթլէրական) եւ միւս ազգայնական տարրերը: Ձախակողմեան հոսանքները մէկ միջոց ունին ընտրական պայքար մղելու, — փախուստ բերնէ բերան:

❊ Ուրբաթ օր Հիթլէրի զինուորներէն 30—35.000 հոգի թափօր մը կազմեցին Պերլինի փողոցներուն մէջ, հինգ ժամ անընդհատ: Շատ կանոնաւոր էր թափօրը: Առջեւէն եւ երկու կողմերէն կ'ընկերակցէին պետական ոստիկանները՝ ինքնաշարժներով: Շաբաթ օրն ալ անցք մը կատարեցին Պողպատեայ Սաղաւարտակիրները, մասնակցութեամբ 25.000 անդամներու: Թափօրը անցաւ նախագահ Հինտէնպուրկի պալատին առջեւէն, ջերմ ողջոյններ արձակելով: Այս բոլոր ցոյցերը զինուորական շեշտուած հանգամանք մը կուտան քաղաքին:

❊ Վերջին օրերս հրէական ջարդի մը մասին ակնարկներ երեւցան մամուլին մէջ, բայց հերքուեցան: Հրեաները իրենք ալ հաւատք չեն ընծայեր այդ զրոյցներուն: Բայց եւ այնպէս, նոր թափ առած է հակահրէական պայքարը Այն աստիճան որ, հրէական ընկերակցութիւնները ստիպուեցան պաշտօնապէս բողոքել կառավարութեան: Միւս կողմէ, բազմաթիւ հրեայ երեւելիներ կա՛մ բնակարան կը փոխեն, եւ կամ արտասահման կ'ապաստանին: Բազմաթիւ յայտնի դէմքեր, որ կը պատկանին մտաւորական եւ ազատական շրջանակներու, կա՛մ ազդարարութիւններ ստացած են իրազեկ անձերէ, եւ կամ ուղղակի սպառնալիքներ՝ իրենց անձերուն եւ բնակարաններուն դէմ: Լուրի մը համաձայն, հռչակաւոր գիտունը, Այնշթայն որ Ամերիկա կը գտնուի, իմացուցած է իր բարեկամներուն թէ այլ եւս Գերմանիա չպիտի բնակի:

Մէկ խօսքով, մեծ ջղագրգռութիւն կը տիրէ հրէական շրջանակներու մէջ:

❊ Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին անընդհատ: Խորհրդարանի հրկիզումէն մինչեւ ուրբաթ օր ձերբակալուած էին աւելի քան հինգ հազար հոգի: Ուրբաթ օր միայն Պերլինի մէջ կատարուեցան 150 նոր ձերբակալութիւններ: Կալանաւորներուն մէջ է նաեւ Թալման, Գերմանիոյ համայնավար կուսակցութեան վարիչը, որ փախած կը կարծուէր:

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՄԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Նախկին վարչապետ Պրիւնինկ համարձակ ճառ մը խօսելով, հրաւիրեց Հանրապետութեան նախագահը՝ պաշտպանել սահմանադրական ազատութիւնները: Ակնարկելով համայնավարութեան դէմ բացուած բուռն պայքարին, շեշտեց.

— Ոչ ուժով, ոչ ալ արգելանքով կարելի է ոչնչացնել որ եւ է հոգեկան շարժում: Հարկ է գաղափար մը հակադրել անոր: Արդ, այն գաղափարը որով տոգորուած է վարիչ կուսակցութիւնը, գաղափար մը որ 1850էն կը թուագրի, բաւական զօրաւոր չէ այսօր, կացութեան դիմագրաւելու համար: Եւ, այս տկարութեան հետեւանքով է որ կը բռնաբարեն սահմանադրութիւնը եւ ահ ու սարսափ կը տարածեն:

Պ. Պրիւնինկ, որ կեդրոնի կուսակցութեան կը պատկանի (չափաւոր) եւ վախ չունի սուտ խոստումներէն, բացատրեց թէ առեղծուած կացութիւնը աւելի պիտի ծանրացնէ տնտեսական տագնապը: «Քաղաքական խաղաղութիւնը առաջին պայմանն է տնտեսական բարեկարգութեան, եւ հարկ է վերահաստատել վստահութիւնը՝ թէ մեզի եւ թէ ամբողջ աշխարհի համար»: Պատասխանելով իրեն դէմ եղած մեղադրանքներուն, Պ. Պրիւնինկ դիտել տուաւ թէ եթէ դատ պիտի բացուի, պէտք է բացուի պատերազմէն առաջուան երեսուն տարիներու արտաքին քաղաքականութեան մասին:

ՄՈՍԿՈՒԱՆ ՄՏԱՀՈԳ Է

Հիթլէրի ճառին առթիւ, լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ զինաթափութեան խորհրդաժողովի խորհրդային շրջանակներուն, ինչպէս Մոսկուայի մէջ: Խորհրդային պատուիրակները դիտել կուտան թէ Գերմանիոյ վարչապետը իր ճառին մէջ չգոհացաւ յուտանքներ տեղալով համայնավարութեան դէմ, այլ եւ բուռն ամբաստանութիւններ տեղաց խորհրդային իշխանութեան վրայ: Այս պարագան մեծ ջղագրգռութիւն կը պատճառէ:

Իսկ Մոսկուայի մէջ կը զարմանան որ վարչապետ մը այնքան բուռն լեզու կը գործածէ օտար երկրի մը հանդէպ որուն հետ կապուած է սերտ համաձայնութիւններով, նոյն իսկ կէս — զինակցութեամբ: Դժգոհութիւնը մեծ է մանաւանդ անոր համար որ, Հիթլէրի ճառը արտասանուեցաւ Լիտվինովի եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին տեսակցութենէն 24 ժամ յետոյ:

Անգլօ-պարսիկ վէճը կը վերջանայ

Շուտով Թէհրան կը հասնի Անգլօ-պարսիկ Քարիւղի ընկերութեան նախագահը, որ պիտի բանակցի ուղղակի կառավարութեան հետ, ջնջուած մենաշնորհը վերահաստատելու համար: Անգլիական պատուիրակութիւնը քանի մը օր կանգ պիտի առնէ Ապատանի մէջ, ուր կը գտնուին քարիւղի հանքերը, լրացուցիչ տեղեկութիւններ քաղելու համար:

Այս ճամբորդութիւնը հետեւանք է Ժընեւի մէջ գոյացած համաձայնութեան, որով երկու կողմերը յանձն կ'առնեն դադրեցնել որ եւ է գործողութիւն Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, մինչեւ 1933 մայիս, ուղղակի բանակցութեան մտնելով իրարու հետ: Եթէ այս բանակցութիւնները չյաջողին, խնդիրը նորէն պիտի ներկայացուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին, ուր իւրաքանչիւր կողմ ազատ է պաշտպանելու իր տեսակէտը:

Բանակցութեանց ընթացքին, եւ մինչեւ վէճին լուծումը, Քարիւղի ընկերութեան գործերը պիտի շարունակուին անարգել:

30 նահանգներ մորաթորիոմ հռչակեցին

Վերջին լուրերը աւելի ծանր կը ցուցնեն Մ. Նահանգներու տնտեսական տագնապը: Արդէն իսկ երեսուն նահանգներ բացառիկ միջոցներ ձեռք առած են, կա՛մ դրամատունները փակելով, եւ կամ վճարումները առժամապէս դադրեցնելով: Նիւ Եորքի նահանգի մասին ալ վրդովիչ լուրեր կը շրջէին, բայց հերքուեցան: Այս նահանգը ո՛ր եւ է բացառիկ միջոցի չէ դիմած: Միայն եօթը նահանգներու մէջ հռչակուած մորաթորիոմին հետեւանքով, երեք միլիառ տոլար վտանգուած է:

Նախագահ Րուզվէլթ երէկ հանդիսաւորապէս ստանձնեց իշխանութիւնը, բայց տնտեսական տագնապը թանձր ամպի մը պէս կը մթագնէ մթնոլորտը: Արարողութեան ներկայ էին 200,000 հոգի:

Կարծողներ կան թէ դրամատիրական շրջանակները դիտմամբ ստեղծած են այս տագնապը, վարկաբեկելու համար Րուզվէլթի իշխանութիւնը:

Այլ եւս անխուսափելի կը համարուի Խորհրդարանին արտակարգ նստաշրջանը: Միեւնոյն ատեն, օրէ օր աւելի հաւանական կը դառնայ ընդհ. մորաթորիոմ մը, որ խորապէս պիտի ջլատէ գործերը:

❊ Վերջին ութ օրերու միջոցին, դրամական շրջաբերութիւնը աւելցած է 732 միլիոն տոլար՝, ինչ որ անօրինակ է եւ կ'ապացուցանէ թէ շրջուն դրամի ահագին պահանջք եւ թէ հասարակութեան խուճապը՝ առանց գումարները քաշելու եւ պահելու: Անցեալ շաբթուան ընթացքին, արտասահմանը քաշած է 121 միլիոն ոսկի տոլար, իսկ բուն երկրին մէջ քաշուած է 100 միլիոն ոսկի տոլար: Ուրեմն, դրամական շրջաբերութիւնը կ'աւելնայ արագօրէն, իսկ ոսկիի պահեստը կը նուազի: Այս երկու պարագաները ծանր վտանգ կը սպառնան տոլարին

Վերջ տալու համար ոսկիի կորուստին, Նիւ Եորքի Ֆէտըրըլ Րիզըրվ դրամատունը զեղչի տոկը հարիւրին 2ուկէսէն բարձրացուց 3ուկէսի:

❊ Վերջին պահուն հասած հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ մինչեւ երեքշաբթի օր մորաթորիոմ հրատարակուած է նաեւ Նիւ Եորքի նահանգին մէջ:

40 ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Պէյրութի «Ազդակ»էն կ'իմանանք թէ տեղաւորման լիազօր Պ. Պիւրնիէ ձեռնարկած է 40 նոր բնակարաններ շինելու Կիւլլապաշէնի մէջ: Շէնքերը շուտով պիտի աւարտին եւ պիտի յատկացուին անտուն աղէտեալներուն:

Կիւլլապաշէնը կը գտնուի Պէյրութէն 15 վայրկեան հեռու, Նէհրէն անդին, Պուրճ Համուտի մէջ: Իւրաքանչիւր բնակարան բաւարար հող պիտի ունենայ բանջարանոցի եւ պարտէզի համար: Այս կերպով բաւական ընտանիքներ վերջնապէս տեղաւորուած պիտի ըլլան, իսկ 50 բանուորներ գործ պիտի գտնեն:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

13րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներու Միութիւն	200
Օր. Ա. Ավենեան	20
Վահան Քեօյ. Խայեան	50
Ռմն	25
Արմենակ Գասապեան	15
Հրանտ Բալուեան	10
Գումար՝	320
Մարտ 3ի գումարը՝	3066
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ՝	3386

❊ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան պատասխանելով Կիլիկիոյ կաթողիկոսին մէկ նամակին, 20,000 փրանք ղրկած է հրկիզեալներուն համար, չէք մը ուղղելով մարզպան Պ. Փոնսոյի.

Ճափոնական զօրքը Չինացիներուն դէմ

Մանչուրիոյ ճափոնական բանակը անընդհատ կը յառաջանայ, եւ այսօր — վաղը գրաւած պիտի ըլլայ Ճէհոլը, մայրաքաղաքը համանուն նահանգին: Չինացիները կը նահանջեն, ամրանալով նոր դիրքերու մէջ: Կռիւները այնքան սաստկացած են որ, միայն մարտ 2ին Չինացիները ունեցան 1500 մեռեալ եւ 3000 վիրաւոր: Նոյնքան ծանր են ճափոնական կորուստները: Հարիւր հազարնոց չինական բանակ մը կը պատրաստուի գերագոյն ճակատամարտ մղել Մեծ Պարիսպին առջեւ, պաշտպանելու համար բուն չինական հողը:

❊ Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ ճափոնական բանակը Ճէհոլ մտաւ շաբաթ առտու

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը վտանգուած

Մինչ թնդանօթը կը գոռայ Ծայր. Արեւելքի մէջ, ճառերը իրարու կը յաջորդեն Ժընեւի բեմէն: Թէեւ, նախկին խանդավառութիւնը չէ մնացած եւ շատեր հոգեվարքի մէջ կը տեսնեն զինաթափութեան խորհրդաժողովը:

Առջի օր, ընդհ. յանձնաժողովին մէջ, նոր պարտութիւն մը կրեց Ֆրանսական պատուիրակութիւնը: Միօրինակ եւ կրճատեալ բանակի բանաձեւին դէմ քուէարկեցին ոչ միայն Իտալիա, Հունգարիա եւ Թուրքիա, այլ եւ Լեհաստան, Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւ Չեխոսլովաքիա, որոնք Ֆրանսայի հովանաւորեալներն են:

Փարիզի ազգայնական մամուլը ծանր դաս մը կը նկատէ այս պարտութիւնը, եւ կը յանձնարարէ կարճ կապել:

Այս օրեր Ժընեւ կը սպասուի Պ. Մաքտոնըլտ:

❊ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը նոր յօդուած մը հրատարակեց, ուր դիտել տալով թէ «Գերմանիոյ ապահովութիւնը վտանգուած է», կ'ըսէ.

— Գերմանիան ալ զինաթափութեան խորհրդաժողովին գնաց, պահանջելու համար այն միեւնոյն ապահովութիւնը զոր կը վայելեն միւս բոլոր ազգերը: Արգիլական զէնքերէ եւ պահեստներէ զրկուած Գերմանիոյ դիմաց, Ֆրանսան՝ Պելճիոյ, Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ ունի մնայուն բանակներ, որոնց զինուորներուն սովորական թիւը կը հասնի մէկ միլիոնի, իսկ պահեստի ուժը՝ 9 միլիոնի: Ուրեմն, անհրաժեշտ է զինաթափ ընել զօրեղապէս սպառազինուած պետութիւնները եւ հաստատել հաւասարութիւն բոլորին համար: Աւելի քան 12 տարի է որ ի զուր կը սպասենք որպէս զի սպառազէն պետութիւնները յարգեն իրենց հանդիսաւոր յանձնառութիւնը: Մեր համբերութիւնն սպառած է:

Նախագահ Րուզվէլթ գրաւեց իր աթոռը

Ինչպէս գրած ենք արդէն, երէկ, 4 մարտ, նախագահ Րուզվէլթ անցաւ իշխանութեան գլուխ, փառաշուք հանդիսաւորութեամբ: 250,000 հոգի գացած էին Ուաշինկթըն, մասնակցելու համար աւանդական թափօրին: Կէս օրէն յետոյ, նախագահը երդում ըրաւ Սահմանադրութեան, Աստուածաշունչի մը վրայ զոր իր նախորդները տարած են Հոլանտայէն, ԺԷ. դարուն: Թափօրին երկայնութիւնն էր վեց քիլոմեթր: Ցամաքային եւ ծովային զինուորներ եւ բազմազան ընկերակցութիւններ անցք մը կատարեցին Նախագահական օթեակին առջեւ:

Ուաշինկթընի մէջ, շամփանեան կը հոսէր աղբիւրի պէս, շիշը քսան տոլարի:

Մահասփիւռ երկրաշարժ Ճափոնի մէջ

Գոտեբրազմի փորձանքէն յետոյ, ահա նոր աղէտ մը՝ Ճափոնի գլխուն:

Առջի օր ահեղ երկրաշարժ մը տեղի ունեցաւ Թոքիոյէն 300 քիլոմեթր հեռու, Իվաթէի նահանգին մէջ: Միեւնոյն ատեն ծովուն ջուրերը խուժեցին դէպ ի ցամաք, ահեղ կորուստներ պատճառելով: Առաջին լուրերուն համաձայն, մեռած են 3000 հոգի, վիրաւորուած՝ նոյնքան: Կործանած են 4000 տուներ:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Ու հիմա, զանգուածին կցուած, դուրս կը վազեմ «Մէթրօ»էն, սանդուղներն ի վեր։ Անմեկնելի «երեւոյթ» մըն է սա «Մէթրօ»ն. Կը վազենք՝ երբ հոն մտնել կ'ուզենք. կը վազենք՝ երբ անկէ կ'ելլենք. Կը փախչինք, ինչպէս բանտարկեալները, զորս օր մը մարդկային հազուադէպ արդարութիւնը եւ բարութիւնը ազատ կ'արձակեն։

Մայթին եզերքէն կախուած՝ կը սպասեմ որ ոստիկանական սուլիչը մէջքէն երկուքի բաժնէ, պահ մը, երկարաձիգ մայմինը խելագար ինքնաշարժներուն։

Ու մինչ, ասփոռական ջղայնութիւնը կը շարժէ ուսերը, ոտքերը եւ շրթունքները սա տիկիններուն, որոնք, աջիս եւ ձախիս, կը շարունակեն սաքերուս կարկինէն ելած տրամագիծը, ես մօքիս գործիքովը կը լուսանկարեմ, տախտակարար, ուսանողական օրերու երկու ընկեր, երկու ազնիւ բարեկամ — Գօրգան եւ Մառքը. Առաջինը Գերմանացի, երկրորդը Հրեայ։

Գօրգա, գոհացնելու համար ինքզինքը, եւ սա ըմբոստ կիները ժողովուրդին, անգամ մը եւս պիտի պնդէր իր ծրագրին վրայ, ձեռքի ուժեղ բռունցք մը շինած եւ հայհոյանքի նախադասութիւն մը վերջ։

— Բարեկամներ, հասած է այլ եւս ժամը, որ քալողներու հսկայ բանակ մը կազմենք եւ կատաղի պայքար մըղենք ինքնաշարժներուն դէմ։

Իսկ Հրեան, անգամ մը եւս հաւանաբար, խորհրդաւոր եւ խրատատու շեշտով մը պիտի փափսար երկուքիս ականջներուն.

— Սիրելիներ, կ'ուզէ՞ք որ ձեզի ցոյց տամ ինքնաշարժներու դէմ պայքարելու եւ անոնց յաղթելու լաւագոյն կերպը, գործնական կերպը, արդիւնաւո՞ր կերպը։ Ջանացէք որ մէկ մէկ ինքնաշարժ ունենաք։

Սուլիչին համակրելի աղաղակութիւնը կը տարածուի պարապին մէջ։ Ու. արդէն անկիւնը մը՝ Հանդիպակաց մայթին վրայ եմ։ «Ա լա Մաւքօթ» սրճարանին մուտքին՝ կանգնած եմ կարճահասակ մարդու մը առջին։

Աւելո՞րդ փորձ. գրաւի մի՛ դաք հետս։ Կը կորսնցնէք։ Հայ է։ Երկու խաչոր ձեռքերուն խաւաշը պիտակով մի կուշա ու կուռ, պիտակի պարիկին ետեւ, պարիկը իրեն բերդ՝ դիրք բռնած է ան, արծուէքիթ մարդը, եւ կը կանչէ.

— Փուր վէն սու, հայտէ.

Զըսի՞ որ Հայ է։ Աշխարհի ո՞ր անկիւնը անակնկալի պիտի բերէր մեզ Հայու մը ներկայութիւնը։ Չէ՞ որ գիտենք այլ եւս թէ ամէն տեղ է Հայը, ինչպէս Արարիչը որ ձեւեց ձեւաւորեց զայն իր պատկերին վրայ։ Բայց մինչդեռ, աներեւոյթ է, հոգի է, միտք է, անմատչելի է Աստուած, երեւութական է, մարմին է, սակոր է, աչք է, քիթ է Հայը, զոր քրիստոնեայ թէ իսլամ, Աստուծոյ բոլոր, բոլո՜ր հաւատարիմներուն խղճմտանքը քշեց ցամաքէ ցամաք, ովկիանոսէ ովկիանոս։

Տրամախօսութիւն մը անխուսափելի պիտի ըլլար, անշուշտ, պիտակավաճառին եւ իմ միջեւ։ Հարկ չկայ կարծեմ պատմելու ձեզի որ անոր ափը պարպուած էր արդէն վերարկուիս գրպանէն ներս եւ ակռաներս պիտակ կը ծծեն ահա։

Անցորդներու ճամբուն վրայ, աթոռի մը տարածութիւնն է գրաւած տեղը Եօզկաթցի պիտակավաճառին։

— Ի՞նչ վարձք կը վճարե՞ս։

— Ամիսը 100 ֆրանք։ Ազնիւ մարդ է սրճարանատէրը.

— Առաջ ինչո՞վ կը զբաղէիր։

— Երեք «տիկլ‑գին» ունիմ Մէկն ալ սու մը չարժեր այսօր։ Մեզ դուրս նետեցին։ Երեք «պօղազ» ենք։ Ուտել կ'ուզենք։

— Հացերնիդ կը հանէ՞ք գոնէ։

— Օր մը աղէկ, օր մը գէշ, բան մըն է կ'երթայ։

Միանգամայն, քովնտի կը նայիմ երկու կիներու, ցանկապէմ եւ տառապած դէմքով երկու Հայուհիներու, որոնք գլուխները ուսերուն փառին մէջ քաշած, ալեբաբերու նայուածքներով, անցորդներուն կը նային, պիտակի մէկմէկ պարկ իրենց առջեւ։

— Մրցակիցնե՞ր են այդ տիկիններ։

— Ոչ։ Սա կինս է. ան ալ քենիս։

Օ՜, օ՜։ Հրապարակը բռներ են այս երեքը։ Առանց մրցակցութեան, ընդհակառակը գործակցաբար, նոյն նպատակին շուրջ, ընկերութեան մը մէջ ձուլուեր են երեք այս հայ անհատները։ Եգիպտոսի հայ գործարանատէրերը ծխախոտի, եւ հայ գորգավաճառները Ամերիկայի, չհետեւէի՞ն ասոնց օրինակին։

— Ան ալ Հայ է, այնպէս չէ՞ հոն, սա դէմի պիտակավաճառը։

— Հօ՛ն, Հայ է։

Ծօսակցիս այս չոր պատասխանը, զոր տեսակ մը դժկամակութեամբ եւ մասամբ ալ չարութեամբ արտաբերեց, ասոնց գժուարութեան կ'ենթադրէ որ մրցակից մըն է, հակառակորդ մըն է, ան, միւս Հայը, միեւնոյն հրապարակին վրայ, առեւտուրի միեւնոյն սեռին մէջ։

— Ինչո՞ւ համար մէկ թեւով է ան։

— Պատերազմին՝ վրայ տուաւ։

— Ո՞ր ճակատին վրայ եւ ո՞ր բանակին մէջ։

— Ֆրանսացիներու հաշւոյն կռուած է։

Ֆրանսացիներու հաշւո՛յն կռուած է։ Արիւն տուած է մարմնէն։ Զոհած է աջ թեւը։ Որպէս զի օր մը .. պարպուէր Պոլիսը, պարպուէր Կիլիկիան, հրդեհուէր Իզմիրը։ Որպէս զի ան, հիմա, թեւատ հայ երիտասարդը, Արեւմուտքի սեղանին բերած իր մատաղին իբր փոխհատուցում, Արեւելքէն հեռու, արեւմտեան փողոցի մը անկիւնը, պիտակի շուանը անցնէր վիզին։ Կ'երեւայ թէ դեռ ծանր կը կենան անոր մեղքերը։

Գրպանիս մէջ, պիտակի վերջին հատերը կը համրեն մատներս։ Կ'այրի ոտքերս. Ուրեմն թրջելու համար զայն, քանի մը քայլ անդին, ներս կը մտնեմ «Ա լա Վիքթուար» սրճարանէն եւ «քօնթուառ»ին առջեւ ոտքի՝ գարեջուրիս փրփուրները կը ծծեմ։

Բայց ինչո՞ւ կոտրտուած են սա հայելին։ Բայց մանաւանդ, ի՞նչ նպատակով, չեն ուզած նորոգել զայն. Ո՞վ է աղջիկը զոր պատկերած են անոր, խորտակուած հայելիին վրայ։ Եւ ի՞նչ ըսել կ'ուզեն սա բառերը, արձանագրուած ոսկ. վիրաւոր հայելիին վրայ.

— «Թէեւ պէօ՛րան զայն վիրաւորեց 1918 յունիս ամսուն, ան բնաւ չի դադրիր նուագելէ յաղթութեան երգը»։

Ձիս եւ ինծի հետ գարեջուրի բաժակս, կը քշեմ դէպ ի արկղակալուհին.

Վերի հարցումներուն եւ արձանագրութեան մասին լուսաբանութիւն մը կը խնդրեմ։ Դժբախտաբար, չէի կրցեր խորհիլ որ արկղակալուհին, որուն կը դիմէի, վարձուած էր միայն եւ միայն հաւաքելու համար սամաւարները զորս կը թողուն, անցնելու ատեն, ափսէով բեռնաւոր «կառսոններ», եւ մանաւանդ աշալուրջ հսկելու որ ասոնք մեքենային տոմսակ չհատած՝ ափսէ չփախցնեն դէպ ի յաճախորդները.

Բաժակիս հետ, կ'անցնիմ միւս ծայրը։ «Քօնթուառ»ին «կառսոններուն» դիմել չեմ փորձեր. Անոնք ալ չեն հրճար տրամադրուիլ։ Ուստի կ'ընտրեմ յաճախորդ մը, որ չեմ գիտեր թէ օրուան քանիերորդ բաժակը բռնած է հիմա։ Պղտոր են աչքերը։ Կարմրած է կրակի պէս, հակառակ անոր որ ճերմակ է գինին զոր կը խմէ խանդագին, գլուխի դէպ ի ձեղուն շարժումով մը, ինչպէս հաւը, աքաղաղը, որոնք իւրաքանչիւր ումպի հետ, դէպ ի երկինք հպարտ նայուածք մը կը նետեն։

Ժողովուրդին խմանոց այս դաւաճը, կարծէք թէ սիրուած նիւթ մը մօտեցուցեր էի։ Կտոր – կտոր բառերով, ան ինծի կ'ընէ պատմականը կոտրտուած հայելիին։

1918ին, գերմանական միթխարի թնդանօթը, որուն ռումբը 120 քիլոմեթր ճամբայ կը կտրէ եղեր, իջեցուցեր է իր հարուածներէն մին այս հայելիին եւ անոր վրայ այդ երակները գծեր է։ Աղջիկը, նուագածու, սրճարանը կը խորհրդանշէ։ «Վիքթուար» կը կոչուի արդէն սրճարանը։

Ուրեմն գերմանական հարուածէն վիրաւոր Ֆրանսան է որ, յաղթերգութիւնը նուագելէ չի դադրիր։

Բնականաբար, Ֆրանսացի հայրենասէրը պատրաստինշով չըրչուսարած պատասխանութիւնը զոր ես քանի մը բառով ամփոփեցի։ Վրէժ եւ պայքար կար անոր շունչին մէջ. «Ալլըման» բառը չարտասանեց։ Ու փոխան ատոր, երբ որ «Պոշ» բառը հնչեցուց ան, ձեռքը ուժգին կը բախէր «քօնթուառ»ին մետաղ ծածկոցին։

Խաղաղութեան շաւղին վրայ, ուր խաղաղասէրներ ամենաջան կ'աշխատին որպէս զի մարդկութիւնը փրցնէ պատերազմի կոնքը, ուր դասախօսականներ պատմութեան նո՛ր դասագրքերով կը ջանան որ չմնայ այսուհետեւ վրէժի, ոխի, հակառակութեան ջահը մատաղ հոգիներուն մէջ, ի՞նչ կը խորհիք երբ կը տեսնէք այս փշրուած եւ չնորոգուած հայելին...

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՅԱՆԵԱՆ

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻԻ ՎԵՐՋԻՆ ՎԷՊԸ

«ՔԼԻՄ ՍԱՄԿԻՆԻ ԿԵԱՆՔԸ»

Մաքսիմ Կորքիի գրական գործունէութեան քառասնամեակին առթիւ փորձած էի տալ ՅԱՌԱՋի մէջ ուրուագիծ մը իր կեանքին ու գործին մասին։

Յաճախ ըսուած է. գրականութիւնը կը ցոլացնէ կեանքը. թէ վիպասանի մը գործերուն մէջ կը գտնենք պատկերը միջավայրի մը, ընկերութեան մը, ժամանակի մը։ Անիկա ընդհանրապէս ճիշդ է տիրական եւ համադրող գրագէտներու համար, եթէ սակայն դանց առնենք անհատապաշտ այն գրողները, որոնք կը բաւականանան այլամերժօրէն տեսնել ներքին աշխարհով. կը մեկուսացնեն զինքը իր ընկերային միջավայրէն, կը հետապնդեն զինքը մինչեւ իր զգացական, ենթագիտակցական էութեան անկիւնները, վէպը կը վերածեն հոգեվերլուծական փորձի մը։ Բաղդէնի բազմաթիւ գրողներու պարագան է անիկա։

Մաքսիմ Կորքիի ամբողջ գործը, իր գրական յաջողութիւններէն անկախաբար, եթէ կարելի է ըսել, վաւերաթուղթի մը արժէքը ունի. ռուս խոնարհ ժողովուրդի հոգեկան խմորումներու պատկերն է այդ գործը։

Ոչ մէկ ուրիշ գրողի գործ այնքան չի կրնար բացատրել ռուս զանգուածի հոգեբանական հակազդեցութիւնները վերջին քառորդ դարու ընթացքին, որքան Մաքսիմ Կորքիի գրականութիւնը. առիթ մեզի յիշեցնելու կը դարձնէ այն թաքուն — զգացական տղղակները, որ անտեսական, ընկերային գործօններու հետ միասին յառաջ բերին ռուսական յեղափոխութեան ապտամբները (1905—1917)։

Մաքսիմ Կորքի, հակառակ իր յառաջացեալ տարիքին, դեռ իր վերջին խօսքը ըսած չէ. գլուխ — գործոցով մը կարծէք պսակել կ'ուզէ իր գրական հսկայական երկունքը. բազմահատոր վէպի մը միջոցաւ ան կը փորձէ տալ ռուս ժողովուրդի քառասնամեայ կեանքի պատկերը. վէպը կը կոչուի «Քլիմ Սամկինի կեանքը», որուն առաջին հատորը, «Քլիմ Սամկին՝ տղայ», վերջերս լոյս տեսաւ ֆրանսերէն թարգմանութեամբ։

Ռուսական գրականութեան իրապէս գրախօսներու կարծիքով ծաւալուն բովանդակութիւն մը պիտի ունենայ Կորքիի համադրական այս վէպը։

Պատմակա՞ն, հոգեբանական վէ՞պ թէ ինքնակենսագրութիւն. կարելի չէ որոշ պիտակի մը տակ դնել զայն։ Տոլստոյի կարծիքին համաձայն, գրական ամէն հսկայ գործ իր ձեւն ու կաղապարը ինքն իսկ կը ստեղծէ։

Գործը իր անունին տակ կը գրէ. «Քառասուն տարի»։ Այո, ինչպէս ըսինք, քառասուն տարի ժողովուրդի մը կեանքին. ոչ ժողովուրդի վերին մակերեսը, փրփուրը, չպարը, այլ այդ խաւին տակ տարածուող ենթահողը, իր տարերային բազմութեամբ, մթին խմորումներով ու դէպի լոյս գալու իր անդադրելի ճիգերով։

Կորքի անձնաւորելու, արտայայտելու համար այդ մարդկային կաւը, ստեղծած է տիպարներ, շատ յատկանշական հերոսներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կը պատկանի ընկերային շրջանի մը մտային—հոգեկան, նոյնիսկ բնախօսական հիմերը։

Անմիջապէս Կորքիի ստեղծագործական շունչը, պէտք է հաւատալ որ իր հերոսները կեանք — արուեստական խամաճիկներ չեն, ոչ ալ գաղափարի մը խորհրդանշանը, այլ կեանքի ջերմութեամբ բաբախուն էակներ, որոնք մեր դիմաց կ'անցնին, կ'երեւան ու իրենց հոգին կը ցոլանայ մեր մէջ։

Կորքիի շունչին տակ այսպէս, գործաւորներու, մտաւորականներու, գիւղացիներու, քաղքենիներու բազմութիւն մը կը սկսի ուռիլ ալիքի մը նման [illegible]. ականատես կ'ըլլանք անոնց ժամկոյթեան, տարիներու թաւալումին. մեր աչքին տակ կը հասուննան հոգիները եւ դէպքերը. պատմութեան արար մարդկային այն հոգին վրայ կը գծէ ակօս, ակօսավրայ կ'ընէ խաւերը։

Ու Կորքի ցոյց կու տայ թէ դէպքերը կոյր պատահարներ չեն երբեք, այլ արտայայտութիւնը մարդոց մէջ առնող ցանկութիւններու, կամ դասակարգերու իրարմէ բաժնող երկրամերժ ձգտումներու։ Դէպքերը, նախ քան պատմութեան կը սաղմնաւորուին մարդոց խորը, կը զօրանան, կը պրկուին յարերու նման, մինչեւ որ արձակին մարդուն սիրտը, մտածումը կամ կրակին՝ ճիչ նետի մը նման։

Մարդերու շուրջը այսպէս կը ծնին ու կ'ընդլայնին քաղաքական պատահարներու օղակները. Կորքի մեզ հետ կը տանի մինչեւ Նիկոլա Բ.ի թագադրութեան հանդէսը. կայսրութեան ուժի եւ փառքի օրերը. Նիժնի – Նովկորոտի վաճառատունը, — յեղափոխական եւ ոստիկանական ուժերու խուլ պայքարը. կը հանդիպինք ռուս [illegible] ճապոնական պատերազմի օրերուն, անոր անդրադարձումը գաւառական հոգիին վրայ կ'ունենայ [illegible] հետեւանքներ, յեղափոխութեան առաջին զարկումները. ժողովուրդ՝ Յարութ Սէնդէի [illegible] պատանեկներ՝ Մոսկուայի մէջ. [illegible] ման եւ ձախողութիւնը [illegible] գին մէջ կը բուրէ հասը վառօդի [illegible] անակնկալի ... ։

Միւսն պատմութիւնը մէկ [illegible] երկրի մը, որ մարթ կը փոխէ [illegible] կը փոխէ ...

Մարդերու ու պատահարներու [illegible] ժամուժէն դուրս կը ցցուի [illegible] կան հերոսը, Քլիմ Սամկինը։ [illegible] քենի մտաւորականի տիպարն է [illegible] կա. ընկերային այն տեսակը որ [illegible] ու պայ քաշեց մթ. դարու ընթացքին ամէն երկրի մէջ կացութեան [illegible] կամ նեցուկը. տիպարը՝ [illegible] մը՝ որ հասած է այսօր օրհասական [illegible] այն վիճակին, ուր հասունութեան [illegible] փառութիւն կը չխաթւէն իրարու [illegible]

Քլիմ Սամկին ծնած է 1880ական թուականներուն. քաղքենական, [illegible] տարան, կը կարծէ գեր մը [illegible] ռուս հանրային կեանքին մէջ. [illegible] հետամուտ է աւելի ուսումնասիրու[illegible] քան ապրելու. չափազանց գիտնալ [illegible] գիր կ'ապրիլ, վերջը գործելէ. գաղ[illegible] փարներով՝ արմատական, գործ[illegible] բով՝ խոհեմ ու զգոյշ. դէպքերու [illegible] կան եւ ոչ թէ դերակատարը. [illegible] տեսաչ ունի իմացականութեան [illegible] բայց կը կասկածի մարդերէն. կը [illegible] նայ մշակել ինքզինքը, [illegible] կոյն իրերու խորը, երեւոյթ[illegible] խական պատճառները [illegible] ուղելու. ինքնագոհութեամբ ու [illegible] գոտուէ[illegible]տութեամբ պաշտպանուած [illegible] ան կը փակէ ինքզինքը կեանքի [illegible] աշխարհի մնայուն ցաւերուն դէմ [illegible] «քաղքենիական» ինչպէս սովոր [illegible] սել ներկայիս. այլ եւս անընդունելի [illegible]

ՆՇԽԱՐ ՄԸ 1860Ի ՍԵՐՈՒՆԴԷՆ

ԽՄԲ. — Այս գողտրիկ ոտանաւորին հեղինակն է Նահապետ Ռուսինեան մէկը՝ Թրքահայ ազգ. Սահմանադրութեան հիմնադիրներէն։ Իր ժամանակին եղած է նաեւ յեղափոխիչ մը՝ լեզուի եւ մշակոյթի։

Իրեն կը պարտինք նաեւ «Ցանկամ տեսանել»ը, յարմարցուած՝ ֆրանսական երգէ մը։

ՓԱՌԱՏԵՆՉ ԱՆՈՒՐՋ

Մին եզվար հող ունենայի՝ գիւր ըլլար, դար կամ թէ ծործոր,
Վապուկ ցըրտով՝ թէեւ բրչիկ՝ վըտակ ըլլար, ակ կամ նեղեղ.
Մէջը մին ծառ կը տընկէի՝ ծիրանի, ծոր կամ թէ խնձոր.
Մէ՛ջը մին հիւղ կը շինէի՝ աղիւս, եղէգ եւ կամ բաղեղ:

Ծառին վերեւ մին սիրուն բոյն՝ բուրդէ, փետրէ կամ սիզախիւս,
Հանգիստ կու տայ մին երգեցիկ՝ ճանճիկ, ճնճղուկ կամ ծիծեռնակ,
Հիւղիս ներսի՝ նեղ ընկողնիկ՝ տախտ, օրրան կամ պտտախիւս,
Հանգիստ կու տայ մին մանկուհւոյ՝ թուխ, կարմրահեր կամ խարտիշիկ

Մի՛ն եզվարէն եւել չուզեմ, չափս ըլլան ճի՛շդ թող լոյս եւ օդ.
Ամենազեղ կուսին գողտրիկ՝ որ սիրտս ու աչս յ'ինքն գրաւէր.
«Կանգնա՛ւն կաց դու հող՝ կ'ըսէի՝ տես ծնա՛ւ նոր արշալոյս:

Որչափ հեռին տանէ զ'բատուերդ արեգն ընդ դաշտ յ'ո՞ր եւ է կոյս,
Նոյնչափ հեռի՛ն երթամ զրծել հորիզոնիս ծիր սիրալոյս:
Տենչային յ'որ չը հասնի ձեռք իմէ՞ այլ ինչ բան մին անուրջ:

ՆԱՀԱՊԵՏ ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՐԱՍՈՒ ԵՒ ՌԱՄԷ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Հ. ՍԻՍ

Արասու հեռաւոր երկիրներէ կը վերադառնար։ Անցած էր բազմաթիւ լեռներէ, գետերէ, ձորերէ, քանի մը անտառներէ ու անապատներէ՝ մինչեւ որ հասած էր սահմանները իր Քիւրտ հայրենիքին, ուր իրեն կը սպասէր Ռամէն։ Անոր բարի ժպիտը կը ջերմացնէր իր հոգին, որ հասեր՝ մաշեր էր երեք տարուան սիրոյ կարօտէն։ Ու Արասու կ'աճապարէր դէպի իր Ռամէն՝ անցնելով անմատչելի լեռներէ ու խոր ձորերէ, դարաւոր անտառներէ ու անապատներէ, եւ օտար երկրի մէջ թողլով, իր երկար ճամբու ընթացքին, երեք ձիեր եւ երկու ուղտեր։

Մաշալլահ, հրաշալի էր Ռամէն։ Արասու իր հայրենիքէն հեռանալէն ի վեր շատ կիներ էր տեսեր։ Տեսեր էր կիներ՝ ռամաններու հեւարդներուն մէջ, կիներ՝ ամբողջովին ծածկուած թանկագին զարդերով, տեսեր էր կիներ՝ որոնք, կիսամերկ, կռռողներու գինեդրը կը կրէին։ Ուրիշներ, որոնք կ'աշխատէին դաշտերու մէջ ու թէկկեահներու առջեւ։ Կամ այնպիսիներ, որոնք իրենց տէրերուն առջեւ անհոգօրէն կը պարէին, ու նաեւ կիներ՝ մեղկ ու անփոյթ՝ սաւերտ երգիչներու ներքեւ։ Բայց Արասու փափաքած չէր ունենալ զանոնք, որովհետեւ իր աչքերը անոնցմէ ոչ մէկուն քով դտեր էին գիշերային աստղերու նուբարաց կոկոններու վարդերանգ շրթներուն բուրումը, զինքը չէր զգուած առաւօտեան ճառագայթին ջերմ ժպիտը, ու մերկացած ուսեր իր մէջ չէին ստեղծած ցանկութեան ալիքներ։ Ու Արասու չէր ցանկացած ոչ ոք, որովհետեւ միայն Ռամէն կը սիրէր, ու դէպի անոր կ'ուղղուէր՝ լեռներու եւ ձորերու ընդմէջէն՝ միջօրէի կիզիչ արեւին կամ գիշերուան զով երկնքին ներքեւ, երբ վայրի գազաններու ոռնոցը կը նախազգացնէ մահը։

Գիշեր մը, երբ իր երրորդ ուղտը եւս արիւնոտած աչքերով կը դիմաւորէր մահը, Արասու, կանգ առաւ ամենահզօր Եփրատի առջեւ, ուրկէ անդին կը տարածուէր քրտական լեռնատ երկիրը։ Հայր Եփրատ մեղմաձայն կը հոսէր ցած դաշտի մը ծոցը ճեղքելէն։ Հորիզոնին վրայ կը գծուէին սուր լեռնակատարներ, որոնք եզերուած էին անցեալուն ժամանակներու խաւը ընկղմած քաղաքներու ալ աճայացած պատերովը։ Ծագող արեւուն կարմիր ճառագայթները կը միախառնէին աւազն ու ջուրը, ու գետին զովութիւնը երբեմն կը կոտրէր օրուան տօթը։ Երիտասարդ Քիւրտը՝ շոյեց մահամերձ ուղտը եւ համբուրեց զայն անգունդներէն Ցեռոյ, Ալլահին ստնութիւնը աղերսելէ վերջ, երբ կը պատրաստուէր լողալով անցնելու յայն գետը,— որուն նոր կատաղած ալիքները սպառնացայտ կը շառաչէին — ակնարկը կանգ առաւ մեծ ու գորշ քարի մը վրայ, ուր նստեր էր հերարձակ, կանանչ աչքերով ու արծաթօրէն մօրուեղ կին մը՝ կռթնած իր ոսկրուտ ու մերկ բազուկին։

Արասու յառաջացաւ դէպի կինը ու հարցուց.

— Ո՞վ ես դուն, կին։ Արեւը արդէն իսկ մարը կը մտնէ ու գիշերը պիտի թագաւորէ ցերեկուան փոխարէն։ Ո՞վ է այն այրը, որ թոյլատրած է քեզ թափառիլ իր երդիքէն հեռու։

Կինը խորամ ու չարախինդ ծիծաղ մը արձակեց ու ըսաւ.

— Իմ ամուսինս ու իմ երդի՞քը։ Դուք բոլորդ, եթէ ես կամենամ, իմ այրերս էք. իսկ արար աշխարհ՝ իմ երդիքս։ Ես կարող եմ բանալ ամէն մէկ դուռ ու առնել ինչ որ եւ որքան որ ուզեմ։ Ես, ով երիտասարդ Քիւրտ, ժանտախտն եմ։

Արասու սարսափեցաւ, յանկարծ, ու, աչքերը սեւեռելով երկինք, — աղօթք մը մրմնջեց։

— Մի՛ վախնար ինձմէ, ըսաւ կինը ու կանգնեցաւ.

Ան բարձրահասակ էր ու նիհար, փաթթուած սեւ կերպասի մը մէջ։ Իր փոսացած աչքերը կը փայլէին կանանչ պայծառով մը՝ նման աչքերուն այն բորենիին, որ, քաղցած ու կատաղի, կեր կը փնտռէ լքեալ գերեզմաններու մէջ։

— Մի՛ վախնար ինձմէ,— կրկնեց ան չար ձայնով մը՝ որմէ խռովեցաւ ու ընկճեցաւ Քիւրտին սիրտը,—ըղձեց ու քու հարազատ կորստեան պիտի չմատնեմ՝ եթէ զիս գետին միւս ափը անցընես։

— Բայց, դուն ի՞նչ գործ ունիս հոն՝ իմ հայրենիքիս մէջ։ Ինչեր մըտադրած ես ընելու այնտեղ, չար կին։

— Պիտի մեռցնեմ մարդիկ, պիտի ամայացնեմ գիւղեր եւ ամբողջ շըրջաններ, քրտական պատերազմիկ ցեղը պիտի մանգաղեմ որպէս հասունցած պտուղ, ու պիտի ոչնչացնեմ ամբողջ ազգը։ Պիտի մեռնին մեծն ու փոքրը, երիտասարդները, ծնուածները, փոքրուտիկներն ու անծնուածները, հարսնացուներն ու աղջնակները։ Ու Ռամէն եւ դուն, երկուքդ պիտի մնաք առանձին։ Ու ձեր պիտի ըլլան մեծաւորներու հարստութիւնը, զոր իրենց թշնամիներէն աւարած են ու կուտակած, ինչպէս նաեւ այն արջառները, զորս հեռաւոր երկիրներու վաճառականներէն կորզած են խաբամանկօրէն։ Ու դուք պիտի ըլլաք ամէնէն հարուստը Հնդկաստանի եւ Աֆղանիստանի թագաւորներուն միջեւ, որոնց ոսկիները կը կուրացնեն ցերեկը։ Ամէն ոք պիտի խօսի ձեր մասին ու պիտի նախանձի ձեզի, որովհետեւ ձերը պիտի ըլլան Եփրատէն մինչեւ Երբեակ ծովերը տարածուող հողերը, ոչխարներու անթիւ հօտերը, ուղտերու կարաւանները, ձիերու ջոկերը, ինչպէս նաեւ հազարաւոր գեղազարդ վրաններ՝ իրենց ներքին շքեղ կազմածներով։ Ու Ռամէ պիտի ճառագայթէ իր հարստութենէն թէ օտար երկրէ ձեռնունայն չես վերադառնար։ Ըսէ, Արասու, պիտի անցընե՞ս զիս միւս ափը։

Արասու կը լռէր։ Իսկ Եփրատ կը մռնչէր։

— Թանկարժէք գնդեր, ոսկիներով ու անգնահատելի գոհարներով լեցուն գզրոցներ կը սպասեն տուներու եւ վրաններու մէջ, որոնք պիտի մնան անտիրական, որովհետեւ իմ շունչս պիտի հնձէ զիրենք։ Ռամէն պիտի պճնես ոսկի թագով, անոր վարդերանգ մատներուն պիտի անցընես մեծարժէք մատանիներ, անոր բուրումնաւէտ մարմինը պիտի պճնես հրաշալի ու գոհարազարդ հագուստներով, մետաքսեայ գորգեր, որոնց վրայ կոխած են միայն իշխանուհիներ, պիտի կլանեն անոր ոտքերը, [illegible] ծառայողներու բազմութիւն մը պիտի [illegible] պատկի անոր քայլերուն առջեւ [illegible] պիտի սպասէ հրամաններ՝ անոր [illegible] շրթներէն, մինչ նուագն ու պար [illegible] պիտի զուարճացնեն զինքը. [illegible] կարմիր շրթները պիտի համբ[illegible] քաղցր օշարակով լեցուն գաւաթ[illegible] Քու Ռամէդ ոչ մէկ բանէ զրկ[illegible] պիտի ըլլայ, որովհետեւ դուն պիտի ունենաս անհաշուելի հարստութ[illegible] մը, ու ան հպարտ պիտի ըլլայ [illegible] երեք տարի անընդհատ խաւ[illegible] սարսափի մէջ ապրելէ յետոյ [illegible] Արասու, պիտի անցընե՞ս զիս [illegible] ափը։

Կինը աւելի մօտեցաւ Արասու[illegible] բայց ան ետ քաշուեցաւ, որովհետեւ մեռելային հոտ մը առաւ.

— Գիւղեր պիտի հնձեմ, [illegible] պիտի ամայացնեմ, ու իմ [illegible] պիտի սեւնան իշխաններ ու հար[illegible]ներ։ Դուն ամբողջ երկրին տէր պիտի ըլլաս ու քու անունդ պիտի [illegible] շատ մը ծովերէ անդին։ [illegible] ու անցուր զիս՝ խաւարը [illegible]։ Գիշերային սաւերները [illegible] կարճ, Արասու։

— Բայց ի՞նչ պիտի ըլլան իմ [illegible] բայրներս ու քոյրերս, Ռամէի ծնո[illegible] հօրեղբայրներն ու անոնց ըն[illegible] նե՞րը, զորս կը սիրէ ան։ Ի՞նչ պի[illegible] ընես զանոնք, չար կին։

Կինին լռեց խաւար ծիծաղ [illegible]

…այնուհետեւ իր շրջապատը հասկնալու եւ ընդառաջ երթալու անոր կարիքներուն.

Իր գիտաց կը գտնենք իր մանկութեան ընկերուհին Ալիսա Թիլ խելօք, աւելի գեղեցիկ է այնպէս, ինչպէս Քլիմ՝ խելացի. բայց իր գեղեցկութիւնը կը յանգի պաղկութեան, ինչպէս Քլիմի խելքը՝ ամուլ անելի մը։ Երկուքը միասին կը ցուցնեն քաղքենի մտայնութեան, անհատապաշտ ...յեցողութեան սնանկութիւնը. [illegible]

[illegible] պիտի յանգի Քլիմ ... [illegible] ցոյց պիտի տան իր յաջորդական վէպերը։ Անտարակոյս ակնառու պիտի ըլլայ պատերազմին ու յեղափոխութեան, զոր անկարող պիտի ըլլայ ... ըմբռնելու, ոչ իսկ արգիլելու. ու [illegible] պիտի ... ըլլայ ... ըմբռնեան այդ մեծ տակնուվրայութեան. ... պիտի լափէ զինքը. քաղաքացիական կռի՞ւը, սո՞վը, աքսո՞րը, թէ ... օտար մայթերու վրայ ...

Ինչպէս կը տեսնուի Մ. Կորքիի վէպը գաղափարութիւնն իսկ է ... [illegible] քաղքենի դասակարգին եւ իր անհատապաշտ մտածողութեան ... [illegible] ... պատմութեան մէկ շրջանն է որ կը գծէ ... մինչ թարմ ու նորապարթ ուժեր կուգան գրաւելու դիրքերը եւ ասպարէզը։

Աւաղելի այս յատկանութիւնն է որ այս գրքի մասին ... [illegible] կը ծածկէ ու յարաճուն պայծառութեամբ կ'արդարէ ... [illegible] պատկերը։ Մինչ Տոլստոյ Քլիմի փիլսոփայութիւնը պիտի սպառէր ... մէջ, կամ Տոստոյեւսկի՝ անձնապաշտութեան կամ յիմարութեան մէջ, ... [illegible] ... պատկերը ... [illegible]

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Անձնասպանութեան հարցը

Այս վերջին տարիներուն, բազմաթիւ գիրքեր լոյս տեսան անձնասպանութեան մասին։ Օրուան հարցն է՞ միշտ է թէ հինէն ի վեր ընկերաբանները ու հոգեբանները, փիլիսոփաները ու բժիշկները շատ են հետաքրքրուած ... [illegible] ... պատճառներու ... բայց եւ այնպէս հարցը կը մնայ բաց եւ խորհրդաւոր։ Գրեթէ մինչեւ վերջին տարիները ընկերաբանները կը տիրապետէին իրենց մեկնութիւններով։ [illegible]

[illegible]

...կերպաւորով մը՝ ստանալու գիրք մը կը նուիրէ անձնասպանութեան հոգէ-ախտաբանական պատճառներուն ... [illegible]

Աշիլ-Տէլմաս կատարեալ հակառակորդ մըն է ընկերաբանական դպրոցին։ Ըստ Տէլմասի, անձնասպանութիւնը գրեթէ միշտ հետեւանք է հոգեկան հիւանդութեան մը։ Այս տեսակէտին ուժ կուտայ նաեւ Տքթ. Լօկր, որ վարիչն է Փարիզի հոգեբուժական մէկ հիւանդանոցին. (այս էր որ կանչուած էր քննելու Կորկուլովը)։ Եւ վերջապէս ունինք Տոքթ. Քօլօլեանի ուսում նասիրութիւնը, որ թարգմանաբար երեւցաւ այստեղ։

Մասնագրութեան համար՝ յիշենք դարձեալ Ալպէր Պայէի գործը, ասուար հատոր մը անձնասպանութեան մասին, ինչպէս նաեւ Լըկուայի գիրքը, քիչ մը հին։

Յրիպոլ-Պրան եւս, «Փարի-Մէտիգալ»ի մէջ, վերջերս խօսելով գիտուններու անձնասպանութեան մասին, ընդհանրապէս ամէն անձնասպանութիւն կը կապէ հոգեկան քայքայման մը հետ։ «Լ'Իւմանիթէ»ի մէջ, յօդուածագիր մը, որ չի ստորագրեր, «քաղքենի մեկնութիւն» կը համարի այդ վերլուծումը եւ շնական կը կոչէ։ Քաղաքական պայքարի թերթ մը չէր անշուշտ, որ պիտի կրնար լուծել. գիտական հարց մը։ Հոգեկան ախտաբանութեան հարցերու քննութիւնը շատ հեռու է մասնակի ըլլալէ նման մարդոց։

Ի՞նչ ցոյց կուտան նկարները

— —

Հին գիտութիւն մըն է դիմախօսութիւնը։ Ըստ Հեսսի մարդիկ կը սիրեն արտաքին նշաններէ գատելով ճանչնալ նկարագիրները եւ ճակատագիրը։ Եղունգներն ալ ուսումնասիրուած են այդ ուղղութեամբ։

Դիմախօսութիւնը բժշկութեան մէջ ալ իր տեղն ունի։ Նոյնիսկ եղունգները։ Դասական բժշկութեան մէջ ծանօթ են այն նշանները, որոնցմով եղունգները կը մատնեն գոյութիւնը այս կամ այն հիւանդութեան։ Այսպէս Հիպոկրատ իսկ գիտած էր թէ ինչ ձեւ կ'ունենան հիւծախտաւորներու եղունգները եւ հիմա ամէն բժիշկ գաղափար մը ունի եղունգի այն նշաններուն մասին, որոնք կը մատնեն յայտնելու ... [illegible] Բայց անհա Տոքթ. Մանժէն Պալթազար, մասնաւոր գիրքով մը (եղունգներու ... [illegible] ... եղունգներուն վրայ կարդալ ծագումը [illegible]

...թիւն ցոյց կուտան։ Իսկ ճերմակ կէտերը, որ կ'երեւին յաճախ եղունգներուն վրայ, կը հաստատեն թէ մարսողութիւնը խերի է. գեղձերու ընախօսութիւնը անկատար, մեռ...ային ...թիւնը ... Երբեմն եղունգներուն վրայ կը տեսնուին երկար գիծեր, կարծես ճեղքուած ըլլային, ... ասոնք ալ նշան են թէ անոթաւորութիւնը խորապէս խանգարուած է։

Բանկոնեան գրականութիւն

—·—

Ընտիր մէկ խոշոր աշխատութեան մէջ, անգամ մը այստեղ յիշատակուած,— տր հեղինակը կը փորձէ ուսումնասիրել սեռային տենչին (libido) զանազան արտայայտութիւնները եւ այլափոխութիւնները ազգերու հին ու նոր գրականութեան մէջ,— քննութեան առնուած են նաեւ հայկական աւանդութիւնները. Արեւելեան հրատարակութիւններէն քաղուած,— կը գտնենք թարգմանութիւնը դիւցազներգութեան, որ կը պատմէ աշխարհի ստեղծումը։ Այդ դիւցազներգութիւնը մեզի կը հասնի Համմուրաբիի օրերէն (Քրիստոսէ 2000 տարի առաջ)։

Երբ մեր մայրը, Հուբուր, որ ստեղծեց ամեն բան,— իմացաւ թէ կ'ուզենք մեր վրէժը լուծել,— մեզի հակառակ անընկճելի զէնքեր.— ... օձեր, սայրասուր ակռաներով ... [illegible] ... Անոնց մարմինը արեան փոխարէն, — [illegible] ... Անոնց մարմինը ... պիտի դիմադրէր.— ... [illegible] ... Նաեւ մոլեգներ, դեւեր եւ ... ներ, փոթորիկներ, ուրականներ եւ մարդ-կարիճներ,— կատաղած շուներ, խոյեր եւ մարդ-ձուկներ

· · ·

[illegible] երբ իմացաւ,— Սաստիկ վիշտի մը անձնատուր ընկճուեցաւ.— Ու գնաց մօտը իր ծերունի հօրը, Անսարի, ... [illegible] ... — «Մեր մայրը, ... — Եւ իր ցիմար կատաղութեան մէջ, ասքի կը հանէ մեզի դէմ,— դեւերն ու ... [illegible]

[illegible] ... կը կանգնեցնեն Մարդուկը, որ աստուածն է գարնան, արեւը յաղթականը։ Եւ ահա Մարդուկ կը կազմակերպէ իր բանակը.

Ան ստեղծեց ... [illegible] ... փոթորիկը ... ծովային փոթորիկը,— չորրորդ հովը ... վը.— Եւ ... Եւ այս եօթը հովերը ... Ցաղթելու համար Տիամաթին, անոնք յարձակեցան միասին.— ... [illegible] ... Ասուած արձակեց ամպրոպը.— Զօր լծեց ահաւոր փոթորիկներու կառքին,— Այն ատեն տեսնուեցաւ որ Մարդուք. Աստուածներուն ամենէն իմաստունը, Ասպարէզ կը կարդայ Տիամաթին՝ գերագոյն կռւին համար,— Տէրը երկարեց ուռկանը եւ հայն որսաց,— եւ ըսաւ խիզախութեան.— «Փարագանէ երեսը» — ցաւէն. Տիամատ բացաւ բերանը. Անմիջապէս իմաստուն Աստուածը ներս արձակեց իմիզայրը.— Այնպէս որ Տիամաթ չկրցաւ այլ եւս գոցել.— Աստուած ներս ձգեց բոլոր անընկճելի հովերը. Որ կատաղօրէն աւերեցին անոր գանակուծ մարմինը.— Իր նետովը. ծակեց անոր մարմինը։— Բզիկ բզիկ ըրաւ մարմինը. կտրատեց սիրտը։— Կոխկրտեց Տիամաթը եւ նետեց դիակը.— Այսպէս էր, որ վերջ տուաւ մայր աստուածութիւն կեանքին։

Այս յաղթութենէն ետքն է, որ Մարդուք կը խորհի ստեղծել աշխարհը.

Մարդուք հանգչեցաւ. դիտելով դիակը.— Բաժնեց ծակը, մտածեց արդար.— Երկու կտոր ըրաւ. ձուկի պէս տափակ.— Կէսը առաւ եւ անով ստեղծեց երկինքը։

ՎԱԿՆԷՐ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՆԵՐԸ

—·—

Դժբախտ է Վակնէր, Իր մահուան յիսնամեակին առթիւ գերմանացի երաժշտական քննադատները դիտել կուտան թէ հասկցը կարծուցած է այլեւս Վակնէրեան երաժշտութիւնը ամբողջ Գերմանիոյ մէջ։ Եւ խորհիլ, որ Վակնէր իր ողջութեան ալ չգնահատուեցաւ։ 1 Ապրիլ 1870ին, երբ կը ներկայացուէր Les Maitres Chanteurs-ը, երկրորդ արարին իսկ փոթորիկ մը պայթեցաւ սրահին մէջ. շատեր կը սուլէին, ոմանք կը պոռային. «Կատուներու երաժշտութիւն է այս, «խայտառակութիւն է ...»։

Քննադատ մը, Ֆէրտինանտ Հիլլէր, յաջորդ օրը կը գրէր. «Ամէնէն տխմար յարձակումն էր այդ ընդդէմ արուեստին, գեղեցիկ ճաշակին, երաժշտութեան, բանաստեղծութեան»։

Ուրիշ քննադատ մը, Հայնրիխ Տորն, կը գրէր ... [illegible] ... երգեհոնները հաւաքէիք կրկէսի մը մէջ եւ նուագէիք իւրաքանչիւրը տարբեր եղանակով մը, վակնէրեան կատուներու երաժշտութեան ... [illegible] ... խայտառակ չափով ըլլար արդիւնքը ապահովաբար»։

Օթթօ Գումպրէխտ կը գրէր. «Երաժշտութեան վախճանն է այս, քաո՛ս»։

Ուրիշ քննադատ մը. «Հեռ մը տափակութեան ու տխմարութեան»։

Մօրկընզայթունկ թերթին քննադատը կը գրէր. «Անասնական ... թիւն մը, որ ականջ կը պատռէ»։

Այսպէս բերքը էին քննադատները, եւ Վակնէր, յուսահատած, 3 Մայիս 1864ին, կը խորհէր այլեւս վերջ տալ իր կեանքին։ Ու թերեւս գործադրէր այդ որոշումը, եթէ Պաւարիոյ թագաւորը կանչած չըլլար իր մօտ։

Եւ դեռ ի՛նչ վիրաւորական ու կոշտ բացատրութիւններ։

Այսպէս են միշտ քննադատները հանճարին եւ տաղանդին առջեւ։

ՎԱՍՆ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ

Եւ ես լքայ յամենեցունց,
կարեայ եւ անանկացայ
Գիրք Յոբայ, Գլ. Զ. 18

Մարդիկ շատո՞նց դադրեր են մարդ ըլլալէ,
Իսկ ես, ահա, ձանձրացեր եմ ինքնիմէ։

Ա՜խ, կ'ուզէի մոռցուի՜լ, մոռցուի՜լ ամէնէն,
Կանչուելու ոչ իսկ անուն մ'ունենալ,
Բա՜ւ էր ինծ թիւ մ'իբրեւ անուն, — 13,
Որպէսզի երբ նեղցին մօտ, յոգնաբեկ,
Պահ մը կանգնիմ եօթը կողմեր, ծեռնածալ,
— «Ձգէ ինծ, ծօ՛...» պոռան ինծ մէք խորքէն։

Ձուկ մը խաղող, տիկի պանիր, օթեկ հաց,
Թաշկինակիս վրայ փռեմ եւ ուտեմ,
Ու գինովնա՜մ հոտէն ծամած պատառիս,
Ի՞նչ փոյթ, ճամբէն անցնողը թո՜ղ դիտէ զիս,
Միջօրէին, արտի մը մէջ, յոգնադէմ,
Բազիկ, մինչեւ մազոտ ծիծերս՝ կուրծքս բաց։

Կումով մը ջուր, գլգլա՜ն ջուր լեռնահամ,
Վար դնելու համար պատառս իմ աղի,
Մինչ քոսոտ շուն մը գար ժաղվել, եղբօր պէս,
Հացի փշրանքն, ինկած կոչուած, իմ գրկէս,
Երբեմն ա՛ն ալ աչքիս նայէր կողմնակի,
Ու մեղքնա՜ր, մեղքնար ինծ շո՛ւնն անգամ։

Քուրձն որ հագնիմ, նաթած հոգի պէս սեղմէ՜ր
Ուսերս ի վար, լայն կողերէս ու մէջքէս,
Թուղի նրման փոթփոթէ՜ր դէմքս դանկրած,
Ու երբ ժպտիմ մանկան մ'աղուոր բաղցրիկաչեաց,
Ցանկա՜յ ինծմէ, խոյս ու վայրի ժպիտէս,
Ժպիտս անգամ բիրտ, անճանաչ ու աւեր։

ՔՐՄՈՒԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—·—

Բանաստեղծ Եղիշէ Չարենց, Երեւան, գրողներու տան մէջ դասախօսութիւն մը տուաւ վերջերս հայ մանկական գրականութեան մասին։

Ներկայացնելով յետոյ մանկական գրականութեան զարգացման զանազան շրջանները, ըսաւ թէ վերջին երկու տարուան ընթացքին խոշոր նուաճումներ կատարուած են այդ ասպարէզին մէջ։ Եւ գնահատելին այն է, որ մանկական ինքնայեղ գրականութիւնը ներկայիս կը գերազանցէ թարգմանածը։ Թերեւս այն պատճառով, որ օրուան հարց դարձած է մանկական գրականութիւնը։ Երեւանի արդի գրողներէն շատեր լոյս ընծայեցին բաւական յաջող գործեր։ Մ. Զորեան տուաւ Հերոս կամուրջը, Ալազան՝ Խորհուրդները համար, Վ. Նորենց՝ Կարմիր ներսը, Մ. Արմէն՝ Կիրօ։

Չարենց ցոյց տուաւ նաեւ թերութիւնները որ կատարուած են մանկական գրականութեան մէջ։ Եւ գրողներուն ուշադրութիւնը հրաւիրեց մանուկներու գրքի գեղարուեստական ներկայացման, յստակ մաքրութեան եւ յատկութեան վրայ։ Նոյնպէս մանուկներու գրքի ներկայացման եւ տպագրութեան ձեւերուն մասին։

Այս դասախօսութենէն յետոյ բացուեցաւ վիճաբանութիւն մը, որուն մասնակցեցան Ալազան, Սիմակ, Վ. Գայֆէճեան, Ստ. Էփրիկեան, Գ. Բեն, ինչպէս նաեւ ուսուցիչներ Գասպարեան, Մամիկոնեան։ Մանկական գրականութեան խնդիրներու մասին բանաձեւ մը մշակելու համար ընտրուեցաւ յանձնախումբ մը, որուն կը մասնակցին Չարենց, Սիմակ, Նորենց, Մխ. Խնկոյեան, Գ. Մահարի, Տ. Խաչվանքեան, Վ. Գայֆէճեան եւ Գ. Բեն։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ֆութպոլ

— —

«Յրանսայի Բաժակին» վերջնաթեր երկու մրցումներուն վիճակահանութեամբ հետեւեալ արդիւնքը տուաւ.

ՍԷԹ ընդդէմ Էքսէլսիօր-Ռուպէի
Ֆան » Ռասինկ-Ռուպէի

Այս երկրորդ մրցումը անցեալ տարուան ֆինալին կրկնութիւնն է։ Ռուպէ պիտի կրնա՞յ իր վրէժը լուծել այս տարի։

Երկու մրցումներն ալ տեղի պիտի ունենան Փարիզ, «Փարք տէ Բրէնս»ի մէջ, հետեւեալ կարգով.—

Շաբաթ 8 Ապրիլ. Ֆան — Ռասինկ-Ռուպէ։

Կիրակի 9 Ապրիլ.— ՍԷԹ — Էքսէլսիօր-Ռուպէ։

Իր ատենին պիտի խօսինք այս երկու կարեւոր մրցումներուն մասին։

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք «ՅԱՌԱՋ»ը

— Անմիտ, կ'ուզես որ ... [illegible]

[illegible]

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Յ.

Փարիզ եւ արուարձանները

ԲԻԻՈՅՍՓՕՐ խումբի ժողովը յառաջիկայ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը … A Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր … ներկայութիւն:

ՀՐԱՉԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Հ. Յ. Դ. ՇԱՎԱՐՇ «Արզումանեան» խումբի ժողովը վաղը, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Դիւան

ՓՈՆՄԱՆ ՕՏՏՕՆ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. «Վասպուրական» նոր ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՀՐԱՅՐ, ՍԱՍՈՒՆ, ԳՈՒՐԳԷՆ ԿՈՉՆԵ ու ԱՐԱ … խումբերը այսօր Կիրակի ժամը …ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անպայմանօրէն: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» խումբի ընկերական ժողովը այսօր Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին Օթէլ Թէրմինիւսի սրահը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն.

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը այսօր Կիրակի առաւօտ ժամը …30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անպայմանօրէն: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Լա-Սիօթայի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ
եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ, ԺԱՄԸ 2.30ին
Գեղարուեստական բաժին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Բժշկական դասախօսութիւն

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԴԳՐՈՑԱՍԷՐԻ ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
1, Rue du Midi, (Place de la Mairie)
կը խօսին՝ Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ՝ Թոքերու առողջապահութիւնը,
Փ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ եւ ՕՐ. Զ. ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ՝ կարմիր խաչերու մասին
Երգ. արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ: Մուտքը ազատ է:

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՍԷՆ ԿՐԱՍԻԷՆԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ
ՔՈՅՐ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ԻՆ
Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ
26, Rue Troyon, Sèvres
կը նախագահէ՝ Գ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ
Բացման խօսք՝ ԳԵՐ. ՊԵՏՐՈՍ Ծ. Վ. ՔԷՏԻՃԵԱՆ
Համերգ՝ ղեկավարութեամբ փրոֆ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ
կը ներկայացուի՝ ՆՕԹԸ ԽԵՆԹՆԵՐԸ (զաւեշտ)
ՄՈՒՏՔ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

ՍԵՐԱՍՏԻՈՅ «ԱՅԳ» ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ Նոր Սեբաստիոյ մէջ շինուող «Այգ» Արամեան դպրոցի
Հասոյթին 100էն 10ը կը յատկացուի Սուրիոյ աղէտեալներուն:
12 ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ
29, Ave. Mac-Mahon, Paris (17) - Métro: Étoile
կը նուագէ արժանթինեան ծիւյակաւոր օրքէսթր **MANUEL PIZARRO**
Attractionներուն եւ սերպանթայ մասնակցութիւնը կը բերէ ռուսական եւ իտալական բեմերու յայտնի երգիչ Պ. ՕՆԿԱՐ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ.
Արեւելեան նուագ. Պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով:
ՄՈՒՏՔ ԿԱՆԱՆՑ 7.50 ՖՐԱՆՔ, ԱՐԱՆՑ 10 ՖՐԱՆՔ:
Նախօրօք տոմսերը ապահովելու համար դիմել.— ԴԵՐՁԱԿ ԳԱՐԱԲԵԱՆ, 5, rue Mignon, Paris (5). Նպարավաճառատուն ՀԱՃԸՆԼԵԱՆ, 42, rue Tourtille, Beleville. Սափրիչ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, 86, rue Rébéval. MERIDIONAL, 8, rue du Chateaudun.

ՕՐ. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԹԷՅԻՆ (Վ. վարդեանի)

Salle de Conservatoireի մէջ,
2 bis, Rue du Conservatoire Métro: Bonne-Nouvelle եւ Cadet
11 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը ճիշդ 8.45ին

Կը մասնակցին ... ժամանած յայտնի ... ՍԱՐԱՄՈՎԱ
Գ. ԼԵՒՈՆ ՅԱՐՈՒԹ, ջութակներ՝ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, թմբուկներ՝ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԽԱՆՃԵԱՆ;
Պարողներ՝ ՍՕՒՐԷՆԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ.
Ջութակահարուհի Օր. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ կը նուագէ խրախճանքի տեսարանին մէջ:
ԳԻՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ.— Պէնուար եւ թիկնաթոռ 20, լօժ 15, եւ 10, երկրորդ կարգ 7, ամֆի 5 ֆրանք
Տոմսերը կը ծախուին սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը կիշէն:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

կարի վարժութիւն ունեցող գործաւորուհիներ: դիմել՝
տիկին ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆի
14, Passage de Puebla, Փարիզ (19), մէթրօ՝ Bolivar եւ Combat.

17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

19 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին **Société Savantes**ի մէջ
8, Rue DANTON, Paris (6), ՄԷԹՐՕ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ՝ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ ԵՒ ԷՔԻՆՃԵԱՆ
Ճազ եւ նուագախումբ, քօթիյօն, թօմպոլա՝ կը շահին 3 արժէքաւոր նուէրներ:
Ժամը 22ին ՄԵԾ ՏՈՂԱՆՑՔ Օրիորդներու եւ Տիկիններու, որոնց մազերը գեղարուեստօրէն յարդարուած են Հայ սափրիչներու կողմէ
ԺԱՄԸ 23էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ ԱՆԸՆԴՄԷՋ ՊԱՐԵՐ
ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ   ՄՈՒՏՔ՝ ԿԻՆԵՐՈՒ 6 ՖՐ. ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐ.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՄԱՐՏ 1933

7 Mars 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2130

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ ԽԵԼՔ ՓՈԽԱԴՐԱԾ ԷՐ

Ճակատագրուա՞ծ է որ, ամէնէն պարզ դէպքերուն առթիւ ալ, մեր ճերմակը, ճերմակը սեւ պիտի ներկէ հակադաշնակցական մամուլը:

Ընթերցող չպիտի ունենայինք, եթէ անաչառ քննութիւն մը կատարած եւ եզրակացութեան մը յանգած ըլլային:

Այդ առաքինութիւնը շատոնց դարակը նետած են մեր հակառակորդները:

Եւ, առանց պրպտումի, գոնէ առանց ուրիշներու քննութեանց արդիւնքին սպասելու, իրենց նստած տեղէն վճիռ կ'արձակեն:

Ահա վերջին փաստը, — Կրընոպլի դէպքը:

Լուրը հասած օրն իսկ, մենք չվարանեցանք մեր տեսակէտն յայտնելու, դատապարտելով «պարբերաբար դառնալ խաղցնելու վրդովիչ երեւոյթը»: (ՅԱՌԱՋ, 28 փետր.):

Միեւնոյն ատեն, պարզեցինք այս վրդովիչ դէպքերուն ներքին պատճառները: (ՅԱՌԱՋ, 1 մարտ):

Ֆրանսական երեք թերթեր Կրընոպլի դէպքը նկարագրեցին այնպէս ինչպէս գրած էր մեր թղթակիցը: Անոնք նոյն իսկ աւելի շեշտած էին խռովարարներուն յարձակողական ընթացքը:

Մնացեալը դատարանին գործն է եւ բոլորս ալ պարտաւոր ենք սպասել անոր:

Այս կամ այն թերթը կրնան լեզու փոխել մէկ - օրէն միւսը: Բայց չեն կրնար փոխել բուն իրողութիւնը, — ո՛վ սարքեց հանդէսին խանգարումը, ո՛վ գրգռութիւն սերմանեց եւ նախայարձակ եղաւ:

Արդ, Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, որ տարօրինակ աշխուժացեր, աւելի ճիշդ՝ կատղեր է քանի մը շաբաթէ ի վեր, մարտ 4ի թիւին մէջ հրատարակած է խառն ի խուռն տեղեկութիւններ:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ «Ապառաջ» կ'ուզէ ապացուցանել թէ բուն իսկ հանդէսին կազմակերպիչներն են դէպքին պատասխանատուները:

Այս առթիւ խմբագրական մը կը խոստանայ ռամկավար պաշտօնաթերթը: Բայց անհրաժեշտ չէ սպասել անոր, հասկնալու համար իր տեսակէտը:

Մէկ հատիկ խորագիր՝ մարտ 4ի թիւին մէջ, կը բացատրէ ամէն բան:

Լուրին գլուխը, երկու խորագիրներէ յետոյ, կը կարդանք հետեւեալ չնաշխարհիկ վերնագիրը. —

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ ԶԷՆՔ ՈՒ ՌԱԶՄԱՄԹԵՐՔ ՓՈԽԱԴՐԱԾ Է ԺՈՂՈՎԱՐԱՀԸ:

Այս պատմութիւնը պատմած է եղեր ականատես Հայ մը՝ Ֆրանսական թերթի մը թղթակցին, յայտնելով թէ «ինք յաջողած է առնել թիւը այն ինքնաշարժին որուն մէջ՝ նստելով փախած են խռովարարներէն ոմանք»:

— «Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ այդ ինքնաշարժը ոչ միայն կռուողներ փոխադրեր է ժողովարահը, այլ եւ մեծ քանակութեամբ զէնք, ինչ որ ցոյց կու տայ, կ'ըսէ, թէ խռովարարները աւելի մեծ եւ աւելի արիւնահեղ կռիւ մը կ'ակնկալէին»:

Ինչպէս ըսինք, այս մէկ հատիկ խորագիրը՝ խոշոր սեւ տառերով, բաւական է պարզելու ռամկավար պաշտօնաթերթին սեւ հոգին:

Խորագիրը գրուած է առանց ո՛ր եւ է վերապահութեան: Նոյն իսկ առանց չակերտի:

— Ինքնաշարժ մը զէնք ու ռազմամթերք փոխադրած է ժողովարահը:

Դժբախտաբար մեր ձեռքին տակ չունինք Ֆրանսերէն այն թերթը որմէ քաղուած է այդ լուրը: Ոչ ալ գիտենք թէ այդ ականատեսը ո՞րն է իր յայտարարութեան, կամ բաւարար Ֆրանսերէն գիտէ՞:

Բայց մանրամասնութիւններ են ասոնք: «Ապառաջ», որ «ողջախոհութեան» մրցանիշը կոտրած է իր միւս պաշտօնակիցներուն հետ, անշուշտ բան մը գիտէ որ նոյնութեամբ խորագրի վերածեր է այդ պժգալի ցնդաբանութիւնը.

— Ինքնաշարժ մը զէնք ու ռազմամթերք փոխադրած է ժողովարահը:

Անշուշտ ուրիշ ինքնաշարժ մըն ալ նոյնքան խելք փոխադրած է ռամկավար պաշտօնաթերթին խմբագրատունը, քանի որ լրջօրէն հաւատացեր, հրատարակեր եւ ի լուր աշխարհի տարածեր են այդ գիւտը:

Եւ չզարմանանք, եթէ վաղը նոյն էջին վրայ կարդանք թէ՝ «ոչ միայն ինքնաշարժ մը զէնք եւ ռազմամթերք փոխադրած է», այլ եւ ... դաշնակցական հրասայլ մը (թանք) պատրաստ կը սպասէր Գայա փողոցին անկիւնը, ջարդուփշուր ընելու համար ռուցարարները: Թէ օդանաւ մըն ալ կը սաւառնէր ժողովարահին վրայ:

Այսպէ՞ս կը գրուի մեր պատմութիւնը:

Ինքնաշարժ մը լեցուն ... խելքով գրի առնուած այս «մարգարիտ»ներն են որ, թերթէ թերթ արտատպուելով, կը կազմեն մթնոլորտ, « կը լուսաւորեն » հանրային կարծիքը, եւ ... կ'ապահովեն գաղութներու խաղաղութիւնը:

Ո՛չ արհեստով խառնակիչներ գոյութիւն ունին, ոչ Հօկ, ոչ ռամկավարի դաւեր՝ բոլոր գաղութներու մէջ, այլ միայն ... դաշնակցական ինքնաշարժներ որ զէնք եւ ռազմամթերք փոխադրելով ժողովարահէ ժողովարահ, կռիւ կը յարուցանեն եւ արիւն կը թափեն:

Հեռո՛ւ մեզմէ՝ զուարճանալու ո՛ր եւ է տրամադրութիւն:

Կրընոպլի դէպքը մէկ արարն է քստմնելի ողբերգութեան մը, եւ կ'արժէ նորէն քննել:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԻՏԻ ԽԱՂԱՂԻ ԳԱՂՈՒԹԸ

Տիկին Զապէլ սուտ ըսաւ, ինքզինքը խաբեց, շուքինները խաբեց, բայց վերջապէս օր մըն ալ ստիպուեցաւ մեկնիլ Հայաստան, իր շատ գոված երկիրը: Անշուշտ կը ցաւի, որ սուտը իրաւ ելաւ, թէեւ կը խորհի, որ քանի ֆրանսացի ֆաշաֆացուհիի բուրգը գրպանն է, քանի Ֆրանսացուհիի իր անցագիրը ծոցին է, շա՛տ առիթ կը գտնէ երթալու եւ ... ա՜խ, վերադառնալու: Պիտի ըսէք, կարօտի մեծ ցաւ չպատճառելու համար արտասահմանի իր բարեկամներուն: Արդարեւ Փարիզի իր բարեկամները գինեձօն մը սարքեր էին իրեն ի պատիւ, կիրակի երեկոյ:

Վ. Թէքէեան բաժակը առաւ եւ ըսաւ. — Կը ցաւիմ, կը ցաւիմ, անոր համար կը ցաւիմ, որ ի՛նչպէս պիտի կրնամ զրկուիլ ընկերուհիէս:

Վ. Թաթուլ, նուազ զգածուած չերեւնալու համար, առաջարկեց խմել «գաւառներուն մէջի ծիածանը Տիկին Զապէլի կենաց», — առանց այնպիսի գեղեցիկ, աստուածային խօսքեր են, որ բողոն ալ անմահացաւ, լողն ալ ապահովաբար:

Ա. Չօպանեան ըսաւ թէ ի՛նչ մեծ քաջութիւն կը համարէ տիկնոջ մեկնիլը, ես գացի եւ եկայ, եւ իմէ առաջ:

Տօքթ. Ամատունի ուրախութիւն յայտնեց, որ տիկինը կ'երթայ «սոցիալիզմ կառուցելու», — մենք ալ յայտնենք մեր ուրախութիւնը, որ տօքթէօրը յառաջդիմեր է մինչեւ «սոցիալիզմ»:

Ա. Խաչիկեան բերան մը հայհոյեց Դաշնակցութեան, իբրեւ բաժականառ: (Կը խնդրուի իր բարեկամներէն, որ զգացնել տան այս նախկին Դաշնակցականին որ եթէ մոռցած է իր բառերը Հայաստանի մասին՝ այն օրը երբ դուրս ելաւ սահմաններէն, ապդարապէս եւ քաջաբար հայհոյելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան, մեկնի ինք ալ Հայաստան, եւ այնտեղէն հայհոյէ Դաշնակցականներուն, — այն ատեն մենք պիտի հիանանք իր քաջութեան վրայ եւ պիտի մոռնանք շատ մը բաներ, որ ըսաւ արտասահմանի մէջ, կամ ըսել թէ դժուար բան չէ քիչ մը լուրջ կենալ):

Ամէնէն վերջ բաժակը բարձրացուց Ա. Շահմուրատեան:

— Երգէ՛, երգէ, պոռացին բոլորը:

— Ի՞նչ, բանաստեղծը, վաճառականը, բժիշկը, կօշկակարը իրաւունք ունին խօսելու եւ ե՞ս չունիմ միայն: Ո՛չ, ես ալ կ'ուզեմ ճառ ըսել եւ հասկցնել ձեզի թէ ձեր բոլորին ըսածը փրփուր է միայն. դուք բոլորդ միայն փրփրցնել գիտէք, զարծել ոչ ... (ապաուպա):

Ի՞նչ օգտակար դաս մըն էր այս, կեցցէ՛ս Հայոց սոխակը:

Վերջապէս ըսին, ըսին, ճառեր կարդացին եւ տիկինը կը մեկնի շուտով:

Եւ կը խաղաղի արտասահմանը, զէթ քիչ մը:

ԱՐԱՋ

ԱՐՋԱՌՆԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՆԵՆ ...

«Ճիմհուրիյէթ» կը գրէ. — Մեր արջառներուն մեծ մասը Ռուսաստան կը ներածուի: Այս տարի, ներածման եղանակը հասած ըլլալով հանդերձ, թաժնեցուցակի, փոխանակման եւ «տըվիզ»ի պատճառաւ, արջառի արտածումը բոլորովին կանգ առած է: Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, Արեւմտ. Անատոլուի մէջ 600 հազար գլուխ կենդանի կայ: Հօտի տէրերը մեծ մտահոգութեան մատնուած են: Կենդանիներուն գինը շատ ինկած ըլլալով, կաթն ու պանիրը եւս արժէք չեն ստանար: Փարախները, շատ տեղ, երեսի վրայ ձգուած են: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ եթէ արտածման համար արագ հնարաւորութիւն մը չստեղծուի, մեր երկրին արջառի գործը անօրինակ վնասներու պիտի ենթարկուի, ու դարմանումը շատ դժուար պիտի ըլլայ: Քանի մը ամիսէն միացեալ երկիրները եւս իրենց կենդանիները հրապարակ պիտի հանեն: Յոյները 1931ին 4 միլիոն ոսկիի կենդանի գնեցին մեզմէ: Այս տարի մէկ միլիոնէն ալ պակաս է:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱԶԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ ՍԷՆԹ ԱԼՊԱՆ, 2 մարտ. — Աննախընթաց երկրորդ անգամ ըլլալով, 60 ֆր. կը ղրկեմ զոր հաւաքեցի նախանցեալ կիրակի, հետեւեալ հայրենակիցներէ: Եթէ Նախաձեռնողները չպակսին նոյն նուիրական գործին զոհացուցիչ արդիւնք տալու համար, ժողովուրդը միշտ ալ կու տայ իր լուման: *Գ. Փօլաճեան*

14րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Զաւէն Փալուեան	5
Խաչատուր Թորիկեան	5
Վահագն Սառէբեան	5
Ռուբէն Թէրզեան	5
Գրիլէնեան	5
Նշան Սվաճեան	5
Աւետիս Պօղոսեան	5
Կ. Ջէօրեան	5
Քանի մը հոգի	[illegible]0
Գումար	[illegible]
Մարտ 5ի գումարը	3386
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	3446

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ՅԱՂԹԵՑԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հիթլէր կացութեան տէր ու տիրական

Ինչպէս կը նախատեսուէր, ազգայնականները յաղթեցին մարտ 5ի ընտրութեանց մէջ, շնորհիւ իրենց անօրինակ բացառիկ միջոցներուն: Ձախակողմեան տարրերը զրկուած էին ընտրական պայքարի ազատութիւններէն: Եւ սակայն, կրցան չօչափելի արդիւնքներ ստանալ:

Այս անգամ աւելի բազմաթիւ էին քուէարկողները: Նախորդ ընտրութեան մասնակցած էին 35,401,694 հոգի. իսկ կիրակի օրուան ընտրութեան՝ 39,180,000 հոգի: Առաջին տեղեկագրին համաձայն, Հիթլէրականները շահած են հարիւրին 44, ազգայնականները՝ հարիւրին 8. որով երկու հոսանքները միասին կ'ունենան հարիւրին 52: Այսինքն, կրնան դառնալ տէր եւ տիրական խորհրդարանին

Առաջին արդիւնքը. — Հիթլէրականները շահած են 17,300,000 քուէ կամ 288 աթոռ (Նախորդին մէջ ունէին 195). ընկերվարականները՝ 7 միլիոն քուէ կամ 118 աթոռ (Նախորդին մէջ՝ 121), համայնավարները՝ 4,843,000 քուէ կամ 81 աթոռ (Նախորդին մէջ՝ 100) եւայլն: Երեսփոխաններու ընդհ. թիւն է 648:

Հիթլէրի հոսանքը սրընթաց վերելք մը ունեցաւ վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին. 1928 մայիսի ընտրութեանց մէջ՝ շահած էր քուէներու հարիւրին երկուքը. 1930 սեպտեմբերին շահեցաւ հարիւրին 19, 1932 յուլիսին՝ հարիւրին 37, 1932 նոյեմբերին՝ հարիւրին 34. իսկ այս անգամ՝ հարիւրին 44:

Հակառակ ընդհանուր ջղագրգռութեան, մեծ դէպքեր չպատահեցան կիրակի օր: Միայն երեք հոգի սպաննուեցան խռովութեանց պահուն, մինչ նախապէս աւելի ծանր արիւնհեղութիւններ պատահած են:

Քուէարկութեան մասնակցեցան նաեւ արտասահմանի Գերմանացիները, դիմելով հնարամտութեան եւ լեցնելով քուէթուղթերը: Պարսելոնայի (Սպանիա) Գերմանացիները քուէարկեցին գերմանական շոգենաւի մը մէջ: Երկու հազար քուէարկողներ կային, բայց շոգենաւը բաւարար նաւակներ չունենալով միայն 777 հոգի կրցան մասնակցիլ: Մաս մը քուէարկեց առտուն, ուրիշ մաս մը՝ իրիկունը: Մասնակցողներէն 508ը իրենց քուէները տուին Հնացիներուն (Հիթլէրականի).

⁂ Կառավարութիւնը կը շարունակէ իր խստութիւնները՝ ընդդիմադիր տարրերուն դէմ: Կիրակի առտու 300 Հիթլէրական զինուորներ բռնի գրաւեցին Համպուրկի քաղաքապետարանը, այդ ազատ քաղաքի Ծերակոյտին իշխանութիւնը յանձնելով իրենց կուսակից ծերակուտականի մը: Թէ Ծերակոյտը եւ թէ քաղաքապետը բողոքեցին, բայց անօգուտ:

Նոյն ձեւով գրաւուեցաւ նաեւ Ալթոնայի քաղաքապետութիւնը, որ կապուած է Համպուրկի հետ:

ՈՍԿԻԻ ԵՒ ԱՐԾԱԹԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Նախագահ Ռուզվէլթ նոր հրամանագրով մը արգիլեց ոսկիի եւ արծաթի բոլոր արտածումները:

Միեւնոյն հրամանագրով սեղանաւորական բոլոր գործողութիւնները պիտի ընդհատուին մինչեւ մարտ 9:

Քարիւղ կը փնտռեն Ալպանիոյ մէջ

Իտալիոյ հաղորդակցութեանց նախարարը 200,000,000 լիրէթ վարկ պահանջեց խորհրդարանէն, լրացնելու համար Ալպանիոյ մէջ կատարուած կարգ մը ուսումնասիրութիւններ, որոնց նպատակն է քարիւղի հորեր գտնել: Պահանջուած գումարը պիտի բաժնուի 1933 — 34ի, 1934 — 35ի, 1935 — 36ի եւ 1936—37ի նիւթական տարեշրջաններուն վրայ: Կ'ըսուի թէ յուսալից արդիւնքներ տուած են Տէվոլ գետին շրջակաները կատարուած պեղումները:

ՄՈՐԱԹՈՐԻՈՄ ԱՄԲՈՂՋ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Նախագահ Ռուզվէլթ բացառիկ իրաւունքներ կը պահանջէ

Արդէն իսկ անօրէն համեմատութիւններ ստացած է Մ. Նահանգներու սեղանաւորական տագնապը:

Կիրակի օր գրած էինք թէ 30 նահանգներ մորաթորիոմ հռչակած են մինչեւ երեքշաբթի: Վերջին պահուն հոսանքին միացաւ նաեւ Նիւ Եորքի նահանգը, որ ամուր կը համարուէր: Շատ չանցած, 48 նահանգներէն 47ը մորաթորիոմ հռչակած էին, իրենց բառով «արձակուրդ»: Վերջին պահուն միացաւ հարաւային Քարոլինան եւս: Որով, 48 նահանգներ մինչեւ երեքշաբթի (այսօր) դադրեցուցած կ'ըլլան ամէն գործառնութիւն: Հաւանական է որ մէկ շաբաթ եւս «արձակուրդ» տրուի:

Նախագահ Ռուզվէլթ իր բացման ճառին մէջ խոստովանելով տագնապին ծանրութիւնը, բացառիկ լիազօրութիւններ պահանջեց. « Այնքան լայն որքան պիտի տրուէին եթէ արտաքին թշնամի մը արշաւած ըլլար մեր վրայ»: Այս առթիւ, շեշտեց թէ անհրաժեշտ է 1. Խիստ հակակշռի ենթարկել վարկային հաստատութիւնները, — 2. Հանրօգուտ շինութեանց ձեռնարկել, գործ հայթայթելու համար գործազուրկներուն, — 3. Արտաքին լաւ քաղաքականութիւն մը վարել.

Ռուզվէլթի կարծիքով, բոլոր ժողովուրդները գրացիներ են որոնք գրացնութեան սովորական սկզբունքները յարգել հանդերձ, պէտք է ջանան սիրել իրարու գրացիներ:

Ճառին ամէնէն կարեւոր մասը այն է որ բացառիկ լիազօրութիւններ կը պահանջէ: Ամերիկեան Սահմանադրութիւնը ճշմարիտ դիկտատորի մը կը վերածէ նախագահը, պատերազմի պարագային, ինչպէս եղաւ նախագահ Ուիլսըն.

Կը կարծուի թէ Նախագահը կողմնակից է նոր թղթադրամ հանելու: Գոնէ այդպէս կը մեկնուի իր ճառին հետեւեալ պարբերութիւնը, — « Պէտք է հաստատել բաւարար եւ առողջ դրամ մը»: Այս առթիւ, Պ. Ռուզվէլթ խստօրէն ձաղկեց այն միջնորդները որոնք խարդախութեանց կը դիմեն, խուճապ ստեղծելու համար:

⁂ Լոնտոնի մէջ մեծ մտահոգութեամբ կը հետեւին ամերիկեան տագնապին

⁂ Արդէն իսկ հրապարակ ելած է նոր դրամ մը, «վարկի մուրհակ», որ պիտի գործածուի սովորական դրամին տեղ: Առաջին առթիւ հրապարակ հանուեցան 1—20 տոլարնոց թուղթեր, համագումար 250 միլիոն տոլար արժէքով: Դրամատուները կ'ուզեն համաձայնութիւն մը կնքել, այս թղթադրամը ընդհանրացնելու համար:

Մորաթորիոմ հռչակուեցաւ նաեւ Քուպայի եւ Փորթօ Ռիքոյի մէջ:

⁂ Պ. Ռուզվէլթ արտակարգ նիստի հրաւիրելով իր դահլիճը, քննութեան ենթարկեց կացութիւնը: Որոշումը գաղտնի կը պահուի: Բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ քննուած են հետեւեալ խնդիրները. — Փոքր կտրօններ հրապարակ հանել, ներկայ դրամին տեղը բռնելու համար. —2. Երկարաձգել դրամատուներու մորաթորիոմը. — 3. Սահմանափակ արգելք մը հաստատել ոսկիի արտածման դէմ: Նախագահը արդէն ունի այս իրաւունքը, բայց կը խորհին միեւնոյն ատեն թոյլ չտալ որ երկրին մէջ ալ ոսկի քաշուի դրամատուներէն:

⁂ Մորաթորիոմին հետեւանքով, 1500 միլիառ տոլար անշարժութեան դատապարտուած է:

Մ. Նահանգները ունին 6150 ազգային դրամատուներ որոնց հարստութիւնը կը հասնի 23,367,711,000 տոլարի. 10,455 պետական կամ առեւտրական դրամատուներ՝ 9,478,800,000 տոլար հարստութեամբ. 1235 թրըսթ — ընկերութիւններ՝ 13,118,000,000 տոլարով. 227 մասնաւոր դրամատուներ՝ 55 միլիոն 400,000 տոլարով. 1096 խնայողական դրամատուներ՝ 11,020,577,000 տոլարով: Համագումար 57 միլիառ 40 միլիոն տոլար կամ 1426 միլիառ 12,200,000 ֆրանք:

Կարմիր մասնագէտներու կը յանձնեն Կոլխոզները

Կիրակի օր Մոսկուայէն եւ Լէնինկրատէն ճամբայ ելան 2700 համայնավարներ որոնք յատկապէս մարզուած եւ ընտրուած են, վարելու համար հաւաքական տնտեսութիւնները (կոլխոզ): Հայամթերումի ձեռնարկը ձախողած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՑՐԴ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Նախորդ երկու յօդուածներով խօսեցայ Թուրքիոյ տնտեսական համաժողովի կարգ մը որոշումներու մասին, ասոր անոր գնահատումը՝ երկրին ճարտարարուեստի մասին կրցած ըլլալու համար այս ծանօթութիւնը, հարկ է յիշել որ ժողովը զբաղեցաւ, նաեւ, հետեւեալ հարցերով.—

1 — Վառելանիւթ

2 — «Բիւրոկրատիզմը»՝ ճարտարարուեստի մէջ:

3 — Պետական գնումներու մէջ տեղական ապրանքներու հոգ տանիլ:

4 — Ճարտարարուեստական ուսուցում:

5 — Փոխադրական միջոցներ:

Հարկ չկայ այս հինգ հարցերու մասին երկար բարակ խօսելու: Նախորդ յօդուածներէս մէկուն մէջ անցողակի խօսեր էի 4րդ կէտի մասին: Աւելցնեմ, որ Թուրքիան կը տառապի մասնագէտի պակասէն: Գրեթէ բոլոր գործատուներուն մէջ ղեկավար վարիչները օտարներ են: Կ'ավելնան՝ կը չասցնեն, 5ը՝ 20 ցուց կուտան, բայց, երկրին մէջ, Թուրքիա, նոյն իսկ վերջին 10 տարիներու ընթացքին, ճարտարարուեստին ճիւղին յառաջ մասնագէտներ չկրցաւ հասցնել: Փոխադրական միջոցները, 5րդ կէտ, ուրիշ ցաւ մըն է: Զանազան առիթներով, այս էջերուն մէջ խօսած եմ այդ մասին. կամուրջ, երկաթուղի եւայլն. այո, բայց, երկին չեղու աժան փոխադրել մարդիկն ու բեռները: Պատճառը պարզ է — Շինութեան մեծ ծախքերէն զատ, փոխադրական միջոցները (օգնելու) ընթացիկ ծախքեր ունին: Երկար տարածութիւններու վրայ համեմատաբար քիչ են կայարանները, նոյն քաղաքներ, իրարմէ շատ հեռու: Նոյն, նաեւ, անոնց բնակչութիւնը: Գործերու պակաս: Ուրեմն, երթեւեկի նուազութիւն: Մարդը ո՞ւր երթայ եւ ի՞նչ ընէ: Իսկ գիւղացին կը նախընտրէ քալել կամ կառքը բռնել... Ժամանակի ըմբռնումը փոխուած չէ Անատոլուի մէջ, ոչ ալ՝ արագութեան պահանջ մը բուռնցած:

Քանի մը տողերով, ուրեմն, ծանօթանանք առաջին երեք կէտերուն վրայ:

Վառելիք.— Համաժողովը երկարօրէն զբաղած է այս խնդրով: Ան գտած է որ Թուրք ճարտարարուեստին արտադրած ապրանքները եթէ սուղի ապրանք կ'ըլլան, գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ վառելանիւթի սղութիւնն է: Ուրեմն, երբ հարց կը ծագի երկրին ճարտարարուեստի զարգացման մասին, պէտք է խորհիլ վառելանիւթերուն աժան հայթայթման մասին եւս:

Թուրքիոյ մէջ կան հետեւեալ վառելանիւթերը կամ ուժերը.

1 — Հանքածուխ

2 — Ելեկտրական հոսանք:

3 — Ջուր:

4 — Փայտածուխէ արտադրուած կոքեր:

5 — Մազութ կամ պէնզին, եւն.:

Ասոնք այն ուժերն են, որոնց ապահովումը համեմատաբար աժան է:

Համաժողովը կը խորհի, սակայն, որ հետզհետէ ուժ պէտք է տալ երկրին ջուրերուն օգտագործման ծրագրին: Բան մը, սակայն, որ մեծ ծախքերու կը կարօտի: Այս ուղղութեամբ դեռ ոչ մէկ լուրջ աշխատանք կը տարուի երկրին մէջ: Պատճառը այն է, որ ջուրերու օգտագործման ծրագիրը չի ծառայեր պատերազմական նպատակներու, ինչպէս, օրինակ, կամուրջը կամ երկաթուղին:

Գալով փայտածուխին, անիկա առանձին ու ցաւոտ խնդիր մըն է Թուրքիոյ համար: Քանի քանի անգամներ Թուրք յօդուածագիրներ ողբացին ծառերի Անատոլուն: Թուրք ժողովուրդը գիտէ թէ չունի ծառին հանդէպ սէր: Անխնայ կը կտրէ եղածներն ալ: Թշուառութիւնն ալ այնքան համատարած է որ իր խրճիթն անգամ ծառերով կը շինէ, նաեւ՝ փայտով, ցանկապատ, եւայլն: Իսկ վառարանին կամ ածուխին պատճառաւ անտառ չի մնար: Կարգ մը գործարաններ, հեռու ըլլալով հանքածուխի կեդրոնէն, փայտ կամ ածուխ կը վառեն: Նոյնիսկ՝ երկաթուղին... Անիկա ունի նաեւ այն անպատեհութիւնը որ երկրին անտառային հարստութիւնը կը փճանայ, յանուն... ճարտարարուեստական զարգացման: Այդ էր պատճառը, որ տնտեսական համաժողովը անհրաժեշտ նկատեց արգիլել փայտ կամ փայտածուխ գործածել այն գործարաններուն մէջ, ուր հանքածուխի պահանջք չկայ: Անիկա, սակայն, արգելք չէ, այլ յարաբերական բացառութիւն մը, որ դուռ կը բանայ չարաշահութեան: Երբ մանաւանդ երկրին մէջ անտառային պաշտպանութիւնը շատ խեղճ ու կրակ վիճակ մը ունի, քանի որ անտառապահները կը ստանան ամիսը ..մէկ ու կէս ոսկի:

Ասոր երկրորդ վնասը այն է որ երկրին հանքածուխին զարկ չի տրուիր: Եթէ բոլորը հանքածուխ գործածեն, անշուշտ կարելի է ընթացք տալ նոր հանքերու շահագործման, կամ եղածները ընդլայնել: Իսկ այս տեսակէտին կը հակադրուի այն առարկութիւնը թէ՝ հանքածուխը տարածելու համար մէկ միջոց կայ — զայն փայտէն ու փայտածուխէն աժան ընել ամէն տեղ: Իսկ աժանցումը, իր կարգին, սերտօրէն կապուած է փոխադրութեան միջոցներուն հետ, որոնց մասին խօսեցայ վերը:

Համաժողովը կ'առաջարկէ, նաեւ, ելեկտրականութիւնը աժանցնել:

Բյուրոկրատիզմը.— Համաժողովին քուէարկած բանաձեւը՝ այս մասին իր մէջ ունի լուռ խոստովանութիւն մը.— այն որ՝ Թուրքիոյ մէջ ճարտարարուեստը տնտեսական առողջ հիմքերու վրայ դրուած չէ: Ահա թէ ինչ կ'ըսէ այդ բանաձեւը.— «Ապրանքներու արտադրութեան արժէքը իջեցնելու տեսակէտէն, անհրաժեշտ միջոցներէն մէկն ալ բյուրոկրատիզմի աշխատանքի կերպերուն բարեփոխումն է: Արեւմտեան երկիրներու մէջ ամէն մէկ գործատան մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ գիտականօրէն կազմակերպուած (բաժինին), աշխատանքին հոն մասնագիտական վարժարաններու կողմէ կազմակերպութիւններ կ'ըլլան: Իսկ մեր երկրին մէջ, մասնագիտական ծանօթութեան պակասին պատճառաւ, մեր շատ մը գործատէրները անհոգ կը վարեն եւ ի զուր կը բարձրացնեն իրենց ապրանքներուն արտադրութեան գինը: Աւար ըսելու է՝ ճարտարարուեստի կեդրոններուն մէջ, ճարտարարուեստի ակիզբէն մինչեւ մինչեւ վերջը, միացեալ ջանքերով, մասնագիտական թերութիւնները սրբագրել իսկ պետութիւնը, իր կարգին, պէտք է տարր ժամադրութիւններ տրամադրէ, որոնք ուղղութիւն պիտի տան մեր հաստատութիւններուն»:

Երրորդ կէտը կարեւոր է այն տեսակէտէն որ կառավարութիւնը տեսակ մը զնորդ է երկրի արտադրութիւններուն: Օրէնքի մը համաձայն, ան իր գնումները պէտք է ընէ տեղական գործարաններէն՝ 10 առ հարիւր աւելի տալով: Անիկա իր օգուտը ունի, անշուշտ: Բայց, համաժողովը գիտել կուտայ, որ երկու անպատեհութիւն կը ծագի: Առաջին՝ կառավարութիւնը իր գնէ բաներ, որոնց պէտք չունի, Երկրորդ՝ օրինակին համաձայն չեն ըլլար մեծաքանակ յանձնումները: Ուրեմն, պէտք է շատ լաւ հսկողութիւն կատարել:

×

Երեք յօդուածներով ջանացի տալ Ցրդ անոնց. համաժողովի տեսակէտները Ընթերցողը նկատեց, անշուշտ, որ համաժողովը խանգարուած չէ երկրին ճարտարարուեստովը, զայն կը գտնէ դեռ շատ մանուկ, նպաստաւոր պայմանները չի տեսներ, ուշադրութեան կը յանձնէ շատ մը թերութիւններ ու կը խոստովանի բազմաթիւ արգելքներու գոյութիւնը՝ բարգաւաճման դէմ:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՑԻՑԱՂ

— Պարոն հովանոցավաճառ, երէկ այս հովանոցը ինծի ծախեցիք, ըսելով որ կօթը փղոսկր է, բայց կեղծ է եղեր:

— Տիկին, շատ կը զարմանամ, երեւի փիղերն ալ սկսած են կեղծ ակռայ գործածել:

×

— Բարեկամ, հիւանդ եմ, սաբիչ բժիշկի կ'երթամ զարմանումի, փոխանակ կենաց զարմանել տալու, ինչ գիտնամ, որ բաւական յաջող բժշկուհի է:

— Կնոջս զարմանք ինծ շատ սուղի կը նստի:

— Զարմանալի բան. քեզմէ ո՞րքա՞ն կը պահանջէ:

— Երանի՛ թէ դրամ պահանջէր: Ամիս մը Տօֆի, ամիս մը Վիշի, ամիս մը չեմ գիտեր ուր պէտք է երթալ, կ'ըսէ ու ինքն ալ միասին կուգայ:

ՏԵՂԱԻՈՐՄԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Գ.

Գ. — ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՏԵՂԱԻՈՐՈՒՄԸ

ՍՕՈՒՔ – ՄՈՒ. — Գիւղին կացութիւնը այժմ բոլորովին կայուն վիճակ ստացած է: Բոլոր արամադրելի հողերը արժեւորուած են, պարտէզները արդիւնաբեր, եւ կենդանիներու թիւր յիշելին բաւական՝ գիւղացիներու գաւառային աշխատանքին, փոխադրութեանց եւ անոնցմէն.

1932ի հունձքի արդիւնքը գոհացուցիչ էր, պտուղները, բանջարեղէնները եւ կաթնային արտադրութիւնները կարելի եղաւ ծախել Քըրըք – Խանի շուկան բայց դժբախտաբար այս տարուան շատ վար գիներով:

Տարուան ընթացքին 2500 պղպատու ծառ անկեցինք:

Առողջութ բարեկեցութեան եւ անմշակ հողի յետին մասերը պիտի ցանուին ներկայ շրջանին:

Առողջապահական վիճակը գոհացուցիչ է:

Բժշկականութիւն տարր կանոնաւորաբար գալով կը յաճախեն:

ՓՐԷ – ՄԻԼԻԹԷՐ. — Հայաշէն եւ Արաբիւ Հիւլէք գիւղերը մեծապէս զարգացան տարուան ընթացքին Գիւղացիները բարեկարգեցին իրենց տուները, ընդարձակեցին իրենց ախոռները ու մթերանոցները՝ համաձայն իրենց կենդանիներուն յաւելման եւ բերքին արդիւնքին: Այժմ ունին 450 արջառ լծկան մի, եւ հաւանցները լեցուն են հաւերով, բադերով ու հնդկահաւով:

Ցորենի բերքը նախորդներէն աւելի է, բանջարանոցները ու պտղատու ծառերը լաւ արդիւնք տուին Բէրուիէլի շուկան, ապրանք մեծաքանակ վաճառք շատ աժան գիներով, բայց շատ մը բերք՝ սեխ ու սխտոր մասնաւորապէս, մնացին անվաճառ:

Ու յեցին մեր տարած մեծաքանակ վաճառականները շատ ոչինչ գին արեին այդ ապրանքներուն քաղաքին մէջ առատութեան պատճառով, եւ ո եւ է վաճառում անկի չունենալու:

Հողերու արժեւորման աշխատանքները շարունակուեցան՝ հաստատուելով 4500 մեթր ջրանցք ոռոգման համար:

Այս աշխատանքները թոյլ պիտի տան որ այս ամռան 60 հեկթար աւելի տեղ սերմանենք եւ անձրեւի պակաս եթէ պատահի, կարենանք ոռոգել ամբողջ դաշտը:

Ծառեններու չորացումը կ'ապահովէ առողջապահական կացութեան բարելաւումը:

Միս Սէյէր աշխատանքին շնորհիւ գիւղերու առողջապահական վիճակը պատշաճ է:

1932ին անկեցինք 47,500 պղպատու եւ անտառային ծառ:

155 աշակ կը յաճախեն գիւղին դպրոցները:

ՔԸՐԸՔ – ԽԱՆ. — Այստեղի երկրագործական գաղութը կը բարելաւէ տարէ իր վիճակը: Արմտիքի բերքը բաւականաչափ էր եւ գիւղացիք ծախեցին 200 թոն բանջարեղէն, լոբիկ, գետնախնձոր, սմբուկ, սոխ, սխտոր եւայլն, Քըրըք – Խանի շուկան:

Ցուլերը լաւ վիճակի մէջ են եւ ինքնբեր հէքթար հող եւս հերկուեցաւ.

Հարկ եղաւ 1927ին, 1928ին եւ 1929ին տնկուած թթենիները քակել քանի որ շերամապահութիւնը ոչինչ կը բերէր, եւ անոնց տեղ տնկել ծիրանի, դեղձենի եւ ճափոնական դղեարենի (մուշմուլա) որ լաւ արդիւնք կուտան:

ՊԷՑ – ՍԷՔԻ. — Այս գիւղը շատ լաւ զարգացած է: Քանի ընտանիք կան այժմ որ կ'ապրին տեղական արտադրութեամբ:

Արտադրութիւնը բարելաւելու համար գիւղին երեք քիլոմեդր հեռու ջրհանուկ մը գործածեցինք որ բաւական է պարտէզներու ոռոգման եւ շինեցինք նեղ ճամբայ մը գիւղը Ալէքսանտրէթի մեծ ճամբուն կապող:

Գիւղը շինուած ըլլալով լերան կողքին, հիանալի կլիմայ ունի եւ առողջական վիճակը շատ լաւ է:

Շատ պզտիկ ըլլալով՝ դպրոցի մը ծախքը չարդարանք, թէեւ գիւղացիները շատ կը փափաքին:

ՆՈՐ – ԶԷՅԹՈՒՆ. — Այս տարի գիւղին վիճակը շատ լաւ է Ցորենի, գետնախնձորի, բանջարեղէնի եւ պտուղի բերքերը բաւական են գիւղին սպառման եւ գիւղացիները գնահատելի ջանքեր կ'ընեն նաեւ իրենց տներու հողին, արջառներու շահագործման եւ փայտածուխի պատրաստութեան.

Գիւղին Մութթարը կը գրաղի նաեւ վարժարանով ուր 57 աշակ կը յաճախեն:

ՄՈՒՇԱՇԷՆ (ՄԱՍԻԱՖԻ ՄՕՏ). — Այս տարի ալ, երաշտութեան հետեւանքով, արմտիքի բերքը գարնան յառաջացուածին չափ չեղաւ: Թէեւ հունձքը հայթայթեց գիւղացիներու եւ անասուններու ուտելիքը:

Գիւղը շատ կենդանի ունի: 50 եզ, 38 կով, 330 ոչխար ու այծ, 27 ձի, 1 ջորի, 20 հորթ, 14 գոմէշ եւ 23 էշ: Այնպէս որ, բնականոն վիճակի մէջ բարգաւաճ վիճակ պէտք էր ունենար: Լաւ բերքով տարի մը անոր կայուն վիճակ մը պիտի պարգեւէր, ինչպէս Փրէ – Միլիթէրի գիւղերը:

Լրջօրէն պէտք կայ 50—60,000 Ֆր. գումարի մը բաւականաչափ ջուր բերելու եւ ոռոգելու համար հողերը որ ամէնէն աւելի ենթակայ են երաշտութեան եւ զարգացնելու՝ բանջարանոցները:

Գիւղին առողջապահիկ վիճակը բաւականին է եւ հակառակ վերջին տարիներու զէշ բերքին, գիւղացիներուն բարոյական կորովը լաւ է:

ՀԱՇՈՒԵՑՈՒՑԱԿ

Գաղթականներու տեղաւորման ակիզբէն ի վեր եղած ծախքերու

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄՆԵՐ

	Ֆրանք
Նոր – Զէյթուն	257,000
Սօուք – Սու	400,000
Հայաշէն	1,458,520
Այնճար – Հիւլէք	659,580
Քըրըք – Խան	98,000
Մուշաշէն	220,000
Պէյ – Սէքի	51,120
Գումար՝	3,544,380

ՔԱՂԱՔԻ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄՆԵՐ

Հալէպ	1,316,360
Քըրըք – Խան	36,560
Ալէքսանտրէթ	71,820
Դամասկոս	401,500
Պէյրութ	
Թիւ 1 եւ 3 Պատանի	3,005,440
» 2 Ճէպէլի	861,420
» 4 Մարաշ	520,780
» 5 Թրատ	237,860
» 6 Ա. Հիւսթիքի	103,980
» 7 Հաճըն	568,440
» 8 Խալիլ Պատանի	49,280
» 11 Բարիշէն	154,000
» 12 Կիւլլապաշէն	141,360
Մասնաւորներու փոխ	56,060
Գումար՝	7,524,860

ԳԱՆՁՈՒՄՆԵՐ

Այնճար – Հիւլէք	659,580
ՊԷՅՐՈՒԹ	
Պատանի, Ճէպէլի եւ թիւ 603 եղջարամին	734,140
Թրատ	3,480
Մարաշցիներ	159,400
Հաճընցիներ	163,980
Խալիլ – Պատանի	1,000
ՀԱԼԷՊ	392,040
ՔԸՐԸՔ – ԽԱՆ	1,320
ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹ	9,720
ԴԱՄԱՍԿՈՍ	103,260
ՀԱՅԱՇԷՆ	9,160
ԱՅՆՃԱՐ – ՀԻՒԼԷՔ	6,500
ՄԱՍԻԱՖ	87,760
Գումար՝	1,675,160

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Երուսաղէմէն կը գրեն «Թայմզ»ի — Ս. Քաղաքը նոր երեւոյթ մը կը ստանայ, շնորհիւ դրամագլուխի ներածման եւ շինարարական գործունէութեան:

Երուսաղէմը այժմ կը բաժնուի երեք գօտիներու: Հին քաղաքը կանգուն է կղզիի մը նման, իր պարիսպներով իր բարբառը, ժայռերու պէս կը ցցուին կրօնական եւ պատմական մեծ հաստատութիւնները, որոնք շինուած են պատերազմէն կէս դար առաջ, քրիստոնէական զանազան եկեղեցիներու կողմէ: Անոնք ուշագրաւ երեւոյթ մը կը պարզեն սարահարթին վրայ, ինչպէս ռուսական մայր եկեղեցին իր սոխաձեւ գմբէթներով, Հիթլերեան լեռը՝ իր խոշորական զանգակատունով, եւ Ֆրանսայի Նոթր Տամի զորանոցանման հիւրանոցով: Թէ կղզին եւ թէ շրջակայ ժայռերը կը ծփան նոր շէնքերու ծովու մը մէջ: Նոր թաղամասեր յառաջ եկած են, ինչպէս Դաւիթ Թագաւորի պանդոկը եւ Ե. Ք. Ն. ընկերութեան շէնքը որ արժած է մէկ միլիոն տոլար, եւ աւելի հեռուն, կառավարական պալատը եւ հրէական համալսարանը՝ Սկոպուս լերան վրայ:

Պատերազմէն առաջ, Երուսաղէմի 40,000 բնակչութիւնը կրօնի եւ բարեգործութեան համար կամ անոր շուրջ կ'ապրէր Բրիտ. կեդրոնը պզտիկ ոստանի մը կառավարչութեան, քաղաքը մեծ չէր եւ անոր միակ դրամական աղբիւրն էր գոհացնել ուխտաւորներու կամ շրջիկներու պէտքերը: Իր հետպատերազմեան փոփոխութիւնը մէջնեն բնու 60,000ի նոր բնակչութիւն մը, յայտնապէս աշխարհական եւ գործնական նպատակներով: Երուսաղէմը այսօր կեդրոնն է աւելի մեծ տարածութեան մը, աւելի բազմաթիւ եւ բարդ վարչութեամբ: Զինուորական եւ ոստիկանական պաշտօնէութիւնը աւելի բազմաթիւ է քան առաջ, եւ անգլիացի միջին պաշտօնեան կամ զինուորը աւելի դրամ ունին քան իր բոլոր նախորդները: Հրէական Ազգային Տան ստեղծումն ալ Երուսաղէմը դարձուցած է կեդրոն մը հրէական զանազան կազմակերպութեանց, որոնք ունին մեծ հաստատութիւններ եւ գործ կը ճարեն շատերու:

Հաղորդակցութեան միջոցները բարւոքումը ոչ միայն աւելցուցած է շրջիկներու երթեւեկը եւ նպաստած է քաղաքը դարձնելու շատ աւելի կեդրոն քան առաջ: Բեթղեհէմ եւ Րամլէ, նոյնիսկ ատրիճան մը Թէլ Աւիւի եւ Եաֆա դարձած են արուարձաններ Բազմաթիւ հրեայ բանուորներ կը բնակին Թէլ Աւիւի մէջ եւ ամէն օր երթեւեկը կը կատարեն: Եաֆան սերտօրէն կապուած է առեւտրական շահերով: Ինքնաշարժ հանրակառքեր սպասարկութիւն մը կ'ապահովէ երթեւեկը երկու քաղաքներուն միջեւ:

Այս բոլորը կը նշմարեն ծառայող առեւտրական եւ ձեռնարկատիրական գործերու: Դրամատուները ոչ թէ հաստատութիւններն են զուտ տեղական փոքր քաղաքի մը, այլ տնտեսական կարեւոր կեդրոնի մը մայրաքաղաքին: Վերջերս մամուլին մէջ պահանջ գրուեցաւ ստեղծել ապրանքի մը հաստատելու: Եաֆայի զատելն կէս մղոն հեռաւորութեամբ, առեւտրական կեդրոն մը բացուած է, դրամատուներով, խանութներով եւ լեռնակուստական գրասենեակներով Բիչ մը աւելի հեռուն հաստատուած են յունական սրճարաններ եւ օթեւաններ:

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Փարիզի մէջ, «Սիփան» երգչախումբը փետրուարի 26ին տօնեց Վարդանանց տօնը: Գեղեցիկ էր ձեռնարկը եւ այս առթիւ արժէր մի քանի խօսք ըսել «Սիփանի» մասին:

Տարագրութեան մէջ, դժուարին ու ծանր պայմաններում ստեղծել երկսեռ երգչախումբ ... դիւրին է ասել: Բոլորին յայտնի է թէ ինչպիսի դժուարութիւններ հետ է կապուած այս գեղեցիկ ու կենսալի միութեան գոյութիւնը: Բայց որքա՞ն անհնարելի ու անպատմելի դժուարութիւններ հետ էր կապուած նրա ստեղծումը... — Եօթ թէ ութ հոգի էին նրանք, հայ երգին փարուած ու նրան կարօտ, եօթ թէ ութ երիտասարդներ, հաւատով ու կորովով լեցուն, որ սիրով ու ամէն զոհով գործ ստեղծելու մեծ ցանկութիւնից մղուած, համախմբուեցին իրենց ղեկավար Գ. Սարօ Սակարեանի շուրջ Ամէն երեկոյ, գործից վերադառնալով, յոգնած ու չարչարուած, նրանք իրար մօտ եկան իրար օգնեցին, իրար յոյս ներշնչեցին եւ զարմանալի միաբանութեամբ, անհաւատալի ջերմութեամբ փարուեցին հայ երգին: Պէտք էր ապրեցնել հայ երգը, պէտք էր տարածել հայ երգը, պէտք էր օտարներին ծանօթացնել, պէտք էր ի մի հաւաքել ցրուած տաղանդները, մոռացութեան մատնուած ուժերը:

Գ. Սարօ Սակարեանի անդուլ ջանքերով, ոգեւորուած ու քաջալերուած իր երիտասարդ ու իրեն պէս անձնազոհ ընկերներով, Փարիզից, շրջակայ արուարձաններից, մինչեւ իսկ հեռաւոր գիւղերից, հաւաքուեցին հայ երիտասարդ – երիտասարդուհիներ,— բոլորն ալ երգի կարօտ, պատրաստակամ եւ անշահախնդիր հոգիներով: Նրանցից իւրաքանչիւրը իր հոգուց մի կայծ նուիրաբերեց ընդհանուր զաղափարին եւ հատիկ – հատիկ այդ կայծերից ստեղծուեց առաջնորդ ու բոցավառ մի կրակ Ծնղաց հայ երգը, տարածուեցին ամէն կողմ քնքուշ եւ հնչիւնները նրա:

Պանդուխտների նեղլիկ ու պաղ սենեակներում կծկուած հայ երիտասարդը նոյն քաղցր մի ջերմութիւն բռնաց, հեռաւոր գիւղերի բաց դաշտերի մէջ սեփական ջանքերով տնակներ շինած հայ բնակիչների սրտերը թրթռացին: Հայ երգը տարածուեց ամէն կողմ, վերակենդանացաւ, վերածնուեց ու փրկուեց մոռացութեան վտանգից: Եւ այժմ, Թիւով 40–50 հոգի, բոլորն ալ տոգորուած ու ոգեւորուած իրենց գործով, առանց վարձատրութեան, իրենց անխոնջ ղեկավարի հսկողութեան տակ, լուռ ու համեստ կատարում են մեծ, շատ մեծ մի գործ. — Ազգային մշակոյթի պահպանման գործը. Եւ որքա՜ն գաղափարական են նրանք:

— «Մենք ոչ ոքից օգնութիւն չենք խնդրել եւ չպիտի խնդրենք, մենք մեր սեփական ջանքերով աշխատեցինք եւ կ'աշխատինք միայն... Եկէք մեզ լսելու, եկէք մեզ ոգեւորելու»:

Ահա թէ ինչ յայտարարեց խմբի վարչութեան ներկայացուցիչ ատենապետը, կիրակի երեկոյ: Այո, «եկէք մեզ ոգեւորելու» ... ինչպէս անշահ ու մաքուր խօսքեր: Այս է այս երիտասարդների միակ պահանջը բոլորից, հայ ժողովուրդը դեռ պարտաւոր է ոգեւորել եւ խրախուսել նրանց, եթէ սիրում է ու կը կարող է գոյութեան համար տարուող պայքարը:

«Սիփանը» այսօր ամուր հիմքերի վրայ դրուած պահակներից է մի քանին են յոյս, հաւատ, սէր եւ ... ու անշահ վերաբերմունք գործի. Նրա շուրջ համախմբուած են լաւ ուժերի մեծ մասը, — Գ. Արայ Գարբեան, երիտասարդ ու տաղանդաւոր բամբիշտը, Օր. Երամեան — խոստացող խիստ շնորհալի ջութակահարուհի, տաղանդաւոր երգչուհին՝ Օր. Զարիբեան, բոլորին ծանօթ Օր. Զատարեան եւ դեռ շատ ուրիշներ, որոնք բոլորը հերթով իրենց ջերմ աջակցութիւնն են բերում խմբին, սխալն ախնեալու ... ծառայելու համար. Այս բոլորից յետոյ, «Սիփանը» մէկ – մէկ յաջողութիւններ է բերում մեզ: — Բոլորին անմոռանալի, անյայտութեան մատնուած ձայներ, յանկարծ մէջտեղ են գալիս շնորհիւ Գ. Սարօ Սակարեանի, անխոնջ պէս առաջ է քաշում եւ իւրաքանչիւրը իրեն արժանի տեղն է գրաւում խմբի մէջ եւ մէկիկ – մէկիկ այդ ձայներից կազմւում է երկար մի շարան գեղեցիկ երգիչ – երգչուհիների, որոնց մենք բնաւ ճանաչելու կամ լսելու առիթը չպիտի ունենայինք: Նման մէկ երեւոյթ է ներկայիս խմբի նոր անդամուհի Օր. Հախիկեան (?) հանդէպ յայտնութիւնը: Իր վճիտ եւ սիրտ շարժէ ձայնով Օր. Հախիկեանը մեզ ուղեկից կիրակի երեկոյ «Զինչ ու զինչ» «Սիրուն Գարունը ու մի պատ» իբր պէս ժայռից բխող աղբիւր իր մաքուր ու անխառնելի ձայնը [illegible] մեր ականջին, խօսեց մեր սրտին հայրենի ձորերի մէջ լսիլ է կարօտ տերեւախիտ ծառերի առուները, կարկաչուն առուակի կողքին: Սքանչելի էին նաեւ խմբերգները: «Սիփանը» այժմ մարզուած, վարժուած եւ միանգամայն գեղարուեստական մի երգչախումբ է: «Հէլի, Հալ ունեի», «Զեզ տու քոչեր», [illegible] հովեր» ու շատ հմտօրէն պատրաստուած եւ լաւ երգուած երգեր՝ ապացոյցն են թէ ինչպիսի բարեխիղճ աշխատանք է թափել խմբի ղեկավարը քանի տարիների ընթացքում երգչախմբի այս խումբը այնպիսի բարձր յառաջդիմութիւն է արձանագրել այսօր օտարներին իսկ պարծանքով կարող ենք ներկայացնել Գ. Սակարեանի երգչախումբը եւ լսել հայ երգը: Միշտ նոր ու թարմ երգեր՝ միշտ նոր ու թարմ ուժեր: Այս խմբի թենորը առաջնականից ուժեղ եւ գեղեցիկ էր: Կանանց ձայներ եւ գործին պիտակից [illegible] խանդավառիչ անհատներ, ... ակնածանքով, լրջօրէն եւ ... մի հոգի եւ մի մարմին դարձած յում են ղեկավարի ձեռքին, ... մէջ դղացւում է սէր դէպի գործը, ... դէպ ի գեղարուեստը:

Այսպէս է գալիս յաղթանակին համեստ եւ համեստ, բայց ... վստահ քայլերով, հոգ չէ թէ ... նում է խակական գնահատանքին, չէ թէ սրահը լեցուն չէ բազմութեամբ եւ թէ արտասահմանի հայ ... կանութիւնը մասամբ անտարբեր ... եւ ... ով է նայում նրան: ... գործն է, որ ստեղծում է, ... արդէն:

«Սիփան» երգչախումբը այսօր ... բաղխիր ժողովրդի յաղթանակ ... մէկն է:

[illegible]

ՑԻՑԱՂ

— Կինս վեց լեզու կը խօսի:

— Իմ կինս մէկ լեզու ունի, բայց ... այդ մէկլեզուին քաշածս ... գիտէ: Արդէօք դուք ինչպէս ... անպէտուք այդ վեց լեզուներէն ...

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նոր ձռանանց դրամի պաշտպանութեան համար

Թուրքիոյ Գործավարներու նոր հարցը քննելով Թրքական դրամի արժէքին պաշտպանութեան մասին մինչեւ հիմա հրատարակուած որոշումագրերը եւ անոնց անպէտ յօդուածները ջնջելով, իսկ միայ. կէտերը բարեփոխելով, պատրաստած է նոր որոշումագիր մը որ հրատարակուեցաւ Փետր. 24ին.

Որոշումագրին մէջ օտար դրամներու տեսակը չէ բացատրուած, այլ թրքական դրամը հիմ բռնուած է, օտար երկիրներու մէջ բնակողներու ու իրենց հասոյթի աղբիւրները Թուրքիոյ մէջ գտնուողներուն, ինչպէս նաեւ գործ հետապնդելու ճամբորդութեան համար արտասահման գացողներու՝ առնէ առաջ ամէն ամիս տրուած «օրէնք»ի քանակութիւնը կէս առ կէս դեղչուած է, նախկինին հետ բաղդատմամբ։

Այսինքն, առնէ առաջ տրուած առաւելագոյն վախճանի սդերլինի քանակութիւնը դեղչուած է մօտաւորապէս 220 Թրքական ոսկիի փոխարժէք ունեցող դրամի։

Ամերիկեան մարմիններու կրնան այսպիսի անձերու ամէն ամիս այս չափով օտար դրամ գրկունել տր տուութիւն տալ։ Իսկ այս քանակութենէն աւելիին համար՝ պէտք է դիմել նշանական գործավարութեան։

Արտասահմանի մէջ երեք ամիսէ աւելի մնալիք անձերու համար կարգ մը վերապահումներ եղած են որոշումագրին մէջ։ Միայն թէ՝ ուսման հետեւելու, կամ դարմանումի համար եւ կամ պաշտօնով օտար երկիրներ գտնուողները զերծ են այս սահմանափակումներէն։

Որոշումագրին մէջ կարգ մը կանոնաւոր տրամադրութիւններ կան՝ օտար դրամի մաքսանենգութեան արգիլք ըլլալու համար։

Ազգայնական կիրք

Պոլսոյ Համալսարանի երիտասարդութեան կողմէ Նամակներ ղրկուած են օտար անուն կրող սինեմաներուն եւ կարգ մը հաստատութեանց որպէսզի օտար անունները փոխեն Թուրքերէնի։ Շատերը փոխած են իրենց անունները։ Այսպէս էօլէ սինէմաի ելլաըըըմ սինէմա եղած է։ Մխալ է թէ ուսանողութիւնը Թուրք լեզուի յատուկ ընկերակցութիւն մը կազմած է։

∴ Մահճաքարի վակըֆներու ընկերութեան գրասենեակներուն դէմ կատարուած ցոյցը կը շարունակէ զբաղեցնել հանրային կարծիքը։ Ընկերութիւնը քննիչ մը ղրկած է Պոլիս, գործը ուսումնասիրելու համար։ Կ'ըսուի թէ դատի պիտի կանչուին խառնակիչ անօրէնը, ինչպէս եւ ցուցարար ուսանողներուն պարագլուխները։

Այս դէպքը նոր պատրուակ մը կ'ընծայէ հաւատաքննութեան եւ լրտեսութեան.

Այսպէս, ասատմնապուժական վարժարանին մէջ, Թուրք ուսանող մը կը հարցնէ պուլկար ուսանողի մը, Բայց, աչքը ուղղելով ժամացոյցին կցուած նկարի մը, վարդա- տուութեան ձեւերն կ'առնէ եւ կը ցուցնէ միւս ուսանողներուն, իբրեւ «Թրքութիւնը անարգող յիշատակ»։ Շքանշանին վրայ գրուած է եղեր «պուլկար ազգայնական երիտասարդներու միութիւն»։ Մինչդեռ խեղճ տղուն մօրմէն նուէր ստացած է զայն, իբրեւ յիշատակ։ Շքանշանին մէկ երեսը կը ներկայացնէ Ֆէրտինանտ Թագաւորին պատկերը, միւս երեսը՝ պուլկար զինուորի մը նկարը, բայց, ո՞վ է բարակը փնտռողը։ Եւ ահա նոր արշաւանք մը։ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ գեղագործական եւ առեւտրական վարժարանի մէջ 200ի մօտ պուլկար ուսանող կայ։ Անոնք Պոլիս կուգան սորվելու, ասոնք պայմանները գիտէին են եւ երեք տարուան ընթացք մը ունի առեւտրական վարժարանը։ Ուծեւորները Գերմանիա կ'երթան։

Այս ուսանողներէն մէկ մասը ազգային պաշտպանութեան մարմնին կը պատկանին։ Այս կազմակերպութիւնը Պուլկարիոյ մէջ, ոչ-պուլկար տարրերը Պուլկարիայէն հանելու կը ձգտի։ Պոլիս գտնուող ուսանողներէն մէկ մասն ալ կազմակերպութեան դէմ է. այս պատճառաւ իրենց միջեւ վէճ կը ծագի։

Երկու ամիսի չափ առաջ, Թուրք ուսանող մը գործիքով ակռայ մաքրելու զբաղած ատեն, պուլկար ուսանող մը անարգական խօսք մը ըրած է, բայց պուլկար ուսանողներ գոհացում տալով խնդիրը փակած են։

Շքանշանի խնդրով ամբաստանուած պուլկար ուսանողին ընթացքը Թուրք ուսանողներու մէջ կասկածելի կը նկատուի եւ հսկողութեան տակ կ'առնուի։ Վերջապէս իր վրայ մետալ մը տեսնելով, կ'ուզէն եւ ջախջախելու համար բռնի կ'առնեն ու կը պատրաստուին ծեծելու, բայց տղան կը փախչի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Պիւրակն

ձռնիգմայմնուն համար

ՎԻԷՆ.— Մեր գաղութն ալ չուշացաւ բերելու իր լուման եղբայրական օգնութեան գործին։ Պէյրութի 4000 դժբախտներուն վիճակը ծանօթ է բոլորիս։

Կէմէրէկի Հ. Միութիւնը փետր. 25ին խորհրդակցական ժողովի կանչած էր բոլոր հայրենակցականները, Պ. Ս. Անդրեանին բնակարանին մէջ։

Խորհրդակցութիւնը տեղի ունեցաւ մասնակցութեամբ հինգ Հայ. բնակցական Միութիւններու ներկայացուցիչներուն (Նօզկաթի եւ Շրջ. Հ. Միութիւն, Մալաթիոյ Կ. ընկերութիւնը, Մարաշի Հ. միութիւնը, Զարանճագի Հ. միութիւնը եւ Կէմէրէկի Հ. միութիւնը)։

Իսկ Բաղմաչէնի Հ. միութիւնը բարեհաճած չէր նոյնիսկ երկտողով մը իմացնել իրենց բացակայութեան պատճառը, նոյնպէս Շ. Գարահիսարի Հ. Միութիւնը։ Բոլորն ալ հաւանեցան Կ. Հ. Միութեան ներկայացուցիչին առաջարկին, այսինքն անմիջապէս դրամական հանգանակութիւն կատարել գաղութին մէջ և ղրկել ուղղակի Պէյրութ, խնամատարութեան, յանձնելու համար աղէտեալներուն։ Յանձնախումբը կրկին հրաւիրեց Շ. Գարահիսարի եւ Բաղմաչէնի Հայր. միութիւնները որ իրենց մասնակցութիւնը բերին. Շ. Գարահիսարի Հ. միութիւնը իրենց միրայօժար մասնակցութիւնը կը յայտնէր այս անգամ։ Հանգանակութիւնը սկսաւ մարտ 5ին, Փառզալի Թաղամասին մէջ, իսկ մարտ 6ին, Փոնթ-Էվէքի շրջանին մէջ։ Կը յուսանք թէ կոկիկ գումար մը պիտի գոյանայ։ Հանգանակութենէն վերջ ցանկը պիտի հաղորդուի մամուլին։

Կը մաղթենք որ այս առթիւ հայրենակցական յանձնախումբը դառնայ համերաշխութեան ազդակ մը։

Հ. Մ. Թ.

Փետրուար 18ի տօնը

— · —

ԱՎԻՆԵՈՆ, 4 Մարտ (Յառաջ).— Մենք ալ տօնեցինք Փետր. 18ը Ավինեոնի մէջ ներկայութեամբ կոկիկ բազմութեան մը, որ եկած էր Դաշնակցութեան խօսքը լսելու Ընկ. Մ. Խաչատուրեան «Մեր հայրենիք» խմբերգով բացուած յայտարարեց հանդէսը, յետոյ համառօտակի պարզեց տօնին նշանակութիւնը։

Պ. Հայկ Արամ Զօլաքեան արտասանեց «Յարգանք քեզօ», ընկ. Յակոբ Սարգիսեան մեներգեց, ընկ. Մկրտիչ Գաբրիէլեան արտասանութիւն մը ըրաւ։

Օրուան բանախօս ընկ. Պ. Հիւսեան մէկ ժամ տեւող բանախօսութեամբ մը տուաւ իրական պատկերը Հայաստանի ժողովուրդին, որ տռփպուեր էր գէնքի դիմելու։

Ընկ. Լեւոն արտասանեց «Հայ փէտայի»ն. Պ. Խորէն Մարգարեան երգեց «Մայր արաքսի ափերով» եւ արտասանեց «Ալ խոստում».

Ժողովուրդը ձեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ։

Օգտուելով ընկեր Հիւսեանի ներկայութենէն, մտերմական շրջանակի մը մէջ մկրտեցինք երեք նորեկ ընկերներ։ Արդման արարողութիւնը կատարելով, անոնք մտան խումբին մէջ։ Կան դեռ քանի մը երիտասարդներ, յարմար առիթով մը մտնելու խումբին մէջ։

Մուրատ խումբը իր կարելի միջոցները տրամադրած է Ավինեոնի հայութեան յառաջդիմութեան։

Կ'արժէ հոս յիշել տարեց հայրենակիցի մը խօսքերը. «Հա, Դաշնակցական տղաքներ, ձեզ տեսնեմ, մեր յոյսը դուք էք, ըրէք ինչ որ կրնաք ցրուած հայութիւնը պահպանելու համար, երկու տղայ ունիմ, երկուքն ալ ձեզի»։

Խ. Մարտիրոս

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՂՈՒ

ՄՈՆԹՄԱՐԹՐ - ՇԱԼԷԹ, 4 Մարտ

Առաջին անգամ ըլլալով, Շալէթի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բաղդէն Սիւնի խումբին, տեղի ունեցաւ դաշնակցական հանդէս մը։ Նախագահը, ընկ. Ա. Զօմաքլեան, որ ունկնդրուեցաւ յոհայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս.

Յետոյ ընկերը քանի մը խօսքով պատմութիւնն ըրաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, թէ ի՛նչ պայմաններու ծընունդ է ան եւ ի՛նչ կը հետապնդէ։

Եղան արտասանութիւններ, Խ. Ալէքսանեան (Հայ եմ ես), Կ. Ալէքսանեան (Հայ ուխտաւորին)։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Աշոտ Խաչիկեան։

Ընկերը աւելի քան կէս ժամ խօսեցաւ, զանազան դրուագներ պատմելով Արմենականներու, Հնչակեաններու եւ Դաշնակցականներու գործերէն։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը նմանցուց մեղուի մը, որ մեղր կը շինէ իր փեթակին մէջ, բայց երբ փեթակին վնասել փորձես, նոյն մեղրաշէն մեղուն կը հանէ իր խայթոցը եւ կը խայթէ քեզ մահացու կերպով։

Յետոյ ներկայացուեցաւ «Մեր ամաթկօրները»։ Դերակատարներն էին Յ. Պէտէչեան, Գ. Պալեան, Դ. Կրիեան, Մ. Մաթէոսեան, Գ. Պաղտասեան, Գ. Պալապանեան, Վ. Մնդճեան։ Բոլորն ալ շատ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ։ Դադարէն վերջ արտասանեց Յ. Պէտէչեան Դուրեանի Տրտունջը, փոքրիկն Պաղտասեան՝ Սրբէ համբոյր ուխիմ տալիք։ Ներկայացուեցաւ նոյնպէս Պաշտօնն է խոնջել, շատ յաջող։ Ժողովուրդը ցրուեցաւ գոհ տպաւորութեամբ։

Հանդէսէն յետոյ անմիջապէս ընկերա-համակրական հաւաքոյթ մը ունեցանք եւ ընկերը դատախօսեց նիւթ ունենալով Ներկայ Հայաստանի դիրքը հայ ժողովուրդի հանդէպ։

Ալիս

ՑԱՐ ՖԵՐՏԻՆԱՆՏ ԻՆՉՊԷ՛Ս ԳԱՀԱԶՈՒՐԿ ԵՂԱՒ

— · —

Պուլկարիոյ նախորդ ցար Ֆէրտինանտի մտերիմը, փրոֆ. Ատոլֆ Շըրաուս, կը պատմէ թէ ինչպէս ցարը 3 նոյմ. 1918ին գահընկեց եղաւ։

Սեպտեմբերի վերջերը պուլկար կառավարութիւնը զօրավարին կ'ուզէ իր դաշնակիցներէն, բայց չի ստանար։ Ասոր վրայ կ'որոշէ զինադադար կնքել։ Բայց Ցար Ֆէրտինանտ կը մերժէ։ Հետեւաբար վարչապետ Մալինոֆ կուսակցութիւններու հետ առանձին կը գործէ։ Այդուամ, Ֆէրտինանտ Սկիւպ կը մեկնի, գերման զինուորներու պաշտպանութեան տակ։ Բայց զգալով իր սխալը, շորս օրէն կը վերադառնայ։

Նախարարականխորհուրդը երբ նորէն կ'որոշէ վար դնել զէնքերը, Թագաւորը կրկին կը մերժէ։ Ասոր վրայ, Հոկտեմբեր 2ին կառավարութիւնը զինադադար կը կնքէ Ֆրանչէ տ'Էսփըէյի հետ եւ Մալինոֆ պալատ կ'երթայ, գահէն հրաժարումը հաղորդելու համար։

Բայց Ցարը կ'ուզէ իմանալ թէ կուսակցութիւնները ի՞նչ կը խորհին գլխաւորապէս մասին.

Եւ կէսօրէն վերջ կը կանչէ աղգայնական կուսակցութեան պետը, Թէօտորոֆ, որ անկեղծօրէն կը յայտնէ թէ Ցարին կը մնայ կամ հրաժարիլ կամ գահէն վար առնուիլ ժողովրդական ցոյցով մը։ Ցարը խորհելու ժամանակ ուզեց։ Մալինոֆ նոյն օրը երեք անգամ պալատ եկաւ, իսկ չորրորդին չընդունուեցաւ։ Ասոր վրայ բռնի ներս մտաւ եւ Ցարը գինքը ընդունեց առանց որ եւ է ձեւակերպութեան։

— Ահա վարձատրութիւնը մէկու մը, որ ամբողջ կեանքի ընթացքին միայն մէկ նպատակ ունեցաւ.— Պուլկարիոյ բարիքը։ Ես բարձրացուցի այս գիւղական երկիրը մակարդակը, շինեցի կամուրջներ, ճամբաներ եւ երկաթուղիներ։ Առանց ինծի ի՞նչ պիտի ըլլար Պուլկարիան։

— Վեհափառ, ըսաւ Մալինոֆ, պատմութիւնը օր մը պիտի վճռէ։

Գրգռուած, Ֆէրտինանտ առարաբեց Թուղթ մը եւ Մալինոֆին երկարելով ըսաւ բարձրաձայն.

— Ահա հրաժարագիրս։

Մալինոֆ առաւ Թուղթը, կանչել տուաւ գահաժառանգը եւ ըսաւ անոր.

— Թոյլ տուէք որ առաջին անգամ ես ողջունեմ Ցար Պորիս Գ.ը։

Նոր ցարը յուսահատօրէն նայեցաւ իր հօրը, մեքենայօրէն սեղմեց Մալինոֆի ձեռքը եւ գլխու նշանով մը շնորհակալ եղաւ։ Ֆէրտինանտ այն ատեն մօտեցաւ տղուն։

— Ես այլեւս ձեր հպատակն եմ, բայց միեւնոյն ատեն հայրը Ձերդ Վեհափառութեան։ Թոյլ տուէք որ համբուրեմ ձեզ։

Հայր ու որդի գրկախառնուեցան եւ լացին։ Եզերական վայրկեան մըն էր։

— Ամէն ինչ ըրի Պուլկարիոյ համար,— ըսաւ հայրը,— եւ ահա գիս կը վռնտեն կաղցած շան մը նման։

Վերջ տալու համար այս յուզիչ տեսարանին, Մալինոֆ ըսաւ Ֆէրտինանտի.

— Իշխան, պատրաստուեցէք, շոգեկառքը կը սպասէ։

— Մեկնի՞լ, ինչո՞ւ չէք Թողուր որ հոս մնամ։

— Անկարելի է։

— Այլեւս հայրենիք չունիմ, գոչեց Ֆէրտինանտ, ո՞ւր երթալ։ Թերեւս Աւստրիա։ Բայց պիտի չընդունին զիս։

3 Հոկտեմբեր, ժամը 23ին, Մալինոֆ եւ Սավոֆ ջոկատ մը զինուորով հրաժեշտ առնելու եկան։ Ֆէրտինանտ քաշուեցաւ իր վակոնը, արցունքը աչքերուն։ Քանի մը ժամ յետոյ, կ'անցնէր սահմանը։

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՐՏԱՌՈՒՉ ԼՐՋՈՒԹԵԱՄԲ

— · —

«Ասպարէզ» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 փետր.).

— «Ներգաղթի վերջին կարաւանը եւ մեր ընկերը» խորագրով «Հայրենիք»ի խմբագրականը առիթ տուած է «Հայաստանի Կոչնակ»ին խորհրդածութիւն մը ընելու Դաշնակցութեան մասին։

«Կոչնակ» գոհունակութիւն յայտնելէ յետոյ, որ «Հայրենիք» կ'արտայայտուի ի նպաստ ներգաղթին, կ'աւելցնէ.— Ասոնք ցոյց կուտան որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավար շրջանակներուն մէջ ալ կ'որդեգրուի քաղաքական նոր ուղղութիւն մը կամ օրիանթասիոն մը, ինչպէս կ'ըսեն։

«Կոչնակ»ի «նաւաստարակշռուած» խմբագրական գրող պարոնը, ըստ երեւոյթին, բաւական խորամանկ ձեւեր մը ունի, այսպիսով ցոյց տալու թէ Դաշնակցութիւնը ներգաղթի եւ Հայաստանի թշնամի եղած էր, բայց այժմ խելքի եկած՝ նոր ուղղութիւն մը որդեգրած է։

Այդպիսի փոփոխութիւններ կրնան գոյութիւն ունենալ «Կոչնակ»ի խմբագիրներուն ուղեղներուն մէջ, բայց ոչ Դաշնակցութեան մօտ։

«Կոչնակ»ի խմբագիրներն էին որ ժամանակ մը, այդ նոյն հոգամասին «Հայաստան» անունը անգամ կը գլանային, եւ որ եւ է յարաբերութիւն չէին ուզեր ընել անոր հետ, այն առարկութեամբ որ այն տեղի կառավարութիւնը ծանկարար պոլշեւիկ էր։ Բայց յետոյ հրաչքով մը, իսկական պոլշեւիկեան իշխանութեանց առեն դարձան անոր բարեկամ եւ սիրելի դարձաւ Հայաստան անոնց ալ։

Այո, բարեկամներ, մենք հակառակ կը յայտարարենք որ հակառակ ենք Հայաստանի մէջ այժմ բանաստեղծ ուժերին, բայց ոչ Հայաստանին կամ կառավարող ներգաղթին։ Ձենք եղած որ եւ է ատեն ու այժմ ալ չենք։ Այսպիսի սրբութեան մը պէտք նշանակէք ուրանալ մեր թափած անսահման արիւնը եւ թքնել մեր իսկ պատմութեան վրայ։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ամենագլխաւոր դատանիքին — Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան — հիմը կը կազմէ այժմու Հայաստանը, որուն ընտեղծագործութեան համար տասնեակ հազարաւոր նահատակներ տըւած ենք եւ այժմ ալ անոր վրայ կը գուրգուրանք։

Տարակոյս դուրս է, որ մեր իտէալը կրնայ իրագործուիլ միայն ներկայ Հայաստանի տնտեսական ու ֆիզիքական ուժեղացումով, որուն գլխաւոր տարրը տուողը կը հանդիսանայ ներգաղթը։ Արդ, Դաշնակցութիւնը ինչպէ՞ս կրնար հակառակ ըլլալ ներգաղթին։ Ուրկէ՞ «Կոչնակ» կը տեղեկէ այս գիւտը։

Եթէ մենք յաճախ քննադատած ենք ներգաղթի այժմու ձեւը, ատիկա չէ նշանակեր ներգաղթի հակառակութիւն։ Այս մասին պէտք եղած բացատրութիւնները տուած ենք արդէն բազմաթիւ առիթներով։ Այժմ ալ կը կրկնենք թէ տանիքի մը Հայերու ներգաղթն անգամ կ'ողջունէ մեզ եւ ուրախ կ'ըլլանք։ Սակայն, Դաշնակցութեան եւ առհասարակ ամբողջ հայ ժողովուրդի բաղձանքը չկրնար իրագործուիլ այնպիսի ներգաղթով որ այժմ կը կատարուի»։

150 ՀԱԶԱՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՔԱՆԴԱԿՆԵՐ

— · —

Իտալացի գիտնականներ խումբ մը Սահարայի խորքը մեծ ժայռերու վրայ գտած են մինչեւ 20 ոտք բարձրութեամբ քանդակներ, նկարներ, որոնց տարիքը կը հաշուուի մինչեւ 150,000.

Այս քանդակները, կ'ըսէ փրոֆ. Զիփրիանի, ցոյց կուտան թէ Սահարայի մէջ առաջ գոյութիւն ունէր առատ բուսականութիւն եւ կենդանական կեանք։

Քանդակներուն մէջ կան ոչ միայն ցուլեր եւ այլ կենդանիներ, այլ եւ մարդիկ, զինուած տէգերով ու նիզակներով, որոնք այժմ կը գտնուին միայն Աւստրալիոյ մէջ։ Կենդանիներէն ոմանց եղջիւրներուն միջեւ կայ արեւի սկաւառակ մը, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ այդ շրջանի Ափրիկեցիները արեւապաշտ էին։

Մարդաբանական ցեղը, (որու մասին Հերոդոտոս կը գրէ թէ եղջիւրները այնքան խոշոր էին, որ արածելու ժամանակ շատ անգամ կը բռնուէին մացառներու մէջ, եւ արածելու ատեն կը ստիպուէին յետ յետ քալել), շատ լաւ կը յայտնուի այս քանդակներուն մէջ։

Ցպռռռնին.

— Տիկին, բժիշկը եկած է։

— Ըսէ որ հիւանդ եմ, չեմ կրնար զինքը ընդունիլ այսօր։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (7)

ՃԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բ.- Ամերիկայի Հնդիկներուն տառապանքը

Հնդիկները եօ մղելու գործին ղատերնից յառաջ կը տարուէր նաեւ զանոնք իրենց համար վերապահեալ վայրերու մէջ արգելափակումը, միջոց մը որ հիմնուած էր կարմրամորթներու նստակեաց դարձնելու եւ հողագործութեան վարժեցնելու անհրաժեշտութեան վրայ։ Քաղաքակրթութեան բերած հիւանդութիւններուն հետ ընդունակ այս մարդոց մէջ հետ համախմբումները կը սաստկացնէին վարակումներու վտանգը։ Կալուածներ ալ կային, անշուշտ կարելի եղածին չափ անպէտները՝ որոնք Հնդիկներու կը ձգուէին. Սակայն եթէ վերէն յայտնի ըլլայ որ անոնց վերապահուած այդ գետինները անծանօթ դանձեր կը պարունակեն՝ արդէն բաւական միջոցներ կային Հնդիկներուն ձեռքէն իրենց ստացուածքը յափշտակելու համար։

Ընդհանուր եւ ընդունուած կիրարկում մըն էր անապատ երկիրներ տալ Հնդիկներուն, մինչ սերմակ գաղթականները իրենց համար բարեբեր հողեր միայն կը փնտռէին։ Անգամ մը միայն Միացեալ Նահանգները չյաջողեցան Հնդիկները իրենց ստացուածքէն զրկել, ինչպէս Օզաժները (կարմրամորթ Հնդիկներ), որոնց անբերրի եւ խոպան կալուածները յետոյ յայտնի եղաւ որ քարիւղի ամենահարուստ ակերը կը պարունակէին։

Դեղնած դէմքերը շատ չանցած տեսան որ, իրենց կարմրամորթ եղբայրներու բաժանման մէջ բռնած չար վարմունքին շնորհիւ՝ միլիոններու շահ ինկաւ հնդկական ցեղերու եւ անհատ Հնդիկներու գոգը, գլխաւորաբար Օքլահամայի եւ Միացեալ Նահանգներու ուրիշ մասերուն մէջ։ Նախորդ դարու առաջին կիսուն Օզաժները հաստատուած էին այսօրուան Միսուրիի եւ Քանսասի նահանգներուն մէջ։ 1868ին ուրիշ ցեղերու հետ դէպ ի Օքլաշօմա քշուեցան եւ իրենց կորսնցուցած արօտավայրերուն համար մէկ միլիոն տոլար ստացան. բայց իսկոյն եօ առին զայն, իբրեւ փոխարժէքն այն գետնին որ իրենց սեփականութիւնը պիտի համարուէր այլ եւս, «որչափ ատեն որ ջուրը կը վազէ լեռն ի վար եւ որչափ ատեն որ խոտը կը կանանչնայ գարնան»։ Այսպէս կ'ըսէր Ամերիկացիներուն համոզիչ բառը։ Եւ սակայն այս եւս դրժուեցաւ բոլոր միւսներուն նման։ Բոլոր ցեղերը կորսնցուցին իրենց հողերը եւ աղքատացան, մինչ ճերմակները հարստացան քարիւղէն։ Միայն Օզաժները ամուր մնացին եւ երկար ժամանակ զատ վարեցին մինչեւ որ ամերիկեան կառավարութիւնը հրաժարեցաւ իր պահանջներէն։ Երկար ժամանակ անոնք աշխարհի համեմատաբար ամենահարուստ ժողովուրդը կը համարուէին։ Պատմութիւնը կը սիրէ հեգնանքը։ Բայց եւ այնպէս «Փառք՝ հրաշքն»ի կարմիր միլիոնատէրները մասնաւորաբար կը տուայտին այսօր ընդհանուր պատերազմի հետեւանքներէն, որոնք իրենց բարեկեցիկ վիճակին մէջ ծանր քայքայում առաջ բերին։

Վերապահեալ հողաքանդերու նպատակ պիտի ըլլար Հնդիկները պաշտպանել ճերմակ արկածախնդիրներէն եւ անոնց համար խաղաղ գոյութիւն մը ապահովել, վերջապէս վարժեցնել զանոնք նորեկներու մշակոյթին եւ յետոյ բոլորովին ձուլել զանոնք։ Սակայն բռնի փոխադրութիւնը մշակութային արագ վայրէջք մը կը նշանակէր շատ յաճախ, ինչպէս է Շիրոքացիներու պարագան։ Այս վերջիններս հաստատուած էին Միացեալ Նահանգներու արեւելեան գեղեցիկ մասին մէջ, Թէննէսէի, Հիւսիսային Քարոլինայի եւ Ճորճիայի լեռներուն մէջ։ Անոնք առաջին ճերմակները սիրով հիւրընկալեցին եւ անգամ մը որ նստակեաց կեանքի վարժուեցան՝ կարճ ժամանակի մէջ կատարելագործուեցան առաջնակարգ հողագործութեան մէջ։ Ամերիկայի պատերազմական նախարարութեան տեղեկարերը կը գրէր Ուաշինկթըն թէ՝ «Արջառներու անհամար նախիրներ ցրուած են լայնատարած արօտավայրերուն վրայ, կան բազմաթիւ ձիեր, նոյնպէս խոզերու անթիւ երամակներ եւ այծերու, ոչխարներու հօտեր։ Թէննէսէի, Իւսթանիւլայի եւ Քանազաքի վրայ կը ծփան Շիրոքացիներու առեւտրական նաւատորմը։ Հարթավայրերուն մէջ իրենց գիւղատնտեսական մշակոյթը ծխախոտ, եգիպտացորեն, բամպակ, ցորեն, վարսակ, գետնախնձոր, լեզակ եւ «համփ» կ'արտադրէ։ Բնիկները կենսունակ առեւտուր մը կ'ընեն իրենց դրացիներուն հետ. իրենցմէ ոմանք բամպակ կ'արտածեն եւ մինչեւ Նիւ Օրլէնս բամպակ եւ ուրիշ արտադրութիւն կը բերեն։ Մեծ խնամքով կը մշակեն պարտէզները։ Ամէն տեղ կը տեսնուի խնձորի եւ դեղձի մշակութիւնը։ Երկրին մէջ շատ ճամբաներ շինուած են եւ ամէն տեղ հիւրանոցներ կան ճամբորդներու տրամադրութեան տակ։ Ամէն մասի մէջ կը գտնուին ծաղկեալ գիւղեր։ Ճարտարարուեստ եւ առեւտրական ձեռնարկները բարգաւաճ վիճակի մէջ են։ Ժողովուրդը արագ կ'աճի եւ անսովոր կերպով ուժեղ է։ Ճերմակներն ալ կը վայելեն տեղացիներու առանձնաշնորհները, միայն թէ հանրային պաշտօններու մէջ ընտրելի չեն»։

Ամենադոյզն պատճառ մը չկար ուրեմն այսպէս փայլուն գոյավիճակ մը քանդելու, ոչ ալ անհրաժեշտութիւն՝ Հնդիկները մշակոյթի բարձրագոյն աստիճանին բարձրացնելու։ Անոնք իրենց սեփական ուժով արդէն իսկ ապացուցած էին թէ զարգացման ընդունակ են։ Հանդիսաւոր դաշինքներ կային որ կ'երաշխաւորէին իրենց որդար վաստակով ձեռք բերած ստացուածքը։

Եւ սակայն, հակառակ այս բոլորին՝ տեղի ունեցաւ հրէշայինը։ Այս Հնդիկները որոնք ոչ ոքի վնաս մը չէին տուած, նախորդ դարու 30 Թուականին բռնի վտարուեցան իրենց երկրէն։ Շիրոքացիները թերեւս կարենային իրենք զիրենք պաշտպանել իրենց ունեցածին ցանկացող ճերմակներէն, բայց նոյն ինքն կառավարութիւնը դէմ էր իրենց։ Մոռնալ ձեւացուցին տրուած բոլոր պատկառելի ապահովութիւնները, եւ որովհետեւ իրաւունք բոլորովին յստակօրէն եւ անվիճելիօրէն Հնդիկներուն կողմն էր՝ այդ իրաւունքը առաձգական դարձաւ Դատական Բարձրագոյն Ատեանին եւ նոյն իսկ Մ. Նահանգներուն Նախագահներուն կողմէ՝ որոնք յայտնապէս կաշառուած էին շահակից կողմերէն։

ՖՐԻՏՐԻԽ ՖԷՔԱ

(Շար.)

ըլլալով, խորհրդային իշխանութիւնը այժմ այս միջոցը կը փորձէ, որպէս զի իր աւզածին պէս կազմակերպութիւն կոլխօզները եւ կարենայ ապահովել գարնանացանը: Այս մասնաժողովները ամէն լիազօրութիւն ունին եւ հետեւաբար նոր յարձակողական մը պիտի սկսի ունեւոր գիւղացիներուն դէմ (կուլակ), կառավարութիւնը կը յուսայ այս ձեւով խափանել գիւղացիներու կրաւորական դիմադրութիւնը:

Չինացիները կը շարունակեն փախչիլ

Գրած էինք թէ ճափոնական բանակը գրաւած է Ճէհօլը, հասնելով չինական մեծ պարիսպին առջեւ, ուր կը ծածանի արդէն ճափոնական դրօշը: Չինացիները կը շարունակեն նահանջել: Մինչեւ հիմա մղուած կռիւներուն մէջ Չինացիներուն կորուստը եղած է 12.000 հոգի, սպաննեալ, վիրաւոր կամ անհետացած:

Չինական պարտութիւնը կը վերագրուի դաւաճանութեան եւ ձեռքակալման հրամանագիր հանուած է զօրավարի մը դէմ:

Զօրավարը կ'ուրանայ թէ հպատակութիւն յայտնած է Մանչուրիոյ պետութեան, բայց զօրաւոր փաստեր կան իրեն դէմ:

Մաքտոնըլտ, Հիթլէր եւ Մուսոլինի

Լոնտոնէն կը գրեն թէ Պ. Մաքտոնըլտ ժընեւ պիտի երթայ այս շաբթու, պատերին նախարարին հետ, որպէս զի ամէն միջոց փորձէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին ձախողումը կանխելու համար: Լոնտոնի մէջ մտահոգ են մասնաւորապէս անոր համար որ կը վախնան թէ Գերմանիոյ վարչապետը յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակէ, շեշտելով Գերմանիոյ սպառազինման իրաւունքը: Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Հիթլէր այդ յայտարարութեան մէջ բացէ ի բաց պիտի ըսէ թէ Գերմանիա անմիջապէս պիտի ձեռնարկէ իր բանակին վերակազմութեան: Այդ պարագային, Անգլիա պիտի առնուի փրանսական տեսակէտը պաշտպանել:

Ինչ կը վերաբերի պարտքերու հարցին, առ այժմ պիտի յետաձգուին Ամերիկայի հետ կատարուած բանակցութիւնները:

Անգլիոյ վարչապետը ամէն միջոց կը փորձէ, որպէս զի Մուսոլինի եւ Հիթլէր իրենց ժընեւ երթան եւ մասնակցին զինաթափութեան խորհրդաժողովին: Այս առթիւ մասնաւոր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ անոնց հետ, որպէս զի նոր դժուարութիւններ չստեղծեն:

Միւս կողմէ, զրոյց կը շրջի թէ Հիթլէր Հռոմ պիտի երթայ, Մուսոլինիի հետ խորհրդակցելու համար: Այս լուրը հերքուեցաւ մէկ անգամ, բայց իրազեկներ կը պնդեն անոր վաւերականութեան վրայ: Նշանակալից է որ իտալական մամուլը բացարձակ լռութիւն կը պահէ:

Խռովութիւններ Սօֆիայի մէջ

Հողագործական նախարարներ Քօսթա Թօմօվ եւ Կրիսթօ Օգով որոնք բոլշեւիկներէն սպառնացուած էին, Սօֆիա հասան կիրակի օր: Կառախումբը կայարան չհասած, ցոյցերը կը սպասէին: Միւս երկու փախստական նախարարները եւ Սօֆիա տանելով, ... ապա Ռատիկալութիւնը այս միջոցին զինուած էր, վախնալով թշնամական ցոյցերէ: Հակառակ զրաւած արգելքին, հողագործականները եւ ազգայնականները ընդհարում մը ունեցան կայարանի ճամբուն վրայ: Ռատիկալութիւնը միջամտելով ձերբակալութիւններ կատարեց: Քանի մը հոգի վիրաւորուեցան:

Երկու փախստական նախարարները Պելկրատ կը գտնուէին 1923էն ի վեր, երբ տապալուեցաւ Սթամպոլիյսքիի կառավարութիւնը: Այժմ ներման արժանացած են, բայց Մակեդոնական կազմակերպութիւնը մահուան դատապարտած է երկուքն ալ: Թեւոյ, Օգով ամբողջական ներում չէ ստացած. այնպէս որ, կամ նորէն պիտի ձերբակալուի, եւ կամ սահմանէն դուրս պիտի հանուի, ինչպէս եղան միւս երկու նախարարները, Աթանասով եւ Սթոյանով:

Նոր խռովութիւններ ցոյցի մը առթիւ

Շաբաթ օր երկու միթինկներ գումարուած էին Շարթրի մէջ (Էօր-է-Լուարի նահանգ), մէկը՝ հողագործական կուսակցութեան, միւսը՝ հակառակորդ կողմէ: Հազարաւոր մարդիկ խռնուած էին երապարակին վրայ, լսելու համար օրուան ճառախօսները: Խանութները ալ փակուած էին, իբրեւ բողոքի ցոյց: Բաց կը մնար կօշիկի գործակցական վաճառատուն մը: Բազմութիւնը խուժեց խանութին առջեւ եւ պահանջեց փակել: Տէրը մերժեց: Անոր վրայ ցուցարարները սկսան քարկոծել ապակեփեղկերը որոնք ջարդուփշուր եղան: Խռովութիւնները այնքան սաստկացան որ, քանի մը ոստիկաններ ծեծ կերան: Հարկ եղաւ օգնական ուժ կանչել: Բայց հետեւակ ոստիկանները ալ անզօր հանդիսացան, եւ ձիաւորներ կանչուեցան, որոնք ստիպուեցան կրակ բանալ: Ցուցարարները պատասխանեցին քարեր նետելով եւ, ոստիկաններուն յառաջխաղացութիւնը արգիլելու համար, մեքենաշարժ արօր մը դրին ճամբուն վրայ:

Ուշ ատեն կարելի եղաւ ցրուել ցուցարարները: Տասը հոգի վիրաւորուեցան, առանց հաշուելու ոստիկանները:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը վաղը, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8 ½ին 32, Ave des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱՋԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ այս երեկոյ, ժամը 8 ½ին, 32, Ave des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը. Կարեւոր օրակարգ. Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼՈՒՍԱՌԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

«ԱՆՏՕՔ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ «ՓՆԱՐ» ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑԸ

կը ներկայացնէ՝ Սմբատ Բիւրատի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ կամ ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐՇԻՒԸ

ՄԱՐՏ 11 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8ին

34, Rue Emile-Littre, Cinéma St. Louisի մէջ

Վարագոյրը կը բացուի ժամը 8ին: Օրաթին ջեռմութիւնը ապահովուած է:

Տոմսերու գին՝ 4 եւ 6 Ֆրանք:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի առնել սոյն թուականը՝ խաչաձեւումի տեղի չտալու համար:

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ.Յ.Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

11 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ին

84, rue Chape, Salon Chapeի մէջ

Ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ

եւ մասնակցութեամբ ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԹԻՔ ԽՈՒՄԲԻ

կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը Միութեանս Դրադարանէն, 49, րիւ Նոայլ։

Առաջին կարգ 7 ֆրանք, Բ. կարգ 5 Ֆր.

Պատրաստուեցէ՛ք վայելելու

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՓԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ, 8 ԱՊՐԻԼ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, **Salon Massilia**ի մէջ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890-1908)

Շուրջ 500 ժեծադիր էջ 80 պատկերներ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր. Ուրիշ երկիրներ՝ 50 Ֆր. կամ 2 տոլար: Դիմել՝ L. Tadévossianի, դրօշակի հասցէով, 71 Ave. Kléber, Փարիզ (16):

Կը ծախուի նաեւ Յառաջի խմբագրատունը: Ապսպրանքները կանխիկ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Գ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլօրիայի մէջ: Շարունակութիւն վիճաբանութեանց նոյն օրակարգին շուրջ: Ընկերները փափաքին վրայ. Յոյց պիտի տրուի նաեւ Սուրիոյ մեր ընկերներու կեանքէն առնուած շարժանկարը:

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԸ կը հրաւիրէ բոլոր երիտասարդները իր բացառիկ հաւաքոյթին, որ տեղի պիտի ունենայ այս երեկոյ ժամը 9ին, Միւթիւալիթէի սրահին մէջ, 24, րիւ Սէն Վիկթօր:

Օրակարգ.— 1.— Դասախօսութիւն Կ. Բասմաճեանի՝ «Անի քաղաքին մասին», մոգական լապտերով:

Դասախօսութենէն վերջ երգ ու պար: Մուտքը ազատ է: Ծախսերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Կ'ԱՆԿԱՆԻ՞

կարի վարժութիւն ունեցող գործաւորուհիներ: դիմել՝

տիկին ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆի

14, Passage de Puebla, Փարիզ (19), մէթրօ՝ Bolivar եւ Combat:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը, Աւետիս եւ կամ Արսէն Վարդապետեան, ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն՝ Արտաշէս, մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած 1915ին Սամսոնէն: Արսէն Վարդապետեան 1922 թուականին Պոլսոյ Գասըմփաշայի Ազգ. Որբանոցի որբերուն հետ փոխադրուած է Գորֆու: Յիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Ardachès Vartabedian, Fund. Matasari No. 4, Bucarest (4). (Rumania):

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

— Սարսափելի է, բսաւ նախագահը, մահուան դատապարտել ձեզի պէս հրապուրիչ եւ խելացի մէկը: Սակայն դուք՝ պատերազմի մէջ, ուրիշ այնքան կեանքերու փճացումին պատճառ եղած էք որ, եթէ կարենայի տասն անգամ կը դատապարտէի ձեզ: Քիչ վերջը, որոշեալ ժամուն պիտի գնդակահարուիք:

— Դատաւորներ յանուն Ֆրանսայի ժողովուրդին, բսաւ դատապարտեալը, քաջութիւնս...

— Բարեւ կա՛յ, հրամայեց ատենապետը:

Սրահին մէջ լսուեցաւ զէնքերու շաչիւնը:

Լեան ուսերը թօթուեց, նայեցաւ նախագահին ու ժպտեցաւ:

2.

Ձօրճ Լըմբըրեբէ համաձայն պատերազմական նախարարութեան հրահանգներուն եկաւ Փարիզ, ուր աշխատանոց մը վարձեց Մոնմարթրի շրջականները: Թարմ էին տակաւին իր մտքին մէջ Թիւ Լըվինջի յիշատակները:

Լեան պիտի երեւար քաղաքին թատրոններէն մէկուն մէջ: Իր անունը յայտարարուած էր ամէն տեղ: Ձօրճ անհամբերութեամբ սպասեց: Նէօյլիի բնակարանին այցելութիւնը որ մղձաւանջ մըն էր իրեն համար, գէշ երազի մը տպաւորութիւնը թողուց իր վրայ: Լեանի անունը ծանուցումներուն վրայ իր աչքին զարկաւ առաջին անգամ այն օրը երբ կ'երթար պատերազմական նախարարութիւնը՝ Ֆրանսայի զօրավարներէն մէկը նկարելու համար: Մաթա Հարի անունը զինքը կը կանչէր փողոցներուն ամբոխին մէջէն: Ձօրճ գնաց թատրոնը եւ տեսաւ Լեանի հասցէն: Բայց չկրցաւ պանդոկը երթալ: Վախցաւ եւ յիշեց Նէօյլիի գէպքը. Առանձին չպիտի ըլլար այդ աղջիկը վստահ էր այդ մասին: Եթէ ամուսնացած իսկ ըլլար անոր հետ, դարձեալ իրը չէր ան. Լեան ոչ մէկուն սեփականութիւնը չէր. իր մարմինը խորհրդանշան մըն էր ինչպէս նաեւ անոր գեղեցկութիւնը տրուած կրնային տիրանալ ամէնքը. աղջիկը իբրեւ նուիրուած ըլլալու գաղափարը այլ եւս չէր խանդավառեր զինքը, որովհետեւ Լեան իր ձեռքերը կ'ընծայաբերէր ամէնուն:

Եւ սակայն անոր անունը սարսուռ մը արթնցուց իր մէջ: Զգաց այն միեւնոյն յոյզերը որոնք խռովեր էին զինքը, երբ իր թեւերուն մէջ առած այդ աղջիկը վեր կը բարձրացնէր Լըվինջ փողոցի սանդուղներէն: Անոր գգուանքներուն ծանօթ այրը, չէր կրնար այլ եւս մոռնալ զայն:

Լեանի պանդոկը չգնաց երեք օր. վախցաւ. Թերեւս սիրահար մը ունէր զով: Բայց չորրորդ առաւօտ երբ նորէն պատերազմական նախարարութիւնը կ'երթար աւարտելու համար զօրավարին նկարը, տեսաւ որ Մաթա Հարի անունը վերցուած էր ծանուցումներէն. Ներկայացումը տեղի չպիտի ունենար. ժամանակ չկար որպէս զի թատրոնէն անցնէր եւ հարցնէր պատճառը:

Զօրավարը ուրախ էր որ իր նկարը կը պատրաստուէր փրոփականտի համար: Շատ զուգի կը բարձրանար ու թելադրութիւններ կ'ընէր նկարիչին. իր պատուանշանները աւելի մանրակրկիտ կերպով նկարել տալու կամ դէմքին լոյսը աւելի շեշտելու նպատակով: Անշուշտ աննշան աշխատանոցի մը յարմարութիւնները չունէր, բայց պայմա՞ն էր որ արուեստագէտը նկարէր միայն իր տեսածը:

— Ձեզ գիտեր ուրիշ ի՞նչ կարելի է նկարել, դիտել տուաւ Ձօրճ:

Վերջին օրը զօրավարը սովորականէն աւելի զբաղած էր: Հինգ անգամ դուրս կանչեցին զինքը, ընդմիջելով Ձօրճի աշխատանքը:

— Շատ կը ցաւիմ, բսաւ զօրավարը, ձանձրացուցի ձեզ. դուք կ'ուզէք մէկը որ ձեր դիմացը նստի խելօք մը եւ բնաւ տեղէն չշարժի: Այդ տեսակ մէկը կրնամ տալ ձեզի. գեղեցիկ էակ մը որ կրնայ անշարժ նստիլ մինչեւ վաղը չէ միւս օրը. աղջիկ մըն է. աքանչելի նիւթ փրոփականտի համար. կրնա՞ք ան նկարը աւարտել այսօր:

— Այո՛, Տէր:

— Կ'ուզէ՞ք նկարել հրաշալի գեղեցկութիւն մը:

— Ո՞վ:

— Լրտեսուհի մը ունինք Սէն-Լազարի բանտին մէջ. զաղտնաբար կ'րնամ ձեզի, չարաճճիութիւն ...:

— Ըսել կ'ուզէք որ կրնամ նկարե՞լ զայն:

— Եթէ ան ուզէ. կարծեմ դիտողութիւն չընէր, բայց պէտք է արտօնութիւն սատանաք իրմէ:

— Ո՞վ է. Գերմանուհի՞ է:

— Ձեզ կրնար ըսել թէ ով է. անշուշտ բանտին մէջ ծանօթ է թիւով մը:

— Ըսել կ'ուզէք որ պիտի գնդակահարուի վաղը չէ միւս օր:

— Այո՛, Վէնսէնի մէջ, արշալոյսին. չէք կրնար բոլորովին նկարել զայն, բայց կրնաք գծել իր խուցին մէջ, եթէ առարկութիւն չընէ:

Եթէ կ'ուզէք նամակ մը կուտամ ձեզի բանտին կառավարիչին ուղղուած եւ կրնաք այնտեղ երթալ այսօր, ցերեկէն ետքը: Կառավարիչը Քոյրերէն մէկը կը դրկէ անոր խուցը հասնելու համար անոր արտօնութիւնը:

Զօրավարը պաշտօնական թուղթ մը առաւ ու սկսաւ գրել:

— Ձեր անունն ալ յիշեցնել կու տամ իրեն. կասկածոտ աղջիկ մըն է եւ ... նայ ըլլալ որ կ'արծէ թէ մամուլի ... ...սաստագէտներէն մէկն էք:

Ձօրճ չըսաւ զօրավարին թէ կ'ճանչնար այդ աղջիկը որովհետեւ ... ... չէր իր վրայ. ընդունէ՞ր թէ ... զօրավարը ... էր որ ... չպիտի մերժէր այդ մեծանձն ... դրութիւնը: Եւ սակայն Ձօրճ ... զէ՞ր խոհականն երթալ տեսնել ... որ մահուան կը սպասէր. մահէն ... կը վախնար. ինչո՞ւ տեսած էր ... ներուն մէջ: Անպատաշաճ բան ... ոել մահը, ինչպէս անպատշաճ ... կայ գտնուիլ ծննդեան մը. ... գիկ բնականաբար կը զգեն ... բեր: Տաժանելի պիտի ըլլար ... պիտի գտնուիլ մէկու մը ... մահուան կը սպասէր ամէն բա...

— Ըսել կ'ուզէք, ուրեմն, ... ջկան հոգի անգամ չէ՞, հարցուց ... զօրավարին. որովհետեւ ... ուզէի նկարել ջղային կին մը:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) - R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

Լ. ԹՈՒԻՐԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	–
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՄԱՐՏ 1933

8 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2131

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԽՏԱՆՇԱՆՆԵՐ

Դիքթաթուրին դէպքեր՝ մէկ օրէն միւսը:

Դիքթաթուրին՝ ոչ միայն իրենց հանգամանքով եւ տարողութեամբ, այլեւ սրընթաց խուժումով:

Ահա Գերմանիան՝ անձնատուր նորօրինակ, տարերային հոսանքի մը, որ ոչ միայն ապշութեան, այլեւ խոր մտահոգութեան մատնած է արտաքին աշխարհը.

Տակաւին քանի մը ամիս առաջ, մարդիկ ինքնագոհ ժպիտով մը կը ծաղրէին Հիթլէրն եւ իր վարդապետութիւնը: Նոյնիսկ յիմարանոց զրկելին նախկին բանուորը – ներկարար:

Արդ, Հիթլէր այսօր միահեծան տէրն է Գերմանիոյ, շահած ըլլալով 39,000,000 ընտրողներու 17,300,000ին քուէն, կամ հարիւրին 44ը:

Ընտրութենէն առաջ իսկ, խորհրդարանի հրկիզման առթիւ, որուն գաղտնիքը չէ պարզուած տակաւին, «Նացի»ներու կուսակցութիւնը ապացուցեց թէ վճռած է պարտադրել իր կամքը:

Այն բացառիկ անօրինութիւնները որ եղան հրկիզումէն յետոյ, ազդանշաններ էին պարզապէս: Իսկ ինչ որ տեղի կ'ունենայ մարտ 5էն ի վեր, ընտրութիւններէն անմիջապէս յետոյ, մեկնութեան չի կարօտիր:

Մէկ իմաստ ունին բոլոր դէպքերը, որ իրարու կը յաջորդեն սրընթաց ուժգնութեամբ, — Գերմանիա իր ճակատագիրը յանձնած է նոր ուժի մը: Ան վճռած է իրականացնել «ազգային վերածնութիւնը», խորտակելով բոլոր ընդդիմութիւններն ու կապանքները:

Ճիշդ ինչպէս Մուսոլինին, Հիթլէրն ալ իր լուծին ծանրութիւնը կ'իջեցնէ ձախակողմեան հոսանքներուն դէմ: Եւ, առաջին առթիւ, համայնավարութեան գլխուն, որ արհամարհելի ուժ մը չէ Գերմանիոյ մէջ: (Հակառակ այնքան խառնութեանց, կարմիրները յաջողեցան 81 աթոռ ապահովել խորհրդարանին մէջ, նախորդ 100ին փոխարէն, իսկ ընկերվարականները՝ 118, փոխան 121ի):

Տակաւին «սկիզբն է երկանց», եւ կանխահաս պիտի ըլլար ո՛ր եւ է գուշակութիւն՝ յաջորդ քայլերու մասին:

Ստոյգ է միայն մէկ բան, — ջնջելով սահմանադրական ազատութիւնները, ապահովելով ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը՝ խորհրդարանին մէջ եւ ասպարէզէն քշելով բոլոր ընդդիմադիր վարչութիւններն ու պաշտօնատարները, «Նացի»ներու իշխանապետութիւնը կը ձգտի ամրացնել իր խարիսխը, որպէսզի կարենայ անարգել գործադրել իր հիմնական ծրագրին մնացեալ գլուխները:

Գտնուելով իշխանութեան գլուխ, Հիթլէր անշուշտ չպիտի կրնայ առագաստները բանալ այնպէս ինչպէս ճառ խօսած ատեն:

Ան ստիպուած է նկատի առնել ոչ միայն ներքին ահաւոր դժուարութիւնները, այլեւ արտասահմանի հանրային կարծիքը:

Բայց, անվիճելի է իր կամեցողութիւնը՝ շատ մը բաներ վեր ի վայր շրջելու, եւ կազմակերպելու «Երրորդ Րայխ»ը — նոր Գերմանիան՝ տոգորուած կայսերական փառքերով եւ պարտաւոր բոլոր նուաստացումները թօթափելու վճռականութեամբ:

Ի՜նչքան վարակիչ օրինակ՝ բոլոր այն երկիրներուն համար որ ջախջախուած են եւ դատապարտուած՝ պատերազմէն յետոյ հաստատուած կարգ ու սարքերէն:

Ահա հարեւան Աւստրիան, որ կառավարութեան հրաժարումը կը պահանջէ իր «Նացի»ներուն բերնով, եւ միացում՝ Գերմանիոյ հետ: — «Մենք վճռած ենք տապալել սահմանային պահականոցները, ոչնչացնել մեզ անջատող դաշնագիրները, եւ Աւստրիան միացնել Գերմանիոյ»:

Եւ ահա Յունաստանը, — դասական երկիրը պետական հարուածներու:

Այստեղ ալ, նոյն պատճառները յառաջ կը քշուին, նոյն ելքին յանգելու համար:

Անհատ մը չէ Փլասթիրասը, այլ ամբողջ դաս մը, որ չարիք համարելով խորհրդարանական դրութիւնը, կը պահանջէ եւ կ'ուզէ իրականացնել զօրաւոր կառավարութիւն մը, — դիկտատուրա:

Եւ այստեղ ալ, հասարակաց թշնամի կը հռչակուի համայնավարութիւնը: Կը համարուի հետեւանք՝ խորհրդարանական դրութեան եւ կառավարական անկարողութեան:

Ախտանշաններ՝ բոլորն ալ: Ինչպէս ամերիկեան տագնապը, տարբեր ուղղութեամբ:

Կը նշանակէ թէ աւելի քան երբեք անկայուն, խարխուլ վիճակի մը հասած է յետպատերազմեան աշխարհը, որ կը յուսար ամրապնդուիլ միլիոնաւոր դիակներու եւ ահագնագործ փլուզումներու յենակէտներուն վրայ:

Այս բոլորին դիմաց ի՜նչ ախուր հեգնութիւն՝ այն ծրագրային եւ ճարտասանական մարզանքները որ կը շարունակուին Ժընեւի մէջ, ահաբեկ՝ վաղուան փոթորիկներէն:

Մինչ «խաղաղասէր»ները նոր յենարաններ կը փնտռեն իրենց դիրքերը ամրապնդելու համար, անդին խմորումները ձեւ ու կերպ կ'առնեն, փոթորիկը կ'որոտայ կարգ մը երկիրներու մէջ, անակնկալներ ստեղծելով մէկ օրէն միւսը:

Արդէն իսկ մտահոգութեան մատնուած են Ժընեւի մէջ, նախատեսելով որ հիթլէրականութեամբ զօրացած Գերմանիան կրնայ անընդունելի պահանջներ ներկայացնել: Այս մտահոգութեամբ, կ'ըսուի թէ Մաքտոնըլտ պիտի առաջարկէ կարգ մը զիջումներ ընել, կէս ճամբէն դիմաւորելու համար փորձանքը ... Նոյն իսկ խօսքեր կան զինաթափութեան խորհրդաժողովը յետաձգելու մինչեւ հոկտեմբեր:

Հիւա՜նդ է յետպատերազմեան աշխարհը: Եւ լրջօրէն կարօտ՝ արմատական դարմաններու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՈԼԱՐՆ ԱԼ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

Բացառիկ միջոցներ մինչեւ վաղը, հինգշաբթի

ԻՆՉՊԷՍ ԾԱԳԵՑԱՒ ԱՅՍ ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, նախագահ Րուզվէլթ հազիւ իշխանութեան բարձրացած, հրամանագրով մը արգիլեց ոսկիի եւ արծաթի արտածումը եւ «արձակուրդ» շնորհեց Մ. Նահանգներու բոլոր դրամատուներուն, մինչեւ մարտ 9ի երեկոյեան (վաղը):

Աւելորդ է շեշտել թէ՝ այս կարգադրութիւնը խոր յուզում պատճառեց ոչ միայն Ամերիկայի, այլ եւ աշխարհի միւս մասերուն մէջ: Մասնաւորապէս մտահոգ է Մեծն Բրիտանիան: Կ'ըսուի թէ Լոնտոն իր աջակցութիւնը խոստացած է Մ. Նահանգներուն, փրկելու համար տոլարը որ արդէն կորսնցուցած է իր արժէքին հարիւրին տասը:

Լոնտոնի եւ Փարիզի սակարաններուն մէջ, տոլարի գին չի նշանակուիր շաբաթ օրէն ի վեր: Իսկ շատ մը տեղեր գործառութեանց հիմք ընդունուած են ֆրանսական ֆրանքը: Միեւնոյն ատեն, դրամատուներ կը մերժեն վճարել ամերիկեան չէքերը: Այս պատճառով, անել մատնուած են արտասահման հաստատուած Ամերիկացիները, եւ խնայողութեամբ կ'ապրին: Փարիզի ամերիկեան դրամատուները բաց կը մնան սովորականին պէս, կարելի դիւրութիւնները տալով իրենց յաճախորդներուն: Կարգ մը դրամատուներ կը վճարեն ֆրանքով եղած չէքերը, իսկ երբ տոլարով են, կուտան միայն հարիւր տոլար, 24էն հաշուելով: Այս դիւրութիւնը կրնայ տեւել առ առաւելն մինչեւ մէկ շաբաթ: Եթէ տագնապը երկարաձգուի, ոչ մէկը կրնայ գիտնալ թէ ո՛ւր պիտի յանգի ելքը: Կարգ մը դրամատուներ ալ անհրաժեշտ գումարը կուտան իրենց յաճախորդներուն, առօրեայ պէտքերու համար, առանց տոլարի գին նշանակելու: Փարիզեան այն հաստատութիւնները — պանդոկ, դրօշարան եւն. — որոնք ամերիկացի յաճախորդներով կ'ապրին, ամէն դիւրութիւն կ'ընծայեն առ այժմ: Նոյն իսկ չէքեր ալ կ'ընդունին, հաշուելով որ եթէ շատ իյնայ տոլարին գինը, տարբերութիւնը կրնան գանձել ... աւելցնելով գիները:

⁂ Նախագահ Րուզվէլթի բացառիկ հրամանագրէն անմիջապէս յետոյ, ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ դրամատուները կրնան հետեւեալ գործառնութիւնները կատարել, մորաթորիոմի ընթացքին. — 1. Իրենց յաճախորդներուն թոյլ պիտի տան երթալ նայիլ իրենց վարձու դրամարկղները, — 2. Կրնան դրամ մանրել, առանց ոսկեդրամի վկայագիր յանձնելու. — 3. Կրնան մուրհակներ կամ ուրիշ թուղթեր ընդունիլ կամ յանձնել ցամաքային կամ ծովային փոխադրութեանց համար, եւ ամէն տեսակ գործողութիւն կատարել ուտեստեղէնի փոխադրութեան համար, պայմանաւ որ ոսկի չպահուի. — 4. Դրամատուները անշուշտ կրնան ընդունիլ գումարներ՝ ի հաշիւ կնքուած պայմանագրութեանց. — 5. Այն չէքերը որ գանձումի համար յանձնուած են դրամատուներու փակումէն յետոյ եւ չեն արձանագրուած տոմարներու մէջ, պիտի վերադարձուին յաճախորդներուն. — 6. Այն չէքերը որ քաշուած են ամերիկեան գանձին վրայ, կրնան վճարուիլ ո՛ր եւ է դրամով, բաց ի ոսկիէն.

ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Ներկայ տագնապը գոյութիւն ունէր երկար ատենէ ի վեր, թաքուն վիճակի մէջ: Բարգաւաճման շրջանին, ամերիկեան դրամատուները անհաշիւ վարկեր տրամադրած էին աջ ու ձախ: Տասնեակ միլիոններով վարկ բացուած էր քաղաքի թէ գիւղի կալուածներու, հողագործական արտադրութեանց եւ ուրիշ ապրանքներու վրայ: 1929 հոկտեմբերէն ի վեր, չափազանց ինկաւ այս բոլոր գրաւներուն արժէքը: Գրաւի դրուած շէնքեր կամ ապրանքներ կան, որ այսօր նախորդ արժէքին հազիւ մէկ չորրորդը կ'արժեն: Ուրեմն, դրամատուները չկրցան ետ առնել այս կերպով փոխ տրուած գումարները:

Արդ, այդ գումարները դրամատուներուն սեփականութիւնը չեն, այլ կը պատկանին իրենց յաճախորդներուն, որոնք աւանդ ձգած են: Այնպէս որ, դրամատուները, եւ մասնաւորապէս տեղական եւ գաւառական մանր հաստատութիւնները որոնք անհամար են, չկրցան վերադարձնել աւանդները, ինչքան ալ անկարեւոր ըլլար գումարը: Աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր, արդէն վտանգուած էր այս հաստատութեանց վիճակը:

Որքան ատեն որ սահմանափակ էին ետ պահանջուած գումարները, գէշ-աղէկ հաւասարակշռութիւն մը կը պահուէր:

Առաջին տագնապ մը ծագեցաւ մէկ տարի առաջ, բայց կարելի եղաւ կանխել, ստեղծելով Ելմտական Վերակազմութեան հաստատութիւնը, որ օգնութեան կը հասնէր նեղը մնացած դրամատան: Բայց, կիսկատար միջոց մըն էր այս: Գիներու անկումը այնպիսի համեմատութեան մը հասած էր որ, այս հաստատութեան միջոցները անբաւական էին, յառաջ եկած առհաւելի կորուստները լեցնելու: Միեւնոյն ատեն, վնասակար էր այս միջոցը, քանի որ կը ծածկէր վէրքը, առանց դարման տանելու: Այս հաստատութիւնը պարզապէս կը ծառայէր երկարաձգելու հոգեվարքը:

Տեսնելով որ իրարու կը յաջորդեն վճարումներու դադարումները, յաճախորդները խուժեցին դէպ ի տեղական դրամատուները եւ ետ պահանջեցին իրենց աւանդները: Եւ որովհետեւ տեղական հաստատութիւնները ուրիշ բան չէին կրնար ընել եթէ ոչ դիմել երկրին ելմտական կեդրոնին՝ Նիւ Եորքի մեծ դրամատուներուն, այս վերջիններն ալ վտանգուեցան իրենց կարգին: Եւ հարկ եղաւ մորաթորիոմ կամ արձակուրդ հռչակել շաբաթ օրն իսկ:

Ելմտական տագնապը շատ չանցած վերածուեցաւ դրամական տագնապի: Թէ ամերիկեան եւ թէ օտար դրամագլուխները սկսան փախչիլ: Միջազգային շահագիտութիւնը դիրք բռնեց տոլարին դէմ: Իսկ բուն երկրին մէջ ժողովուրդը փութաց թղթադրամ եւ ոսկի դիզել: Փետր. 15էն մինչեւ մարտ 3 Ֆէտըրէլ Րիզըրվ դրամատուներուն ոսկիի պահեստը պակսեցաւ աւելի քան 500 միլիոն տոլար, դրամատուներուն շրջաբերութիւնը աւելցաւ 800 միլիոն իսկ անոնց փոխարէն եղած գումարը ինկաւ հարիւրին 65—53 համեմատութեամբ: Այնպէս որ, այս ընթացքով, ոսկիի պահեստը կրնար սպառիլ քանի մը օրէն:

Այս վտանգը կանխելու համար է որ, նախագահ Րուզվէլթ մորաթորիոմ հռչակեց մինչեւ հինգշաբթի: Այդ օրը արտակարգ նստաշրջանի հրաւիրուած է խորհրդարանը. այնպէս որ, վերջնական կարգադրութիւնները հինգշաբթիէն յետոյ պիտի լսենք:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԴԷՊՔԸ ԵՒ ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

— · —

Կրընոպլի «Լա Տէփէշ Տօֆինուազ» թերթը սկսած է յօդուածաշարք մը հրատարակել, ծանօթ դէպքին առթիւ: Մեր ձեռքին տակ են երեք թիւերը, որոնք փոխանակ լուսաբանելու, կը ձգտին աւելի պղտորել խնդիրը: Կը սպասենք վախճանին:

⁂ Նոյն թերթը մարտ 6ի թիւին մէջ կը գրէ թէ երկու վիրաւորներէն Սմբատ եւ Գրիգոր, որոնք հիւանդանոցէն տուն դրկուած էին, նորէն հիւանդանոց փոխադրուած են, վէրքերը դարմանուած չըլլալով:

ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՆՈՒՆՈՎ

— :·: —

Սէնի նախանգապետութեան տեղաւորման գրասենեակը 1933 յունուար 20էն մինչեւ փետր. 20 դատի յանձնած է 14 հոգի, որոնք խարդախ թուղթեր ներկայելով, գործազրկութեան նպաստ ստացած էին: Պատիժներ տրուած են 8 օրէն մինչեւ 6 ամիս բանտարկութեան եւ տուգանքի:

Ուրիշ հետապնդումներ ալ կը կատարուին:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

— · —

15րդ ՑՈՒՑԱԿ

	Ֆր.
Աղաջան Պարսամեան	50
Փօքրիկն Լուսին Յ. Զըրխճեան	10
Տիգրան Տէրոյեան	10
Տիկ. Ազնիւ Տէրոյեան	10
Թրնոյի բանուորներէն. —	
Բեճօ	20
Գէորգ Լնկէցեան	10
Տաճատ Թոփալեան	10
Համազասպ Շահպազեան	10
Վահան Պզտիկեան	10
Կիւլպէնկ Հայրապետեան	10
Աւետիս Եօքսիւզեան	10
Հաճի – Նաւիկ Ջաֆարեան ..	10
Ս. Տ.	5
Նշան Փոլատեան .	5
Կարապետ Ալիխանեան .	5
Թորոս Ֆէրմանեան .	5
Գրիգոր Լէմսէեան	5
Կիրակոս Աղալարեան	5
Գումար	200
Մարտ 7ի գումարը	3446
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	3646

ՆՈՐ ԴՐԱՄ ՊԻՏԻ ՀԱՆՈՒԻ

Խորհրդարանի հանրապետական վարիչները ծրագիր մը պատրաստած են, որով պիտի առաջարկեն — 1. Դադրեցնել դրամատուներուն մէջ ձգուած աւանդներուն վճարումը, — 2. Արտօնել փոխանցի վերատեսչութիւնը՝ որ տայ դրամատուներուն՝ հրատարակել Հաշուեյարդարի Գանձանակին դրամանիշեր, որոնք պիտի կազմեն Մ. Նահանգներու նոր դրամը, — 3. Օրէնք մը քուէարկել, որուն շնորհիւ դրամատուները պիտի կրնան վերստանալ ետ առնուած աւանդները.

Կ'ըսուի նաեւ թէ ներկայ տոլարը մէկդի դնելով, շրջաբերութեան պիտի հանուի նոր դրամ մը, «Րուզվէլթի տոլար»:

⁂ Արժանթինի կառավարութիւնը որոշեց Ֆրանսայի հետ կապել իր դրամը, որ մինչեւ հիմա կախում ունէր տոլարէն:

ԶԻՆ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վենիզելոս պարտուեցաւ ընտրութեանց մէջ

Գերմանիայէն եւ Մ. Նահանգներէն յետոյ, դղրդալից դէպք մըն ալ՝ Յունաստանի մէջ:

Կիրակի օր, 5 մարտ, տեղի ունեցան երեսփոխանական ընտրութիւնները: Արդիւնքը աննպաստ էր Վենիզելոսի կառավարութեան, որ շահեցաւ միայն 108 աթոռ, ընդդիմադիր խմբակցութեան 128ին դէմ: Մասնաւորապէս աչքառու էր արքայական Ցալտարիսի յաջողութիւնը:

Այս արդիւնքին վրայ, զօրավար Փլասթիրաս, որ կուսակից է Վենիզելոսի, անմիջապէս պաշարման վիճակ հրատարակեց եւ զինուորական կառավարութիւն մը կազմեց: Մանաւանդ որ, Գ. Ցալտարիս հանրապետութեան նախագահին ներկայանալով, անոր հրաժարականը պահանջած էր:

Նոր դիկտատորը անմիջապէս կազմեց ժամանակաւոր կառավարութիւնը, անոր կարեւոր անդամները առնելով զինուորական գերագոյն խորհուրդէն: Վարչապետն է՝ զօրավար Օթոնէօս: Նախարարները բոլորն ալ նոր մարդիկ են եւ հինգը՝ զօրավարներ:

Զօր. Փլասթիրաս հետեւեալ պատգամագիրը ուղղեց ժողովուրդին.

— Հինգ ամսուան ընթացքին իրարու ետեւէ կատարուած երկու ընտրութիւններ ապացուցին թէ — ինչ որ ամբողջ աշխարհ գիտէր ընդհանրապէս — խորհրդարանական կարգ ու սարքը, բաց ի այն խոր թերութիւններէն որ իր անկումը յառաջ բերին պետութեանց մեծ մասին մէջ, մեր երկրին համար ունի ուրիշ մահացու անպատեհութիւն մը, — չի կրնար տալ ապրելու սահմանուած կառավարութիւն մը, բնական ո՛ր եւ է եղանակով: Իր բնութեամբն իսկ զերծ՝ ամբոխավարութեանց, խորհրդարանական կարգ ու սարքը մեր երկրին մէջ բերաւ ոչ միայն կառավարական անկարողութիւն, այլ եւ զօրացուց համայնավարութիւնը. իսկ այս զօրացումը վտանգաւոր է մանաւանդ անոր համար որ, ճիշդ ու ճիշդ կը զուգադիպի հզօր կառավարութիւն մը կազմելու անկարողութեան հետ:

Հակառակ բոլոր ճիգերուս, կարելի չեղաւ կանխել այս չարաշուք արդիւնքը, որ անշուշտ կը ներկայացնէ կառավարութեան մը չգոյութեան եւ տնտեսական աղէտի մը վտանգը մեր երկրին համար: Այս վիճակուած դէպքերը կ'ապացուցանեն խռովութեանց սպառնալիք եւ եղբայրասպան անիշխանութեան մը ստեղծումը:

Աչքի առջեւ ունենալով այս վտանգները, ես որոշեցի միջամտել: Ուսումնասիրեցի կացութիւնը ծանրագին գործակիցներու հետ, կշռելով բոլոր պատասխանատուութիւնները: Կատարելապէս համախորհուրդ՝ անոնց հետ, կը ստանձնեմ իշխանութիւնը, խորապէս հաւատալով Աստուծոյ եւ մեր ցեղին զօրութեան, ապաւինելով ժողովուրդին աջակցութեան եւ ազգին զինեալ ուժերուն անսահման գործակցութեան: Այսօր իսկ, կառավարութիւնը ապահովելով անդորրութիւնը, տնտեսական վերակազմութիւնը եւ ընկերային կարգ ու սարքին ամրապնդումը, պիտի կատարէ իր երդումը:

Անժամապէս դադրած են սահմանադրական տրամադրութիւնները: Զօրքը եւ օրինապահ քաղաքացիները այս անօրինութեան մէջ ուրիշ բան պէտք չէ տեսնեն եթէ ոչ իմ վճռականութիւնս՝ անդորրութիւնը ապահովելու եւ ամուր կառավարութիւն մը՝ բոլոր միջոցներով: Աստուծոյ օգնութեամբ եւ ժողովուրդին հետ, անոր զինեալ արտայայտութեամբ եւ երկրին պաշտպանողական ուժերով, յառա՜ջ հայրենիքին եւ անոր գերագոյն շահերուն համար: Կեցցէ՛ Յունաստանը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԴՐԱՄԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՆ

Վերջին տարիներու ընթացքին, ընկերային նոր գաղափարներ ու տեսութիւններ երեւան կուգան.

Բոլշեւիզմը փորձ մը մնաց։ Թէքնոքրասին, կամ մեքենատիրութիւնը, յառաջ կրնայ բլլալ մասնաւոր երկիրներու համար միայն։

Դրամատիրութիւնը, որ իր չըջանը գրեթէ ամբողջացուց, դեռ կը տեւէ, սակայն, հակառակ իր տիրապետութեան չատ բան կորսնցուցած ըլլալուն։

Ի՞նչ պիտի բերէ վաղը։ Կը քալքայուի՞ ամբողջովին դրամատիրութիւնը։ ահ՞ն այսօրուան հարցերը. Կանհէ Հարց մըն է այս, որ կը հետաքրքրէ բոլորը։

Գերման մեծանուն տնտեսագէտ Վ. Զոմպարտ, ուսումնասիրութիւն մը ունի հրատարակած՝ «դրամատիրութեան ապագան» խորագրով։

Օգտակար կը նկատեմ հայ հասարակութեան ծանօթացնել իր տեսակէտները, ջանալով պահել կարելի եղածին չափ խտացնել։

×

Փրոֆ. Զոմպարտ արագ ակնարկ մը կը նետէ նախ տնտեսութեան մասին։ Ըստ իրեն՝ տնտեսութիւնը նախասահմանուած ու անփոփոխելի գրութիւն մը չէ։ Մասնաւոր տնտեսական օրինակարգութիւն մը գոյութիւն ունեցած չէ եւ չունի։ Իսկ անհրաժեշտութեան տիրապետութեանն գէպի ազատութեան տիրապետութիւն ոստումին համար անհրաժեշտ չէ որ բռնապետութիւն հաստատուի։

Այսինքն՝ Զոմպարտ բնաւ կ՚ուզէ թէ տնտեսութիւնը ոչ թէ բնական յառաջդիմութեան (պրոցէս) մըն է, այլ՝ մարդկութեան պատմութեան մտքին յառաջ եկած է, եւ մարդկային միջամտութեան գործ մըն է։

Ի՞նչ կը հասկնայ սակէ։ Այն, որ տնտեսութեան կամ տնտեսական որոշ դրութեան (սիսթէմ)մը ապագան կախում ունի ապագային գործող մարդոց կամքէն, որոնց գործունէութիւնը — նպատակներու իրագործման ընթացքին — շատ բնականօրէն պայմանաւորուած է բնութեան եւ հոգիի յերով անհրաժեշտութիւններէ։

Զոմպարտ կ՚ուզէ անմիջապէս որ տնտեսութեան ապագայ ձեւը ճանաչումի հարց չէ, այլ՝ կամեցողութեան հարց մը։ Արդ եւ սխալանութիւնը չէ գիտնականին, քանի որ այս վերջինը չի սորվեցներ թէ ինչ պէտք է բլլայ, այլ՝ կը գոհանայ լոկ հաստատելով թէ ինչ պէտք չէ բլլայ։

Այսուհանդերձ, Զոմպարտ հրատարակ կը նկատէ «գիտական այս խնդրոյ իսկ ապագայի մասին, «երբ գիտակցութիւնը ունենք այն հարցերուն, որոնք պիտի ծնին նման քննութեան մը»։

Որո՞նք են այդ հարցերը.

1. Նպատակներու իրագործման մասին գոյութիւն ունեցող հնարաւորութիւնները։

2.— Թէ՛ բնութեան, թէ՛ հոգիի անհրաժեշտութիւնները, որոնցմէ կախում ունի փափաքուած նպատակներու իրագործումը։

3.— Նպատակներու իրագործման մէջ երեւան գալիք հնարաւորութիւնները, ինչպէս նաեւ անոնց իրագործման համար ընտրելի միջոցները։

Եւ սակայն, այս հաստատումները կարենալ ընելու համար մենք պէտք է գիտցած ըլլանք իրողութիւններու մասին սուր ու յստակ գաղափարներով, կ՚ըսէ հեղինակը, ու կը շարունակէ — Զոմպարտի կարծիքներուն մասին մեր գնահատումներուն ամբողջ հիմը պիտի բլլայ ներկային եւ ապագային [illegible] Ամէնէն կարեւորն է ցուցահանումը կարեւորագոյն նշաններու եւ ճանաչումը ամէնէն ակնյայտ գիծերու

«Հոս եւս, գիտնականը կը տարբերի գործնական մարդէն [illegible] չատ աւելի մանրամասնութիւններ գիտէ ղէպքերու վերաբերմամբ, բայց իր հայեացքը յաճախ կը մթագնի՝ անոնց [illegible] կապակցութեանը մասին.

Զոմպարտ կ՚առաջարկէ զարկ այդ հայեացքը»։ Արդ, անհրաժեշտ կը նկատէ չմոլորիլ օրուան պատահականութիւններուն մէջ, այլ՝ կ՚ուզէ ձգտիլ, ի հեճուկս անոնց, «չօշափելու ժամանակին բաղկերակը»։

Գործի մարդը, գիտել կու տայ ան, իր մտածումը կ՚ամփոփէ — տնտեսական գործիչ ըլլալ, քաղաքագէտ թէ օրագրող չարաթներու, օրերու եւ ժամերու շրջագծին մէջ։

Իսկ ենք, իբրեւ գիտնական, կը ձգտի իր ու մեր մտածումը տարածել տասնամեակներու վրայ։

×

Փրոֆ. Զոմպարտ, իր այս նախաբանէն վերջ, կ՚անցնի «դրամատիրութեան այսօրուան կացութեան մասին ուրուագիծ մը կազմելու»։

Նախ, կը ճանաչէ այն իրողութիւնը թէ դրամատիրութիւնը այլեւայլ երկիրներու մէջ այլեւայլ ձեւերով կը ներկայանայ։ Եւ որովհետեւ հնարաւոր չէ առանձին առանձին բոլորը վերլուծել, կը նախընտրէ իր [illegible] մի միայն Եւրոպայի դրամատիրական երկիրներու, եւ, մասնաւորապէս, Գերմանիոյ մասին»։

Ան կ՚ըսէ թէ որ դրամատիրութիւնը դեռ եւս տնտեսական տիրական դրութիւն մըն է, որ, անկասկած, կորսնցուցած է իր երբեմնի առաջնութիւնը։ Անոր առընթեր ամբողջութեամբ մնացած են նախադրամատիրական տնտեսական դրութիւնները։ Նոյնիսկ, կարգ մը երկիրներու մէջ, անոնք ընդլայնուած են (կ՚ակնարկէ գիւղացիութեան)։ Իսկ ինչ որ աւելի կարեւորն է, դրամատիրութեան հետ զարգացան տնտեսական նոր ձեւեր, որոնք վիճելի դարձուցին դրամատիրութեան առաջնութիւնը։ Այսպէս, [illegible] համագործակցական ընկերակցութիւններ,— հանրային ընկերութիւններ, որոնք «յաճախ համակենցաղ են դրամատիրութեան հետ, եւ զորս սովոր ենք կոչելու խառն հանրային ձեռնարկութիւններ եւայլն»։

Աւելի գառ, աչքաթող պէտք չէ ընել այն իրողութիւնը, որ դրամատիրութիւնը ինք իր մէջ կրեց խոշոր փոփոխութիւններ, զորս Զոմպարտ կ՚առաջարկէ քննել հայն երեք ձեւերուն մէջ որոնք կը ցոլացնեն տնտեսական դրութեան մը առանձնայատկութիւնները»։

Այսպէս, փոփոխութիւններ՝ ոգով, ռաձւածքով, կարգ ու սարքի, եւ թէքնիքի։

Ու կ՚ասէ առաջինը — տնտեսական [illegible] փոփոխութիւնը,— եւ կ՚ըսէ թէ՝ դրամատիրութեան յատուկ տնտեսական համայնքը մենք սովոր ենք նկատել իբր տնտեսական մասնաւորութիւն։ Վերջին տասնամեակին, այդ մասնաւորութիւնը կրած է նշանակելի փոփոխութիւններ որոնք առաջ են [illegible]

Ի՞նչի մէջ կը կայանայ այդ մասնաւորութիւնը, կը հարցնէ հեղինակը, ու կը պատասխանէ,— [illegible] թեան եւ անբանաւորութեան (մտաւոր գործերու [illegible] շահագիտութեան եւ [illegible] օրինապաշտ քաղաքացիի եւ յանկարծակիի ոգիի, վճռականութեան եւ անպատկառութեան միջեւ եղած տարբերութեանց մէջ։

Հիմա այլեւս այս անջրպետը գրեթէ լման ջնջուած է։ Բանապաշտական գիծը (rationnel) նկատելիօրէն [illegible] Իսկ ձեռներէցութիւնը մեծ չափով ենթարկուած է բանականացումին (մտքի թելադրանքով գործելու)։ Եւ սակայն, կատարեալ բանապաշտական ոգին այլեւս զուտ դրամատիրական չէ մնացած։

Այսպէս, Զոմպարտ գիտել կու տայ թէ՝ տեսակարար ձեռներէցութեան, յարմարաւորութեան եւ շահագիտութեան նշանակութիւնը նուազած է, եւ ձեռնարկութիւնները հիմնովին ուսումնասիրող յատակագծերու թիւր երթալով կ՚աճի։ Այլ խօսքով՝ ձեռնարկութիւնները գիտական հիմերու վրայ դնելու եւ ղեկի ճշգրտութեան ձգտումը օր օրի կը չեշտուի։ Արդ, ձեռնարկութիւնը կը ստանայ կառավարութեան մը բնոյթը, իսկ իր վարիչները՝ պաշտօնատարի հանգամանք Այս բնութափոխութեան ծեծուելէ կը նպաստէ մեքենային վիճակարոյթին

Աւելի գառ, Զոմպարտ մեր ուշադրութեանը կը յանձնէ եւ այն որ՝ վերեւ գիտուած բնութափոխութեան հետ զուգընթաց կը նուազի շահագանկութիւնը, եւ մանաւանդ կը պակսի փնտռ պատրաստականութիւնը նպատակը՝ յարատեւութիւնն ու ապահովութիւնն է։ Նախ կ՚ազդուին վճռականութիւնը, risque, արկածախնդրութիւնը, նուաճումի փափաքը, ու առանց կը յաջորդէ համաձայնակցութեան եւ պարբերացումի վիճակ մը՝ մասնաւորաբար մեծ, խոշոր ձեռնարկութեանց մէջ, որ արդիւնք է կեդրոնացումի, քարթէլներու մէջ միացումի, բաժնետիրական ընկերութիւններու եւայլն

Իսկ գալով մեծնալու, տիրակալելու ցանկութեան, սարիկս դրամատէրին քով հակաբանապաշտ, զգացական գիծ մը կը նկատէ Զոմպարտ։ Ու կ՚ըսէ թէ՝ այդ գիծը՝ այն շրջանին երբ պետութիւնը խնամակալի դեր ստանձնած է, ինչպէս եւ ձեռնարկութեանց ղուտ վարչական մեքենայի մը վերածուած ժամանակի ընթացքին՝ օր օրի իր նշանակութիւնը աւելի ու աւելի կը կորսնցնէ

Ցետոյ կ՚անցնի դրամատիրական դրութեան համապատասխանող պատոգիին, զոր կը կոչենք նաեւ անհատապաշտ ոգի։ Եւ օրինակ կը բերէ թէ ինչպէս վերջերս գերման գերագոյն դատարանի կողմէ տրուած վճիռ մը մէջ կ՚ըսուի — «քաղաքացիական իրաւունքի վերաբերմամբ օրէնքը կը յենու անհատապաշտ հիման վրայ»։ Եւ սակայն, կ՚աւելցնէ, բարքերու եւ ընկերային պայմանադրականութիւններու վերաբերեալ այս պատու իրաւունքը, տնտեսական կալուածին մէջ տարուէ տարի կը կորսնցնէ իր անկախ բնոյթը։ Ու եթէ ուշադիր ակնարկ մը նետենք, պիտի տեսնենք որ նախապէս ազատ եղող ձեռնարկութիւններ այժմ իրարմէ կախում ունին։ Ահա այս փոխադարձօրէն կախում ունենալն է զոր Զոմպարտ կը նկատէ կացութեան յատկանիշ

Որո՞նք են այդ «փոխադարձ կախումները»։ Ահա՛ ըստ հեղինակին —

Անջատ տնտեսական գործիչը ձեռնարկութեան մէջ կախում ունի ինք իրմէ — այդ ձեռնարկութեան մէջ այլեւս չկայ ազատ նախաձեռնութեան այլ կայ զանազան հրահանգներու սիստէմ։ Գործիչները իրարմէ կախում ունին քարթէլներու եւ այլ միջացով. կախում պետութենէն (երկար ատենէ ի վեր բախուրներու աշխատանքին պաշտպանութիւնը, նորագոյն ժամանակներ՝ անոնց ապահովութեամբ, իրաւարար դատարաններու գոյութիւնը, գիներու վրայ եղած հակակշիռը, ասպարէզ հակակշիռը՝ ինչպէս խոշոր դրամատէրներու վրայ) եւ վերջապէս կախում [illegible] հանրային ձեռնարկութեանց մէջ, [illegible] ցայցեր եւայլն)։

Նկատելի է, նաեւ, տնտեսական [illegible] փոփոխութիւնը։ Զոմպարտ այս փոփոխութիւնը կը նկատէ համայնքի եւ կարգ ու սարքի փոփոխման աւելի կարեւոր։ Ու այս փոփոխութիւնները իրարու կը կապէ նախադասութեան մը մէջ — «տնտեսական երեւոյթները, փոխանակ իրենց բնական ընթացքով զարգանալու, ենթարկուած են կանոնաւոր պահերու (մամէնա) ամբողջութեան մը, որ արտաքինով «չարժուող» գրութիւնը, անոր տեղը կը հաստատէ «մնայուն» գրութիւնը։

Ի՞նչ պէտք է հասկնալ այս բացատրութեամբ։ Այն որ՝ չունալի [illegible] կը կորնցնեն դրամատիրական դրութիւնը, մէջտեղէն վերցուած է։ Այդ թէքնիքը, կը կայանար հետեւեալ ինքնամտորդ գործողութեանց մէջ — խնդրանքը եւ մատուցումը կ՚որոշէին «շուկայական վիճակը», այս վերջինը կ՚որոշէր ապրանքներու գիները (այսինքն՝ եթէ ապրանք շատ պահանջ ըլլար, գինը վրայ կը դնէր [illegible] ներու գիները կ՚որոշէին աշխատավարձը, օրավարձերը, իսկ աշխատավարձը կ՚որոշէր շահը — մնաւր։ Այս բոլորէն ոչինչ մնացած է այսօր։ Արդէհետեւ՝

Իրականին մէջ, ներկայիս քարթէլներն են որ ըստ կամս կը կանոնաւորեն գիները, եթէ ան զբօսութիւնը միջամտած չէ զանոնք որոշելու համար։ Աշխատաւորական օրավարձերը կ՚որոշուին սէնտիքաները կողմէ՝ առանց նկատելու հրապարակի յարաբերութեանց, այնպէս որ, կ՚եզրակացնէ Զոմպարտ, «մենք այսօր ականատես ենք կացութեան մը, ուր գիները եւ իրական օրավարձերը կը մնան հին բարձրութեան վրայ, մինչ հրապարակի վիճակը մինչեւ հիմա չտեսնուած անկումի մը ենթարկուած է»։

ՍՈՒՐԷՆ

ՇԻՇԱՂ

Ցինով մը ճամբան պառնի մը կը հանդիպի, որ շուարած չորս կողմը կը նայէր

— Պարոն, ի՞նչ կը փնտռէք։

— Պանդակիս փողոցը եւ թիւը։

— Այս երեկոյ քանի՛ գաւաթ կոնծեցիք։

— Ես խմելու սովորութիւն չունիմ։

Ուրեմն շատ շնորհակալ եմ, հիմա սաւն երթալու ատ կ՚ուզե ըսել թէ միայն խմողները չեն որ իրենց բնակարանը կը կորսնցնեն։

ԵԳԻՊՏՈՍ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Վերջերս Եգիպտոսի մէջ գումարուած Զբօսաշրջիկներու Տիեզերական Համաժողովին առթիւ, «Լա Պուրս Էժիփսիէն» լրագիրը, ՅԱՌԱՋի ծանուցով 140 էջնոց յաւելուած մը հրատարակեց եւ ձրի բաժնեց իր ընթերցողներուն։

Այս յաւելուածին մէջ, Եգիպտոսի օտար համայնքներու մասին հրատարակուած ուսումնասիրութիւնը իրապէս հետաքրքրական է։ Այլապէս ուշագրաւ է Հայերու մասին եղած ուսումնասիրութիւնը, որ ունի պատմական արժէք։

Հայերը՝ Եգիպտոսի քաղաքական եւ տնտեսական կեանքին մէջ կատարած են բացառիկ դեր մը։ Թուլուն Գ. եւ Թամայս Ա. փարաւոններու օրով, Եփրատի հովիտէն ժողովուրդներ եկած են Եգիպտոս։ Պտղոմէոսեաններու շրջանին գերի ինկած Հայոց Արտաւազդ Գ. թագաւորը, ամենակարող գեղեցիկ Կլէոպատրային [illegible] մերժած ըլլալուն (բիւբիցս փառք հայկական պատուախնդրութեան), Բրիտանա 32 տարի առաջ կառք կառք ջարդուած է։ Բրիտանական շրջանի [illegible] — հայ յարաբերութիւնները բարուոքած եւ հայ եկեղեցւոյ առաջնորդներ Աղեքսանդրիոյ [illegible] մէջ ուսում առած են։ Բիւզանդիոնի տիրապետութեան շրջանին, հայ զօրքերը գլխաւորութեամբ հայ նշանաւոր զօրավար Ներսէս Բասնեցի, հիւսիսային Ափրիկէի վանդալները վանելով, կը գրաւեն Եգիպտոսը՝ յանուն բիւզանդական կայսեր՝ Յուստինիանոսի։

Լման երկու դար, Հայեր՝ իբրեւ փոխարքայ կը կառավարեն բիւզանդական Ափրիկէն։ Հայկական շրջանին Եգիպտոս ապրեցաւ բարգաւաճ օրեր։ [illegible] Ափրիկէի [illegible] հանդամանքը ունէր եւ չէն գիւղեր իրարու կը յաջորդէին [illegible]

Ափրիկէի հայ կայսեր՝ Գրիգորի օրոքն էր որ, Արաբները կը յաջողին գրաւել Եգիպտոսը։ Կայսր Գրիգորի կողքին կը կռուէր նաեւ իր աղջիկը [illegible] չքեղ պերճանքներով եւ գրաւեր ծածկուած սիրամարգի [illegible] Հայր եւ աղջիկ հեր [illegible] վրայ։

[illegible] թեան կը յաջորդէ Ֆաթիմի արար խալիֆաներու իշխանութիւնը։ Այսպահան խալիֆաներէն շատեր Եգիպտոսի [illegible] օրով Հայերը նորէն փայլեցան [illegible] ամենամեծ գիրքերու։ Այս խալիֆաներու առաջինին օրօքն է որ հիմնուեցաւ արդի Գահիրէի քաղաքը, իրեն աջակից ունենալով իր եղբօր կան նախարարը, Հասան Մուխտասիմ Վարդան։ 1072ին Եգիպտոսի մէջ սաստիկ եկած սով մը, երկիրը ծայրէ ի ծայր աւերակ դարձուց [illegible] ծր հայազգի Պատր Էլ Կամալի հզօր ձեռներուն շնորհիւն է որ երկիրը վերագտաւ իր նախկին բարգաւաճ վիճակը։ Իր որդին, Շահնշահն ալ օգտակար վէզիր մը եղաւ։ Շահնշահին ալ յաջորդած են ուրիշ հայ եւ իսլամացած հայ վէզիրներ։ Նշանաւոր եղած է նաեւ այս խալիֆաներու զօրավարներէն Վահրամ Պահլաւունին, որ Թաճ Էլ Տէօվլէ (կայսերական թագ) պատուանունին արժանացած էր։ Վահրամին եղբայրը հայ եպիսկոպոսն էր Եգիպտոսի։ Պատր Էլ Կամալի օրով Եգիպտոս այցելած է Հայոց կաթողիկոս Գրիգոր Վկայասէր եւ իրեն եղած է արքայավայել փառաւոր ընդունելութիւն մը։

Այդ թուականին Եգիպտոսի Հայերուն թիւը կը հասնէր 30.000ի, 30է աւելի եկեղեցիներով եւ վանքերով։ Այուպիներու եւ Մամլուքներու օրով Հայոց վիճակը ծանրացած եւ ջարդ ու թալան սովորական դարձած են։ Մամլուքներու օրովն էր որ Հայոց Լեւոն Ե. թագաւորը գերի բռնուած եւ բանտարկուած է Եգիպտոսի մէջ։ Ողբացեալ Ե. Օտեան աւելի առաջ գրած էր թէ՝ այդ բանտը կը գտնուէր Մանսուրայի մէջ եւ ինքը այցելած էր հոն՝ տեղացիներու վկայութեան եւ ցուցմունքին վրայ։

Թրքական տիրապետութեան օրով, Հայերը վերսկսան կարեւոր դեր մը խաղալ Եգիպտոսի տնտեսական կեանքին մէջ. 17րդ դարու սկիզբները բազմաթիւ Ջուղայեցի հայ վաճառականներ հաստատուեցան Եգիպտոսի մէջ։ Խտիվ Մոհ. Ալիէն սկսեալ, խտիվական շրջանին, Հայերը նորէն փայլեցան։ Ինչպէս որ Նոր Եգիպտոսը անհասկնալի կը դառնայ առանց խտիվներ՝ Մոհ. Ալի եւ Իսմայիլ փաշաներու (այս վերջինը ներկայ Ֆուատ թագաւորին հայրն է), նմանապէս անկարելի է այս երկու մեծ խտիվներուն քաղաքական գործը հասկնալ, առանց իրենց ամէնէն գործակիցներուն՝ Պօղոս պէյ Եուսուֆեանի եւ Նուպար փաշայի

Պօղոս պէյ՝ Մոհ. Ալիի օրով ամէն ինչ էր եւ ինքն էր որ կը կառավարէր [illegible] Եւ Տորֆուրը։ Շատ պարկեշտ Հայ մըն էր։ Պօղոս պէյ Եուսուֆեանի [illegible] Արթին պէյ Զրաքեան (1844—50) եւ Ստեփան պէյ Տէմիրճեան (1850—53 եւ 1855—57)։ Ասոնցմէ տասնեակ մը տարի յետոյ եգիպտական քաղաքական կեանքի [illegible] շան, որուն պատմութիւնը ծանօթ է ամէնուս։ Նուպար փաշան՝ եղած է հայր Փէլլահի եւ հիմնած է եգիպտական խառն դատարանները։ Ջուր եւ արդարութիւն տուած է Եգիպտոսին։ Նուպար փաշայէն ետքը հռչակ ստացած են իր որդին՝ Պօղոս փաշան, որ երկրին մեծ ծառայութիւններ մատուցած է եղիական ամէն գործերու դրսևորելով։ Պէյրիքացի Գ. Ալփէնին հետ հիմնած է Հէլիոպոլիս (Արեւ քաղաք) [illegible] զոր Եգիպտացիները «Մըսըր Ճէտիտէ» (Նոր Եգիպտոս) կը կոչեն։ Եաղուպ Արթին փաշան, որ Եգիպտոսի հանրային կրթութեան հիմնադիրներէն մին եղած է։ Արիստակէս Ալթան Տիգրին, որ հիմնած է Եգիպտոսի [illegible] Տիգրան փաշա Աբրօ, որ եղած է արտաքին նախարար։ Արթին եւ Կարապետ պէյ Բէկդաշեաններ, որ վարած են գաւառապետ [illegible] իբր տեղակալ ծառայած են Եգիպտոսի ամբրա, Ռոզետ եւ Ալեքսանդրիա [illegible] Բարսեղեան ամիրա եւն.։ Մեծ հաղթանակներ եղած են Աղա Կարապետ Գոլուճեան, Աբրօ պէյ, Թագւոր փաշա Եսայեան, Պօղոս փաշա Նուպար եւն.։ Միւսները [illegible] Եգիպտոսի մէջ հաստատուած են Յովհաննէս պէյ Մաթոսեան [illegible] (1894ին), Մելքոնեան Եղբարք (1882ին), Գէորգ Իփէկեան (1895ին), Սարգիսեան, [illegible] Մաթոսեան ընկերութիւնը որուն 5000 եգիպտ. ոսկի մաքսատուրք կը վճարէ եւ 7500 հոգի կ՚աշխատցնէ իր գործարաններուն մէջ։

Ահա համառօտագրութիւն մը՝ Եգիպտոս-հայկական պատմական յարաբերութիւններուն։

Դիտողութիւն մը, եթէ կը հաճիք։ Մոռնել ծով Հայաստանի բանաձեւը նորէն հրապարակը քնացած է՝ նման պզտաներու երկաւոցներու Մանաւանդ այդ երազը անխիղճ հեղինակի ասպարէզ դարձած է Եգիպտոսի մէջ, վերածուելով գահէրի խաղի մը, «ովկիանոսէ ովկիանոս»։

Ձմոռնանք որ ծովէ ծով Հայաստանի մեզը — եթէ մեղք է — կը պատկանի բոլորիս. Աղդային ընդհանուր պատմութեան մը մէկ չքեղ արտայայտութիւնն էր ան։ Զմոռնանք Կեսարացիներու եւ ուրիշներու Եգիպտոսէն թափած հեռացիրները, որոնք կը պահանջէին որ Կեսարիան եւ ուրիշ քաղաքներ ալ մտնեն Հայաստանի սահմաններուն մէջ։

Վերը պարզեցինք հայկական չքեղ գործունէութեան անցեալի փոքր մէկ դրուագը Եգիպտոսի մէջ։

Երբ այսօր հեգնանքով եւ քննախնդրական մոլուցքով, ամէն սրբութիւն կ՚առնակոխուի, մենք ճակատաբաց կը պոռանք ամէնուն երեսին թէ՝ հայ ազգը արժանի էր ծովէ ծով Հայաստանի մը եւ կարող էր քառորդ դարու շրջանին բարգաւաճ երկրի մը վերածել զայն, պայմանաւ որ իրեն չզլացուէր ամերիկեան հովանաւորութիւնը։ Ներկայիս, ո՞ր նորաստեղծ երկիրը առանց հովանաւորի կրցաւ ապրիլ։

Հայկական շինարարութեան նոր դրուա՞գ մը կ՚ուզէք։ Ահա ներկայ Հայաստանը, որ ռուսական հովանաւորութեան տակ, տասնամեակի մը մէջ բոլորովին կերպարանափոխուեցաւ։

Ներսէս աշխատանքի տիրահար, յաւագոյն ձգտումն ունեցող եւ տաղանդի մրցանիշը կարող հայ ժողովուրդը՝ քաջամարտիկ երկփարններու այս չքախումբը՝ իր առաքինութիւնները բիւրեղացնելու եւ չքեղօրէն արդիւնաւորելու համար պէտք ունի ասպարէզի։ Հողի եւ ծովու։

Ինչո՞ւ կը ծաղրէք։

ՍԵԳՈՒԻՉ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԵՐԿՈՒ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐԸ»

Անցեալ օր մամուլին ցուցադրուեցաւ Victor Hugoի որդւոյն մէջ, d'Enneryի եւ Cormonի թատերախաղէն փոխադրուած համանուն ժապաւէնը

Խաղը նոր չէ։ Մեծական խումբը դարն ունեցած է իր խաղացանկին մէջ՝ թարգմանն թարգմանութեամբ եւ յաջողապէս խաղացած Պոլիս

Բայց եւ այնպէս, նիւթը — Հակառակ արկածային շրջանին եւ թափանուն — կը մնայ միշտ ցնցող, սրտառուչ, եւ մասնաւորապէս, գահավիժելով հասարակութեան արդարասիրութիւնը, թրթռացնելով անոր սրտին բազմաթիւ լարերը։

Հանրիէթ եւ Լուիզ երկու որբուհիներ են։ Հանրիէթ Փարիզ առաջնորդած են՝ անծանօթ բարեկամի [illegible]

[illegible] Սաքրը, որ փափաքանքութեամբ կը ներշնչ Հանրիէթի գեղեցկութիւնը։ Մանօթմնալու փառքը մը անյաղող կ՚անցնի։ Սակայն որոգայթն կազմակերպուած զատի մը գնորհիւ, կը յաջողի — Փարիզ աւանգուն — Հանրիէթը առեւանգել։

Լուիզ մինակ եւ անօգնական է, անպաշտպան կայր է։

Միգերա մը — Լա Ֆռոշառ — կը նկատէ, եւ կը ծրագրէ օգտագործել հաւատացեալ յայրը դաւեր [illegible] անկանոն կ՚առաջնորդէ կայրը իր թաքստոցը։ Կոյրը շահու աղբիւր մը կը դառնայ, մուրալով, եւ երգելով։

Հանրիէթ փոխադրուած մարգինաստան, կեղուխումի մը ընթացքին հաշիւ աւարուած, կը փախի և տալ գինը շրջապատող չուառ [illegible] գրաւականներու [illegible] Լուիզի օգնութեան փութալ։ Ինքնաւր ծծմակներուն եւ կատակներուն մէջէն՝ յանկարծ կը գտնէ Թոժէ պ. Վրաբէլի զայրացած գեղեցիկ մարքիզին աղջիկը։ Անոր նախաարարներուն վրայ մեծամարդ մը սերը կ՚ունենայ որ ընթացքին մարքիզը ծանրապէս կը վիրաւորուի։

Հանրիէթ ազատ է եւ Ռոժէի պաշտպանութեան տակ։ Ան կ՚ուզէ ամուսնանալ որբուհիին հետ, եւ իր [illegible] դրութիւնը կը յայտնէ իր հօրաքրոջ կամուսին որ Լինիէռին։

Եւ սակայն կամար — որ արքայական ոստիկանութեան պետն է — ոչ հնար կը գտնէ այդ ամուսնութիւնը։ Հանրիէթ կը ձերբակալուի եւ [illegible] րէն հոգեւ կ՚աքսորի մայրապետաց [illegible] աւարին սաւառը, անցնելով մեծ մը տեղը։

Երկար պիտի ըլլար պատմել թէ ինչպէս կոյր Լուիզը կը հանդիպի եկեղեցիի մը դրան առջեւ մուրացող ժամուն՝ իր քոյրը բանտին մէջ [illegible] մաղ մէջին, թէ ինչպէս մեզերական սահմանի կը դառնայ անհատ [illegible] ներու վայր մը. անոր երկու [illegible] ներու՝ գինով եւ անասնական [illegible] եւ իր սխեղծ բայց մաքուր [illegible] բոց մինչեւ, որ հակառակ իր [illegible] թեան, պաշտպան կը հանդիսանայ Լուիզին, զգաստօրէն սիրելով [illegible]

Եւ երբ Հանրիէթ կը ներկայանայ մեզերային որջը, ժաք եւ մայրը [illegible] չարաչուք [illegible] մը բերել զայն։ Բայց անկար [illegible] յուսահատական ճիգով կը նետուի [illegible] հակայ եղբօր վրայ, քառմնեցող [illegible] քառումի մը միջոցին դանակի [illegible] ուած մը տալով անոր սրտին։

Հանրիէթ եւ Լուիզ գտած են իրենց կամուսի Լինիէռի սրտին մէջ [illegible] անոնք՝ թէժիկին կարդացութեան կամուսին այցելել միայն պիտի [illegible] նայ՝ որ իր երախտագիտութեան [illegible] ջին եւ արգիլուած սիրոյ [illegible] անկարելի ծնողքներու կողմէ [illegible] վեցիի մը դրան առջեւ ձգուած [illegible] գէմն է՝ պատահաբար կայր, եւ [illegible] կեր, որ Հանրիէթի ծնողքը գայն [illegible] ղեգրած էին եւ խնամած։

Ռոժէ ալ Վոտէլ դժուարին [illegible] կ՚առնէ՝ բացատրելու կամուսին [illegible] մեղքը, եւ անոր ներումը խնդրել։

Լուիզի գրաւիչ դէմքին եւ [illegible] լուռ տառապանքին առջեւ [illegible] ոստիկանապետը, ներումի [illegible] խօսքը կ՚արտաբերէ։

— Անոր աչքերը պիտի [illegible] բժիշկ։

— Այո՛, հիւանդանոցիս մէջ

— Ո՛չ, այստեղ։

Բժշկապետը՝ Mr. Tourneur, [illegible] ծանօթ եւ արժէքաւոր ուժ մըն է [illegible] ցած էր շատ դժուարին կացութիւն [illegible] ներէ դուրս գալ յաջողութեամբ [illegible] կառաւ նիւթին «Մելօ»ի հանգամանքին եւ պայմանադրական կառուցուածքին։ Կրցած է շատ յաջողապէս պատկերացնել ամէնէն [illegible] մասերը՝ առանց ծամծմելու, [illegible] լով արագ, կենդանի ընթացք

...նոյն իսկ պաշտօնական ներծերուն մի-
ջավայրին մէջ

Մէկ ծայրէն միւսը՝ ժողովուրդը կը
ներկայացնէ նոր եւ նկարչական տե-
սարաններ...

...ութեամբ Ֆրանսայի օպերա-
...նաւ իր շուրջը խմբած արուես-
տագէտներով։

Տիկ. Yvette Guilbert սարսեցնող մե-
նախօս մը անմահացուած է։ Emmy Lynn
...մանկիկ ու մանչ կոմսուհիի դերին
...անմոռանալի գրաւիչ է։
...նոյն դերերը՝ Renée Saint-Cyr
...Հանրիէթ — եւ Rosinne Derean —
...նոր են եւ երանդաւոր։

...riel Gabrio — յայտնի ժան Վալ-
ժան հինգ «Թշուառներ»ուն սառ-
...ժողովուրդին — անմոռանալի եւ ա-
...մեծ մը մարմնաւորած է։
...Magnier տպաւորիչ է կոմսի
...դերին մէջ։ ժամէ մը կարեւոր դեր մը
...կը տանի J. Martinelli, Co-
...die Française։

...անխար Փիէրի դժուարին եւ
...նրբութիւններ պահան-
...կ'ապրեցնէ յուսալիօրէն։
...Natan'ի յաւակն ժապաւէննե-
...է այս եւ ներկայացուածը կը
...այս օրերս։

ՀՐ. ԱԼԵՄՆԱՔ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼԻԲԱՆԱՆ

Հայերը Քեւթուքի մէջ

Քեսապ՝ Գազանթէի հիւսիսակող-
մը, ճիշդ երկու հարիւր մղոն հեռա-
ւորութեան վրայ, բաւական բազմա-
մարդ եւ սիրուն քաղաք մըն է, փռ-
ուած բնդարձակ դաշտավայրի եւ
...կոչուած բլուրի մը վրայ։
Տարիներ առաջ կը համարուէր Իրաքի
առաջին մէկ գիւղաքաղաքը։ Սա-
կայն, իր քաղիւղին արդի զարգա-
ցումէն ի վեր իր վրայ կեդրոնացած
...նշանակութենէն կորսնցուց մեծ մասը։

Քաղաքին գործը պատմական զարմա-
...մը հայ բնտանիքներ ալ, թէ՛
...քաղաքներէն եւ թէ Սուրիա-
յէն ու Լիբանանէն դէպ եւ հաստատ-
...քաղաքին մէջ։

Զինուորական վաղորդայնին հայերն
30—40 հայ ընտանիք պարտականութեամբ
...գաղութին թիւը, առկէ երեք —
չորս տարի առաջ բարձրացաւ 200—
250 Սակայն վերջերս, մասամբ ըն-
կերութեան գործերու կրճատումովը՝
...թիւր իջած է 135-140։

Քեսապ հինգ տարիներէ ի վեր կը
պահէ իր ազգային վարժարանը։ Աշ-
...աշակերտութեան թիւն է 180,
...53ը նախակրթարան եւ 55ը ման-
կապարտէզ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

«Նոր Մարաշ»
Սելանիկի մէջ

...օրէն պիտի փլցուին Սելանիկի
...Զինարի գաղթակայանին տնա-
...Դիմումներու շնորհիւ կա-

...րելի եղած է յետաձգել այս քանդու-
մը, բայց այլ եւս նոր պայմանաժամ
տանելու կարելիութիւնը չէ մնացած։
Այս կանխատեսութեամբ, Պէշ Զինար
բնակող Հայերը ստիպուած են իրենց
գլխուն ճարը նայիլ։

Անոնցմէ յիսուն մօտ ընտանիքներ-
րուն մատակարարութիւնը փարատեց Գ.
Լեւոն Ցովակիմեան, որ 120,000 տր-
րախմի վճարելով յարմար հողամաս
մը գնեց անոնց համար, Վարդարի
հրապարակէն շուրջ երկու քիլոմեթր
հեռաւորութեամբ կէտի մը վրայ.
Գաղթականները հոն փոխադրուելէ
վերջ, մաս առ մաս պիտի վճարեն
փոխարժէքը իրենց գործածած հողե-
րուն, որոնց վրայ պիտի կառուցանեն
իրենց նոր տնակները։ Տնակներու շի-
նութիւնը հաւանաբար կը սկսի 15—20
օրէն։

Նոր թաղին հիմնարկէքը տեղի ու-
նեցաւ անցեալ շաբթու եւ այդ առթիւ
...թաղը մկրտուեցաւ Թաղամասը
կոչուեցաւ «Նոր Արմաշ»։

Ներկայ էին՝ հողամասին բաժա-
նորդ դրուած յիսուն ընտանիքներն ալ
իրենց բոլոր պարագաներով։

Մինչեւ իրիկուն շարունակուեցաւ
ժողովուրդի խրախճանքը։ Տեղի ու-
նեցան զանազան խաղեր, պարեր, ա-
...

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հանրապետական հարստահարիչ Դամբարեանի մահը

Փետրուար 8ին մեռաւ Հայաստանի
հանքախուզական բաժնի ճարտարա-
գէտներէն Դամբարեան

Վերջերս Բագու գրկուած էր հան-
քային խնդիրներու կարգադրութեան
համար։ Երբ օդանաւով կը վերադառ-
նար Բագուէն Երեւան, Ուջար կայա-
րանին մէջ օդանաւը խորտակուեցաւ
եւ արկածին զոհ գնաց հայ ճարտա-
րագէտը

Ծնած է 1889ին, բարձրագոյն ու-
սումն առած էր Փարիզի մէջ, (ա-
...1927ին)։ 1928ին կը հրաւիր-
ուի Հայաստան, զատուելու համա-
լսարանին մէջ։ Ցետոյ կը նշանակուի
հանքախուզական ...
պետ։ Այսպէս կ'աշխատի Զանգուի
հովիտին մէջ, Նուռնուս, Փարաքար,
Փարբի

Աշխատող աշխատող մըն էր եւ գի-
տական լաւ պաշար ունէր.

Կուսակցական ժողով

Փետրուար 16ին տեղի ունեցաւ Հա-
յաստանի կոմունիստ կուսակցութեան
կեդրոնական կոմիտէի եւ Երեւանի
կոմիտէի միացեալ նիստը։

Զեկոյցներ տուին Անդրկովկասեան
երկրային կոմիտէի քարտուղար Մե-
նդրովի եւ Խանջեան։

Այս նիստին մէջ որոշուեցաւ Օթ-
եանը եւ Գումեղինը հանել կեդր. կո-
միտէի քարտուղարութենէն, առաջի-
նին տեղ ընտրուեցաւ Վ. Գասպար-
եան, երկրորդին տեղ՝ Գ. Գեւորգ-
եան։ Նոյն քարտուղարութեան մէջ
առնուեցաւ, մշակութային գործերու
համար, Զ. Աշրաֆեան։ Կեդր. կո-
միտէի քարտուղարութեան անդամ
ընտրուեցաւ նաեւ Լ. Բարսեղեան։

Կեդր. կոմիտէի անդամ նշանակ-
ուեցան նաեւ Վ. Աւագով, Գույսեան,
Գ. Քայանթարեան, Ն. Ներսէսեան եւ
Գ. Շահնազարեան։

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

Հայաստանի թղթատարական սպա-
սարկութիւնը թերի է տակաւին։ Այս-
պէս յաճախ կը կորսուին նամակնե-
րը, կ'ուշանան հեռագիրները, թեր-
թերը չեն յանձնուիր իրենց հասցէին,
կամ շատ անկանոն կը յանձնուին ի-
րենց տէրերուն, եւայլն։ Այս թերու-
թիւնները սրբագրելու նպատակով
գործավարներու խորհուրդը կարգ մը
նոր հրահանգներ խմբագրած է, որ
ահաւասիկ.

1— Հայաստանի զանազան շրջան-
ները պիտի ժամանակէն, 50 առ հա-
րիւր համեմատութեամբ, այն ծախ-
քերուն, որ կը կատարուին շրջանին
թղթատարական գործերուն համար։
Այս ձեւով պիւտճէն պիտի հաւասա-
րակշռուի եւ թղթատարական սպա-
սարկութիւնը պիտի բարեկարգուի

2— Նախընտրութիւն տալ թղթա-
տարական մարմնի շինարարական
գործին։

3— Հեռախօսային ցանցի միջոցով
ապահովել թղթատարական շէնքերը։

4— Գիւղերու, գիւղատնտեսական
կայաններու թղթատարական սպա-
սարկութիւնը կանոնաւորելու մասին
ձեռք առնել ամէն միջոց, որպէս զի
մօտիկ գիւղերը երկու օրուան ըն-
թացքին հեռաւոր գիւղերը երեք օր-
ուան ընթացքին ստանան թերթերն ու
նամակները։

5— Բարեկարգել փոխադրական սա-
պասարկութիւնը, որպէս զի շրջանա-
յին կեդրոնները ժամանակին ստանան
թերթերն ու նամակները։

6— Նամակատուներուն յատկա-
գրել շէնքեր, պահելու համար թղ-
թակցութիւնն ու դրամները։

7— Այն գիւղերուն մէջ, ուր նամա-
կատուփեր չկան, հաստատել եւ ծա-
խել դրոշմաթուղթ.

8— Երկու ամսուան ընթացքին ա-
նուն տալ շրջանային կեդրոններու
բոլոր փողոցներուն։

9— Քաղաքներու մէջ, բոլոր այն
տուներուն բակին մէջ, որ երկուքէ ա-
ւելի յարկ ունին, զետեղել նամակա-
տուփեր վարձակալներուն յատուկ։

Նոր անուանակոչութիւն

Գրած էինք թէ որոշուած է փո-
խել Հայաստանի կարգ մը գիւղե-
րուն ու քաղաքներուն անունները
այս մասին Ս. Զօրեան եւ Զ. Կոր-
կոտեան հետեւեալը կը գրեն «Խոր-
հրդային Հայաստան»ի մէջ.

Հայաստանի գիւղերն ու քաղաք-
ները տակաւին կրեն կրեն տա-
տապետական շրջանէն մնացած
բազմաթիւ անուններ, որոնք ժա-
մանակավրէպ դարձած են շատոնց։

Ճարտարապետական արգի Հա-
յաստանի մէջ, բանուորներուն հա-
մար անհանդուրժելի են այդ ա-
նունները, զորս պէտք է փոխել։

Հայաստանի համայնավարութեա-
նին հրատարակութիւնը առիթ ե-
ղաւ հարցը դնելու իր ամբողջ սրու-
թեամբ, (1927ին ալ դրուեցաւ այդ
հարցը եւ նշանակուած յանձնա-
խումբ մը աշխատեցաւ այդ ուղ-
ղութեամբ)։ Համայնավարութեան
խմբագրութեան պահանջով, որոշ-
ուեցաւ փոխել Հայաստանի գիւղե-
րուն ու քաղաքներուն անունները։

Բայց ի՞նչ ուղեգիծ ընտրել, կա-
տարելու համար այդ անուանափո-
խութիւնը։

Կղերական շունչ մը կայ բաղ-

ՕՐ. ԱՏԵԼ ՆԵՐՍԷ
եւ
ԸՆԿԵՐ ԱԼԵՔՍ ԹՈՐԵԱՆ
Ամուսնացած
Փարիզ 25 փետր. 1933 Ալֆորվիլ

մաթի բնակավայրերու անուննե-
րուն վրայ։ Ջնջել ամէն տեղագրա-
կան անուն, որ կրօնական յիշա-
տակով մը կը մնայ

Մեզի պէտք չեն անուններ, որոնք
յիշեցնեն Աստուած, խաչ, վանք, մա-
տուռ, ...։ (այդպիսի անուններ՝ Աստուա-
ծնաւոր, Խաչիդուռ, Շէյխհաճի, Հա-
ջինազարօղլի, Ղուրդարիզ, Մոլլա-
ամէդ, Բէշիրշենդ, Ղարանամազ,
Խաչիքիլիսա, Ղզլղարաքիլիսա, եւն)։

Ոմանք ալ կը կրեն տապալեալ
կան շրջանի անուններ, (օրինակ Ալի-
բէկլու, Ասլանպաշա, Փաշալենդ,
Էֆէնդի, Սուլթանարադ, Նովո-Նի-
կոլայեւկա, Ալեքսանդրովկա, Փաշա-
լու, եւայլն)։

Անհանդուրժելի է ընկերվարական
շինարարութեան այս շրջանին տալ
հին աւերակները յիշեցնող անուններ,
(օրինակ Թէյկխարաբա, Թոպախա-
րաբա, Կարմիրխարաբա եւայլն)։

Ցանախ պատահած են գիւղացիներ,
որոնք չեն ուզեր յայտնել իրենց գիւ-
ղին անունը, ծաղրանքի չենթարկուե-
լու համար, (օրինակ Սրշանլու, Սոյ-
արդ եւայլն)։ Կամ այսպիսի անուն-
ներ.— Կորուխդերէլ, Զէյթա — Զամ-
փա — Զամախ, Զվելի, Զարգիրել,
Շէյխզադէ Ալի Սարունջի, եւայլն

Գիւղեր ու քաղաքներ ալ կան, ո-
րոնց անունները աղաւաղուած են եւ
հեգնական ձեւ մը առած,— ինչու չը-
վերահաստատել հին եւ ուղիղ ձեւը,
այսպէս Վորդնակը պէտք է գրել
Վարդնակ, Շնգաւիթը՝ Շէնգաւիթ,
Շնհերը՝ Շէնհեր։

Եւ վերջապէս կան անուններ, որոնց շատ
կը հանդիպինք զանազան շրջաններու
մէջ, եւ շփոթութիւն կը պատճառեն։
Այսպէս Հայաստանի մէջ կան 8 Ղա-
րաքիլիսա, 4 Ղզլքիլիսա, 6 Բաշքենդ,
4 Այգեպար։

Անունները փոխելու ատեն, հարկ
չէ ինչ ազգութեան կը պատկանին
բնակիչները եւ կոչել նոյն ազգու-
թեան լեզուով, կը վերջացնեն երկու
յօդուածագիրները։

* Մ. Արեգեանի ստորագրութեամբ
շրջաբերական մը գրկուած է գաւառ-
ները, հրահանգ տալով, որ ամէն շր-
ջանի մէջ նշանակուի «գիտական թղ-
թակից» մը, պաշտօն տալով անոր
հեղել

1.— Տեղական անուններու ուղղա-
գրութիւնը, (օրինակ, Քիւլլիջա՞ թէ
Գիւլլիջա՞)

2.— Կրկնակի անուններու գոյու-
թիւնը, (օրինակ, Ղարաղաչ — Սեւ-
քար, Նովոպակրովկա — Ջիլուխլի)։

3.— Գրականութեան մէջ գործած-
ուած հին եւ նոր անունները, (օրինակ
Վարսեր — Զաչա)։

4.— Հին անուն, որ այժմ գործա-
ծական չէ։

5.— Բնակչութիւնը ի՞նչ նոր անուն
կ'ուզէ տալ, թղթակիցին կարծիքը։

6.— Գիւղերու եւ քաղաքներու ա-
նուններէն զատ, հարկ նաեւ լեռնե-
րու, գետերու եւ լճերու անուննե-
րով.

ՄԱՄՈՒԼ

Համաստարած թշուառութիւն

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս
խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25
փետր.)

— «Զանազան սահմանի պայ-
մաններու տակ կ'ապրի հանրութեան
այն մասը, որ գործազուրկ է, աննե-
ցուկ, աղքատ եւ անապաւէն հա-
րուստ ու տակաւին քիչ թէ շատ բա-
րեկեցիկ նկատուած յաճախորդներու
քովն ի վեր իր զաժան ճակատագիրը
կը սպայ օրն ի բուն դժբախտ շքաուոր-
ներու հոկայ զանգուած մը, որ աղ-
բաստի ամէնէն տարրական միջոցնե-
րէն իսկ զրկուած է։ Շատեր օրը իրի-
կուն կ'ընեն հանրային կարեկցութեան
արամադրած պատառ մը հացով։ Ու-
րիշներ իրենց անօթութիւնը կը կր-
ծոտեն հպարտութեան ակռաներով ու
կը հալին, կը մաշին, անձայն անշը-
շուկ։ Ոմանք կը հոգեվարին կամ կը
մեռնին անունդի պակասէն, լքուած ու
անտեսուած։ Կամ, անդիմադրելի յու-
սահատութեան մը անձնատուր՝ վերջ
կուտան իրենց ցաւատանջ կեանքին։
Պատկերներ՝ աղեխարշ ու քամմելի
պատկերներ՝ ամենօրեայ եւ ամէն
տեղի յատուկ...

Այս է ներկայ վիճակը։ Թշուառու-
թիւնը անսահման է, մինչ հանրային
կարեկցութեան սահմանը իջած է իր
նուազագոյնին Առկէ՝ անօթութեան
առաջած լայն ծաւալը ամէն տեղի
մէջ։ Զարիքը կը ներկայացնէ ընդհա-
նուր կերպարանք, մինչ անոր հակազ-
դելու, անոր դէմ պայքարելու համար
ի գործ դրուած միջոցները, պայն մա-
կերեսին իսկ զարմանելու անբաւա-
րար մասնակի ճիգեր են միայն։ Հա-
սած ենք այնպիսի կացութեան մը, ու
տղան հօրը եւ եղբայրը եղբօրը ան-
ցուկ զառնալու անկարելութեան
մատնուած է։ Հասած ենք այնպիսի
կացութեան մը, որ մեծով պզտիկով
250 հազար բնակչութիւն համբող Սե-
լանիկի մէջ, աւելի քան 80 հազար
թշուառներ, ամէն օր զիրար կը հրմշ-
տկեն հանրային ճաշարաններու դու-
ներուն առջեւ, հարիւր դրամ հացի
մը նպաստին համար։ Տասնեակ հա-
զարաւոր այրեր ու կիներ, իրենց զա-
ւակներով, նոյնիսկ շերտ մը հաց ճարե-
լու կարելիութենէն զրկուած են. Հա-
զարներով կը համբուին գործելու ըն-
դունակ այն երիտասարդները, որոնց
գրպանները դատարկ են ամիսներէ եւ
նոյնիսկ տարիներէ ի վեր։ Եւ անոնք՝
որ ամէնէն սեւ աշխատանքին իսկ լծ-
ուելու յօժար են ամենադոյն վարձ-
քով մը, բայց աւելորդ գործ իսկ
չեն կրնար գտնել։ Եւ այսպէս, ամէն
տեղ, ամէն երկնքի տակ, մէկը մի-
ւսէն նախանձելի բան մը չունի։ Բո-
լորը բախտակից, բոլորը եղբայրա-
ցած՝ համատարած խեղճութեան մը
մէջ, բոլորը ենթակայ՝ ...
ճակատագրի մը անողոք հարուած-
ներուն եւ չըմած՝ անոնց ազանիչ ծան-
րութեան տակ...

Աւելի մտայլիչը սակայն այս բա-
լորին մէջ այն է, որ ...,
անմիջական բարելաւման մը յոյսերը
կը խամրին օրէ օր։ Եւ չարիքը, հե-
զհետէ, աւելի լայն կը փռէ իր մահա-
շուք թեւերը ամենահաւաքոյ բազմու-
թեանց վրայ Ու ր կ'երթանք այսպէս
գլխիվայր։ Եւ ո՞ւր կրնայ հասնիլ շա-
ւիղն աւելի անըմբռնելի այս դոյանի-
ճակը, որ խոր դժգոհութիւններ կը
կուտակէ միլիոնաւոր մարդոց կուրծ-
քերուն տակ, աշխարհի մէկ ծայրէն
միւսը»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Վարդանանց»ի առթիւ

ՏԷՍԻՆ, 2 Մարտ (Յառաջ).—
Փետրուար 26ի կիրակին տեղւոյս
S. L. S. A.ի գործարանի ունեցած
դպրոցի հայ երկսեռ աշակերտներու
կողմէ, Մալոյեան եւ Գոտուրեան
վարդապետներու ղեկավարութեամբ
«Վարդանանցի եւ Բարեկենդանի
առթիւ, սարքուած էր դպրոցական
հանդէս մը, S. L. S. A.ի սրահին
մէջ։ Ճիշդ ժամանակին ծնողքներն
ու հայ հասարակութիւնը գրաւած
էին աթոռները եւ կը սպասէին վա-
րագոյրի բացման։ Բեմին երկու
կողմերը կը ծածանէին ֆրանսական
եռագոյնները, բնհայկականին պա
կասը անմիջապէս աչքի կը զար-
նուէր։

Ժամը 3ին հանդէսը բացաւ օր-
ուան նախագահուհին՝ Օր. Ս. Հիւս-
եան դրաւոր ուղերձով մը որ պատ-
րաստուած էր հայր Մալոյեանի
կողմէն։

Արտասանեցին Մ. Սարոյեան՝
«Լուսաւորիչ», Խ. Եկեան՝ «Վարդա-
նանց» եւ մանկապարտէզի խումբ
մը փոքրիկներ՝ «Ա., Բ. Գ.» Բոլորն
ալ յաջող էին։

Յետոյ ներկայացուեցաւ Հայր
Գոտուրեանի կողմէ գրուած զաւեշտ
մը «Բարեկենդանի պարը», որուն
կը մասնակցէին Օրիորդներ՝ Մ. Թու-
լունպաճեան (Տիկ. Զապէլ) Կ. Փօշ-
նակեան (Անուշ), Ն. Սանքիեան (Շու-
շան), Ա. Գեւորգեան (Արմիկ),
Ս. Հիւսեան (Սպասուհի), ինչպէս
նաեւ խումբ մը օրիորդներ իբրեւ
պարող։

Ներկայացուեցաւ նաեւ արտա-
խօսութիւն մը՝ «Փոքրիկ Հայ Նահա-
տակը» կը մասնակցէին փոքրիկ-
ներ՝ Ե. Ճիլօեան «Նահատակը», Ս.
Մուշեղեան «Մեր թրքասնեան»,
Փ. Փափազեան «Զաւակը» եւ Կ. Օ-
հանէսեան «Պարսիկ զինուոր» դե-
րերու մէջ, որ անցաւ նոյնպէս յա-
ջող հանդէսին ընթացքին մէջ։ Անոնց
մէջ կը նուագէր ֆօնօ մը ազգային
եւ յեղափոխական երգեր, ար-
թնցնելով ներկաներու մէջ ազգային
եւ մարտական ոգին։

Հանդէսը վերջանալէն առաջ խօ-
սեցան Վիէնի հօգեւոր հօյր Հ. Ա-
րիս Վարդանեան եւ Հ. Անդրէաս
Գոտուրեան, նիւթ ունենալով «Վար-
դանանց»ը եւ անոր ազգային ու
կրօնական առաւելութիւնները, որ
պէտք գնէ հայ ազգը։

Վերջաւորութեան ցոյց տրուե-
ցաւ կենդանի պատկեր մը։

Կ'արժէ շնորհաւորել 2 վարդա-
պետներու այս ձեռնարկը և կատա-
րած գործը այս գաղութին մէջ։ Եր-
կուքն ալ իրենց աջակցութիւնը չեն
զլանար որեւէ անհատի մանուանդ
բանուորներու միջեւ պատահած խն-
դիրներու առթիւ։ Տեղին չէ շտել
թէ երբ 3000նոց հայ գաղութ մը
իր անհամերաշխութեան պատճա-
ռաւ, մինչեւ այժմ չէ կրցած ազգ.
մանկապարտէզ մը բանալ, անդին
շնորհիւ երկու վարդապետներու
միջնորդութեան, կարելի եղած է
գործարանի բացուած դպրոցին մէջ,
ամէն հինգշաբթի կէս օրէ վերջը
հայերէն դասընթացքները ունենալ
հայր Գոտուրեանի եւ Մալոյեանի
ղեկավարութեամբ։

ՎԵՏԱՆԻ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (8)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բ.- Ամերիկայի Հնդիկներուն տառապանքը

Զօրավար Սքօթ, որուն վիճակե-
ցաւ այս գործը 1837ին, ի հարկին
նոյն իսկ կռուով դուրս հանելու Չե-
րօքիները՝ ամօթ զգաց իր երկ-
րին համար։ Ամերիկեան պատմու-
թիւնը չափազանց իրաւունք ունի,
երբ 18 հազար Հնդիկներու այս
բռնի արտաքսման մասին կը գրէ.—
«Նոյն իսկ քաղաքակրթութեան ա-
մէնէն ստորին աստիճանին վրայ
կեցող ժողովուրդի մը համար,
նախատինք մը պիտի ըլլայ այն
ձեւը, որով վարեցին Ճօրճիայի զոր-
քերը, օրէնքի դրօշին տակ»։

Ներաքացիները, իրենց վտարուե-
լէն յետոյ եկան գէպի արեւելք,
Հնդկական հող կոչուած տեղը եւ
Օքլահոմայի հարաւ - արեւելեան
կողմը։ Իրենց հետ եկան նաեւ ու-
րիշ ցեղեր, բայցանոնց հետ ալ նոյն
կերպ Ամերիկացիները։

Անոնք իրենց նոր հայրենիքին
մէջ հանգիստ չգտան։ Ճերմակները
խաղաղ չձգեցին զիրենք։ Մաս առ
մաս անոնց ձեռքերէն առին իրենց
հողը, նոյն իսկ անոնք որ կառավա-
րութեան կողմէ հանդիսաւորապէս
երաշխաւորուած էին։ Հնդիկները
թող իրենց կրցածին չափ ինքնա-
պաշտպանութեան դիմէին, մինչ
նորեկներ, ծուղակով սրբ բռնողներ,
ազարակատէրեր եւ ամէն տեսակ
արկածախնդիրներ կուգային կը
լեցուէին երկիրը, ծաղրելով ամե-
րիկեան օրէնքները. իսկ Հնդիկները
կը վտարուէին իրենց ստացուած-
քէն։

Կարմրամորթները կը ստիպուէին
ուրեմն իրենց ինչքին մեծ մասը ի-
րենց նախկին բնակավայրերուն մէջ
թողուլ, իրենց նախնիները մեծ թի-
ւով կ'ոչնչանային ճամբան, իսկ ի-
րենց համար որոշուած երկիրը չէր
կրնար իրենց ձգածին հետ համե-
մատուիլ։ Եւ այսպէս Հնդիկները,
պարտաւորուած էին դարձեալ ամ-
բողջովին հիմէն կազմակերպել ի-
րենց համայնքը, յաւիտենապէս
խառնակուած ու քայքայուած նո-
րեկներու կողմէ։

Սակայն, հակառակ այս բոլորին,
յաջողեցան իրենց վերելքին մէջ,
եւ հնդկական հողին վրայ տեղի ու-
նեցած այս զարգացումն է որ,—
որմէ ծնունդ առաւ յետոյ Օքլահոմայի
Դաշնակցութիւնը — նշանակալից է
հնդկական հարցին լուծման համար։
Երբ այլ եւս Հնդիկը դադրած էր
զինուորական լուրջ հակառակորդ
մը նկատուելէ՝ մղում տրուեցաւ
իր ձուլման եւ այս ճիգը գլխաւո-
րաբար տեղի ունեցաւ արիւններու ուժեղ
խառնուրդով մը որ վաղուց կա-
տարուած է արդէն Հնդիկներու եւ
ճերմակներու միջեւ։ Խաչիկներ-
րուն դէմ եղած ցեղական նախա-
պաշարման նման երբեք գոյու-
թիւն ունեցած չէ Հնդիկներուն
հանդէպ, նոյն իսկ Ամերիկայի մէջ։

Միացեալ Նահանգներուն մէջ
ապրող Հնդիկներուն թիւը այս
տասնամեակի ընթացքին խիստ
փոփոխական է։ Սոյն իրողութեան
հետ չի կրնար ծառայել այն համ-
զամանքը թէ յատուկ հողամասի
մը հնդիկ ժողովուրդը մաքրարիւն,
խառնարիւն թէ ճերմակ Հնդիկներէ
բաղկացած է, որովհետեւ ճերմակ-
ներն ալ կրնան այդ ցեղերէն մէ-
կուն ընկերակցութեան մէջ ընդուն-
ուիլ եւ ուրեմն հաւասար իրաւուն-
քով անդամ կը համարուին անոր։
Հնդկուհին ազանչելի տատիկին մը
ըլլալով՝ դժուար չէր ճերմակ ա-
մուսին մը գտնել։

Այս բոլոր կենակցութիւնները ա-
պօրէն էին, որովհետեւ ամերիկեան
օրէնքը հնդկական արեան հետ խառ-
նուիլն ալ կ'արգիլէր, սակայն մեծ
բանի մը չծառայեց այս արգելքը։
Միացեալ Նահանգներուն մէջ շատ
մեծ է խառնածիններու թիւը, եւ կը
հանդիպին ամէն շրջանակներու եւ ա-
մէն ասպարէզի մէջ, ճարտարար
ուեստի, վաճառականութեան, գի-
տութեան եւ գեղարուեստի։ Շար-
ժանկարի համբաւաւոր դերասան-
ներ կան որոնք հնդիկ սերունդէ են,
ինչպէս եւ Մ. Նահանգներու փոխ
նախագահ Միսթր Քըրթիզը որ կը
պարծենայ իր այդ ծագումովը։ Նա-
խագահներ ու գիտուններ հպար-
տութեամբ կը կրեն հնդիկ սերուն-
դի մը պատուայ անդամի փետուրէ
զարդերը.

1924էն ի վեր բոլոր Հնդիկները
ամերիկեան քաղաքացիի իրաւունք
կը վայելեն, թէեւ պաշտօնապէս
տակաւին «պետութեան անչափա-
հասներ»ը կը համարուին, եւ իրենց
ստացուածքին ու իրենց ցեղին
կեանքը անոր պաշտպանութեան
ներքեւ կը գտնուին։ Ոչ ոք կը
խորհի սոյն ձեւին վրայ յարձակում
գործել։ Որչափ որ իրենց վերա-
պահուած շրջանին մէջ հնդիկ մշա-
կոյթը դեռ կենդանի է՝ առիթ մը
կը ներկայացնէ օտարներու հետ
հաղորդակցութեան եւ մաս կը կազ-
մէ Մ. Նահանգներու բոլոր հետա-
քրքրական վայրերուն։

Դեռ մինչեւ այսօր գոյութիւն
ունեցող 200 ցեղերը, որոնք իրենց
յատուկ լեզուներն ու զաւառաբար-
բառը կը խօսին, իրենց մանաւոր
մշակոյթը եւ աւանդութիւններն ու-
նին՝ շատով պիտի մեղկանան եւ
անհետին, մշակութային ձուլման
շնորհիւ։ Սոսր զօրձնական կերպար-
կումն է Հնդիկներու զաւակները
շատ հեռաւոր դպրոցներ ղրկել։ Զա-
նոնք այսպէս օտարացնելով իրենց
ընտանեկան կեանքէն՝ այդ հետա-
պնդուած նպատակը չպիտի վրիպի։

Հսկայ քաղաքին մէջ, ամե-
րիկեան մեր ժամանակներու յառա-
ջապահը կ'ըլլայ ցեղերու ձուլման
մեծ զառին մէջ եւ որուն արդիւնքը
կը կազմէ Ամերիկացի մարդը, զոր
մենք չենք ճանչնար տակաւին։

Ինչպէս որ Հնդիկները իրենց
հողն ու կեանքը զոհելու ստիպուե-
ցան այն պետութեան, որ ոչնչա-
ցուց զիրենք, ահա անգամ մըն ալ
իրենց արիւնը կ'ընծայեն այն ժո-
ղովուրդին, որուն մէջ կը հալին ի-
րենք.

ՖՐԻՏՐԻԽ ԳԷԲԱ

(Շար.)

ՎԱՂԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԱՐԴԵՐԸ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍ-
ՏԱՆԻ, պատկերազարդ, պատրաս-
տեց Յ. Գալճեան, տպ. Փարիզ։
Գին 10 ֆրանք։

⁂ Հեռագիրները կը հաղորդեն թէ կառավարական խմբակցութեան պարտութիւնը ընդհանուր ապշութիւն պատճառեց, նոյն իսկ ընդդիմադիր շրջանակներուն մէջ։

Աթէնքի շրջանին մէջ, կառավարութիւնը չկրցաւ շահիլ որ եւ է աթոռ, հակառակ գաղթականներու աջակցութեան։ Պելոպոնէսի մէջ, միայն մէկ հոգի ընտրուեցաւ կառավարական ցանկէն։ Ժողովրդականները (արքայական) իրենց շահած աթոռներով կրնան կառավարութիւն կազմել։ Համայնավարները ո՛ր եւ է աթոռ չշահեցան։ Պարտուեցան նաեւ արտաքին նախարար Միխալաքօփուլոս եւ նախկին վարչապետ Փափանաստասիոս։

Ժողովուրդը հանդարտութեամբ ընդունեց զօր. Փլասթիրասի յայտարարութիւնը որ պարզապէս դիկտատուրա կը ստեղծէ։ Օգնական այս յայտարարութիւնը ցրուեցին բոլոր գլխաւոր քաղաքներուն մէջ։

Նոր կառավարութիւնը գործերը պիտի վարէ մինչեւ խորհրդարանին բացումը։ Արտաքին նախարար նշանակուած է Պ. Մավրուտիս։

Հիթլէր կը զօրացնէ իր յենարանները

■■■■■■■■■

ԱՌԱՆՁԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ՀԵՏ

Երկուշաբթի առտու կանուխ, առաջին անգամ ըլլալով, Հիթլէր մինակը այցելեց նախագահ Հինտէնպուրկի, եւ տեղեկութիւններ տուաւ մարտ 5ի ընտրութեանց մասին։ Մինչեւ հիմա ունկնդրութեան կ՚ընդունուէր ընկերակցութեամբ փոխ-վարչապետ Ֆոն Փափէնի։ Այժմ յաղթանակը շահած ըլլալով, այլ եւս պէտք չունի խնամակալութեան, որուն ենթարկուած էր յունուար 30էն ի վեր։ Այժմ կրնայ հրամայել առանձին, քանի որ Գերմանիոյ ժողովուրդին հարիւրին 44ը ընդունած է իր իշխանապետութիւնը։

Կը կարծուի թէ նախարարական խորհուրդը իր առաջին նիստին մէջ պիտի որոշէ ջնջել հանրապետական դրօշը (սեւ-կարմիր-ոսկեգոյն), եւ պիտի պահանջէ վերահաստատել միապետականը (սեւ-ճերմակ-կարմիր)։ Տարակոյս չկայ որ Հիթլէր կը ձգտի Քանցլերութեան. բայց թէ մինչեւ ո՛ւր պիտի յանգի, — յայտնի չէ տակաւին։

⁂ Կրթական նախարարը հրամայեց դպրոցները փակել մարտ 8ին (այսօր), «փառաբանելու համար մարտ 5ի ազգային յաղթանակը»։

⁂ Հիթլէրականները կը շարունակեն բռնի գրաւել այն վարչութիւնները որոնք վստահութիւն չեն ներշնչեր, ձախակողմեան հոսանքներու ձեռքը անցած ըլլալով։ Համպուրկի եւ Ալթոնայի քաղաքապետութիւնները գրաւելէ յետոյ, վերջինագիրներ ղրկեցին Պրեմէնի ազատ քաղաքի վարչութեան, պահանջելով հրաժարիլ։

Երկուշաբթի օր քանի մը հարիւր «Նացիներ» գրաւեցին Մանհայմի քաղաքապետութիւնը, հակառակ եղած բողոքներուն։ Հիթլէրական դրօշ պարզուեցաւ շատ մը քաղաքներու քաղաքապետական շէնքերուն վրայ։

Տասը միլիառի փոխառութիւն մը

Ելմտական նախարարը երէկ խորհրդարանին ներկայացուց օրինագիծ մը՝ տասը միլիառ ֆրանքի փոխառութեան մասին։

Օրինագիծը անմիջապէս վճարանութեան պիտի ենթարկուի։ Այս փոխառութեան շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ կարճ պայմանաժամով գանձատոմսերու կարեւոր մէկ մասը վերածել միջին պայմանաժամով պարտքերու. հետեւաբար գրամատուները պիտի կրնան առեւտրական լայն վարկեր բանալ եւ օգնել գործերու բարգաւաճման։

Աւստրիոյ մէջ այլ խլրտումներ

Աւստրիոյ հիթլէրական կուսակցութիւնը պահանջեց որ կառավարութիւնը գայ առնէ գերմանական ընտրութեանց արդիւնքէն եւ անմիջապէս հրաժարի։ Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութիւնը կ՚ըսէ թէ իրենք որոշած են միանալ Գերմանիոյ (անշլուս) եւ կ՚աւելցնէ.

— «Եր հրաւիրենք Աւստրիոյ վարիչները ճանչնալ ժողովուրդին կամքը։ Անոնք արդէն Աւստրիան խրած են խայտառակութեան եւ տառապանքի մէջ եւ ծախած են Ֆրանսայի. Տակաւին սահմանապահ պահականոցներ մեզ կը բաժնեն Գերմանիայէն։ Բայց մենք վճռած ենք տապալել զանոնք, ոչնչացնել մեզ բաժնող դաշնագիրները եւ Աւստրիան միացնել Գերմանիոյ»։

Ամէն օր հարիւրաւոր Գերմանացի փախստականներ կը հասնին Վիէննա։ Ժողովրդավար մամուլը կը պահանջէ Աւստրիան դարձնել հոգեւոր ապաստանարան մը այն գերման գրագէտներուն եւ փիլիսոփաներուն համար որոնք այլ եւս չեն կրնար ապրիլ Գերմանիոյ մէջ։ Փախստականները կը պատմեն թէ բազմաթիւ քաղաքական յանցաւորներ բանտ նետուած են եւ ըմբոստացուցիչ տանջանքներու կ՚ենթարկուին։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Քաշանի մէջ

ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ
115, Route d'Orléans

×

Պանեօի մէջ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ
12 rue Mme. Curie (Bagneux)

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվոլի,՝ La Samaritaine՝ սրճարանի ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթլէ։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այսօր, Չորեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Դրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺԱՅԿԵՐՈՅԹԸ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ԻՆ

1, rue Livingstone, Paris (18):

Métro: Anvers et Barbès

Թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
«ԱՆՏՕՔ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ «ՓՆԱՐ» ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑԸ
կը ներկայացնէ՝ Սմբատ Բիւրատի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ կամ ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐՇԻՒԸ
ՄԱՐՏ 11 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8ին
34, Rue Emile-Littre, Cinéma St. Louisի մէջ
Վարագոյրը կը բացուի ժամը 8ին։ Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է։
Տոմսերու գին՝ 4 եւ 6 ֆրանք։

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ.Յ.Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ
11 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ին
84, rue Chape, Salon Chapeի մէջ
Ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ
եւ մասնակցութեամբ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԽՈՒՄԲԻ
կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը Միութեանս Դրադարանէն, 49. րիւ Նասիոնալ։
Առաջին կարգ 7 ֆրանք, Բ. կարգ 5 ֆր.

Թատերական ներկայացում եւ պարահանդէս

ԼԻՈՆԻ ՊՕԼՍՈՒԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՕՆՏԻ

11 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին,
Harmonie-Italienneի սրահին մէջ, 242, Ave. de Saxe
կը ներկայացուի ՅԱՏՐԵԱՆԻ՝ «ԲԱՐԵՒ ՏԷՐ ՊՍՊԱ» (գաւեշտ)
Գեղարուեստական բաժին.— Դաշնակ, մեներգ, արտասանութիւն եւ
8 հոգինոց ճազ-Պանտ։ կէս գիշերէն վերջ պարեր մինչեւ առաւօտ։
Ջոխ պիւֆէ։ Մուտք՝ 5 եւ 4 ֆրանք։ Անգործներու՝ 3 ֆրանք։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլորիայի մէջ։ Շարունակութիւն վիճաբանութեանց նոյն օրակարգին շուրջ։ Ընկերներու փափաքին վրայ, ժողովը պիտի տրուի նաեւ Սուրիոյ մեր ընկերներու կեանքէն առնուած շարժանկարը։

ՓԱՐԻԶԻ և արուարձաններու մէջ բնակող Սեբաստիոյ նահանգի բոլոր հայրենակիցները կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը 2.30ին Պ. Փանիկեանի սրճարանին մէջ, 6bis, Bld. Rodin, Իսի լէ Մուլինօ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը, Աւետիս եւ կամ Արսէն Վարդապետեան, (Արսէն Վարդապետեան կը կարծուի թէ մեր փնտռած Արտաշէս Վարդապետեանն է որ իր անունը փոխած կամ մոռցած է), ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն՝ Արտաշէս, մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած 1915ին Սամսոնէն։ Արսէն Վարդապետեան 1922 թուականին Պոլսոյ Գատըգիւղի Ազգ. Որբանոցի որբերուն հետ փոխադրուած է Գորֆու։ Ցիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Ardachès Vartabedian, Fund. Matasari No. 4, Bucarest (4). (Rumania)։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ տնական գործերու համար կին մը։ Դիմել տիկին ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆի 14, Passage de Puebla. Փարիզ (19). Մէթրօ՝ Bolivar եւ Combat։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մ. Մ ՄՈՒՐԵԱՆԻ
ՍԵՒ ԼԵՌԻՆ ՄԱՐԴԸ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՎԷՊ
Բ տպ. Աթէնք, 1932, էջ 343 Գին՝ 20 ֆրանք

Ն. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ
ՖՐԱՆՍ.— ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆ
Լաթակազմ, 1200 էջ Գին 75 ֆրանք

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ
Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
510 էջ, բազմաթիւ նկարներ Գին՝ 40 ֆրանք

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆԻ
ԴԷՊԻ ԿԱԽԱՂԱՆԸ
Թուրքիոյ խորերը մնացած հայ բեկորներու յուզիչ պատմութիւնը
877 էջ, պատկերազարդ, Գին՝ 75 ֆրանք

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ, 1933
Նոր տարիի ամէնէն ճոխ տարեգիրքը
Բազմաթիւ նկարներով եւ աննախընթաց բովանդակութեամբ
Գին 30 ֆրանք եւ 1.50 տոլար

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 rue Monsieur-le'Prince, Paris
Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը։ Ընդարձակ գրացուցակը կը ղրկուի փափաքողներուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

■■■■■■■■

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

— Օ՜հ, շատ հանդարտ աղջիկ մըն է։ Ես կատարեցի դատավարութիւնը անցեալ օր։ Բայց ինք չի հաւատար որ պիտի գնդակահարուի. վստահ է որ իր բարեկամները պիտի միջամտեն։ Գեղեցիկ կին մըն է եւ չի հաւատար որ մարդիկ կրնան գնդակներով ծակծկել իր մարմինը։ Կիները չեն հասկնար պատերազմին իմաստը. չպիտի սամինան երբեք

— Իսկ կարելիութիւն կա՞յ որ իր բարեկամները միջամտեն։

— Սիրելի տղաս, ըսաւ զօրավարը ժպտելով, երկու տարի է ճակատն էք, այնպէս չէ՞։

— Այո՛, Տէր։

— Տեսա՞ծ էք որ բարեկամութիւնը կամ անոր նման ակարութիւններ ազդեցութիւն ունենան երբ նպատակ մը կայ իրագործելիք։

— Ո՛չ։

— Ո՛չ. անշուշտ պիտի ուզէի գնդակահարել զայն տասն անգամ եւ ամենամեծ հաճոյքով։ Այս աղջիկը շատ աւելի չարիք գործած է քան բոլոր այն լրտեսները որոնք մեր ձեռքէն անցան պատերազմին սկիզբէն ի վեր. վստահ եղէք այս մասին. եթէ գծէք գինքը, ձեր նկարը պիտի ըլլայ իր վերջինը՝ այս աշխարհին մէջ։ Իսկ թէ դուք՝ արուեստագէտներդ դրախտ կ՚երթաք թէ ոչ, այդ մասին կարծիք չեմ կրնար յայտնել։

Զօրավարը զուարթ տրամադրութեան մէջ էր ու կը փորձէր սրամտութիւններ ընել։ Մեծ թիւով գինուորներ ճակատ ուղարկած էր իր հրամաններով եւ չէր կրնար լուրջ ըլլալ լրտեսի մը գնդակահարութեան գործին մէջ։ Զարմացաւ որ նկարիչը անմիջապէս չընդունեց առաջարկը։

— Չէ՞ք ուզեր ընդունիլ. պարատուոր չէք երթալու։ Խորհեցայ միայն որ շահեկան նիւթ մըն էր եւ փրոփականտի լաւ ձեւ մը։

Զօրավարը իր ձեռքին մէջ բռնած էր դեռ նամակը եւ յայտնի էր որ կ՚ուզէր պատռել զայն։ Ճօրճ առաւ նամակը անմիջապէս, ինքն ալ չէր գիտեր թէ ինչու համար։ Զուզեց արտայայտել իր վախը կամ զզուանքը՝ պատասխանատուներու եւ հեղինակութեան տէր այս զինուորականին առջեւ. Դուրս ելաւ Նախարարութեան շէնքէն.

Նկարել մէկը որ կը սպասէ մահուան ... Նկարել սովահար կինը, անոր համար որ անօթի է ան, ու ընծուծել չտալ անոր ... Նկարել երկունքի ցաւերուն մէջ գանուող մայրը, արտայայտելու համար տառապանքը անոր դէմքին վրայ ... Ի՜նչ սրբապղծութիւն ...

Իր հետաքրքրութեան գոհացում տալու համար ուզեց տեսնել այդ աղջիկը. Լրտեսուհիի մը գնդակահարումը մէկն էր պատերազմի դրուագներէն. երբեւ նկարիչ, իր նիւթն էր պատերազմը իր բոլոր զազանութիւններով, այլանդակութիւններով։

Երբ մօտեցաւ բանտին պատերուն, ներքնապէս զգաց ամբոխներուն կանչը։ Ուզեց տեսնել այդ կինը որ բանտարկուած էր պատերազմին պատճառաւ եւ որուն համար պիտի պատժուէր. գնդակներուն վէրքերովը պիտի ծածկուէր անոր մարմինը։ Պիտի տեսնէր զայն։

3.

Սէն-Լազարի պատերուն ետեւը կը տեսնուէր վանքի նմանող մեկուսացած, խորհրդաւոր շէնք մը։

— Ձեր նամակը պիտի տանիմ պարոն տնօրէնին, սպասեցէք, ըսաւ դռնապանը Ճօրճին եւ աթոռ մը տուաւ անոր իր խցիկին մէջ։

Քանի մը վայրկեան յետոյ վերադարձաւ եւ ցած ձայնով մը ըսաւ.

— Պարոն տնօրէնը ձեզ պիտի տեսնէ իր սենեակը։

Ճօրճ անցնելով բակէն գնաց գլխաւոր շէնքը պահապանի մը հսկողութեան տակ. երբ պահապանը գոցեց դուռը իր ետեւէն, Ճօրճի այնպէս թուեցաւ թէ աշխարհն էր որ կը փակուէր իր առջեւ։ Լռութիւն կը տիրէր ամէն կողմ եւ մութ էր։

Ճօրճ մտաւ տնօրէնին սենեակը որ ճաշակաւոր կերպով կահաւորուած էր։ Տնօրէնը որ նստած էր իր գրասեղանին առջեւ, խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ պահապանին մեկնումէն յետոյ ըսաւ.

— Տարօրինակ է նկարել կին մը որ երկու օր վերջ պիտի գնդակահարուի։ Զօրավարը կ՚ըսէ իր նամակին մէջ թէ դուք հրաւիրուած էք փրոփականտի գործին. ի՞նչ փրոփականտ կրնայ ըլլալ լրտեսուհիի մը նկարին մէջ։

— Գաղափարը զօրավարինն էր. ինքն էր թելադրողը։

— Զինուորականներուն փառքը, է՜հ ... պատերազմ. լա՛ւ, կ՚ուզէ՞ք նկարել այդ աղջիկը. ի հարկէ, այլապէս չպիտի գայիք։

Անկարելի եղաւ Ճօրճի համար բացատրել իր միտքը։ Փոխուած էր ան շէնքը մտնելէն ի վեր. Թակարդի մէջ ինկած էր կարծես. չէր ուզեր աւելի յառաջացնել գործը. պատասխան չտուաւ։

— Ինչ որ է, շարունակեց տնօրէնը, ձեր անունը կը ղրկեմ իրեն եւ կը յայտնեմ ձեր փափաքը։ Գիտէ՞ք թէ ով է։

— Ի՞նչ պէտք ունիմ գիտնալու։

— Չէ՞ք գիտեր։

— Ո՛չ։

Տնօրէնը զանգակը զարկաւ։ Պահապանը որ ետեւի դուռին առջեւը կը սպասէր, եկաւ ներս։

— Ո՞վ կը նայի թիւ 61ին։

— Քոյր Վերոնիքան։

— Թող ներս գայ։

Թիւ վաթսունըմէ՜կ ... Վանդակներուն մէջ բանտարկուած անասուններ էին անոնք։

— Այնքան ալ տրամադիր չեմ նկարելու զայն, ըսաւ Ճօրճ։ Եթէ կը կարծէք որ կրնայ ազդուիլ, կը նախընտրեմ չգծել։ Զանիմ, մահուան դատապարտուած կին մը տեսնելու տաւոր հետաքրքրութիւնը։

Տնօրէնը ժպտեցաւ։

— Այս միջամտութիւն ազդեցութիւն է որ փոխած է ձեր տրամադրութիւնը. Ամէն պարագայի, լաւ է որ իրեն ղրկեմ զօրավարին հրամանը. բայց նենք ինչ պատասխան կուտայ. բեւս ուրախ ըլլայ այդ ժամանցին համար. գեղեցիկ աղջիկ է, կրնայ փառասիրուիլ. կ՚ըսեն որ շատ հպարտ ...

Թարգմ. Փ. Մ.

(Շարունակելի)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276 786

Directeur et Proprietaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՐՏ 1933

9 Mars 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանց	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2132

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ ՓՈՔՐԵՐԸ՝ ՈՒ ԽՈՆԱՐՀՆԵՐԸ

Հանգի մը մէջ պեղումներ կատարելու կը նմանի՝ ՅԱՌԱՋի «Զայներ»ուն ընթերցումը

Քանի պրպտես, տխուր, վրդովիչ զեղծերու կարգին կը գտնես նոյնքան կազդուրիչ երեւոյթներ: Եւ աչքիդ առջեւ կը պարզուի, մանաւանդ, հրաշալի ճիգ մը ինքնագործունէութեան, որ կը նշանակէ ինքնապաշտպանութիւն

Մարտ 3ին, «Ցիրուցան Հայեր» խորագրին տակ, Թղթակից մը կը նկարագրէ կեանքը փոքրամիւ գաղութի մը

— «Կասի նահանգին մէջ, լեռան մը գլուխը, մարդկային եւ ազգային պահանջներէ շատ հեռու, 6 — 6 ընտանիք հայ գործաւորներ հարթելով բարակով եւ ճիւղական արգելքներ, կը համախմբուին եւ կը բանան իրենց մանկապարտէզը, յունուար 30ին: 8 — 10 հայ մանուկներ կը շարունակեն մայրենի Ա. Բ. Գ.ը սորվելու այս լեռան միջավայրին մէջ» (Փանառ):

Միւնոյն շրջանին մէջ, ուրիշ համեստ համայնք մը եւս անդին հայ տարի բացած է 'ու կը պահէ իր ծաղկոցը: (Իսզէօ): Այնտեղ հաստատուած գաղութը քիչ մը շատուոր ըլլալով, աշակերտներն ալ կըսր թիւ մը կը կազմեն:

Եւ ահաւասիկ բազմաթիւ օրինակներ:

Այսօր՝ Մարսէյլէն Թղթակից մը կը նկարագրէ Սէն — Լուի Ժողովուրդին ճիգը՝ մատուռ անծուցել փրկելու:

Ամբողջովին հայկական աշխատանքով մէջտեղ եկած գիւղ մըն է Սէն — Լուին, քաղաքէն քանի վայրկեան հեռու: Եւ ժողովուրդը կը գուրգուրայ ամէն բանի վրայ որ հայկական է, որ կը նպաստէ վառ պահելու ազգային ոգին:

Ժամանակին սահթ ունեցած ենք ուշադրութեան յանձնելու միրամծութեան, գեղեցկական կարգի նոյն արտայայտութիւնները՝ Սէն — Ժէռմէնի եւ Պոմոն — Սէն — Ժիւլիէնի մէջ: Երկուքն ալ ախմական շէնքեր շինած են դպրոցի համար, շնորհիւ անձնական հատուցի մը եւ տարբերա գործակցութեան:

Կը նշանակէ թէ՝ ուր որ մարդիկ շուքերու կամ երազներու ետեւէն չեն վազեր, կը յաջողին գլուխ հանել գնահատելի գործեր:

Ու միայն մեր գաղութը չէ որ մեծ քաղաքներու համատարած թմրութիւնը կը հեղէ, այլ օրինակ թեքեցնելով

Այս ճամբուն վրայ, ի՞նչպէս յուսատու հետքեր՝ մեր արեւելեան գաղութներուն մէջ Յունաստանէն մինչեւ Միջագետք, ուրանք նոր կազմուած են:

Տասը տարուան ընթացքին, այդ գաղութները արհամարհելով անհնարին խոչընդոտներ, ոչ միայն դպրոց կանգնած են անտառաչէս, այլ եւ խոր ակօսներ բացած են մշակոյթի դաշտին մէջ:

Դպրոցներու եւ հանրօգուտ ձեռնարկներու ցանց մը գոյն եւ շունչ կուտայ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մեր գաղութներուն, որոնք բաղդատաբար աւելի հին են

Մօտ հինգ հազար աշակերտներ դպրոցական շրջան կը բոլորեն հին եւ նոր Յունաստանի գաղթակայաններուն եւ քաղաքներուն մէջ, Տէտէ Աղաճէն մինչեւ Կրետէ:

Տասը հազարի կը հասնի Լիբանանի եւ Սուրիոյ հայ դպրոցականներուն թիւը: Քաղաքներէն մինչեւ սահմանագծի երկայնքը:

Եւ ծիլեր կը ծաղկին Միջագետքի անապատին մէջ: Ամէն ուր որ բոյն շինած է հայկական համայնք մը:

Նորահաստատ գիւղախումբը, Հալէպը (Մուսալեռ հիւսիսային կողմը), հազիւ տուներուն պատերը շորցած, ունեցաւ իր դպրոցն ու գրադարանը:

Մէկ խօսքով, մեր խոնարհ գաղութները հրաշքներ կը գործեն ինքնապաշտպանութեան այս ճակատին վրայ: Առանց ոսկեայնի յաւակնութիւններու, եւ առանց մեծ ակնկալութեանց:

Եւ եթէ պարբերաբար կոչեր կ'ուղղեն դէպ ի փարթամ պողոտաները, ըսել կ'ուզեն մէկ բան, —

Ահա մենք մեր կարելին կը կատարենք, այլասերումէ փրկելու համար նոր սերունդը: Ձե՛ռք տուէք մեզի, որպէս զի կարենանք աւելին կատարել: Մեծ բաներ չենք պահանջեր ձեզմէ: Եթէ դրամ չունիք, տրամադրեցէք ինչ որ կրնաք, — գիրք, տետրակ, թերթ, դրիչ: Դրամ տրամադրած ատեն ալ, մեծ զոհողութիւններ չպիտի կրէք, որովհետեւ ֆրանքը, տոլարը կամ ստեռլինը ոսկի կ'արժեն մեր հրապարակին վրայ: Միայն «չանճ»ի տարբերութիւնը օրհնութիւն մըն է մեր գաղութին համար

Ահա այսքան տարրական պարտականութիւններ ունինք անոնք: Եւ իրաւունք՝ սպասելու ինչ որ վեր չէ մեր ուժէն:

Գոհացնել անոնց տարրական պահանջները՝ կը նշանակէ ապահովել մեր իսկ ինքնապաշտպանութիւնը:

Որովհետեւ, ամրացնելով կապերը արեւելեան գաղութներուն հետ, անոնց տրամադրելով բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւն, միւսոն քամած կ'ըլլանք մեր ճակատին: Նորոգած՝ մեր հոգին:

Եւ յետոյ, կ'ունենանք այն մխիթարութիւնը որ, եւրոպական եւ ամերիկեան պողոտաներուն վրայ օտարացման դատապարտուած մանուկներու փոխարէն, ուրիշ ջարդէն կ'ազատին հազարաւոր մանուկներ՝ ուրիշ երկինքի տակ: Կ'ազատին այնքան աւելի որքան տաք մնայ մեր սիրտը եւ լեցուն՝ մեր ձեռքը:

Ո՞վ է հակառակ, — պիտի ըսէք:

Բայց, կը բաւէ՞ «Թեր» ըլլալ, ձեռնածալ նստելով: Հառաչելով եւ յօրանջելով...

Այնքան միութիւններ ունինք հրապարակի վրայ: Բայց, ունի՞նք սրտցաւ, կեդրոնական օրկան մը, որ սատնձնէր այս ճակատին հոգատարութիւնը:

Ինչո՞վ կ'ապացուցանենք մեր կապը՝ անոնց հետ որ կենդանի պործեր կ'արտադրեն, քարէ քար դարնելով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՆ ՁԱԽՈՂԱԾ

Զօրավար Փլասթիրաս կը ձերբակալուի

Նոր անակնկալ՝ 24 ժամուան մէջ:

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ մարտ 7ի ամբողջ գիշերը ժողովուրդը ցոյցեր կատարեց Զօր. Փլասթիրասի դէմ, որ զինուորական իշխանութիւն հաստատած էր: Փողոցներուն մէջ պահակները կը պտտէին շրջուն գնդացիրներով, բայց ժողովուրդը չյուսահատեցաւ: Զօր. Փլասթիրաս 24 ժամ դիմադրելէ յետոյ տեղի տուաւ եւ կազմուեցաւ ատժամեայ կառավարութիւն մը, որ գործերը պիտի վարէ մինչեւ խորհրդարանին գումարումը:

Թերթերը կը գրեն թէ Զօր. Քոնտիլիս կը սպառնայ Աթէնքի վրայ քալել Թեսալիոյ բանակին գլուխն անցնելով: Կ'ըսուի թէ Պելոպոնէսի զօրքն ալ նոյն մտադրութիւնն ունի: Զօր. Փլասթիրասի դէմ դարձած են նաեւ Աթէնքի պահակազօրքը եւ զինուորական վարժարանը:

Մարտ 6ին Աթէնքի մէջ կատարուած ցոյցերուն հետեւանքով, ծանր դէպքեր պատահեցան: Տասնըմէկ հոգի սպաննուեցան եւ 30 հոգի վիրաւորուեցան: Անդորրութիւնը վերահաստատուած է այժմ:

Երբ Երեսփ. Ժողովը գումարուի, Զօր. Օթոնէօս իշխանութիւնը պիտի յանձնէ օրինաւոր կառավարութեան մը:

Ատժամեայ կառավարութիւնը հրամայեց ձերբակալել զօր. Փլասթիրասը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆՈՐ ԴՐԱՄԸ՝ ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ

Լիազօրութիւններ Նիւ Եորքի կառավարիչին

Ուրբաթ օր, ամբողջ Մ. Նահանգներուն մէջ հրապարակ պիտի հանուի մուրհակի ձեւով դրամաթուղթ մը, որ առ այժմ պիտի բռնէ ոսկիին տեղը Նոյնպայման արժէքը պիտի ըլլայ մէկ տոլար: Կառավարութիւնը չպիտի երաշխաւորէ այս մուրհակներուն գինը, բայց ելմտական նախարարութիւնը պիտի սրտօնէ անոր շրջաբերութիւնը, իբրեւ ատխպողական պահանջք: Այս մուրհակները պիտի ըլլան փոխանակութեան միջոց մը՝ առեւտրականներու եւ կալուածատէրերու միջեւ, բայց չպիտի կրնան ոսկիով փոխանակուիլ, ինչպէս կ'ըլլան սովորական թղթադրամները: Միջոց մըն է այս, Մ. Նահանգներուն ոսկի պահեստը ապահովելու եւ ուրիշ ատեն ալ փորձուած է, դրամական խուճապի մը առջեւը առնելու համար:

Այս մուրհակներուն շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ դրամ քաշել, երբ բացուին դրամատուները:

Կը կարծուի թէ խորհրդարանը իր այսօրուան արտակարգ նիստին մէջ պիտի վաւերացնէ այն բոլոր միջոցները որ ձեռք առնուած են վստահութիւնը վերահաստատելու համար: Ամբողջ երկիրը նախագահի կողքին կանգնած է եւ տարակոյս չկայ թէ խորհրդարանն ալ պիտի հետեւի:

Անդամուորական բողոքաւոր վերակազմութեան ծրագիրները պիտի քննուին քանի մը շաբաթ յետոյ, երբ վաւերացուին ատժամեայ տնօրինութիւնները: Կը կարծուի թէ նոր խորհրդարանը պիտի հաստատէ տնտեսական կեդրոնական հակակշիռ մը, եւ բոլոր դրամատուները խիստ հսկողութեան պիտի ենթարկուին կառավարութեան կողմէ:

⁂ Ապրուստը սկսած է սղիլ Նիւ Եորքի մէջ, ուր կը վախնան թէ նոր թղթադրամ պիտի հանուի: Բայց ժողովուրդը այս կացութեան մէջ ալ զուարթաչութիւն բաներ կը գտնէ: Երկաթուղիները, թատրոնները եւ ուրիշ հաստատութիւններ որոնք մինչեւ այսօր վճարկը կը մերժէին չէքերը, այժմ կ'ընդունին: Մարդական մեծ մրցում մը վարիչը առջի օր յայտարարեց թէ պատրաստ է ամէն տրամադրել դրամի տեղ ընդունելով ո՛ր եւ է արժէքաւոր առարկայ, նոյն իսկ ուտելիք, պտուղ կամ բանջարեղէն: Արդիւնքը այն եղաւ որ թատրոնը լեցուեցաւ ամէն տեսակ նիւթերու մթերքով մը:

Նիւ Եորքի սակարանը փակ պիտի մնայ մինչեւ երկուշաբթի:

Ելմտական նախարար, քիչ մը թեթեւցնելով հրատարակուած բացառիկ օրէնքները, արտօնեց որ դրամատուները իրենց յաճախորդներուն դրամ յանձնեն, «երբ հարկը պահանջէ եւ կացութիւնը թոյլատրէ», հետեւեալ պարագաներուն մէջ. —

1) Ուտեստ, դեղ կամ ուրիշ անհրաժեշտ նիւթեր գնելու համար. — 2) Կարօտեալներու պէտքերը հոգալու համար. — 3) Գործերու փոխարժէքը եւ ամսաթոշակներ եւ օրապահիկներ վճարելու համար. — 4) Հոգալու համար ընթացիկ ծախքերը որպէս զի ձեռնարկները կարենան աշխատիլ. — 5) Բացարձակապէս անհրաժեշտ բոլոր ծախքերու համար:

Այս արտօնութեան վրայ, երեկ երկուշաբթի օր վերաբացուեցան Նիւ Եորքի դրամատուները եւ ուրիշ 14 հաստատութիւններ, թոշակներու վճարման համար, բայց իրիկուան դէմ նորէն փակուեցան:

⁂ Կառավարութիւնը հետեւեալ լիազօրութիւնները տուաւ Նիւ Եորքի կառավարիչին, որ նախկին սեղանաւոր մըն է. —

1) Մորաթորիում երկարաձգել իր նահանգին մէջ, որքան ատեն որ յարմար կը դատէ, — 2) Արգիլել կանխավճարներ՝ ապահովագրական թուղթերու վրայ, — 3) Ջնջել դրամատուներու մասին հաստատուած կանոնները, — 4) Ճամբել դրամատուներու պաշտօնեաները, եթէ անհրաժեշտ կը գտնէ, — 5) Ամէն անհրաժեշտ միջոց ձեռք առնել, վերահաստատելու համար սեղանաւորական կացութիւնը:

Կ'ըսուի թէ նախագահ Րուզվէլթ նոյն իրաւունքները պիտի պահանջէ նաեւ միւս նահանգներուն համար, այսօր իսկ: Նախագահը խորհրդակցութեան հրաւիրելով նահանգապետները, բացատրութիւններ տուաւ իր հրահանգներուն մասին. — «Իմ գլխաւոր նպատակս է թոյլ չտալ որ երկրէն դուրս հանեն ոսկին եւ օտար դրամները եւ փոխանակութեան միջոց մը ճարել այն դրամին տեղ որուն մեծ մասը գիզուած է անհատներու քով: Կ'ուզենք յօրինել նոր մեթոտ մը որուն շնորհիւ կարելի ըլլայ վերահաստատել սեղանաւորական գործունէութիւնը, հիմնուելով այդ նոր դրամին վրայ: Կը նախատեսենք թէ՝ պետական զանձին աջակցութեամբ, իւրաքանչիւր դրամատուն պիտի արտօնուի նոր հաշիւներ բանալու եւ այսպէս ստեղծուած դրամը պիտի կրնայ ազատօրէն եւ առանց յաճախորդին կողմէ».

⁂ Ելմտական նախարարը արտօնեց որ Ճէնըրըլ Բլեքր Պէնքը վերսկսի իր սովորական գործողութիւնները:

1016 ՀՈԳԻ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԱԾ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Զուիցերիական Բարեխնամաց Ընկերութիւնը որոշ գումար մը յատկացուցած էր վրանաքաղաքի աղէտեալներուն եւ ղրկած իր Պէյրութի ներկայացուցիչ Տիկ. Քիւնցլէրին, երկիզեալներու տեղաւորման համար: Տիկ. Քիւնցլէր, անմիջապէս բնակարաններ վարձած է Նոր Մարաշ թաղին մէջ եւ տեղաւորած 229 ընտանիք, 1016 հոգի: Տիկինը այդպէս վճարած է բնակարաններու մէկական ամսական վարձքը եւ չափազանց կարօտներու նպաստած՝ հայթայթելով որոնք եւ զգեստ:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

— —

16րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Տիկին Ա. Մ.	50
Վ. Մանուկեան (Cavaillon) ...	10
Կ. Պօլիկեան (Մարսէյլ)	10
Գումար	70
Մարտ 8ի գումարը	3648
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	3716

ՊՂՏՈՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Գոլպատեայ Ազգայնական Ընկերվարականներու խումբ մը համազգեստ հագած՝ ներկայացաւ Պերլինի քաղաքապետարանը եւ շէնքին վրայ պարզեց կայսերական դրօշը (սեւ — ճերմակ — կարմիր): Խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր քաղաքապետարանին առջեւ եւ «կեցցէ» ձայներով կ'ողջունէր արարողութիւնը. Միեւնոյն միջոցներ ձեռք առնուեցան Պերլինի միւս հաստատութեանց մէջ, որոնք մինչեւ այսօր կը պարզեն հանրապետութեան դրօշը (սեւ — կարմիր — ոսկի): Պերլինի գլխաւոր զատարանին վրայ պարզուած է հիթլէրեան խաչադրօշը: Ներքին նախարարը շրջաբերական մը ուղղելով զաւառական իշխանութեանց, հրամայեց արգելք չհանդիսանալ կայսերական կամ հիթլէրական դրօշներու պարզուելուն

Հինտէնպուրկի հետ եղած տեսակցութեան ընթացքին, վարչապետ Պ. Հիթլէր պահանջեց յայտարարութեան մը, «քաղաքական խմբութեան դէմ եւ Ցեղին, առաջարկեց միջոցներ մը հաստատել ամբողջ երկրին մէջ: Դաշնային խորհրդարանին պիտի ներկայացնէ օրինագիծ մը, որով լայն իրաւասութիւններ կը պահանջէ գործելու եւ Սահմանադրութիւնը փոխելու:

⁂ Կառավարութիւնը որոշեց առ այժմ ա եւ է ծառայ թղթակից չարտաքսել Գերմանիայէն:

Մանր դէպքեր պատահեցան կարգ մը քաղաքներու մէջ, երբ հիթլէրականները կը փորձէին իրենց կամքը պարտադրել: Խռովութիւնները արիւնահեղութեան յանգեցան մասնաւորապէս Համպուրկի եւ Պրէմէնի մէջ, ուր սպանութիւններ եղեր էին գրուած էր: Հարկ եղաւ ոչ միայն հրացան, այլ եւ գնդացիր գործածել:

Քանի մը ժամուան ընթացքին, շատ մը քաղաքներու իշխանութիւնը անցաւ «Նացի» ներուն ձեռքը, առանց դիմադրութեան:

Այս առթիւ, ծիծաղելի միջադէպեր ալ պակաս չեն: Երեքշաբթի օր 60 «Նացի» ներ խուժեցին Տրէզտէնի օփերան եւ դուրս հանելով նուագավարը որ «Րիկոլէթթօ»ի ներկայացումը կը վարէր, անոր տեղը դրին իրենց կուսակից նուագավար մը:

Պիւշ տը Ռոնի նախանգապետը սպաննուած

Երեքշաբթի օր, Փարիզի արուարձաններէն մէկ թաղին մէջ սպաննուեցաւ Պ. Ժան Քոզէրլ, Պուշ — տիւ — Ռոնի (Մարսէյլ) եւ շրջանի նահանգապետը Մարգարտայածն է՝ իր սիրուհին, Օր. Ժէամէն որ փառաւոր կեանք վարած է իր երիտասարդութեանը եւ տասը տարիէ ի վեր հմայքին տակ կը պահէր զինք, թէեւ 45ը անցած է

Օր. Ժէամէն նախ ուրացաւ, յայտնելով թէ արկածի մը զոհ գնաց իր բարեկամը: Բայց նոր հարցաքննութեան մը ընթացքին, հետեւեալ խոստովանութիւնն բրաւ.

— Բարեկամս դուրս ելած էր առաւօտ ժամը 10.30ին եւ վերադարձաւ 1ին: «Մորկէ կուգաս, ինչո՞ւ ուշացար», հարցուցի: «Նիւքին գործերու նախարարութենէն կուգամ: Ըսած էի արդէն թէ այցելութիւնս երկար պիտի տեւէ»: Սուտ կը խօսէր եւ հրահանգ տուած էի գործակալութեան մը որ հետապնդէ ժամը 1ին հեռախօսով լուր առի: Եւ երբ վերադարձաւ, ըսի. — «Դուն նախարարութենէն չես գար, այլ Փոնթեան փաստաբանի գրասենեակէն եւ անկէ Շփոթած էր: Եւ աւելցուցի. — «Ինչո՛ւ սուտ կը խօսիս»:

Առանց պատասխանելու, սկսաւ պտտիլ սրահին մէջ: Ես ալ հետեւեցայ: Երբ դէպ ի ապակեդարանը կ'ուղղուէր, առի ատրճանակներէն մէկը: Կ'երդնում թէ կ'ուզէի զսպել մը խաղալ, ուժ տալու համար յանդիմանութեանս: Ցանկարծ նա դարձաւ եւ ատրճանակը բռնեց: Գնդակը թռաւ եւ գետին փռեց զինքը: Հեռախօսով բժիշկ կանչեցի: Երբ բժիշկը եկաւ, վիրաւորը կը խօսէր: Բժիշկը հրամայեց որ անմիջապէս փոխադրուի հիւանդանոց մը.

Հարցաքննիչ դատաւորը զիտել տուաւ թէ չի կրնար հաստատել այս պատմութեան:

Այն ատեն մարդասպանուհին յայտարարեց.

— Ծիծաղելու համար մը մէջ ըլլալով քաշեցի. շատ կը ցաւիմ»:

Այս սպանութիւնը մեծ յուզում պատճառեց Մարսէյլի եւ ամբողջ շրջանին մէջ, ուր մեծ համարում կը վայելէր Պ. Քոզէրլ: Ծնած էր 1883ին: Մասնակցած է մեծ պատերազմին եւ վիրաւորուած:

Պէյրութի առեւտրականներն ալ...

Ամիսէ մը ի վեր, Պէյրութի առեւտրականները բողոքներ կը բարձրացնէին եւ դիմումներ կը կատարէին մաքսատուրքերու յաւելման դէմ, զիտել տալով թէ այդ յաւելումը անշարժութեան կը դատապարտէ Պէյրութի հրապարակը եւ կը մեռցնէ հովանաւորեալ երկիրներու տնտեսութիւնը:

Տեսնելով սակայն որ ցարդ գոհացուցիչ արդիւնք մը չկրցան ստանալ, Պէյրութի առեւտրականները սկսած են ժողովներ գումարել եւ աւելի բուռն պահանջներ ներկայացնել: Անցեալ շաբթու, 300է մօտ վաճառականներ ընտրած են իրենց նոր վարչական խորհուրդը որ վճռած է ամէն միջոց փորձել, նուազեցնելու համար մաքսատուրքը: Մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ հանրապետութեան նախագահին եւ ներկայացուց վաճառականներու պահանջները:

«Այդպէսի անդեկութեանց համաձայն, վաճառականները շատ վճռական որոշումներ առած են: Եթէ չյաջողին իրենց դիմումները, իրենց վաճառատուները պիտի փակեն եւ բանալիները պիտի յանձնեն կառավարութեան:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈՂԱՅԻՆ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պատմական Սուրիոյ մէջ, նախաքրիստոնէական շրջանէն բաւական առաջ, 8—15 միլիոն բնակչութիւն մը ապրած է։ Այսօրուան անապատը որ կը տարածուի Սուրիոյ արեւելքը, Փալմիրի, Տէր-Զօրի, Նիրաա և Տիգրիս գետերու միջեւ, ժամանակին ամբողջութեամբ մշակուած եւ ամէնէն բնտիր ցորենը արտադրած է։ Հին քաղաքակրթութենէն միայն աւերակներ կը նշմարուին, իսկ բերրի դաշտերն ալ ծածկուած են աւազով, դառնալով անջրդի անապատներ. Հողամշակութիւնը՝ Սուրիոյ ժողովուրդներու մեծամասնութեան զբաղումը եղած է անցեալի մէջ եւ նոյն համեմատութեամբ ալ կը շարունակուի մնալ ներկայիս. Հողային արդիւնաբերութիւնը՝ Սուրիոյ տնտեսական կեանքի հիմնաքարը կը կազմէ։

Սուլթանական իշխանութիւններու եւ վերջին թրքական կառավարութիւններու օրով, դիտմամբ անտես առնուած է Սուրիոյ հողագործներու վիճակը։ Հողագործները ձգուած՝ իրենց ճակատագրին, աղքատ եւ տգէտ, զուրկ դրամական միջոցներէ, հետեւաբար ենթակայ փոխառուներու լուծին տակ, ցամքած եւ հնձած են այնքան հազարաւորներ որքան նախնադարեան օժանդակած է։ Այս բոլորին հետ մէկտեղ, զարմանալ, Սուրիան տակաւ պահելիք արտադրած է, որուն մեծ մասը դրկուած է օտար երկիրներ

Երբ կը փորձենք այսօրուան Սուրիոյ հողամշակութեան եւ հողային արտադրութեան մասին ամփոփ տեղեկութիւններ տալ, հիմնուած պաշտօնական վիճակագրութիւններու վրայ, պարտաւորուած ենք յաճախ զատել Սուրիան կազմող երկիրները, որոնք վարչական բաժանումներով առանձին կառավարութիւններ կը ներկայացնեն։

Ուրեմն, երբ Սուրիա կ'ըսենք, պէտք է հասկնալ՝ Սուրիական հանրապետութիւնը, որ կը պարունակէ՝ Դամասկոսի, Հաւրանի, Համայի, Հոմսի, Հալէպի, Տէր-Զօրի, Ճէզիրէի շրջանները եւ Ալէքսանտրէթի ինքնավար սանճաքը՝ Անտիոքի եւ Ամուգի բերրի հովիտներով։

Լիբանանի հանրապետութիւնը, կը ներէ Սայտայէն, ընդգրկելով Պէյրութը, Տրիպոլիսը, Պաալպէքը Զահլէն եւ Պէքայի ամբողջ դաշտերը։

Ալէվիներու պետութիւնը՝ Լաթաքիա եւ շրջակայ դաշտերով։

Ճէպէլ-Տրիւզը՝ Սուէյտա եւ շրջականերով։

Սուրիոյ օդը բլլալով, ընդհանրապէս, բարեխառն, հնարաւոր եղած է ամէն տեսակի հացահատիկ ցանել։ Այսպէս ցորեն, գարի, եգիպտացորեն, ճարտարարուեստական բոյսերէն՝ ծխախոտ, բամպակ, կանեփ, չարտրեւզ, բանջարեղէններէն՝ լուբիա, բակլա, ոսպ, սիսեռ, բրինձ պտուղներէն՝ արմաւ, նարինջ, կիտրոն, մանդարին, նուշ, ծիրան, ձիթապտուղ, պանան, խաղող, թութ, խնձոր, տանձ եւ ընկոյզ։

Ուրեմն, պտուղ, բանջարեղէն չկայ որ չհասնի Սուրիոյ մէջ։ Դամասկոսի ջրառատ պարտէզները, Զըպտանիի խնձորենիի պարտէզները, Տրիպոլսոյ եւ Սայտայի նարինջի պարտէզները, Պաալպէքի հսկայ ընկոյզի պարտէզները, Լիբանանի ձիթենիները, Զահլէի եւ Շթօրայի այգեստանները, Անթէլիաս պանանի պարտէզները, իսկ միւս կողմէն Հաւրանի, Համայի, Հալէպի եւ Անտիոքի ընդարձակ ցորենի դաշտերը կ'ամբողջացնեն Սուրիոյ գիւղատնտեսութիւնը։

Սուրիոյ մշակուած հողերու տարածութիւնը 1920ին կը հասնէր 700,000 հեկտարի, իսկ 1930ին, տասը տարի յետոյ, բարձրացած է 1,040,000 հեկտարի։ 1931ին մշակուած է միայն 950000 հեկտար հող, ցորենի եւ գարիի գիներու անկման պատճառաւ, գիւղացին նուաղեցուցած է իրցանքը։

Ձմեռնային ցանքը՝ 486000 հեկտար ցորեն եւ 354000 հեկտար գարի ցանուած է եւ բերքը եղած է 3,875,000 կենդինար ցորեն եւ 3,116,000 գարի։ 1930ին միայն ցորենի արտադրութիւնը բարձրացած է մինչեւ 5,273,500 կենդինարի։ Հետեւեալ բաղդատական ցուցակներէն կը տեսնենք.

Սուրիոյ մշակուած հողերու տարածութիւնը (հեկտարով).

	1929	1930	1931
Ցորեն	361000	320000	486000
Գարի	363000	349000	354000
Եգիպտացորեն	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Վարսակ	11500	[illegible]	10000

Մշակուած հողը բաժնուած երկիրներու մէջ (հեկտարով).

	Սուր. հանրապետութիւն	Լիբանանեան ծանրաբեռ.	Ալէվիներ	Ճէպէլ Տրիւզ
Ցորեն	372500	60000	43000	45000
Գարի	288000	30000	22000	9000
Եգիպտց.	29000	8000	6000	—
Վարսակ	7860	1000	2700	—

Ամբողջի տարեկան արտադրութիւնը կենդինարով (100 քիլօ).

	1929	1930	1931
Ցորեն	4433000	5273500	3875000
Գարի	5196000	1805500	3116000
Եգիպտց.	415000	432000	410000
Վարսակ	104000	80000	70000

Մէկ հեկտարի արտադրութիւնը (կենդինարով)

	1929	1930	1931	միջինը
Ցորեն	12·10	10·15	8·00	10·80
Գարի	17·00	14·00	9·00	13·00

Սուրիական երկիրներու ամբողջի արտադրութիւնը 1930ին (կենդինարով)

	ցորեն	գարի	եգիպ.ցորեն	վարսակ
Սուրիական հանր.	4,319,500	4,293,200	292,300	44,000
Լիբանանի հանր.	510,000	300,000	80,000	10,000
Ալէվիները	223,000	180,000	60,000	26,000
Ճէպէլը Տրիւզ	220,000	32,400	—	—

Ինչպէս կը տեսնենք ցուցակէն, Սուրիան միջին հաշուով տարին 500,000 թոն հացահատիկ կ'արտադրէ։ Սուրիոյ բնակչութեան տարեկան պահանջն է շուրջ 400,000 թոն, որով յաւելեալ քանակը կը ծախուի դրացի երկիրներուն, յատկապէս Պաղեստինի որ աւելի կարօտ է ցորենի։

Սուրիոյ արտաքին վաճառականութեան մէջ կարեւոր տեղը կը գրաւէ ցորենի արտածումը, որ 1931ին եղած է 194,100 կենդինար եւ արժած է 803,500 սուր. ոսկի։ Այդ տարուան ընթացքին գիները շատ կայուն էին, մանաւանդ երբ Խորհրդային Միութիւնն ալ իր կարգին մեծաքանակ ցորեն կը ղրկէր Եւրոպա եւ այլուր։ Բայց, 1931ի վերջաւորութեան, յայտնուեցաւ որ Ռուսիա ոչ միայն ի վիճակի չէ հացահատիկ ծախելու, այլ եւ պարտաւորուած է, նոյն իսկ, արտասահմանէն ցորենի գնումներ կատարելու։ Այս պատճառներով Սուրիոյ մէջ եւս գիները մէկէն բարձրացան 25—30 առ հարիւր համեմատութեամբ.

Տեղական երկրորդ արտադրութիւնն է գարին, որու տարեկան քանակը կը հասնի 325,000 թոնի։ Նախորդ տարիները գարիի արտադրութիւնը եւս աւելցած է հասնելով մինչեւ 500,000 թոնի։ Գարիի մէկ կարեւոր մասը կը ղրկուի Եւրոպա։ Անգլիա լաւագոյն յաճախորդն է սուրիական գարիի, զոր կը գնէ գարեջուրի եւ վիսքիի պատրաստութեան համար։ 1931ին Սուրիոյ գարիի արտածումը եղած է 36,100 թոն, արժելով 694,500 սուրիական ոսկի։

Հաս յիշենք որ, Սուրիոյ մէջ հետաքրքրութիւն սկսած է բրինձի մշակութեան համար։ Շնորհիւ ջրաբաշխական ընկերութեան գործունէութեան, բրինձի արտադրութիւնը հետզհետէ կը զարգանայ։ 1930ին 3,250 կենդինար բրինձ ստացուած է Ալէքսանտրէթի, Հալէպի եւ Ալէվիներու շրջաններէն

Սննդեղէնի կարգին կրնանք յիշել նաեւ գետնախնձորի, լուբիայի, ոսպի եւ սիսեռի մշակութիւնը

Գետնախնձորը, 1930ին, մշակուած է 7000 հեկտար հողի վրայ (4000 Սուրիա, 2000 Լիբանան եւ 1000 Ալէվիներ)։ Տարեկան արտադրութիւնը 1929ին հասած է 578,000 կենդինարի իսկ 1930ին անձրեւներու յապաղման պատճառաւ արտադրուած է միայն 342,000 կենդինար։

Լուբիայի եւ բակլայի տարեկան արտադրութիւնն է 150,000 կենդինար։ Ոսպը՝ 170,000, իսկ սիսեռը՝ 150,000 կենդինար։

Գ. ՍԱՋԷՆԵԱՆ

ՏԻՏԱՂ

— Պարոն տնօրէն, դժբախտութիւն մը պատահեցաւ. դրամարկղին բանալին կորսնցուցած եմ։

— Երկրորդ բանալին գործածէ։

— Ապահով բլլալու համար, երկրորդը դրամարկղին մէջ պահած էի, որ չկորսուի։

ԵՐԷ՞Կ ԹԷ ԱՅՍՕՐ

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը փետրուար 8ին կը գրէր. «փետրուար 18ը դաւաճանութիւն էր հայ պետութեան դէմ»։

Այս արտայայտութեան պատասխանել էր.—

«կամ այն է, որ հայ ռամկավարները, փետրուարեան ապստամբութեան ընթացքում իրենց բերած նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան ժամանակ պարզապէս ԴԱՒԱՃԱՆՆԵՐ էին կամ, եթէ դաւաճաններ չէին ու կռւում էին իրենց անկախութեան համար, նրանք ԴԱՒԱՃԱՆՆԵՐ են դառնում այսօր, երբ պարզ արկածախնդիրներ են յայտարարում իրենց անկախութեան համար մեռնող մարտիկներին, անգամ իրենց ընկերներին» («Յառաջ», 19 փետրուար)։

Մեր այս շատ յստակ ու պարզ առաջարկին փոխանակ պատասխանելու, ռամկավար պաշտօնաթերթը խուճապի մատնուած, երեք յաջորդական խմբագրականներով (Փետր. 25, Մարտ 1 եւ 5) մեզ նորանոր փաստեր է հայթայթում, մի աւելորդ անգամ շարժելու իրենց անյստակ ալիւսութիւնը ու մանաւանդ բարոյական անանկութիւնը։

Ի՞նչ է պարզւում, աւելի շատ՝ ի՞նչ նոր փաստեր է յերում «Ապագայ» փետր. 18ը դատապարտելու համար։

Պարզւում է, որ Ռամկավար — Ազատական Կուսակցութեան Պոլսոյ կեդրոնը 1921 յունուար 14ին, իր անդամներից մէկի ստորագրութեամբ բելադրել է Երեւանի Ռամկավար Մարմնին, որ թէեւ «Հայաստանի նոր կառավարութեան պատկանած կուսակցութեան ծրագիրը մեծ համաձայն նեէ անմարտելի մերինի նման ժողովրդի համար, անկախութիւնը՝ միւսին նման միջավայրի մէջ», այնուամենայնիւ, «յանուն ազգային բարձրագոյն շահերուն», պէտք է ենթարկուիլ օրուան իշխանութեան։

Եթէ ռամկավար Ջօջերը նստած հեռաւոր Պոլսում, նկատեցին էին կրել թղթի մի կտոր եւ այն էլ ոչ — պաշտօնական, այլ անհատական ստորագրութեամբ, ուղարկել Երեւան, Դաշնակցութիւնը համայնավարներին յանձնեց երկրի իշխանութիւնը, ատանց մէկ կաթիլ արիւն թափելու։

Ու միայն իշխանութիւնը յանձնեց, օրուան քաղաքական պայմանները նկատի ունենալով, այլ եւ իր պարտիզանները մէկիկ — մէկիկ հեռացան Հայաստանից՝ ամբողջ երկիրը սրտան մարդոց վստահելով։

Կարծում եմ, որ ռամկավարների կատարած «զոհաբերութեան»՝ թղթի կտորի (որ այսօր անընդհատ ձեռով ուզում են նրանք օգտագործել) ու Դաշնակցութեան մատուցած ու իր ղեկավարութեան գործնական զոհաբերութեան միջեւ տարբերութիւնը շատ մեծ է ու անհամեմատելի։

Սակայն ի՞նչ անցաւ — դարձաւ դեկտեմբեր 2ից մինչեւ փետր. 18ը որ ո՛չ միայն Դաշնակցականները առանց իրենց բարձրագոյն մարմնի որոշման այլ եւ ռամկավարները, հակառակ իրենց կեդրոնի բելադրանքին, զէնք վերցրին միանալու գիւղացի ապստամբներին, հայրենիքը ամբողջ աւերումից «փրկարար» համայնավարների դէմ։

Այս հարցի պատասխանը տուել էի փետր. 19ի իմ յօդուածով, ուր յիշել եմ երկու հիմնական պատճառներ տնտեսական կազմակերպուած ու անկազմակերպ թալանի ու զանգուածային ձերբակալութիւնները։

Այս հարցին պատասխանել է ո՛չ միայն դաշնակցական մամուլը, այլ եւ Լէնինն ու բոլշեւիկ պատմաբան Բորեանը, որոնք դատապարտում են այդ օրուան բոլշեւիկ ղեկավարների վարած տնտեսական թալանի ու զանգուածային ձերբակալութիւնների քաղաքականութիւնը

Անգամ «Ապագայ»ն ընդունում է, որ «ամէն տեսակի քեալլագէօզութիւններ պատահել էին թէ՛ վերին եւ թէ ստորին խաւերու մէջ»։

Արդ, եթէ ռամկավարներն ընդունում են, որ ամէն «քեալլագէօզութիւններ» ի պատահել էին, չեն ուրանում իրենց բերած մասնակցութիւնը փետր. 18ին (ի՞նչ հերոսութիւն՝ շարունակ փաստեր, որոնք արդէն պատմութեան են պատկանում), այն ժամանակ տրամաբանօրէն նրանք պիտի եզրակացնէին մեզ պէս, որ փետրուարեան ապստամբութիւնը արդիւնք էր հայ համայնավարների «քեալլագէօզութիւններ»ի։

Ռամկավար պաշտօնաթերթի բերած փաստերը ջախջախիչ կերպով ապացուցած են, որ փետր. 18ը չէ կազմակերպուած ոչ եւ է հայ կուսակցութեան բարձրագոյն մարմնի որոշմամբ, այլ անգամ տեղի է ունեցել հակառակ «բարձրագոյն հրահանգներ»ի։ Սակայն, հակառակ այդ հանգամանքի, փետրուարեան ապստամբութեան բերին իրենց մասնակցութիւնը՝ նիւթական թէ՛ բարոյական, բոլոր հայ Քաղաքական կուսակցութիւնները առանց բացառութեան, անգամ ռամկավարները։

Որովհետեւ «կուսակցական որոշումներով կամ անհատական հառաջով ծնալուս չէ ստեղծ կանգնեցնել կանգուածները, երբ իրականութիւնը գոյութիւն չունին դժգոհութեան խոր արմատներ» (ՅԱՌԱՋ, 19 փետր.)։

Ռամկավար խմբագիրը, փոխանակ հեմնուելու իր իսկ բերած փաստերի վրայ (բոլշեւիկեան «քեալլագէօզութիւններ» եւ իրենց մասնակցութիւնը) եւ եզրակացնելու, որ տուեալ պայմանների մէջ փետրուարեան ապստամբութիւնը անխուսափելի էր ու ամենէնական արդիւնքը բոլշեւիկեան քաղաքականութեան, իր հակադաշնակցական մոլուցքին մէջ մոռանում է ամէն բան ու պահանջում է «Ջնջել փետր. 18ը, ողբերգական ու եղեռնական մէկ էջը մեր պատմութեան»։

Պէտք չէ մեղադրել, եթէ կասկածի ենթարկենք ռամկավար խմբագրի մտային հաւասարակշռութիւնը։ Որովհետեւ հոգեկան թշուառութիւնից աւելի գա յատկանշում է մտքի հիւանդագին վիճակ։

Եթէ «Ապագայ»ի խմբագիրը, որպէս մարդ (չենք ասում ազնիւ մարդ), իր բերած փաստերից եզրակացնէր տրամաբանօրէն, որ

«Թէեւ ճիշդ է, որ փետրուարեան ապստամբութիւնը արդիւնքն է բոլշեւիկների «քեալլագէօզութիւններ»ու եւ մենք մեզ պատիւ ենք համարում՝ բերած լինելով մեր մասնակցութիւնը նման մի ժողովրդական ապստամբութեան, սակայն դատապարտում ենք Փրկութեան Կոմիտէի յետագային կատարած մէկ քայլը»։

Եթէ այս ձեւով արտայայտուէին, մենք այդ դէպքում, նրանց դատաւորելով մարդոց բաժանմունքում, լրջօրէն կը յայտնէինք այդ խնդրի մասին այն, ինչ որ մտածում ենք։

Սակայն, դժբախտաբար, այդ երեք խմբագրականները (ինչպէս եւ նրանցից առաջ գրուած բոլոր գրութիւնները) մեզ իրաւունք չեն տալիս այդպիսի մի սխալ ու անարդար դատաւորում կատարելու։

Ահա թէ ինչո՞ւ մենք յամառում ենք վերից նայելու ռամկավարների խօսքերին վրայ, առանց յուզուելու, ու քմծիծաղով. Որովհետեւ խորապէս համոզուած ենք, որ երբ օրը գայ ու Դաշնակցութիւնը առաջարկէ ինչ հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան ու անկախութեան պայքարի համար, նրա հետ պիտի լինին բոլոր այն ուժերը, որոնք իրապէս մտատանջուում են հայ ժողովրդի ապագայով։ Եւ այդ՝ անգամ հակառակ արտասահման նստած ու ժողովրդից կտրուած «գիւանադէտների»։

Իսկ այսօր, ամուր բռնած ռամկավար խմբագրի օձիքից, պահանջում ենք հրապարակով ընթերցողներին ու որոշելու՝ իրենք երէ՞կ դաւաճաններ էին թէ այսօր։

Որովհետեւ մեզ համար վէճը դառնում է միայն ժամանակը որոշելու շուրջ։

Մեզ համար նրանք դաւաճաններ են այսօր, երբ թքում են իրենց երէկի վրայ, իսկ իրենց համար նրանք դաւաճաններ էին երէկ (թէեւ քաջութիւն չունին այդ խոստովանելու), երբ իրենց նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւնն էին բերում փետրուարեան ապստամբութեան։

Սակայն ամբողջ ողբերգութիւնը հէնց այս ժամանակաշրջանը որոշելու մէջն է։

Նուազ ողբերգականն այն է, որ նրանք այսօր դաւաճաններ են խօսքով, իսկ դաւաճաններ չէին երէկ՝ գործով։

Դաղթահայ կեանքի ամբողջ ողբերգութիւնն այն է, որ այսօրուան այս դաւաճանները յաւակնութիւն ունին հայկական կեանքը վարելու եւ հայ քաղաքական միտքը ղեկավարելու

Որպէս մի աւելորդ ապացոյց ռամկավարի դատողութեան խեղճութեան ու «դիւանագիտական» տաղանդի, արժէ յիշել հետեւեալ տողերը՝ գրուած փետր. 19ի իմ յօդուածի առթիւ. —

«Իր գրութենէն դատելով, հաւանաբար փետր. 18ի կարեւոր դերակատարներէն մին է, որ հասկնալի պատճառներով ծածկանունով ձգած չէ դուռը իր իսկական անունով հրապարակ գալ» (փետր. 25)։

Յաւակնում եմ, որ կարդալով ռամկավար խմբագրի վերոյիշեալ տողերը, անկողնում վրայ փռուած՝ հինգ վայրկեան ատառօրէն խնդացի (որի համար մասնաւոր շնորհակալութիւններս ռամկավար «դիւանագէտ» խմբագրին)

Որովհետեւ, որքան ինձ յայտնի է (այդ կարելի է հաստատել իմ ծննդեան վկայականով) ես ծնուել եմ յամին Տեառն 1906ին։

Փետրուարեան ապստամբութեան ժամանակ, 1921ին հազիւ 15 տարեկան պատանի էի, հետեւաբար եւ .. բնականաբար ի վիճակի չէի «Ապագայ»ի ինձ վերագրած պատուին արժանանալու։

Այս փոքրիկ փակագիծը, ի միջի այլոց, ռամկավար խմբագրին յիշեցնելու, որ իր տանեակ ու գոյնզգոյն մտքերը (կազմուած «հաւանաբար ծներով ու «դատելով ծներով) թղթին յանձնելուց առաջ, գոնէ մէկ անգամ մտածէ

Չեմ ասում՝ տասը մտածէ, մէկ դրէ, ինչպէս թելադրում են «բուրժուա» բարոյականները, որովհետեւ այդ պիտի նշանակէր՝ մի անգամ ընդ միշտ անշարժութեան մատնել ռամկավար գրիչը՝ տնտեսական տաղնապի այս ծանր օրերին...

Դաշնակցականը այդքան անգութ չէ ..

ԱԼ. ԴՕՆԻ

ԿԵԱՆՔԸ ՔՈՆՍԹԱՆՑԱՅԻ ՄԷՋ

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ, (Ռումանիա). — Գաղութ մը, որ իր համեստ արձաղանգը տուած է ազգային բոլոր երեւոյթներուն առթիւ, փետր. 23ին հաւաքուած էր վարժարանի շէնքը, Աւարայրի ոգեկոչումին։ Տնօրէնութիւնը միայն դպրոցի սանիկներէն պատրաստուած հանդէսով զոհացուցած տուաւ հայրենաբաղձ հայ զանգուածի անհուն երախտագիտութիւն, բարոյական թափով, պատմութեան վերյիշում եւ բանախօսութիւն — բոլորն ալ արժանացան հասարակութեան գնահատանքին։ Տնօրէն Գ. Թ. Գէորգեան «Աւարայրի» մէջ գտաւ հայ ցեղի ազգային ազատագրութեան ոգին, եւ խրախոյս կարդաց — շարունակել յիշատակը ապառազման օրհնութեան ճամբան։

Երեք օր յետոյ, փետրուար 26ին, Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ նոր Աւարայրի — փետրուար 18ի նուիրական տօնը։

Հակառակ տարիական համակիրական ժողովրդեան ջրուած կոչին զաղութը՝ առանց բացառութեան զատի եւ սեռի, զանգուածով լեցուած էր հայ եռագոյնով զարդարուած «Արարատ» սրահը, որ փոքր կուգար խռնուած բազմութեան։

Ժամը 4ին բացուեցաւ վարագոյրը, որուն ճակատը զարդարուած էր հայկական եւ ռումանական դրօշակներով։ Ընկ. Կ. Զարդարեանի բացման խօսքէն յետոյ, երկսեռ երգչախումբը «Մեր Հայրենիք» ազատ անկախ թնդացուց սրահը, եւ բազմութիւնը լսեց յոտնկայս։

Օրուան առաջին բանախօսն էր Հայկական բանակին Ցրդ գունդին նախկին սպայ ընկ. Յով. Սահակեան, որ իբրեւ ականատես, կենդանի յուշերով պատկերացուց կարմիր բռնութեան մեծ ոճիրը — հայ մտաւորական եւ մարտական ուժին գլխատումը։ Ան փաստացի մէջբերումներով պարզեց բովանդակ ժողովուրդին յուզումը, որմէ ծնաւ փետրուարեան փրկարար զոյամարտը։

Սրահը ունկնդրեց խոր լռութեան մէջ։ Շատերու աչքերէն արցունք կը հոսէր։

Երկրորդ բանախօսն էր երիտասարդ ընկ. Հր. Բանիկեան, որ կուռ բանախօսութեամբ տուաւ յարմարն ծագումը եւ քաղաքական — ազգային արժէքը։

Բանախօսը բոլշեւիկեան աղբիւրներէ քաղուած փաստերով հաստատեց, որ փետրուար 18ը տրամաբանական ծնունդն էր հայ ազդարարներու մոնկոլական բռնութեան, որուն դէմ ծառացան ազգային բոլոր հոսանքները, իրենց ղեկավար ընտրելով Դաշնակցութիւնը, իբրեւ միակ իրական ուժը։

Օրուան տօնին առթիւ արտասանութիւններ ըրին Օր. Թ. Իւմաշեան — «Դէպ ի Հայրենիք» (խօսք ընկ. Թաւաքի). Օր. Ժ. Նահապետեան — «Հայաստանին», Գ. Ա. Տօնիկեան — «Ցարգանք քեզ» (Ս. Ահարոնեանի) եւ փոքրիկն Զարդարեան՝ «Իմ իղձը» հայրենասէրի ոտանաւորով։

Գեղարուեստական բաժնին մէջ, երեւան եկաւ ընկ. Վ. Ցովհաննիսեան կիլիկեան մեներգով, իսկ երգչախումբը «Մ'ւր է աշխարհ ...» եւ «Յառաջ Նահատակ» երգերով։

Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու։ Փակման խօսքը բաւ. ընկ. Զարդարեան, որ ողջունելով դաշնակցութիւնը հայրենասիրական ոգին, կոչ ըրաւ քալել անդաւաճան դէպ ի հայրենի նոր արշալոյսը։

Բազմութիւնը կազդուրուած կարծիքի վրայ նստեղծելով ցրուեցաւ սրահէն

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Սեն Կրատիենի

ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Սէն Կրատիէնի որբուհիներուն ... ծած զուարճական հանդէսը զանգի ու վեզարուեստի յաջող ... կան մարմնամարզ թատերական ... յաջողած մը չէր անշուշտ, ... ներ զուարճանալու ձգտումով, ... բազմաբնոյթ բարեգործական ... մը՝ բազմաթիւ փոքր կեանքերու ... կութեան հողը տանելու՝ իրենց ... ճակատի քրտինքով եւ աշխատան... վարձատրութեամբ

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Սէ... Մարսուեան վարժարանի մէջ

Պէշիկթաշլեան փոքրիկ թատերա... որուն գրեթէ կիսով չափ դեր... կութիւնը, ազգային արժանապ... ւութեան տեսակէտով լաւ բարւ... չէր։ Եւ անոր յաւի ապաւորութիւն... ամէնէն աւելի խոր ցաւ զգացի... կատակ, նոյն ինքն որբուհիները

Հանդիսականներուն մէջ կար... եւ հոնիսոսան անձեր ... յաթիւնն ալ ուշագրաւ էր։

Հանդէսին բացումը կատար... պաշտօն ունեցող Ն. Շահանեան ... զգալով հիւանդութեան պատ... ռով՝ փոխանորդաբար այդ պաշ... կանութիւնը ստանձնած էր՝ Պ. ... ինքն ալ ընդհ. պատուիրակին ... ոհի բախտով ապաստած սպ մը ... գիլաղբի ընթերցումը՝ ամփոփ ... կողրութիւն մըն էր, Անդրասեան ... թեան Բոյրերու Միութեան հիմ... կութենէն մինչեւ ներկան՝ հին ... լաւ շրջանի խառնաշփոթ կացութ... ընդարձակ յառաջդիմութիւն ... բոյ ... պատուհաս ընթացքին ... կէ առաջ եկած աղետալի դժբախտ... թիւնները, մայրապետներուն ... դուած ծառայութիւնները, հինէն ... ղոյացած արդիւնքները, նիւթա... ու բարոյական զոհաբերութիւն... ինքնաբուխ ձեռքերով գոյացուցած ... կարօտ սաներու եւ որբուհի... յատկացուցած միլիոնաւոր դրա... ներու նուիրաբերումը, եւ այս ... ըը՝ առանց արտաքին շահադի... առանց ազգային ներքին փոխա... թեան։

Անցեալ ու ներկայ հաստա... բարեձեւ մեծ քաջալերիչներու ... նուիրաբերողներու Համի Պաշայի ... ազգին, Մխիթարեան հայրերու ... ուան նախագահ Գ. Գ. Նոր... եանին եւ ներկայ հանդիսական ... երախտագիտութեան, շնորհակալ... թեան, յարգանքի ողջոյններ ... ընծայութիւններ վերջ, բանի ... բայ տեղ տրուեցաւ որբուհիներ ... իրենց գոյացական հաստատուած ... սիրուն հասակով։

Յմբերգը թէեւ մեղմիկ եւ ... թութեան երեւելի կերպով կրցաւ ... ներկաները, փոխադրելով ... րու եւ ապրումներու, զորս ... արցունքի կարելի չէ վերյիշել

Հանդէսին Ա. մասը՝ ... գեղեցիկ «Եօթը Ծնունդը» ... ծաղաշարժ կատակերգութեամբ

Սրճապարին՝ որբուհիներ ... մէ ձեռագործուած եւ ցուցա... փոքր սուրիկաններու վաճառ... դան՝ դաւիթին մէջ։

Երկրորդ մասին, դաշնակի ... բակցութեամբ երգեր ու խմբ... եղան թէ՛ որբուհիներէ եւ թէ ... ժար մասնակցող անձերէ։

Վիճակահանութիւն մըն ալ ... ունեցաւ եւ շահուեցան սիրուն ... կաներ։ Ծուէնուան մարգանքով ... ջացաւ հանդէսը եւ ամէն ... թեամբ մեկնեցաւ ազգային ... տականութիւն մը կատարած ... գոհունակութեամբ։

Յ. Մ. ՈՒԷՅԻ...

«Եփրատ»ի հանդէսը

«Եփրատ» նուագախումբ... դէպը տեղի ունեցաւ ... կան խանդավառ մթնոլորտ... մէջ։

Բանախօսը Գ. Հայրապետ...

գմախտաբար ներկայ չէր իր կամքէն անկախ պատճառներով։ Նախագահութեան կողմէ, հանդէսը բացուեցաւ ազգային քայլերգով, որ ունկնդրուեցաւ ոտքի վրայ։ Անմիջապէս խօսք առաւ Գ. Ս. Կիւլեան, պարզելով նախագահութեան գործունէութիւնը երեք տարուան ընթացքին։ Հիմը դրինք քանի մը երիտասարդներով 1930ին եւ անխոնջ աշխատութեամբ վերջապէս կարողացանք այս վիճակին բերել։ Ուրախ կը միայ մեր բոլոր կազմակերպութիւններէն անխտիր աջակցելու այս համեստ ձեռնարկին։ Խումբը այսօր կը բաղկանայ 10 հոգիէ։ Ատենադպրութիւն ըրին Գ. Գ. Հայկազ եւ Բ. Հալէչեան։

Երգեցին Տիկին Զ. Տէրտէրեանը եւ Գ. Հրաչ Հանտալեան։ Զաւեշտին իրենց տիրապետող մասնակցութիւնը բերին Օր. Մառի Տարաքեան, Գ. Գ. Ա. Հալէչեան, Եկաւեան եւ Սարգիս։

Աննախընթաց յաջողութեան փառքը՝ Փալապանեան եւ Ժ. Օհանեան ժամը 1ին սկսաւ պարը եւ տեւեց մինչեւ առաւօտեան 5ը։

Նախագահութիւն Վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր անոնց որ իրենց մասնակցութեան բերին մեր հանդէսին։

Ինչպէս յայտարարուած էր, հասոյթին մէկ մասը պիտի յատկացուի Պէյրութի աղէտեալներուն։ Դժբախտաբար մեր սպասած հասոյթը չգոյացաւ։ Լինսեան

ԱԶԳԵՐՈՒ ՇԱՂԿԵՓՈՒՆՋԸ

Ինչպէս գրեցինք, այս տարի եւս կազմակերպուած է տօնախմբութիւն մը, որուն կը մասնակցին բոլոր ազգերու ուսանողները։

Երկուշաբթի երեկոյ Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ, խումբ խումբ, տարազով առաջին անգամ տեղի ունեցաւ այդ համեստ հանդէսը։ Ներկայ էին նաեւ զանազան երկիրներու դիւանագիտական ներկայացուցիչներ։

Այրուէջներ կարգով, բեմ եկան մասնակցող ազգերու պարախումբերը։ Բոլորն ալ հագուած էին իրենց ազգային տարազները եւ կը ցուցադրէին իրենց երկրին յատկանշական խաղերը։

Հայկական խումբը եւս, որ հագուած էր խնամուած տարազով,—լայն վարտիքներ՝ սրբնեւելէ, սեղմուած, իրենց գլխուն ազարոշի ձեւով գդակներ—մեծ յաջողութիւն գտաւ իր պարերով եւ նուագով։ «Բոմթիուբլէն» թերթը գնահատութեամբ կը խօսի «Հայկական ակումբին», ձանր եւ ազնուական եղանակներուն եւ աշխոյժ պարերուն» մասին։

Հանդէսին կը մասնակցէին բացի օտար ազգերու խմբակներէն, Ֆրանսայի զանազան գաւառներու խումբերը։

Ազգաստանին այս հանդիսութիւնները պիտի կրկնուին Կրընոպլի, Նիսի եւ Լիոնի մէջ։

ԾԻԾԱՂ

Տիկինը սպասուհիին.

— Աչքովս տեսայ որ ցրուիչը քեզ համբուրեց

— Այո, տիկին, բարեկամուհիներս մէկը քաղթով մը համբուրելու եկած էր։ Անշուշտ կարելի չէր որ զինուորին համբուրէր։ Ցրուիչը կարգով. փոխանորդաբար համբուրեց զիս։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Նեամէնը Սէն Լուիի մէջ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Մարսէյլի արուար ձաններէն Ա. գծի վրայ կը միայ Սէն Լուին իր ատաղձա-մանկապարտէզով, մարզական եւ կուսակցական կազմակերպութիւններով։

Վերջերս եկեղեցիի խնդիրը եկաւ խառնել գիւղին կեանքը։ Պատմենք երկու խօսքով։ Ժամանակին Փալաքեան եպսկ. եկեղեցի շինելու մարմաշէն բռնուած, եկեղեցիներ հիմնեց Թաղերու մէջ, անշուշտ ժողովրդի նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ։ Օր մըն ալ առաջնորդը իր օգնական Մեսրոպ քահանայի հետ կուգայ եւ եկեղեցին ցոյց տալով նոտարին, գրաւի կը դնէ, օրուան Ազգ. Վարչութեան գիտակցութեամբ։ Փոխ առնուած դրամով կը շինեն Սէն Լուէն քիչ հեռու Սէն Մարկրիթի եւ հեռուոր Սէնթ Անթուանի մատուռները։

Ամէն տարի փոխառութեան տոկոսները կը վճարուին։ Սէն Լուն ալ հաւասար չափով տոկոս կը վճարէ իր չունեցած պարտքին համար։

Պայմանաժամը կը լրանայ 1932 Յունիսին։ Երեք Թաղերու Թաղ. Խորհուրդները կը կանչուին խորհրդակցութեան։ Կ՛որոշուի տոկոսը վճարել դարձեալ։ Սէն Լուն համաձայն էր, բայց երկու Թաղերը կը մերժեն, եւ անոր անխուսափելի անդրադարձը։ Դեռ անցեալի չդրուած, հարցը կ՛երթայ Դատ. Ժողովին (այժմ լուծուած), ուր Գ. Յ. Կարապետեան հանդիսաւորապէս կը խոստանայ, իբր Սէն Լուի երեսփոխան, պակաս մնացած դրամը լրացնել, եթէ Թաղեցիները որոշ գումար մը հաւաքեն։

Սոյն օրերուն գիւղին մէջ ընդհ. ժողով կը գումարուի եւ կ՛ընտրուի մասնաւոր յանձնախումբը, որ կը հանգանակէ մօտ 9500 ֆրանք, իսկ 7500 ֆրանք ալ կը ճարեն Գ. Սահաթճեանի քով գտնուած դրամէն։

Սոյն երկու գումարները պիտի տրուէին Գ. Կարապետեանին, որ մնացածն ալ ինք լրացնելով, պիտի գնէր մատուռը։ Վերջին շաբթուան մէջ դրօշակ կը քաշեն մատուռին վրայ, այլ կին, երախայ կը հաւաքուին եւ հանգանակութիւնը կը կատարուի։

Ուշադրութեան արժանի էր գաղութին զուրգուրանքը դէպի իր ազգային հաստատութիւնը։ Փոքրիկ օրինակ մը։ Նոյն օրը բոլոր խօսակցութիւնը մատուռի վաճառման շուրջ կը դառնայ։ Փոքրիկն Յովհաննէս (Ժան) Յովհաննէսեան, (Տարօնցի), գիշերը կ՛արթննայ քունէն եւ մօրը կը հարցնէ.

— Վաղը Ֆրանսացիները պիտի գան գոցեն մեր եկեղեցին։

— Այո՛, զաւակս, եթէ դրամ տանք չեն գոցեր։

— Մայրիկ, իմ գանձանակի դրամը պիտի տամ վաղը որ եկեղեցին չգոցուի։

Առտուն կանուխ գանձանակը կը բանայ եւ պարունակութիւնը 80 ֆրանք կը յանձնէ գանձապահին, համապատասխան ընկալագրով։

Միեւնոյն իրիկունը Գ. Կարապետեան ինքնաշարժով կը փութայ գիւղը եւ կը ներկայացնէ մուրհակ մը, յայտարարելով.

— 7500 ֆրանքը զոր Գ. Սահաթճեանը պիտի տար, Գ. Խորասանճեանի եկեղեցիի Հոգաբարձութիւնը փոխառութիւն կնքած է, ստոր այս մուրհակը առէք, թէեւ ես իմ նոյն Հոգաբարձութեան գանձապահը. սակայն օրինաւոր ըլլալու համար պէտք է որ Գ. Տիգրան Միրզայեանցն ալ ստորագրէ, ես կը մեկնիմ։

Ժողովուրդը սկսաննաներով համբուրելը զնէ զինք։ Գիւղացիները զորդն ունելի տուրք կապելու համար կ՛որոշեն կիրակի առտու եկեղեցի երթալ Գ. Միրզայեանցը հոն գտնել ու ստորագրել տալ։ Բուական թուով ժողովուրդ կը դիմէ եկեղեցի։ Յանձնախումբը կը ներկայանայ Գ. Միրզայեանցին որ կը դժկամակի ստորագրել։ Ժողովուրդը դուռները կը գոցէ. առաջնորդին քարոզը կ՛ընդհատուի եւ քիչ մը իրարանցում տեղի կ՛ունենայ։

Գ. Միրզայեանց կը յայտէ Գ. Կարապետեանի ներկայութեանը թէ կրնայ ստորագրել։ Անմիջապէս քանի մը հոգի անոր տունը կ՛երթան, բայց պատասխան կը ստանան թէ առտուն ժամը 6ին թեւյոն մեկնած է ընտանիքով։ Եղած պնդումներուն վրայ, Գ. Միրզայեանցը ակամայ կը ստորագրէ, թէեւ յետոյ դրդողներ եղան որ ետ առնէ իր ստորագրութիւնը.

Այսպէս մատուռները (երեք Թաղերուն) աճուրդի դրուեցան, եւ Գ. Կարապետեան ալ ներկայ էր, բայց թելադրեց մեր յանձնախումբին. «Թող տիրոջ վրայ մնայ, ես կը կարգադրեմ»։ Յանձնախումբը իր քով եղած դրամով, տիրոջ հետ համաձայնեցաւ եւ հինգ հոգիի վրայ արձանագրուեցաւ 9500 Ֆր. տալով։ Այսօր ալ ժամանակը լրացած է, յանձնախումբը ներկայացաւ եւ Գ. Կարապետեանի յիշեցուց իր յանձնառութիւնը։ Երկար խօսակցութիւն ներէ յետոյ, պարոնը յայտարարեց թէ մէկ սու չեմ տար։ Մինչդեռ ժողովուրդը հաւատալով, հազիւհանգիստ կատարել տուած էր անոր մեռելներու յիշատակին։

Գալով ստորագրուած մուրհակին, Յանձնախումբի երեք անդամները կը ներկայանան Գ. Միրզայեանցի, դրամը գանձելու։ Երկար բանակցելէ յետոյ, կ՛որոշուի դրամը վճարել, երբ եկեղեցին բացուի։ Յանձնախումբը կ՛ուզէ համաձայնիլ նոտարին հետ, այլապէս անխուսափելի է վաճառումը։ Յանձնախումբը Թաղեցիներու որոշումով երկար թուղթով մը հանեց իր ստորագրութեամբ եւ ցրուեց Գաղութին մէջ եւ ազգային բոլոր հաստատութեանց, նմանապէս անհատներու. Փարիզ, Լիոն եւ հայ մամուլին։ Լաւ կ՛ըլլար որ «Յառաջ»ը հրատարակէր գոնէ մասամբ։

Ուրիշ ցաւ մը եւս։ Անցեալ տարի որոշուեցաւ սեփական շէնք մը գնել քաղաքին կեդրոնը։ Այս առթիւ վճարուած քան հազար ֆրանքը կորսուեցաւ, խոստացուած հարիւր հազարը տրուած չըլլալով։ Հանգանակութեան մնացեալ մասը կը մնայ Գ. Սահաթճեանի քով։

Կ՛իմանամ թէ Մարսէյլի նշանակովի Ազգ. Վարչութիւնը կ՛ուզէ իր պէտքերուն ծախսել այդ գումարը։ Անհանդուրժելի է այս մտածումը։ Եթէ չեն ուզեր վերադարձնել այդ գումարը, թող յատկացնեն Սէն Լուի մատուռին կամ Պէյրութի հրկիզեալներուն։

Թղթակից

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆՍԷՆ, 7 Մարտ (Յառաջ)—Դպրոցասէրի մանկապարտէզին Վէնսէնի մանկապարտէզին վարչութեան նախաձեռնութեամբ, մանկապարտէզի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ բժշկական առողջապահական դասախօսութիւն մը. Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչին կողմէ իբրեւ դասախօս զրկուած էր Տոքթ. Շ. Այվազեան, խօսելու համար Թոքերու առողջապահութեան մասին, ինչպէս նաեւ Գ. Կ. Բասմաջեան եւ Օր. Զ. Գալֆայեան, իբրեւ ներկայացուցիչներ Կարմիր Խաչին։

Մանկապարտէզի վարչութեան կողմէ խօսեցաւ Տիկին Էօժէնի Սալլեան։ Յետոյ Գ. Կ. Բասմաջեան ներկայացուց Կարմիր Խաչին կատարած աշխատանքները. բաժարանին գերբ եալին։

Դասախօսը ժողովրդական լեզուով մը խօսեցաւ մանրէներու, մասնաւոր հիւծախտի մասին, ցոյց տալով անհրաժեշտութիւնը ֆիզիքապէս զինուորելու, ընկերային ճամբով պայքարելու հիւծախտին դէմ, որ, Ֆրանսայի մէջ, ամէն 6 վայրկեանը անգամ մը մէկը կը մեռցնէ եւ տարեկան աւելի քան 125.000 հոգի կը հնձէ. Մանրացոյց մեր գաղթականի գէշ պայմաններուն վրայ, սնունդի, բնակարանի եւ մաքուր օդի անհրաժեշտութեան մասին եւ թելադրեց հայ մայրերուն հոգ տանիլ երախաներու ֆիզիքական առողջ կազմաւորման, որպէսզի ապագային չվտանգուին երախաները։ Պայքարիլ հիւծախտին դէմ, բսաւ, պայքարիլ է յանուն ոչ միայն մարդկային, այլեւ ազգային նպատակի մը համար։

Խօսեցաւ նաեւ Օր. Զ. Գալֆայեան, թելադրելով ուժ տալ Կարմիր Խաչին։

Մանուկները, որ հանդէսը բացին, «Ով մեծասքանչ» խմբերգով, յաջողաբար ըրին արտասանութիւններ եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ։

Գ. Հատրմեան

ՀԻԹԻԹՆԵՐՆ ԱԼ ՕՂԻ ԿԸ ԽՄԷԻՆ

Կեդրոնական Անատոլուի մէջ գտնուած է մօտ 3400 տարուան հնութիւն ունեցող թրծուած կղմինտր մը, որուն սեպագիր արձանագրութիւնները կը հաստատեն թէ «բրթէկյով մը—ավոտքայի, վերմութիւնը ջուրի խառնուրդ—Հիթիթները կը թրջէին իրենց կոկորդը Քրիստոսէ 1500 տարի առաջ։

Առաջին գրերը, որոնք գրուեցին Հնախօսներու ուշադրութիւնը, էին՝ Պ Ր Ք, որոնց տալով իրենց ձայնաւորը՝ կը կարդացուի պարաքա բառը, որ կը նշանակէ օղիներ բլլաք։

Սեպագրերու մասնագէտ մը քննեց կղմինտրի արձանագրութիւնը եւ գուրս ծգեց Գ տառը եւ երեւան հանեց արաք բառը։

«Արաղ»ը հաշակաւոր խմելիք մըն է արեւելքի մէջ եւ ծանօթ բոլոր պատմարաններուն։ Թուսիոյ մէջ ան կը կոչուի վոտքա, Ռումանիոյ մէջ մասթիք, Թուրքիոյ մէջ րաքի, իսկ Պարսկաստանի եւ Արաբիոյ մէջ իր սկզբնական անունով՝ արաղ։

ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ»...

Քալիֆորնիոյ Միւշակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 փետրուար).

— «Անցեալները Կ. Պոլսոյ Թուրք թերթերը անզիտակցաբար եւ առանց հետեւանքները չափելու խոստովանութիւն մը ըրին, որ կ՛արժէ լուրջ ուշադրութեան առարկայ դարձնել։

Ըստ Թուրք թերթերուն, քէմալական դրախտին մէջ կան մէկ միլիոն, եթէ ոչ աւելի, ապօրինի մանուկներ, որոնք հայր եւ մայր չունին, կամ աւելի ճիշդը, անոնց հայրն ու մայրը անծանօթ են։

Այս կը նշանակէ թէ՝ իրենց իսկ խոստովանութեամբ, Լէմոյրատանի ժողովուրդի ընկերական եւ բարոյական մակարդակը չափազանց իջած է ու առողջացած։

Մէկ օրէն միւսը եւրոպական քաղաքակրթութեան կեղծ դիմակի մը տակ պահուըտիլ աշխատող Թուրքիոյ վիճակը աւելի տարբեր չէր կրնար ըլլալ երբեք։ Ան Երեկի, գլորելը որ, առանց կեղծով կուզան ցոյց տալ թէ՝ հարեմական ոգին ու Թանզոր եւ անբարոյացուցիչ մթնոլորտին մէջ կազմաւորուած թրքութիւնը, հակառակ արդիականացման ջանքերուն, երբեք չէ փոխուած եւ փոխուելիք ալ չունի։ Թէ՝ Նոր Թուրքը, ըլլայ ան Եղիազարով Թուրք թէ քէմալական, նոյն վաւաշոտ եւանրաբարոյական խառնուածքն ունին։ Այլապէս ի՞նչ բանի վերագրել Թուրք թերթերու ցոյց տրուած մէկ միլիոն անհայր եւ անմայր ընկերակիցները։

Աւելի քան տասներկու տարիներէ ի վեր Թուրքերը որ եւ է պատերազմի չեն բռնուած, մասնաւոր ու ընդարձակ համաճարակներու չեն ենթարկուած, ընդհակառակը Քէմալի բարենորոգումներուն եւ արդիական քաղաքակրթութեան շնորհիւ ստեղծած են վերականգնման եւ ինքնամփոփման երկարատեւ շրջան մը։

Երբ աչքի առջեւ բերենք թէ համաշխարհային պատերազմին եւ անոր յաջորդող օրերուն Հայաստանը երեքչորս բանակներու ոտքի կոխան ըլլալէ ետք, տասնեակ մը տարիներու ընթացքին հսկայ յառաջդիմութիւն է կատարած եւ նոյն ատեն կը հիւրընկալէ իր գաղթական զաւակները, կամենած իր ռամկօտ միջոցներուն։ Այս բաւական պիտի ըլլայ ցուցնելու Քէմալական Թուրքիոյ սնանկութիւնը՝ քաղաքական, տնտեսական եւ կրթական մարզերուն մէջ։ Մէկ միլիոն ընկեցիկ անհայր եւ անմայր մանուկներու գոյութիւնը պարզապէս չափանիշն է բարոյական եւ հասարակական անչափելի անկումի մը։

Բայց ի՞նչ կարելի է ակնկալել վարչութենէ մը եւ պետականութենէ մը, որուն առաջնորդը իր բարոյական անպարկեշտութեան, վաւաշոտ ու գռեհի կեանքի եւ անառակութեան մարմնացումն իսկ է։ Մեր այս վերագրումը Հայու քինախնդիր զգացումներու արդիւնքը ըլլալէ շատ հեռու է։ Թուրքիոյ եւ Քէմալին մօտէն ծանօթ օտարականներ, հատորներ ունին նուիրած, որոնց մէջ բացորոշ կերպով կը նկարուի որ թէ Քէմալ եւ թէ իր իշխանութեան տակ գտնուող թրքութիւնը ինչ կենդանի է որ կ՛ապրին։

Յիշելով շատերէն մէկը, կը յանձնարարենք կարդալ անգլիացի հեղինակ Արմսթրոնկի «Քէմալը ինչպէս որ է» գիրքը։ Հոն ընթերցողները պիտի տեսնեն թէ ինչպէս Քէմալի պալատը ցոփութեան, զինարբուքներու եւ բռնի եւ [illegible] գիրքութիւններու եւ [illegible] անքի բոյն մըն է»։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԴԵՐԱՍԱՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

«Քոմէտիա» կը գրէ (4 մարտ) թէ «արժէքաւոր արուեստագէտը,— որ է Հ. Բագրատունի, ծանօթ Արեւմուտքի մէջ խաղած ցնցողական իր հեռաքրքրական գերով, Ճալմա-լա-Տուպլի մէջ սուլթան Համիտի իր խաղով, որոնց մասին խօսելով՝ Ֆրանսական մամուլը գինք անուանեց մեր Ֆրանսայի Լոն Շանէն,— հրաւէր ստացած է Փրիմակս Ֆիլմին կողմէ խաղալու, բեմադիր Ժան տը Բաւժարքիի ղեկավարութեան տակ, խաղալ գլխաւորի մը կարեւոր դերը, Մորոյեան Ֆիլմի մը մէջ»։

ՏԻԿԻՆ ԱԲՐԱՀԱՄՈՎԱ

Շարաթ երեկոյ, գերասան Լեւոն Ցարութի մէկ ներկայացման կը մասնակցի նշանաւոր հայ պարուհին, տիկին Արփինէ Աբրահամովան, որ հարաւային Ամերիկայի, Սպանիոյ եւ Ֆրանսայի բեմերուն վրայ եւ մամուլին մէջ գնահատութեան արժանացաւ։ «Քոմէտիա» թերթը կը գրէ. «Շքեղ եւ նուրբ արուեստով օժտուած այս ինքնատիպ պարուհին խիստ գրաւիչ ձայն մը ունի եւ պարած ժամանակ կ՛երգէ եւ կը գիւթէ մեզ։ Իր պարերը ուսումնասիրուած, մտածուած ու հարազատ վերակառուցումն են Հնդկական ու Եգիպտական հին պարերուն»։

Տիկին Աբրահամովա մօտ կը կազմէ Գուէնոս Այրէսի Théâtre Colonի թատերախումբին։

ԾԻԾԱՂ

ՈՒԾԱՂ

— Զարմանալի է որ կիները աւելի կը գիմանան ցաւերու քան այրերը։

— Ո՞վ բսաւ քեզի, ձեր բժի՞շկը։

— Ոչ, կօշկակարս։

* * Վաշխառուի մը վերջին ժամերը։

— Ի՞նչ բուրյուիքս չարուեր կուլայք, լաւը ինծի կը վայլէ որ արանքելի զարծ մը կարենայի անկողնին իջնալու։ Ջուր խառնէ մը ունենալով մէկուն հազար սակի պիտի տայի, երեք տարուան համար հարիւրին 35 տոկոսով

Ուշիմ սպասաւոր

— Այսօր ինծ փնտռող եղա՞ւ։

— Այո մարդ մը գիրթակը եկաւ, ես ալ տուս մը գլորեցի, բսելով որ այս առաւօտ Ամերիկա գացիք։ Գիտէի որ դրամ ուզել եկած էր։

— Ի՞նչ պատասխանեց։

— Հարցուց թէ ե՞րբ կը դառնայ, ես ալ բսի որ ցորեկուան ճաշէն յետոյ կուգայ։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (9)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ողջակէզ Հայաստանը

ՍԱՐՍԱՓԻ ԳԼՈՒԽ ՄԸ. — ԿՈՏՈՐԱԾՆԵՐ, ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ։ — ԽՈՏԻ ՇԻՒՂԵՐՈՒ ՆՄԱՆ ՀՆՁՈՒԱԾ ՄԱՐԴԻԿ։ — ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ ՈՐՊԷՍ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԱԾ ԱՄԱՅԻ ԵՐԿՐԻ ՄԸ ՄԷՋ։ — ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ, ԱՒԵԼԻ ՎԱՏ ՔԱՆ ԹԻՄՈՒՐԼԷՆԿԸ։ — ԵՒՐՈՊԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ ՉԻ ՏԱՐ։ — ՍԱՍ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԱԾ, ՑԵՏՈՅ ԽՈՂԽՈՂՈՒԱԾ։ — ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐԵՆ ԱՅՍ ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ։ — ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԶՈՀ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԶԱՐԴԻՆ։ — ԳԵՐՄԱՆ ՍՊԱՆԵՐԸ ԿԸ ՓՐԿԵՆ ԻԶՄԻՐԻ ՀԱՅԵՐԸ։ — ՏԱՍՆԵԱԿ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԵԹԵԼԱԿԱՆ ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆԱՊԱՏՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ։ — ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՍ ԽՆԴՐՈՅՆ ՄԷՋ ԵՒՍ ԻՐ ԽՈՍՏՈՒՄԸ ՉԿԱՏԱՐԵՑ.

Առածի կարգ անցած է թէ եթէ ժողովուրդի մը պատմութիւնը արիւնով գրուած է՝ միայն Հայոց մասին է այդ։ Հայերը իրենց գոյութենէն ի վեր կարծես իրենց ճակատագիրն է միշտ ջախջախիլ օտար նուաճողներէն։ Ցաւեր, ողբերգութիւններ եւ մահուան եռեւեփներ կ՛ընկերանան այս ժողովուրդի ճամբուն դարերու ընթացքին, եւ գրիչը կը քաշուի ու չի կրնար նկարագրել Հայերու դէմ գործուած բոլոր նիւագային վայրագութիւնները։ Որպէս թէ օրինակ մը պէտք էր, ցոյց տալու համար տառապանքներու եռանդէպ ժողովուրդի մը անմարդկային տոկունութիւնը եւ իր կեղեքիչներուն այլ եւս ոչ-մարդկային այլասերած բարբարոսութիւնը։

Հայերու դժբախտութիւնը իրենց բնակավայրին դիրքէն էր։ Ինկած՝ ժողովուրդներու երթեւեկի ճամբուն վրայ, որովհետեւ անթիւ բազմութիւններով կուգային կ՛անցնէին անոնք՝ իրենք չէին կրնար մուրճ ըլլալ, այլ միայն սալ։ Իրենց արեան տուրքը վճարեցին Հռոմայեցիներուն եւ Պարթեւներուն համար, որոնց հզօր պետութիւններուն միջեւ իրենց տեղը բնորոշած էր պատմութիւնը։ Պարսիկներու եւ Բիւզանդացիներու, Արաբներու եւ Պարսիկներու եւ ասոնց եւ Թուրքերու հաշուեյարդարի զոհը եղան իրենք։ Անճկարագրելի եղեռններ գործուեցան պարսկական արշաւանքին ժամանակ։

Ինքնակոչներու պատերազմական փիղերէն հազարաւոր Հայեր եւ Հայուհիներ ոտնակոխ ըլլալով սպաննուեցան. պճնուած տիկիններ անպատուեցան եւ առաջնորդներու եւ սպարապետներու աչքերը փորուեցան, մարմինները հանուեցան եւ խոտով լեցուեցան։

Բիւզանդական կայսրերու ժամանակ յաճախ ամբողջ գաւառներու բնակիչներ կը տեղահանէին բռնի եւ Եւրոպայի մէջ բնակութիւն հաստատել կուտային, իբրեւ պատուար՝ պետութեան թշնամիին դէմ։ Ու երբ Թուրքը իր տիրապետութիւնը վերջնապէս հաստատեց Հայաստանի վրայ եւ երկիրն այլ եւս դադրեցաւ հին ժամանակներու նման գործողութիւններու միջավայր դառնալէ, այն ատեն սկսաւ Հայոց չարչարանքի ամենածանր շրջանը։ Սպանութիւնն ու ջարդերը, տեղահանութիւններն ու թալանը ճիշդ այդ ատեն էր որ սկսան։ Մինչեւ ներկայ շրջանը, դեռ մինչեւ ընդհանուր պատերազմի ընթացքին՝ հայկական կոտորածները սոսկում կը պատճառէին աշխարհի։

Թուրքերը, Հայոց ջարդարարները՝ կ՛ատէին ու կ՛ատեն այս ժողովուրդը։ Ինչո՞ւ։ Ապտիւլ Համիտ, Կարմիր Սուլթանը, «պալատին մեծ ոճրագործը», «Թագակիր Մարդասպանը»՝ ինչպէս կ՛անուանէր կլատսթըն զինքը՝ ինքն իսկ հայ մօր մը զաւակն էր(?), եւ սակայն կոտորեց այդ ժողովուրդը եւ կոտորել տուաւ այն ինչ որ իրմէ առաջ ոչ ոք չէր ըրած։ Ուրկէ՞ց էր այս ատելութիւնը։ Մէկուկէս հազարամեակի կեղեքումները բնականաբար ժողովուրդի մը ճակատագրին վրայ առանց հետք մը ձգելու չեն անցնիր։ Հայոց ազնուականութիւնը, որ այս ժողովուրդին գլուխն անցած կը պաշտպանէր զայն եւ ինքզինքը՝ անվերջ կռիւներու մէջ բնաջնջիչ էր եղած եւ կամ զաղթած էր։ Ժողովուրդը զրկուած ըլլալով իր բնական վարիչներէն՝ կը մնար անպաշտպան եւ այնպիսի յատկութիւններ երեւան կը բերէր որոնք չէին կրնար համակրութիւններ զարթեցնել, ինչպէս փաղաքշանք եւ հպատակութիւն։ Միայն երբեմն երբեմն կեղեքիչներուն դէմ կը շողար ատելութիւնը եւ անոնցմէ շատ բարձր ըլլալու զգացումը.

Անոր զօրաւոր զգացումով կը հնչէր իր սրբազան ատելութիւն, եւ Հայերը դարձեալ կ՛ընկրկէին իրենց ընկճուած դիրքին մէջ, մինչեւ որ, փորձուելով Եւրոպայի խաբեպատիր պատրանքներէն, որոնցմով օգնել ուզելու առաջնութիւնն իրեն կուտար՝ դարձեալ զէնքի դիմեց, բայց նոյնքան անճշան արդիւնքով։

Ամէն ասպարէզի մէջ, բաց ի ռազմագիտութենէ, որուն մէջ մարզուելու առիթը չունէին, զինուորական ծառայութենէ դուրս ձգուած ըլլալով, Հայերը կը գիտէին կ՛անցնէին իրենց տէրերը։ Այսպէս տակաւ իրենց վրայ կեդրոնացուցին սեղանաւորական գործը, առեւտրականութիւնը եւ մանուածոյ մեծաքանակ առեւտուրը, եւ ճիշդ այս պատճառաւ չսիրուեցան Թուրքէն, որովհետեւ միեւնոյն ժամանակ երեւելի ճարտարապետներ, պետական պաշտօնեաներ, թարգմաններ եւայլն կուտային իրենց ծոցէն։

Թուրք ժողովուրդին հետ իրենց ծանօթութեան սկզբնաւորութիւնը ահռելի դէպք մըն է ինքնին։ 1064 թիւին Սելճուքները Անի եկան, «հազարումէկ եկեղեցիներով քաղաքը»։ Իրենց իւրաքանչիւր ձեռքին մէջ դանակ մը բռնած էին եւ երրորդ մըն ալ ակռաներուն մէջ, իբր պահեստ։ Դժբախտ քաղաքին բնակիչները «խոտի շիւղերու նման հնձուեցան»։ Այդ քանմնեցուցիչ սպանդէն ի վեր ջարդերը երեւութապէս չեն փոխուած ինը հարիւր տարուան մէջ։

(Շարունակելի)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

Փարիզ եւ շրջակայքը

3.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվոլի» La Samaritaine» սրճարանի ներքնայարկը։ Մեթրօ՝ Շաթըլէ։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Դրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԿԱՐՏԱՆԻ (Մարսէյլ) խումբի ընկերական դասախօսութիւնը այս Կիրակի, ժամը 2.30ին Դաշնակցութեան Տան մէջ։ Կը խօսի ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՒՏՕ խումբի դասախօսութիւնը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ։

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ԻՆ

1, rue Livingstone, Paris (18):

Métro: Anvers et Barbès

Թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

«ԱՆՏՈՔ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ «ՔՆԱՐ» ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑԸ

կը ներկայացնէ՝ Սմբատ Բիւրատի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ կամ ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐԾԻՒԸ

ՄԱՐՏ 11 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 9ին

34, Rue Emile-Littre, Cinéma St. Louisի մէջ

Վարագոյրը կը բացուի ժամը 9ին։ Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է

Տոմսակներու գին՝ 4 եւ 6 ֆրանք։

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

ՍԵՐԱՍՏԻՈՅ «ԱՅԳ» ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ Նոր Սեբաստիոյ մէջ շինուող «Այգ» Ակումբեան դպրոցի

Հասոյթին 100ին 10ը կը յատկացուի Ֆիլիպինի աղէտեալներուն։

12 ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ

29, Ave. Mac-Mahon, Paris (17) - Métro: Étoile

կը նուագէ արժանթինեան ծանօթ օրքէսթր MANUEL PIZARRO

Attractionներուն իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ ռուսական եւ իտալական բեմերու յայտնի երգիչ Գ. ՕՍԿԱՐ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։

Արեւելեան նուագ։ Գիւզէ՝ գիւղավայրի գիներով։

ՄՈՒՏՔ ԿԱՆԱՆՑ 7.50 ՖՐԱՆՔ, ԱՐԱՆՑ 10 ՖՐԱՆՔ։

Նախօրօք տոմսերը ապահովելու համար, դիմել.— ԴԵՐՁԱԿ ԳԱՐԱՆԵԱՆ, 5, rue Mignon, Paris (5)։ Նպարավաճառատուն ՀԱՄԸՆԵԱՆ, 42, rue Tourtille, Beleville։ Սափրիչ ՄՈՒՍՏԻՒՐԵԱՆ, 86, rue Rébéval։ MERIDIONAL, 8, rue de Chateaudun

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԻՓ

ԱՏԱՑԱԾ

Վրէզոս, Յ. Ա.— ... ֆր.

Լիոն, Գարծ. ...

Միրամոն, Ո. Ս.— ...

Պէյնան Շավանոզ, Ա. Մ.— 70։

Ռոման, Ա. Վ.— 11։

Իսի լէ Մուլինօ, Կ. Թ.— 70։

Տրակինեան, Ա. Հ.— 11։

Մարսէյլ, Գարծ.— 93։

Իսաման, Գարծ ...

Մարսէյլ, Յ. Ն. ...

Վիլմոնպըլ, Ժ. Լ. ...

Մարսէյլ, Կ. Գ. ...

Վարշաւիա, Աֆ.— 10։

Քավայոն, Վ. Մ.— 20։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Անիէռ, Կ. Միք.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 28էն։

Վրէզօս, Յ. Աւ.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 28էն։

Փարիզ (10), Մար.— Սկսանք ղրկել Մարտ 1էն։

Պերլին, Մ. Քնիկա.— Սկսանք ղրկել Յունուար 1էն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլորիսայի մէջ։ Հարցուփորձին վերջարարական խնդրի նոր օրակարգին շուրջ։ Ընկերներու փափաքին վրայ, բոլոր պէտք տրուի նաեւ Սուրիոյ մեր ընկերներու կեանքէն առնուած չարժանկարը։

ՓԱՐԻԶԻ և արուարձաններու մէջ բնակող Սեբաստիոյ նահանգի բոլոր հայրենակիցները կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին Գ. Փանիկեանի սրճարանին մէջ, 6bis, Bld. Rodin. Իսի լէ Մուլինօ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

Դուռը բացուեցաւ եւ Գթութեան Քոյր մը երեւցաւ սեմին վրայ։ Տնօրէնը անոր երկնցուց զօրավարին նամակը եւ ըսաւ.

- Ցոյց տուէք այս նամակը Թիւ վաթսունըմէկին եւ ըսէք իրեն որ այս պարոնը որուն անունը յիշուած է նամակին մէջ, կը սպասէ այստեղ իմանալու համար թէ որ եւ է տարբերութիւն ունի՞։

Գթութեան Քոյրը որ երեւի վարժուած էր իր շրջապատին լռութեան, առանց ձայն հանելու մեկնեցաւ։

Տնօրէնը սկսաւ գրասեղանի գրասեղանին վրայ շարուած թուղթերով։ Անկապակից բառերով շարունակեց խօսակցութիւնը՝ սասն անտարբերութեամբ։

Ճորճ մտիկ բրաւ, բոլորովին անհաղորդ տնօրէնին մտքերուն։

Երբ Գթութեան Քոյրը վերադարձաւ, Ճորճ անոր դէմքին վրայ փնտռեց աւելի մարդկային արտայայտութիւն մը։

— Թիւ վաթսունըմէկը կ'ուզէ տեսնել պարոնը, ըսաւ։

Տնօրէնը ոտքի ելաւ եւ հեգնական ժպիտով մը հարցուց.

— Անշուշտ հասկցաք թէ որ եւ է կերպով պարտաւոր չէք տեսնելու։

— Այո՛, պարոն։

Կը թուէր թէ տնօրէնը զգացած էր որ զինուորական մը կը միջամտէր իր բաժինին գործերուն եւ հաւանաբար կ'ուզէր որ աղջիկը մերժէր այցելութիւնը նկարիչին։

— Կիները չեն կրնար յարգել իրենց անձը։ Մարդ կը մտածէ որ երկու օր վերջը գնդակահարուող կին մը չպէտք ուզէր որ դիտէին զինքը։ Լա՛ւ, գացէք նկարեցէք։ Ո՞րքան ժամանակ կ'ուզէք մնալ իր քով։

— Երկու ժամ, եթէ կարենամ բան մը ընել։

— Որքան որ կ'ուզէք. անշուշտ հաւատարմութեան տակ էք. Քոյր Վէրոնիքան պիտի առաջնորդէ ձեզ։

Տխուր հակադրութիւն մը կար սենեակին հանգստաւէտ մթնոլորտին ու բանտին խոնաւ նրբանցքներուն միջեւ։ Ճորճ ուրախ էր որ հեռացաւ տնօրէնին քովէն եւ առանձին էր հիմա Գթութեան քրոջ հետ։

Քալեցին լռութեամբ քանի մը վայրկեան ու յետոյ Ճորճ հարցուց անոր։

— Ձեր մտքէն կ'անցնի՞ երբեք բանալ այս խցիկները եւ ազատ ձգել բանտարկեալները։

— Ես ո՞վ եմ, պարոն։ Իմ մտքիս այդ տեսակ խորհուրդներ չեն անցնիր, պատասխանեց Քոյրը առանց նայելու անոր։

Այո՛, խորհած չէր այդ մասին. գործիք մըն էր ինք. լուռ էր իր նայուածքը, լռեցուցած էին նաեւ իր միտքը։ Գերի մըն էր։

— Այդ 61ի աղջիկը գիտէ՞ որ պիտի գնդակահարուի վաղը չէ միւս օր։

Քոյրը կանգ առաւ նրբանցքին մէջտեղը ու նայեցաւ Ճորճի աչքերուն։ Զմայլեցաւ այդ հարցումէն, բայց կարծես անշարժութեան դատապարտուեցաւ եւ փափսուքով մը հարցուց անոր.

— Վաղը չէ միւս օ՞րն է ...

— Չէի՞ք գիտեր ...

— Մեզի չեն ըսած, պարոն. բնականաբար չեն ուզեր որ անիկա իմանայ եւ քանի որ զինուորական խնդիր մըն է, մեզի ալ չեն վստահիր թերեւս ...

— Բայց գիտէ որ մահուան դատապարտուած է, չէ՞։

— Այո՛, պարոն. բայց չի հաւատար որ պատիժը պիտի գործադրուի։

— Ինչո՞ւ. լրտեսուհի՞ մըն է։

— Այդպէս վճռեց պատերազմական ատեանը. ես չեմ գիտեր. բայց դարձեալ կը թուի թէ չի հաւատար որ կրնան գնդակահարել զինքը։ Անշուշտ չունի առաջին օրուան ինքնավստահութիւնը։ Բոլոր շարքեր մարդը այս բանտին մէջ, պարոն. և սակայն երբ քիչ առաջ բերի ձեր նամակը, պայծառութիւն մը նշմարեցի իր դէմքին վրայ. յացու ուրախութենէն ...

— Դուք կը կարծէ՞ք որ չեն գնդակահարեր ...

— Չեմ գիտեր, պարոն, սարսափելի է ...

— Ինչո՞ւ. եթէ լրտեսուհի է, ուրեմն հարիւրաւորներու մահուան պատճառ եղած է։

— Թերեւս։

— Ամէն պարագայի լրտեսուհի ըլլալուն համար է որ կը պատժուի. պատերազմի ժամանակ տեղեկութիւններ հաղորդած է թշնամիին. ինչո՞ւ բացատրութիւն պիտի կազմէ եղեր ...

Ճորճ զգաց որ կը խօսէր զօրավարին կամ տնօրէնին չնչտով։ Ջկրցաւ թափանցել այն խորհուրդին որ գրաւած էր Գթութեան քրոջ միտքը այդ վայրկեանին։ Հարցուց դարձեալ թէ ինչու համար սարսափելի կը գտնէր այդ աղջկան գնդակահարութիւնը։

— Չեմ գիտեր, պարոն. չեմ կրնար ըսել. արուեստագէտ էք. թերեւս հասկնաք իմ խօսքերուս իմաստը, երբ տեսնէք զինքը։

Քոյրը անդին դարձաւ. չուզեց շարունակել խօսակցութիւնը։ Քալեցին քիչ մը եւս եւ կանգ առին դուռի մը առջեւ որուն վրայ կը տեսնուէր 61 թիւը։ Քոյրը իր բանալիներու արցախէն զատեց հատ մը, հրեց թեթեւ մը եւ դուռը բացուեցաւ։ Քո՛յրը նախ մտաւ խցիկէն։ Ճորճ հետեւեցաւ անոր։

Ճորճ ինքզինքը գտաւ իր կարծածէն աւելի խաշոր սենեակի մը մէջ։ Երեք երկաթէ անկողիններ կային, ինչպէս նաեւ քարէ ... սեղան մը։ Պատերը սպիտակ քարերով շինուած մը հատր պակաս էին. փոքր ... կային ջուրով լեցուած ... տաշտ մը՝ երկաթէ ... պաշտպանուած, ներս կը բերէր ... ճառագայթ մը։ ... պէտք էր ... պիտի դծէր Ճորճ, ... կեցած էր ... մէկուն քովը, սենեակին ... աւելի անկիւնը եւ մութին մէջ ... չէր կրցած դեռ ... մարմնոյն գիծերը, երբ ... նը որ ըսաւ.

— Ձեւացուր այնպէս ... թէ դիս չես ճանչնար. ... յերէն չի հասկնար։

4.

Ամէնէն սովորական մարդ ... քին մէջ անգամ երբեմն ... յայտնութիւններ կը պատահին ...

Լիանի ձայնը խցիկին ... ըին մէջէն անսպասելի ... մըն էր Ճորճի համար։ ... բեմն իրապէս լրտեսուհի մը ...

Թարգմ. ...

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) - R. C. Seine 276 786

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ՍԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Զանազան երկիրներ	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՄԱՐՏ 1933

10 Mars 1933

Ը՛րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2153

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՀԱ ԹԷ Ո՛ՒՐ ՀԱՍԱՆՔ

Այսօր թղթածրարէ մը կը բանայ ծալքերը գորշկէ գաւի մը որ առաքուած էր Անուվիլէի մէջ, չարաթ գիշեր, արիւն թափելու առաջադրութեամբ։

Մեր ձեռքն է նաեւ պատճէնը այն ֆրանսերէն թռուցիկին, զոր գրուած են գիւղին մէջ, միեւնոյն կանխամտածութեամբ։

Ուրեմն, հայ կարմրուկները կամ Հօկի մարդիկը, չվստահելով իրենց ուժին, խե՛լք ըրեր են օգնութեան կանչելու ֆրանսացի համայնավարները, որպէսզի խափանուի փեսը. 18ի հանդէսը...

Որպէսզի գաղափար կազմէք սարքուած դաւին նենգութեան եւ ծանրութեան մասին, ահա բառացի կը թարգմանենք ֆրանսերէն թռուցիկին գլխաւոր մասերը.

— «Անուվիլի մէջ, ֆրանսական եւ հայկական պրոլետարիատը թոյլ պիտի տայ որ այս մարդասպանները, Խ. Ս. Հ. Միութեան դէմ պատերազմ ու բողոքը իրենց գրգռումի ոճրապարտ գործը կատարեն։

Եթէ Անուվիլի պրոլետարիատը միջոցներ ձեռք առած է խափանելու համար այդպիսի ցոյց մը, քաղաքապետութիւնն ալ պէտք է միջամտէ. այդ իմաստով է որ թաղապետական խորհուրդին համայնավար խմբակցութիւնը դիմում մը ուղղեց քաղաքապետին, պահանջելով արգիլել զայն, յիշեցնելով որ յարած ըլլալով Ամսթէրտամի հակապատերազմեան համագումարին, Անուվիլի թաղապետական խորհուրդը ստանձնած է յանձնառութիւն մը զոր պէտք է գործադրէ եւ թէ Ֆրանսայի եւ Խ. Ս. Հ. Միութեան միջեւ վերջերս կնքուած ոչ-յարձակման դաշինքը պարտք կը դնէ մեր երկրին վրայ՝ թոյլ չտալ որ եւ է փաշական ցոյց, ոչ ալ սպիտակ պահակներ՝ որ կը կռուին խորհրդային հանրապետութեան դէմ։ Այդ դաշինքը ստորագրուած է Էռիոյի կողմէ, որուն մեծ հիացողն է քաղաքապետ Պ. Մուաթոն։ Կը կարծենք թէ ժամանակն է յարգելու դաշնագիրը։

Անկախ այն միջոցներէն զորս քաղաքապետութիւնը կրնայ՝ առնել, պէտք է որ Անուվիլի ժողովուրդը հակազդէ ուժգնօրէն։

Անուվիլի բանուոր ժողովուրդը թոյլ չպիտի տայ հայ փաշիստներուն՝ որ իրենք զիրենք ցուցնեն մեր երկրին, մեր բանուորական թաղին մէջ։ Ան պիտի ընդդիմանայ ցոյց կազմակերպելով. —

Ֆաշականութեան դէմ.

Խ. Ս. Հ. Միութեան եւ Խորհրդային Հայաստանի պաշտպանութեան համար.

Հայ բանուորներու սպանիչներուն դէմ.

Ֆրանսայի եւ հայ բանուորներու միացեալ ճակատին համար.

Երթանք մեծ թիւով։ (Այստեղ կու տայ սրահին անունը եւ հանդէսին ժամը).

Մեր խմբական ներկայութեամբ, ոչ միայն ետ պիտի մղենք մարդասպանները, այլեւ մեր համակրանքը պիտի յայտնենք Հայաստանի ընկերվարական շինարարութեան համար»։

Բոլոր անոնք որ ֆրանսերէն կամ հայերէն կը հասկնան, պէտք չունին ո՛ր եւ է լուսաբանութեան։

Ֆրանսերէն թռուցիկը, ուղղուած՝ «ֆրանսացի եւ հայ բանուորներուն», մատնագիր մըն է կարճ եւ աղուոր։ Գրգռիչ աղդանշան մը՝ խափանելու համար հայկական հանդէս մը, որ չունի որ եւ է առնչութիւն՝ ոչ ֆրանսացի բանուորներուն, ոչ աշխարհակալութեան դաւերուն, ոչ պատերազմի վտանգին եւ ոչ ալ Ֆրանքո-ռուս դաշնագրին հետ։

Եւ սակայն, հայանուն դաւադիրները, — մեր անարժան հակառակորդները — պարտք սեպած են իրար խառնել սուտն ու իրաւը, սեւն ու ճերմակը։

Անոնք ուզած են մոլորեցնել իրենց ֆրանսացի ընկերները, զանոնք զարձնել մեղսակից՝ վրան բաց, անարգ խաղի մը։

Եթէ այս թռուցիկը խմբագրող ֆրանսացի աշխատաւորներէն մէկն ու մէկը հայերէն գիտնար եւ ներկայ ըլլար Անուվիլի հանդէսին, ապահովաբար դատի քաշել պիտի տար մոլորեցնողը։ Քաւ բառով՝ դաւադիր խարդախը։

Մենք տակաւին յուսահատած չենք նոյնիսկ համայնավար ֆրանսացիին արդարամտութենէն եւ պայծառատես տրամաբանութենէն։

Ապացոյց՝ այն որ, խմբովին սրահ երթալէ եւ սպառնալից գիրք բռնելէ յետոյ, վերջին պահուն տեղի կուտան եւ կը քաշուին անարգմուկ։

Մենք չենք ուզեր ոստիկանական միջամտութեան վերագրել այս նահանջը։ Ընդհակառակն, տրամադիր ենք մտածելու թէ՝ անոնք, ֆրանսացի բանուորները, ինքնաբերաբար սթափեցան եւ մտածեցին թէ՝ ո՛ր եւ է գործ չունին ոչ Անուվիլի, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է հայկական հանդէսի մէջ։

Եւ անշուշտ ամբողջ Անուվիլը շնորհապարտ է իր քաղաքապետին եւ ոստիկանապետին, որ չտարուեցան ֆրանսերէն թռուցիկին ամբոխավարութենէն, եւ թոյլ չտուին խախտել այս հիւրընկալ երկրի սահմանադրութեան հիմքը, — ժողովի եւ խօսքի ազատութիւնը։

Այսպէ՛ս ուրեմն, անոնք որ հակառակ են հայկական անկախութեան գաղափարին եւ միշտ ալ տրամադիր՝ սարկօրէն բարեւելու ո՛ր եւ է լուծի առջեւ, անոնք որ «պարծանք», շինարարութիւն կը համարեն գաղութներու պառակտումը, եւ կ՚ուզեն «կրկնապատկել, եռապատկել» իրենց ճիգերը (Արշաւ), ապաւինած են նոր եւ արկածալի զէնքի մը, — Կոմինտէրնի ֆրանսական հատուածին միջամտութեան եւ աջակցութեան։

Այստեղ արդէն կը գտնուինք երեւոյթի մը առջեւ, որ նոր չէ, բայց կրնայ յանգիլ նորագոյն փորձանքներու։

Ծիշդ ատոր համար ալ, անհրաժեշտ կը գտնենք անգամ մը եւս դէմ դիմաց խօսիլ մեր միւս հակառակորդներուն, «ողջամիտ»ներուն հետ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

12 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՓՈԽ ԿՈՒՏԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Էնթրանսիճան կը գրէ. — Այսօրերս Փարիզի մէջ պիտի ստորագրուի համային պարտքերու վերջնական համաձայնագիրը.

Անկէ զատ նոյն օրը պիտի ստորագրուի նաեւ նոր պայմանագրութիւն մը Օսմ. դրամատան հետ։

Պայմանագրութեան համաձայն, Օսմ. Դրամատան մենաշնորհի պայմանաժամը կ՚երկարի։ Աստր փոխարէն, դրամատունը 12 միլիոն ոսկիի համարժէք ստար դրամի (տըվիզ) ընթացիկ հաշիւ մը պիտի բանայ կառավարութեան համար։

Կառավարութիւնը ապրիլին Ազգ. Մեծ Ժողովին պիտի ներկայացնէ երկու համաձայնութիւններն ալ, վաւերացուելու համար։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՄԻՇՏ ԾԱՆՐ

Նոր դրամը (կեռոն) չընդունուիր

Երէկ, հինգշաբթի, ամերիկեան նոր խորհրդարանը գումարեց իր արտակարգ նիստը, եւ բացառիկ լիազօրութիւններ տուաւ նախագահ Ռուզվէլթի, նստաշրջանը յետաձգելով մինչեւ ապրիլ

Մանրամասնութիւններ կը պակսին տրուած որոշումներու մասին։ Բայց յայտնի են Պ. Ռուզվէլթի քաղաքականութեան ութ հիմնական կէտերը. —

1) Պահել ոսկեդրամի դրութիւնը, իբրեւ հիմք Մ. Նահանգներու դրամին։

2) Մէկդի դնել բացառիկ դրամատոմս հանելու ծրագիրը։

3) Գրաւման տակ առնել երկրին բոլոր ոսկիները, ձոյլ ըլլան թէ դրամի վերածուած։

4) Ամբողջովին դադրեցնել դրամատոմսերը ոսկիով փոխանակելու իրաւունքը.

5) Տուրք մը հաստատել այն բոլոր ոսկեդրամ հարստութիւններուն վրայ որ կը գտնուին անհատներու կամ ընկերակցութեանց քով եւ պետական գանձին չեն յանձնուիր որոշուելիք թուականէ մը յետոյ։

6) Լիազօրութիւն իշխանութեանց՝ խուզարկելու անհատական դրամարկղները, որպէս զի կարելի ըլլայ գործադրել վերի յօդուածը։

7) Քալազչական շարժում կառավարութեան կողմէ, որպէս զի հանրութիւնը արծաթ դրամ գնէ։

8) Ցանելում արծաթ դրամին արժաքի համեմատութեան։

Այս ծրագիրն էր որ յանձնուեցաւ խորհրդարանին քննութեան։

Նոր դրամի ծրագիրը մէկդի դնելով հանդերձ, Ռուզվէլթ կը խորհի շրջաբերութեան հանել ժամանակ դրամատոմսեր՝ 2,500,000,000 տոլար արժէքով, եւ երաշխաւորուած՝ առողջ դրամատուներու չարժուն հարստութեամբ եւ պետական արժեթուղթերով։

Հաւանական է որ երկարաձգուի ոսկիի արտածման արգելքը, ինչպէս եւ դրամատուներու մորաթորիումը։

⁂ Ելմտական նախարարին տուած արտօնութեան վրայ, չորեքշաբթի օր Նիւ Եորքի դրամատուները տասը միլիոն տոլար վճարեցին իրենց յաճախորդներուն, անհրաժեշտ պիտոյքներու եւ թոշակներու վճարման համար։

Ապրուստի սղութիւնը խորապէս զգալի է մասնաւորապէս Նիւ Եորքի մէջ, ուր աւելցած են կարագին, հաւկիթին, բանջարեղէններու եւ պտուղներու գիները։ Շատ մը շոգենաւային ընկերութիւններ կը մերժեն ուսանելիք փոխադրել առանց կանխիկ դրամի։ Շիքակոյի արջառի սակարանը, որ պահածոյ մսի առեւտուրի կեդրոնն է, որոշեց դրասենեակները փակել կէս օրէն յետոյ, որովհետեւ դրամ չկայ հայթայթիչներուն վճարելու համար։ Խոզի, եզան եւ գառան մսի մեծաքանակ վաճառման գիները բարձրացած են հարիւրին 20—60, բոլոր հրապարակներուն վրայ։

Տագնապի մատնուած է նաեւ շարժանկարի քաղաքը, Հոլիւուտ։ Վարչական խորհուրդը ժողով գումարելով, որոշեց առժամապէս փակել արհեստանոցները, որովհետեւ դրամ չկայ վճարելու համար թոշակները, որոնց գումարը կը հասնի 1,500,000 տոլարի։

⁂ Անապարանքով տրուած որոշման մը վրայ, քանի մը հարիւր միլիոն տոլար արժէքով նոր կտրոններ պատրաստուեցան Նիւ Եորքի մէջ, իբրեւ ընթացիկ դրամ, բայց ընդունելութիւն չգտան։ Քաղաքապետութիւն մըն ալ փայտէ դրամներ հանեց։

Դրամի նուազութիւնը այնքան ծաւալած է որ, շատ մը առեւտրականներ լրագրական ծանուցումներով կը յայտարարեն թէ պատրաստ են չէքեր ընդունելու։ Նոյն իսկ երկաթուղիները չէքեր կ՚ընդունին ճամբորդի փոխադրութեան համար։ Աուլանտեան շոգենաւային ընկերութիւններէն շատեր ալ կը յայտարարեն թէ պատրաստ են չէքեր կամ նոր կտրոններ ընդունելու։ Նիւ Եորքի մէջ նպարեղէնի հաստատութիւն մը որոշած է ապառիկ ծախել պատրաստ կերակուրներ՝ երկու կամ չորս հոգիի համար։ Ուրիշներ ալ եւ բազմաթիւ գիշերային ճաշարաններ յանձն կ՚առնեն ապառիկ հայթայթել ամէն բան։

⁂ Վախ կայ որ, շատ մը դրամատուներ սնանկանան, ազգային դրամը փրկելու համար ձեռք առնուած բացառիկ միջոցներուն հետեւանքով։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Արքայական Ցայտարիս կը կազմէ դահլիճը

Զոր. Փլասթիրաս, որ դիկտատուրա հաստատած էր ինքն իր գլխուն, եւ հազիւ 24 ժամ տեւողութեամբ, փախած ըլլալով, կը փնտռուի ոստիկանութեան կողմէ։ Այս առթիւ խուզարկութիւն կատարուեցաւ իր բնակարանին մէջ, ուր գտնուեցան բաւական թիւով հրացաններ, երկու գնդացիր եւ 300 փամփուշտ։ Իր գործակիցներէն երկու զնդապետներ ձերբակալուեցան։

Զոր. Օթոնայոս, որ ստանձնած էր առժամեայ կառավարութիւնը, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, իշխանութիւնը յանձնեց Պ. Ցալտարիսի, առանց սպասելու խորհրդարանին գումարման։ Ցալտարիս յայտարարեց թէ զօրավարը առժամեայ կառավարութիւնը կազմած էր իր հաւանութեամբ եւ թէ կը սպասէ որ ընտրուած նոր երեսփոխանները Աթէնք հասնին, կազմելու համար իր դահլիճը։

Հանրապետութեան նախագահը արդէն իսկ հաւանած է որ ժողովրդական (արքայական) կուսակցութիւնը կազմէ նոր դահլիճը, իբրեւ մեծամասնութիւն շահած հոսանք։

Զորեքշաբթի օր ժողովրդային ցոյց մը տեղի ունեցաւ Աթէնքի մեծ հրապարակին, Սինթագմայի վրայ, կատարեալ բարեկարգութեամբ։ Ցոյցարարները չուզեց ճառ խօսիլ, այլ միայն յորդորեց զանազան ընկերակցութեանց ներկայացուցիչներուն որ տեղի չտան անկարգութեանց։ Անդորրութիւնը վերահաստատուած է Աթէնքի մէջ, բայց սրաշ ջղագրգռութիւն կը տիրէ Պելոպոնէսի եւ մասնաւորապէս Կորնթոսի մէջ։ Հետաքրքրութեան կոչ մը ուղղուեցաւ ժողովուրդին։

⁂ Զոր. Օթոնայոս, որ առժամապէս վարեց դահլիճը, նախագահն է Կասատիոնի ատեանին եւ խոհարարները մահուան դատապարտող ատեանին։ Փլասթիրասի եւ ուրիշներու հետ կազմած էր յեղափոխական դաշնակցութիւնը, հանրապետութիւնը պաշտպանելու համար։ Երբ, անցեալ տարի, Ցալտարիս յայտարարեց թէ հանրապետութիւնը տապալելու միտք չունի, յեղ. դաշնակցութիւնն ալ լուծուեցաւ եւ սնտուկին մէջ մնացած 20.000 դրախմին յանձնուեցաւ Աթէնքի մետրոպոլիտին, բաժնուելու համար թոքախտաւոր չքաւոր զաւակներուն

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ՃՆՇԵԼ, ԳՐԱՒԵԼ ԵՒ ԽԱՓԱՆԵԼ

Շարունակելով պարտադրել իրենց կամքը, «Նացի»ները չորեքշաբթի օր գրաւեցին Գրէսլաուի աշխատանքներու տունը եւ ձերբակալեցին 11 հոգի։ Այս առթիւ ընդհարում մըն ալ տեղի ունեցաւ, եւ հինգ «Նացի»ներ վիրաւորուեցան։ Մէկը մեռաւ հիւանդանոցին մէջ։

Պերլինի մէջ, Լիպնէխտի Տունը, որ իբրեւ կեդրոն կը ծառայէր համայնավար կուսակցութեան եւ ուր բազմաթիւ խուզարկութիւններ կատարուած էին, յատկացուեցաւ ոստիկանական տեսչութեան քաղաքական բաժնին։

Անծանօթի մը կողմէ ռումբ մը նետուեցաւ Քէօնիկսպէրկի սինակոկին մէջ։ Այս պատճառով հրդեհ մը ծագեցաւ, բայց կարելի եղաւ մարել։ «Նացի»ներու բազմութիւն մը խուժելով դատարան, բռնի արձակեց կուսակից մը, որ բանտարկուած էր անցեալ տարուան դէպքերուն առթիւ։

Ներքին նախարարը հրամայեց փակել բոլոր այն տպարանները եւ հրատարակչական տուները որոնք համայնավարական հրատարակութիւններ եւ թռուցիկներ կը ցրուեն կամ ցրուած են։ Քաղաքական ոստիկանութիւնը գրաւեց պրոպագանդի բազմաթիւ նիւթեր եւ բազմագրութեան յատուկ մեքենաներ։ Ոստիկանութիւնը հինգ ամիս, այսինքն մինչեւ 1933 օգոստոս 25, երկարաձգեց համայնավարական օրկանին՝ «Ռոթէ Ֆանէ»ի խափանումը։ Չորեքշաբթի օր զարձեալ խուզարկութիւն կատարուեցաւ կուսակցութեան Պերլինի կեդրոնին մէջ, եւ ոչ միայն թուղթեր գրաւուեցան, այլ եւ շատ մը մարդիկ ձերբակալուեցան։

Խորհրդային իշխանութիւնը ծանուցագրով մը բողոքեց Հիթլէրի վերջին ճառին դէմ, վիրաւորական համարելով զայն։

Մարտ 8ին փակուեցան բոլոր դպրոցները, պանծացնելու համար հիթլէրականներուն ընտրական յաղթանակը։ Առիթէն օգտուելով, «Նացի»ները գիւղագին ցոյցեր կատարեցին։ Անհամար աշակերտներ եւ աշակերտուհիներ թափօր կազմեցին մասնաւորապէս Պերլինի մէջ, հիթլէրական դրօշներով։ Ցոյցը տեւեց երկու ժամ։ Թափօրին մէջ կը գտնուէին ոչ միայն ազգայնական բոլոր հոսանքները, այլ եւ կոյրերու վարժարանի մը աշակերտները, առաջնորդութեամբ իրենց ուսուցիչներուն։ Հիթլէր պատուգամէն ողջունեց նոր սերունդը։

⁂ Հիթլէրական վաշտերը գրաւելով Վեսթֆալիոյ եւ Ռուրի հովիտին գլխաւոր քաղաքներուն (Էսսէն եւն.) հրէական վաճառատուները, դուրս հանեցին յաճախորդները։ Ցուցարարները կ՚աղաղակէին.

— Գերմանացիներ, միայն գերմանական խանութները գնեցէք ինչ որ պիտի գնէք։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ «ԷԶԱՆ»Ը

Թուրքիոյ կրօնական տեսչութիւնը բոլոր մզկիթներուն հաղորդած է թուրքերէն «Էզան»ը, ու ահաւասիկ.

Թանրի ուլուտըր (փոխան Ալլահ ու էքպէր չորս անգամ)

Շիւփհէսիզ պիլիրիմ պիլիրիմ պիլիրիմ Թանրըտան պաշգա եօգտուր թափաջագ (երկու անգամ)

Շիւփհէսիզ պիլիրիմ պիլիրիմ Թանրընըն էլչիսիտիր Մուհամմէտ (երկու անգամ)։

Հայտի նամազա (երկու անգամ)։

Հայտի ֆէլահա (երկու անգամ)։

Նամազ ույգուտան հայըրլըտըր (երկու անգամ)։

Թանրըտան պաշգա եօգտուր թափաջագ (մէկ անգամ)։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ԲԱՑԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ պետական երկաթուղիներու վարչութիւնը 600.000 ոսկի պարտքով կը փակէ տարին։ Եթէ այս կացութիւնը շարունակուի, 1933ի վերջը բացը երեք միլիոնի պիտի հասնի։ Միջոցներ ձեռք առնուած են, ծախքերը կրճատելու համար։

ՃԷՊԷԼԸ ՏՐԻՒԶՆ ԱԼ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Պէյրութէն կը գրեն թէ բազմահարիւր տիւրզի երեւելիներ ու պետեր, Թանուաթի մէջ ժողով մը գումարելով, քննած են քաղաքական կացութիւնը եւ կուսակից պատսպարուած են Ճէպէլը Տիւրզի անկախութեան։ Տիւրզիները կը պահանջեն ազգային կառավարութիւն մը, տիւրզի կառավարիչի մը գլխաւորութեամբ։

Այս իմաստով խմբագրուած բանաձեւ մը ղրկուած է մարզպանութեան։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

17րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր
Գաբրիէլ Մարտիրոսեան (Վաւշալ)	50
Յակոբ Յարութիւնեան (Մարսէյլ)	20
Մորէօթէյի (Իզէր) հայ բանուորներէն. —	
Դ. Երամեան	15
Ս. Հայրապետեան	15
Վ. Պարսամեան	15
Պ. Մուրատեան	10
Տիկ. Վ. Երամեան	10
Օր. Ս. Կիւլէսէրեան	10
Թանաշ Աթիլխանեան	10
Յ. Տէր Ղազարեան	10
Բ. Փափազեան	5
Յմ [illegible]	5
Տ. [illegible]	5
Ա. Ա. [illegible]	5
Պ. [illegible]	5
Պ. Ճէպէճեան	5
Գումար	195
Մարտ 9ի գումարը	3716
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	3911

Սիրելի ՅԱՌԱՋ,

ՄՈՐԷՕԹԷԼ. — Պէյրութի հրկիզեալներուն աղէտը մեզ եւս յուզեց։ Հայ բանուորներս, թիւով 20 հոգի, եղբայրական ձեռք երկարելու համար իրենց մէջ հաւաքեցին 125 ֆրանք զոր կ՚ուղարկենք ձեզի, իր նպատակին հասցնելու համար։ Դ.

ՊԵՏԱԿԱՆ ՎՆԱՍԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Պատասխանելով ընդդիմախօսի մը, խորհրդային տնտեսական քաղաքականութեանը մենք մօտեցած էինք ընդհանուր առումով։ Սակայն, մատնանշած էինք, թէ համայնավարների վնասարար տնտեսավարութեան մասին զաղափար կազմելու համար, բաւական է միայն աչքէ անցնել «Խորհրդային Հայաստանի» որ եւ է թիւը։ Մեր այս յայտարարութեան ճշգրիտ լինելն ապացուցանելու համար, առնենք «Խ. Հ.»ի ստացուած վերջին թիւերը (փետրուար 9—14)։

Կոլխոզի քաղաքականութեան հետեւանքով յառաջ եկած գիւղատնտեսական տագնապը, հարկադրեց իշխանութեանն, առանձնապէս ուշադիր լինել գէպի առաջիկայ գարնանացանը։ Այդ նկատումով, Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կենտ. կոմիտէն, յատուկ մէկ որոշումով, հրահանգեց գարնանացանի նախապատրաստական աշխատանքներն աւարտել մինչեւ փետրուար 15ը։

Բայց ի՞նչպէս են տարւում նախապատրաստական այդ աշխատանքները։

«Խ. Հ.»ի թղթակիցը թերթի փետր. 10ի թուի մէջ հետեւեալն է հաղորդում.

— «Ալլահվերդու շրջանի գիւղերում՝ գարնանացանի նախապատրաստութիւնը՝ սերմացուի սերմնաֆոնդի զանձման, գիւղգործիքների վերանորոգման, կոլտնտեսական ծրագիրների գործն ընթանում է անբաւարար։ Իսկ մի շարք գիւղերում (Թեղուտ, Ակոռի եւայլն) դեռ ոչ մի կիլօ սերմացու չի զանձուած» (ընդգծումը թերթինն է)

«Դեռ կան գիւղխորհուրդներ ու կոլտնտեսութիւններ, որոնք յուսալով թէ հիւրաւոր է սերմվարկ ստանալ պետութիւնից, թուլացնում են սեփական նախաձեռնութիւնը սերմացուի զանձման եւ փոխանակման գործում։

«Նոյնը պէտք է ասել գիւղգործիքների վերանորոգման վերաբերեալ։ Դիւղխորհուրդները վտանգը լրջութեանն չտեսնելով, պնդում են, որ շրջանային կազմակերպութիւնները չեն օժանդակում։ Մեծ քանակութեամբ գիւղատնտ. գործիքներ ժանգոտուած եւ լքուած են կոլտնտեսութիւնների բակերում եւ դրանց օգտագործման մասին ոչ ոք չի մտածում։

«Ախոնդովության անհաւատալի ուշադրութիւն, ալը համարել Ալլահվերդու շրջանում տրակտորական ծրագիրները կազմելու ընթացքը»

Համանման նոյն թուի մէջ տպուած ուրիշ թղթակցութիւնների, նման դրութիւն տիրում է նաեւ Վաղարշապատի եւ Շամշադինի շրջաններում։

Ի՞նչ են ապացուցանում այս փաստերը։ Այն, որ գիւղացիութիւնը, լինի նա կոլխոզի մէջ կամ կոլխոզից դուրս, վստահ չլինելով թէ իր աշխատանքի արդիւնքն իրեն է մնալու, միանգամայն անտարբեր է դարձած դէպի տնտեսութիւնը եւ չի հետաքրքրւում ոչ սերմֆոնդով, ոչ գործիքների նորոգումով եւ ոչ էլ արտադրական ծրագիրներով։ Եւ երկրորդ, կոլխոզների միջոցով պետականացնելով գիւղական տնտեսութիւնը, խորհ. իշխանութիւնը կոլխոզները վեր է ածել մակարոյծների մէկ հաւաքածուի որոնք աչքերը յառած պետութեանն ու շրջանային կազմակերպութիւններին, ամէն ինչ նրանցից են սպասում։ Համայնավարների տնտեսական քաղաքականութիւնը ոչ միայն մեռցրել է նախաձեռնութեան ոգին, այլեւ կարել է գիւղացու աշխատանքի թափը ու անտարբեր դարձրել դէպի իր գոյքն ու ապրուստը։ Բնականաբար, գիւղացու նման հոգեբանութեամբ, անհնարին է զարգացնել երկրի գիւղատնտեսութիւնը

Եւ բնաւ զարմանալի չէ, որ այդ պայմաններում՝ «Ախուրեանի շրջանի Հայ — Դեառ — Դեառ գիւղի «Պայքար» կոլտնտեսութեան վարչութեան անշնորհք աշխատանքի հետեւանքով անցած տարի ձմեռը 120 անասուն սատկեց առանց կերի մնալով։ Այս տարի նոյնպիսի դրութիւն է ստեղծուել» («Խ. Հ.», փետր. 14)։

Իսկ թէ, առհասարակ, ինչպիսի անտեսավարութիւն է տիրում երկրում, բաւական է միայն ծանօթանալ այն կոչի հետ, որը կենտ. կոմիտէն ուղղել է մեքենատրակտորային կայանների դիրեկտորներին, շրջկոմների քարտուղարներին եւ Հայտրակտորկենտրոնին —

«Հայկոմկուսի կենտկոմը մատնանշում է, որ մեքենատրակտորային կայաններում մինչեւ այժմ էլ անբաւարար է տրակտորների եւ կցւող գործիքների նորոգման վիճակը՝ ինչպէս քանակական, այնպէս էլ մանաւանդ որակական տեսակէտից, որն արդիւնք է գարնանացանի նախապատրաստական այդ կարեւորագոյն ճակատամասում գոյութիւն ունեցող վատ աշխատանքի, անպատասխանատուութեան, թափթփուածութեան եւ զիմպրկութեան

«Կենտկոմն առանձնապէս ծրւում է այն փաստը, որ բամբակագործական մեք. տրակտ. կայաններում խոստանում է նորոգելու եւ առաջիկայ ցանքի կամպանիայում օգտագործելու պիտանի 40 տրակտոր, որ վնասարարութեամբ քանդել են առանձին տրակտորներ, իբրեւ թէ միւսները լրացնելու պատրուակով»։ («Խ. Հ.», փետրուար 11)։

Բանից դուրս է գալիս, որ նոր տրակտորները քանդւում են հիները նորոգելու համար․․

Նոյն վնասարարութիւնը նաեւ փոխադրութեան մարզի մէջ։ Երթեւեկի անկանոնութեան հետ միասին, «վերջերս միայն լենինական կայարանից յափշտակել են 33521 կիլօ զանազան ապրանք։ Յափշտակումներ տեղի են ունեցել նաեւ Երեւան եւ Սանահին կայարաններում»։ («Խ. Հ.», փետրուար 11)։

Վնասարարութեան դէպքերն անպակաս են նաեւ մշակոյթի ճակատում։ Հայաստանի ելեկտրոկապի (ռադիօ, հեռագիր, հեռախօս) դպրոցը «սիստեմատիկաբար բոլոր գծերով թերակատարում է իր ուսումնական ծրագիրները, խորհրդային դպրոցի համար խայտառակ ձեւով հարուած հասցնելով պոլիտեխնիկիզմութեանը։ 7000 ռուբլու գոյքն անխնամ է պահուել եւ մէկ մասը փչացել է։ Խզուցել են 12 թանգարժէք գծագրական գործիքներ» (Խ. Հ., փետր. 10)։

Աւելի վատթար վիճակ է կոոպերատիվի մատակարարման հիմնարկներում։ Վնասարարութիւնն այստեղ ահռելի չափերի է հասնում։ «Խ. Հ.»ի փետրուար 14ի թուի մէջ տպուած մէկ յօդուածից պարզւում է, որ նախ ծրագիրների խոշոր թերակատարումներ են եղած։ Այսպէս՝ գետնախնձորի ծրագիրը կատարուած է՝ 82, սեխանի ճակնդեղի՝ 22, սոխի՝ 77,8 եւ կաղամբի՝ 66,7 տոկոսով։

Հաւաքած մթերքներից նախ եւ առաջ լայն չափերով օգտւում են կառավարիչներն ու ծառայողները։ Ապա մթերքները պահեստներում պահւում են անխնամ եւ ահռելի քանակութեամբ փճանում է։ Այսպէս, Ստեփանաւանի պահեստներում փճանում է 522 թոն գետնախնձոր եւ 110 կենդինար կաղամբ, Շամշադինի պահեստում՝ 90 թոն գետնախնձոր, Երեւանի պահեստներում շրջաններից ստացուած 66,000 ռուբլու արժողութեամբ բանջարեղէնից՝ 15 օրում փճացել է 15,402 րբ. ապրանք, Լենինականից ստացուած մէկ վակոն կաղամբից փճացել է ուղիղ կէսը, 8 թոն գետնախնձորից փճացել է մէկ քառորդը, նոյնպէս փճացել է 4000 տուփ պահածոյ եւայլն։ Բաց ի այդ, վատ են բոլոր պատրաստի ապրանքները, շրջաններն ուղարկուող պաշտօնեաներին 30 րբ. բաղադրեալ է տրուել, միայն գնահատման վերջերին խանութները 7000 րբ. փճացած ապրանքի արժանագրութիւն են կազմել․․․

Ի հարկէ, նման տնտեսավարութեամբ երկիրը միշտ էլ մթերքների պակաս կ'ունենայ եւ ժողովուրդը կիսաքաղց վիճակ կ'ապրի։

Ձիշդ չէ այն պնդումը, թէ Հայաստանում ժողովուրդը խանդավառ եւ եռանդուն աշխատանքի է լծուած։ Միայն մէկ հասարակ կարի գործարանում, 1932 թ. ընթացքին, եղել է 1079 գործադուլման դէպք, որից հիմնարկութիւնը 50,000 րբ. վնաս է կրել («Խ. Հ.», փետր. 9)։

Փետրուար 10ին գերագոյն դատարանը գնդակահարութեան դատապարտեց հեռմայնավար Աշոտ Յովհաննիսեանին («Խորհրդային Հայաստանի» նախկին քարտուղար հետ)։ Դատավարութեան ընթացքին պարզուեց, որ վերա յիշեալը, խորհրդային վարչական հասարակական ատեան, ապաւինելով կուսակցական տոմսին, տարիների ընթացքում պարապել է «չարաշահութեամբ, զեղծարարութեամբ, կաշառակերութեամբ, վատնումներով եւ վնասարարութեամբ»։ Միայն Հայաստանում պաշտօնեայ եղած ժամանակ, իր վնասարարութեամբ ոչնչացրել է 13,000 ռուբլի («Խ. Հ.», փետր. 12)։

Այս պարունի Դոնի աւազանում կատարած սփոպագործութիւնների մասին մենք գրել ենք դեռ 1928 թ. («Դրօշակ», 1928 թ., ապրիլ)։

Եւ ալ յեջանք միայն խորհրդային մէկ թեր թի չորս — հինգ թիւերի մէջ։ Դեռ եւս մենք կանգ չառանք «ժամը — մասիօ» թերացումների վրայ. Բայց եւ այնպէս, ինչո՞վ բացատրել Հայաստանի տնտեսութեան այս աղեւոր վիճակը։

Ամէն անգամ, երբ քննադատում ենք համայնավարների տնտեսական քաղաքականութիւնը եւ մատնանշում, թէ բոլոր թերացումների բուն պատճառը պէտք է որոնել խորհրդային կարգերի ձեւի մէջ, խորհրդային վարիչներն ու հրապարակագիրները միաբերան վայնասուն են բարձրացնում եւ մեր ցուցադրած իրողութիւններին պատասխանում հայհոյանքի տարափով։ Սակայն, մենք մնում ենք այն համոզումի վրայ, որ միայն բռնատիրական ըժիմի տակ, ուր մտքի, գործի ու խօսքի ազատութիւնն է բացակայում, հնարաւոր են նման ահռելի վնասարարութեան դէպքեր։ Եւ մեր խորին համոզումով, միայն եւ միայն իշխանութիւնն է պատասխանատու երկրի տնտեսութեան կործանման

Ամէն ինչ կեդրոնացնելով իր ձեռքը, երկրի ամբողջ տնտեսութեան մենատէր վարիչը ներկայիս հանդիսանում է խորհրդային իշխանութիւնը։ Նոյն իշխանութիւնն է, որ իր տնտեսական նոր առաջադրումներով (հնգամեակ, կոլխոզ, սարսափամեքենայացում եւայլն) ուղղութիւն եւ ընթացք է տալիս Հայաստանի տնտեսական կեանքին։ Եւ դրա հետ մէկտեղ, անհատին իրաւունք եւ արտօնութիւն է վայելում կուսակցական անդամատոմսը, որը դառնում է այդ քաղաքականութիւնը գործադրողների գրպանում Պատասխանատուութեան զգացումէ զերծ, չափամոլ ու տգէտ մարդկանց կամայականութեանն է յանձնուած մեր բազմաչարչար երկրի ճակատագիրը։ Եւ քմահաճ ու վնասաբար քաղաքականութիւնը դարձած է խորհրդային կարգերի բնորոշ ձեւը։

Այլապէս, անբացատրելի է այն վրնասարարութիւնը, որ Հայաստանում պետական հանգամանք է առել։

ԱՇՈՏ – ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԷՆ

ԵԳԻՊՏՈՍՆ ԱԼ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՀԵՏ

Բոլոր երկիրներու մէջ, տնտեսագէտներ նուիրուած են խորունկ ուսումնասիրութիւններու, կ'որոնեն պատճառները ներկայ տնտեսական տագնապին, տեսր ազգային թէ միջազգային ազդակները կը փնտռեն եւ կը ջանան դեղ ու դարման գտնել ներկայ անել վիճակին

Նոյնն է պարագան նաեւ Եգիպտոսի մէջ, ուր ներոյժ աշխատանք կայ, տնտեսական տագնապ կոչուած անէծքէն եւ սեւերես վիշապին աւերիչ մագիլները կտոր կտոր ընելու համար։

Տագնապին ծանրութիւնը ցուցնելու համար ,գիմենք թուանշաններու պերճախօս վկայութեան

Դիւղի 1900 Եգիպտոսի բամպակի բերքին արժէքը, միջին հաշուով, 17 միլիոն եգիպտական ոսկեղրամ ոսկի էր։ (Մէկ եգիպտական ոսկին՝ մէկ անգլ. ոսկիէն քիչ մը աւելի կ'արժէ)։ Այս գումարը՝ յետագայ տարիներու մէջ, հետզհետէ աւելնալով հասաւ 107 միլիոն ոսկի մրցաթուանշանին, 1919 տարուան ընթացքին։ Թողունք այս ծայրագոյն թուանշանը։ 1920էն 1930 տասնամեակի շրջանին մէջ Եգիպտոսի խոշոր – բերքին՝ բամպակին փոխարժէքը 35էն 50 միլիոն ոսկիի մէջ եղած է։ 1931ին, այդ գումարը ինկած է 23 միլիոն թղթադրամ ոսկիի։ 1932ի շրջանին համար այդ գումարը 13էն 14 միլիոն թղթադրամ ոսկի կը հաշուեն։ Ուրեմն, վերադարձած կ'ըլլանք 30 տարուան առաջուան գումարին, այն տարբերութեամբ որ այն ատենի թուանշանները՝ ոսկեդրամ էին եւ կեանքի ու ապրուստի մակարդակն ալ բոլորովին տարբեր։

Կը տեսնէք որ, մէկ հարուածով, բոլէք՝ ճիւաղային կիցով մը, Յովսէփի գեղեցկին՝ գեղեցկագոյն Եգիպտոսը 30 տարի ետ նետուեցաւ։

Եգիպտոս բլլալով բացարձակապէս երկրագործական երկիր մը, իր երկրագործական ապագան փրկելու համար, հետեւեալ միջոցները կ'առաջարկուին

1— Հակառակ անոր որ երկրագործական ձեռնաշխատանքի տեսակէտով, Եգիպտոս բախտաւոր է, այդ ձեռնաշխատանքը աւելի նուազեցնելու պէտք կայ։ Հոս մեքենայ չկայ, կամ քիչ կայ։ Մարդ – մեքենան առատ է եւ աժան։ Տնտեսական տագնապէն առաջ Ֆէլլահ աշխատաւորը օրական 4—5 եգիպտական ղահեկան կ'առնէր։ Հիմա ինկած է մինչեւ 2 ղահեկանի աշխատիլ, այսինքն հարիւրին 50 պակասով։ Այս վեղը հողային շահագործման ծախքերուն վրայ, միջին հաշուով, հարիւրին 15—20 խնայողութիւն մը կը ներկայացնէ։ Եւսկ հողային արդիւնաբերման ծախքերը պակսին, երկրագործը այնքան աւելի կ'ազդուի հողային բերքերու գիներու անկումէն.

2— Եգիպտոսի մէջ երկրագործութիւն բոլոր, բամպակի մշակութիւն կը հասկցուի։ Եգիպտոս՝ տնտեսական ցնցումներէ նուազ ազդուելու համար, իր հողային բերքերուն տեսակները շատցնելու է։ Իր բոլոր՝ միատեսակ մշակութեան կապելու մէջ վտանգ կայ։ Եգիպտոս՝ դանդաղէն ճաշակեց միամշակութեան պտուղը։ Ան՝ բնաւ չէ թէ բամպակ – միամնոր զատագուրկ ընելու է։ Բամպակը՝ Եգիպտոսի խոշոր – մշակութիւնն է եւ կը մնայ։ Բամպակի կողքին ուրիշ մշակութիւններու ալ ուժ տալու է։ Արդէն այս ուղղութեամբ զօրեղ քայլեր առնուած են առնուիլ։

3— Բերքերու արտադրական ծախքերը պակսեցնելու մէջ, գիտական առեւտրներն ալ մեծ դեր կը խաղան։ Եգիպտոսի երկրագործութիւնը՝ գիտական արդի առեւտրներու հիման վրայ արդիացնելու է։ Այս ուղղութեամբ ալ զօրեղ ջանքեր կը թափուին։ Եգիպտոսի մէջ, ջրաբաշխական աշխատութիւններու կատարուած են ու էն, ներոյժ մշակութիւն կը կերպարէնուի։ Այսինքն հողերը անդադար կ'արտադրեն, առանց շունչ առնելու եւ հանգստանալու։ Իրական ներոյժ մշակութեան մը՝ երկրագործութիւնը գիտականօրէն արդիացնելու մէջ կը կայանայ։

Մեր տեսութեան պատկերը կատարեալ ըլլալու համար, անհրաժեշտ է ներկայացնել նաեւ Եգիպտոսի հողային բաժանումը։

Եգիպտոսի մէջ, միջին հաշուով, 2,300,000 հէքթար մշակելի հող կայ։ Այս տարածութեան հարիւրին 40ը՝ գրեթէ 13000 մեծ հողատէրերու մէջ բաժնուած է։ Հարիւրին 20ը կը պատկանի միջին հողատէրերու (4էն 12 հէքթար) թիւով 60,000։ Իսկ մնացեալ հարիւրին 40ը կը պատկանի փոքր հողատէրերու (միջին հաշուով կէս հէքթարէ պակաս) թիւով 2,100,000 հոգի։

Եգիպտոս, ինչպէս կը տեսնուի, միեւնոյն ժամանակ թէ հողային խոշոր եւ թէ ծայրայեղօրէն կտորտուած փոքր կալուածներու երկիրն է։

Իրաւունք ունէր Լորտ Քրոմըր, երբ Եգիպտոսը անուանած էր փարասոլային երկիր։ Իր հողային բաժանումն ալ՝ իր երկու ծայրայեղութիւններով փարասոլային է։

ՍԵԳՐՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Ցանուէրը.—

— Պարոն նկարիչ, ձեզմէ նաւամատոյ մը գանձելու համար հինգ անգամ է որ մինչեւ վեցերորդ յարկը կ'ելլեմ։

— Պարոն, ձեր գործը դիւրացնելու համար հաճեցէք առաջին յարկէն ինծի բնակարան մը յատկացնել, որով յոգնութենէ կ'ազատիք։

×

Ճաշակեր ոսկերիչ Գաբրիէլ աղա բիւանդ էր։

Բժիշկը.— Պէտք է որ ժամանակի մը համար միայն բանջարեղէն եւ պտուղ ուտէք։

— Շատ լաւ, տոքթօր, բայց ճաշերէ առա՞ջ թէ ետքը։

×

Ջանդակապետը — Ինծի նայէ, կառսօն, աս 14 թիւին հաշիւը ներկայացուցի՞ր.

— Այո, պարոն։

Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ սենեակին մէջ կ'երգէ։

— Կ'երեւի թէ չափազանցեալ հաշիւներն ալ երգեմ երգել կուտան մարդուս։

Ի՞նչ ըսել կ'ուզես։

— Անցեալ օր երբ տանտէրը վարձքի յաւելում պահանջեց, դուք ալ երգել սկսաք։

×

— Արամ, դո՞ւ կ'ըլլայի՞ր եթէ քունիդ մէջ ժառանգութիւն մը ունենայիր։

— Փոյթանաւ որ արթնցած միջոցիս պահանջատէրներս ներկայ չըլլային։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈՂԱՅԻՆ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ծխախոտաբուծութի յատուկ թոյլտուած մշակութիւնը եւս յառաջդիմութեան մէջ է։

Բամպակամշակութիւնը մասնաւոր ուշադրութեամբ կը զարգանայ Սուրիոյ մէջ։ Նախապատերազմեան շրջանին սուրիական բամպակի տեսակը միջակ եւ վար տեսակէն եղած է, իսկ ներկայիս առաջնակարգ տեսակէն զատուած է եւ կը ծախուի Հալէպի հրապարակներու վրայ։ Բամպակը 1931ին մշակուած է 31,000 հեկտարի վրայ (Հալէպ, Համա եւ Հոմս 24,000, Լաթաքիա՝ 6000, իսկ Դամասկոս՝ 1,000) եւ տարեկան արտադրութիւնը կը հասնի 26,100 կենդինարի։ Սուրիական բամպակը կը գրկուի Ֆրանսայէն զատ, Անգլիա եւ Իտալիա։

Լաթաքիոյ շրջաններու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի բամպակի մշակութեան համար։ Կառավարութիւնը նուէրներ կը բաշխէ գիւղացիներուն եւ 53,000 քիլօ հունտ գրուած է 1930ին։

Շերամաբուծութիւնը լայն տեղ գրաւած է Լիբանանի գիւղերուն մէջ։ Մօտ 21,000 հեկտար տարածութեան վրայ թթենիներ տնկուած են, որոնց միջոցաւ, 1930ին, պատրաստուած է 3,575,000 քիլօ շերամի բոժոժ, յաւելուած կրելով 115,000 քիլօ, 1929 տարուան վրայ։ Թէեւ, արուեստական մետաքսը մեծ վնասներ պատճառեց բնական մետաքսին, հետեւաբար եւ շերամաբուծութեան, կարելով գիները, Սուրիոյ մէջ դարձեալ քաջալերանքի արժանացած է եւ արտադրութիւնը աւելցած։ Պատերազմի ընթացքին թուրք կառավարութեան իշխանութիւնը գրեթէ ամէն կողմ կտրել տուած է թթենիները, իբրեւ վառելանիւթ գործածելու շոգեկառքերու համար։ Բայց, պատերազմէն անմիջապէս յետոյ, Լիբանանի եւ Սուրիոյ գիւղացիները մեծ թափով յառաջ տարած են թթենիներու մշակութիւնը եւ արդէն յետագայ արդիւնքը կը տեսնուի արտադրած շերամի բոժոժներէն։

1931ին, ճապոնական եւ չինական մետաքսեղէնի ներխուժումով եւ գիներու ահռելի անկումի պատճառաւ շերամաբուծութիւնը 25 առ հարիւր ետ գացած է։ Սուրիական մետաքսը կը ծախուէր Լիոնի մէջ քիլօն 110 ֆրանքի, բայց վերջին տարին անհամեմատ ինկած են արժէքները։ Իտալիան եւս կարեւոր քանակութեամբ սուրիական մետաքս կը գնէ, իսկ մնացորդ քանակը կը գործածուի Դամասկոսի, Հալէպի, Համսի եւ Համայի տեղական հիւսուածեղէնի տարատարութեան մէջ։

Նկատելի է որ, շերամաբուծութիւնը բաւական կարեւոր տեղ կը բռնէ սուրիական տնտեսութեան մէջ եւ տնտեսական տագնապի հետեւանքով գիներու անկումները չէին կարող չանդրադառնալ հրապարակին վրայ։ Այս մտահոգութեամբ ալ, հողատէր իշխանութիւնը եւ տեղական կառավարութիւնները ուղեցին անմիջական օգնութեան հասնիլ շերամարոյծներուն։ Նախ, գեղջուկներու բոժոժներէն գանձուած տասանորդը, յետոյ ծրի սերմ բաշխուեցաւ գիւղացիներուն։

Շերամաբուծութիւնը որքան ալ վնասուած ըլլայ ներկայ համաշխարհային տագնապէն, այսու հանդերձ մէկ հեկտարի վրայ տնկուած թթենիներու արտադրած բոժոժը աւելի կ'արժէ մէկ հեկտարի ցորենէն։

Ծխախոտի մշակութիւնը հակառակ կը յառաջդիմէ Լիբանանի եւ Անլէվիներու երկրին մէջ, ի վնաս Թուրքիոյ, որովհետեւ իբրեւ զլացի երկիր, մեծաքանակ ծխախոտ կը գնէր Թուրքիայէն։ Մինչեւ 1930 թուականը գոյութիւն ունէր ծխախոտի մենաշնորհը եւ ասոր համար ալ ծխախոտի մշակութիւնը ազատ չէր Սուրիոյ մէջ։ Երեք տարիէ ի վեր, սուրիական եւ լիբանանեան կառավարութիւնները համախորհուրդ ֆրանսական հոգատար իշխանութեան հետ, վերջ տուին մենաշնորհի դրութեան եւ ընդունեցին «պանդրօլ»ի գործածութիւնը։ Արդ, ծխախոտի մշակութիւնը ազատ ըլլալով ներածումը կէս առ կէս եւ նոյն իսկ մէկ չորրորդի իջած է։ Այսպէս 1929ին Սուրիա ներածուած է 1,499,000 քիլօ ծխախոտ եւ թէմպէքի, իսկ 1930ին 749,000 քիլօ։ Ծխախոտի արտածումը եւս աւելցած է, 1929ին արտածումը եղած է 101,868 քիլօ, իսկ 1930ին 260,160 քիլօ։

Ծխախոտի մշակուած հողը կը հասնէր, 1924 — 1928ին, միջին հաշուով երեք հազար հեկտարի, բայց 1930ին բարձրացած է ութ հազար հեկտարի, որուն մէկ երրորդը Լիբանանի մէջ, իսկ երկու երրորդն ալ Լաթաքիա եւ Սուրիա՝ Քէսապի եւ Սուէյտիոյ գիւղերը։ Ծխախոտի տարեկան արտադրութիւնը բարձրացած է մ… 4,500,000 քիլոյի, 1931ին։ Ծխախոտ… ազատ մշակութիւնը նոր սկսած ըլլալով, հազիւ երեք տարի, դեռ բա… տեսակի ծխախոտ կ'արտադրու… Ան այժմ, տեղական պահանջքի… մեծ մաս, կը մշակուի միջակ եւ… տեսակները։ Մաքսային առաջ… յաւելումով, տեղական ապրանքն… թէեւ ինկած վիճակով, լաւ ապա… ունին սիւրիքը ծխախոտաբոյսու… մէջ։

Լաթաքիոյ շրջանի մէջ կը մշակ… թէմպէքին։ Թէեւ ոչ լաւ տեսա… բայց մեծ չափով կը նուազեցնէ… կական թէմպէքի ներածում… Իսկ ծանր մաքսատուքն ալ, Սուր… ժողովուրդին կը պարտադրէ տեղ… թէմպէքին։ Թէեւ ոչ լաւ տեսակ… գիները բաւական բարձրացած… միշտ ալ պահանջ կայ ապառ… կազմէ։

Ծխախոտաբուծեան համար կ… ասր նիւթերէն է նաեւ կանեփ… մշակութիւնը յառաջ կը տարուի… կայէս Դամասկոսի շրջանա… 1930ին 3,000 հեկտար կանեփ… ուած է, որուն տարեկան արտադ… թիւնը եղած է 31,100 կենդինար… լորդ է չեշտել որ կանեփը մեծ… ռում ունի նաեւ հողագործական… քաններու մէջ։

Շուշմայի մշակութիւնը… 4,107 հեկտար եղած է (Սուրիա… Լաթաքիա 700), իսկ կշիռը… է 17,620 կենդինարի։

Ռգինի (Ricin) մշակութիւնը… սրութիւն ստացաւ 1931ին, երբ ֆ… բանակային պահանջեալ… բարութիւնը յատուկ մասնախում… նշանակեց, անոր արտադրութ… տակ գնելով 2,000 քիլօ հունտ… ջին տարուան արդիւնքը գոհացու… էր, իսկ նիւթական տեսակէտով… բաշխուեցաւ Անտիոք արտադր… նր կը գնուի բանակի պէտքերուն… մար. «Ռիսէն»ը կը մշակուի Հալ… եւ Անտիոքի միջեւ Խալէպ գիւղի… ջակները, 1140 հեկտարի վրայ… տալով տարեկան 710,000… Ինչպէս բսի, շատ պահանջք ըլլալ… հողագործները նախաձեռնու… թեամբ կը զարգացնեն այս հա… մշակութիւնը։ «Ռիսէն»ը կը… ծածուի հեղկական իւղի (huile de… cin) պատրաստութեան համար.

Անտիոքի շրջանի մէջ կը մշակ… մարուխ (միյան քէօքի), որու… րեկան արտադրութիւնը կ'… մօտ 100,000 սուր. ոսկի։

Գ. ՍԱՋՃԵԱՆ…

Գաղթօճիկը կը պարզ…

Տարիներէ ի վեր Փարիզի… գոյութիւն ունի «Կովկասը… նաւիրող ակումբ մը, որ… բաբար կը կազմակերպէ կով… եան ժողովուրդներուն նախ… ուսումնասիրական դասախօսութի… ներ։

Յանուարի սկիզբները, ակ… կողմէ սարքուած դասախօ… թիւնը, զոր կարդաց վրացի… Վաչնաձէն, կը վերաբերէր կով… եան ժողովուրդները անցեալի…

Դասախօսը կանգ առած էր… պատմական փաստերուն վրայ… րանք կը միացնեն կովկասեան… ղովուրդները։ Ներկաներէն, ըն… ներ Խատիսեան եւ Ջամալ… խօսք առնելով, մատնանշեցին… պատճառները, որոնք արգիլեց… հանդիսանան կովկասեան… ղովուրդներու միութեան։

Ամիս մը վերջ, Միլիւքով… թին, «Փոսլետնիա Նովոստի… ջին Հուրեր) մէջ երեւցաւ… սախօսութեան ընթացքին… ունեցած վիճաբանութեան… փուլը, «Հայ մը» ծածկանուն… Վերջինը խեղաթիւրած էր… կերներու արտայայտած… եւ հայ - թրքական… ման խնդիր էր մէջտեղ… Ընկեր Խատիսեան սահմա… հերքում տալ նոյն թերթին… այս անգամ, «Հայ մը» առաք… պարոնը, պատասխանեց… թի» կերպով։ Այս կապակցութ… մը» մէջբերումներ ընելով… գոյթի «արձանագրութիւնն… «կ'ապացուցանէր» իր առաջին… դեկաւարութեան ճշտութիւնը։

Արդ, Ակումբին վարչութիւն… մակով մը դիմած է «Փոսլետնիա… վոստի» թերթին խմբագրու… հերքելով «Հայ մը» առաք… թեամբ տպուած յօդուածներ… մարտութիւնը։ Սակայն…

յայտ պատճառներով. խմբագրու-թիւնը մերժած է տպել այդ նամա-կը: Վարչութիւնը, սարսռած նոյն կը՝ նամակը կ'ուղղէ ուրիշ թերթի մը, «Վաղորդայնի»ն խմբա-գրութեան, որ կը հրատարակէ զայն 7ի թիւին մէջ:

Անատարկ նամակին թարգմա-նութիւնը.

«Յարգելի Գ. խմբագիր, կը խնդ-րենք ձեր թերթի մօտակայ թիւե-րէն մէկուն մէջ տպել հետեւեալ նշումը:

«Պայքար» թերթի 28 փետրուարի թիւ 4360 թիւին մէջ տպուած է «Կովկասեան անջա-տողականութիւն» վերնագրով յօդ-ուած մը, որու հեղինակը, խօսելով իր վայնաձէի պատասխանատուութեան մասին, մէջբերումներ կ'ընէ այդ պատասխանութեան արձանագրութիւն-ներէն՝ քաղելով «Անկախ Վրաս-տան» ամսագիրէն (թիւ 85, յուն-ուար 1933):

«Կովկասեան ուսումնասիրող ակում-բին վարչութիւնը անհրաժեշտ կը համարէ ի գիտութիւն ձեզ յայտա-րարել հետեւեալը.—

«Վարչութիւնը հրապարակային հաւաքոյթներու արձանագրութիւն չի պահեր եւ ոչինչ հաղորդած է մամուլին, հրատարակութեան հա-մար: Վերոյիշեալ ամսագրին մէջ եղած հրատարակութիւնը լրագրա-կան սովորական համարձակութիւն է, որ ոչ մէկ առնչութիւն ունի Ա-կումբի վարչութեան հետ»:

Ակումբի նախագահ՝ իշխան Դ. Դադիանի, քարտուղար՝ Կ. Մելիք Բեգլարեան:

Ահա թէ ինչպէս «աղբիւր-ներէ» եւ «արձանագրութիւններէ» կ'օգտուին զանազան անձեր, նիւթ հայթայթելով հակադաշնակցական պայքարի համար:

Ա.

ԿԱՐՄԻՐ ԴԱՒ ՄԸ ՁԱԽՈՂԱԾ

Համայնավարները օգնութեան կը կանչեն ոստիկանները

ԱՆՆՈՒՎԻԼ, 5 Փետրուար.— Փետրուար 18ի տարեդարձին առ-թիւ կազմակերպուած հանդէսի նը-կարագրութիւնը տալէ առաջ, ան-հրաժեշտ է պարզել խառնակիչ տըլիկի մը դաւը, որպէսզի հան-րութիւնը հասկնայ թէ մեր անար-ժան հակառակորդները որ եւ է մի-ջոցի առջեւ կանգ չեն առներ, դէպ-քը սանձելու համար:

Տանելով ապարդիւն կ'անց-նին Փետրուար 18ի մեծ ընդվզումի տարեդարձը ձախողեցնելու փոր-ձերն ու յարձակումները, այս ան-գամ կը դիմեն օտար միջամտու-թեան, շարժման մէջ դնելով Անու-վիլի հայաշատ ու խաղաղ գաղութի մեր հայրենակիցներու հետ եղբայ-րաբար ապրող ֆրանսացի համայ-նավար խմբակը, որ հրապարակ ի-ջած էր իր ամբողջ կազմով:

Նշանակուած ժամանակէն հինգ ժամ առաջ, անոնք սկսած էին ինք-նաշարժով պտտիլ Անուվիլի փո-ղոցները, թռուցիկներ բաժնելով կ'ազդարարէին բարձրաձայն.

— Եթէ հարկ ըլլայ, Անուվիլի փողոցները արիւնով պիտի ներ-կենք, ետ մղելու համար հայ ան-պատիւ ֆաշիստներու ժարտաքրա-կեռ ընդդէմ խորհրդային հանրա-պետութեանց:

Եթէ ֆրանսացի մեր բարեկամ-ները գոհանային այսքանով, ի հար-կէ չպիտի ուզէինք «Յառաջ»ի ըն-թերցողներու սեփականութիւնը դարձնել: Ցաւալի է որ կը սկսի վր-դովիչ տեսարանը:

Հանդէսը յայտարարուած էր ժա-մը 9ին: Սակայն ցուցարարները առաջ կը մտնէին ցին, այն նպատա-կով որ բոլորովին պիտի արգիլէին մեր մուտքը: Անուվիլի հայ հա-սարակութիւնը առանց կարեւորու-թիւն տալու, խուժելով կը դիմէր հանդիսավայրը, շուարումի մատնե-լով քանի մը աւելի խաբուած ֆը-րանսացի համայնավարներ, որ ե-կած էին արգիլելու «հայ ոճրագործ ֆաշիստներու հանդէսը»:

Որչափ կը մտնէր ժամանակը, այնքան կը թանձրանար մթնոլոր-տը: Ֆրանսացիները կը յամառէին մնալ, հակառակ բոլոր յորդորնե-րուն, իսկ մեր տղաքը կ'ուզէին դուրս հանել: Բարեբախտաբար կա-րելի եղաւ հանդարտեցնել մեր ըն-կերները, անազդակ վերջացնելու համար սարքուած դաւադրութիւնը:

Այդ միջոցին էր որ ներս կը մտ-նէին Կոնէսի ոստիկանապետն ու երկու ոստիկաններ եւ կ'ազդարա-րէին ցուցարարներուն որ անմիջա-պէս հեռանան սրահէն, որովհետեւ հանդէսը հայկական է եւ բոլոր եր-գերն ու ճառերը պիտի ըլլան հա-յերէն: Այս մեղմ ազդարարութիւնը շուարեցին յանել մեր ֆրանսացի բա-րեկամները ու սկսան տեղ բռնել աթոռներու վրայ: Ժամը 10ին կը մօտենար եւ ջղայնութիւնը կ'ա-ւելնար:

Վերջապէս սպառեցաւ ոստիկանա-պետին համբերութիւնն ալ: Հրամա-յեց ոստիկաններուն, որ ոստիկանա-տուն առաջնորդեն ցուցարարներու պարագլուխը: Հրամանը գործադր-ուեցաւ իսկոյն եւ միւսները հեռացան անաղմուկ, շնորհիւ մեր պարզբե-նութեան եւ Գ. Նիկողոսեանի ձեռք ա-ռած միջոցներուն:

Կ'արժէ հարցնել «Ալպագալ»ի խմ-բագրին թէ իր ականջին չհասա՞ւ այս խայտառակ ցոյցը կազմակերպողնե-րու պարագլուխները, կամ չտեսա՞ւ ֆր-րանսերէն թռուցիկը որ կ'ուզէ կը պա-րաբերէ հայ ու օտար համայնավար-ները: Ինչո՞ւ լուռ կը մնայ այս մա-սին, եւ կրընալի դէպքը կը պատմէ իր ուզածին պէս:

Անցնելով բուն հանդէսին, անցաւ շատ յաջող: Սրահը լեցուն էր մեր հայրենակիցներով: Թէեւ քիչ մը ուշ, բայց խանդավառ տրամադրութեամբ նախագահ ընկեր Ա. Բուսահեան բացուած յայտարարեց հանդէսը եւ հրաւիրեց երգչախումբը երգելու Մեր Հայրենիքը որ ընդունուեցաւ բուռն ու երկարատեւ ծափերով: Իր բացման խօսքով գեղեցիկ բաղդատական մը ը-րաւ Վարդանանց պատերազմին եւ «Փետր. 18»ին միջեւ ու ցուց — «Պատմութիւնն է որ պիտի գնահատէ արժէքը ժողովրդական մեծ ընդվզու-մին»:

Ճառոյ ճառ մը խօսեցաւ ընկ. Գ. Լաւեան: Մէջ ընդ մէջ եղան շատ յա-ջող արտասանութիւններ ու երգեր: Վերջին խօսքը էր ընկ. Նժդեհ, որ մագնիսացուց հանդիսականները:

Կէս գիշերը անցած էր ու հանդէսի պաշտօնական մասը վերջացած, սա-կայն ժողովուրդը չէր ուզեր բաժ-նուիլ հայկական շունչով օծուն այս գեղեցիկ մթնոլորտէն:

Քիչ յետոյ սեղանները շուրջ բո-լորուեցան մօտ եօթանասուն ընկեր-ներ եւ համակիրներ: Խնջոյքը բացաւ սեղանապետ ընկ. Բենօ, որ հրաւիրեց յոտնկայս բաժակները պարպել ի յի-շատակ «Փետրուար 18»ի նա-հատակներուն: Իրարու յաջորդող եր-գերն ու ճառերը անզգալաբար կը սա-հեցնէին Անուվիլի խաղաղ գիշերը: Խնջոյքին փակը ուեյցուցին Օր. Հ. Կնեազեանի եւ ուրիշներու երգերը: Քանի մը անգամ խօսք առաւ ընկ. Նժ-դեհ եւ յորդորեց ապրիլ ու պայքարիլ մեր դատին իրականացման համար:

Ցուցիչ էր տեսարանը, երբ ոտքի ե-լաւ 60ը անց ծերունի սեղանակիցը եւ իր անպաճոյճ լեզուով արտասանեց բոցաշունչ բաժակաճառ մը ու վերջա-ցուց հետեւեալ խօսքերով.

— «Քսանեւութ հոգինոց ընտանի-քէն երկու հոգի ենք ազատուած Թուր-քի եաթաղանէն. եթէ Միացեալ Հա-յաստանի անկախութիւնը պէտք ունի զոհերու, պատրաստ է իմ ալեւոր գը-լուխը»:

Ծերունիի ճառի ընթացքին ներս մտաւ ընկ. Նժդեհի պա-տերազմի զինուորներէն մէկը (որուն համար կ'ըսեն թէ «Հօհճի» է) եւ խա-նդավառ ուզեց համբուրել իր հրա-մանատարի ձեռքը: Ընկերը ետ քաշեց ձեռքը եւ համբուրեց ճակատը իր զին-ուորին, որ քանի տարի առաջ գնդակ էր պարպած հայրենիքի թշնամիին վրա:

Որչափ երջանիկ պիտի ըլլար Ա-նուվիլի գաղութը, եթէ տարին քանի մը անգամ ներկայ ըլլար այսպիսի հաւաքոյթներուն:

Խաչիկ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Կեանքը Ռոնի-սու-Պուայի մէջ

ՌՈՆԻ - ՍՈՒ - ՊՈՒԱ.— Այս արուար-ձանը կը գտնուի Փարիզի հարաւային գծին վրայ, 11 քիլոմեթր հեռաւորու-թեամբ, ունի 15.000 բնակչութիւն: Այստեղ ալ ժամանակին Հայեր հաս-տատուած են, թիւով 200 — 250, մեծ մասամբ Պոլսեցի կամ Իզմիրցի եւ ար-հեստով կօշկակար կամ գերձակ: Ա-մէն Հայ ունի իր սեփական գործը եւ միայն շատ քիչեր կ'աշխատին իբրեւ բանուոր:

Տնտեսական տագնապի սկզբնաւո-րութեան ճիշդ է որ ունեցանք քանի մը անգործներ, որոնք սակայն, բա-րեբախտաբար, օգտուեցան պետական նպաստէն: Այժմ գրեթէ ա-մէն Հայ որոշ զբաղում մը ունի եւ ա-մէնքն ալ քիչ թէ շատ կը ճարեն ի-րենց ապրուստը.

Տեղացիներու վերաբերմունքը հան-դէպ մեզ, ընդհանրապէս քաղաքավարական, շատ սիրալիր է: Ընդհանրապէս գո-վեստով կը խօսին մեր հայրենակից-ներու խաղաղ աշխատասիրութեան մասին: Ռոնիի հայութիւնը Ֆրանսա-յի մէջ կարելի է միակը նկատել, իր-րեւ ուսանողութեան հետ երբեք խն-դիր չունեցող:

Բայց ցաւալի է ըսել որ ազգային զգացումը բոլորովին մեռած է: Համ-բայն ոչ մէկ կազմակերպութիւն ու-նինք եւ 30ի հասնող երիտասարդու-թիւնը որոնցմէ շատերը Պոլսի՝ Գէր-պէրեան եւ Եսայեան վարժարանները յաճախած տղաք են, ամէնքն ալ փա-րակուած են «պլըսթ»ի սեղանէն: Կը խաղան ամէն գիշեր մինչեւ ուշ ատեն եւ երբեմն ալ մինչեւ առաւօտեան ժամը 3 — 4ը:

Ժամանակին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մաս-նաճիւղ մը կազմուած էր շնորհիւ Գ. Գեւորգեանի որ բաւական չարչարուելով կարողացած էր ստեղծել: Բայց իր մեկնումէն յետոյ այդ կազմակերպու-թիւնն ալ լուծուած է:

Իրերու այս վիճակէն կարելի է պատկերացնել թէ այլասերումը մին-չեւ ուր հասած է: Քանի չափ փոք-րիկներ որ տեղական վարժարանը կը յաճախեն, ոչ թէ իրենց մայրենի լե-զուն գրել ու կարդալ չեն գիտեր, այլ խօսելու անգամ կը դժուարանան:

Կարելի՞ է հարցնել մեր մեծ ու պա-տուական պարոններուն թէ ե՞րբ վերջ պի-տի տան իրենց այս քէլական անտար-բերութեան:

Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միու-թիւնը կրնար այստեղ իր որոշ դերը ունենալ, եթէ հետաքրքրուէր:

Ն. Գրիգորեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անհոգութիւն

ՄԱՄԳՐՈՒ. 8 Մարտ.— Որբե-րուն սիրելի ցաւաց, ահա կը գրեմ նորէն քաղիտերանդաքի անկիւնները, հայութենէ հեռու, մեր ծաղիկ հա-սակին մէջ պիտի փճանանք: Դեռ անցեալ տարի Թուրք հիւանդանո-ցին մէջ մեռաւ 16 տարեկան Հա-կոբ Նազարէթեան անբախտ որբը: «Քոյրերս չտեսած պիտի մեռնիմ, մէկը Յունաստան, միւսը Եգիպտոս» կ'ըսէր լալով, մահուան քրտինքին մէջ:

Ահա ուրիշ մը Փարիզի արուարձան-ներէն հոս ղրկած են մեծ հաստատու-թեան մը կողմէ: Տասը օրի մը չափ խնամեցին, բայց շատ ուշ էր: Քանի մը անգամ գացի զինք տեսնելու, ՅԱ-ՌԱՋ տարի, որ կարդայ: «Նո, բառ, հայերէն կարդալ չեմ գիտեր, բայց ֆրանսերէն լաւ կարդալ գիտեմ, ո-րովհետեւ ինը տարեկանէս Ֆրանսա եկած եմ»:

Բժիշկը ըսաւ որ անոր օդը շատ զօրաւոր է, քեզի լաւ չէ, քեզ ձեր տունը ղրկենք: Բարի ճանապա՛րհ, սիրելի ընկեր, գնա մայրիկիդ քով, հոն աւելի շուտ կը լաւանաս:

Հայրենակիցներ եւ որբ ընկերներ, եթէ երկու անգամ սրճարան կամ սի-նեմա խուստ երթանք, այդ դրամով կրնանք բժիշկին դիմել օր առաջ: Մը-տիկ մի ընէք յիմարին խօսքին, «պաղ առած ես, հարբուխ եղած ես, կ'անց-նի»: Մեր երկրին օդն էր, որ կ'աղէկ-ցնէր մեզ շուտով: Երանի թէ շուտով արժանանայինք մեր երկրին օդը վա-յելելու: Այն ատեն կ'անցնին բոլոր այս հիւանդութիւնները եւ դժբախ-տութիւնները:

Ծ. Մարկոսեան

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

Պուլկարիոյ ազատագրութիւնը

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւ-եալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմ-բագրականի մը մէջ (4 մարտ).

— «1878 փետրուար 19ին պուլկար ժողովուրդը իր զաւակներու արիւնով ու քաջութեամբ տիրացաւ իր ազատ ու անկախ կեանքին:

Թրքական անարգ լուծին տակ հե-ծող պուլկար ժողովուրդի ազատա-գրութեան հոյակապ գործին մէջ ան-շուշտ իր բաժինն ունեցաւ ռուս «ա-զատարար բանակը»: Կարեւոր դեր ունեցան նաեւ ժամանակակից քաղա-քական պայմաններն ու պետութիւն-ներու փոխ — յարաբերութիւնները: Բայց, ինչպէս ամէն տեղ եւ բոլոր պարագաներուն, ազատ ու անկախ հայրենիքի գերագոյն պահանջով այ-րող ու մրկող ժողովուրդն էր, որ վճ-ռեց իր բախտը եւ տիրացաւ իր զա-տուոր հայրենիքին ու իր երազած սուրբ ազատութեան:

1878 փետր. 19 եւ Սան — Ստեֆա-նոյ պատմական թուականներ ու հան-գրուաններ են լոկ: Անոնց հիմնական աղբիւրը ո՛չ ռուսական ազատարար բանակներն են, ո՛չ ռուս գահակալի կամքը ու փափաքը, ոչ ալ ժամանա-կակից ստեղծուած պայմաններն ու նիւթական ուժերու դասաւորումնե-րը: Այդ բոլորը սատարել կամ նպաստ չափով պայմաններ եղած են լոկ եւ ոչ աւելին: Ակնաղբիւրը պուլկար ազա-տագրութեան միայն եւ միայն պուլ-կար հերոսական ժողովուրդի ոգիէն բխած արիւնն էր Սան — Ստե-ֆանոյէն տարիներ շատ առաջ:

Ալեքսանդր երկրորդներ, օտար բա-նակներ եւ արտաքին ազդակներ կը-նան ըլլալ կամ չըլլալ: Անոնք կրնան ուշացնել կամ արագացնել ժողովուր-դի մը ազատագրութեան գործը, բայց անզօր են թիզ մը հող իսկ ազատա-գրելու եւ պահպանելու, եթէ այդ թիզ մը հողին տէր ժողովուրդը գիտա-կից, պատրաստ ու արժանի չէ իր ա-զատագրութեան, ու եթէ ընդունակ չէ արիւն թափելու հայրենական իր ժառանգութեան համար: Ու նոյն ար-տաքին ուժերը չեն կրնար ընդմիշտ խափանել որ եւ է ազգային ազատա-գրական շարժում եւ մշտապէս ստրուկ պահել ժողովուրդ մը, եթէ ան վճռած է ամէն գնով հասնելու իր ազատու-թեան եւ արեւի տակ տեղ մը ապահո-վելու իր ազատ ու անկախ կեանքի զարգացման համար: Եւ եթէ անկա-րացած կամ արեւի լոյսի պէս պայծառ ճշմարտութիւն մը չըլլար, այ-սօր մեր մոլորակին վրայ հարիւրա-ւոր ազատ ու անկախ ազգերու եւ հայրենիքներու գոյութիւնը, փոխա-նակ իրողութիւն ըլլալու, պիտի դառ-նար ցնորք ու առասպել:

Հայրենիքի համար թափուած ա-րիւնն է ազատ ու անկախ հայրենիքի միակ ստեղծիչը, միակ մնայուն մայ-րը, միակ պահապան հրեշտակը:

Առանց այդ անխուսափելի եւ սուրբ արեան, պուլկար ժողովուրդը ոչ պի-տի կրնար արթննալ իր դարաւոր բա-տրկութեան ծանր թմբիրէն, ոչ պի-տի պայծառանար անոր բանակաւո-րութիւնը եւ ոչ ալ իր սեփական հայրե-նիքին համար պիտի արժէր ազատ [illegible]:

Առանց այդ սուրբ արեան, ներկայ կորովի ու ստեղծագործող պուլկար ժողովուրդի փոխարէն պիտի ապ-րէր թրքական լուծի նախկին սարսա-կը, եթէ ոչ արդէն փոշիացած իբրեւ ազգ, ամէն պարագայի [illegible]:

Ու նաեւ առանց այդ սուրբ արեան, ոչ թրքական արիւնոտ կրունկներ պիտի փշրուէին պուլկար հայրենի-քի սահմաններուն վրայ, ոչ ալ Պուլ-կարիան, [illegible] իր ազատութեան, պիտի կրնար սա-րիներու ընթացքին աւելի ու աւելի ընդլայնել իր անկախութիւնը, մշա-կութապէս բարձրանալ իբրեւ [illegible] ազգութիւն եւ ապահովել իր յառաջ-դիմութիւնը»:

Գործազուրկներու թշուառութիւնը Պերլինի մէջ

Հարիւր հազարներով գործա-զուրկներ կան Պերլինի մէջ: Անգործ թշուառներու բազմութիւն մըն ալ Պերլինի դռներուն առջեւ: Մասնա-ւորաբար Պերլինի հարաւ - արեւել-եան արուարձանին մէջ, անգործնե-րու թշուառութիւնը կարելի չէ երե-ւակայել: Այս խեղճերը կը նախ-ընտրէին ապրիլ քաղաքին դուրս, որովհետեւ անտառը ծառերու հովա-նիին տակ ապրիլը աւելի դիւրին է քան մայրաքաղաքին փառաւոր փողոցներուն մէջ:

Անօթի փորը աւելի երջանիկ կը զգայ ինքզինք ծառերուն դէմ, քան ուտելիքներով բեռնաւոր ցուցա-փեղկերու դէմ: Բայց հիմա, երբ ձմեռ է, անօթի փորին հետ պէտք է մտածել նաեւ ցուրտին մասին:

Շատեր խռնուած են խարխուլ տախ-տակէ խրճիթներու մէջ: Ցուրտը ըն-դարմացուցած է անոնց մարմինը: Կրակի մէջ պատերազմի օրերը կը յի-շեցնէ, կ'ըսեն անոնք, այն տարբերու-թեամբ որ ռումբ չի պայթիր իրենց գլխուն:

Լրագրող մը, որ այցելեր է այդ խր-ճիթները, կը գրէ թէ 18 հոգի խռն-ւեր էին խրճիթի մը մէկ անկիւնին մէջ: Ուրիշ խրճիթէ մը ներս, ընտա-նիք մը, որ կը կազմէին հայր մը, մայր մը, 8 տարեկան մանչ մը, 5 տարեկան աղջնակ մը: Երկու կոտրած աթոռ, խարխուլ սեղան մը, պառաւ անկողին մը: Երբ լրագրողը ներս կը մտնէ, կը տեսնէ ընտանիքին հայրը, հին ու պատռած մոմլաթի մը մէջ կծ-կուած, այնքան անշարժ, որ առաջին կը կարծէ [illegible] լրագրողին պա-տասխանելու ատեն կուլայ եւ կը հեծ-կլտայ, այնքան [illegible] էին իր ջիղե-րուն տկարութիւնը: Այդ յանկարծ բարկութեամբ [illegible] մը կը զգայ եւ կը սկսի պոռալ կանչել, հայհոյելով անոնց դէմ, որոնց մեղքով ստեղծը-ւեցաւ տագնապը եւ տիրեց թշուա-ռութիւնը: — Թող այդ մարդիկը ստակէն անօթութենէ, ինչ էր մեր մեղքը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (10)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ողջակէզ Հայաստանը

Ճինկիզ Խանը, Ամիր [illegible] բոլոր արհաւիրքներովը՝ հարիւր տարի իյնեց Հա-յոց վրայ:

Լէնկթիմուրի ահ ու սարսափի վարչաձեւը խիստ ծանր դրոշմ մը թողած է այս ժողովուրդի պատմական յիշատակներուն վրայ: Ով որ տիրէր՝ կը սպան-նէին հայրեր ու որդիներ, կիներ ու մանուկներ եւ ալեւոր ծերունիներ:

Հրաշք մըն է որ այս ժողովուրդը չկորսնցուց լաւագոյն ապագայի մը հա-ւատքը եւ զարմանալի միշտ կը վերանորոգուի: Թուրքերը չգիտցան իրենց հա-մար օգտագործել ամբողջ մնալու նոյն անխախտ ուժը եւ այս մեծ կամքը:

Շատ յաճախ այնպէս թուած է որ այս ժողովուրդը արմատախիլ եղած է արդէն եւ հայկական հարցը վերջնապէս լուծուած: Պարսիկներու եւ Թուրքերու պատերազմներուն ժամանակ, երբ Հայաստանը ռազմավայր դարձած էր եւ երկու պետութիւններուն մէջ բաժնուելու սահմանուած՝ եր-կիրն այնպէս դատարկուեցաւ իր բնակիչներէն, որ Սուլթանը Քիւրտերը կան-չեց եւ բնակութիւն հաստատել տուաւ Վանայ լճին հարաւային կողմը: Անոնք ամէնէն անյարմար ջահակիրներն էին խոպանէս շինարար քաղաքակա-նութեան մը համար, որովհետեւ Քիւրտերը յոռեգոյն յելուզակներն էին, որոնք իսկոյն կորսնցուցին իրենց պարտականութիւնը, Թուրքերուն ուզած ըմբռնումովը — եւ այս ցեղերն ալ շատ բարիք չէին տեսած Թուրքերէն, — անմիջապէս յար-ձակեցան քրիստոնեայ Հայերուն վրայ, այրեցին, թալանեցին, քաշեցին տա-րին [illegible] եւ կիկին արիւնը հոսեցաւ գետերու պէս:

Հայը բոլորովին զուրկ էր ո՛ր եւ է իրաւունքէ: Ան զինաթափ եղած էր, եւ եթէ քրիստոնեայ պաշտպանութեան միջոց եւս հայթայթուէր՝ չպիտի կրնար գոր-ծածել զայն: Զինուորական ծառայութիւնը անհաւատներուն համար չէր, ա-նոնք միայն պարտաւոր էին իրենց փոքր մանչ տղաքը տալ, որպէս ճուէր Սա-րայի մեծ Սուլթաններուն: Ան ենիչէրիներու խումբերուն մէջ կը մտցնէր զա-նոնք, ուր Պալքաններէն եւ Հունգարներէն առնուած քրիստոնեայ տղոց հետ կը դաստիարակուէին իսլամութեան եւ Սուլթանին հանդէպ բացարձակ հնա-զանդութեան մէջ: Անոնք կորսուած էին իրենց ընտանիքին եւ իրենց երկրին համար:

Հայաստանը, իր ազգայնութիւնը եւ իր լեզուն անդարմանելիօրէն անհե-տացած պիտի ըլլային եթէ չըլլար հայ եկեղեցին, որ ղեկավար վերին խաւին ոչնչացումէն յետոյ՝ ստանձնած էր ժողովուրդին համար ամուր զօրավիգ մը դառնալու առաքելութիւնը: Եկեղեցին կարող էր ընել այս, քանի որ Թուրքե-րը, հակառակ իրենց հարստահարող քաղաքականութեան՝ կը հանդուրժէին օտար դաւանանքներու կիրարկումը: Ուրիշ պարագայ մը եւս եկաւ նպաստեց անյողդողդ մնալու իրենց կամքին: Հայ գիւղացիները կրնային ի հարկին քաշ-ուիլ իրենց լեռնագաւառին մէջ, եւ այդ կղզիացեալ դիրքն էր որ տակաւին նկա-րագիր կազմեց անոնց մէջ: Այսպէս Հայաստանը բնաւ չպիտի կրնար տոկալ երկար դարերու կեղեքումներուն, եւ մինչ ամենածանր տագնապներու ժամա-նակ եւ անհաշիւ կոտորածներով լի պատերազմներու ընթացքին էր որ երեւան եկաւ իրենց մշակութային գործունէութեան զօրացումը: Անոնք փառաւոր ե-կեղեցիներ եւ ամրոցներ կանգնեցին: Եւ իրենց բանաստեղծութիւնները դէպ ի շքեղ բարձունքներ սլացան: Քաղաքակրթական բազմաթիւ խթաններ Արեւ-մտեան Եւրոպա եւս հասած են Հայաստանէն:

Մեծ դիրքերով օժտուած ուրիշ շատ ազգերու նման, հայ ժողովուրդին մէջ եւս բնածին է օտար աշխարհ երթալու մղումը: Եւ այսպէս արդէն շատ կա-նուխէն օտար ճնշումէն դրդուած՝ հայ ազնուական դասը գաղթած է Միջին Եւրոպայի երկիրները եւ այնտեղ վաճառ եւայլն մշակութային կեդրոններ հիմնած է:

Աշխարհի մնացած մասին համար Լէնկթիմուրը, Ճինկիզ Խանը այլ եւս պատմական վերյիշումներ միայն կրնան ըլլալ, բայց Հայերուն համար, սա-րսափները գագաթնակէտին հասան ամէնէն աւելի 19րդ եւ 20րդ դարերուն:

Եւ այն բոլոր զարհուրանքները զոր Ապտիւլ Համիտ եւ իրմէ վերջ Երիտա-սարդ Թուրքերը — որ սակայն Հայերու օժանդակութեամբ ձեռք ձգած էին վարչութեան ղեկը — ի գործ դրին Հայերու վրայ՝ գրեթէ բարոյական թեթե-ւացում մը կրնար նկատուիլ բաղդատելով Մոնկոլ խուժանային վարիչներուն արարքներուն համար:

19րդ դարուն Ռուսաստանը մեծ յոյս մը եղաւ Հայերուն համար, ինչ որ բոլորովին անհիմն էր, որովհետեւ արդէն 18րդ դարուն Հայերը մէկէ աւելի անգամներ վստահելով ռուսական աջակցութեան, Պարսիկներուն դէմ ապս-տամբած եւ թշուառօրէն լքուած էին: Միայն 1827ին էր որ միջամտեց Ռու-սաստանը, երբ Ներսէս կաթողիկոսը Պարսիկներուն դէմ ապստամբութիւն մը կազմակերպած էր եւ խաչով ու սուրով գնաց պատերազմի: Երեւանը գրաւ-ուեցաւ, բայց Հայաստանը, ինչպէս որ մինչեւ այն ատեն Պարսիկներուն պատ-կանած էր՝ հիմա ալ Ռուսիոյ ձեռքն ինկաւ: Ուրեմն Հայերը անձրեւէն փախեր կարկուտի բռնուեր էին. մանաւանդ որ Ռուսերը իրենց սահմաններուն մէջ ազ-գային փոքրամասնութիւններու չէին հանդուրժեր: Եթէ Հայերը Թուրքերուն ժամանակ գէթ կրօնական կատարեալ ազատութիւն վայելած էին, այժմ Ս. Սինոդին համար հայ եկեղեցին կատարեալ խորշանք մըն էր եւ այս պատճա-ռաւ իսկոյն Հայոց դէմ ճնշողական որոշ քաղաքականութիւն մը հաստատուե-ցաւ Պետերպուրկէն:

Բայց եւ այնպէս, իրերու վիճակը շատ աւելի գէշ էր Թրքահայաստանի մէջ:

(Շարունակելի)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

ՏԻԿԻՆ ԱԼԻՐԱՄՈՎԱ

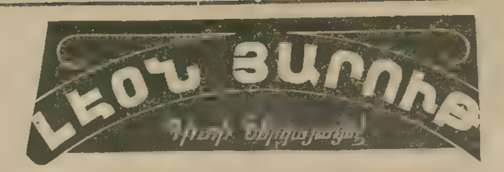

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԻՒՆ (Վ. Վալադեանի)

Salle de Conservatoireի մէջ,

2 bis, Rue du Conservatoire (Métro: Bonne-Nouvelle եւ Cadet)

Վաղը, Շաբաթ գիշեր, ժամը ճիշդ 8.45ին

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Թուէնոս-Այրէսէն նոր ժամանած յայտնի հայ երգչուհին եւ պարուհի՝ տիկին ԱԼԻՐԱՄՈՎԱ, Պ. ԼԵՈՆ ՅԱՐՈՒԹ, տիկիններ՝ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, օրիորդներ՝ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԽԱՆԺԵԱՆ, պարոններ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ.

Ջութակահարուհի օր. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ կը նուագէ խրախճանքի տեսարանին մէջ:

ԳԻՆԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ.— Պէնուար եւ օրքեսթրա 20, լօժ 15, եւ 10, երրորդ կարգ 7, ամֆի 5 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին սովորական անգերը. իսկ ներկայացման օրը կիշէն։

ԼԵՒՈՆ ՅԱՐՈՒԹ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՃԱՓՈՆԻ դահլիճը պաշտօնապէս որոշեց Քաշուիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն. թէեւ պիտի շարունակէ գործակցիլ ... զինաթափութեան խորհրդաժողովին:

Ի. ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ մերժեց մասնակցիլ այն խորհրդակցական յանձնաժողովին որ պիտի քննէ չինեւճափոնական վէճը:

ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ փոխառութեան առաջին մասը հրապարակ պիտի հանուի շաբաթ կամ երկուշաբթի: «Երկար կամ միջին» պայմանաժամով պարտաթուղթեր պիտի հանուին, առաջին անգամ՝ Յունիս — 3 միլիառ ֆրանք, յետոյ դարձեալ մաս-մաս: Գումարը պիտի յատկացուի վերջին երեք տարիներու բացը գոցելու:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. *ՄՈՒԼԻՆՕԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷՆ* բացառիկ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Այս բացառիկ ժողովին ատենադպրութ կը հրաւիրուին *ՇԱՎԻԼԻ* ընկերները՝ խնդրո կարեւոր օրակարգ, Բացականները նկատուի պիտի առնուին։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. *ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ* ընդհանուր անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի *ՌՈՍՏՈՄ, ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ և ԱԿՆՈՒՆԻ* խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Ծովակ» Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական բոյն, ժողովի այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Դրադարանը Պարտաւորիչ ներկայութիւն. Ներկայանալ ... ...

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԿԱՐՏԱՆԻ (Մարսէյլ) խումբի ընկերական զրոյցախօսութիւնը այս Կիրակի, ժամը 2.30ին Դաշնակցութեան Տան մէջ: Կը խօսի ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԻՏՕ խումբի զրոյցախօսութիւնը այս Կիրակի երեկոյեան ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ.

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ.Յ.Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ին
84, rue Chape, Salon Chapeի մէջ
Ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՒՋՈՒՆԵԱՆԻ
եւ մասնակցութեամբ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԽՈՒՄԲԻ
կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը Միութեանս Գրադարանէն, 49, rue Նասիօնալ: *Առաջին կարգ 7 ֆրանք, Բ. կարգ 5 ֆր.*

Թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
«ԱՆՏՕՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ «ՔՆԱՐ» ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑԸ
կը ներկայացնէ՝ Սմբատ Բիւրատի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ կամ ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐՇԻՒԸ
ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 9ին
34, Rue Emile-Littre, Cinéma St. Louisի մէջ
Վարագոյրը կը բացուի ժամը 9ին։ Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է
Տոմսերու գին՝ 4 եւ 6 ֆրանք

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)   Le Gérant : H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ   (57)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ին

Ցիչեց անմիջապէս Պոլ Գուֆոնի գիշերը, երբ անիկա կը խօսէր Ֆոն Քլայնկարթի հետ: Պատերազմն էր իրենց խօսակցութեան նիւթը, բայց իրենց կիսկատար բառերէն բան մը չէր հասկցեր այն օրը. հիմա իմաստ մը ունէին անոնք, չէր խորհած այդ մասին մինչեւ այդ վայրկեանը: Եթէ կանչուած ըլլար ինք վկայելու այդ խօսակցութեան, հաւանաբար չպիտի յիշէր ոչ մէկ նախադասութիւն: Արջիկը ի՞նչ ըսած էր Գերմանացիին. Գերմանացին ի՞նչ պատասխանած էր. երդում կրնար ընել որ չէր յիշեր, շատ երկար ժամանակ անցած էր այդ օրուընէ ասդին: Բայց այս յայտնութիւնը Թարմացուց կարծես իր յիշողութիւնը, գէպքը պատահած էր երէկ. - Ականջին մէջն էր Ֆոն Քլայնկարթի ձայնը:

Լիանի անգլերէն նախադասութիւնը ելեկտրական ազդեցութիւն մը ըրաւ: Ծօրճ չկրցաւ շարժում մը ընել, ջիղերը պրկուեցան ու քարացած կեցաւ Մաթին մէջէն Լիան խօսարանութիւն մը ըրաւ. Ծօրճ ազատ կերպով նշմարեց աղջկան այդ շարժումը: Քոյր Վերոնիքան կը սպասէր կարծես որ Ծօրճ փոխադարձէր Լիանի խանդաղատանքին: Ծօրճ բարեւեց:

Լիան հանդարտ ու անխռով, դարձաւ Քոյր Վերոնիքային ու ըսաւ Ֆրանսերէն լեզուով.

— Պարոնը Անգլիացի է, Քոյր. տարօրինակ կը թուի ինծի անգլերէն խօսիլ. գրեթէ մոռցեր եմ Մաթին ըլլալս ի վեր:

Լիան յետոյ նաեւ անկողինին վրայ եւ Ֆրանսերէնով ըսաւ Ծօրճին.

— Զարմանալի է, պարոն, որ եկեր էք զիս նկարելու. ուզի՞ կենամ թէ նստիմ. իսկ դո՞ւք, ամէոի պէտք չունի՞ք:

Սառեցուած ժպիտը առաջանցի էր Ծօրճի համար. Սէն-Լազարի այդ խոնաւ ու կեղտոտ խցիկին մէջ, անծանօթ մըն էր այս աղջիկը իրեն: Կարծես չէր ճանչնար զայն: Բայց ան էր որ լքած էր զինքը Լըվիէ փողոցին մէջ, Պերլին փախչելու համար. այս այն աղջիկն էր որմէ բաժնուած էր Նէօյյիի ընդարձակ բնակարանին մէջ, առանձին ձգելով զայն հարիւրապետ Տը Լոռանին հետ, այսինքն այն մարդուն հետ որ յետոյ պիտի գնդակահարուէր լրտեսութեան համար: Ծօրճի աչքերուն առջեւ երեւան կուգար դարձեալ անոր անյայտանալու կարողութիւնը. այնտեղ էր մարմնով, այնտեղ չէր իր հոգիով:

Սրամտօրէն ներողութիւն խնդրեց Լիան Սէն-Լազարի ոչ-հանդստաւէտ պայմաններուն մասին եւ խնդրեց Քոյր Վերոնիքայէն որ աթոռ մը բերէ նկարիչին համար:

— Հիւրասիրելու վայր չէ այստեղ, ըսաւ ֆրանսերէն:

Բայց անմիջապէս որ Քոյր Վերոնիքան դուրս գնաց եւ դուռը գոցեց, Լիան սկսաւ անգլերէնով խօսիլ Ծօրճին հետ:

— Ծօ՛րճ, գիտէի որ դուն պիտի բերլային եկողը. ի՞նչպէս յաջողեցիր, շո՛ւտ ըսէ, պէտք է գիտնամ, ... հիմա ...

— Ցաջողելու բան չկար, ...

Բնական էր իր ձայնին ... չէ՞ր: Երբ Լիան քիչ մը աղջիկ ... ցաւ անկողինին վրայ եւ հրաւիրով ... քերով նայեցաւ իրեն, Ծօրճ ... մօտիկ էր այդ աղջկան: Այստեղ ... նը զոր սիրած էր. երեւոյթով փոխուած. միեւնոյն ... ինչպէս այն գիշերը, երբ Թոլի ... ժէրի արդուզարդի սենեակին մէջ ... Թեւերուն մէջ առած էր զայն ... նոյն բուրմունքը որ կը ... նոր չքեղ մարմինը այդ օրերուն ... ազդեցութեան տակ կը ... զինովցած էր. բայց ... մա. կը դիտէր այդ գեղեցկուհին ... ինչպէս պիտի դիտէր գեղեցիկ ... կնոջ մը: Իրը չէր այդ մարմինը ... մա. սեփականութիւնն էր ... մարդերուն, ամբոխին: Արդէն ... էր դպչիլ անոր:

Թարգմ. Վ. Մ.

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ՇԱԲԱԹ 11 ՄԱՐՏ 1933

11 Mars 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	... տոլար	... տոլար	
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2134

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

... ԴՈՒ ԾԱՅՐՆ ԵՆՔ ԾՐԱՐՈՑ

Այսպէս, ուրեմն, մեր կարմրախայտ աքլորները «յեղափոխական» պարտականութիւն սեպեր են մոլորեցնել իրենց ֆրանսացի ընկերները եւ թռուցիկ մը ցրուել տալ, խափանելու համար Արնուվիլի հանդէսը:

Երէկ հրատարակեցինք թռուցիկին գլխաւոր կէտերը:

Դուռավիրները այնքան յաջողած են իրենց սեւ գործին մէջ որ, «Իւմանիթէ», Ֆրանսայի համայնավարներուն կեդր. օրկանը, կը գրէր երկուշաբթի առտու կանուխ, գրգռիչ խորագրի մը տակ.

— «Արնուվիլի մէջ, հայ փաշիստները կը գրգռեն աշխատաւորները:— Թաղապետական խորհուրդի համայնավար անդամ Դուրյոն ձերբակալուեցաւ եւ ծեծուեցաւ գարշելի եղանակով մը:» (Իւմանիթէ, 6 մարտ):

Կարդանք լուրն ալ, եթէ սիրտ ունիք.

— « Կազմակերպուած՝ կրկնապէս իրենց շահատակութիւններէն, Առնուվիլի հայ փաշիստները շաբաթ իրիկուն կը տօնէին հայ ճնշմակներուն մուտքը Հայաստանի մէջ, 1920 փետր. 18ին (պէտք էր ըլլայ 1921):

« Այս խաղաղ օրուան պատակն էր քայլ չտալ որ հայ գործաւորները միանան իրենց ֆրանսացի դասակարգային եղբայրներուն հետ:

« Կոմսիւնիստական խորհուրդին համայնավար խաւուածը դիմեց արդարութեան, մասնակցելու համար այս գրգռումը եւ եղաւ խորհրդային տէրութեան, Ներկայ ըլլալ այդ ժողովին, հակառակութիւն (վիճաբանութիւն) պարտադրելու համար:

« Բայց, հաւաքոյթին մէջ, կազմակերպիչները չէին համարձակեր բանալ ժողովը: Այդ միջոցին էր որ, վիճաբանութեան պայմաններու մասին բանակցելու պատրուակով, կոնէսի ոստիկան – զօրքի պետին միջոցաւ մեր ընկեր Դուրյոնը կանչել տուին խոհանոցը ուր կը գտնուէր ոստիկանութիւնը: Եւ այնտեղ, խոյացան մեր ընկերոջ վրայ, ծեծեցին եւ քաշկռտելով հայ փաշիստի մը տարած թեթեւաշարժին մէջ, տարին պահականոց: Հակառակ քաղաքապետին կողմէ կատարուած անմիջական միջամտութեան մը, այս վերջինը մերժեց անզգիստ ըլլալ:

« Անմիջապէս թռուցիկներ բաշխուեցան եւ միթինկ մը գումարուեցաւ: Ազդեցութիւնը այնքան զօրաւոր եղաւ որ մեր ընկերը արձակուեցաւ:

« Յետոյ, բանուորներու կողմէ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կը բողոքէ Դուրյոնի ձերբակալութեան եւ կրած ոստիկանական վայրագութեանց դէմ:

« Աշխատաւորներու հակազդեցութեան, ընդդիմագործութեան ինչ գեղեցիկ օրինակ՝ փաշական եւ ոստիկանական գրգռումներու դէմ »:

... Ի՜նչ գեղեցիկ օրինակ՝ ստի վրայ քուն բերելու սահմանուած ցնդաբանութեան:

Իրողութիւնն այն է որ, քանի Ֆրանսացի համայնավարներ կանուխէն վերք բռներ էին սրահին մէջ, խափանելու համար հանդէսը: Իրենց ցրուած թռուցիկը բացէ ի բաց կը յայտնէ այդ մտադրութիւնը: (Տես երէկուան ՅԱՌԱՋը):

Մեր ընկերները կը սպասեն որ հեռանան: Մտիկ չեն ըներ: Երբ ոստիկանութիւնը կը միջամտէ պարագլուխը, Ֆրանսացի համայնավարներէն մէկը ոտքի ելլելով, կ՚աղաղակէ.

— Հայ ընկերնե՛ր, մեր պետը ձերբակալուած է. պատուիրակութիւն մը կազմեցէք եւ միասին երթանք ազատելու:

Մեր ընկերները, առաջնորդութեամբ օրուան բանախօսներէն մէկուն, սիրով կ՚ընդունին այս առաջարկը եւ կը դիմեն ոստիկանութեան, որ անորոշ պատասխաններ կուտայ: Յետոյ, իրենց պարտքը կատարած ըլլալով, կը վերադառնան սրահը, եւ տեսնելով որ Ֆրանսացիները հեռացած են, կը բանան հանդէսը:

Ի՞նչ ըսել կ՚ուզէ «Իւմանիթէ»ն, այսքան կոպիտ խեղաթիւրումներ կատարելով: Մանաւանդ այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ՝ քաղաքացի Դուրյոնը ծեծողները ... հանդէսին կազմակերպիչներն էին:

Ահա թռուցիկ մը եւս, Ֆրանսերէն եւ տպագիր: Ստորագրութիւնը՝ « Հայկ. կեդր. ենթակոմիտէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան »:

Խորագիրը, միայն, խոշոր, երկաթագիր սեւ տառերով, ամէն բան կը պարզէ.

— « ԱՅՍՏԵՂ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ, հայ սպիտակ պահակները ՆՈՐԷՆ ԲԱՆՈՒՈՐԻ ԱՐԻՒՆ ԹԱՓԵՑԻՆ »:

Նիւթին մէջ տեղաւորուած են նոյնքան պերճախօս խորագիրներ, միշտ խոշոր տառերով.

— « ՄԷԿ մեռեալ, հինգ վիրաւոր:

— Անկցի՜ն հայ սպիտակ պահակները »:

Վաղուան ձգելով ամբողջական թարգմանութիւնը, հատուած մը միայն, « ի պէտս զարգացելոց ».

— « Անոնք (« հայ սպիտակ պահակները, հայկական բուրժուազիայի պահապան շուները ») իրենց զէնքը կ՚ուղղեն ոչ միայն հայ աշխատաւորներուն, ԱՅԼ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ: Առնուվիլի մէջ, անոնք ծանօթ ընկեր Դուրյոնը, անդամ թաղ. խորհուրդի որ կը պաշտպանէր իր դասակարգային եղբայրները:

« Հայ գաղթականներու գլխաւորակի դիմակին տակ եւ ներողութիւն ունենալով ֆրանսական կառավարութիւնը, Դաշնակ կուսակցութեան սպիտակ պահակները կը կազմեն հակայեղափոխական տեռորիստական ճշմարիտ կազմակերպութիւն մը »:

Ի՞նչ կ՚ապացուցանեն այս բոլորը: Եւ դեռ ուրիշ ձեռնարկներ որ ... տպագրութեան չեն յանձնուած:

Մէկ բան, — ափ մը շուշորթներ եւ բախտախնդիրներ, համաշխարհային յեղափոխութեան չարժանիքին կապուած գոյնզգոյն սարուկներ՝ կանգ չեն առներ ո՛ր եւ է միջոցի առջեւ, սատակցնելու համար ներքին վէճերն ու զաւեշը:

Անոնք պատրաստ են որ եւ է սրբութիւն վաճառքի հանելու, միայն թէ խորտակուի թշնամին, — Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌՈՒԶՎԵԼԹ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱՒ

Դրամատուները պիտի բացուին եւ ի հարկին նոր դրամ պիտի հանուի

Հինգշաբթի օր, 9 մարտ, Մ. Նահանգներու Երեսփ. ժողովն ու Ծերակոյտը յաջորդաբար քննեցին նախագահ Ռուզվէլթի ծրագիրը եւ հաւանութիւն յայտնեցին գրեթէ առանց վիճաբանութեան:

Իր ծրագրին հիմնաւորման մէջ, Պ. Ռուզվէլթ յիշեց թէ մարտ 3ին դրամատուներու գործողութիւնները ընդհատուեցան: Եւ, « անպատեհ նկատելով պարզել մեր սեղանաւորական դրութեան ձախողման պատճառները », բաւականացաւ ըսելով թէ կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ միջամտել, պաշտպանելու համար քաղաքացիներուն իրաւունքները: Յետոյ շարունակեց.

— Մեր առաջին գործը պիտի ըլլայ վերաբանալ բոլոր հաստատուն դրամատուները: Անիկա էական նախապայման մըն է յարաչահութեան դէմ գործելու համար: Որպէս զի յաջողինք առաջին նպատակին մէջ (վերաբացում դրամատուներու որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ վերսկսիլ գործերը), կը պահանջեմ խորհրդարանէն. — Անմիջապէս գործադրել օրէնք մը որով գործադիր իշխանութեան հսկողութիւնը հաստատուի դրամատուներու վրայ, անոնց յաճախորդներուն պաշտպանութեանը համար: Տալ ամէն իրաւասութիւն կարելի եղածին չափ շուտ վերաբանալու համար այն դրամատուները որոնք առողջ դիրք ունին. իրաւասութիւն նաեւ վերակազմելու եւ վերաբանալու այն դրամատուները որ կը կարօտին վերակազմութեան:

Կը պահանջեմ բարեփոխել Դաշնակցային Պահեստի օրէնքը (Ֆէտըրէլ Րիզըրվ), ի հարկին յաւելուածական դրամ մը հանելու համար, որպէս զի կարելի ըլլայ գոհացնել « ավլիզ »ներու պահանջը, առանց մեծնոյն ատեն աւելցնելու Մ. Նահանգներու ոչ – երաշխաւորեալ պարտքը:

Աւելորդ կը գտնեմ շեշտել թէ խորհրդարանը հարկադրուած է գործի ձեռնարկել անմիջապէս: Անպատեհ պիտի ըլլար աւելի ձգձգել սեղանաւորական գործողութեանց ընդհատումը: Առաջարկուած օրէնքին քուէարկութիւնը վերջ պիտի տայ այս կացութեան, եւ, համոզուած եմ թէ շուտով պիտի յանգի գործերու վերաբացման: Հինգ օրուան կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ անկարելի է վերջնական տնօրինութիւններ մշակել, կանխելու համար անցեալ չարիքները: Բայց, այս պարագան չարդարացներ ո՛ր եւ է յապաղում՝ առաջին քայլ մը առնելու: Շուտով խորհրդարանէն պիտի պահանջեմ տնօրինել ուրիշ երկու միջոցներ զորս անմիջական անհրաժեշտութիւն կը համարեմ: Այս օրուան առաջարկիս շնորհիւ, ժամանակ պիտի ունենանք պատրաստելու ազգային վերակազմութեան աւելի կատարեալ ծրագիր մը:

⁂ Խորհրդարանին քուէարկութեամբ, նախագահ Ռուզվէլթ ստացաւ իր պահանջած լիազօրութիւնը: Այս առթիւ քուէարկուած օրինագիծը կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները. —

1— Երկրին ոսկին պիտի կեդրոնացուի Դաշնակցային Պահեստի դրամատուներուն մէջ:

2— Դրամատուները արտօնուած են շրջաբերութեան հանելու դրամանիշեր, ամբողջ երկրին մէջ, ի փոխարէն պետական արժեթուղթերու եւ մուրհակներու:

3— Անմիջապէս պիտի վերաբացուին այն դրամատուները որոնք ապացուցած են թէ կը գտնուին ամուր հիմերու վրայ:

4— Միւս դրամատուները իրենց վերակազմութեան ընթացքին պիտի մատակարարուին կառավարութեան մասնագէտներուն կողմէ: Դրամատուներու վարիչներէն անոնք որ չեղած են իրենց պարտականութեանց մէջ, պիտի դատապարտուին առ առաւելն տասը հազար տոլար տուգանքի կամ տասը տարի բանտարկութեան:

5— Ճգնաժամի միջոցին, նախագահը պիտի կրնայ օրէնքի տակ առնել եւ արգիլել օտար դրամներու գործածութիւնները, վարկի փոխանցումները՝ սեղանաւորական հաստատութեանց միջեւ, ոսկի կամ արծաթ կտորներու, դրամներու կամ ձոյլերու արտածումը, գանձումն ու մթերումը եւ պահեստի վերածումը: Նախագահը պիտի կրնայ այս գործերը կատարող ո եւ է անձէ պահանջել որ երդումով հաղորդէ բոլոր տեղեկութիւնները՝ այս գործողութեանց մասին:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ՝ ՈՍԿԻ ՔԱՇՈՂՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Ներկայիս Մ. Նահանգներու դրամանիշերուն գումարն է տասը միլիառ տոլար, որուն հօթը միլիառը շրջաբերութեան մէջ կը գտնուի: Այս վերջին գումարէն մեծ մաս մը հրապարակէն քաշուած եւ պահուած է անհատներու քով: Կառավարութեան ձեռքը գտնուած ոսկիին գումարն է երեք միլիառ տոլար:

⁂ Վախնալով խիստ պատիժներէ, բազմաթիւ մարդիկ սկսած են վերադարձնել իրենց քաշած ոսկիները: Մինչեւ հինգշաբթի օր 30 միլիոն տոլար արժէքով ոսկի վերադարձուած էր միայն Նիւ Եորքի մէջ:

Արդէն իսկ, պատերազմ հրատարակուած է անոնց դէմ որ ոսկի կը քաշեն եւ կը պահեն: Ֆէտըրէլ Րիզըրվ դրամատան վարչութիւնը հրամայեց իր 12 մասնաճիւղերուն իրեն հաղորդել անունները այն յաճախորդներուն որոնք իրենց ամբողջ ոսկին քաշած են փետր. 1էն ի վեր եւ չեն վերադարձներ մինչեւ երկուշաբթի օր: Ամերիկեան չունի օրէնք մը որ իրաւունք տայ հետապնդել ոսկի ունեցողները. բայց հաւանական է որ տուրք մը հաստատուի ոսկի հարստութեանց վրայ եւ հրատարակութեան տրուին անհատողներուն անունը: Դաշնակցային Դրամատան արձակած հրամանը աննախընթաց է ազգերու սեղանաւորական պատմութեան մէջ:

Ետ քաշուած կամ դիզուած ոսկին իր տեղը բերելու համար, կ՚առաջարկուի հաստատել յառաջատուական տուրք մը: Այսպէս, 15 օրուան պայմանաժամէ մը յետոյ, դրամատուն վերադարձուած ոսկիին հարիւրին 15—25ը վար պիտի դրուի. մէկ ամիս յետոյ՝ հարիւրին 50ը, իսկ 60 օր յետոյ՝ հարիւրին հարիւրը: Ուրիշներ ալ կ՚առաջարկեն հրատարակել անունները այն քաղաքացիներուն որ կարեւոր գումարներ պահած են: Այս միջոցը եթէ գործադրուի, բազմաթիւ սեղանաւորական կուպեր պիտի վարկաբեկուին, միեւնոյն ատեն խախտելով դրամատուներու համբաւը: Երրորդ ծրագիր մըն ալ կը տրամադրէ որոշ թուական մը յետոյ ոսկին ապօրէն հռչակել իբրեւ փոխանակութեան միջոց: Սեղանաւորական գլխաւոր կեդրոններու մեծ մասը, մանաւանդ Նիւ Եորք եւ Շիքակօ կը նախընտրեն տուրքի դրութիւնը:

Փլաթինի գինը 20 տոլարէն 35ի բարձրացաւ, չահդիտութեանց հետեւանքով:

ԱՒՍՏՐԻԱՆ ԱԼ ՏԱԿՆՈՒՎՐԱՅ

Աւստրիոյ կառավարութիւնը հրամանագրով մը բացառիկ վիճակ հրատարակեց երկրին մէջ, կաշկանդելով ժողովներու եւ մամուլի ազատութիւնը: Այս տնօրինութեանց դէմ ուժգնօրէն կը բողոքեն ձախակողմեան տարրերը եւ մասնաւորապէս ընկերվարականները: Աւելի քան 13,000 ոստիկաններ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն, խափանելու համար ո՛ր եւ է ցոյց մայրաքաղաքին մէջ: Ոստիկանութիւնը հրահանգ ստացած է գրաւելու այն բոլոր շէնքերը ուր ընկերվարականները կրնան ժողով գումարել:

Հինգշաբթի օր ոստիկանութիւնը գրաւեց ընկերվարական օրկանը՝ « Արպայթըր Ցայթունկ », որ կը յանձնարարէր բանուոր դասակարգին՝ ձեռք առնել սահմանադրութեան պաշտպանութիւնը, եթէ կառավարութիւնը չթոյլատրէ խորհրդարանին վերաբացումը: Վիեննայի ընկերվարական խորհուրդը ուժգնօրէն բողոքեց կառավարութեան բռնութեանց դէմ:

Թերթերը կը գրեն թէ աւելի քան հազար հիթլէրական գործիչներ Գերմանիայէն Աւստրիա հասած են վերջերս, եւ միանալով ուրիշ 400 գործիչներու հետ, կ՚աշխատին խլրտումներ յարուցանել:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Պ. Մաքտօնըլտ Փարիզ հասաւ տօնի օր, արտաքին նախարարին հետ, խորհրդակցելու համար օրուան հարցերու մասին:

Անգլիոյ վարչապետը շատ մտահոգ է զինաթափութեան խորհրդաժողովին մասին, որ անելի մը մտնելու է: Կը յուսայ Ժընեւի մէջ լեզու գտնել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ, բայց թէ՛ Հիթլէր եւ թէ Մուսոլինի չեն ուզեր հեռանալ իրենց երկիրներէն:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

18րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Մխիթար Բարսեղեան	30
Ալիքսան Քոչքարեան	25
Մուշեղ Դաքքինեան	25
Եղիազար Խաչատուրեան	25
Վարդան Մարգարեան	20
Գէորգ Փօսդիկեան	20
Արամ Արզարեան (Թուլուզէն, շրջուն վաճառորդ)	20
Յակոբ Մանուկեան	10
Գրիգոր Անդրէասեան	10
Պարգեւ Քարօղլեան	10
Պարգեւ Փանոսեան	10
Յարութիւն Առէլեան	5
Յակոբ Մարգարեան	5
Վարդիթեռս Գույկէրեան	10
Գումար	225
Մարտ 10ի գումարը	3911
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	4136

×

Խմբագիր ՅԱՌԱՋի,

Վիվիէ (Ալիէյրօն). — Մեծ չէ հոս հաստատուած Հայերուն թիւը: Միեւնոյն ատեն, չունինք ոչ եւ է կազմակերպութիւն, 1927էն ի վեր:

Ուզեցինք մենք ալ բերել մեր նպաստը աղէտեալներուն, Պէյրութի հրկիզեալներուն համար, նախաձեռնութեամբ Պ. Պ. Վարդան Մարգարեանի եւ Ալիքսան Քոչքարեանի: Վերջինի նպատակին վրայ կարդալով ՅԱՌԱՋը եւ տեղեկանալով աղէտին, անմիջապէս ձեռնարկեցինք հանգանակութեան, որովհետեւ մենք ալ ... բնակուած նկատեցինք. կը ... յառաջ եկած ենք: Կուղարկենք 225 ֆրանք եւ ցանկը:

Մոսկուա կը ձաշտուի՞ ընկերվարականներուն հետ

Մոսկուայէն կը հաստատեն թէ Կոմինթէրնը (Գ. Միջազգային) որոշած է փոխել իր միջազգային քաղաքականութեան գործելակերպը եւ գործակցիլ ընկերվարական (Բ.) Միջազգայինին հետ: Համաձայն այս որոշման, Կոմինթէրնի Գործադիր Կոմիտէն հրատարակեց կոչ մը որով գործակցութեան կ՚առաջարկէ ընկերվարականներուն, մանաւանդ Գերմանիոյ սոցիալ – դեմոկրատներուն եւ Անգլիոյ անկախ աշխատաւորականներուն, « ընդհանուր արշաւ մը սկսելու համար ոչ – ընկերվարական վարչաձեւերու դէմ », այլ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ: Կոչը կը խոստանայ, գործակցութեան ընթացքին, դադրեցնել իր յարձակումները ոչ – համայնավար ընկերվարականներուն դէմ, որոնք թշնամի կը համարուին պոլշեւիկներուն կողմէ: Գործակցութիւնը կամ գինակցութիւնը ի միջի այլոց կը տրամադրէ անմիջապէս կազմել « ինքնապաշտպանութեան միացեալ ջոկատներ » եւ հաւաքական ցոյցեր, գործադուլներ, ինչպէս եւ պահանջել խօսքի եւ մամուլի ազատութիւն (երկու շնորհներ որ միայն ... խորհրդային դրախտին մէջ կը գտնուին. ՅԱՌԱՋ):

Կը նշանակէ թէ՝ պոլշեւիկները նոր ռազմախաղ մը կը փորձեն, աչքի առջեւ ունենալով ֆաշական շարժման ծաւալումը (Իտալիա, Գերմանիա եւն.): « Պրաւդա » այս առթիւ գրելով կուտայ թէ գինակցութեան նպատակն է հարուածել հասարակաց թշնամին եւ թէ Կոմինթէրնը պիտի վերսկսի իր թշնամութիւնը ոչ – համայնավար ընկերվարութեան դէմ, գինակցութեան դադարումէն անմիջապէս վերջը ...

ԱՄԲՈՂՋ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄԷԿ ՁԵՌՔԻ ՏԱԿ

Հակահրէական ցոյցեր եւ թալաններ

Հիթլէրի վաշտերը կը շարունակեն գրաւել բոլոր վարչական իշխանութիւնները, ապարէզէն քշել հակառակորդները եւ իրենց դրօշը պարզել բոլոր հանրային շէնքերուն վրայ: Միեւնոյն ատեն ոչ միայն դղրդալից թափօրներ կը կազմուին, փառաբանելու համար նոր իշխանութիւնը, այլ եւ արիւնալի ցոյցեր:

Արդէն իսկ վրդովիչ համեմատութիւններ ստացած է հակահրէական հոսանքը: Պերլինի մէջ խոշտանգուեցան շատ մը Հրեաներ, որոնց մէկ մասը ամերիկեան հպատակներ են: Ամերիկեան դեսպանը բողոք մը ներկայացուց այս առթիւ: Ամերիկեան հիւպատոսն ալ յուշագիր մը ներկայացուց Պերլինի ոստիկանութեան վերատեսուչին, խնդրելով միջոցներ ձեռք առնել:

Բողոքեց նաեւ անգլիական դեսպանը, երկու անգլիական հպատակներ ձերբակալուած ըլլալով:

Անծանօթներ բոլորովին քանդեցին հանգուցեալ նախագահ Էպէրթի (ընկերվարական) եւ ազգայնականներու կողմէ սպաննուած Էրցպէրկէրի եւ Ռաթընաուի յիշատակարանները:

Հիթլէրական ջոկատ մը, համազգեստ հագած եւ սպառազէն, հինգշաբթի օր գրաւեց Քէհլի ղօրանոցը, որ կը գտնուի Ֆրանքօ-գերման սահմանին վրայ, Հռենոսէն քանի մը մեթր անդին: Գետին միւս ափէն Ֆրանսացիները կը դիտէին այս գործողութիւնը:

Կառավարութիւնը մասնաւոր լիազօրներ կը նշանակէ բոլոր դաշնակցային պետութեանց գլխուն, որպէս զի կարենայ իր իշխանութեան տակ առնել զանոնք. Մինչեւ հիմա կը դիմադրէր Պաւարիան: Հինգշաբթի օր, հիթլէրական սպայակոյտին նախագահը քանի մը օգնականներու հետ ներկայացաւ Պաւարիոյ վարչապետին եւ շարք մը պահանջներ դրաւ: Մասնաւորապէս պնդեց որ Երեսփ. ժողովի շէնքին վրայ առնուի Պաւարիոյ դրօշը եւ անոր տեղ դրուի հիթ-

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՏԽՐԱՀՌՋԱԿ ՏՈՐԳՍԻՆԸ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՎԻՇԱՊ։ — ՆՈՐ ՕՐԷՆՔ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ։ — ՊԱՐԷՆԻ ԿՐՃԱՏՈՒՄԸ։ — ՍՈՎԸ։ — ԹՌՈՒՑԻԿՆԵՐՈՒ ՏԱՐԱԾՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ։ — ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ — ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ։ — ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆԵՐԷՆ։ — 30 ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ։ — ՄԹԱՑԵԱԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պարտք եմ համարում ՅԱՌԱՋի հաղորդել վերջին տեղեկութիւնները Հայաստանից, խուսափելով խորհրդածութիւններից, եւ գործածելով չափաւոր բառեր։

Ապացուցարարոյ « Տորգսին »ի համար բնաւ գոյութիւն չունի մարդկային որ եւ է սրբութիւն։ Իր իսկ տուած « ոսկիէ խօսք »ը թէ, քաղաքացիները կարող են օտար դրամով գնումներ կատարել, խախտուած է ամենաստոր եղանակով։ Այն բոլոր քաղաքացիները, որոնք գնումներ են կատարած « Տորգսին »ից, լուրջ կասկածի առարկայ են հիմա իշխանութեան կողմից։

Այսպէս Կէփէուի ծպտեալ գործակալները հանել են ցուցակները այն բոլոր քաղաքացիների, որոնք մէկից աւել անգամ մտել են « Տորգսին »։ Այս մարդիկ ներկայիս մեղադրւում են որպէս « չարամիտ վալիւտչիկներ »։ « Ցանցառներ »ի այն առարկութիւնը թէ այլ եւս չեն կարող շարունակել առեւտուրը Տորգսինի հետ, որովհետեւ սպառած է իրենց վերջին ակնթը կամ փրանքը, կեղծիք է համարւում Տորգսինի կողմից։ Այդ պատճառով Կէփէուն մտնելով նման քաղաքացիների տունը, մի քանի անգամ խուզարկման է ենթարկում ամբողջ ընտանիքը, ծծկեր մանուկից մինչեւ պառաւեալ ծերունին եւ չկարողանալով տոլար գտնել, յափշտակում է նրանց մնացորդը արծաթեայ եւ պղնձեայ բոլոր մեծ ու պզտիկ իրերը. եւ յետոյ ամբաստանում է խեղճ ու կրակ մարդկանց « սպեկուլեացիայի եւ հակայեղափոխութեան մէջ »։

Խուզարկութեան ժամանակ բացագանչում է կարմիր դահիճը Տորգսինի յաճախորդներին թէ՝ « Եթէ ոսկի եւ տոլար չկայ, պիտի ոսկի ծնես անպայման, որովհետեւ ոսկին կուլ ես տուել »։ Խուզարկութիւնն ապարդիւն անցնելուց յետոյ, պնդակահարում է սպառնում կարմիր դահիճը քաղաքացիներին, եթէ յանդգնեն որ եւ է մէկին հաղորդելու այս լրութիւնը։

Ժողովուրդը տեսնելով Չեկայի այս նենգամիտ զաւերը, դադարեցրած է որ եւ է գնում կատարել Տորգսինից, թէեւ պաշտօնապէս յայտարարուած է, թէ արծաթ եւ պղինձ էլ այսուհետեւ ընդունում է Տորգսինը « ոսկեփոխում կատարելու » համար։

Աւելի անհանդուրժելի է կացութիւնը Ինստիտուտներում (համալսարան)։

Չեկան այս մարզում էլ բացառութիւն չի կազմում։ Այստեղ էլ նա մեթոդութեան մէջ գործում է իր սեփական ցանցով եւ լրտեսական կազմով։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ էլ նա իր խաչակրաց արշաւանքն ուղղած է ուսանողներին եւ գիւղացիներին դէմ։ Հրապարակուած է մի օրէնք, որով արգիլւում է գիւղացուն տեղափոխուել քաղաք, իսկ այն գիւղացիները, որոնք երեք տարուց պակաս են ապրած քաղաքում, պէտք է անմիջապէս վերադառնան գիւղերը եւ մտնեն կոլխոզ։ Ոչ մի շարժում գիւղից քաղաք կամ քաղաքից գիւղ առանց Չեկայի գիտութեան։

Ահա ցարական ճորտութիւնը յիշեցնող « վայելք »ը, որ այսօր պարգեւում է Կրեմլինի կարմիր դիկտատորը։

Երանի՜ թէ ճորտատիրութեան այս վերահաստատումով վերջանային Երեւանում կատարուած խժդժութիւնները։ Սա միայն «սկիզբն է երկանց»։

Այսպէս, ուսանողների մէջ խմորումներն այնքան ընդարձակուած են, որ ժայթքում են պոռթկումներով։

Սրանից երկու ամիս առաջ, Մանկավարժական Ինստիտուտի (նախկին համալսարան) ուսանողներից 15 հոգի, ուսանող Ջանոյեանի գլխաւորութեամբ, այլ եւս անկարող լինելով հանդուրժել սովի ու մահուան ռէժիմի նիւթած զաւերը եւ զրկանքները հայ ուսանողութեան դէմ, յայտարարած են հրապարակային ժողովում. « Դուք վաճառելով մեր նորաստեղծ հայրենիքը Թուրքին, գաղափարապէս սարկացրիք մեզ եւ սակայն այս հայրենասիրութեամբ երբեք չհանդուրժեցաք, հիմա էլ փաստօրէն դուք մեզ դատապարտել էք սովամահութեան։ Ուսանողութիւնը դասերը թողած օրն ի բուն օչերեդ (պոչ) է կանգնում մի կտոր սեւ խմոր մուրալու համար, սակայն դուք ծաղրելով մեր սարկացած վիճակը, այդ սեւ խմորն էլ կտրելով հասցրիք 200 կրամի։ Ի հեգնանք մեր մերկութեան, դուք վայելում էք մեր թափած վերջին կաթիլ քրտինքի պտուղը։ Հասած է այն ճակատագրական վայրկեանը, երբ մահը գերադասելի է, այս նզովեալ սարկական վիճակից »։

Ջանոյեանը տակաւին չվերջացրած իր հայրենաշունչ բողոքը, իր կողմնակիցներով շրջապատւում է լրտեսներից եւ առաջնորդւում բանտ։ Դահլիճում նրանք աղաղակում են. « Կեցցէ՜ հայրենիքի ազատութեան նուիրական գաղափարը նուիրագործող՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, կորչի՜ կարմիր դիկտատուրան »։

Ի վերջոյ նրանք ի սէր գերի հայրենիքի կոչ են անում ամբողջ ուսանողութեանը հետեւելու իրենց յանդուգն եւ յախուռն ելոյթին արհամարհելով իշխանութեան բոլոր պատիժները։

Ուսանող Պարգեւ Ջանոյեանն իր 15 ընկերներով, մի ամսից աւելի բանտարկութիւն կրելուց յետոյ 300 ուրիշ հայ աքսորականների հետ բռնում են Սիբիրի ճամբան։ Սակայն տակաւին չհասած Սիբիրի եւ Սոլովկայի սառուցեալ կղզիները, 30 աքսորեալներ, գլխաւորներից, հրացանազարկ են լինում կարմիր դահիճների ձեռքով եւ նահատակւում են չլքուած հայրենիքի ազատագրութեան փշոտ ճամբաների վրայ.

Իսկ ուրիշ 50 աքսորեալներ ցրտահար լինելով նահատակւում են Սիբիրի դաժան փոթորիկներում։

Բոլորին էլ անխուսափելի մահ է սպասում, որովհետեւ մերկ են ու սոված։

Տակաւին այս աղէտը չվերջացած Չեկան կատարում է նոր ձերբակալութիւններ այս անգամ շինարարական Ինստիտուտից եւ մանկավարժական տեխնիկումից, թւով 61 հոգի։ Այս ուսանողները տարւում են Չեկա, որից յետոյ փակ վակոններով բռնում են Սիբիրի ճամբան։ Սրանց էլ սպասում է նոյն դաժան վախճանը։

Նոյն գիշերը ձերբակալւում են երեք Եգիպտոսի Հայեր, որոնք երկար տարիներ ապրում էին Երեւանում

Մի խօսքով անկարելի է երեւակայել մի գիշեր առանց զանգուածային ձերբակալումների

Ձերբակալեալների մէջ կան ամէն տարիքի եւ սեռի պատկանող մարդիկ, ու հասարակ տարբեր է ձերբակալուածների ընկերային ծագումը, բայց մէկ է բոլորի « ամբաստանագիրը »։ Նրանք պատկանում են Դաշնակցութեան, որ օրէնքից դուրս է յայտարարուած։

Այս զանգուածային հալածանքները մ'ը վրդի եւ ուսանողութեան դէմ տեղի է ունենում, այն պատճառով, որ իշխանութիւնը վախենում է ժողովրդական շարժումներից։

Թռուցիկներ են փակցուած Երեւանի խուլ փողոցներից մէկում՝ Շիրազի կոչուած թաղամասում։

Այդ թռուցիկը կրում է հետեւեալ բովանդակութիւնը. —

Հայ ժողովուրդ,

Բոլշեւիկների իշխանութիւնը մեր կեանքի գնով ի փառս Ստալինի բուրգեր է կառուցում, որոնց մէջ արքայական կեանքով ապրում են կոմունիստները եւ չեկիստները, որոնք պոռնկին վայել անամօթութեամբ յղփացած լինելով շուայտ եւ ցոփ կեանքով արհամարհում են մեր մերկութիւնը եւ սովածութիւնը։

Ոտնահարելով մեր մարդկային արժանապատուութիւնը, նրանք մեզ դարձրել են մի փոր սեւ խմորի գերի, որը եւս կտրելով մեզ փաստօրէն դատապարտել են սովամահութեան։ Աշխարհը այսպիսի եղէշային անարդարութիւն երբեք չէ տեսած։ Մեր կրած բիւրաւոր զրկանքները կառավարութեան կողմից արժանանում են դառն հեգնանքի։ Մեր խուլ զանգատները դիմադրւում են սուիններով։ Ի ծաղր մեր մարդավայել ապրելու տենչերին, կառավարութիւնն էլ աւելի դաժան է դարձնում իր ռէժիմը։

Ի զուր է զուր կամ խիղճ սպասել բռնակալներից։

Բաւական է որքան մեզ խաբեցին, բաւական է որքան մեզ սնամէջ խոստումներով կերակրեցին, բաւական է որքան մահամերձօրէն նուացինք կարմիրների երկաթեայ կրունկների տակ։ Որքան տրկացանք, այնքան աւելի Չեկան հալածեց մեզ։ Մինչեւ հիմա մենք ենք եղած մեր թշնամիները, որովհետեւ ամէնքս վարակուած ենք եղել ոչխարային երկչոտութեամբ եւ բնազդով։ Մինչեւ հիմա վախում էինք Չեկայի տարածած սարսափից, բայց հիմա էլ ինչի՞ց պիտի վախենանք, քանի որ սովամահ ենք լինելու։ Մեռնելուց յետոյ էլ ի՞նչ վախ։ Եթէ այսպէս ցիրուցան մնանք, մենք մահապարտ ենք։ Մեզ միայն կը փրկէ միութիւնը, այլապէս կ'ուրախացնենք Թուրքին եւ բոլշեւիկին, որոնք ի սրտէ կը ցանկանան մեր բնաջնջումը եւ այդ պատճառով մեզ հասցրին այս ճորտային վիճակին։

Հայ ժողովուրդ, մեռնենք միասին, բայց մեր բռունցքը ցոյց տալով մեր թշնամիներին։

Ով որ ուզում է մեր ոտնահար հայրենիքի ազատութիւնը տեսնել ու վայելել, թող զգաստ լինի։

Կեցցէ՜ հայրենիքի եւ հայ ժողովրդի ազատութիւնը։

ՄԻ ԽՈՒՄԲ ՄԱՐԴԻԿ

Տարակոյս չկայ, որ այս թռուցիկը, որ տարածուած է Երեւանի խուլ փողոցներում միայն, խիստ գրգռել է Չեկային, որ մի կտոր թղթի համար 500ից աւելի մարդ է ձերբակալում։

Այս թռուցիկը այլ եւս կասկած չի թողնում, որ ժողովուրդը հասել է, այն վիճակին, որ մի քայլ այն կողմը եւ անդունդն է գլորուելու։ Ահա Հայաստանի ժողովրդի իրական դրութիւնը.

ԿԻՊԱՐԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՆ

Փրոֆ. Զոմպարտ պարզելէ վերջ, իր բոլոր կողմերով, այն յառաջ յեղաշրջումը, որուն ենթարկուած է դրամատիրական դրութիւնը՝ նիւթական եւ տարածական տեսակէտով, կ'անցնի նոր շրջանի մը, ուր կախած է տնտեսական կեանքը։ Ու զայն կը կոչէ « ապահով դրամատիրութիւն »։ Հեղինակը, համաձայն տնտեսական շրջաններու իր դասակարգումէն, կ'ըսէ թէ տնտեսական դրութեան մը ապահով շրջանը պատրաստող գիծը այն է, որ անոր տիրապետութեան մէջ իբր խառնուրդ տարր կը մտնեն նոր տնտեսական դրութիւններ, եւ ինքը եւս իր կարգին կ'ենթարկուի յարինուածային փոփոխութեան մը, զոր կը պարտի դէպի տիրակալութիւն ձգտող նորածիլ տնտեսական դրութեան։ Ըստ Զոմպարտի, ապահով դրամատիրութեան շրջանը կը սկսի համաշխարհային պատերազմի սկիզբէն։ Այդ ժամանակաշրջանը որոշելու համար, կ'ըսէ ան, մենք ի ձեռին ունինք ապահով տուեալ մը մեր ժամանակին համար։ Մեր շրջանի խակութիւնը, տնտեսութեան ոգին չի պայմանաւորեր միայն ազգային տնտեսութեանց մէջ գոյութիւն ունեցող այլեւայլ տնտեսական դրութիւններու արտաքին նշաններով եւ ներքին յօրինուածքով, այլեւ՝ օտար ազգային տնտեսութեանց հետ անոնց յարաբերութեամբ։ Այդ յարաբերութիւնները համաշխարհային պատերազմէն մինչեւ այսօր կրած են հիմնական փոփոխութիւններ, որոնք կ'ընթանան ներքին տնտեսական յարաբերութիւններու ուղղութեամբ

Ցետոյ, ջախջախ, որքան հնարաւոր է, դրամատիրութեան կացութիւնը գծել Եւրոպայի հին դրամատիրական երկիրներու մէջ, ու փնտռել անոր ապագան՝ այդ կալուածին վրայ, Զոմպարտ կը նկատէ որ ապագայ զարգացումի մը համար գիծագծութիւն կը տեսնեն երեք հնարաւորութիւններ, որոնք կը համապատասխանեն երեք տարբեր տեսակէտներու, պահպանողական, յետադիմական եւ վերանորոգչական – յեղափոխական։

Առաջին հնարաւորութիւնն է՝ այսօրուան կացութիւնը պահել այնպէս ինչպէս որ է։ Այս կը նշանակէ հրամանագրէ հրամանագիր անցնիլ, առանց ընդհանուր ծրագրի մը, հոս կարկտենք, հոն կարկտենք, ձեռնպահ մնանք, հոս հոն փոքրիկ հակակշիռ մը ընենք, պահենք գիւղացին, ուժ տանք արտածող ճարտարարուեստին, մէկ խօսքով՝ « տեղ քայլ ընենք »։ Բացի կառավարութենէն,— դիտել կու տայ հեղինակը — Գերմանիոյ մէջ ամէն ոք հակառակ է այս կացութեան։ Բոլոր կուսակցութիւնները դժգոհ են [illegible]։ Անոնք կը դանդաղին աւելցող կաշկանդումէն, ուրիշներ՝ դրամատիրութեան տխուր մնացորդներէն, իսկ կան որ դժգոհ են անծրագրութենէն, գիտուածապաշտութենէ եւայլն։ Հարց է, սակայն, թէ յոռի կացութեան շարունակման պատճառը ո՞ր է։

Երկրորդ հնարաւորութիւնը հետեւեալն է — Փիլմը դարձնել ետ։ Վերադառնալ այսպէս կոչուած ազատ տնտեսութեան անմեղ վիճակին, զուտ դրամատիրութեան մը՝ տնտեսական գործիչներու ազատ ու անսահման նախաձեռնութեամբն ու իշխանութեամբ։

Նման յետադարձ մը կը ցանկան ուժեղ շրջանակները, տնտեսական գործիչներու մեծ մասը յետադիմական այդ տեսակէտն են։ Հակառակ ատոր, Զոմպարտ չի հաւատար որ դէպի « ազատ » տնտեսութիւն այդ յետադարձը պիտի կատարուի։ Ու մեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ հետեւեալ կէտին վրայ — Իրականին մէջ, ազատ առեւտուրը, բառին լայն իմաստով, հիմնուած էր ազատ անհատապաշտութեան վրայ, այս վերջինը, աւելի քան հարիւր տարիներէ ի վեր, իր կարգին հիմնուած էր թերիմացութեան մը վրայ, որուն զոհն էր ամբողջ 18րդ դարը։ Այն ատեն կը տիրապետէր աստղերու շարժման մասին Իսահակ Նեւտոնի ոգին, — ձգողութեան եւ վանողութեան օրէնքը,— տեսդծիչը յաւիտենական ներդաշնակութեան տեսութեան։ Այս գաղափարները այն ատեն փոխանցուեցան ժողովուրդին, այս վերջինը զանոնք իր մտքին մէջ պատկերացուց իբր բնապանցական ներդաշնակութիւն, որուն համաձայն, մարդկային ընկերութեան հրամանագրուած էր Աստուծմէ որոշուած երջանկաբեր եւ բարեբեր կարգաւորութիւն մը, որ ներդաշնակուած էր տիեզերական ներդաշնակութեան հետ։ Այս գաղափարաբանութիւնը հոգին էր մի միայն ուժեղ խմբակի մը, որուն շահերը ներդաշնակ էին ծաղկող դրամատիրական դրութեան հետ։ Անոնց համար՝ տնտեսութեան մէջ այդ դրութեան կիրարկումը կը կայանար անջատ տնտեսական ենթականերու ազատ գործունէութեանը մէջ։ Նման կարգաւորութեան մը համար անհրաժեշտ են պատմական մասնայատուկ ժամանակներ։ 19րդ դարու սկիզբը, ազատ տնտեսութիւնը իրագործող նախապայմանները հետեւեալներն էին, ըստ հեղինակին.

1.— «Ազատ առեւտուրը կը ծառայէ երբ պէտք՝ հասակ նետող եւ ինքզինքը պարտադրող ուժեղ դրամատիրական դրութեան։ Այդ դրութիւնը ճակատ բացած է պետութեան պաշտպանութեանը ներքեւ գտնուող եւ դրամատիրութեան ընդհանուր շահերուն եւ զարգացումին հակառակող [illegible] դրութեան։ Այսուհանդերձ, դրամատիրական գաղափարներ ներդաշնակ էին ընդհանուր գաղափարներուն եւ շահերուն։

2.— Անկասկած, այն ատեն կը բացուէր գործունէութեան ընդարձակ ասպարէզ՝ օտարութեան, ինչպէս եւ երկրին մէջ։ Արդիւնաստեղծ ուժերը կրնային զարգանալ այնպէս, ինչպէս երբեք չէին զարգացած մինչեւ այն ատեն, եւ թերեւս պիտի չզարգանային յառաջիկային։

3.— Բաղդատմամբ « թէքնիք եւ տնտեսական » յառաջդիմութեան, նորաստեղծ տնտեսական միաւորները փոքր էին, եւ կ'ընթանային մինչեւ այժմ անծանօթ չափերով եւ անման կշռոյթով.

Զոմպարտ, « ազատ առեւտուր »ի զարգացման նպաստող պայմանները ուզելով բաղդատել որ եւ է բանի հետ, կ'ըսէ — « Բովանդակ տնտեսութեան համար ազատ առեւտուր կը նշանակէր այն, ինչ որ այսօր կը նշանակէ՝ փողոցներու մէջ բեռնակառքերը ձգել առանց կանոնաւոր շարժման ու ազատ։ Եթէ ուզենք ազատ առեւտուրը բաղդատել այսօրուան կարգ ու սարքին հետ, բաղդատած պիտի ըլլայինք ձիակառքի շարժումը ուժեղ մօթէօրներով ինքնաշարժերու շարժման հետ, անոնց առջեւ թողլով ժամանակակից քաղաք մը՝ առանց կանոնաւորուած երթեւեկի»։

Անդրադառնալով դէպի ոչ – կանոնաւորուած տնտեսութեան մը յետադարձի խնդրին, հեղինակը զայն կը գտնէ անկարելի՝ հետեւեալ նկատումներով.—

1.— Դրամատիրութեան զարգացումով՝ ազատ ու ձեռներէց գործունէութեան մեծագոյն մասը իրականին մէջ աւելորդ դարձած է։ Անջատ տնտեսական գործիչներու ազատ տնտեսութիւնները չնչանեդ կ'ըլլան խոշոր կազմակերպութիւններու, հոյակապ ձեռնարկութիւններու, թրըսթներու եւայլնի աւելորդ բեռան տակ։ Խոշոր ցնորք մըն է այս «ինքնասահմանափակումներէն» ձերբազատումը, մէջն ըլլալով նաեւ բաժնետիրական ընկերութիւնները [illegible]՝

2.— Ծանրազրգուածներու ուժեղ խմբակները պիտի ծառայեն տնտեսական կեանքի մէջ պետական միջամտութեան վերացումին դէմ։ Կը բաւէ յիշել աշխատաւորական սէնտիքաները։

3.— Դէպի « ազատ տնտեսութիւն » վերադարձին հակառակ պիտի ըլլան նաեւ ընդհանրութեան շահերը։ Զոմպարտ նկատողութեան արժանի կը գտնէ եւ շատ մը ճիւղերու մէջ տնտեսական միաւորներու մեծ չափով աճիլը, ինչ որ բոլորովին նոր պայմաններ ստեղծեց։ Անոնց միջոցով, անհատական տնտեսութիւնը ստացաւ խոշոր հանրային նշանակութիւն։ Այս իրողութեան ականատես եղանք՝ երբ ընկեցինք մեր դրամատուններու վիճակուած կացութիւնը։ Երբ անոնք փոքր միաւորներ էին, հանրութիւնը կրնար հանդարտօրէն դիտել անոնցմէ մէկուն սնանկութիւնը, այսօր, արդիական մեծ դրամատուն մը սնանկութիւնը իր ետեւէն կը քաշէ՝ կը տանի լայն շրջանակներ, ու պետութիւնը չի կրնար չմիջամտել։ Նոյնը կարելի է ըսել նաեւ ճարտարարուեստական ձեռնարկութեանց համար։ Փոքր ձուլարան մը կրնայ սպառիլ, բայց մետաղի թրըսթը՝ ոչ։ Անոր ճակատագրով շահագրգռուած են հազարաւոր հազարաւորներ, որոնց ճակատագրի մասին չի կրնար անտարբեր ըլլալ ընդհանրութիւնը։ Այսօր, ոչ մէկ պետութիւն կարող է հանդուրժել՝ իր սահմաններուն մէջ՝ ճարտարարուեստական ինքնագլուխ տեսութեան մը։

Ուրեմն, կ'ըսէ Զոմպարտ, հարց տանք մենք մեզի — « Եթէ յետադարձ չկայ, ի՞նչ կը մնայ ընել »։

ՍՈՒՐԷՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Կիրակի օրուան մրցումները

Քաղաքական ներկայ թոհուբոհին մէջ, մարզասէրներուն համար առաւելութիւն մըն է հեռանալ օրուան հոգերէն։ Մարզադաշտերին կամ սենեակին մէջ քաղաքական կամ կուսակցական կիրք գոյութիւն չունին եւ իրական մարզասէրի մը համար ազգայնամոլութիւնը անգոյ բան մըն է։

Թերահաւատներուն կը թելադրենք ներկայ ըլլալ միջազգային մրցումի մը։ Լաւագոյն առիթ մըն է այն մրցումը որ յառաջիկայ Կիրակի օրը (Մարտ 19). Պերլինի մէջ իրարու դէմ պիտի հանէ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի ֆութպոլի ազգային ներկայացուցչական խումբերը։ Կը վստահեցնենք թէ այդ օրը Գերմանները պիտի մոռնան պահ մը Հիթլերը եւ պիտի ծափահարեն Ֆրանսացիները — ճիշդ ինչպէս հոս Փարիզի մէջ 1931ին Գերմանիոյ ազգային խումբը եւ անոր ընկերացող 10 հազար Գերմանները ծափահարուեցան Ֆրանսացիներու կողմէ։

Կը կարծենք թէ արդէն ամէն երկրի մէջ կազմուած է յարաճուն կորիզ մը մարզասէրներու՝ որոնց համար սփորը կու գայ կիրակնօրեայ զբաղումներու եւ օրական ընթերցումներու առաջին շարքին վրայ։ Ինչ որ կը նշանակէ անտարբեր ձգել ամերիկեան դրամատուններու փակման կամ Հիթլերի նոր յաջողութիւններուն հանդէպ։

**

Կիրակի օր Մէզոն Լաֆիթի ձիարձակարանին մէջ համախմբուած էին մարզիկները։

«Ֆէտէրասիոն Ֆրանսէզ տ'Աթլէթիզմ»ն էր որ հոն կը կազմակերպէր Ֆրանսայի «Թրօս Քընթրի»ի ախոյեանական վազքը։ Ֆրանսայի ամէն կողմերէն մարզիկներու ընտրեալ խմբակներ եկած էին ձմեռնային սփորներու ամէնէն մաքուրին (վազք անտառներու եւ դաշտերու մէջէն) ախոյեանը որոշելու համար։ Ռէնօլ է որ շահեցաւ այդ տիտղոսը, մրցումին սկիզբէն իսկ գլուխ անցնելով եւ հետզհետէ աւելցնելով իր եւ իր հետեւորդներուն միջեւ եղած հեռաւորութիւնը։ Բլէրմօն-Ֆէրանի այդ մարզիկը երրորդ անգամն է որ կը շահի սոյն տիտղոսը։

Այս տարի Անգլիա, Ֆրանսա, Պելճիքա, Կալլէսի երկիրը, Սկովտիա եւ Իրլանտա միասին (եւ կա...) գով իւրաքանչիւր երկրի մէջ ... կատարեն մրցում մը որուն մէջ ... բական դասաւորումը մեծ կարեւ... րութիւն ունի։ Ծարդ Անգլիա ... Ֆրանսա են որ իրարու մէջ ... նած են յաղթանակը. այս ... այդ «Թրօս Քընթրի»ի միջազգայ... վազքը տեղի պիտի ունենայ ... Փորթի (Կալլէս) մէջ Մարտ ... եւ կը յուսանք թէ Ֆրանսացիներ... առաջին ելլեն խմբական դա... սորման մէջ։

**

Յունաստանի «փրոֆէսիոնել» ... րերու ախոյեանութեան մրցում... իրենց վախճանին կը մօտենան... առաջին խմբակին մէջ Օլիմփի... Էիլ դասաւորման գլուխն է եւ ... տուի իր յաջորդ Օլիմփիք որ ... աւելի կիրակի օրուան պարտու... նէն իր դիրքը ամրապնդելու հա...

Երկրորդ խմբակին մէջ ... Անթիպ եւ Սօշօ, որոնք ... կ'ընթանան եւ յայտնի չէ թէ ... վերջոյ պիտի խլէ առաջնութ...

Կիրակի օր Փարիզի մէջ ... ցան Մոնփէլիէ եւ Ռէյս Սթար... փի։ Այս վերջինը որ ժամանակ... շատ մեծ համբաւ մը շահած ... այս տարի մեծ յաջողութիւ... չկրցաւ ունենալ։ Խումբը կը ... ուի յաճախ, ինչ որ ֆութ... խումբի մը համար անհրաժեշ... ներդաշնակութիւնը ձեռք բերել... լաւագոյն միջոցը չէ։

Կիրակի օր սակայն իր բոլոր... րաւորուած կազմ հիւանդ խաղաց... ները վերատանձնած էին իրենց... դիրքը եւ խումբը ստացած էր բար... ընթացք մը։ Վերանորոգուած Ռէյս Սթարի դէմ Մոնփէլիէի խաղ... նուած լաւ Թէքնիքի վրայ եւ ... կայն բաւականաչափ [illegible] ... խանդավառութեան բացակայութիւն... որ Ֆրանսացած Հունգար մը եւ ... լաւ կեդրոնական միջնապահ մըն... եւ միեւնոյն պաշտօնը կը վար... Ֆրանսայի ազգային խումբին մէ... ի զուր գնդակը կուտար իր ... ջապահներուն, որոնք լաւ խաղա... կութեամբ մը կը յառաջանային... բայց անկարող եղան գնդակը ան... նելու։ Ռ. Սթարի խումբին Մինչ Ռէյ... Թ'Ուանի խումբին յառաջապահնե... րը ամէն անգամ որ գնդակը ու... նային՝ խելայեղօրէն կը վազէ... դէպի հակառակորդ բերդը. ... բերդապահը ակար ըլլալով ... նայն դիւրութեամբ չորս նշանակէ... շահեցան։ Մրցումը վերջացաւ ... ով, ուրեմն ի նպաստ Ռէյս Սթարի ... արդիւնք մը որ չի համապատաս... խաներ երկու հակառակորդներու ... իրական արժէքին։

Հավրի մէջ միմիայն ... թէօրներէ կազմուած «Ֆրանսա Բ. խումբը» գեղեցիկ մրցում մը ... վերջ պարտութեան մատնեց ... լանտայի համանուն խումբը, 3-1ո... Իսկ Ֆրանսայի ամէն կողմը ... նակուեցան ախոյեանութեան ... ցումները. ուշագրաւ էին Սէթի ... Բանի յաղթանակները։

Պիտի հարցնէք թէ ի՞նչ կ'ը... այս ամէնուն քով Հայ խումբերը ... Պատասխան.— Անոնք ամիսներէ ... վեր մրցում կատարած չունին, ... րովհետեւ Ֆրանսացիները ... զգուած են իրենց վէճերէն։ Կարկամ... զակէն լաւագոյն բաժինը յափշտա... կելու մտադրութեամբ իրարմէ ... ջատուելէ վերջ, հայ խումբերը այժ... կը հաստատեն թէ այդպիսով ... իսկ կէս-բաժին կ'իյնայ իւրաքան... չիւրին։

Ժ. Ե.

ԾԻԾԱՂ

Պանդոկի մէջ

— Կառսօն, շատ կարեւոր հեռագրի մը կը սպասեմ, գիշերը որ եւ է ժամուն եթէ գայ, ինծի լուր տալու չմոռնաս։

— Ամենայն սիրով, պարոն։

Կէս գիշերուան միջոցին ... արթնցնելով

— Պարոն, հանգիստ քնացէք, ... եւ է հեռագիր չեկաւ ցարդ։ ... տեսնէք որ ձեզ չեմ մոռցած, ... ալ նուէրս մի մոռնաք։

×

Գ. Յակոբ շատ կը սիրէ ձկ... նորսութիւնը, բայց միշտ կը ձախո... ղէր։ Իրիկուն մը խոշոր ձուկ մը բե... րաւ կնոջը, իբր թէ ինք որսացած ըլլար։

— Սիրելի ամուսինս, զայն ... գամ ալ եփած ձուկ մը որսայի... բերած ձուկիդ միայն փորը ... պուած է։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՑՏ ՄՏԱՀՈԳ՝ ՎԱՂՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տառօրինակ ձայն մը Սփիւռքէն

«ԱՆԱՏՕԼՈՒ ԳԱՂԹԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՏԱԼՈՒ Է ՀԵԼԼԷՆՆԵՐՈՒՆ...»

Արդուինի երեսփոխան «Վագըթ»ի խմբագրապետ Մէհմէտ Ասըմ պէյ կը գրէ այս վերնագիրներուն տակ.

— «Աթէնքի «Թահիտրոմոս» թերթը, Թուրքեւ-Յոյն բարեկամութեան մը [illegible]

[illegible]

լով «Թայմզ»ի խմբագիր Ֆիլիպ Կրէյվի բանախօսութեան, հարիւրապետ Արմսթրոնկ ըսած է.

— Ներուցները բերանը կը կազմեն արուակի մը, որ բաղկացած է ոչ միայն Սեւ Ծովէն, այլ այն բոլոր երկիրներէն որոնք Պուլկարիայէն կ'երկարին Իրիմ, մինչեւ Կովկաս, նոյն իսկ Բագու եւ Կրասնովոտսկ: Արդարեւ, ճամբայ կայ Վանէն Իսքէնտէրունի, Պեսարաբիայէն Սելանիկ եւ Թուրքիայէն Ֆիումէ: Բայց բոլոր այս ճամբաները արտակարգօրէն դժուար են ... Սրուակին իրական ճամբան՝ Նեղուցներու ճամբան է: Այս սրուակը այսօր լեցուած է մեր ճանչցած հրաժառնութիւններուն ամէնէն վտանգաւորներով:

Այսօր Թուրքերը կը հսկեն Նեղուցներուն վրայ: [illegible]

[illegible]

«Այս մարդո՞ւն խնչ կ'ըլլայ»

«ՀԱՐԻՒՐԱՊԵՏ ԱՐՄՍԹՐՕՆԿ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓՉԷ»

Իսկ «Միլլիյէթ» իր կարգին երեսին կը հանէ ուրիշ «զառանցանք» մը. այս խորագիրներուն տակ: — Արմսթրոնկ այն սպան է որ գիրք մը գրեց Մ. Քէմալի վրայ (ամփոփուած՝ ՅԱՌԱՋի մէջ):

Լոնտոնի մէջ, Լորտ Ալլէնպիի նախագահութեամբ տեղի ունեցած ժողովի մը ընթացքին, պատասխանե- [illegible]

[illegible]

— bosh (պօշ): Ըսել թէ բառը bosh է: Ասոր ալ պատճառները երեք են:

[illegible]

կանացումի մասին:

Երկրորդ, Թուրքիան չունի անհրաժեշտ նիւթերը, գործարանային երկիր մը ըլլալու համար:

Երրորդ, Թուրքերը շատ ետ են: Եթէ իրենց գործարաններուն մէջ ամէնէն լաւ ապրանքներն անգամ պատրաստեն, յաճախորդ չպիտի գտնեն:

[illegible]

միութեան վարչական խորհուրդը պիտի ընտրուի եւ գործունէութեան ծրագիրը պիտի կարգադրուի:

«Այս ծրագրին մէջ, բառ ուսանողներու նախագահը, [illegible]

[illegible]

«Անկէ զատ, մեր յոյս, հայ եւ իրեկ հայրենակիցներուն մէջ ալ թուրքերէնը ընդհանրացնելու մասին առաջարկ պիտի ըլլայ»:

Թուրքերէնը Հայերու, Յոյներու եւ Հրեաներու մէջ ալ պիտի տարածուի

Թուրք ուսանողական միութիւնը մարտ 3ին ընդհ. ժողով գումարեց շատ արմկալից եւ ջղային մթնոլորտի մը մէջ: Ժողովը առաւօտէ մինչեւ իրիկուն տեւեց երեք ընդհատումով: [illegible]

[illegible]

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐԵՐՈՒ «ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ»

Սակարանային ծանօթ փլուզումէն ետքը, Ամերիկայի մէջ բազմաթիւ միլիոնատէրեր մատնուեցան աներեւակայելի թշուառութեան:

[illegible]

Տեսակէտով մը, հարուստ եւ աղքատ մէկ աստիճանի վրայ նստած են հիմա, բոլորն ալ որուան ապրուստին հոգն ունին միայն: Միակ տարբերութիւնը այն է, որ աղքատին համար փրկութիւն է 300,000 Ֆրանքը, մինչդեռ հարուստին համար փշուր մըն է այդ:

ՄԱՄՈՒԼ

Ինչո՞ւ կը պայքարին

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 փետրուար).

— «Անոր երկու խնդիրներ, — ներգաղթ ու դաղութներու կազմակերպում, — որոնք կենսական նշանակութիւն ունին հայ դատին ու հայ ժողովուրդի գոյութեան տեսակէտէն:

[illegible]

Տաղնապէն տուժած են ամէնէն աւելի համեստ հաստատները, որոնք կ'ապրէին հարիւրին 5 շահով: Երբ կործանեցան 800 դրամատուները, ասոնց կապուած էր իրենց ամբողջ հարստութիւնը, մատնուեցան սարսափելի թշուառութեան մը: Շատեր անձնասպանութեան կը դիմեն: Պագերն ալ տաղնապի մատնուած են: Մեծահարուստներու այս մակարդակները մոռցած են այլեւս հին ճոխութիւնները: Պաշտօնեան դէպքերուն նուազման առթիւ, զատուար մը կ'ընէր թէ ծախերն ալ գերդաստանութեան տաղնապ ունեցան:»

Իսկ գործաւորները, անոնք որ կ'ապրէին իրենց օրուան վարձքով, հիմա կը նախընտրեն ողկեռումութիւնը, որ լքուած գործ մըն էր 25 տարիէ ի վեր: Անոնք մեկնած են երկրին խորերը, վայրի շրջաններ, եւ [illegible]

Առաւօտէ մինչեւ իրիկուն աւազ մաղելով, ոսկիի փշրանք կը ժողվեն ու ծախելով օրական 2 տոլար կը շահին: Անոնք, իբրեւ հեգնանք տաղնապին պատասխանին, վրանները իրենց խումբերը անուանած են այսպէս, — Յուսահատութեան թաղ. Երբեմ — Զեղստահայլիքներու վրանախումբ, Նախագահ Հուվրի ճամբան:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Ոսկիի պէսլ

Վիճակագրութեան մը համաձայն, Մեծն Բրիտանիա մինչեւ 14 դեկտեմբեր ունէր 139,422,000 սթերլին ոսկի (օրուան սակով):

Ֆրանսա մինչեւ 9 դեկտեմբեր ունէր 670,973,000 սթերլին (կամ 83,343-870,000 Ֆրանք):

Գերմանիա մինչեւ 7 դեկտեմբեր 39,358,000 սթերլին:

Իտալիա մինչեւ 30 նոյեմբեր 63 միլիոն 4 հազար սթերլին:

Միացեալ — Նահանգները մինչեւ 30 նոյեմբեր 890,370,000 սթերլին:

ԻՒԹԻՒՍ

Զինւոր տանի ծանօթ վարչապետը, Լի Նուեն Չանի, Լնոտոն այցելած միջոցին, ճախարարի մը կինը գեղեցիկ շուն մը նուէր կը դրկէ:

Վարչապետը, շնորհակալութեան նամակ մը գրելով, կ'ըսէ. — Տիկին, շատոնց է որ շուն ուտելու սովորութենէն հրաժարած եմ, որով ծառաներու տուի եւ շատ հաճով գտան:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (11)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ողջակէզ Հայաստանը

Հայոց դէմ ատելութիւնն իր եռացման կէտին հասած էր այնտեղ, այն ժամանակէն ի վեր որ դանուրեան իշխանութիւններուն Թուրքիայէն անջատումը որուշ յայտնի արթնցուցած էր: Ամբողջ դարը լեցուն է թուրք պաշտօնեաներու եւ Քիւրտերու կողմէ Հայոց վրայ գործուած քստմնելի աստուածութիւններով, ջարդերով եւ կողոպուտներով:

Եւրոպան եւս տակաւ ուշադրութիւն դարձուց այս դէպքերուն: Կլատսթոն առաջինն եղաւ որ ընդվզումով ցոյց տուաւ այս եղեռնները եւ դարման պահանջեց: Հայոց համար իրապէս շատ աւելի լաւ եղած պիտի ըլլար, եթէ այսպան երբեք եղած չըլլար: Որովհետեւ, արդէն իսկ պետութիւնները եթէ լուրջ կամքը չունէին Հայոց համար որ եւ է բան ընելու: Անոնք կը բաւականանային բողոքներով, իսկ գաղտնաբար իրենց քաղաքական փոքր սակարկութիւնները կը կնքէին Սուլթանին հետ, որ շատով հասկցաւ խնդրոյն էութիւնը, ըմբռնեց թէ ինչ բանի կրնար հաւանութիւն տալ կամ մերժել եւ թէ ինչպէս կարելի է պետութիւնները անուցանել ու հանգստացնել խոստումներով: Տուժողները միայն Հայերն էին, որովհետեւ Թուրքերը, ծեւական բայց եւ այնպէս նուաստացած զգացումով գիջողութիւններ ընելու ստիպուած ըլլալով՝ աւելի եւս կ'ատէին քրիստոնեաները, եւ Հայաստանի կղզիացեալ հողերն ալ որ եւ է վախ չունենալով՝ թափեցին իրենց բոլոր վրէժը:

Եւրոպան հեռու էր: 1878ին, Պերլինի վեհաժողովին մէջն իսկ, Սուլթանը հանդիսաւոր ապահովութիւններ տուաւ Հայոց մասին. բայց անմիջապէս յետոյ Հայաստան եկող հիւպատոսներն ստիպուեցան ահռելի մանրամասնութիւններ հաղորդել իրենց կառավարութիւններուն: Բարձրագոյն Դուռ արուած ծանուցագիրները կը յաջորդէին իրարու, իսկ խորամանկ Թուրք դիւանագէտները միւսներուն քով կը դնէին զանոնք:

Ամենադոյզն փոփոխութիւն մը չկատարուեցաւ Հայերու վիճակին մէջ: Եւրոպայի մէջ պայմանները փոխուեցան, Անգլիան Եգիպտոսը գրաւեց եւ արդէն առանց այս պատճառին եւս տրամադրուած էին Հայոց օգնելու իր հնարաւորութիւնները. Սուլթան Համիտ իր քաղաքականութեան յաջողութենէն աւելի համարձակութիւն առնելով՝ պետութիւններուն ուղղուած իր մէկ ծանուցագրին մէջ «գրգռուած մահմետական ժողովուրդին ինքնապաշտպանութիւնը» հովանաւորելու անհրաժեշտութեան մասին խօսեցաւ: Այս նպատակին համար ծնունդ տուաւ սահմանապահ հեծելազօրքի մը «Համիտիյէ», որ գրեթէ միմիայն Քիւրտերէ բաղկացած էր եւ ընդհանուր դատական հետապնդումներէ ազատ էր: Բնաջնջման գործը կատարելու սահմանուած էր ան: Այն առաւելութիւնները, աւարառութիւնները եւ հայ աղջիկներու առեւանգումները: Պետութիւններուն առած բոլոր քայլերն ապարդիւն մնացին, նոյն իսկ Կլատսթոնի «գահակալ մարդասպան»ին վրայ Չեսթըրի մէջ իր խօսած բարկացայտ ճառին մէջ բառ որ միակամ Եւրոպայի մը դէմ եթէ Թուրքիան նոյն իսկ չի կրնար դէպքերն արգիլել, բայց գոնէ կրնար չմերժել որ անհրաժեշտ բարենորոգումները կատարուին:

Քրիստոնեայ ժողովուրդները նախ եւ առաջ բռնադատուեցան իրենց զէնքերն ամբողջութեամբ յանձնելու: (Այս զէնքերը յետոյ մահմետականներու տրուեցան): Ականաւոր Հայերը բաբբարոսական չարչարանքներու ենթարկուեցան, զէնքերու պահեստներու մասին տեղեկութիւններ կորզելու համար: Երբ Հայերը զինաթափ եղան, սպանդն ազատօրէն սկսաւ: Այս առթիւ պատրուակ մըն ալ գտան անմիջապէս:

1895ին, սեպտեմբերի վերջին օրը, Կ. Պոլսոյ Հայերը ուզեցին մեծ — եպարքոսին հաղորդել իրենց ցանկութիւնները ու կրած անլուր նեղութիւնները եւ այս նպատակով Բարձրագոյն Դուռը գացին խաղաղ ցոյցով: Տուտով ընդհարում մը տեղի ունեցաւ թուրք ոստիկաններուն հետ, որ կռիւի փոխուեցաւ: Բազմաթիւ Հայեր զնդակահարուեցան ոստիկաններէն. ուրիշներ ալ սպանականոցներուն մէջ դաշունահարուեցան: Գիշերը խուժանը Հայոց բնակարաններուն վրայ յարձակեցաւ: Կառավարութիւնը «ապստամբութիւն» համարելով եղածը, ազդանշանը տուաւ: Փաստաթուղթերով ապացուցուած է որ, Սուլթանին հրամանը կը տրամադրէր չխնայել ո եւ է Հայու, նոյն իսկ եթէ Հայ նկատուիլ չուզողներ ալ գտնուէին ... Եւ այդպէս ալ գործադրուեցաւ հրամանը: Բոլոր հայ գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ կ'ալեկոծէր զանգուածային կոտորածը:

1895ի օգոստոսէն մինչեւ 1896ի փետրուարը 90,000 Հողի սպաննուեցան, բայց դեռ շատ աւելի մեռան նաեւ անօթութենէ եւ աննկարագրելի տառապանքներէ — գրեթէ 200,000 զոհերը արիւնարբու մոլեգնութեան մը որ ինքնաբերաբար եղած չէր բնաւ, այլ այնքա՜ն պաղարիւն կանխամտածութեամբ որ, օտարի մը մազն անգամ չշարժեցաւ: Հակառակ պարագային մեծ անախորժութիւններ պիտի ծագէին Սուլթանին համար, քան 200,000 Հայերու կոտորածը:

Սոյն կոտորածէն ողջ մնացողները բռնադատուեցան իսլամութիւնն ընդունելու: Հարկ էր թլփատուիլ, բայց խիստ շատ գիւղեր, իրենց եկեղեցականներուն առաջնորդութեամբ՝ նախամեծար համարեցին մահը: Հազար եկեղեցիներ ալ գաղթեցին:

Եւրոպա հանդիսատես կ'ըլլար այս բոլոր եղեռններուն, իսկ Ռուսիա իր պաշտպանութեան տակ առաւ Հայաստանը, իսկ միւս պետութիւնները կը վախնային արեւելեան հարցին կիզիչ երկաթին դպչելու:

(Շարունակելի)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՓԷՔԱ

վերական շրջօր Գուռնիքեց նաեւ իրենց յանձնել ստորեկանութիւնը: Նախարարական խորհուրդը ժողով գումարեց, որոշում առնելու համար. բայց կեդրոնական կառավարութիւնը առանց սպասելու ելքին, ժողովան մը նշանակեց Գավարիայ մէջ, որ երկրորդ կարեւոր պետութիւնն է Փրուսիայէն յետոյ:

Կացութիւնը Յունաստանի մէջ

Գ. Ցալտարիս արդէն կազմած է իր դահլիճը: Զօր. Փլասթիրաս կը փնտռուի տակաւին: Ձերբակալման հրամանագիր հանուած է նաեւ առժամեայ կառավարութեան անդամներէն ծովակալ Տէմէստիկոսի եւ ուրիշ նախարարի մը դէմ: Զօր. Քոնտիլիս կը պահանջէ դատի քաշել Վենիզելոսը, որ թոյլ տուած է Զօր. Փլասթիրասի դիկտատուրա հռչակել: Նոր վարչապետը կը խորհի ընդհ. ներում առաջարկել բոլոր դաւադիրներուն:

ՄՈՐԱԹՈՐԻՈՄԸ Կ'ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԻ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Լիազօրութիւն ստանալէ անմիջապէս յետոյ, Գ. Րուզվէլթ անորոշ ժամանակով երկարաձգեց մորաթորիոմը եւ ոսկիի արտածման արգելքը: Արդէն իսկ կը պատրաստուի ցանկը 4—500 դրամատուներու, որոնք հաստատուն են եւ պիտի արտօնուին վերաբացուելու:

Գ. Րուզվէլթի ճառը լաւ տպաւորութիւն ձգեց Նիւ Եորքի սակարանին մէջ, ուր լաւատեսութիւն կը տիրէ:

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԺԱՄԸ 9ին

Société Savantesի սրահին մէջ (Մէթրօ՝ **Odéon** կամ **St Michel**)

տեղի կ'ունենայ տիկ. ՍԻՊԻԼԻ ԳՐԱԿԱՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԷՍԸ

կը խօսին Գ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ եւ ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ՝ տիկին Սիպիլի գրական-հանրային գործունէութեան մասին: դերասան Գ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ եւ Գ. ՌԱՖԱՅԷԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ կ'արտասանեն տիկին Սիպիլի քանաստեղծութիւններէն:

Անհատական հրաւէրներ չեն ղրկուած: կը խնդրուի Սիպիլի բոլոր յարգողներէն, հայ արուեստագէտներէն ու հայ գրականութիւնը սիրողներէն ներկայ գտնուիլ այս հանդէսին:

Մուտքը՝ ազատ է: Սրահի ծախք՝ 2 ֆր.

Երեկոյթ - պարահանդէս

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «ԱՅԳ» ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ Նոր Սեբաստիոյ մէջ շինուող «Այգ» Արամեան դպրոցի

Հասոյթին 100ին 10ը կը յատկացուի Ռուրիոյ աղէտեալներուն:

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ

29, Ave. Mac-Mahon, Paris (17) - Métro: Étoile

կը նուագէ արժանթինեան հռչակաւոր օրքեսթր **MANUEL PIZARRO**

Attractionներուն իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ ռուսական եւ իտալական բեմերու յայտնի երգիչ Գ. ՕՍԿԱՐ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ,

կ'երգէ՝ Տիկին ԹԻՐԶԻ

Արեւելեան նուագ: Պիւֆէ՝ գիւրամատչելի գիներով:

ՄՈՒՏՔ ԿԱՆԱՆՑ 7.50 ՖՐԱՆՔ. ԱՐԱՆՑ 10 ՖՐԱՆՔ:

Նախօրօք տոմսերը ապահովելու համար դիմել.— ԴԵՐՁԱԿ ԳԱՐԱԵԱՆ, 5, rue Mignon, Paris (5): Նպարավաճառատուն ՀԱՃԸՆԼԵԱՆ, 42, rue Tourtille, Beleville: Սափրիչ ՌՈՍՏՈՄԵԱՆ, 86, rue Rébéval: MERIDIONAL, 8, rue du Chateaudun.

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. ՅԱԿՈԲՈՍ ՎՐԴ. ՏԱՇԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ տեղի կ'ունենայ սգահանդէս այս երեկոյ ժամը 8.30ին Լատրէյզինի կամ. Ակումբին մէջ: կը խօսի Հայր Արիս Վարդանեան: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. ԼՈՒԻԶ ԹԷՔԷԼԷՐՃԵԱՆի մահուան քառասունքի առթիւ հոգեհանգիստ կը կատարուի վաղը կիրակի, ժամը 10.30ին, Հայ կաթոլիկներու եկեղեցւոյն մէջ, 10bis, rue Thouin, Փարիզ (5):

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Մ. Ա.— 140:

Ապատան, Դարծ.— 1220:

Փօն տը Շէրիւի, Դ. Ե.— 100:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Բազարճըք. Ա. Խ.— Սկսանք ղրկել Մարտ 1էն:

Լա Սիօթա, Ղ. Կ.— Սկսանք ղրկել Մարտ 1էն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ և արուարձաններու մէջ բնակող Սեբաստիոյ նահանգի բոլոր հայրենակիցները կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը 2.30ին Գ. Փանիկեանի սրճարանին մէջ, 6bis, Bld. Rodin. Իսի լէ Մուլինօ.

ԿԱՐԵՒՈՐ ԺՈՂՈՎ

Կարեւոր նիւթի կը հրաւիրուին Փարիզի բոլոր հայրենակցական Միութիւններու, մամուլի, ինչպէս նաեւ Բարեգործական, յառաջդիմական, մշակութային եւ այլ Միութիւններու ներկայացուցիչները, այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ֆլորիա ճաշարանի սրահը, 61, rue Ms. le Prince, մէթրօ՝ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ:

Կարեւոր օրակարգ.— Պէյրութի աղէտեալներու գործի կազմակերպութեան եւ ի մասնաւորի եղբայրական օգնութեան արժանավայել հանդիսութեան մը առթիւ:

Պէյրութի Աղէտեալներու Փարիզի Միջհայրենակցական Կեդր. Մարմին:

ՊԱՆՏՐՄԱՑԻ Գ. Խաչիկ Ճէվահիրճեանէ (որ 1–2 տարի առաջ Վառնայէն եկած է Ֆրանսա), կը խնդրուի իր հասցէն հաղորդել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ Ընկ.ը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 ֆրանք, Բ. Եղբայրներէ իրենց մօր՝ ողբացեալ Տիկին Մաքրուհի Բ.ի յուղարկաւորութեան առթիւ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

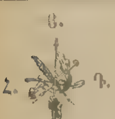

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջականներ

Հ. Յ. Դ. ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷՆ բացառիկ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

Այս բացառիկ ժողովին սահմանադրաբար կը հրաւիրուին ՇԱՎԻԼԻ ընկերները: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բացականները նկատի պիտի առնուին:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ՌՈՍՏՈՄ, ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ և ԱԳԱՌԱԾ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Աւետիք» Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԿԱՐՏԱՆԻ (Մարսէյլ) խումբի ընկերական դասախօսութիւնը վաղը Կիրակի, ժամը 2.30ին Դաշնակցութեան Տան մէջ: Կը խօսի ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԻՏՕ խումբի դասախօսութիւնը վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ:

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ.Յ.Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ին

84, rue Chape, Salon Chapeի մէջ

ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՌԻԶՈՒՆԵԱՆի

եւ մասնակցութեամբ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԽՈՒՄԲԻ

կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Առաջին կարգ 7 ֆրանք. Բ. կարգ 5 ֆր.

Թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

«ԱՆՏՕՔ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ «ԿՆԱՐ» ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑԸ

կը ներկայացնէ՝ Սմբատ Բիւրատի ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ կամ ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐԾԻՒԸ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8ին

34, Rue Emile-Littre, Cinéma St. Louisի մէջ

Վարագոյրը կը բացուի ժամը 8ին: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է

Տոմսերու գին՝ 4 եւ 6 ֆրանք:

Հայ Արիներու երեկոյթ-պարահանդէսը

Հովանաւորութեամբ՝ ՀԱՅ ՍԳԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ

Mac-Mahon Palaceի շքեղ սրահներուն մէջ

29 Ave. Mac-Mahon: (մէթրօ՝ **Etoile**)

կը նախագահէ՝ Զօրավար ԿՈՐԿԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ անակնկալներ.— ՄԱՆՈՒԷԼ ՊԻԶԱՐՕ եւ իր նուագախումբը կը նուագեն մինչեւ առաւօտ:

պիւֆէ՝ աժան գիներով: Մուտք՝ 15 ֆրանք

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԸ ԿՈՆԷՍԻ ԱՐԱՐԱՏ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ «ԳԱԼՄԱՆ»Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Գ. Սաքօ Ցակոբեանի, դաշնակահարուհի՝ Օր. Տ. Ջաւափեան, Օր. Հռիփս. Քնիազեան (երգ), Օր. Տիարեան (ջութակ), Գ. Գ. Քիւրքճեան (արինգ), Կ. Քանթարճեան, Սարեան (երգ), Օր. Օր. Փափազեան, Գ. Ֆէրմանեան (արտասանութիւն):

Գեղջկական տեսարան երգերով եւ հայկական պարերով (հայկ. տարազով):

ՄՈՒՏՔ՝ 4 ՖՐԱՆՔ:

Թատերական ներկայացում եւ պարահանդէս

ԼԻՈՆԻ ՊՕԼՈՒԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՕՆՏԻ

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին,

Harmonie-Italienneի սրահին մէջ, 242, Ave. de Saxe

կը ներկայացուի ՅԱՏՐԵԱՆի՝ «ԲԱՐԵՒ ՏԷՐ ՊՕՂՕՍ» (զաւեշտ)

Գեղարուեստական բաժին.— դաշնակ, մեներգ, արտասանութիւն եւ 8 հոգինոց ջազ-պանտ՝ կէս գիշերէն վերջ պարեր մինչեւ առաւօտ:

ճոխ պիւֆէ: Մուտք՝ 5 եւ 4 ֆրան: Անգործներու՝ 3 ֆրանք

Պատրաստուեցէ՛ք վայելելու

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ, 8 ԱՊՐԻԼ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, **Salon Massilia**ի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Բաշանի մէջ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ

115, Route d'Orléans

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը, Աւետիս եւ կամ Արսէն Վարդապետեան, (Արսէն Վարդապետեան կը կարծուի թէ մեր փնտռած Արտաշէս Վարդապետեանն է որ իր անունը փոխած կամ մոռցած է), ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն՝ Արտաշէս, մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած 1915ին Սամսոնէն: Արսէն Վարդապետեան 1922 թուականին Պոլսոյ Գատըգիւղի Ազգ. Որբանոցի որբերուն հետ փոխադրուած է Գորֆու: Ցիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Ardaches Vartabedian, Fund. Matase No. 4, Bucarest (4). (Rumanie)

— Բարթող Աղասեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պրուսայի Չէքիրկէ գիւղէն Ալպէս Աղասեան, հօր անուն՝ Սարգիս: 9 տարի առաջ Սուրիայէն Մարսէյլ եկած է Ֆրանսա: 1931 Մարտին կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին Chez Mr. Lébé à Banas, Castera Venduzan, Gers. 1931 Օգոստոսին յայտնած է իր եղբօրը թէ կը գտնուի Hôpital Dauch, Gers. Անկէց ի վեր ոեւէ տեղեկութիւն չկայ իր մասին: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

Լիանի համար նկարիչը բարեկամ մըն էր այդ հրճշապատին մէջ. չէր կրնար խորհիլ ուրիշ բանի մասին. նոյն իսկ այդ այցելութեան հանգամանքը չյուսահատեցուց զինքը:

Լիան սկսած էր վախնալ: Զօրավարը կամ բոլոր անոնք որոնց ճանկին մէջ ինկած էր, կրնային ենթադրել որ անվախ էր ան. բայց Ժօրժ որ ճանչցեր էր այդ աղջիկը եւ իր թեւերուն մէջ էր առեր զայն, զգաց որ կը վախնար անիկա հիմա:

Ինչ ալ ըլլար, Ժօրժ կասկած չունէր որ լրտեսուհի մըն էր Լիան. ու հակառակ անոր ազնուող ձայնին, անոր հայեացքին եւ մարմնական հրապոյրներուն որ հալածեր էին իր միտքը տարիներով, ներքին ձայն մը Ժօրժի մէջ կը դատապարտէր այդ աղջիկը անգթօրէն: Իրը չէր այդ ձայնը: Աղաղակն էր ան փրանսներուն մէջ կոտող ամբոխին որ կը պահանջէր այդ դատապարտութիւնը:

Ժօրժ բացատրեց թէ ինչպէս առեր էր այդ նամակը զօրավարէն. «Գիտե՞ն որ ծանօթ էինք իրարու պատերազմէն առաջ», հարցուց Լիան այն վայրկեանին երբ Թօյլ Վերոնիքան վերադարձաւ աթոռ մը բերելով միասին:

Ցուրտ էր հոկտեմբերի այդ առաւօտը: Հակառակ փոքրիկ վառարանին ջերմութեան, խոնաւութիւն մը կը վազէր պատերէն: Լիան իր ուսերուն վրայ առած էր սամոյրէ վերարկու մը:

— Պէտք է նկարէք ինչպէս որ եմ, պարոն, ըսաւ Ֆրանսերէն: Չեմ կրնար նստիլ առանց վերարկուիս:

Ժօրժ առաւ աթոռը Թօյլ Վերոնիքային ու սկսաւ գծել:

Գթութեան Քոյրը դիտեց Ժօրժի գծագրութիւնը:

Նկարիչը վարժ, բայց անդիմադրելի շարժումներով պատուց մատիտը թուղթին վրայ. ամէն անգամ որ վեր կը բարձրացնէր գլուխը դիտելու համար աղջիկը, կը տեսնէր անոր մահաբոյր դէմքը — ճեփ – ճերմակ, հանդարտ ու առանց արտայայտութեան: Անխուսափելիօրէն պիտի գծէր իր տեսածը:

Քոյր Վերոնիքան չկրցաւ դիտել այլեւս. պատկերին արտայայտութիւնը խռովեց զինքը:

— Պէտք է հեռանամ քանի մը վայրկեան, բայց գիտցած ըլլաք որ դրան վրայի այդ փոքր բացուածքէն հսկողութիւնը պիտի շարունակուի, ըսաւ Քոյրը ու մեկնեցաւ:

— Ժօ՛րժ, չպիտի գնդակահարեն զիս, այնպէս չէ՞. դուն գիտես. զօրավարը ի՞նչ ըսաւ:

— Զօրավարը այդ մասին չխօսեցաւ. այս նամակը տուաւ միայն. զաղափարը իրն էր. զինքը կը նկարէի. ամէն վայրկեան զուրս կը կանչուէր. յետոյ ըսաւ որ կրնար ինծի ներկայացնել մէկը որ կրնար նստիլ դիմացս եւ սպասել...

— Ի՞նչ բանի ...

— Զիրար ...

Լիան նստաւ անկողինին վրայ եւ խնդաց:

— Մարդիկ չեն սպաներ կիներ այնպէս պարզապէս կերպով, ի՞նչ առնել եթէ զայրացած են կամ... Այո՛, տեսած եմ ... Երբ նախանձոտ խենդեցնել զիրենք. բայց անշուշտ վայրի զազաններ են այդ վայրկեաններին. դու՛ն ալ ինծի պիտի սպաննես օր մը, Ժօրժ, կը յիշե՞ս Պօլ Գարթէ գիշերը ... Եւ այդ մարդուն համար Սլանկարթին համար, Աստուած իմ ...

— Պատճառներ չունէի՞ ...

— Դո՛ւն. կարծեցիր որ կը սիրէի Քլանկարթը:

— Ջիս լքեցիր, չէ՞ ...

— Վա՛ր ձգէ թուղթդ եւ խնդէ ինծի:

Ժօրժ վար դրաւ թուղթը առանց գլուխ վերցնելու: Զգլխիւ ուզէր նայիլ անոր ... Երկարելով ... կարեկցութիւն մը զգաց, կարեկցութիւն չէր իսկապէս, որովհետեւ պարտադրայի չպիտի մեղմանէր:

— Մոռցա՞ր Լըվիէ փողոցի մէջ վերջին գիշերը, երբ թեւերուդ մէջ տարիր զիս ... Ո՞րքան ժամանակ մնացի թեւերուդ մէջ ... Մոռցա՞ր ...

Թարգմ. Ժ. Ս.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.486

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆՐԲԵՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՄԱՐՏ 1933
12 Mars 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԶՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2155

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԻՊԻԼ

Փարիզն ալ, երէկ, հանդիսաւորապէս կատարեց իր յարգանքի պարտականութիւնը հանդէպ Սիպիլի, նախաձեռնութեամբ Գրական Ակումբին։

Արեւելեան խոնարհ գաղութները աւելի կանուխ շարժեցան։ Բայց, «ուշ լինի, նուշ լինի»։ Փարիզը ծով մըն է եւ մարդիկ դժուար կը գտնեն իրար։

Դիւրի՞ն է ըսել՝ յիսնամեայ յոբելեան գրական, կրթական եւ ազգային գործունէութեան։ Բայց դժուար՝ պատկերացնել այդ ամբողջ վաստակը։ Մանաւանդ որ, կին մըն է յոբելեարը. իսկ մեր մէջ, մանաւանդ այն միջավայրին մէջ ուր գործեց Սիպիլ, կինը կը համարուէր, տակաւին, պուպրիկ մը քնքոյշ եւ անընդունակ ...

Ծնած՝ 1863ին, Օր. Զապէլ Խանճեան (Տիկին Տօնէլեան եւ յետոյ՝ Ասատուր), Սիպիլ ապարէզ կը նետուէր շատ կանուխէն։ Տակաւին աշակերտուհի, կոչում կը զգայ հ՛ գրելու հ՛ գործելու։ Ի՞նչքան արտասովոր է — թէեւ անարուեստ — իր «Առաջին Վիշտը», գրելու փորձութիւնը, զոր արտատպած ենք այսօր։

Գրելու եւ գործելու եռանդը զուգընթաց կ՚երթան իր կեանքին մէջ։ Ամբողջ յիսուն տարի։

Տակաւին 17 տարեկան, եւ տրոփուն՝ ապագայ բանաստեղծի յոյզերով, Սիպիլ կը հիմնէ «Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութիւնը»։ Ձեռնարկ մը որ պիտի կազմէ Թրքահայ կնոջ ստեղծագործութեան անմոռանալի պարծանքը՝ Դպրոցասէրին հետ։ Եթէ Ազգանուէրը ջլատուեցաւ իր կամքէն անկախ պատճառներով, ինչպէս «Միացեալ»ը, կանգուն կը մնայ Դպրոցասէրը, իբրեւ կենդանի արտայայտութիւն մը աննկուն կորովի։

Ժողովուրդի զաւակ, Ազգանուէրի Սիպիլը իր ճակատագիրը չբաժնեց այս արի ժողովուրդէն, ամէնէն դժնդակ օրերուն իսկ։

Իր սարիքը ամէն իրաւունք պիտի տար հանգստանալու։ Բայց ան մնաց ասպարէզին գլուխը, իբրեւ ուսուցչուհի։

Դեռ քանի մը ամիս առաջ, լի եռանդով, կը պատրաստուէր նոր աշխատանքներու, երբ ջլատման դատապարտուեցաւ աջ ձեռքը, բանի հանգստութեան դատապարտելով գրիչը, հիւանդանոցի մը անկիւնը։

Այս էջերուն մէջ, աշխատակից մը առիթ ունեցաւ ներկայացնելու Սիպիլի գրական վաստակն ու արժէքը։ Այնքան որքան կարելի էր օրաթերթի մը պայմաններուն մէջ։

Միեւնոյն ատեն, հրատարակեցինք նմոյշներ՝ իր բանաստեղծութիւններէն։

Կարելի է վիճիլ այդ բոլորի մասին, մեր օրերու յատուկ մեծամտութեամբ։ Կամ արդար բծախնդրութեամբ։

Սակայն, կարելի չէ ժխտել այն իսկապէս բանաստեղծ հոգին, որ կը խլրտի «Ցոլքեր»ուն մէջ եւ՝ պարբերական հրատարակութեանց էջերուն վրայ։

Ու բազմակողմանի է իր բանաստեղծութիւնը ինչպէս իր ձգտումներով, նոյնպէս արուեստով։

Որքան ալ խստօրէն ուզենք երկրորդական գծի վրայ նետել շատ մը արտադրութիւններ, այսօրուան աչքով, դեռ կ՚ունենանք անկորնչելի փունջ մը՝ բարախուռն փափկութեամբ եւ խորութեամբ։

Իր արձակն ալ — «Կնոջ Հոգիներ» — որ կը բաղկանայ առաջին շրջանի փորձերէ, նոյնքան արժանի է համակրանքի։

Բայց, յանդգնութիւն պիտի ըլլար այստեղ ո՛ր եւ է փորձ կատարել Սիպիլի գրական — բանաստեղծական վաստակի մասին։

Այստեղ, մենք պիտի ուզէինք բոլորին ուշադրութիւնը կեդրոնացնել այն յարատեւ եւ արդիւնաւէտ աշխատանքին վրայ, որ ամբողջ յիսուն տարի ոգեւորեց Սիպիլը, սերունդ կրթելու եւ մանաւանդ հայերէն ուսուցանելու համար։

Մոլեռանդ գրաբարեան, երբ դեռ նոր կը ծաղկէր, Զապէլ Ասատուր շուտով սթափեցաւ։ Ու դարձաւ խանդավառ վերակենդանացնողն ու մշակողը ներկայ աշխարհաբարին։ Աջակցութեամբ իր ամուսնին՝ ողբացեալ Հրանտ Ասատուրի։

Մինչեւ այսօր ալ, Պոլսոյ թէ գաղութներու մէջ, հրապարակը բռնած են Տէր եւ Տիկին Հ. Ասատուրի քերականութիւնները, որոնք հիմք ծառայեցին ուրիշներու։

Երկուքն ալ խոր պաշտամունք ունէին իրենց ստանձնած գործին հանդէպ։ Ու եթէ ունենային պատեհութիւն տեսնելու Հայաստան աշխարհը, պրպտելու բուն ժողովուրդի թանկագին, անգիր գանձերն ու ազգագրական հարստութիւնները, անշուշտ պիտի արտադրէին անմրցելի գործեր։

Հրանտը ծիւրեցաւ դժբախտ պարագաներու մէջ, իսկ Զապէլը, առանձին, շարունակեց նոյնքան գուրգուրանքով մշակել նոր լեզուն։ Այլ մանաւանդ արժեցնել զայն ուսուցանելով, ուսուցանելո՜վ, մինչեւ իր դժբախտ հիւանդութիւնը։

Ցաղանդաւոր բանաստեղծուհին եւ անփոխարինելի ուսուցչուհին անշուշտ ինքն ալ չի գիտեր համրանքը իր հասցուցած աշակերտուհիներուն։ Դեռ չենք յիշեր անոնք որ իր եւ Հրանտ Ասատուրի գրքերուն վրայ զարգացան, ու կը շարունակեն զարգանալ։

Իսկ այս գոհունակութիւնը շատ աւելի խոր է եւ թանկագին, քան բովանդակ չքեղութիւնը ո՛ր եւ է հանդիսաւոր յոբելեանի։

Մենք Սիպիլներ ունեցանք թրքական դժոխքին մէջ, ինչպէս ունեցանք Տիկին Տիւսաբներ եւ ուրիշներ։

Անհեթեթութի՞ւն է պահանջել նորեր եւ աւելին, այսօրուան եւ վաղուան համար։ Քանի որ այնքան ազատ ենք, թէեւ ցիրուցան ու արմատախիլ։

Անոնք դիմագրեցին բոլոր դժնդակ պայմաններուն, արտադրելով անվհատ եւ անընդհատ։

Ի՞նչ անյաղթելի չքմեղանքներ ունինք մենք, անճրկելու համար ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Երեք միլիառ, հարիւրին 4 ու կէս տոկոսով

Ծերակոյտն ալ վաւերացուցած ըլլալով նոր փոխառութեան օրինագիծը, ելմտական նախարարութիւնը հրատարակեց պայմանները։ Փոխառութիւնը հրապարակ պիտի հանուի մաս – մաս։ Առաջին մասը՝ երեք միլիառ ֆրանք, պիտի հանուի վաղը, երկուշաբթի։ Հազար ֆրանքի պարտաթուղթը պիտի ծախուի 985ի, վճարելի՝ վաթսուն տարիէն, վեցամսեայ վիճակահանութիւններով, եւ 1500 ֆր. գնով։ Տոկոս նշանակուած է 4½%։ Փոխառութիւնը զերծ է ո՛ր եւ է տուրքէ։ Նախկին 4½% տոկոսով պարտաթուղթ ունեցողները նախապատուութեան իրաւունք պիտի վայելեն։

Փոխառութեան ընդհ. գումարը պիտի ըլլայ տասը միլիառ ֆրանք եւ պիտի յատկացուի վճարելու ելմտացոյցի վերջին երեք տարիներու բացը, որ կը հասնի 15,000,000,000 ֆրանքի։ 1933ի ելմտացոյցէն ալ հինգ միլիառի բաց մը կը մնայ, հակառակ վերջերս քուէարկուած խնայողութեանց։ Այս գումարէն զատ, անհրաժեշտ է ութ միլիառ ֆրանք, մասնաւոր նպատակներու համար (հանրօգուտ շինութիւններ, ամրացում՝ արեւելեան սահմանագլուխի եւ երկաթուղիներու բացը)։ Կառավարութիւնը ստիպուած է այս գումարներէն 13 միլիառը ճարել այս տարի։

Հաշիւ եղած է թէ՝ տիրող տագնապին եւ անվստահութեան հետեւանքով, 15 միլիառ ֆրանքի թղթադրամ պահուած կը մնայ ժողովուրդին քով. այլապէս ելմտական նախարարութիւնը այսքան նեղութեան չպիտի մատնուէր։

ՌՈՒԶՎԷԼԹ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ՏԻՐԱԲԱՐ

Կրճատումներ եւ ուրիշ խստութիւններ

Երէկ, վերջին պահուն, հաղորդեցինք թէ Նախագահ Րուզվէլթ նոր հրամանագրով մը երկարաձգած է դրամատուններու մորաթորիոմը եւ ոսկիի արտածումը, ինչ որ մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց, առաջին լուատեսութիւններէն յետոյ։ Իր հրամանագրին մէջ, Պ. Րուզվէլթ կ՚ըսէ թէ ազգային տագնապը կը շարունակուի եւ անհրաժեշտ է նոր միջոցներ ձեռք առնել, որպէս զի ոսկին, արծաթը եւ թղթադրամը չարտածուին կամ չգիզուին եւ շահադիտութիւններ չըլլան օտար հրապարակներու վրայ։ Մինչեւ ցնոր տնօրինութիւն, ո եւ է անհատ, ընկերութիւն, ընկերակցութիւն կամ սեղանաւորական հաստատութիւն պէտք չէ ոսկեդրամ կամ ձուլ ոսկի արտածէ կամ թոյլ տայ որ արտածուի, բաց ի ելմտական նախարարութեան արտօնութեամբ եղած գործողութիւններէն։

Շաբաթ օր բացուեցան Ֆէտըրէլ Րիզըրվի 12 դրամատուները։ Յոյս կայ որ երկուշաբթի օրն ալ բացուին Մ. Նահանգներու 18,000 դրամատուներէն 5000ը։ Մասնաւոր արտօնագիրներ պիտի տրուին այն դրամատուներուն որոնց կացութիւնը ամուր է։ Միւսները հաշուեյարդարի պիտի ենթարկուին կամ պիտի ձուլուին հաստատուն դրամատուներու մէջ։

Պաշտօնական տեղեկագիրներու համաձայն, վերջին օրը որ դրամատուները բաց էին, շրջաբերութեան մէջ եղած դրամին քանակութիւնը կը հասնէր 7500 միլիոն տոլարի աննախընթաց գումարին։ Իսկ նախընթաց երկու շաբաթներու ընթացքին դրամատուներէն հոսած ոսկիին գումարը կը հասնէր 400 միլիոն տոլարի, ինչ որ հարիւրին 40 նուազագոյն չափին իջեցուցած էր ոսկիի պահեստը։

Պ. Րուզվէլթ միեւնոյն ատեն պատրաստած է խնայողութեանց ծրագիր մը, որուն շնորհիւ կը յուսայ ստանալ 625 միլիոն տոլար։ Այս ծրագրին գործադրութեան համար ալ լիազօրութիւն պահանջեց խորհրդարանէն։

Երեք տարիէ ի վեր, կառավարութիւնը սնանկութեան ճամբան բռնած էր, կ՚ըսէ նախագահը, եւ դիզուած բացը կը հասնի հինգ միլիառ տոլարի։ Որպէս զի կարելի ըլլայ մինչեւ մէկ տարի հաւասարակշռել ելմտացոյցը, նախագահը կը պահանջէ տարեկան ծախքերը կրճատել առ նուազն մէկ միլիոն տոլար. յետոյ՝ կրճատել պատերազմի վեթերաններու եւ պետական պաշտօնեաներու թոշակները։ Նախագահը կը խորհի ջնջել մօտ 200 միլիոն տոլարի գումար մը որ կը վճարուի այնպիսի անհատներու որոնք իրապէս չեն մասնակցած պատերազմին։

Նախկին պատերազմիկները բուռն ցոյցեր կատարեցին անցեալ տարի, եւ 25,000 ներկայացուցիչներով արշաւեցին դէպ ի Ուաշինկթըն։ Այնպէս որ, մեծ է իրենց յուսախաբութիւնը։ Հազիւ իմացած կրճատման լուրը, հեռագիրներու եւ բողոքագիրներու տեղատարափ մը սկսաւ դէպ ի Ուաշինկթըն։

Պաշտօնեաներու թոշակները պիտի կրճատուին 15 առ հարիւր։ Ուրիշ բացառութեամբ, թոշակները անփոփոխ մնալով, պաշտօնեաները տարին մէկ ամիս վճարում չպիտի ստանան։

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ Ուաթըրթաունի նամակատան քննիչը կասկածելի գտնելով Նախագահ Րուզվէլթի ուղղուած կապոց մը, բացաւ եւ տեսաւ որ ռումբ մը կը պարունակէ։

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի խորհրդակցութիւնը

Գրած էինք թէ Անգլիոյ վարչապետը Փարիզ եկաւ անցեալ օր, արտաքին նախարարին հետ։

Պ. Մաքտոնըլտ ամբողջ օրը անցուց խորհրդակցելով Ֆրանսայի իր պաշտօնակիցներուն հետ, եւ անցաւ Ժընեւ, փրկելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովը։

Թէ Անգլիա եւ թէ Ֆրանսա ծանր մտահոգութեան մատնուած են, որովհետեւ ոչ միայն խորհրդաժողովը անելի մը առջեւ կը գտնուի, այլ եւ հիթլէրական Գերմանիան կը սպառնայ նոր անակնկալներ ստեղծել։

Թերթերը գիտել կու տան թէ «Նացի»ները բանի գրաւելով Հոլշտայի արփին վրայ, ապազինուած շրջանի մը մէկ զօրանոցը, խախտած կ՚ըլլան Վերսայլի դաշնագիրը։ Միւս կողմէ, նոր կառավարութիւնը կանոնաւոր բանակին եւ ոստիկանութեան մաս հռչակած է Պողպատեայ Սաղաւարտակիրները եւ հիթլէրական գինուորները։

Խօսակցութեանց ընթացքին, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետները հաստատեցին թէ աւելորդ է առայժմ ժողովի հրաւիրել հինգ մեծ պետութիւնները, Գերմանիոյ հաւասարութեան խնդիրը քննելու համար։ Կացութիւնը այնքան ծանրակշիռ կը համարուի որ, Անգլիա եւ Ֆրանսա կ՚ուզեն Ամերիկան ալ իրենց հետ քաշել ոչ թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը, այլ աշխարհի խաղաղութիւնը փրկելու համար։ Անգլիոյ վարչապետը Ժընեւի մէջ պիտի խորհր-

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի եւ շրջանի կոմիտէներու հացկերոյթը, այսօր, **Salons de la Porte Dorée, 275, 277 եւ 279, Ave. Daumesnil. Métro: Porte Dorée.** (Չշփոթել նախկին վայրին հետ)։

ԾԱՆԿԱՐԱ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

Իտալացի Ճիուզէփփէ Ծանկարա, որ փորձած էր սպաննել նախագահ Րուզվէլթը, մահուան դատապարտուեցաւ ուրբաթ օր, իր վիրաւորած անձերէն մէկը՝ Շիքակոյի քաղաքապետը մեռած ըլլալով։ Մեղքը պիտի քաւէ ելեկտրական աթոռին վրայ։

Մահավճիռին ընթերցումէն առաջ, Ծանկարա խօսքը փաստաբանին ուղղելով ըսաւ.

— Այստեղ հաւաքուած մարդոց մէջ ամէնէն երջանիկը ես եմ։

Մարդասպանը նախապէս 80 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր, հինգ հոգի վիրաւորած ըլլալուն համար։ Հիմա որ մէկը մեռաւ, կը ստանայ մահուան պատիժ։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

19րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր
Վ. Գ.	2000
Տ., Ե. եւ Գ. Թէսնեան եղբարք (Պանեէօ)	30
Ռէթէլէն՝ երեք ընկերներ	70
Ս. Զ. (Սէնթ Ալպան)	10
Փէր. Եղուարդ Բ. Պասմաճեան	20
Գումար	2130
Մարտ 11ի գումարը	4136
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	6266

դակցի բոլոր պատուիրակութեանց պետերուն հետ, համերաշխութեան եզր մը գտնելու համար։

Ժընեւի մէջ յոռետես են։ Գերմանական պատուիրակը նոր յօդուած մը գրելով, գիտել կու տայ թէ իր երկիրը այլ եւս չի կրնար հանդուրժել ձգձգման, ոչ ալ կրնայ գոհանալ ատժամեայ կարգադրութեամբ մը։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Համայնավար երեսփոխանները պիտի վտարուի՞ն

Հիթլէրական արշաւախումբերը կը շարունակեն իրենց լուծը պարտադրել ամէն կողմ, ձգտելով ամբողջ Գերմանիան վերածել միաձոյլ զանգուածի մը։

Պավարիայէն վերջը, որուն վրայ նշանակուեցաւ ռեթմաստոնը անոր զինուորական մը, Պատէնի, Սաքսոնիոյ եւ Վիւրթէմպէրկի կառավարութիւններն ալ հրաժարական տուին։

⁂ Ներքին նախարար Ֆրիք (հիթլէրական) անցեալ օր ճառ մը խօսելով, հաստատեց թէ համայնավար երեսփոխաններուն թոյլ չպիտի տրուի նստիլ խորհրդարանին մէջ, որ կը բացուի մարտ 21ին։ «Այս պարոնները պէտք է վարժուին աւելի օգտակար եւ արտադրական աշխատանքի մը։ Մենք այդպիսի աշխատանքի մը պատեհութիւնը պիտի ընծայենք կեդրոնացման բանակավայրներու մէջ։ Եթէ անոնք հասարակութեան օգտակար անդամներ դառնան, պիտի ընդունինք իբրեւ յարգելի քաղաքացիներ։ Եթէ ոչ, պիտի կրնանք թոյլ չտալ որ վնասակար դառնան տեւականօրէն»։

Եթէ այս հեղինակին ակնարկները իմաստ մը ունին, նորընտիր 81 համայնավար երեսփոխանները չպիտի կրնան խորհրդարան մտնել։ Որով, 647 երեսփոխաններէն կը մնան 565 հոգի։ Այս թիւին վրայ, 288 «Նացի»ները մեծամասնութիւն ունին արդէն։ Իրենց հետ հաշուելով նաեւ Հիւկէնպէրկի 52 ազգայնականները, կ՚ունենան 340 ձայն, ինչ որ կը նշանակէ մօտ երկու երրորդի մեծամասնութիւն։

⁂ «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ 50,000 մարք պարգեւ խոստացուած էր հոլանտացի Վան տէր Լուպպէի, հրկիզելու համար Գերմանիոյ խորհրդարանը։ Համայնավար օրկանը կը պնդէ իր լուրին ստուգութեան վրայ։

⁂ Հիթլէր հրաման արձակեց որ այսօր, կիրակի, 12 մարտ, ազգային սուգին առթիւ, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ պարզուի կայսերական դրօշը (սեւ – ճերմակ – կարմիր)։ Հրամանագիրը կ՚ըսէ. — «Նախկին բանակին զինուորները ինկան սեւ, ճերմակ, կարմիր դրօշին տակ, որ նախկին դրօշն է Գերմանիոյ. Ուստի, զանոնք պատուելու համար, մարտ 12ին պիտի պարզենք միայն այդ դրօշը, իբրեւ խորհրդանշանը նախկին բանակին եւ համաշխարհային պատերազմին։ Գալով մեր խաչակիր դրօշին, ան խորհրդանշանն է ազգային յեղափոխութեան եւ ազատագրութեան»։

⁂ Հիթլէր ուրիշ յայտարարութեամբ մը կը ձաղկէ օտարներու դէմ կատարուած ցոյցերը, եւ զանոնք վերագրելով խառնակիչներու։ Իսկ Փրուսիոյ ներքին նախարարը իր կարգին ճառ մը խօսեցաւ, ուր կ՚ըսէ.

— «Գերմանական ոստիկանութիւնը ստեղծուած չէ Հրեաներուն գոյքերը պաշտպանելու համար։ Ոստիկանութիւնը կը պաշտպանէ բոլոր անոնք որ պարկեշտօրէն կը շարժին, բայց պարտականութիւնը չունի պաշտպանելու սատահակներն ու վաշխառուները։ Ո՞ւր է Իսրայէլի ոգը մեր այն մեռելներուն համար որ ինկան իբրեւ զոհ մարդասպան ահաբեկման։ Կը նախընտրեմ ատրճանակը օդին մէջ պարպել մէկ անգամ, բայց կը պարպեմ ... Ինչո՞ւ պիտի ընէին եթէ իշխանութիւնը գրաւած ըլլային մեր տեղը։ Մեր վիզը պիտի կտրէին ...»։

Մինչ այս մինչ այն, հրէական մեծ վաճառատուներու դէմ արշաւները կը շարունակուին։ Բայց վարիչները զգուշութեան յորդոր կը կարդան, հաշուելով որ եթէ մեծ վաճառատուները փակուին, 25,000 հոգի Պերլինի, 80,000 հոգի՝ Գերմանիոյ մէջ։

Անասնր երկրաշարժ Քալիֆորնիոյ մէջ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՔԱՂԱՔՆԵՐ ՎՆԱՍՈՒԱԾ

Լոս Անճէլէսէն (Քալիֆորնիա) կը հեռագրեն.— Ուրբաթ օր ուժգին երկրաշարժ մը խուճապի մատնեց ժողովուրդը։ Շարժը տեւեց քանի մը վայրկեան։ Առաջին ցնցումներէն իսկ, ժողովուրդը դուրս թափեցաւ։ Բոլոր շէնքերը կ՚երերային եւ առաստաղը կանգ առած էր։ Ցնցումներ զգացուեցան նաեւ Սան Տիէկոյի, Սանթա Աննայի, Փասատէնայի, Սանթա Պարպարայի, Լոնկ Պիչի եւ Հոլիուտի մէջ (շարժանկարի քաղաքը)։ Հազարաւոր բնակիչներ փողոցն էին, երբ տեղի ունեցան առաջին ցնցումները։ Բազմամարդ թաղերուն մէջ ելեկտրական լոյսը կտրուեցաւ անմիջապէս։ Առաջին լուրերու համաձայն, հարիւրաւոր մեռելներ կան Լոնկ Պիչի մէջ։ Վիրաւորներուն թիւը 1500ը կ՚անցնի։ Զրոյցի մը համաձայն, ելեկտրական գործարան մը փլած է Սան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊՈՂՊՕՏԱՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

[illegible]

Այս նկարագրութիւնը բանաձեւելու [illegible] ամբողջական անկրկնելի [illegible] անխնամութիւնը եւ անփութութիւնը։ Անհոգութեան չեմ գիտեր ինչ մը կայ անոր կեցուածքին եւ համաչափ ու կշռութաւոր երթեւեկին մէջ։ Պահակնոցին պատին վրայ ցուցադրած իր նկարներուն վաճառման համար ոչ մէկ ճիգ, մատուցումի ոչ մէկ բառ։

Նկարները կը վկայեն որ անօթի նկարիչը մեծ արուեստագէտ մըն է։ Եւ անտարակոյս, ժամուըը պիտի դըռնահատէ, գովէ զայն։ Եւ ամբոխը, մինչ խուռն, պիտի կանգ առնէ նկարներու առջեւ, ինչպէս սա պահուն, եւ պիտի գիտէ՞, գիտէ, պիտի գնահատէ, երբեմն թերութիւններ ցոյց տալով՝ քննադատի ալ հովեր պիտի առնէ ու ... պիտի անցնի երթայ.

Ե՞րբ եւ ո՞ւր գնահատեր են ծիրքին, տաղանդին բերքը, ժեստաղով կամ թուղթով։

[illegible]

ԱՌԱՋԻՆ ՎԻՇՏՍ

[illegible]

Ճանչցած էր Ֆելֆելեանը, աշխարհի ամէնէն բարի, ամէնէն պարզ մարդը, որուն խօսելու եւ գրելու դիւրութիւնը գերբնական բան մը կ՚երեւար մեզի այն ատեն։

Երեւակայեցէք խաչուած Յիսուսի դէմք մը յիսունի մօտ մարդու մը վրայ, գորշ մօրուքով, գորշ դէմքով, գորշ աչքերով, գորշ մազերով եւ գորշ «քօսթիւմ»ով, մինչ ժպիտով մը դէմքին վրայ որ խորշումի կը նմանէր, եւ խորշումով մը ճակտին վրայ որ ժպիտի կը նմանէր։

Երբեք մի մտաբերէք վարժապետ մը, «միւսիւ» մը, պատուելի մը, այլ «պոհեմ» բանաստեղծի, թափթփած փիլիսոփայի եղական տիպար մը. առանց յաւակնութեան, առանց նուաստութեան, առանց փառասիրութեան. մանուկի սիրտ մը ունէր, պարկեշտ, եւ անցամաք աղբիւր մը [illegible]

Ա՜հ, ես պանդուխտ եմ եւ օտար
Եւ ոչ ոք ունիմ,
Ոչ կարեկից, ոչ մխիթար,
Այրիմ ու այրիմ։
Երբ ես յամ. իմ հեծութեանց
Չկայ ոք լսող.
Այս վիշտերուս իմ անձկալեաց
Ո՞վ է զգացող։
Ես օտարաց ուրախութեան
Մէջ, մաս մ՚այլ չունիմ.
Ամենայն ձայն հանդիսական
Սուգ է սուգ վասն իմ։

Դասատուն կը հանէր, քիչ մը կը սրբագրէ, եւ կը պատուիրէ որ շարունակեմ։

Ամիս մը ետքը, քմահաճոյքը կ՚ունենայ մեր շարադրութիւններէն մաս մը տպագրել տալու։ Օր մը, իմ բացակայութեանս միջոցին, կոպայ ընկերուհիներուս գրածներէն մէյմէկ հատ կ՚ընտրէ, եւ իմ տետրակիս մէջէն ալ հատ մը ընդօրինակել տալով, [illegible]

[illegible]

ՄԵՂՈՒՆԵՐՈՒ ԻՄԱՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վահան Ցարուքիւնեան, եղբայրը գրագէտ – քննադատ Արտաշէս Ցարութիւնեանի (Ճանաչուած բնդհ. պատերազմին), ինք եւս գրագէտ, որքան վարպետ մեղուաբոյծ, այժմ պաշտօնի կոչուած Մակեդոնիոյ մեղուաբուծական շրջաններուն մէջ, կը քննէ շատ կարեւոր հարց մը, — մեղուներու իմացականութեան գոյութիւնը։

Le Rucher de France ամսաթերթին ղրկած է յօդուած մը, իբրեւ պատասխան մեղուաբոյծ – հեղինակ Փէրրէ Մէզոննէօվի, որ կ՚ուրանայ մեղուներու իմացականութիւնը։ Ան այդ ժխտումը կը կատարէ 12 հարցումներով, զորս կուտանք թարգմանաբար, յստակ գաղափար մը տալու համար վէճին։ Մանաւանդ որ Վ. Ցարութիւնեան, իր կարգին, հարցումի ձեւով կը պատասխանէ հակառակ կողմին.—

1.— *Մեղուներու «իմացականութիւնը» պէտք չէ՞ր, որ արգիլէր եռանկի կամ քառակի մեղուագաղթը* (essaimage), *որ կը քայքայէ սերունդը, առանց երբեք ծառայելու սերնդաշատութեան։*

2.— *Պէտք չէ՞ր, որ արգիլէր լքել իրենց փեթակը, փոխանակ թոյլ տալու որ տարուէն գաղթի անոնցէն, առանց նախ խորհելու թագուհիներու* [illegible]

[illegible]

կրնայ ֆրանսերէն գրել եւ ճանչնայ ֆրանսական գրականութիւնը։ Ցետոյ աւելցնելով որ Վ. Ցարութիւնեան գրականութիւն ըրած է իր յօդուածով, կը վերջացնէ թէ «homo sapiens» խելացի է միշտ, բայց լեգէոն կը կազմեն տգէտները, այնպէս որ տգէտ մարդոց սխալները չեն կրնար արդարացնել խելացի կենդանիներու սխալները».

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉԸ

Ամէն անգամ հաճոյքով, յարգանքով մը կը բանամ Փէրրէ – Մէզոննէօվի պատուական գիրքը(*)։ Այնպէս որ չպիտի ուզէի երբեք կարծել տալ թէ Արեւելքի մէկ անկիւնէն նոր քննադատ մը կուգայ նուազեցնել այդ թանկագին գործին արժէքը։ Այլ կ՚ուզեմ միայն հաստատել թէ մեզի եւս, Ցունաստանի մէջ, ծանօթ է այս գիրքը, եւ նոյն իսկ կը մղէ մեզ յաճախ մտածելու մեղուներու կեանքին դանազան հարցերուն մասին, որոնք դեռ չեն լուծուած։

Շա՛տ է կրկնուած թէ կարելի չէ որոշ սահման մը դնել իմացականութեան եւ բնազդին միջեւ։

Փէրրէ – Մէզոննէօվ իր գեղեցիկ գիրքին մէջ նրբամիտ մարդու վայել սկեպտիկութեամբ մը կ՚ուսումնասի-

[illegible] մեղուներու իմացականութեան հարցը, սակայն իր 12 հարցումները, հակառակ ցանկութեանս, ինծի կուտան մեղուներու դէմ կատարուած ամբաստանութեան մը տպաւորութիւնը։ Միշտ է թէ իր միակ նպատակն է եղած հաստատել թէ մեղուին բնազդը բաւական չէ այնքան, որ կարենար մեղուախումբերու կեանքը առաջնորդել պէտք ի բարգաւաճում։ Սակայն իր հաւաստիքը տուած է այնպիսի եղանակով մը, որ դիւր կը դնէ մեղուներու իմացականութեան խնդրոյ հակառակորդները։ [illegible]

Միթէրլինկ երբեք չուրանար այդ կայծը ոչ միայն մեղուներուն, այլ նաեւ ծաղիկներուն մէջ։ Նոյն իսկ մեղուն կը դնէ, եթէ չեմ սխալիր, մարդէն յետոյ՝ իմացականութեան բարձր աստիճանի մը վրայ։

Ռէմի տը Կուրմոն, որ մեղուները քանիցս յիշատակած է իր մէկ գիրքին մէջ, Սիրոյ Բնագիտութիւնը *(3), կը* [illegible]

[illegible]

(*) **Perret - Maisonneuve. — L'Apiculture intensive et l'élevage des Reines.**

(2) Մշակականք, Գիրք Դ.։

(3) Physique de l'Amour, էջ 215։

(4) [illegible]

ԲԱԺԱՆՈՒՄ

ԸՆԿ. Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆԻՆ

922ի գարնան գեղեցիկ օր մը, [illegible] ջինջ ու կապոյտ երկնակամարին կը շողար ոսկեզօծ արեւակը, որուն կենսատու ճառագայթներուն տակ բնութիւնը նոր կեանք ու նոր ոգի կ'առնէր: Բնութեան այդ շէնշող ու կայտառ հմայքին եւ հոգեւին անձկալից՝ երբեք չէի մտածեր գալիք [illegible] ու զգետնող հարուածի ահաւոր [illegible] մասին, ու կը շարունակէի [illegible] իմ անփոյթ ու անհոգ [illegible] լայնարձակ դաշտերուն մէջ: Արաքսը կը յառաջանար յամր ու զուարթ: Հեռուէն Նոյեմը կը [illegible] Գիւղիս [illegible] կը բարձրանար [illegible] կապոյտ երկինքի խորերը:

Կռունկները [illegible] ու երկար կանչը [illegible] Ալագեազին [illegible] կեանքը կը [illegible] գիւղին մէջ: Բայց [illegible] մարդկային [illegible] ու կը [illegible] ու հոգիները [illegible]:

Այդ գեղջուկ անձանօթ աշխարհներ [illegible] կարաւանն էր որ, [illegible] Միջօրէի [illegible] մարդկային հոծ զանգուած կը [illegible] Գրեթէ պատրաստ՝ կը [illegible] ու հայրենի վայրերէն: Ճակատագրական օրը [illegible] էր [illegible] մեկնիլ: Բայց ո՞ւր [illegible] որ [illegible] նոր աշխարհներ [illegible] անծանօթ [illegible] հորիզոններ...

Ամէն մարդ կ'ուզէր ապրիլ եւ մեռնիլ իր սիրած ու պաշտած հայրենիքին հող ու ցամաքի պատկերուն տակ: Ամէն մարդ կ'ուզէր [illegible] երջանկութեան [illegible] ու [illegible] նոյն յարկին տակ: Ամէն մարդ կ'ուզէր [illegible] ձեռքին՝ [illegible] խաղաղացած [illegible] Աճ[illegible] ու Էջմիածինին, [illegible] բնակութեան [illegible] կը [illegible] այդ մեր սրտին խօսող ու [illegible] գեղջկօրէն, [illegible]:

Ու մեկնումի, բաժանումի փոխարէն [illegible] կը մտածենար: Բայց մը

[illegible] մը ունիմ աւոր մասին:

Հիմա որ կը ճանչնամ մարդիկը, իրենց պղտիկ հաշիւները, իրենց [illegible], հիմա որ իր արժէքին չափ միայն կարեւորութիւն կուտամ հասարակաց կարծիքին, կը ցաւիմ որ այնքան արցունք թափեր եմ այդ [illegible] առթիւ, եւ սակայն չեմ կրնար առանց յուզմունքի յիշել դասընկերներուս այդ աղնիւ խնամքը, որուն յիշատակը քաղցր [illegible] կը լեցնէ հոգիս:

ՍԻՐԻԼ

բնանուրուած անհուն գեղեցկութիւններով, ճամբայ կը բանար մեզի, նոր դարաշրջան՝ մեր աչքերուն առջեւ ուրուագծելով անելի անակնկալ փորձանքներ ու պատահարներ... բաժնուիլ հայրենիքի հին ու անուշ յիշատակներէն, յոյզերէն ու սէրերէն [illegible], կանաչաւէտ պուրակներու դալարութենէն ու մաշուններու հոգեզմայլ գայլայլներէն,— կը նշանակէր անդամ մըն ալ ինկնալ [illegible] ճամբուն վրայ, ուր տիրապետող միահեծան թագաւորը կրկին տառապանքն ու դարհուրանքն էր:

Բաժանման օրը կը մօտենար... մարտ 25 ... պէտք էր շարժիլ դէպ ի պանդխտութիւն, ու լացով, վշտաբեկ մարդկային հոծ կարաւանը կը յառաջանար յամրաբար, դժկամակ, անցնելով գիւղին կեդրոնական փողոցներէն վերի Աղբիւրի եւ Ձէթ-Քարի առջեւէն, կ'երթար, կ'երթար...

Ճամբեզրին աղաղակները սիրտ կը յուզէին, արցունք կը խլէին: Հոգ էր թաղուած ամբողջ ցեղի մը արդար պայքարի եւ պաթէոսի աւար գաղտնիքը, ու պէտք էր շարժման մէջ դնել զայն... բայց...

Եւ մեր կարաւանը կը քալէր:

— Հէյ, տուժան, աչքերդ կ'ուրանայ, օճախդ քանդուի, որ մեզ թափառական չըրիր, դէհ, կեցէք բարի գիւղիս չէն ու պայծառ դաշտերը, որ ամէն գարնան առատ հունձքերով բնանուրուած գլխիկոր կը սպասէիք ձեզ հնձող բարի սառնիներ ձեռքի մը... Հէյ, կանանչ ծառեր, ճիւղեր, թառփիր ու խոտեր, ինչո՞ւ այդպէս տըխուր ու ընկճուած կ'երեւաք: Ձեր սրտի՞ն ալ դպաւ մրմուռը ցաւին, տանջանքը դարհուրանքին... կեցէք, կեցէք բարի, յաւէտ բարի:

Մայրս էր որ արտասուաթոր աչքերով ու հեկեկանքով սարին ու քարին, ծորակին ու առուակին, պուրակին իր վերջին խօսքը կը ձգէր, մնաս բարովի հրաժեշտը կ'ուղղէր...

Կարաւանը կը քալէր յամրաբար, ու լալով ու հառաչելով: Հազիւ գիւղէն զուրս ելած էինք, տակաւին գիրկընդխառնումի, լացի ու կանչի աղաղակները կը կոտտային մեր ականջներուն խորը: Շատեր կը համբուրէին Ս. Սարգիս գերեզմանոցի քարերը, ոմանք հող, ոմանք քար կ'առնէին մայրենի աշխարհէն — Դասեմէն, ուրիշներ թաշկինակները օդին մէջ ճօճելով՝ ցտեսութեան ողջոյններ կը ղրկէին մեր սէգ, մեր դարաւոր բերդին: Ամէն մարդ իր վերջին խօսքը ըսաւ քարին ու թուփին, պարտէզին ու ծաղիկին, խեղճ եւ, անհոգ, միամիտ՝ կ'ունկնդրէի այդ բոլոր, բոլոր խօսքերը, որոնք ցաւ չունեցողին ցաւ կուտան: Սիրտս ալեծուփ ովկիանի նման կ'ուռէր ու կը փոթորկէր բաժանումի ահաւոր երկունքէն: Դժուար էր այդ պահուն բառ գտնել ծննդավայրս դովելու, նկարագրելու համար: Կարաւանի խժալուր ձայներէն ու կանչերէն ծանրացած՝ կը մոռնայի բառ խօսքերուս շարունակութիւնը: Ու վերջապէս փակ սրտիս սիները կանգնելով՝ բռի արտասէր ու պաղ չեղ[illegible]:

— «Ծննդավայրս իմ Դասեմ, կ'երթամ ահա, պանդխտութեան ցուպը ձեռքս, կ'երթամ տարաշխարհ, որու դուռը ու տարտամ հեռապատկերը այժմէն կ'ուրուագծուի երեւակայութեանս պաստառին վրայ: Մանկութեանս անհոգ ու երջանիկ տարիները քու սուրբ ու նուիրական ծոցիդ մէջ եմ անցուցած, ճնկան ու Մնկայինցը, որոնց վեհ ու աղատ բարձունքին վրայ դարերու մռայլ մառախուղն է կուտակուեր, իմ մանուկ ոտքերը մագլցեր են անոնց մշտականաչ կողերն ի վեր, դէպի գագաթ, դէպի բարձունքը ազատ ու ալացիկ: Ու հիմա՝ անոնց տրտում ու մնայուն պատկերը ծրարած եմ այս տարագիր ու բազմաչարչար էութեանս խորը, կ'երթամ, կ'երթամ գլխիկոր: Բայց ահա, լաց, մայր իմ, պանծալի Դասեմ, յորդահոս Ձաթայ — Աղբիւրից ջուրերու ներդաշնակ ու հոգեզմայլ կարկաչը անունս կուտան, գիս կը կանչեն, ու Հարամիկը իր հեռաւորութեանը մէջ կծկուած՝ կ'ողբայ իր մենութեան տրտում ու անօրինակ ճակատագիրը բռւ, մայր իմ, թանկագին ծննդավայր, ի՞նչպէս, ի՞նչպէս ձգել այդ հոյակապ վայրերը միմնակ ու հեռանալ, հեռանալ գլխիկոր, յուսաբեկ, հեռանալ [illegible] ինչպէս խորշել քեզ միայնութեան սեւ պատանքին տակ, ի՞նչպէս, ի՞նչպէս... գեւ չատ կան բառեր քու ամէն մէկ ծառիդ ու դաշտերուդ, սարերուդ գովքը հիւսելու, երգն ու փառքը ոգեկոչելու, բայց, աւաղ որ ճակատագրական վայրկեանը հասած է այլեւս ու պէտք է մեկնիլ, երթալ... Թէեւ ոտքերս կը քալեն, սակայն միտքս ու երեւակայութիւնս թեւեր առած կը թռչի քու հին — հին դարերէն խրոխտ ու անսասան կեցած բերդիդ բարձունքը, հոգիս, էութիւնս համայն անդգայ եղերական բալէններու ահաւոր ճնշումէն՝ տակաւին կը վայրէջ խոյարար քու չէն, քու լայնատարած ու ամպաբերձ դաշտերուդ դժայլելի կանաչութեանը մէջ:

Հոն հայրենական բաց — կապոյտ երկնակամարին տակ ծնունդ առաւ իմ կեանքս: Բնութեան դիւթիչ ու ազատ մթնոլորտին մէջ մանկութեան երջանիկ ժամեր ու տարիներ սահեցուցի, հրճուանքի, խրախճանքի անվերջ բալէներ ըմբոշխնեցի, ու հիմա հեռանալ...: Գահ մը յուզուած հայրենի գիւղիս փլատակներէն, կը յիշեմ անցնող տարիներու կեանքն ու յոյզերը, փառքն ու բարօրութիւնը, մերթ կ'անհամ խղճմտանքիս ձայներուն, որ տեւականօրէն կը բաբախեն սրտիս տակ:

Ու եւ տակաւին յամառ ու ջլապինդ փարած պաշտելի ծննդավայրիս սարէն, ժայռէն ու թուփերուն հիացումի անվերջ կարօտներ, ցանկութիւններ կը հայցեմ: Երեկոյեան վերջալոյսի դուռնատ ցոլքերուն ու հայրենական զուլ գիփիրներու ծփումին տակ գինով, անգամ մըն ալ եւ կը նայիմ սեւրակ ծննդավայրիս վրայ, որ վերջալոյսի անհատացող շողերուն տակ կը փայլի ադամանդի մը պէս ազատ ու թանկագին:

Ցուլիկ, գրեթէ լուռ կը բաժնուիմ Դասեմէն, վերադարձի քաղցրիկ յոյսով.

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Կարլ Մարքս

Մարտ 14ին Ռուսիա կը տօնէ Կարլ Մարքսի մահուան յիսնամեակը: Այս առթիւ կարմիր աշխարհի բոլոր պարբերականներն ու թերթերը լեցուն են Կարլ Մարքսի նուիրուած յօդուածներով:

Կարլ Մարքս ծնած է 1818 Մայիս 5ին Տրիրի մէջ (Գերմանիա): Հայրը, հրեայ, ուսեալ, փաստաբան, 1824ին քրիստոնեայ դարձած: Կարլ Մարքս կ'աւարտէ տեղւոյն վարժարանը, յետոյ կը մտնէ Պոնի եւ ապա Պերլինի համալսարանը: Կը նուիրուի իրաւաբանական, բայց մասնաւորաբար պատմական եւ փիլիսոփայական հարցերու ուսումնասիրութեան: Համալսարանը կը վերջացնէ 1841ին, երբ աւարտական ճառ մը կը գրէ Եպիկուրի փիլիսոփայութեան մասին:

Այդ շրջանին, Մարքս Հեգելեան էր: Կը տեղափոխուի Պոն եւ կ'աշխատի փրոֆէսէօրի պաշտօն մը ձեռք ձգել համալսարանին մէջ: Կառավարութիւնը այդ առեններ, սակայն, փրոֆէսէօրի իր պաշտօնէն զրկած էր Պէյէրբախը, որուն մասին մեծ համակրանք ունէր Կարլ Մարքս: Ուստի, վրդովուած, կը հրաժարի այդ մտադրութենէն: Կ. Մարքս դարձած էր Ֆէյէրբախեան (ձախ հեգելիզմ) եւ իր մտքերը կը զարգանային նիւթապաշտութեան ուղղութեամբ: 1842 Յունուարին, այս խմբակը Քոլոնի մէջ կը սկսի հրատարակել «Հռենոսի թերթը», որուն խմբագրութեան կը կոչուի Կ. Մարքս: Մարքս անած էր Ֆէյէրբախի գիրքերով. — Քրիստոնէութեան էութիւնը, Ապագայի փիլիսոփայութեան հիմնական սկզբունքները: Սակայն, Մարքս կը զգար, որ, պայքարի եւ վիճաբանութեան համար, անհրաժեշտ է գիտնալ եւ լաւ գիտնալ քաղաքական տնտեսութիւն: Ուստի, երբ մէկ տարի յետոյ կառավարութիւնը փակեց թերթը, Մարքս նուիրուեցաւ քաղաքական տնտեսութեան ուսումնասիրութեան: 1843ին Մարքս կ'ամուսնանայ, Կրէյցնախի մէջ, այն աղջկան հետ, զոր կը սիրէր դեռ պատանի: Այդ աղջկան անուն էր, որ Մարքսը ժամ առ ժամ կը կարդար... սիրային առանձնութեանը: Կինը կը պատկանէր ազնուական ընտանիքի:

Նոյն տարուան աշնան՝ Կ. Մարքս եկաւ Փարիզ, եւ Ա. Ռուգէի հետ հրատարակեց «Գերմանօ-Ֆրանսական տարեգիրքը», բայց լոյս տեսաւ միայն մէկ թիւ, որովհետեւ կարելի չեղաւ տարածել Գերմանիոյ մէջ եւ Մարքս տարակարծութեան մէջ էր Ռուգէի հետ: 1844ի աշնան Փարիզ կը հասնի նաեւ Էնգէլս, որուն հետ Մարքս պայքար կը մղէ proudhonisme-ի դէմ: (Այդ հասանքին դէմ իր քննադատութիւնները կը գտնէք փիլիսոփայութեան աղքատութիւնը գրքին մէջ, որ լոյս ընծայեց 1847ին):

Էնգէլսին հետ է, որ Մարքս կը մշակէ այն վարդապետութիւնը, որ վերջը իր անունը պիտի կրէր: 1845ին, Ֆրանսայի կառավարութեան թելադրանքով, Մարքս կը վտարուի Փարիզէն: Գաւ մը կը միայ Պրիւքսէլի մէջ: 1847ի գարնան՝ Մարքս եւ Էնգէլս կը յարին կոմունիստներու Միութիւն խմբակցութեան: 1847 Նոյեմբերին Լոնտոնի մէջ կը գումարուի այդ միութեան համաժողովը, որուն աշխատանքներուն գլխաւոր վարիչները կը դառնան Էնգէլս եւ Մարքս, եւ համաժողովին առաջարկութեամբ կը խմբագրեն կոմունիստ կուսակցութեան մանիֆեստը, լոյս տեսած 1848 փետրուարին: Փետրուարեան յեղափոխութեան ժամանակ (1848), Մարքս կը վտարուի նաեւ Պելճիքայէն: Կ'անցնի Փարիզ: Մարտի յեղափոխութենէն յետոյ, կ'անցնի Գերմանիա, եւ դարձեալ կը սկսի վարել Հռենոսի նոր Թերթը: Յեղափոխական իր յօդուածներուն համար կը դատուի 1849 փետրուարին, երբ ազատ կ'արձակուի, բայց Գերմանիայէն կը վտարուի դարձեալ նոյն տարին, մայիսին: Փարիզ կ'անցնի Լոնտոն, ուր կը մնայ մինչեւ իր մահը: Վտարանդի, եւ շարունակ պայքարի մէջ, նիւթական ծանր նեղութիւններու կը մատնուի: Դէշ օրեր կ'անցընէ իր ընտանիքին հետ Էնգէլսն էր, որ երբեմն՝ օգնէր: Եւ այդ օգնութեան շնորհիւ, Մարքս կրցաւ տալ իր հռչակաւոր Դրամագլուխը: Դրամագլուխն է համայնավարութեան Լոնտոնի մէջ քաշուած այդ օրերուն էր, որ պատրաստեց նաեւ Քաղաքատնտեսութեան քննադատութեան շուրջ գործը (1859): Դրամագլուխին առաջին հատորը լոյս տեսաւ 1867ին: 1864 սեպտեմբեր 28ին Լոնտոնի մէջ հիմը կը դրուի Առաջին Միջազգայինին (Բանուորներու միջազգային ընկերութիւն), որուն հոգին էր Կարլ Մարքս: Հեղինակը անոր բազմաթիւ բանաձեւերուն եւ յայտարարութիւններուն:

Մարքսի գլխաւոր ճիգն էր, այդ շրջանին, մէկ ճակատի վրայ բերել ընկերվարական պայքարի զանազան ուժերը (Մաձինի, Փրուտոն, Բակունին, անգլիական ազատական Թրէ-տ'իւնիոնիզմը, Լասալեան հոսանքը), կռուելով անոնց տեսութիւններուն դէմ՝ կ'աշխատէր կազմել բոլոր երկիրներու բանուոր դասակարգի միասնական ճակատ մը: Փարիզի Կոմունային անկումէն ետքը (1871), — այդ մասին կարդալ իրգիրքը, Քաղաքացիական պատերազմը Ֆրանսայի մէջ, — Առաջին Միջազգայինին պառակտումէն յետոյ, Մարքս հասկցաւ որ անհրաժեշտ էր տեղափոխութիւնը: 1872ին Հաագայի համաժողովը կ'որոշէ Միջազգայինի Գերագոյն Խորհուրդը փոխադրել Նիւ-Եորք:

Բոլոր այս աշխատանքները տըկարացուցին զինքը, չկրցաւ աւարտել Դրամագլուխը: 1881ին մեռաւ իր կինը: Երկու տարի յետոյ, Մարտ 14ին մեռաւ ինք եւս: Թաղուած է կ[illegible] մօտ, Լոնտոնի մէջ: Իր զաւակները ոմանք մեռան դեռ փոքր, խեղճութեան մէջ, իսկ երեք աղջիկները ամուսնացան ընկերվարականներու հետ: Այսպէս ծան[illegible] Լոնկէ թոռն է Կարլ Մարքսի:

Կը խօսինք դեռ Կարլ Մարքսի վարդապետութեան մասին:

Եգիպտական մեհ գրականութիւն

Ընորհիւ եգիպտագէտներու յամառ ջանքերուն, հետզհետէ լոյսին կը բերուին եգիպտական հին գրականութենէն նմոյշներ, որ տակաւին հիացում կը պատճառեն մեզի իրենց արուեստին գեղեցկութեամբ: Ծանօթ են Masperoի ֆրանսերէն, Brugschի, Dr. Kayserի, E. Roloffի գերմաներէն գործերը (այս վերջիններս գերմաներէնէ թարգմանուած են նաեւ ֆրանսերէնի): Աւելի նոր գործ մըն է A. Moretի գործը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ սիրոյ երգը:

Եգիպտական սիրային գրականութեան մէջ «քոյր» կամ «եղբայր» բառերը կը գործածուին ըսելու համար պարզապէս «սիրական» կամ «սիրուհի», ինչպէս սովորութիւն է ըսել նաեւ եբրայական գրականութեան մէջ:

Կ'լիջնիմ հոսաննն ի վեր... ուսիս վրայ եղէգներու խուրձ մը: Մեմփիս պիտի երթամ եւ պիտի ըսեմ Փթահին, ճշմարտութեան Աստուծոյն. «Քոյրս ինծի տուր այս գիշեր»: Գետը գինի է, եղէգները՝ Փթահ, Սեխմէտը՝ լոտոս, Եարիտ՝ կոկոն, Նէֆերթում՝ ծաղիկ: Ահա կը ծագի արշալոյսը: Մեմփիս պտղալից բաժակ մըն է, որ դրուեր է գեղեցիկ-դէմքով-Աստուծոյ առջեւ (կոչւի Փթահ):

Պիտի պառկիմ տանս մէջ, հիւանդ պիտի ըլլամ ինչպէս եթէ ծեծած ըլլային զիս, դրացիները տեսութեան պիտի գան: Այն ատեն իմ քոյրս ալ պիտի գայ անոնց հետ, եւ ան զիս բըժիշկներուն խնամքին պիտի յանձնէ, որովհետեւ անիկա գիտէ իմ ցաւս:

... Ահա կը տեսնեմ որ քոյրս կուգայ եւ իմ սիրտս կը երգուի: Բազուկներս կը բացուին ողջագուրելու համար զինք, սիրտս կը սարսռայ իր տեղը... երբ իմ սիրականս կուգայ իմ մօտս:

Երբ կ'ողջագուրեմ զինք եւ իր թեւերը կը բացուին շուրջս, ինծի այնպէս կը թուի թէ կը գտնուիմ անուշահոտութեանց երկիրը, Պունտ: Երբ կը համբուրեմ իր թերթերը եւ իր շըրթները կը բացուին բերնիս դէմ, ես կ'երջանկանա՞մ առանց գարեջուրի:

Եւ ահա բարոյախօսիչ հատուած մը.

— Զոյգ հացերը, զորս դուն կուտաս մօրդ, հետդ կրէ ինչպէս մայրդ իր հետը կը կրէր քեզ: Երբ դուն ծնար, ամիսներ յետոյ, ան քեզ տակաւին կը կրէր իր վզին վրայ, եւ երեք տարիներ շարունակ, իր ծիծը բերնիդ մէջ դրած էր: Ան երբեք չզզուեցաւ քու աղտեղութիւններէդ եւ երբեք չըսաւ — ինչու ըսեմ:

Ան քեզ առաջնորդեց դպրոց, երբ գիր սորվեցար, եւ ամէն օր կը սպասէր այնտեղ, հացն ու գարեջուրը հետըն առած: Երբ մեծնաս, քեզի կին մը առնես եւ քու տունդ ունենաս, դարձուր աչքերդ դէպի այն ժամանակը, երբ մայրդ ծնաւ քեզ: Արդե՞ք թէ մայրդ պատճառ մը չունենայ քեզ մեղադրելու, ոչ ալ ձեռքերը բարձրացընելու դէպի Աստուած: Եւ Աստուած չլսէ՞ իր տրտունջը:

հարցումները կը յանգին նոյն հետեւութեան, որուն հասած է Ռէժը առ [illegible] Բայց եւ այնպէս տարբերութիւն մը կայ այս երկու հեղինակներուն միջեւ. Կուրման մեր [illegible] գիտութեան յառաջդիմութեանց անտարբեր դիրք մը կը բռնէ, մինչեւ մեզաւորածութեան մեր ուսումը կը հետաքրքրուի միայն ու միայն այդ յառաջդիմութիւններով եւ իր հարցումները դրուած են այդ ուղղութեամբ:

Այսուհանդերձ մեզաններու մասին այդ հարցումները ինծի կը թելադրեն ուրիշ նման հարցումներ մարդուն մասին, որ օժտուած է իմացականութեամբ: Եւ այդ հարցումներուն հետեւութիւնը պիտի ըլլայ այն թէ մարդը շատ բարձր չէ մեզուէն, կամ, եթէ կ'ուզէք, մարդիկ եւս անխելք են: Հարցարանս չարահիւսուած է ճշգրտօրէն համաձայն Մէզաննէօվի հարցարանին. —

1— Ինչ որ կը կոչենք մարդկային իմացականութիւն, պէտք չէ՞ր որ տեսակէտէ սերնդագործութեան բնազդին, հիւանդութեանց պարզագոյն, եթէ կը փճանայ կիներու եւ այրերու առողջութիւնը, չթողլով որ սերունդը չառնեն:

2— Մարդկային իմացականութիւնը պէտք չէ՞ր, որ արգիլէր լքել հայրենի երկիրը, ի սէր անծանօթին եւ արկածախնդրութեան, կամ թափառութեան տենդէն տարուած, առանց նոյն իսկ մտածելու ընտանիքին ապագային մասին:

3— Մի՞թէ զաղթականները երբեմն չե՞ն հասատացուէր ապահովութեան դէշ պայմաններու մէջ, վարակիչ հիւանդութեանց նշաւակ, օրինակ ճահճային երկիրներու մէջ, ուր ջերմախտը կը սպառնայ փճացնել:

4— Ջե՞ն մարդիկ, ժողովուրդին ստորին խաւերէն, որոնք կը քամուին ոճիրներուն յարձակման տակ, երբ կարելի էր մաքրուիլ:

5— Պատերազմներու առեն, կռուողները, նոյն բանակին մէջ, սխալմամբ չե՞ն սպաններ զիրար, մէկը միւսը թշնամի կարծելով, հակառակ թշնամին ճանչնալու կատարելագործեալ միջոցներու գոյութեան, եւ այս՝ այնպիսի պարագաներու մէջ, երբ մեծ թիւով զինուոր կը պահանջուի:

6— Ծանր հիւանդութիւններու պարագային, մարդկային իմացականութիւնը կ'արգիլէ հիւանդին մօտիկ ազգականներուն կամովին խարուիլ յաւատառութեամբ մը, որ բնաւ հիմ չունի, կ'արգիլէ՞ տակաւին բժշկութեան դուռ յոյսն ունենալ, կրկնապատկել իրենց խնամքը մինչեւ վերջին վայրկեան:

7— Մարդկային իմացականութիւնը կը տարհամողէ՞ մեզ չըջապատել ամուլ կիները նոյն խնամքով եւ յարգանքով, որ կը տրուին ծնող կիներուն:

8— Մարդկային իմացականութիւնը եւ կը կեցնէ՞ մեզ գործածելէ ոգելից ըմպելիներ, քոքային, մորֆին, եւայլն:

9— Կը զգուշացնէ՞ մարդիկը անանելէ այնպիսի դէչ ահունդներով, որ կը ծախուին շուկաներու վրայ:

10— Կը թելադրէ՞ մարդկային ընկերութեան չպահել իր ծոցին մէջ մակարոյծ մարդիկ եւ կղմակերպութիւններ, ի վնաս արտադրող դասակարգին:

11— Կ'արգիլէ՞ չըննել այնպիսի ապառողջ բնակարաններ, որ, լոյսէ, օդէ եւ մաքրութենէ զրկուած, մեծ քաղաքներու բնակչութեան մէկ կարեւոր մասին առողջութիւնը կը խաթարեն:

12— Մարդիկ չե՞ն ենթարկուիր միթէ բազմաթիւ ազէտներու, որոնք կը վնասեն իրենց առողջութեան եւ գոյութեան, եւ ջարդ կը պատճառեն իրենց:

Ո՛չ, հակառակ այս բոլոր գիտողութիւններուն, ոչ մեզուները զրկուած են աստուածային իմացականութեան կայծէն կամ երկնային շունչէն, ոչ ալ մարդիկ: Բայց մարդը պէտք չէ ինքզինք նկատէ միակ արարածը, որ առանձնաշնորհեալն ըլլայ բնութեան, եւ այս՝ հակառակ գիտութեան, արուեստներու եւ քաղաքակրթութեան, որոնց հեղինակն է: Որովհետեւ բոլոր այդ յառաջդիմութիւնը պարզապէս փոքրիկ քայլ մըն է բաղդատմամբ այն յառաջդիմութեան, զոր կրնանք երեւակայել տիեզերքի անհունութեան մէջ:

Ռէժի ու Կուրման կը փութայ, իր գիրքին յաջորդ էջերուն վրայ, չափ մը դնելու մարդկային յանձնապաստանութեան՝ հետեւեալ տողերով. «Բայց մենք, որ կը տեսնենք մեզուներու իմացականութեան սահմանները, պէտք է տեսնենք նաեւ մեր մարդկային իմացականութեան սահմաններն ալ: Մարդկային իմացականութիւնն ալ ունի իր սահմանները: Կարելի է երեւակայել ուղեղներ, որոնք ալ, իրենց կարգին մեզ քննելով, ըսեն թէ մարդիկ ալ անխելք են: Սահմանափակ է ամէն իմացականութիւն: Այդպէս կը բացատրուի բախտը պատի մը դէմ, որ, ցաւ պատճառելով, կ'արթնցնէ գիտակցութիւնը: Շատ յենդանք մեզուներուն վրայ, որ երջանկօրէն կը լեցնեն իրենց կատարելագործեալ փեթակին փոփոխելի բջիջները: Թերեւս մենք ալ գերիներն ենք տիրակալի մը, որ մեզ կը վարէ եւկըչահագործէ, թէեւ երբեք ու միշտ չճանչնանք զայն»:

Այստեղ եւս ինծի համար հաճոյք մըն է հատուած մը մէջ բերել Ֆրանսացի մեծ գրագէտ մը, Անաթոլ Ֆրանսէն, որ օժտուած է ճկուն իմացականութեամբ մը եւ անհման հեգնանքով: Ա. Ֆրանս, Փոքրիկ Պետրոսը գրքին մէջ, խօսելով չան մը մասին, կը շօշափէ իմացականութեան եւ բնազդի նոյն հարցը.

«Եթէ Տէքարթ, հակառակ բոլոր երեւոյթներուն, ուզեց որ կենդանիները մեքենայ ըլլան, պէտք է ներել իրեն, որովհետեւ իր փիլիսոփայութիւնը այդպէս կը թելադրէ իրեն: Փիլիսոփայ մը միշտ պիտի ուզէ ենթարկել բնութիւնը, որ սաար է իրեն, այն դրութեան, որ կուտայ իրմէ: Հիմա Տէքարթի հետեւողներ չկան, բայց թերեւս կան մարդիկ, որ տակաւին կ'ըսեն թէ կենդանիները բնազդ ունին եւ մարդիկ՝ իմացականութիւն: Իմ մանկութեանս շրջանին, այսպէս կ'ուսուցանէին սովորաբար: Ցեխար խօսք: Կենդանիներն ալ ունին իմացականութիւն մը, որ կը նմանի մերինին, մերինէն տարբեր միայն գործարաններու տարբերութեամբ: Եւ այդ է, որ կը պահպանէ աշխարհը: Շունեբուն պէս, մենք եւս օժտուած ենք այդ խորախորհուրդ յատկութիւնով, անգիտակից իմաստութիւնով,— բնազդը, որ աւելի թանկագին է քան իմացականութիւնը, որովհետեւ առանց անոր՝ ոչ ծնունդը, ոչ ալ մարդը պիտի կարենային ապրիլ վայրկեան մը:

Կը հաւատամ, ինչպէս Լաֆոնթէն, որ աւելի արժէքաւոր փիլիսոփայ մըն է քան Տէքարթ, թէ կենդանիները, ժամանակ իրենց բնութեան մէջ, հոնարագէտ են եւ խելացի»:

Եւ քիչ մը աւելի անդին, կ'աւելցնէ. «Վերջապէս, ընտանի կամ վայրի, երկինքի, ցամաքի եւ ծովերու բոլոր կենդանիները, իրենց խորունկ հոգիին մէջ, մեզի պէս կը միացնեն բնազդը, որ աւելի ապահով առաջնորդ մըն է, իմացականութեան, որ կը մոլորեցնէ: Ահա թէ ինչու կենդանիները եւս կրնան սխալիլ ճիշդ մարդոց նման»:

ՎԱՀԱՆ ԹԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՏԻՏԱՂ

Գործէ քաշուած մեծ առեւտրականի մը կը պատմէին թէ այնինչ պարոնը թատերգութիւն գրելով մէկ միլիոն շահած է:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, ուրեմն մարդիկ կան որ գրելով միլիոն կը շահին:

— Այո՛, պարոն:

Առեւտրականը ուսերը թօթուելով:

— Ուրեմն փոխանակ ուրիշ գործով զբաղելու, ամէն մարդ թատերգութիւն պիտի գրէր, եթէ ձեր ըսածը ճիշդ ըլլար:

X

Երեսփոխան ընտրողը արտին մէջ կ'աշխատի, առանց խօսելու, իսկ երեսփոխանը սենեակին մէջ կը խօսի առանց աշխատելու:

Փէտրայի մէջ, փլատակներուն տակ թաղելով 200 հոգի: Պ'ըսուի նաեւ թէ քաղաքին երկու մզկիթներ բռնկած են: Մեծ խուճապ կը տիրէ Հոլիուտի մէջ, ուր հարիւրաւոր մարդիկ փողոց թափած են: Լոնկ Պիչի հետ հաղորդակցութիւնները խզուած են:

Գործառնութեանց տուրքին փոխարէն

Առեւտրական եւ արդիւնաբերական խորհրդակցութեանց կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով ելմտացոյցի նախարարին, կարգ մը պահանջներ ներկայացուց եւ մասնաւորապէս խնդրեց միօրինակ տուրք մը հաստատել փոխանակ գործառնութեանց տուրքին (chiffre d'affaires):

Նախարարը պատասխանեց թէ պիտի ուսումնասիրէ ներկայացուցած առաջարկները, եւ թէ նպաստեղէնի շատ մը ճիւղերուն համար պահանջուած բարեփոխումը գործադրման ճամբուն մէջ է:

Նոր խուզարկութիւններ Կրընոպլի դէպքին առթիւ

Կրընոպլի թերթերը կը գրեն թէ ընդհ. դատախազը ընկերակցութեամբ դատական պաշտօնեաներու եւ մասնագէտներու, ուրբաթ առտու խիստ խուզարկութեան ենթարկեց Սէն Մարթէնի հայկական սրճարանը: Սրճարանատէր Կիւրեղեան (կամ Կիւրքինեան) այս առթիւ բանտէն հանուելով, երկու ոստիկան ղեկավարներու ընկերակցութեամբ փոխադրուած էր իր սրճարանը: Լսուած ըլլալով որ փետր. 26ի հանդէսին երթալէ առաջ, կարգ մը Հայեր կրակ բացած էին այդ սրճարանին վրայ, փորձելու համար թէ իրենց ատրճանակները լաւ կը բանի՞ն, ընդհ. դատախազը կ'ուզէր ստուգումներ կատարել:

Դատախազը պարպել տալով սրճարանը, մանրամասն քննութիւն մը կատարեց ընկերակցութեամբ իր հետեւորդներուն: Սրճարանին տախտակամածին եւ խոհանոցին ձեղունին մէջ գտնուեցան գնդակի հետքեր: Երկու գնդակներ եւս գտնուեցան, երկուքն ալ 6·35 միլիմեդրնոց: Այն տախտակները որոնց վրայ գնդակի հետքեր կային, հանուեցան եւ յանձնուեցան մասնագէտի մը:

Երբ դատախազը վերջացուց իր գործը, հարցաքննիչ դատաւորը սկսաւ հարցաքննել Կիւրեղեանը, որ ուժգնօրէն յայտարարեց թէ անմեղ է եւ իր պատիւին վրայ երդում ըրաւ թէ որ եւ է գնդակ չէ արձակուած սրճարանին վրայ: Այս առթիւ լսուեցան քանի մը Հայերու վկայութիւնները: Բոլորն ալ պնդեցին թէ հանդէսին նախընթաց օրը կամ նոյն օրն իսկ, իրենց կարգ մը հայրենակիցները սրճարանին մէջ փորձած էին իրենց զէնքերը:

Կէս օրին գործողութիւնը վերջացաւ եւ Կիւրեղեան նորէն փոխադրուեցաւ Սէն Ժոզէֆի բանտը:

Կէսօրէն յետոյ, ոստիկանական տեսուչ Պ. Վաթսա լսեց շատ մը վկաներ եւս, որոնց յայտարարութիւնները պիտի ստուգուին կէտ առ կէտ:

Տէր եւ Տիկին Հրաչեայ Տէր-Բարսեղեան (Մարսէյլ), Վազգէն Տէր Բարսեղեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Արաքսի Տէր-Բարսեղեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Նարինեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ժամկոչեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Հաճի Մաքսուտ Կոստանեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Ալեքսանեան եւ որդիք (Մարսէյլ), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՀԱՆԸՄ ՆԱՐԻՆԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ ՔԷՇԻՇԵԱՆ, Թալաս)

դառնագէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 9 Մարտ, Հինգշաբթի օր, 54 տարեկան հասակին մէջ, կաթուածի հետեւանքով:

ԾԱՆՕԹ. — Մասնաւոր մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) • R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՄԱՐՏ 1933

14 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 21.6

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆՆ Է ՈՐ ԿԸ ՀՆՉԵՆՔ

Ուրբաթ եւ շաբաթ, լայն քաղուածքներ տուինք երկու Ֆրանսերէն թռուցիկներէ, որոնք ոչ միայն արիւն կը պղտորեն, այլեւ կը պատրաստեն գործի վերածել խօսքերը:

Այդ թռուցիկներու [illegible], եւ համայնավար «Իւմանիթէ»ի [illegible] մէկ-մէկ օղակներն են դաւադրական հանգոյցի մը, որ պէտք է քակուի իր բոլոր ծայրերով:

Մեզի համար գաղտնիք չեն հայ կարմրուկներու եւ Հօկի խըլ[illegible] դաւերը: Եւ նորութիւն չէ իրենց գործակցութիւնը՝ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան զանազան հաստատութիւններուն հետ:

Ոչ միայն «աշխուժացեալ են» մեր կարմիր աքլորները, այլեւ կը ձգտին բարձր քաղաքականութիւն մշակել, օգտագործելով նոյնիսկ... Ֆրանքօ-ռուս ոչ-յարձակման դաշինքը:

Ու կը պահանջեն — անշուշտ Ֆրանսերէն եւ Ֆրանսացիներու [illegible] — երկրէն վտարել «հայ սպիտակ պահակները», «հայկական բուրժուազիի պահապան շուները»: Ուրիշ խօսքով, «Դաշնակցականները», որ կը կազմեն «ահաբեկչական ճշմարիտ կազմակերպութիւն մը»:

Աւելի սրելու համար արիւնածարաւ ախորժակները, անոնք թաւագիր տառերով ըսել կու տան թէ՝ Դաշնակցականները «իրենց զէնքը կ'ուղղեն ոչ միայն հայ աշխատաւորներուն, այլեւ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ»:

Ու վերջապէս, Դաշնակցութիւնը ներկայացնելով իբրեւ հակայեղափոխական եւ ֆաշական, այդ դիմակաւոր թշուառականները կ'ուզեն ապացուցանել թէ մեր կուսակցութիւնը... պատերազմ կը սարքէ Խորհրդային Միութեան դէմ: Հետեւաբար եւ բնականաբար...

Կորկուլովի դէպքն անգամ, որ կսկծալի ողբերգութիւն մըն է իրենին, դարձած է թանկագին դրամագլուխ՝ դաւադիրներուն համար:

Տեղական թերթ մը, «Լա Տէփէշ Տոֆինուազ», աջէն ձախէն քաղուած տեղեկութիւններով, կ'ուզէ միեւնոյն տպաւորութիւնը ձգել: Այսինքն, Դաշնակցութիւնը ներկայացնել իբրեւ ահաբեկչական կազմակերպութիւն մը.

Խմբագրութիւնը ինքն ալ համոզուած չէ իրեն հաղորդուած տեղեկութեանց վաւերականութեան, եւ իր «Գրուածներու» շարքին մէջ կը ծանրանայ միայն մէկ մարդու վրայ, «որ կը փնտռուի». Բայց, մարտ 7ին նորէն իր սլաքները կ'ուղղէ «Դաշնակ»ներուն դէմ, հետեւեալ երկաթագիր խորագիրներուն տակ.

— «ՎԻԷՆԻ, ՏԷՍԻՆԻ, ԼԻՈՆԻ ԵՒ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՆ ԵՆ ՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՑԱՐՈՒՑԻՆ»:

Միամտութիւն պիտի ըլլար փնտռել աղբիւրը այս տեղեկութիւններուն: Կը բաւէ ըսել թէ՝ մեր հակառակորդները «Հարուածային» աշխատանքի ձեռնարկած են, ոչ միայն Դաշնակցութիւնը վարկաբեկելու, այլեւ օրինական հետապնդումներ յարուցանելու համար անոր դէմ, իբրեւ սպառազէն եւ դաւադիր ուժ:

Մեր յիշած օրինակները մէկ մասն են միայն ամբողջ ծրագրի մը, որ կը ներշնչուի Երեւանէն:

Կարելի էր բազմաթիւ փաստեր յիշել, ապացուցանելու համար մեր այս մեղադրանքը:

Ահաւասիկ հատ մը եւս:

Ա. Խանջեան, Երեւանի Ստալինիկը, կ'աղաղակէր Լէնինի մահուան տարեդարձին առթիւ արտասանուած ճառի մը մէջ (22 յունուար).

— «Հարուածելով Դաշնակներին, քայքայելով հայ բուրժուազիայի այդ կուսակցութիւնը, ջախջախելով խորհրդային հայրենիքի բոլոր դիմակաւոր եւ անդիմակ թշնամիներին մինչեւ վերջը.— միայն այս պայմանով է, որ արտասահմանի հայ աշխատաւորները իրաւունք կ'ունենան բաց ճակատով կանգնել խորհրդային հայրենիքի կողքին, նրա կարմիր դրօշակի տակ, որպէս խորհրդային հայրենիքի իրական զինակիցները»: («Խ. Հ.» 26 յունուար 1933):

Ու այս ճառէն քանի մը օր յետոյ, «Խորհրդային Հայաստան»ը յաղթապէս կը շեշտէր, ընդարձակ ուսումնասիրութեան մը մէջ.

— «Ուժեղանում է Դաշնակցութեան քայքայման պրոցեսը: Աճում է շարքայինների դժգոհութիւնը կուսակցութեան ղեկավարութեան դէմ: Իսկ մի կողմից գաղութահայերի աշխատաւոր մասսաները համախմբւում են կոմունիստական կուսակցութեան շուրջը, ազատագրուելով նացիոնալ-շովինիստական հաշիշից»: (29 յունուար):

Յիշե՞նք, նորէն հանգուցեալ Արշաւի, Հօկի փարիզեան օրկանին աւետաբե՞ր ազդարարութիւնը.

— «Հայկական գաղութները խորապէս պառակտուած են: Այդ մեր պարծանքն է: Առանց կեղծ համեստութեան, Հայաստանի խորհրդայնացման 13րդ տարուան շէմքին, կարող ենք հպարտանալ որ ցարդ ձեռք բերուած արդիւնքը. Մեր կատարած նուաճումները պատուաբեր են: Տակաւին շատ աշխատանք կայ կատարելիք. Անհրաժեշտ է կրկնապատկել եւ եռապատկել ճիգերը»: (17 դեկտեմբեր 1932)

Եւ հիմա թոյլ տուէք հարցնել բոլոր անոնց որ մտահոգ են գաղութներու խաղաղութեան եւ փրկութեան համար.

— Այս ճառերն ու յօդուածները ո՛ր եւ է բան կը խօսի՞ն ձեզի: Գո՞հ էք այս երեւոյթներէն:

Եւ երբ այսպէս կը յարդարուի ճակատը, ինչո՞ւ կը զարմանաք որ հակազդեցութիւնն ալ կը դառնայ նոյնքան անխուսափելի:

Ո՞վ արդարացուց այս կամ այն եղբայրասպան դէպքը:

Որո՞ւ հաճոյք պիտի կրնար պատճառել ո՛ր եւ է ընդհարում, արիւնալի կամ անարիւն:

Բայց, դիւրի՞ն է իմաստուն երեւալ դէպքին ծագումէն յետոյ:

Բուն իմաստութիւնը այն է որ, ըմբռնենք թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ, ի՛նչ դաւեր կը սարքուին ներսէն եւ դուրսէն — աջակցութեամբ օտարներու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նոր դրամ կը հանուի Ամերիկայի մէջ

Մաս մը դրամատուններ վերաբացուեցան երէկ

Մ. Նահանգներու Երեսփ. Ժողովը 138ի դէմ 266 ձայնով քուէարկեց օրինագիծ մը, որուն համաձայն 500 միլիոն խնայողութիւն կը կատարուի [illegible] մէջ: Այս օրէնքով 383 միլիոն տոլար կը խնայուի նախկին պատերազմիկներու յատկացուած թոշակներէն եւ դեղի ծախքերէն: (Տարին իրր 900 միլիոն տոլար կը ծախսուի նախկին պատերազմիկներուն համար):

Օրէնքին երկրորդ մասը 117 միլիոն տոլար կը զեղչէ պետական պաշտօնեաներուն թոշակը:

** Երէկ, երկուշաբթի, բացուեցան Դաշնակցային Պահեստի դրամատուները: Այսօր կը բացուին անոնք որ կապ ունին Հաշուեյարդարի Գրասենեակներուն հետ. իսկ վաղը պիտի բացուին մանր դրամատուները: Այս գործողութիւնը աստիճանաբար կը կատարուի, որպէս զի ժամանակ ունենան ամբողջ երկրին մէջ տարածելու նոր դրամը:

Վաղը, չորեքշաբթի, շրջաբերութեան պիտի հանուին երկու տեսակ գանձատոմսեր, որոնց համագումար արժէքն է 800 միլիոն տոլար: Այս գանձատոմսերը անհրաժեշտ են, վճարելու համար պայմանաժամը լրացած պարտաթուղթերու փոխարժէքը (695 միլիոն տոլար) եւ ընթացիկ ծախքերը (59 միլիոն տոլար): Գանձատոմսերու առաջին շարքին համար տոկոս պիտի վճարուի հարիւրին 4, երկրորդին՝ հարիւրին 4ուկէս: Այս գործողութեամբ, կարճ պայմանաժամով պարտքերու գումարը կը բարձրանայ 6,484,146,100 տոլարի, իսկ հանրային պարտքը՝ 21,044,729,200 տոլարի:

** Վերջին հեռագրի մը համաձայն, արդէն բացուած են Ֆէտըրէլ Րիզըրվի 12 դրամատուները եւ անոնց 25 մասնաճիւղերը, ինչպէս եւ 300 առողջ դրամատուներ:

Գ. Ռուզվէլթի ծրագրով, Մ. Նահանգներու 20,000 դրամատուներէն հինգ հազարը վերջնապէս պիտի փակուին, տասը հազարը պիտի կրնան վերաբացուիլ կատարեալ վերակազմութենէ մը յետոյ եւ կառավարութեան աջակցութեամբ, իսկ հինգ հազարը իրենց գործառնութիւնները պիտի վերսկսին այս շաբթու իսկ:

Կայս. եւ Հիթլէրեան դրօշը Գերմանիոյ մէջ

Կիրակի օր ամբողջ Գերմանիոյ մէջ կատարուեցաւ պատերազմի զոհերու սգահանդէսը: Ամէն կողմ պարզուած էր կայսերական դրօշը: Այս առթիւ, Հինտէնպուրկ յայտարարութիւն մը հանեց, ուր կ'ըսէ.

— «Այսօր երբ Գերմանիոյ ամէն կողմը կէս պարզուած են նախկին սեւ-ճերմակ-կարմիր դրօշները, պատուելու համար պատերազմի զոհերը, կը վճռեմ որ վաղուընէ սկսեալ եւ մինչեւ դրօշի հարցին վերջնական կարգադրութիւնը, քով քովի պարզուին սեւ-ճերմակ-կարմիր դրօշը եւ խաչակիր դրօշը (Հիթլէրական): Այս դրօշները միութեան գիծ մը կը կազմեն գերմանական կայսրութեան փառաւոր անցեալին եւ գերման ազգին յաղթական վերածնութեան միջեւ: Անոնց միացումը պիտի մարմնացնէ պետութեան զօրութիւնը եւ գերման ժողովուրդին բոլոր տարրերուն սերտ հաղորդութիւնը: Զինուորական շէնքեր պիտի պարզեն միայն պատերազմական դրօշը»:

Այս յայտարարութիւնը կարդալէ յետոյ, Հիթլէրն ալ իր կարգին կոչ ուղղեց իր ընկերներուն եւ զինուորներուն՝ որպէս զի կարգապահ մնան առանց վրէժխնդրութեան եւ կայր հնազանդութեամբ: «Այսօրուընէ սկսեալ Գերմանիոյ գործադիր իշխանութիւնը կը գտնուի ազգային կառավարութեան ձեռքը: Այժմ կը սկսի նոր շրջանը: Ժամն է մաքրագործելու պետութիւնը եւ վերահաստատելու բարեկարգութիւնը: Ընկերներ, դուք 14 տարի պայքարեցաք Գերմանիոյ համար: Այսօր պաշտօնապէս կը ճանչցուի մեր պայքարի դրօշը: Մեր յաղթանակը այնքան մեծ է որ, չենք կրնար վրէժխնդրութեան գձուձ բաղձանք մը սնուցանել: Եթէ վերականգնումի թշնամիները ո՛ր եւ է դիմադրութիւն փորձեն, կառավարութիւնը պիտի կրնայ անմիջապէս ոչնչացնել զայն եւ դուք պիտի ստանաք անհրաժեշտ հրամանները: Բայց, զգուշացէք լրտեսներէն եւ խառնակիչներէն զորս համայնավարները մացուցած են մեր շարքերուն մէջ եւ զորս պիտի կրնանք հեռացնել արագօրէն»:

** Խորհրդարանը կը բացուի մարտ 21ին, բայց հրաւէր չէ ուղղուած համայնավար երեսփոխաններուն, որոնք 81 հոգի են: Հրաւէր չէ ուղղուած նաեւ Փրուսիոյ Երեսփ. Ժողովի համայնավար անդամներուն (63 հոգի):

** Խռովութիւնները կը շարունակուին զանազան քաղաքներու մէջ: Քիլի մէջ Հիթլէրականները ընկերվարական փաստաբան Շփիկէլի տունը երթալով, վար կանչեցին: «Ոստիկանութիւնն է, բացէք», կը պոռային: Փաստաբանը վար իջաւ հակառակ կնոջը աղաչանքներուն, եւ գնդակի փոխեցաւ երկու անծանօթներու կողմէ:

Հակահրէական ցոյցերն ալ կը շարունակուին զանազան քաղաքներու մէջ: Հիթլէրականները կոխելով հրէական վաճառատուները, թոյլ չեն տար որ գնումներ ըլլան:

** Կառավարութիւնը որոշեց Ազգային Քարոզչութեան (պրոպականտ) Նախարարութիւն մը հաստատել եւ այդ պաշտօնին կոչել հիթլէրական ականաւոր գործիչ մը, Կոպէլս:

35 պաշտօնեաներ գնդակահարուած

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ Ջեկային պաշտօնական մէկ զեկոյցը, որուն համաձայն գնդակահարուած են 35 պետական պաշտօնեաներ, զանազան նախարարութիւններէ: Անոնք ամբաստանուած են թէ «հակայեղափոխական վնասարարութիւն կատարած են Ուկրայնայի, հիւսիսային Կովկասի եւ Սպիտակ Ռուսիոյ գիւղատնտեսութեան մէջ: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ մեղադրեալները մեքենաներ փճացուցած, ցանքը խանգարած եւ ուրիշ վնասներ պատճառած են, կացութիւնը ծանրացնելու եւ սով առաջացնելու համար:

Վճիռը գործադրուած է անմիջապէս: Մահապարտներուն մէջ կը գտնուին Ռուսներ, Լեհեր, Հրեաներ եւն.: Ուրիշ 22 հոգի դատապարտուած են տասը տարի բանտարկութեան, իսկ 18 հոգի՝ ութ տարի:

** Մոսկուայի Ջեկան կոխելով անգլիական Վիքըրս տան ներկայացուցիչին բնակարանը, ձերբակալեց չորս անգլիացի եւ չորս ռուս պաշտօնեաներ: Այս առթիւ գրաւեց նաեւ շատ մը թուղթեր:

ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼ ՎՐԱՆԱԲԱՂԱՔԷՆ

(Արտատպուած՝ Photo Monde et Faits - Divers շաբաթաթերթէն, որ այս առթիւ թղթակցութիւն մըն ալ հրատարակած է)

Կիւլպէնկեանի խորհրդաւոր դերը մեծ պատերազմին

Ծանօթ ռուս գրիչ մը, Ա. Լուկին, ուշագրաւ յօդուածի մը մէջ, որ կը վերաբերի բոլշեւիկներու արդեգրած քաղաքականութեան նենգութիւններու հարցին, կը յիշատակէ, ի միջի այլոց, հետեւեալ փաստաթուղթը. («Պոսլ. Նովոսթի», Փարիզ, 1933 մարտ 10).

— «Այդ օրերուն (ՅԱՌԱՋ.— 1916ի սկիզբը) կը զուգադիպի Թուրքիոյ կողմէ անջատ հաշտութիւն կնքելու համար կատարուած առաջին փորձը: Փարիզի ռուսական գնդապետ Իգնատիեւը կը հեռագրէ Պետրոգրադ, արտաքին նախարար Սազոնովին.

«Պատճէնը Լոնտոն: Տեղւոյս ելմտագէտներէն քանի մը հոգի — ամէնէն պատուական եւ ամէնէն աւելի Ռուսիոյ նուիրուած մարդոցմէն — իմ ուշադրութիւնը հրաւիրեցին երիտասարդ-թրքական կառավարութեան նախկին խորհրդական լոնտոնաբնակ հայ Կիւլպէնկեանի վրայ, մարդու մը, որ հաւանաբար պիտի յօժարէր կաշառել քանի մը թուրք [illegible] գործիչներ, անոնց օգնութեամբ Պոլսոյ մէջ յեղաշրջում մը կատարել կարենալու համար ի նպաստ Համաձայնականներու: Կիւլպէնկեան 25 միլիոն ստեռլինի հարստութիւն ունի եւ գլխաւոր բաժնետէրն է հոլանտական նաւթային ընկերութեան: Անիկա մերձաւոր յարաբերութեանց մէջ է իր մէկ ցեղակցին հետ, որ կը բնակի Ռուսիա: Այս տեղեկութիւնները հաղորդող ելմտագէտը կը յայտնէր, որ ինք հնարաւորութիւն չունի անմիջականօրէն բանակցութեանց մտնելու Կիւլպէնկեանի հետ»:

Ի պատասխան այս հեռագրին, Սազոնով կը հեռագրէ Լոնտոն, դեսպան Բենկէնդորֆին.

— «Պատճէնը Փարիզ: Կը պատասխանեմ Իգնատիեւի թիւ 91ի հեռագրին: Թերեւս բրիտանական կառավարութիւնը փափաքէր օգտուիլ ֆրանսացի ելմտագէտներու տուած խորհուրդէն: Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած ամէն խռովութիւն պիտի դիւրացնէր մեր հետապնդած նպատակը»:

Պոլսոյ Քաղաքապետութիւնը կը պատրաստուի ծախել Բանկալթիի գերեզմանատունը

Պոլսոյ քաղաքային Դ. [illegible] տակէ առաջ որոշած էր թէ Բանկալթիի Հայոց գերեզմանատունը պէտք է քաղաքապետութեան փոխանցուի իբր լքեալ, եւ Պատրիարքարանի փաստաբաններն ալ Վ. ատեանին դիմած էին, խնդրելով որ բեկանէ այս որոշումը:

Վճռաբեկը մարտ 4ի նիստին բեկանած է այդ որոշումը եւ արդիւնքը հաղորդած է քաղաքապետութեան փաստաբաններուն, որոնք ներկայ էին նիստին: Պատրիարքարանի փաստաբանները կը բացակայէին:

Իր վճիռին մէջ, Վճռաբեկը կ'ըսէ թէ Պատրիարքարանը իրաւասու չէ դատ բանալու այդ գերեզմանատան համար, նկատելով որ այդ հողը բարեգործական հաստատութեան «ագար» չէ, եւ հետեւաբար կարելի չէ հոն կիրարկել Բարոյական անձնաւորութեանց օրէնքին Դ. յօդուածը:

«Ագշամ» կ'ըսէ թէ այս բեկանումէն յետոյ այլ եւս ո եւ է արգելք չկայ եւ քաղաքապետութիւնը կը կարծէ թէ պիտի կարենայ գրաւել ոչ միայն գերեզմանատունը, այլ եւ Պատրիարքարանին կողմէ առուած 20,000 ոսկիի երաշխաւորութեան գումարը:

Վճիռը երբ իրենց հաղորդուի, Պատրիարքարանի փաստաբանները 15 օրուան ընթացքին որոշումի սրբագրութիւն (թասհիհը գարար) պիտի պահանջեն, որովհետեւ խնդրոյ առարկայ յօդուածին մէջ «ագար»ի բառը չկայ, այլ «կայրը մէնգուլ մալլար» (անշարժ ինչքեր) բացատրութիւնը: Արդէն, նոյն այդ յօդուածին վրայ հիմնուած, Պոլսոյ դատարանը առաջ ընդունած էր թէ հայ համայնք մը կայ եւ պատրիարքն ալ իբրեւ «միւթէվէլլի» իրաւունք ունի դատ բանալու:

** Թուրք թերթ մը կը գրէ թէ Վճռաբեկին որոշումները ստանալուն պէս, քաղաքապետութիւնը Թափուի վարչութեան պիտի դիմէ, գերեզմանատան սեփականատիրութեան թուղթերը ստանալու համար. Անմիջապէս յետոյ մասերու պիտի բաժնէ գերեզմանատունը եւ պիտի ծախէ:

Հօյպունի ներքին վէճերը

Մարտինի «Հալքըն Սէսի» թերթը կը գրէ. — Պառակտումը կը շարունակուի Սուրիոյ Հօյպունի վարիչներուն մէջ: Հաճօ կը պահանջէ որ Պէտիրխանի Սիւրէյեա եւ վերադարձնէ իր ծախսած 800 հնչուն ոսկին. Միեւնոյն ատեն կ'ուզէ որ երեւան հանուի Հօյպունի պիւտճէին հազար ոսկիի բացը:

Պէտիրխաններ եւ Ճէմիլ փաշազադէները, ասոր վրայ կ'ըսեն թէ այդ դրամները քարոզութեան պիտի յատկացուին Արեւելեան Նահանգներու մէջ, խռովութիւն յարուցանելու համար: Հաճօ կ'աշխատի համոզել թէ այլ եւս անկարելի է խռովութիւն յարուցանել Թուրքիոյ մէջ, բայց չի յաջողիր: Ասոր վրայ կը հեռանայ Հօյպունէն:

Իպրահիմ փաշա զադէ Հալիլ պէյ, որ երեսփոխան ընտրուած է Սուրիոյ խորհրդարանին, իր ընկերներէն կ'արհամարհուի, որովհետեւ խառնուած է Էլճէզիրէի մէջ քիւրտական պետութիւն մը հիմնելու գործին: Հալիլ պէյի միակ նպատակն է պահել իր երեսփոխանութիւնը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՌԱՋԻՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

«Խ. Հ.»ի յունուար 26ի թիւին մէջ՝ երեսուն սիւնակների վրայ, փռուած է Աղասի Խանջեանի ընդարձակ զեկուցումը՝ հնգամեակի արդիւնքների մասին։ Խորհրդային Հայաստանի վարիչների համար, այդ արդիւնքները բնորոշում են որպէս «սոցիալիստական հնգամեակի յաղթանակ»։ Պէտք է ծանօթանալ այդ «յաղթանակին» եւ քննութեան առնել մեր երկրի տնտեսական արդի վիճակը։

1923—28 թիւերին, հինգ տարուան ընթացքում, Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան հիմնական «ներդրումները» կազմել են 69 միլիոն ռ. գումար։ Համաձայն հնգամեայ ծրագրի, ենթադրւում էր ներդրումների գումարը հասցնել 267 միլիոն ռ.։ Այնինչ 1928—32 թիւերին, չորս եւ մէկ քառորդ տարում, ներդրումներ եղած են 311 միլիոն ռ.։ Ծրագիրը գերակատարուել է 18 տոկոսով։

Առաջին հնգամեակում Հայաստանում գործարկուել են 22 նոր արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ եւ վեց նոր հիդրոկայաններ՝ Իջեւանի, Դիլիջանի, Գորիսի, Լենինականի, Զորագէսի եւ Երեւանի երկրորդ կայանը։ Հնգամեակի ընթացքում կառուցուել եւ գործարկուել են Լենինական – Արթիկ, Արթիկ – Մահմուդջուղ, Ղափան – Միջնաւան եւ Անի – Պէմզա երկաթուղագծերը։ 1927–28 թուի վարձով աշխատողների 45,400 հոգու քանակը՝ ներկայումս հասել է 98,600 հոգու։ Բանւորների աշխատավարձը հնգամեակի չորս տարում աճել է 183 տոկոսով։

Գիւղատնտեսութեան հիմնական ներդրումների հնգամեայ ծրագիրը չորս ու մէկ քառորդ տարում գերակատարուած է 18 տոկոսով, ջրային տնտեսութեանը՝ 6 տոկոսով ցանքերի ընդհանուր տարածութիւնը հնգամեակի չորրորդ տարում կազմում է մօտ 400 հազար հեկտար, 1927 թ. 322 հազար հեկտարի փոխարէն։ 1928 թուի 179 տրակտորի (մեքենաշարժ արօր) փոխարէն՝ 1932 թ. կար 520 տրակտոր. Գիւղատնտեսական մեքենաների ներմուծման հնգամեայ ծրագիրը գերակատարուած է 92 տոկոսով։ Գիւղական տնտեսութիւնների 38 տոկոսը համախմբուած է կոլխոզների ... մէջ եւ կազմակերպուած են 61 խորհրդային տնտեսութիւններ։

Ելնելով Խանջեանի վիճակագրութիւնից, պէտք է եզրակացնել, որ, իրօք, Հայաստանի տնտեսութիւնն առաջին հնգամեակում հսկայական յառաջդիմութիւն է ունեցել։ Սակայն, Հայաստանի տնտեսութեան իրական վիճակն ըմբռնելու համար միայն այս թուերը բաւական չեն։ Անհրաժեշտ է աւելի մօտից ծանօթանալ երկրի տնտեսական կացութեան հետ եւ, որ գլխաւորն է, կարդալ ու հասկնալ խորհրդային վիճակագրական թուերը։

Համաձայն Խանջեանի տուեալների, Հայաստանի արդիւնաբերութեան ընդհանուր արտադրանքի հնգամեայ ծրագիրը կատարուել է մօտ 85 տոկոսով։ Մենք տեսանք, որ ներդրումների ծրագիրը գերակատարուել է 18 տոկոսով, իսկ արտադրանքի ծրագիրը թերակատարուել է 15 տոկոսով։ Հետեւաբար, Հայաստանի տնտեսութեան արդիւնաբերական ճիւղը առաջին հնգամեակում ունեցել է 33 տոկոսի բաց։

Ետոյ, Խանջեանը հպարտօրէն յայտարարում է, որ Հայաստանը գիւղատնտեսական երկրից արդէն դարձել է արդիւնաբերական – գիւղատնտեսական երկիր եւ արդիւնաբերական արտադրանքի տեսակարար կշիռը ժողովրդական ընդհանուր տնտեսութեան մէջ, գիւղատնտեսական արտադրանքի նկատմամբ, հնգամեակի չորրորդ տարում հասել է 52,4 տոկոսի (1927—28 թ. 29 տոկոսի փոխարէն)։ Ի հարկէ, Աղասի Խանջեանը պարծենալու իրաւունքը կ'ունենար, եթէ տոկոսային այդ յարաբերութիւնը տեղի ունենար գիւղատնտեսութեան զարգացման հետ զուգընթաց։

Սակայն, հողժողկոմ Գ. Եսայեանի զեկուցումից («Խ. Հ.», 1932 թ. հոկտ. 15) մենք գիտենք, որ բերքատուութիւնը հնգամեակի ընթացքում ահռելի չափերով նուազել է։ Հնգամեակից առաջ, մէկ հեկտար հողից ստացւում էր՝ հացահատիկ 9,5, գետնախնձոր 99,9, բամպակ 11,6 եւ խաղող 89 կենդինար։ Իսկ հնգամեակի վերջին տարում (1932 թ.), մէկ հեկտարից ստացուել է՝ հացահատիկ 5, գետնախնձոր 74, բամպակ 6 եւ խաղող 41 կենդինար։ Այսպիսով, հնգամեակի ընթացքում բերքատուութիւնն ընկել է՝ հացահատիկի եւ բամպակի 45, գետնախնձորի 25,9 եւ խաղողի 60 տոկոսով։ Միջին հաշուով, ընդհանուր բերքատուութիւնը նուազել է 44 տոկոսով։

Խանջեանը լռութեամբ է անցնում գիւղատնտեսական ընդհանուր արտադրանքի թուերի վրայից, ենթադրելով, որ վիճակագրական խարդախութիւններով աշխարհը կը զարմացնէ։ Զուր ջանք, որովհետեւ թուաբանական պարզ հաշիւն ասում է, որ Հայաստանի արդիւնաբերութեան տեսակարար կշիռը բարձրացել է 52,4 տոկոսի պարզ այն պատճառով, որ հնգամեակի ընթացքում ահռելի չափով ընկել է գիւղատնտեսական ընդհանուր արտադրանքի քանակը։

Եւ այդ անկումը տեղի է ունեցել, երբ գիւղատնտեսութեան հիմնական ներդրումների ծրագիրը գերակատարուել է 18 տոկոսով, 341 նոր տրակտորներ են ստացուել, գիւղատնտեսական մեքենաների ներմուծումը գերակատարուել է 92 տոկոսով, իսկ ջրային տնտեսութեան ծրագիրը՝ 6 տոկոսով։ Եւ այս աղաղակող փաստերը ձեռքի տակ ունենալով, իրաւունք չունի՞նք յայտարարելու, թէ հնգամեայ ծրագրի կիրառումը կործանարար եղաւ Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան համար, քանի որ հողագործական Հայաստանի գիւղատնտեսական տնտեսութիւնը հիմնովին քայքայուեց։

Որքան էլ որ Խանջեանը կ'ուզէ ըստահակի պէս թող փողոցային հայհոյանքներ ուղղէ դաշնակցական քննադատների հասցէին, սակայն, փաստերի լեզուն աւելի զօրաւոր է, մանաւանդ, որ առնուած են խորհրդային թերթերից։

Խորհրդային հնգամեակը հիմնական երկու թերութիւններ ունի։ Նախ, որպէս երկրի ողջ տնտեսութեան մենատէր վարող, համայնավար կուսակցութիւնը բոլոր հնարաւորութիւններն ունի տնտեսական ու ֆինանսական միջոցները կեդրոնացնելու որոշ ուղղութեամբ եւ առանձին զարկ տալու տնտեսական այս կամ այն ճիւղին։ Ծրագիրներ կազմելիս, երբեք չեն առաջնորդւում երկրի տնտեսական ընդհանուր շահերով եւ ի նկատի են առնում միմիայն կուսակցական ... որոշումները։ Այս որոշումները գործադրելու եւ իրականացնելու համար իշխանութիւնը դիմում է բոլոր միջոցների եւ հարկադրում ժողովրդին իր ուժերէն վեր զոհաբերութիւններ առանձնել։ Փոխանակ տնտեսութիւնը զարգացնելու համաչափ ու աստիճանաբար, մէկ կողմից հսկայ հիդրոկայաններ ու գործարաններ են կառուցւում եւ միւս կողմից քայքայւում գիւղական տնտեսութիւնը։ Այսպէս է Հայաստանի վիճակը։

Երկրորդ, համայնավարներն ընկած քանակի յետեւից, անտեսում են որակի, ինքնարժէքի եւ արտադրանքի խնդիրները։ Ինքը Խանջեանն էլ խոստովանում է, որ այդ տեսակէտից դրութիւնը Հայաստանում բաւարար չէ։

«Շատ անգամ, ասում է նա, արտայայտւում էր այն երեւոյթը, երբ տնտեսական ձեռնարկի աշխատանքը գնահատւում էին՝ ելնելով ծրագրի կատարման քանակական ցուցանիշներից, անտես անելով արտադրանքի որակը, նրա ինքնարժէքը.

«Կառուցողական աշխատանքների բարձրութեան վրայ չէին դրուած, մինչեւ այժմ, կառուցուած գործարանների արհեստագիտական – տնտեսական եւ արտադրական լրիւ իւրացման աշխատանքները։

«Գլխաւորապէս շնորհիւ վատորակ ղեկավարութեան ու աշխատանքի, մենք չկարողացանք ինքնարժէքի իջեցման գծով կատարել անցեալ տարուան ծրագիրներով նախատեսուած ցուցանիշները, ընդհակառակն, մեր գործարանների մի մասն ինքնարժէքի իջեցման փոխարէն՝ անցեալ տարի նոյնիսկ մի քիչ յետ գնաց ցուցանիշով գրաւուած դիրքերից»։

Այս թերութիւնները մատնանշելով, Խանջեանը հետեւեալ կոչն է ուղղում.

«Բարձրացնել բանւորական նոր կադրերի որակաւորումը, իւրացնել մեր գործարանների նոր տեխնիկային, առաջ բերել բանւորների մէջ հոգատար ու արտացաւ վերաբերմունք դէպի գործարանը, նրա սարքաւորումը, դէպի ծրագիրների անպայման լրիւ կատարումը — ահա մեր հիմնական անելիքը ներկայումս»։

Ահա թէ ինչպէս է տարւում շինարարութիւնը Հայաստանում։ Տարիների ընթացքում կառուցւում ու հնգամեակի թափով աշխատ... ցնում, եւ, միայն վերջը, երբ արդիւնքի հանրագումարը կազմւում, նոր են նկատւում թերութիւնները եւ որոշւում «հիմնական անելիքը ներկայումս»։

Աւելորդ է կանգ առնել մանրամասնութիւնների վրայ ու ցոյց տալ տնտեսական այս կամ այն ճիւղի ճեղքերը եւ յայտնաբերել ժողովրդի կրած զրկանքներն ու տառապանքը։ Միայն ասենք, որ մի կողմից թանգարժէք կառուցումների վրայ անհաշիւ դրամ ու մարդկային եռանդ է շռայլուել, միւս կողմից երկրի տնտեսութեան որոշ ճիւղերը մատնուել են անխնայ քայքայման։ Երբեք, ոչ մի երկրի ժողովուրդ այնպիսի թշուառութեան չի հասցուած տնտեսական շահագործման հետեւանքով, որքան Հայաստանի ժողովուրդը։

Իսկ արդի՞ւնքը։

Առաջին հնգամեակում Հայաստանի արդիւնաբերութիւնն ունեցաւ 33 առ հարիւր բաց, իսկ բերքը նուազեց 44 տոկոսով։

ԱՇՈՏ-ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ՊՏՂԱՏՈՒ ԾԱՌԵՐՈՒ ՄՇԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Առանձին յիշատակութեան արժանի է Սուրիոյ ձիթապտուղի արտադրութիւնը որ կարեւոր տեղ մը կը բռնէ երկրին տնտեսութեան մէջ։

75,000 հեկտար տարածութեան վրայ ձիթենի տնկուած է (Սուրիա 51 հազար 500, Լիբանան 14,000, Լաթաքիա 10,500) եւ տարեկան 856,000 կենդինար ձիթապտուղ կը ստացուի։ 1930ին ձէթ պատրաստուած է 169,000 կենդինար որուն մէկ մասը՝ 32,500 կենդինար ղրկուած է Եգիպտոս, Իտալիա, Ֆրանսա եւ Միացեալ Նահանգներ։ Այդ տարին, արտածումը ապահոված է 11 միլիոն ֆրանք, իսկ 1929ին մուտքը եղած է 18ուկէս միլիոն ֆրանք։ Անցեալ տարի, 1932ին, ձէթի բերքը նուազած էր թէ՛ Սուրիոյ եւ թէ Պաղեստինի մէջ (վնասուած տաքերէն եւ մարախներէն). այս պատճառաւ ալ ձէթին գինը յաւելում կրեցին ամէն կողմ։

Օճառի պատրաստութիւնը մասամբ կապուած ըլլալով ձէթին, արտածումը 1930ին եղած է 8,250 կենդինար, արժելով շուկէս միլիոն ֆրանք։

Այգեգործութիւնը որոշ շրջաններու զբաղումը դարձած է. կը մշակուի 51 հազար 600 հեկտար այգի (Սուրիա 33,400, Լիբանան 10,600, Լաթաքիա 7,000 եւ Ճէպէլը Տրիւզ 600)։ Լիբանանի ամենայայտնի այգիները կը գտնուին Զահլէի, Շթորայի եւ Պհամտունի շրջակայքը 19...ին այգեգործութիւնը տուած է 1,620,800 կենդինար խաղող եւ 20,000 կենդինար գինի (Սուրիա՝ 920,000, Լիբանան՝ 400,000 + 20,000 գինի, Լաթաքիա՝ 300,000 եւ Ճէպէլը Տրիւզ 800)։ Լաւ գինին կը պատրաստուի Շթորայի եւ Քսարայի մէջ։

Գինիի արտադրութիւնը անբաւական է Սուրիոյ բնակչութեան համար. 1000 թոնի չափ գինի կուգայ Ֆրանսայէն եւ Ալճերիայէն եւ մաս մըն ալ Սպանիայէն։ Բայց մաքսապաշտպան նոր օրէնքներով (ալքոլի վրայ), այգեգործութիւնը արդէն իսկ կարեւորութիւն կը ստանայ եւ կասկած չկայ թէ մօտ ժամանակէն Սուրիոյ արտադրութիւնը պիտի բաւէ իր պէտքերուն։

Պտղատու ծառերու մշակութիւնը օրէ օր կը զարգանայ Սուրիոյ մէջ։ Կառավարութիւնը Եւրոպայէն տունկեր բերել կուտայ եւ ձրի կը բաշխէ պարտիզպաններուն եւ հողագործներուն։

Թարմ պտուղներու արտադրութիւնը հետեւեալն է. —

	1930ին Լիբանան — Սուրիա կենդինարով	
Նարինջ եւ մանտարին	330,000	[illegible]
Խնձոր	112,000	251 [illegible]
Կիտրոն	70,000	[illegible]90
Պանան	47,000	21
Տանձ	34,000	11,000
Սալոր	50,000	—
Խնձոր	42,000	29,340
Թուզ	40,000	270,000

Վերոյիշեալ թարմ պտուղներէն նարինջի եւ պանանի մէկ մասը կ'արտածուի դէպ ի դրացի երկիրներ. Սայտայի եւ Տրիպոլսոյ պարտէզները միջին հաշուով տարեկան կ'արտադրեն 800,000 սնտուկ նարինջ, որուն գրեթէ կէսը կը ծախուի օտար երկիրներու մէջ. Կառավարութիւնը մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէ նարինջի մշակութեան եւ առեւտուրի վրայ։ Լիբանանի համար հասոյթի լաւագոյն աղբիւրներէն կարելի է նկատել նարինջի բերքը։ Վերջին տարին Լիբանանի նարինջ արտադրողները բաւական վնասուեցան, երբ Ռուսիա սկսաւ իր գնումները ուղղակի Պաղեստինէն ընել, փոխանակելով իր ատաղձի եւ ուրիշ ապրանքներու հետ։ Իսկ Եգիպտոսն ալ իր կարգին բարձրացուցած է մաքսը թարմ պտուղներու վրայ, զարգացնելու իր տեղական արտադրութիւնները։

ԱՆԱՍՆԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Հողամշակութեան հետ անմիջականօրէն կապուած է նաեւ անասնապահութիւնը. Անցեալ տարի եւ այս ձմեռ, Սուրիոյ արջառը մեծ վնասներու ենթարկուեցաւ։ Ցաւալի այս ձմեռ անձրեւի չգոյութեան պատճառաւ խոտերը չբուսան եւ կենդանիներ անօթի մնալով մեռան Ճէզիրէի, Տէր-Զօրի շրջակաները։ Բնականաբար պիտի վնասուէին նաեւ վաճառականները, որոնք կանխավճարներ ըրած էին ... Այնթապի, Հալէպի, Համայի, Համսի, Տէր – Զօրի եւ Դամասկոսի վաճառականներ կարեւոր կորուստներու ենթարկուեցան։

Բնականոն տարիներուն, արջառի առեւտուրը կը հասնի 7 — 800,000 կենդանիի որուն կէսը կը վաճառուի Հալէպի շուկաներու վրայ եւ կէսն ալ Համա, Համսի շրջակաները։

Սուրիոյ մէջ գտնուող կենդանիներու ընդհանուր թիւն եղած է 1930ին.

Ոչխար	2,500,000
Այծ	2,000,000
Կով եւ եզ	285,000
Ուղտ	77,000
Ձի, ջորի եւ էշ	190,000
Գումար	5,052,000

Կենդանական արտադրութենէն՝ բուրդը կ'արտածուի մեծ մասով Ամերիկա, ապահովելով տարեկան 30—35 միլիոն ֆրանք։ Կարագի արտածումը 1931ին եղած է 7,000 կենդինար, մօտ 8 միլիոն ֆրանք արժողութեամբ, իսկ 1930ին արտածումը եղած է 9,000 կենդինար 12 միլիոն արժողութեամբ։ Կաշիի եւ մորթի արտածումը դէպ ի Իտալիա, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Միացեալ Նահանգները, տարեկան ապահոված է 10 — 15 միլիոն ֆրանք։

Վերջացնելու համար Սուրիոյ հողային արդիւնաբերութեան տարեկան արտադրութիւնը, տորեւ կուտանք խտացած դրամական մէկ հաշուեկշիռ որ աւելի յստակօրէն կը ներկայացնէ ընդհանուր պատկերը. —

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈՂԱՅԻՆ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ 1930ԻՆ

	Ներածում սուր. ոսկի	Արտածում սուր. ոսկի
Այլմուտք եւ սննդեղէն	2,787,157	2,080,631
Պտուղ բանջարեղէն, հունտ, տունկ	1,998,093	2,739,456
Ծխախոտ եւ բէմպէքի	462,116	76,008
Գումար՝	5,247,366	4,896,095

Կը տեսնենք որ, տարբերութիւնը՝ մօտ 451,000 սուր. ոսկիի բացը յառաջ եկած է ծխախոտի ներածումէն եւ ինչպէս գիտել տուինք նախապէս ..., ծխախոտի մշակութիւնը կը զարգանայ եւ 1933ի բացը գրեթէ չնչին գումար մը պիտի ըլլայ։

X

Ամփոփ կերպով տուինք Սուրիոյ հողամշակութեան ընդհանուր կացութիւնը ներկայացնող մէկ պատկերը՝ թէ մշակուած հողի տարածութեամբ եւ թէ արտադրած քանակութեամբ։ Անշուշտ կարելի չէ ըսել որ այս թիւերը կրնան համապատասխանել 1932 տարուան։ Այդ անկարելի է, որովհետեւ ներկայ քաղաքական եւ տնտեսական պայմանները օրէ օր կը փոխուին եւ կը փոխուին նաեւ երկրի արտադրութիւնները։ Դրացի երկիրներ նոր օրէնքով անմիջապէս կը հարուածեն տեղական մշակութիւնը. Իսկ Սուրիոյ մաքսապաշտպան նոր օրէնքը շուտով կը վնասէ միւս երկիրներու արտադրութիւններուն։ Ահա, այս հիմունքներով, եթէ պատեհութիւնը ունենանք Սուրիոյ հողային արդիւնաբերութեան 1933ի կացութիւնը տալու, շատ հաւանաբար փոխուած պիտի տեսնենք, բաղդատելով 1930ի կամ 1931ի արտադրութեան հետ։

Սուրիոյ հողագործութիւնը դեռ հեռու է մխիթարական ըլլալէ։ Նախ, Սուրիոյ գիւղացին տգէտ է եւ զուրկ դրամական միջոցներէ։ Մանաւանդ աւելի աղքատացաւ, երբ հողային արտադրութիւնը աժանցաւ, իսկ միւս կողմէն ապրուստը աւելի դժուարացաւ։ Սուրիոյ գիւղացին շատ մը շրջաններու մէջ միջնադարեան արօրով կը հերկէ իր արտը եւ յաճախ կը տեսնենք արօրին լծուած էշ մը՝ եզան կամ ուղտի ընկերակցութեամբ։ Մեքենական աշխատանքը շատ քիչ է տարածուած գաւառներու մէջ եւ եթէ բոլոր հողագործներն ալ ի վիճակի ըլլան մեքենաշարժ արօրներով հերկել իրենց դաշտերը, անկասկած, մէկ հեկտարը 15 — 20 կենդինար ցորեն, գարի կրնայ արտադրել։ Հողատէր իշխանութիւնը հնարաւոր միջոցներով կ'աշխատի կազմակերպել Սուրիոյ հողամշակութիւնը։ Քանի մը տարիէ ի վեր կը գործէ ջրաբաշխական ընկերութիւնը. Արդէն նախնական քննութիւնները վերջացած են եւ աշխատանքները յառաջ կը տարուին։ Սուրիոյ հողը չափազանց բարեբեր է եւ այս պատճառաւ ալ, քիչ աշխատանքով կարելի կ'ըլլայ լաւ բերք առնել։ Սուրիոյ մէջ դեռ ընդարձակ դաշտեր կան որոնք անմշակ ձգուած են իրենց բախտին։ Մօտաւորապէս 2 միլիոն հեկտար մշակելի հող կայ, Սուրիոյ սահմաններու մէջ։ Սուրիոյ արտադրած հացահատիկը ներկայիս կը բաւարարէ 2,800,000 բնակչութիւն ունեցող երկրի մը։ Որով, երբ դաշտերը մշակուին մեքենական գործիքներով եւ գիւղատնտեսութիւնն ալ յառաջ տարուի գիտական օրէնքներով, Սուրիոյ արտադրութիւնը շուտով կարելի է կրկնապատկել եւ ժողովուրդը կ'ապրի աւելի լայն պայմաններու տակ։

Գ. ՍԱՋՃԵԱՆ

ԽՄԲ. — Այս արժէքաւոր ուսումնասիրութեան Ա. եւ Բ. մասերը հրատարակուած են ՅԱՌԱՋի մարտ 9ի եւ 10ի թիւերուն մէջ։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ԵՐԿԱՐ ԱՊՐԻԼ

Մարդոց շատերուն երազն է երկարակեաց ըլլալ, այսինքն հարիւր եւ աւելի տարիներ ապրիլ. Գիտութեան ներկայ պայմաններուն մէջ կարելի՞ է իրականացնել այդ երազը. ... հարց մը, որուն պիտի ջանանք պատասխանել, հիմնուելով գիտութեան արդի տուեալներուն վրայ։

Նախ ըսենք թէ՝ կենդանական կամ բուսական աշխարհին պատկանող իւրաքանչիւր տեսակ ունի ապրելու առաւելագոյն տեւողութիւն մը, որմէ անդին կարելի չէ անցնիլ։ Այսպէս, կան շատ մը բոյսեր, որոնք տարի մը միայն կ'ապրին, կը ծաղկին, սերմ կուտան ու կը մեռնին։ Հնարաւորութիւն կա՞յ երկարելու անոնց գոյութեան տեւողութիւնը. Հաստատուած է թէ ծաղիկներու փթթումին ժամանակը ուշացնելով, մէկ տարի ապրող բոյսերը կրնան երկու տարի ապրիլ. ասկէ զատ, քիչ ապրող տունկերը փոխելով իրենց կեանքին պայմանները, կրնան շատ ապրիլ։

Սակայն բոյսերուն վրայ ձեռք բերուած այս հազուադէպ արդիւնքները մեզի չեն թոյլատրեր հետեւցնելու թէ պարագան նոյնն է նաեւ կենդանիներուն համար, որովհետեւ այդ մարզին մէջ կատարուած փորձերը մինչեւ այսօր չեն տուած որ եւ է լուրջ արդիւնք։

Անդրադառնալով մարդուն, կրնանք ըսել թէ երկարակեցութեան առաջին ու գլխաւոր պատճառը ժառանգութիւնն է։ Արդարեւ, վիճակագրութիւնները հաստատած են թէ՝ երբ բնական պայմաններու մէջ ծնողք մը 80 տարի չապրիր, իրենց զաւակները այդ տարիքին կը հասնին 6 առ հարիւր համեմատութեամբ, իսկ երբ անոնցմէ մէկը 80 տարի ապրի, զաւակներն ալ կրնան այդ տարիքին հասնիլ։ Երբ այր ու կին 80էն աւելի ապրին, իրենց զաւակները կրնան անցնիլ այդ տարիքը 20 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Ժառանգականութեան այս երեւոյթը ընդհանուր է նաեւ կենդանական եւ բուսական բոլոր տեսակներուն համար։

Երկարակեցութեան ուրիշ կարեւոր մէկ պատճառը կարելի է նկատել գործարանային յօրինուածութիւններու հիւթանջատումը, այսինքն կենդանական գործարաններուն մէջ գտնուած մասնաւոր գեղձերու արտադրութիւնները, ինչպէս՝ վահանաձեւ, մասնաւոր սեռական գեղձերը, եւն., որոնք խառնուելով արեան, ու անոր միջոցով կը հասնին գործարանային յօրինուածութիւններուն մէջ։

Արդ, երբ ներքին հիւթանջատումները կանոնաւոր են, գործարանային յօրինուածութիւնները երիտասարդ կը մնան, իսկ երբ անոնք ... տկարանան, գործարանը կը ծերանայ։ Այդ անպատեհութեան առջեւ կարելի է առնել ծերացած գեղձը փոխարինելով երիտասարդ կենդանիէ առնուած ենթակային եւ վերանորոգուած արեան ... գործարանները կ'երիտասարդանան։

Այս մասին ·Տոքթ· Շթայնախ, Տոքթ· Վորոնովի կատարած փորձերը ծանօթ ըլլալով ամէնուն, աւելորդ համարենք ծանրանալ այդ նիւթին վրայ։ Միայն անցողակի ըսենք թէ Վորոնովի՝ այդ մարզին մէջ ձեռք բերած արդիւնքները խիստ յաւակնոտ են։ Ամէն անգամ որ փորձը կատարուած է տարիքոտ արու այծի մը ... մը կամ այր մարդու մը վրայ ... արդիւնքներ ստացած է, եւ կենդանին կամ մարդը վերատացած ... ուժն ու կորովը, եւ երիտասարդութիւնը։ Էգ կենդանիներու կամ կիներու վրայ գործադրուած աւելի փափուկ ու դժուարին ըլլալով չէ տուած պէտք եղած արդիւնք...

Այսպէս, Վորոնով յաջողած է ... քը հայիլ քանի մը տարի երկարել ... բով կարելի չէ բաղդատել այս ... գիւնքը ժառանգականութեան ... յած առաւելութիւններուն հետ ... գարեւ, շատ ապրելու ամենակարեւոր պայմանն է սերել երկարակեցութ... քէ, եւ ունենալ տոկուն ու առո... կազմուածք մը։ Ետոյ կու գայ ... ջապահական պայմաններուն բարե... ու ... գործադրութիւնը, ... քը՝ կանոնաւոր ու չափաւոր ... ութիւն, լաւ մարզողութիւն, ... քուր ու առողջ օդ, մարդանքներ ... այլն։

Ալքոհոլով երկարակեցութեան ... ռակէտով վնասակար ու աւերիչ ... մը վերագրուած է մանրէներուն, ... հոծ բազմութեամբ կը վխտան ... ներքին գործարաններուն, ինչպէս ... եւ մեզ շրջապատող օդին ու ... ջուրին մէջ։ Մէչնիկով կը յանձնա... րէ առատ մածուն ուտել, չէզոքացնելու համար աղերը այն մակաբու... մանրէներուն, որոնք բոյն դրած ... մեր մարմնին, մասնաւորապէս ... աղիքներուն մէջ, եւ առաջքն առնե... ...նթերացութեան։

Պէտք է զերծ պահել մեր մարմի... բոլոր այն վնասակար տարրերէն, ... րոնք զուրսէն կամ ներսէն պայթա... մըլն մեզի դէմ, կը ջնան խախտ... մեր մարմնին առողջութիւնը, եւ ... խուհաս մահուան կը նախապատրա... տեն մեզ։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԵՐՈՒ...

Կռամը Թիֆլիսի մէջ

ԹԻՖԼԻՍ, 6 Մարտ (Յառաջ...) Կամքէ անկախ՝ քիչ մը ուշ ... ուեցաւ հոս «Փետրուար 18»ի ... բեղաբեր՝ Շաբաթ գիշեր... Սերեժեանի ընթերցարանը ... լեցուն էր։ Նրդչախումբը ... բացումը կատարեց «Մեր Հայ... նիքով»։ Եղան արտասանութիւն... երկու երիտասարդներու կողմէ։ ... սեցաւ ընկեր. Թ. Արզումանեան, ... յնելով համայնավար Բոլշեւիկ ... կայութեանց վրայ, թուեց ... պատճառները որոնք ծնունդ տուի... այդ շարժման։

Յետոյ տեղի ունեցաւ նահատ... 12 ընկերներու երդման արարողութ... թիւնը։ Բանախօսը նորելու ... դրութեանը յանձնեց Դաշնակց... թեան փշոտ ճամբան, ու զնահատ... իրենց նուիրումի տրամադրութիւն... Եղած պահանջին վրայ, խօսեց... եւ ուրիշ ընկեր մը։

Գ. ԽԱՉ. — Գ. Խաչի մասնաճիւ... օրինակելի գործունէութիւն մը ցոյ... կուտայ։ Ուրիշ առիթով մը կը գր... այդ մասին։ Վերջերս կազմակեր... պեց դասախօսութեան շարք մը ... Տոքթ. Գ. Օրմանեան խօսեցաւ ... բափոխիկ հիւանդութեանց եւ գ... շական միջոցներու մասին։

Տոքթ. Գ. Օրմանեան յանձն ա... առած է, նաեւ, պատրաստել հիւան... դապահուհիներ՝ Գ. Խաչի սանուհի... ներէն։ Դասընթացքը շուտով կ... սկսի։

Յաջորդ դասախօսութիւնը ըլլա... Գ. Խաչի անդամ մը՝ նիւթ ունենա... լով «Կարելի՞ է երջանիկ ըլլալ»։ Երկու դասախօսութիւններուն ալ ... երկսեռ բազմութիւն մը ... նուած էր սրահին մէջ։

«ԺԱՄԱԿ» Դասախօսութիւնց շարք մը կազմակերպած է նաեւ Հ. Յ. Դ. «Ժամակ» խումբը: Անկէ առաջ, ընկեր Թ. Արզումանեան խօսած է, քանի մը անգամ, կուսակցական եւ ազգային հարցերու շուրջ, որոնց մասին գրած եմ, որդէն

Վերջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ օր (ամսոյն), ընկեր մը կոզմէ, «Ի՞նչ է երիտասարդութիւնը» նիւթի մասին։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ «Պետօս Սէրեճ»-եան ընթերցարանի «Սեւումեան» թատերախումբը, որ քանի մը տարիէ ի վեր յաճախակի ներկայացումներ կուտայ, քանի մը օր առաջ թաղապետական թատրոնին մէջ ներկայացուց «Պայոս Բաստիլիոնը» (հեղինակը՝ հունգար), որ ղեկավարութիւն է անուշական պատկերացուած ընտանեկան պարագաներ. Խաղը թարգմանած էր «Սեւումեանի» անդամներէն մէկը: Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր: Խաղը անցաւ բաւական յաջող. «Սեւումեանը» կը պատրաստէ երկրորդ ներկայացման մը։

Այս գիշեր, նոյն սրահին մէջ, Վ. Մանուէլեանի միութեան թատերախումբը կը ներկայացնէ «Միքայէլեան» (Պանդուխտ-ականով, բուժական գեղեցիկ զաւեշտը, որ թարգմանած է Յ. Այսպեան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Փետրուար 18ը

Լա Սիօթայի մէջ

— :՝: —

ԼԱ ՍԻՕԹԱ, 12 մարտ (Յառաջ). — Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լա Սիօթայի «Ժամակ» խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի, փետր. 18 տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ տեղւոյս «Գար Բոէշալի» շքեղ սրահին մէջ: Կիրակի կէսօրէ յետոյ կանուխէն սրահը լեցուած էր, ու դեռ խումբ — խումբ կուգային։

Օրուան Նախագահը ընկ. Տիգրան Դասպարեան հանդէսը բացուած յայտարարեց եւ հրաւիրեց ներկաները յարգանքի կենալ: Ետոյ երգեցիկ խումբը սրահը թնդացուց «Մեր Հայրենիք»ով։

Արտասանեցին Օր. Զարուհի Գիպեան, փոքրիկն Նաթուռեան, Նըշան Գիպեան, Նշան Բանիկեան: Փոքրիկն Սիրանուշ Տօնոյեան աղուոր կտոր մը արտասանեց Փրանսերէնով. Ընկ. Սամուէլ Բրուտեան արտասանեց «Դէպ ի Ցաղթանակ»ը: Մարսէյլէն ընկ. Սիմոն Աւտոյեան մեներգեց երկու կտոր «Սիրուն Մանուշակ» եւ «Տըլէ Եաման»ը: Ընկ. Ս. Բրուտեան կրկին արտասանեց Գամառ — Քաթիպայի յանդիմանական եւ նըզովքի երգը. «Հայերուս Թուղթը»: Տիկ. Նորոյեան մեներգեց «Սեւ մութ ամպեր»ը։

Օրուան բանախօսը ընկ. Աղւին Մարտիրոսեան պատկերացուց փետր. 18ի դէպքերը։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ով: Հանդէսէն յետոյ նոյն սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ընկերական հաւաքոյթ մը: Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը եւ ընկ. Աղւին կարգ մը տեղեկութիւններ տուին Ֆրանսայի զաշնակցական ընկերներու կեանքին ու գործին մասին, որոնք շատ հետաքրքրութեամբ յուռեցան մեր ընկերներուն կողմէ: Ցետոյ ընկերները միասին գացին հիւանդ ընկերոջ մը բնակարանը։

Ս.

Վերջապէս...

— . —

ԼԻՈՆ, 10 Մարտ (Յառաջ). — Վերջապէս Լիոնն ալ սթափեցաւ իր խոր քունէն: Տարիներ ու տարինե՛ր երազելէ, խօսելէ եւ վիճելէ վերջ, ահա այսօր Լիոնն ալ ունեցաւ իր մանկապարտէզը: Եւ այն ինչ որ «ուզեցին»(՞), բայց չյաջողեցան ընել Բարեգործականները, Դպրոցասէրները, Տիկնանցները եւ Հայրենակցականները իրենց «մե՛նծմե՛նծ» խոստումներով ու Ս. Գրքի մեծութեամբ ծրագիրներով, փորձեցին ու յաջողեցան անոնք՝ որոնց վրայ խօսուած է եւ ո՛չ ալ գրուած է։

Գործը գլուխ հանեցին «Հայ Արիները» որոնց ամէնէն տարէցը հազիւ 20 գարուններ բոլորած է: Անոնք իրենց ակումբին մէջ (120, Cours Lafayette) երկու ամիսէ ի վեր բացած են դպրոց մը: Կանոնաւոր կերպով դպրոց կը յաճախեն 80—85 աշակերտներ: Ունին մէկ վարժուհի եւ երեք ուսուցիչներ, (անունները կը վերապահեմ). Շաբաթուան մէջ չորս երեկոներ կ'ունենան կանոնաւոր դասաւանդութիւններ ժամը 6 — 10: Դասերն են, — հայերէն, ազգ. պատմութիւն, թուաբանութիւն, երգ եւայլն:

Սկզբնական շրջանին «Արի»ները առանձին ձեռնարկեցին այս գործին: Ցետագային Լիոնի Ազգ. Միութիւնն ալ միացաւ ու հիմա, Ազգ. Միութիւնը եւ «Արի»ները միասնաբար կը գործեն.

Սրահի վարձքը ու այլեւ այլ ծախքերը կը հոգայ Ազգ. Միութիւնը, իսկ հերթական աշխատանքները կը կատարեն «Արի»ները:

Աշակերտութեան թիւը օրէ օր կը ստուարանայ եւ սրահը նեղ կուգայ: Ազգ. Միութիւնը մտադիր է մեծ սրահ մը վարձելու, յառաջիկային համար:

Եթէ, այս յամառութեամբ շարունակուի գործը, յոյսով ենք որ, Լիոնն ալ պիտի ունենայ իր տեւական դըպրոցը: Աւելորդ պիտի ըլլար ըսել թէ անհրաժեշտ է ազգային եւ հայրենակցական միութիւններու օժանդակութիւնը. Անցեալ տարիներ Բարեգործականը 500 Ֆրանք (ամսական) կը տրամադրէր Լիոնի իր մասնաճիւղին, գոյութիւն չունեցող դպրոցի մը համար: Ցետագային իմացաւ թէ գրանը ինչուա՞ն է» ու դադրեցուց նըւէրը: Լաւ չէ՞ր որ այդ գումարը յատկացուէր Ազգ. կամ «Արի»ներու միութեան, վերոյիշեալ օգտակար ձեռնարկին համար:

Տասնեակներու եւ հարիւրակներու փրկութեան աշխատանքէն խուսափողները աւելի քան դատապարտելի են։

Հազարաւոր մանկական անմեղ ժըպիտները, հարցական նայուածները, բաւական չեն մղել ուժը հանդիսանալ մեր քայլերուն։

Գործի, գործի: Ցօրանջելու ատենը չէ, ոչ ալ ննջելու։

ՄԽՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ

Կեանքը Վիէնի մէջ

ՎԻԷՆ, 10 մարտ (Յառաջ). — Մեր գաղութին թիւը հազարէն աւելի է: Ունինք ամէն տեսակ միութիւններ ու կազմակերպութիւններ: Ազգային կեանքը շատ եռուն է: Գրեթէ անպակաս են հանդէսները ու բանախօսութիւնները, կատարուած միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու կողմէ: Ժամանակէ մը ի վեր դադրած են վէճերը եւ գաղութը խաղաղ կ'ապրի, նոյնիսկ համերաշխութեան նշաններ ցոյց տալով: Ինչպէս Գերմանացիներու նշանաբանը «Գերմանիան ամէն բանէ վեր», մեր նշանաբանն ալ պէտք է ըլլայ համերաշխութիւնը ամէն բանէ վեր:

Հայերէնի դասընթացքները կը շարունակուին կանոնաւորապէս, շնորհիւ Կ. Խաչի, Կէմէրէկի Հայր. միութեան եւ ուրիշներու աջակցութեան: Արդէն 7-8 տարեկան փոքրիկներու բերնէն կը լսուի հայ խօսքն ու երգը.

Ժամանակէ մը ի վեր գործազուրկ չունէինք գրեթէ, բայց այս քանի մը օրուան ընթացքին մէկ երկու փոքր գործարաններ փակեցին իրենց դռները, արձակելով որոշ թիւով գործաւորներ որոնց կարգին նաեւ տասնեակ մը Հայեր: Բարեբախտաբար նպաստ կը տրուի քաղաքապետարանէն, առանց խտրութեան:

Երկու խօսք ալ Կէմէրէկի Հայր. միութեան մասին որ նախաձեռնարկ եղաւ Պէյրութի մեր աղէտեալ հայրենակիցներու օգնութեան գործին: Գովելի է այս ձեռնարկը, բայց թող ներէն քանի մը հարցումներ ուղղելու: Առաջին, ի՞նչ էր պատճառը որ չեն հրաւիրուած գաղութի համակրանքը վայլող եւ աւելի բազմանդամ միութիւնները (Կ. Խաչը, Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Զ. Ո. Միութիւնները) որոնց մասնակցութեամբ աւելի լաւ արդիւնք կարելի էր ձեռք բերել...

Երկրորդ, «Յառաջ»ի մէջ դանդատներ կ'ընէք Բազմաչէնի միութեան որ նոյնիսկ չէ պատասխանած ձեր հրաւէրին: Ծանօթ չէ՞ ձեզի որ Բազմաչէնը իր գոյութիւնը կը պահէ միայն քուէի համար... Երրորդ, ինչո՞ւ ձեր կազմած հանգանակիչ մարմնախումբի մաս կը կազմէ մարդ մը որ իր մէկ աւքանելի արարքին համար մինչեւ դատարան քաշուեցաւ: Անշուշտ այս է պատճառը եթէ ձեռնարկը սպասուած արդիւնքը չտուաւ։

Գ. ՎՐԷԺ

Կեանքը Լա Վալպառէյի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած). — Մարսէյլի էն սիրուն եւ օդաւոր եւ հայաշատ արուարձաններէն մէկն է Լա Վալպառէյը: Սակայն իր կազմութենէն ի վեր ազգային տեսակէտով ո՛չ մէկ նորութիւն: Ո՛չ մէկ շարժում բաց ի հետզհետէ բազմանալէ:

Անհատներ կան, սրտցաւ հայրենակիցներ որ կը տրտնջան, կը մտատանջուին իրենց փոքրիկներով, որոնք կը յաճախեն տեղական վարժարաններ:

Թուանշաններ դանց կ'ընեմ, քանի որ ամէն առաջ յիշած եմ արդէն: Միայն պիտի աւելցնեմ որ այդ թիւերը կը բազմանան: Վալպառէյը կը նախանայ ամէն կարգի խանութներով — անշուշտ Հայերուն մասին է խօսքս:

«Բայց թէ այդ բոլորէն ի՛նչ շահ ունի ազգը»...

Ըսեր էի թէ՝ հողը պարարտ է, բայց հերկող չկայ: Մշակ մը, մշակ մը, որուն հուժկու խոփը վարպետօրէն կարենար հերկել:

Քանի մը անգամ այս անուէր գաղութին մասին Մարսէյլի ազգային վարիչներուն խօսեցանք, անոնց ուշադրութիւնը հրաւիրելով: Բայց ոչինչ ըրին:

Մի գարմանաք. Զաւկի – Ծնունդի տօներու աւանդական այցելութիւնն անգամ չկայ: Ուրիշ խնդիր թէ ունի՞նք քահանաներ որ «տուն օրհնէք»ի առթիւ քաղցրաբար եւ համոզկեր լեզուով իրենց դաւանած Ցիսուսին հետ մէկտեղ յիշէին մեր հազարաւոր Ցիսուսները, մխիթարէին եւ զօտեպնդէին...

Գաղութը ինքնագլուխ կազմուելէ յետոյ, որ եւ է կեդրոն իրաւունք չունի իրը նկատելու կատարուած աշխատանքը, երբ երեսը չեն նայիր անոր:

Անգամ մը եւս կը յիշեցնենք ազգային մարմիններուն՝ այս արուարձանի կարեւորութիւնը:

Եթէ շրջան սա վարվառուն ափ մը տղաքը, որ շարժում առեղծեր են «Հաճոյակէր խումբ» անունին տակ, կեանքը մեռած կարելի է համարել: Հակառակ իր խորթ եւ այլ իմաստ կոչումին, կարելի է ըսել թէ այս խումբը աւելի կը ծառայէ ազգին՝ քան իր անունին:

Չէ՞ որ հայկական ամէն հաւաքոյթ ուր ներկայ կ'ըլլայ աւելի կամ նուազ բազմութիւն, բան մը կ'աւելցնէ իր մտքին մէջ, կարուստի դատապարտուած յիշատակներ կ'արծարծէ իր հոգիին մէջ: Այս բոլորը կաթիլ առ կաթիլ կը կազդուրէ գինքը:

Քանիցս գրած եմ այս խումբի մասին, որ գոյութիւն ունի երեք տարիէ ի վեր: Իր նպատակներէն գլխաւորն է հանդէսներ կազմակերպել, միշտ հայկական շունչով:

Այսպէս նոր տարուան առթիւ կազմակերպած ընտանեկան խնճոյքը իր ջերմ եւ հաճելի մթնոլորտով գեղեցիկ յիշատակ մը եղաւ անցեալէն:

Ու անկէ վերջ Բարեկենդանի առթիւ, մարտ 4ին տեղի ունեցաւ հանդէս – պարահանդէսը, արուարձանի «կեդրոն»ին՝ դղեակին մէջ, բազմամարդ հաւաքոյթով ուր տեղ չկար մինչեւ իսկ ոտքի վրայ մնալու: Ամէն գնահատանքի արժանի է անոր համար որ, կրնայի մը պատմութեան պէս առնուազն մթնոլորտը ջերմ կը պահէ:

Ներկայացուեցան «Երկու վարպետ գողերը» պատկերները եւ «Դղումի վաճառական»ը, անվերջ ծիծաղ պատճառելով ներկաներուն: Ցուցադրուեցան մոդական լապտերով սիրուն տեսարաններ պատմական – հնագիտական եւ Զուիցերիոյ հմայիչ տեսարաններ, խումբին անդամներէն Նուրհան Գավէզեանի կողմէ: Կէս գիշերէն վերջ սկսաւ պարը, տեւելով մինչեւ առտու: Բազմութիւնը ուշ ատեն դժուարութեամբ ցրուեցաւ:

Այս առթիւ կ'արժէ շնորհաւորել դղեակին տէրը, Գ. Օննիկ Պազտասարեանը, որ հաճոյքով կը տրամադրէ այս սրահը ձրի, ամէն առթիւ առանց որ եւ է վարձատրութեան:

Կ. Փոլիկեան

ՍԻՍԱՂ

— Մամի, աղջիկս այսօր քեզի ուրախ լուր մը բերի, ծանօթ ընտանիքէ շատ կարող երիտասարդ մը քեզ կնութեան ուզեց:

— Հայր, խնդրեմ ես չեմ ուզեր ամուսնանալ

— Պատճառը ի՞նչ է, աղջիկս:

— Մայրիկէս չեմ ուզեր զատուիլ:

— Աստ մէջ հոգ ընելիք ի՞նչ կայ, ես ուրախ կ'ըլլամ եթէ մայրիկդ ալ միասին տանիս.

ՄԱՄՈՒԼ

Մինչ մենք կը վիճինք...

— . —

Պուքրէշի Արազը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 մարտ).

— «Պատակտումը՝ զոր Հօկը եւ իր խամաճիկները փաթթեցին գաղութին գլխուն՝ հետզհետէ կը խորանայ, ըսպառնալով աւելի եւս կազմալուծել թեմն ու իր օրկանները: Հօկը կրնայ իրաւամբ պարծենալ թէ կրցաւ կըքերը լարել, այլթաքցնել շատ մը մարդիկ, իր ուռկանը ձգել թեմին առաջնորդը եւ ուրիշները, ջլատել թեմական աշխատանքները իրենց սկզբնական թափին մէջ:

Հօկը, այո, կրնայ պարծենալ թէ մեր գաղութն ալ պառակտեց:

Ի զուր չէր որ Փարիզի Արշալոյսը կը պարծենար քանի մը շաբաթ առաջ թէ «հայ գաղութները խորապէս պառակտուած են, եւ այդ մեր պարծանքն է»: Ի զուր չէր որ կը հպարտանար թէ Հօկի մարդիկը կրցած են ազգային ոգին մեռցնել գաղութներու մէջ, խանգարել Ազրիկեան սքանցները եւ ազգային ուրիշ հանգիսութիւնները, վերջապէս ամաւսդա ...[illegible] իջեցնել ազգայնական փտած գաղափարախօսութեան»:

Եւ ի զուր չէր որ Նոր Երկիր, Հնչակեաններու Փարիզի օրկանը, կը գգուշացնէր միամիտները.

«Եթէ տակաւին կան միամիտներ որոնք յստակ գաղափար մը չեն կազմած Հօկի շուրջ համախմբուած մարդոց մասին, թող ուշի ուշով կարդան վերոյիշեալ տողերը»:

Դժբախտաբար մեր շուրջը դեռ կը վխտան միամիտներ որ չեն տեսներ թէ ուր կը տանի մեզ Հօկը: Չեն տեսներ խարխարատը որ ան կը բանայ մեր գաղութին առջեւ, հայրենասիրութեան դիմակը երեսին:

Ան է որ մութին մէջ կը լարէ բոլոր դաւերը, թեմը ձգմելու համար իր խանձարուրին մէջ, ու թոյլ չտալու համար որ հայ ոգին ցնէ Հայուն կուրծքին տակ:

Անոր հոգը չէ որ մինչ գաղութը իր ճիգերը կը վատնէ ունայն վէճերով, անդին այնքան կենսական հարցեր անլոյծ կը մնան, թեմը զրկելով շինելու եւ բարգաւաճելու հնարաւորութենէն: Գաղտնիք չէ որ մեր գաղութին համար բացառիկ նշանակութիւն ունեցող երկու հարցեր, որոնք հասած էին մեզի համար այնքան նպաստաւոր կէտի մը, երեսի վրայ ձգուած են՝ որոմհետեւ թեմական տագնապը եւ Ցուսիկ Եպ.-ի յարուցած սադօթաժը թեմ. խորհուրդը զրկեցին անոնց մըղում տալու հնարաւորութենէն: Կ'ակնարկենք Քիշնեւի կալուածներու յետաձգման եւ պետական պիւտճէին մեր թեմին բաժին հանուելու հարցերուն, որոնք մտած էին այնքան նպաստաւոր փուլի մը մէջ:

Մինչ մենք կը վիճինք, գաղութը կը քանդուի նիւթապէս»

Ֆրանսական պետական համալսարան

— . —

Վերջերս Իտալիա եւ Ռուսիա պատրաստեցին պետական համալսարաններ: Ֆրանսա եւս կը պատրաստէ պետական համալսարան մը, որուն խմբագրութեան հոգը յանձնուած է Ա. տը Մոնզիի: Արդէն 5 տարիէ ի վեր գրագէտներէ եւ գիտնականներէ կազմուած յանձնախումբ մը կ'աշխատի խմբագրել Նոր Համալսարան մը, որ պիտի ըլլայ տիեզերական եւ պիտի ներկայացնէ արդի աշխարհի յառաջդիմութիւններու, նորագոյն ըմբռնումներու համադրութիւնը:

Գալով Ֆրանսական պետական համալսարանին խմբագրութեան, թերթերը կը խոստովանին, որ շատ դժուար է գործը: Շատեր կը թելադրեն նախ պետութեան կարծիքին չզոհել գիտութիւնը, ինչպէս ըրած են Ֆաշական եւ սովետական պետութիւնները: Գիտութիւնը գնել պետութենէն վեր, ըլլալ անկողմնակալ:

Նոր Համալսարանին խմբագրութեան նախագահն է Փրոֆ. Լանժվէն, անդամ են Ժաք Հատամար, Լէվի-Պրիւլ, Փոլ Փէնլըվէ, Էմիլ Պորէլ Թըպուան, Մասիօ Ռոզ: Հրատարակութիւնը յանձնուած է Մորժ Վալուա Հրատարակչական Տան:

Նոր Համալսարանի մը կազմութեան գաղափարը առաջին անգամ մէջտեղ դրած է Անրի Պէրթըլօ, յետոյ 1927ին Ալպէր Թոմա էր, որ Փրոֆ. Լանժվէնի հետ կազմեց ծրագիր մը: Արդի խմբագրութիւնը դասաւորման համար չպիտի հետեւի այբուբենական կարգին, այլ տարբեր մեթոտի մը, որ թէեւ, ամէն աշխատանք պիտի պահանջէ խմբագիրներէն: Այդ նոր դասաւորումը, սակայն, միակողմի եւ յառաջդիմութեան ներկայ հանգրուանին մէջ, լաւագոյն եւ համապատասխան ձեւը պիտի ըլլայ համալսարանին:

Այս համալսարանով խմբագրական մարմինը կը կարծէ տալ Ֆրանսայի նպաստը լուծելու համար մշակութային այնպիսի հարցեր, որոնք կը դրուին ներկայիս մտաւորական աշխարհի առջեւ: Ֆրանսայի տուած այս Նոր Համալսարանը պիտի ունենայ այն առաւելութիւնը, որ կուտայ ազատութիւն պէտքերու եւ մտքերու բացատրութիւն, վերապահութիւն չի դներ վարդապետութիւններու սահմանումին մէջ: Վերջապէս համալսարանը որ եւ է դիտումով մոռացութեան չպիտի տայ ոչ մէկ հարց, այլ ընդհակառակն պիտի ներկայացնէ նաեւ կարգ մը խնդիրներ, որոնց մասին չի խօսուիր հիմա, երեսուն տարիէ ի վեր: Գործակցական մեթոտով պիտի կատարուի խմբագրութիւնն ալ, տպագրութիւնն ալ: Նախ վեց ամիս պիտի աշխատուի ճշդելու համար առաջին պլանին ձեւը: Գալ տարուան սկիզբը, բոլոր գրավաճառները պիտի կարենան ծախել նոր համալսարանին առաջին պրակը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Պ.— Կրնաք շարունակել:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (12)

ՁԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ողջակէզ Հայաստանը

«Մարդ չի կրնար Եւրոպացի ծնած ըլլալուն համար հպարտանալ միշտ», կ'ըսէ Ֆրիտիոֆ Նանսէն, Հայոց մեծ բարեկամը, որ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ իբր լիազօր ճամբորդած է Հայոց երկիրը եւ ցնցող մեղադրանք մը գրած է Եւրոպայի դէմ:

1896ին, մինչեւ իսկ Կ. Պոլիս, մայրաքաղաքին մէջ 7,000 Հայեր ջարդուեցան օտար դեսպաններու աչքին առջեւ:

Որովհետեւ խումբ մը երիտասարդ հայ ազգայնականներ, աշխարհի ուշադրութիւնը Հայոց տառապանքներուն վրայ հրաւիրելու համար՝ ուզեր էին օղը հանել Օսմ. պանքային շէնքը: Այն ատեն պետութիւնները «գիմում» մը կատարեցին, բայց այս անգամ ևս առանց որ եւ է գործնական հետեւանքի: Թուղթի վրայ մնացած զիջողութիւններէ աւելի բան մը ձեռք չբերին:

Տասներկու ծանր տարիներ յաջորդեցին Հայոց համար, եւ տես 1908ին Երիտասարդ Թուրքերու յեղափոխութեան փորձերը պարզկայ եւ այնկ մտքերց «սրիւնարբու Սուլթանը» իր գահուն վրայէն: Հայերը, որոնք Երիտասարդ Թուրքերուն հետ կողք կողքի կեցած եւ օգնած էին անոնց՝ իրաւունք ունէին յուսալու որ իրենց համար լաւագոյն օրեր պիտի գային: Տարի մը յետոյ, երբ Աբտիւլ Համիտ զինուորական ապստամբութեան փորձով մը ջանաց գրկել իշխանութեանը տիրանալ, Հայերը հաւատարմօրէն օգնեցին Երիտասարդ Թուրքերուն: Այս արարքը շա՜տ սուղի նստաւ իրենց, որովհետեւ Աբտիւլ Համիտի կարճատեւ փառքը բաւական եղաւ Կիլիկիոյ մէջ Հայոց դէմ վրէժի արշաւանք մը կազմակերպելու, որուն պատճառաւ 20,000 մարդիկ սպաննուեցան: Երիտասարդ թուրք կառավարութիւնը միջամտեց եւ վերջ տուաւ սպանդին: Արդարեւ գաղտնի չմնաց որ սոյն արիւնհեղութիւնը պատրաստողներուն եւ անկէ անբաժան ապառնակութիւններուն մէջ երիտասարդ թուրք սպաներ ալ գտնուած էին: Բայց արդէն ինքնին փաստը շա՜տ շուտով յայտնեց որ անպատասխանատուներու կողմէ եղած շեղում մը չէր այս: Հայերը իրենց պարտականութիւնները կատարելէն վերջ՝ կրնային երթալ. Նոր տէրերը իրենց պէտք չունէին այլ եւս:

Երիտասարդ Թուրքերը թէեւ բոլորովին անտարբեր էին կրօնական գետնի վրայ՝ բայց նոյնքան անողոքելի էին ազգային հարցերու մէջ: Եւ եթէ Արաբները անգամ որ եւ է արժէք չէին ներկայացներ այլ եւս Թուրքիոյ մէջ՝ ուրեմն որչա՜փ աւելի քիչ նշանակութիւն ունէին Հայերը: Եւ այսպէս, նոր կառավարութիւնը անմիջապէս իւրացուց հակահայ քաղաքականութիւն մը եւ մահմետական Թուրքերու մեծ գաղթականութիւններ առաջնորդեց հայկական հողամասերուն մէջ: Հայերը դարձեալ Եւրոպայի կոչում ըրին — ի վնա՜ս իրենց — երբ տես, ընդհանուր պատերազմը ծագեցաւ եւ իրեն հետ նաեւ վերջին աճառ տանջանքը այս բազմաչարչար ժողովուրդին:

1914 յուլիսին հայկական ընդհ. ժողով գումարուեցաւ Կարինի մէջ (ԽՄԲ. — Կ'ակնարկէ Հ. Յ. Դ. ընդհ. ժողովին): Երիտասարդ Թուրքերը անոր տեղեկացուցին Ռուսիոյ վրայ յարձակելու իրենց դիտաւորութիւնը: Հայերը զգուշացուցին, ցոյց տալով վտանգը. բայց եւ այնպէս յայտարարեցին թէ պիտի կատարեն իրենց հայրենասիրական պարտքը՝ Թուրքիոյ հանդէպ:

Այս կերպով իրենք իսկ իրենց մահավճիռը գրած էին արդէն: Երիտասարդ թուրք վարիչները որոշեցին օգտագործել այն առիթը եւ այս անգամ գործը ամբողջապէս վերջացնել: Պէտք էր բնաջինջ ըլլային Հայերը: Վերին պաշտօնատարները պատուօրէն յայտնեցին իրենց այս միտքը: Բարձրաստիճան թուրք պաշտօնեայի մը նամակը կ'ըսէր.

— «Պատասխանատու իշխանութիւններու յանձնարարութեամբը տեղի պիտի ունենայ ամբողջ գործողութիւնը: Ջարդը գործադրելու համար՝ կառավարութիւնն անհրաժեշտ հրահանգները պիտի տայ վալիներուն եւ զօրավարներուն»:

Ընդհանուր պատերազմի միջոցին սարքուած հայկական կոտորածները գործադրուեցան հետեւողութեամբ նախորդ փորձերու: Քրիստոնեայ ժողովուրդները զինաթափ ըրին նախ եւ ականատես Հայերուն ալ փանաքան տանջանքներով տարիգեցին մատնել զէնքերու թաքստոցները: Իբր պատրուակ կը ծառայէին յուզմունքի, մահմետականներուն ապահովութեան դէմ դաւաճանութիւն եւ ուրիշ ամբաստանութիւններ՝ որոնց անճշդութիւնը շատ դիւրաւ կարելի էր ապացուցանել:

Գերմանիան, իբրեւ Թուրքիոյ դաշնակից՝ Համաձայնականներուն կողմէ եղած քարոզչութեամբ կը մեղադրուի թէ հայկական սրբաւերքներուն մեղսակից է եղած: Սակայն Նանսէն, ճշմարտութեան անկաշառ բարեկամը, որ այս խնդրոյն մէջ համակրութիւններ չի ճանչնար՝ կը վկայէ որ Գերմանիան, որուն ներկայացուցիչները Պոլսոյ մէջ երկար ժամանակ կանոնաւորապէս խաբուած էին Թուրքերէն՝ ամէն բան ըրած է պահանջելով որ սանձ դնեն այս անարգութիւններուն. բայց եւ այնպէս ոչինչ կրցած է ձեռք բերել, ինչպէս եւ Ամերիկայի դեսպանը որ շատ լաւ տեղեկութիւն ունէր բռնական ոճիրներուն մասին:

Լեփսիուս, Հայոց բարեկամ Գերմանացին, 1915 — 1916ին սպաննուած Հայերուն թիւը մէկ միլիոնէն պակաս չի հաշուեր: Վիճակագրութեան համաձայն 1,845,000 Հայեր կ'ապրէին Թուրքիոյ մէջ, պատերազմէն առաջ: Մնացորդներէն մեծ մաս մըն ալ Անդրկովկաս եւ Եգիպտոս փախած ըլլալու է:

Այն մանրամասնութիւնները որոնցմով կատարուած են այն զանգուածային սպանդի կոտորածները՝ զարհուրանքի տեսակէտով կը գերազանցեն բոլոր այն եղեռնները որոնցմով իրապէս խարուած է մարդկութեան պատմութիւնը.

(Շարունակելի)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

Քալիֆորնիոյ երկրաշարժին հետեւանքները

Կիրակի օր հաղորդած էինք Լոս Անճելէսի մէջ պատահած երկրաշարժին առաջին հետեւանքները։

Վերջին լուրերու համաձայն, կիրակի օր նոր եւ զօրաւոր ցնցում մը զգացուած է Լոնկ Պիչի մէջ, փլցնելով կանգուն մնացած տուները։ Լոս Անճելէսի մէջ ալ ցնցումները կը շարունակուին աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ։ Զոհերուն թիւը ճշդուած չէ տակաւին. բայց 150 դիակներ հանուած են արդէն, իսկ վիրաւորներուն թիւը կը մօտենայ հինգ հազարի։

Միայն Լոնկ Պիչի եւ Լոս Անճելոսի նիւթական վնասները կը հաշուեն 2.500.000.000 ֆրանք։ Հազար հազար զինուորներ եւ նաւազներ, ինչպէս եւ 1500 բժիշկներ եւ հիւանդապահուհիներ կ՚օգնեն վիրաւորներուն եւ հիւանդներուն։

Ջուրի եւ վառելիքի նեղութեան պատճառով, կը վախցուի որ համաճարակ մը ծագի.

Լոնկ Պիչի 62.000 տուներուն մէկ մասը քանդուած, ուրիշներ ալ ծանրապէս վնասուած են։ Աւելի քան հարիւր քաղաքներ, արուարձաններ եւ գիւղեր կրած են շարժին հետեւանքները. Մինչեւ կիրակի 25 անջատ ցնցումներ զգացուած էին.

Ընդհանուր գործադուլ ածխագործներու

Ֆրանսայի հանքագործներու դաշնակցութիւնը որոշեց ընդհ. գործադուլ հռչակել ապրիլ 3—5, երեք օր, ճիբրեւ ազդարարութիւն։ Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը կ՚ըսէ թէ հանքագործներու հանդէպ եղած անարդարութիւնները փոխանակ դարմանուելու, ամէն օր կը ծանրանան եւ թէ կառավարութեան կ՚ինայ ազդել հանքատէրերուն վրայ, որպէսզի յարգեն իրենց յանձնառութիւնները՝ աշխատավարձի մասին, դադրեցնեն կշտամբանքներն ու տուգանքները եւայլն։

Հանքագործները չպիտի բաւականանան երեք օրուան գործադուլով, եթէ գոհացում չստանան.

Զինաթափութեան ժողովը կը յետաձգուի՞

Անգլիոյ վարչապետը կը շարունակէ խորհրդակցութիւններ կատարել Ժընեւի մէջ, փրկելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովը։

Վերջին լուրերու համաձայն, հաւանական է որ ժողովը յետաձգուի մինչեւ Զատիկ։ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ համաձայն է յետաձգման։ Անգլիոյ մէջ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դիրքը։ Լոնտոն ի հարկին մէկ ճակատ պիտի կազմէ Փարիզի հետ, վերջնական փլուզումէ փրկելու համար խորհրդաժողովը։

ԼԻՈՆԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Հանրապետութեան նախագահը կիրակի օր Լիոն գնաց եւ կատարեց հանդիսաւոր բացումը տարեկան տօնավաճառին։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, անհրաժեշտ գտաւ փոխադարձ բարեացակամութիւնը եւ վստահութիւնը, իբրեւ գլխաւոր միջոց վերահաստատելու աշխարհի տնտեսութիւնը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԹԷՆՔԷՆ ԿԸ ՀԵՌԱԳՐԵՆ Թէ Զօր. Փլասթիրաս իբրեւ դաւաճան ամբաստանուած ըլլալով, ձերբակալման նոր հրամանագիր մը հանուեցաւ։ Կը կարծուի թէ արտասահման փախած է։

Պ. Ցալտարիս արդէն կազմած է իր դահլիճը, պատերազմական նախարարութիւնը յանձնելով Զօր. Քոնտիլիսի։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվոլի. «La Samaritaine» սրճարանին ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։ Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԼԱԶԵԱՆ։

ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբի բացառիկ ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 20, Ավընիւ Վիլ տ՚Ավրայ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
(Կայսր Նիկիֆոր Ֆոկաս)

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թրանս, Վ. Զատ.— 50։
Մարսէյլ, Ե Փ.— 35։
Նանթէր, Յ. Թ.— 35։
Համպուրկ, Հ. Բ.— 200։
Մարսէյլ, Գարծ. 855
Մարսէյլ, Խ. Յ.— 70։
Լա Կուռընէօ, Գար. Հ.— 140։
Սէն Թ՚Իթիէն, Գարծ.— 213։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը, Աւետիս եւ կամ Արսէն Վարդապետեան, (Արսէն Վարդապետեան կը կարծուի թէ մեր փնտռած Արտաշէս Վարդապետեանն է որ իր անունը փոխած կամ մոռցած է), ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անունը՝ Արտաշէս, մօր անունը՝ Սաթենիկ, տեղահանուած 1915ին Սամսոնէն։ Արսէն Վարդապետեան 1922 թուականին Պոլսոյ Գալաթիոյ Ազգ. Որբանոցի որբերուն հետ փոխադրուած է Գորֆու։ Ծրիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Ardachès Vartabedian, Fund. Matasari No. 4, Bucarest (4), (Rumania)։

— Բարթող Ազատեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պրուսայի Ճերահ գիւղացի Ալպէռ Ազատեանը, հօր անունը՝ Սարգիս։ 9 տարի առաջ Սուրիայէն եկած է Ֆրանսա։ 1931 Մարտին կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին.— Chez Mr. Lèbe à Banas, par Castera Venduzan, Gers. 1931 Օգոստոսին յայտնած է իր եղբօրը թէ կը գտնուի Hôpital Dauch, Gers. Անկէց ի վեր տեղեկութիւն չկայ իր մասին։ Իմացընել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

Լիան ցայց կուտար այժմ այն համակրութիւնը որով մերկացուցեր էր իր մարմինը այն գիշերը երբ առաջին անգամ Ճորճի աշխատանոցը կուգար՝ Փորէլի կալուածէն։ Այդ օրը վատաշուտ բան մը կար իր վրայ, իսկ հիմա առանց ամօթխածութեան կ՚արթնցնէր յիշատակը իրենց առաջին մտերմութեան։ Համարձակութիւն մը որպէս զի հրապուրէր Ճորճը, գինովցնէր զայն ու գրգռէր, անոր գոհացում տալու խոստումով։ Եւ սակայն ցոփութիւն չկար իր շնչառին մէջ. բընապղական էր, իր զաւանանքն էր այդ։

Ճորճ պատասխան չտուաւ. Նայեցաւ անոր, տեսաւ անոր գեղեցկութիւնը ու աչքերը դարձուց անդին. շարունակեց գծագրել։

— Դո՞ւն ալ պիտի լքես զիս ...

— Ուրիշ ո՞վ լքած է քեզ ...

— Ամէն մարդ. ամէնքն ալ կը նային ինծի բայց չեն տեսներ. կարծես արդէն իսկ գնդակահարած են զիս։

Լիան խնդաց ու շարունակեց.

— Թերեւս ինծի հետ Լաֆէրգն ալ գնդակահարեն. եթէ ընեն, հոգս չէ։

Ճորճ իմացած չէր Լաֆէրգի անունը։ Լիան բացատրեց։

— Միասին էինք երբ եկան ձերբակալելու զիս.

— Սիրահա՞րդ էր։

— Օ՛հ, այո՛, եթէ այդ մարդը բան մը սիրելու կարողութիւն ունի։

— Դուն կը սիրէի՞ր զայն։

— Ե՞ս ...

Պիտի խնդար. բայց յանկարծ փոխուեցաւ իր արտայայտութիւնը. Ճորճ տեսաւ տակլութիւնը անոր դէմքին վրայ. յիշեց անմիջապէս որ ուրիշ անգամ ալ տեսած էր այդ արտայայտութիւնը. այո՛, այն գիշերը, Լըփիք փողոցին մէջ, երբ Լիան կը պատմէր իր կեանքին պատմութիւնը։

— Կը յիշե՞ս Գաթավիոյ քահանան որ նշխարը դրաւ լեզուիս վրայ . . Դարձեալ իրարու հանդիպեցանք Մատրիտի մէջ. քանի տարի ... Մեծ տարբերութիւն կ՚ընէ. այս պարոնը որ լքած էր եկեղեցին, եղեր էր պարոն Լաֆէրգ՝ անդամ Գաղտնի Սպասարկութեան Բաժնին եւ Մատրիտ էր իր խորամանկ արհեստը յառաջ տանելու համար. եւ յիշեց Գաթավիոյ վանքին փոքրիկ աղջիկը ... Այնքան կիներ տեսած էր քանի տարուան մէջ. կը կարծե՞ս որ այդ պատահութիւնը պիտի փախցնէի ձեռքէս. մարդիկ երբ վաթսունին կը մօտենան, շատ դիւրին է անոնց հետ վարուիլ. նայեցայ իրեն. ինքն ալ նայեցաւ ինծի, աչքերս փակեցի. այդքան. միասին Փարիզ եկանք. փառքը տնքս առի. Ձերբները Լոնտոնի Նաւային Հետախուզութեանց Բաժնին մէջ, զգուշացուցին զիս. սակայն Փարիզի «Երրորդ Բաժնին» գիրքը գոհացուցած էր, ալ ո՞վ կրնար դպչիլ ինծի. Լաֆէրգ ամէն բան պատմեց ինծի. գիտես, պառաւները ինչպէս կը շատախօսեն, ինչպէս դուրս կուտան իրենց գաղտնիքները։

Այդ քանի մը վայրկեանի խոստովանութեան ընթացքին, Լիան խօսեցաւ առանց զգուշութեան. հոգը չէր այլ եւս, կրնար խոստովանիլ. Ճորճ զգուշացուց զայն. գաղափար ունէ՞ր թէ ինչեր կը պատմէր։

— Այո՛, գիտեմ, ըսաւ Լիան։

— Ուրեմն լրտես էիր։

Լիան զգաց հեռաւոր ու անայլայլ շեշտը անոր ձայնին։ Ճորճն ալ կ՚ամբաստանէր զինքը, ինչպէս ամբաստանած էին ուրիշները դատարանին մէջ. անոր բառերն ալ կը հնչէին միւսներուն բառերուն պէս։

— Եթէ լրտես եղած ըլլայի, չէ՞ պիտի օգնէիր ինծի։

— Ի՞նչպէս կրնամ օգնել։

— Ուրեմն պիտի կենաս ու դիտես որ ուրիշները գնդակահարե՞ն զիս ..

— Չեմ կրնար միջամտել։

— Միջամտե՞լ ... Կրնաս օգնել։

— Ի՞նչպէս ...

Լիան տուաւ անունը բարձր անձնաւորութեան մը որ կը բնակէր Հոլանտա եւ որուն գաղտնաբար նամակ մը ղրկել կ՚ուզէր.

— Չեմ գիտեր թէ ո՞րքան ժամանակ պիտի պահեն զիս այստեղ, բայց կարծեմ առեն կայ նամակ մը հասցնելու իրեն անմիջապէս. անիկա գիտէ թէ ինչպէս պիտի միջամտէ. չեն կրնար գնդակահարել զիս. իրենք ալ գիտեն. ես Ֆրանսուհի չեմ։

Լիան ինքզինքը կը պաշտպանէր ինչպէս դատարանին մէջ. սկսած էր խոստովանիլ իր սէրերը եւ նկարագրել նուէրները զոր ստացած էր իր սիրահարներէն։ Չէր հասկնար որ այդ խոստովանութիւնները կը ծառայէին միայն քանդելու Ճորճի վերջին պատրանքը. անհաւասիկ Լիանը, գեղեցիկ ինչպէս միշտ ...

— Կը յիշե՞ս Լըփիք փողոցի վերջին գիշերը, երբ մատանին անցուցիր մատս եւ ուզեցիր որ ամուսնանայի հետդ, հարցուց Լիան։

— Անիկա յիշելու պէտք մը կա՞յ...

Լիան ոտքի ելաւ ու եկաւ Ճորճի քովը, որ գամուած մնացեր էր աթոռին վրայ։ Թեւերուն մէջ առաւ ադոտ գլուխը, եւ ըսաւ.

— Ինչո՞ւ չպիտի ուզէիր յիշել ... Զանձրացայ այլ եւս, կ՚ուզեմ շնչել ու կը խեղդուիմ այստեղ, կ՚ուզեմ հանդարտ ու ապահով կեանք մը, կը հասկնաս, կը հասկնաս, չէ՞ ... Կ՚ուզեմ ընտանեկան օջախ մը, զաւակ մը, մարդ մը որ կրնամ սիրել ...

Լիան այս խանդակաթ բառերը կը փսփսար Ճորճի ականջին։ Ցզան պիտի կրնար հաւատալ անոր խօսքերուն. ձայնին այդ քաղցրութիւնը զգացեր էր այն օրը, երբ խրամներէն վերադարձին հանդիպեր էր անոր. յափշտակուած էր։ Բայց չէր կրնար խանդավառուիլ հիմա։ Լրտես էր այս աղջիկը. անկարելի էր մոռնալ այդ իրողութիւնը. անիկա կը պատկանէր ուրիշ խանութիւններուն, նոյն իսկ անոր մահը սեփականութիւնն էր անոնց եւ թէ աղջիկը դանակ մը տար իրեն իր կուրծքը խրելու համար, Ճորճ պիտի մերժէր։

— Տար այդ նամակը ինծի համար աղաչեց Լիան, ուրիշ բան մը ըսել այդքան միայն. այդ մարդը իմ բարեկամս է եղած. իր ազդեցութիւնը շնորհիւ զիս կը պահեն այստեղ մինչեւ պատերազմին վերջը, բայց գնդակահարեր, գիտեմ. ում ունի այդ մարդը. ես Հոլանտացի եմ, Ֆրանսուհի չեմ։ Երբ պատերազմը վերջանայ, կրնայ զիս ազատել. չեն համարձակիր ... Եւ յետոյ, սիրելիս ...

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.-	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՄԱՐՏ 1933

15 Mars 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2137 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՅՍՏԵՂ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ»...

Խորագիր մը կ'առնենք Ֆրանսերէն գարշելի Թռուցիկէն, զոր Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան հայկական հատուածը ցրուեր է բանուորական շրջանակներու մէջ, վերջին դէպքերուն առթիւ :

— «ԱՅՍՏԵՂ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ, ՀԱՅ ՍՊԻՏԱԿ ՊԱՀԱԿՆԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ԲԱՆՈՒՈՐԻ ԱՐԻՒՆ ԹԱՓԵՑԻՆ»:

Տուած ըլլալով Թռուցիկին զանազան մասերը, այլ եւս աւելորդ կը համարենք թարգմանել ամբողջութեամբ:

Հայցնենք, միայն, վերջին քանի մը խօսքերը, որոնք ամփոփ ծրագիր մը, քաղաքականութիւն մը կը մատնեն.

— «ԱՆԿՑԻ՛Ն ՀԱՅ ՍՊԻՏԱԿ ՊԱՀԱԿՆԵՐԸ.

«Հայ բանուորներուն հետ, ֆրանսացի բանուորները պիտի գան իրենց հայ ֆաշիստ հրոսախումբերուն դէմ: Անոնք պիտի պատասխանեն

«ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԸ ԲՈԼՈՐ ՍՊԻՏԱԿ ՊԱՀԱԿՆԵՐՈՒՆ:

«Ի՞նչպէս կը գործադրեն (ի՞նչ բանի կը գործածեն) ֆրանքօ-ռուս ոչ-յարձակման դաշինքը, որով ձախերու կառավարութիւնը բռնադատուած էր այլ եւս ապաստան չտալ Խ. Միութեան դէմ գործող կազմակերպութեանց»:

Ըսինք արդէն, — խտրութիւն չդնելով միջոցներու մէջ, մեր կարմիր-կապոյտ ազգայինները այս անգամ ալ կը փորձեն ապահովել ոչ միայն տեղացի բանուորներու, այլ եւ Ֆրանսական կառավարութեան աջակցութիւնը, որպէս զի Դաշնակցութիւնը, «ահաբեկչական ճիւաղի կազմակերպութիւն մը», քշուի եւ արտաքսուի սահմանէն:

Այս առաջադրութեամբ, Արնուվիլէն մինչեւ Ալֆորվիլ, անոնք ապաւիներ են ... ֆրանքօ-ռուս դաշինքին:

Չէ՞ որ, Արնուվիլի Ֆրանսերէն Թռուցիկն ալ կը յիշեցնէր թէ՝ ֆրանքօ-ռուս ոչ-յարձակման դաշինքը «մեր երկրին վրայ պարտաւորութիւն կը դնէ թոյլ չտալ ո՛ր եւ է ֆաշական ցոյց, ոչ ալ սպիտակ պահակներ որ կը կռուին Խ. Միութեան դէմ»:

Ողորմելիները չեն գիտեր որ, «այստեղ, Ֆրանսայի մէջ», ազատ է ո՛ր եւ է կազմակերպութիւն եւ վարդապետութիւն: Իրենք իսկ այդ ազատութեան կը պարտին իրենց սանձարձակ ելոյթները:

Ու կը մոռնան որ, ֆրանքօ-ռուս ոչ-յարձակման դաշինքը (29 Նոյ. 1932), հեռաւոր կապ անգամ չունի այն խնդիրներուն հետ որ կը խռովեն մեր ներքին կեանքը:

Դիւրի՛ն է Թռուցիկի պէս հոլովել կախարդական բառեր — «սպիտակ պահակ», «ֆաշիստ», «հակայեղափոխական», «պատերազմ սարքող» եւն.: Բայց չափազանց դժուար՝ զանոնք արժեցնել:

Ըսէ՞նք թէ՝ «սպիտակ պահակ» — այն իմաստով որ կը գործածուի հակաբոլշեւիկ Ռուսերուն համար — գոյութիւն չունի մեր մէջ:

Եւ քացախէն զարմած նորընծաները պարզապէս իրենց ըթամութիւնն ու ենթադասութիւնն է որ կ'ապացուցանեն, ֆրանսացի բանուորին ալ հաւատացնելով թէ կան հայ «սպիտակ պահակներ», կազմ եւ պատրաստ՝ արշաւելու Խ. Միութեան դէմ:

Մենք պիտի արհամարհէինք այս անյատակ ստախօսութիւնը, ինչպէս իրենց միւս չարամտութիւնները, եթէ Թռուցիկին հեղինակները փորձ մը կատարած չըլլային խօսքէն գործի անցնելու:

Ո՞ւր կրնան յանգիլ մեր ներքին վէճերը, եթէ Դաշնակցութիւնն ալ, իր կարգին, Ֆրանսերէն Թռուցիկներ ուղղէ տարբեր դաւանանքէ բանուորներու, եւ իր որ եւ է մէկ ձեռնարկը կազմակերպէ աջակցութեամբ Ֆրանսայի ընկերվարականներուն, որ շատ աւելի բազմաթիւ են ու հզօր քան համայնավարները ...

Եւ, մինչեւ ո՞ւր կրնանք իջնել, եթէ տեղական իշխանութիւնը — խակապէս հաւատալով թէ օտար կազմակերպութիւններ Խ. Միութեան դէմ պատերազմ կը պատրաստեն Ֆրանսական հողի վրայ, — ուզէ կարճ կապել եւ արգիլել ո՛ր եւ է հայկական հաւաքոյթ...

Դո՛ւք, կարմրադրօշ թշուառներ, ունիք միայն մէկ հիմնական ձգտում, — վարկաբեկել, ջլատել, ջղագրգռել Դաշնակցութիւնը: Եւ, այդ «յեղափոխական» գործունէութեամբ՝ ոչնչացնել ազգային ոգին, անկախութեան եւ ազատութեան գաղափարը, կազմալուծել գաղութները — «այդ մեր պարծանքն է» — եւ փառք շահիլ Երեւանի առջեւ:

Արդ, եթէ քաջ էք, հրապարակ ելէք ձեր սեփական ուժերով:

Մեր ներքին պայքարներուն մի՛ խառնէք օտարը:

Եւ մանաւանդ, մի՛ փորձէք անոնց միջոցաւ խանգարել ո՛ր եւ է հանդէս, կամ կասկած հրաւիրել մեր ազգային կազմակերպութեանց վրայ:

Ֆրանսան Խորհրդային Ռուսաստան չէ, եւ միւս հայաշատ երկիրներն ալ չեն նմանիր Կովկասի:

Մենք երբեք չենք մաղթեր որ, Դաշնակցութիւնը ձեզի հետ դէմ դիմաց գտնուի ո՛ր եւ է առիթով:

«Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ», ամէն մարդ ազատ է եւ ազատութիւն կը վայելեն հանրային, գաղափարական բոլոր շարժումները:

Ի՛նչքան կ'ուզէք փչեցէք ձեր փարախին մէջ: Ձեր հաւնոցին կտուրէն կամ Էյֆէլի կատարէն:

Բայց, յանուն Մարքսի եւ Լէնինի, որոնց տարեդարձները տօնեցիք դեռ երէկ, տուն կանչեցէք ձեր խելքը: Զգուշացէք այնպիսի արարքներէ որ կրնան վնասակար ըլլալ ոչ միայն ձեզի ու մեզի, այլ եւ ամբողջ գաղութին համար: Մեր բոլոր գաղութներուն համար:

Վա՛յ համաշխարհային յեղափոխութեան, եթէ Արնուվիլի հայկական հանդէսը խանգարելով կամ ... Վէնիզելոսի դէմ հաւկիթ նետելով պիտի յառաջանայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՈԼԱՐԸ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷ՞ ԻՐ ՆԱԽԿԻՆ ԳԻՆԸ

Դրամատուններու վերաբացումը կը շարունակուի

Նախագահ Ռուզվելթի կողմէ ձեռք առնուած բացառիկ միջոցները անմիջական ազդեցութիւն ունեցան Եւրոպայի մէջ: Երկուշաբթի օրն իսկ, Լոնտոնի սակարանը վերսկսաւ իր գործառնութիւնները տոլարի վրայ: Փարիզի մէջ, տոլարին գինը բարձրացաւ մինչեւ 25.50ի, գնումի համար եւ 25.87ի՝ վաճառման համար, ինչ որ կը համապատասխանէր Լոնտոնի սակին (3.44): Անգլ. ոսկին ալ զգալի բարձրացում ունեցաւ, 87.50էն հասնելով 87.95ի:

Մասնագէտներ կը հաստատեն թէ այլեւս վախ չկայ որ Ամերիկան լքէ ոսկեդրամի դրութը:

** Երկուշաբթի օր վերաբացուեցան 346 ազգային եւ պետական դրամատուններ, համաձայն մասնաւոր ցանկի մը: Այս հաստատութիւնները ունին համագումար 175 միլիառ ֆրանք, օրուան սակով: Բազմաթիւ անհատական դրամատուններ ալ արտօնութիւն ստացան վերաբացուելու, անշուշտ ենթարկուելով հաստատուած սեղմումներուն: Միայն այս կարգի 25 դրամատուններ վերաբացուեցան: Սակարանը գոց է տակաւին, թէեւ յոյս կայ որ վերաբացուի այսօր իսկ:

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ դրամատուներու վերաբացման առթիւ, յաճախորդները աւելի շատ դրամ ձգեցին քան քաշեցին: Երկուշաբթի առտու ահագին բազմութիւն մը պոչ բռնած էր Նիւ Եորքի դաշնակցային դրամատան առջեւ:

Ամերիկայի մէջ գոհունակութեամբ լսեցին որ տոլարը պահած է իր գինը Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ: Բայց աւելի մեծ ուրախութիւն զգացին, իմանալով որ նախագահ Ռուզվելթ պահանջած է խորհրդարանէն՝ անմիջապէս արտօնել գարեջուրի շինութիւնն ու գործածութիւնը, առանց սպասելու որ ջնջուի գինեհատութեան օրէնքը:

Գարեջուրին վրայ հաստատուելիք տուրքը 125 միլիոն տոլար եկամուտ պիտի բերէ, մեծապէս կրճատելով նախահաշիւին բացը:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Վարչապետէն յետոյ, Գերմանիոյ եւ Փրուսիոյ ներքին գործերու նախարարներն ալ (հիթլերական), կարգապահութեան հրաւիրեցին իրենց զինուորները, անշուշտ ազդուելով անոնց սանձարձակ ծայրայեղութիւններէն: Խիստ պատիժներու պիտի ենթարկուին անոնք որ կը խանգարեն անդորրութիւնը, եւ բռնութեանց կ'ենթարկեն ոչ միայն անհատներ, այլեւ հրէական վաճառատուններ: Յոյս կայ որ աստիճանաբար վերահաստատուի խաղաղութիւնը:

Մինչ այս մինչ այն, «Նազի»ները կը շարունակեն ձերբակալութիւններ կատարել եւ գրաւել տակաւին ազատ մնացած քաղաքապետութիւններ եւ ուրիշ մարզային իշխանութիւններ: Անցեալ օր Փալաթինայի շրջանին մէջ ձերբակալուեցին քաղաքապետական խորհուրդի 12 ընկերվարական անդամները, որոնց երկուքը կիներ են: Ձերբակալուեցան նաեւ ընկերվարական թերթի մը խմբագիրը, Մանհայմի քաղաքապետը եւ ուրիշ բազմաթիւ անձեր: Համպուրկի մէջ, հիթլերականները գրաւեցին Սէնտիքաներու Տունը: Գրաւեցին նաեւ Քէօլնի երեք թերթերու խմբագրատուները եւ ձերբակալեցին խմբագիրները:

Տոքթ. Կէօպէլս, կատաղի հիթլերական, նշանակուեցաւ նախարար ազգային պրոպականտի եւ դաստիարակութեան: Նոր նախարարը տիրապետ պիտի վարէ պաշտօնական քարոզչութեան բոլոր միջոցները, — մամուլ, անթել, թատրոն, շարժանկար:

** Գրած էինք թէ՝ մինչեւ նոր տնօրինութիւն, քով քովի պիտի ծածանին նախկին՝ միապետական եւ հիթլերական դրօշները:

Նախկին դրօշը, սեւ-ճերմակ-կարմիր, հաստատուեցաւ 1867ին, հիւսիսային Գերմանիոյ դաշնակցութեան համար եւ գերմանական պետութեան կողմէ ընդունուեցաւ 1871ին: Վայմարի սահմանադրութիւնը հանրապետութիւն հաստատելով, անոր տեղ դրաւ սեւ-կարմիր-ոսկեգոյն դրօշը, որ խորհրդանշանն էր 1848ի յեղափոխութեան: Այս դրօշը յատկապէս նշանակուած է սահմանադրութեան Գ. յօդուածով որ միեւնոյն ատեն կ'որոշէ առեւտրական տորմիղին դրօշը, սեւ-ճերմակ-կարմիր: Նոր դրօշը ընդունուած էր խորհրդարանին մեծամասնութեան կողմէ, որուն մէջ միայն ընկերվարականները կը ներկայացնէին 163 ձայն: Հանրապետական դրօշին ընդունելութիւնը բուռն ընդդիմութիւն յարոյց, որ կը տեւէ 1918էն ի վեր եւ յաճախ տեղի տուաւ կռուոտ վիճաբանութեանց:

Անգլիա նոր զիջումներ կը պահանջէ Ֆրանսայէն

ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Անգլիոյ վարչապետը, որ Ժընեւ կը գտնուի այս միջոցին, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի Ա. պատուիրակին, Պ. Փոլ Պոնքուրի հետ:

Համաձայն թերթերու տեղեկութեանց, Պ. Մաքտոնըլտ պահանջած է որ Ֆրանսական կառավարութիւնը մէկդի դնելով լրացուցիչ ապահովութիւններ պահանջելու խնդիրը, նոր զիջումներ կատարէ, գոհացնելու համար Գերմանիան եւ Իտալիան: Անգլիոյ վարչապետը կ'ուզէ որ խորհրդաժողովը յաջողի, հետեւաբար անհրաժեշտ կը գտնէ անմիջապէս կնքել պայմանագիր մը, չօշափելի կրճատումներ կատարելով սպառազինութեանց մէջ:

Պ. Փոլ Պոնքուր մերժած է այս թելադրութիւնը, պնդելով հետեւեալ կէտերուն վրայ:—

1.— Ֆրանսայի ապահովութեան ծրագրին դէմ քուէարկելով, Գերմանիան ինքզինք հրաժարած կ'ըլլայ դեկտ. 11ի յայտարարութեան առաւելութիւններէն, որոնք սպառազինման հաւասարութիւն կուտային իրեն:

2.— Հետեւաբար, այսուհետեւ որ եւ է պայմանագիր կրնայ կնքուիլ միայն եւ միայն Վերսայլի դաշնագրով հաստատուած զինուորական գոյավիճակին վրայ:

3.— Այդ գոյավիճակին պահպանման հոգը չի կրնար միայն Ֆրանսայի վրայ իյնալ եւ Ֆրանսան կրնայ նոր յանձնառութիւններ ստանձնել միայն հաւաքական դիմադրութեան մը հիման վրայ, ուր իր կողքին պիտի ըլլայ Մեծն Բրիտանիան:

4.— Առաջադրուած պայմանագիրը պէտք է հաշուի առնէ ցամաքային, ծովային եւ օդային սպառազինութեանց փոխադարձ առնչութիւնը:

5.— Պայմանագիրը պէտք է ապահովէ համաձայնութիւնը Մ. Նահանգներուն, որոնց բացակայութիւնը անպատճառ պիտի քօղարկէ նախ ընդդիմութիւնը, յետոյ բանակցումները:

6.— Պայմանագիրը պէտք է պարունակէ յօդուած մը՝ ապահովութեան մասին, ինչպէս եւ նախատեսէ հաստատումը ազդու եւ մնայուն հսկիչի մը:

Պ. Մաքտոնըլտ, որ մեծ արդիւնքներ կը սպասէր իր ճամբորդութենէն, յուսախաբութեան մատնուած է արդէն:

Խորհրդաժողովին մթնոլորտը թանձրացած է նաեւ անոր համար որ, գերմանական Բ. պատուիրակը, Նատոլնի, [illegible] անհաշտ ձեւեր կ'առնէ: Անցեալ օր, մասնախումբի մը մէկ ժողովին մէջ, երբ կը վիճէին զինուորական նախահաշիւի կրճատման մասին, Պ. Նատոլնի վիրաւորուելով Պ. Փոլ Պոնքուրի մէկ ակնարկէն, անմիջապէս ոտքի ելաւ եւ սրահը լքեց:

Պատուիրակ մը ետեւէն գնաց եւ թեւէն քաշելով ներս բերաւ, բայց միջադէպը խոր տպաւորութիւն գործեց: Կասկած չկայ թէ գերմանական պատուիրակութիւնը նոր հրահանգներ ստացած է Հիթլերէն:

ՁԱՅՆ ՄԸ ԱԳԱՐԱԿԷՆ

· Խմբագիր ՅԱՌԱՋԻ

ՔԼԵՐՄՈՆ-ՖԷՐԱՆ, 14 մարտ. — Պէյրութի երկիրաշարժներուն համար ՅԱՌԱՋԻ բացած եղբայրական աջակցութեան համար, Քլէրմոն-Ֆէրանի քանի մը հայրենակիցներէ հաւաքուած 100 ֆր.ը, ձեր հասցէին կը ղրկեմ: (Տես վերը):

Այս առթիւ թոյլ տուէք մանրադէպ մը, որ կրնայ այնքան այժմէութիւն ներկայացնել:

Այստեղ կը գտնուին շրջուն լուսանկարիչներ եւ վաճառողներ, որոնք իրենց գործին բերումով այս եւ շրջակայ գաւառներու էն յետ ընկած անկիւններուն ծանօթ են: Անոնցմէ ոմանք հետաքրքրական տեղեկութիւններ ունին, ցրուած հայ բեկորներու, մանաւանդ չափահաս որբերու մասին:

Այս վերջիններէն Պ. Մկրտիչ Խրկանեան, մէկը Սուրիայէն 7—8 տարիներ առաջ բերուած հարիւրաւոր որբերէն, տարիներէ ի վեր կ'աշխատէր ֆրանսացի ագարակապանի մը մօտ:

Այս պարագան իմացած ըլլալով, քանի մը ընկերներով կ'երթանք զայն գտնելու համար:

Պարբերաբար մեր դրկած հայերէն թերթերէն իմանալով թէ՝ Պէյրութի մէջ չորս հազար հայրենակիցներ թշուառութեան մատնուած են այդ ահռելի հրդեհին պատճառով, հակառակ իր աննշան օրականին (7 ֆր.) իսկոյն Պէյրութ իր ուսուցիչներէն մէկուն միջոցաւ Կեդր. Խնամատարութեան յիսուն ֆրանք կը դրկէ: Ընկերային պարտականութեան ի՛նչ սքանչելի դաս բոլոր անոնց համար որ միջոց ունին եւ անտարբեր կը ձեւանան մեր ազգային բազմադիմի կարօտութեանց

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

20րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Մկրտիչ Խաչատուրեան	20
Կարապետ Ալթունեան	25
Դէոսլ. Այտընեան	10
Ազատ Քէշիշեան	20
Յարութիւն Յակոբեան	10
Հուրի Քէշիշեան	15
Գումար	100
Մարտ 12ի գումարը	6266
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	6366

Քանի որ տեղն է, թոյլ տուէք ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրելու այլապէս կարեւոր հարցի մը վրայ:

Ո՞րն է վերջապէս համազգային այն կազմակերպութիւնը, որ իր թեւերուն տակ առնէր մեր ցեղին այս թանկագին բեկորները եւ անոնց ակնարկը սեւեռած պահել հայութեան փառաւոր ապագային վրայ:

Նոյն իսկ այսքան [illegible] ներկայացնող Ֆրանսայի մէջ տասնեակներով խումբեր, ընտանիքներ կան, որոնցմով ոչ մէկ կազմակերպութիւն, ոչ մէկ ազգ. իշխանութիւն չէ հետաքրքրուած: Այս պարագան եւս մեր այնքա՜ն սրտցաւ թանկագին ՅԱՌԱՋԻ ուշադրութեան ներկայացնելով, կը վերջացնեմ նամակս որ կարծեմ պէտք եղածէն աւելի երկարեցաւ:

Ձերդ անկեղծօրէն

Մ. Խաչատուրեան

Թուրքերէն բառ կը փնտռեն, մոռնալու համար պարսկերէնն ու արաբերէնը

Թուրքիոյ լեզուական Միութեան կեդր. վարչութիւնը ժողով գումարեց մարտ 9ին, նախագահութեամբ Մ. Քէմալի:

Ժողովին մէջ, մինչեւ հիմա կատարուած աշխատանքներու մասին տեղեկութիւններ հաղորդուեցան, եւ որոշուեցաւ օսմաներէնի համապատասխան Թուրքերէնները գտնել: Այս մասին ծրագիր մը ընդունուեցաւ:

Միութիւնը որոշած է ընդարձակ հարցարան մը բանալ, կարճ ատենէն գտնելու համար Թուրքերէն համապատասխան բառերը այն արաբերէն եւ պարսկերէն բառերուն, որոնք կը գործածուին ընթացիկ եւ գրական լեզուներուն մէջ:

Այս հարցարանին համար իբրեւ հիմ ընդունուած է Շէմսէտտին Սամի փաշայի Թուրքերէն բառարանը: Այս բառարանին մէջ գտնուող արաբերէն եւ պարսկերէն բառերը պիտի զատուին եւ պիտի աշխատուի գտնել անոնց համապատասխան Թուրքերէնները, որոնք ցանկերով ամէն օր անթելով եւ թերթերով պիտի ծանուցուին:

Ջանք պիտի թափուի որ «անքէթ»ը երեք ամիսէն լրանայ: Լեզուական միութիւնը պիտի քննէ եկած պատասխանները եւ կարճ ատենէն ալ ցուցակ մը պիտի պատրաստէ օսմաներէնէ Թուրքերէնի մասին, որպէս զի դպրոցները եւ բաղդատութիւն ընողները դիւրութիւն ունենան:

Հարցարանին յօդուածները ամէն օր պիտի տպուին բոլոր թերթերուն կողմէ եւ նոյն սիւնակին մէջ: Ամէն միջոց ձեռք պիտի առնուի որ ժողովուրդը կարենայ գտնել համապատասխան բառերը: [illegible] ալ, համաձայն իրենց ըլլալիք առանձին զեկոյցին, աւելի մօտէն պիտի զբաղին այս գործով:

Ինքնաշարժի վարիչներու գործադուլը Լիբանանի մէջ

Մարտ 6ին գործադուլ հռչակեցին Պէյրութի եւ Լիբանանի միւս շրջաններուն ինքնաշարժի վարիչները: Բաց ի մասնաւորներու պատկանող եւ կառավարական ինքնաշարժներէ, ոչ մէկ ինքնաշարժ կը բանէր:

Վարիչներու սէնտիքան գժգոհ պէնզինի եւ քաուչուքի վրայ դրուած նոր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երկրին երկրագործութեան զարկ տալու նպատակով, ենկիւրի կարգ մը ձեռնարկներ կ՚ընէ. Յուլիսի օրէնագիծը, օրինակ, երկրագործական ուսման զարկ տալու որոշումը, կենդանիներու եւ բոյսերու ախտերուն բարելաւման ձեռնարկը եւայլն:

Թուրք թերթերը գրեցին թէ՝ երկրագործական գործավարութիւնը ոսկեղէն ծրագիր մը ունի արդէն:

Դիտելով, սակայն, կատարուածը, մարդ անմիջապէս կը հասկնայ որ այդ «ծրագիր»կոչուածը եղածը պահպանելու, երկրագործութեան մէջ թէքնիք յեղափոխութեան իրականացմանը համար անհրաժեշտ նկատուած արդիական գիտութիւն մը երկրին մէջ յառաջացնելու ձգտում մըն է: Ճիշդ է որ այժմէն սկսած են կլիմայական պայմանները քննել, սերմերը ազնուացնել, եւայլն, բայց ասոնք բոլորը ժամանակի կը կարօտին, ու «երկրագործական յեղափոխութիւն» բացատրութիւնը խօսք մըն է լոկ:

Այսուհանդերձ, ենկիւրի կը սպասէ կամ կը ձգտի այդ «յեղափոխութեան»: Ինչպէ՞ս կը կարծէ հասնիլ, սակայն, անոր: Ի՞նչ քաղաքականութեան հետեւելով.

Ենկիւրի որոշ պատասխան մը չունի այս հարցման: Այսինքն՝ հիմնական ծրագիր մը ու քաղաքականութիւն մը չունի: Թերթերու մէջ, շատեր, շատ բաներ կը գրեն. բայց, հիմնական ու որոշ ոչինչ կը գտնէք հոն: Ասոնց մէ երկարօրէն գրուեցաւ թէ՝ ո՞ր ճիւղը պէտք է ընդգրկել, — ճարտարարուեստակա՞նը, թէ երկրագործականը: Ցեւաց բաւական մեկան սպառեցին ճարտարարուեստի մասին: Միանգամայն, խօսեցան երկրագործութեան շուրջ: Ըրին, նաեւ, կարգ մը ձեռնարկներ: Փորձակայաններ՝ լաւ արմատիքի համար եւայլն: Բայց, ինչպէս բաց, միշտ պատահարար. Երկփեղկի քաղաքականութիւն մը կայ այսօր Թուրքիոյ մէջ: Կայ ծրագիր մը որ հետզհետէ կ՚իրականանայ: Ճարտարարուեստի մէջ եւս կը ջանան կարենալ ընել, մեքենայ բերել, գործարան հաստատել, եղածները բազմացնել, ու, օր օրի, պետականութեան բնոյթ տալ անոր:

Երկրագործութեան մէջ այդպէս չէ:

Կան մտածողներ, թէ՝ երկրագործութիւնը եւս արտադրումի ճիւղ մըն է. Սակայն թողուն ազատ նախաձեռնութեան եւ մրցակցութեան ձեւին մէջ, պետական յաջողականութիւն մը վարած չեն ըլլար: Երկրագործութիւնը կ՚արտադրէ նաեւ հում նիւթեր որով, ազգ. տնտեսութեան գործին մէջ, կը կոթնի ճարտարարուեստին: Ահա թէ ինչու, երկրագործութեան եւս պէտք է նայիլ իբրեւ ազգային տնտեսութեան մէկ ճիւղին:

Թուրքիոյ մէջ մշակելի հողին մէկ տասներորդը միայն կ՚օգտագործուի իսկ այս մէկ տասներորդէն ալ կարելի արդիւնքը ձեռք չի բերուիր:

Շեվքէթ Սուրէյա պէյ «Աշխարհի տնտեսութիւնը եւ Թուրքիա» անուն գիրք մը հրատարակեց: Այդ գրքին մէջ կը խօսի նաեւ զանազան երկիրներու հողային արտադրութեանց մասին: Համաձայն իր խօսքովանութեան, մէկ հեքթար հողէն Ցունաստանի մէջ՝ 9.3, Պուլկարիոյ մէջ՝ 13, Իտալիոյ մէջ՝ 14, Ֆրանսայի մէջ՝ 16, Չեխոսլովաքիոյ մէջ՝ 17, Գերմանիոյ մէջ՝ 21, Անգլիոյ մէջ՝ 23, Տանիմարքայի մէջ 33 կենդինար ցորեն կ՚առնուի, իսկ Թուրքիոյ մէջ միայն 6 կենդինար: Անկէ զատ, ձեռք ձգուած այդ քանակով քիչ ապրանքը որակով ալ ցած է:

Միւս կողմէ, Թուրքիոյ մէջ հողէն օգտուելու կերպն ալ կատարեալ չէ: Վերը ըսի թէ հողին մէկ տասներորդը կ՚օգտագործուի: Աւելի որոշ խօսած ըլլալու համար, դիմենք կրկին Շեվքէթ Սուրէյայի գրքին վկայութեան: Ան կ՚ըսէ թէ ամէր հողին 32առ հարիւրը երկրագործութեան յարմար է, բայց մենք միայն 4.8րդը կ՚օգտագործենք: Ցունաստան՝ 22առ հարիւրը, Տանիմարքան՝ 77 առ հարիւրը:

Թուրքիոյ ազգային տնտեսութիւնը կը պահանջէ որ թէ օգտագործուած հողին համեմատութիւնը եւ թէ ձեռք բերուած ապրանքին որակը բարձրանայ: Իսկ առիկա կը կարօտի բնակչութեան, դրամի, թէքնիքի ու գիտութեան:

Բնակչութեան պակասը պետութեան կամքէն անկախ է: Հետեւաբար՝ առ այժմ անլուծելի: Գալով դրամի պակասին, կամ այն է որ գիւղացին միջոցներ պէտք է հայթայթել եւ կամ պետութիւնը ինք պէտք է ձեռնարկներ ընէ: Թուրք գիւղացին, դրամը զուրկ ըլլալուն, յաճախ ընկերացած է քաղաքը նստող փոխատուին հետ: Այս վերջինը, սակայն, միշտ մեծ պատառը կ՚ուտէ: Ուրեմն, հարկ է նախ այս վիճակէն ազատել գիւղացին: Թուրքիոյ հողագործական հաժողովը իր տեղեկագրին մէջ (անցեալ տարի) կ՚ըսէր թէ Ալաշէհիրի ու շատ մը այլ վայրերու մէջ գիւղացին 60 առ հարիւրը «ընկերացած» է...: Այս վերջին տարիներու ընթացքին գիւղացին աւելի ծանր վիճակի մը մատնուեցաւ: Ուրեմն, այս ձեւով կրկին կը տուժէ ազգային տնտեսութիւնը, քանի որ իր արտադրածին մեծ մասը իր «ընկերոջը» տալով գիւղացին ձեռքը դրամ չի հասնիր, ու ան գնորդ չի դառնար շուկային մէջ:

Արհեստագիտութեան զարգացումը եւս դրամի հետ կապուած է: Նաեւ՝ ծանօթացումի: Վերջինը նէթ ժամանակի ընթացքին կարելի ըլլայ, առաջինը հնար չէ: Այս բոլորը նկատի ունենալով է, ահա, որ Թուրքիոյ մէջ կայ տարր մը, որ կը խորհի երկրագործութեան մէջ եւս կիրարկել պետականացման քաղաքականութիւնը այն չափով ինչ չափով որ կը ջանան կիրարկել ճարտարարուեստի մէջ:

Այսինքն՝ արդիւնաբերութիւնը չթողուլ անձնական նախաձեռնութեան, առնեցնել շրջանային ընկերակցութիւններ, պետական միջամտութիւն ու օժանդակութիւն տալ եւայլն: Այս ձեւը սկսած են կիրարկել ճարտարարուեստի մէջ: Կ՚ուզեն մրցակցութեան վերջ տալ ու մէկ ուղղութեամբ առաջնորդել միեւնոյն ճիւղի գործարանները

Ինչ որ ալ ուզեն ընել, սակայն պարզ է որ Թուրքիոյ հողագործութիւնը դեռ կը գտնուի նախնական վիճակի մէջ, ու դուրկ՝ որ եւ է լուրջ ծրագրէ

Ազգ. տնտեսութիւնը, որուն համար այնքան ճիգ, մեկան ու շունչ կը սպառեն Թուրքերը, նուազագոյն չափով կ՚զգայ երկրագործութենէն: Իր ճարտարարուեստին համար անհրաժեշտ հում նիւթն իսկ (երկրագործական), ինչպէս օրինակ, մետաքս, բուրդ եւայլն, բաւարար չափով չի կրնար արտադրել, ու իր գործարանները գոյն կը ներածեն արտասահմանէն: Այս բոլորին վրայ պէտք է աւելցնել փոխադրական միջոցներու պակասը կամ սղութիւնը: Եւ որովհետեւ Թուրքիա նիւթական նպաստ... թիւներ չունի այս խոշոր թերիները արդարցնելու, շատ պարզ է որ դուրկ պիտի մնայ նաեւ երկրագործական որոշ ծրագրէ մը, քանի որ ծրագիրը կարելիութիւններու նախատեսում մըն է, եւ ոչ թէ սպանիական դղեակ....:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ
ՆՇԱՆԱՒՈՐ ՄԱՐԴՈՑ ԿԵԱՆՔԷՆ

— . —

Ժօրժ Քլէմանսօ երբ 1906ին ներքին նախարար անուանուեցաւ, սեպեց անձամբ ծանօթանալ իր վարչութեան ենթակայ պաշտօնեաներու աշխատանակութեան:

Ընկերակցութեամբ Պ. Տինդիէի — որ իր գիւանապետն էր — կը մտնէ առաջին սենեակը — Ոչ ոք...: Երկրորդին մէջ՝ նմանապէս. երրորդին մէջ գտնուեցաւ պաշտօնեայ մը, որ արմուկները սեղանին վրայ յեցած կը քնանար:

Պ. Տինդեր կ՚ուզէ զայն արթնցնել, բայց Քլէմանսօ կ՚արգիլէ ըսելով.

— Մի՛ արթնցնէք... եթէ ոչ՝ ան ալ կ՚ելլէ կ՚երթայ...

×

Ժօրժ Քլէմանսօ անգամ մը ըսած է.

— Քաղաքականութիւնը իմ վրաս հոկայ լեռնեիկի մը ազդեցութիւնը կը ձգէ, որուն հետ՝ բազմաթիւ մարդիկ կը ճգնին ճանճ մը վերցնել:

×

Երբ Անգլիոյ նախկին վարչապետ Լոյտ Ճորճ իմացաւ որ նախագահական ընտրութեան մէջ Տէզաշնէլը յաղթանակ տարած է Քլէմանսոյի դէմ, ըսաւ.

Վա՜յ, այս անգամ Ֆրանսացիները այրեցին Ժան-տ՚Արքը:

Հաւաքեց՝ Կ. Պ. Հ.

ԱԼ ՉԵՄ ԿՐՆԱՐ ԼՌԵԼ...

— . —

Ծոլստոյի աշխիկը, Ալեքսանդրա, որ երկար տարիներ գործակցած է հայրենակիցներուն, վերջերս բողոքը հրատարակած է՝ Քուպանին նեղացուած հազարներով ժողովուրդի տառապանքին մասին. —

1908ին, երբ ցարական կառավարութիւնը քանի մը յեղափոխականներ մահուան դատապարտեց, իմ հօրս բերնէն թռաւ հետեւեալ բացագանչութիւնը — «Չեմ կրնար լռել»: Ու առես ժողովուրդը այդ ճիչը հաւաքաբար արտաբերեց ընդհ. բողոքով մը՝ ընդդէմ սպանութեան:

Այժմ, երբ հիւսիսային Կովկասի մէջ տեղի կ՚ունենան մարթասումներ, երբ հազարաւոր ժողովուրդ կը գնդակահարուի, Աստուծոյ օրը կ՚աքսորուի, ու իմ հայրս այլ եւս չի գտնուիր ողջերուն մէջ, կը զգամ թէ պարտք կը ծանրանայ վրաս՝ իմ աղկար ձայնս բարձրացնելու այս չարագործութեանց դէմ, մանաւանդ որ՝ 12 տարիներ աշխատած եմ սովետ կառավարութեան հետ ու իմ աչքերուս առջեւ տեղի կ՚ունենար ահաբեկումը:

Արար աշխարհ կը լռէր: Միլիոնաւորներ աքսորուեցան, մեռան բանտերուն ու հիւսիսային Ռուսիոյ աշխատանքի կայաններուն մէջ. հազարաւորներ գնդակահարուեցան՝ իրենց վայրերուն մէջ. Բոլշեւիկները սկսան դատակարգային թշնամիներով, հաւատացողներով, քահանաներով, գիտուններով, փրոֆէսէօրներով, ու այժմ կարգը եկաւ բանուորներուն ու գիւղացիներուն:

Ու կրկին լուռ է ամբողջ աշխարհը:

Տասնըհինգ տարիէ ի վեր մարդիկ կը հանդուրժեն դերութեան, անօթութեան եւ ցուրտին:

Բոլշեւիկ կառավարութիւնը կը կոգոպտէ ժողովուրդը, անոր կը խլէ հացն ու իր աշխատանքին միւս արտադրութիւնները ու զանոնք կը ղրկէ սահմանէն դուրս, որովհետեւ իրեն անհրաժեշտ են օտար դրամներ՝ ոչ միայն մեքենաներ գնելու, այլ եւ համաշխարհային յեղափոխութեան փրոփականտին համար:

Եթէ գիւղացիները բողոքեն, թէ՝ պահեն հացը՝ իրենց անօթի բնակիչներուն համար, իրենց հետ հաշիւ մաքրելու կերպը շատ գիւրին է, — կը գնդակահարեն զանոնք: Ռուս ժողովուրդը այլ եւս ոչ համբերութիւն ունի, ոչ ալ ուժ: Հոս հոն ըմբոստութիւններ կը պատահին: Կ՚այրուին նաեւ գործարաններ, զինամթերանոցներ, մասնակի գիւղեր ու նոյն իսկ ամբողջ շրջաններ:

Հազարաւոր անօթի գիւղացիներ կը լքեն իրենց տուները ու կը փախին Ուկրայնայէն, ուր իրենց վիճակուած է անօթութեան մահը:

Ի՞նչ կ՚ընէ խորհրդային կառավարութիւնը

Հրամանագիրներ կը հրատարակէ՝ Մոսկուայէն հարիւրաւոր ու հազարաւոր անձերու անցագիրներու համար, իսկ ըմբոստացող գիւղացիները կը խաղաղեցնէ գնդակահարումով եւ աքսորով: Իվան Կրոզնիի օրերէն աւելին, Ռուսիա այս աստիճան դաժանութիւն տեսած չէր: Ու հիմա, որ ըմբոստացած են Քուպանի խաղախները՝ հարաւային Ռուսիոյ մէջ, խորհրդային իշխանութիւնը բնակչութեան վրայ ի գործ կը դնէ աննախընթաց ու ահաւոր ահբեր մը: Կը գնդակահարուին քաղաքի ամբողջ բնակիչներ, եւ 45 հազար այրեր, կիներ ու տղաք, Ստալինի հրամանով, կը ղրկուին Սիպերիա՝ դէպ ի անխուսափելի կորուստ:

Մի՞թէ կրկին պիտի լռէ աշխարհը. Մի՞թէ կառավարութիւնները պիտի կարենան հանդարտ սրտով, դաշինքներ կնքել բոլշեւիկներուն հետ — ոճրագործներուն հետ — զօրացնելով զանոնք ու փորձելով իրենց պետութիւններուն փառք

Մի՞թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հանդարտօրէն պիտի քննէ աշխարհը հետաքրքրող հարցերը ներկայացուցիչներուն հետ այն կառավարութեան, որուն պետական գլխաւոր մեթոտը արիւնարբու ահաբեկումն է: Մի՞թէ Ռոմէն Ռոլանի, որ այնքան լաւ կերպով ըմբռնած է մեր ժամանակներու երկու մեծ խաղաղասէրներուն՝ Տոլստոյի եւ Կանտիի հոգին, Անրի Պարպիւսի եւ Պէրնար Շոյի նման գաղափարապաշտներն ու գրագէտները պիտի շարունակե՞ն երգել ընկերվարական դրախտը: Այդ կերպով անոնք կը դնեն իրենց գիրենք պատասխանատուութեանը տակ բոլշեւիկեան վարչակումին, որ աշխարհի փճացման սպառնալիքը ունի:

Մի՞թէ դեռ կան մարդիկ, որ կը հաւատան թէ՝ համաշխարհային մշակոյթը, կրօնքը եւ բարոյականը քանդելու ձգտող խումբ մը մարդոց արիւնալից ահաբեկումը ընկերվարութիւն կը կոչուի: Ո՞վ է որ կրկին պիտի բացագանչէ ամբողջ աշխարհի, «չեմ կրնար լռել»: Ո՞ւր էք դուք՝ ո՛վ սիրոյ, արդարութեան եւ ազատութեան ախոյեաններ: Ո՞ւր էք քրիստոնեաներ, իրական ընկերվարականներ, խաղաղասէրներ, գրագէտներ, հանրային գործիչներ:

Ինչո՞ւ կը լռէք: Մի՞թէ դեռ պէտք ունիք փաստերու, վկայութեանց եւ թիւերու: Մի՞թէ չէք լսեր օգնութեան կանչերը: Եւ կամ կը խորհիք թէ մարդոց կարելի է երջանկութիւն պարգեւել բռնութեամբ, սպանութեամբ ու ամբողջ ժողովուրդին ազատութիւնը խլելով: Իմ այս կոչումս եւ չեմ դիմեր անոնց, որ բոլշեւիկներու կողմէ գնուած են առես ժողովուրդի յափշտակուած դրամներով, այլ՝ անոնց՝ որ դեռ հաւատք ունին մարդոց եղբայրութեան եւ հաւասարութեան, — կրօնասէրներուն, ընկերվարականներուն, հանրային գործիչներուն ու քաղաքական գործիչներուն, կիներուն ու մարդերուն: Բացէք ձեր աչքերը Ու միացած ջանքերով հարիւր վաթսուն միլիոնից եւ անպաշտպան առես ժողովուրդին տառապանքին դէմ.

Ս. Թումաճանի կոչուած մարդը եւ ողբացեալ
ՇԱՀՐԻՄԱՆԻ ԽՈՐՇԱՆՔԸ ԱՆԿԷ

— . —

ԽՄԲ.— «Պայքար», Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը, մարտ 1ի թիւին մէջ հետեւեալ յօդուածը կը հրատարակէ, տխրահռչակ Ս. Թումանեանի մասին, այս խորագրով եւ երկու սիւնակի վրայ:

Այս առթիւ, շատ ու շատ բայեւ՝ ռամկավար կուսակցութեան Եգիպտոսի պաշտօնաթերթին, «Արեւ»ի, մանաւանդ անոր խմբագրին ...

Վէճ աձներ ամէն առեն ալ անպակաս պիտի ըլլան մեր մէջ: Հայեանուն վէճ աձներ՝ ազգայնը համար մեր ցեղին դահիճներուն առջեւուն տակ, նոյն իսկ ա՛յն առեն երբ հարկաւորանք մը չկայ աղալու: Արիւնի, ծնունդի ու խառնուած քի խնդիր ուրեմն: Բայց ի՞նչ արդարանած արիւն, ի՞նչ ծնունդ, եւ ի՞նչ խառնուածք:

Այդպիսի վէճ աձ մըն է նախկին Ս. Դ. Հնչակեան Սամուէլ Թումաճան կոչուած արարածը, որ յօդուածաշարք մը գրեց վերջերս Պոլսոյ «Վագըթ» թուրք թերթին մէջ «Հայկական քաղաքական ոդիսականութիւն» վերտառութեամբ

Առաջին անգամ չէ որ այս մարդը հինը նորին խառնելով պատմութիւններ կը հիւսէ ու կը թխէ թուրք թերթերու մէջ, Թուրքիոյ ճղակատր ու ճղմուած ափ մը հայութիւնը քիչ մը աւելի սրտադողի մատնելու գիւայն հաճոյքը ըմբոշխնելու եւ, անշուշտ նաեւ, իր քաղցած ստամոքսը յագեցնելու համար. բայց առաջին անգամն է որ ա՛յնքան սինիքօրէն կը խոստովանի հրապարակաւ պատերազմէն առաջ ու պատերազմի միջոցին թրքական գաղտնի ոստիկանութեան ծառայութեան մէջ գտնուիլը եւ ընդհ. ապահովութեան քաղաքական հիւղին գիւանին տնօրէն (Քըամը սիասի միւտիւրի) յայտնի հայահալած վաստահարու Րէշատ պէյի հետ ունեցած սրտակից կապն ու նուիրակի յարաբերութիւնը: Եւ մտածել որ այս մարդը յեղափոխական կուսակցութեան մը պատասխանատու մէկ մարդն էր: Ցեղափոխականի պատմուճանով դաւաճան մը իրականին մէջ:

Հայ ազատագրական պայքարը լեցուն է սխրալի դրուագներով եւ դաւաճանող աննման դէմքերով: Այդ սխրալի դրուագներուն քով արատաւոր գիծեր ու գործեր եւ աննման դէմքերուն քով այսպիսի մատնիչներ ալ գժբախտաբար անպակաս եղան:

Թումաճանի մը այս գրութիւնները անտարակոյս հերքուելու կամ ճշդուելու իսկ արժանի չեն: Ես եթէ անդրադարձայ անոնց, նպատակս ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ յիշել մօտաւոր անցեալէն այս մարդուն հետ կապ ունեցող մէկ երկու դրուագ:

×

Պոլիս, Բերայի կողմը, Շիշլի ճամբուն վրայ, Կալաթա Սէրայի դիմացը, կոկիկ զարեջրատուն մը կար, որ առ հասարակ ժամադրավայր մըն էր ազգայնեաց Հայերու, պատերազմէն առաջ եւ պատերազմին սկիզբները: Իմբագիր, ուսուցիչ, բժիշկ, կուսակցական գործիչ եւ առ հասարակ ազգայնեաց մարդիկ հոն կուգային երեկոյեան իրիկուն:

Մեր ողբացեալ Շահրիմանին հետ երբեմն մեր ոտքերն ալ դէպ ի հոն կ՚ուղղուէին:

Այդտեղ առաջին անգամ տեսանք այս Թումաճան կոչուածը, որ հոն կուգար Հնչակեան հանդուցեալ Արծրունիի եւ ուրիշներու հետ:

Երկրորդ անգամ այդտեղ այդ մարդուն հանդիպած առեննիս, Շահրիմանը երեսը թթուեցուց եւ

— Շուտով զատուենք խմենք եւ ուրիշ տեղ մը երթանք, ըսաւ:

— Ի՞նչ կայ որ, բարի, զարմացած:

— Սա՛ մարդուն գարշելի երեսը չեմ ուզեր տեսնել, ըսաւ, ցոյց տալով այս բարի ծաղիկը, որ դէմերնիս նստած էր Արծրունիին հետ:

— Բայց այդ մարդը վտանգաւոր եւ գէշ մէկը չէ: Ս. Դ. Հնչակեան է եւ այդ կուսակցութեան կեդրոնին ալ անդամ:

— Ի՞նչ կ՚ուզէ թող ըլլայ, յարեց Շահրիման, իմ ներսս չյանեց: Իժի ձագ մըն է կարծես: Դէմքը տեսնել չեմ ուզեր

Շահրիմանը Արծրունիին հանդէպ համակրանք չունէր: Իր այդ վերաբերմունքը այն առեն վերագրեցինք մասամբ Արծրունիէն չախորժելուն: Բայց ինք մխուեց:

Շահրիմանը իրաւունք ունէր: Բայց իրաւունք ունենալը աւելի ուշ, պատերազմի սղճաւանջոտ օրերուն պիտի հասկնայինք:

×

Պատերազմի տարօրինակ օրերն էին: Տասը Հայու կեանքը մէկ փարա արժէք չունէր: Ամէն Հայ ծակ մը կը փնտռէր շատ չերեւնալու, աչքի չզարնելու կամ պահուըտելու համար Թումաճանը աքսորէն շուտով կը վերադառնար Իշտար պէյի շնորհիւ, ինչպէս հիմա կը խոստովանի ինք, ու աւելի քան արձակ համարձակ կը պտըտէր: Ի՞նչ գաղտնիք էր աս: Իր կուսակցական ընկերներէն ոմանք կախաղան կը բարձրանային, ուրիշներ աքսորի մէջ կը մեռնէին, իսկ ինք իր ուրիշ մէկ նդրայրակցին՝ Հ. Արամեանցի պէս գերծ կը մնար պատուհասուելէ: Հակառակ որ ինք պարզ Հնչակեան անհատ մըն ալ չէր, այլ այդ կուսակցութեան կեդրոնին անդամ էր եւ ոստիկանութիւնը այն առեն, ընկերութեանց կեդրոնական վարչութեանց անդամներուն անուններն ու հասցէները ունէր եւ հետեւաբար տեղեակ էր իր հանգամանքին: Բայց Թումաճան իր այդ հանգամանքով հետ ունի եղեր ուրիշ հանգամանք ալ որ այսօր ինք կը խոստովանի, բայց որ այն առեն ալ մութին մէջ մնալու սահմանուած գաղտնիք մը չէր. քանզի «չկայ ինչ ծածուկ որ ոչ յայտնեսցի եւ գաղտնիք՝ որ ոչ ծանիցի»:

Թումաճան պատերազմի այդ մռայլ օրերուն միջոց մը Բերա, Թաքսիմի մօտ, նպարավաճառի խանութ մը բացաւ: Բայց առիկա ապահովաբար պարզ ձեւականութիւն էր, իր բուն արհեստն ու ասպարէզը ծածկելու, անզգալի, աննշմարելի ընել տալու համար: Ան ոստիկանական գաղտնի սպասարկութեան ծառայութեան մէջ մտած էր, ուր ունէր կարեւոր պաշտօն եւ դիրք, այնպէս որ հասարակ ոստիկաններ կ՚ակնածէին իրմէն: Այս պարագան կը հաւաստէին տեսնողներ: Իր այդ պաշտօնին բերումով ան սովորաբար ցերեկները իր ժամանակը կ՚անցընէր Պոլսոյ կողմը, հայ շրջաններու մէջ:

Պահէ Գալիս ծանօթ հայ ճաշարան մը իր սովորական յաճախավայրերէն մէկն էր: Այդ սեւ օրերուն ամէն օր եւ ամէն ժամ խիստ եւ բուռն հետապնդութիւն կար զինուորական տարիք ունեցողներու եւ փախստականներու «վէսիքա» հարցնելը սովորական բան էր: Փողոցին մէջ, արճարանը, ճաշարանը թէ խանութին մէջ հանգիստ չէին տար մարդոց:

Վերոյիշեալ ճաշարանին մէջ ոստիկաններ քանիցս յաճախորդներու «վէսիքա» հարցուցած առեն Թումաճան գաղտնի ոստիկանի իր նշանը ցոյց տուած եւ ոստիկանները ակնածանօք բարեւելով մեկնած էին քովէն:

Թումաճան խանութին մէջ այս անցուդարձերուն ականատես եղողներուն ապահովցած էր լուռ մնալ եւ չհրապարակել Թեոդ աշխատասրակերէն մէկն ալ իր Թուրքերանութեան հետեւանքով կարծեմ գործէն հանուած եւ աքսորուած էր:

Այն առեն մեր թաքստոցներուն մէջ երբ լսեցինք այս բոլորը, անմիջապէս յիշեցինք Շահրիմանի զգացած բնազդական խորշանքը այս վիժածին հանդէպ:

Եկաւ զինադադարը, բայց Թումաճանը մնաց նորէն նոյն Ս. Դ. Հնչակեան Թումաճանը ու ամէն մարդ մոռցաւ զինքը: Բայց ինք հիմա կ՚ուզէ որ մարդիկ չմոռնան զինքը ու ասոր համար կը խոստովանի անպատկառ լրբութեամբ մը իր ազատ արհեստն ու ասպարէզը: Ի՞նչ անպատիւ պարծենկոտութիւն:

ԱՍՈՂԻԿ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

ՄԻՋԱԶԳ. ԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

— . —

Անգլիական տարեգիրք մը կը գրէ թէ՝ 1931—1932ի ընթացքին չհրապարակուեցաւ այն յոյսը թէ՝ տնտեսական տագնապը հասած է իր գերագոյն աստիճանին: Իրականին մէջ, ազգային ու միջազգային խնդիրները աւելի ծանր բնոյթ մը առին, ստեղծեցին նոր խնդիրներ եւ աւելի բարդացուցին պետական մարդոց ու փորձագէտներու տնտեսագէտներու գործը

Միւս կողմէ, սակայն, համագործակցականները ոչ միայն կը շարունակեն իրենց շուկաները համարձակօրէն հանել իրենց արտադրութիւնները, եւ կամ՝ վաճառել ու շահիլ, այլ եւ՝ կ՚անցնին, հետզհետէ, իրենց երկրին սահմանները՝ գտնալու նպաստներ ու արտադրութիւններ արտածելով կամ գուրսէն ներածելով: Ազգային ռեսպուբլիկները, որոնց մէջ պատնէշ դարձեր են, ապրանքներու միջազգային փոխանակման մեծ արգելք են: Պարզ է որ, ազգային համագործակցականներուն գնումներուն ու վաճառումներուն համար մեծ արգելք են այդ «պատնէշ»ները: Պարզ է որ նոյնքան ծանր գրութեան մատնուած են անհատական կամ այլ ձեւի ընկերակցական գործերը:

Ստորեւ նշանակուած թիւերը ցոյց կուտան, երկու տարուան (1930 եւ 1931) ընթացքին Միջազգային Համագործակցական Կեդրոնին կողմէ եղած ներածումները: 1931ին, համեմատաբար 1930ին, 6,105,692 անգլիականի նուազում մը կը նկատուի. բայց, առիկա արդիւնք է ապրանքներու գիներու անկման:

Անգլիական կեդրոնը կուգայ առաջինը՝ ներածումներու արժէքին քանակի տեսակէտէն:

Այսպէս, ազգային համագործակցական կեդրոնները օտար երկիրներէ իրենց երկիրը ներածած են՝

	1931	1930
Անգլիա	30,945,064	31,720,5…
Ռուսիա	3,758,810	4,051,…
Գերմանիա	2,293,385	3,765,6…
Ֆինլանտիա	1,204,367	1,512,…
Զուիցերիա	1,074,550	991,…
Չեխոսլովաքիա	589,998	513,…
Աւստրիա	320,182	153,3…
Լարանիա	281,618	353,8…
Նորվեկիա	207,772	205,4…
Պելճիքա	146,552	118,2…
Լեհաստան	68,320	118,0…
Հոլանտա	61,736	81,5…
Պուլկարիա	3,888	6,…
Ֆրանսա	397,454	346,4…
Լիթուանիա		1,201,7…
Շուէտ	1,213,794	1,464,5…
	42,567,150	49,920,2…

Ուրեմն, Եւրոպայի բոլոր համագործակցական կեդրոնները ներածման նուազում ցոյց կուտան: Այս, սակայն, ինչպէս ըսինք, գիներու անկման եւ մաքսերու արդիւնքն է: Այս գումարին վրայ պէտք է աւելցնել 4,471,510 (1931ին) եւ 4,224,422 (1930ին) համար:

Այս ներածումները եղած են հետեւեալ երկրամասերէն.

	Անգլ. ոսկի
Եւրոպայէն՝	20,726,09…
Ամերիկայէն՝	10,609,7…
Ասիայէն՝	6,237,.07
Ափրիկէէն՝	6,237,.07

Տարուան ընթացքին, Միջազգ. համագործակցական կեդրոնը քանի մը կերպեր գաղափարութիւններու շուրջ մը՝ ազգային համագործակցականներու կեդրոններու մօտ: Դասախօսութիւնները կատարեցին փորձառու համագործական վարիչներ, ու անոնք մէկ երկրի մէջ պարզեցին թէ ի՛նչ ուղղութեամբ պէտք է մթերել, ի՛նչ բան ,ուրկէ եւ ի՛նչ ձեւով պէտք է ներածել, բայց մանաւանդ՝ ընդհանուր հայթայթում մը, ընդհ. մատակարարութիւն մը ընելու մասին: Գրիմական մէջ մտնաւոր խորհրդաժողով գումարուեցաւ չորս միջոցներու համար Որոշուած է այս տարի եւս նման փորձ մը ընել Երկրորդ հարցն է ազգային համագործակցականներու միջեւ ապրանքներու փոխանակումը. Այս մասին անհրաժեշտ նկատուած ծանօթութիւնները հաւաքուած են եւ խնդիրը պիտի դրուի ժընեւի մէջ տեղի ունենալիք յառաջիկայ ժողովին:

ՎԱՀ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Միսաքի յաղթանակը

— —

Նախաթ երեկոյ, Սոսիէթէ Սաւանթի մէկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դրական հաւաքոյթ մը, իբրև յաղթանակը Միսաքի:

Փարիզի Գրական Ակումբն էր կազմակերպիչը: Ցաւով պէտք է գրել սակայն, թէ աշխատանք թափուած չէր՝ եթէ ոչ համարզային, գէթ վայելուչ հանդէսով մը պանծացնելու համար գործը այն թանկագին Հայուհիին, որ անմոռանալի ուսուցիչ մըն է, որքան բանաստեղծ:

Գրական Ակումբին նախագահը, Թ. Բերբերեան, բանալով հանդէսը, ըսաւ թէ օրուան անունը նուիրուած է Միսաքի գրական եւ ազգային գործունէութեան յիսնամեակին տօնին ... մասնաւորապէս հաւ, կ'ըսէ:

Յետոյ խօսքը տուաւ Պ. Ա. Չօպանեանի, որ ներկայացուց Միսաքի կեանքն ու գործը, ընթերցումներով բանաստեղծութեան արձակ եւ ստանաւոր ստեղծագործութիւններէն: Պ. Ա. Չօպանեան խօսեցաւ նաեւ Միսաքի աշխատանքներուն մասին ի նպաստ աշխարհաբարին եւ այս առթիւ կարեւոր mise au point մը ըրաւ:

— Միսաքէն շատ առաջ գոյութիւն ունէր եւ կը գործածուէր հայ աշխարհաբարը ... Սոյն գարուն սկիզբը, աշխարհաբար մասամբ գործած էր ... Նոյն սակայն հաստանք մը ... ի նպաստ գրաբարին: Միսաք նախ միացաւ այդ հոսանքին, Անահիտ անունին տակ յայտնած նոր գրքով (իրեն կը պատասխանէր Բ. Պէշիկ, ստորագրելով Արամազդ): Սակայն Միսաք չուտով անցաւ աշխարհաբարեաններու ճակատը: Միսաքի օրով կատարուած աշխարհաբարի վէճը, որմէ, ... աշխարհաբարին պայքարն էր պարզապէս:

Պ. Ա. Չօպանեանի դասախօսութենէն յետոյ ... նախագահը փակեց յանդեսը:

Թերթերով ծանուցուած յայտագիրն իսկ Թուց կիսկատար: Չէին եկած արտասանողները:

Ցաւալի են աչակերտուհիները Միսաքի: Սրտի աշխարհաբարին այս ճարտարապետը երիտասարդ կիներու եւ մատուրականներու յաղթութիւն մը ցրուած է ամէն կողմ, Ֆրանսայի գաւառներուն մէջ, Լիոն կամ Մարսէյլ, շատեր կան որ կապուած են Միսաքի անունին: Պատահի մեր երիտասարդութեան պարտքն է գիտցնել հանդէսով մը ցոյց տալ Փարիզի թէ գիտէ աւելի օրստօրէ եւ վեհօրէն յարգանքի կանգնիլ Միսաքի յիսնամեակին առթիւ:

Ն.

Ազգատօնի հանդէսները

Միխթարեանների փայլուն երեկոյթէն վերջ, զոր գրած էինք քանի մը տողով, Ազգատօնին մասնակցող ու շարժող Փարիզէն մեկնելու պատրաստուող խումբեր ... ուած էին մայրաքաղաքիս քաղաքապետարանը, ուր ընդունուեցան Շաբաթ օրը, ժամը 17ին:

Զանազան խումբերու կարգին ներկայ էր հայկականն ալ:

Hôtel de Villeի փառաւոր եւ լուսաշող սրահներուն մէջ, աւելի քան 800 հոգիներ այդ բազմութիւնը, դէմ դիմաց երկու կարգի վրայ շարուած, խայտաբղէտ գոյներու խրախճանք մը կը ներկայացնէր:

Բարիգալուստի առաջին խօսքերը արտասանողը եղաւ Քաղաքական Ժողովի նախագահ Պ. Տը Ֆոնթընէ, որ բուռն ծափերու մէջ ըսաւ թէ ներկայ փափուկ շրջանին քաջալերելի են նման երեւոյթները, որոնք իւրաքանչիւր ազգի ուրոյն ոգին պահելով հանդերձ, անոնց միջեւ եղբայրակցութիւն մը հաստատելու բնոյթը ունին:

Երկրորդ հռետորն էր Սէնի նահանգապետը Պ. Ռընար, որ իր կարգին չէշտեց բուռն խանդը այն ընդունելութեան, զոր Փարիզ քաղաքը կը կատարէր ի պատիւ զանազան երկիրներու մտաւորական տարազով ուժերը ներկայացնող այդ երիտասարդութեան:

Երրորդ եւ վերջին խօսողն էր Ֆրանսական Վերածնունդի համակրելի նախագահը Պ. Արմպրիւսթէզ, կազմակերպիչը այս հանդիսութեանց, որ շնորհակալութիւն յայտնելով վերոյիշեալ բարձր անձնաւորութեանց, բարի ճանապարհ մաղթեց ճամբորդներուն:

Այս խմբովին ... ներկայացուցիչը, Պ. Երզնիկ Գարաճեան, զոյնեղ գաղափարը ունեցաւ՝ L'Arménie reconnaissante բառերը ... ցնելու իր ստորագրութեան: Ցետոյ տեղի ունեցան ազգային պարեր ու լսուեցան ժողովրդական երգեր, բայց հազիւ չորս-հինգ խումբ կանչուեցան, հայկական խումբը այդ չորս—հինգ կանչուածներուն մէկն էր:

Պատուասիրութիւններ եղան չափաւորապէս, որմէ վերջ Պ. տը Ֆոնթընէ բարեհաճեցաւ հայ խումբին հետ լուսանկարուիլ, ինչ որ մեծ պատիւ մըն էր անշուշտ:

Ուշ ատեն, մեկնելէ առաջ, ամէն ազգի ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ իրար խառնուելով պարեցին: Այս անգամ արդիական պարեր, որով հանդէսը ... մթնոլորտի մը մէջ անցաւ: Բոլոր խումբերը Փարիզէն կը մեկնին ամսոյս 17ին, ուրբաթ երեկոյեան, նախ դէպի Գրընոպլ, ապա անցնելու համար Լիոն, Նիս եւայլն:

Գեղասէր

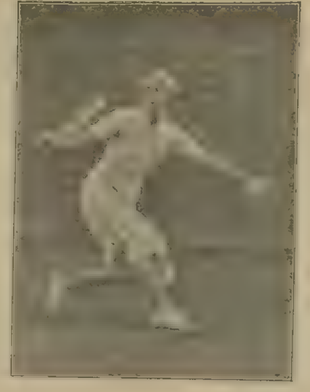

Քլիշէ՝ F. F. L. T.

Օր. ԻՏԱ ԱԴԱՄՈՎ

(Կարդալ մեր մարզական աշխատակցին յօդուածը, Բիչ անդին)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԹԷՆԻՍԻ ՀԱՅ ԱԽՈՅԵԱՆՈՒՀԻ ՕՐ. ԻՏԱ ԱԴԱՄՈՎ

■■■

Անցեալ օր այս էջերուն մէջ խօսած էինք թէնիսի հայ ախոյեան Լեւոն Ասլանեանի մասին եւ ըսած թէ ինչպէս ան ծառայութիւն մը մատուցած էր հայութեան՝ ամէն տեղ պատուաբերօրէն ներկայացնելով հայ մարզիչները:

Մարզական գետնի վրայ հայ իգական սեռը ցարդ ոչ մէկ նշանակելի յաջողութիւն մը արձանագրած էր: Կիներուն թոյլատրելի սփորներէն լաւագոյնին՝ թէնիսի մէջ էր որ առաջին հայ ախոյեանուհին յայտնուեցաւ՝ յանձին Օր. Իտա Ադամովի: Ծնած Բագուի մէջ — ուր իր հայրը կը զբաղէր նաւթի գործերով — ան իր մատաղ տարիքին անցած է Եւրոպա եւ առաջին անգամ Զուիցերիոյ մէջ է որ թէնիսի ուսուցիչ մը իրեն այս գեղեցիկ խաղին առաջին գիտելիքները ցոյց տուած է: Փարիզի մէջ է սակայն որ յայտնուեցաւ Օր. Իտա Ադամովի իրական արժանիքը: Ան շուտով ապագայ խոստացող խաղացողներու ամբոխին մէջէն դուրս ելաւ եւ գրաւեց մասնագէտներու ուշադրութիւնը: 1928էն ի վեր անընդհատ թէնիսի բոլոր միջազգային խաղավայրերուն վրայ կը պատշաճի իր մեծարժէք խաղին հմայքը եւ իր արեւելեան սիրուն համակրելիութեամբ դժուարահաճ հանդիսատեսներու ծափերը կը խլէ: Թէնիսի մասին գաղափար ունեցողները ակնարկ մը նետելով իր նկարին վրայ որ քիչ անդին հրատարակուած է, պիտի տեսնեն եւ հաստատեն թէ ան որքան ճկունութիւն, ուժ, արագութիւն եւ զատողութիւն կրնայ ունենալ խաղի ընթացքին:

Ֆրանսա թէնիսի մէջ կը գրաւէ առաջնակարգ դիրք մը աշխարհի մէջ, շնորհիւ իր այդ ախոյեաններուն, որոնցմէ առաջ էր որ եզական Սիւզան Լէնկլէնը իգական սեռի բաժինի մէջ իր ոչ միայն անպարտելիութեամբ, այլ եւ մասնայատուկ խաղով գրաւած էր գիւրաւ չմոռցուելիք համաշխարհային համբաւ մը: Երբ Օր. Լէնկլէն «փրոֆէսիոնել» դարձաւ, ֆրանսական իգական թէնիսը շատ բան կորսնցուց: Այժմ իր լաւագոյն ներկայացուցիչը՝ Տիկ. Մաթիեօ, աշխարհի 10րդ խաղացողը դասուած է (արական բաժնին մէջ Քօշէ առաջին է, Պօրօթրա երրորդ, եւայլն), իսկ ֆրանսական դասաւորման մէջ թիւ 1ը Տիկ Մաթիէօն, թիւ 2ը Օր. Ադամովն է, ինչ որ ամէն բանէ աւելի ցոյց կուտայ մեր հայրենակցուհիին իրական արժէքը: Գերման մասնագէտ մը իր դասաւորման մէջ աշխարհի տասը լաւագոյն կին խաղացողներուն կարգին դասած էր նաեւ Օր. Ադամովը:

Օր. Ադամով թէնիսի բոլոր մեծ ախոյեաններուն պէս շատ կը ճամբորդէ: Քանի մը շաբաթ առաջ Գերմանիա էր, անկից անցաւ Շուէտ եւ այժմ կը գտնուի Ռիվիէրայի վրայ: Սպանիա, Անգլիա, Իտալիա, Շուէտ, Գերմանիա, Չեխոսլովաքիա եւ ուրիշ երկիրներ ընդունած են հայ ախոյեանուհիին այցելութիւնը: Ան շահած է անթիւ մրցանակներու առաջնութիւնը կամ Սպանիոյ, Իտալիոյ ախոյեանուհիի տիտղոսներ եւ Ադամովինց տանը մեծ գոհարավաճառի նախանձը գրգռելու եւ խոշոր ցուցափեղկ մը լեցնելու կարող բազմաթիւ բաժակներ կան:

Օր. Իտա Ադամով դեռ շատ երիտասարդ է եւ կը յուսանք թէ իր խաղը բարելաւելու կարողութիւնն ալ ունի, որով կը սպասենք իր նորանոր յաջողութիւններուն եւ կը մաղթենք որ իր օրինակը խթան մը ըլլայ ուրիշ հայ օրիորդներու՝ թէնիսի պէս անվնաս եւ սակայն մասնաւոր յատկութիւններ պահանջող խաղին մէջ ցոյց տալու իրենց մարզական ընդունակութիւնները:

Ժ. Ե.

ԽԱՄՈՒՂ

«ՇՈՒՆ, ԽՈԶ, ԿԱՐԻՃ, ՏԶՐՈՒԿ»...

●●●

Սելանիկի «Հօրիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 մարտ).

— «Ապահովաբար եզական պիտի ըլլայ Թուրք լրագրական տարեգրութեանց մէջ այն լիրբ գրութիւնը, զոր, «Վակըթ-Լի» ընկերութեան Պոլսոյ կեդրոնին դէմ անցեալ օր սարքուած ուսանողական ցոյցին առթիւ ստորագրած էր Փէյամի Սաֆա անունով Թուրք գրող մը «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ, իր ներսի ամբողջ ... թափելու համար Եւրոպացիներու հասցէին: Եզական պիտի ըլլայ, կ'ըսենք, ոչ թէ անոր համար որ Թուրքը, այսքան շնական եւ ասկէ ալ աւելի վարնոց արտայայտութիւններ չէ ունեցած ուրիշ առիթներով, այլ անոր համար, որ անիկա, մինչեւ այսօր, այսպէս, գարշահոտ կոյուղիէ մը առնուած դոյլ մը ջուրի մէջ չէր լուացած բոլոր օտարները, առանց բացառութեան,— Ամերիկացին ու Անգլիացին, Իտալացին ու Ֆրանսացին, Գերմանացին եւ Աւստրիացին, Պուլկարն ու Սերպը,— մըսիւը, միսթըր, սինեօր, հէրր, կոսփոտին. Մինչեւ հիմա հայհոյանքը ուղղուած կ'ըլլար «աղքաբներուն կամ «գիւրէչներուն (երբ տակաւին հելլենութուրք բարեկամութիւնը չկար), իսկ օտարները, շատ շատ ծաղրանքի նշաւակ կը դառնային, երբ Թուրքին պաշին կոխուէր որեւէ առիթով. Մեծ պատերազմի ընթացքին իսկ, երբ այնքան բացայայտ թշնամութիւն կար իրենց հետ կռուող օտարներու դէմ, Թուրքերը գոհացեր էին «Ճօն Պիւլլիկ» կոչելով Անգլիացին, ամբողջ չորս տարի: Բայց հիմա, որ ոչ պատերազմ կայ, ոչ ալ թշնամութիւն, լեզուները աւելի բացուած են հայհոյանքի տարրակին հետ, եւ ահա, Թուրք գրող մը, թթու քէմալական թերթի մը էջերէն, ամենաբիրտ հայհոյութիւններով կը յարձակի բոլոր օտարներուն վրայ եւ զանոնք կ'որակէ «շուն, խոզ, կարիճ, տզրուկ, սիֆիլիսոր գլխարկով քաւկահատ, արեւմտաքցի դատարկապորտ, լիրբ աւազակ», եւն.:

Սուլթանական Թուրքիոյ Ջրհանկիրները, ապահովաբար, պիտի կրնային աւելի բարեձեւ բառեր գտնել Թուրք բառարանին մէջ իրենց գայրոյթը յայտնելու համար պարզ միջադէպի մը առթիւ, որ տեղի ունեցած է օտար տնօրէնի մը եւ Թուրք պաշտօնեայի մը միջեւ:

Իսկ ինքզինք յարգող որ եւ է հրապարակագիր, պիտի կարմրէր՝ այսքան լիրբ ու լպիրշ որակումներ գրչին տուած ատեն: Փէյամի Սաֆան, սակայն, իբրեւ Թուրք լրագրութեան հարազատ ներկայացուցիչը, ոչ կարմրել գիտէ, ոչ ալ հասարակ Ջրհանկիրի բարեկրթութիւնը ունի:

Կը հայհոյէ մինչեւ իսկ անոնց, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կերպով եղած են այսօրուան Թուրքիոյ բարերարները: Անոր վերականգնումին եթէ ոչ միակ գէթ գլխաւոր ազդակները: Եւ Փէյամի Սաֆան միակը չէ այս կերպ խորհող Թուրքերուն մէջ:

Բոլոր Թուրքերը ունին միեւնոյն խառը եւ ներքին միեւնոյն զգացումը՝ օտարին հանդէպ: Մաղձոտ օտարատեցութիւն մը կը լեցնէ անոնց հոգին: Այդ ոգիով հասակ կը նետէ մանաւանդ ներկայ Թուրք սերունդը եւ կը սորվի ոչ միայն հայհոյել օտարներուն, այլ եւ ըռունքը ցոյց կուտայ անոնց: Եւ, ներկայացող առաջին պարագային, վարձահատոյց կ'ընէ զանոնք, պոռալով անոնց երեսն ի վեր.— «Սակոր լգող շո՛ւն, միսս ծամող խո՛զ, արիւնս ծծող տզրո՛ւկ, գիս թունաւորող կարի՛ճ, սիֆիլիսոր գլխարկով քաւկահա՛տ, արեւմտաքցի դատարկապորտ, լիրբ աւազակ»...

Հրամմեցէք, պարոնայք Եւրոպացիներ»:

ԾԻԾԱՂ

Մարզպար ապարակէ ոչխար մը գողնալով դէպ ի տուն կը քշէր, բայց բռնուեցաւ:

Դատարանին մէջ.

— Ոչխար մը գողցած տուն կը տանէիր, չէ՞

— Գարուն գալուստ, եօ իբր խաղ կ'ընէի

— Ուրեմն խաղին ենթական շատ հեռու տանելուդ համար մէկ ամիս բանտարկութիւն

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԱԶ, Տարեգիրք, Ա. տարի: Մօտ 300 էջ եւ պատկերազարդ: Պատմական եւ վիճակագրական տեղեկութիւններ ... 1933, Պուքրէշ: Գին 30 ֆրանք կամ 1 ... տոլար

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (13)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

■■■■■■■■

Ողջակէզ Հայաստանը

Երբ 1860 մինչեւ 48 տարեկաններն դրօշի տակ կանչուեցան, ջարդերն ալ ... Աշխատութեան ընդունակները իբրեւ գրաստ գործածուեցան եւ ... առ նուազն 3000 դժբաղտներ այս ծանր լուծին տակ փճացան կարաւ ... Յաջորդ հարուածը Կիլիկիա փոխադրուեցաւ, ուրկէ 20,000 բնակիչներ ... ոնէն Գոնիայի նահանգին նախճախուտները եւ արաբական անապատ... տարուեցան: Այդ միջոցին ամէն տեղ դաւադրութեամբ սպաննուեցան ... կարիչները: Վանի մէջ չնչին պատրուակով մը Թուրքերը երացանի բռնե... ... հայկական քաղաքամասը եւ պաշարեցին Հայերը որոնք ինքնապաշտպա... ... դիմեցին, իսկ Թուրքերը անբրակ դարձուցին քաղաքին շրջապատը եւ ... ները ջարդեցին: Օր մը Թուրքերը խուճապահար փախան: Ռուսական ... մը կը մօտենար: Բայց երբ վերջիններ կրկին ետ քաշուեցան, Վանի նա... ... բոլոր հայ ժողովուրդը, 200,000 հոգի, վերահաս աղէտներուն ն... նախազգացումով, փախուստ տուաւ դէպ ի ռուսական հողը: Այս դէպ... ... Թուրքերուն համար իբր պատրուակ ծառայեցին բուն ջարդերուն:

... կառավարութիւնը, մասնաւորաբար արտասահմանի համար, զրոյց տա... ... թէ Վանի մէջ 150,000 մահմետականներ կոտորուած են Հայերու կող... ... ինչ որ բոլորովին անմիտ կարծիք մըն էր: Միեւնոյն ժամանակ ամբաս... ... Հայերը թէ ապստամբութիւն մը կը նախապատրաստեն. Ենթադրու... ... որուն համար անզէն քրիստոնեաները նիւթապէս անկարող էին:

... այսպէս, կառավարութիւնը սկսաւ յարձակման: 1915 ապրիլ 25ին, ... ներքին նախարար Թալաթ ձերբակալել տուաւ Պոլսոյ բոլոր երեւելի Հայերը. ... 600, «առ ի նախազգուշութիւն», որովհետեւ «անոնց մէջ վտանգաւոր ... կրնային գտնուիլ». իսկ մասնաւորներն անմիջապէս աքսոր պիտի ... Առանց որ եւ է հարցաքննութեան՝ Փոքր Ասիա տարուեցան այս ... եւ միայն ութը, անճկարագրելի չարչարանքներէ յետոյ՝ վերադարձած են: Թէ ի՛նչ եղան միւսները՝ ինքնին կը գուշակուի արդէն:

Հայերը իրենց վարիչներէն զրկուելէ վերջ՝ թուրք կառավարութիւնը ... որ հայ ժողովուրդը անվնասելի ըլլալով տեղահան պէտք էր ... եւ Միջագետք փոխադրուէր. Եւ 1915 յունիսին սկսաւ այս հրէշային գործը:

Բոլոր հայ գիւղերը պարպուեցան: Բնակիչներուն շատ քիչ ժամանակ թողուցին պատրաստուելու, եւ արդէն չէին կրնար շատ բան միասին տանիլ, որովհետեւ իրենց ինչքին մեծագոյն մասը իշխանութեան բաժին ինկած էր: Եւ բազմութիւնները հօտերու նման քշուեցան արաբական անապատներուն մէջ: Այր մարդիկը, որոնք մեծ մասամբ տղաքներէ եւ ծերունիներէ բաղկացած էին, քանի որ միւսները բանակին բանուորական վաշտերուն մէջ էին, անմիջապէս թուրք ժանտարմաներուն կողմէ անջատուեցան մնացեալներէն եւ խողխողուեցան: Խարազանի հարուածներով առաջ տարուեցան կիներն ու տղաքը եւ կամ չարաչար սպաննուեցան: Ճամբու ընթացքին կիներու ճշմարիտ վաճառք մը տեղի կ'ունենար, օրիորդ մը 20 դրուշի եւ կին մը 7 դրշ.ի արժողութիւն ունէր, իսկ մանուկները կը տրուէին առանց փոխարժէքի:

Երբեմն քրտական ցոլիբներ կը յարձակէին այս թշուառ կարաւաններուն վրայ, եւ անոնց ընկերացողներուն կողմէ առանց ո եւ է ընդդիմութիւն կրելու՝ կը բռնաբարէին կիները:

Տարուան ամէնէն տաք եղանակին, մեռելական այս անծայր թափօրը կը տատանէր բոլոր թրքական նահանգներուն մէջէն դէպ ի հարաւ, անապատները յառաջանալով: Միայն Կ. Պոլսոյ եւ Հալէպի մէջ, ուր շատ Եւրոպացիներ կը բնակէին՝ բան մը չպատահեցաւ, իսկ Իզմիրի մէջ գերման սպաներն էին որ արգելք եղան տեղահանութեան:

Լեփսիուսի տուեալներուն համաձայն, տեղահան եղած եւ դէպ ի մահ քշուած այս հալածական բազմութիւններէն՝ միջին հաշուով երկու երրորդը մեռած կորած են եւ կամ անհետացած են, իսկ ողջ մնացածներէն մեծ մասը, որոնք կմախքներու վերածուած ու գրեթէ մերկ էին՝ մինչեւ Սուրիա եւ Միջագետք քաշքշուեցան եւ հալածական ցրուեցան անապատներուն մէջ, ուր չքացան յետին թշուառութեամբ: Տեղահան եղածներու այս կարաւանները ամիսներ տեւեցին, եւ սակայն իրենց նպատակին հասնելէ վերջն ալ չարչարանքները վերջ մը չունեցան: Թուրքերը կը քշէին եւ ամէն կողմ կը դարձնէին այս դժբախտները, կը լեցնէին կեդրոնացման վայրերուն մէջ եւ վերջն ալ կը դատարկէին, եւ ազատ ընթացք կուտային անօթութեան եւ համաճարակներու:

Տեղեր ալ կային ուր երբեք յոգնութիւն չէին կրեր տեղահանութեան գործադրութիւնը կազմակերպելու, տեղն ու տեղը կը ջարդէին Հայերը:

Կանոնաւոր զինուորներ Քիւրտերուն հետ միացած, Երզնկայի մօտ քանի հազար տեղահան եղած կիներ ու մանուկներ կոտորեցին:

Զօյս օրուան ընթացքին, Բաղէշի մէջ այրերը սպաննուեցան, իսկ կիներն ու տղաքը տեղահանուեցան եւ Տիգրիս նետուեցան: Հայ զինուորները, որոնք ամէն ճակատի վրայ քաջ եւ յանդուգն կռուողներու համբաւ շահած էին՝ զինաթափ եղան, տաժանակիր աշխատանքի գործածուեցան եւ ի վերջոյ գնդակահարուեցան:

Թուրք կառավարութիւնը արգիլեց Հայերուն օգնութեան գալու գերմանական բոլոր ճիգերը:

1915 օգոստոս 31ին Թալաթ շնականօրէն յայտարարեց թէ հայկական հարցը գոյութիւն չունի այլ եւս: Բայց եւ այնպէս, 1916 յունուարին իսկ հազարաւոր եւ տասնեակ հազարաւոր Հայեր իրենց կեդրոնացման վայրերէն հանուելով՝ դէպ ի անապատներուն խորերը քշուեցան եւ առանց բացառութեան բոլորն ալ կորսուեցան:

Զէնք գործածելու կարող Հայերէն որչափ որ ազատած էին այս սարսափներէն՝ զինուորական ծառայութեան մտան Համաձայնականներու բանակին մէջ: Երկու հարիւր հազար Հայեր ինկած են Դաշնակիցներուն համար, որովհետեւ կը հաւատային պետական մարդոց տուած շռայլարան հաւաստիքներուն, թէ՝ երբ խաղաղութիւն ըլլայ՝ նոր եւ ապահով հայրենիք մը պիտի տային Հայերուն:

Բայց Դաշնակիցներուն կողմէ եւս նոյնչափ ամօթալից կերպով յուսախաբ եղան: Նոյնը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ:

Երկուքն ալ ամենադաժան չափով իսկ չգործադրեցին այս ...

Պատերազմի վերջանալուն մօտ եւս կրկին տեղի ունեցան հայկական կոտորածներ, երբ ռուսական յեղափոխութենէն վերջ Թուրքերը դէպ ի հիւսիս յառաջացան եւ ռուսական Հայաստանի մէջ ալ ... խառնակութիւններ հանեցին՝ ինչպէս որ իրենց երկրին մէջ կ'ընէին: Տասնեակ հազարաւորներու բարձրացան դիակները:

Սեփական պետութիւն մը խոստացուած էր Հայոց, բայց Դաշնակիցները եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը դաւանանեցին իրենց եւ ամէն ինչ նախկին վիճակին մէջ թողուցին — որովհետեւ քարիւղի ակեր չկայի՞ն անոնց երկրին մէջ:

(Շարունակելի)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՖԷՔԱ

ԽՄԲ. — Այս շարքին 11րդ մասին մէջ, վերջին սիւնակին վերջինէն առաջը, «Ռուսիա իր պաշտպանութեան տակ առաւ Հայաստանը», պիտի ըլլայ Սուլթանը:

տուրքերէն եւ փոխադրութեան գիներու անկումէն, դիմումներ կատարած էին կառավարութեան եւ խոստումներ ստացած խնդիրը քննելու եւ կարգադրութիւններ ընելու համար: Սակայն տեսնելով որ գոհացում չտրուեցաւ իրենց պահանջներուն, վարիչները ժողով մը գումարելով կ'որոշեն գործադուլ ընել եւ կ'ընտրեն հոլի կոմիտէներ, չարունակելու համար պայքարը

Կառավարութիւնը երբ կը տեղեկանայ այդ որոշման, կը հրաւիրէ ներկայացուցիչներ եւ կը սկսի խորհրդակցութեան, սակայն կարելի չըլլար համոզել ու գոհացնել վարիչները: Առիկէ վերջ, ասոնք հրատարակեց յայտարարութիւն մը, որուն մէջ կը ներկայացուին հետեւեալ պահանջները. —

1— Պէնզինի եւ քարիւղի վրայ դրուած յաւելեալ մաքսատուրքերու ջնջումը.

2— Երկաթուղիի ընկերութեան եւ կառավարութեան միջեւ կնքուած համաձայնագրի ջնջում, որով հաստուցում կ'որոշուի ի նպաստ ընկերութեան:

3— « Օթօ Թուրիզ »ներու տրուած առանձնաշնորհումներու վերացում եւ անոնց ալ իրենց պէս տուրքերու ենթարկում:

4— Վարիչներու վրայ դրուած հին նիւթական պատիժներու վերացում:

5— Վարչական եղանակով վարիչներէ գանձուած 100 օ. դ. պատիժը գեղչել 50ի:

6— Պէնզինի գիներուն ըստ առաջնոյն 115 օ. դ. կայունացումը:

7— Քաղաքապետական բոլոր տուրքերէն զերծ կացուցումը վարիչներու, որովհետեւ անոնք արդէն տարեկան 330 օ. ոսկիի մօտ տուրք մը կը վճարեն:

Այս էր պակաս...

Սելանիկի յունարէն թերթերը կը գրեն թէ, Վենիզելոսի այցելութեան առթիւ, հետեւեալ դէպքը պատահած է. —

Երբ վարչապետը « Մէտիթէրանէ » պանդոկէն ներս կը մտնէ, զարմանալի ճարպիկութեամբ մը ոստիկանական խիտ շղթայէն ներս սպրդած է միջահասակ ու նիհար հայ երիտասարդ մը. Ցիչեալը գրպանէն հանած է հաւկիթ մը եւ ձեռքը վերցնելով ուզած է նետել Վենիզելոսի վրայ: Վարչապետին հետեւորդներէն ոմանք խոկոյն նշմարելով բլյալիքը, բռնած են երիտասարդին ձեռքը: Հաւկիթը ինկած է գետին ու պայթած. մէջէն թափած է սեւ մելան մը ու ներկած սալայատակը:

Երիտասարդին վրան խուզարկած ու գտած են վարպետօրէն մելանով լեցուած ուրիշ հաւկիթներ: Ինքնութեան թուղթէն յայտնի եղած է որ Հայ մըն է: Երբ հարցուցած են իրեն թէ ինչո՞ւ ուզած է նետել, պատասխանած է թէ զինքը ղրկած են համայնավարները: Եթէ ոստիկանները չմիջամտէին, լինչի պիտի ենթարկուէր հայ երիտասարդը:

Թրքահպատակ կ'ըլլան, հաց ճարելու համար

Ցառաջիկայ յունիս 17էն սկսեալ գործադրութեան պիտի դրուի այն օրէնքը, որ միայն թրքահպատակներուն կը վերապահէ փոքր արհեստները.

Ներկայիս, բազմաթիւ օտարահպատակներ կառավարութեան դիմելով թրքահպատակութիւն ընդունելու առաջարկ ներկայացուցած են, որպէս զի կարենան շարունակել իրենց գործերն ու զբաղումները:

Ճիշդ է որ, հպատակութեան օրէնքին համաձայն, հինգ տարի տեւականօրէն Թուրքիա բնակող օտարականները կրնան թրքահպատակութիւն ընդունիլ, եւ սակայն օրէնքը կառավարութեան լիազօրութիւն տուած է կատարուած դիմումները ընդունելու կամ մերժելու: Այս լիազօրութեան յեցած, կառավարութիւնը մերժած է թրքահպատակութիւն ընդունելու նպատակով օտարականներու կողմէ կատարուած դիմումները:

Փոքր արհեստներու օրէնքին վերջերորդ յօդուածին համաձայն 10 ոսկիէն մինչեւ 500 ոսկի դրամական տուգանքի պիտի ենթարկուին այն օտարականները, որոնք յունուար 16էն յետոյ իրենց գործերը չեն ձգած ու կը շարունակեն աշխատիլ

ՇԱՀՈՒ ԱՂԲԻՒՐ Է, ԻՆՉՊԷՍ ԶԳԵՆ

Անգլիական կառավարութիւնը վերջերս որոշած էր արգիլել զէնքի առեւտուրը Ճափոնի եւ Չինաստանի հետ, որպէս զի կասեցուի անկարգութեան մասնակիւ

Երեսփ. ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ, կառավարութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ՝ կարելի եղած չըլլալով միջազգային համաձայնութիւն մը գոյացնել զէնքի ներածումը արգիլելու համար, Անգլիան ալ կը վերցնէ այն արգելքը զոր հաստատած էր 14 օր առաջ:

Ուրեմն, ազատ կրնայ զէնք եւ ռազմամթերք ղրկել Ճափոն եւ Չինաստան, կարելի եղածին չափ շատ մարդ ջարդելու համար, փոխադարձաբար:

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ նախկին վարչապետ Պ. Ցանկով ճառ մը պիտի խօսէր Վրացայի մէջ, ուր արիւնալի դէպքեր պատահած են 1923ին, իր իշխանութեան օրով:

Ճառը հազիւ սկսած, բուռն ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Ցանկովի կուսակիցներուն եւ հակառակորդներուն միջեւ: Այս վերջինները բիրերով ցրուեցին Ցանկովի կուսակիցները, եւ փախուստի մատնեցին նախկին վարչապետը, որ ապաստանեցաւ բարեկամի մը տունը: Հակառակորդները անմիջապէս պաշարեցին տունը, քարի բռնելով եւ ջարդուփշուր ընելով բոլոր ապակիները: Ոստիկանութիւնը չկրցաւ զսպել խռովութիւնները, եւ օգնութեան կանչեց բերդաքաղաքին զինուորները: Հազիւ կարելի եղաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը: Տասը հոգի ձերբակալուեցան, իսկ նախկին վարչապետը կրցաւ քաղաքէն հեռանալ ոստիկանական ջոկատի մը պաշտպանութեան տակ:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄՈՒՐ ՉԷ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ՝ վարչապետ Պ. Ցալտարիս թէեւ 30 ձայնի մեծամասնութիւն մը ունի խորհրդարանին մէջ, բայց այդ առաւելութիւնը բաւական չէ, իր ուզածին պէս շարժելու համար: Ծերակոյտը վենիզելոսեան է, եւ եթէ Երեսփ. ժողովն ալ հաշուենք, մեծամասնութիւնը կը մնայ Վենիզելոսի կողմը: Երկու ժողովները միասին կը կազմեն ազգ. ժողովը, որուն կ'իյնայ վճռական որոշումներ տալ:

Այս պայմաններուն մէջ, կը կարծուի թէ զօր. Քոնտիլիս, պատերազմական նախարարը, պիտի փորձէ ամրապէս կազմակերպել իր կուսակիցները, ձգտիլ դէպ ի միահեծան իշխանութեան եւ նոյն իսկ պարզ հրամանագրով մը ջնջել Ծերակոյտը:

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԿԸ ՄԵԿՆՈՒՍԱՑՈՒԻ՞

Հակառակ Հիթլէրի յաղթանակին, որոշ մտահոգութիւն կը տիրէ Գերմանիոյ մէջ: Մասնաւորապէս ճարտարագործական շրջանակները կը վախնան որ երկիրը մեկուսացման ենթարկուի: Կարեւոր թերթ մը կը գրէ այս առթիւ.

— Առաջին անգամ ըլլալով, Լեհաստանը ռուսական սահմանագլուխէն դէպ ի արեւմուտք փոխադրեց իր զօրքերը: Տանցիկը վտանգի տակ է: Աւստրիոյ մէջ, քաղաքացիական պատերազմը կը խմորուի, ինչպէս երէկ Պավարիոյ մէջ. բայց Պերլինի դահլիճը չի կրնար լիազօրներ ղրկել հոն եւ մեծ պետութիւնները մտահոգ են: Չէզոք երկիրները, մեր լաւագոյն յաճախորդները, անտրամադիր են մեզի հանդէպ: Ֆրանսան եւ Անգլիան միջոցներ կ'որոնեն զինաթափութեան խորհրդաժողովը փրկելու համար: Մ. Նահանգները գործելու անկարողութեան դատապարտուած են: Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը մեռնի: Իտալիան Սպասատար է մեզի եւ մենք կը գնահատենք իր վարչապետին գործակցութիւնը՝ իրաւունքներու հաւասարութիւն ձեռք բերելու համար: Բայց, ո՞վ օգնութեան պիտի հասնի մեզի »:

Ամէնէն ուժեղ մտահոգութիւն կը պատճառէ Անգլիան: Պերլինի մէջ կը կասկածին թէ Անգլիան հետզհետէ կը հեռանայ Գերմանիայէն: Լոնտոնի մէջ գէշ ազդուած են վերջին խռովութիւններէն եւ առոր կը վերագրուի Հիթլէրի խիստ հրահանգը՝ կարգապահութեան մասին: .

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվոլի. «La Samaritaine» օրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԼԱԶԵԱՆ:

ՇԱՎԻԼԻ ԱՐԴՈՒԹԵԱՆ խումբի բացառիկ ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 20, Ave. Ville d'Avray: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի ընկերահամակրական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Իւզէօ, Գ. Գ.— 35:
Վալանս, Ալ. 300:
Մոնփէլան, Աց.— 70:
Սարսէլ, Հ. Ն.—
Քուրպէզոն, Գ. 2
Լա Կարէն, Մազ 35:

ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից ՄԱՐՈՒԹԸ ՏԷՐ - ՎԱՐԴԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր պարագաներուն եւ բոլոր ազգականներուն:

Պարահանդէս

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ 11 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը, Անտոն եւ կամ Արսէն Վարդապետեան, (Արսէն Վարդապետեան կը կարծուի թէ մեր փնտռած Արտաշէս Վարդապետեանն է որ իր անունը փոխած կամ մոռցած է), ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անունը՝ Արտաշէս, մօր անունը՝ Սաթենիկ, տեղահանուած 1915ին Սամսոնէն: Արսէն Վարդապետեան 1922 թուականին Պոլսոյ Գալաթիոյ Ազգ. Որբանոցի որբերուն հետ փոխադրուած է Յորքա Ցիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Ardachès Vartabedian, Fund. Matasari No. 4, Bucarest (4). (Rumania).

— Բարթող Ազատեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պրուսայի Ճերահ գիւղացի Ալպէն Ազատեան, հօր անունը՝ Սարգիս: 9 տարի առաջ Սուրիայէն եկած է Ֆրանսա: 1931 Մարտին կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին.— Chez Mr. Lebé à Banas, par Castera Venduzan, Gers. 1931 Օգոստոսին յայտնած է իր եղբօրը թէ կը գտնուի Hôpital Dauch. Gers. Անկէց ի վեր տեղեկութիւն չկայ իր մասին: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ վարպետ խոհարար մը որ մասնագէտ է նաեւ արեւելեան ամէն տեսակ անուշեղէններու պատրաստութեան:

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Իսի լէ Մուլինոյի մէջ

Aslanian ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
39 bis, Rue de la Défense

×

Քրէմլին-Պիսէթրի մէջ

ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ
2 bis rue Blanqui

Պանեօի մէջ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ
12 rue Mme. Curie (Bagneux)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) · R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	--
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՄԱՐՏ 1933

16 Mars 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2138

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՒ ԱՅԺՄ, ՀԱՐՑ ԿՈՒՏԱՆՔ...

Պարտք սեպեցինք շարք մը խմբագրականներով ուշադրութեան յանձնել հայ կարմրուկներու վերջին քաջագործութիւնը, որ կը սպառնայ նոր փորձանքներ ստեղծել գաղութներու մէջ:

Արդարեւ, գործակցութեան հրաւիրելով օտարները, անոնց առջեւ պարզելով մեր ներքին վէճերը եւ մոլորեցնելով զանոնք, մեր վատոգի հակառակորդները պարզապէս իւղ կը լեցնեն կրակին վրայ:

Ուրիշ իմաստ չունին, այստեղ, Ֆրանսայի մէջ, հրատարակուած ֆրանսերէն թռուցիկները, այնքան պժգալի բովանդակութեամբ:

Մանաւանդ որ, խեւ-երը թռուցիկներով ալ չեն գոհանար, այլև հայկական սրահներու մէջ կը տեղաւորեն Ֆրանսայի անգէտ եւ անմեղ բանուորներ, վիճաբանութիւն յարուցանելու, հանդէս խանգարելու եւ կռիւ ստեղծելու համար:

Այս տեսակէտէն, անմոռանալի պիտի մնայ համեստ արուարձանի մը, Արնուվիլի մէջ սարքուած պարը, Ֆրանսացի քսան բանուորներու ներկայութեամբ, Ֆրանսերէն գրգռիչ թռուցիկով եւ «Իւմանիթէ»ի նոյնքան գրգռիչ նկարագրութեամբ:

Պատմակա՞ն պիտի մնայ, նաեւ, միւս Ֆրանսերէն թռուցիկը — «Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ...» — զոր ցրուած են մասնաւորապէս ուրիշ բանուորական արուարձանի մը, Ալֆորվիլի տեղացի աշխատաւորներուն:

Չենք խօսիր զանազան հայատառ թուրքերու մասին, որոնց մէկը՝ Մարսէյլէն՝ ահա երկու շաբաթէ ի վեր «ճիհատ»ի կը հրաւիրէ բոլոր հակադաշնակցականները, եղած — չեղած բոլոր մեղքերը փաթթելով Դաշնակցութեան վզին եւ բողոքի միթինկներ սարքելով:

Հայ հոկտեմբերիկներու այս նոր աշխուժացման շարժառիթն է Կրընոպլի արիւնահեղութիւնը, որու մասին մեր վրդովումը յայտնեցինք դեռ փետր. 28ին, դէպքէն երկու օր յետոյ:

— «Իսկ այն ինչ որ կը տեսնենք, պարբերաբար, զանազան գաղութներու մէջ, անարակելի է եւ քստմնելի: Եւ, կրնայ յանգիլ համաճարակի մը, եթէ այսպէս շարունակուի:

Ո՞ւր կը մնայ բարոյական արժէքը՝ արիւնով փակուած ո՛ր եւ է տօնի:

Հազար ձեւ կայ ո՛ր եւ է անկարգ արիկայ խելքի բերելու: Մանաւանդ երբ չունենաս ոչ դանակ, ոչ ալ ատրճանակ:

Գիտենք, անոպաներ կան եւ արհեստով խառնակիչներ: Մարդիկ՝ որ գոփ կը փնտռեն, կը ստեղծեն: Այլասերածներ՝ որ չեն ուզեր լսել «ունկամ»:

Բայց, ինքնավստահ պաղարիւնը լաւագոյն զէնքն է այդպիսիներուն հանդէպ: Մանաւանդ հանդէսներու եւ հաւաքոյթներու պահուն »: (ՅԱՌԱՋ, 28 փետրուար).

Յաջորդ օրն ալ, — « Պատճառներ եւ Հետեւանքներ » — բացատրեցինք թէ ի՛նչը ինչէն կը ծնի:

— « Երբ կազմակերպութիւն մը սրահ կը վարձէ եւ տօն կամ բանախօսութիւն կը սարքէ, ուրիշները իրաւունք չունին երթալ տեղաւորուելու եւ մազձ թափելու:

Արեւելքցի ենք եւ աջ — ձախ չենք նայիր: Ու կիրքի պահուն, մա՛րդ չի կրնար զանազանել զայրոյթ ու զարնուողը:

Բայց, հաշուեյարդարի վայր չէ հանդէսը:

Եթէ չէք մեղքնար զոհերուն — ո՛ր հոսանքին ալ պատկանին — մեղքցէք այն ժողովուրդին որ կը խոնուի սրահէ սրահ, որ մեզ քչունի մեր կիրքերուն մէջ, եւ կ՛երթայ հայերէն խօսք լսելու:

Այսպիսի դէպքերու մէջ, մեզի համար անըմբռնելի է յաղթական եւ պարտեալ.

Ողբալի են այս երեւոյթները, ո՛ր կողմէն ալ դիտենք»: (Յառաջ, 1 մարտ):

Արդ, մեր հակառակորդներն ունի՞ն բաւական խելք ու խիղճ, կանխելու համար նոր չարիքները:

Պատասխանը տրուած է արդէն, — Ֆրանսերէն գրգռիչ թռուցիկներ Կրընոպլի դէպքէն անմիջապէս յետոյ: Եւ, նոր դէպքեր ստեղծելու սպասողականութեամբ:

Այնպէս որ, աւելորդ պիտի ըլլար զգաստութիւն սպասել այս ճակատէն:

Կը մնայ միւս ճակատը, — այն որ կը կոչուի « արգոյ հայ հասարակութիւն ».

Դժուա՞ր է ո՛ր եւ է հաւաքական ձեռնարկ՝ անկազմակերպ, անդէմ զանգուածի մը մէջ:

Բայց, չէ՞ որ ունինք խառնուրդ հոսանքներ, — բոլորն ալ ազգասէր, բոլորն ալ գգայուն եւ գիտակից...

Ի՞նչ կը խորհին անոնք, սպառնացող վտանգին, գաղութներու կազմալուծման եւ կարմիր ապարօշ կապած «պաշտպաններ»ներու չհասուածեութեանց մասին:

Ամէն մեղք Դաշնակցութեան գլխուն փաթթած ատեն, անոնք չունի՞ն ո՛ր եւ է խղճահարութիւն կամ պարտականութիւն:

Կամ արդեօք այն միամտութիւնն ունին թէ այս բոլորը միայն Դաշնակցութեան դէ՞մ ուղղուած են:

Եթէ այդպէս ըլլար, կարելի էր ոչ իսկ գրաղիլ: Դաշնակցութիւնը բաւական ուժ ունի, դիմադրելու համար յատկապէս իրեն դէմ սարքուած դաւերուն:

Մինչդեռ, բոլոր փաստերը կ՛ապացուցանեն թէ Դաշնակցութիւնը պատրուակ մըն է միայն, իսկ բուն հարուածը կ՛ուղղուի գաղութներու բոլոր ազգային կազմակերպութեանց դէմ:

Դաւադիրներուն հիմնական ձգտումն է խորացնել գաղութներու պառակտումը, « Նացիոնալ — շովինիստական հաշիւից » ազատել աշխատաւոր զանգուածները, եւ զանոնք տանիլ համախմբել «կոմունիստական կուսակցութեան շուրջը»: (Խ. Հայաստան, 29 յունուար 1933):

Ամէն ինչ նեղ կուսակցամտութեամբ դիտելով, մենք մե՞ղ կը խաբենք, թէ տարագիր եւ անճար բազմութիւնները... Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Ամերիկան կը սկսի խմել

ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐ ԲԱՑՈՒԱԾ

Համաձայն նախագահ Ռուզվէլթի յանձնարարութեան, Մ. Նահանգներու Երեսփ. Ժողովը մարտ 14ին քուէարկեց նոր օրէնք մը, որով կ՛արտօնուի գարեջուրի վաճառումը, պայմանաւ որ միայն հարիւրին 3.2 ալքոլ պարունակէ: Անշուշտ Ծերակոյտն ալ պիտի վաւերացնէ այս օրէնքը:

Բոլոր Նահանգներուն մէջ պիտի հաստատուի հինգ տոլարի տուրք մը, հարիւր լիտրոց իւրաքանչիւր տակառի համար: Գարեջուր շինելու արտօնագրին համար պիտի գանձուի հազար տոլար: Օրէնքը ի զօրու է քուէարկութենէն 15 օր յետոյ եւ Նահանգները ազատ կը ձգէ տեղական պայմաններուն համաձայն կանոնագիրներ մշակելու, բայց ո՛ր եւ է ակնարկ չըներ գինիի մասին:

Գարեջուրի արտօնութեան օրէնքին քուէարկութենէն յետոյ, Քալիֆորնիոյ մէկ երեսփոխանը ուրիշ ծրագիր մը ներկայացուց, պահանջելով արտօնել գինին, հարիւրին 12 ալքոլ պարունակելու պայմանաւ: Այս օրինակիծը պիտի քննուի ուրիշ առիթով մը:

Գարեջուրի արտօնութեան օրէնքը ընդունուեցաւ երկարատեւ ծափերով եւ երեսփոխանները իրարու ձեռք սեղմեցին անօրինակ խանդավառութեամբ: Այն ատեն որ, նախագահը ստիպուեցաւ պահակներ կանչել, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար:

Ուրեմն, դեռ չխմած գինովցան: Իսկ երբ սկսին կոնծել . .

⁂ Աւելի քան երկու հազար դրամատուներ արդէն իսկ վերաբացուած են եւ ուրիշներ ալ գործերը կը վերսկսին իրարու ետեւէ:

Տոլարը կը շարունակէ բարձրանալ: Առջի օր Փարիզի մէջ հասաւ 25.46ի, մինչդեռ մորաթորիոմէն առաջ վերջին սակն էր 25.32:

Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ « երկիւղի շրջանը բոլորովին անցած է »: Դաշնակցային Դրամատան վերջին տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ միայն մարտ 13ին 18 միլիոն տոլար քաշուած եւ 28 միլիոն տոլար ընդունուած է. ուրեմն, դրամատուները առաջած են տասը միլիոն տոլար: Ոսկին ալ վերադարձած է հոսի դէպ ի դրամատուները: Մէկ օրուան մէջ Նիւ Եորքի Դաշնակցային Դրամատունը վերստացած է 27 միլիոն տոլարի ոսկի. ինչ որ 140 միլիոնի կը բարձրացնէ ամբողջ գումարը, մորաթորիոմէն ի վեր:

Նիւ Եորքի սակարանը վերաբացուեցաւ երէկ, չորեքշաբթի:

⁂ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց հռչակաւոր Հարրիմէն դրամատան վարչական խորհուրդին նախագահը, որ ամբաստանուած է թէ խարդախած է իր հաշուետուութիւնը, պահելու տուրք վճարելու համար:

Ցուրանուն խուզարկութիւններ Գերմանիոյ մէջ

Հրեաները կը փախչին անտերի

Կառավարական հրամանագրով մը, որ միեւնոյն ատեն հաղորդուեցաւ ձայնասփիւռներով, 15 օր եւս կ՛երկարաձգուի ընկերվարական մամուլին արգելքը: Երկաթուղիի Պաշտօնեաներու աճնոտեքային պարբերաթերթը արգիլուեցաւ մինչեւ ապրիլ 4: « Կայս. դրօշակիրները », « Արոյրէ ճակատ »ը եւ միւս բոլոր հանրապետական կազմակերպութիւնները արգիլուեցան Վիւրթէնպէրկի մէջ եւ իրենց գանձերը գրաւման տակ առնուեցան: Վեց ամիս դադարման դատապարտուեցաւ հանրապետական եւ խաղաղասիրական հանդէս մը:

Կարլ Լիպնէխտի Տունը, որ կեդրոնն էր համայնավար կուսակցութեան, իր բոլոր շէնքերով գրաւուեցաւ կառավարութեան կողմէ, իբրեւ սեփականութիւն Փրուսիոյ պետութեան:

Ռաթընաուի, Էրցպէրկէրի, Պէպէլի եւ ուրիշ ազատական եւ ընկերվարական դէմքերու անուններով կոչուած հրապարակները վերամկրտուելով, այսուհետեւ պիտի կոչուին Հինտէնպուրկի, Հիթլէրի, Ֆոն Շթայնի եւ ուրիշ ազգային պետերու անուններով:

Սաքսոնիոյ դպրոցներուն մէջ վերահաստատուեցաւ մարմնական պատիժը, որ ջնջուած էր մինչեւ հիմա: Այսուհետեւ ուսուցիչները պիտի կրնան մարմնական պատիժներ տալ աշակերտներուն, « ապահովելու համար կարգապահութիւնը, երբ ըմբոստութիւն հանեն գիտակցօրէն »:

Պավարիոյ լիազօրը հրամայեց անմիջապէս հիթլէրական գինուորներուն յանձնել մթերուած զէնքերը, եւ վերադարձնել հիթլէրականներու ձեռքէն խլուած բոլոր գոյքերը:

145 համայնավարներ ձերբակալուեցան Շլեզիոյ մէկ քաղաքին, Անհալթի մէջ:

Փրուսիոյ Երեսփ. ժողովի Նախագահութիւնը որոշեց այլ եւս ռոճիկ չվճարել համայնավար երեսփոխաններուն:

Հիթլէրական դրօշ պարզուեցաւ այն տունին վրայ ուր ծնած է Կարլ Մարքս, եւ ճիշդ այն օրը երբ պիտի տօնուէր հռչակաւոր տեսաբանին մահուան յիսնամեակը (14 մարտ):

Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին անընդհատ: Հրեաները՝ տեսաբեկ, Ֆրանսա եւ Լեհաստան կ՛ապաստանին: Ամէն օր փախստականներ կը հասնին նաեւ Աւստրիա:

« Իւմանիթէ »էն յետոյ, ընկերվարական « Փոփիւլէր »ն ալ երկար յօդուածով մը կը յայտնէ թէ խորհրդարանը կրակի տուած է ոճրագործներու խումբ մը, « որ կը գործէր Նացիներուն եւ մեծ պետութեան մը հաշուոյն, եւ որուն նպատակն էր խզել Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան յարաբերութիւնները »: Համաձայն « Փոփիւլէր »ի պատմութեան, հրձիգ Վան Լուպպէն հոլանտական կեղծ անցագիր ունէր եւ Փրուսիոյ ոստիկանութեան գործակալն էր:

Հիթլէրական կառավարութիւնը ուժգնօրէն կը հերքէ այս մեղադրանքը:

⁂ Երեքշաբթի օր լեհական սահմանագլուխը հասան 150 փախստականներ: Գերմանական ոստիկանութիւնը խիստ խուզարկութեանց ենթարկեց բոլորը: Լեհաստանի Հրեաները որոշեցին պայքոթ հռչակել գերմանական բոլոր ապրանքներու դէմ, իբրեւ բողոք: Այս առթիւ հրատարակուած կոչը կը յանձնարարէ անգլիական եւ ֆրանսական ապրանքներ գործածել:

Ինչո՞ւ ձերբակալուեցան Անգլիացիները

Գրած էինք թէ խորհրդային իշխանութիւնը ձերբակալած է չորս անգլիացի ճարտարագէտներ, խիստ խուզարկութեան ենթարկելով անոնց բնակարանները:

Ձերբակալման պատճառները չեն լուսաբանուած տակաւին: Մոսկուայի անգլիական դեսպանատունը ծանուցագիր մը յանձնեց խորհրդային իշխանութեան: Միեւնոյն ատեն ձերբակալուած են 25 ռուսահպատակներ, որ կ՛աշխատէին անգլիական հաստատութեան մէջ: Ձեկոյցս ստացուածներ կ՛ըսէ թէ խափանարար գործողութիւններ կատարուած են ամբաստանեալներուն կողմէ, ոչնչացնելու համար Խ. Միութեան ելեկտրական կեդրոնները, որով կանդ պիտի առնէր ճարտարագործական աշխատանքը:

Անգլ. կառավարութիւնը գոհ մնացած չըլլալով իր առաջին ծանուցագրին պատասխանէն, երկրորդ եւ աւելի ազդու բողոքագիր մը ուղղեց:

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ
ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19ին

Պէյրութի աղէտեալներու օժանդակութեան գործը կազմակերպելու համար, 1933 փետր. 26ին գումարուած Միջհայրենակցական եւ այլ Միութեանց խորհրդակցական ժողովը, մասնակցութեամբ Խարբերդի, Տարօնի, Սալնօձորի, Ատափազարի, Անդրէասու, Կիլիկիոյ, Եօզկատի եւ իր Շրջանի, Շապին — Գարահիսարի, Սէօլէօզի, Արարատ և Այգ, Զ.Ռ.Մ. ներկայացուցիչներու, լայն խորհրդակցութիւններէ յետոյ, ընտրեց Կեդր. Մարմին մը, լիազօրելով զայն, կազմակերպելու համար հանգանակութեան գործը:

Արդ՝ Կեդր. Մարմինս ընդառաջ գնաց ժողովի փափաքին, որ էր օր մը հռչակել հանգանակութեան համար, եւ յետոյ հանդէսով մասնակցութիւնը բերել ամբողջ Փարիզի գաղութին նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան.

Կուգանք այսօր յայտարարել որ Կեդր. Մարմինս ընդհանուր ժողովի այդ երկու փափաքներն իրագործելու ճամբուն մէջ դրած է: Այդ առթիւ ՄԱՐՏ 19ը ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ Է ՈՐՊԷՍ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ: Այդ օրը յանձնախումբեր պիտի շրջին հայաշատ կեդրոնները, ինչպէս Իսի — լէ — Մուլինօ, Ալֆորվիլ, Անիէր, Իսփալի, Պէլվիլ, Առնուվիլ — լէ — Կոնէս, Սարսէլ, Շավիլ եւն. ուր կնքուած համեստ գիններով տոմսակներու փոխարէն պիտի խնդրուի եղբայրական օգնութեան լուման:

Յետոյ պիտի տրուի գեղարուեստական ցերեկոյթ մը: Վարձուած է արդէն Միութիւալիթէի մեծ սրահը, ապրիլ 9ին կիրակի կէս օրին: Այս ցերեկոյթը որ մեծ խնամքով կը պատրաստուի, կը խոստանայ բացառիկ վայելք մը ըլլալ: Իր յայտարարութեան մանրամասնութիւնները շուտով պիտի տրուին:

Կեդր. Մարմինս որ ոչ մէկ ջանք կը խնայէ իր վրայ դրուած պարտականութիւնը լրիւ կատարելու համար, կը յուսայ արդէն իսկ ապահոված ըլլալ իր բոլոր հայրենակիցներուն համակրանքը եւ աջակցութիւնը՝ այսպիսի նպատակի մը համար:

Պէյրութի Աղէտեալներու
Օժանդակութեան Կեդր. Մարմին

⁂ Միեւնոյն ատեն Բարեգործականի դրամանակէն տուացանք հետեւեալ գնկոյցը. —

Պէյրութի հրկիզեալ գաղթականներու տեղաւորման հարցը դժուարացած ըլլալով, Բարեմիթիւնայի պարապումովը, Միութեան կողմէ քանի մը ամսուան համար բոլորովին անտուն եւ անօգնական հրկիզեալներուն արամադրուեցան Պէլէկեան որբանոցի շէնքերը, ինչպէս նաեւ ծրիապար բաշխուեցան անկողնի կազմածներ եւ մնացած ներմակեղէն եւ այլ իրեղէններ, որ 200 անգլ. ոսկիի արժէք մը կը ներկայացնեն:

Սուրիոյ գործադիր եւ հրկիզեալ գաղթականներէն շատեր փափաք յայտնած ըլլալով ժամ առաջ Հայաստան փոխադրուիլ, այդ դիմումները Միութեան կողմէ Երեւանի կառավարութեան փոխանցուեցան, ուրկէ գի երբ որ վերջնորդ կարաւանը կազմուի, Սուրիայէն մաս մը անօգնական եւ անպատսպար գաղթականներ եւս փոխադրուին, որոնց ծախքերուն եւս Միութիւնը սկզբունքով պիտի մասնակցի: Այս առթիւ հարկ կը տեսնենք սակայն նշել, որպէս զի ո եւ է թիւրիմացութիւն չգոյանայ, թէ Հայաստանի կառավարութիւնն է միայն որ կ՛որոշէ եւ պարբերաբար կ՛արտօնէ ներգաղթը եւ իր լիազօրներուն միջոցաւ կը կազմակերպէ մէն մի յաջորդական կարաւանը, որուն փոխադրումը կախում ունի բաւարար բնակարաններու նախապատրաստութենէն:

Պիտի կրնա՞ն փրկել Զինաթափութեան Ժողովը

Գ. Մաքտոնըլտ ձախողած ըլլալով իր առաջին փորձին մէջ, փափաք յայտնեց ժընեւ հրաւիրելու Ֆրանսայի վարչապետը, նոր խորհրդակցութեան մը համար: Գ. Փոլ Պոնքուռ, Ֆրանսայի Ա. պատուիրակը, գիտել տուաւ թէ անպատեհ է այդ ձեւը, քանի չեն համաձայնած յստակ ծրագրի մը շուրջը: Անգլիոյ վարչապետը այլ եւս յուսահատած կ՛երեւայ, եւ խնդրած է Գ. Պէնէշէն որ միջին բանաձեւ մը գտնէ, խորհրդաժողովը յետաձգելու համար:

Փարիզի ազգայնական թերթերը կը պնդեն թէ Անգլիոյ վարչապետը կ՛ուզէ զոհել Ֆրանսայի շահերը, գոհացնելու համար Իտալիան եւ Գերմանիան: Նոյն իսկ մեղադրողներ կան թէ Գ. Մաքտոնըլտ գաղտնի կապեր ունի Գերմանիոյ հետ, թէ կ՛ուզէ հաւասարեցնել Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի նաւային ուժերը, եւ թէ Ֆրանսայի բռնած ընթացքին կը վերագրէ հիթլէրական ծայրայեղութիւնները:

Ռուսագերման յարաբերութիւնները

Մոսկուայի թերթերը կը շեշտեն թէ օրէ օր կը սաստկանայ ձգտումը Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ: « Պրաւտա » նոր խմբագրականով մը ուժգնօրէն կը ծաղկէ Գերմանիոյ նախախորհրդային մը ... Այս առթիւ կը պատմէ թէ՝ վերջերս գաղտնի խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցած է հիթլէրական գործիչի մը եւ Իտալացի քաղաքագէտներու միջեւ: Այս խորհրդակցութեան ընթացքին, հիթլէրական գործիչը իբրեւ թէ առաջարկեր է կազմել նոր պետութիւն մը, մէջն առնելով Լիթուանիան, Ճերմակ Ռուսիան եւ Ուկրայնան եւ անդամատել Ռուսաստանը: Յետոյ շեշտեր է թէ բոլշեւիկեան շարժման հաշուեյարդարը օգտակար պիտի ըլլայ ոչ միայն Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, այլ եւ ամբողջ աշխարհի համար:

Նկատելի է որ Գերմանիոյ մէջ կ՛ուզեն արտաքին նախարար նշանակել այդ գործիչը, Ռոզէնպէրկ:

ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐԸ ԿԸ ՑԱՐՁԱԿԻՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Պէյրութի « Ազդակ »ին մէջ կը կարդանք (8 մարտ). —

Քանի մը օր առաջ, երբ Բարեգործականի տեղական վարչութիւնը իր ներքական ժողովը կը գումարէր Տոքթ. Թոփճեանի գրասենեակին մէջ, ստուարաթիւ համայնավարներ կը խուժեն եւ կը պահանջեն Բարեգործականի գանձը եւ ներգաղթ: Օգտուելով տիրող թշուառութենէն եւ աղէտեալներու ներքական տկարութենէն, անոնք կը յանդգնին երկար վէճի բռնուիլ վարչութեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

Ուր որ կան օթեւաններ մէկէ աւելի մարդիկ կը պառկին սենեակներու մէջ.

Գիշեր մը ժամը 11էն յետոյ գացի սենեակս, ուր գիտէի թէ գիշերը ինծ զատ ոչ ոք պիտի գտնուէր: Առանց աչքնարկ նետելու միւս անկողիններու կողմերը, դուռը ներսէն կղպեցի, մարեցի աղօտ լոյսը եւ մտայ անկողին: Գիշերուան մէկ պահուն յանկարծ արթնցայ, տեսայ սենեակին մէջ լոյսը կը վառէր, եւ լսեցի ձայնը մարդու մը որ կ'աղօթէր: Այս անակնկալէն սարսուռ մը եկաւ վրաս: «Արթո՞ւն էի թէ կ'երազէի» հարցուցի ինքնիրենս. «Ինչպէս ներս մտաւ այս մարդը ներսէն կղպուած դռնէն», կը խորհէի տապշահար՝ բոպէական սարսափի մը տակ:

Նայեցայ այն կողմ: Եւ տեսայ մարդը որ հագուստները չէր հանած, ծունկի եկած գետնի վրայ, թեւերը թուլօրէն բացած, գլուխը վեր ուղղած եւ աչքերը սեւեռած դէպի երկինք, եւ խեղդուած ձայնով կը մրմնջէր.

— «... Ողորմէ ինծ, ով տէր Աստուած, ինչու հոգիս չես առնում որ ազատուեմ աշխարհից: Ի՞նչ մեղք եմ գործել քու դէմ որ թող ես տալիս էսպէս չարչարուեմ: Էլ չեմ կարողանում դիմանալ: Առ, առ հոգիս, մեռնեմ վերջանամ ...»:

Խոր հառաչանք մը յաջորդեց այս ողբալի աղօթքին

Իմ սարսափը փոխուած էր հոգեկան կարեկցութեան դէպի այդ խորհրդաւոր թշուառ արարածը: Նստայ անկողնիս մէջ, եւ մեղմաբար հարցուցի.

— Ո՞վ էք դուք, կղպուած դռնէն ի՞նչպէս ներս մտաք:

— Ես սենեակումն էի երբ դուք ներս եկաք. քնած չէի: Արդէն լուսացել է, եւ դեռ չեմ կարողացել քնել: Ես երեք օր է ձիւնի եւ ցեխի մէջով ցերեկները թափառում եմ տեղից տեղ, եւ գիշերները մտնում եմ անկողին առանց չորերս հանելու, եւ մնում եմ անքուն մինչեւ լուսաբաց: Հիմա, նորից պիտի սկսեմ ճամբայ ընկնել ...:

Խօսողը ազատ Հայաստանի հայ գիւղացի մըն էր, յուսահատութիւնը եւ թշուառութիւնը գծագրուած էին անոր դէմքին վրայ, եւ վիշտը պատկերացած էր անոր աչքերուն մէջ:

Հոգիս խռոված եւ սիրտս լցուած ցաւակցութեամբ, հարցուցի իր յուսահատութեան պատճառը:

Ահա, իր մօտաւոր խօսքերը.

— Ունեցած չունեցածս մի սայլ եւ երկու եզներ էին: Նրանցով էի պահում կինս եւ երկու երեխաներս: Վեց ամիս է տանիցս հեռացել էի, եւ զանազան տեղերում աշխատում էի կառավարութեան զանազան ճիւղերի համար, խոտ, ցորեն եւ ուրիշ տեսակ բաներ փոխադրելով: Ընտանեկան կարօտով մաշուած եւ մարմնով յոգնած վերադարձայ գեղս, որ ընտանեկան կարօտս առնէի եւ հանգստանայի: Բայց Աստուած հանգստութիւնը վերցրել է մեզանից: Գեղական խորհրդի երկու լակոտներ — որովհետեւ լակոտներն են իշխում մեզ խեղճ գեղացիներիս գլխին — ներս մտան սենեակս, հարցրին թէ էսքան ժամանակ ո՞ւմ համար եւ որտեղ էի աշխատում, եւ պահանջեցին որ ցոյց տամ գրաւոր վկայական աշխատած կառավարական բաժիններից

Պատասխանեցի թէ ինծ աշխատցնողները գրաւոր վկայական չտուին ինծ, Բայց յիշեցի աշխատած տեղերի եւ ինծ վարձող պաշտօնեաների անունները եւ ասեցի թէ իրենք կառավարութիւն են կարող են գրել եւ ստուգել թէ ասածս ճշմարիտ է: Բայց էդ անամօթ լակոտները պնդեցին թէ ես սուտ եմ խօսում, թէ ես մասնաւորների համար էի աշխատում: Գրաւեցին սայլս եւ եզներս, եւ բանադատեցին որ դուրս գամ գեղից երթամ եւ տամ տեղերից գրաւոր վկայական առնեմ եւ տանեմ ցոյց տամ իրենց որ հաւատան խօսքիս: Թողեցի կինս ու երեխաներս լաց ու կոծի մէջ, եւ կոտրած սրտով եւ կեանքս անիծելով դուրս եկայ, եւ թափառում եմ վկայականների ետեւից:

«Երէկ առաւօտ լուսաբացին երբ դուրս էի գալիս Երեւանից, մի փողոցի անկիւնում տեսայ մարդիկ հաւաքուած: Ես էլ գնացի: Պատի տակին չորս երեխաներ կծկուած լաց էին լինում: Իմացայ թէ նրանց հայրն ու մայրը սովածութիւնից ուռեած գիւղից եկել էին Երեւան որ մի կտոր ապրուստի հաց ճարէին: Չէին յաջողել հետեւաբար յուսահատութիւնից խելքերը կորցրած գիշերը թողել էին իրենց երեխաներին էդ պատի տակին, եւ իրենք փախել էին Երեւանից: Իմ վերջն էլ կարծում եմ էդպէս լինի: ճարահատ պիտի թողում կինս եւ երեխաներս իրենց բախտին եւ գլուխս առած պիտի փախչիմ, հեռանամ ...»:

Ինչ զարհուրելի պատմութիւններ կան այս գիւղացիներու կեանքին մէջ որ անծանօթ են բարձրագոյն կառավարութեան եւ անծանօթ Հայաստանի մասնաւորականներուն եւ որոնցմէ միայն մէկին այսպէս պատահմամբ ծանօթացայ.

— «Բայց ուր պիտի երթան անհետանան այդ մարդիկը եւ ի՞նչպէս պիտի ապրին », հարցուցի:

— Իրենք էլ չգիտեն ուր պիտի գնան: Գնում են ուր իրենց ցնորուած գլուխները եւ մոլորուած ոտքերը տանում են նրանց: Դրանք առաջին օրինակը չեն. շատ օրինակներ կան, որ էդպէս սովից ու յուսահատութիւնից թողում են իրենց երեխաներին եւ փախչում: Թափառում են գիւղից գիւղ, մուրում մի կտոր հաց, կամ մեռնում են սովածութիւնից, կամ իրենք իրենց ջուրն են քցում եւ խեղդւում ... Իմ վերջս էլ էդպէս պիտի լինի ... Մնաք բարով»:

Դուրս ելաւ: Իմ միտքը կը հետեւէր անոր ոտքի ձայներուն: Թէեւ այդ ձայները կէս վայրկեանէն դադրեցան, բայց միտքս տակաւին կը հետեւի այդ թշուառ թափառականի ոտքերին, եւ ականջս տակաւին կը լսէ անոր աղօթքի եւ անէծքի ձայնը, ամէն անգամ որ Խորհ. Հայաստանի այցելութիւնս կը պատկերանայ աչքերուս առջեւ:

Կոմունիստի քարացած սիրտն կ'ըսէ եւ կը հրապարակաւորէ իր մամուլին միջոցաւ թէ «հակա-յեղափոխականները», «կուլակները» պէտք է պատժուին, պէտք է ոչնչանան:

Պատժուողները եւ ոչնչացողները գէթ Խորհրդային Հայաստանի մէջ այսպիսի թշուառ գիւղացիներ են որ հասկացողութիւն չունին հակա-յեղափոխութեան, եւ որոնց հարստութիւնը մէկ երկու կովերէ կամ մէկ արտէ, կամ մէկ այգիէ անդին չէր անցներ:

Յանցաւո՞ր են արդեօք, կամ ո՞րքան յանցաւոր են Երեւանի կառավարիչները այս մարդկային եղեռնագործութեան մէջ, ես չեմ կրնար ըսել: Իրենց կը մնայ խորհրդածել եւ դատել, եթէ ունին խորհրդածելու ազատութիւն, եւ դատելու իրաւունք:

×

Այստեղ կ'ընդհատեմ յօդուածաշարքս, ի տես Գ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտանի «Յանուն Արդարութեան» յօդուածին (ՅԱՌԱՋ, 21 փետր.), ուր հեղինակը կը պարզէ իր նկատումները Խ. Հայաստանի մասին, եւ կը մեղադրէ դաշնակցական խմբագիրներու եւ յօդուածագիրներու, ի միջի այլոց եւ իմ քննադատութիւնները իր աշխարհահռչակ բանախօսութեան դէմ, համարելով այդ քննադատութիւնները անարդար եւ արդիւնք չարակամ կուսակցական ոգիի:

Իմ գրուածքը կապ չունի դաշնակցական խմբագիրներու կամ յօդուածագիրներու կուսակցական զգացումներու եւ քաղաքական նպատակներուն հետ, որոնցմէ կարծեմ մեծապէս տարբեր են իմ զգացումներն եւ հայեացքները եւ աւելի համանման իր — Գ. Կիւմիւշկէրտանի զգացումներուն եւ հայեացքներուն:

Ես դաշնակցական չեմ, եւ թէեւ սկիզբէն ի վեր եղած եմ բարեկամ եւ ծանօթ Դաշնակցական կուսակցութեան հիմնադիրներու եւ յետագայ պարագլուխներու հետ, այնուամենայնիւ դժուար թէ ո եւ է ուրիշ մէկն այնքան խստօրէն գրած է այդ կուսակցութեան անուան տակ կատարուած կարգ մը գործողութեանց դէմ ինչպէս ես եմ գրած: Ուստի, այս պարզ պատճառաւ նկատուած եմ իբր հակադաշնակցական: Երբ խնդիրը եկած է թէ հաւատացածս ճշմարիտ է, նախամեծար եմ համարած գերադասել ճշմարտութիւնը կուսակցութենէ եւ կուսակցական դաւանանքէս վեր:

Ուստի, ոչ մէկ կուսակցական կամ աչառու նկատումէ գրդռուած, խորհեցայ հանրային քննադատութեան նիւթ ընել Գ. Կիւմիւշկէրտանի «Հայաստանը ինչպէս որ է» արդարօրէն պախարակելի բանախօսութիւնը. Արդարօրէն պախարակելի այն պատճառաւ որ, անոր հիմնական կէտերն էին ծուռ եւ անճիշդ եւ պատկերացուած էին նախատեսելու ցարական շրջանի հայ ժողովուրդի կեանքի եւ կրթութեան մակարդակը, պարզապէս գովաբանելու համար համայնավար շրջանի կառավարութեան գոյական եւ անգոյական արարքագործութիւնները:

Արտաքին աշխարհէն ինչպէս մարմնապէս նոյնպէս մտաւորապէս գլխովին անջատուած խորհրդային Հայաստանի բնակիչները եթէ երկնային հրաշքով մը ձեռք անցընէին ՅԱՌԱՋի թիւերը եւ կարդային գրածներս, անշուշտ ինծ հետ միաձայն պիտի ըլլային դատապարտելու Փարիզի Հայոց կաթող. պատգամաւորի, հետեւեալ անճշդութիւնները. —

« Ցարական րեժիմի օրով Երեւանը յետամնաց մեծ գիւղ մըն էր:

« Զանգուածները (ըսել կ'ուզէ ժողովուրդը) աղտի եւ տգիտութեան մէջ կը փտէր:

« Միայն քանի մը վաճառականներ կամ հարուստ կալուածատէրեր քիչ շատ տանելի կեանք կը վարէին:

« Երեւանը բոլորովին աւերակ էր, երբ համայնավարները ոտք դրին այնտեղ:

« Հայաստանի հողը գրեթէ ոչինչ կ'արտադրէր առաջ. համայնավարները մշակեցին զայն եւ գործուցին արգաւանդ »:

Այս այլանդակ ծայրայեղաբանութենէն զատ, Գ. Կիւմիւշկէրտան այնքան արուեստականօրէն գինովցած էր որ, ցարական իշխանութեան ժամանակի պետական, քաղաքային եւ անհատական պալատանման շատ մը շէնքերու կառուցման պատիւը յափշտակած եւ տուած է համայնավար կառավարութեան արարչական ձեռքի կարողութեանը:

Իր « Յանուն Արդարութեան » յօդուածին մէջ արտասահմանի քննադատներու անպարկեշտութիւնը դատապարտելու նպատակով, ի վեր կը հանէ ցարական րեժիմի բազմաթիւ « մեծարելի » փրոֆէսէօրներու, ճարտարապետներու, գիտնականներու եւ արուեստագէտներու գոյութիւնը Հայաստանի մէջ եւ անոնց ազգասիրական զգացումը ծառայելու հայրենիքին համար: Այդ « մեծարելի հոյլ »էն եւ ոչ մէկը պիտի մատակարարէր այնպիսի խարդաւանքներով որպիսիք են վերոգրեալ փաստերը: Եւ անոնցմէ ամէն մէկը պիտի ըսէր թէ այսօրուան ուսեալները եւ մասնագէտները կէս — ուսեալներ եւ կէս — մասնագէտներ են համեմատած այն ժամանակի հետ, երբ հայ ժողովուրդը « կը փտէր տգիտութեան մէջ »:

Վստա՞հ եմ թէ քաւն կառավարութեան խոհուն անդամներէն եւ ոչ մէկը կարող էր ինքնիրեն թոյլատրել այդպիսի ստախօսութիւնը

Անհասկանալին հոն է թէ Գ. Կիւմիւշկէրտանի պէս լրջախոհ մէկը ինչպէս իրեն թոյլատրած է հաւատալ այդպիսի անհաւատալի պատմութիւններու, եւ երբ փաստեր հաւատացնել ուրիշներու:

Անցեալի հայութեան կեանքի մաքրութեան եւ մտաւոր զարգացման աստիճանը այնքան ստորնացնելէ եւ Խ. Հայաստանի վերականգնումի եւ վերաշինութեան համար կառավարութեան տասներկու տարուան անդուլ եւ անդադար գործունէութիւնը եւ արգասիքը այնքան գովելէն յետոյ, իր « Յանուն Արդարութեան » յօդուածին մէջ անուղղակիութեամբ կը կործանէ իր գովաբանութեան աշտարակը, իր արդարասիրական զգացումը ի վեր հանելով հետեւեալ կէտին մէջ. —

« Ուր որ գտնուեցայ, պանդոկներու մէջ թէ հանրակառքին, էլեկտրիկ վաղքին մէջ թէ տուներու, տեսայ որ ճմլիչները կեղտի լնացումներ էին, վարակումի ժախսարեր կոյսեր. Մինչեւ իսկ նոր շէնքերու մէջ քանի մը օր վերջ ճմլիչները զզուելի կը դառնան »:

Արտասահմանի հայութիւնը երախտապարտ ըլլալու է դաշնակցական խմբագիրներու եւ իմ քննադատութեանց որ այժմ պարզ գաղափար ունի Երեւանի ճմլիչներու տեսարանին մասին, յաւամայից գծագրուած Գ. Կիւմիւշկէրտանի փայլուն գրիչովը:

ՈՉ — ՓԱՐԻՍԵՑԻ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՆՈՒԷՐ ՄԸ ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ

Այրի Տիկին Պլաթրիս Տէրպէտրեան իր ողբացեալ ամուսնին եւ մեր սիրելի աշխատակցին՝ ընկեր Մ. Տէրպետրեանի գրադարանը ամբողջութեամբ նուիրած է Պէյրութի Հայ Ճեմարանին:

Գրադարանը կը բաղկանայ 380 հատորէ, եւ կը պարունակէ ոչ միայն հայերէն եւ ֆրանսերէն թանկագին գիրքեր, ուսումնական եւ գիտական բառարաններ, այլ եւ պարբերական հրատարակութեանց հաւաքածոներ (Դրօշակ, Հայրենիք ամսագիր եւն.):

Ուրիշ նուէրներ ալ խոստացած են նոյն հաստատութեան, որ կ'ուզէ կազմել կարելի եղածին չափ ճոխ գրադարան մը:

Մեր բարեկամներու մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք այս պարագան:

Անոնք որ տրամադրելի ունենան գրքերու հաւաքածոներ եւ գիրքեր, կրնան ղրկել ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՄԵԾ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ կիրակի «Ժողովրդային Տան» սրահին մէջ, խանդավառութեան պահեր ապրեցաւ Պէյրութի դաշնակցական երիտասարդութիւնը՝ Փետրուար 18ի համաժողովրդական ապստամբութեան 12րդ տարեդարձին առթիւ. կազմակերպուած փառաւոր եւ շքեղ հանդիսութիւնով:

Ժամանակէն առաջ ժողովուրդը սկսաւ խումբ-խումբ խուժել դէպի սրահը, որ նեղ եկաւ: Շատեր ոտքի վրայ մնացին եւ ուրիշներ ստիպուեցան վերադառնալ: Ներկաները հազարի մօտ էին: Սրահին մէջ ամէն սեռէ եւ տարիքէ բազմութիւն, կուսակցականներ եւ անկուսակցականներ: Ուրախութիւն եւ ժպիտ դէմքերու վրայ: Բոլորը կը զգան օրուան տօնին վեհութիւնը:

Բեմը զարդարուած էր հայկական, ֆրանսական եւ լիբանանեան դրօշներով: Ճակատին վրայ զետեղուած էին Քրիստափորի, Ռոստոմի եւ Զաւարեանի մեծադիր նկարները: Բեմին խորքը կը սեւնուէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան զինանշանը:

Նուագախումբը կը հնչեցնէ Մեր Հայրենիքը, որ կը լսուի յոտնկայս եւ կ'ողջունուի որոտընդոստ ծափերով:

Օրուան նախագահ ընկ. Միհրան Սալահեան իր բացման խօսքով բնորոշեց փետրուարեան ապստամբութեան դերն ու նշանակութիւնը մեր նորագոյն պատմութեան մէջ, եւ տուաւ հայութեան անկոտրում [illegible] դիմադրել. Ապա յանուն հանդիսական բազմութեան ողջոյնի խօսքեր ուղղեց ամէն անոնց, որ Սիպերիոյ աքսորավայրերու, Չեկայի նկուղներու եւ բանտերու մէջ կը տառապին յանուն իրենց գաղափարին, յանուն հայ ժողովուրդի ազատասիրական ձգտումներուն: Ու բսաւ, թէ առանց Փետրուար 18ի պատմական այդ մեծ օրուան, մենք այսօր բախտը չպիտի ունենայինք մեր մէջ ներկայութիւնը վայելելու հայ ժողովուրդի մեծ զաւակներուն եւ մեր վեթերան ընկերներուն Յայր Աբրահամի, Լեւոն Շանթի, Նիկոլ Աղբալեանի ու դեռ շատերու, որոնք արտասահման կը գտնուին այսօր: Յարգա՛նք հայ ժողովուրդին եւ իր մեծ յեղափոխական կուսակցութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Նախագահը խօսքը տուաւ ընկ. Արամ Սահակեանին, որ պարզեց Փետրուար 18ի շարժման անտեսական ու քաղաքական պատճառները, բացատրեց մեր ժողովուրդին յուսախաբութիւնը, զոր ունեցաւ խորհրդային [illegible] տիրապետութեամբ՝ Հայաստանի մէջ: Նկարագրեց խորհրդային իշխանութեան [illegible] բանտերու մէջ կատարած սպանութիւնները, [illegible] Ու շեշտեց, որ իշխանութիւնն ինքը հրահրեց փետրուարի քաղաքացիական կռիւը, կռթնելով ռուսական կարմիր զօրամասերու վրայ, որոնք բռնութեան տակ էին առած Հայաստանի ժողովուրդը: Այդ ապստամբութեան ծանրութիւնը կրեց գիւղացին, որ չէր հանդուրժեր խորհրդային իշխանութեան եւ չեկիստներու վայրագութեանց եւ աւերածութիւններուն: Մեր գիւղացին ականատես եղաւ հայրենիքի անկախութեան խորտակման՝ մեծապետականներու ներխուժումով եւ անոնց բարեկամութեամբ Թուրքիոյ հետ: Եւ այդ անօրինակ բռնութեան դէմ ծառացաւ համաժողովրդական յեղափոխական պոռթկումով մը, խորտակեց բռնութեան լուծը եւ բանտերէն ազատեց մտաւորականութիւնը, որ կացինի հարուածներուն տակ կը զոհուէր. իսկ մէկ մասն ալ արդէն նահատակուած էր բանտի մութ նկուղներուն մէջ:

Փետրուար 18ի ապստամբութիւնը պարտուեցաւ, որովհետեւ փորձառու էր Հայոց ժողովուրդը, ան ճարտարած էր Խանասորի արշաւանքներով, Վանք Օթեւանով, հայ-թրքական ընդհարումներով եւ այլ յեղափոխական ընդվզումներով: Փետրուար 18ը շնչեց մեր ժողովուրդի մէջէն հաստատակամութիւնը, անձնազոհութիւնը եւ միացաւ բոլորը ընդդէմ կարմիր բռնութեան: Դաշտերն ինկան հերոսաբար այդ անհաւասար կռիւին մէջ, եւ անոնց թափած արեան շնորհիւ էր, որ այնուհետեւ Հայաստանի մէջ ստեղծուեցան աւելի մեղմ պայմաններ:

Երկրորդ բանախօսն էր Հայ Ճեմարանի ուսուցիչներէն ընկ. Դանիէլ Գիւզալեան, որ [illegible] յանկարծ յարգել յիշատակը ամէն անոնց, որ փետրուարեան ապստամբութեան նախօրեակին ինկան բոլշեւիկեան դահիճներու կացիններով, կամ սպաննուեցան կռիւներու մէջ: Սրահը լուռ ոտքի կեցաւ:

Ան փետրուար 18ը համարելով Հայոց պատմութեան մեծագոյն փառքերէն մէկը, անցաւ ապստամբութեան վերլուծման:

— « Փետրուարեան ապստամբութիւնը, ըսաւ ընկերը, մէկ կողմէն կը յարակցուի Հայոց յեղափոխութեան հետ, կազմելով ազատագրական շղթայի վերջին օղակը, միւս կողմէն կը բանայ նոր դուռ, ռազմական պայքարի նոր ճակատ՝ Թուրքիոյ դէմ: Մեր հակառակորդները կը պնդեն թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ստեղծեց, հրահրեց փետրուար 18ը: Անոնք կը մոռնան, որ եթէ կայ մէկը պատասխանատու փետրուարեան ապստամբութեան համար, այդ մեծամասնական կուսակցութիւնն է, իր գործելակերպով, որ կը բխի իր վարդապետութենէն: Անոնք կը մոռնան նաեւ, որ ընդամէնը երեք ամիս առաջ նոյն Դաշնակցութիւնը կամովին հանձնեց Հայաստանի իշխանութիւնը մեծամասնականներուն, խուսափելով քաղաքացիական կռիւներէ: Եւ այդ բրաւ յանուն հայ ժողովուրդի անդորրութեան: Բոլշեւիզմը թէ՛ իբրեւ կառավարութիւն եւ թէ իբրեւ կուսակցութիւն ստեղծեց փետրուարեան ապստամբութիւնը: Լէնինը կ'ուսուցանէր ու անոր աշակերտները կը կրկնեն թէ երկրի մը մէջ պրոլետարական դիկտատուրան չի կրնար ըլլալ յարատեւ ու հաստատուն, առանց յեղափոխական ցնցումներու, առանց քաղաքացիական կռիւներու: Այդ կռիւներով կ'ամրապնդուի խորհրդային իշխանութիւնը եւ խոր արմատներ կը նետէ: Սակայն Հայաստանին տիրած էին համաձայնութեամբ եւ ոչ թէ քաղաքացիական պատերազմներու միջոցաւ, ուրեմն երկիրը պէտք էր մղել քաղաքացիական կռիւներու եւ մղեցին: Անոնք կռիւ յայտարարեցին հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն — մտաւորականութեան, բանակին եւ գիւղացիութեան դէմ: Մտաւորականութեան մաս կը սպաննէր բանտերուն մէջ, գիւղացիութիւնը կը քայքայուէր տնտեսապէս եւ կը հալածուէր. իսկ հայ զինուորները աքսորուեցան Ռուսիոյ խորերը ամենադաժան պայմաններու մէջ, եւ զօրքը զրկուեցաւ իր զինուորներէն: Կը հալածուէին նաեւ հայ գիւղացիները՝ իրենց ծրագիրներով ու ուսուցիչներով, հայ գրականութիւնն ու մամուլը՝ իրենց ներկայացուցիչներով, կ'ոչնչացուէր հայ ոգին: Անօրինակ կռիւ մը յայտարարուած էր հայութեան դէմ: Այս եւս կը բխէր մեծամասնականներու հիմնական սկզբունքէն — ազգութիւնը պատմութեան անցողական եւ անարժէք գաղափարներէն մէկն է, անոր գոյութիւնը խոչընդոտ է միջազգայնութեան: Ուստի եւ զարմանալի չէ, երբ [illegible] կը յայտարարեն. — Եթէ մեծամասնականներու [illegible] քաղաքականութիւնը կը պահանջէ հայութեան ոչնչացումը, թող ոչնչանայ:

« Փետրուարեան ապստամբութիւնն տեղի ունեցաւ քաղաքական ամէնէն անտանելի պայմաններու մէջ: Այդ պայմանները նկատի չունեցաւ մեր արի գիւղացին եւ ապստամբութեամբ իր արդար ցասումը արտայայտեց բռնաւորներու դէմ: Բայց Դաշնակցութիւնը միշտ նկատի ունէր այդ [illegible] պայմանները: Եւ երբ ժողովուրդը [illegible] Դաշնակցութեան, այլ եւս չէր կրնար շարժման գլուխը չանցնիլ ու չմարտնչիլ: Ու, յանձին Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ապստամբ ժողովուրդը գտաւ իր քաղաքական ղեկավարը: Այդ անհեղ օրերուն ժողովուրդին պակսեցաւ [illegible] ղեկավարութիւնը. Մեծամասնականները հասած էին իրենց նպատակին. ատկէ, հակառակ այդոր, [illegible] ամիս հերոսական կռիւ յարատեւեցաւ. Ապստամբները դիրքերը ձգեցին միայն այն ժամանակ, երբ Վրաստանը պարտուած էր եւ ռուսական ամբողջ բանակը փոխադրուեցաւ Հայաստանի դէմ: Այլ եւս փաստ է, որ մեր ժողովուրդն ունի ուրոյն քաղաքականութիւն եւ կը ձգտի իր կատարեալ անկախութեան »:

Հանդէսին ներկայ էր նաեւ Հալէպի ընկերներէն Յակոբ Սիմոնեան, որ երիտասարդութեան փափաքին համաձայն, խօսք առաւ եւ խօսեցաւ խանդավառ ու խրախուսիչ ճառ մը.

Նախատեսուած յայտագրի վերջին [illegible] մըն էր, խորհրդաւոր բանաստեղծութիւն: Ներկաները վերցան [illegible] մը. Փետրուար 18ի նահատակներու, ինչպէս Համազասպի, [illegible] Ազգերան Հերոս Տիգրանի, [illegible] Տիգրան Ծատուրի [illegible] տեսիլքի մը նման մեր աչքերուն առջեւ [illegible] գիրք բռնեցին: [illegible] կին մէջ, բանախօսին խօսքերը [illegible] ուրիշ այլ եւս: Ան նկարագրեց [illegible] մասնակցողներու կատարած [illegible] բելի ոճիրները նախքան փետրուարեան ապստամբութիւնը եւ [illegible] յատկապէս հայ երիտասարդութեան [illegible] պատմական մեր նորագոյն [illegible] փոխանցած [illegible]

Դաշնակահար Վոլֆէր եւ ջութակահար Հ. Ալլէք կը նուագէին [illegible] մէջ: Օր. Զ. Ալլէք խոր յուզումով [illegible] «Մի լար ծը»:

Ընկ. Լեւոն Շանթ փակման [illegible] տարածեց [illegible] ցանկալով հայ ժողովուրդին [illegible] հայրենիքին:

ՀԱՅ [illegible]

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզի Հայ Բժշկ. Մ. իր վերջին ցերեկոյթին [illegible] որ տոքթ. Պօյաճեան [illegible] բնութագրին մը կատարուած [illegible] այս անգամ վարչութիւնը [illegible] կայանայ հետեւեալ կազմով.

Տոքթ. Եադուպ՝ նախագահ, [illegible] Եազգ [illegible] քարտուղար, [illegible] Տէր Դաւիթեան եւ Զիլինկիրեան խորհրդականներ

Տոքթ. Արթին եւ Գ. Կ. [illegible] քեան, որ կարեւոր ծառայութիւններ մատուցած էին Միութեան, միաձայնութեամբ բնտրուեցան պատուոյ նախագահ Բժշկ. Միութեան

Բժշկ. Միութեան պարբերական [illegible] վերջին [illegible] գումարին խօսեցաւ Տոքթ. Տէր [illegible] որ ներկայացուց իր մեծ [illegible] ժամերմոթերաբիւթին (thermothérapie) [illegible] նական երկար փորձերու եւ [illegible] մեթոտին վրայ հիմնուած [illegible] մը, որ կը ծառայէ բուժելու [illegible] կարգ մը [illegible]

Տոքթ. Զիլինկիրեան գիտել [illegible] տուաւ որ բժշկական մարձումի [illegible] արն ծանօթութիւններ կան [illegible] վեր, գործիքին բնագիտական [illegible] ծէջը մօտէն քննելու համար [illegible] մար նկատեց գործիքը [illegible]

Միութիւնը այս ամբողջական [illegible] խօսութեան նիւթերը պիտի [illegible] [illegible] նկը (Տոքթ. Կազմաճեան) եւ [illegible] թէկնի շրջանի ծանր փախուստ [illegible] (Տոքթ. Կադուռյան)

Բժշկ. Միութեան անդամ [illegible] փրոֆ. Ապաջեանեան ժողովրդ [illegible] դասախօսութիւն մը տուած է [illegible] տիզմի մասին.

Իսկ Տոքթ. Պօյաճեան կը [illegible] նակէ ֆրանսական բժշկական [illegible] գրական պարբերականներու մէջ յօդուածաշարքերը ընկերային [illegible] նոյնական սխտատյանութեան [illegible] Այսպէս [illegible] ուարի մէկ թիւին մէջ [illegible] մասին, մարտի մէկ թիւին [illegible] ծխախոտի գործածութեան մասին [illegible]

ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ [illegible]

Փետրուար 13ին, Ֆրանսա [illegible] դեց Թուրքիոյ թէ վերջ պիտի [illegible] երկու երկիրներու միջեւ 19[illegible] քուած առեւտրական համաձայնութեան՝ 13 օգոստոս 1933ին [illegible] անվաւեր է; անշուշտ Թուրքիա [illegible] մար՝ վերջին հինգ տարուան [illegible] քին, երկու երկիրներու փոխ[illegible] առեւտուրը եղած է հետեւեալ [illegible] Թուրքիա Ֆրանսային ներածած [illegible] ապրանք՝

	Թրք. ոսկի
1928ին՝	29.169.000
1929ին՝	26.690.000
1930ին՝	15.498.000
1931ին՝	12.788.000
1932ին՝	7.190.000

Իսկ Ֆրանսա Թուրքիային [illegible] ծած է. —

1928ին՝	13.359.000
1929ին՝	14.103.000
1930ին՝	14.579.000
1931ին՝	10.613.000
1932ին՝	7.854.000

Ֆրանսա, վերջին համաձայնագիր[illegible] թրքական կարգ մը ապրանք[illegible] մաքս չէր առներ. Պարզ է, որ [illegible] քիս բաւական պիտի փոխուի [illegible] համաձայնագրին ջնջումէն.

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ Ի ՊԱՏԻՒ ՄԵՐ ՀԻՒՐԵՐՈՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Փարիզի ու շրջանի կոմիտէները ընկերական հացկերոյթ մը սարքած էին կիրակի գիշեր։ Վարձուած էր Փարիզի լաւագոյն եւ մեծ ճաշարաններէն մէկը։ Ներկայ էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջնորդ դէմքերը, պատասխանատուները, եւ Փարիզի ու շրջականներու ընկերները։ Առաջին անգամն էր, որ այսքան մեծ ճաշարանի մը շուրջ իրարու մօտ կու գային մեր ընկերները Փարիզի մէջ։ Ու խանդավառութիւնն ալ այնքան մեծ։ Ձեզերը գրաւուած էին երբ մէկիկ մէկիկ հասան սպասուող դէմքերը, որոնք կ'ողջունէին ծափերու տարափով։ Աւելի քան 600 հոգի կը համրուէին ընկերներն ու ընկերուհիները, որոնք միաձայնութեամբ ընտրեցին ընկեր Ա. [illegible]։

Ընկեր [illegible], [illegible] եւ [illegible] հրամաններով. ինչպէս [illegible] թէ [illegible] է այդ պաշտօնը։ Իր աջ ու ձախ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] կարգով [illegible] [illegible] Ընկեր Սաքոյի եւ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Հ. Յ. Դաշնակցութեան [illegible] [illegible] Գրիգոր [illegible] Պոնի բազմութեամբը, ամէն ընկերոջ հոգի [illegible] էր, ուր [illegible] էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան հին ու նոր դէմքերը, եւ այդ դէմքերն էին, որ [illegible] հոգիին մէջէն, [illegible] [illegible]։

Յոյսի խօսքերն ալ, կարծես մէկ բերան, երբ փառքը կը հիւսէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան [illegible] ու գինուորական կարգապահութեան, կը թելադրէին [illegible], որ հակառակորդները փորձեն Դաշնակցութեան խօսքը գետին ձգել։ Բայց, բայց Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը, ի լուր [illegible] Փարիզեցիները, Փղշտացիները եւ բորոտները։ Եւ եթէ ըլլան [illegible], ինչպէս [illegible] [illegible], թող որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հրեղէն [illegible] մէջ հրեւի ու ցոյց տայ իր վերջին ազատագրութեան կռիւի օրհնեալ հացած վէրքը, որպէսզի [illegible] թէ հայ ժողովուրդին [illegible] անմեղ փրկիչն է այս կազմակերպութիւնը։ Եւ պիտի գայ օրը, երբ ամէն հայ պիտի կարդայ հայ [illegible] [illegible] [illegible], Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Հայոց դարաւոր երազները կը հրամայեն ոչ մէկ գիջում։ Հռովմ [illegible] [illegible] պարիսպներէն ներս, շնորհիւ այդ գիջումներուն։ Թող Հայուն հոգին ըլլայ այն պարիսպը, ուրկէ ներս ոչ մէկ [illegible] կը մտնէ [illegible], քանի [illegible] ... Ո՛չ խեչափառ թալանք, ոչ այլ յետ դարձ։ Յառա՛ջ միշտ խիզախ, եւ մի՛յ վասնորուն։ Օրը պիտի գայ, երբ վառերը պիտի գաւառէն գինուորականի օրէնքով։ Անոնք բոնի բարեւի պիտի կենան Արարատի դէմ, իրենց ուսին գէնքի ծանրութիւն մը, իրենց կողքին Դաշնակցականի մը խարազանը. Փանի յոգնի եւ տրտունջայ, խարազանը պիտի իջնէ. — վասնո՛ր, ամբողջ 42 տարի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, գէնքի այդ ծանրութիւնը ուսին, բարեւի է կեցեր Արարատի դէմ, որ Հայ ժողովուրդն է, եւ չէ տրտունջացեր, ի՞նչպէս կը տրտնջաս դուն՝ չդիմանալով քանի մը ժամ [illegible] [illegible]։

Ահա ճառեր, իրար հիւսուած, իրար խառնուած։ Ի՞նչ փոյթ թէ ո՞վ է հեղինակը այս կամ այն արտասանուած խօսքին, կը բաւէ գիտնալ, որ անցացի կամ հետաւոր Դաշնակցականի խօսքեր էին անոնք եւ կուսային իրար լրացնելու։ Յօսեցան աւելի քան երեսուն հոգի, բայց կարծես Հ. Յ. Դաշնակցութեան 42 տարիներն էին, 42 տարիներու յեղափոխութեան դրուագներն էին, որ հրաշքով մը կը պատմուէին, կը նկարագրուէին ու կը բացատրուէին.

«Կենաց ձեր արտասանուեցան, յուզիչ երբեմն ոգեւորիչ, այն բանտարկեալներուն համար, որ Դաշնակցականի իրենց Գաղափարին կ'աղօթեն Սիպերիոյ տանամանիքներուն կամ Հայաստանի մթին խուցերուն մէջ։

Ընկ. Յասախեան, այս առթիւ, չմոռցաւ «կենաց» մըն ալ առաջարկել ՅԱՌԱՋԻ, «մեր երիտասարդ ընկեր ՅԱՌԱՋին, որ, խիզախ եւ բոսոտ, կը պայքարի, քարով կը ներշնչէ, կը ճակատի, խանդավառութիւն կը սփռէ տարագիր մեր բազմութիւններուն մէջ, իր հզօր, յստակ եւ անկեղծ խօսքով»։

Եւ այս ճառերու, յոյսերու, երազներու, բաղձանքներու եւ կամքի հզօր արտայայտութիւններուն մէջ, ջերմութեան ու խանդավառութեան, հայրենիքի նուիրման եւ երկրի կարօտին, յորդահոսան անկեղծութեան եւ Հայաստանեան գինովութեան մէջ, եղբայրութիւն ու ներդաշնակութիւն, քաղցրութիւն ու օրհնութիւն մը կը զգէին ունկնդիրները երգերը. Հրաշալի յիշատակները նորէն արթնցան ու յուզումները գագաթնակէտ խօսեցան, երբ կ'երգէր Տիկ. Գէլեան Մշոյ գաւառին անմահ երգերը։ Գեղեցիկ ողջակէզ մըն էր Տիկ. Վարոլեանի արտասանութիւնը։

Մեծ հիւրերուն եւ երիտասարդ ընկերներուն աչքին իրաւ, [illegible] այդ վերկացան մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր կողին վրայ ազատաբար գինուորի վէրքով։ Հայկական ազատագրութեան այդ սրբատեղի ձեռքը երեւցաւ ու գնաց, նորէ՞ն, հի՞ն գրեթեան պէս, ծածկուելու իր խորհրդաւորութեան մէջ։ «Սպիտակ ձին կը հեռանայ նորէն, յաղթարարեց ընկեր մը, եւ ալ չէք տեսներ ձեր մէջ»։

Բայց այո՛, յուզիչ էր երեկոյթը։ Կէս գիշերը հասեր էր, եւ ընկերները պէտք էր որ բաժնուէին։

Անոր [illegible] [illegible] այդ յիշատակելի սեղանատան մէջ։

Ա.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՐՄԻՐ ԵՐԳԵՐ՝ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

— . —

Պոլսոյ ընդհ. դատախազութիւնը քննութեան կը կատարէ «Գիշերուան հեռագիր» անուն բանաստեղծական գրքի մը մասին։ Գրքին նպատակն է ծանօթ բանաստեղծ Նազըմ Հիքմէթ պէյ, որուն գործը համայնավարական դրգռութիւն նկատուած է։ Ընդհ. դատախազութեան որոշումով, ոստիկանութիւնը գրատուներէն եւ վաճառման տեղերէն հաւաքած է այդ գիրքը։

Մամուլի օրէնքին համաձայն, վեց ամիսէն երեք տարի ծանր բանտարկութեան կը դատապարտուին արգիլուած բաներ գրող հեղինակները։ «Գիշերուան հեռագիր»ը տպող ԱՆգարա տպարանին եւ հրատարակիչին դէմ ալ օրինական հետապնդում պիտի կատարուի։

∴ Այս առթիւ «Ազդակ»ի մէջ Հայկաս Նուրէյտունեան կը գրէ.

— «...Ինչպէս որ մենք Ֆրանսական կարգ մը հրատարակութեանց ազդեցութեան տակ ենք, եւ Պալզաքը անկէն մը մոռնալով, «Սուսեր»ի կազապարով պատմուածքներ կ'ընդօրինակենք ատատորէն, նոյնպէս ալ՝ պոլշեւիկ հողերուն վրայ ապրող մեր ցեղակիցները պոլշեւիկ յեղափոխութեան «կեցցէ»՛, անկցի, պիտի ընենք, պիտի այրենք» բացագանչութիւնները պարբերականներուն ամէն մէկ գրութեան մէջ կը յեղյեղեն՝ ժանձրացնելու աստիճան։ Անընդհատ՝ պոլշեւիկ մեծերու նկարները, անուններ եւ չակերտուած խօսքերը ... բոլոր հրատարակութիւնները միայն անոնց մասին կը խօսին...

Այսուհանդերձ, մեր ցեղակիցներուն մէջ արուեստագէտներ կան. մասնաւորապէս Բ. Բիզա անուն երիտասարդ բանաստեղծը ուժեղ անհատականութիւն մը կը թուի։ Թէեւ ան եւս իր [illegible] Լէնինի դամբանին, կոլխոզներուն յատկացնելու հարկադրանքը կամ փափաքը ունի։ Ահա օրինակ մը.

Կարմրապիտակ իրիկուններ,
Գողդոջուն՝ արպէս մապաւէններ,
Սահագնաց գետ
Երբեմն խենդօրէն յորդուն
Երբեմն մարդ գառան մը հանգոյն
Փախո՛ղ ու խոնջ գետը ..
Լէնինին նուիրուած աս կտորը եւս.
Փրփրոտ ու կատղած ծովերուն մէջ,
Ան լացաւ՝ վտանգուած ալպէս նաւ-
բայդ.
Նկսեսած «միա» բոտ սուլիչներր...

. . . . . .

Ձեռք դրօշներ հանդուրել,
Ձմեռնոր անհոգին մը
Մեծ դամբանաքարը։

. . . .

Ան մեռաւ,
Ան յոգնիլ չգիտցող մարմինէն միայն
սիրտը յոգնեցաւ.
Վերջին անգամ դադրեցաւ
կեցաւ

Բիզայի եւ ուրիշ մէկ քանիներու քով ամէնէն աւելի ուշադրութիւնս գրաւած է հետեւեալը. — Անոնց լեզուն հեղհեղուկ մերինին կը մօտենայ։ Թէեւ մեր տառերը ուրիշ են (արդէն մեր ցեղակիցներուն քանի մը տեսակ տառեր տուած են ու իրար չեն կրնար կարդալ), մենք նախ՝ արաբական, յետոյ՝ ֆրանսական ազդեցութեան տակ մնացինք, իսկ անոնք՝ նախ պարսկական, այժմ՝ ռուսական ազդեցութեան տակ, բայց, տեսանք

որ նոյն լեզուն կը խօսինք Ատրբէյճանցիներուն հետ (ՅԱՌԱՋ — միայն վեց բառ Թուրքիոյ Թուրքերուն անծանօթ են այս «բանաստեղծութիւններուն» մէջ)։ Ուրեմն անոնք ու մենք Թուրքերէն կը խօսինք ու զայն կը յղկենք. Լեզուի յեղափոխութեան այս շրջանին, հինգ միլիոնի մեր ցեղակիցներուն հետ արուեստի միջոցաւ շղործակցելնիս շատ ցաւալի է։ Ողբալի՛ է, զա՛ռն է։

Ցուցասատ եւ Թուրքիա մէջտ կաշ կալի

— . —

Հեւլէն մամուլը ջերմապէս կ'ողջունէ Թուրքիոյ արտաքին Թէվֆիգ Րիւշտի պէյի Աթէնքէն անցքը։ «Մէսաժէ տ'Աթէն» թերթը կը գրէ իր խմբագրականին մէջ.—

Թուրքիոյ Հանրապետութեան արտաքին գործավար Թէվֆիգ Րիւշտի պէյի Աթէնքէն անցքը զուգադիպեցաւ Հեւլէն կառավարութեան փոփոխութեան։ Թէվֆիգ Րիւշտի պէյ այսպէսով տեղին վրայ առիթը գտաւ տեսնելու որ եթէ կառավարութիւնները փոխուին իսկ, Ցունաստանի մէջ բան մը կայ որ անփոփոխելի է։ Այդ բանն ալ այն արտաքին քաղաքականութիւնն է զոր միաձայնութեամբ գծած են քաղաքական կուսակցութիւնները։ Վճռապէս պիտի չարունակուի այս քաղաքականութիւնը՝ ազգին քուէն ինչ փոփոխութիւններ ալ կատարելու ըլլայ վայն գործադրելու պաշտօն ունեցող մարդոց մէջ։

Թուրքիա ցարդ պաշտօնապէս չփման մէջ գտնուած էր Էնկիւրիի համաձայնագիրը ստորագրող վարչապետին ու արտաքին նախարարին, եւ Պալքանեան համաձայնութեան եռանդուն կազմակերպիչներէն գործաւորական ու գիւղացիական կուսակցութեան նախագահին հետ Թէվֆիգ Րիւշտի պէյ եթէ երբեք Հեւլէն ժողովրդական կուսակցութեան լիդերին եւ կառավարութեան ընտրուած պետին հետ ունեցած տեսակցութեան ընթացքին, Ցալտարիսի առաջին գահլիճին իշխանութեան գլուխ գտնուած միջոցին տրուած վճռական երաշխիքներէն վերջ, պէտք ունէր նոր ապացոյցներու, առիթը գտած է համոզուած զոյացնելու թէ Հեւլէն նոր կառավարութիւնները իրենց նախորդներէն տարբեր չեն խորհիր եւ կը զգան, չեն տածեր արտաքին յարաբերութեանց մասին։

Աւելի անկարեւոր դէպք մը չէ Եւրոպայի մէջ որ վտանգաւոր ցնցումներ անցնելու վրայ է։ Բնաւ կասկած չկայ որ Ցունաստան պատերազմական գաղափարներու ծովին մէջ հաշտութեան կաթիլէ մը ուրիշ բան չէ։ Սակայն Ցունաստանի քովի, Եւրոպայի ու Ասիոյ միացման կէտին վրայ կը գտնուի ուրիշ պետութիւն մըն ալ՝ որ իրեն պէս մտադրած է խաղաղութիւնը մինչեւ վերջին կէտը պաշտպանել։ Ինչպէս Մ. Միխալաքօբուլոս ալ բսած է, այս երկու պետութիւնները հաւաքաբար 20 միլիոննոց ժողովրդական զանգուած մը կը կազմեն։ Եւ ասիկա նկատի առնուելիք գոյութիւն մըն է խաղաղութեան բանակին մէջ»։

Ժողովրդականներու օրկան Փրոյիա յաաջդիմական Փոլիթէա, ազատական Էլէֆթէրօն Վիմա եւ միւս թերթերն ալ այս իմաստով կ'արտայայտուին։ Մասնաւորաբար, Էլէֆթէրօն Վիմա կ'ըսէ.—

«Թուրքիոյ եւ Ցունաստանի միջեւ կատարուած համբոյրութեանց նպատակը ոչ թէ համբոյրութեան գաղափարը զօրացնել է, այլ մասնաւորաբար երկու ազգերուն իրար աւելի եւս ճանչնալու պէտքը։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԴԱՐ ՊԱՀԱՆՋ ՄԸ

— . —

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ պարզելով Հ. Կ. Խաչի կատարած աշխատանքները, եւ իւրացնելով անոր չրջաբերականին ոգին, գիտել կու տայ (25 փետրուար).

— «ա) Հայ Կ. Խաչը անցած տարուան ընթացքին Ամերիկայի մէջ ոչ միայն դպրոցներ է պահած՝ մեր նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութիւն տալու համար, այլեւ նիւթական օգնութիւններ է ըրած չքաւոր հայ բնակիչներու Ալեպի եւ Պէյրութի, Լիբանի Սիթիի, Տիրակիոյի, Փաթիրսոնի, Տիթրոյիթի, Փուլարիքի, Փրովիտենսի եւ Ֆիլատելֆիոյ մեր գաղութներուն մէջ։

բ) Հայ Կ. Խաչը արտասահմանի բոլոր գաղութներուն ալ, բացի Ռումանիայէն եւ Եգիպտոսէն, դրամական օժանդակութիւններ կ'ընէ աւելի կամ պակաս չափով։

գ) Հայ Կ. Խաչը ներկայիս 150 մանկապարտէզ ունի ոչ միայն Ամերիկայի, այլեւ մեր բոլոր արտասահմանեան գաղութներու մէջ, մինչեւ Պարսկաստան։

դ) Հայ Կ. Խաչը իր մասնաւոր հոգածութեան տակ պահած է Կիպրոսի Հայկական Ճեմարանը, ուր 30 որբեր կը պահէ, Սոֆիայի Մեսրոպեան Ճեմարանը, ուր 17 սաներ ունի, Խասքըվայի վարժարանը, ուր 40 որբերու հոգ կը տանի, Ցունաստանի Զաւարեան վարժարանը իր 260 աշակերտ — աշակերտուհիներով։ Ասկէ զատ աւելի նուազ չափով ան կ'օգնէ նաեւ բազմաթիւ ուրիշ հայկական դպրոցներու արտասահմանի մեր գաղութներուն մէջ։

Եթէ Հայ Կ. Խաչի պէս կազմակերպութիւն մը իր գերագոյն պարտականութիւններէն մէկը կը նկատէ Ամերիկայէն նիւթական օժանդակութիւն ընելու Ցունաստանի, Պուլկարիոյ, Սուրիոյ, Սիջիպտոսի, Պարսկաստանի եւ կամ Ֆրանսայի հայկական դպրոցներուն, ի՞նչ խղճով եւ ի՞նչ տրամաբանութեամբ մեր բազմաթիւ Կրթասիրացները կամ Ուսումնասիրացները պիտի շարունակեն իրենց մօտ եղած դրամները պանքաներու մէջ կամ մասնաւոր անձերու մօտ անգործածելի պահել։ Անհանդուրժելի է ասիկա մանաւանդ այնպիսի ժամանակ մը, երբ տնտեսական անօրինակ տագնապին պատճառով մեր գաղութները չեն կրնար պահել մեր ազգային ինքնապաշտպանութեան համար այնքան կենսական նշանակութիւն ունեցող իրենց կրթական հաստատութիւնները։

Երկուքէն մէկը — կամ մեր հայրենակցական միութիւնները իրենց մօտ եղած դրամները պէտք է օր առաջ յատկացնեն իրենց գիւղի, քաղաքի կամ գաւառի անունով նոր ուսմնարաններու հիմնուելուն խորհրդ. Հայաստանի մէջ, ուր եւ դպրոցներ կը բացուին, եւ կամ, եթէ այդ չեն ուզեր ընել այս կամ այն պատճառով, պարտաւոր են կրթական գործի անունով իրենց մօտ եղած գումարները գործածել անմիջապէս՝ հայ կրթական հաստատութիւնները արտասահմանի մէջ պահելու համար։ Եւ այդ պարագային անոնք կարող են ու պարտաւոր են շօշափելի օգնութիւն մը ընել Հայ Կ. Խաչին, որ այնքան գովելի նախանձախնդրութեամբ եւ մտածուած ձեւով տարիներէ ի վեր կ'օժանդակէ այն բոլոր հայկական դպրոցներուն, ուր մասնաւոր ճիգեր կ'ըլլան նոր հայ մտաւորականութիւն մը պատրաստելու համար արտասահմանի մէջ։

Հայ Կ. Խաչը ամէն իրաւունք եւ հիմ ունի օգնութեան կոչ ուղղելու ոչ միայն մեր հայրենակիցներուն անհատաբար, այլեւ մեր շարք մը կազմակերպութիւններուն։

Կ'ուզենք հաւատալ, որ թէ հայ հասարակութիւնը ընդհանրապէս եւ թէ մեր հայրենակցական միութիւնները մասնաւորապէս ամենայն ու ամենաջերմ կերպով պիտի ընդառաջ երթան Հայ Կ. Խաչի կոչին ու ուժ տան անոր բոլոր ձեռնարկներուն առաւելագոյն չափով»

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

— . —

Վ. Հիւկօ երբ «Թշուառները» կը հրատարակէր, անհանգիստ որ լուր մը չէր առած, բայց հաւատարիմ բարեկամի խնայողութեան մէջ իր կիրարկած սկզբունքին, վերջին հրատարակ ստուելէն քանի մը օր ետքը, հրատարակիչին կը գրէր թերթ մը թուղթ՝ որ կը կրէր միայն հարցական նշան մը — ?

Հրատարակիչը հասկնալով, որ այս կը նշանակէ «ի՞նչ լուր» եւ գոհացնելու համար անոր հետաքրքրութիւնը, անմիջապէս իրեն կը ղրկէ ամբողջապէս ճերմակ թերթ մը, որ կը նշանակէր — «ոչինչ»։

×

Օր մը Թիւիլըրիի մէջ Նափոլէոն Ա. շախմատով խաղալ կ'երթայ յանդիմանեց Թալէյրանը, որ առանց մրմունջ մը հանելու կրեց այս ցասումը։ Սակայն, կայսեր հեռանալու ատեն — երբ տակաւին կրնար լսել իր ձայնը — Թալէյրան կատարեալ պաղարիւնով բսաւ բովիններուն.

— Լսեցի՞ք պարոններ. մե՜ղք, որ ասանկ մեծ մարդ մը այդպէս գէշ դաստիարակուած է։

Հաւաքեց՝ Կ. Գ. Լ.

ՆՈՒԱՂ

Գիւղացիս մը որ միեւնոյն ժամանակ նպարավաճառ էր, քաղաքապետարանի մէջ զոյգ մը կ'ամուսնացնէր.

— Պարոն, կ'ընդունի՞ք իբր ձեր կինը առնել Օր. Միլանին։

— Այո՛։

(Մոռնալով պաշտօնը եւ կարծելով որ խանութն է)։

— Ուրիշ բան պէտք չունի՞ք, ա՞յս է ձեր բոլոր ուզածը։

×

Փաստաբանը

— Գործդ շատ անյաջող վիճակի մէջ է, քեզի դէմ վկաներ կան.

— Բայց ես ալ երկու վկայ ունիմ։

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ. դատարանին մէջ ըսիր թէ այդ ժամուն անկողինդ էիր։

— Եկած էին զիս թղթախաղի հրաւիրելու։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (14)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Քալմուքներու մաճուան քափորը

400,000 ՄԱՐԴՈՅ ՓԱԽՈՒՍՏԸ ՌՈՒՍԻԱՅԷՆ։ — ԵՕԹԸ ԱՄԻՍ ՑՈՒՐՏԻ, ՋԻՒՆԱՄՐՐԿԻ ԵՒ ԿԻԶԻՉ ՏԱՔՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ։ — ԽԱԶԱԽՆԵ՛ՐԸ ԿՈՒԳԱՆ։ — ՉԱՆԿՈՒԱԾՍԱՅԻՆ ՄԱՀ ՓՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱՇՆՉՈՒԹԵՆԷՆ։ — ՍՈՍԿԱԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՂՆԵՐ (Guide)։ — ԴԱՑՔԱԼ ԼԻՃԸ ԿԱՐՄԻՐ ԿԸ ՆԵՐԿՈՒԻ։ — ԿԱՔՈՒՍՏԻ ՑԱՆԿԸ, 250,000 ՄԱՐԴ ՄԵՌԱԾ ԵՒ ՄԻԼԻՈՆԱՒՈՐ ԸՆՏԱՆԻ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐ ՓՃԱՑԱԾ։

Ասիան գերեզմանն է բազմաթիւ ժողովուրդներու։ Այնտեղ Ճէնկիզ-խանը եւ Լէնկթիմուրը հուրով ու սուրով աչնչացուցած են պայրող ու շէնշող ամէն բան, եւ ծխացող աւերակներուն վրայ յաղթական բուրգեր կանգնած են մարդկային գանկերով։ Ասիոյ վրայ մանչող փոթորիկներն անգամ մը միայն հասած են Եւրոպա, այն ատեն երբ Մոնկոլները առէ կոխեցին Շլեզիոյ հողին վրայ, բարեբախտ դիպուածի մը շնորհիւ միայն Արեւմուտքը փրկուեցաւ լիակատար աւերումէ։ Իսկ Ասիոյ տափաստաններուն եւ անապատներուն մէջ միլիոնաւորներու մահուան հիծեծանքները անլսելիօրէն կը կորսուէին։

Անցեալի լռութեան մէջ կը հանգչի ժողովուրդներու ճակատագիրը։ Պատմութեան գիրքերը կ'արձանագրեն զանգուածային մահերը, ամբողջ քաղաքներու բնակչութեան մահը, բանտարկեալներու եօթ շարքերու ... վարուած բնակչութիւններու սիստեմատիկ կոտորածը՝ երբ որ եւ է ... պատմական դառնային յաղթական բանակին։ Հին աշխարհներու եւս ... շատ դիւրաւ հարիւր հազարի վերածուեցաւ, որովհետեւ Ասիոյ մէջ անհատին կեանքը շատ արժէք չունի, ոչ այն ժամանակները եւ ոչ ալ հիմա, ուր միլիոնաւոր մարդիկ, ոչ թէ առաջուան նման կը սպաննուին աշխարհակալներու խաժամուժին անյագ ալեաց ծարաւէն՝ այլ կը խլուին կը կորսուին անօթութենէ եւ հեղեղներէ։

Եւ Ասիոյ մէջ շատ բան չէ փոխուած։ Ջուր չէ որ ճակատագրի եւ Նիրվանայի հաւատքը Ասիայէն է եկած։

Սակայն Ասիոյ մէջ ժողովուրդ մը կայ որ արժանի է մոռացման ճակատագրէն կորզուելու, Տորգօուտները եւ կամ ինչպէս որ Ռուսերը կ'անուանեն զանոնք՝ Քալմուքները նե (պուտտայական ժողովուրդ մը Մոնկոլիոյ մէջ)։

Ասիոյ մէջէն այս ժողովուրդին կատարած մահացու անցքին տանջանքներն իրենց համապատասխան պատկերը չունին ընդհանուր պատմութեան մէջ։

Ողբերգութիւն մըն է այդ, բառին ամէնէն նախնական իմաստով։ Անհատական յանցանքը, կրօնական նախանձախնդրութիւնն ու տարրական դէպքերը գործակցեցան եւ նպաստեցին անոր։ Ցնորական վէպ մը կը թուի ինչ որ հին պատմաբանները կը յիշատակեն 400,000 մարդէ բաղկացեալ ժողովուրդի մը այս 3000 քիլոմեթր անցքին մասին։ Եւ ոչ թէ անծշան մէկը, այլ Սվէն Հէտէն՝ իր վերջին արշաւանքներէն մէկուն մէջ կատարած անձնական ուսումնասիրութեան հիման վրայ ապացուցած է այս նկարագրութիւնը եւ անգամ մը եւս պատմած է այս դէպքը։

Քալմուքները 1616ին վտարուեցան Քուքու – Նօր կապոյտ լճին եզերքը գտնուած իրենց բնակավայրէն։ Դէպ ի արեւմուտք գաղթեցին, Ուրալ գետի շրջանին մէջ հաստատուեցան եւ ճանչցան ռուսական գերիշխանութիւնը։ Յետոյ աւելի եւս դէպ ի արեւմուտք երթալով՝ իրենց համար բնակավայր ընտրեցին Վոլկայի շրջականները։ Քալմուքները հարիւր տարիէն աւելի ապրեցան այդ կողմերը։ Հաստատուն կապ մը պահեցին իրենց նախկին ծննդավայրին հետ, Ցունկարուի իրենց ցեղակիցներուն հետ։ Պահեցին իրենց հաւատքը, առանց ազդեցութիւն կրելու Մահմետականներէն եւ Օրթոտոքսներէն՝ որոնց մէջ կ'ապրէին իրենք։ Կարգադրեցին իրենց սովորական ուխտագնացութիւնը դէպ ի իրենց կրօնական կեդրոնը՝ Թիպէթեան Լհասա, եւ իրենց ծագումն ալ չուրացան՝ երբեմն երբեմն ռուսական [illegible] մը ապստամբելով։

Քալմուքները լաւ էին իրենց նոր հայրենիքին մէջ, ամէն պարագայի մէջ շատ աւելի լաւ՝ քան ինչ որ եղած էին Ասիոյ տափաստաններուն մէջ, եւ սակայն օր մը վճռեցին թողուլ ամէն բան եւ իրենց ծննդավայրը վերադառնալ։ Այս որոշումը շա՜տ ծանր արժեց իրենց։

Քալմուքներն ինքնակամօրէն հեռացած չպիտի ըլլային Ռուսիայէն, այդ ծրագիրը պէտք էր որ անհատի մը ուղեղին մէջ ծնունդ առնէր եւ թելադրէր ժողովուրդի զանգուածին։ Եւ իրապէս, ժողովուրդի մը այս հսկայ գաղթին, այս մեծ քափօրին, որ 400,000 մարդոցմէ, միլիոնաւոր ընտանի կենդանիներէ եւ բեռնատարներու անչափելի խառնակոյտէ մը կը բաղկանար՝ բուն շարժառիթն ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ այդ ցեղին պատկանող երեւելիի մը վիրաւորուած փառամոլութիւնը։ 1761ին Տորգոտեան իշխանական ցեղէն Ուպաշա՝ խան եղեր էր։ Իր եղբօրորդին Զէպէք Տորջ, որ ենթադրեալ մէկն էր՝ նախանձեցաւ իրեն եւ ուզելով որ ինքը բարձրանայ գահը՝ մտնեց իր ազգականը եւ դատեր ճիւթեց Պետերպուրկի հետ։ Երբ չկրցաւ իր փափաքած նպատակին հասնիլ՝ Ռուսիոյ հանդէպ իր զգացած ատելութիւնը սահման չունէր այլ եւս։ Այն ատեն բոլոր Տորգուտ ժողովուրդը առնելու Ռուսիայէն դուրս հանելու եւ Ջինաստան վերադարձնելու անմիտ ծրագիրը հնարեց, իր ցանկութիւններուն իրականացումը Չինաստանի կայսրէն յուսալով։

Դիւրին չէր այս ծրագիրն իրականացնել, որովհետեւ արտաքին շարժառիթ մը չունէին այն անհարկու եւ յանդուգն ձեռնարկին մէջ նետուելու, եւ յայտնի էր որ յաջողելու հաւանականութենէն եւս լիովին զուրկ կ'երեւար, քանի որ Ռուսերը երբեք չպիտի կրնային համաձայն ըլլալ այդ քայլին։

(Շարունակելի)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

անդամներուն հետ եւ հազիւ կ'ենթարկուին տրուած յորդորներուն, գրաւոր ներկայացնելու համար իրենց պահանջները:

Ինչպէս գրած էինք անկէ առաջ, հայրենակիցներ, անմեղ զոհերը կը դառնաք դիտումնաւոր խառնակչութեանց եւ ձեր այս ընթացքով կը վնասէք նոյն իսկ ձեր շահերուն:

Զգոյշ եղէք եւ մի խաբուիք չարամիտներէ:

ՉԻՆԵՐ ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Պաշտօնական աղբիւր մը կը հաստատէ թէ ճափոնական բանակը գրաւած է Մեծ Պարիսպին գլխաւոր կիրճերը եւ կը սպառնայ արշաւել դէպ ի հիւսիսային Չինաստան:

Ճափոնական օդանաւեր ռումբ նետեցին Մեծ Պարիսպէն անդին, զգալի կորուստներ պատճառելով Չինացիներուն: Զոհերուն մէջ կը գտնուին զօրավար մը եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւելիներ:

Չինացիները ուժգնօրէն կը դիմադրեն ճափոնական յառաջխաղացութեան:

38.000 ԿՈՅՐԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Վիճակագրութեան մը համաձայն, 38,000 կոյրեր կը գտնուին Սպանիոյ մէջ, եւ գրեթէ բոլորն ալ մուրացկանութեամբ կ'ապրին:

Անցեալ օր փոխադարձ օգնութեան եւ պաշտպանութեան միութիւն մը կազմուեցաւ Թատրիտի մէջ, նախաձեռնութեամբ բարեկեցիկ կոյրի մը: Միութիւնը կը համրէ 750 անդամներ, որոնք ամսական կը վճարեն 50 սանթիմ: Միութիւնը արդէն օրական հինգ փրանքի կենսաթոշակ հաստատած է, իր ծերացած կամ հիւանդ անդամներուն համար:

ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱԼԷՊ — ԴԱՄԱՍԿՈՍ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Հալէպէն Դամասկոս գացող հինգ ինքնաշարժներ, անցեալ շաբթու յարձակման կ'ենթարկուին: Ճամբորդները 25 — 30 հոգի կը հաշուեն, կիներ, երախաներ ու մարդիկ: Աւազակները կողոպտելէ վերջ ճամբորդները, անպատուած են կիներն ու աղջիկները:

Աւազակները, որոնք հինգ հոգի են եղած, կողոպուտի միջոցին քանի մը ձեռք զէնք արձակած են օդին մէջ, որոնց պատասխանուած է հեռուէն զէնքի ձայներով: Ասկէ կ'եզրակացուի որ անոնք հեռուները ունէին իրենց ընկերները: Մօտ մէկ ժամ տեւած է ճամբորդներու կողոպուտը:

31 ՀՈԳԻ ԵԼԵԿՏՐԱՀԱՐ՝ ՍԻՆԷՄԱՅԻ ՄԸ ՄԷՋ

Մեքսիկայի մէկ քաղաքին՝ Լուաոալապայի սինէմային մէջ ելեկտրական հոսանքը խզուելով, 31 հոգի մեռան ածխացած: Այս թաթիւ խուճապ մը ծագեցաւ եւ ուրիշ 70 հոգի ալ վիրաւորուեցան: Սինէմային սնօրէնը ձերբակալուեցաւ:

Յ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ *ընկերներու հանդիպումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի,* «La Samaritaine» *սրճարանին ներքնայարկը: Մեթրօ՝ Շաթըլէ: Կը խօսի՝* ԸՆԿԵՐ ԼԱԶԵԱՆ:

ՇԱՎԻԼԻ ԱՐԴՈՒԹԵԱՆ խումբի բացառիկ ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 20, Ave. Ville d'Avray: *Պարտաւորիչ ներկայութիւն:*

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի ընկերահամակրական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ Մարսէյլի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Ներկայանալ անդամատոմսով: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլան ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ Մարսէյլի «Իշխան» ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Ներկայանալ անդամատոմսով: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլան ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍԷՆԹ-ՄԱՐԿՐԻՏԻ եւ ՍԷՆ-ԼՈՒԻ ենթակոմիտէները միասին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Սէնթ-Մարկրիտի մէջ: Ներկայանալ անդամատոմսով: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ Մարսէյլի Սէն-Ժէրոմի «Վրէժ» խումբի ընկերները ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

Այրի Տիկին Փարանձեմ Քէօսէեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Քէօսէեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սերոբեան եւ ազգականներովը կը ծանուցանեն կսկծալի մահը իրենց որդւոյն, եղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

ՓՈՔՐԻԿՆ ՓԱՐԱՄԱԶ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

որ զոհ գնաց եղերական արկածի մը, չորս տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երեքշաբթի, 14 Մարտ, առաւօտեան ժամը 8ին Մարսէյլի Բօնսէփօրհիւանդանոցին մէջ:

×

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վրէժ» խումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Սահակ Ցարութիւնեանի (Քէօսէեան) իր եղբօրորդւոյն, փոքրիկ՝ ՓԱՐԱՄԱԶ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ վարպետ խոհարար մը որ մասնագէտ է նաեւ արեւելեան ամէն տեսակ անուշեղէններու պատրաստութեան:

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Իզմիրցի Աղաւնի Անանիկեան (ծնեալ Վարդանեան) է տղան՝ Սողոմոն Անանիկեան, որոնք 1929ին Հայաստան կը գտնուէին եւ այժմ Պարսկաստան ըլլալ կը կարծուին: Կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը, Աւետիս եւ կամ Արսէն Վարդապետեան, (Արսէն Վարդապետեան կը կարծուի թէ մեր փնտռած Արտաշէս Վարդապետեանն է որ իր անունը փոխած կամ մոռցած է), ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն՝ Արտաշէս, մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած 1915ին Սամսոնէն: Արսէն Վարդապետեան 1922 թուականին Պոլսոյ Գալաթիոյ Ազգ. Որբանոցի որբերուն հետ փոխադրուած է Գորֆու: Յիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Ardachès Vartabedian, Fund. Matasari No. 4, Bucarest (4). (Rumania):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (60)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

Ձայնը հետզհետէ մեղմացաւ ու չի լսուեցաւ այլ եւս: Լիան նայեցաւ Ճորճի նկարին ու տեսաւ այն ինչ որ տեսած էր Գթութեան Քոյրը — մահաբոյր արտայայտութիւն մը:

Լիան խլեց պատկերը Ճորճի ձեռքէն:

— Ինծի չի նմանիր, սուտ է ... Ի՞նչպէս կրնամ նմանիլ անոր:

Ճորճ չպատասխանեց: Ուրեմն ան ալ մահուան կը դատապարտէր զինքը ինչպէս միւսները:

Գթութեան Քոյրը ներս մտաւ:

— Տնօրէնը լուր ղրկած է որ ձեր նկարը պէտք է վերջանայ այլ եւս: Չէք կրնար աւելի երկար մնալ:

Լիան վերադարձուց նկարը Ճորճին:

— Հաւ չէ, պարոն, կը ցաւիմ: Չարբեցի: Իրական չէ: Թերեւս երբ պատերազմը վերջանայ եւ զիս ազատ ձգեն, այն ատեն դարձեալ կը նստիմ որ նկարէք զիս:

Ցեռայ խոնարհութիւն մը ըրաւ Լիւրեւ վերջարան իրենց պաշտօնական հանդիպումին: Կ'ընդունէր որ չէր յաջողած այս անգամ, մարդիկ միեւնոյնն են միշտ: յուսախաբ չեղաւ քանի որ կը ճանչնար զանոնք: Կեցած էր ոտքի, յուշագրելով սլացիկ հասակնու գեղեցկութիւնը: անհասկնալի էր իր ինքնավստահութիւնը: ժպտեցաւ աղջիկ, կարծես թէ անծանօթ մըն էր ան: Ճորճ ինքն ալ խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ հեռացաւ:

Գթութեան Քոյրը փակեց դուռը:

Բանալիներուն ձայնը լսուեցաւ նրբանցքներուն լռութեան մէջէն: Խաղաղութիւն կը տիրէր ամէն կողմ: Մութին մէջ Ճորճ զգաց որ ա՛լ կորսնցուցած էր Լիանը:

Հետեւեցաւ Քոյր Վերոնիքային քայլերուն մինչեւ բակին դրանը առջեւ: Նայեցաւ երկնքին որ տարածութեան գաղափարը կուտար իրեն դարձեալ: Կեցաւ վայրկեան մը անշարժ ու խաղաղ:

— Տեսա՞ք անոր մահը, պարո՛ն:

— Այո՛, կարծեմ:

— Բայց դեռ չի հաւատար:

— Չի գիտեր:

— Չի գիտեր որ պիտի գան զինքը տանելու վաղը չէ յաջորդ առտուն: Չի հաւատար որ պիտի գան ... «Մարդիկ չեն սպաններ կիները պաղարիւն կերպով»: այս խօսքն է որ կը կրկնէ միշտ:

— Իսկ դուք ի՞նչ կ'ըսէք:

— Ձեմ գիտեր թէ ինչ են այրերը: չեմ գիտեր ... Ես ունիմ պարտականութիւններս ու աղօթքներս, ցանեուկ, պարոն ...

5.

Հոկտ. 14ի առտուն, ժամը չորսէն առաջ մամուլի լրաբերները անօթի չունեւոր պէս հաւաքուած էին Սէն-Լազարի բանտին դուրսը:

Հանրապետութեան Նախագահին հրամանագիրը գաղտնի կերպով հասած էր նախորդ իրիկունը: Լիան Սոնբէլ պարուհին, որ ծանօթ էր Փարիզի մէջ Մաթա Հարի անունով, պիտի գնդակահարուէր արշալոյսին: Այս կարգի պաշտօնական տեղեկութիւնները գաղտնի չեն մնար: ամէն նաւ իր ճեղքը ունի: Փաստաբանը, որ սպասած էր ամբողջ գիշերը, բանտ եկած էր արեւածագէն առաջ: Լրաբերները տեսան զինքը ու ճանչցան անմիջապէս: Պաշարեցին զայն ու չորս կողմէն սկըսան հարցումներ ուղղել անոր: Ի՞րա՞ւ պիտի գնդակահարուէր, Լաւիէրժի սիրուհին եղա՞ծ էր ան իսկապէս: Եթէ ճիշդ էր այդ տարաձայնութիւնը, հապա ի՞նչ պիտի ըլլար անոր վիճակը: Լիան ինչե՞ր ըրած էր իր խցիկին մէջ: Ճի՞շդ էր որ պարած էր բանտին անօրէնին առջեւ: Ճի՞շդ էր որ այս վերջին անոր սիրահարն էր դարձած բանտին մէջ:

Փաստաբանը մէկ կողմ հրեց այդ բազմութիւնը եւ մտաւ ներս: Եթէ խարազան մը ունենար իր ձեռքին մէջ, հակառակ իր ծերութեան, պիտի ծեծէր զանոնք: Դռնապանը փակեց դուռը անոնց երեսին:

Ու լրաբերները ահագին պատմութիւններ շինեցին փաստաբանին մասին: Նոթ առին անոր խօսքերը, մեկնութիւններ տուին իրենք իրենց: կամաց կամաց դադրեցաւ աղմուկը: տեղաւորուեցան հոս հոն, ասդին վրայ ու սպասեցին: անշուշտ փաստաբանը դուրս պիտի գար:

Փաստաբանը որ կը վարէր Լիանի թատերական գործերը, այն օրէն ի վեր որ անիկա համբաւ չունեց Փարիզի մէջ, կ'աշխատէր հիմա տնօրէնին գրասենեակին մէջ փրկելու համար աղջկան կեանքը մեռնելու ժամուն:

Տնօրէնը, բժիշկը, մահապատիժը գործադրող վաշտին սպան եւ Պատերազմական Խորհուրդին մէկ անդամը վերջին կարգադրութիւնները կ'ընէին, երբ փաստաբանը ներս եկաւ:

— Պարոններ, Մաթա Հարին չի կրնար գնդակահարուիլ այս առաւօտ: Վճռաբեկ կը հակառակիմ եւ իբրեւ պատճառաբանութիւն ձեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ պատժական օրէնքին 27րդ յօդուածին վրայ որ կ'ըսէ: — «Եթէ մահուան դատապարտուած կին մը յայտնէ թէ յղի է ու եթէ այդ պարագան ստուգուի, մահապատիժը չի կրնար գործադրուիլ, երախայի ծնունդէն առաջ»:

Ամբողջ վայրկեան մը լռութիւն տիրեց սենեակին մէջ: զարմացան բոլորն ալ: Ամէնէն առաջ խօսք առաւ տնօրէնը որ դրդուած երեւոյթ մը ունէր:

Ժամը երեքուկէսին արթնցած ... քնացեր էր միայն չորս ժամ. Մաթա Հարին պիտի գնդակահարուէր առտուն Նախագահին հրամանով հաւասիկ իր ձեռքն էր անոր ... կը: Եթէ ճիշդ էր փաստաբանին ... ղեկութիւնը, ուրեմն ինչո՞ւ ... րած էին իր քունը, յիմարութիւն ...

— Ո՞վ է հայրը, հարցուց անոր ... բարկութեամբ:

Փաստաբանը նայեցաւ անոր ... կարեց աչքերը:

— Ըսել կ'ուզէք որ դո՞ւք էք:

Փաստաբանը հաստատական ... մը ըրաւ: Տնօրէնը յօրանջեց:

— Բայց դուք եօթանասունը անց ... ցած մարդ էք, գիտել տուաւ Պատերազմական Խորհուրդի անդամը:

Բարկացած էին ամէնքն ալ ... հաւատար: Բժիշկը որ պարբերաբար այցելած էր աղջկան՝ բանտին մէջ ... յայտնեց թէ յղութեան ոչ մէկ ... չէր նշմարած անոր վրայ:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Seb. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՄԱՐՏ 1933

17 Mars 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2139

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊՈՌԹԿՈՒՄ ՑԵՂԱՅԻՆ ԵՒ ՏԱՐԵՐԱՅԻՆ

Մանաւանդ այս երկրին մէջ, ուր մտահոգութիւն կը պատճառէ հիթլէրական, ուրիշ խօսքով՝ «թուխ շապիկաւորներու» շարժումը.

Նոյնքան տարերային որքան ֆաշական յեղաշրջումը, այս պոռթկումն ալ, ամէն բանէ առաջ, կը սպառնայ հաշտութեան դաշնագիրներուն

Մեծ պատերազմին վէրքերն են որ ալեկոծեցին ժողովուրդներու հոգին:

Ռուսաստանը խրեցաւ համաշխարհային յեղափոխութեան ամէնէն ալիքներուն մէջ, իսկ Իտալիան, թէ հատուցում պահանջելու եւ թէ կարմիր յեղափոխութեան սպառնալիքէն ազատելու համար, սեւ շապիկ հագաւ:

Երկու շարժումներն ալ, պոլշեւիզմ եւ ֆաշիզմ, ունին ոչ միայն ազգային, ընկերային եւ տնտեսական պատճառներ, այլեւ կը մատնեն հոգեբանական փոթորիկ մը, որ դեռ կը շարունակուի:

Հակառակ բոլոր միջազգային պիտակներուն եւ շռնդալից նշանախօսքերու, Մոսկուան կը հետապնդէ ազգային աշխարհակալութիւն, «մեծպետական» քաղաքականութիւն, ազատութեան եւ անկախութեան պատրանքներ տալով ենթակայ ժողովուրդներուն:

Ան դէմ է ո՛ր եւ է անջատական շարժումի — սուտ կը խօսի իր Սահմանադրութիւնը: Եւ, ոչ միայն յաջողեցաւ ամբողջացնել նախկին Ռուսաստանի անհրաժեշտ մասերը, այլ եւ չէ մարսած Պեսարապիոյ կորուստը: Եւ եթէ ուժ ունենայ, վերստին պիտի կլլէ նաեւ Ֆինլանտան, Լիթուանիան, Էսթոնիան եւ միւս կորսուած հողերը: Անշուշտ, յանուն Մարքսի եւ Լէնինի:

Բոլորովին ուրիշ ուղղութեամբ, եւ նորօրինակ աշխարհահայեացքով մը, Ֆաշական Իտալիան ալ հին Հռոմի քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակէ:

Տոգորուած՝ թունդ ազգային՝ «սրբազան» եսասիրութեամբ, անհատն ու դասակարգը կապած՝ մեծ եւ սպառազէն ազգի, հզօր պետութեան շարժանիւին, նոր Իտալիան բռնուած է ցեղային եւ տարերային երկունքով մը, որուն ոչ տարողութիւնը, ոչ ալ հասողութիւնը կարելի է սահմանաւորել:

Եւ ահա հիթլէրականութիւնը,— ուրիշ մէկ փոփոխակը՝ ֆաշականութեան:

Հիթլէրի շարժումը կը կոչուի ազգային – ընկերվարական (Նացիոնալ – սոցիալիստ, ուրկէ համառօտելով՝ «Նացի»):

Մուսոլինին ընկերվարական էր իր երիտասարդութեանը, եւ յետոյ՝ հիմնեց նոր՝ վարդապետութիւնը, իր նախկին համոզումներէն քաղելով, մաղելով ինչ որ անհրաժեշտ կը գտնէր:

Հիթլէրն ալ ունեցած է ընկերվարական կամեցութիւններ: Եւ, տեսնելով Գերմանիոյ պարտութեան նուաստացումը — ինչպէս Մուսոլինին՝ Իտալիոյ եղած անիրաւութիւնը — իր կարգին հիմնեց նոր դաւանանք մը: Հակասական, խառն ի խուռն, բայց ազդեցիկ:

Եւ այժմ, տիրապետ բազմած վարչապետական աթոռին վրայ, շրջապատուած՝ մոլեռանդ աջակիցներով, տեսաբաններով եւ քարոզիչներով, կ'ուզէ ստեղծել նոր եւ հզօր Գերմանիա մը:

Տակաւին ուժ չունի, ամբողջովին գործադրելու համար իր ծրագիրը:

Բայց, ինչ որ ըրաւ եւ կ'ընէ ամէն օր, խորհրդարանին հրկիզումէն ի վեր, ուրիշ բան չապացուցաներ եթէ ոչ յախուռն, անդիմադրելի խոյանք մը՝ վեր ի վայր շրջելու հաստատուած կարգերը:

Կրակի առաջին ճակատը յարդարուած է ձախակողմեան հոսանքին, ընկերվարութեան եւ համայնավարութեան դէմ:

Մանաւանդ այս վերջինը արդէն իսկ օրէնքէ դուրս է հռչակուած, առանց համապատասխան օրէնքի:

Կարմիր երեսփոխանները, թէ կեդրոնական խորհրդարանին եւ թէ Փրուսիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, այլեւս չպիտի կրնան ոչ ժողովի երթալ, ոչ ռոճիկ ստանալ, ոչ ալ վայելել զանազան առանձնաշնորհներ: Իսկ ձերբակալութիւնները, խուզարկութիւններն ու բռնագրաւումները յառաջ կը տարուին բուռն թափով:

Միւս կողմէ, գրեթէ լռութեան դատապարտուած է ձախակողմեան, յատկապէս պոլշեւիկեան մամուլը: Եւ եթէ կան թերթեր որ ոչ ընկերվարական են, ոչ ալ համայնավար, բայց ունին անկախ եւ արմատական ուղղութիւն, անոնք ալ ստիպուած են... խմբագիր եւ աշխատակից փոխել, որպէս զի չփակուին: (Ինչպէս «Պէրլինէր Թակէպլաթ»ը):

Այս ճամբուն վրայ քայլ մըն ալ յառաջ երթալով, Հիթլէր ստեղծեց նորօրինակ պաշտօնատուն մը, — պրոպականտի նախարարութիւն, որ պիտի օգտուի տրամադրելի բոլոր միջոցներէն, — անթել հեռագիր, մամուլ, գործօն քարոզչութիւն, սինէմա եւ թատրոն:

Հիթլէր միեւնոյն ատեն կը ձգտի գերմանական բոլոր երկիրները ձուլել մէկ ամբողջութեան մէջ, աստիճանաբար կրճատելով դաշնակից պետութեանց իրաւասութիւնները:

Առ այժմ լուռ է արտաքին ճակատին վրայ: Անշուշտ անոր համար որ, կ'ուզէ լրացնել ներքին վերակազմութիւնը, չէզոքացնել բոլոր թշնամի եւ ընդդիմադիր տարրերը:

Բայց, Գերմանիոյ դրացիները պատրանքներ չունին Հիթլէրի արտաքին քաղաքականութեան մասին: Եւ լայն քաղուածքներ կ'ընեն անոր հին ճառերէն ու գրութիւններէն, ահազանգ հնչեցնելով:

Հիթլէր առ այժմ չուզեր խրտչեցնել Անգլիան, որ, երեւութապէս անտարբեր, մատնուած է նոյնքան խոր մտահոգութեան: Ապացոյց՝ Մաքտոնըլտի անակնկալ ճամբորդութիւնը դէպ ի Հռոմ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. ՄԱՔՏՕՆԸԼՏ ԻՏԱԼԻԱ Կ'ԵՐԹԱՅ

ՖՐԱՆՍԱ ԳՈՀ ՉԷ ԻՐ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳՐԷՆ

Անգլիոյ վարչապետը իր գերագոյն ճիգերը կը փորձէ, փրկելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովը:

Երբ Ժընեւ գնաց, կը յուսար թէ այնտեղ պիտի գտնէ Մուսոլինին ու Հիթլէրը: Բայց երկուքն ալ խուսափեցան, եւ հիմա Պ. Մաքտոնըլտ ինք Իտալիա կ'երթայ, թէ Մուսոլինին համոզելու եւ թէ անոր միջոցաւ ազդելու համար Գերմանիոյ նոր վարչապետին վրայ:

Մինչ այս մինչ այն, Ֆրանսայի վարչապետն ալ Ժընեւ գնաց, խորհրդակցելու համար Անգլիոյ վարչապետին հետ: Ֆրանսայի մէջ շատ մտահոգ են Մաքտոնըլտի առաջարկութիւններէն: Ազգայնական թերթերը ուղղակի կը մեղադրեն Անգլիան, թէ կ'ուզէ Գերմանիոյ զոհել Ֆրանսան:

Արդէն իսկ պատրաստ է անգլիական ծրագիրը, որ կը տրամադրէ 30 առ հարիւր կրճատել զինուորներու թիւը, ջնջել ռմբաձիգ օդանաւերը, սահմանափակել թնդանօթներու չափը, արգիլել քիմիական պատերազմը, մնայուն հսկողութիւն հաստատել սպառազինութեանց վրայ եւն..

Իր ճամբորդութեան առթիւ, Պ. Մաքտոնըլտ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— « Պիտի հարցնեմ Պ. Մուսոլինիի թէ կ'ընդունի՞ որ Եւրոպան վտանգի մէջ է եւ կ'ուզէ՞ գործակցիլ, հեռացնելու համար այդ վտանգը »:

Փարիզեան թերթերու թղթակիցները դիտել կու տան թէ Պ. Մաքտոնըլտ նշանակալից խօսքեր ուղղեց անգլիացի թղթակիցներու մէկ հաւաքոյթին մէջ:

Թղթակից մը կը գրէ. — Անգլիոյ վարչապետը ապահովութիւն ներշնչելու համար Ֆրանսացիներուն, ըսաւ. — « Սիրական չպիտի փոխեմ »: Բայց, ըսաւ նաեւ. Իտալիա երթալով, պիտի հարցնեմ Մուսոլինիին. — « Կ'ընդունի՞ք որ խաղաղութիւնը վտանգուած է. ի՞նչ ընելու տրամադիր էք, տագնապը փարատելու համար »: Զափազանց դիպուկ է այս ճամբան, որովհետեւ Պ. Մուսոլինի չպիտի վարանի պատասխանել, ինչպէս ըսած է միշտ. — « Զինաթափ ընել յաղթականները, մինչեւ կարելի մակարդակը »:

Պ. Մաքտոնըլտ դեռ աւելի վտանգաւոր խօսքեր արտասանեց: Ցայտնապէս բանալով դուռները բոլոր վերաքննութեանց առջեւ, ան ըսաւ. — « Պէտք է հիմնել խաղաղութեան ակումբը, ուր քով քովի պիտի գան. — ա) Այն ազգերը որ տրտունջներ ունին հաշտութեան դաշնագիրներուն դէմ. բ) Այն ազգերը որոնք վտանգուած կը համարեն իրենց ապահովութիւնը. գ) Այն ազգերը որ բարեկամեցողութիւն ունին:

Հետաքրքիր էինք իմանալու թէ Պ. Մաքտոնըլտի ծրագիրը ի՞նչպէս կը հաշտուի այս սկզբունքներուն հետ: Այդ ծրագիրը զինաթափութեան ճշմարիտ պայմանագիր մըն է, 43 յօդով եւ 15 գլուխներով, եւ անուշապուրի կը վերածէ նախկին բոլոր ծրագիրները:

Անգլիոյ վարչապետը երէկ պաշտօնապէս հաղորդեց իր ծրագիրը, որ իսկապէս վերիվայր կը շրջէ շատ մը խնդիրներ:

Անգլիա կը սպառնայ Մոսկուայի

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԷՆ ԵՐԿՈՒՔԸ ՄԻԱՅՆ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ, փոխ – վարչապետ Պ. Պոլտուին տեղեկութիւններ տուաւ խորհրդային իշխանութեան կողմէ ձերբակալուած վեց անգլիացի ճարտարագէտներու կացութեան եւ եղած դիմումներու մասին: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ՝ եթէ Մոսկուան գոհացում չտայ, այս խնդիրը « ցաւալի հետեւանքներ » պիտի ունենայ անգլօ-ռուս յարաբերութեանց համար:

Պ. Պոլտուին պատմեց թէ կալանաւորներէն երկուքը արձակուած են, բայց միւսները բանտարկուած կը մնան: Ուժգին ձեռնարկներ կատարուած են Մոսկուայի բրիտանական դեսպանին կողմէ եւ բացատրութիւն պահանջուած է ամբաստանութեան բուն պատճառներու մասին: Բայց, խորհրդային իշխանութենէն ո՛ր եւ է բացորոշ պատասխան ստացած չըլլալով, դեսպանը նոր հրահանգներ ստացած է կրկնելու իր դիմումները: Դեսպանը հաղորդած է թէ բրիտանական կառավարութիւնը չափազանց ծանր կը նկատէ բանտարկեալներուն դէմ ձեռք առնուած միջոցները: Երեսփոխան մը հարցուց թէ կառավարութիւնը պիտի պահանջէ՞ որ ազատ արձակուին բանտարկեալները եւ կատարեալ գոհացում պիտի պահանջէ՞: Պ. Պոլտուին պատասխանեց թէ կառավարութիւնը շատ ծանրակշիռ կը նկատէ խնդիրը եւ բոլոր կարելի ձեռնարկները պիտի կատարէ:

Դիտելի է որ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը կը պահէ իր երեսը:

Լոնտոնի մէջ մտահոգ են մանաւանդ անոր համար որ, անգլիացի եւ ռուս ճարտարագէտներու ձերբակալութենէն անմիջապէս յետոյ, խորհրդային իշխանութիւնը չարաշուք հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն Չեկան կրնայ ոչ միայն ձերբակալել, այլ եւ առանց սովորական ձեւակերպութեանց դատել եւ գնդակահարել « ո եւ է մէկը որ ամբաստանուած է իբրեւ խափանարար: Հրամանագիրը կ'ըսէ թէ՝ այսպիսի պարագաներու մէջ պէտք է գործել անողոք խստութեամբ, դիմելով մինչեւ մահապատիժ:

Ծանր դէպքեր Աւստրիոյ մէջ

Աւստրիոյ խորհրդարանին փոխ – նախագահը, ընկերվարական Շթրաֆնէր առջի օր փորձեց նիստի հրաւիրել Երեսփ. ժողովը, հակառակ կառավարութեան արգելքին: Մաս մը երեսփոխաններ սկսան տեղաւորուիլ: Յանկարծ գաղտնի ոստիկաններ եկան եւ դիրք բռնեցին, իսկ բուն ոստիկանութիւնը արգիլեց թղթակիցներու եւ ունկնդիրներու մուտքը: Յետոյ արգելքի հանդիպեցան նաեւ միւս երեսփոխանները: Բուռն վէճերէ յետոյ, ժողովը ցրուեցաւ « կեցցէ՜ հանրապետութիւնը » աղաղակներով: Կառավարութիւնը ապօրէն կը հռչակէ այս նիստը: Միեւնոյն ատեն կը շարունակէ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնել, դիմելով դէպ ի դիկտատուրա: Այսպէս, Վիեննայի քաղաքապետութեան ձեռքէն առաւ տուրքեր գանձելու իրաւունքը:

Ընկերվարականները որոշեցին շարունակել կռիւը: Համայնավարներն ալ, առիթէն օգտուելով, առաջարկեցին միացեալ ճակատ կազմել:

ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՋՈՂԵՑԱՒ ԵՐԵՔ ՕՐԷՆ

Ի հաշիւ տասը միլիառ ֆրանքի փոխառութեան, երեք միլիառի պարտաքուղթ հանուած էր երկուշաբթի օր: Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ փոխառութիւնը կատարեալ յաջողութիւն գտաւ երեք օրուան մէջ, բայց քանի մը օր ալ բաց պիտի մնայ, քանի որ ժողովուրդը կ'ուզէ մասնակցիլ:

Ամերիկեան սակարաններն ալ վերաբացուեցան

Չորեքշաբթի օր վերաբացուեցան շարք մը դրամատուններ եւս, ինչպէս եւ Նիւ Եորքի եւ գաւառական սակարանները: Գիները բարձր էին, բայց տոլարը տկար էր: (Փարիզի մէջ ալ թեթեւ անկում մը ունեցաւ):

Հակառակ վերաբացման, դրամատուները ենթարկուած են կարգ մը խստութեանց: Միայն Ամերիկա չհաստատուած օտարականները կրնան իրենց ուզածին պէս գործածել իրենց դրամներն ու արժեթուղթերը: Իսկ բուն քաղաքացիները չեն կրնար ո՛ր եւ է փոխանակութիւն կատարել, առանց առեւտրական համարժէք գործողութիւն մը ներկայացնելու: Այն Ամերիկացիները որ կը ճամբորդեն, կրնան դրամ փոխել միայն բանաւոր սահմանի մը մէջ:

⁂ Պ. Ռուզվէլթ երկու ծրագիրներ պատրաստած է, մէկը՝ գործազուրկներուն աշխատանք ճարելու, իսկ միւսը՝ հողագործներուն վիճակը բարուքելու համար: Առաջին ծրագիրը կը տրամադրէ ծառեր տնկել մանաւանդ Թէնըսիի նահանգին մէջ, որով ոչ միայն գործ պիտի ճարուի 200,000 գործազուրկներու, այլ եւ երկիրը պիտի ունենայ վառելանիւթի հարստութիւն մը: Երկրորդ ծրագիրը միջազգային արժէք ունի:

⁂ Պ. Ռուզվէլթ այսուհետեւ 15 օրը անգամ մը ճառ պիտի խօսի ձայնարձակով (ռատիօ), ժողովուրդը տեղեակ պահելու համար տնտեսական կացութեան եւ իր կարգադրութեանց:

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ՕՏԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

« Մաթէն » կը գրէ թէ բազմաթիւ ուսանողներ, մանաւանդ արեւելեան Եւրոպայէն եւ Մերձ. Արեւելքէն, չարաչար կը գործածեն Ֆրանսայի աւանդական հիւրընկալութիւնը եւ անձնատուր կ'ըլլան այնպիսի արարքներու որոնք վնասակար են բարեկարգութեան եւ երկրին ապահովութեան համար: Հետեւաբար, անհրաժեշտ կը գտնէ խիստ միջոցներ ձեռք առնել:

Մէօրթ – է – Մօզէլի նահանգապետը արդէն գործի ձեռնարկած է այս ուղղութեամբ: Նահանգապետը վերջերս տեղեկագիր մը դրկած էր ներքին գործերու նախարարութեան, Նանսիի համալսարանի օտար ուսանողներու մասին: Իբրեւ հետեւանք, ներքին նախարարը ստորագրած է եօթը լեհ եւ պուլկար ուսանողներու արտաքսման հրամանագրերը: Ասոնք արձանագրուած էին Նանսիի համալսարանի բժշկական եւ ատամնաբուժական ճիւղերուն մէջ եւ « ցնցումնալից քարոզիչներ եղած էին մոսկովեան վարդապետութեանց »: Բոլորն ալ հրաման ստացած են անմիջապէս հեռանալ ֆրանսական հողէն: Հինգ օր պայմանաժամ տրուած է, եւ եթէ անսաստեն, ուղղակի սահմանագլուխ պիտի առաջնորդուին:

Այս « մաքրագործումը » պիտի շարունակուի խստօրէն: « Մաթէն »ի թղթակիցը անհրաժեշտ կը գտնէ որ ան տարածուի նաեւ միւս ֆրանսական համալսարաններուն վրայ, որոնք, « իրենց գիտական, գրական կամ իրաւաբանական քօղին տակ, պէտք չէ որ իրենց ծոցին մէջ սնուցանեն յեղափոխական խլրտումի եւ ընկերային կազմալուծման բոյներ »:

ԻՍԿ ՀԱՅԸ Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՔՇԵՆ ...

« Փարի – Սուար »ի մէջ կը կարդանք (16 մարտ). —

Հայ մը արտաքսման հրամանագիր ստացած էր: Ֆրանսայէն հեռանալու համար անհրաժեշտ է անցագիր մը ... Արդ, իբրեւ հայ փախստական, արտաքսեալը հպատակութիւն չունի եւ չի գիտեր ո՛ր հիւպատոսարանը կամ դեսպանատունը դիմէ, պաշտպանութիւն գտնելու համար ...

Հակառակ այս դժուարութեանց, Հայը փորձեց համակերպիլ արտաքսման հրամանագրին: Ուա՜ղ, քշուեցաւ պելճիական, յետոյ գերմանական, յետոյ Լիւքսէմպուրկի սահմանագլուխը: Ու վերջապէս, երէկ կը դատուէր պատժական 13րդ ատեանին առջեւ, իբրեւ անսաստող արտաքսման վճիռին:

— Ի՞նչ կրնայ ընել, դիտել տուաւ իր փաստաբանը, Պ. Ռէքօստ: Ոչ մէկ երկիր կ'ընդունի. իսկ Ֆրանսան չուզեր պահել:

Եւ Հայը ազատ արձակուեցաւ. բայց այս վճիռը չըսեր թէ ո՛ւր պիտի ապաստանի ..

Եղերակա՜ն բախտ անոնց համար զորս դաշնագիրները դարձուցեր են անհայրենիք ...

Օրական տասը հազար ոսկի վնաս

Գրած էինք թէ Պէյրութի շարժավարները (շօֆէօր) գործադուլ հռչակած են: Վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ գործադուլը կը շարունակուի: Կառավարութիւնը կ'աշխատի, խոստումներ կ'ընէ, սպառնալիքներ կ'ուղղէ, սակայն անօգուտ: Սէնտիքը հաստատ կը մնայ իր պահանջին վրայ եւ ոչ եւ է զիջողութիւն չընդունիր: Շատ մը աշխատաւորական միութիւններ ուժ կու տան շարժումին եւ կը քաջալերեն գործադուլը: Մասնաւոր ինքնաշարժերու երթեւեկն ալ սկսած է նուազիլ: Յաճախ դէշ խօսքերու եւ ծեծկռտուքներու կ'ենթարկուին անոնք:

Ոստիկանապետը արգիլած է շարժավարներու հաւաքոյթը եւ յայտնած որ միմիայն սէնտիքը կրնայ ժողով գումարել:

Լիբանանի այս գործադուլը սկսած է արձագանգ գտնել նաեւ Դամասկոսի մէջ: Շարժավարներու Դամասկոսի սէնտիքան եւս ժողով մը գումարելով, որոշած է մասնակցիլ Լիբանանի շարժումին եւ գործադուլ յայտարարել, ներկայացնելով միեւնոյն պահանջները:

Հանրակառքերու եւ շոգեկառքի հասոյթները երեք օրուան ընթացքին գրեթէ կրկնապատկուած են: Իւրաքանչիւր հանրակառք մէկ երթեւեկով 25 ս. ոսկի կը գանձէ, մինչդեռ առաջ հազիւ 15 ոսկի կը գոյանար: Պէյրութէն Ձիւնիէ մեկնող շոգեկառքի վակոններուն մէջ ասեղ նետելիք տեղ չի գտնուիր, հակառակ անոր որ օրական վեց անգամ երթեւեկ հաստատուած է առաջուան երկուքի փոխարէն:

Այս գործադուլը շատ մեծ վնաս պատճառած է կառավարութեան: Հաշուած է որ օրական տասը հազար ոսկի կը վնասէ կառավարական գանձը: Եթէ երկար շարունակուի այս վիճակը, պետական պիւտճէն բոլորովին անելի պիտի մատնուի:

Մեծ թիւով զբօսաշրջիկներ կը սպասուէին այս օրերս Պէյրութ: Սակայն, նաւային ընկերութիւններէն լուր առնելով որ գործադուլ կայ Պէյրութի մէջ, բոլորն ալ Հայֆա մեկնած են: Այս կերպով շատ մեծ հարուած մը կը ստանայ Պէյրութի տնտեսական եւ առեւտրական կեանքը:

Համայնավարները օգտուելով այս առիթէն, հրատարակած են երկու թռուցիկներ, որոնք աւելի կը գրգռեն վարիչները եւ կը թելադրեն շարունակել մինչեւ վերջ: Թռուցիկները « կեցցէ՜ գործադուլ » խորագիրը կը կրեն:

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍԻ ՑԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Կարլ Մարքսի մահուան յիսնամեակին առթիւ, մարտ 14ին, ամբողջ խորհրդային մամուլը սիւնակներ նուիրեց անոր կեանքին, գործունէութեան եւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ

ՕՍՄ. ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ

Այս օրերս, Փարիզի մէջ իր վերջնական ձեւը կը ստանայ Օսմանեան դրամատան պայմանագիրը։

Հին օսմ. պարտքերուն՝ իր Թրքական պարտքերու վերածումին շատ բնականօրէն պիտի հետեւէր Օսմ. դրամատան պայմանաժամի երկարաձգման համաձայնութիւնը։

Այս հաստատութիւնը ոչ միայն ծանօթ է Թուրքիոյ մէջ, այլեւ նկատելի դեր կատարած է Օսմ. կայսրութեան պետական – ելմտական կեանքին մէջ։

Անկէ 7—8 տարի առաջ երկարաձգման պայմանագիր մը ստորագրուեցաւ։ Այդ պայմանագիրը տարբերութիւն ունէր իր նախորդէն։ Պարզ է որ նոր պայմանաժամի մը համար պատրաստուած համաձայնագիրը պիտի ունենայ նոր փոփոխութիւններ։

Պարզ է որ մինչեւ քանի մը տարի առաջ, Թուրքիոյ մէջ պետական դրամատուն գոյութիւն չունէր։ Այդ ուղղութեամբ զգացուած պահանջը մասամբ կը լրացնէր Օսմ. դրամատունը։ Քէմալական Թուրքիան, որ պետական անկախ գոյութեան մը նշանաբանէն կ'ուզէր առաջնորդուիլ, շատ բնականօրէն պիտի ուզէր անկախ ըլլալ եւ ելմտապէս։ Առոր առաջին պայմանն էր Օսմ. կայսրութեան պարտքերուն կարելի չափով նուաղումը, բան մը, որ հայիւ այս տարի հնար եղաւ, — թէեւ չկրցինք, մինչեւ այժմ նկատելի բան մը չվճարեց էնկիւրի....

Երկրորդ՝ ելմտական գործունէութեան անկախութիւնն էր։ Առոր արդիւնքն էր, անշուշտ, Հոմհուրիէթ Մէրքէզ դրամատունը։

Ուրեմն, Մէրքէզ դրամատան գոյութենէն վերջ, Օսմ. դրամատունը անոր փոխանցած կ'ըլլար իր կարգ մը պարտականութիւնները։

Արդ, ի՞նչ պիտի ըլլայ իր դերը։ Էնկիւրիի պահանջը այն էր, որ Օսմ. դրամատունը այսուհետեւ նկատելի եւ աւելի գործօն դեր մը կատարէ երկրին տնտեսական կեանքին մէջ։ Եւ ասիկա հիմնական առաջարկ մըն է։ Թուրքիոյ տնտեսական կեանքը շատ սահմանափակ ու աղքատ է։ Նոյնը՝ ճարտարարուեստը։ Հիմնուած թրքական դրամատուններուն քանի մը միլիոն դրամագլուխով փոքրիկ հաստատութիւններ են։ Վարկի, օժանդակութեան, նպաստման ու արտածման համար դիւրութիւններու կը կարօտի երկիրը։ Օսմ. դրամատունը ի վիճակի է այդ ուղղութեամբ օգտակար ըլլալ։ Ու էնկիւրին, ջնջելով անոր կարգ մը առանձնաշնորհումները, բնականօրէն պիտի փափաքի որ իր երկրին մէջ մնայ անոր նման ուժեղ հաստատութիւն մը։ Օսմ. դրամատան Փարիզի խմբակը ամէնէն ուժեղ տարրերէն կազմուած է։ Գրեթէ նոյնն է լոնտոնինը

Սա այժմ ծանօթ չէ, սակայն, թէ համաձայնութեան գլխաւոր պայմանները որո՞նք են։ Հեռագիրը մէկ լուր միայն տուաւ։ Թէ՝ պայմանագրութեան համաձայն, Օսմ. դրամատունը, իբրեւ փոխարինութիւն իր մենաշնորհի պայմանաժամին երկարելուն, 12 միլիոն ոսկի համարժէք տասը դրամի (ավելիդի) ընթացիկ հաշիւ մը պիտի բանայ կառավարութեան հետ։

Այս լուրը, սակայն, եթէ էնկիւրիի համար դիւրութիւն մըն է, խոստովանութիւն մըն է, միանգամայն, որ ճիշդ չէ փողով ու թմբուկով յայտարարուած այն լուրը թէ՝ Թուրքիան յաջողած է իր սեւետրական հաշուեկշիռը հաւասարակշռել։ Ուրիշ կերպով, այդպիսի պարագայի մը ոլվիգի վարկ ձեւը ձգելու պահանջին առջեւ պիտի չգտնուէր....։

ԴՐԱՄԻ ԱՄՐԱՑՈՒՄ

«Տըլվիդ»ի խնդրին հետ սերտօրէն կապուած է, անշուշտ, դրամի ամրացման պարագան։

Թուրքիա, քանի մը տարուան ընթացքին, քանի մը որոշմնագրեր հրատարակեց դրամի արժէքին պաշտպանման համար։

Փետր. 24ին հրատարակուեցաւ նոր մը։ Բաղդատմամբ նախկիններուն, վերջին որոշմնագիրը բաւական փոփոխուած է։ Հիմ ընդունած է թրքական ոսկին։ Ուշադրութեան արժանի է այն պարագան, որ տնտեսական գործավար Մ. Ճէլալ պէյ չկրցաւ իր խոստումը իրականացնել` քաժնեցուցակի դրութիւնը չսեւականացնելու մասին։ Նոր որոշմնագրին մէջ կան քօնթէնժան, քամպիօ, քաճառ, քլերինկ եւայլն։ Առանցմէ զատ, վերջին որոշմնագրով աւելի կը սահմանափակուի «տըլվիզ»ի արտածումը, այսինքն՝ երկրէն դուրս հանուիլը։ Մեզ մովի ենթարկուած են ճամբորդները, ուսումնական նպատակներով Եւրոպա կամ այլուր գացողները եւն.։ Ուշագրաւ է նաեւ որոշմնագրին այն մասը, ուր կը խօսի օտար դրամի մաքսանենգութեան մասին։

Այս որոշմնագիրն ու Օսմ. դրամատան հետ կնքուած համաձայնութեամբ ձեւը ձգուած «տըլվիզ»ի վարկը ցոյց կուտան որ էնկիւրի «տըլվիզ»ի պակասը կը զգայ։ Իսկ ատիկա, ինչպէս բնինք, բացակայութիւնն է առեւտրական հաշուեկշռի հաւասարակշռութեան.

Ինչպէս ուրիշ երկիրներ, Թուրքիա եւս տագնապէն յառաջ բերած քայքայումէն փրկուելու համար մէկ միջոց ունի, — իր դրամը կայուն պահել։ Կայուն պահել կը նշանակէ «ալեկոծ» չըլլալ։ Այսինքն՝ ելեւէջ չունենալ։ Պէտք չէ ենթադրել, ի հարկէ, որ երկրի մը դրամին բարձրացումը նպաստաւոր է։ Ֆրանքին ու ռուպլին սակէ առաջուան վիճակը գիտենք։ Ցեառոյ, դրամի մը կայունութիւնը պայման չէ անոր՝ ոսկի դրամանիշին հետ հաւասար ըլլալուն։ Անգլ. ոսկին յեկս ոսկի դրամանիշը, բայց պահեց, ի վերջոյ, իր կայունութիւնը։ «Թագը» մեծապէս կը վնասէ երկրին տնտեսութեան։ Սղէ՝ արտածումը կը նուազի, իջնէ՝ ժողովուրդը կը վնասէ։ Այս է պատճառը որ էնկիւրի եւս ամէն ճիգ կը թափէ ոսկին անխլիրտ պահելու համար։ Ան վճռած է այդ նպատակին համար ամէն պոհողութիւն յանձն առնել, եւ «տեսութիւնները զոհել իրականութեան», ինչպէս կ'ըսեն Թուրքիոյ ելմտական շրջանակները Թուրքիոյ դրամը ոսկեդրամ չէ։ Եւ անոր արժէքը ոսկեդրամի որոշ համեմատութեամբ ճշդուած չէ յատուկ օրէնքով մը։ Բայց, թրքական դրամը, ուրիշ դրամներու նման, արժէքի գործնական կամ փաստական ճշդում մը ստացած է։ Այսպէս, մէկ թրք. ոսկին կը հաշուուի 12.03 Ֆր. Ֆրանք։ Ֆրանքը ունի այդ օրինական ճշդումը։ Էնկիւրի մտահոգ է, սակայն, որ փաստօրէն Ֆրանքին կցթնած ու՝ անոր ճշդուած արժէքին իբրեւ հետեւանք ոսկիին եւս փաստացի ճշդում մը կրնայ մէկ օրէն միւսը խախտիլ՝ եթէ սեւետրական հաշուեկշիռի հաւասարակշռութիւնը խախտի։ Այդ է պատճառը որ չորս աչքով կը հետեւի երկրին տնտեսական կեանքին ու խիստ հսկողութիւն կը կատարէ «տըլվիզ»ի գործածութեանց վրայ։ Դրամին կայունութիւնը կը կարօտի, նաեւ, հանրային վստահութեան՝ զէպի այդ դրամը։ Միացեալ Նահանգներու մէջ մէկ օրէն միւսը տակն ու վրայ եղաւ ամէն բան, որովհետեւ հանրային վստահութիւնը վերցաւ։ Մինչդեռ ստերլինի անկման ատեն Անգլիացին մնաց պաղարիւն ու նպաստեց թէ ինքզինքին, թէ իր երկրին.

Թուրքիոյ հրատարակած նոր հրահանգը, իբրեւ որոշում, բաւական ապահովութիւն կը ներշնչէ։ Մենք տեսանք, սակայն, որ նախորդ որոշմնագրերու առեն եւս նոյն վստահութեամբ նայուեցաւ, ու, քանի մը ամիս փորձելէ վերջ, հարկ եղաւ կամ քուէարկուած օրէնքը չգործադրել եւ կամ նոր որոշմնագիր պատրաստել։

Օրինակ, քաժնեցուցակի դրութիւնը, որ պիտի չարունակուի, դժուարութիւն մըն է, ինքնին, դժուար է զայն ճշդուած ձեւով գործադրելը եւ։ Հազար ձեւի խաղ ու չարաշահութիւն։ Մանաւանդ որ զայն քուէարկող երեսփոխանը միանգամայն ընկերովի գործող վաճառական է ու իր բոլոր միջոցները ի գործ կը դնէ՝ անկէ խոյս տալու եւ իր ուզած ապրանքը իր ուզածին չափ ներածելու համար։ Ցեառոյ, գործողութիւնները կը կարօտին արագութեան։ Որքա՜ն մեծ եղաւ դժգոհութիւնը այդ մասին։ «Թամ.-պիօն», «Թաքսա Դը», «քլէրինկ Դը» եւս կանոնաւոր գործառնութիւն կը պահանջեն ճշգրիտ մեքենականութիւն, առողջ միտք, աչալուրջ հսկողութիւն, չարաշահութեան վերացում։

Այսպէս, բոլոր որոշումները կ'ունենան նոյն ելքը։ Ու էնկիւրի դրամին կայունացման համար ընդգրկած «տեսութիւնները իրականութեան զոհելու» իր նշանաբանը մինչեւ որ չգործադրէ նաեւ իր որոշումներուն համար, բսելով թէ՝ «որոշումները պէտք չէ զոհուին իրականութեան», անկարող պիտի ըլլայ իր տնտեսական պետական գոյութեան հիմը՝ ոսկիին կայունացումը անսականացնելու։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

ՈՒՐԻՇ ԱՅԼԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սոյն վերջին յօդուածիս մէջ պիտի վերլուծեմ Գ. Կիւմիւշկէրտանի միւս կեղծ կամ չափազանցուած փաստերը, որոնք են. —

Ա. — Երեւանը եւ իր երկիրը բոլշեւիկ աւերակ էր երբ համայնավար կառավարութիւնը տիրեց եւ տնցաւ իշխանութեան գլուխ։ Համայնավար իշխանութեան տակ երկիրը բարգաւաճեցաւ եւ Երեւանի բնակիչներու թիւը բարձրացաւ 25,000էն 100,000ի։

Բ. — Հայաստանի լեռնային հողը առաջ գրեթէ ոչինչ կ'արտադրէր, այսօր կ'արտադրէ ցորեն, բամպակ, ծխախոտ

Գ. — Կառուցուած են ... գործարաններ, համալսարաններ, պալատներ, ժառանգաւորաններ, դրամատուններ եւայլն.

Դ. — Կը շինուի Երեւանի մէջ այնպիսի կատարելատիպ թատրոն մը, որ իր նմանը պիտի չունենայ ոչ Ամերիկայի ոչ ալ Եւրոպայի մէջ։ Ուստի, եւ ո՛չ իսկ ամբողջ տիեզերքի մէջ։

Այս փաստերը այլանդակ չափազանցութիւններ են։

Մենք գիտենք թէ Մեծ Պատերազմի հետեւանքով Ֆրանսայի, Պելճիոյ եւ այլ ռազմադաշտերու վրայ բազմաթիւ քաղաքներ եւ գիւղեր բոլորովին աւերակ եւ անբնակ եղան։ Պատերազմէն յետոյ 5 — 6 տարուան ընթացքին շինուեցաւ հաւանօրէն մէկ միլիոնէ աւելի տուներ եւ քանդուած գիւղերու եւ քաղաքներու տեղ այժմ կանգնած են նոր գիւղեր եւ քաղաքներ, նորագոյն առողջապահական բոլոր կարգ ու սարքերով, մաքուր սալայատակուած փողոցներով։

Անկէ զատ, գիտենք եւ կը տեսնենք թէ Եւրոպայի զանազան, մանաւանդ աւելի բարգաւաճ երկիրներու մէջ քաղաքներ, որոնց ամէն մէկուն չուրջը 4 — 5 տարուան ընթացքին մասնաւոր ընկերութեանց աշխատութեամբ շինուած են եւ կը շինուին հազարաւոր տուներ հիանալի պարտէզներով եւ մաքուր փողոցներով, ուր անձրեւային եղանակին իսկ ցեխ չկա տեսներ։ Եւ կը տեսնես վայրեր որ քանի մը տարի առաջ կանանչ տարածութիւններ էին, իսկ այսօր ծածկուած են հարիւրաւոր եւ հազարաւոր տուներով, մաքուր եւ գիւթական տեսքով։

Այս մեծագործ վերաշինութեանց եւ հրաշագործ նորաշինութեանց մասին ոչ ոք փառաբանութիւններ կ'ընէ եւ ոչ ոք փառաբանութիւն կը սպասէ։

Իսկ հանրապետական կառավարութեան մը համար 10 — 11 տարուան ընթացքին 20 — 30 կամ 40 տուն շինելը ունէր հաւասար մեծագործութիւն մըն է։

Բայց մեր, Հայոցս, հոգեբանութիւնը տարբեր է եւրոպականէն. լուն փիղի չափ կը մեծցնենք եւ կ'ուզենք լուն փառաբանել իբրեւ փիղ։

Տասնեակ տարուան ընթացքին վեպաշինութիւն մահկանացու բառին անուանը այնքան յեղյեղուած էր Հայաստան պաշտելի բառին հետ շաղկապուած, որ զանէ իմ ականջին սկսած էր դառնալ նոյնքան պաշտելի եւ աղգասիրական, որքան ազգասիրական եւ պաշտելի է «Հայաստան» բառը թունդ ազգասէրի մը ականջին։

Հայաստանը տեսած էի, չտեսածս վերաշինութիւնն էր։ Ուստի, վերաշինութիւնը տեսնելու համար էր որ ապրասիրութեանս մղուած կ'երթայի Հայաստան։

Փոքր մը չափ մեծ ցոյց տրուած վերաշինութիւնը տեսայ որ մուկի մը մեծութիւնը ունէր։

Բաց ի կայարանի մօտակայ քանի մը գործարաններէն, եւ երկու երեք տասնեակ տուներէն, չտեսայ Երեւանի մէջ աւելի վերաշինութիւն մը։ Այլապէս, Երեւանը հին Երեւանն էր ըստ ամենայնի։ Տուներու երեսոյթը աւելի հինցած, հաւանօրէն այն պատճառաւ որ կառավարութիւնը, որ գրաւած է զանոնք, միտք չի յոգնեցներ կամ կարեւորութիւն չիտար անոնց նորոգութեան. իսկ այն տուները որ տակաւին տէրերու ձեռքն են, տէրերը դրամ չունին որ նորոգեն։

Աղստաֆա, այժմ Արովեան, փողոցի վերի մասը դէպ ի Քանաքեռ — առաջ կը ներկայացնէր հրապուրիչ տեսարան մը, իր երկու կողմը տարածուած պտղատու ծառերով եւ խաղողի այգիներով։ Այժմ Երեւանը զրկուած է իր այդ գեղեցկութենէն։ Տուներու բակերը կ'երեւէին խարխլած եւ պարտէզները լքուած, հանրային պարտէզը վատթարացած։ Փողոցները, մանաւանդ կողմնակի փողոցները պարզապէս զզուելի են. կարծես՝ երբեք նորոգութեան երես տեսած չեն եւ քաղաքին մէջ գոյութիւն չունի քաղաքային վարչութիւն մը որու պարտականութիւնն եւ պատասխանատուութիւնը ըլլար հոգել փողոցներու մաքրութեան եւ նորոգութեան։ Խորտուբորտութիւնը եւ ցեխը կամ փոշին կը թագաւորեն ամենուրեք։

Այսօրուան Երեւանը իր տարածութեամբ աւելի մեծ չէ քան ցարական շրջանի Երեւանը։ Օրինակի համար. գիտէի որ այժմ մեռած մարդ մը ունէր միայարկանի տուն մը չորս սենեակով եւ խոհանոցով եւ ունէր կին մը, բայց ոչ երեխայ։ Այժմ խոհանոցը դարձած է սենեակ. եւ այդ տան հինգ սենեակներէն ամէն մէկուն մէջ կ'ապրին 3էն մինչեւ 6 հոգի։ Իւրաքանչիւր ընտանիք իրենց այդ մէկ սենեակին մէջ կը նստի, կերակուր կ'եփէ, կերակուր կ'ուտէ, լուացք կ'ընէ եւ կը քնանայ։

Այս պայմաններու տակ Երեւանի բնակիչներու 25,000էն 100,000ի բարձրանալը գործողութիւն մը չէ կառավարութեան համար։ Բարգաւաճութիւն մը չէ Երեւանի քաղաքին համար, եւ ոչ ալ օրհնութիւն մը անոր բնակիչներուն համար։

Գիւղացիները չքաւորութենէ մղուած Ռուսիոյ ամէն կողմէ կը դիմէին իրենց գիւղերէն Մոսկուա եւ Լէնինկրատ, ի միջի այլոց եւ Երեւան։ Եւ այսպէս այդ քաղաքները վարձան անբնականօրէն 3 եւ 4 անգամ աւելի բազմամարդ։ Այս վիճակի սարսափելի չարիքը տեսնելով, անկէ մէկ ամիս առաջ Ստալին եւ Մոլոտով հրաման հանեցին զանոնք դուրս հանել քաղաքներէն եւ իրենց գիւղերը վերադարձնել։

ՊԱԼԱՏՆԵՐ. — Գ. Կիւմիւշկէրտան Երեւանի պալատները բսելով, երեւի իր մտքին առջեւ ունի թանգարանի մեծատարած շէնքը, համալսարանի շէնքը, կառավարական պաշտօնատուներու շէնքը, տնտեսական հիւանդութեանց հաստատութիւնը եւն

Ասոնք են Երեւանի պալատները։ Բայց այս բոլոր պալատները գոյութիւն ունէին ցարական շրջանին։ Թանգարանի հեկալական շէնքը նախկին պետական գիմնազիոն կամ բարձրագոյն դպրոցն էր, ուր հարիւրաւոր հայ տղաքներ կ'ուսանէին եւ ուր աւարտողները առանց քննութեան կարող էին մտնել ռուսական համալսարաններու a եւ է մասնագիտարան։ — Պրօ – Գիմնազիա, այսինքն կէս – գիմնազիա, Երեւանի մէջ գոյութիւն ունէր 70 տարիէ եւ լիակատար Գիմնազիա 50 տարիէ ի վեր։ (Ամբողջական 10 տարի տպուած էր նախապէս, փոխանակ 70ի)։

Հայաստանի մէջ չկան համալսարաններ, այլ կայ միայն մէկ համալսարան, այն ալ դժուար թէ ունենայ իրական համալսարանի մը առաւելութիւնները։ Այդ համալսարանի շէնքը նախապէս կը կոչուէր Սեմինարիա, եւ կը ծառայէր իբր ուսուցչական դպրոց։

Իսկ այն մեծ շէնքը զոր խորհրդային Հայաստանի ղեկավարները մտադրաբար թէ անմտադրաբար ընտրած են իբրեւ պաշտօնատուն, այնտեղէն վարելու հայ բանուորը եւ հայ գիւղացին, նախապէս էր ցարիզմի պետական գանձարանը եւ դրամատունը։

Ահա, ասոնք եւ այսպիսիներն են որ Գ. Կիւմիւշկէրտան մտադրաբար կամ անմտադրաբար կը յայտնէ թէ շինուած են խորհրդային կառավարութեան անդուլ աշխատութեամբ։

Նա նոյնպէս կը յայտնէ թէ այս կառավարութիւնը շինած է շատ մը դրամատուններ, այսինքն պանքաներ։

Դրամատուն բսելով կը հասկնանք հաստատութիւն մը ուր դրամ ունեցող մարդիկ իրենց դրամը պահելու կը դնեն եւ տոկոս մը կը ստանան, ուր դրամ չունեցող մը իր տունը, հողը կամ արժէթուղթերը գրաւի կը դնէ եւ տոկոսով դրամ փոխ կ'առնէ, ուր վաճառականը իր դրամները կը դնէ եւ գործ կ'ընէ եւ վարկ կը ստանայ։

Ի. Հայաստանի մէջ քաղաքացի կոչուած գիւղացիները, բանուորները եւ բուն քաղաքացիները օրական ապրուստէն դուրս դրամ չունին որ պահելու դնեն, եւ եթէ կան այնպիսի ճարպիկներ որ կրնան ունենալ, ցոյց չեն տար, վախնալով որ իբր «կապիտալիստ» կամ «կուլակ» կ'ամբաստանուին եւ կը վտանգեն թէ դրամը եւ թէ իրենց անձը։

Անուանական դրամատունը ճապէս պահարան մըն է, ծառայելու պետութեան դրամական շարժումներուն համար։ Բայց կը կոչուի պանքա, եւ թերեւս իբր այդ ալ փոքր ինչ կը ծառայէ անոնց որ զերծ են «կապիտալիստ» եւ «կուլակ» ամբաստանուելու երկիւղէն

Բայց չեմ կարծեր թէ Փարիզի Հայաստանապաշտպան մեր «կապիտալիստը» իր ոսկը դրած ըլլայ այդ պանքայի սնտուկներուն, եւ մանաւանդ անմտութիւնը գործած ըլլայ փոխել նոյն իսկ 100 ֆրանքնոց ֆրանսական թղթադրամ մը, որու համար պիտի ստանար միայն 7 — 8 ռուսական ռուբլի, գումար մը՝ որով պիտի կրնար ձեռք բերել մէկուկէս քիլոյէն պակաս խնձոր, կամ մէկ քիլօ Երեւանի լաւաշ կոչուած բարակ թխացոյն հաց, եւ կամ 6 — 7 բաժակ սուրճ՝ շինուած խարկած գարիէ եւ քաղցրացուած իրեն անյայտ քաղցր նիւթով մը, խորհրդային Հայաստանի պաշտօնական թերթի խմբագրատան ներքեւ գտնուած ստորերկրեայ սրճարանին մէջ։

Ինչ կը վերաբերի ծերունի Թամանեանի ծրագրած եւ հիմնադրած եւ երեք տարիէ ի վեր հողէն միայն կասր մը վեր բարձրացած թատրոնին որ իր նմանը չպիտի ունենայ եղեր ամբողջ երկրագունտի վրայ, ատիկա այնպիսի տխմարաբանութիւն մըն է պարզապէս, որուն կրնայ հաւատալ միայն մտքով եւ կեանքով դրսի աշխարհէն բոլորովին կտրուած խորհրդային միամիտ քաղաքացին, եւ արտասահմանի անմիտը։

Գ. Կիւմիւշկէրտան ոչ մէկն է եւ ոչ միւսը։

Երկիր մը ուր չկան այդ նպատակին վերաբերեալ ամենապարզ եւ նորագոյն գործիքներ եւ մեքենաներ եւ այդ գործիքները սարքող եւ շարժող մեքենագէտներ, չկան անոր շինութեան համար անհրաժեշտ պարզերն ու պարզանիւթերը եւ անոնց արուեստագէտները, ուր չկան գեղարուեստական նիւթեր եւ գեղարուեստագէտներ, եւ ուր չկայ դրամ զայն գնելու համար, անմրաժեշտ անմտութիւն է կարծել եւ հաւատալ թէ հնարաւոր է հաստատել կատարելատիպ թատրոնը՝ գերազոյնը աշխարհիս երեսին։

Այդ երկրի ներկայ պայմաններուն մէջ Երեւանը չի կրնար նոյն իսկ կառուցանել Փարիզի հասարակ թատրոնի պէս թատրոն մը։

Երեւանը չունի կոյուղի, արտաքնոցները առանց ջուրի են եւ բնակարաններէն դուրս բակերու մէջ ընդհանրապէս։ Տուները իրենց ներսը չունին հասուն ջուր։ Եւ մինչ Եւրոպայի, մանաւանդ արեւմտեան Եւրոպայի քաղաքներու մէջ կարելի չէ տուն մը շինել առանց առողջապահական – ջրարաշխական պայմաններու, Երեւանի նոր տուները շինուած են զուրկ այդ պայմաններէն, որովհետեւ պահանջուած նիւթերը չկան։

Այդպիսի նիւթեր եւ գործիքներ կարելի է ունենալ միայն Մոսկուայի կեդրոնական կառավարութենէն։ Իսկ իրաց ներկայ դրամական պայմաններու մէջ կեդրոնական կառավարութիւնը չի կրնար ոչ դրամ ծախսել եւ ոչ ալ գլուխ յոգնեցնել այդպիսի երրորդական պէտքերու վրայ։

Գ. Կիւմիւշկէրտան պարտի ընդունիլ թէ կամ տգէտ էր կամ կը կեղծէր երբ ինքն իրեն կը ներէ յայտարարել թէ Հայաստանի հողը առաջ գրեթէ ոչինչ կ'արտադրէր։ Արարատեան դաշտը եւ Շիրակը Հայաստանի ցորենի եւ պտուղի շտեմարան էին ըստ մեր ամենահին պատմութեան։ Եւ երբ այդ հողի արդիւնաբերութիւնը ան կը վերագրէ ներկայ ռէժիմի անդուլ աշխատութեան, ապացոյց է թէ չի խօսիր յանուն ճշմարտութեան։

Ես չգիտեմ թէ խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը որքան ջրանցքներ է շինած, կամ շինած ջրանցքները ո՞րքան արդիւնաւոր են եւ կամ անոնց շնորհիւ որքան նոր հողեր դարձած են մշակելի եւ ոռոգելի։

Ես վստահ եմ թէ Գ. Կիւմիւշկէրտան եւս ինչ չափ տգէտ է այդ մասին։ Ինչ որ ան եւ ես գիտենք, գիտենք «Խորհրդային Հայաստան»ի յայտարարութենէն։ Բայց ես Թոմաս առաքեալի պէս թերահաւատ եմ։ Իրերը շօշափելով միայն կը հաւատամ անոնց գոյութեան։

Հայաստանի լեռնային անբերրի հողի վրայ ես եւ ինծի նման այդ հողի վրայ ծնած եւ ապրած հազարաւոր եւ միլիոնաւոր Հայեր տեսած են որ միշտ կ'արտադրուէր ցորեն, գարի, կորեկ, սուսամ, բամպակ, սեխ, ձմերուկ, վարունգ, ծիրան, դեղձ, տանձ, խնձոր, բազմատեսակ հիանալի խաղողներ՝ ամէնն ալ կատարեալ առատութեամբ։ Ամենայետին աղքատն իսկ այս ամէն բաներու եւ ոչ մէկուն պակասութիւնը կը զգար։ Այսօր ամէնէն բախտաւորն անգամ այդ բաներէն ... մէն մէկուն պակասութիւնը կը զգայ

Երկրի մը բարգաւաճումը թուղթ... եւ բառերով չի դատուիր, այլ ... վիճակով որով կ'ապրի այդ երկրի ժո... ղովուրդը

Բայց Խորհրդային Միութեան ե... կիրներու մէջ Հայաստանի ժողովուր... դը միակը չէ որ ունի այդ վիճակ... Ամէնուն վիճակը տառել կամ ... նոյնն է։

Այդ ռէժիմը եկած է եւ պիտի մ... նայ։ Հաւանօրէն պիտի կրէ փոփ... խութիւններ։ Բայց այդ ուժին ... Ռուսիոյ ազգութիւնները պիտի չ... նեն զինքը տապալող ուժ մը։

Ապագան, եւ այդ ռէժիմի յաջո... ղութիւնը, ինչ որ բերէ հակայ ... աստանին, միեւնոյն վիճակին բա... տակից պիտի ըլլայ խորհրդային հ... յաստանի ապագայ ժողովուրդը

ՌԶ — ՓԱՐԻԶԵՑԻ

Բանախօսութիւն մը ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

— . —

ՄԻԼԱՆ, 13 մարտ. — Ինչպէս ... ժամակին գրեցինք Ֆաշիզմը յեղա... փոխական շարժում մըն է որ այսօ... հետաքրքրէ բոլոր աշխարհը

Շաբաթ օրուան բանախօսութիւ... որ տեղի ունեցաւ Միլանոյի համ... լսարանի մեծ դահլիճին մէջ, հայ... ուսանողութիւնը գրեթէ ամբողջ... թեամբ եւ հայ գաղութը մեծ մաս... ներկայ էր։ Բանախօսութեան նիւթ... մասին խօսելէ առաջ, պիտի բսեմ ... այս հաւաքոյթները կազմակերպու... են Իտալիոյ Ֆաշական ուսանողա... կազմակերպութեան (Guf) նախաձե... նութեամբ, եւ մասնաւորապէս օտա... ուսանողներու ու օտար բաղկամ... րու համար։ Ինչ որ մեծ կարեւորու... թիւն ու արժէք ունի մեզի համա... այն իրականութիւնն է որ յայտ... խօսութիւններու պատրանքը ... ցած են Միլանոյի հայ ուսանողնե... Հայ ուսանողութեան համար այս ... պատուաբեր շարժումը յիշուած ... քաղաքիս բոլոր օրաթերթերուն ...

Ուսանողութիւնը եւ մասնաւոր... պէս մեր ուսանողութիւնը չի կր... միայն իր դպրոցական աշխատանք... րով զբաղիլ։ Ան պէտք է իր գի... կան ու մասնագիտական պատ... հարստացնէ ընկերային, քաղաք... տնտեսական ծանօթութիւններով։ ... ատեն միայն պիտի ունենանք ի... պէս պատրաստ ու կազմուած մարդ... Ինչպէս կը տեսնենք, մեր ուսա... ղութիւնը ըմբռնած է այս բոլոր... մասը ու կարեւորութիւնը։

Անցնինք այժմ բանախօսութ... Միլանոյի «Guy»ին պետը՝ Dr Be... բացման խօսքերէն յետոյ, խօս... բացաւ օրուան բանախօսը Dr ... nelli (երկուքն ալ 28—30 տարե... երիտասարդներ) որ բացատրեց ... ինչու համար այսօր գրեթէ բո... տալացիները եւ մասնաւորապէս ... տատարդութիւնը ֆաշիստ է։ ... կաններուն կուեթեան մասին ... գրուած է մեր թերթերուն մէջ, ... յիշենք միայն բանախօսին արտա... յտած գլխաւոր գաղափարները, ... կը ներկայացնէին բանախօսու... ամբողջութիւնը։

Իտալիան ֆաշիստ է, որովհ...

1— Ֆաշականութիւն կը նշա... կարգապահութիւն։

2— Ֆաշականութիւնը պետութ... կը դնէ ի սպաս ազգին, վեր դա... կարգային ու անհատական շահե...

3— Ֆաշականութիւնը կը սորվ... անշահախնդրութեամբ նուիրուի... բենիքի բարիքին.

4— Ֆաշականութիւնը ամենօր... պայքարով կ'աշխատի բարձրաց... ժողովուրդին բարոյական մակար... կը եւ բարելաւել անոր նիւթա... վիճակը։

5— Ֆաշականութիւնը առանց ... դաքական կեդծիքներու արդար... կը պահանջէ անխտիր բոլոր ... վուրդներուն, բոլոր ազգերուն ... մար։

Կ'ուզենք յուսալ որ ապագայ ... խօսութիւններուն մեր հայրենակ... ները պիտի մասնակցին աւելի ... թիւով եւ պիտի համոզուին որ ... շականութիւնը ունի ճշմարտութ... ներ որոնք մեծապէս օգտակար կր... ըլլալ մեր իրականութեան եւ որ ... բախտաբար դեռ անծանօթ կը ... մնայ։

Ա. Ս.

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն

Անցեալ Դեկտեմբեր 21ին տեղի ունեցաւ խորհրդակցական ժողով մը եւ որոշուեցաւ ձեռնարկել Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան կազմութեան։

Ամսական Գործադիր Յանձնախումբը հրաւէր ուղղեց Փարիզ բնակող 64 հայ գրողներու։ Ա. ընդհանուր ժողովը գումարուեցաւ Յունուար 11ին։ Հրաւէրին պատասխանած էին 21 հոգի։ Յունուար 23ին տեղի ունեցաւ Բ. ընդհանուր ժողովը։

Ընկերակցութեան Ծրագիր - Կանոնագիրը երկու ընդհանուր ժողովներուն մէջ քննութեան ենթարկուելէ ետք, միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ եւ որոշուեցաւ ներկայացնել կառավարութեան եւ վաւերացնել տալ։

Ընտրուեցաւ Վարչական Ժողովը, որուն անդամներն են՝

Պ. Պ. Մկրտիչ Պարսամեան՝ ատենապետ, Լեւոն Մեսրոպ՝ քարտուղար, Հայկ Սարգիսեան՝ գանձապահ, Տիկին Զապէլ Եսայեան, Օր. Ա. Թորոսեան, Պ. Լեւոն Բաշալեան, Պ. Գ. Մելոյեան։

Մինչեւ հիմա Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան անդամակցած են 32 հոգի։

Զանազան իշխանութեանց մօտ կատարուած դիմումին պատասխանելով, Ֆրանսական կառավարութիւնը Մարտ 1ին վաւերացուց Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը (Société des Gens de Lettres Arméniens)։ Պաշտօնաթերթի ամսական Մարտ 9ի թիւին մէջ կը յայտարարուի Ընկերութեան կազմութիւնը համաձայն 1 Յուլիս 1901ի օրէնքին։

Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան նպատակն է.

1.— Իրաւական, բարոյական եւ, իր ունեցած միջոցներով նիւթական պաշտպանութիւն ընծայել իր անդամներուն։

2.— Հայ գրականութիւնը եւ մշակոյթը ճանչցնել ֆրանսացի ժողովուրդին եւ փոխադարձաբար ֆրանսական մշակոյթը ճանչցնել հայ ժողովուրդին եւ Արեւելքի դրացի ազգերուն։

3. Պաշտպանել իր անդամներուն հեղինակի իրաւունքը։

4.— Սահմանել գրական մրցանակներ իր անդամներուն համար։

5.— Կապ պահել օտար դադութեանց հայկական նման մարմիններու եւ հայ գրողներու հետ։

6.— Կապ հաստատել ֆրանսական նման կազմակերպութեանց հետ։

7.— Միջոց տալ իր անդամներու գրական ստեղծագործութեանց։

Հ. Գ. Ընկերակցութեան կրնան անդամակցիլ բոլոր հայ գրողները — գրական, գեղարուեստական, գիտական հրատարակութեանց հեղինակ կամ հրապարակագիր— որոնք կը բնակին Ֆրանսա կամ ֆրանսական հովանաւորութեան կամ հոգատարութեան տակ գտնուող երկիրներու մէջ։

Մեր ընկերակցութեան հիմնական նպատակն է եղբօրութիւն, ինչպէս նաեւ իր անդամներուն համար ապահովել բոլոր այն առաւելութիւնները եւ իրաւունքները, որոնք երկրին անխտրական օրէնքներով եւ ֆրանսական ազնիւ ժողովուրդին կողմէ տրամադրուած են նման կազմակերպութեանց։

Վարչութիւնը զբաղած է այդ ուղղութեամբ Աքլինքը հետզհետէ ալ կը տեղեկացնէ ընկ.եան անդամներուն, մամուլի կամ յատուկ շրջաբերականներու միջոցաւ։

Հ. Գ. Ընկերակցութեան իբր հանդիպման վայր որոշուած է Café Méphistoի սրահը, ուր ընկ.եան անդամները տրամադրութեան տակ է ամէն Բշ. իրիկուն 8էն կէս-գիշեր։

Հ. Գ. Ընկերակցութեան հասցէն՝ Société des Gens de Lettres Arméniens, 261 rue du Fbg. St Martin, Paris (10).

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Իմանիթէէ 13 Մարտ թիւին մէջ կը տեսնել խումբ մը Հայուհիներ, որոնք կ՚ամփոփուին Թիֆլիսի մէկ գործարանին մէջ, ինչպէս կը գրէ պատմելով տակը քիչնալ միջազգայնական թերթը. Եւ մեծ տառերով ալ, իբրեւ թերթը կը յայտարարէ թէ ինչպէս կը դատախազական կիները... Հայաստանի մէջ։ Երբե՞ն ի վեր Թիֆլիս կը գտնուի Հայաստանի մէջ, միջազգայնական աղբար։

Թրքական Ալգաս Լոռէն մը

Դամասկոսի « Les Echos » թերթը կը գրէ « Թրքական Ալգաս - Լոռէն մը » խորագրին տակ.

— « Կ՚երեւայ թէ նաեւ մեր հողամասերը Ալգաս — Լոռէնի մը երեւոյթն ունին Թուրքերու աչքերուն։ Խնդրոյ առարկայ են Ալէքսանտրէթի եւ Անտիոքի հողամասերը։

Այս գաղափարը յայտնողը Թրքական « Եէնի Սթամպուլ » թերթն է, որ իբրեւ իրաւունքի փաստ, կը յիշէ թէ, այս երկու քաղաքները կառուցուած են Մեծն Աղեքսանդրի զօրավարներուն կողմէ եւ թէ, 1267ին, Անտիոք խլուած է Խաչակիրներու ձեռքէն։

Կ՚երեւայ թէ այս երկու պատճառները բաւարար են, որպէս զի Ալէքսանտրէթ եւ Անտիոք եւ իրենց շրջանները նկատուին Թրքական հողամաս մը, Թրքական Ալգաս — Լոռէն մը Սուրիացիներու ... Ֆրանսացիներու ձեռքը։

Հետեւաբար, Թուրքերը իրենց իրաւունք կուտան պահանջելու, սպառնալու եւ գրգռելու։

Յիշեալ նահանգներու մէջ Հայերու, այսինքն իրենց ժառանգական թշնամիներուն մուտքը արգիլելու է եղեր։

Ի՞նչ կը սպասեն Վիեննայի պաշտպանները ալ պահանջելու համար։

Որովհետեւ Ալէքսանտրէթ եւ Անտիոք Մեծն Աղեքսանդրի կամ զօրավարներէն մէկուն կողմէ հիմնուած են եւ ատեն մը Թուրքերու ձեռքը ինկած են, Ալէքսանտրէթ եւ Անտիոք պէտք է վերադարձուին մայր-հայրենիքին։

Նոյնանման փաստ մը կարելի է բերել նաեւ Հալէպի համար, նոյնպէս եւ Դամասկոսի համար։ Ինչո՞ւ համար չպահանջել, քանի որ սկսեր են, Պէյրութ, Սիտոն, Տրիպոլի Հայաստանի պարագային ալ։

Իր կարգին, Դամասկոս եւս իրաւունք պիտի ունենար պահանջելու Սեվիլլան, Կորտուն եւ Փուաթիէի շրջանները։

Բայց Սբանիային ալ ուզածը ըլլալու են։

Սակայն փոխադարձ իրաւունքով, Հռոմն ալ ինչպէս եւ Աթէնք կրնան Թուրքերէն պահանջել Սթանպօլը։

Հակառակ իր անուան Թրքացումին, Կ. Պոլիսը չի դադրիր Կոնստանդինի, Ս. Հեղինէի եւ Ս. Սոֆիայի քաղաքը ըլլալէ։

Հռոմի եւ Կոնստանդինի Թագաւորի ժառանգորդը Պուրպոնեան ալ, ազգականութեան իրաւունքով կրնայ պահանջել Պոլիսը։ Հապա Աթէ՞նք, ան ժառանգորդը չէ բիւզանդական կայսրութեան որ երկար դարեր իշխեց Վոսփորի ափերուն վրայ։

Նոյն իսկ Անգարայի (Էնկիւրի) համար Անդրկովկասի Թուրքմէններէն տարբեր մէկը գտնել իբրեւ հիմնադիր։

Թրքական Ալգաս — Լոռէններ ինչպէս Անտիոքի նոյնպէս եւ Վիեննայի շրջաններուն մէջ։

Արաբական Ալգաս — Լոռէն Կորտուայի եւ Փուաթիէի շրջաններուն մէջ։

Թրքական բախտախնդրութեան վրտանգը. —

Պահանջելու Թուրքիան որ առնելի Կիլիկիան առնելէ յետոյ այսօր Անտիոքի եւ Ալէքսանտրէթի խօսքը կ՚ընէ, մօտ ատենէն պիտի պահանջէ նաեւ Հալէպը, որ կը շարունակէ քիչ մը խօսիլ զինք անցեալին մէջ գրաւողներու լեզուն։ Թուրքերը ինչո՞ւ չեն պահանջեր Դամասկոսը, որուն հարաւակողմը կը գտնուի Քունէյթրայ անուն պզտիկ քաղաք մը ուր կը շարունակեն խօսիլ նոյն լեզուն։

Դէպ ի Սուրիա յառած Թուրքիոյ նոր ակնարկը կը հասկցուի նաեւ ծրագրէ մը, — Անտիոքի մէջ Թրքական համալսարանի հիմնարկումը։

Համալսարան մը որուն մասին ան երբեք չ՚առածեց բազմամարդ գրաւումի շրջանին։

Իր այս ընթացքը, իրաւամբ առիթ կուտայ էմիր Շէքիպ Արսլանի « Աշտիլ Ճէտիտ »ի մէջ գրելու.

« Սուրիա եւ ապագայ պատերազմի մը վտանգը »։

« ... ։ Մենք ոչ մէկ փափաք չունինք վերստին ենթարկուելու Թրքական գրաւումին, որ Սուրիան իր վիլայէթներէն մին պիտի դարձնէր։ Աղնարկ մը թող նետուի Ատանայի շրջանին մէջ բնակող Արաբներուն վրայ, անոնք երբ համարձակին իրենց մայրենի լեզուն խօսիլ, անմիջապէս բանտ կ՚առաջնորդուին։ Հասկնալի է թէ ի՛նչ դժբախտ պիտի ըլլար Սուրիան, եթէ, Աստուած մի արասցէ, քէմալականներու Թուրքերուն ձեռքը իյնար։ Եւ յետոյ Թուրքերը միշտ ալ չեն ըսեր իրենց բոլոր մտածածը, երբ անոնք Հալէպը, Անտիոքը եւ Ալէքսանտրէթը կ՚ուզեն. անոնք սովոր են մէկ պահանջէն միւսը անցնելու ... անգամ մը որ անոնք Հալէպը եւ շրջանները գրաւեն, ի՞նչ պիտի մնար Սուրիոյ.

Ընդհանրապէս մեզ Արաբներուս եւ մասնաւորապէս մեզ Սուրիացիներուս սպառնացող վտանգը, թրքական վըտանգն է »։

Ահա գոնէ բան մը որ լաւ հասկցուած է։

Ահա այս արտաքին սպառնալիքին վրտանգն է որ պէտք է նկատի առնենք։ Ի՞նչ է հովանաւորութեան — առժամեայ — հարցը։ Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի Սուէտիոյ եւ Լաթաքիոյ վրայ հովանաւորութեան քանի մը տարի աւելի շարունակումը, երբ նկատի առնենք վերապրաւումը մեր քաղաքներուն, մեր նահանգներուն եւ թերեւս ամբողջ Սուրիոյ։ « Սուրիական խուսեան » կորուստը այս անգամ կրնար յաւիտենական ըլլալ... »։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«Շէնքի մէջ իսկ տարբերութիւն կայ...»

Ինչպէս Պոլսոյ մէջ մասնաւոր մարդիկ կան, որ որսկան շուներու պէս «լքեալ գոյք» կը փնտռեն ու երեւան կը հանեն, այնպէս ալ Երեւանի մէջ մասնաւոր մարդիկ կան, որոնց պարտականութիւն ունին մաքրելու եւ իշխանութեան մատնանշելու «նախկին մարդկանց» գոյութիւնը այս կամ այն հաստատութեան մէջ։

Ահա «Խորհրդային Հայաստանի» մէջ (15 Փետր.) մէկը ի՛նչպէս կը մատնանշէ այդ «նախկին մարդիկը»

Երեւանի բնակարանային շինարարութեան մէջ, երեւան հանուած է դասակարգային թշնամիներու, ունեւոր գիւղացիներու, քաղքենիներու մեծ խումբ մը. — Նախկին կալուածատէր Ս. Ղարաքէշիշեան, քաղաքական բանտարկեալ այժմ տեղաւ արձակուած նախկին ուսանող Ա. Եղանեան, Լոռիի մէջ բոլշեւիկներու դէմ կռուած խմբապետ Ա. Ուլիխանեան, սոսացուածքները գրաւուած (կուլակաթափ արուած) Թ. Դանիէլեան, նախկին սպայ Հ. Շէկանեան, նախապէս մասնաւոր փաւրի տէր Ն. Աւագեան, ոսկիի առեւտուրով զբաղելուն համար պաշտօնազրկուած Թ. Փշեյեան։

Կուսակցութիւնը հրահանգ տուած ըլլալով հանդիպծ գտնել ու դուրս նետել այդ «նախկին մարդիկը», պատասխանատու պաշտօնեայ մը կ՚ընդդիմանայ։ Այս անգամ «նախկին մարդիկը» մատնանշող կոմսոմոլը կը մատնանշէ նաեւ թէ պատասխանատու պաշտօնեան ալ «նախկին տրոցկիստ» է։

Վտանգաւոր բացատրութիւն մըն ալ այս՝ երջանիկ Հայաստանի քաղաքացիներուն համար։

«Նախկին տրոցկիստը», Արամ Երզնկեան, որ բնակարաններու շինութեանց վարիչն է, մերժելով վտարել «նախկին մարդիկը», կը յայտարարէ.

— Շէնքի մէջ իսկ տարբերութիւն կայ, ինչ շատ եւ սպիտակ շատ, այնպէս ալ կուլակներու մէջ ալ տարբերութիւն կայ, խեղճ կուլակ եւ զօրբա կուլակ»։

Սակայն մատնանշողը չի բաւականանար «տրոցկիստ» անուանելով, այլ եւ կ՚ամբաստանէ թէ Արամ Երզնկեան իրեն համար «600 կրամ ակրի հաց» կ՚առնէ։

Ինչքա՛ն վտանգաւոր է այս «մատնանշողներուն» յամառութիւնը։ Երեւանի թերթերը լեցուն են անոնց քինախնդրութեամբ։ Ահա թէ թէ ինչո՛ւ դժբախտները շատ են փոքրիկ Հայաստանի մէջ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 13 Մարտ.— Մարտ 5ին Կիրակի օր ընդհ. ժողով գումարելով, Նոր ընտրութեան ձեռնարկուած եւ քուէներու բացարձակ առաւելութեամբ վարչական խորհուրդը կազմուած է հետեւեալ կերպով

Ա. ատենապետ՝ Տօքթ. Արտաշէս Սէմէրճեան, Բ. ատենապետ՝ Միքայէլ Նաւէր, Ա. ատենադպիր՝ Ներսէս Երեցեան, Բ. ատենադպիր՝ Եդուարդ Թաշճեան, գանձապետ՝ Յակոբ Մանուկեան, հաշուակալ, Յովհաննէս Վարժապետեան, գոյքապահ՝ Կոստանիկ Բարսեղեան եւ խորհրդականք Նուպար Մէնչուրեան եւ Մկրտիչ Թափագեան։

Իսկ մայր գիւանին փոխ-Նախագահ Պ. Կոպենիկ Դերձակեան։

Մայր Դիւան
Գոլսեցիներու միութեան

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ձեռագորները...

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք այս խորագրին տակ (2 մարտ).—

«Փարիզահայ թերթ մը որ իրեն նպատակ դարձուցած է անպարկեշտութեան բոլոր միջոցները սպառել, հետեւեալ յայտարարութիւնը ունի իր վերջին թիւերէն մէկուն մէջ, իբրեւ թէ Հալէպէն գրուած.—

«... Սոորագրեալներս 10 հոգի, զգուանքով կը հեռանանք տեղական շարքերէն, մնալով անշուշտ միշտ մաքուր Դաշնակցականներ։ Ստորագրութիւններ՝ Յակոբ Նալպանտեան, Հայկազ Գազրճեան, Յովհաննէս Քասարճեան, Դանիէլ Շահպազ, Կարապետ Տէր Խորէնեան, Հրանդ Սիւլահեան, Նշան Տէր Պետրոսեան, Յովսէփ Փօյաճեան, Ճիվան Մարլեան, Կարապետ Սուքիասեան։

Արդ, այս ստորագրողները ոչ միայն Դաշնակցական չեն, այլ Հալէպի մէջ ծանօթ Ռամկավարներ, Հնչակեաններ եւ բոլշեւիկներ են։

Մեկնութիւնները աւելորդ կը գտնենք»։

ԽՄԲ.— Ակնարկուած անձերը ռամկավար «Եփրատ»ի մէջ հրատարակած են հերքում մը (թիւ 568), ուր կ՚ըսեն.

— «Աւելորդ է ըսել թէ ինչպէս ամէն մարդ գիտէ, մենք ոչ մէկ ատեն մասնակցած ենք Դաշնակցութեան, ոչ ալ միտքերնէս անցուցած, գտնուելով մեր մէջ տարբեր կուսակցականներ եւ ոչ-կուսակցականներ»։

Հերքողները եւ ռամկավար օրկանը այս առթիւ նորէն կը բանան իրենց... օրհնեալ բերանը Դաշնակցութեան դէմ։

Նոր վարկեր Նուպարաշէնի եւ ներգաղթի համար

Բարեգործականի վերջին զեկոյցէն (14 մարտ) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

Հայաստանի կառավարութեան կողմէ Երեւան — Սեւան — Աղստաֆա երկաթուղիի գիծին շինութեան կարեւորութիւնը եւ առ այդ կարգ մը իրենցին եւ մօթէօրներու ապագրանքին առնպողականութիւնը ցոյց տրուած ըլլալով, Կեդր. Վարչ. Ժողովը որոշեց վերջին անգամ դրկուած 11,795 անգլ. ոսկիէն զատ, կառավարութեան տրամադրութեան տակ դնել նաեւ 50 հազար ռուբլի գումար մը, Նուպարաշէնի հաշւոյն։ Միութեանս կողմէ ցոյց տրուած փութկոտութիւնը գնահատելով, Երեւանի Ժողկոմխորհը Նուպարաշէնի այս տարուան շինութեանց համար քուէարկած է 2,600,000 ռուբլիի պիւտճէ մը, որպէս զի օդերը ներելուն պէս մեծ թափով առաջ տարուին ընդհատուած աշխատանքները եւ մեծ թիւով գաղթականներ զետեղուին Նուպարաշէնի մէջ։

Քանի մը տարի առաջ նախկին նախագահ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան Հայաստան ղրկած էր «ռատիոլոժիի» թանկարժէք կազմած մը, որ բժշկական մարզին մէջ մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանէր։ Վերջերս անհրաժեշտ զգացուած ըլլալով յարակից մաս մը գործիքներու եւս առաքումը, Պ. Կիւլպէնկեան Միութեանս յանձնարարեց անմիջապէս ուղարկել ուզուած առարկաները, որ երկու անգամէն դէպ ի Երեւան ճամբայ հանուեցան եւ որոնց համար վճարեց 30,831 ֆրանքի յաւելուածական գումար մը եւս։

Սելանիկի Պէյ — Ջինար թաղամասի գաղթականներուն Նէափոլիէն առնուած նոր հողամասին վրայ փոխադրումը որոշուած ըլլալով, շէնքերուն փոխադրութեան եւ այլ անհրաժեշտ ծախքերուն համար 2,000 ֆրանքի գումար մը յատկացուցինք։

Նոյնպէս, Սելանիկի արուարձաններէն Հարման գիւղի գաղթականներուն մէջ մալարիան համաճարակ բնոյթ առացած ըլլալով, անցեալ տարի տեղական մասնաժողովը Տօքթ. Եաչիկեանը ղրկած էր, դեղ ու դարման հասցնելու համար։ Այս անգամ եւս կատարուած դիմումին վրայ 1200 ֆրանքի գումար մը տրամադրեցինք, մալարիային դէմ մաքառելու համար։

Վերջին կարաւանին հետ Մինաս Ջերազի անունը Հայաստան փոխադրուած ըլլալով, Ժողկոմխորհի Պաշտօնը դրուած է, մինչեւ որ Նուպարաշէնի մէջ մեծ հայրենասէրին անունով եւ հիմնադրամով կառուցուելիք հիմնարկին բակը ամփոփուին։

ՄԱՄՈՒԼ

Կրինոպլի դէպքին առթիւ

Սոֆիայի « Ազատ Խօսք »ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ խմբագրականի մը մէջ (10 մարտ).

— « Հանդէս կազմակերպողները, այս պարագային Դաշնակցականները, բնականաբար ոչ միայն պէտք չունէին որ եւ է աղմուկի ու արիւնոտ խանգարման, այլ եւ ամէն ճիգ պիտի փորձէին, որ եւ է խառնակութենէ խուսափելու եւ իրենց հանդէսը խաղաղ եւ փայլուն դարձնելու։ Մեծադրելի եւ արգահատելի պիտի ըլլար յանցաւոր բռնել տան տէրը, որ կը պաշտպանուէր իր տունը խուժող աւազակէն։ Մեծադրելի ու արգահատելի է՛ մտածել թէ Կրինոպլի Դաշնակցականները, հանդէս մը կազմակերպած են, որպէս զի իրենց հակառակորդները ... բռնաբարեն եւ վիրաւորեն նոյն այդ հանդէսին մէջ ... Ու եւս աւելի ծիծաղելի եւ արգահատելի կ՚ըլլար մտածել թէ, Դաշնակցութեան մոլեռանդ հակառակորդ եւ Դաշնակցականներու արեան ծարաւի Հօհճիները, լարուած եւ շոգիի վրայ պահուած խորհրդային իշխանութենէն, համախումբ, 25 հոգիով, դաշնակցական հանդէսի մը գացած են խաղաղասիրական նպատակներով, առանց խառնակութիւն յարուցանելու նախապատրաստութեան, այն ալ փետրուարեան ապստամբութեան տօնակատարութեան, որ կարմիր լաթի դէր կը կատարէ համայնավար սպանիական ցուլին համար ...

Ու թերեւս կարելի ըլլար քիչ մը վերապահ ըլլալ Կրինոպլի արիւնոտ դէպքին մասին, եթէ մեր հասարակութեան բոլոր խաւերուն անծանօթ ըլլար խորհրդային իշխանութեան հետապնդած հայ գաղութներու եւ հայ ազգային կազմակերպութիւններու ամէն գնով պառակտման եւ քայքայման տխուր եւ արկածախնդրական քաղաքականութիւնը ։ Եթէ ծանօթ չըլլար ամենօրեայ մարտակոչը Երեւանէն ։ Եթէ Հօկի օրկան « Արշաւ »ները հրապարակաւ յայտարարած չըլլային — գաղութներու պառակտումը եւ ազգային տօնակատարութիւններու խանգարումը հայ գաղութներու մէջ « դա մեր պարտանքն է » ... Եւ եթէ, վերջապէս, ծանօթ չըլլային Հօկճի — համայնավարներու եւ անոնց արբանեակներուն սարքած մեթոտիկ խառնակութիւնները մեր գրեթէ բոլոր գաղութներուն մէջ։

Այսպէս, օրինակ, հարկ կա՞յ վերյիշելու Լիոնի դէպքը, 1926ին, երբ նոյն Հօկճի — համայնավարները յանդգնութիւնն ունեցան ձեռք բարձրացնելու Ա. Ահարոնեանի վրայ, կրկին արիւնհեղութեան պատճառ դառնալով։ Կամ՝ հարկ կա՞յ յիշելու անցեալ տարի ազգիլեան ազատանի խանգարման արիւնոտ փորձը Սելանիկի մէջ, նոյն Հօկճի — համայնավարներու կողմէ։ Եւ, վերջապէս, չկայ մէկը ամբողջ հայ գաղթաշխարհին մէջ, որ այսպէս կամ այնպէս ականատես չըլլայ Հօկճի — համայնավար — հակադաշնակցական տարրերու կողմէ յառաջացած ազգային տօներու առթիւ եւ յատկապէս դաշնակցական հաւաքոյթներու մէջ խառնակութիւններ եւ կռիւ ու կռիւ սարքելու երկյս գըւելի փորձերուն

Կրինոպլի դէպքը օղակն է միայն այդ հայրենադաւ գործունէութիւններու արիւնոտ շղթային։ Կրինոպլի մէջ թափուած արիւնը պատուզն է լոկ խորհրդային քաղաքականութեան ցանած սերմին ։

Հայ մարդու արիւնը, թափուած այս անգամ Կրինոպլի մէջ, խորունկ կսկիծ կը պատճառէ մեզ։ Մեր հաւատքները եւ անկեղծութեան ամբողջ ուժով կը դատապարտենք բռնիչքի եւ դանակի ուժով հակառակորդի հետ չափուելու այս « պայքար »ը։ Սակայն ու զէնքը պէտք է վար դրուին հայ կուսակցական ամէն տեսակ պայքարներու մէջ։ Ու վար պէտք է դրուին ոչ միայն անոր համար, որ բռնութիւնը խոտելի է ու հաստատ, եւ ոչ միայն անոր համար որ մեր հայրենական երկիրներուն տակ չենք գտնուիր ու ենթակայ ենք դուրսէն ու ներսէն գիտող հազար աչքերու, այլ նաեւ անոր համար որ, իւրաքանչիւր կաթիլ արիւն, քամուած հայ մարդու բազուկէն, աններելի ոճիր կը համարենք ։ Եթէ դանակ ու զէնք ունինք, եթէ զէնք ու դանակ գործածել գիտենք, պահենք ու գործածենք զանոնք մեր ցեղի անողորմ թշնամիին դէմ, որ բնաւ խորութիւն չի դներ Հօկի ու Հնչակի, համայնավարի ու ռամկավարի եւ դաշնակցականի ու չէզոքի միջեւ ..

Սակայն, որպէս զի զէնք ու դանակ չխաղայ մեր տխուր կեանքին մէջ եւ հայ մարդու արիւնը չթափուի ի զուր հայ մարդու ձեռքով, ամէնէն առաջ պէտք է որ վերջնապէս դադարի Խորհրդային իշխանութեան « արիւնից չվախցող » Հօկճի — համայնավար տարրերը եւ զանոնք ուղղողներ — սադրիչ քաղաքականութիւնը »։

Քանի մը օրէն կ՚աւարտի մեր թերթօնը

«ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ»

որ այնքան յուզումով կարդացուեցաւ։

Անմիջապէս յետոյ պիտի սկսինք Նոր թերթօն մը, Անգլիացի հռչակաւոր վիպագիր՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍԻ

«ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿԸ

որ այնպէս հետաքրքրաշարժ է եւ յուզումնալից.

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք, յօգուտ Միութեանս ներգաղթի հիմնադրամին, Զարեհ պէյ Նուպարէ 150 անգլ. ոսկի, Վահրամ պէյ Նուպարէ 15,000 ֆրանք եւ Տիկին Վ. պէյ Նուպարէ 5,000 ֆրանք, իսկ յօգուտ Գէյրութի աղէտեալներուն Զարեհ պէյ Նուպարէ եւ Տ. Դաւիթ Մարեանէ 2000ական ֆրանք, Պ. Պօղոս Խամէրեանէ 1000 ֆրանք, Ն. Աղաթօն պէյէ 10 անգլ. ոսկի, իսկ Նիւ Եորքի Շրջ. Յանձնաժողովէն 1000 տոլար (որուն կէսը նուիրած են Պ. Պ. Ա. եւ Մ. Գարակէօզեան եւ Ց. Կիւլպէնկեան)։

Միութեանս Եգիպտոսի Շրջան. Յանձնաժողովը կը հաղորդէ նաեւ որ Գահիրէի բարեսէր հայրենակիցներէն Ք. իր կեանքը ապահովագրած է յօգուտ Միութեանս 500 անգլ. ոսկիի.

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Քիփլինկ օր մը հին գիրքերու վաճառատունէ մը ներս մտնելով, հատոր մը կը գտնէ եւ կը հարցնէ գրավաճառին.

— Հետաքրքրակա՞ն է այս հատորը ։

— Գաղափար չունիմ, կը պատասխանէ գրավաճառը։ Կարդալու առիթ չունեցայ.

— Ի՞նչ, դուք որ գիրքեր կը ծախէք, չէ՞ք կարդար զանոնք։

— Հաւատացէք որ՝ ո՛չ. եւ յետոյ, չեմ կրնար ըմբռնել ձեր զարմացման պատճառը. եթէ ես դեղավաճառ մը ըլլայի, մի՞թէ պարտաւոր էի բոլոր դեղերուն համը նայիլ։

×

Մարք Թուէյն, ամերիկեան նշանաւոր երգիծաբանը, օր մը Նիւ Եորքի մէջ գրատուն մը կը մտնէ, չորս տոլար արժէք ունեցող գիրք մը գնելու համար։

— Չորս տոլարը, կ՚ըսէ Թուէյն, հասարակութեան համար սահմանուած գինն է, մինչ ես՝ որ լրագրող մըն եմ, իրաւունք ունիմ զեղչի մը

— Անկասկա՛ծ, կ՚ըսէ գրավաճառը

— Թոյլ տուէք խնդրեմ, նաեւ ըսելու, որ ես՝ բազմաթիւ վէպերու հեղինակն եմ, բան մը՝ որ անկասկած ինծի իրաւունքը կուտայ փոքր զեղչի մըն ալ։

— Վստահաբա՛ր։

— Ու նաեւ պէտք է աւելցնեմ, որ, բաժնետէրն եմ ձեր հրատարակչական տան, ուստի այս պատճառաւ ալ զեղչ մը կը պահանջեմ ։

— Հրաշալի՛։

— Վերջապէս, եթէ իմանաք իմ անունս, վստահ եմ որ ուրիշ զեղչ մըն ալ պիտի ընէք ինծի։ Ես՝ Մարք Թուէյնն եմ։ Է՛հ, ըսէք հիմա ուրեմն ի՞նչ կը պարտիմ ձեզի այս հատորին համար։

— Բայց, բացարձակապէ՛ս ոչինչ, Պ. Մարք Թուէյն, կը պատասխանէ գրավաճառը շատ լուրջ դէմքով մը։

— Ես կը պարտիմ ձեզի տոլար մը, հրամեցէ՛ք ...

Մարք Թուէյն քրքջալիր խնդալով կը վճարէ չորս տոլարը։

Հաւաքեց՝ Կ. Պ. Լ.

վարդապետութեան: Իրիկունը Մոսկուայի մեծ թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ կուսակցութեան վերատուգիչ Յանձնաժողովի, Գործադիր Կամիտէի, գործավարներու խորհուրդի, Կամինտէրնի կեդր. կոմիտէին եւ Մոսկուայի կոմիտէին խառն ժողովը: Նախագահական ամպիոնը գրաւած էին Ստալին, Մոլոտով. Քականովիչ, Կալինին եւ Վորոշիլով: Փառաբանական ճառերէն յետոյ, գործավարներու խորհուրդը որոշեց միջազգային մրցում մը հաստատել, յիշատակարան մը կանգնելու համար Կարլ Մարքսի, Մոսկուայի խորհուրդներու պալատին հրապարակին վրայ: Հաստատուած են երեք մրցանակներ,— 100,000, 50,000 եւ 30,000 ռուբլի:

ԻԲՐ 300 ՕՏԱՐ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼ ՍԷՆԻ ԲԱՆՏԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Պատասխանելով Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին մէջ եղած հարցումի մը, ոստիկանութեան վերատեսուչը յայտարարեց թէ այժմ Սէնի նահանգին բանտերուն մէջ կը գտնուին 463 օտարականներ, ամէն ազգէ:

Հայ բանտարկեալներուն թիւն է՝ 9: Կան նաեւ 13 Թուրքեր (ՅԱՌԱՋ. — Թերեւս թրքահպատակներ) եւ 9 Ցոյներ:

Փարիզ եւ շրջականներ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի ընկերահամակրական ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ, Կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ:

ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբի բացառիկ ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 20, Ave. Ville d'Avray: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ Մարսէյլի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Ներկայանալ անդամատոմսով: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլան ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ Մարսէյլի «Իշխան» ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Ներկայանալ անդամատոմսերով: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլան ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍԷՆԹ-ՄԱՐԿՐԻՏԻ եւ ՍԷՆ-ԼՈՒԻ ենթակոմիտէները միասին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Սէնթ-Մարկրիտի մէջ: Ներկայանալ անդամատոմսերով: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ Մարսէյլի Սէն-Ժէրոմի «Վրէժ» խումբի ընկերները ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութեան ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 6, rue Grange Batelière, Métro Peletier կամ N. D. de Lorette: Կը հրաւիրուին արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած ֆրանսական բանակի բոլոր հայ կամաւորները:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Շրմբգին կարուհիներ: Դիմել՝ Տիկ. ԶԱՒԱՐԵԱՆի. 24, Rue Mme Curie, Bagneux. Գոհացուցիչ գին:

Le Gérant : H. STEPHAN

17. Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

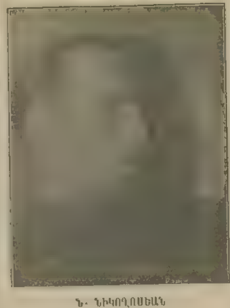

Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
(Կայսր Նիկիֆոր Ֆոկաս)

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԻՋՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՅԱՅՑՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն

9 ԱՊՐԻԼ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

Mutualitéի սրահին մէջ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ ՀԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ԱՌԹԻՒ

ԱՊՐԻԼ 9ին, ՊԼԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

RUE TROYON, SÈVRES

Կը ներկայացուի

ՏԱՐՆԵՐԹԻ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ (դրամ) եւ ՏԻԿԻՆԸ ԿԸ ՆՆՋԷ (զաւեշտ)

Երեկոյթ - պարահանդէս

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ՌԻՒԲԷՆԻ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Մասնակցութեամբ «ՍԻՓԱՆ»ի ղեկավար՝ ՍԱՔՕ ՑԱԿՈԲԵԱՆի

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ

Կը խօսի՝ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Գիւղական պատկեր երգերով եւ ծայկական պարերով

Մեներգ եւ արտասանութիւն՝ Տիկիններ՝ Հ. Ուզունեանի, Տոք. Տէր Խաչատրեանի: Օրիորդներ՝ Հուիփ. Քնիազեանի, Թէրզեանի, Դ. Ցէլմանեանի: եւ Պարոններ՝ Սարեանի, Թէրզեանի կողմէ

Կը ներկայացուի՝ ՔԱՌԱՍՈՒՆՆՈՒԹԸ ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ (զաւեշտ)

Եւրոպական եւ հայկ. (տարազներով) պարեր կէս գիշերէն մինչեւ լոյս

ՄՈՒՏՔ 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

Հրապարակային դասախօսութիւն Լիոնի մէջ

Նախագահութեամբ՝ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

եւ հովանաւորութեամբ՝ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ եւ պատուակալ նախագահութեամբ՝ Տ. Տ. ԹԱԹՈՒԼ եւ ՎԱՐԴԱՆ ՓԱՀԼԱՆԵԱՆՆԵՐՈՒ

Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. [illegible]

Այս կիրակի երեկոյ, ժամը 8.30ին, [illegible] սրահին մէջ

Ջնկոյց Ազգ. Կեդր. Վարչութեան գործունէութեան

Կը խօսի՝ Լիոնի կաթող. պատգամաւոր՝ Պ. Ա. ՉՕՓԱՆԵԱՆ

Դիլդարուեստական նախ բաժին: Մուտք՝ 3 ֆրանք:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ 19 ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԺԱՄԸ 9ին

Salle Gaveauի մէջ

Նախագահութեամբ՝ ԲԺ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆի

Կը դասախօսեն՝ Կ. ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ ԵՒ Գ. ՆԺԴԵՀ

Կ'երգեն՝ Օր. ՊԻՒՊԻՒԼԵԱՆ եւ Պ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ:

Կը մասնակցին տաղանդաւոր ջութակահար՝ ԳԷՈՐԳ ՍԻՆԱՆԵԱՆ եւ Տիկին ԼԻՒՍԻ ՊԱՏՐՈՍԵԱՆ (արտասանութիւն):

ՅՕՅՍԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻՆ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 10ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Cercle National Militaireի սրահին մէջ

2, Ave. Portalis, Paris. Métro: St. Augustin

Մեծ օրքեստր, պար եւ անակնկալներ

Իւրաքանչիւր սեղանի համար կանխաւ վճարելու [illegible]:

Նուիրատուութիւն եւ տոմսերու փոխարժէքը ղրկել Միութեան գանձապահ Պ. Ա. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆի, 53, rue Fbg. Montmartre, Փարիզ(9):

ՄՈՒՏՔ՝ 30 ՖՐԱՆՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (61)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

— Պարո՛ն, դուք տարուած էք այդ ազջկան հրապոյրներով, բայց անոր էնք: Այդ ձեւով չէք կրնար արդիւնք արդարութեան գործադրութիւնը: Եթէ յդի էր, պէտք է ըսած ըլլար բժիշկին: Պարոննե՛ր, հիմա պէտք երթանք իր խցիկը. ժամը հինգին մօտ է:

Իրարու եւեւէ քալեցին նրբանցքներէն: Քոյր Վերոնիքան, լապտեր մը բռնած կը պտտէր անոնց թիւ 61 խցիկին առջեւ: Բացաւ դուռը: Լիան չարթնցաւ դեռ բանալիներուն ձայնէն: Պառկած էր երկաթեայ անկողինին մէջ, իր մերկ թեւը կուրծքին վրայ: Գթութեան Քոյրը վեր բռնեց լապտերը որուն աղօտ լոյսը տարածուեցաւ խուցին մէջ: Տնօրէնը յառաջացաւ դէպ ի անկողինը. բժիշկը, պատերազմական խորհուրդին անդամն ու տանապետը սպասեցին դրան քովը, խուցին մէջ ու դիտեցին: Փաստաբանը անդին դարձուց իր դէմքը ու նայեցաւ մուկի մը որ կը փախչէր մութին մէջ:

Տնօրէնը ծռեցաւ Լիանի անկողինին վրայ ու մատը դպցուց անոր ուսին:

— Տիկի՛ն

Լիան բացաւ աչքերը, նայեցաւ տնօրէնին, առանց վեր բարձրացնելու գլուխը. յետոյ աչքերը դարձուց դէպի Գթութեան Քոյրը: Լապտերին աղօտ լոյսին մէջէն տեսաւ չորս մարդիկը, որոնք կեցած էին դրան մօտ բարձրացաւ արմուկին վրայ: Մետաքսէ գիշերազգեստը որ ուսերէն վար կը սահէր, ցոյց տուաւ անոր մերկ կուրծքը. ոչ ոք նշմարեց սակայն բաց ի Քոյր Վերոնիքայէն որ նայեցաւ անոր ու փակեց աչքերը:

— Տիկի՛ն, նախագահը լուր ղրկեց երէկ գիշեր. հասած է ձեր ժամը, պէտք է հագուիք. քաջութի՛ւն:

Լիան մնաց նոյն դիրքին մէջ ու ապշած երեւոյթով մը նայեցաւ տնօրէնին. ի՛նչ ըսել կ'ուզէր. այդ խօսքերուն իմաստը փնտռեց անոր դէմքին վրայ. տնօրէնը կը դիտէր իր մերկութիւնը առանց տեսնելու զայն: Լիան նստաւ անկողինին մէջ. ծածկեց իր կուրծքը եւ ըսաւ.

— Ասիկա խաղ մըն է զիս վախցնելու համար:

— Ո՛չ, Տիկին. պէտք է ելլէք անմիջապէս.

Լիան նայուածքը պտտցուց խցիկին չորս կողմը:

Այդ վայրկեանին էր որ ծերունի փաստաբանը յառաջացաւ աղօտ լոյսին մէջէն ու դողդոջուն քայլերով մօտեցաւ անկողինին. ծունկի եկաւ, փակեց քանի մը բառեր, աղաչեց:

Միւսները լսեցին անոր կցկտուր խօսքերը — յղի էք, թոյլ տուէք որ քննեն ձեզ: Քոյր Վերոնիքան աչքերը գոցած էր տակաւին. լապտերին աղօտ լոյսը կը պլպլար անոր գողացող մատներուն վրայ. ձեռքին վրայ կը տեսնուէր ստուերը վարը կեցող մարդերուն. սարսափելի էր կեանքը, սարսափելի էր աշխարհը. բայց Գթութեան Քոյրը գաղափար չունէր դեռ չարիքին ահաւորութեան մասին. աւելի լաւ էր մեռնիլ, մտածեց ան:

— Ո՛չ, ո՛չ, յղի չեմ. պէտք չկայ այդ փախուստի միջոցին. ո՛չ. անօգուտ է քննել զիս. պիտի ելլեմ, պատասխանեց Լիան:

Ցնցուեցաւ դառնալով տնօրէնին, շարունակեց.

— Պիտի ելլեմ, եթէ ինծի առանձին ձգէք, պարոն. չեմ սպասեր ձեզ:

Տնօրէնը հասկցաւ որ չէին կրնար հեռանալ: Լիան ուսերը թօթուեց անհոգութեամբ:

— Ուրեմն անդին դարձէք, պարոններ, կրնամ հարկաւ առանձնանալ, մինչեւ որ առնէք իմ ձեռքէս այդ իրաւունքն ալ:

Հասկցա՞ւ թէ եկած էր իր վախճանը. մերժեց փաստաբանին թելադրութիւնը. ուրեմն պէտք չէր զգար այդ փախուստին: Այդ ձեւով չէ որ պիտի ուզէր խուսափիլ այս մարդերէն. Թերեւս կը հաւատար տակաւին որ չէին կրնար գնդակահարել զինքը Աստուած այս պաշտօնական արարողութիւններ իր խցիկին մէջ կամ փաստաբանին աղաչանքները խախտած էին իր հաւատքը առանց, սակայն, քանդելու զայն վերջնականօրէն:

Լիան քաշուեցաւ մութ անկիւն մը եւ սկսաւ պատրաստուիլ իր ճամբորդութեան դէպ ի Վէնսէն: Խցիկին անդին անկիւնը կեցած էին չորս մարդերը, իրենց կռնակը դարձուցած: Հակառակ իրենց կցկտուր խօսակցութիւններուն, անոնք կըցան լսել Լիանի եւ Քոյր Վերոնիքայի փափուքները:

— Բայց, Տիկի՛ն ..

Տնօրէնը եւեւ դարձաւ ու հարցուց թէ ինչ կը նշանակէր այդ բացագանչութիւնը: Լիանն էր որ պատասխանեց.

— Կրնա՞մ իմ ուզածիս պէս հագուիլ, պարո՛ն:

— Այո՛, Տիկին:

Լռութիւն: Քանի մը վայրկեան յետոյ Լիան յայտնեց որ պատրաստ էր: Հագած էր սամոյրէ վերարկուն, օձիքները վեր դարձուցած. գլխարկ չունէր: Բժիշկը դիտել տուաւ որ կրնար մսիլ:

— Ո՛չ այս վերարկուին մէջ, բայց Լիան ժպիտով մը, յետոյ, ի՛նչ տարբերութիւն կ'ընեն արդէն. գլխարկս չեմ կրնար դնել, յիմար բան կ'ըլլայ . .

Լիան յարդարած էր միայն իր մազերը. խնամուած երեւոյթ մը ունէր իր արտաքինը. հանդէսի մը կ'երթար կարծես:

Տնօրէնը բացաւ դուռը: Լապտերի աղօտ լոյսին մէջէն, անցան գլխաւորն նրբանցքները:

Արշալոյսը կը մօտենար հետզհետէ. ժամը վեցին լոյս պիտի ըլլար արդէն. Քնացող բանտարկեալներու խցիկներուն առջեւէն անցնելով, Թափօրը կաւ բակը ուր երեք ինքնաշարժներ սպասէին:

Տանապետը որ բացած էր առաջին ինքնաշարժին դռնակը, նշան ըրաւ Լիանին որ մտնէ կառքին մէջ եւ մնացուկ մը բռնեց անոր թեւէն օգնելու համար: Լիան բարկացաւ

— Մի՛ դպչիք ինծի. ոչ ոք պէտք դպչի ինծի:

Ու ձեռքը երկնցուց Քոյր Վերոնիքային որ մտցուց զինքը ինքնաշարժին մէջ: Ի՞նչ բանի մասին կը խորհէր դեռ իր այդ վիճակին մէջ. ինչո՞ւ ինքնավստահ չէր իր ձայնին

Ինքնաշարժը որուն մէջ տեղաւորուած էին նաեւ փաստաբանն ու [illegible] տին տնօրէնը, անցաւ բակէն դուրս [illegible]:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՃԱՄԲԱՅ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 18 ՄԱՐՏ 1933

18 Mars 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2140

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՂԹՆԵՑԻՆ, ԲԱՅՑ ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ ԵՆ

Հակառակ պատահական յաղթանակի մը շողշողուն կանչերուն, որ 1921էն ի վեր կ'արձագանգեն Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ, հանգիստ չեն Թուրքերը։

Իբրեւ սփոփանք չէ որ կ'արձանագրենք այս պարագան, այլ իբրեւ իրողութիւն մը բնական եւ անվրիպելի։

Մարտ 11ին, արտատպեր էինք Պոլսոյ քէմալական թերթի մը, «Միլլիյէթ»ի մէկ յօդուածը, որ կ'ամփոփէր հարիւրապետ Արմաթրանիկի մէկ բանախօսութիւնը։

(Այս այն մարդն է որ գրեց Քէմալի կեանքը, «Գօզ Քուրթ»ը — «Գորշ Գայլ», առանց մէկ հատիկ համակրական խօսք ուղղելու հայ ժողովուրդին հանդէպ։ Ընթերցողները անշուշտ կը յիշեն գիրքին խտացումը, որ երեւցաւ ՅԱՌԱՋի մէջ, 19 յօդուածներով)։

Ի՞նչ կ'ըսէր Արմաթրանիկ. —

1) Նեղուցները կը կազմեն քերանը սրուակի մը որ կը բաղկանայ ոչ միայն Սեւ ծովէն, այլ եւ այն բոլոր երկիրներէն որ Պուլկարիայէն կ'երկարին մինչեւ Կովկաս, նոյն իսկ Բագու եւ Կասպեան: Արդարեւ, ճամբայ մը կայ Վանէն Խափէնտէրուն, Պեսարապիայէն Սելանիկ եւ Ռուսիայէն Փ.Ասիա. բայց բոլոր այդ ճամբաները արտակարգօրէն դժուար են: Սրուակին իսկական ճամբան Նեղուցներու ճամբան է: Այդ սրուակը այսօր լեցուած է մեր ճանչցած հրավառ նիւթերուն ամէնէն վտանգաւորներովը:

2) Այսօր Թուրքերը կը հսկեն Նեղուցներուն վրայ: Նեղուցներու յանձնաժողովը կատակերգութիւն մըն է:

3) Սակայն Թուրքերը որ եւ է գաղափար չունին Նեղուցներու արժէքին վրայ: Երբ Աթէնքի եւ Սելանիկի նաւահանգիստները լեցուն են նաւերով, Պոլիսը պարապ է:

4) Թուրքերը վախ ունենալով մեծ ազգերէն, չեն համարձակիր Պոլիս գալ եւ իրականին մէջ ցամաքային պետութիւն մը դարձած են: Նեղուցները յանձնուած մըն են Թուրքիոյ համար:

5) Սրուակին մէջ եւ Նեղուցներու ետին գտնուած ազգերը աւելի պիտի մեծնան ու պիտի հարստանան: Ռուսիան — պոլշեւիկ կամ ազգայնական — ճամբայ պիտի ուզէ դէպ ի հարաւային տաք եւ հարուստ ծովը, եւ հողազուրկ թուրք պետութիւնը պահակ պիտի կենայ դրան առջեւ: Դուք կամ ձեր զաւակները պիտի որոշէք թէ դռնապանին պէ՞տք է օգնել որ դուռը գոցէ:

Այսօր՝ պիտի կարդաք նոյն թերթին խմբագրականը, ստորագրութեամբ Սըլէյլի երեսփոխան Մահմուտ պէյի, որ մասնագէտ մը կը համարուի արեւելեան գործերու։

«Միլլիյէթ»ի խմբագրականին հետ միասին, արտատպած ենք ուրիշ մօլեռանդ օրկանի մը, «Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրականը, որ նոյն անհանգստութիւնը կը մատնէ տարբեր ուղղութեամբ։

Յուժանմար Եունուս Նատին, պարզելով Ազգերու Դաշնակցութեան ապիկարութիւնը Ճափոնի հանդէպ, մէջտեղ կը դնէ ասիական դաշնակցութեան մը գաղափարը, իբրեւ փրկութեան միջոց բոլոր Ասիացիներուն։

— «Մայր. Արեւելքը թերեւս բաւարար չէ ճափոնի: Բայց, ամբողջ Ասիան (ոչ թէ Ռուսիան, ինչպէս տպուած է), բոլոր Ասիացիներուն բաւելու չափ մեծ երկրամաս մըն է: Ա՛լ կը բաւէ Եւրոպայի գաղթային իշխանապետութիւնը: Աշխարհի վարչութիւնը քիչ մըն ալ Ասիան առնելու է, ու պիտի առնէ»:

Եւ դեռ ուրիշ հարց մը, — ոչ այժմ լրագրական, բայց եւ այնպէս հոգեբանական։

Աթէնքի «Թահիտրոմոս» թերթը կը պահանջէ ընդարձակել Թուրքեւհելլէն համաձայնութեան սահմանը, եւ իրաւունք տալ որ ... Հելլէնները Թուրքիա գաղթեն.

— «Յունաստանի բնակչութիւնը շատ է, իսկ հողը քիչ: Թուրքիոյ բնակչութիւնն ալ քիչ, իսկ հողը շատ: Թուրքերը եթէ ընդունին այսպիսի առաջարկութիւն մը, լաւ: Հակառակ պարագային, մեծ աղէտներու պիտի ենթարկուին: Թէեւ ներկայ միջազգային դաշնագիրները անկարելի կը դարձնեն պատերազմ մը, բայց հեռաւոր ապագայի մը մէջ կարելի պիտի չըլլայ առաջքն առնել թուրքեւհելլէն պատերազմի մը»:

Թուրք թերթը, «Վաքըթ», արտատպելով այս յօդուածը, անշուշտ չէ մոռցած յոյն խմբագրին ... բերնին չափը տալու։

Եւ սակայն, «կը շարժի»։

Թուրքերէն երեք առաջնակարգ թերթերու խմբագրականներուն այս իրարանցումը, եւ մանաւանդ մէջտեղ դրուած խնդիրները կ'ապացուցանեն թէ՝ բան մը կայ որ արմատ չէ բռնած Թուրքիոյ մէջ, — վաղուան ապահովութիւնը։

Անբնական պիտի ըլլար՝ հակառակ պարագան։

Թուրքիան յաղթեց արիւն լափելով, եւ կռնակը տուած՝ կարմիր եւ դեղին աշխարհակալներուն։

Արդ, երկու կողմերն ալ, կարմիրն ու դեղինը, տակաւին չեն արտասանած իրենց վերջին խօսքը։

Իսկ բուն զոհերը, որոնց առաջին կարգին վրայ կը գտնուի հայ ժողովուրդը, իրենց սեփական ձեռքերով թաղած պիտի ըլլային իրենց դատը, եթէ համակերպէին ծանօթ զարհուրանքներուն եւ նոյնքան զարհուրելի անարդարութեան։

Խաղաղութիւն է, այո՛, տասը տարիէ ի վեր։

Բայց խաղաղութիւն մը՝ ծփուն ականներով, որոնք չեն մաքրուած տակաւին եւ չպիտի մաքրուին, քանի ամէն ժողովուրդ չէ տիրացած իր արդար իրաւունքին։ Իր հողին, ջուրին եւ ազատութեան.

Եւ ինչո՞ւ զարմանալ եթէ, այս կացութեան մէջ, ամէնէն աւելի անհանգիստ են անոնք որ յաղթանակի տիրացան արեան գետեր հոսեցնելով եւ աւարի տալով, ոչնչացնելով դարաւոր հարստութիւններ ու ստեղծագործութիւններ։ Մշակոյթ եւ տնտեսութիւն։

Արդա՞ր է որ Թուրքիան զգլխուի վաղուան անստուգութեան մղձաւանջին տակ։

Մինչդեռ, կրնար իր իսկ ձեռքով փարատել այդ մղձաւանջը, — ճանչնալով, հատուցանելով ուրիշին իրաւունքը։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Պ. Մաքտօնըլտ կ'առաջարկէ զգալապէս կրճատել բանակները

« ԵԹԷ ՁԱԽՈՂԻՆՔ, ԱՂԷՏԻ ՄԸ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻ »

Անգլիոյ վարչապետը մարտ 16ին զինաթափութեան խորհրդաժողովին հաղորդեց իր ծրագիրը, որ շօշափելի քայլ մը պիտի ըլլայ դէպ ի սպառազինութեանց կրճատում, եթէ ընդունուի։

Ծրագիրը կը բաղկանայ 95 էջէ եւ բաժնուած է հինգ մասերու։

Ա. մասը հիմնուած է Փարիզի դաշինքին վրայ, զոր ստորագրած են բոլորը։

Համաձայն Պ. Մաքտօնըլտի ծրագրին, եթէ դաշինքը խզուի կամ խզուելու վտանգ տեսնուի, խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի շահակիցներուն միջեւ, երբ մեծ պետութեանց ու նուազն հինգը պահանջեն։ Այս խորհրդաժողովին եզրակացութիւնները՝ պատասխանատուի որոշման մասին՝ պէտք է վաւերացուին բոլոր մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներուն եւ մասնակցող միւս կառավարութեանց մեծամասնութեան կողմէ։

Բ. մասը բոլոր երկիրներու զինեալ ուժերը կը վերածէ համեմատական չափի մը, իբրեւ երկրապահ բանակ եւ զինուորութեան շրջանը կ'իջեցնէ 8 ամսուան։ Այս հիման վրայ, կ'առաջարկէ հետեւեալ համեմատութիւնը. —

ԵՐԿԻՐՆԵՐ	Ցամ. ուժ. Երկրին մէջ	Դրսի ուժն ալ հաշուելով
Գերմանիա	200,000	200,000
Պելժիա	60,000	75,000
Պուլկարիա	60,000	60,000
Սպանիա	120,000	170,000
Ֆրանսա	200,000	400,000
Յունաստան	60,000	60,000
Հունգարիա	60,000	60,000
Իտալիա	200,000	250,000
Հոլանտա	25,000	75,000
Լեհաստան	200,000	200,000
Փորթուկալ	50,000	60,000
Ռումանիա	150,000	150,000
Չեխոսլովաքիա	100,000	100,000
Խ. Միութիւն	500,000	500,000
Եուկոսլավիա	100,000	100,000

Օդային ուժ	Օդանաւ
Պելժիա	150
Չինաստան	100
Չեխոսլովաքիա	200
Տանըմարքա	50
Էսթոնիա	50
Ֆինլանտա	25
Ֆրանսա	500
Յունաստան	75
Իտալիա	500
Ճափոն	500
Լեթոնիա	50
Լիթուանիա	50
Հոլանտա	150
Նորվեկիա	75
Լեհաստան	200
Փորթուկալ	25
Ռումանիա	150
Սիամ	75
Սպանիա	200
Շուէտ	75
Զուիցերիա	75
Թուրքիա	100
Խորհրդ. Միութիւն	500
Անգլիա	500
Մ. Նահանգներ	500
Եուկոսլավիա	200

Ոչ մէկ օդանաւ, բաց ի անոնցմէ որ յատկացուած են զինուորներու փոխադրութեան, երեք թոնէն աւելի ծանրութիւն չպիտի ունենայ (առանց բեռի)։

Ծրագիրը կ'առաջարկէ նաեւ նըւազագոյն չափին վերածել ցամաքային եւ ծովային թնդանօթները։ Հրասայլերու առաւելագոյն չափ որոշուած է 16 թոն։ Բոլոր արգիլուած նիւթերը պէտք է ոչնչացուին որոշ ժամանակամիջոցի մը մէջ։

Գալով ծովային սպառազինութեանց, ծրագիրը կ'առաջարկէ ընդլայնել Լոնտոնի պայմանագիրը, որպէս զի Ֆրանսան եւ Իտալիան ալ ստորագրեն եւ կարելի ըլլայ կայուն վիճակի մը վերածել միւս պետութեանց նաւային ուժը, մինչեւ ծովային նոր խորհրդաժողովին գումարումը (1935)։

Ծրագիրը կ'արգիլէ օդային ռմբակոծումը, բաց ի ոստիկանական պէտքերէ՝ հեռաւոր շրջաններու մէջ։

Գ. մասը կը շօշափէ փոխադարձաբար տեղեկութիւններ հաղորդելու խնդիրը, որ պիտի քննուի առանձին։

Դ. մասով կ'արգիլուին քիմիական, հրձիգ եւ մանրէական պատերազմները, արդէն իսկ ընդունուած հիմերու վրայ։

Ե. մասը կը պարունակէ զանազան տրամադրութիւններ՝ յառաջիկայ խորհրդաժողովի, մնայուն հակակշռի եւն. մասին։

Պայմանագիրը պատրաստուած է հինգ տարուան շրջանի մը համար, բաց ի նաւային սպառազինութեանց վերաբերեալ մասէն, որ պիտի վերաքննուի նոր խորհրդաժողովէն յետոյ։

⁂ Պ. Մաքտօնըլտ իր նախագիծը ներկայացնելէ առաջ, ազդու ճառ մը խօսեցաւ, շեշտելով թէ առաջին անգամ է որ միջազգային համագումար մը կը շօշափէ այսքան հիմնական խնդիրներ՝ աշխարհի խաղաղութեան համար։ « Համագումարին առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ դէմ դիմաց նայիլ իրականութեան։ Եթէ այդպէս ընէ, անպատճառ կը յանգի արդիւնքի մը »։

Մասնաւորապէս խօսքը ուղղելով Գերմանիոյ, Պ. Մաքտօնըլտ յայտարարեց թէ եթէ Գերմանիա սահմանափակուի միայն պահանջելով եւ ընդունելով, սխալ ըմբռնած կ'ըլլայ դէպքերը եւ իր շահերը։ Խաղաղութեան պէտք է նըպաստել երկու կողմէն ալ։ Զինաթափ եղած ժողովուրդները արդարութիւն եւ ապահովութիւն կ'ուզեն. զինեալ ազգերը պէտք է նկատի առնեն այս զգացումները։ Անօգուտ է ո՛ր եւ է ձեռնարկ, եթէ երկու կողմէն ալ ջանքեր չթափուին։

Անգլիոյ վարչապետը երկարօրէն ծանրացաւ հինգ պետութեանց 1932 դեկտեմբեր 11ի յայտարարութեան վրայ, որ կ'ընդունի իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքը։ Կարդալով յայտարարութիւնը, շեշտեց թէ հաւասարութիւնը սերտ առնչութիւն ունի ապահովութեան հետ եւ թէ պէտք է իրագործուի աստիճանաբար։ « Վերաքննութիւն, այո, բայց ոչ ուժին ծայրով »։

Պէտք է որ խաղաղութեան խնդիրները լուծուին. բայց յառաջդիմութիւն չպիտի ըլլայ հաւասարութեան ճամբուն վրայ, այնչափ ատեն որ վստահութիւնը չվերահաստատուի ժողովուրդներու միջեւ »։

Պ. Մաքտօնըլտ յիշելով թէ կարգ մը պետութիւններ կը թելադրեն յետաձգել խորհրդաժողովը, դիտել տուաւ թէ այդպիսի բան մը ձախողում պիտի նշանակէ։ Ետքոյ, յայտարարեց թէ ոչ մէկ պետութիւն գոհ պիտի մնայ իր ծրագրէն, թէ իր խօսակցութեանց ընթացքին հաստատեց որ մեծ անհամաձայնութիւններ կը տիրեն կարգ մը պետութեանց միջեւ. բայց, ինչ չի կրնանցներ ամէն յոյս։

— « Այնպէս որ, եթէ մերժէք, դո՛ւք ձախողեցուցած պիտի ըլլաք խորհրդաժողովը. կ[illegible] ձախողումն ալ [illegible] դէպ [illegible] Աներեւոյթ [illegible] ունենք այդ աղէտին ստուգութիւնը։ Ինծի համար, զինաթափութիւնը արժէք ունի որովհետեւ համարժէք է խաղաղութեան։ Խորհրդաժողովին ձախողումը պիտի ըլլայ յաղթանակը չարիքի ուժերուն։ Դուք այստեղ հաւաքուած էք կանխելու համար այդպիսի դէպքեր. Եթէ խորհրդաժողովը յաջողի, մեր զաւակները պիտի մոռնան մեր կրած բոլոր դժուարութիւնները եւ ուրիշ բանի վրայ չպիտի մտածեն եթէ ոչ 1933ի զինաթափութեան փառքին վրայ »։

Ինչ կ'ըսեն միւս պետութիւնները

Անգլիոյ վարչապետէն յետոյ, խօր լռութեան մէջ խօսք առաւ Ֆրանսայի վարչապետը, որ յայտարարեց.

— « Վստահ ենք թէ Պ. Մաքտօնըլտի ազնիւ եւ վեհոգի խօսքերը պիտի թնդան ամբողջ աշխարհի մէջ եւ պիտի վերականդանացնեն մարած վստահութիւնը, ապահովելով յաջողութիւնը խորհրդաժողովին որ կը գտնուի տագնապալի շրջանի մը մէջ։ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը մեծ շահագրգռութեամբ լսեց բրիտանական ծրագրին գլխաւոր գիծերը. ... կարեւոր է որ կ'ուզենք ուսումնասիրել ամենամեծ հոգածութեամբ եւ համակրութեամբ։ Մենք մեծ գոհունակութեամբ անոր մէջ կը գտնենք գլխաւոր սկզբունքները զորս պարզած էր բարեկամս՝ Պ. Փոլ Պոնքուր։ Պարտք կը սեպեմ յայտարարել յստակօրէն՝ թէ Ֆրանսա խորապէս կապուած կը մնայ ո՛ր եւ է ուղղամիտ եւ անկեղծ ջանքի որ կը ձգտի ապահովել միջազգային խաղաղութիւնը եւ աստիճանական զինաթափութիւնը, միաժամանակ եւ իրական հակակշռի տակ։ Այս էրգին յաջողութիւնը կախում ունի միջազգային մթնոլորտին խաղաղացումէն։ Ուստի, մեր ուրախութիւնը կը յայտնենք այն խօսակցութեանց առթիւ որ տեղի պիտի ունենան Հռոմի մէջ։ Այդ մտածումով, Ֆրանսական պատուիրակութիւնը իր անկեղծ եւ սիրալիր մաղթանքները կ'ուղղէ Պ. Մաքտօնըլտի »։

Ետքոյ խօսեցաւ ամերիկեան պատուիրակը, որ առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, յոյս յայտնեց թէ բրիտանական ծրագիրը պիտի ընդունուի միաձայնութեամբ։

Գերմանական պատուիրակը, Պ. Նատոլնի, Ֆրանսերէն ճառով մը յայտնեց թէ բրիտանական ծրագիրը « միակ գործնական միջոցն է անելէն դուրս գալու։ Խորհրդաժողովին մէկ նոր փուլն է այս։ Յուսանք թէ վերջինը պիտի ըլլայ»։ Վերապահելով հանդերձ իր դիրքը՝ մինչեւ ծրագրին մանրամասն ուսումնասիրութիւնը, Պ. Նատոլնի յոյս յայտնեց թէ Պ. Մաքտօնըլտի բացատրութիւնները պիտի ընդունուին բոլոր անոնց կողմէ որ պատասխանատու են աշխարհի խաղաղութեան։

Իտալական պատուիրակն ալ միանալով նախորդ պատուիրակներու համակրական խօսքերուն, յայտնեց թէ բարեխղճութեամբ պիտի ուսումնասիրեն ծրագիրը։

Պ. Մաքտօնըլտ Հռոմ հասած է արդէն, արտաքին նախարարին հետ։ Իր ծրագիրը վիճաբանութեան պիտի ենթարկուի յառաջիկայ հինգշաբթի։

Բացառիկ օրէնքներ Խ. Միութեան մէջ

Պիտի վճռեն ու գործադրեն առանց դատի

Խորհրդային Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն մարտ 15ին հրատարակեց նոր հրամանագիր մը, որով ամբողջ երկիրը կը դրուի բացառիկ օրէնքի տակ, սովորական դատարանները զրկելով իրենց իրաւասութիւններէն եւ լայն լիազօրութիւններ տալով Քաղաքական Բաժնին (Չեկա)։ Այս վերջինը իրաւունք ունի վճիռներ, մինչեւ իսկ մահապատիժ սահմանելու առանց երկարաբանելու դատավարութեան։

Մինչեւ անցեալ դեկտեմբերին, Չեկան այդպիսի լիազօրութիւններ ունէր միայն հակայեղափոխականներուն, լրտեսներուն եւ աւազակներուն դէմ, համաձայն խորհրդային սահմանադրութեան 16րդ յօդուածին։ Ետքոյ իշխանութիւնը ընդլայնեց այդ լիազօրութիւնները, ամբողջովին Չեկայի տրամադրութեան տակ դնելով ոստիկանութիւնը։ Նոր յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ անհրաժեշտ դարձած է իրաւասութեան նոր ընդլայնում, նկատի առնելով հաստատուած անհաւատարմութիւնը պետական պաշտօնեաներու, որոնք վերջերս աւելի յաճախ կը միանան խափանարարներու կազմակերպուած խումբերուն, քանդելու համար խորհրդային կարգ ու սարքը՝ շեղումներով, զողութեամբ, պայթումներով, մեքենաներու եւ գործարանական կազմածներու քանդումներով եւ նման արարքներով։

Այսուհետեւ, այն պաշտօնեաները որ այդպիսի արարքներ կը գործեն կամ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք չեն առներ անոնց դէմ, չեն կրնար վայելել պաշտպանութիւնը խորհրդային սովորական օրէնքներուն կամ դատավարութեան, այլ պէտք է տեղն ու տեղը դատուին Չեկայի խորհուրդին կողմէ, որ հրաման առած է «ամէնէն տեւական պատիժ տնօրինելու մասնաւոր խստութեամբ»։ Վերաքննութեան իրաւունք չկայ այս տնօրինութեանց դէմ, եւ մահավճիռները որ գաղտնի կը տրուին, ընդհանրապէս կը գործադրուին քանի մը ժամուան մէջ։ Ձերբակալուած ճարտարագէտները ալ ենթակայ են այս հրամանագրին։

Վերջին եռագիրներու համաձայն, ձերբակալութիւնները կը շարունակուին ամէն կողմ։ Չեկան վճռած է անողոքաբար աւլել – մաքրել։ Խորհրդային մամուլը միաձայնութեամբ կը գնահատէ նոր կարգադրութիւնը, անշուշտ կառավարութեան հրահանգով։ Կասկած չկայ թէ այս ձերբակալութիւնները մաս կը կազմեն Մոսկուայի քաղաքական եւ տնտեսական նոր քաղաքականութեան։ Մամուլը կ'ըսէ թէ ելեկտրական «դաւադրութիւնը» (որուն համար ձերբակալուած են անգլիացի ճարտարագէտներ ալ), սերտ կապ ունի հողագործական խափանարարներուն հետ, որ պատճառ եղաւ 35 պետական պաշտօնեաներու գնդակահարման, առանց դատաստանի։ Եթէ հաւատանք խորհրդային մամուլին, վիթխարի դաւադրութիւն մը կազմակերպուած է, մասնակցութեամբ խորհրդային պաշտօնեաներու եւ համայնավար հաւատացեալներու, քար ու քանդ ընելու համար ամբողջ խորհրդային շէնքը։

Անգլիա դեռ պատասխանի կը սպասէ

Անգլիական կառավարութիւնը տակաւին որոշ պատասխան ստացած չէ, չորս ճարտարագէտներու ձերբակալութեան առթիւ տուած ծանուցագրին։ Անգլ. ընկերութեան բուն վարիչը, 19 ժամ անընդհատ հարցաքննուեցաւ, արձակուելէ առաջ, իսկ ընկերը՝ տասը ժամ անընդհատ։ Միւս չորսը տակաւին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅՆ ԵՂԱՆԱԿԻՆ, ԵՐԲ ԿԸ ՀԱՄՆԻՆ ՆՈՒՇԵՐԸ...

Կանո՞ւխ կ՚արթննայ նշենին, ծմրան եղանակին, մշուշներու մէջէն։ Ահա թէ ինչո՛ւ Երբայեցիները արթուն կը կոչեն նշենին։

Նուշ մըն ալ կայ, որ կը հասուննայ կրախներու կոկորդին մէջ, դարձեալ նոյն եղանակին, մառախուղի օրերուն։

Աւշային կազմ ունին անոնք, կաթնոտ մարթ ու մսոտ մարմին։ Անոնց ամէնէն խոցելի տեղն է կոկորդը, հոն ուր նշիկներ կան։ Մառախուղի օրերուն, մանրէն կ՚երթայ կը թառի աւշային այդ պտուղին վրայ, որ կը մեծնայ, կը կարմրի, կը հասուննայ։ Եւ ահա յանկարծ երախան փաան պէս կը ուռչնայ, բոցեր կը թափին դէմքէն։ Սիրտը արագ արագ կը բաբախէ։ Տղան ցօղունի մը պէս կը ծռի, կը պառկի։ Տենդ ունի։ Կը մրմռէ ուսեր։ Դժուարութեամբ կը շնչէ, քիթը գոց՝ բերնէն միայն շունչ կ՚առնէ. Կոկորդը կը ցաւի, եւ բերանը կը չորնայ։ Քանի մը օր տեւելէ յետոյ, կը մարի ջերմութիւնը, տղան կը մոռնայ ամէն բան։ Սակայն երբ մառախուղ կ՚իջնէ ու տղան պաղ կ՚առնէ, կը վերսկսի նոյն պատմութիւնը։ Քանի մը անգամ եւս, եւ ահա տղան, այս անգամ, հիւանդ կ՚իյնայ թոքային բարդութեամբ։ Աւշայինները, անոնք որ նշիկներ ունին իրենց կոկորդին մէջ, ենթակայ են թոքային բարդութիւններու եւ հիւծախտի վարակման. Շատ են աւշայինները հայ գաղթականներու մէջ, յաճախ հետեւանք գէշ սնունդառութեան։

Եւ գաղթականներու խրճիթներն է միշտ, որ Հայ մայր, լեզապատառ, բժիշկի կը վազեն, մառախուղի օրերուն, երբ կը հասնին նշիկները։

×

Փարիզի հարաւային պարիսպներուն տակ։

Փայտաշէն խրճիթներ, որ կը կորսուին մայառուտի մը մէջ, եղինամինիրու եւ բարձրացողուն մոլեխնդի թաւուտի մը ետեւ։ Բազեղի ատենկերը, կաւի պէս փխրուն, կը փառին ցանկապատերուն վրայ։ Պառաւ խրճիթներուն տառատանը, — տանիքին վրայ կուպրը ճաթած, պատերուն վրայ ցեխը թափած, — կը դողայ հովին դէմ, մսոտ ու քնաթաթախ։ Առտուան ցօղը, սառանային աչքին պէս, կը հոկէ ու կը յամենայ դրան առջեւ մինչեւ երեկոյ։ Մուրացիկ ծառեր կան այնտեղ, որ իրենց ճիւղերը կ՚երկարեն ցանկապատէն դուրս, բայց ճիւղեր ալ կը զգեն պարելու խրճիթներու պատուհանին, անոնք նետուած պատերուն վրայ։ Եւ, թաց խոտերու գրգռութեանը արդէն իսկ խռնոււ խրճիթը կը թրջուի, ջուր կը ծծէ ամէն օր։

Այդ խրճիթներուն մէջ կ՚ապրին բազմաթիւ երախաներ։

Հայ գաղթականներ են անոնք։

Անոնցմէ պակաս խոնաւութեան դէմ անպաշտպան, երախաները իրարու կը պլլուին ու կը պառկին գիշերը, քիթ քթի տալով, իրարմէ շունչ գողնալով։ Ամէն ձմեռ, անոնք հիւանդ կ՚իյնան ու փոխն ի փոխ անկողին կը մտնեն։

Անոնց տանիքին վրայ ծառերուն ճիւղերը ցօղ կը գլորեն, ցօղ ցօղի կը պարնեն, ցաղաշար կը հիւսեն, մինչեւ որ ճեղքէ մը յաջողին ներս թափել երկինքի ջուրը։

Ու խոնաւ սենեակին մէջ, ուժակորոյս, անարիւն, դունաթափ, տկարակազմ, երբեք լաւ չկշտացած երախաները, որ նշիկներ ունին անպայման, չարունակ կը հիւանդանան, տենդ կ՚անցընեն։ Անոնք նախընծաներն են հիւծախտին

×

Իրիկուն մը կանչեր էին ինծի այդ խրճիթներէն մին։ Մշուշ մը աւելի եւս թանձրացուցեր էր գիշերուան մթութիւնը, այնպէս որ ելեկտրական լուսամփոփներէն կը կարմրէր օդը շուրջանակի։ Երբ հասայ գաղթականի խրճիթներու այդ շարքին, եռեւս դարձայ պահ մը, — Փարիզի լոյսերը նորէն պարպէց կ՚ին կարմիր ոսկի ալիքներով բնանուար, բայց որքա՛ն խեղճ կ՚ին այդ գիշեր։ Թաց ցանկապատին դուռը հրեցի բացի, մօտեցայ խրճիթին, կանչեցի, — ոչ ոք։ Մարխափելով բացի մուտքի դուռն ալ։ Սենեակին անկիւնը աւերակ վառարան մը, որ բաւական ջերմութիւն կ՚արձակէր։ Միւս անկիւնը անկողին մը, ուր կը քնանար պատանի մը, 12 տարեկան։ Արթնցուցի։

— Հիւա՞նդ ես։
— Հա։
— Մինա՞կ ես։
— Հա։
— Ո՞ւր է մայրդ։

— Հիւանդանոցն է։
— Հայրի՞կդ։
— Փախած է տունէն։ Անոր խելքը կ՚երթայ – կուգայ բան մըն է։

Բայց ահա պատմութիւնը այս ընտանիքին

Հինգ զաւակներ, հինգն ալ մանչ։ Մեծը 18 տարեկան։ Հայրը դառնարկոտ մը, խելքէ պակաս

— Մայրս կը կռուէր հետը ամէն օր եւ կ՚ըսէր. « Ես քու հախէդ լաւ կուգամ սա՛ տղոցս կը մեղքնամ »։

Աշխատելու թուղթ չունի։ Արդէն յօժար չէ աշխատելու։ Սրճարաններէն դուրս չելլեր, օրերով տուն չի գար, յանկարծ գիշեր մը կը վերադառնայ, յաջորդ առտու նորէն կը կորսուի։ Երբեմն ցերեկին տուն կը հանդիպի, ծակ ու ծուկ կը խուզարկէ, կտոր մը հաց կը վերցնէ, կը մեկնի

Մայրը քաջ կին մըն է, աշխատասէր եւ աշխատաւոր։ Կ՚աշխատի նաեւ մեծ տղան։ Միասնով Փրանսական դրամ կ՚երթան։

Քանի մը օր առաջ մայրը, ծանր հիւանդ, կը փոխադրեն հիւանդանոց։ Տղաքը կը շարունակեն գործի երթալ Իրիկունները անոնց մեծ եղբայրն է, որ կը հոգայ եւ կը խնամէ։ Բայց ահա կը հիւանդանայ փոքրն ալ, 6 տարեկան։ Հեռաւոր ազգական մը իր տունը կը փոխադրէ զայն։ Միւս փոքրերն ալ ցերեկները այդ ազգականին մօտ կ՚անցընեն, իսկ իրիկունները մեծ եղբայրը, երբ կը վերադառնայ գործէն, հեծելանիւով կ՚երթայ՝ տուն բերելու։ Երկու օր է, որ հիւանդ է այս միւս փոքրն ալ։ Ազգականը, որ նոյնպէս խրճիթ մը կը բնակի, տեղ չունի փոխադրելու համար այս ալ։ Եւ հիւանդը կը պառկի անկողնին մէջ մինակը։ Առաւօտուն մեծ եղբայրը կը մեկնի, ազգականը կուգայ հիւանդին ուտելիքը կը պատրաստէ եւ միւս փոքրիկները կ՚առնէ կը տանի։ Իրիկունը մեծ եղբայրը, գործէն վերադարձին, չհանգչած, կ՚երթայ կը բերէ միւս եղբայրները։

Հիւանդը մանրամասն կը պատմէր ինծի այս բոլորը, բայց դեռ չէր վերադարձած մեծ եղբայրը։

Կը քննեմ, նշիկներու տենդ ունի։

Դեղերը կը գրեմ, յանձնարարութիւններ կ՚ընեմ եւ կը պատրաստուիմ մեկնելու։

Կը խնդրէ, որ չմեկնիմ, մինչեւ եղբայրը վերադարձը։

Կը համաձայնիմ։ Եւ որպէս զի չձանձրանամ սպասելով, ինծի պատմութիւններ կ՚ընէ։ Կը նկարագրէ գերեզմանին մօտիկ փողոց մը, ուր հիւանդներ կան, մարթը կը թափի անոնց վրայէն, աղտոտ թարախով մը ծեփուած է անոնց մարմինը, փոխելու կուգայ, — եթէ երթաս անոնց մօտ, կը թռչիս, շատ դրամ կը վաստկիս։

Ինք ալ գիտէ դրամ վաստկիլ։ Հինգշաբթի կէսօրէն վերջ, ամէն շաբթու մէջ, խանութ մը կ՚երթայ աշկերտութիւն ընելու։ Անգամ մը ամբողջ շաբաթ մը աշխատեր է, եւ 5 ֆրանք վաստկեր է։ Մայրը կ՚ըսէ իրեն, որ գալ տարի ալ դպրոց չպիտի երթէ։ Պիտի երթայ վարպետին մօտ, եւ շատ դրամ պիտի բերէ իր մայրիկին։

Կը պատուիրեմ, որ շատ չխօսի, — տաքութիւն ունի, կոկորդը բորբոքած է։ Մտիկ ընող ո՞վ։ Ցանկարծ պատուհանէն կը տեսնէ, որ պարտէզին մէջ տակաւին փռուած կը մնան ճերմակեղէնները։ Ազգականուհին լուացեր է առտուն, եւ ըսեր որ եղբայրը ժողվէ իրիկունը վերադարձին։ Բայց ուշացաւ եղբայրը, — երթամ ժողվեմ ճերմակեղէնները, գիշերը կը թրջին կամ մէկը կը գողնայ։ Եւ դուրս կը ցատկէ անկողնէն։

— Ելէ՛ք, պառկէ՛ տեղդ ...

Կը համոզեմ վերջապէս, որ տեղը պառկի, — բոպիկ, մերկ, այդ տաքութեան մէջ երբ պարտէզ ելլես, կը ծանրանաս վիճակդ եւ կը մեռնիս։

Կը մտնէ անկողին եւ այս անգամ կը սկսի պատմել դպրոցին մէջ ըրած չարութիւնները։ Շատ կը սիրէ կարդալ, բարձր ձայնով կարդալ, կամ արտասանել։ Բնաւ չի սիրեր գրելը։ Գրաւարժութեան ուսուցիչը միշտ զերօ կը դնէ, — այդ հաւկիթները պիտի հաւաքէ, օր մը գլխուն վրայ պիտի կոտրէ, երդում ըրած է այդ մասին։ Իրեն աջակից ընկեր մըն ալ ունի, ամո՛ն որ կռուած է հետը, — որովհետեւ տաք ջուր թափեր է իր ձեռքին վրայ։ Թող սպասէ քիչ մը, ինչե՜ր պիտի ընէ։

Ուրկէ՞ նկաք Փարիզ, կը հարցնեմ։

Պոլիսէն։ Հայրը կը յիշէ։ Իր գիտցածը այն է, որ չոգենաւ նստելու՝ Փարիզ գալու համար, քանի մը շաբաթ կը պառկին տանի մը պատերուն տակ։ Իրիկուն մը, անձրեւէ մը վերջ, այդ տանը առջեւ, տղաք կը գային եւ առուակի մը մէջ կ՚իյնայ, կղակը առուին եզերքին կը զարնուի, լեզուն դուրս հանած ըլլալով՝ կը խածնէ լեզուն։ Քիչ մնաց փրթէր։ Մայրը կը վազէ, շաքարով – ձէթով դեղ մը կը շինէ, լեզուն կը փակցնէ։

Բոլոր այս պատմութիւնները Փրանսերէն։ Լեզուանի, հրաշալի պատմող, ժիր պատանի մը։ Հողն իսկ չէ հիւանդութիւնը

Կը հարցնեմ, — քանի՞ անգամ է, որ այսպէս կը հիւանդանաս։ Օ՜, չի հաշուուիր, ամէն ամիս, կամ ամէն շաբաթ։ Երեք – չորս օրէն կ՚անցնի։

Միամիտ տղայ, դեռ կը դիմանայ։ Օր մըն ալ, սակայն, իր ուժերէն վեր պիտի ըլլայ արհամարհել հիւանդութիւնը, որ հասունցնելով նշիկները, խցելով կոկորդը, պիտի տկարացնէ նաեւ թոքերը։

Ուշ է արդէն։ Չվերադարձաւ տակաւին եղբայրը։ Ցտեսութեան կը մեկնիմ, կրկնելով յանձնարարութիւնները։

×

Թաց մթութեան մէջէն, աչքերս յառած Փարիզի լոյսի պարտէզին, կը յառաջանամ մտածկոտ։

Հասո՞ւն են նշիկները։ Արիւնաքամ ժողովուրդի մը զաւակներն են, որ, վտանգին անգիտակ, կը ծիծաղին դեռ տենդին դէմ։ Քանի՛ քանի՛ թշնամիներ արծուի քամեցին այս հին ժողովուրդէն։ Ու հիմա նոր անունով թշնամիներ են, նշիկներ կը հասունցնեն ուժասպառ անոր մարմնին մէջ։

Եթէ դիմանան տղաք, պիտի չուզե՞ն վերջը լուծել այդ թշուառութեան, հրաժարելով մեր անցեալէն։

Ի՞նչքան տխուր մտածումներ կ՚անցնին թէշկին մտքէն նշիկներու ծաղկման այս եղանակին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՇՏ ՄՏԱԾՈՂ ՎԱՂՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ. — Անցեալ օր գրած էինք թէ հարիւրապետ Արմսթրոնկ, « Գօզ Ռուրք »ի (Մ. Քէմալ)՝ հեղինակը, բանախօսութեան մը մէջ խախտուած է Թուրքիոյ տիրապետութիւնը Նեղուցներու վրայ։

« Միլլիէթ », որ կառնած էր այս առթիւ, նոր խմբագրականի մը մէջ կ՚ըսէ (8 մարտ).

— Հանրապետական Թուրքիա, 10 տարուան ընթացքին անուրանալի է որ մեծ գործեր դրուխ հանեց։ Այս ճշմարտութիւնը տեսնելու համար երկար քննութիւններու պէտք չկայ։ Այս մասին գաղափար մը կազմելու համար կը բաւէ մեր թշնամիներու խօսքերը լսել ու կարդալ։

Տարակոյս չկայ որ ոչ մէկ ազգ ինքզինքը կրնայ սիրցնել բոլորին։ Անձ մը, գաղափար մը կամ ազգ մը սիրողներ եւ չսիրողներ կը գտնուին. կը բաւէ միայն որ այդ համակրանքը կամ հակակրանքը խղճմտօրէն հրապարակ դրուի։ Խօսքով եւ գործով Թուրքիոյ դէմ թշնամութիւնը իրենց նկարագրին ունեցողներ չեն կրնար մեր անկեղծ բարեկամները դառնալ։ Այդ կարգէն ըլլալով, Թուրքիոյ եւ Թուրքիոյ մեծ վարիչներուն հանդէպ սխեղծ եւ աղտոտ հրատարակութիւններով հարիւրապետ Արմսթրոնկ ցոյց կուտայ որ անխիղճ մէկն է։

Այս մարդը իր վերջին բանախօսութիւնով դարձեալ կը յարձակի Թուրքիոյ եւ անոր մեծ վարիչներուն վրայ եւ կը փորձէ ցեխ արձակել մեր քաղաքական եւ տնտեսական քաղաքականութեան վրայ։ Արմսթրոնկը կատղեցնող ամենամեծ խնդիրը, Նեղուցներու Թուրքիոյ ձեռքը գտնուիլն է։ Անիկա դեռ չէ կրցած մարսել տասը տարի առաջ Լօզանի մէջ աղքայնական Թուրքիոյ ձեռք բերած յաղթանակը։ Անոր համոզումին համաձայն, Թուրքիա Նեղուցները ուրիշին հաշւոյն չէ որ կը հսկէ, այլ զինուորական եւ ազգային նպատակներու համար զանոնք կը պաշտպանէ.

«Աշխարհի հաշտութիւնները բաժնուելու պարագային Նեղուցները ամենամեծ ճամբաներէն մէկը կը կազմեն։ Մինչդեռ Թուրքիա, Նեղուցներուն արժէքին եւ հաշտութեան մասին գոյն գաղափար իսկ չունի», ըսաւ Արմսթրոնկ։ Կ՚արժէ որ յիշեցնենք թէ՝ երբ Թուրքերը չխառնվէին Նեղուցներու արժէքին եւ անոր հարցերուն, հապա ինչո՞ւ սուրբ հողատարար հաշւով իրենց դաւաճաններուն առինը հոն թափելու պէտք ունեցան

Մի՞թէ մեր ազգային պայքարին, ազգային ուխտին կէտ նպատակներէն մէկն ալ Նեղուցներու ազատագրութիւնը չէ՞ր. Ընդհ. պատերազմի բանակցին ինչպէս որ Համաձայնականներու ցամաքային եւ ծովային ուժերու դժոխային կրակին կուրծք տուող Թուրք քաջերուն, նմանապէս եւ ազգայնականթուրքիոյ դլուխը մինւսին Մեծ Վարիչը կը գտնուի, ի՞նչու կը մոռցուի այս պարագան։

Հարիւրապետ Արմսթրոնկ կ՚ըսէ թէ միջազգային ուխ մըն է Նեղուցները Թուրքիոյ թողուլը, որ միլիոնաւոր մարդոց բարօրութիւն կրնան պարզել։ Միայն չկրցառոխ թէ՝ Նեղուցները մեր ձեռքը գտնուելէն որո՞նք վնաս կրած են, եւ մանաւանդ լաւ կ՚անցնի այն կէտի մասին թէ՝ երբ Նեղուցները ուրիշին ձեռքը գտնուէին ինչպէս միլիոնաւոր ժողովուրդներու միջեւ պիտի բաշխուէին անոնցմէ ստացուելիք շահութաբերութիւնները

« Անգարա նստողները Պոլիս գաւառներու բոյն կը նկատեն, որովհետեւ Սուլթանները հոն կը գտնուէին։ Պոլիս գալ չեն փափաքիր որովհետեւ մեծ ակրութիւններէ կը վախնան։ Թուրքիա իրականութեան մէջ ցամաքային պետութեան մը վիճակը ստացած է»։

Հարիւրապետին այս խօսքերն ալ դաւաճանական գրպարտութիւն մըն են։ Հայրենակիցները իրարու դէմ գրգռել, Պոլսոյ եւ Անատոլուի միջեւ համերաշխութիւնը խանգարել փորձելը հին ժամանակներու յատուկ գրգռիչ քաղաքականութիւն մըն էր։ Հանրապետական Թուրքիոյ հայրենակիցները գաղափարի եւ մակարդակի տեսակէտով այդ շրջաններէն այնքան հեռու են այժմ որ, նոյնանման գրգռիչ փորձերը այլեւս ծիծաղելի կը դառնան։ Պոլիսը ամէնէն լաւ ըմբռնած է թէ՝ ինչ ուժ ստացաւ այս պետութիւնը Անգարա հաստատուելով։

Այս մարդը իր յարձակումներուն մէջ միայն տնտեսական գետնի վրայ չի մնար, այլեւ Թուրքիոյ ճարտարարուեստացման ալ դէմ կը խօսի։ Լամէթ փաշայի կողմէ հրապարակ դրուած այդ քաղաքականութեան մասին «պօշ բան է» ըսելով կ՚աւելցնէ. «Միամիտ եւ տխմար Թուրք գիւղացին գործարանային կեանքին վարժուելու համար, պէտք է որ քանի մը սերունդներ յաջորդեն։ Կը մտածեմ Աստուծմէ որ այդ մտայնութեան մէջ երկար չյամառին անոնք»

Ըստ իս, այդ մարդուն մեր դէմ թշնամութեան եւ զլուանքին բուն պատճառները այդ կէտերուն մէջ պէտք է փնտռել։ Ամէն պարագայի տակ Թուրքիոյ քաղաքական եւ տնտեսական յառաջդիմութիւնը չյաջողիր կան։ Մեր երկրին ելմտական եւ անտեսական ապառազրումը, շատերուն քանի փախցուցած է։ Հիմակ ալ մըտահոգութեան մատնուած են թէ՝ Թուրքիա ճարտարարուեստի տեսակէտով ալ յառաջդիմութեան ճամբուն մէջ կը գտնուի։

Այսպէս ուրեմն, պիտի գայ օրմը, երբ Թուրքիա պիտի ձերբազատուի օտարէն եւ արտասահման հոսած տըվիզները այլեւս իր երկրին մէջ պիտի մնան...։ Ահաւասիկ այս կէտն է որ չեն կրնար մարսել։ Հոս չպիտի քըրենք կենդանի ապացոյցներով պատմել գործարանային կեանքին. այսպիսի հարցերու մէջ տեսաբանական վճիռները ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնեն։ Նախամեծար կը համարենք, կենդանի ապացոյցներով պատասխանել մեր հակառակորդներուն։ Թէեւ զանոնք ընթերանելու համար այսօր իսկ մեր ձեռքին տակ շօշափելի ապացոյցներ ունինք։ Բայց պէտք է քիչ մըն ալ սպասել, որպէսզի մեր հակառակորդները իրենք իսկ խոստովանին թէ՝ մեր ծրագիրները գլուխ հանած ենք։

Հարիւրապետ Արմսթրոնկի նպատակը հետեւեալն է — Նեղուցները չձգել Թուրքերուն ձեռքը...։ Եւ որպէսզի հասնի այդ նպատակին, հետեւեալ խօսքերով կը գրգռէ իր հայրենակիցները — «Թուրքիա այսօր պահապանն է միլիոնաւոր մարդոց կեանքը շահագրգռող Նեղուցներուն։ Ձեզի եւ ձեր զաւակներուն կը մնայ որոշում տալ թէ՝ պէ՞տք է օժանդակել որպէսզի պահապանը կարենայ դոցել դանոնը»։

Ոչ մէկ ազգի կեանքին եւ երջանկութեանը կը նախանձինք։ Մարդկային բարօրութեան ստատրող ոչ մէկ ձեռնարկէ հեռու մնացինք։ Ոչ միայն մեր գրացիներուն, այլեւ հեռաւոր ազգերու հետ համաձայնութիններ կնքեցինք Ուզգամիտ քաղաքականութեան մը հետեւեցանք, որպէսզի գերի չմնանք, որպէսզի ուրիշներու քըմահաճոյքին խաղալիք չդառնանք, որպէսզի ելմտական եւ տնտեսական օտարներու փափաքներուն նշաւակ չդառնանք. Վերջապէս կ՚աշխատինք որ մեր բոյնին մէջ պատուով եւ ազատ ապրինք եւ եթէ երբեք այս նուիրական որոշումը — ըստ Արմսթրոնկի — միջազգային ոճիր մըն է, ուրեմն մենք ալ անոր պէս կը մտածենք որ, Աստուած մեզի միշտ այս յանցանքը գործելէ չզրկեցնէ»։

«ՅԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԵՋԻ ՏՈՒԱԾ ԴԱՍԵՐԸ »

Այս խորագրով, Ճիւմհուրիյէթի մէջ խմբագրական մը գրած է Եռնուս Նատի, ճափոնի արշաւանքին առթիւ։ Ստորեւ՝ քանի մը յատկանշական մասեր այդ խմբագրականէն.

— ... Այս կացութեան մէջ, ամէնէն առաջ աչքի զարնող ճշմարտութիւնը՝ ուժեղ յարձակման մը դէմ Ազգերու Դաշնակցութեան ցոյց տըւած շահամոլ, տկար ու խոնարհ վերաբերումն է։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը բաղկանայ բաժնուելի թէլով իրրեւ թէ իրարու կապուած պետութիւններէ, եւ մանաւանդ մեծ պետութիւններէ — Անգլիա, Գերմանիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա Այս անպէս բաղմութիւնը կազմող պետութեանց մէջ փոքր պետութիւններուն կարեւոր մէկ մասը ձեռներէն սանձ շուրջ հաւաքուած են...։ Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անիմաստ մարմին մըն է, Թուրքիա ինչո՞ւ անոր մէջ կը գտնուի, պիտի ըսէք։ Ոչ ոքի անծանօթ է Թուրքիոյ խաղաղասիրութիւնը, մանաւանդ որ՝ մենք հոն ենք այն պատճառաւ ու այնքան՝ ինչ պատճառով ու ինչքան որ հոն են ուրիշներ...։ Մե՞նա՞ք բարով գինաթափութիւն Արդէն այս գործը մինչեւ այժմ խարխափութենէ կը բաղկանար. այսուհանդերձ, երբ կը տեսնուի որ ուժը կ՚առնակոխէ ամէն իրաւունք, շատ բնական է որ ամէն պետութիւն իր փրկութիւնը ամէն բանէ առաջ իր ուժերուն վստահի։ Ֆրանսա իրաւունք ունի ուրեմն, — վստահութիւն միայն հրացանին կարելի է ունենալ...։ Կասկած չկայ որ այս սնանկութիւնը ուրիշ սնանկութիւններ պիտի հրաւիրէ։ Ինչպէս կ՚երեւի՝ պատմութեան խմորը դեռ աւան մը արիւնով շաղուելու գործը պիտի շարունակուի։ Ամէնէն յառաջդէմ կարծուած ժողովուրդներուն հոգիին մէջ դեռ կը տիրեն շահամոլ ու նախապաշարեալ զգացումները...։ Չինաստանը բաժան բաժան ընող ճափոնի այժմու վիրքը կը նշանակէ այն ձեռքը զոր չես կրնար կտրել՝ համբուրէ եւ ճակտիդ դիր։ Դեռ երէկ էր որ մենք դէմ արտայայտուեցանք ասիական միութեան մը գաղափարին, զոր ճափոն մէջտեղ դրաւ։ Դարձեալ մենք ենք այսօր, որ աշխարհի ալ ճըղուող կացութիւնը լաւ մը քննելէ վերջ, այդ գաղափարը շատ բնական կը գտնենք։ Պատմութիւնը անկայուն շարժում մըն է։ Եթէ այսպէս չըլլայ, այնպէս կ՚ըլլայ։ Եթէ ճափոն խելք ունի, Չինաստանի հետ ուղղակի համաձայնելու միջոցին դիմելու է։ Դէպքերու վայրին մէջ, դուռ – դրացի Ռուսիոյ մօտեցը այդ միութեան մէջ՝ ամէնէն բնական բանն է։ Ծայրագոյն Արեւելքը թերեւս բաւարար չէ ճափոնի։ Բայց, ամբողջ Ռուսիան՝ բոլոր Ասիացիներուն յաւիտենապէս բաւելու չափ մեծ երկրամաս մըն է։ Ալ բաւ է Եւրոպայի գաղթային իշխանապետութիւնը։ Աշխարհի վարչութիւնը քիչ մըն ալ Ասիան առնելու է, ու պիտի առնէ։ Ծայրագոյն Արեւելքի դէպքերը հարկ է որ կամայ ակամայ նոր ազգ մը դարձնեն Չինը ու համապատասխան պետութիւն մը առեղծեն դարերուն չնորոգած Չինաստանը։ Իրարու հետ համերաշխ ասիական ազգերը, — այսինքն թէ մենք մեզ պիտի փրկենք, ու անկէ վերջ ալ՝ թերեւս մարդկութեան ցոյց պիտի տանք իր երթալիք տեղը։

ԱԲԷԼ ԲՈՆԱՐ ԱՆՄԱՀ

Հինգշաբթի կէս օրին, Աբէլ Բոնար գնաց բազմելու Շարլ Լը Կոֆֆիքի թափուր աթոռին վրայ, Փրանսական Ակադեմիային մէջ

Նոր ակադեմականը ծնած է 18 դեկ. 1883ին, Փուաթիէի մէջ։ Մօտիկ ազգականութիւն ունի Նափոլէոնի գերդաստանին հետ։ Երկու անգամ մրցանակ ստացած է Ակադեմիայէն։ 22 տարեկան էր, երբ սկսաւ տաղաչափութիւններ գրել, յետոյ վէպեր։ Ունի նաեւ ուսումնասիրութիւններ (Սթանդալի եւ Ֆրանսուա տ՚Ասիզի մասին)։ Ինչպէս նաեւ ճամբորդական նօթեր։ Իրմէ սա խօսքը. «Ճամբորդութեան ընթացքին է միայն, որ կ՚ապրինք ներկան, օրը օրին»։ Ճամբորդի իր նօթերուն մէջ է դարձեալ, որ Չինաստանը կը համարէ այն միակ երկիրը, «ուր կարելի է վայրկեանը սեւեռել դարերու դեղեցիկ բնանկարին մէջ»։

Գործակցական շարժումը Հունգարիոյ մէջ

Մինչեւ ընդհ. պատերազմ, Հունգարիոյ համագործակցականները կ՚անդամակցէին կոյսութեան մարբռդարժ՝ Վիեննայի կեդրոնին

Պատերազմէն վերջ, սակայն, Թրիանոնի դաշնագրին համաձայն, Հունգարիան դարձաւ անկախ պետութիւն մը — աւելի պակաս քան իր նախկին սահմանները։ Այժմ ունի 92,916 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն եւ 8,454,000 բնակչութիւն։

Հիմա, համագործակցականները եւս կը մնան երկրին սահմաններէն ներս.

Պատերազմէն առաջ, Հունգարիոյ մէջ համագործակցականները շատ զարգացած էին մանաւանդ վարկային, բաշխական եւ կաթնային ճիւղերուն մէջ։

Վարկային համագործակցականներու կեդրոնը 1931ին ունէր 1000 համագործակցականներ՝ 396,691 անդամներով եւ 224,500,000 բէնկի փոխառութեամբ։

Իսկ կաթնային կեդրոնը ունէր, նոյն տարին, 231 կաթնային ընկերակցութիւններ։ 1930ին էր որ 30 համագործակցական միութիւններ վերակազմեցին Հունգար համագործակցականներու միութիւնը։ Անոնց նպատակն էր այդ կերպով ստեղծել տնտեսական ուժ մը, որ համագործակցական շարժման տեսակէտէն ունենար իր նշանակութիւնը

Հունգարիոյ մէջ սպառողական համագործակցական շարժումը գլխաւորաբար կը ներկայացնէ Hangya «Մըջիւն», որ մեծաքանակի մթերանոց « Մըջիւն »ը 1930ին ունէր 1647 համագործակցականներ՝ 672,295 անդամներով։ Նոյն տարին անոնց ընդհանուր վաճառումը եղած է 6 միլիոն 507,509 բէնկէ, կամ՝ 39 միլիոն 571,395 Ֆրանք։

1914 — 1929 վաճառումի գումարները հետզհետէ աւելցած են։ 1929ին նուազած է 7 առ հարիւր, իսկ 1930ին 8 առ հարիւր։

Մթերանոցի (մեծաքանակ) վաճառումը եղած է՝

	ԲԷՆԿԷ
1918ին	63,638,759
1924ին	42,808,717
1926ին	61,936,808
1928ին	73,745,181
1930ին	63,576,587
1931ին	58,189,104

Այս մթերանոցը իր ապրանքները կը ստանայ իր « ճարտարարուեստական Մըջիւն» էն, որ 12 նախաձեռնութիւններ ունի, — օճառի, լուցկիի, ծխախոտի, քիմիական, շուանի, խոզանակի, գինիի, պտուղի եւն.։ Ունի նաեւ կաւ ջաղացքներ։ « Մըջիւն »ին սպառողական ճիւղն ու հունգարական ... օժնութեան վարկային կեդրոնը 19..ին միացած ու կազմած են հաստատութիւն մը որուն գործն է ընդհանուր գիւղական արտադրութեանց ..ռումներուն ու վաճառումներուն

Այս հաստատութիւնը կրցած է ..նոնաւորել գիւղական արտադրութեանց գինները եւ մեծ յաջողութեամբ կ՚աշխատի։ Անոնց գործունէութիւնը գլխաւորաբար կը կեդրոնանայ կիթի, հաւի, պտուղի, եւ ... ջուտի վրայ։

Բուտափեշտի սպառողական ընկերակցութիւնը տարիք է։ Ան միութիւն մըն է որուն կ՚անդամակցին քաղաքացիներ։ Ունի մասնաճիւղեր զանազան քաղաքներու մէջ։ Այս ընկերակցութիւնը ունեցած է

Տարի	Համագործկց.	Անդամ
1905	1	962
1915	30	31,335
1927	111	61,798
1928	106	62,695
1930	101	67,777
1931	101	71,188

Այս ճիւղերուն գործունէութեան ընդհանուր գումարը եղած է՝ 1930ին 20 միլ. 21,700,000 բէնկէ, իսկ 1931ին՝ 20 միլիոն 803,578 բէնկէ։ Ընկերակցութիւնը ունի աւելի քան 100 խանութներ, մէկ քանի հատ արտադրողական ձեռնարկներ, մեքենական փուռ մը, միակ մեծ գործարան մը, ... եւ պահածոյ պտուղներու գործարան մը։ Այս բոլորը մեծ յաջողութեամբ կը գործեն։ « Մըջիւն »ը եւ « Սպառողական Ընկերակցութիւն »ը Հունգարիոյ սպառողական համագործակցական գլխաւոր կազմակերպութիւններն են, որոնք կը գործակցին զանազան նիւթերու ներածումին կամ սպառողական ապրանքներու ... մէջ։

Կան նաեւ « Հունգարիա » եւ ...

պատական ընկերակցութիւններ (սպառողականներու), որոնք 1930ին ունեցած են 110 ճիւղեր՝ 50,181 անդամներով։

Ազգային վարկային կեդրոնական ընկերակցութիւնը կը միացնէ իր մէջ 910 համագործակցականներ՝ երկու միլիոն անդամներով։ 1931ի վերջաւորութեան տրուած վարկերու գումարը կը հասնէր 300,000,000 բէնկէօի. անոր գումարը կը հասնին 60,000,000 բէնկէօի.

Նկատելի է որ Հունգարիոյ քաղաքային եւ գիւղական համագործակցականները սերտօրէն կը գործակցին եւ կը ապահովեն միմեանց արտադրութիւնները

Իսկ ասիկա մեծ նշանակութիւն ունի երկրին մէջ համագործակցական շարժման տարածման տեսակէտէն

Վ.Ա.Հ.

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

Ինքնաշարժի վարիչները

Դասակ մը կը կազմեն ինքնաշարժի վարիչները Ֆրանսայի մէջ։ Անշուշտ անոնք որ արտօնագիր ունին.

Այդ արտօնագիրը կուտայ մասնաւոր մարմին մը, որ հիմնուած է 1924ին։ Բաւական քննադատութիւններու նշաւակ դարձաւ այդ մարմինը, այն առարկութեամբ թէ պետական հակակշիռին ենթակայ չեն անոնք որ արտօնագիր կուտան ինքնաշարժ վարելու։ Սակայն դիտել կը տրուէր թէ կառավարութեան պաշտօնէութենէն անկախ ըլլալով այդ մարմինը, ոչ միայն պետութեան վրայ բեռ չէր ըլլար, այլեւ հասոյթ մը կ'ապահովէր պետութեան։ Արդարեւ, արտօնագիր հայթայթող մարմինը 1924էն ի վեր պետութեան տուած է 150 միլիոն ֆրանքի հասոյթ մը։ Եւ այս՝ իւրաքանչիւր արտօնագրէ գանձելով 10 ֆրանք։ 4 տարի միայն իւրաքանչիւր արտօնագրէ գանձուեցաւ 8 ֆրանք։

1924էն ի վեր այս մարմինը տուած է 3,522,975 արտօնագիր։ Միայն 1930ին տրուած արտօնագիրներու թիւն է 359,651։ Իսկ 1931ին՝ 310,554։

Այս արտօնագիրը առնող մեքենավարներէն իւրաքանչիւրը ունի իր պատմութիւնը, որ կը գրուի օրը օրին մերժեալ մարմինին դիւանին մէջ.– ինչ արկածի ենթարկուած է, ինչ սխալներ գործած է, ի՛նչ պատասխանատուութիւններ կրած է։ Բոլոր այդ արձանագրութիւններէն կախում ունի մեքենավարը արտօնագրէ զրկելու խնդիրը։

Օտար նուագածուները

Երկար ատենէ ի վեր Փարիզի թերթերը կը վիճաբանէին օտար եւ ֆրանսացի նուագածուներու մրցակցութեան մասին։ Ֆրանսացի նուագածուներու պաշտպան թերթերը կը պահանջէին թոյլ չտալ օտարներուն նուագել հանդէսներու, սրճարաններու մէջ եւ այլուր, ... ֆրանսացի նուագածուներուն համար։

Ահա պաշտօնաթերթը վերջ կու տայ այդ վիճաբանութիւններուն, հրովարտակով մը սահման դնելով օտար նուագածուներու թիւին։

Այսուհետեւ Սէնի, Սէն-է-Ուազի եւ Սէն-է-Մարնի մէջ, պանդոկներու, պարահանդէսներու, գինետուներու, սրճարաններու, ճաշարաններու, ... նուագախումբերը տասը առ հարիւր համեմատութեամբ միայն պիտի կրնան օտար նուագածու ունենալ։

Հրովարտակին հրատարակութենէն մինչեւ 15 օր վերջ, բոլոր այն հաստատութիւնները, որոնք օտար նուագածուներու հետ պայմանաւորուած են, պարտաւոր են երեսուն առ հարիւր համեմատութեան իջեցնել օտար նուագածուներու թիւը իրենց նուագախումբերուն մէջ, իսկ մինչեւ մէկ ամիս քսան առ հարիւր համեմատութեան։

Այնուհետեւ, ... կէս ամիս վերջ օտար նուագածուներու թիւը որ եւ է նուագախումբի մէջ չի կրնար աւելի ըլլալ տասը առ հարիւր համեմատութենէն։

Այսուհանդերձ, այն օտար նուագածուները, որոնք օտար մասնաւոր նուագներ կը նուագեն կամ իրենց լեզուով կ'երգեն նոյն ատեն, պիտի կրնան մնալ նուագախումբերու մէջ երեսուն առ հարիւր համեմատութեամբ, բայց Աշխատանքի Նախարարութեան արտօնագրով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Խարբերդցիներու ժողովը

ՏԷՍԻՆ, 11 մարտ, (Յառաջ).— Խարբերդցի եւ շրջակայից գաւառներու հայրենակցական միութիւնը հիմնուած է Տէսինի մէջ, 1929ին յուլիս 7ին։ Միութեանը նպատակը եղած է օգնել իր հայրենակից բոլոր կարօտեալներուն. ... տագնապի նեղ օրերուն՝ օգնեց իր անդամներուն, առանց խտրութեան։ Իսկ այս տարի աւելի ծանրացած ըլլալով թշուառներու վիճակը, ընդհանուր անդամական ժողով մը գումարեց փետր. 21ին։

Նախ նկատի առնուեցաւ Պէյրութի հրկիզեալներու անմիջական օգնութեան խնդիրը, եւ խարբերդցիական ժողովին ներկայացուցիչ ընտրեց Պ. Արամ Միրզոեանը։ Այստեղ պէտք է յիշել թէ նախաձեռնող միութեան հրաւիրագրի համաձայն, խարբերդցիական ժողովը տեղի ունեցաւ փետր. 21ին։

Ներկայ էին հետեւեալ միութիւններու ներկայացուցիչները.— Խարբերդի հարակից գաւառներու հայր. միութեան լիազօր, Վասպուրականի հայր. միութեան ներկայացուցիչը, Տարօն Տուրուբերանի հայր. միութեան լիազօրը, Եւրոպայի Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղի ներկայացուցիչը, Սեբաստիոյ նահանգային հայր. միութեան ներկայացուցիչը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան լիազօրը, Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան լիազօրը, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան լիազօրը, Հօկի ներկայացուցիչը։

Խարբերդի Բ. ժողովը տեղի ունեցաւ Փետրուար ?ին, միեւնոյն օրակարգով։ Այս անգամ որոշուեցաւ հրաւիրագիրներ ղրկել միայն Հայրենակցական Միութիւններուն, քաղաքական կազմակերպութիւնները բացը թողլով։ Հրաւիրագիրները շուտով ղրկուեցան հետեւեալ միութիւններու.

Վասպուրականի, Սեբաստիոյ, Արեւմտեան Եւր. Հայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին, Տարօն Տուրուբերան Հայրենակց. Միութեան, ... Տիկնանց Երկսեռ Միութեան։ Որոշուեցաւ նաեւ անհատներ ալ հրաւիրել։ Միութիւններու ժողովը տեղի ունեցաւ փետրուար 24ին։ Ներկայ էին բոլոր միութիւններու կողմէ ղրկուած լիազօրները։ Վասպուրականի Հայրենակց. Միութեան կողմէ լիազօր ղրկուած էր՝ Վահան Հիւսեան, Հայ Կարմիր Խաչի կողմէ՝ Տիկին Բերովէ։ Երկու Տիկնանց Միութեան կողմէ՝ Օր. Մարգրիտ Ծիհանեան եւ Տիկին Գազազեան։ Տարօն - Տուրուբերան Հայրենակց. Միութեան կողմէ՝ Պ. Բերովբէ Կարապետեան, իսկ Խարբերդի շրջակայից գաւառներու Հայր. Միութեան կողմէ՝ Պ. Արամ Միրզոեան։

Ժողովը բացուեցաւ օրինական պայմաններու մէջ եւ ընտրուեցաւ հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը, վաւերացուած վեց միութիւններու կնիքով, որ հանգանակութեան պիտի ձեռնարկէ։

Ժողովականները մեկնեցան ուրախ տպաւորութեամբ, տանելով իրենց հետ եղբայրութեան անկեղծ ոգին։

Յանձնախումբը սկսած է գործի եւ մօտ 840 ֆրանքի կոկիկ գումար մը ճարած է արդէն։

Կ'արժէ շնորհաւորել թէ Խարբերդի եւ թէ միւս Միութիւնները, այս համրօրէն ձեռնարկին համար։

Ա. Մ.

Բանուորներու կեանքէն

Նոր տագնապ

ՎԻԼՈՐԲԱՆ, 15 մարտ, (Յառաջ).— Այս քաղաքը կը գտնուի Լիոնի եւ Տէսինի մէջտեղը, բնակչութեան թիւն է 25,000 կան մաս մը Հայեր, անջատուած իրարմէ, կարելի չէ ներկայացնել ճիշդ թիւը։ Քաղաքը ունի բազմաթիւ գործարաններ ու արհեստանոցներ, որոնց նշանաւորներէն «Ժիլէ Ֆիգ», մետաքսի գործարան, մուշտակի արհեստանոցը ունի 150 գործաւոր եւ 185 գործաւորուհիներ։ Հիւսուածեղէնի մասնաճիւղի մէջ կը գործեն 300 հոգի այրեր եւ կիներ։ Շաքարի գործարաններու մէջ կ'աշխատին մօտաւորապէս 800 հոգի։ Շոքոլայի գործարանին մէջ կը բանին 400 հոգի, որոնց մեծ մասը 15 տարեկան աղջիկներ են եւ կը ստանան օրական 12 ֆր. 50, իրենց տարիքին համեմատ։

Մօնշայի մէջ նշանաւոր է մետաքսի խոշոր գործարանը, որ կը պահէ գործաւորներու խոշոր թիւ մը։ Գործը շատ աղտոտ է, կարմրին հոտերով. այս պատճառաւ աշխատաւորները հոն չեն բաներ այդ տեղ։ Օրական առնուազն 15 հոգի կը մեկնին, իսկ անոնց փոխարէն կ'ընդունուին նորեկներ. խեղճ նորեկը որ բոլորովին անծանօթ է գործին, օրը իրիկուն չեղած կը մեկնի, ազատ օդ շնչելու համար։

P. L. M.ի վակոնի արհեստանոցին մէջ հազիւ հինգ հարիւր գործաւորներ կ'աշխատին։

Դէպի հիւսիս կը գտնուի Վօ-ան-Վոլլին, Տէսինէն մէկ ժամ հեռու, ընդարձակ տարածութեան մը վրայ։ Այստեղ ալ կայ մետաքսի մանարան մը (Filattre), որուն աշխատաւորներու կեանքը աւելի ծանր է։

Գործարանին չորս անկիւնները փակուած են ամուր, օդը չի փոխուիր, պատուհանները գոց ըլլալով։ Ծխելը արգիլուած է. 8 ժամ շարունակ աշխատանք։ Ձեռքեր ու բազուկները կը վառին տաքուտի զօրութեամբ, հետզհետէ մաշեցնելով աշխատաւորին սիրտն ու թոքերը։ Ունինք շատ Հայեր, այս կարգի գործարաններու մէջ։ Օրինակ, Տէսինի մէջ, չորս հարիւր հոգիէն աւելի կ'աշխատին «Սօսիէթէ Լիոնէզ»ի մետաքսի գործարանը։

Բոլոր գործարանները Փետրուար 13էն առաջին սկսած են արձակել իրենց բանուորները. բարեբախտաբար հայ բանուորները միշտ կը փնտռուին եւ շատ քիչեր զոհ կ'երթան օրուան տագնապին։

Վիլորպանի մէջ կան 13 գործազուրկ Հայեր։ Ոմանք ունին երախաներ, որոնց ապրուստին չի բաւեր Քաղաքապետութեան նպաստը։

Ո՛ւր երթան գործ ճարելու, դուռները ամուր փակուած են օտարականներու համար։ Առջի օր դիմացս ելաւ հայ երիտասարդի մը որ իր երախային թեւէն բռնած, կը տանէր ֆրանսական Կարմիր Խաչին յանձնելու։ Կ'ուզէ՞ք լսել իր պատմութիւնը.

— Ճիշդ 9 ամիս կ'ընէ որ գործէ ելած եմ, մէկ մը դրամ ունէի, ան ալ հատցուցի, հիմա բոլորովին կարօտ եմ մէկ ֆրանքի։ Տես երախաս պիտի տանիմ յանձնեմ ֆրանսական Կարմիր Խաչի ընկերութեան, որ պահեն, գոնէ անօթութենէ չմեռնի։ Տիկինս հիւանդանոցն է ծննդաբերութեան համար։ Ալ ինչ կ'ուզէք որ պատմեմ, գրեթէ մեռած եմ, ա՛խ ինչու չըլլայինք մեր հայրենիքին մէջ. վարէինք, ցանէինք, քաղէինք ու մեր ապրուստը ապահովէինք...

Արտաւազդ

Օտարականներու դատի խաւանքը

Այս միջոցիս, ֆրանսական դատական շրջանակներուն մէջ տեղի կ'ունենայ կարեւոր վիճաբանութիւն մը, որ կը շահագրգռէ բոլոր օտարականները, մանաւորապէս տարագիրները։ Ռուս տարագիր մը, Սիպերիոյ դրամատան նախկին տնօրէնը, Սթաս, երկու հարիւր հազար ֆրանք վնասուց հատուցում կը պահանջէր վերջերս թերթէ մը, որ, հակառակ իրականութեան, գրած էր թէ Սթաս վեց ամսուան բանտարկուած է։

Պաշտպան փաստաբանները, հիմնուելով Cautio judicatum solvi տրամադրութեան վրայ, կ'առարկեն թէ որեւէ օտարական, երբ իր պետութիւնը մասնաւոր համաձայնագիր չունի Ֆրանսայի հետ, չի կրնար վնասուց - հատուցման դատ բանալ, առանց նախապէս վճարելու դատական ծախքերը եւ գումար մը իբրեւ երաշխաւորութիւն դատը կորսնցնելու պարագային։

Այս օրէնքով որեւէ տարագիր չի կրնար դատական գործ մը կատարել Ֆրանսացիի մը դէմ։

Դատական շրջանակներու մէջ կը վիճին թէ տարագիրներուն պէտք չէ՞ տալ նոյն իրաւունքները, զորս Ֆրանսացիները կը վայելեն դատարաններու առջեւ։

Հարցը կարեւոր է անոր համար, որ տասնեակ հազարներով ռուս կամ հայ գաղթականներ կը բնակին Փարիզի մէջ, զրկուած իրենց հայրենիքէն, մինչեւ այն յոյսով թէ պիտի օր մը վերադառնան իրենց երկիրը։

Ռուս փաստաբան մը դիտել կուտայ թէ 1928ին Ժընեւի մէջ կարգադրութիւն մը եղաւ եւ այդ կարգադրութիւնը Ֆրանսա սկսաւ գործադրել 1930ին մասնաւորապէս տարագիր Ռուսերուն համար, դիւրացնելու համար զանոնք դրամական երաշխաւորութիւն մը ներկայացնելէ դատական խնդիրներու մէջ։

Վէճը դեռ չէ լուծուած, հաւանաբար ի վերջոյ կառավարութիւնն ալ ստիպուի յայտնել իր տեսակէտը։

ՄԱՄՈՒԼ

Առողջ մնալու համար

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 մարտ)։

— «Անցաւ մեր վերջին տարագրութեան առաջին տասնամեակը. տասը տարի է խօսքը կ'ըլլայ գաղութներու կազմակերպութեան, համաշխարհային վտանգին դէմ՝ համազգային ճակատի կազմութեան. բազմապիսի խուժումներուն դէմ՝ միասնական պատնէշի կանգնումին.— ազգային, կրթական, գրական, ընտանեկան, տնտեսական ձեռնարկներով։

Բոլորը համաձայն են, բայց ճակատը չի կազմուիր ու դասը, մտամտութիւնը, խմբական հաշիւներ, ծառայական ... կրպակային ամէն ճիգ ու կը ձախողեցնեն ամէն ձեռնարկ։ Այսպէս կը պահանջուի վերջն, Հայաստանի առօրեայ պէտքերն ու, ասդին, գաղութի խոնարհ ծառաները, տառապելու կը գործադրեն յանուն սիրելի Հայաստանի ու անոր օրուան տէրերուն ժպիտին ու գոհունակութեան։

Կը հաւատանք, թէ ուշ – կանուխ, պիտի սթափին՝ գաղութները փոխադարձ կապը հաստատելու ու գործունէութեան համապարփակ կազմակերպութեան մը գործը գլուխ հանելու համար, եթէ կ'ուզէ առողջ ու առողջ մնալ։

Հայութեան, Երկրի ու արտասահմանի Հայութեան համար, կենսական երկրորդ խնդիրը՝ փոխադարձ կապի հաստատումն է։ Գաղութահայութիւնը պէտք է մշտական շփման մէջ ըլլայ իր հայրենիքին հետ. հայ կեանքի ալիքները, տնտեսականէն մինչեւ մտաւորականը, պէտք է խառնուին իրարու։ Հայաստան պէտք ունի գաղութներու օժանդակութեան, անոնց ... արտասահմանը՝ հայրենիքի շունչին ու հոգեկան աւիշին։

Հայրենիքները՝ ժողովուրդներուն են, ոչ իշխանաւորներուն, մինչեւ իսկ եթէ խորապէս ազգայնական ըլլան անոնք։ Գիտենք արգելքը. եւ գիտենք թէ, ինչպէս հին դարերու բռնակալները, համայնավար իշխանաւորները իրենց կալուածը կը նկատեն իրենց բռնագրաւած երկիրները. Հայը սակայն ... տարիներէ ի վեր տէրն է իր ազգային ժառանգութեան եւ ճամբան է, դարերով, բռնակալներու շարաններ, կ'ապրի ինք դեռ, կը մնայ տէր, աշխարհի որ անկիւնն ալ գտնուի, իր սրբազան իրաւունքներուն։ Հետեւաբար, ինքն է որ պիտի որոշէ իր ազգային ամբողջացման ու առողջացման հետ կապուած բոլոր խնդիրները։

Պէտք է գտնել միջոցը, սերտացնելու հայրենիքի ու գաղութներու յարաբերութիւնները. ամրապնդելու եղած թոյլ կապը, ամէն կերպով, մշակութային եւ տնտեսական ձեռնարկներու միջոցով, երթեւեկով, որքան հնարաւոր է։

Ահա առարկայ մը, ուր Հայաստանի արտասահմանի թմբկահարները կրնան դեր կատարել, եթէ հասարակ բախտախնդիրներ չեն, եթէ պարզ վարձկաններ չեն ու միայն Դաշնակցութեան դէմ ձի խաղցնողներ։

Դեր պիտի կատարէին, պիտի մաքրուէին իրենց շատ մը մեղքերէն, եթէ գոնէ իրենց «աշխատակցութեամբ», իրենց յուզիչ «հայրենասիրութեամբ» յաջողցնէին՝ ... գոնէ դուռ մտաւորական կապին հաստատումը։ Մինչ մենք գիտենք թէ տասը տարի ձեռք պագնելէ ետք, Հայաստանի հրատարակութիւններն իսկ գաղութները չեն կրցած բերել տալ։ Ամէն օր Հայաստանի վերաշինութեան շուրջ բաժակ պարպելէ ետք, տնտեսական պարզ ձեռնարկ մը իսկ գլուխ չեն հանած։

Գաղութահայութիւնը պէտք է մտածէ այս մասին. ամէն օր եւ ամէն առիթով։ Պէտք է կազմակերպուի ինք եւ պէտք է կազմակերպէ իր հայրենիքին հետ հաղորդակցութեան կենսական գործը։

Այս կերպով միայն կրնանք առողջ մնալ ազգովին»։

Քանի մը օրէն կ'աւարտի մեր թերթօնը

«Մ Ա Թ Ա   Հ Ա Ր Ի»

որ այնքան յուզումով կարդացուեցաւ։

Անմիջապէս յետոյ պիտի սկսինք Նոր թերթօն մը, Անգլիացի հռչակաւոր վիպագիր՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍԻ

«ՉՈՐՍ ՐԴՐ ՄՐԴԻԿԸ»

որ այնչափ հետաքրքրաշարժ է եւ յուզումնալից։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (15)

ՔԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Քալմուքներու մահուան թափօրը

Սակայն Չէպէք Տորջ կոչուած ... Տորղուտներու կրօնական պետին եւ խօսեցաւ։ Լամաները, քուրմերը՝ ... եղան իրեն եւ բոլոր արժանաւորութիւնները մէջտեղ հանեցին, որպէս զի ժողովուրդին ցոյց տան թէ Աստուծոյ դէմ հնազանդ ըլլալու պարտաւորութեան մը կատարումն էր առաջարկուած այդ գաղթը։ Նոյն իսկ ... որ եւ է կապուած չունէր եւ չէր դիտեր թէ իր եղբօրորդին առանց իրեն կատարած էր այդ խորհրդակցութիւնները, եւ ամէն բանի հաւանութիւն տուաւ։

Սակայն շուտով Ռուսիա սկսաւ կասկածոտ վերաբերում ցոյց տալ, եւ Տորղուտները միայն անով կրցան մեղմացնել իր անվստահութիւնը որ, Թուրքերուն դէմ մղուած պատերազմին համար 30,000 ձիաւորներ դրին Ռուսիոյ տրամադրութեան տակ։ Եւ այս զօրաբանակը փառաւոր կերպով կռուեցաւ՝ բայց Կատարինէ Բ.ը ապերախտ գտնուեցաւ, եւ այսպէս կրօնական դրդապատճառին վրայ բարդուեցաւ նաեւ ըմբոստացած ազգային հպարտութիւնը։

Եւ 1771 յունուար 5ին, բոլորովին յեղակարծօրէն ճամբայ ելան Վոլկայի արեւելեան եզերքը բնակող ցեղերուն պատկանողները։ Արեւմտեան եզերքին վրայ ... Տորղուտները, թիւով 100,000, չհետեւեցան այս կարգախօսին եւ դեռ մինչեւ այսօր մնացած են իրենց տեղերը։

Չի դիտցուիր թէ ի՛նչ բան զիրենք դրդած է մնալու։ Բոլոր ժողովուրդին այս ելքը յառաջացուած էր ձմրան ամենախիստ եղանակին, որպէս զի Վոլկայի արեւմտեան ափը գտնուող ցեղակիցներուն յարմար առիթը ներկայացուէր սառած գետին վրայէն անցնելու։ Թէ՝ արդեօք սառը բաւական կարծրացած չէ՞ր դեռ եւ կամ թէ արդեօք Տորղուտները կը վախնայի՞ն Ռուսերէն՝ այս պարագան ճշդուած չէ երբեք։

Ընդարձակ ճակատի մը վրայ դէպ ի Արեւելք կը թաւալէր մարդկային այս ... համար անհասանելի այդ կարաւանը, — բազմութիւնը հարիւր հազարաւոր մարդոց, այրերու, կիներու, մանուկներու, եւ միլիոնաւոր ձիերու, էշերու, ուղտերու, ոչխարներու, այծերու եւ ահագին խառնակոյտ կառքերու եւ սայլերու։

Եօթն ամիս տեւեց այս ճամբորդութիւնը, որու ընթացքին 260,000 մարդիկ մեռան թշնամիին սուրէն, անօթութենէ եւ կամ ցուրտէ ու ամէն տեսակ հիւանդութիւններէ։ Ռուսերուն կողմէ ակնկալուած հետապնդումէ մը կարելի եղածին չափ շատ առաջ անցնելու համար՝ ամենամեծ արագութեամբ կտրուեցաւ մինչեւ Ուրալ գետը երկարող 375 քիլոմեթր տարածութիւնը։

Տորղուտներն այլ եւս միայն 14 օրուան պէտք ունէին։ Կը նշանակէր թէ օրը 80 քիլոմեթր պէտք էր քալէին։ Անհաշիւ էր ճամբուն վրայ մնացողներուն թիւը, կովերն այլ եւս կաթ չէին տար եւ ոչխարները ամբողջ հօտերով կ'իյնային կ'ոչնչանային։ Եւ սակայն, շարունակ կը յառաջանային Տորղուտները լայն ճակատի վրայ, որպէս զի կարենային արօտատեղիներու մէջ վարել իրենց կենդանիները։ Քըրկըզեան տափաստաններուն մէջ Ուրալի Ղազախներուն հետ բախում ունեցան եւ միայն մէկ կռուի մէջ ինը հազար պատերազմիկներ կորսնցուցին։ Գայլերն ու ագռաւները շատ ... այդ իրիկուն, ... վրայ։

Բայց առաջնորդները միշտ աւելի առաջ կը վարէին պարտուած ժողովուրդը։ Ղազախներուն հետ կատարեալ արշաւ մըն էր որ կը կատարուէր, բայց Տորղուտները սկիզբէն իսկ ձախողութեան մատնուեցան, որովհետեւ իրենց ինչքերուն ահագին խառնակոյտերը խոչընդոտ մըն էին իրենց համար։ Այլ եւս դարձ չկար սակայն, մանաւանդ երբ ձիւն ալ սկսաւ։ Յառաջապահները ամէն ինչ կորսնցուցին տեսութենէ, կառքերը խրեցան խոր ձիւնին մէջ, ու երբ վերջապէս գարունը ... յափշտակեց տասը հազար հազարաւոր մարդոց եւ անասուններու կեանքը։ Արօտավայրեր չկային այլ եւս կենդանիներուն համար, եւ ուրիշ բան չմնաց՝ եթէ ոչ մորթել մնացած բոլոր անասունները։ Մինչեւ յունուարի վերջը եօթանասուն հազար մարդ մեռած էր արդէն։

Փետրուարի առաջին օրերուն Տորղուտներն արդէն հասեր էին Մուղոջար լեռներուն կիրճը, զոր Ղազախները փակեր էին նախապէս։ Գերագոյն անձկութիւններու այդ րոպէին՝ Տորղուտները գերմարդկային ճիգ մը գործ դրին եւ պաշարելով Ղազախները՝ զարկին սպաննեցին մինչեւ ամենայետին մարդը։

Դէպ ի՛ Արեւելք, դէպ ի՛ Արեւելք։ Անօթի, յոգնած եւ բթացած մարդոց նահանջը կը շարունակէր իր դողդոջ յառաջխաղացումը եւ իր թիկունքէն կ'երեւար արդէն ուրիշ նոր վտանգ մը։ Ռուսերը կը մօտենային եւ անոնց միացեր էին նաեւ Պաշքիրները եւ Քըրկըզները, որոնք որպէս մահմետականներ՝ մահացու թշնամիներ էին պուտտայական Տորղուտներուն։ Ահա դարձեալ ճշմարիտ արշաւ մը սկսաւ գաղթողներու զանգուածները, որոնք չէին կրնար սակայն կտրուիլ իրենց հալածիչներէն եւ ոչ ալ կրնային իրենց հետքը ջնջել տափաստանին մէջէն, որովհետեւ օրուան մէջ հարիւրաւորներով ուժաթափութենէ գետին ինկած են եւ մնացածները ճամբայ ցոյց կուտային թշնամիներուն։

Քալել, քալել, եւ իրիկունները, մահու չափ յոգնած՝ թանձր ձիւնին մէջ խորասուզուիլ, — այս էր ահա Տորղուտներուն օրը։ Յաջորդ առտուն շատերը չէին արթննար այլ եւս եւ սառած ամէնէն երջանիկներն էին։ Անզգայացած եւ իրենց հարազատներուն կորուստէն ընկճուած՝ այս սարսափելի ողբերգութենէն վերապրողները դանդաղօրէն կը քալէին դէպ ի Աւետեաց Երկիրը։ Յուսահատութեան աղաղակը դէպ ի երկինք կը բարձրանար, բայց կը կորսուէր անլսելի։

Այսպէս անցաւ ձմեռը, եկաւ գարունը, իրեն հետ բերելով լաւագոյն արօտավայրեր։ Մայիսի վերջերը Տուրգայ հասեր էին Տորղուտները, եւ կը կարծէին որ ապահով են այլ եւս։ Բայց ի՛նչ գնով։ 250,000 մեռեալ, եւ ոչ մէկ եզ, ոչ մէկ կով, ոչ մէկ ոչխար, ոչ մէկ այծ, միայն դեռ քիչ թիւով ջորի եւ ձի։

ՖՐԻՏՐԻԽ ԳԷՖԱ

(Շար.)

քանած են։ Մոսկուայի անգլիական դեսպանը հետեւեալ վեց հարցումները ուղղած է խորհրդային իշխանութեան,— 1) բանտարկեալները դատի պիտի ենթարկուի՞ն։— 2) Եթէ այո, հրապարակայի՞ն պիտի ըլլայ դատավարութիւնը։— 3) Եթէ չպիտի դատուին, անոնց դէմ կատարուելիք գործողութիւնը ոստիկանական քննութի՞ւն պիտի համարուի, եւ եթէ այդպէս է, գաղտնի՞ պիտի ըլլայ հարցաքննութիւնը։— 4) Բանտարկեալները եթէ դատի յանձնուին, պիտի կրնա՞ն փաստաբան բռնել, անգլիացի կամ ռուս։—5) Որո՞նք են այն դատական իշխանութիւնները որ սկսան հարցաքննութիւնը եւ պատասխանատու են ձերբակալութեանց։— 6) Ճի՞շդ է որ անգլիական հպատակներուն վերագրուած արարքները ենթակայ են մահապատժի, խորհրդային օրէնքով։

Խորհրդային իշխանութիւնը այս հարցումներուն մէկ մասին միայն պատասխանած է, այն ալ խուսափողական եղանակով մը։

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

Տոքթ. Լութէր, Րայխսպանքի տնօրէնը, որուն ծուռ կը նայէր նոր իշխանութիւնը, հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն։ Յաջորդ նշանակուեցաւ Պ. Շախթ, նախկին տնօրէնը, որ տիրապար վարած է դրամատունը՝ 1923էն մինչեւ 1930։ Տոքթ. Լութէր աւելի չափաւոր էր եւ խաղաղասէր։

⁂ Լայփցիկի ոստիկանութիւնը արգիլեց մեծ նուագահանդէս մը, որուն վարիչը Հրեայ մըն էր։

Պերլինի մէջ հարիւր, գաւառներու մէջ 30 լեհահպատակ Հրեաներ վայրագութեանց եւ դրամաշորթութեան ենթարկուած ըլլալով, լեհական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց։

Խորհրդարանին ընկերվարական երեսփոխանները ստիպուեցան ներկայ չըլլալ այն արարողութեան որ պիտի կատարուի Փոցտամի բողոքական մայր եկեղեցիին մէջ, նոր խորհրդարանին բացման առթիւ։ Այս առթիւ հրաւիրագիր ուղղուած է բոլոր երեսփոխաններուն, բաց ի համայնավարներէն։ Ընկերվարականները ներկայ պիտի ըլլան բուն խորհրդարանին բացման։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

Աշխատանքի նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ անցեալ հոկտեմբերէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով գործազրկութիւնը կը նուազի։ Զգալի նուազում կը ցուցնեն նպաստառուաչխ հաստատութիւնները։ Մարտ 4ին, նպաստընկալներուն թիւն էր, 331.816, իսկ մարտ 11ին՝ 329.858, այսինքն 1958 պակաս։

Երեսունըինը նահանգներու մէջ գործազուրկներու թիւը պակսած է 3597. իսկ 22 նահանգներու մէջ աւելցած է 1353։ Այս վերջին գումարին մէջ է Սէնի նահանգը, 1186ով։ Ութ նահանգներու մէջ նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը կայուն է. 21 նահանգներու մէջ ո եւ է գործազուրկ չկայ։

ԾԵՐԱԿՈՑՏՆ ԱԼ ԱՐՏՕՆԵՑ ԽՄԵԼ

Մ. Նահանգներու Ծերակոյտն ալ վաւերացուց այն օրէնքը որով կ'արտօնուի թեթեւ գարեջուրի եւ գինիի գործածութիւնը։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ   (62)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

Իրենց հետեւեցան միւս երկու ինքնաշարժները, որոնց մէջ նստած էին մնացեալ պաշտօնեաները։

Դրան առջեւ հաւաքուած լրաբերները աղաղակեր բացագանչութիւններով ողջունեցին այս թափօրը։ Իրենցմէ մէկը ցատքեց առաջին կառքին վրայ ու պատուհանէն ներս նայեցաւ տնօրէնը վռնտեց զայն։ Ամէնքն ալ խումբով վազեցին դէպ ի իրենց ինքնաշարժերը կամ հեծանիւները։ Կառքերը արընթաց անցան Փարիզի ամայի փողոցներէն

Մաթա Հարի կ'երթար Վէնսէնի անտառը։ Զխօսեցան բնաւ։ Քոյր Վերոնիքայի այտերուն վրայ կը տեսնուէին արցունքի կաթիլներ։ Լրաբերները սովահար շուներու նման կը հալածէին ինքնաշարժերը, արշալոյսին կիսաստուերին մէջ։

Ժամը հինգը անցած էր. քաղաքը նոր կ'արթննար իր քունէն։

6.

Քաջութիւնը արդիւնք է յաճախ երեւակայութեան պակասին կամ անոր բովէական ընդհարումին։ Միտքը չի կրնար սաւառնիլ. կը կասի։ Այս օրհնութիւնը հազուադէպ է կիներուն մօտ։ Այն բաները զորս այրը կը տեսնէ երկար խորհրդածութենէ ետք, կինը մօտքին մէջ կը տպաւորուին ակնթարթի մը մէջ։ Եթէ կիները անկարող են դիմագրաւելու յանկարծական մահուան մը անողոք ճակատագիրը, պատճառը այն է որ սարսափը անոնց երեւակայութեան վրայ կը լուսանկարուի մէկ վայրկեանի մէջ։ Այնպէս որ, քաջութիւնը կիներուն համար իրական ու ճշմարիտ առաքինութիւն մըն է։

Առաքինութի՞ւն էր, սակայն, Մաթա Հարիի ցոյց տուած քաջութիւնը այդ առտուն, Վէնսէնի անտառին մէջ։ Կրցա՞ւ աչքերուն առջեւ պատկերացնել գնդակներով ծակծկուած ու արիւնոտ իր մարմինը։ Տարակոյս չկայ որ Մաթա Հարի անխուսափելի ու մօտալուտ մահուան առջեւ ցոյց տուաւ բացառիկ քաջութիւն մը։

Երբ անտառը հասան ու կառքէն իջաւ՝ ծառերով եզերուած բարդին առջեւ, այնքան հպարտ էր իր երեւոյթը եւ իր քայլերը այնքան ինքնավստահ որ, կարելի չէր ըսել թէ այնտեղ հաւաքուած բազմութենէն ինքն էր որ պիտի տանջուէր յանկարծական մահուան մը ճիրաններուն մէջ։

Հրացանակիրներու ջոկատը այնտեղ էր, ինքնաշարժերէն քանի մը քայլ հեռու։ Արշալոյսին աղօտ լոյսին մէջէն, Մաթա Հարի չնշմարեց զանոնք անմիջապէս։ Բայց երբ տասնապետը հրամայեց իր զինուորներուն բարեւել կենալ ու անտառին անդորրութեան մէջ լռեցաւ զէնքերուն ձայնը, Մաթա Հարի նայեցաւ անոնց՝ իր ժպիտին խաւլիչ գեղեցկութիւնը շլթանքներուն վրայ։ Կրնար յայտնել իր շնորհակալութիւնը անոնց ներկայութեան համար։ Ուրա՞խ էր արդեօք որ վերջ պիտի գտնէին այլ եւս իրեն դէմ լարուած դաւերն ու նենգութիւնները։ Կամ, կը հաւատա՞ր տակաւին թէ չէին գնդակահարեր զինքը։

Բայց, զգաց որ հասած էր վայրկեանը։ Փաստաբանը իր թեւերուն մէջ առաւ անոր գլուխը եւ ծերունիներու դողդոջուն խանդովը համբուրեց զայն։ Քահանան բռնեց աղջկան ձեռքը ու փափսաց Աստուծոյ օրհնութիւնը միօրինակ արտասանութեամբ ու եղանակով։ Անորոշ էին իր բառերը եւ յուզում մը կար իր ձայնին մէջ։

Մաթա Հարի — Լիան անտարբեր էր այս բոլորին հանդէպ։ Գթութեան Քոյրը, որ իր մատներուն մէջ առած էր անոր ձեռքը, գանկօրէն կը հեծկլտար։ Այդ ահաւոր վայրկեանին, Մաթա Հարի հետաքրքրուած էր միայն Քոյր Վերոնիքայի արցունքներով։ Իր ձեռքերուն մէջ առաւ անոր երկու երեսները, վեր բարձրացուց գլուխը, նայեցաւ անոր կարմրած աչքերուն որ տառապանքով կը դիտէին զինքը ու ժպիտով մը ըսաւ.

— Ne pleurez pas, sœur Véronica. Ne pleurez pas! Soyez gaie comme moi.

(Մի լաք, Քոյր Վերոնիքա, մի լաք։ Զուարթ եղէք ինծի պէս)։

Ու յետոյ դառնալով տասնապետին, հասկցուց թէ պատրաստ էր։

Տասնապետը առաջնորդեց զայն այն վայրը ուր ծառ մը տնկուած էր։ Մարկրիթ Ցրոնսիյայ եւ Լաթիչէյլի, պատերազմի երկու լրտեսուհիները այդ միեւնոյն ծառին կապուած էին չուաններով՝ գնդակահարուելու համար։ Տասնապետը բերաւ չուանը. Մաթա Հարի գլուխը թօթուեց եւ ըսաւ.

— Ո՛չ, շնորհակալ եմ պարոն. կը նախընտրեմ կենալ առանձին եւ կրնամ կենալ։

Տասնապետը թաշկինակ մը հանեց գրպանէն, Մաթա Հարիի աչքերը կապելու համար։ Աղջիկը մերժեց դարձեալ։

— Աւելի լաւ է, սակայն, Տիկին. ոչ մէկ բան չէք տեսներ։

Մաթա Հարի խնդաց։

— Բայց ինչո՞ւ չտեսնեմ, պարոն. կը կարծէք որ աչքերս կապուած աւելի քի՞չ կը տեսնեմ...

Տասնապետը ապշեց։ Վերջին քանի մը վայրկեաններու ահաւորութիւնը սկսած էր յուզել զինքը։ Մաթա Հարի նշմարեց տառապանքը անոր նայուածքին մէջ. առանձին էին, ինչը եւ տասնապետը այդ կարճ հեռաւորութեան վրայ — կին մը եւ այր մը։ Մաթա Հարի գիտումնաւոր նայուածք մը նետեց անոր աչքերուն, նայուածք մը որ ուղղած էր շատ մը մարդոց։

— Օրէ՞նք է որ աչքերս կապուին, պարոն, հարցուց։

— Ո՛չ, Տիկին։

— Եթէ նոյն իսկ այդպէս հրամայուած ըլլար ձեզի, պիտի ուզէիք թերեւս ինծի ընել այդ շնորհը, այնպէս չէ՞...

— Անշո՛ւշտ, Տիկին...

Խեղդուկ ձայն մը ունէր տասնապետը։ Մաթա Հարի ժպտեցաւ դարձեալ։ Այդ վայրկեանին անգամ կը զգար իր ներքին ուժը եւ հաւանաբար անըմբռնելի կը կարծէր իր անձը։

— Ինչո՞ւ այսպէս կ'ուշանայ, հարցուց տնօրէնը խիստ ձայնով մը։

Տասնապետը անմիջապէս հեռացաւ աղջիկէն։ Մաթա Հարի կեցած էր հիմա առանձին՝ հեռահեռէ մարող լոյսին նման ժպիտ մը իր դէմքին վրայ, երբ պատերազմական ատեանին անդամը անապարանքով կարդաց մահավճիռին հրամանագիրը.

— Պատերազմական երրորդ ատեանի հրամանով, այս կինը՝ Մաթա Հարի, մահուան դատապարտուած է լրտեսութեան համար։

Մաթա Հարի կը խաղար իր սամոյրէ վերարկուին կոճակներով, երբ ջոկատը իրմէ քանի քայլ հեռու մէկ գծի վրայ դիրք առաւ։

Գրեթէ չնայեցաւ այդ զինուորներուն։ Ժպիտը պայծառութիւն մը եւ նոր փայլ մը տուած էր իր դէմքին։

Արշալոյսի առաջին շողերը տարածուեցան ծառերուն վրայ։

Տասնապետը մերկացուց իր սուրը եւ հրամայեց.

— Պատրա՛ստ...

Զինուորները իրենց ուսերուն վրայ բարձրացուցին զէնքերը։

Եւ ճիշդ այդ վայրկեանին, կրակելու հրամանը դեռ չարձակուած, Մաթա Հարի արագ շարժումով մը բացաւ իր սամոյրէ վերարկուն, ցուցադրելով ճառագայթող մերկութիւնը իր ամբողջ մարմնին։ Պատրաստ էր ընդունելու գնդակները իր մսին վրայ։

Տաժանելի էր լռութիւնը որ յաջորդեց այդ յանկարծական շարժումին։ Տասնապետը տեսաւ վտանգը. պատրաստած էր Մաթա Հարի հաշւեց եւ առանց վայրկեան մը կորսնցնելու, պոռաց.

— Կրա՛կ...

Հրացանները պայթեցան միասին՝ ակնթարթի մը մէջ։ Զոյգ մը, ծառերուն տակ տապալեցաւ Մաթա Հարիի մարմինը, սամոյրէ վերարկուին հետ։

Տասնապետը մօտեցաւ, գրպանէն հանեց ատրճանակը. Մաթա Հարի մեռած անշարժ մը ինկած էր խոտին վրայ. կը նայէր իր դէմքին միայն մէկ կողմը։ Տասնապետը քաշեց ատրճանակը անոր կանթին. դիակին գլուխը հարուածին սաստկութենէն վեր բարձրացաւ ու ինկաւ դարձեալ։

— Pour défiler — En avant! Marche!

հրամայեց տասնապետը։

Երկու վեցեակ զինուորները, մեքենաներ էին այդ կինը, մեքենական շարժումով մը հեռացան՝ հնչեցնելով իրենց փողերը։

Քոյր Վերոնիքան ծնրադիր էր։

— Մարմինը ուզող կա՞յ, ... պատերազմական ատեանին ... ու նայեցաւ փաստաբանին որ ... տեր էր փրկել այդ աղջիկը ... բանը չբարձրացուց գլուխը։

Մարմինին տէր չկար. դիակը ... ան՝ փռուած ծառերուն տակ, ... րէ վերարկուին մէջ։

Թարգմ. ՃԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(ՎԵՐՋ)

« THE PORTRAIT OF A SPY »
(The Story of Mata Hari)
By Temple Thurston

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՄԱՐՏ 1933

19 Mars 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2141

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՍՊԱՐԷԶԸ ԲԱՑ Է ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

Մեր մէջ դաս մը մարդիկ վարակուած են հիւանդագին մարմաջով մը։

Անոնք տարին տասներկու ամիս արհեստական միջոցներով դէմ գլխացը կը հանեն այս կամ այն կազմակերպութիւնը։ Մէկը փորփորելու եւ միւսը փառաբանելու համար։

Այսպէս, անոնք չեն հանդուրժեր որ Համազգային ընկերութիւն մը կազմուած է Եգիպտոսի մէջ։

Եւ, ամբողջին կեր հայթայթելու, որին պղտորելու համար, կ'ուզեն հաւատցնել թէ այդ ընկերութիւնը ստեղծուած է՝ Բարեգործականին ճամբան փակելու համար։

Նոյն տխուր սովորութիւնը՝ զանազան Կարմիր Խաչերու գործունէութեան առթիւ։

Որ եւ է թիւրիմացութիւն հարթելու համար, յայտարարենք, անգամ մը եւս, թէ մենք աւելի քան երբեք անհրաժեշտ կը դառնանք միաձոյլ, համատարած, հաստատամիտ կազմակերպութիւններ։

Հարկ է իրարու մէջ ձուլել, իրարմով լրացնել, համախմբել եւ կեդրոնացնել մանր-մունր միութիւնները, որոնք դատապարտուած են կա՛մ անգործութեան, կամ անհետացման։

ՅԱՌԱՋի հաւաքածոն թղթատելով, կարելի է երկու հատոր գրքի նիւթ գտնել՝ ի պաշտպանութիւն այս հիմնական տեսակէտին։

Արդ, անխախտ պահելով տեսակէտը, գործնականին մէջ կը գիմաւորենք երեւոյթներ, որոնք բացատրութեան կարօտ են։ Այսինքն, կ'արդարացնեն կարգ մը անջատ կազմակերպութիւններ։

Խօսինք օրինակներով։

Մեր գիրքը շատ յստակ է՝ Բարեգործականին հանդէպ։ Կը գնահատենք խստօրէն, բայց ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնի քանդել զայն, եւ անոր տեղը դնել ուրիշ հաստատութիւն մը։

Անոնք որ կը սիրեն հակառակը ըսել, պարզապէս խուժանավարութիւն կը փորձեն։

Բայց, Բարեգործականը ունի ձուլածոյ ծրագիր — կանոնագիր մը՝ եւ նոյնքան քարացած հոգեբանութիւն։

Աշխարհ մը փոխուեցաւ։ Կը փոխուի ամէն օր։ Բարեգործականը մնաց այն ինչ որ էր առաջին օրէն։

Աշխարհ մը հոգ ունինք այսօր։ Բարեգործականը չի շեղիր ոչ իր գծած ճամբէն, ոչ ալ իր բռնած ճամբէն։

« Համազգային »ը հետեւաբար կապ անգամ չունի Բարեգործականին հետ, իբրեւ մրցակից կամ խոչընդոտ։

Ուղղակի մեր այսօրուան պայմաններէն ծնած, անհերքելի պակաս մը լրացնելու կոչուած հաստատութիւն մըն է ան, որ կը յիշեցնէ նախկին Մխիթարեանը, շատ համեստ սահմանի մը մէջ։

Եթէ Բարեգործականը դառնար իսկապէս ժողովրդական, արդիական եւ ճկուն, անշուշտ պէտք չպիտի ունենայինք ոչ Համազգայինի ընկերութեան, ոչ ալ զանազան « Կրթասիրաց »ներու եւ « Ուսումնասիրաց »ներու։

Եթէ Բարեգործականի վարիչները քաջութիւնն ունենային իրենց իսկ մշակած նոր ուղեգիծը անկեղծօրէն, յստակօրէն ձեւակերպելու եւ գործնականացնելու, կարելի էր հասկացողութեան մը գալ։

Նոյնը եւ Կարմիր Խաչերու մասին։

Պատերազմէն առաջ, ունեցեր ենք միայն մէկ Կարմիր Խաչ։

Պատերազմը վերիվայր շրջեց շատ մը բաներ, եւ Կարմիր Խաչերն ալ բաժնուեցան երկուքի, — ժողովրդական եւ « սկսական »։ (Ամերիկայի մէջ՝ երեք են այժմ, — ժողովրդական, սկսական եւ ռամկավար)։

Ինչո՞ւ պատահեցաւ այս չարիքը։

Անո՞ր համար որ մարդիկ աւելի փորձառու եւ իմաստուն դարձան։

Ո՛չ։ Բանդիտութեան հով մը փչեց գաղութներու գլխուն, եւ մարդիկ « սկսականութիւն » հոլովելով, նոր ճեղք մը բացին։

Որովհետեւ սկզբնական, համաժողովրդական Կարմիր Խաչերուն ջերմ աջակից մըն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իսկ Երեւանը պատերազմ հրատարակած է Դաշնակցութեան դէմ, անջատումը դարձաւ անխուսափելի։ Զանազան առիթներով փորձեր եղան հաշտեցութեան մը գալու, բայց անօգուտ։

Արդ, այն Կարմիր Խաչերը որ « սկսական » կը կոչուին, բռնա՞ծ են ամբողջ հրապարակը։ Ուրիշ խօսքով, կը գոհացնե՞ն բոլոր պահանջները։

Դժբախտաբար ոչ։ Գաղութներ ունինք ուր հետքը չկայ « սկսական »ի, եւ ասպարէզին վրայ կ'երեւան Կարմիր, Կապոյտ կամ Գթութեան Խաչեր (անունները յարմարցուցած են տեղական օրէնքներուն)։

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ, սկսական (Տիկնանց) Կարմիր Խաչը կեդրոնացած է Փարիզ։ Ունի մ'ր եւ է մասնաճիւղ՝ Փարիզէն դուրս։

Այստեղ ալ, ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնի արհամարհել, հարուածել կամ տկարացնել Տիկնանց Կարմիր Խաչը։ Ընդհակառակն։ Մօտէն գիտենք եւ յաճախ արձանագրած ենք անոր հանրօգուտ ձեռնարկները։

Եւ սակայն, սահմանափակուած ըլլալով իրեն յատուկ շրջանակի մը մէջ, Տիկնանց Կարմիր Խաչը չընդգրկեր ամբողջ Ֆրանսան։ Չի կրնար հասնիլ այս գաղութի բոլոր պահանջներուն։

Իսկ պահանջները կան ու կը ծանրանան ամէն օր։

Եթէ միայն փառքի, մրցակցութեան համար հաստատուած ըլլար Ժողովրդական Կարմիր Խաչը, ի՞նչպէս կրնար կազմել 130 մասնաճիւղեր, 6000 անդամ-անդամուհիներով։ (750 — 1000 միայն Ֆրանսայի մէջ)։

... Խորհրդածութիւններ՝ Կարմիր Խաչի Օրուան առթիւ, որ կը տօնուի այսօր։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐԱՑԱԾ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հեռագրէ. — *Մարտ 16ին, բրիտանական դեսպանը այցելեց Պ. Լիտվինովի եւ անոր հաղորդեց Պ. Պոլտուինի բրած յայտարարութիւնը՝ անգլիական առեւտրական ներկայացուցիչներուն ձերբակալութեան մասին։ Դեսպանը մանրամասնօրէն պարզեց Պ. Պոլտուինի յայտարարութեան փաստարկութիւնները։ Պ. Լիտվինով իր պատասխանին մէջ յայտարարեց թէ Անգլիան պարզապէս կը պահանջէ խորհրդային օրէնսգրքի տրամադրութիւններէն փրկել իր հպատակները եւ ապահովել անոնց անպատիժ մնալը՝ ո՛ր եւ է արարքի եւ ոճիրի մէջ եւ կամ, երբ ո եւ է Անգլիացի ոճիրով ամբաստանուի, անմիջապէս ընդհատել հարցաքննութիւնը, հակառակ վկայութեանց, ապացոյցներու եւ նոյն իսկ խոստովանութեանց, անմիջապէս որ իր կառավարութիւնը յայտնէ թէ անոնք անմեղ են։ Այս պահանջները անընդունելի են անկախ երկրի մը կառավարութեան համար։ Դեռ վերջերս, արտասահմանի մէջ, ձերբակալուեցան եւ ամբաստանութեան տակ առնուեցան մարդիկ որ շատ կարեւոր դիրքեր կը գրաւէին։ Ամբաստանութիւններ եղան, նոյնպէս, կարեւոր դրամատուններու ներկայացուցիչներուն դէմ։ Այսպիսի դէպքեր անպատճառ կը պատահին. անոնք պէտք չէ որ ո եւ է ազդեցութիւն գործեն միջազգային յարաբերութեանց վրայ, որոնք կը ղեկավարուին աւելի կարեւոր եւ աւելի խոր նկատումներով քան անհատ քաղաքացիներու կամ առեւտրական տուներու շահերը։*

Իբրեւ պատասխան դեսպանին հարցման, Պ. Լիտվինով յայտարարեց թէ ձերբակալուած Անգլիացիները պիտի դատուին համաձայն պատժական օրէնքի 58րդ յօդուածին. հարցաքննութիւնը կը վերջանայ արդէն եւ Քաղաքական Բաժինը որոշած է մօտերս Գերագոյն Ատեանի դատախազին յանձնել թղթածրարը։ Այդ ատեանին առջեւ պիտի տեսնուի դատը։

⁂ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ Լիտվինովի այս պատասխանին եւ դեսպանին հաղորդած ուրիշ տեղեկութեանց վրայ, կառավարութիւնը ուժգնօրէն ազդարարած է խորհրդային իշխանութեան, թէ՝ եթէ մէկդի չդնէ կամ ո եւ է ձեւով չտապալեցնէ չորս ճարտարագէտներուն դէմ եղած ամբաստանութիւնները, անգլեւռուս յարաբերութիւնները պիտի խզուին։

Ինչպէս կը յիշուի, անգլեւռուս դաշնագիրը խզուեցաւ վերջերս եւ նոր բանակցութիւններ պիտի կատարուին ապրիլ 15ին։ Ուրեմն, եթէ Մոսկուա դոհացում չտայ, այլ եւս նոր բանակցութիւն չպիտի կատարուի։ Բրիտանական կառավարութիւնը կը կարծէ թէ չորս ճարտարագէտներուն դէմ եղած մեղադրանքները ծիծաղելի են եւ անհիմն։

Մաքտոնըլտ-Մուսոլինիի տեսակցութիւնը

ՖՐԱՆՍԱՆ ԴԺԳՈՀ, ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ՝ ՎՍՏԱՀ

Քաղաքական շրջանակները լարուած ուշադրութեամբ կը սպասեն Անգլիոյ եւ Իտալիոյ վարչապետներուն տեսակցութեան, եւ մանաւանդ անոր արդիւնքին։

Պ. Մաքտոնըլտ երէկ իսկ, Հռոմի մէջ, սկսաւ իր խորհրդակցութիւնը Պ. Մուսոլինիի հետ։ Իրեն կ'ընկերանայ արտաքին նախարարը։

Փարիզի մէջ յուսախաբ եղած են Անգլիոյ վարչապետին զինաթափութեան ծրագրէն, որուն հիմնական մասերը հաղորդած էինք երէկ։ Ազգայնական թերթերը գիտել կուտան թէ Անգլիան չահաւոր կ'ելլէ այդ ծրագրէն, թէ ցամաքային, թէ ծովային եւ թէ օդային ուժերու տեսակէտէն։ Միայն 250 օդանաւ կը զիջէ, միեւնոյն ատեն պահելով իրաւունքը՝ օդային ռմբակոծութիւն կատարելու Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ։ Կը չահի նաեւ Գերմանիան, ստանալով բացարձակ եւ անմիջական հաւասարութիւն։

Գերմանական մամուլը վերապահ է առ այժմ, թէեւ պաշտօնական շրջանակներու մէջ գոհ կ'երեւան։

Ֆրանսա կ'աշխատի իր շուրջը համախմբել Լեհաստանը, Փոքր Համաձայնութիւնը եւ միւս դժգոհ պետութիւնները։

«Պիտի ոչնչացնենք մարքսիզմը»

ՎԵՑ ՀԱՐԻՒՐ ԿԱՐՄԻՐ՝ ԲՌՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ

Պ. Կէօրինկ, Հիթլէրի աջ թեւը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ ճառի մը մէջ.

— Ես այնքան վատ չեմ որ ուրանամ անոնք որոնք ծայրայեղութիւններ գործեցին իրենց ուրախութեան թափին մէջ։ Ես ամբողջովին կը հովանաւորեմ զանոնք։ Եթէ սխալներ գործեցին, իրենց պետերն ու ես ինքս պատասխանատու ենք։ Մենք մաքրագործման ձեռնարկեցինք, եւ մինչեւ ծայրը պիտի երթանք։ Ինծմէ առաջ խօսող բանախօսը ըսաւ թէ մարքսականութիւնը այլ եւս պէտք չէ վերադառնայ Գերմանիոյ մէջ. ես կ'աւելցնեմ թէ՝ ոչ միայն այլ եւս չպիտի վերադառնայ, այլ եւ բնաջինջ պիտի ըլլայ։ Մենք ոչ միայն պիտի ոչնչացնենք այդ ժանտախտը, այլ եւ անոր անունը պիտի հանենք բոլոր գիրքերէն։ Ցիսուն տարիէն, Գերմանիոյ մէջ այլ եւս մարդ չպիտի գիտնայ թէ ի՛նչ կը նշանակէ այդ բառը »։

Վիւրթէմպէրկի մէջ, 13րդ զօրաբանակին բանակատեղին վերածուեցաւ աշխատանքի դաշտի մը։ Այժմ Վիւրթէմպէրկի բանտերուն մէջ կը գտնուին 600 համայնավարներ, որոնք այդ բանակատեղին պիտի փոխադրուին եւ պիտի դաստիարակուին բռնի աշխատանքի « որպէս զի խելքի գան », ինչպէս կը յայտարարեն հիթլէրականները։

⁂ Հակահրէական շարժումը կը ծաւալի ամբողջ Գերմանիոյ մէջ։ Հիթլէրական փաստաբանները ժողով գումարելով, որոշեցին ծրագիր մը ներկայացնել որուն համաձայն գերմանական դատարաններէն պիտի վտարուին բոլոր հրեայ եւ բոլշեւիկ փաստաբանները, դատաւորները, պաշտօնեաները եւ նոտարները։ Միեւնոյն ատեն պիտի լուծուին բոլոր փաստաբանական կաճառները, դուրս ձգելու համար հրեայ թէ մարքսեան։

Պերլինի սկսական լիազօրը հրամայեց հիւանդանոցներէն վտարել բոլոր հրեայ բժիշկները։ « Պէտք է որ գերմանացի հիւանդները դարմանուին գերման բժիշկներու կողմէ »։

⁂ Լուրի մը համաձայն, Պերլինի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութիւնը պիտի լուծուի եւ ուրիշ մայրաքաղաք մը պիտի փոխադրուի։ Պերլինի խորհրդային դեսպանը առերդաբար Մոսկուա կանչուեցաւ։

ՄԵՐ ՉՆՉԻՆ « ԼՈՒՄԱՆ »

Ընկեր խմբագիր,

Ս. ՄԱՐԿՐԻԹ (Մարսէյլ), 16 մարտ. — Հ. Յ. Դ. « Համազասպ » ենթակոմիտէի ընկերներս հանգանակած ենք 137 փրանք, իսկ չէզոքները՝ 209 փրանք։ (Կը խնդրենք հրատարակել այս վերջիններուն անունները)։

Մեծ է մեր պարտականութիւնը եւ ծանր՝ մեր բեռը։ Բայց ինչ որ ալ ըլլայ, մեր վզին պարտքն է առանց տրտնջալու տանիլ մեր տարիներու քաշած տառապանքի ու չարչարանքի ծանր բեռը, մինչեւ որ իյնանք յոգնաբեկ եւ կամ հասնինք մեր հայրենիքը եւ բեռը վար դնենք, հանգիստ շունչ առնելու համար։ Չէինք կրնար անտարբեր մնալ Պէյրութի աղէտին հանդէպ, եւ ահաւասիկ կը ղրկենք մեր չնչին լումանս։ Եւ կոչ կ'ընենք բոլորին որ չփրանան իրենց ազգասիրական պարտականութեան մէջ։

Դուշան Մ. չանի

Յ. Գ. — Մեր ղրկած դրամին ընդհանուր գումարն է 346. բայց թղթատարի ծախքը զեղչելով, կը ղրկենք 341 փրանք։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ

4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

—.—

21րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Սէնթ-Մարկրիթի հանգանակութիւնը	341
Գումար	341
Մարտ 15ի գումարը	6366
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	6707

ԽՄԲ. — Այս գումարէն 5000 (հինգ հազար) փրանք փոխադրած ենք Պէյրութ, Ազգ. Խնամատարութեան նախագահ Պ. Գասպար Իփէքեանի, Crédit Lyonnaisի միջոցաւ։

⁂ Բանատայի Հրեաները որոշեցին պայքար հայտարարել գերմանական ապրանքներուն դէմ։ Այս թելադրանքը պիտի ընեն նաեւ Մ. Նահանգներու Հրեաները։

Մրցակիր կը թելադրէ բոլոր հրեայ փաստաբանները տապալել ինչ չորս տարուան ընթացքին, տարին մէկ չորրորդ համեմատութեամբ։

⁂ Կարգ մը նահանգներ արգիլեցին «կայս. դրօշակիրներու» հանրապետական կազմակերպութիւնը։

Պերլինի քաղաքապետական խորհուրդին անդամներէն երկու համայնավարներ երբ ժողովի կ'երթային, ձերբակալուեցան։ Հրաման տրուած է ձերբակալել ո եւ է համայնավար երեսփոխան որ քաղաքապետարան կ'երթայ։

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԸ 40 ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ֆրանսայի հարկատուներու Ազգ. Դաշնակցութիւնը որոշեց բողոքի ցոյցեր կազմակերպել քառասուն քաղաքներու մէջ, այսօր, կիրակի ժամը 2 30ին, նորահաստատ նոր օրէնքներուն դէմ։

Աէնթ Էթիէնի քաղաքապետը արգիլեց այդ քաղաքին մէջ ծրագրուած բողոքի ցոյցը, վախնալով խռովութիւններէ։

Գործադուլը Պէյրութի եւ Հալէպի մէջ

ԴԱՄԵՐ ԿԸ՛ ԳԱՄԵՆ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Սուրիոյ վերջին թղթաբերէն (10 եւ 11 մարտ) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները —

Գործադուլը կը շարունակուի սաստկութեամբ։ Կառավարութիւնը ամէն միջոցի դիմած է, բայց անօգուտ։ Եթէ, նոյնութեամբ ընդունի շարժավարներուն պահանջները, պետական եկամուտէն մէկ միլիոն ոսկի բաց պիտի ունենայ։

Շարժավարները գործադուլին օգնելու համար, Պէյրութի բոլոր պէնզին ծախող վաճառականները փակ պահեցին իրենց խանութները, որով բազմաթիւ անձնական ինքնաշարժներ ստիպուեցան բանտարկուիլ իրենց կառատուններուն մէջ։ Կարգ մը աշխատաւորական միութիւններ խառնած են առանձին յանձնախումբեր, ուժ տալու համար գործադուլին։ Շարժավարներու աչնուքով, դիմում կատարելով Ազգային Մենքակին, յայտնած է թէ իրենց այս շարժումը ոչ միայն իրենց իրաւունքներու պաշտպանութեան համար է, այլ ամբողջ երկրի տնտեսական վիճակին բարւոքման կը ձգտի, հետեւաբար կը խնդրէ որ օգնէն գործադուլին։

Ցարդ ոչ մէկ անախորժ դէպք տեղի ունեցած է եւ գործադուլը խաղաղութեամբ յառաջ կը տարուէր։ Մարտ 9ին Տրիպոլիէն եկող կառավարական ինքնաշարժ մը, ճամբան գամերու ցանցի մը կը հանդիպի եւ իր քաուչուկները կը պայթին։ Կառավարութիւնը լուր առաւ թէ Զահլէի եւ Դամասկոսի միջեւ, ճամբան բազմաթիւ տեղեր գամերով ծածկուած է։ Զահլէի մէջ քանի մը կասկածելիներ ձերբակալուած են։ Տրիպոլսոյ մէջ յարձակում գործուած է « Օթօ Թուրիզ »ի ինքնաշարժներուն վրայ, սակայն շնորհիւ եղած միջամտութեան որ եւ է վնաս չէ պատահած։

Հալէպի մէջ ալ սկսած է գործադուլը։ Դամասկոսի մէջ եւս որոշում տրուած է, սակայն ցարդ գործադրութեան չէ դրուած։

Գրած էինք թէ կարգ մը համայնավարական թռուցիկներ տեսնուած են։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է հայ համայնավար մը, Յովհաննէս Աղպաշեան, որ կը գրգռէր շարժավարները։

Շարժավարներու աջնուքը, ստացած է 200 ոսկի եւ 6 պարկ ալիւր նպաստ, յատկացուելու համար կարօտ վարիչներու։ Յանձնախումբեր կազմուած են, շարունակելու համար նպաստի հաւաքումը։

Պէյրութէ օրէ օր աւելի սաստկօրէն կը զգայ գործադուլի պատճառած վնասները։ Դիւղերէն գնումի համար քաղաք թափող բազմութիւնները չեն երեւիր այլ եւս։ Փաստաբաններ, որոնք դատեր առանձնած էին Լիբանանի գանազան շրջաններու նախագահ դատարաններուն մէջ, չեն կրնար ներկայ ըլլալ դատավարութեանց։ Ընդհ. տագնապ մը յառաջ եկած է։ Բազմաթիւ շարժավարներ որոնք պարտաւոր էին օրին ընել իրենց վճարումները, հարուստ դադրեցուցած են։ Իսկ ուրիշներ դատապարտուած անօթութեան. թէեւ համանակութիւնները կը շարունակուին ու կը հոգացուին կարօտ վարիչներու պէտքերը, սակայն այդ կերպով կարելի չէ մեղմացնել ընդհ. պահանջը։ Մարտ 10ին ալ կարգ մը տխուր դէպքեր պատահեցան։ Հակառակ ոստիկանութեան եւ ժանտարմաներու խիստ հսկողութեան, անձնական ինքնաշարժ մը յարձակման ենթարկուեցաւ Պաթրունի մէջ։ Երեք հոգի ձերբակալուեցան։ Սայտայի ճամբուն վրայ, շատ մը տեղեր գամեր ցանուած են։ Ինքնաշարժները պզուշութեամբ կ'երթեւեկեն։ Հեղինակները գտնուած ու ձերբակալուած են։

ՆՈՐԷՆ ԴԱՆԱԿ՝ ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Առջի օր, Ալֆորվիլի մէջ երկու Հայեր գինետունէն դուրս ելած ատեն, կռիւի բռնուելով, դանակ խաղցուցին իրարու դէմ։ Մէկը, Հաճի Նիկողոսեան, 39 տարեկան, վիրաւորուեցաւ երեսէն. իսկ միւսը՝ Բաղիկեան (?), 32 տարեկան, ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով կռնակէն, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍ

I

Յիսուն տարի առաջ մեռաւ այդ անսովոր մարդը, խնկարկուած միլիոնաւոր ջերմեռանդ երկրպագուներու կողմէ եւ ատուած, հալածական՝ աշխարհի հրամանատարներուն բանակին մէջ:

Մեռաւ փոթորկայոյզ կեանք մը ապրելէ յետոյ, այդ կեանքի բոլոր դառնութիւնները ճաշակելէ յետոյ: Բայց շարունակեց ապրիլ սեւ, չարքաշ աշխատաւոր բազմութիւններու հոգիին մէջ՝ երկրագունդի բոլոր ծայրերուն: Աշխարհածաւալ շարժում մը ստեղծեց եւ մոլեռանդ աշակերտներու, տաղանդաւոր մտածողներու լեգէոն մը յառաջ բերաւ:

Հիմքէն շրջեց պատմափիլիսոփայական տիրող հասկացողութիւնները եւ կառոյց ուշադրաւ, ինքնատիպ վարդապետութիւն մը, որ իր անունը կը կրէ, — Մարքսիզմ: Անողոք հարուածներ կրեց այդ վարդապետութիւնը իր ծննդեան օրէն ի վեր — 1848 Թուականէն — կատաղաբար քննադատուեցաւ [illegible] դասախօսներու ձեռքով, շատ բան կորսնցուց, բայց եւ շատ բան կրցաւ փրկել ժամանակի կործանարար ալիքներէն:

Մարդկային պատմութեան մէջ՝ ան տեսաւ միայն դասակարգերու անդուլ պայքար, հակամարտ շահերու բախում: Եւ շահերու այդ անհաշտ հակամարտութեան մղումով իսկ, անոր կարծիքով կը թաւալի ու յառաջ կը սլանայ համաշխարհային պատմութեան անիւը, «Հակասութիւնը գետապնդող յառաջատար ուժն է» — der Widerspruch ist das Fortleitende — ըսեր էր Հէգէլ, գերման աշխարհի դիւահանճար փիլիսոփան, եւ Մարքս՝ Հէգէլի մոլեռանդ հետեւող՝ կը կրկնէր, կը շեշտէր այդ ճշմարտութիւնը: Հալածական ցեղի մը մեծագոյն զաւակներէն էր, ճակատագրով փոքր ինչ նման իր միւս հանճարեղ ցեղակիցին (Սպինոզա). եւ իր հրէական ծագումը զարմուցեր էր զինքը առանձնապէս կծու, թունոտ, սկեպտիկ ու խարանող ժամանակակից քաղաքական ու ընկերային կարգերու հանդէպ: Անհեղօրէն սուր աչք մը ունէր՝ տեսնելու յոռին ամենուրեք, նշմարելու մարդոց ստորին, չոր, նիւթապաշտ հակումները ... Եւ իր իմաստասիրական մարզանքներուն մէջ առաջնակարգ տեղ տուաւ այդ հակումներուն, անոնց վրայ հիմնեց իր համբաւաւոր տեսութիւնը, որ կը կոչուի այլ եւ այլ անուններով — պատմական մատերիալիզմ, տնտեսական մատերիալիզմ, դիալեկտիկական մատերիալիզմ: Ան կը հակադրուէր բոլոր միւս վարդապետութիւններուն, որոնք դարերէ ի վեր ձգտեր են բացատրել մարդկային պատմութեան ընթացքը, անոր մղիչ պատճառները, ձգտեր են գիտնալ, թէ ինչ ուժեր, ազդակներ են վարեր պատմութեան ու քաղաքակրթութեան դարաւոր ու ալեծուփ հոսանքը սկզբնական շրջաններէն մինչեւ այսօր: Ոմանք կ'ըսէին թէ հիմնական մղիչը կրօնն է, ուրիշները՝ իմացականութիւնը, գաղափարը, բարոյական հասկացողութիւնները եւայլն:

Ոչ, ըսաւ Մարքս, պատմութեան բոլոր շարժումներու տիրական ազդակ կը հանդիսանան մարդոց նիւթական ախորժակները, արդիւնաբերութեան եւ սպառումի պայմանները, դասակարգերու ներհակութիւնները ու կռիւները: Ասոնք պատմական պրոցէսի բուն իսկ խարիսխն են, մինչ գաղափարը, գիտակցութիւնը, կրօնական, քաղաքական հասկացողութիւնները, փիլիսոփայական այլազան կառուցուածքները, գեղարուեստը, մարդկային մտքի բոլոր բարձրագոյն արտայայտութիւնները սոսկ վերնաշէնքն են, արտացոլումը այդ նիւթական, տնտեսական պայմաններու:

Չափազանցութեան բաժին մը կայ մարքսեան այս հայեցակէտ յայտարարութեան մէջ, բայց կայ եւ խորունկ ճշմարտութիւն մը: Հաճելի էր, օրինակ, աստուածաբաններուն եւ ամէն տեսակ գաղափարապաշտ եւ խորհրդապաշտ մտածողներուն՝ բացատրել Խաչակիրներու մեծադղորդ արշաւանքները դէպ ի Երուսաղէմ սոսկ կրօնական յափշտակութեամբ, անշահախնդիր եւ անպայման մղումներով — մինչ Կարլ Մարքս կը խորհէր իրաւամբ, որ Հռոմի այդ բոլոր պապերը եւ միջնադարեան աւատապետ իշխանները աւելի նիւթական նուաճումներ էր, որ կը հետապնդէին իրենց արեւելեան արկածներուն մէջ եւ ատոր համար կ'օգտագործէին տգէտ, բարեպաշտ զանգուածներու կրօնական խանդավառութիւնը: Հաճելի էր ամէն կարգի գաղափարապաշտ խորհողներուն՝ բացատրել Ֆրանսական Յեղափոխութեան վիթխարի յորձանքը սոսկ Վոլթէրներու եւ Ռուսսոներու բոցավառող քարոզներով, անոնց առատաշունչ, վերանորոգչական գաղափարներով — մինչ բուն ատաղը այդ մեծ Հէգէլի կը կարմէն նոյն յաւիտենական [illegible] տիրապետողները հակամարտ դասակարգերու: Արդարեւ, դասակարգային պայքարը անվիճելի իրողութիւն մըն էր. Ֆրանսական Յեղափոխութիւնը եկաւ տապալելու հին, փտած, այլասերած աւատականութիւնը, հողի դասակարգը եւ պատմութեան բեմ հանելու նոր, աւելի թարմ ու յառաջադէմ, աւելի կիրթ ու գործունեայ, առեւտրի ու արդիւնաբերութեան [illegible] ներկայացուցիչ բուրժուազին — փողի դասակարգը: Եւ այդ նոր ուժը Յեղափոխութեան գալարումներուն մէջ իր ձեռքն առաւ քաղաքական իշխանութիւնը եւ հանդէս եկաւ «ազատութեան, հաւասարութեան ու եղբայրութեան» նշանաբաններով:

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Անանուն

Ճառագայթ մ'ասկի չեմ յիշեր հիմա,
Թէ պերճ անցեալի ո՞ր հրաշքի
Օրէն, երբ թառեր է հոգւոյս վըրայ,
Դարձուցեր է զիս դեռ կեանք մ'անւի:

Մտքովըս յուշիկ կը փայփայեմ զայն,
— Ինչպէս լուսընկան գիշերն ամրա-
յին —
Քաղցր է ջերմութիւնն որ երբեմնսան
Կուգայ վերցընել չըղարշն երազին:

Արշալոյսին դէմ բացուող վարդի պէս,
Հոգեւիս գինով կը դառնամ անոր,
Կը ժպտիմ երկա՞ր, նորածինն ինչպէս
Կը ժպտի ձայնին որ կ'երգէ օրօր:

Կը տարրալուծուիմ զգայնութեանս
հետ·
Հորիզոնին պէս ջերմ համբոյր կ'ըլ-
լամ:
Ու որքան ըզմեզ դաւեր դառնաղէտ
Փորձեն հալածել՝ հեռո՞ւ կը մը-
նամ ... :

Չեմ համարձակիր բաց տալ զայն ինծ-
մէ,
Զի այն օրուընէ վախնամ անկասկած
Արեւը կեանքիս դադրի՛ լոյս տալէ,
Ու կարօտ ըլլամ կանթեղի մ'առ-
կայծ ... :

ՎԱՐԴԳԷՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
Աղեքսանդրապոլիս
(Յունուար)

ՏՂՈՒՍ ՀԵՏ

ՕՐՕՐ

ՆՈՒԷՐ ՄԱՅՐԵՐՈՒՍ

Քուն եղիր, բալա'ս, աչքերդ խուփ ա-
րա',
Նաշխուն աչերիդ քուն թող գայ վրայ.
Օրօ՛ր, օրօ՛ր, բալաս, օրօր ու նէննի,
Իմ Արմէնիկիս քունը կը տանի:

Մելամաղձոտ, տխուր ըլլալու աստիճան երգի թել մը եւ օրօրոցի մը միօրինակ նուագը կը լեցնէ տունը: Բարի ու արդար կ'իջնէ մինչեւ գետինը, կը թափանցէ հոգիիդ մէջ եւ քեզ կը դատապարտէ անշարժանալ, կծկուիլ անոր խոր սարսռութեանը տակ: Կը բարձրանայ ու կը ճնշէ սենեակին պարունակութեանը վրայ:

Ու երիտասարդ հայ մօր մը, որբուհիի մը՝ այսինքն կնոջ մելամաղձոտ, տխուր ըլլալու աստիճան երգը տղուն օրօրոցին վրայ՝ օրօր:

Առաջին անգամն է որ այսքան տխուր կը տեսնեմ զայն: Երգին հետ ձայնն ալ կը դողայ. կը դողան եւ տունին իրերը: Սարսափ ու կարօտ որ անապատէն կուգայ, կը տիրէ մեր հոգիներուն, կ'արիւնէ մեր սիրտը ու կը բազմապատկէ մեր ճակտի կնճիռները:

Սարսափ՝ անսահման մթութիւն ինչպէս պատմութիւնը որ անծանօթէն կուգայ ու արիւն, ցաւ ու կսկիծ իր իւրաքանչիւր ծալքերուն մէջ: Ու կարօտ՝ նոյնպէս անսահման մթութիւն, խաւար ինչպէս պատմութիւնը որ անծանօթին կ'երթայ: Տխուր բայց քաղցր, տառապանք ու երազ, ահա կեանքը:

Մավի հյուններ կապել եմ ես ալ,
Նազար չեն առներ քուն եղիր մի՛ լար,
Օրօ՛ր, օրօ՛ր, բալաս, օրօր ու նէննի,
Իմ Արմէնիկիս քունը կը տանի:

Ու երգի թելը մերթ կը դանդաղի, մերթ կը լռէ, բայց լռութեան մէջ օրօրին շունչը ձեռքի մը թափահարումներուն հետ դեռ կը թրթռայ, կ'երկարի ու կնդրուկով օծուն մթնոլորտը չի պարպուիր, կ'աճի ու կը խտանայ: Կը խառնուի արիւնիդ մէջ ու կը զգաս թեթեւ սարսուռ մը: Վա՛խ, ոչ: Աւելի տխուր ուրախութիւն մը որ ոչ ծիծաղ ունի ոչ ալ խրախճանք: Իր ծընունդն ու իր վախճանը անակնկալ մըն է, վերջապէս ներքին հոգեկան ապրումներ, յիշատակներ, որոնք տըխուր ուրախութիւններ են զէթ մեզի համար: Որբի մը եւ որբուհիի մը համար:

Կեցած դրան առջեւ, կը վախնամ ներս մտնելու: Ուսերուս վրայ ծանրութիւն կայ, ոտքերս թուլցած են, աշխատանքը, սեւ աշխատանքը ջիղերս թմրեցուցած է: Տխուր, բայց միեւնոյն ատեն ուրախութիւն մը կը զգամ հոգիիս խորքէն, կուրծքս կը բարձրանայ, կ'ուռի ու կ'աճի հըպարտութիւնս՝ տղաս կը մեծնայ, տըղաս կը քնանայ:

Ալ քուն եղաւ Արմէնս,
Անուշ աչերն ալ գոցեց·
Հիմա եղաւ երեշտակ,
Զայն պահպանես թեւերուդ տակ:

×

Կը քալեմ: Ինծի կ'ընկերանայ երգի թել մը, աւելի ճիշդը տղուս օրօրը, կ'իջնէ ինծի հետ գործարանը, կ'աշխատի ինծի հետ, կը խօսի: Ու աշխատանքի, մեքենաներու ժխորին մէջ կ'երգեմ ու կ'աշխատիմ:

Օրօ՛ր, օրօ՛ր, բալաս, օրօր ու նէննի,
Իմ Արմէնիկին քունը կը տանի:

Օրօրին հետ տղաս ալ ինծի հետ է, թեւերուս մէջ կուրծքիս վրայ: Կը զգամ անոր շունչը աւելի մօտէն: Չեմ գիտեր կ'աշխատի՞մ թէ կ'երազեմ, թէ մէկը եւ թէ միւսը: Թէ կ'աշխատիմ եւ թէ կ'երազեմ:

Կ'աշխատիմ: Բայց չարժեր այդ մասին խօսիլ, որովհետեւ իւրաքանչիւր սեւ աշխատաւորի ծանօթ է. այնքան ըսեմ որ քարէն հաց կը հանեմ երազներս ապրեցնելու համար: Ու երջանիկ եմ որ օտարութեան մէջ, տնտեսական տագնապի այս շրջանին միլիոններ հա՛ց, աշխատանք կ'աղաղակեն եւ ես կ'աշխատիմ:

Կ'երազեմ՝ այսինքն կ'ապրիմ տղուս հետ. Արդեօ՞ք արիւնս է զիս մղողը, այնքան սէր, այնքան գուրգուրանք տածելու մէկու մը հանդէպ, որ դեռ զգացումներդ չի հասկնար, քեզի հետ կապուած է այնչափով որ զինքը կը գուրգուրացնես, անուշեղէն եւ խաղալիկ կը բերես: Ան չի գիտեր թէ կ'ապրիս զայն տունէն դուրս, ճամբու ընթացքին, գործի մէջ, [illegible] խոռը, ամէն տեղ:

Ու մելամաղձոտ, տխուր ըլլալու աստիճան երգի թել մը եւ օրօրոցի մը միօրինակ նուագը՝ տղուս օրօրը ինծի հետ կը շրջի ամէն օր, ամէն տեղ: Տխուր բայց քաղցր բան մը ունի մեր անցեալի յիշատակներուն պէս, մեր հայրենի հողին պէս:

Օրօ՛ր, օրօ՛ր, բալաս, օրօր ու նէննի,
Իմ Արմէնիկիս քունը կը տանի:

ԱԶԱՏ

Կանացի կազմակերպութիւն մը

Գաղթահայ կեանքի մէջ հայ կնոջ հանրային գործունէութեան ասպարէզը սահմանափակուած է քանի մը խոշոր հաստատութիւններու մէջ — Դպրոցասէր Տիկնանց, Աղքատախնամ Տիկնանց, Հայ Կ. Խաչ: Այս Միութիւններէն իւրաքանչիւրը իր սեփական տեղը կը գրաւէ հայկական կեանքի մէջ, իբրեւ խիստ օգտակար եւ անհրաժեշտ:

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի օրուան առթիւ, ես պիտի ուզէի կանգ առնել ոչ թէ անոր նպատակին, այլ միջոցին՝ այսինքն կազմակերպութեան վրայ:

Կարմիր Խաչի մը նպատակը ծանօթ է բոլորին: Իսկ Հայ Կարմիր Խաչին նպատա՞կը... անօգնական, անխրատուած ու բախտահալած ժողովուրդի մը գոյութեան տենչն է: Մեր ազգին ճակատագիրը չի նմանիր ուրիշ որ եւ է ազգի ճակատագրի: Մեր Կ. Խաչն ալ պիտի չնմանէր ուրիշ Կ. Խաչերու:

Իբրեւ կազմակերպութիւն, կրնա՞նք արդեօք համեմատել Հայ Կ. Խաչը ուրիշ նման կանացի կազմակերպութիւններու հետ, տրուած ըլլալով հայ կնոջ բացառիկ վիճակը: Առանց վարանելու պիտի ըսեմ թէ կրնանք, թէ՛ քանակով եւ թէ՛ որակով:

Տեսակ մը հանրապետութիւն, որու ամէնէն ցայտուն գիծը ներդաշնակութիւնն է: Անոր 150 մասնաճիւղերը, Ամերիկայէն մինչեւ Պարսկաստան, Յունաստան, Պուլկարիա, Ռումանիա, Ֆրանսա, Սուրիա, Միջագետք եւայլն, գործադրելով կեդրոնի մը ընդհանուր հրահանգները, իւրաքանչիւրը կ'աշխատի իր տեղական պահանջներուն ընդ առաջ երթալ:

Ու անդուլ ճիգ մըն է կը կատարուի, ընելու իր լաւագոյնը: Տեղ մը զարկ կը տրուի դպրոցներու, ուրիշ տեղ մը օգնութեան կը հասնին, նիւթապէս ու բարոյապէս, խեղճախտաւոր եւ անօգնական հիւանդներու, իսկ հեռաւոր եւ խուլ անկիւններէ կը շարունակեն հասնիլ [illegible] Թուրքերու եւ Արաբներու [illegible] մնացած հայ տղաքներ եւ աղջի[illegible]ներ:

Միւս կողմէ, Կ. Խաչը [illegible] տայ իր ներքին կազմակերպութեան, աւելցնելով ամէն տարի մասնաճիւղերը: Անցեալ տարի [illegible] յիսի պատգ. ժողովէն ի վեր [illegible] ցուցած է չորս նոր մասնաճիւղեր.

Այս մեծ կազմակերպութիւնը հովանաւորել երիտասարդ որբուհիներ խումբեր, իբրեւ [illegible] ներ: Եւ ահա օտարանալու [illegible] կայ երիտասարդ սերունդ մը [illegible] կական ոգիով կը մեծնայ եւ իր [illegible] ղովուրդին համար կ'աշխատի.

Շնորհիւ այս կազմակերպութեան՝ 6000ի մօտ հայ որբեր [illegible] օրիորդներ դուրս կուգան իրենց [illegible] տնական կեանքէն ու [illegible] րին հանրային կեանքով, այն [illegible] գիտակցութեամբ թէ հայուհի [illegible] աշխատասէրի մասնակցելով [illegible] կարելի է նիւթապէս եւ բարոյապէս հասնիլ բազմաթիւ կարիքներու.

Հաւաքական աշխատանք[illegible] այն է իրագործել յառաջդիմ[illegible] եւ բարեգործական որեւէ գա[illegible] [illegible] հակայ կազմակերպութիւնները չէ լային, այսօր [illegible] ոչ մէկ երկրի մէջ կինը [illegible] կրնայ[illegible] բաւարարել.

Հայ Կ. Խաչը ազգապա[illegible] թեան համար պայքար մը մղէ[illegible] դաշտ գետնի վրայ: Ան կ'ուզէ [illegible] նել մեծ թիւով հայ կիներ իր կազմակերպութեան մէջ. որովհետեւ որքան ուժեղանայ կազմակերպութիւնը, նոյնքան կը դիւրանայ [illegible] խատանքը: Որքան հայ կինը [illegible] հանրային ասպարէզի մէջ, նոյնքան իր մտաւոր մակարդակը կը բարձրանայ եւ գիտակցութեամբ ու [illegible] սաւոքով կը փարի նպատակին.

Հայ Կ. Խաչը ըլլալով գերազանցապէս ժողովրդական կազմակերպութիւն մը, ամէն հայ կին [illegible] րիորդ կրնայ մասնակցիլ անոր.

Ուրիշ ազգերու մէջ կին [illegible] ասպարէզ կուգայ, անոր նպատակը է օժանդակել պետութեան գործ[illegible] ու փոխադարձաբար անոնք [illegible] կը լրացնեն: Հայ կանացի կազմակերպութիւններու պետութիւնը ժողովուրդը ինքն է: Անոնց [illegible] մով պէտք է լրանան.

Դժուարութեամբ պէտք է [illegible] ծանօթորուի որ ժողովուրդը ան[illegible] բեր չէ Կ. Խաչին հանդէպ: [illegible] քաջալերէ բարոյապէս, ու նիւթապէս չի զլանար իր լուման, [illegible] վիճակի է.

Միայն թէ քիչ մը աւելի [illegible] դանի հետաքրքրութիւն.

Մ. ՄԱՆ[illegible]

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրնե[illegible] թղթակիցներէ իրենց գրութիւ[illegible] գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible] մելանով:

ՕԹԱՐ ՈՒ ՇԱՄԱ-ՋԷԼԼԱ

(Հատուած՝ մեծ հէքեաթավէպէ մը, պատրաստութեան մէջ)

— Ջէլլա, քանի կ'ուտեմ քու մարմինիդ պարտէզէն՝ այնքան կ'անօթենամ...

Շամա – Ջէլլա նստած ծառի մը առաջքին ճիւղին վրայ, բարակ ոստերով կը հինէր կողովանման բան մը: Իր մէկ ոտքը առած էր իր տակը ու միւսը առկախ՝ երբեմն կ'օրօրէր յամրօրէն:

Օթար կանգնած էր կնոջը ներքեւ, ծառին բունին մօտ: Շամա պատասխանեց.

— Ուրեմն մի ուտեր իմ մարմնոյս պարտէզէն:

Օթար մօտեցաւ ու գնաց կեցաւ Շամայի մերկ սրունքին տակ, ձեռքը վեր առաւ որ դպչի անոր ոտքը: Շամա քաշեց իր սրունքը ու դրաւ ճիւղին տակ:

— Վար եկուր, Շամա, կամ նետուէ կուրծքիս վրայ, պտուղներովդ լեցուր թեւերս: Անօթի եմ, Շամա – Ջէլլա, իմ քոյրս, անօթի եմ...

— Հանգիստ թող իմ մարմինս: Քաղի ժամ չէ: Թող որ մտնէ հովը պարտէզիս մէջ, թող որ շնչեն ծաղիկներս: Տես, լոյսը՝ ծառին վերերէն սառսռելով կը թափի վրաս որ ես հասուննամ: Գնա, ջուր բեր ինծի, պապասանս ծարաւ ունի:

— Դուն այդ ծառին վրայ Մակկայի պտուղ ես:

— Ջուր բեր ինծի...

Օթար – Մասուղ հնդկընկուզի երկու կեղեւ առնելով՝ գնաց մօտակայ գետակէն ջուր բերել:

Դէպի Շամայն բարձրացուց ջուրով լեցուն կեղեւներէն մին: Շամա առաւ ու խմեց. Օթար – Մասուղ կեցած էր միշտ ծառին տակ: Շամա դրաւ ոտքը Օթարի գլխուն վրայ՝ ըսելով.

— Լաւ ես դուն...

— Ծարաւ չե՞ս ալ, քոյր...

— Ո՛չ...

— Իջիր... ես ալ խմեմ քու բերանէդ:

— Ո՛չ...

Շամա գետին նետեց հնդկընկուզի կեղեւը՝ ուզելով միւսը: Առաւ ու թափեց ջուրը իր առկախ սրունքին վրայ. Երկրորդ կեղեւն ալ նետեց խոտերուն վրայ ու ըսաւ.

— Հիմա կրնաս համբուրել ոտքս ու հեռանալ:

Զոյգ մը կայծ անցաւ Օթարի սեւ աչքերուն մէջէն: Գրկեց, երկու ափերով, Շամայի ոտքը եւ անոր վրայ դրաւ իր բացուած շրթունքները: Սեղմեց իր մատներուն մէջ, դրաւ դէմքը վրան, օրօրուելով թեթեւօրէն:

Շամա վար առած էր իր սրունքը ու վեր էր նետած իր գլուխը՝ մխրճելով ծաղիկներու մէջ: Փակած էր իր աչքերը հեշտութիւնով: Իր դէմքին վրայ քաղցր ցաւի արտայայտութիւն: Ամբողջ ծառին շրջապատը արբեցման բոլորակի մը մէջ էր:

— Օթար, Օթար, ցաւ կուտաս ինծի...

— Վար, ինծի եկուր, քոյրս, իմ լաւ լաւ քոյրս, իմ համով համով քոյրս, իմ ծառի մէջ ծառ քոյրս, ու պտղուէ՛ս, պտղուէ՛ս ..

Ծառի մէջ ապաճար իմ քոյրս, ծառի մէջ աղաւնիներու երամ, կաթնեղէն շուշաններու դէզ... ով իմ ձիւթենեղէն քոյրս, թափէ ծիծերդ երեսներուս վրայ ..

— Օթար, ցաւ կուտաս ինծի...

Այրը ձեռքը երկարած էր մինչեւ Շամա – Ջէլլայի ծունկը ու կը մարձէր անոր ամբողջ բարեգիծ սրունքը, արձակելով ցաւագին հառաչներ:

Երրորդեց Շամա – Ջէլլա.

— Ցաւ կուտաս ինծի, Օթար...

Եւ ուժով քաշեց սրունքը, զարնելով իր ոտքը Օթարի ծնօտին:

Մասուղ բնազդական շարժումով՝ տարաւ ձեռքը ծնօտին ու յետոյ հարցուց.

— Ոտքդ ցաւցուցի ծնօտովս, քոյր...

Շամա փոխանակ պատասխանելու՝ ոտքովը անակնկալ հարուած մը տըւաւ Օթարի դէմքին: Այրը ինկաւ գետին:

Օթար Մասուղի մէջ պահ մը լըճացան զգացումները:

Ունեցաւ չար ու արդար ուրախութիւն մը, քանզի աւելի տրուեցաւ իրեն իր փափկավարութիւնը վերածելու բրտութեան: Օթար Մասուղի եղունգները լեցուած էին կիրքով եւ բարկութեամբ: Գոռաց.

— Վար եկուր...

— Ո՛չ...

Օթար քայլ առաւ: Շամա վեր քաշեց իր սրունքը ու նետեց ձեռքը բարձր ճիւղի մը վրայ: Օթար շուլլուեցաւ ծառէն վեր: Շամա բարձրացաւ աղաղակելով.

— Մի՛ գար, մօտս մի՛ գար...

Օթար արդէն ճիւղի մը վրայ էր: Շամա ճիւղ մը եւս բարձրացաւ: Նոյնը ըրաւ Օթար՝ ըսելով.

— Ա՛լ մի բարձրանար, տակուն չեն վերի ճիւղերը .. իջիր...

Շամա նստաւ բարձր ճիւղի մը վըրայ: Օթար կը կրկնէր.

— Պիտի իյնաս, Շամա, եկուր, իջիր. չեմ դպիր .. պիտի իյնաս...

Օթար սկսաւ մօտենալ կնոջ: Շամա կոտրեց նուրբ ճիւղ մը ու անգթօրէն խարազանեց Օթար Մասուղի դէմքը, արիւնելով անոր շրթունքը: Արեան շիթերը բարակ գիծով մը վազեցին Օթարի վիզին վրայէն մինչեւ կուրծքի մազերուն մէջ: Այրը ձեռքը դրաւ իր շրթունքին վրայ:

Շամա սարսռութեամբ եւ վախով կը նայէր Օթարի: Ըսաւ.

— Ե՞րբ հանգիստ պիտի թողուս զիս... ե՞րբ...

— Ու հիմակ դուն վար պիտի գաս...

— Երբ վար իջնեմ, գազանի նման չարիք պիտի ընեմ քեզի ..

— Իջիր ուրեմն...

— Ո՛չ...

— Իջիր կ'ըսեմ...

— Ոչ... գնա, կանգնէ հեռուն որ ես իջնեմ... վերջը վրաս եկուր որ եղունգներովս արիւնեմ քեզ...

Օթարի մէջ ուռած կատաղութիւնը պայթեցաւ ու ան բռնեց Շամա – Ջէլլայի ձախ սրունքը: Շամա երբ ճիւղին դուրսի մասին վրայ կը տեղափոխուէր՝ ձայն մը լսուեցաւ: Ճիւղը կոտրած էր: Շամա կախուեցաւ գլխիվայր: Իր վարսերը կը քսուէին գետնի խոտերուն: Օթար ուժով բռնած էր անոր սրունքը: Շամա վեր բարձրացուց իր աջ ոտքը եւ ազատեց ճիւղերուն մէջէն: Օթար կ'իջնէր ծառէն միշտ բռնած գլխիվայր կախուած Շամայի սրունքը: Կինը իր վայրէջքին մէջ բռնեց ստորին ճիւղը, երկու ձեռքերով, յետոյ իր աջ ոտքով հարուածեց Օթարի վիզը:

Անսպասելի այդ հարուածէն շփոթեցաւ Օթար: Շամա ազատեց իր ձախ ոտքը: Ծռկուեցաւ մարմնով ուղղահայեաց ու նետուեցաւ ծառէն վար: Օթար նոյնպէս: Շամա սկսաւ փախչիլ՝ մօրը անունը կանչելով բարձրաղաղակ. Օթար վազեց անոր կռնակէն: Կինը կանգ առաւ գետեզերքը ու սկսաւ սպառնալ.

— Եթէ մօտենաս, կը նետուիմ ջուրին մէջ... Կը նետուիմ ջուրին մէջ... Ու ա՛լ բնաւ չես ունենար Շամա – Ջէլլան... Բնաւ... տես, կ'ըսեմ որ չես ունենար այս ծիծերս երբեք, երբեք... մի՛, մի՛ մօտենար... կեցի՛ր... կը նետուիմ... սա ջուրին մէջ, ջուրին մէջ... կը հասկնա՞ս... ալ չես ունենար այս ծիծերս... այս ճերմակ վարդերով, կաթով ու անոյշ ձիւթերով շինուած այս ծիծերս... չես ունենար... կեցիր... չես ունենար այս բերանս, այս թեւերս, ու ոտքերս, ու գիստերս ու սրունքներս որոնք այնքան անսպառ համերով լեցուն են... անոնց մէջ այնքան լոյս խառնուած, է ու ծաղիկ եւ պտուղ... մի [illegible] նար... տես սա մատներս, [illegible] իւրաքանչիւրին ծայրը անսահման [illegible] ռակայծ մը կայ... եթէ զարնեմ [illegible] ցնեմ քու մարմնիդ, կը պայթ[illegible] նդ... մի՛ մօտենար...

Շամա կը խօսէր արագ, [illegible] թիւնով, վայրենի մեղուհիի կախարդական, անդիմադրելի, ինքնավստահ, ու վախկոտ [illegible] մայն...

Օթարի դէմքին վրայ խառն [illegible] նորոշ բան մը կար: Կատաղութիւն կիրքը ձուլուած էին: Սակայն [illegible] բայց պարտութեան մօտ.

Շամա քայլ մը եւս գնաց դէպի նախատահութիւն ու կրկին խօսեց [illegible] հալեցնելու համար Օթարի [illegible] թիւնը ամբողջովին.

— Կեցի՛ր, այո՛, կեցի՛ր... տեղ, այդպէս... լաւ ես այդպէս այո՛, փոխէ դէմքդ... ես քեզի [illegible] պամ... պիտի համբուրես ծիծերս [illegible] խելօքնաս ու հեռանաս... ինծի [illegible] ցաւ տուիր եւ յոգնութիւն... [illegible] բարի չէիր դուն... եղիր [illegible] պէս... այո, ճիշդ այդպէս... ու [illegible] ով ... տես, ծիծերս պիտի համբուրես, ժպտէ... այո՛, այո՛, լաւ [illegible] ահա կ'ուզեմ... ահա ծիծերս [illegible]...

Օթար նուաճուած էր ու կ[illegible] իր տեղը ուժաքամ: Շամա [illegible] նման, քայլ առ քայլ եւ հանգիստ [illegible] րութիւնով սկսաւ առաջանալ [illegible] այրը՝ դրած երկու ձեռքերը [illegible] օրէն իր ծիծերուն ներքեւ [illegible] ծայ մը սանոտքի երեւայթով.

Օթար կը դողար ու կ'ըսէր.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Սէրն ինչպէ՞ս կ'երգէին եգիպտացիները

Ճալակ մը եւս հին եգիպտական գրականութենէն, ցոյց տալու համար թէ, փարաւոններու օրով, ինչպէս կ'երգուէր սէրը, միշտ նոյն կրակով ու պատկերներու գեղեցկութեամբ. —

...մ սիրականս եղբայրս, սիրտս կը ...ձայնիդ քու սիրոյդ ... եւ ես կ'ըսեմ. ...ձս թէ ի՛նչ կ'ընեմ: Եկայ թա... լարելու իմ իսկ ձեռքովս: ... բոլոր թռչունները, զմռսւած ..., կը բուրեն Եգիպտոսի ... Բայց ան որ առաջինն եկաւ, ... խայծս: Պունտէն կը բերէ իր ..., եւ իր ստոիկները ... ծ են քաղցրաբոյր խէժով:

...ի համար իմ ցանկութիւնս այն ... միասին ազատենք զայն իր ..., ես միմիայն քեզի հետ, ... դուն լսես զմռսուող անուշահոտ ... իմ թռչունիս ողբագին ձայնը.

...չ քաղցր պիտի ըլլայ ինծի հա... որ դուն հետս ես, երբ ես թա... գը տանիմ:

...ը (սիրականը) կուլայ ողբա... երբ կը բռնուի խայծէն: Քու ... կը կանչէ զիս քեզի եւ ես չեմ ... ի՛նչպէս ազատեմ քեզ խայծէն: ...է, որ յքեմ կամ քակեմ իմ թա...: Բայց ի՞նչ պիտի ըսեմ մօրս..., որուն մօտ կ'երթամ ամէն օր, ...թռչուններով բեռնաւոր: «Այսօր թա... չդրեցի՞ր»: Մինչ ե՛ս որսացած ... քու սիրոյդ մէջ:

Քու համբոյրդ, միայն քու համբոյրդ կրնայ ապրեցնել իմ սիրտս: Երբ ես ստացայ քու համբոյրդ, կ'աղօթեմ Ամոնի, որ այդ համբոյրը ... յաւիտենական, յաւիտենական:

Ո՛վ իմ գեղեցիկ բարեկամս, ինչ որ ... կ'ուզէ՝ տիրանալ է քու ... իբրեւ տանդ տիրուհի... ձեռքդ ձեռքիս վրայ: Երբ քու ... իմ հետս ինծմէ, կ'ըսեմ սիր... մէջէն թէ իմ մեծ եղբայրս մեկ... այս գիշեր եւ ես այնպէս եմ, ... ըլլայ գերեզմանին մէջ: Ո... ... դուն միթէ չե՞ս առողջութիւնս եւ կեանքս:

Հիթլերեան խաչանիշը

Ծանօթ է Հիթլերի խաչանիշը, — ... մը, որ կը թուայ կարծես իր ... չորս ... խաչանիշեներուն ծայրը:

Ոմանք Գամքերու խաչ կ'անուանեն այս ձեւը, առաջին անգամ գործածուած ըլլալով պաշտ ժողովուրդին մէջ: Սակայն ուրիշներ կը պնդեն թէ Գամքերու այդ խաչը շինուած է նմանութեամբ Հնդկական նոյնաձեւ խորհրդանշանի մը: Հնդկական այդ խաչանշանը կը կոչուի կամմայաձեւ, որովհետեւ կը յիշեցնէ յունարէն կամմա գիրը:

Բայց հետաքրքրական է գիտնալ թէ ինչ կը խորհրդանշէր այս խաչը Հնդիկներուն մօտ: Սըր Ճօրճ Պըտ...վուտ, որ ծանօթ հնդկագէտ մըն է, կը գրէ թէ Հիթլերի խաչակամման Հնդիկներուն մօտ կը կոչուի սվաստիկա կամ սաւվաստիկա, համաձայն խաչանիշին աջ կամ ձախ թաւալման:

Աջ թաւալող այդ խաչանիշը կը կոչուի սվաստիկա, բառ մը, որ համառօտագրութիւնն է հետեւեալ աղօթքին.

Ողջո՛յն Գանիշային,
Տիրոջը երկնքի տարիներուն,
Ծագման բոլոր իրերուն,
Ողջո՛յն:

Սվաստիկան, Հնդիկներուն մօտ, կը խորհրդանշէր Գանիշա կամ Գանապատի աստուածը: Առկից զատ, խորհրդանշանն էր բնութեան արու տարրերքին, արեւին արեւելքէն արեւմուտք թաւալման, ցերեկին, ամրան, պայծառութեան, կեանքին եւ փառքին: Իր գոյնը կարմիր էր, որովհետեւ Հնդկական խորհրդանշական գրականութեան մէջ կարմիրը գոյնն է արեւելքին, ինչպէս կապոյտը՝ արեւմուտքին, դեղինը՝ հարաւին, ճերմակը՝ հիւսիսին.

Ձախ թաւալող խաչանիշը կը կոչուի սաւաստիկա, բառ մը, որ համառօտագրութիւնն է հետեւեալ աղօթքին.

Անիծեա՜լ ըլլայ Կալին,
Որ կ'առաջնորդէ դժոխային հորդաները,
Կը փճացնէ բոլոր իրերը,
Սանդարամետեան մայրը Գանիշային,
Անիծեա՜լ ըլլայ:

Սաւվաստիկան կը խորհրդանշէ, ուրեմն, Կալին, Հնդիկներու աստուածուհին: Առկից զատ կը խորհրդանշէ բնութեան էգ տարրերքը, արեւին գիշերային թաւալումը, գիշերը, ձմեռը, աղջամուղջը, մահը եւ փճացումը: Իր գոյնը կապոյտ էր, արեւմուտքի գոյնովը:

Հնդիկները սովորութիւն ունին սվաստիկան դնել իրենց նամակներուն եւ զանազան գրութիւններուն գլուխը:

Սերունդներու կռիւը

Ֆէրնան Կրէկ կարեւոր յօդուած մը հրատարակեց վերջերս Փարնալի մէջ: Կը յօշաւէր սերունդներու կռիւը, հինի եւ նորի հարցը, որուն մասին քանիցս գրած ենք այստեղ:

Ֆէրնան Կրէկ նախ գիտել կուտայ թէ երէց եւ նորահաս սերունդներուն միջեւ պայքարը նորօրինակ երեւոյթ մը չէ բնաւ: Ամէն շրջանի մէջ նորերը փորձած են աքսորել զարնել հիններուն. եւ հինները դժկամակութեամբ գիտած են հասնիլը նորերուն: Հինները չեն հաւնած նորերուն, եւ նորերը քննադատած են հինները: Կեանքի մէջ մրցակցութեան, կամ պարզապէս գոյութեան կռիւի երեւոյթն է այդ, որ ճակատ ճակատի կը բերէ սեռերը, դասակարգերը, ժողովուրդները եւ... տարիները

Այսուհանդերձ Ֆէրնան Կրէկ կ'ընդունի թէ սերունդներու կռիւը երբեք բուռն եղած չէր այնքան, որքան մեր օրերուն: Այժմ միայն տարիքները չեն, որ կեցած են դէմ դէմի, այլ եւ ամբողջ աշխարհներ: Պատերազմն էր, եւ յետպատերազմեան հոգեբանութիւնը, որ սրեց այս պայքարը: Փոս մը կար սերունդներու միջեւ, այդ փոսը հիմա դարձաւ անդունդ մը: Զաւակը չի ճանչնար իր հայրը: Զարմանալի չէր, ուրեմն, լսել թատերախաղի մը մէջ, երիտասարդ զինուորի մը անարգանքը իր հօր հասցէին: Այդ անարգանքը արտայայտութիւնն էր այն ատելութեան, զոր նոր սերունդը կը զգայ՝ ի տես այն զոհաբերութեան, որուն ենթարկուեցաւ հին սերունդին մեղքով

Երիտասարդութիւնն էր, որ կը վերադառնար պատերազմէն, պահանջկոտ եւ դժգոհ: Օրը մերն է, կ'ըսէին անոնք: Անոնք կ'ուզէին ապրիլ իրենց կորսնցուցած օրերը: Ինքնիշխան այս սերունդը մերժեց ճանչնալ հիններուն տուած զանազան իրաւունքները, վերջապէս բոլոր հին արժէքները: Եւ այս՝ գրական ու քաղաքական ասպարէզներու մէջ: Ընկերվարական կուսակցութեանց մէջ սերունդի այս տագնապը սաստկեց ճեղքը, վասնզի երիտասարդները կը յայտարարէին, — ոչ մէկ զիջում: Կատաղի յարձակումներ եղան հին սերունդին դէմ, անողոք եւ անգութ: Հինները նորերուն համար կ'ըսէին թէ «եռ-երեւամտներ» (arriviste) են, իսկ նորերը հիներուն կ'ըսէին թէ «խմորը — աւրուածներ» (cacochyme) են: Պատերազմէն առաջ տարիքները իրարու կը խառնուէին, նորերը կը հետեւէին հիններուն՝ հաղորդակցելու համար օրուան շարժման, իսկ հինները կը հետեւէին նորերուն, դարմանելու համար իրենց մտային անդերակութիւնը:

Ներկայ պայքարը, սակայն, ունի իր քննադատելի կողմերը, ամէն նորահաս «եռ – երեւամտեան» չէ, ոչ ալ ամէն երէց՝ «խմորը — աւրուած»: Նախ ամէն երէց պէտք է ըմբռնէ երիտասարդներու բռութեան նշանակութիւնը. միւս կողմէ նորերը պէտք է ըմբռնեն թէ տարիքի հարց չէ բնաւ սերունդի հարցը: Յաճախ չեն ծերանար մարդիկ, ե՛րբ դեռ յիսուն տարին կը թեւակոխեն: Ընդունիլ, որ մարդը այնքան դիւրաւ չի տապալիր, որքան կը կարծուի:

Ֆէրնան Կրէկ կը թուի թէ համաձայն է, որ նորի եւ հինի հարցը բնախօսական բացատրութիւն մը ունի միայն: Արդարեւ ծերեր կան, որոնց մէջ բնախօսութիւնը երիտասարդ է տակաւին, ինչպէս երիտասարդներ կան, որոնց մէջ բնախօսութիւնը ծերացած է արդէն: Այսուհանդերձ սերունդներու յետպատերազմեան այս կռիւը պիտի շարունակուի տակաւին, քանի պատերազմը հնձած է փոխանցման սերունդը, կամուրջ — սերունդը: Եւ նոր սերունդը շուտով կը մեղմացնէ իր պայքարը, երբ վաղը ետեւէն գայ բանաձեւելու իր պահանջները 1920ի սերունդը: ... սերունդներու պայքարը կը դառնայ կռիւ մը փոքրիկ բլուրներու միջեւ, եւ ոչ կռիւ մը լեռներու միջեւ՝ հսկայ խորխորատներով բաժնուած:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Սայաթ-Նովա

Փետր. 17ին, Երեւանի Մարքսիզմի եւ Լէնինիզմի Համալսարանին մէջ, Սիմոն Ցակոբեան դասախօսութիւն մը տուաւ «Սայաթ – Նովայի ստեղծագործութեանց ընկերային արժէքին մասին»:

Ըստ Ս. Ցակոբեանի, Սայաթ – Նովա կը պատկանի Կովկասեան գրականութեան, որովհետեւ ստեղծագործած է երեք ազգերու լեզուներով, — հայերէն, վրացերէն եւ թուրքերէն

Շատեր կը մեղադրեն Սայաթ – Նովան թէ արձագանգ չէ տուած Վրաստանի գիւղացիական շարժումներուն եւ Թիֆլիսի ժամանակին թշւառութեանց: Սակայն պէտք է ընդունիլ որ Սայաթ – Նովայի ստեղծագործութեանց շրջանն է 18րդ դարու 40—60 թուականը: Արդ, Վրաստանի գիւղացիական շարժումները կատարուած են այդ շրջանէն շատ առաջ, իսկ ժամանակը՝ այդ շրջանէն տասը տարի յետոյ:

Ոմանք ազնուապետական գոյն կուտան Սայաթ – Նովայի ստեղծագործութիւններուն, յիշեցնելով յարաբերութիւնը, զոր կը մշակէր Սայաթ – Նովա Վրաստանի արքունիքին հետ Ընդհակառակն, կ'ըսէ Ս. Ցակոբեան, Սայաթ – Նովա կապուած էր ժողովրդական խաւերու հետ: Փաստ որ հայ երգիչը «Մովն ինչ կը ցամքի» բանաստեղծութեամբ երգիծանքի նշաւակ կը դարձնէ վրացի արքայազունը: Սայաթ – Նովա կապուած էր Թիֆլիսի արհեստաւորութեան, եւ իր երգերով յաճախ կը տրտնջար ազնուականութեան դէմ: Չէ երգած ու փառաբանած թագաւորը: Եթէ երբեմն նմանութիւններ կան իր եւ միջնադարեան տաղերգուներու ստեղծագործութեանց միջեւ, պատճառն այն է, որ աղբիւրը նոյնն է, — ժողովուրդը:

ԵՐԳԻՉ ՇԱՐԱ ՏԱԼԵԱՆ

Երեւանի պետական օփերայի արուեստագէտներէն Շարա Տալեան աւարտեց իր գործունէութեան քսանամեակը: Այդ առթիւ, փետր. 23ին Մշակոյթի Տան մէջ տեղի ունեցաւ համերգ մը, յայտագրին մէջ՝ ժողովրդական աշուղական երգեր եւ օփերայի կտորներ Այսպէս երգուեցան կտորներ Կոմիտասէն, Ա. Սպենդիարեանէն, Ա. Տիգրանեանէն, Ա. Մելիքեանէն, Ա. Տէր Ղեւոնդեանէն, Ս. Բարխուդարեանէն, աշուղ Բաղդասարէն, Ջիվանիէն, Շիրինէն, եւայլն:

Համերգէն առաջ Ռուբէն Թէրլէմէզեան քանի մը խօսքով ներկայացուց Շարա Տալեանի արժէքը եւ գործը:

Երեւանի Կերպընկալ (plastique) արուեստի մուզէյեան կողմէ վերջերս կը կատարուին շարք մը դասախօսութիւններ, որոնց նպատակն է ուսումնասիրել կերպընկալ մեր արուեստին անցեալը: Փետրուար ամսուն գրողներու տանը մէջ տեղի ունեցան երկու դասախօսութիւններ, զորս կատարեց Գ. Լեւոնեան: Առաջին դասախօսութեան նիւթն էր Նկարչութիւնը հին Հայաստանում: Դասախօսը մանրամասն ներկայացուց հին Հայաստանի մանրանկարչութիւնը, սկսելով 9րդ դարէն մինչեւ 16րդ դար: Երկրորդ դասախօսութեան ընթացքին, ներկայացուց հին հայկ. մանրանկարչութիւնը 16րդ դարէն մինչեւ 19րդ դար, ինչպէս նաեւ Սուանկամի նկարչութիւնը եւ քանդակագործութիւնը հին Հայաստանի մէջ: Դասախօսութեան ընթացքին մոգական լապտերով ցոյց կը տրուէին զանազան նմոյշներ ներկայացուած դարերէն

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Գերմանիա - Ֆրանսա ֆութպոլի մեծ մրցումը

Այսօր. Կիրակի, ֆութպոլի միջազգային աշխարհի ուշադրութիւնը կեդրոնացած պիտի ըլլայ այն մրցումին վրայ՝ որ Պերլինի մէջ իրարու դէմ պիտի հանէ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի ֆութպոլի ազգային խումբերը

Գերմանները մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս մրցման արդիւնքին եւ կը յուսան թէ իրենց ֆութպոլիստները պիտի կրնան 1931ին Փարիզի մէջ կրած պարտութեան արատը սրբել: Եւ որովհետեւ Ֆրանսացիները երբեք իրենց սահմաններէն դուրս լաւ խաղ մը խաղալու սովորութիւնը չունին, հաւանական կը նկատուի որ Գերմանացիներուն յոյսերը իրականանան:

1931ի Մարտին էր որ երկու նախկին մեծ հակառակորդ ազգերուն ֆութպոլի խումբերը դէմ յանդիման գտնուեցան Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով. Սթատ Քոլոմպի մեծ մրցավայրը երբեք այդչափ բազմութիւն չէր տեսած: Տասը հազարէ աւելի Գերմաններ օգտուելով իրենց ընծայուած առաւելութիւններէն, եկած էին իրենց ազգակիցները քաջալերելու, եւ միեւնոյն ատեն Փարիզ այցելելու: Ընդհանուր տպաւորութիւնը նպաստաւոր էր Գերմաններուն, որոնց յաղթանակը կը նախատեսուէր: Սակայն մրցումը վերջացաւ 1-0ով, ի նպաստ Ֆրանսացիներու, հետեւեալ պարագաներուն տակ. — Մրցման սկզբնաւորութենէն քառորդ մը վերջ. գերման վերջապահ մը ուզելով դէպի իր բերդը դրկուած գնդակին ուղղութիւնը փոխել, ոտքի ձախորդ հարուածով մը զայն ձգեց իր իսկ բերդին մէջ. ի մեծ ապշութիւն բերդապահին՝ որ հեռու այդ կարգի անակնկալէ մը սպասելէ, շարժում մը անգամ չը կրցաւ ընել գնդակը բռնելու համար:

Մրցումին մնացեալ մասը անցաւ առանց երկու այս կամ այն խումբին ուշագրաւ առաւելութիւնը ապացուցանելու:

Այս տարի Ֆրանսա մէկ միջազգային մրցում կատարեց միայն, ինչպէս գիտենք, պարտուելով Աւստրիոյ համբաւաւոր խումբէն, մինչ Գերմանիոյ խումբը չորս մրցում կատարած է արդէն.

Գերմանական ֆութպոլը կը նմանի կեդրոնական Եւրոպայի միւս ազգերուն խաղին, այսինքն լաւ թէքնիք. չափաւոր արագութիւն եւ ներդաշնակութիւն, մինչ Ֆրանսականը իր թէքնիքի պակասը կը փոխարինէ համարձակ ու արագ խաղարկութեամբ մը որ բնաւ յագնիլ չի գիտեր Ինչպէս անակնկալ մը պիտի ըլլար եթէ Ֆրանսա յաջողէր Պերլինի մէջ իսկ վերանորոգել իր 1931ի փարիզեան յաղթանակը: Ֆութպոլի շրջանակներուն մէջ միաձայնութեամբ է որ կը նախատեսուի Գերմանիոյ յաղթանակը, բայց տրուած ըլլալով մրցումին մասնաւոր ..., ֆրանսական յաջողութիւն մը մեզ չպիտի զարմացնէր

Ֆրանսական ազգային խումբը կազմուած է հետեւեալ կերպով.—

Բերդապահ. — Տէֆօսէ (Լիլ):

Վերջապահ. — Մաթիլէր (Սօշօ) եւ Վանտուրէն (Լիլ)

Միջնապահ. — Տէլֆուր (Ռասինկ), Քօսքար (Մոնփէլիէ) եւ Շանթրէլ (Ռէտ — Սթար):

Յառաջապահ. — Լանժիլէ (Ռուպէ), Ժէրար (Մոնփէլիէ), Նիքոլա (Ռուան), Ռիօ (Ռուան) եւ Լիպէրաթի (Ֆիվ):

Աւելցնենք թէ հարիւրաւոր Ֆրանսացիներ պիտի ընկերանան իրենց ազգային խումբին, երեք օրուան համար զեղչեալ ճամբորդութիւններ կազմակերպուած ըլլալով դէպի Պերլին համար.

Ժ. Ե.

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԱԶԳԱՏՕՆ

Ինչպէս գրած էինք, գաւառ մեկնած են արդէն Ազգատօնին մասնակցող ուսանողներու խումբերը, որոնց կարգին հայկական խումբը:

Մասնակցելու համար Նիսի ազգատօնի հանդէսներուն, խումբերը Լիոնէն Նիս կը հասնին 22 մարտ Դշ. օր, իրիկուան ժամը 5ին: Նիսի հայութեան կը մնայ վայելուչ ընդունելութիւն մը ընել հայկական խումբին:

« ՀՕՐԱՐ ԿԱՐՕ »

«Le Temps» վերջերս գրական մրցում մը բացած էր: Մրցումին մասնակցեցան քանի մը հարիւր գրողներ: Քննիչ մարմնի նախագահն էր յայտնի գրող Փիէռ Միլ: Առաջին մրցանակը (20000 ֆրանք) շահեցաւ Ֆրանսացի մը: Իսկ 20—25 հոգիի գրութիւնները գնահատուելով, արժանի նկատուեցան իբրեւ թերթօն հրատարակուելու յիշեալ թերթին մէջ Մասնակցողներէն Պ. Արտաշէս Ցովհաննէսեանի գրութիւնը, «Հօրար Կարօ» այս վերջիններու շարքին մէջ ըլլալով, հրատարակուեցաւ Թանի մարտ 15—18ի թիւերուն մէջ:

— Եկուր, եկուր, Շամա—Չէլլա...
Եկուր, եկուր քու գնծութեան մարմինովդ... քու Կասբայի պէս շէկ մարմինովդ... քու սպիտակ քարի պէս ծիծերովդ... եկուր, քու ձայնիդ, երգումիդ ու ձեւիդ ուժովը... աղջիկներու պէս, եկուր... եկուր, ափերի ծառի նման... եկուր, չորրորդ երկնքի մէջ պատրաստուած ...ի նման...

Օթար ինկաւ ծունկի...

Ծռեցաւ Շամա – Չէլլա եւ իր ըղձանքները դրաւ Օթարի դէմքին վրայ, ծածկելով անոր աչքերը:

Համբուրեց, համբուրեց, համբուրեց, ..., համբուրեց Օթար: Շամա իր ...ը շրջած էր դէպի երկինք, իր ... քաղցրութեանց կահոյքը իր ծիծերէն հոսեցնելով Օթարի վրայ, եւ հանդչելով ու հեշտանալով

Օթար նոյն դիրքին մէջ էր ու սկսաւ լալ: Շամայի ծիծերուն ճեղքէն կը վազէին Օթարի արտասուքները եւ ... շրթունքին արեան շիթերը, ... նելով կնոջ պորտը:

Օթար ըսաւ արցունքներու մէջէն.

— Կը սիրեմ քեզ, Շամա – Չէլլա... կը սիրեմ քեզ երեք անգամ... կը սիրեմ իբրեւ քու հայրդ, կը սիրեմ իբրեւ քու եղբայրդ ու կը սիրեմ իբրեւ քու այրդ... մեղքեր, յարգէ, սիրէ՝ դուն ալ... ու վերջին աչքս մանաւանդ երեք անգամ աւելի է... ես երեք մարդ եմ քեզի համար... քու սրտիդ մէկ վէրքդ երեք անգամ կը բացուի իմ մէջս... Մի մերժեր ինծի. երբ մերժես այր մարդուն, ... եղբայր մարդուն, երբ չես սար... անոր ալ, ... հայր մարդուն...

Շամա ծիծաղներու շարան մը արձակեց.

Օթար պղուշցաւ իր յուզումին մէջ ու սկսաւ զարմացումով դիտել Շաման:

— Անլեզու կը խօսիս, Օթար: Երեք մարդ կ'ըլլաս, սակայն մէկ մարդ անգամ չես դուն: Քու մէջդ ես հայր չգտայ, քու մէջդ եղբայր չտեսայ, դուն այր ես ինծի հանդէպ բայց դուն երբեք նման չես քու հօրդ: Արմիս մեր մայրը կը պատմէ թէ ան դաժան էր ու կոպիտ, ան խիստ էր ու վայրագ, ան տգեղ էր ու սոսկալի... Կը պատմէ ինծի անոր խօսքերէն, շարժումներէն, անոր բարկութենէն, անոր կատաղութենէն, անոր գազանութենէն... Արմիս կը քննադատէ զայն... բայց ես վստահ եմ որ ա՛ն է եղեր բուն այր մարդը: Դուն Ասլէլին պէս ես:

Օթար վիրաւորուած մանուկի մը նման էր: Ներքին այդ վէրքը յուզումի մշուշի մէջ դրաւ իր դէմքը, թթու տխրութիւնով: Թուլցան իր ձեռքերը ու ինկան, իր գլուխն ալ միասին: Լռութիւն տիրեց: Շամա – Չէլլա իր քննական նայուածքը կը թափէր Օթարի վրայ: Լաւ կը հաւնէր անոր դէմքին՝ հոգին:

Օթար ըսաւ.

— Ես կը սիրեմ քեզ, Շամա – Չէլլա... կը սիրեմ...

— Գառնուկի նման ես դուն... ե՛լ, բան էր ըսի... գառնուկի պէս ես դուն... մազերդ ալիքներ ունին, հոգիդ ալ այնպէս է...

Շամա – Չէլլա մատները խօթեց Օթարի մազերուն մէջ ու քաշեց...

Օթար ողորմելի ու քաղցր ակնարկով նայեցաւ ու ըսաւ.

— Ես կ'ուզէի, դուն ինծի գառնուկ ըսէիր...

— Եւ լաւ ըրի, այնպէս չէ՛, Օթար.

— Ըրէ, Շամա, ըրէ՛... ըսէ՛, ըլլամ ուզածիդ նման...

— Ես կ'ուզեմ որ դուն ըլլաս գառնուկի պէս ու չեմ ուզեր որ ըլլաս գառնուկի պէս... կ'ուզեմ որ ըլլաս առիւծի պէս, բայց չեմ ուզեր որ ըլլաս առիւծի պէս... իմ ուզելովս պէտք չէ ըլլաս դուն... դուն ինքդ պէտք է ըլլաս այնպէս՝ ինչպէս որ կ'ուզեմ...

— Ես քեզ չեմ հասկնար... դժուար է քեզ հասկնալը. ես երբեք քեզ պիտի չհասկնամ... դուն շատ կլոր կը խօսիս, Շամա... շատ կլոր կլոր...

— Ես շատ շիտակ կը խօսիմ ու կը խօսիմ լուսաւոր... քու զգացումդ է որ իմ խօսքերուս մէջ մշուշ կը դնէ...

— Ես չեմ գիտեր թէ կը սիրե՞ս զիս թէ չես սիրեր զիս...

— Ատիկա գիտնալ պէտք չէ...: Դուն կը սիրես զիս...: Ատիկա բաւական է...

— Ուրեմն կ'ուզես որ սիրե՞մ քեզ...

— Բայց չեմ ուզեր որ շատ սիրես...

— Ինչո՞ւ... ինչո՞ւ..

— Սիրոյ առատութիւնը կը նեղէ զիս...

— Ուրեմն զիս չես սիրեր..

— Եթէ քեզ չսիրէի, չէի խօսեր սիրոյ մասին...

— Դուն սիրելու համար չես...

— Ատիկա քիչ մը ճիշդ է...

— Դուն սիրուելու համար ես միայն.

— Ատիկա քիչ մը սխալ է.

— Դուն... դուն, Շամա – Չէլլա, սոսկալի ես... քու գեղեցկութիւնդ ահաւոր է... քու հոգիդ ամպերու մէջ կորսուած լոյսի պէս է..

— Կ'ուզէիր որ հոգիս լոյսը եղունգներուդ մէ՞ջ անցնէր...: Դուն պէտք է սատափս Շամա – Չէլլային համար...: Քու ցաւդ կը գեղեցկացնէ զիս...: Ես պէտք ունիմ քու սիրոյդ...: հոգիիդ մէջէն սիրէ զիս...:

— Ես քեզ կ'ուզեմ սիրել շրթունքներովս, ձեռքերովս. Հոգիս այսպէս կ'ուզէ

— Իմ հոգիս այդպէս չուզեր...

— Դուն պէտք է հնազանդիս քու հօրդ...

— Չեմ ճանչնար քեզ...

— Դուն պէտք է հնազանդիս եղբօրդ...

— Չեմ ճանչնար քեզ...

— Պիտի հնազանդիս այր մարդուդ..

Շամա – Չէլլա մեծցուց աչքերը, ձեռքերը դրաւ ծնօտին վրայ, ծռեցաւ ու ըսաւ

— Դո՛ւն պիտի հնազանդիս Շամա – Չէլլային: Ու քու հնազանդութիւնդ պիտի վարձատրեմ ես քեզ առնելով: Կը հասկնա՞ս, առնելով: Դուն պիտի հնազանդիս: Ու ես երբեք պիտի մարմինս չտամ ինծի հնազանդողին: Ու պիտի հնազանդիս:

Օթարի մէկ կատաղութիւնը իր ամձերը փրցուց ու պայթեցաւ:

— Դուն շատ գէշցար: Պիտի ծեծուիս, ... ինծմէ: Քեզի հետ խօսիլը ճիշդ չէ: Դուն իմ ձեռքերուս տակ անասունի պէս պիտի ըլլաս

Ու Օթար յարձակեցաւ էգին վրայ: Շամա – Չէլլա իր եղունգներով ու ակռաներով սկսաւ կռուիլ: Սակայն դիւրութիւնով գետին տապալեց զայն եւ ինկաւ ինքն ալ անոր վրայ: Շամա-Չէլլա վիրաւորուած օձի նման իր մարմնոյն բոլոր մասերը կը շարժէր ու կը պտտէր: Օթար ծունկը դրած էր անոր զիստերուն վրայ, աջ ձեռքը դրած էր անոր ծիծին վրայ ու ձախ ձեռքով բռնած էր կոկորդը: Շամա ուժաթափութենէն հանդարտեցաւ եւ ըսաւ

— Հիմա զա՛րկ ինծի...

Այրը ըսաւ.

— Ո՛չ: Քեզի զարնել չեմ կրնար: Պիտի սիրեմ քեզ:

— Ո՛չ: Պիտի թող տամ որ սիրես զիս: Դուն վատ ես, որովհետեւ կը վախնաս ինծի զարնել: Իմ այս աղուոր, այս իմ համով ու ճոխ մարմինս վատ մը պիտի չսիրէ:

— Իսկ եթէ քեզ զարնեմ, կրնա՞մ սիրել քեզ ..

— Եթէ զարնես ինծի .. այո՛, եթէ զարնես... Զա՛րկ, շուտով զարկ...

— Չեմ կրնար...

— Զա՛րկ...

— Ո՞ւրտեղիդ զարնեմ ..

— Ամէն տեղիս ալ զարկ...

— Ուժով մէ կամաց...

— Ուժով, ահա այսպէս .. այսպէս... այսպէս... զա՛րկ...

Ու Շամա – Չէլլա երեք ուժգին ապտակ շաչեցուց երեսին . .

Այրը նախ կատակ կարծեց, յետոյ ուզեց կարծեցնել թէ կատակ կարծած է... Եւ սակայն Շամա – Չէլլայի աչքերուն անխիղճ դաժանութիւնը զինքը համոզեց որ չի կրնար մեղմացնել պատահարը...

Ցանկալի տաքցաւ ու ապտակեց Շամա – Չէլլան: Կինը լաւ սկսաւ, ցնցուեցաւ, դէպ ի վեր սողաց, կռնակ դարձուց: Օթար մտաւ անոր ոտքերուն մէջ: Շամա քանի մը կից զարկաւ անոր դէմքին ու գլխուն: Երկուքն ալ անցան կատաղութեան մէջ: Իրրկեցին իրար ու գլտորուեցան խոտերուն զառիվարին վրայ:

Օթար ոտքի ելաւ: Իր ուսին վրայ նետեց Շամա – Չէլլայի մերկ մարմինը, գլխիվայր, բռնելով անոր աջ ծիծէն եւ առաջացաւ դէպ ի դէմի մենաւոր ծառը:

Ծառը չոր թզենի մըն էր:

Երեկոյեան ծառը ծաղկած էր:

Թզենիի տերեւներ ինկած էին մերկ Օթարի եւ Շամա – Չէլլայի վրայ:

Վերջալոյսը նման էր կրակարանի մը, որուն մէջ նետուած է ափ մը խունկ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Բժիշկը. — Երեւի այսօր մարդ չվճարեց զիս որ քարէ տախտակը պարապ է:

Սպասուհին. — Այսօր շատ մարդ եկաւ եւ տախտակը վերէն վար լեցաւ, նոր գալիքներուն անունները գրելու տեղ ունենալու համար, առաջինները սրբեցի.

— Յենդեցա՞ր աղջիկ, տախտակին միւս կողմը պարապ չէ՞ր:

— Ատիկա ձեր գալէն վերջը միտքս ինկաւ:

Le Gérant : H. STÉPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame :-: PARIS (13e)

Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
(Կայսր Նիկիֆոր Ֆոկաս)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՄԱՐՏ 1933

21 Mars 1933

ԹԻՒ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2142

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԷ՛ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ, ԹԷ՛ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՆ

Դաշնակցութեան հակառակորդները կը շարունակեն իրենց անակնկալները յայտնել Կրընոպլի ողբերգութեան առթիւ, որուն ծալքերը պիտի բանայ դատական իշխանութիւնը։

Շաբաթ օր, Փարիզի ռամկավար եւ Հնչակեան օրկանները գրեթէ հինգ-վեց նոր խմբագրականներ, մանաւանդ շօշափելով հանդէս խանգարելու եւ մանաւանդ օտարներու միջամտութեան դիմելու խնդիրը։

Կանխակալ կարծիքներու լաբիւրինթոսին մէջ, երկու թերթերը կարգ մը խելօք բաներ ալ կ'ըսեն։

Այսպէս, ռամկավար պաշտօնաթերթը առանց վերապահութեան կը ձաղկէ օտար միջամտութիւն հրաւիրելու փորձը, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած ենք օրը օրին.

— «Բայց չենք կրնար չդատապարտել նաեւ ընթացքը անոնց որոնք ... որ բերին կը խառնեն մեր ներքին գործերուն մէջ եւ կը փորձեն օտարներու միջոցով խանգարել որ եւ է հաւաքոյթ զոր կազմակերպելու իրաւունք ունի որ եւ է Ֆրանսայի մէջ ապրող անհատներուն եւ կազմակերպութիւններուն։

Անթոյլատրելի գիտակը չէ որ պիտի դատապարտէ ո եւ է ժողովուրդ եւ ոչ ... օտարներու պաշտօնին ապաւինող ձեռքը կտրելու համար ուրիշ միջամտութիւնը»։ («Ապագայ», 18 մարտ)։

Ինչպէս միշտ, այս առթիւ ալ ռամկավար պաշտօնաթերթը զարմանալի է խեղաթիւրել մեր մարտ 15 թուակիր խմբագրականին մէկ հատուածը, իր ուզած իմաստը տալով անոր։

Անկարելի համարելով ո՛ր եւ է պատասխան, բարեկամաբար կը յանձնարարենք կրկին եւ կրկին կարդալ այդ խմբագրականը։ Կարդալ ամբողջութեամբ եւ մտածմամբ, միւսներուն հետ։

Իսկ Հնչակեան պաշտօնաթերթը, դատապարտելով ուրիշին հանդէսը խանգարելու ձեռնարկները, գիտել կուտայ.

— «20 — 25 հոգիով հակառակորդ կուսակցութեան մը ժողովին երթալ ու հոն, զանազան բացագանչութիւններ ընել, ուրիշ նշանակութիւն չունի, եթէ ոչ կանխապատրաստուած խառնակչութեան փորձ»։ («Նոր Երկիր», 18 մարտ)

Միեւնոյն ատեն յանցաւոր կը գտնէ Կրընոպլի դաշնակցական հանդէսին կազմակերպիչները, նախընտրելով որ, «իրենց հակառակորդները փոխանակ բռնի միջոցներով զսպելու, ոստիկանութեան միջոցաւ ի կարգ հրաւիրէին եւ սրահէն դուրս հանել տային, ինչպէս սա հասարակ կ'ընեն քաղաքակրթուած մարդիկ»։

Այս առթիւ, Հնչակեան պաշտօնաթերթը միջանկեալ կը խոստովանի ճշմարտութիւն մը, որ առանցքն է այս բոլոր ողբերգութեանց.

— «Ճիշդ է, Հօկճիններու եւ հայ համայնավարներու սեւեռեալ նպատակն է գաղութահայ կազմակերպութիւններում, մանաւանդ հայ քաղաքական բոլոր կուսակցութիւններում քայքայումը։ Այդ իրենց համար պարծանք է։ Հայ կուսակցութիւններում կը մնայ, ուրեմն, կրակին վրայ իւղ չթափել, այլ ջուր»։

«Շիտակ խօսքին ո՞վ բան կ'ըսէ»։

Միայն թէ՝ Հնչակեան պաշտօնաթերթը փոխանակ ինք առաջին օրինակը տալու, դոյլ մը պաղ ջուր կը թափէ իր իսկ խմբագրականին վրայ, միեւնոյն թիւին մէջ, Գ. էջի վերջին սիւնակը տպելով թղթակցութիւն մը, որ ուրի՛շ բան կ'ըսէ.

— «Ո՞ւր էիք դուք այս ժողովուրդի գլխուն, երբ օտարներ կազմակերպութեամբ դուք պատասխանն էիք թէ ոչ արիւնարբու գազաններ, որ կը յօշոտէին գաղութներու մէջ հայ երիտասարդ աշխատաւորների կեանքը»։

Անկարելի պիտի ըլլար արտատպել միւս գոհար խօսքերն ալ, որ կը վերջանան ծուլածոյ բացագանչութեամբ մը, — «Կեցցէ՛ սովետական Հայաստանը»։

Դառնալով բուն հարցին, ուրեմն Փարիզի ռամկավար եւ Հնչակեան օրկանները կ'ընդունին թէ

1) Ո՛ր եւ է անհատ կամ կազմակերպութիւն իրաւունք չունի ուրիշին հանդէսը խանգարելու։

2) Իրաւունք չունի օտար միջամտութիւն հրաւիրելու։

3) «Հօկճիններուն եւ հայ համայնավարներուն սեւեռեալ նպատակն է գաղութահայ կազմակերպութիւններուն, մանաւանդ հայ քաղաքական բոլոր կուսակցութիւններուն քայքայումը»։

Այս՝ վերջին՝ իմաստով խօսք չունին ռամկավար պաշտօնաթերթը։

Բայց ոչինչ։ Կ'ուզենք հաւատալ թէ գոնէ լռութեամբ կը խոստովանի. քանի որ հակառակ է օտար միջամտութեան, իսկ այս վերջին միջոցը նոր ռազմախաղ մըն է հայ կարմրուկներուն համար, ի սպաս իրենց սեւեռեալ նպատակին։

Արդ, Հայկական երկու հոսանքներուն Փարիզի կեդրոնները, այս խորհրդածութիւններէն յետոյ, կ'ընդունի՞ն թէ «անելիք»ներ ունին, կրակին վրայ ոչ թէ իւղ, այլ ջուր թափելու համար։

Կ'ընդունի՞ն թէ՝ այս պայմաններուն մէջ, պատասխանատու ոչ միայն կազմակերպութիւնները, այլ եւ գաղութները իրենք ստիպուած են ինքնապաշտպանութեան դիմելու։

Անշուշտ ո՛չ ատրճանակով ու դանակով, ոչ ալ օտար միջամտութեամբ։ Այլ՝ ըմբռնելով չարիքը եւ կազմակերպուելով ներքնապէս։ Սահմանելով ամուր եւ ծաւալուն ցանց մը։

Վտանգը միայն մեր գաղութին չսպառնար։

Ամէն գաղութի մէջ ալ, «Հօկճիններուն եւ հայ համայնավարներուն սեւեռեալ նպատակն է» ջլատել, քայքայել ինչ որ ունինք հրապարակի վրայ։ Եւ եթէ համարձակութիւն կը ստանան տարուէ տարի, պատճառն այն է որ մենք վարձակալ անդամ չենք մեր տունին մէջ։

Քանի որ այս մասին որ եւ է լուսաբանութեան պէտք չունին մեր պատասխանատու հակառակորդները, ինչո՞ւ կը շարունակեն ... յօրանջել։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՀՌՈՄԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Նոր համաձայնութիւն չորս պետութեանց միջեւ

Պ. Մաքտոնըլտ շաբաթ եւ կիրակի խորհրդակցելով Պ. Մուսոլինիի հետ, վերադարձաւ Լոնտոն։ Ճամբան կանգ առաւ Փարիզի մէջ, տեսակցելու համար Ֆրանսայի վարչապետին հետ։

Կիրակի օր, իտալական կառավարութիւնը հրատարակեց պաշտօնական զեկոյց մը որ կ'ըսէ. —

Կառավարութեան պետը երէկ՝ Վենետիկի պալատին մէջ, իսկ այսօր՝ անգլիական դեսպանատան մէջ տեսակցեցաւ Անգլիոյ վարչապետին Պ. Մաքտոնըլտի եւ արտաքին նախարար Սըր Ճոն Սայմընի հետ։ Կարծիքի լայն փոխանակութիւններ կատարելէ յետոյ ընդհանուր կացութեան մասին, այդ խօսակցութեանց ընթացքին քննուեցաւ համաձայնութեան ծրագիր մը՝ քաղաքական գլխաւոր հարցերու մասին։ Այդ ծրագիրը պատրաստուած է իտալական կառավարութեան պետին կողմէ եւ կը ձգտի իրականացնել չորս մեծ պետութեանց գործակցութիւնը, ապահովելու համար խաղաղութեան երկարատեւ շրջան մը Եւրոպայի եւ աշխարհի մէջ, Քէլլոկի դաշինքին եւ «բռնի ուժի չդիմելու» յայտարարութեան հիման վրայ։

⁂ Ինչպէս կը տեսնէք, զեկոյցը առ այժմ կը գոհանայ ընդհանուր խօսքերով։ Թերթերը կ'ըսեն թէ Պ. Մուսոլինի Անգլիոյ վարչապետին ներկայացուցած է 8—9 յօդուածէ բաղկացեալ նախագիծ մը, որ կը կոչուի «Համաձայնութեան եւ գործակցութեան քաղաքական դաշինք արեւմտեան չորս պետութեանց միջեւ»։ Դաշնագրին երկրորդ յօդուածին մէջ կը յիշուին այդ չորս պետութիւնները — Անգլիա, Իտալիա, Գերմանիա եւ Ֆրանսա։ Եւրոպայի ամբողջ քաղաքական ապագան սահմանուած է այս ծրագրին մէջ, որ կը յայտարարէ թէ՝ առանց նոր յանձնառութեանց մէջ նետելու Անգլիան, չորս պետութիւնները հանդիսաւորապէս կ'ընդունին կնքուած դաշնագիրները, մէջն ըլլալով Լոքարնօն։ Ծրագիրը քաղաքական եւ զինուորական զինադուլ կը նախատեսէ հինգ տարուան համար։ Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ ծրագիրը գոհացում պիտի տայ Ֆրանսայի, որովհետեւ մանաւանդ յօդուած մը պիտի շեշտէ թէ դաշնագիրներու որ եւ է վերաքննութիւն կրնայ կատարուիլ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ։ Պ. Մուսոլինիի կարծիքով, այսպիսի դաշնագրի մը կնքումը պիտի պայծառացնէ Եւրոպայի քաղաքական հորիզոնը եւ պիտի ապահովէ տնտեսական համաձայնութեան յաջողութիւնը։ Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ հիմա որ Մուսոլինի իր կռնակն ունի ամբողջ իտալական ազգը եւ հաստատած է ներքին խաղաղութիւնը, կ'ուզէ իր գործը պսակել, հաստատելով միջազգային խաղաղութիւնը

Այս պայմաններուն մէջ, յոյս կայ որ Հիթլէր ալ Հռոմ երթայ, ծրագրին մանրամասնութիւններն ուսումնասիրելու համար։

⁂ Փարիզի ազգայնական թերթերը այս ծրագրէն ալ գոհ չեն, եւ նոր ռազմախաղ մը կը նկատեն զայն, Ֆրանսան որոգայթելու համար։ «Էքօ տը Փարի» չորս պետութեանց նոր խորհուրդը կը նմանցնէ այն Գերագոյն Խորհուրդին որ գործեց զինադադարէն եւ հաշտութեան ստորագրութենէն յետոյ։ «Բայց, մինչ 1919 — 1922ի Գերագոյն Խորհուրդին գործն էր գործադրել դաշնագիրները, 1933ի Գերագոյն Խորհուրդը պիտի նուիրուի զանոնք վերաքննելու, այսինքն ոչնչացնելու»։

Ազգայնականները կը յուսան թէ Պ. Տալատիէ չպիտի խաբուի։ «Մեր կնքած դաշնագիրները՝ Լեհաստանի եւ Փոքր Համաձայնութեան հետ, մեզի թոյլ չեն տար մտնել հռոմէական ակումբին մէջ որ կը կոչուի խաղաղութեան ակումբ եւ որ իրականին մէջ պատերազմի ակումբն է»։

Անգլիոյ վէճը եւ բոլշեւիկները

Շաբաթ օր շատ յուզուած էին Լոնտոնի մէջ, անգլիացի ճարտարագէտներու հարցին առթիւ որ կը մնայ առկախ։ Կառավարութիւնը նոր դիմումներ կատարած ըլլալով, կը խորհէր ոչ միայն դիւանագիտական յարաբերութիւնները ետ խզել, այլ եւ փոխադարձաբար միջոցներ ձեռք առնել՝ ռուսահպատակներուն դէմ։

Սակայն, վերջին լուրերէն կ'երեւայ որ համաձայնութեան ամէն յոյս կորսուած չէ։ Կիրակի օր Մոսկուայէն լուր եկաւ թէ խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է անգլիացի ճարտարագէտներու խնդիրը յանձնել սովորական դատարաններուն, փոխանակ թոյլ տալու որ Ձեկան կտրէ — թափէ վարչական եղանակով։ Այս առթիւ կը հերքուի թէ անգլիացի ճարտարագէտները ուզած են վնասել Տնիէփրոսթրոյի ելեկտրական կայանին, որուն շինութիւնը յանձնուած էր ամերիկեան հաստատութեան մը։

Հսկայական ցոյց մը պատերազմին դէմ

Կիրակի օր, 15 երկիրներու նախկին պատերազմիկներու եւ պատերազմի զոհերու կազմակերպութեանց 15,000 պատուիրակներ ժողով գումարեցին Ժընեւի մէջ, պահանջելով ընդհանուր զինաթափութիւն։ Վիթխարի թափօր մը յետոյ, որ անցաւ քաղաքին կեդրոնէն, պատուիրակները խմբուեցան ընդարձակ սրահի մը մէջ, ուր տեղի ունեցաւ ճառերու տեղատարափ մը։ Նախագահը շեշտեց թէ ցոյցին մասնակցող կազմակերպութիւնները ութ միլիոն անդամ ունին, բոլորն ալ նախկին պատերազմիկներ։ Ցեղոյ կարգով խօսք առին զանազան երկիրներու ճառախօսները, բոլորն ալ դատապարտելով պատերազմը։ Առաջարկուեցաւ խաղաղութեան գաղափարը տարածել ամբողջ աշխարհի մէջ։ Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը կ'ըսէ. — Խաղաղութիւնը առաջին պայմանն է ժողովուրդներու բարօրութեան, զայն պահպանել կարելի է միայն յարգելով դաշնագիրները եւ իւրաքանչիւր պետութեան իրաւունքներու հաւասարութիւնը, հաստատելով պարտաւորիչ իրաւարարութիւն եւ շօշափելի, [illegible] զինաթափութիւն։

Հարկատուներու ցոյցը ամբողջ Ֆրանսայի մէջ

Կիրակի օր, Ֆրանսայի 40 գաւառներու մէջ տեղի ունեցան բողոքի ցոյցեր՝ տուրքերու ծանրութեան եւ նոր տուրքերու հաստատման դէմ։ Իւրաքանչիւր միջավայր ցոյցը կատարեց իր հասկացողութեան համաձայն, եւ ծանր դէպքեր չպատահեցան։

Գրեթէ ամէն տեղ ընդունուեցաւ կեդրոնին մէջ պատրաստուած բանաձեւ մը, որ կը պահանջէ. —

Անմիջապէս կրճատել պետութեան ծախքերը, ջնջել հանրային պաշտօնէութեանց մէջ եղած անհամար զեղծումները, հիմնապէս վերակազմել վարչութիւնը եւ անոր մեթոտները, ջնջել բազմատեսակ պաշտօնները, զեղչել տուրքերու ծայրայեղ սակը, «որ կը վնասէ անոնց արդիւնքին, ջլատելով երկրին տնտեսական գործունէութիւնը»։ Ցեղոյ կ'աւելցնէ. —

Նկատելով որ իրենց կրկնակի կոչերը անլսելի մնացած են, որ երեսփոխանները կը մերժեն օրինակ հանդիսանալ այն ծանր զոհողութեանց որ պարտադրուած են բոլոր քաղաքացիներուն, որ նախորդ կառավարութիւնները վարկաբեկուած են ազգին առջեւ, անձնատուր ըլլալով ապօրէն սէնտիքաներու, հարկատուները գիտակցին կոչ մը կ'ուղղեն հանրապետութեան նախագահին, որպէսզի յիշելով իր սահմանադրական իրաւունքները, Ֆրանսայի տայ կառավարութիւն մը որ կրնայ կառավարել եւ կարգի հրաւիրել խմբակները։ Այս առաջարկութեամբ ալ, բանաձեւը յորդորելով կը հրաւիրէ երկրին բոլոր բարեկարգ ուժերը, առանց կուսակցութեան կամ դաւանանքի խտրութեան, ընդդէմ դանդաղ խմբակներու գործունէութեան։

Աւելորդ է յիշեցնել թէ այս ցոյցերը ուղղուած են ձախակողմեան տարրերուն դէմ, որոնց ձեռքը կը գտնուի օրուան իշխանութիւնը։

⁂ Ինչպէս ըսինք, ծանր դէպքեր չպատահեցան։ Թէնի մէջ ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ կրակ ընել։ Քսան հոգի ձերբակալուեցան։ Նանթի մէջ պաշտօնեաները արգիլեցին ցոյցը։ Մոմփելիէի մէջ գիւղացիները խանութները փակեցին, ... Հիւսիսային գաւառներու մէջ ցոյցը յետաձգուեցաւ կիրակի օրուան։

Թիմուրթաշ ծանր պատիժ ստացաւ

Պ. Թիմուրթաշ, Պարսկաստանի պալատական նախարարը, դանդաղ դատավարութենէ մը յետոյ, դատապարտուեցաւ երեք տարի բանտարկութեան եւ 500,000 րիալ (մօտ երեք միլիոն Ֆր.) տուգանքի, կաշառակերութեան, զեղծումներու եւ խարդախութեանց համար։ Կը կարծուի թէ նախարարները բարեխօսած են Շահին, որպէսզի ներէ, նկատի առնելով Թիմուրթաշի անցեալ ծառայութիւնները։ Արդարեւ, Թիմուրթաշ տարիներով ամէնէն մօտիկ աշխատակիցն եղաւ Ռիզա Շահին, այն աստիճան որ, Պարսկաստանի նոր կարգ ու սարքին ոգեղէն կը համարուէր, իսկ շատ մը օտար շրջանակներու մէջ՝ պարսիկ Մուսոլինին։

Նոր երկրաշարժ Մակեդոնիոյ մէջ

Շաբաթ օր երկրաշարժի նոր ցնցումներ զգացուեցան Թեսաղոնիկէի շրջանին մէջ, մանաւանդ Ներիսոս գիւղին մէջ որ կործանած էր անցեալ սեպտեմբերին։ Բնակիչները խուճապահար՝ դաշտերը կը պատսպարին։ Սելանիկի մէջ ալ թեթեւ ցնցումներ տեղի ունեցան։

Հրեաները կը փախչին Գերմանիայէն

Հակահրէական շարժումին հետեւանքով, հազարաւոր Հրեաներ կը փախչին Գերմանիայէն, ապաստանելով Ֆրանսա, Լեհաստան, Աւստրիա եւ ուրիշ երկիրներ։ Փարիզ հասած փախստականներուն թիւը արդէն իսկ երկու հազարի հասած է։ Հրէական կազմակերպութիւնները միջոցներ ձեռք առած եւ պանդոկներ ու բնակարաններ վարձած են, փախստականները պատսպարելու համար։

⁂ Ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք նոր անուններ կը տրուին այն բոլոր փողոցներուն եւ հրապարակներուն որ կոչուած են ձախակողմեան կամ հանրապետական դէմքերու անուններով եւ խորհրդանշաններով։ Հանգուցեալ Շթրէզըմանն անգամ անհանդուրժելի համարուած է։

⁂ Նիւ Եորքի մէջ, Հրեաները հացկերոյթ մը տուին ի պատիւ հռչակաւոր գիտնական Այնշթայնի, որ Գերմանիոյ թշնամի հռչակուած է։ Ուաշինկթընի գերմանական դեսպանն ալ մասնակցած ըլլալով հացկերոյթին, գերմանական թերթ մը կը բացականչէ. «Ա՜յս էր պակաս»։

Գրէյֆսվալտի դատարանները երեք օր դադրեցուցին ամէն գործ, իբրեւ հետեւանք հակահրէական բուռն ցոյցերու։ Այժմ վերսկսած են, դուրս ձգելով բոլոր Հրեաները։

⁂ Կառավարութիւնը արգիլեց 17 օտար թերթերու մուտքը։ Մէկը՝ «Փոփիւլէռ»ն է, Ֆրանսայի ընկերվարականներուն օրկանը։

⁂ Հիթլէրականները որոշեցին համայնավարները վտարել ոչ միայն խորհրդարանէն եւ Փրուսիոյ երեսփ. ժողովէն, այլ եւ բոլոր ազգային, գաւառական եւ քաղաքապետական ժողովներէն։ Այս կարգադրութեան շնորհիւ, հիթլէրականները գերակշռութիւն պիտի ունենան բոլոր ժողովներուն մէջ։

Մակեդոնացիները վերսկսան...

Կիրակի օր, Սոֆիայի մէկ փողոցին մէջ, երկու հոգի, որոնք ատրճանակներ պահած էին իրենց վերարկուներուն տակ, յանկարծ քանի մը գնդակներ պարպեցին Կրիկոր Փէթքովի դէմ եւ փախան, ծանրապէս վիրաւորելով զայն։ Ձողը իր տան մէջ պահած էր այն ահաբեկիչը որ սպաննեց «Մակեդոնիա» թերթին խմբագիրը, Սիմէոն Էֆթիմով։

Առաջին ահաբեկումն է այս այն օրէն ի վեր որ խզուեցան Մակեդոնական կազմակերպութեան երկու հատուածներուն միջեւ կատարուած բանակցութիւնները

Ուրեմն, շարքը պիտի շարունակուի...

Ոսկի կը դրկեն Ամերիկայէն

Հակառակ ոսկիի արտածման արգելքին, ամերիկեան կառավարութիւնը արտօնեց որ 8,507,500 տոլար արժողութեամբ ոսկի ղրկուի Իտալիա։ Կը կարծուի թէ թոյլ պիտի տրուի որ Եւրոպացիները քաշեն իրենց 280 միլիոն տոլար ոսկին, որ կը գտնուի ամերիկեան դրամատուններուն մէջ։

Դաշնակցային դրամատունները կը շարունակեն ոսկի ստանալ։ Շաբաթ օր 228 միլիոն տոլար յանձնուած էր գլխաւոր դրամատուններուն։

Եղերգէն մինչեւ «խաղաղ»

Իշխան Ապտիւլ Գատիր, Ապտիւլ Համիտի որդին, որ Փէշթա կը գտնուի, դատ բանալով 100 փէնկօ հատուցում ստացաւ իր կնոջմէն։ Այս վերջինը իր ընտանեկան կեանքէն գաղտնիքներ հաղորդած էր հունգարական թերթի մը։

⁂ «Իշխան»ը արկածալի կեանք մը կը վարէ, Պոլսէն վտարուելէն ի վեր։ Մինչեւ վերջերս նուագածու էր կապէլայի մը մէջ։

«Աւազակներ» կը ձերբակալուին Մուշի մէջ

Մուշէն կը գրեն Սըն Փօսթի. — Աւազակներու հետ լեռները պատող եւ ճամբորդները անհանգստացնողներու դէմ հետապնդումը կը շարունակուի։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՎԱՂՈՒԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Սարսափ՝ օդանաւէն եւ քիմիական կազերէն

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ. — 18 ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԵՆ ՎԱՂՈՒԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԱՐՀԱՒԻՐՔԸ. — ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒ ԵՒ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԿԱԶԵՐՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ. — ՀՐՁԻԳ ՌՈՒՄԲԵՐ՝ 3000 ԱՍՏԻՃԱՆ ՏԱՔՈՒԹԵԱՄԲ. — ԴԻՄԱԿՆ ԱԼ ՉԻ ՓՐԿԵՐ. — ՆՈՐ ՆԻՒԹ ՄԸ ՈՐՈՒՆ 40 ԹՈՆԸ ԿԸ ԲԱՒԷ ՈՉՆՉԱՑՆԵԼՈՒ ԼՈՆՏՈՆԸ։

Լոնտոնի մէջ վերջերս հրատարակուեցաւ խիստ շահեկան գիրք մը «Ի՞նչ պիտի ըլլայ նոր պատերազմի մը բնոյթը», որուն աշխատակցած են Եւրոպացի եւ Ամերիկացի 18 զինուորական մասնագէտներ ու քիմիագէտներ։

Հրատարակիչը իր աշխատակիցներուն թելադրած է պարզել իրենց գաղափարները ապագայ պատերազմներու մասին, առանց մէկը միւսին աշխատակցութենէն տեղեկութիւն ունենալու։

Անգլիացի զօրավար Ֆուլլըր կը գրէ թէ ապագայ պատերազմներու մէջ այլեւս հետեւակ զինուորներու գոյութիւնը գրեթէ աւելորդ պիտի նկատուի, ճիշդ այնպէս ինչպէս ճարտարարուեստի մէջ մեքենաներուն կատարելագործութեան պատճառաւ գործաւորներուն թիւը զգալապէս նուազած է։ Տնտեսական կեանքին պէս, պատերազմներն ալ այսուհետեւ կախում պիտի ունենան մեքենաներու կատարելագործութենէն։

Ընդհանուր պատերազմի առթին, անգլիական եօթը հրասայլեր, իւրաքանչիւրը մէկ սպայ եւ երկու զինուորով, փոխարինեցին գերմանական երեք զօրաբանակներ։

Զօրավար Ֆուլլըր աւելորդ կը համարէ մեր օրով զինուորներու տրուած կրթութիւնը, զօրանոցի կեանքը, եւն։ Ամէն բանէ առաջ զինուորներուն պէտք է մեքենագիտութիւն սորվեցնել, եւ փոխանակ զօրանոցներու մէջ ժամանակ վատնել տալու, պէտք է զանոնք ղրկել գործարաններու մէջ, սորվելու համար մասնագիտական արհեստներ։ Մեծ պատերազմի ընթացքին արհեստաւոր մեքենագործները, հեռագրողները, ելեկտրականութեան փորձագէտները եւ գործարաններու մէջ աշխատող մասնագէտ գործաւորները լաւագոյն ծառայութիւններ մատուցած են անգլիական բանակին։

Անգլիական բանակի համարակալ Փուլթի կարծիքով, ապագայ պատերազմներուն բախտը պիտի որոշուի ո՛չ ցամաքի եւ ո՛չ ալ ծովի վրայ, այլ օդին մէջ։ Յաղթող պիտի համարուի այն բանակը, որ իր ուժը պիտի արժեցնէ օդային կռիւներուն մէջ։ Ցամաքային որ եւ է բանակ, ո՛րքան ալ ուժեղ ըլլայ թնդանօթներով, պիտի չկրնայ արգիլել որ օդային տորմիղ մը սաւառնի թշնամի գիծերուն վրայ եւ թափանցէ արգիլուած սահմաններէն ներս։ Ցամաքային զօրքով բանակը, առանց կարեւորութիւն տալու պաշտպանողական գիծի մէջ գտնուող բանակներուն կամ ամրոցներուն, օդանաւերով պիտի յարձակի թշնամի բանակին ետեւ կենսական կէտերուն վրայ, ինչպէս՝ կայարաններուն, ռազմամթերքի կայաններուն, գործարաններուն, հանքերուն, վառօդարաններուն, եւայլն։

Զուիցերիացի քիմիագէտ՝ Տիկին Կէրթրուտ Վօլքըր, որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ գիտական շրջանակներու մէջ, հետեւեալ կերպով կ'արտայայտուի քիմիական պատերազմներու մասին։

Հեղձուցիչ կազի գործածութիւնը խիստ վնասակար ու ահռելի հետեւանքներ առաջ բերելու սահմանուած է ապագայ պատերազմներու ատեն։ Պարզապէս նոյնն է նաեւ նորահնար հրձիգ ռումբերու գործածութեան, որոնց պայթուցիկ ուժին կարողութիւնը վեր է ամէն երեւակայութենէ։ Մէկ քիլօ ծանրութիւն ունեցող այնպիսի հրձիգ ռումբեր շինուած են, որոնք տունի մը տանիքին կամ հողին հետ շփման մէջ դնուելով, վայրկենապէս 3000 աստիճան տաքութիւն կ'արձակեն։ Այդ ջերմութեան տակ ռումբը շրջապատող պողպատը կրակ կ'առնէ եւ հրահալ հեղուկի մը ձեւով կը ծակէ տանիքները, կ'անցնի տունի յարկերէն ներս եւ կրակի կու տայ ամէն ինչ։ Աւելի ծանր կշռող ուրիշ ռումբեր հողին մէջ կը խրին ու հո՛ն հրդեհ առաջ կը բերեն։ Այդ ռումբերը կը ծառայեն ոչնչացնելու մեծ քաղաքներու մէջ գտնուած ջուրի ճամբաները, կոյուղիները, եւ հրդեհելու կազի խողովակները։ Քանի մը օդանաւեր կը բաւեն փոխադրելու համար բաւարար քանակութեամբ հրձիգ ռումբեր եւ կրակի տալու ամբողջ մայրաքաղաք մը։

Զօրավար Կրաուէս ցնորք կը նկատէ Փարիզի, Լոնտոնի կամ Պերլինի նման մեծ քաղաքներ օդային զօրեղ յարձակումի մը դէմ պաշտպանելու հաւանականութիւնը։ Աչքի առջեւ ունենալով նոր ռումբերուն ուժգնութիւնն ու անվրիպելիութիւնը, ամէնէն ապահով ու հաստատուն թաքստոցները այլ եւս որ եւ է լուրջ ապահովութիւն չեն ընծայեր։ Զօրավարը այդ առթիւ կը նկարագրէ վերջերս Լոնտոնի վրայ գիշեր ատեն կատարուած օդային ասպատակութիւնը, որոնց մասնակցած են 250 օդանաւերու տորմիղ մը, որոնք մասնաւոր նիւթով մը ծեփուած ըլլալով, բոլորովին անտեսանելի դարձած են. անոնց 16 հատը միայն նշմարելի եղած են, ամենազօրաւոր լուսարձակներու միջոցաւ։

Անգլիացի հրամանատար Լըֆէվրի կարծիքով օդային պատերազմ մը նախայարձակ բանակի մը համար նպաստաւոր արդիւնք տալու սահմանուած է, որովհետեւ լաւ հաշուուած, լաւ կատարուած առաջին արշաւանք մը կրնայ շահեցնել պատերազմը։ Ըստ իրեն, կազի դիմակները չեն ներկայացներ պէտք եղած պաշտպանողական հանգամանքը, վասն զի մեր օրով թունաւոր այնպիսի կազեր հնարուած են, որոնք կրնան դիմակներու մէջէն անցնիլ։ Աւելի զատ, «կանանչ կազ» անունով նոր կազ մը հնարուած է, որ մորթին մէջէն անցնելով կը թափանցէ ներքին գործարաններուն մէջ, առանց զգալի ընելու իր ազդեցութիւնը ենթակային վրայ, մինչեւ այն վայրկեանին երբ արդիւնքը կը յայտնուի։ Արդարեւ, այդ կազին ազդեցութեան տակ թոքերուն հիւսուածներն ու մազանման խողովակները ա՛յնպիսի վիճակի մը մէջ կը դրուին, որ արեան ամբողջ արտաշնչութիւնը հոն կը հաւաքուի, եւ թոքերը արեան այդ յորդահոսումին հետեւանքով կը խեղդուին։

Փրոֆ. Լանժըվէն իր կարգին դիտել կու տայ թէ 100 օդանաւերէ բաղկացած տորմիղ մը կը բաւէ Փարիզի պէս երեք միլիոն բնակչութիւն ունեցող քաղաք մը ոչնչացնելու։ Գերմանացի զօրավար Ալթրօք միեւնոյն կարծիքը կը յայտնէ։ Ապագայ պատերազմներու յատկանշական մէկ երեւոյթն է քաղաքացի բնակչութեան բնաջնջումը, մինչդեռ պատերազմի դաշտին վրայ զինուորական բանակները բաղդատաբար նուազ ենթակայ պիտի ըլլան վտանգի։

Անգլիոյ պատերազմական նախարարութեան պայթուցիկներու ճիւղին պետ՝ Լորտ Հալտէյն մասնանիշ կ'ընէ թունաւորիչ յատկութիւնը «Difenylcyanarsin» կոչուած նիւթին, որմէ 40 թոն կը բաւէ թունաւորելու եւ սպաննելու ամբողջ Լոնտոնի ու իր արուարձաններուն 8 միլիոննոց բնակչութիւնը։

Միւս կողմէ, ամերիկացի զօրավար Աքայր կը ջատագովէ գործածութիւնը անվնաս կազի մը, որ կրնայ 24 ժամ քնացնել ենթական, որմէ յետոյ ան կ'արթննայ ու կը վերստանայ իր նախկին վիճակը։ Սակայն այս քնաբեր անվնաս կազը ապագայ պատերազմներու կողմէ նուազ ընդունելութիւն գտնելու նախասահմանուած է։

Այս առթիւ, Մեծ Պատերազմի զոհերուն ահարկու ու մահասարսուռ մէկ հաշուեկշիռը, որ վերջերս հրատարակուեցաւ պաշտօնական թերթի մը մէջ։

Զինադադարէն ետք, հաշիւ եղած է որ բոլոր ճակատներուն վրայ մօտաւորապէս տասը միլիոն զինուորներ զոհ գացած են պատերազմին։ Մեռած այդ տասը միլիոն մարդոցմէն իւրաքանչիւրը չորս լիտր արիւն պարունակելով, շուրջ 40 միլիոն լիտր արեան գետ մը պիտի կազմուէր, որ պիտի կրնար օր մը ամբողջ արիւն հայթայթել Նիակարայի ջրվէժին, եւ որուն անկման ուժը պիտի բաւէր տալու մեծ քաղաքի մը համար պէտք եղած ելեկտրական հոսանքը։ Պելժիոյ երկաթուղիի բոլոր վաճառատար վակոնները եւ փոխադրութեան յատուկ ամէն տեսակ կառքերը պիտի չբաւէին փոխադրելու այդ տասը միլիոն խողխողուած դիակներուն գլուխները։ Եթէ այդ տասը միլիոն մարդոց մարմինները քովէ քով շարուէին, ոտքը ոտքին եւ գլուխը գլխուն հակառակ ուղղութեամբ, կարելի պիտի ըլլար ծածկել 16.000 քիլոմեթր տարածութիւն մը։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԻՒՂԱՒԱՆԻՆ ՀՐԿԻԶՈՒՄԸ

Եղբայրական աջակցութիւն ամէն կողմէ

Ժամանակին արտասահմանի լրագիրներուն մէջ կը կարդայինք անտեսական տագնապի գործած աւերները եւ այդ ժամանակէն իսկ տխուր նախազգացումներ ունեցանք։ Շատ չանցած, իրականացան [illegible]։ Նախապէս ոչ մէկ տեղական թերթ համարձակեցաւ արձանագրել տագնապին գոյութիւնը Պէյրութի մէջ, բայց վերջ ի վերջոյ իրականութեան առջեւ տեղի տուին։ Եւ յուսահատեցան շինութեանց աշխատաւորները (մեծ մասով Հայ), տուժեցին արհեստաւորները, թթուեցան առեւտրականները եւ մտահոգ դարձան պաշտօնեաները։ Այս բոլորին անմիջապէս յաջորդեցին սնանկութիւնները։

Արագօրէն ծանրացաւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի տնտեսական կեանքը։ Բոլոր ընկերութիւնները, գործատէրերը, նոյն իսկ հաստատուն կարծուած դրամատուները սկսան կրճատումներ կատարել, առաջին առթիւ ճամբայ ցոյց տալով պաշտօնեաներու եւ գործաւորներու եւ դեղչելով մնացեալներուն թոշակները եւ օրավարձերը։ Նոյնը բրին կառավարութիւնը եւ արհեստաւոր վարպետները։ Անգործութիւնը տիրեց անխտիր բոլոր դասակարգերուն մէջ։

Անշուշտ այս անգործութիւնը առաջին առթիւ հայ աշխատաւորներուն համար էր քան տեղացիներուն։ Արդէն իսկ ընկճուած են բազմաթիւ հայ ընտանիքներ։ Թէեւ նոյնքան հաւատարիմ քաղաքացիներ ենք մենք ալ, բայց տեղացին կապուած է հողին։ Մենք զուրկ ենք այդ հաւասարութենէն։

Ընկերութիւնները, տեղական թէ օտար, սկսան որոշ քաղաքականութիւն մը հետապնդել որ մեզ համար անյայտ մնաց։ Սակայն արդիւնքը շուտով պարզուեցաւ, — սկսան գործէ ղրկել տարիներով աշխատած եւ իր պատկանած ընկերութեան վարկը բարձրացնելու ջանացող հայ բազուկն ու միտքը, տեղը տալով բնիկներուն։ Այս դէպքերէն ուղղակի ազդուած ընկերութեան մը, Սթանտարտի գործաւորները ժողով մը գումարեցին եւ միաձայնութեամբ որոշեցին դիմում կատարել երեք յարանուանութեանց, ազգ. մարմիններուն, Պ. Գասպար Իփէքեանին եւ Պ. Փափազեանին։ Դիմումները ունեցան իրենց բարերար արդիւնքը, — կազմուեցաւ խնամատարական մարմին մը, հայ գործաւորները իրենց տեղը պահելու եւ անգործներուն գործ հայթայթելու նպատակով։

Երբ խնամատարական մարմինը փետրուար 6ին քաղաքապետարանէն երթալով բոլոր ընկերութեանց գրասենեակները կ'այցելէր, 200—300 գործաւորներու տեղաւորման համար, նոյն երեկոյեան ժամը 7.50ին հայկական հիւղաւանը բոցերու ճարակ դարձած էր։ ՅԱՌԱՋի մէջ օրը օրին հրատարակուած ըլլալով այդ մանրամասնութիւնները պիտի տամ միայն կարեւոր լուրերը։

Դէպքին վայրը հասած էին մարզպան Պ. Փոնսօ, հանրապետութեան նախագահ եւ վարչապետ Պ. Շարլ Տէպպաս եւ ուրիշ բարձրաստիճան անձեր, նաւային զինուորներ, հեծելազօրք եւ բանակի սուրհանդակ զինուորներ. իսկ բազմութեան թիւը կը հասնէր մօտ 50,000ի։ Հրշէջներու թափած ջանքերը անօգուտ էին եւ հինգ ժամ յետոյ արդէն մոխիր էին վերածուած Ս. Խաչ եկեղեցին ու դպրոցը իր յարակից բոլոր տախտակէ տաղաւարներով։

Եօթը հազար (7000) աղէտեալ հայրենակիցներ գիշերուան ցուրտէն սմքած, կը սպասէին լոյսին հետ միասին եղբայրական օգնութեան։ Խնամատարական մարմինը առանձնեց անմիջական օգնութեան հասնելու պարտականութիւնը։ Գիշերուընէ իսկ ատենապետ Պ. Իփէքեան կը փութար խնդրել զինուորական տաղաւարներ, — գէթ գիշերուան ցուրտէն պատսպարելու համար աղէտեալները։ Կարգադրութիւնը յետաձգուած էր առաւօտ։

Խնամատարական մարմինը առաջին անգամ դիմում կատարեց մարզպանութեան եւ տեղական կառավարութեան, եւ արագօրէն ընդունելութիւն գտաւ։ Իբրեւ արդիւնք, 1,700 հոգի տեղաւորուեցաւ մսթրանոցը (Քարանթինա), 15 օրուան պայմանաժամով, որովհետեւ իսլամ ուխտաւորներու ժամանակն էր։ Ասոնց ուտելիք հայթայթեց զինուորական իշխանութիւնը, մօտ 18 օր։ Մնացածներուն մէկ մասը տեղաւորուեցաւ իր միջոցներով, իսկ 1500 հոգի ալ խնամատարական մարմինէն անմիջական օգնութիւն կը ստանային։

Անմիջապէս ձեռնարկուեցաւ հանգանակութեան, դրամական թէ նիւթական։ Արդիւնքը յուսադրիչ էր։ Ամէն կողմէ օգնութիւն կը հասնէր։ Այս առթիւ պարտք կը սեպենք մեր երախտագիտական զգացումները յայտնել մարզպանութեան եւ տեղական կառավարութեան, իրենց ցոյց տուած խնամքներուն համար։ Անոնք սկիզբէն առաջին հերթին հանգանակութեան, օրինակ հանդիսանալով տեղացիներուն եւ մեզ բոլորիս։ Հանրապետութեան նախագահը, Պ. Շարլ Տէպպաս, 20,000 ֆրանք յանձնեց խնամատարական մարմնին, Պ. Փոնսօ՝ 5000 ֆրանք, քաղաքապետարանը 10,000 ֆր.։ Խնամատարական մարմնի դիմումներուն վրայ, մասնակցեցան տեղական եւ օտար հաստատութիւններ. նաւահանգիստի ընկերութիւնը 3000 ֆր., շոգեկառքի ընկ.ը 3000 ֆր., անգլական դրամատունը 5000 ֆր., Near East - Foundation 5000 ֆր., «Շէլ» ընկ. եւ պաշտօնէութիւնը 1000 ֆր., Պապը՝ 20,000 ֆր., Մարոնիներու պատրիարքը՝ 1000 ֆր., Պ. Ճորճ Մուրտ 1000 ֆր., Օմար պէյ Տաուք 2000 ֆր. եւ դեռ բազմաթիւ ուրիշներ քրիստոնեայ թէ իսլամ։

Խնամ. մարմինը իր առաջին ժողովի ընթացքին ընդունեց Բարզէն Կաթողիկոսէն 50 անգլ. ոսկի, Ա. Արփիարեան պատրիարքէն 2000 ֆր. Պ. Գ. Իփէքեան 2000 ֆր. եւ ուրիշ նուէրներ։ Արտասահմանէն ալ կարեւոր գումարներ ստացանք, — Պ. Ներսէս Կիւլպէնկեանէն 10,000 ֆր., Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան 20,000 ֆր., Հ. Բ. Ը. Մ.ը առաջին անգամ ուղարկեց 200 անգլ. ոսկի, յետոյ խնամատարական մարմնի խնդրանքին ընթացք տալով, տրամադրեց Թէքէեան որբանոցի շէնքը իր ամբողջ գոյքերով (250 անկողին, ծածկոց եւ կահ կարասիներ եւայլն), որոնք մեծապէս դիւրացուցին խնամատարական մարմնի գործը։ Սփիւռքներ պիտի լեցնէր ժողովուրդի բերած մասնակցութիւնը հանգանակութեան։ Պէյլանը, որու ժողովուրդը չափազանց աղքատ է, կազմակերպած են հանգանակութիւն մը եւ, իւղի, ձաւարի եւ գետնախնձորի նպաստ ծախելով, ղրկած են 1500 ֆր.՝ Լաթաքիան ղրկած է 4394 ֆր., Աղեքսանտրէթի ազգ. մարմինը՝ 2280, Ճէզիրէ Տրիպոլի հանգ. մարմ. 1400 ֆր., Թայաղի հանգ. մարմ. 1000 ֆր., Արմենակ պէյ Կամսարական 1100 ֆր., Գոյումճեան արքեպսկ. 3000 ֆրանք, Կիպրոսի հանգ. մարմ. 70 անգլ. ոսկի, Ալեփոյի Հայր. Միութիւն 1075 ֆր., Դամասկոսի Կ. Խաչի միջոցաւ 3600 ֆր., Հալէպի ազգ. մարմ. 10 հազար ֆր., Զահլէի հանգ. մարմնէն 1000 ֆր., Տրիպոլսոյ Հ. Յ. Դ.էն 540 ֆր., Պոլսոյ եւ Շրջ. Հայր. մարմնին կողմէ 400 ֆր., Եաֆայէն 67 ոսկի եգիպտական եւ տասը հակ հագուստ եւ կօշիկ։

Հանգանակութիւնը տակաւին կը շարունակուի Անշուշտ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի գաղութներն ալ պիտի կատարեն իրենց պարտքը։

Խնամատարութիւնը իր անդամներէն կազմեց երեք յանձնախումբեր, ուսումնասիրելու համար աղէտեալներու վիճակը եւ ըստ այնմ կարգադրելու նպաստաբաշխումը։ Որոշուած է դրամական նպաստ չտալ, այլ այն արհեստաւորներուն որոնց գործիքները այրած են նոր գործիք գնել, բնակարան եւ գործ ճարել եւ եթէ նիւթական օգնութիւնը կարեւոր գումարի մը հասնի, հողին կապել աղէտեալները։

Քարանթինան պարպելու ժամանակը հասած էր, երբ Զուիցերիայէն բարեկար Տիկ. Քիւնցլէր ստացաւ 30,000 ֆր., ծախսելու համար աղէտեալներուն։ Խնամ. մարմինը դիմեց տիկին Քիւնցլէրին որպէս զի միասնաբար գործեն, խաչաձեւումներու առաջքն առնելու համար։ Տիկինը սիրայօժար ընդունեց, որով ունեցանք հինգ ճիւղեր, աղէտը դարմանելու համար, — երեք յարանուանութիւնները, Պ. Փիւրնիէ որ ներկայացուցիչն է միջազգային դաշն. յանձնախումբին եւ տիկին Քիւնցլէր՝ 30,000 ֆրանքը ծախսելու լիազօրութեամբ։ Ահաւասիկ դէպք մը որ բացառիկ է մեր մէջ։ Այժմ պարպուած է Քարանթինան։ 140 ընտանիքներ տեղաւորուած են տիկին Քիւնցլէրի միջոցաւ Նոր Մարաշ եւ ուրիշ հայկական թաղամասեր։ Տիկին Քիւնցլէր կը հոգայ անոնց կերակուրը եւ բժշկական ծախքերը։ Խնամ. մարմնի խնամքին տակ են 150 ընտանիք։ Հիւանդութիւններու առաջքը առնելու համար կազմուած է հայ բժիշկներու յանձնախումբ մը։ Բժիշկները ամէն օր կ'այցելեն աղէտեալ ընտանիքներուն։ Հ. Փուատըպառ կը հոգայ աղէտեալներուն դեղերը։ Ս. Խաչի դպրոցը շաբաթ մը դադրելէ յետոյ, սկսած է դասաւանդութեանց։ Դպրոցի աղէտեալ ուսուցիչներուն համար խնամատարական մարմինը 3000 ֆր. տրամադրած է։

Հ. Օ. Խաչը աղէտին յաջորդող օրն իսկ իր անդամուհիներէն զատ հրաւէր ուղղեց նաեւ մօտ 30 անձնուէր տիկիններու եւ օրիորդներուն, որպէս զի զգեստ հաւաքեն։ Հրաւէրը ջերմ ընդունելութիւն գտաւ եւ արդիւնքը գոհացուցիչ է։ Հ. Օ. Խաչի անդամուհիներէն Տիկին Զապէլ Սարաֆեան եւ Տիկ. Հեղինէ Տէր Սարգիսեան, իրենց ընտանեկան գործերը ձգած, շաբաթներէ ի վեր հանդերձահաւաքումը վերջանալէն յետոյ, օժանդակութեամբ Օր. Սուքիասեանի, Օր. Յովբինէին եւ Տիկ. Քէչիշեանին, կը վարեն այժմ բաշխման գործը։ Կ'արժէ գնահատել բոլորին ջանքերը։

Խնամատարութեան դիմումներուն վրայ, Պ. Փիւրնիէ կ'արագացնէ «Կիւլպապաշէն»ի շինութիւնը, որուն յատակագիծերը պատրաստուած են ծանօթ երկրաչափ Պ. Ալթունեանի կողմէ, բոլորովին ձրի։ Պ. Ալթունեան որանց կ'աշխատի շուտ, աժան եւ առողջապահիկ բնակարաններ կառուցանելու. Գործը սկսուած եւ 50 գործաւորներու գործը ապահովուած է։ Խնամ. մարմինը արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացուցած է, Պուրճ Համուտի գաղթավայրին հետ, բացառաբար հայ գործաւորներ աշխատցնելու համար ճամբաներու շինութեան գործին մէջ, աւելցնելով իր կողմէն 30,000 ֆրանք կառավարութեան որոշած 120,000 ֆրանքին վրայ, որ պիտի ծախսուի Պուրճ Համուտի ճամբաներու շինութեան։ Առով 300 գործաւորներու ալ գործը ապահովուած կ'ըլլայ։ Դիմումներ կը կատարուին մարզպանութեան եւ կառավարութեան մօտ, որպէս զի շինութեանց մէջ հայ գործաւորներ ընդունուին։ Խնամ. մարմինը կը ձգտի «Կիւլպապաշէն»ի մէջ շինել 40 — 50 սենեակ եւ խանութներ, որպէս պատսպարան այն աղէտեալ ծերերուն եւ այրիներուն որոնք անտէր են եւ զուրկ աշխատելու հնարաւորութիւններէն։

Խնամատարութիւնը կը խորհի նիւթական աղէտեալներուն եւ գործազուրկներուն վիճակը բարելաւելէ յետոյ, դատարկել նաեւ Եուկանի, Ամանոսի եւ մինչեւ Նահր Եկլարող տախտակէ տաղաւարները, կանխելու համար նոր աղէտներ։

Հանգանակութեան ընդհ. գումարն է մօտ 280,000 ֆր.։ Ծախսուած է մօտ 50,000 ֆրանք։

Յ. ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Պէյրութ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Ներգաղթի վերջին կարաւանին մեկնումէն վերջ, այժմ մեր գաղութը բնականոն վիճակ մը կը բոլորէ։

Ներգաղթի մունետիկները որոնք յուռահա՛յ հրապարակը այնքան աղմկեցին, լիազօրներու մեկնումէն վերջ իրենց պատեանները քաշուած են։ Ներգաղթի երանելի օրերուն սունկի պէս բուսնող թիւ 2 հայրենակցականները եւ այլ թիւ 2 միութիւններուն հետքը սրբուած է հրապարակէն։

Հո՛ն է միայն, որ «Հայաստանճութիւնը» դրամագլուխ շինած՝ բոլոր ճակատներու վրայ ձախողած ու կասկածելի մարդոցմով կը փորձէ բաներ մը խաղալ, բայց հակառակ իր խայծերուն, սկզբնական օրերէն մինչեւ այսօր մնացած է տեղ-քայլի վրայ, ու ճամբան բռնած է բոլորովին մոռացութեան մէջ թաղուելու։ Ճակատագիր մը՝ որ բնական է այս կեղծ ու քօղարկուած կազմակերպութեան համար.

Ազգային գործերը որոնք ամիսներ շարունակ խառնակ վիճակ մը ունէին, սկսած են այսօր բնականոն ընթացքի մէջ մտնելու յոյսեր ներշնչել։ Անհրաժեշտ է հոս փոքրիկ փակագիծ մը բանալ.— Սելանիկի օրինաւոր Թաղական Խորհուրդը հրաժարած էր Թեմականի հետ ունեցած վէճի մը պատճառաւ։

Թեմականը՝ թէ Թաղականութիւն էր եւ թէ Հոգաբարձութիւն։

Ձեռնարկուեցաւ Թաղական խոր
հուրդի մը ընտրութեան։ Կազմուե
ցաւ ընտրական յանձնախումբ մը
Թեմականի մեծամասնութիւն կազմ
անդամներ աններելի միջամտու
թիւններ ըրին ընտրական յանձնա
խումբի ներքին գործերուն մէջ,
րուն բանիմաց անդամները դա
բողոքով հեռացան։ Անօրինութիւն
ներու շարանը սկսաւ։ Ժողովուրդ
բողոքեց։ Թեմականը մակի ձեռ
Առոր վրայ ձեռնպահութիւն յայ
տարարուեցաւ թէ տնավարչ
րութիւններուն եւ թէ անկէ ծնա
մարմին բոլոր գործերուն դէմ։ Ա
առթիւ պայքարի մարմին մը կազ
մունեցաւ գաղութին առաջնորդ
բերէն, որոնց կողքին 400է աւել
ընտրողներ, իրենց ստորագրութ
ներով, լիազօրութիւն տուին այ
մարմնին, Թեմականը խելքի բեր
լու համար։ Ընտրական դաւերը
ցուցադրուեցաւ, որուն մասնակց
լու քաշկռտուեցան ընտրողներ
հազիւ մէկ երրորդը։ Պայքարի մա
մինը իր պարկեշտ դիրքը պա
հետեւողականօրէն Թեմականը
վարկը բոլորովին կորսնցուց փ
բաժանութեան մը կողմէ ընտրու
Թաղական Խորհուրդը տագնա
տագնապ գլորեցաւ։ Ազգային
րոցներու պաշտօնէութիւնը ան
ամսական մնաց, ու եկեղեցին
պարապ։

Այս վիճակը կը շարունակուէ
ամիսներով։ Ու եղաւ որ Յովսէփ
պիսկոպոս Կարապետեանը անց
Սելանիկէն։

Հետաքրքրեցին զինքը մեր գա
ղութի քաոսային վիճակով։ Կազմ
ըը ժողովի հրաւիրուեցան, վէճ
վիճաբանութիւն։ Համերաշխութիւ
գոյացաւ եւ պայմանագիր մը ստո
րագրուեցաւ, որուն հիման վրա
պայքարը դադրեցաւ։ Թաղական
Խորհուրդը որոշ յանձնարարութիւ
ներու տակ մնաց, Թեմականը հ
րաժարեցաւ եւ թեմերուն հրահանգ
ներ տրուեցան նոր ընտրութիւն
կատարելու։ Իսկ Սելանիկի մէջ բո
լոր հոսանքներու մասնակցութեամբ
ընտրական մարմին մը պիտի կազ
մուի, ընտրութիւնները վարելու
համար։

Այսպիսով, յուսալի է որ մեր տ
ռովեալ գաղութը գտնէ իր ճամբա
միակամ նուիրումով կարողա
հասնիլ իր բազմաթիւ կարիքներուն
Խոչընդոտներ միշտ պիտի կան
որովհետեւ հոս ալ ունինք զան
մարդիկ որոնք մէյմէկ չերեփ բռն
կը խառնեն ու կը խառնշտկեն, որ
շինարար ձեռնարկ վիժեցնելու
մար։ Այս դաւադիրները պատճ
կ'ըլլան որ, որ եւ է օգտակար ձե
նարկի համար ահագին ճիգ վատն
եւ կիսատ արդիւնք ձեռք բերուի

Ազգային մարմինները երկ
կազմակերպ վիճակ մը կը ներկ
ցնեն մեր գաղութին մէջ, միւս
մէ, սակայն, կազմակերպութիւն
եւ միութիւններ եռանդագին աշ
տանք լծուած՝ կը գործեն։ Ըստ
ժամանակագրական կարգով, Հ.
Խաչը արդիւնաւոր պատրաստ
գումարեց ու նոր ատաջադրութիւն
բով սկսաւ իր շրջանը։ Հ. Յ. Դ
նակցութեան կամփէն, «Դաշնակց
թեան Օր»ը սարքեց հրապարակ
տօնակատարութեամբ ուր խօսե
ընկերներ Թափառական եւ Կ. Գ
եան։ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր «Օր»ը տ
նեց մեծ բազմութեան մը ներկայ
թեամբ, ուր խօսեցաւ ընկ. Ա. Ա
համեան։ Հ. Գ. Խաչը զուարճ
կայացում մը տուաւ անխտիր
բազմութեան մը ներկայութեամբ
Վարդանանցի առթիւ, ամերիկ
աղջկանց վարժարանի հայ ուսանող
հիները, ղեկավարութեամբ Տիկին
Գէորգեանի, ներկայացուցին «Տ
նոյզ փափկասունք»ը, պարեցին
կական գեղջուկ պարեր, ու երգ
առհմիկ երգեր, որոնք աչքանչ
պատուութիւն ձգեցին ներկայ հա
օտար բազմութեան վրայ։ Ազգայ
Կիւլպէնկեան վարժարանները
դանոնցի առթիւ հաւաքոյթներ
մակերպեցին Ամերիկեան Աստ
բոյլէն հայ ուսանողութիւնը
քերով, բեմադրեց «Պատուի
ը։ Իսկ, դարձեալ Վարդանանց
առթիւ, ազգային եւ Կիւլպէնկ
վարժարանի շրջանաւարտից Մ
թիւնը «Աւարայրի Արծիւ»ը ներկ
յացուց։ Վերոյիշեալ բոլոր ներկա
ցումներուն հոծ բազմութիւն ներկ
գտնուեցաւ։ Ազգային վարժարան
րու ի նպաստ տրուած պարահանդէս
յաջող անցաւ, դպրոցներուն ապահ
վելով լաւ հասոյթ մը։

Վերջերս կազմուեցաւ «Ազգա
Թատերասիրաց»ը, սիրողներ
րոնք մօտ ատենէն պիտի բեմ

ընկ. Յ. Ճ. Սիրունիի « Խոկ Արբազ-ընկ » : Հ. Մ. Ը. Մ-ը իր տարեկան նէրը » : Հ. Մ. Ը. Մ-ը իր տարեկան հրորդ պարահանդէսը պիտի սարքէ Մէքքինքին :

Այսպէս, ուրեմն, ձմեռնային եղանակը արդիւնաւոր գործունէութեան մը եղաւ Մելանիքի երիտասարդական կազմակերպութեանց համար : Վստահ ենք որ ծայր տուած այս խանդավառ շարժումը պիտի սէւէ, եւ մենք գալիք տարի պիտի արձանագրենք մխիթարական ու գեղեցիկ ձեռնարկներ :

Վ.ԱՀԱԳՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Լոյս կը տեսնեն

Արտասահմանի հրատարակութեան յանձնուած իր բանաստեղծութիւններուն մէկ նոր ժողովածուն, որ պիտի կրէ Մանուշակներ խորագիրը : Այս հատորին մէջ կ'ամփոփուին իր վերջին ստեղծագործութիւնները, դարը դարի դէմ, սուր Լեռնաշխարհի մասին, ինչպէս նաեւ …իր չափածոյ կտորներ

Արտասահման Տարօնցի հրատարակութեան յանձնեց Լերմոնտովի քերթուածներէն հատընտիր թարգմանութիւններ

Գ. Մահարի հրատարակութեան յանձնեց իր բանաստեղծութիւններուն ժողովածուն, որ պիտի կրէ Մրգահաս խորագիրը, գեղազարդուած նկարիչ Մ. Սարեանի կողմէ :

Գ. Սարեան հրատարակութեան յանձնեց իր բանաստեղծութիւններուն ժողովածուն, որ պիտի կրէ Յուշարձաններ խորագիրը :

Հրատոնի պետական հրատարակչական մարմինը կը պատրաստէ Հայաստանի մանկական գրականութեան ծաղկաքաղ մը, որուն մէջ պիտի տեղ գտնեն սովետական, վրացական մանկական գրականութեան նմոյշներ … ստեղծագործութիւններ նաեւ մեր անցեալի գրական դէմքերէն :

Շ. Գարագաշի գրքին մասին

Գրեր էինք թէ «Պրոլետարդ»ի մէջ …ել ծանր քննադատութիւններու ենթարկուեցաւ Շաւարշ Գարագաշի գիրքը, Պայքարի ճամբին. Հայաստանի կուսակցութեան կոմիտէն քննութեան առնելէ այդ գիրքը, գտաւ որ սայթաքումներ կան մէջը: Ուստի հրահանգ տուաւ խորհրդ. Հայաստանի եւ Լենինեան ուղի թերթերուն վերջացնել այդ գրքին սխալները եւ յանցանքները, …ականի հրատարակչական տնօրէնութեան, մանաւանդ Ս. Զաքարեանի եւ Գարիսի, որոնց օրով հրատարակուած է հրատարակութիւնը:

ՏԻՍԱՂ

— Բարեկամ, այս միջոցիս մարդու եւ պանքաներու վստահութիւն չմնաց. որով աւելցուցած դրամս ոսկիի վերածելով, բարդ գուլպայի մէջ կը պահեմ ;

— Բայց այդ ալ չահաւոր միջոց չէ. դրամդ անտոկոս կը մնայ :

— Ես առաջ ալ ճարը խորհեցայ, վէց ամիսը անգամ մը մանրուք դրամ կը ծախեմ գուլպայիս մէջ, իբր տոկոս.

— Իրաւ որ ըսելիք չունիմ այդ փորձիդ :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Փերիայի գաղութը

Փերիայի հայ գաղութին կեանքը, կը գրէ «Ալիք», կը կայանայ ուխտի երթալուն, …ի մէջ, եկեղեցական տօներ կատարելուն մէջ :

Եկեղեցիներ շատ կան այս գաւառին մէջ, 20 գիւղերու մէջ աւելի քան 30 եկեղեցիներ : 2—300 տունէ բաղկացած գիւղերը ունին 2—3 եկեղեցի 2–3 քահանայով, թէեւ եկեղեցիները դուրկ են ամէն յարմարութենէ :

Գաղութը շատ կրօնասէր է, եւ քահանայք երթալով կ'աճի : Երեք քառորդ դար առաջ, գաւառը ունէր 6400 հոգի Հայ, իսկ հիմա 15,000 :

Ժողովուրդը, գաղթելով ու գալով Հայաստանէն, իր հետ կը բերէ ոչ միայն կրօնական աւանդութիւններ, այլ եւ ձեռագիրներ, Աւետարաններ, մատուռներ : Եւ տարուան մէջ քանի՛ անգամ ուխտի կ'երթան այդ Աւետարաններուն եւ մասունքներուն, նուէր տանելով մոմ, վարագոյր, թաշկինակ, դրամ, գարդ : Փերիայէն զատ, Սուլթանապատի, Բուրուարի, Ն. Ջուղայի, նոյնիսկ Թէհրանի շրջանէն ուխտի կ'երթան այդ աւետարաններուն : Հոկտեմբեր եւ նոյեմբեր ամիսներուն Բուրուարցիները հագած գոյնզգոյն եւ նոր հագուստներ, հարս, աղջիկ, իրենց ճակատին վրայ արծաթ դրամներ, էշերու վրայ հեծած կամ ոտքով, 3—4 օրուան ճամբայ կը կտրեն ուխտի երթալու համար :

Իբրեւ ուխտատեղի Փերիայի մէջ շատ ծանօթ է Շուրիչկան գիւղը իր Ս. Բարսեղ եկեղեցիով եւ Աւետարանով : Այս Աւետարանը ձեռագիր է եւ գրուած է Հայոց ՋԽԷ թուին, ուրեմն 1498ին : Գրուած է Քաջբերունեաց գաւառի Հասլիանակ գիւղին մէջ Բարսեղ քահանայի ձեռքով, ունի նուրբ ծաղկանկարներ : Եկեղեցիին մէջ կայ նաեւ Թովմա Առաքեալին աջը :

Աւետարանին համբաւը հասած է մինչեւ Պուշիր եւ Պասրա : Համաճարակի առեն երբեմն աւետարանը կը տանին Ն. Ջուղա, բժշկելու համար հիւանդները :

Իբրեւ ուխտատեղի ծանօթ է նոյնպէս Սանգիրարան գիւղին Ս. Յովհաննէս եկեղեցին, որ ունի Մեսրոպեան տառերով մեծ Աւետարան մը, նաեւ ձեռագիր փոքր Աւետարան մը, գրուած Բաղէշի մէջ ՌԽԱ թուին (1592) : Եկեղեցին ունի նաեւ Ս. Յովհաննու աջը :

Ուխտատեղի է նոյնպէս վերին Խոյգան գիւղը, որուն 3 եկեղեցիներէն Ս. Աստուածածինն ունի ձեռագիր «Մագիկ» եւ «Ջինաւորաց» Աւետարանները. Առաջինը զարդարուած է 18 գունաւոր եւ ծաղիկներով պատած նկարներով, որոնք կը պատկերացնեն Քրիստոսի կեանքը : Նկարի մը տակ Մեսրոպեան գիր ձեռագրին կը գրէ թէ ինք գրած ու վերջացուցած է աւետարանը Շոշ Սպահանի մէջ 1619ին :

Ներքին Խոյգանի գիւղն ալ ունի Լուսաւորչի ուխտատեղի եկեղեցին, ուր ուխտատեղի է, Ղազանի՝ Ղազանատը՝ Անկերդի՝ Ս. Մկրտիչ աւետարանը, Հալարջերիի Ս. Աստուածածին եկեղեցին

Այս եկեղեցիները մեծ հասոյթներ կ'ունենան այս ուխտագնացութեան պատճառով : Ամէնէն շատը Շուրիչկանի եկեղեցին :

ԱՄԵՐԻԿԱ

Լոս Անճելոսի գաղութը

Լոս Անճլէսի հայ գաղութը չըջականերովը միասին՝ 8000ի հասնող թիւ մը կը կազմէ ներկայիս : Ունի իր մէջ նոր սերունդի քանի մը կազմակերպութիւններ — Հայ Մշակութային Ընկերակցութիւն (բոլորովին անկախական միութիւն մը), Հ. Բ. Ը. Միութեան Կրտսերաց Լիկա (մօտ 150 հոգի), Հայ Կ. Խաչի Սան - Սանտուհիներու Միութիւնը (25ի չափ հայասէր եւ հայախօս գեղաւոհիներ), Հայորդեաց Միութիւն (30—35 հայասէր եւ հայալեզու պատանիներ) : Եւ «Քրիստ. Ջանից» ընկերութիւններ,— այս վերջինները բողոքական եկեղեցիներու հովանին ներքեւ կը գործեն :

ՍՈՒՐԻԱ

Կռնատր մը կ'ուզէ յափշտակել Հալէպի Հայերը

Ազգակի թղթակիցը կը գրէ Հալէպէն.—

Քանի մը ամիսէ ի վեր քաղաքս ժամանած է Հայր Պալիտ, ընիկ Մարաշցի, դժբախտաբար ծագումով Հայ եւ առանձնած հայկական հիւղաւանի Փրանսիսկեան միարանութեան պատկան վանքի մը վանահայրութիւնը : Այս «հայ» կրօնականը, որ բառ մը հայերէն չի գիտեր, Հայերը լատինացնելու տենդոտ աշխատանքին լծուած է եւ ցարդ յաջողած 100 ընտանիքներ «գարեջի բերել», շնորհիւ հացի եւ դրամի :

Ան բացած է նաեւ վարժարան մը, ուր կը յաճախեն 350 հայ եւ 150 տեղացի աշակերտներ, սակայն, ինչ ամօթ, հոն հայերէն լեզուն չաւանդուիր : Այս հոգեւորականը կը մանէ ամէն տունէ ներս, կը պախարակէ հայ լեզուն, աւանդութիւնները, մայր եկեղեցին եւ ամէն միջոցի կը դիմէ, սիրաշահելու համար տգէտ եւ թըշուառ ժողովուրդը եւ զանոնք առաջնորդելու իր փարախը» :

ԽՈՒՐՔԻԱ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՅԻՄԱՐԱԲՈՒԺԱՐԱՆԸ

Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցի յիմարաբուժարանի պետ տոքթ. Ճէզայիրլեան «Ժամանակ»ի ..տեսակցութիւնով Հետեւեալ տեղեկութիւնները տուած է.—

«Ներկայիս յիմարանոցին մէջ կը գտնուին 129 պատսպարեալներ, որոնց 73ը կին, 56 այր : Կիները կը գտնուին գետնայարկը, իսկ այրերը՝ առաջին յարկը : Հարիւրին ինիսունով անոնց խելագարութիւնը առաջ եկած է սիֆիլիզէ ու ժառանգական ալքոլականութենէ : Հարիւրին տասը միայն ժառանգական չէ, արդիւնք բարոյական ցնցումներու ու յուզումներու» :

ՏԻՍԱՂ

— Անցած օր գողցած չունդ ի՞նչ ըրիր, քանիի ծախեցիր

— Զգէ, եղբայր, որու որ տարի 20 Փրանքէն աւելի չտուաւ, ես ալ տիրոջը զարծուցի որ 50 Փրանք նուէր տըւաւ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Վարդանանցը

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 15 մարտ (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէի «Քնար» թատերախումբը, իր առաջին ներկայացումը տուաւ մարտ 11ին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան : Առաջին կարգի վրայ կը նշմարուէին քանի մը Փրանսացի ընտանիքներ, որոնք եկած էին մեր անցեալով հետաքրքրուելու

Զուգելով անուններով խճողել «Յառաջ»ի սուղ սիւնակները, կը գոհանամ շեշտելով թէ թատերախումբին անդամները ամէն ջանք թափած էին, թէ պատմական հագուստներ ճարելու եւ թէ իրենց դերերը լաւ կատարելու համար :

Համար : Ընկեր Միհրան Աբրահամեան լծուած էր սաղաւարտներ, վահաններ, նիզակներ, կաթողիկոսական պատուանշաններ եւ եպիսկոպոսական խաչեր շինելու դժուարին գործին : Ընկեր Լեւոն Գայընորեան, իր վարպետ վրձինով հինգերորդ դարու գրոշմը նկարած էր պատկերազարդական գործիքներուն վրայ : Տիկ. Նալեկի Գայընորեան, տընական գործերը մէկ կողմ դրած, իր ամուսնոյն օրինակին հետեւելով, կարած ու պատրաստած էր բոլոր հագուստները : Իսկ ընկ. Օննիկ Քուրունեան, մէկ—երկու գործաւոր ընկերներ եւս հետը ունենալով, տառու իրիկուն չուկաները, ցուցափեղկերուն առջեւէն չէր հեռանար, համեմատելի եւ արդուզարդի յատուկ առարկաներ գնելու համար

«Լնտիր, բայց աժան», այս էր «Քնար»ի նշանաբանը, որպէսզի կուսակցութեան գանձէն աւելորդ ծախքեր չըլլան : Շնորհիւ թափուած ջանքերուն, թէեւ ուշ բայց գրեթէ անթերի չափահաւով մը տիրացանք «Վարդանանց»ի եւ անոր նմանող խաղերու յատուկ բոլոր գոյքերուն : Մինչդեռ շատ մը գաղութներ, մէկ անդամուան համար 2—300 Փրանք վարձք կը վճարեն :

Անցեալ օր «Յառաջ»ի մէջ կարդացի «Դաշնակցութիւնը Մեռա» վերնագրով թղթակցութիւն մը Այս. ընկեր, Դաշնակցութիւնը մեռա է : Մեռնի պէս կ'աշխատի եւ մեռնի պէս կ'արտադրէ : Պատիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որուն սրբազան դրօշին տակ համախմբուած երիտասարդութիւնը, բոլոր խոչընդոտները արհամարհելու գիտակցութիւնն ունի :

Ազգ. Միութիւնը բոլոր քաղաքական թէ հանրային կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, խորհրդակցական ժողովի հրաւիրելով, կազմեց մասնաւոր յանձնախումբ մը, Պէյրութի հրկիզեալներու ի նպաստ հանգանակութիւն կատարելու համար :

Յանձնախումբը արդէն գործի լծուած է եւ հասարակութիւնը սիրով կը տրամադրէ իր սրտին բաժինը :Յոյս կայ թէ սպասուածէն աւելի յաջողութիւն պիտի գտնէ այս ձեռնարկը, քանի որ համերաշխութիւն կը տիրէ :

Հարգանցի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով :

ՄԱՄՈՒԼ

Կրընոպլի ախտը

Պուքրէշի Արազը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 մարտ).

— « Հօկը կրնայ փաստաթուղթ մը եւս աւելցնել իր ճակտին՝ գաղութներու մէջ շահած այնքան դափնիներուն վրայ :

Անկեղծութեան վայրկեանի մը մէջ Արշաւի խոստովանած յաղթական թափն է զոր Հօկը կը փորձէ իրականացնել, այս անգամ Կրընոպլի մէջ : Այլեւս գաղտնիք մը չէ որ Հօկերը՝ ջանադիր ազգային ոգին մեռցնելու հայ գաղութներուն մէջ՝ ուխտած են խանգարել ամէն փորձ որ կ'ըլլայ հայ ժողովուրդին մէջ արծարծելու իր ազգային գիտակցութիւնը : Փետրուար 18ը առիթ մըն էր Հօկեաններուն համար անգամ մըն ալ պղտորելու միտքերը եւ խռովութիւն սերմանելու գաղութներուն մէջ :

Կրընոպլի մէջ պատահած դէպքը՝ խիստ կսկծալի եւ վրդովեցուցիչ է : Կսկծալի նախ իր տուած զոհերուն համար, այդ զոհերը ով ալ ըլլան : Հայու արիւն է թափուածը, եւ այդ բաւ է մեզ լեցնելու զայրոյթով ու ցաւով : Եւ վրդովեցուցիչ՝ որովհետեւ ան անգամ մըն ալ հայ անունը կը վարկաբեկէ հիւրընկալ երկրի մը մէջ, եւ հետադրական գործակալութեանց բերնով կը հռչակէ աշխարհի չորս ծագերուն՝ Հայոց եղբայրասպան վէճերը օտար հողի վրայ : Շրջանի մը՝ ուր ամէն երկրի մէջ օտարը աչքի փուշ է, եւ մանաւանդ հայ անունէն կը սոսկան հիւրընկալ երկիրները՝ աւելի մեծ ոճիր չկայ հայ ժողովուրդին հասցուած, քան ստեղծել այդ պատրուակները՝ Հայուն հանդիստը խռովելու իր պանդխտական արդէն իսկ խախուտ կայքին մէջ :

Վրդովեցուցիչ է մանաւանդ սանձարձակ մոլեգնութիւնը որով Հօկերը կը փորձեն այսպէս խանգարել հայ գաղութները Փոխանակ Հայաստանի օգնելու՝ Հօկերը կը ջանան հիմա ամէն կողմ գաղութները պառակտել Հայաստանէն : Հայրենասիրութեան դիմակը անցուցած իրենց երեսը՝ արպէսզի միամիտները իրենց ուսկանը ձգեն, անոնց միակ ճիգը, միակ մտահոգութիւնը գաղութներու մէջ՝ ուրիշ բան չէ բայց եթէ ազգային տօները արինով ներկել, խաթարել վաղուան սերունդը, հայ ոգին մեռցնել նոր սերունդին մէջ :

Կրընոպլի դէպքը մէջտեղն է իր բովանդակ մերկութեամբը : Ան թող նոր դաս մը ըլլայ՝ մանաւանդ միամիտներուն համար» :

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԷՆ ԱՌԱՋ, միջանկեալ, այսօրուընէ Դ. էջին մէջ կը սկսինք հրատարակել

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼԻՉ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ

Այս շատ կարեւոր ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ պիտի լոյս տեսնէ նաեւ գրքով։ Մեր նոր թերթօնը՝ շուտով։

«Ա. Նիկոլ»ի ցնդաբանութեան արձագանգները

Պոլսոյ եռօրեայ երգիծաթերթը, « Քէօռօղլու », իր մարտ 11ի թիւին մէջ կը հրատարակէ հետեւեալ պարզելի սղանայքը, սա՛ խորագիրներուն տակ. « Ի՞նչ կը թաթին հայ կամիտէները. — Վա՛ց անցէք այս սէվտայէն. — Գլխէ մի՛ հանէք աշխատաւէր Հայերը ».

— Հայերը ունին Դաշնակ կոմիտէ մը, որ Հայերուն անկախութիւն տալու ցանկութեամբ փորձանքէ փորձանք կը քշէ այս աշխատասէր ազգը Վերջերս այս կոմիտէն գործը ծայրայեղութեան տարաւ : Իրենց նպատակն է եղեր հետեւեալը. —

Հոն հոն՝ Պուլկարիա, Ռումանիա, Եւրոպա ցրուած Հայերը Սուրիոյ մէջ հաւաքել, հոն ուժովնալ եւ ի հարկին թրքական սահմանագլուխին վրայ յարձակիլ : Այս Հայերը պիտի քաղաքակրթեն եղեր նաեւ Սուրիոյ Արաբները : Եւ այս բոլոր գործերը պիտի կատարուին եղեր Փրանսական հովանաւորութեան տակ

Թրքական սահմանագլուխներու վրայ յարձակումը Հայերէն առաջ Ֆրանսացիները փորձեցին եւ իրենց բերնին չափը առին : Եթէ Հայերը մոռցան Ուրֆայի, Այնթապի եւ Մարաշի պատերազմներուն համը, Ֆրանսացիները չեն մոռնար : Եթէ առանկ երթայ, այս կոմիտէճիները կ'երեւի թէ Հայ անունը արբել պիտի տան աշխարհի երեսէն : Զե՞ն կրնար հանգիստ կենալ : Զգեցէ՛ք սա աղքին օձիքը, եահո՛ւ » :

ԽՄԲ. — Ինչպէս կը տեսնէք, հաչակաւոր « Ա. Նիկոլ »ի արխնածարաւ ցնդաբանութեան, « Սուրիա եւ Մենք » կոչուած տեսլականին սուրիչ մէկ արձագանգն է այս՝ թրքական լրբութիւնը :

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պատերազմի վախը Թուրքիոյ մէջ

Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ ինչպէս Պոլսոյ, նոյնպէս Էնկիւրիի մէջ սկսած են շրջան ընել յուռի զրոյցներ, հորինք, միտք պղտորելու համար տարածուած են» :

Այս զրոյցներուն համաձայն, իբր թէ Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ գրգռութիւն կը տիրէ, թէ պատերազմի վտանգ կայ, թէ նոյնիսկ Իտալիա զօրք ցամաք հաներ է Թրքական եզերքները եւայլն :

Էնկիւրիի շրջանակներուն մէջ ապշութեամբ ընդունուած այս զրոյցներուն կատարելապէս սուտ ըլլալը ապացուցանելու համար, կը բաւէ ըսել որ Իտալիոյ հետ տեղի ունեցող եղբայրական բանակցութիւնն ալ իր վերջին եւ վճռական փուլին մէջ մտած է եւ օրուան խնդիր է արդիւնք մը ձեռք բերուիլը

Ասկէ զատ հրաւիրեալ Իտալիոյ վարչապետ Մուսոլինի բանակցութեանց ընթացքին ցոյց տուած է մտերիմ շահագրգռութիւն» :

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ կրթական գործավարութիւնը, քաջալերելու համար թատերական գեղարուեստական գրականութիւնը, մրցում մը բացած է, կարեւոր գումարներ յատկացնելով լաւագոյն թատերգութեան որ պիտի ներկայացուի իրեն : Այդ թատերգութիւններուն նիւթը կարելի է քաղել Ռուսիոյ ներքին կամ արտասահմանի կեանքէն. Յաջողած գործերը պիտի վարձատրուին համաձայն 10 մրցանակներու,— առաջին երկու մրցանակները 15000ական րուբլի են, վերջին երկու մրցանակները՝ 5000ական րուբլի. Մրցման պայմանաժամը կը լրանայ նոյեմբերին :

Մրցման քննիչ մարմինին անդամ են Սթալին, Բուբնով (կրթական գործավար), Գրոնսկի (խորհրդ. գրողներու միութեան նախագահ), Լունաչարսկի (խորհրդարանի գիտական կոմիտէի նախագահ), Ստանիսլավսկի, Մէյերխոլդ, Կալինին, Վլասովիով, Աֆինոգէնով, Լիւբիմով — Լանսկօ, Լիտովսկի, Ա. Տոլստոյ :

Դասախօսութիւններ Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը կը հաղորդէ թէ, ինչ առաջ երթալով ժողովուրդին փափաքին, կազմակերպած է դասախօսութեանց շարք մը, որ տեղի պիտի ունենայ վարժարանի գաւիթին մէջ :

Հ. Սահակ Մովսէսեան ամէն երկու շաբաթը մէկ անգամ, կիրակի օրերը, դասախօսութիւն մը պիտի կատարէ մեր Ազգ. պատմութենէն : Այս դասախօսութեանց բացումը կատարեց անցեալ կիրակի Գ. Զատիկ Խանդամեան, նիւթ ունենալով Հայաստանի ճարտարապետութիւնը եւ այդ առթիւ լուսապատկերներով ցոյց տուաւ հայ. րենի տեսարաններ :

Դասախօսութիւնները ձրի են, կազմակերպուած միայն ժողովուրդին համար :

Կարդացէք եւ Տարածեցէք « ՅԱՌԱՋ »ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (16)

ՁԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Քաղմուքներու մանուան քաոսը

Իրենց բոլոր ունեցածը ոչնչացած ու կամ կորսուած, գեղեցիկ զգեստները գզգզուած կամ գունաթափած էին եւ ժողովուրդը որ այնքա՜ն երջանիկ ապրեր էր Վոլկայի եզերքը՝ մաքրասիրտ վաչկատուներու բազմութեան մը վերածուած էր :

Անոր սաստիկ աղքատ ըլլալով այդ մեծ թշուառութեան առջեւ, ստոնց զոհել ինքզինքը եւ անձնատուր ըլլալ ցարուհիին, իր ժողովուրդին համար ներողութիւն հայցելու դիտաւորութեամբ : Բայց Տարգուտներու ժողովը մերժեց իր առաջարկը : Դիտել տուին թէ արդէն մոռցած են Ջինասթանի եւ վաստակարեկ ամբողջ խմբանցին, նոր ուժ եւ եռանդ ներշնչելու համար : Արդէն ուրիշ բան կարելի չէր ընել այլ եւս, որովհետեւ Ռուսները յանկարծ երեւան ելան կրկին եւ պահանջեցին անմիջական եւ անպայման հպատակութիւն : Տուրգայի մօտ ընդհարում մը պատահեցաւ Տարգուտներուն, Պաշքիրներուն եւ Քըրկըզներուն միջեւ, բայց անգամ մը եւս խորտակուեցաւ յարձակումը :

Քանի մը օր վերջ նոր հալածանքներ մէջտեղ ելան : Ամբողջ կերակուր սպառած, Տարգուտներու զանգուածը, անօթութենէ եւ ծարաւէ մեռած ի մահ, կը փախչէր դէպ ի Արեւելք, կը փախչէր փոշիին եւ ճամբաներու վրայ ինկած դիակներու կոյտերէն առաջ եկած փտութեան արտաշնչութեան մէջէն : Որքան գաժան եղած էր ձմեռը, նոյնքան անհանդուրժելի եղաւ ամառը : Որ եւ է սնունդ չէր մնացած այլ եւս : Կատաղի ախորժակ մը իր ճանկերուն մէջ բռներ էր Տարգուտները, ինչ որ կարելի էր ուտել՝ վայրի գազաններու նման վրան կ'իյնային, եւ իրենց այդ անհնարին նեղութեան մէջ ստիպուած էին նաեւ իրենք զիրենք պաշտպանել հետապնդող Պաշքիրներէն :

« Դեղին Ջուրի տափաստանին » մէջ, զոր ամէն գնով պէտք էր անցնիլ՝ ծարաւէն գրեթէ խելագարած Տարգուտները հազարներով մեռան աղիքի հիւանդութիւններէ, որ առաջ եկած էին ժանտատենդէ վարակուած ջուրէն

Մինչ կը կարծէին որ արդէն իրենց ետեւը թողած են այդ տափաստանը՝ ահա կրկին իրենց դէմ ելան Քըրկըզները : Անոնք կողմնակի շրջան մը ընելով առաջ անցեր էին եւ գոցեր էին մաքուր ջուրի ակերը : Տարգուտները յետին յուսահատութեան քաջութեամբ մը կռուելով, երկու օր տեւող ճակատամարտէ մը վերջ՝ գրաւեցին այդ խոտ ցանկալի աղբիւրները եւ շարունակեցին դէպ ի Արեւելք իրենց յառաջխաղացումը :

Սոյն ողբերգութեան վերջին արարուածը տեղի ունեցաւ Պալքաշ լճին եզերքը : Քսենոֆոնի Յոյները աւելի մեծ ուրախութեամբ ողջունած ըլլալու չէին ծովը : Մոլեգին աճապարանքով մը, այրերը, կիները ու աղաքը ջուրը նետուեցան տաքցած — այրած վիճակով, հեռուները գացին եւ առանց մտածելու՝ յագեցուցին իրենց ծարաւը : Միջտ նորանոր զանգուածներ կը հասնէին իրենց օրինակին : Բայց այդ պահուն Քըրկըզները եւ Պաշքիրները յարձակեցան եւ Պալքաշ լճի ափին սկսաւ ամբոխային կոիւ մը անլուր գազանութեամբ : Այս յարձակումէն ազատելու համար՝ բազմաթիւ Տարգուտներ ծովուն բացերը գացին լողալով, եւ ուժաթափ ըլլալով խեղդուեցան ջուրին մէջ :

Այդ բոպէին սակայն յայտնուեցաւ փրկութիւնը : Բլուրներուն վրայ երեւաց չինական այրուձին եւ թնդանօթները մահ ու աւեր սփռեցին Քըրկըզներուն մէջ, որոնք արագօրէն հեռացան Տարգուտներէն : Չինացիները կացութեան տէր դարձան եւ մահմեդականները ամենամեծ աճապարանքով փախան : Լճի ափին դիզուեցան դիակները, ջուրը արեան գոյն էր ներկուած, եւ Տարգուտներու ցեղէն ողորմելի բեկորներ միայն մնացեր էին այլ եւս :

Կայսեր պաշտօնատարները Երկինքի Որդւոյն կողմէ բարի գալուստ մաղթեցին Տարգուտներուն եւ իրենց նոր բնակավայրին մէջ առաջնորդեցին զիրենք.

(Շար.)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

Անցեալ շաբթուան ընթացքին, ինչպէս հաղորդած էի, 35 անձեր ձերբակալուեցան: Վերջին շաբթուան ընթացքին ալ Մուշի շրջակայքէն 2, Սասունէն՝ 10, Մոտկանէն՝ 1 եւ Սլիվէնի կողմերէն 2, ընդամէնը 15 աւազակներ ձերբակալուած են: Դատական իշխանութեան պիտի յանձնուին ձերբակալուածները:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՀԱՒԱՍԱՐ ՄՆԱՑԻՆ

Կիրակի օր Պերլինի մէջ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ ֆութպոլի ազգային խումբերը հաւասար մնացին 3 — 3ով, յիսուն հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան:

Մեր մարզական աշխատակցին յօդուածը՝ յաջորդով:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ:

ՊԸԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմ գրադարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Հրապարակային բանախօսութիւն

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Brebant Marseillaiseի սրահին մէջ

կը նախագահէ՝ Ընկ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

կը խօսի ընկեր Գ. ՆԺԴԵՀ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) ծանգանակութեան մասնակցած են հետեւեալ չէզոք ծայրենակիցները.—

Յարութիւն Լազազանեան, Նշան Մամճեան 20ական ֆրանք: Աբիկ Կոստանեան, Մարգար Միրիկեան, Սեւոփս Գույանճեան, Յովհաննէս Յարութիւնեան, Ստեփան Տէր Յակոբեան, Արթին Խըլաքեան, Յակոբ Նազարէթեան, Միսաք Մելիտոսեան, Առաքել Շամլըեան 10ական ֆրանք: Յարութիւն Սէֆէր, Խաչիկ Միրազեան, Յովհաննէս Գարակիզեան, Կարապետ Տէրտէրեան, Մանուկ Նաճարեան, Հաննուշ, Սեւոփս Գումրուեան, Արշակ Մանասեան, Նշան Թուղլաճեան, Ստեփան Փօզոյեան, Կիրակոս Անարիկեան, Յովհաննէս Համալեան, Կարապետ Ոսկիանեան, Կարապետ Գալէմճեան 5ական ֆրանք: Ոմն 3 ֆրանք: Մաղաքեան, Կարապետ, Փարլ. Ստեփանեան 2ական ֆրանք: Գումար՝ 209 ֆրանք: (Տես Յառաջ 19 Մարտ):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Sociétés Savantesի մեծ սրահին մէջ, 8 rue Danton (մէթրօ՝ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ): Կը խօսի՝ Պ. Արշակ Ջօպանեան, նիւթ ունենալով՝ գեղարուեստական եւ մտաւորական շարժումը խորհրդ. Հայաստանի մէջ:

Բանախօսութեան ընթացքին լուսարձակով ցոյց պիտի տրուին բազմաթիւ խիստ շահեկան եւ ցարդ անտիպ պատկերներ Հայաստանի գեղարուեստներուն շուրջ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Իզմիրցի Աղաւնի Անանիկեան (ծնեալ Վափարճեան) և աղան՝ Սօղոմոն Անանիկեան, որոնք 1929ին Հայաստան կը գտնուէին եւ այժմ Պարսկաստան ըլլալ կը կարծուին: Կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը, Սեւոփս եւ կամ Արսէն Վարդապետեան. (Արսէն Վարդապետեան կը կարծուի թէ մեր փնտռած Արտաշէս Վարդապետեանն է որ իր անունը փոխած կամ մոռցած է), ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն՝ Արտաշէս, մօր անուն՝ Սաթենիկ. տեղահանուած 1915ին Սամսոնէն: Արսէն Վարդապետեան 1922 թուականին Պոլսոյ Գատըգիւղի Ազգ. Որբանոցի որբերուն հետ փոխադրուած է Գորֆու: Ծիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Ardachès Vartabedian, Fund. Matasari No. 4, Bucarest (4), (Rumania):

— Բարթող Աղասեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պրուսայի Ճերահ գիւղացի Ալպէս Աղասեան, հօր անուն՝ Սարգիս: 9 տարի առաջ Սուրիայէն եկած է Ֆրանսա: 1931 Մարտին կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին.— Chez Mr. Lebe à Banas, par Castera Venduzan, Gers. 1931 Օգոստոսին յայտնած է իր եղբօրը թէ կը գտնուի Hôpital Dauch, Gers. Անկէ ի վեր տեղեկութիւն չկայ իր մասին: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Կը փնտռեմ մօրեղբայրս՝ Ղազարոս Մարտիրոսեան (Չաղպալեան), 40 տարեկան, պատերազմէն առաջ Վանա կը գտնուէր: Ներկայիս կը կարծուի թէ Մարսէյլ է: Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Onnic Ohannessian, Str Joan Lahovari No. 16, Constantzo-Roumania.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԱՌՏՈՒՆՔ

Մարսէյլ, Գործ. 855:

Միլան, Գործ.— 94 լիրէթ 85:

Տէսին, Գործ.— 520:

Սէն Շամոն, Գործ.— 130.25:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Ռէշտ, Ե. Գ.— Սկսանք ղրկել Մարտ 11էն:

Առնուվիլ լէ Կոնէս, Օ. Փիլ.— Սկսանք ղրկել Մարտ 14էն:

Իսդէս, Գ. Գօյ.— Սկսանք ղրկել Մարտ 11էն:

Փարիզ (2), Վ. Գ.— Սկսանք ղրկել Մարտ 11էն:

Վիէն, Գ. Ոյ.— Սկսանք ղրկել Մարտ 11էն:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
(Կայսր Նիկիփոր Ֆոկաս)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պ. Թուխման Փէշկէշեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փէշկէշեան, Օր. Աննա Փէշկէշեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր, կեսրոջ՝ Տիկին ԹՈՒՄԱ ՓԷՇԿԷՇԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ մարտ 13ին, 58 տարեկան հասակին մէջ: Մարմինը ամփոփուեցաւ Ըէնփիէրի գերեզմանատունը:

Մարսէյլ, 15 մարտ 1933

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ Տէսին նոր հաստատուած բժիշկ Թոգանթեանի, որ կարճ ժամանակուան մէջ դարմանեց ունեցած հիւանդութիւնս:

Ա. Կարապետեան (Մշեցի)
Տէսին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

8 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ
կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑը
Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (1)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

Թոքախտը ազգային աղէտ մըն է, եւ ամէնէն ծանրը՝ բոլոր այն աղէտներուն մէջ, որոնք կը խորտակեն ժողովուրդին առողջութիւնը:

Սակայն մենք կրնանք յաջողութեամբ կռուիլ թոքախտին դէմ, որովհետեւ

1— Թոքախտէն կարելի է խուսափիլ: Թոքախտը ժառանգական չէ, բայց փոխանցիկ է: Թոքախտէն կրնանք խուսափիլ, ճիշդ ժամանակին արգիլելով տարափոխութիւնը:

2— Ցանալս կրնանք բուժել թոքախտը:

3— Կրնանք հակազդել կարգ մը ընկերային պայմաններու վրայ, որոնք ուժ կուտան թոքախտին եւ կը դիւրացնեն անոր ճարակումը:

Ահա այդ մասին է, որ պիտի խօսինք յետագայ էջերուն մէջ, ամէնէն յստակ եւ չափազանց ժողովրդական լեզուով մը: Այսինքն

1— Ի՞նչ է թոքախտը:

2— Գործնական խրատներ, որոնց կրնայ հետեւիլ ամէն մարդ, խուսափելու համար թոքախտէն, ի շահ իրեն եւ իր շրջապատին, ըլլայ ընտանիքին մէջ, ըլլայ իր գործին ընթացքին:

3— Այն ընդհանուր միջոցները, զորս պէտք է իրագործեն ժողովրդային կազմակերպութիւնները:

Թող ամէն մարդ մասնակցի այս կարեւոր պայքարին, եւ պիտի տեսնէք որ թոքախտը պիտի նահանջէ: Բայց պիտի նահանջէ միայն մեր ուժեղ եւ լաւ կազմակերպուած ճիգերուն շնորհիւ:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ի՞ՆՉ Է ԹՈՔԱԽՏԸ, ԵՒ Ի՞ՆՉ ՊԷՏՔ Է ԳԻՏՆԱՅ ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ԱՅԴ ՄԱՍԻՆ

1— ԹՈՔԱԽՏԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՂԷՏ ՄԸՆ Է

Թոքախտը գոյութիւն ունի ամէն երկրի մէջ: եւ թերեւս սկիզբէն ի վեր գոյութիւն ունեցած է: Այսպէս, եգիպտական մումիաները ցոյց կուտան թոքախտին կատարած կազմախօսական աւերները: Հազարաւոր տարիներէ ի վեր բժիշկները շարունակ գործ ունեցած են թոքախտին հետ: Վերջին դարուն սաւարտէն ի վեր բոլորս ալ ծանօթ ենք թոքախտին պատճառած զոհերուն թիւին: Նոյն ատեն սորվեցանք յաջողութեամբ պայքարիլ դէմը:

Թոքախտը կը յարձակի ամէն տարիքի վրայ, նորածինէն սկսեալ մինչեւ ծերուներն՝ իր հաւասարապէս զոհերն են: Թոքախտը կը վարակէ մեր բոլոր գործարանները, — թոքերը (*), թոքափառը, ուղեղը եւ իր թաղանթները, ոսկորները, յօդերը, մորթը, մարսողական խողովակները, երիկամները, աչքերը, ականջները, եւայլն: Փոքրերը զոհ կը դառնան ընդհանրապէս վարակուելով իրենց ուղեղին թաղանթներէն (méningite), իսկ մեծերը՝ իրենց թոքերէն: Առաջ այս հիւանդութիւնը կը կոչուէր հիւծախտ, որովհետեւ ենթական, երբ վերջին աստիճանին հասնէր կը թուէր այրած ու խանձած, հալած ու մաշած: Բարեբախտաբար այսօր կարելի է կանուխէն կատարել ախտաճանաչումը, եւ դիւրացնել բուժումը:

Պէտք է գիտնալ նաեւ, որ թոքախտը տարափոխիկ է, կը փոխանցուի մէկէն միւսին: Այնպէս որ երբեք ինքն իրեն չանհետանար կամ չի նուազիր, եթէ չփորձենք պայքարիլ իր դէմը: Նոյն իսկ ոչ միայն չի նուազիր, այլ կ'աճի ու կը սաստկացնէ իր աւերը: Ֆրանսայի մէջ տարեկան կը մեռնին 125.000 հոգի, միայն թոքախտէն: Զուիցերիոյ մէջ՝ տարեկան 8.000: Թոքախտը կը մեռցնէ ընդհանրապէս անոնք, որ 15—40 տարեկան են: Այլ եւս կրնաք երեւակայել թէ ի՜նչ մեծ աղէտ մըն է ազգային տեսակէտով:

2— ԹՈՔԱԽՏԸ ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ՉԷ, ԱՅԼ ՏԱՐԱՓՈԽԻԿ. — ՀՈՒՆՏԸ (ՄԱՆՐԷՆ)

Նախապէս կը կարծուէր թէ թոքախտը ժառանգական է, որովհետեւ կը տեսնէին որ կարգ մը ընտանիքներու մէջ շարունակաբար թոքախտաւոր կը գտնուէին բազմաթիւ սերունդներ: Սակայն այժմ դիւրին է հաստատել թէ ժառանգականութիւնը գործ չունի այդտեղ, ինչպէս կը հաստատուի նաեւ այն փորձերով, որոնք կատարուած են կենդանիներու վրայ: Մարդոց վրայ ալ կարելի է հաստատել այս պարագան, երբ զանոնք գտնենք այնպիսի պայմաններու մէջ, որ տեղի չտան վարակման: Կը բաւէ վարակման պատճառներէն հեռու պահել մանուկ մը, որ ծնած է թոքախտաւոր մօրմէ մը:

Այսպէս, եթէ տեսնուի որ թոքախտաւոր մօրմէ մը ծնած մանուկ մը ապագային ինք ալ թոքախտաւոր պիտի դառնայ, պատճառը եղքն վարակման ենթարկուած ըլլալն է, ճիշդ ինչպէս պիտի վարակուէր ուրիշ մանուկ մըն ալ որ, առողջ մօրմէ մը ծնած ըլլալով հանդերձ, կը գտնուի նոյն պայմաններուն մէջ:

1865—1868 թուականներուն, փրոֆ. Վիլմէն ցոյց տուաւ որ թոքախտը կը փոխանցուի թոքախտաւորի թուքովը եւ ներքին գործարաններու արտադրութիւնները: Այսպէս, բժիշկը կենդանիներուն կը կերցնէր կամ շնչել կուտար թոքախտաբեր այդ տարրերը, եւ կամ անոնց մորթին տակ կը ներարկէր: Եւ յետոյ կը տեսնէր որ կենդանիները թոքախտաւոր կը դառնային, ընդհակառակն ուրիշ խումբ մը կենդանիներ, որոնք ենթարկուած չէին նման գործողութեան, առողջ կը մնային: Այս փորձերը կրկնուեցան, քննուեցան, վերաքննուեցան եւ սատուգուեցան հազարաւոր գործողութիւններով յետոյ:

Տարիներ յետոյ, 1882ին, Տոքթ. Քոխ, գերմանացի գիտուն մը, յաջողեցաւ գտնել թոքախտին մանրէն, որ յաճախ կը կոչուի Քոխի մանրէն:

(Շարունակելի)

(*) Ժողովուրդը միայն թոքախտ անունով կը ճանչնայ այս հիւանդութիւնը: Սակայն պէտք է գիտնալ, որ այս ծանր հիւանդութեան մանրէն բայն կը դնէ ամէն տեղ, այնպէս որ սխալ է ըսել թոքախտ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.718

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԻՋԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Մնացեալ երկիրներ	250 »	130 »	
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	–
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՄԱՐՏ 1933

22 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2145

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՋ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷ՞ ԱՅՍ «ՇԱՆԹԱԺ»Ը

Հայ կարմրուկները կը շարունակեն «Նիւթ» հայթայթել ֆրանսայի կարմիր մամուլին, արեւն պղտորելու եւ գործ եփելու համար։

Ահաւասիկ հատ մը եւս։ Լա Ւէֆանս, օրկան «Միջազգային Կարմիր Օգնութեան Ֆրանսական Հատուածին», մարտ 17ի թիւին մէջ կը հրատարակէ Կրընոպլի վէպը։ Անշուշտ «ձեռնտու» ինչպէս հաւաքներ են իրենց։ Խորագիրը,— «ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲԻ ՄԸ ՏԵՒԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԻՆ ՏԱԿ»։

Վերէն վար խեղաթիւրելով դէպքը, եւ «Դաշնակիստ»ները կերածելով «ֆաշիստ»ներու, ֆրանսերէն չարաթաթերթերը կ'եզրակացնէ.

— «ԱՅՍ «ԴԱՇՆԱԿԻՍՏ»ՆԵՐԸ, ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆՆԵՐՈՒ, ԻՐԵՆՑ ԿԱՐԳԱԽՕՍԸ ԿԸ ՍՏԱՆԱՆ ՓԱՐԻԶԷՆ, 71 ԱԼԵՆԻ ՔԼԷՊԻՐ, ՈՒՐ ԱՅԺՄ ԳԱՂՏՆԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՄԸ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ։ ԱՅԴ ՏԵՂԷՆ Է ՈՐ ԿԸ ՏՐՈՒԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՄԱՆՆԵՐԸ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ, ԱՅԴ ՏԵՂԷՆ Է ՈՐ ԴԱՒԵՐ ԿԸ ՍԱՐՔՈՒԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԷՄ։

«ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՈՐ ԼՈՒԾՈՒԻ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ԱՅԴ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ,— ՈՐՈՒՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍՊԻՏԱԿ ՌՈՒՍԵՐՈՒՆ ՀԵՏ՝ ՊԻՏԻ ՄԵՐԿԱՑՈՒԻՆ — ԵՒ ՍԻՆԼՔՈՐՆԵՐՈՒ ԱՅՍ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ ՎՌՆՏՈՒԻ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ»։

Աւելորդ ապացոյց մը եւս, թէ մեր սմսկուկ հակառակորդները խտիր չեն դներ միջոցներու մէջ, փրկուելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան մղձաւանջէն, որ կը հալածէ զիրենք ամէն տեղ, Երեւանէն մինչեւ ամենահեռաւոր գաղութը։

Ի՞նչ խօսք որ, այս զարշելի խաղերն ալ դատապարտուած են ամլութեան։ Ինչպէս իրենց վարպետներուն բոլոր զինուորին միջոցները՝ խորհրդային աշխարհին մէջ։

Եթէ անոնք ուժ ունենային եւ հաւատք՝ իրենց առաքելութեան եւ արժանիքներու մասին, պիտի սորվէին այս եղբայրասպան եւ ամբոխավարական սպրդումներէն։

Բայց, տասը տարուան փորձը, զարմանազան չուայլարանութիւններն ու կանանչ տոլարները չտուին սպասուած արդիւնքը։ Չկրցան թաղել Դաշնակցութիւնը՝ նոյն իսկ Սիպերիոյ եւ Սոլովկան կղզիներու սառնամանիքներուն մէջ։ Չկրցան, արտասահմանի մէջ, բաւարար զրամագլուխ առեղծել, արդարացնելու համար թափուած եռանդն ու տրուած հաւաստիքները։

Եւ ահա կը փորձեն այլապէս արհամարհելի միջոց մը,— օտար միջամտութիւն։ Նոյնքան ամուլ, ինչպէս բաները։

Ամուլ՝ այն հաւաստիութեամբ որ, այս ճամբով ալ չեն կրնար հարուածել Դաշնակցութիւնը։

«Իւմանիթէ»ները, «Լա Ւէֆանս»ները եւ թիածոյ, սուտ-վրայ թռուցիկները չեն որ հանրային կարծիք պիտի չինեն «այստեղ, Ֆրանսայի մէջ»։

Նոյն իսկ «Իւմանիթէ»ները վերջ ի վերջոյ պիտի սարսափին իրենց ժեղտակցութենէն, եթէ բարեխղճութիւնն ունենան իրենց աչքերը բանալու, պրպտելու եւ հասկնալու թէ «բանը ինչո՞ւմն է»։

Բայց, այս ցածոգի եւ գրգռիչ խաղերը կրնան հետեւանք ունենալ մէկ ուղղութեամբ,— աւելի խորացնել գաղութներու պառակտումը, մեր ներքին վէճերուն խառնելով օտարը։

Իսկ այս պարագան խնդիր մըն է որ միայն Դաշնակցութեան չի պատկանիր։

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ միւս ազգային հոսանքները չեն կրնար արհամարհել, կծկուելով ամերիկեան զինուորի պատեանին մէջ։

Հարցը այլ եւս եղած է Դաշնակցականի եւ պոլշեւիկի հակամարտութեան սահմանէն, եւ ուղղակի կը շօշափէ գաղութներու խաղաղութեան խնդիրը։ Վկայ՝ նոյն իսկ Փարիզի հնչակեան պաշտօնաթերթը, որ կը խոստովանէր իր վերջին խմբագրականով (18 մարտ).

—«Ճիշդ է. Հօկնլիներու եւ համայնավարներու անխնայ նպատակն է գաղութային կազմակերպութիւններուն, մանաւանդ հայ քաղաքական բոլոր կուսակցութիւններուն քայքայումը։ Այդ իրենց համար պարծանք է»։

Արդ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ունի բոլոր միջոցները՝ վիժեցնելու համար յատկապէս իրեն դէմ ուղղուած զաւեշը։

Այս ճամբուն վրայ, անզօր է նոյն իսկ ֆրանքեւոսս դաշնագիրը, որուն անունով Դաշնակցութեան վտարումը կը պահանջեն մեր անճարակ եւ անպարկեշտ հակառակորդները։

Իսկ բաց կը մնայ միւս խնդիրը,— գաղութներու խաղաղութիւնը։ Այլ մանաւանդ անոնց ինքնապաշտպանութիւնը։

Հայ հոկտեմբերիկները իրենց անունը կ'առնեն այն համատարած պառակտումէն որ կը տիրապետէ գաղութներու մէջ։

Այն օրը որ անոնք լսեն ու տեսնեն թէ ո՛ր եւ է գաղութ այլ եւս չի կրնար հանդուրժել զեհէիկ «շանթաժ»ներու եւ վարձու մարդոց զաւեշուն, այն օրը կը քաշուին իրենց հաւնոցը։

Եւ Երեւանն ալ կ'ըմբռնէ, վերջապէս, թէ ձիարձակարան չէ արտասահմանը, կարմիր քուռակներ կամ աքլորներ խաղցնելու եւ վարկ շահելու համար։

Առանց անկնարկուած «շանթաժ»ին ալ, գաղութները պէտք ունին ինքնապաշտպանութեան։ Ուրիշ խօսքով՝ միացեալ ճակատի.

Նոր ազդանշան մըն է՝ նոր ախտանշանը։ Կը բաւէ որ հասկնանք իմաստը, առանց կուսակցական նեղմտութեան եւ կանխակալ կարծիքներու։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԷՊԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻ՞ՒՆ

Ֆրանսա կը կասկածի Մուսոլինիի ծրագրէն

Անգլիոյ վարչապետը Հռոմէն վերադարձին, կանգ առաւ Փարիզի մէջ, երէկ առտու, երեքշաբթի, եւ երկար խօսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Տալատիէի հետ, Հռոմի տեսակցութեան մասին։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Փարիզի մէջ գոհ չեն Մաքտոնըլտ – Մուսոլինիի տեսակցութեան արդիւնքէն, եւ լրջօրէն կը կասկածին թէ՝ Ֆրանսան չէզոքացնելու եւ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը պատրաստելու ծրագիր մըն է որ կը հետապնդուի։

Փէրթինաքս, «Էքօ տը Փարի»ի քաղաքական քրոնիկագիրը, որ քաջատեղեակ է միջազգային գաղտնիքներու, ահազանգ կը հնչեցնէ երկու օրէ ի վեր։ Իր տեղեկութեանց համաձայն, Հռոմի մէջ մշակուած ծրագիրը կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները.— Պայմանագիրը պիտի կնքուի տասը տարուան համար, եւ եթէ ստորագրողներէն մէկը չքաշուի, պայմանաժամէն մէկ տարի առաջ, երկրորդ տասնամեակ մը եւս պիտի տեւէ։ Պայմանագիրը պիտի արձանագրուի Ազգերու Դաշնակցութեան գրասենեակին մէջ, եւ ուրիշ պետութիւններ ալ պիտի հրաւիրուին հետեւելու չորս մեծ պետութեանց խաղաղասիրական քաղաքականութեան։ Այս՝ ձեւական կողմն է։ Գալով հիմքին, չորս մեծ պետութիւնները,— Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Գերմանիա — յանձն կ'առնեն Եւրոպայի մէջ գործակցիլ Քէլլոկի դաշինքին ոգիով։ Անոնք կ'ընդունին թէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը կրնայ կատարուիլ, ինչպէս նախատեսուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտով։ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա կ'ընդունին թէ Գերմանիոյ պահանջած իրաւունքներու հաւասարութիւնը սկզբունքով տրուած է դէկտ. 11ի յայտարարութեամբ եւ թէ ժամանակը եկած է խօսքէն գործի անցնելու։ Գերմանիան մասնաւոր հրամանագիրներով պիտի արգիլէ այն բոլոր զինուորական կազմակերպութիւնները որ հակառակ են իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքին։ Աւստրիա, Հունգարիա եւ Պուլկարիա եւս պիտի վայելեն միեւնոյն իրաւունքները։ Չորս մեծ պետութիւնները պիտի ջանան իրենց գործակցութիւնը տարածել Եւրոպայէն դուրս եւ գաղթավայրերու մէջ եւս։

Եթէ ճիշդ են այս տեղեկութիւնները, կը հետեւի թէ Ֆրանսան պիտի չէզոքացուի Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ կազմած եռանկիւնին մէջ, անջատուելով իր ղինակիցներէն եւ Ազգերու Դաշնակցութեան աջակցութենէն։ Անցեալ դեկտեմբերէն ի վեր, Ֆրանսայի բոլոր դաշինքները հակառակեցան չորս – հինգ պետութեանց խորհրդաժողովի ծրագրին. իսկ այժմ կը նստուին չորս պետութեանց մնայուն խորհուրդի մը ծոցին մէջ։ Ցեռոյ Ֆրանսան մեկուսացուելով, այլ եւս չպիտի կրնայ կատարել իր զինակցութեան պարտականութիւնները՝ այս կամ այն պետութեան հանդէպ։

Մօտաւորապէս այս է Ֆրանսայի ազգայնականներուն տեսակէտը, հետեւաբար եւ մտահոգութեան պատճառը։

Մաքտոնըլտի յայտարարութիւնները

Հռոմէն մեկնելէ առաջ, Անգլիոյ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւններն րրաւ մամուլին.

— Փարիզ եւ Լոնտոն կը վերադառնամ վստահ եւ յուսալից՝ թէ զուր չէ անցած առաքելութիւնս։ Պ. Մուսոլինիի հետ ունեցայ շատ բացախօս խօսակցութիւններ եւ երկուքս ալ բուն աղբիւրէն տեղեկութիւններ ստացանք եւրոպական կացութեան մասին։ Երկուքս ալ կ'ըմբռնենք այդ կացութեան ծանրութիւնը։ Միեւնոյն ատեն, երկուքս ալ համաձայն ենք թէ՝ կացութիւնը թէեւ լի է վտանգներով, բայց եւ այնպէս աւելի կազդուրիչ հանգամանքներ կը ներկայացնէ եւ պատճառներ կան հաւատալու թէ կարելի է գոհացուցիչ եւ խաղաղասիրական լուծում մը գտնել։ Շատ խօսուեցաւ կարծեցեալ դաշնագրի մը կամ ուխտի մը մասին։ Այդպիսի բան չկայ առ այժմ։ Մենք պարզապէս խօսեցանք ընդհանուր բաներու եւ կենսական հարցերու մասին։ Ի՞նչպէս կարելի է այդպիսի պաշտօնագիր մը խմբագրել այս միջոցին։ Եթէ խաղաղութիւն պիտի ունենանք, պէտք է որ այդ խաղաղութիւնը ընդգրկէ բոլոր պետութիւնները, եւ ոչ թէ մէկը կամ երկուքը։ Առ այժմ, կը յուսամ թէ՝ իբրեւ հետեւանք մեր խորհրդակցութեանց, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Մեծն Բրիտանիա աւելի միացած են քան առաջ, իրենց նպատակն ըլլալով տեւական խաղաղութեան մը յանգիլ։ Պ. Մուսոլինիի հետ իմ խօսակցութեանս նպատակն էր դիւրացնել կատարեալ համաձայնութիւնը ոչ թէ երկու կամ երեք պետութեանց, այլ բոլոր ազգերու միջեւ։ Խօսք չէ եղած որ երկու կամ երեք մեծ պետութիւններ իրենց կամքը պարտադրեն Եւրոպայի մնացեալ մասին։ Մենք կ'ուզենք որ բոլորը միաձայն ըլլան։ Ձեր միտքէն հանեցէք պարտադրեալ խաղաղութեան մը գաղափարը։ Բնականաբար մեր խօսակցութիւնները սաղմնային վիճակի մէջ են տակաւին։ Պէտք չէ շտապենք իբրեւ գործնական մարդիկ։ Երբ բոլոր ազգերը տեղեկութիւն առնեն խաղաղութեան այս նոր նախաձեռնութեան մասին, այն ատեն թերեւս պիտի գումարուի մեծ խորհրդաժողով մը, սահմանելու համար իւրաքանչիւրին բարի դիտաւորութիւնները խաղաղութեան մասին։ Բայց պէտք է միաձայն ըլլանք։ Կը հարցնէք թէ Ուաշինկթըն եւ Պերլին լուր ունի՞ն մեր նախաձեռնութենէ։ Բնականաբար, բայց անոնք ուղղակի լուր ստացած չեն։ Ուաշինկթըն եւ Պերլին Հռոմի եւ Լոնտոնի ճամբուն վրայ չեն գտնուիր։ Կասկած չունիմ որ եթէ աշխարհագրական հանգամանքները տարբեր ըլլային, անձնական շփում պիտի հաստատէինք։ Բայց, ինչ որ եղած է, պիտի հաղորդուի բոլոր շահակիցներուն։ Դիւանագիտական աչքկապուկ չպիտի խաղանք, վերահաստատելու համար վստահութիւնը Եւրոպայի եւ աշխարհի մէջ։ Մենք կ'ուզենք հասնիլ այնպիսի կացութեան մը որ ապահովէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը։ Սոփեստական է այդ պահանջը։ Բայց, հակառակ ենք հապճեպ որոշումներու որոնք կրնան վտանգել կացութիւնը։

Վարուցան՝ սուինի եւ ճրագանի ուժով

Նոր արտակարգ միջոցներ Ռուսիոյ մէջ

Խորհրդային իշխանութիւնը հրամայեց այս գարնան ցանքը կատարել աջակցութեամբ Կարմիր բանակին եւ զինուորական օրէնքի տակ, բոլոր ցորենաշատ շրջաններուն մէջ։ Սպայ մը պիտի դրուի իւրաքանչիւր հաւաքական անտեսութեան գլուխը, զինուորական կարգապահութիւն հաստատելու լիազօրութեամբ։ Այս պաշտօնով սպաներ նշանակուած են արդէն Հիւսիսային Կովկասի եւ ուրիշ ցորենաշատ շրջաններու մէջ։ «Իզվեստիա» կը գանգատի թէ առաջին սպաները թշնամական ընդունելութիւն գտան գիւղացիներուն կողմէ, որոնք «պանոնք զիմաւորեցին սուիններով»։ Սպաները, սակայն, կարգապահութիւն հաստատեցին եւ հլու հնազանդ մթնոլորտ մը ստեղծեցին, երեւան հանելով եւ պատժելով 500 պարագլուխներ։ Ընդարձակ շրջաններու մէջ արդէն բնակչութիւնը ձերբակալուած եւ փոխադրուած է բանուորական հեռաւոր կեդրոններ, զինուորական հսկողութեան տակ, իսկ իրենց տեղ հաստատուած են ուրիշ վայրերէ փոխադրուած խմբակներ։ Յոյսեր է թէ այս յուսահատական միջոցներով կարելի պիտի ըլլա՞յ ապահովել հունձքը։ Անպաշտօն լուրերու համաձայն, արդէն իսկ հրասախումբեր կազմուած են պատժական ջոկատներուն դէմ։ Առանց ձիւր պիտի ունենայ երբ ալերը մեղմանան։ Իբրեւ փոխվրէժ, զինուորական ջոկատները կը գնդակահարեն իրենց ձեռքն եղած պատանդները։ Վերջերս գնդակահարուած 35 գիւղացիները մաս կը կազմեն այս շարքին։ Կառավարութիւնը որոշած է շարք մը դատեր սարքել կոլխոզներու վարիչներու, հաշուակալներու եւ ուրիշ պաշտօնեաներու դէմ, Հիւսիսային Կովկասի, Ուկրայնայի եւ ուրիշ ցորենաշատ կեդրոններու մէջ։

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԴԷՄ

— :•: —

Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդը բացուեցաւ առջի օր։ Այս առթիւ ժողովին երէց անդամը, իբրեւ նախագահ, յայտարարեց թէ նոր տուրքեր չպիտի քուէարկեն, ժողովուրդը ծանրաբեռնուած ըլլալով։ Շեշտեց թէ Փարիզն է որ կը վճարէ ընդհ. տուրքերու հարիւրին 26ը։ Այսպէս՝ արտօնագիրներու համար՝ 27 առ 100, գործառնութեանց տուրք՝ 38, թոշակներու՝ 35, եկամուտի տուրք՝ 50, թատրոններու՝ 57ուկէս առ հարիւր, եւն.։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

— · —

22րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Գրիգոր Սահակեան	30
Թովմաս Խաչերեան	30
Վահէ Փափազեան	10
Գումար	70
Մարտ 19ի գումար	6707
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	6777

Գերմանիոյ Խորհրդարանին բացումը

Պաշտպանողական արտակարգ միջոցներ

Երէկ, 21 մարտ, Փոցտամի բերդաքաղաքի մայր եկեղեցիին մէջ բացուեցաւ գերմանական խորհրդարանին նստաշրջանը։ Այս առթիւ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին, բարեկարգութեան պահպանման համար։ Զինեալ ոստիկաններով լեցուն օդանաւեր կը սաւառնէին աջ ու ձախ։ Ամբողջ ոստիկանութիւնը ոտքի էր, եւ Պերլինէն ալ օգնական ուժեր ղրկուած էին։ Բոլոր պանդոկները, ճաշարանները եւ սրճարանները խիստ հսկողութեան ենթարկուած էին։ Առտուան ժամը 10էն փակուեցան այն բոլոր տուները որոնց առջեւէն պիտի անցնէր թափօրը։ Մինչեւ արարողութեան վերջը, ոչ մէկը կրնար տունէն ելլել կամ դուրս ելլել։ Արգիլուած էր ծաղիկներ նետել կամ լուսանկար քաշել։ Թղթակիցներու լուսանկարչական գործիքներն անգամ խիստ քննութեան ենթարկուած էին։ Հանդիսատեսներուն արգիլուած էր որ եւ է ծրար կամ պայուսակ առնել։ Բոլորը վար դրուած էին ոստիկանութեան կողմէ։ Ոստիկաններ տեղաւորուած էին նաեւ տուներու տանիքներուն վրայ։ Արգիլուած էր նաեւ անհատական օդանաւերու թռիչքը։ Անտատտող օդանաւերը պիտի ամբառնուէին։

Նիստին բացումը տեղի ունեցաւ պատմական փառքերու շրջապատի մը մէջ,— կայսրեր, կայսերական խորհրդանշաններ եւայլն։ Բոլոր զանգերը կը հնչէին եւ թնդանօթները կը գոռային, երբ նախագահը երեսփոխաններ Ս. Նիկողայոսի եկեղեցիէն առաջնորդեց բերդաքաղաքի մայր եկեղեցին. Առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր, անդադար կը գործէին բոլոր անթելի կայանները ու ձայնարձակները, ամբողջ Գերմանիոյ հաղորդելով արարողութիւններն ու ճառերը, զօրահանդէսը, ջահազնացութիւնները, երգերը։ Դպրոցները փակուած էին, բայց աշակերտները ժամը 11ին հաւաքուեցան, լսելու համար ճառերը՝ օրուան տօնին առթիւ։

Խստութիւններ կը շարունակուին

Վերջին լուրերու համաձայն, Գերմանիոյ ամէն կողմը կը շարունակուի ընկերվարական կամ հանրապետական պաշտօնեաներու պաշտօնանկութիւնը կամ հրաժարումը։ Պ. Հէրման Քլաժուս, Վանէի հաշուակալ ջերմուկին անօրէնը, անձնասպան եղաւ իր գրասենեակին մէջ։ Ընկերվարական էր եւ 25 տարուան մէջ հասարակաց բացօթեայ ջերմուկի մը վերածած էր աւազուտ եւ ամայի տարածութիւն մը, զարդատաններով, ճաշարաններով, գրօսարաններով եւ խանութներով, ուր Պերլինէն հարիւր հազարաւոր մարդիկ առողջ օդ, արեւ եւ մարզանք կը վայելէին աննշան ծախքով մը։ Իր անձնասպանութեան հետ միեւնոյն ատեն կը հասնէր պաշտօնանկութեան լուրը։

Իբրեւ հետեւանք նոր իշխանութեան կարգադրութեանց, հազարաւոր պաշտօնեաներ մտահոգութեան մատնուած են, իրենց ապագայի մասին։ Պատէնի մէջ հիթլէրական լիազօրը ջնջած է ձախակողմեան պաշտօնեաներու կենսաթոշակները։

Պերլինի հիւանդանոցներու բոլոր հրեայ բժիշկները պաշտօնանկ եղան։ Ուրիշ բազմաթիւ երիտասարդ հրեայ բժիշկներու եւ ուսանողներու արգիլուած է հիւանդանոցները մտնել։

Վիէնայի հրեայ առեւտրականներու ընկերակցութիւնը որոշեց կոչ մը ուղղել ամբողջ աշխարհի հրէական կազմակերպութեանց եւ ընդհանուր պոյքոթ հռչակել բոլոր գերմանական ապրանքներու դէմ։

Այսօր, չորեքշաբթի, կը բացուի ընդարձակ բանակատեղի մը՝ Տաշաուի մէջ, Միւնիխի մօտ։ Այստեղ պիտի համախմբուին ձերբակալուած համայնավար պաշտօնեաները, ինչպէս եւ այն կալանաւորները որոնք վնաս պատճառած են գերման ժողովուրդին։

⁂ Հիթլէր օրինագիծ մը պատրաստած է, որով բացարձակ լիազօրութիւններ կը պահանջէ կառավարութեան համար, մինչեւ 1937, այսինքն չորս տարի։

⁂ Միւնիխի ոստիկանապետին յայտարարութեանց համաձայն, մահափորձ մը կազմակերպուած էր Հիթլէրի եւ իր գործակիցներուն դէմ։ Իբրեւ թէ ձեռնառումբեր եւ ռազմանիւթեր գտնուած են Վակնէրի արձանին ստորոտը, մօտը այն տունին ուր սովորաբար կ'իջնէ վարչապետը, Միւնիխ գացած ատեն։ Կ'ըսուի թէ դաւադիրները համայնավարներ են, եւ երկուքը՝ Ռուս։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Շաբթուան աշխատանքին կամ անգործութեան, այսօր, դարձեալ յաջորդած է շաբթուան սօթնեբորդ երեկոն։ Ու Արեւելքէն ներածուած մարդիկ դարձեալ նստած են օղիի խումբին։ Մերթ կրամօֆոնն է որ կը զռացնէ վերջերս համբաւի կանչուած թուրք երգիչներ եւ երգչուհիներ, մերթ ջութակի, «ուտի» եւ «քանոնի» երբորդութիւնն է որ ծախուէ կը հանէ թուրքիայէն արտածուած «շարքը»ն, «պաշէլ»ը եւ «ինճէ թէլլի»ն։ Բնականաբար, շրջանակին մէջ անցած կ'ըլլայ նաեւ միակամի Ալօն, ձեռքը ականջին՝ սա պանդուխտներուն տոչարուն հագիներէն «հա՛, օղուլ, հա՛...» բացագանչութիւնները քաշող փրցնող մեներգուն։

Փոքր է ճաշարանը։ Ու Փարիզի պարտին ալ կոզմը տեղաւորուած՝ ան ոչ իսկ փշրանքն ունի շքեղ ճաշարաններու պերճանքին, շողին եւ փայլին։ Մանելու ատեն, սեմը ձեզ կը տրիպէ որ քթանկիւնով մը բանաք ձեր սրունքները։ Անշուշտ, իր տեսակին մէջ եզական չէ ան։ Անոր նմանը չա՜տ պիտի գտնէք Սամաթիոյ, Գում-Գափուի եւ առհասարակ Փոքր Ասիոյ յանարկ քաղաքներուն, գիւղաքաղաքներուն մէջ։

Ու արդէն, կարծէք թէ գաղթականները Երկրէն իրենց հետ բերած են զայն։ Բոլոր տեսակները, ներքին թէ արտաքին, ինչպէս կը բացբացէն այս նմանութեան։ Ճիշդ է թէ, կայ տարօրինակութիւն մը որ աչքի կը զարնէ։ Ճաշարանատէրը ֆրանսացի համանունի մը ունի, իր կողակից.

Ցոյն է ճաշարանատէրը։ «Մէյհանէճի»ի անստգիւտ տիպար մը։ Մ'իշտ սոքի «զօնթուա»ին ետին, ուշադրութեան չառնեք համրանքը օղիի գաւաթիկներուն, զոր կը պարպէ, արհեստին բերումովը բնականաբար, յաճախորդներուն հետ։ Ու կ'արժէ անշուշտ որ ան բերան մը «կենաց» ըսէ հրամցուած գաւաթիկներուն առ ի շնորհակալութիւն։ Ակիլիդ իսկ չի զլանար։ Ճարտար զուարճաբան եւ պատմող, ան գիտէ, հոգեբանական կարողութիւններու իր օժիտին կռթնած, հին օրերուն, երկրին երանելի օրերուն անուշիկ յիշատակները վերապրեցնել անոնց, իր յաճախորդներուն։

Հայ է կառսօնը։ Ու յաւիտենական հարբած մը։ Թէեւ քամակը փոքրիկ կամար մը շինած է, բայց կարծէք թէ ոչինչ վրայ տուած է իր ֆիզիքական ռեկունութենէն։ Օղին եւ գինին փոխանակ տապալելու զայն, կը թուի թէ, անոր կաղնեմման մարմնին կազդուրին կ'աշխատին։ Ամէն ոք կը կարծէ թէ պիտի մոռնայ եւ չփոթէ ան ապսպրանքները։ Մի սպասէք որ անոր ոտքերը իր պզտոր աչքերուն հնազանդին, որպէսզի ձեռքի ապուրը զայ ձեզ ջրելու։

Հայ է խոհարարն ալ։ Ցայտնի ժամանակէ փիլաւի։ Ձեր սեղանէն պիտի միշտ տեսնէք զինքը։ Պատ չէ քաշուած խոհանոցին, ճաշարանին եւ գինետան միջեւ։ Իրենց գեբրերուն մէջ տարբեր՝ մէկտեղուած են այս երեք բաժինները այն միջոցին մէջ։ Ու եթէ կը փափաքիք որ քիչ մը աւելի եփած ըլլայ ձեր «չիչ քէպապը», առանց կառսօնին միջնորդութեան դիմելու, ձեր տեղէն, ատերմական ժպիտով մը ուղղակի հրամայեցէք վարպետին։

Հայ են եւ յաճախորդները։ Բացի թուրքէ մը, որ առանձին է «մէզէ»ներով ճոխ սեղանին առջեւ, եւ երկու Ցոյնէ, որոնցմէ մին եղբայրը ճաշարանատիրոջ, զորէն դարձած՝ ահա կրկին կ'երթեւեկէ երկչարք սեղաններու երկայնքին, հողաթափերը ոտքերուն եւ լեպլեպիին կարծր հատիկները ակռաներուն միջեւ։

Ամէնքն ալ, յաճախորդները, գրեթէ անխտիր, զործաւոր եւ գործատէր կօշկակարներ են։ Մէկը միայն, այն որ կը պառայ փոխանակ խօսելու, ներկայացուցիչ է կօշիկի։ Այս էր որ անցեալ իրիկուն, ութսունամեայ քահանային սեղանին ծռած, կը հարցնէր անոր.

— Հայերէն թերթ կը կարդա՞ք, տէր հա՛յր

— Այո, ի՜նչ կայ զարմանալու, գիտել տուաւ քահանան, ակնոցներուն տակէն ճամբուած յանդիմանական նայուածքով մը հատու։

— Կէս ֆրանք կը տրուի՞ օրաթերթի մը թող աժանցնեն որ մենք ալ կարդանք։

— Գնեցէք եւ կարդացէք որ աժանցնեն։ Միեւնոյն թերթը տասը ձեռքէ կ'անցնի, տասը տուն կը մտնէ կ'ելլէ, թաղէ թաղ կը պտըտի։ Ձէք գներ։ Կը կարդաք սակայն։ Ու նոյնը կը մնայ հայ թերթերուն «թիրաժ»ը, եթէ չի պակսիր ալ։ Անիրա՛ս որ «օթլախճիութիւնը» Ազգուեցքի մէջ չդգեցինք.

Հայ ներկայացուցիչը, այն որ տարին երկու միլիոնի գործ կ'ընէ եղեր, չուտած էր այլ եւս եւ անդին դարձած։ Իսկ վրդոված էր եւ յուզուած քահանան, որուն, ի զա՜ր, աչքերը խմբագրականին տողերուն հետ, ձախէն ալ կ'երկննային եւ կրկին ձախ կուգային։ Կը լսուէր անոր հեւքը։ Հառաչանքի, տրտունջքի բառերը, զորս գուցէ ինքն իրեն համար կ'արտասանէր, եւ որոնք արդէն փշուր փշուր կ'ըլլային անոր մօրուքէն վար, ականջի փոքր ծերով մը գծուար չէր խլել։ Հայ գիրէն, գրականութեան, հայ լեզուին, մամուլին հանդէպ ցոյց տրուած անտարբերութիւնը, արտամարտանքը, խօրբծանքը արցունքով կը լեցնէին ալերը վաստակաբեկ քահանային, որ ամէն տարի եռջանկութեամբ կ'օգտագործէ, յայտարարելու համար թէ Երեմեան Հայրիկը ձեռնադրած է զինքը։ Ինչո՞ւ չառ տեսնել անոր փառքի այդ կոտորակը, ինչպէս այն աշակերտին՝ որ հանդիսաւոր շէշտով մը կ'անդրադառնայ այսինչ «մեծ» ուսուցչին աշակերտած ըլլալուն, կամ այն ուսուցչին որ ի՜նչ հպարտութեամբ կ'իմացնէ թէ՝ երեւելի դարձած տաղանդաւոր այդ պարոնը իր ձեռքէն ելած է։

Ու կը պարպուի օղին։ Կը դառնայ յեղափոխական սկաւառակը։ Կ'երգէ Ալօն։ Կը հանգչին կօշկակարները։

Թուրքերէնն է տիրող լեզուն։ Սրտանեղցա՞ք ակնարկ այս յիշատակութեան համար։

Եւ կը գանդատին գործաւորները։ «Մօնթէօռ», «քուփէօռ», «ֆինիսէօռ», ...լիուիւ կը դժգոհին անոնք գեղչուած ժամավարձերուն կամ կարերին վճարուած գինին գումարին համար։

Հարցուցէք անոնց.

— Ի՞նչպէս են գործերը։ Կ'աշխատի՞ք։

— «Եաւաշ»։ Մնա՛ծ, մնած։

— Քանի՞ կ'ընէք շաբաթը։

— Հացի մը փարա կը հանենք։

— Բայց թուանշանով խօսինք.

— Հազիւ երեք հարիւր.

— Երբե՞ք հարիւր։ Եւ կ'ըսէք թէ չէք գործեր.

— Բարեկա՛մ, մեր «քէնդ»ը հազար վեց հարիւրէն հազար ութ հարիւր էր։ Գործ առտր կ'ըսենք։

Եւ գանէ «սփեցէման» ժամեր ունենային ընդհակառակն, քառասուն ալ բրած չունին։

Կը գանգատին եւ գործատէրերը. Մանաւանդ անոնք որ, դեռ նոր հասած գործաւորութենէ, հազիւ կը սկըսէին չուկել մէջքերը, ոտքերը ամրացնել գետնին վրայ։ Ընդհանուր ծախքերը կրճատելով, աշխատանքին մասնագիտական բաժանումներէն հրաժարելով, զանոնք քանի մը գործաւորով միայն գլուխ հանելով, վաճառման ջանքերը բազմապատկելով, հազի՜ւ կը տոկան անոնք։ Ցօժարակամ իբրեւ գործաւոր պիտի աշխատէին, եթէ տարիներու տաժանագին աշխատանքով սուեւծուած գիրքին խորտակումը հանդուրժելի ըլլար։ Ի՞նչպէս զոհէին իրենց յարաբերական անկախութիւնը։

Օր մը, Ֆրանսացի հաշուակալուհի մը կ'ըսէր.

— Պարո՛ն, դուք Հայերդ սոսրադասի դիրքէն չէք ախորժիր։ Հրամայելը կ'ատէք։ Գործաւոր պաշտօնեայ չէք ուզեր մնալ։ Ձեր հաշուոյն հաստատուելու կը ձգտիք։ Եւ պէտք է ըսել որ կը յաջողիք ալ։

Ֆրանսուհին ամփոփեց մեր առանդական պատմութեան առաջին գլուխը։ Բարելոնի աշտարակին ստորոտը, ցցեց Բէլին հասակը։ Իսկ անհնազանդ Հայկ Նահապետը ճամբայ հանեց դէպ ի հիւսիսային սահմանները։ Բէլը անոր ետեւէն վազեց։ Եւ Արարատեան աշխարհին մէջ, զայն մեր Նահապետին նետովը գետին փռեցի, ուրիշներու ազատութիւնը բռնաբարող զոռող հսկան։

Այսպէս ուրեմն, ցոյց տուի Ֆրանսուհիին որ հայ նկարագրին դէպ ի անկախութիւն անճէ՝ արդէն խորսդանչուած է մեր ազգային պատմութեան առաջին էջովը։

Վստահ եղէք սակայն որ անոր չըսի թէ ամէն Հայ թագաւոր ըլլալ կ'ուզէ։ Կ'ուզէ իշխել, կառավարել։ Կ'ուզէ հրամայել, ենթարկել։ Ի՞նչ փոյթ, եթէ գոյութիւն չունի թագաւորութիւն.

Բայց պէտք չըլլայ։ Թուրքը կը նեղուի առանձին։ Ի՞նչպէս ըսէ։ Նայուածքը փնտռտուքի մէջ է։ Պէտք է խօսիլ։ Ու կ'արձակէ սլաքը։ Առանց մոռնալու թրքավայել ծիծաղը։ Ժամանակ է որ թուրքերէն լեզուին մէջ ունեցած հեղինակութիւնը ցուցադրէ։ Կը քննադատէ լեզուն, հումկու եւ բարձրահասակ հայ երիտասարդին թուրքերէնը

Ու քիչ մնաց որ պայթէր Հայը։ Սրտատրոփ՝ ամէն ոք անոր նետուելուն կը սպասէր։ Թուրքը սակայն տեղի տալ, նահանջել գիտէ։ Ինչո՞ւ չունի երեւութական պարտութիւն մը։ Քանի որ կը հաւատայ թէ ի վերջոյ իրը պիտի ըլլայ յաղթութիւնը. Ծպտուեցաւ ուրեմն։ Քիչ առաջուան թուրքին մէջ ահա կը ծնի միւս թուրքը, այն որ լեզու փոխել գիտէ, վարուիլ, մարդ չահիլ գիտէ։

Ու երկու հակառակորդներուն պատմութիւնը մէջերնիս կը տանի կը հասցնէ այն կէտին, ուր անոնք ծնած կ'ըլլան նոյն քաղաքը, Նիկոմիդիա։ Հայը յաճախած կ'ըլլայ տեղւոյն Սուլթանիէն, իսկ Թուրքը այդ հաստատութեան երբեմնի վարիչը։

Թուրքը նորատեղծ այս բարեկամութիւնը տօնելու համար, յօնքի շարժումով մը եւ մեղմաձայն կը հրամցնէ կառսօնին որ իր կողմէ «փօրթօ» մը հրամցնէ Հայուն։

Ա՛յս է թրքական դիւանագիտութիւնը։ Մեզմէ շատեր թող դատեն թէ կեղծաւորութիւն է այս, շողոքորթութիւն է, խաբէութիւն է եւն. եւն.։ Կը բաւէ որ Թուրքը, թէեւ մեզմէ ուշ, հետեւեալ օրը, կը մտնէ եւրոպացի այս կամ այն կայսեր, թագաւորին, նախագահին մօտ, կը յաջողի մեզ վռնտել տալ, երբ մեր առաջին սիրահար ընդունելութենէն քաջալերուած, երկրորդ այցելութիւն մը կը փորձենք եւրոպական արքունիքներէն ներս

ԱՐՇԱՎԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՔԵՐԸ

Երկու ընտրութիւններ, հինգ ամսուան ընթացքին։ Առաջինը՝ համեմատական դրութեամբ, երկրորդը՝ մեծամասնական։ Առաջին ընտրութիւններուն մթնոլորտը պարզ չէր, որովհետեւ, ժողովրդական կուսակցութիւնը չէր ճանչցած գոյութիւն ունեցող վարչաձեւը, հանրապետութիւն, եւ հրապարակ իջած էր իբրեւ կառամանլինի շատաւոր, շատերու պաշտօնային թագաւորը բերելու ձգտումներով։ Ու տակաւին, տեղտ 26ի ընտրութիւններուն, արքայականները չէին կրցած անհրաժեշտ ազդակները գործադրել, ճնշելու համար գաղթականներու ճակատը, որ կը հաւատար Կրետացի դիւանագէտին, «պարպային» (իրենց բառով)։

Ակէ զատ, գաղթականները, ունէին այն վախը, թէ արքայականներու յաղթանակը, իրենց փճացումը պիտի նշանակէր, իբրեւ կատաղի վենիզելեաններ։ Թէեւ, պէտք է արձանագրել, որ կարելի միջոցներով աշխատեցան պառակտել գաղթականութիւնը, որոնց մէկ թեւը — Զիլալմօղլուի հոսանքը — առաջին իսկ օրէն, կը կենար Վենիզելոսի հակառակ ճակատին վրայ, այն պատճառաւ, որ այս վերջինս մերժած էր տալ գաղթականներու հատուցման դումարին 25 առ հարիւրը.

Միւս կողմէ, Կրետացին նաեւ, իրեն յատուկ միջոցներով Ցունաստանի զինուորականութեան պատկանելի մասը կապած էր իրեն, ի մնաս արքայականներուն։ Կազմուած էր զինուորական լիկ մը, որ կը սպառնար որ եւ է ձեւով իշխանութիւնը չյանձնել Ցոպլիարիսի կուսակցութեան, ցորչափ ան չէր հրաժարած թագաւորական տուն կ'ուզէր բերել։ Նաեւ 1922ի յեղափոխութեան եւ վեցերու դնդակահարութեան հետ կապ ունեցող դէպքեր

Մինչ այս մէկը այն, իւրաքանչիւր կուսակցութիւն պատրաստուեցաւ ընտրական բուռն պայքարի, եւ ամէն հաւանականութիւն կար, որ արիւն պիտի հոսէր Աթէնքի մէջ։ Պէտք է արձանագրել, որ այս ընտրութիւններուն իսկ Վենիզելոսի հետ չէին գործակցեր եւ կար կարեւոր զինուորականներ, զօրավար Քոնտիլիս եւ Հաճիքիրեաքոս, որոնք առանձին ցանկերով հրապարակ իջած էին։ Առանձին ցանկերով իջած էին նաեւ, Գ. Գ. Քաֆանտարիս եւ Փափանասթասիու։ Ուրեմն, բոլոր կուսակցութիւնները իրենք զիրենք գրած էին ժողովուրդին նժարին մէջ, հասկնալու համար իրենցմէ իւրաքանչիւրին առանձին արժէքը։ Կարեւոր է արձանագրել նաեւ, որ Քաֆանտարիս եւ Փափանասթասիու կատաղօրէն կը պայքարէին Վենիզելոսի դէմ, առանց գործակցելու արքայականներուն հետ։

Մանրամասնութիւնները մէկ կողմ թողլով, ըսենք, որ տեղի ունեցան ընտրութիւնները, առանց միջադէպի։ Եւ սակայն ոչ մէկ կուսակցութիւն կրցաւ ապահովել այնքան մեծամասնութիւն, որով կարենար առանձինն կառավարութիւն կազմել։ Ու ծագեցաւ հարցը։— Ո՞վ պիտի կազմէ դահլիճը։ Հոս, ահա, Կրետացին խաղաց պատմական խաղ մը։ Զանազան ճնշումներով եւ սպառնալիքներով պարտադրեց արքայականներուն որ ընդունին գոյութիւն ունեցող վարչաձեւը, ընդդիմադիր ուժերով դահլիճին կազմութիւնը սատանձնելու համար։ Ցալտարիս, որուն համար կ'ըսէին թէ չատ չափաւոր քաղաքագէտ մըն է, կրցաւ համոզել իր համախոհները, եւ օրին մէկը, պաշտօնական նամակով մը, ուղղուած հանրապետութեան նախագահին անշգաւ բէժիմը, եւ Քոնտիլիսի եւ Հաճիքիրեաքոսի գործակցութեամբ կազմեց դահլիճը, երդում ըրաւ յանուն հանրապետութեան եւ անցաւ գործի։

Ինչպէս սպասելի էր, ամիսներ ետք, սակայն, Կրետացին գոհ չէր եղածէն, ու կ'աշխատէր ամէն գնով տիրանալ իշխանութեան։ Ուստի ձեռնարկեց իր եւ Քաֆանտարիսի ու Փափանասթասիուի միջեւ ...եալ կազմակերպութեան ոյժը։

Միւս կողմէ, մթնոլորտը թանձրացաւ հաւանական դիկտատորութեան մը զրոյցներով (Քոնտիլիս եւ Հաճիքիրեաքոսի կողմէ)։ Վենիզելոս անգամ մը, որ ապահովեց ծանօթ երկու քաղաքագէտներուն գործակցութիւնը, արդէն վստահութեան խնդիր յարոյց եւ տիրացաւ իշխանութեան, որ եւ ձեռնարկեց մարտ 5ի ընտրութիւններուն, այս անգամ մեծամասնական դրութեամբ։ Կրկին ցանկերով մանրամասնութեանց վրայէն կ'արձանագրեմ խոշոր անցքերը միայն։

Մարտ 5ի ընտրութեանց նախօրեակին, սակայն, արքայականները, յաջողութեան լաւագոյն հաւանականութիւններն ունէին։ Նախ՝ չկար վարչաձեւի հարց, ուրեմն կրցան գաղթականութեան մէջ թափանցել, երկրորդ՝ լուծուած էր զինուորական լիկը, երրորդ՝ այլ եւս առանց վերապահութեան իրենց հետ կը գործակցէին Քոնտ. 2 երկրագործականներ։ Իսկ իբրեւ չորրորդ եւ ամէնէն կարեւորը, վերջին նպաստ, Ցալտարիս յայտարարեց, թէ չահելու պարագային պիտի վճարէր գաղթականութեան հարիւրին 25ը.

Խաղը շահուած էր։ Միւս կողմէ սակայն, Վենիզելոս ալ իր ճակատը ամրացուցած էր, Քաֆանտարիսի եւ Փափանասթասիուի գործակցութեամբ։

Տեղի ունեցան ընտրութիւնները, եւ պատահեցաւ գրեթէ անսպասելին։ Հակավենիզելականները (Ցալտարիս — Քոնտիլիս — Հաճիքիրեաքոս) շահեցան մեծամասնութիւնը։ 135 արքայականներ, 111 վենիզելոսական, եւ 2 երկրագործականներ։ Իսկ իբրեւ առանձին կուսակցութիւն, Կրետացին պարտուած էր ունենալով 80 երեսփոխան, Ցալտարիսի 118ին դէմ։

Ու պատահեցաւ այն ինչ, որ ծանօթ է ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն։ Փլաստիրասեան դիկտատուրա։ Դեռ մինչեւ այսօր ալ որոշ չէ թէ, Վենիզելոս ի՞նչ չափով դեր ունեցաւ այս շարժման մէջ։ Ինչպէս կ'երեւի, սակայն, Կրետացին լուր ունենալով հանդերձ այս շարժումէն, նահանջ մը փորձեց, տեսնելով որ շարժման չէին յարած ու չէին ուզեր յարիլ սպաներու կարեւոր մեծամասնութիւնը։ Մանաւանդ որ ընդդիմադիր զօրականը՝ Քոնտիլիս չէին կրցած ձերբակալել։ Ու 12 ժամէն վերջ գտաւ դիկտատուրան, կազմուեցաւ զինուորականներու ժամանակաւոր կառավարութիւն մը, հաւանութեամբ Ցալտարիսի, վարչապետութեամբ՝ զօրավար Օթոնէոսի (ընդհ. դատախազ վեցերու գնդակահարութեան ատեանին)։ Տեղի ունեցան դէպքեր, եղան մեռեալներ եւ վիրաւորներ, մինչեւ որ կազմուեցաւ այսօրուան դահլիճը, վարչապետութեամբ Ցալտարիսի, պատերազմական՝ Քոնտիլիս եւ ծովային՝ Հաճիքիրեաքոս։ Փլաստիրաս փախաւ կամ անյայտացաւ. իր համախոհները ձերբակալուեցան ու կը ձերբակալուին։ Դատ ու դատաստան։

Այժմ խաղաղութիւն կայ երեւութապէս։ Սակայն, քիչ չեն մտածողները թէ՝ այս վիճակը չի կրնար շարունակուիլ։ Հաստատ կերպով բաղներ կան, «անկարելի է որ Ցալտարիսի կառավարութիւնը մնայ իշխանութեան գլուխ չորս տարի ամբողջ»։ Կը մնայ սպասել դէպքերուն, եւ չմիջամտել երկրին ներքին գործերուն, ինչպէս՝ ձախուեր կերպով բրաւ հելլենահպատակ Հայերու մէութեան նախագահը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՒՏԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՆՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մէկ տարի առաջ էր որ սովետ իշխանութիւնը առաւել խստութեամբ մը կը պայքարէր, կրթական գետնի վրայ, «պուրժուական նախապաշարման» դէմ, ջանալով միլիոնաւոր աշխարհագին բռնօրէն պարտադրել մարքսիզմ – լենինիզմի շունչով ու ոգիով դաստիարակութիւն մը։

Նախկին ատենաչասրանները քանդած էին, դասախօսութիւնները կը նկատէին հակայեղափոխական մնացորդներ, փրոֆէսէօրները աքսորուած էին, կրթական ծրագիրներն ու յայտագիրները կը նկատուէին թունաւոր եւ, վերջապէս, դպրոցը, ընդհանուր առմամբ, բատ սովետական իշխանութեանց ըմբռնումին, պէտք էր փոխակերպուէր՝ գործատուններու, բանուորներու եւ կոլխոզներու կից կուսակցական եւ կոմսոմոլեան կոմիտէներու։

Այսպէս, սովետ պաշտօնական հրատարակութիւն մը, «Զա Քոմմունիստիչեսքոյէ Բրոսվէշչէնիէ» No. 73, տարի 1930, կը գրէր.

— «Մենք քայքայեց հարուած կուտանք հին ակադեմական դրութեան, կը կրճատենք ուսումնական շրջանը՝ պրոլետարիատը ներս մտցնելով բարձրագոյն վարժարաններէն։

«Մեր կրթական գործին նոր մեթոտները ծրագրային մասը կը կազմեն ընկերվարութեան պայքարին։

«Մենք լքեցինք՝ վարժարանը ... ..., ու հիմնեցինք արտադրական կեդրոններ։ Մենք վարժարանը յայտարարեցինք իբրեւ գործարան, սովխոզն ու կոլխոզին մաս կազմող կազմակերպութիւն մը։ Դպրոցին զլխաւոր նպատակն է — պայքար՝ իրականացնելու համար արհեստական – երմտական ծրագիրը։ Դպրոցը անկենդանացած մըն է, ու ... ունի փրաֆ–պլանի իրականացումը։ Դպրոցը վերածուած է տնտեսական համագործակցումի, տղաքը մեքենաներուն քովն են, տղաքը կուտան նոր արժէքներ, տղաքը կը փոխարինեն բացակայող բանուորները եւ բանւորուհիները։ Ուսուցիչը պէտք է անհետանայ։ Ամէն ոք կրնայ սորվեցնել տղոցը։ Դաչտը անոնց պիտի սորվեցնեն կորխոզականները, գործատան «էֆ» գործաւորները, դպրոցը ոչ թէ ուսուցիչներու կողմէ կը կառավարուի ու կ'առաջնորդուի, այլ շարժման մէջ բանուորներուն եւ կոմսոմոլներուն կողմէ»։

Այս մէջբերումները եղած են ազգային կրթութեան հրատարակութեան պաշտօնաթերթին վերոյիշեալ թերթի 283 համարէն (1931) եւ Մոսկուա հրատարակուող «Պետախրանա Պերէխոտնակօ Վրէմէնի» (1930—1931) պարբերականէն, զոր կը հրատարակէ նոյն գործավարութիւնը։

Այս «մշակութային ու կրթական քաղաքականութիւնը» միայն մէկ արդիւնք կրնար տալ. այն է՝ բրտացումը եւ վայրենացումը հասակ նետող սերունդին՝ որուն վրայ կ'ընեն այդ փորձերը։ Բայց, ինչպէս կ'երեւի, շնորհիւ հանրութեան բացասական վերաբերումին, ինչպէս եւ այդ քաղաքականութեան սրտառոցութեան, կարծես թուական փրկուած է այս աղէտալի ծրագրին պարտադրութենէն, որ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ մանկական գերութիւն մը եւ նախնական կրթութեան ամբողջական ու հիմնական քայքայումը։

Բայց, բարձրագոյն վարժարաններու մէջ այս ծրագիրները գործադրուեցան ու հոն քայքայումը կատարեալ եղաւ։ Այդ վարժարաններէն արտաքսուեցան ոչ միայն փրոֆէսէօրներ, այլ եւ բոլոր այն ուսանողները, որոնք մերժեցին մասնագիտական ուսումը փոխարինել՝ կուսակցական գէշ կառավարութեամբ եւ կոմսոմոլեան կենդրոններու կողմէ պարտադրուած մարքսիզմ – լենինիզմով։

Այդ պատճառով ալ սովետ կառավարութիւնը բարձրագոյն վարժարաններու յատուկ իր ծրագրէն հրաժարեցաւ ամէնէն արագ կերպով։ Սովետ հանրապետութեան կեդր. գործ. կոմիտէն կը հրամայէ. — «1 յունուար 1933էն սկսեալ է վերաքննուին բարձրագոյն վարժարաններու եւ արհեստագիտական հաստատութեանց ուսումնական բոլոր ծրագիրները։ Պէտք փոխուի այժմ գոյութիւն ունեցող դրութիւնը, ըստ որուն ուսումնական ծրագիրները կը պատրաստուէին կուսակցական եւ կոմսոմոլեան կեդրոններու կողմէ։ Բարձրագոյն կրթարաններու մէջ վերահաստատել մարքսեան պլանի... Բարձրագոյն արհեստագիտական հաստատութեանց մէջ անօրէնութեանց կարգադրութիւններուն կուսակցական կազմակերպութեանց կողմէ միջամտութեան վերջ տալ եւ ուսումնական ու փաչական – մասսակարգարական գործունէութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը յանձնել անօրէններու, փրոֆէսէօրները յետ դառնալ պէտք նշանակուին կրթական գործադիրի կողմէ՝ փրոֆէսէօրական կոչում առնող անձերու միջեւ մրցում կատարելէ վերջ։ Վերահաստատել գիտական կոչում ձեռք բերելու օրէնքը փրոֆէսէօրական կազմի պաշտօնին վրայ, անօրէններուն իրաւասութիւն տալ ուսանողները պատժելու, նոյն իսկ արտաքսելու ու զանոնք զրկելու տարի շարունակ, բարձրագոյն կրթարան մը մտնելու իրաւունքէն»։

Սովետ գործադիր կոմիտէի այս հրամանագիրը փաթաքէկ սանդուղ խոգանները կ'ըսէին թէ ան վերահաստատումն է հինին։ Մինչդեռ, իրականին մէջ, այս նոր հրամանագիրը թէ սիսոյ կրթական գործին մէջ նոր շրջան մը չի բանար, այլ՝ կատարելապէս տոյանութիւնն է այն փաստին թէ կեանքը աւելի ուժեղ է քան համայնավարական տեսութիւնը, քանի որ թէ սիսոյ մէջ, ներկայ րէժիմին տակ, խօսք անգամ չըլլար բարձրագոյն իրական կրթութեան մը՝ առանց զատ ուսուցման եւ ակադեմական ազատութեան։

Հրամանագիրը կը խոստովանի կրթական հնգամեակին կատարեալ անյաջողութիւնը, ու, անոր հետ նաեւ ամբողջ հնգամեայ ծրագրին, քանի որ մշակութայինը ամբողջին հետ սերտօրէն կապուած է, ու մէկը պայմանաւորուած է միւսով։

Ինչպէս որ տնտեսական գետնի վրայ հնգամեակը յեղափոխութեան այն բերաւ, այնպէս ալ կրթական «մշակութային» գետնի վրայ, գրեթէ բոլոր փորձերը իբրեւ արդիւնք ունեցան բարձրագոյն կրթութեան քայքայումը, կամ, ընդհանուր առմամբ կրթական գործին քայքայումը ու հինին ամբողջական բրտացումը։

Հիմա որ այս հրամանագիրը լոյս տեսած, այլ եւս մենք հնարաւորութիւն կ'ունենանք սովետական թերթերու մէջ կարդալու Ռուսիոյ կամ այն կրթական հաստատութիւններուն վիճակը պարզող գրութիւններ։

Այդ ուղղութեամբ տրուած տեղեկութիւնները կարելի է ամփոփել այսպէս. —

Բոլոր բարձրագոյն կրթական հաստատութիւններու կեդրոնական դէմքն է ամեհատկար աշակերտը։ Ասոր «մասնագէտները» մեծ մասը անուսումնական են, որովհետեւ լաւ պատրաստութենէ զուրկ են, ինչպէս կը գրէ «Իզվեստիա Ռուսլոյկոս» No 200 եւ 204, տարի 1932։

Հասցուած ամէն ճիւղ մէկ նպատակ ունի. — Մարքսիզմ։

Մինչ հին կրթական շէնքերը լեցուն են բազմութեամբ, մանաւանդ կուսայի մէջ, գաւառային դպրոցները գրեթէ ամայի են («Վէչէրնեայա Մոսկվա» 7 սեպտ. 1932)։ «Մոսկուայի համալսարանին մէջ, փոխան 1000 ... գիր 1100 հոգի խնդրագիր ներկայացուցած է, ու չեն ընդունուած, որովհետեւ որոշ թիւով ուսանողներ կ'ուզեն... իսկ միւս կողմէ թերթերու ամբոխ մը կը պաշարէ կուսակցական եւ կոմսոմոլեան կեդրոնները՝ խնդրելու համար որ ... թեան ժամանակամիջոցը երկարեն, որովհետեւ տկար են իրենք» («Վէչէրնեայա Մոսկվա», 5 հոկտ. 1932)։

Իսկ գաւառային բարձրագոյն վարժարաններու մէջ նախատեսուած ... փով թեկնածուներ չկան։ Այսպէս...

վարժարաններուն մէջ, ...թեկնական ...1500 անձի տեղ կայ ու միայն 116 հոգի թեկնածութիւն է դրած։ Արհեստ... թեկնածութեան հետեւողներու թիւը ...է եւ Մոսկուայի մէջ։ Իսկ ...ականական ճիւղը նախընտրող ...30 առ հարիւր համեմատութիւն ...ալ չկայ։ Պատճառը այն է, ...որ այդ հաստատութեանց ...տրական աշխատանք տանելու ...անհրաժեշտ միջոցները կը ...։ Այս տեսակէտէն շատ յատ...ական են «Սով. Սաթիրա» (Թիւ ..., 1932) հետեւեալ տողերը. — ...ւրենա — կառուցողական հաստա...թեան ուսանողները օրական 10 ...աշխատցուած են ու օգտագործ...ուած են իբրեւ հող փորողներ, ...անց ուշադրութիւն դարձնելու ...անց առողջութեան։ Ուսանողները եւս ...աշխատանքին ենթարկուած են. ...երկու անոր ուսանողները վերած...ուած իբրեւ հող փորողներ, ...Ամառնային շատ մը ուսանող ...աշխատանքը չի վարձատրուիր։ ...միայն կէս օրուան ճաշ կը տր... Բայց հագուստ չի տրամադր... Անոնց հանդէպ ցոյց տրուած ...վերաբերումը բողոքեցուցիչ է։ Նոյն ...ական վիճակագրով չեն կր...աշխատանքէ զերծ մնալ։ Անոնք ...կը փախչելէն մեկնիլ, չեն կրնար ...ամբողջ տանիլ։ Իսկ այն աշա...ները որոնք հագուստ չունենա...վ գործի չեն մտներ, կը պատ...ուին»։

...ային ուսանողութեան վիճակը ...պատկերը, կրկնենք նո...մեզ կը տրուի նոյն ինքն սովետ...ներու կողմէ։

Ն. Տ. Ն.

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Միջին Անատոլուն»

Պոլսոյ ...ենք թէ տնտեսական գոր...ծոյար Մ. Ճէլալ պէյ դէպի Միջին Անատոլու շրջագայութիւն մը ըրաւ ...մեկուկէս ամիս առաջ։ Ուրիշ...ներու կարգին, իրեն կ'ընկերանար ...երեսփոխան Համտի պէյ ...Թէրճիւմը գրած է երկար յօդուած մը ...կը խօսի «Միջին Անատոլուն ...տարապարհեստի շրջանը ընելու ...ծրագրի մասին։ Այս նպատակը կ'ու...զէ իրականացնել՝ նկատի ունենալով Առաջնագար Լոկիշէհիր Լն...կիւ — Կեսարիա — Սվազ — Սամսոն ...Էնկիւրիէն Զանղըրի եւ շին...ուած է, իսկ Զանղըրիէն Ֆիլիոս ...(Սեւ ծով) պատրաստութեան մէջ։

Անկէ զատ, կայ նաեւ Մալաթիա-...Սամսոն ...ասնայի մօտէն՝ դէպի ...ծովի փաշա-Մարաթիա Ծրագրեալ ...Մալաթիա-Տիգրանակերտ, որ իր ...զերքին վարէն պիտի միանայ ...Տարտնէր Ճարտարապետական իբ...րեւ շրջան նկատի ունին հետեւեալ ...շրջագիծը — Էնկիւրի — Զանղըրի — Սվազ — Կեսարիա (շրջանակ մը)։ Հասան պէյ, որ այս ծրագրին ...նախագծողներէն մէկն է, կը գրէ ի ...մէջի այլոց, ընելէ վերջ Ըամէթի ...փառաբանութիւնը, որ երկաթէ կամ...րջով մը չինեց այդ երկաթուղիներ...ը․ ...Կարգ մը թեթեւսոլիկներ ...կ'ըսեն թէ շոգեկառքը անցնալէն կը ...պատկանի այլ եւս. այսօր ինքնա...շարժ ու օթօպիւսը նոյն գործը ա...ւելի աժան ու արագ կ'ընեն։ Ինք...նաշարժի համար ճամբայ պէտք է, իսկ ճամբան մեծ ծախքերու կը կարօտի։ Ինքնաշարժ կամ օթօպիւս բանեցնելու համար անհրաժեշտ գիտական կարողութիւնը չունինք։ Անոնց համար մեր տուած դրամը չափազանց մեծ է։ Ես ուժգնօրէն դէմ եմ այդ միջոցներուն, քանի որ անոնց նախանիւթերը եւ վառելանիւթերը չունինք։ Նախ կը մնան մեր շոգեկառքերուն, որոնք պետութեան կը պատկանին։ Ճիշդ է որ շոգեկառքին համար եւս մեծ գումարներ կը վճարենք, բայց վառելանիւթը գոնէ մեր երկրէն է...։ Էնկիւրի — Կեսարիա երկաթուղագծին վրայ երկու նշանակելի գործեր տեսանք։ Անոնք մեր երկրին պատերազմական ուժ տալու ակեր են։ Հանրապետութեան բնական յենարանին՝ մեր բանակին նիւթական ուժերը պատրաստող այս հաստատութիւնները մեր կուրծքերը ուռեցուցին։ Կեսարիան հին ձեւով գտայ. իսկ Սրվազը չա՜տ կարօտ։ Այս երկու մեծ գիւղերուն ոչ ժողովուրդը, ոչ վարիչները, ոչ ալ քաղաքապետութիւնները պիտի քննադատեմ։ Ատիկա անարդար բան մը պիտի ըլլար, քանի որ այդ հողերը մէկին չորս կուտան անձնաշատը։ Իսկ եթէ կամակորութիւն ընեն՝ 3-4 տարի երաշտութեան մէջ կը տապկուին։ Գիւղացիք՝ անօթի մնալով կը ցրուին, տեղէ տեղ կը թափառին ու հաց ճարելու կ'աշխատին։ Իրաւունք ունի՞նք հիմնարարութիւն ակնկալել այսպիսի վայրերէ։

Մենք շոգեկառքի միջոցաւ միայն միջին Անատոլուն տեսանք ու ճանչցանք։ Եկեղ Սվազին ու անճար Կեսարիոյ, աւելի ճիշդ՝ Միջին Անատոլուին, այսինքն՝ աս երաշտ Գոնիայի նմանէն. Էսկիշէհիրէ ու...նապատէն, Էնկիւրիի անկիւնէն մինչեւ Կեսարիա, Քրշէհիր, Սըվազ տարածութեան վրայ ապրող ժողովուրդին ուզածը, խնդրածը ընել հարկ է։ Երաշտութենէն ցրուող, բերք եղած տարին ալ՝ մէկին դէմ չորսէն աւելի զարի կամ ցորեն չտուող այս շրջանին համար պետութիւնը շատ գործեր ունի ընելիք.... Բնութեան այս ժլատութեան երեսէն, Սվազի քթին տակէն հոսող Քըզըլըրմագը իսկ իր շնորհը զլացեր է.... Ճիշդ Սվազի մօտ՝ գետակ մը աղ կը թափէ անոր մէջ։

Ուրեմն, Միջին Անատօլուի համար հետեւեալ որոշումը պէտք է տալ,— Անիկա Թուրքիոյ ճարտարապետական շրջանն է։ Մեր ճարտարապետական ծրագրին մէջ այդ ձեւը ընդունուած է։

Հակառակ պարագային, թէ ժողովուրդին համբերութիւնն ու տոկունութիւնը, թէ Կեսարիոյ ուշիմութիւնը այս երաշտութեան եւ անբերրիութեան երեսէն օր մը պատմութեան էջերուն մէջ պիտի փոխադրուին. համոզուած ըլլալու համար է որ այսքան բաց եւ այսքան ուժեղ կ'ազդարարեմ։

Այս է ճշմարտութիւնը։ Տարի մը վերջ, Կեսարիոյ մէջ կէրպասեղէնի, իսկ Սվազի մէջ թերեւս զանազան կէրպասեղէնի գործարան մըն ալ բացուի։ Այս կերպով ցրուած Անատոլուն պիտի հաւաքուի, պիտի տուն – տեղ ըլլայ, կայուն պիտի ըլլայ ... Սվազի երեսփոխան Զիա պէյ ինծի ըսաւ. — «Մենք ձեզ փրկեցինք, դուք ալ մեզ փրկեցէք»։ Այս դառն ու այրող խօսքը սիրտս ծակեց։ Այս աղաղակին արձագանգը դեռ եւս ականջիս մէջ է։ Սվազի նման քաղաքի մը մէջ 90 արհարան կայ, այս ալ լաւ բան մը չէ։ Փողոցներէն աղտեղութիւն կը հոսի, ցեխէն կարելի չէ քալել, այսպիսի քաղաքի մը մէջ կեանքը ի՞նչ իմաստ կրնայ ունենալ։ Փեթականման խրճիթներուն մէջ բնակող գիւղացին կարծես քարի դարուն յատուկ կեանք մը կ'ապրի։ Պոլսոյ, Իզմիրի, Պրուսայի մէջ խանուած կենսաթոշակաւորները պէտք է տարածուին Անատոլուի գիւղերուն մէջ, եւ, իբրեւ ուսուցիչ ու առաջնորդ, հայրենիքին հանդէպ իրենց վերջին պարտականութիւնը կատարեն։ Նոյն զոհողութիւնը կը սպասենք մեր բժիշկներէն։ Թուրք մտաւորականութիւնը պէտք է յոյժ կարեկցութեամբ եւ հոգածութեամբ կարօտ Անատոլուի այս աղաղակը։

Արտածում եւ վիճակագրութիւն

Թուրքիոյ առեւտրական հաւասարակշռութիւնը կրկին խախտած է։ Գետական շրջանակները մտահոգ են։ Մ. Նէջմի պէյ, Տրէզոռնէն կը գրէ «Ճումհուրիէթ»ի — Մեր արտաքին առեւտուրը իմանալու համար, պէտք ունինք վիճակագրութեանց։ Եւ սակայն, Թուրքիոյ պէյի ըսածին պէս, մեր պետական վիճակագրութիւնները իրականութիւնը ցոյց չեն տար։ Վիճակագրութենէ հասկնալը շատ կարեւոր գործ է։ Մեր երկրին մէջ լոյս տեսնող անտեսական երկերու մէջ թիւերէ խօսիլը նորոյթ մը դարձած է։ Մինչդեռ ծանօթ չենք այդ գործին։ Օրինակ մը տամ. — 1929-ին եւ 1930-ին Գերմանիա արտածած ենք Ա. Բ. Գ. Դ. Ե. Զ. ապրանքի ծխախոտներ. Ասոնց տեսակի գիները. — 4, 3,50, 2,50 հոլանտական ֆիորին են։ Բայց, այս ծխախոտները մինչեւ այսօր կը մնան մթերանոցներուն մէջ. իսկ այսօր անոնց գինն է, հակառակ բազմաթիւ ծախքերու, 0.60 ֆիորին։ Ըսեմ նաեւ որ ֆիրմա մը 1.500.000ի արժէքով ապրանք բերած է ու գնող չկայ տարիներէ ի վեր...։ Եւ սակայն, այս բոլոր ապրանքները մեր արտածումի վիճակագրութիւններուն մէջ իրենց բարձրագոյն գինովը նշանակուած են։ Անցեալ տարի, երբ վճարումի հաւասարակշռութեան մասին մեր թերթերուն մէջ վէճ կար, գրեր էի թէ տուրքի պատճառաւ արտածելի ապրանքները սուրագնահատուած կ'արձանագրուին։ Ասիկա վնասակար կողմեր ունի։ Իսկ կարգ մը գործերու մէջ, օրինակ՝ Լոմպարտոյի, առաւ ճիշդ հակառակն է։ Փորձին համաձայն՝ արտածողը գին կը յայտնէ։ Եթէ քննենք, պիտի տեսնենք որ 30 դրուշնոց ապրանք մը երբեմն 200 դրուշ ցոյց կը տրուի։ Երբ աչքէ անցնենք մեր արտածման վիճակագրութիւնները, նախ այս բանը մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ։ Վիճակագրութիւնը հետաքրքրական մըն է. բայց աստղաբաշխութենէ չհասկցողի մը համար հետաքրքրականը ինչ որ է, վիճակագրութենէ չհասկցողի մը համար այդ ցանկերն ալ նոյնն են։ Դժբախտութիւնը հոն է որ մեր արտաքին առեւտուրը կը հաշուենք այդ սխալ թիւերուն վրայ եւ ըստ այժմ առեւտրական զալինքներ կը կնքենք։

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Բաբելոն

ՏԷՍԻՆ, 16 մարտ.— Կատարեալ քաոս է մեր գաղութին կեանքը։ Գաւառներու, գիւղերու, քաղաքներու կամ աւաններու հայութեան խառնուրդ մըն է որ կը կազմէ հոս, Ռոնի այս գեղեցիկ ափին վրայ։ Տեսակ-տեսակ բարբառներ, իրարու բոլորովին ներհակ գաղափարներ, զգացումներ ու համոզումներ խառնուած են իրար, կը ջլատեն մէկզմէկ ու սրարշաւ կը փախչին, կը հեռանան իսկական նպատակէն՝ ինչ որ մենք «Միութեան գիծ» կ'անուանենք։

Աշխարհին միօրինակ մտածում ու գործելակերպ չկայ, իրարու հանդէպ ներողամտութիւն ու լրջութիւն՝ չկայ։ Ամէն մէկ կազմակերպութիւն իր ուզած ձեւով կը շարժի ու կը գործէ եւ ուզած վայրկեանին՝ ինքզինք կը հռչակէ «ազգ»։ Բաբելոն։ Ահա քանի մը նմոյշներ — «Մայր» Տիկնանց, Համարակ Տիկնանց, «Պետական» Տիկնանց, Հայ Կարմիր Խաչ, եւայլն։

Այս բաժանումը կիներու աշխարհին մէջ է որ կը տեսնենք, իսկ անդին, այրերէ կազմուած միութիւններն ու քաղաքական հոսանքները օրէ օր կ'աւելնան, կը բռնեն հրապարակը, անշուշտ օր մըն ալ անփառունակ նահանջի ճամբան բռնելու համար։ Կեդրոնաձիգ ոչ մէկ ուժ, ոչ մէկ աշխատանք։ Ընդհակառակն, կան անհատներ, որ դեռ եղածը քիչ համարելով՝ կ'ուզեն նոր ճեղքեր բանալ։

Ու ճիշդ այս անջատ – անջատ գործելու ախտին հետեւանքով է որ, երեք հազար համրանք ունեցող մեր գաղութը չկրցաւ նոյնիսկ 1000 ֆրանք հաւաքել ի նպաստ Պէյրութի հրկիզեալ հայ բեկորներուն։ Եւ այս՝ ոչ թէ անհատական միջոցներով, այլ քանի մը հայրենակցական միութեանց միացեալ ճակատովն իսկ։ Ի՞նչ է պատճառը այս նահանջին։

Արդեօ՞ք ժողովուրդը աղքատ էր, դրա՞մ չկար թէ գործող անձեր։ Ոչ մէկը, եւ ոչ ալ միւսը։ Կայ ամէնէն պախարակելին,— անտարբերութիւն։ Թող թոյլ տայ «Յառաջ»ի խմբագիրը, որ դառնութեամբ ըսենք թէ զոհուեցան մարդիկ՝ որ միայն երկու ֆրանք տուին ի նպաստ Պէյրութի հրկիզեալներուն։ Մինչդեռ, այդ նոյն մարդիկը, ուրիշ տեղեր յիսուն եւ հարիւր կը ծախսեն խրախճանքի համար...

Ու այս բոլորին գլխուց, ահա հայ երիտասարդներու խումբեր, ուրախ ու երջանիկ կ'երթան «տանսի», տեղացի աղջիկներուն հետ պար կը դառնան ու գինով անոնց արուեստական ժպիտներէն՝ կը մոռնան ամէն բան, նոյնիսկ իրենց ծագումն ու անհատոր անցեալը, լուսաշող արահիներու մէջ ու օտար երգերու աղմուկին տակ։ Կորսուած են այս տղաքը, իրենց սեւ աչքերով ու հայ անունով...

Փողոցներուն մէջ կամ գետափի կանանչներուն վրայ հայ աղջիկներն իսկ սկսած են իրարու հետ Ֆրանսերէն խօսիլ, ապրիլ ու նմանիլ «անոնց» պէս։ Հապա երախանե՞րը, օ՜, անոնք արդէն անգիտակ իրենց կոչումին, կը հեռանան հայութենէն ու իրենց մատղաշ հոգիները կը թրծուին նոր քուրայի մը մէջ, աւելի թեթեւ, երջանիկ ու գիւրազգած։ Այսպէս է կեանքը անոնց՝ այս պղտոտներուն վրայ։

* Հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին, հոս, Տէսինի մէջ՝ հայ անգործներու թիւը խիստ անշան է, ...հաստատութիւններու (...ական) գործարանը մարդ չարձակեր։

Դժբախտութիւնը հոն է որ անգործ Հայուն ու Թուրքին նպաստ չեն տար, չենք գիտեր ինչ ինչ պատճառներով․․ Կայ սակայն ուրիշ պարագայ մը, որ մխիթարական է — գործազուրկ այր մարդուն փոխարէն իր կինը, քոյրը կամ աղջիկը կ'աշխատին։ Այս կերպով ընտանիքներ կան որ բոլորովին զերծ կը մնան անօթութեան մղձաւանջէն։ Հայերը հոս խառնելով իրարու մօտ, ունին ինքնապաշտպանման բոլոր միջոցները, բայց... հոս Տէսին է եւ կը ...մարդ... «Ճէմիէթ»ը, ինչպէս կ'ըսեն սրամիտները։

* Եթէ կայ միութիւն մը, որ արժանի է գովասանքի ու քաջալերութեան, այդ ալ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնն է։

Մրցումի պէս աշխատելով, բերեւ շրջեն գլուխ հանեցին Դրադարան մը, 350 կտոր գիրքերով։ Աղջային սէր կայ անոնց սրտերուն մէջ ու երիտասարդութեան խանդ, իրենց երակներէն ներս։

Ցառաջիկայ Ապրիլ 9ին, պիտի ներկայացնեն «Վարդանանց»ը, Հ. Յ. Դ. Տան թատերասրահը։ Իսկ նոյն օրը, նոյն ժամուն, Տէսինի «Մայր» Տիկնանցն ալ կուտայ ուրիշ ներկայացում մը, Ֆրանսական սրահի մը մէջ։ Այսպէս են Դաշնակցութեան հակառակորդները — (աննշան հակառակորդներ), կարծես ծնած են լոկ հակադաշնակցական ըլլալու համար։ Այնքան տգայամիտ բաներ կ'ընեն, որ յաճախ մեր ծիծաղը կը շարժի։ Այսպէս, Տէսինի Դաշնակցութեան հակառակորդ խմբակները չեն ուզեր որ արեւէ հանդէս կամ ներկայացում տեղի ունենայ Հ. Յ. Դ. Տան սրահը։ Եւ մենք բնաւ չենք զարմանար ասո՛ր այս ընթացքին համար, որովհետեւ ինչպէս Մաքսիմ Կորքին կ'ըսէ, — «Ան որ սողալու վարժուած է, չի կրնար թռչիլ»։

Թ. Հ.

ՄԱՄՈՒԼ

Ինչպէս առնել տեղ

«Հայրենիք» ցաւով կը մատնանշէ երեւոյթ մը որ յատուկ է մեր բոլոր գաղութներուն,— անտարբերութիւն՝ շրջապատին հանդէպ եւ կղզիացում (12 մարտ)։

—«Մեր երիտասարդներուն հարիւրին մէկն իսկ չէ հետաքրքրուած հելլենական շրջապատով եւ չէ ուզած օգտուիլ անկէ։ Գոհացած ենք այն քիչով — կամ ոչինչով — որ, հայկական չափէն աւելի սահմանափակ միջավայրը տուած է մեզի եւ աչք չենք նետած անկէ դուրս։ Եթէ այս անտարբերութիւնը կարելի կ'ըլլար արդարացնել առաջին տարիներու մեր անորոշ վիճակով, ատիկա արդարացում չունի բնաւ վերջին տարիներու համար, երբ, գրեթէ մնայուն տեղացի դարձած է յունահայ գաղութին ստուարագոյն մէկ մասը։ Մեր այս տեղացիի հանգամանքն իսկ անհրաժեշտ պիտի դարձնէր, որ մենք աւելի հետաքրքիր աչքերով նայէինք հելլենական շրջապատին վրայ եւ ուզէինք առաւելագոյն օգուտը քաղել անկէ։ Այդ անտարբերութիւնը պատ մը բարձրացուցած է մեր եւ հելլենական կեանքին միջեւ, կծկելով մեզ մեր պատեանին մէջ։ Անհաղորդ մնացած ենք յոյն մտաւորական կեանքի ալիքներուն։ Շփում չենք հաստատած այդ կեանքին հետ եւ մենք զմեզ կղզիացուցած ենք։ Ցաւ է ըսել նոյն իսկ, որ այսօր, երեսուն հազար չունչ համրող յունահայ գաղութին մէջ, չէ՛նք — ընթերցող երեւոյթ գտնող երեսուն հոգի գտնել կարելի է համրել։ Ոմանք, ինքնաշխատութեամբ, կամ ազգային ու օտար (ոչ – յունական) վարժարաններու մէջ սորված են կիսկատար յունարէն մը։ Բայց մինչեւ այսօր չենք ունեցած բառին լայն առումով յունագէտ մը. Մինչդեռ, տասը տարին բաւական լայն ժամանակամիջոց մըն էր, որպէս զի, գոնէ լեզուներ սորվելու ընդունակութիւն ունեցող մեր երիտասարդները, սորված ըլլային յունարէնը պէտք եղածին պէս։

Այս թերութեան պատճառներէն մէկն ալ այն է, որ մենք, մեզ շրջապատող միջավայրին յարմարելու ձեւը չենք գիտեր, կամ աւելի ճիշդը՝ պահանջը չենք զգար։ Ճիշդ է, որ ուսանող սերունդը, ...կը բաւա... բարբառի վարժարաններու մէջ ստացած հելլենական դաստիարակութեամբ կը սորվի յունարէնը, յունական պատմութիւնն ու հայրենասիրութիւնը։ Բայց հոս ալ, արդիւնքը պէտք եղածին չափ գոհացուցիչ չըլլար, որովհետեւ մէկ կողմէն, մեր ուսանողները, հելլենական դաստիարակութիւնը կը ստանան ոչ – յունական վարժարաններու մէջ, իսկ միւս կողմէն, յաճախ այդ զարգացումը կը մնայ կիսկատար, նախակրթարաններու կամ հաստատակ պարագաներու մէջ՝ օտար (ոչ – յունական) երկրորդական վարժարաններու սեմին վրայ։

Զե՞նք տեսներ մեր քաղաքակից Հրեաներն ու անոնց որդեգրած ուղղութիւնը։ Բառին լայն իմաստով յունասէր անհամար Հրեաներ կան ամէն տեղ, այս երկրին մէջ։ Անոնք սերտ կապ կը պահեն Հելլէն կեանքին հետ ...ական ...ութիւն ... բարձրագոյն ...ականներ ունին նոյն իսկ հոս Սելանիկի մէջ։ Այսպէս չարժելով հանդերձ սակայն, Հրեաները պահած են ամբողջութեամբ իրենց ցեղային դիմագիծը, բարքերը, մշակոյթը, կրօնը, եւն.։ Մեր եւ անոնց տարբերութիւնը այն է, որ Հրեաները, մեզմէ աւելի ընդունակ են յարմարելու իրենց միջավայրին, ...օգուտները քաղելու համար անկէ։

Նման ընթացք մը պէտք է որդեգրենք եւ մենք, մանաւանդ մեր երիտասարդները։ Պէտք է օգտուիլ գիտնանք մեր շրջապատէն, որ այնքան շատ առաւելութիւններ կ'ընծայէ մեզի։ Պէտք է օգտուինք յունական վարժարաններէն եւ հելլենական մշակոյթէն։ Ուժեր պէտք է ունենանք մեր տրամադրութեան տակ՝ հելլենական կեանքին հետ սերտ շփում հաստատելու եւ փոխադարձաբար, մեր արժէքները, յոյն ժողովուրդին լաւագոյնս ծանօթացնելու համար»։

ԾԻԾԱՂ

Տիկին մը՝ ողորմութիւն տուած մուրացիկին.

— Խեղճ ծերունի, միշտ այդպէս կո՞յր եղած ես։

— Միշտ այդպէս, բացի կիրակի եւ տօն օրերէն։

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (17)

ՁԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բազմաւմեան մահուան թափօրը

Ձիւնասպիտակ կայսրը մանկութեան չարտոնեց մը ունէր այդ կերպ ընդունելութեան ընելու. պետութեան ...մանկիրէն դուրս ապրող մանկական ...վերջին ցեղերն էին անոնք։ Եւ ահա Քաղաքական ...ութիւնը իր իշխանութեան բոլոր մանկական ...ներուն վրայ անխտիր։

Ինչպէս ոչնչացուցին Հնդ երկրին բնակիչները

ԱՍԻԿԻ ԱՆԻՇԵԱԼ ՔԱՂՑԸ։ — ՀՆԴԻԿՆԵՐԸ ՎԱՅՐԻ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐ ԵՆ։ — ...ՈՒՆԱԽՈՐՈՒԱԾ ԽԱՅԾԵՐՈՎ ԲՆԱՋՆՋՈՒՄԸ։ — ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԿԸ ՎԱՐԱԿԵՆ ՀՆԴԻԿ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ — ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԵՐԿՈՒ ԱՆՁԻ ՀԱՄԱՐ ՄԷԿ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՍՏԵՐԼԻՆ։ — ԿԻՆԵՐՆ ՈՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԱՃՈՒՐԴԻ ԿԸ ԴՐՈՒԻՆ։ — ԲԸՆԻԿՆԵՐՈՒՆ ՄԻԱԿ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ։ — ԽԱՂԱՂ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ Կ'ԱՆՀԵՏԱՆԱՅ

Կղզիներու եւ Նեղուցներու խառնակոյտի մը մէջ, Հարաւային Ամերիկայի ամենավերջին ծայրը, հազար տարիէ ի վեր կ'ապրէր պարզ ժողովուրդ մը, իր բարքերուն եւ աւանդութիւններուն համաձայն, իբր նախահայրերուն ձեւովը, կ'ապրէր վայրի եւ անհոգ, մնացած բնութեան հետ ներդաշնակօրէն։ Հրոյ երկրացիներ անուանը տուած էին անոնց, որովհետեւ փորթուկալցի աշխարհահանորդ Մակելլան այդպէս մկրտած էր այդ երկիրը։ Այդ սահմանումը այդպէս ալ մնաց մինչեւ նախորդ դարուն կէսը, երբ քարոզիչներ գացին այդ երկիրը եւ ուսումնասիրեցին բնիկներուն բարքերն ու լեզուն։

Արքիպեղագոսի վայրի հակասութեան մէջ, անոնք գտան նաեւ բնակիչներու հակասական պատկեր մը, իրարմէ բոլորովին տարբեր երեք ցեղերու, — Օնաները, Եահգանները եւ Ալաքալուֆները։ Այս քարոզիչները կրցան ջնջել այն սխալ գաղափարը զոր աշխարհի մնացեալ մասը մինչեւ այն ատեն կազմած էր՝ Հարաւային Ամերիկայի ամենայետին ծայրը գտնուող բնակիչներուն մասին։ Տարուէնը դեռ մարդակերներու տեղ դրած էր զանոնք։ Ասոնք մարդակերներ չէին, ինչպէս որ գոյութիւն չունէին այն հսկաները որոնց մասին առասպելական պատմութիւններ պատմուած են 16րդ դարուն, Ամերիկան գտնողներուն կողմէ, (երբ թէ Տիտաններ էին եւ կրնային հսկայ ծառերը արմատէն խլել հանել)։ Բայց եւ այնպէս, «աշխարհի ամենաթշուառ եւ ամէնէն արգահատելի մարդիկն» ալ չէին, այլ համեստ սովորութիւններով եւ բարձր իմացականութեան տէր Հնդիկներ, ինչպէս բոլոր իրենց ցեղակիցները, որոնք անտարակոյս առանց գերագնահատումի՝ 35 միլիոն կը հասնէին Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկայի մէջ, երբ սպիտակ մարդը իր ոտքը դրաւ Նոր աշխարհի հողին վրայ եւ սկսաւ եւրոպական քաղաքակրթութեան կործանարար գործը։

1886ին արժանթինեան արշաւախումբ մը, Ռամոն Լիսթայի գլխաւորութեամբ՝ գնաց այդ երկիրը, հետազօտական որոշ գործեր կատարելու համար։ Եւ երբ արդիւնք՝ աչքառու միայն ծնունդ առին որ եւ է բանէ կասկած չունեցող այդ մարդոց համար։ Արշաւախումբին ղեկավարը ծովախորշի մը մէջ որսի ելաւ. քանի մը բնիկներու վրայ, որպէս զի կարենայ զանոնք ողջ բռնել, իր հայրենիքը տանիլ եւ երբ հետաքրքրութեան արժանի նորութիւն մը ցուցադրել։ Հնդիկները բնականաբար պաշտպանեցին իրենց գիրենք եւ արձակեցին իրենց նետերը։ Բայց Լիսթան իսկոյն կրակ բանալ տուաւ անոնց վրայ եւ քանի մը երկոտասնեակ Հնդիկներ ինկան մեռած եւ կամ վիրաւորուած։

Հրոյ երկրացիներուն համար այս առաջին ճակատագրական հանդիպումն էր իրենց մահացու թշնամիին հետ։

Լիսթայի արշաւախումբը ճակատագրական հետեւանք մը ունեցաւ. իրեն ընկերացողները երբ տուն վերադարձան, զարմանահրաշ բաներ պատմեցին Հրոյ երկրին մասին։ Այդ ժամանակ մինչեւ այն ատեն բոլորովին անբերրի նկատուած էր, բայց բախտախնդիրներուն համար յանկարծ Աւետեաց Երկիր մը դարձած էր։ Ինչպէս որ ժամանակին դէպ ի Քալիֆորնիա կը խուժէին, հիմա ալ ոսկեխոյզներ, ձախողած մարդիկ եւ ամէն բանի կազմ ու պատրաստ արկածախնդիրներ՝ խուժեցին Հրոյ երկիրը, որ ի մեծ դժբախտութիւն իրեն՝ քաղաքակրթութեան համար գտնուած էր։

Եւ հին տրամն էր որ կը կրկնուէր։ Մարդկութեան մրուրն էր որ կը յարձակէր խաղաղ երկրի մը վրայ։ Դրդապատճառը ընչաքաղցութիւնն էր, իսկ ամէն միջոց արդարանալի. Հնդիկները քայլ առ քայլ հետ մղուեցան անլուր վայրագութիւններով։ Բնիկները վայրի գազաններու տեղ դրուած էին։ Կը զարնէին զանոնք, հրացանով կը մեռցնէին, գետին կը տապալէին եւ նենգամտօրէն կը թունաւորէին։ Գիտնալով որ Հնդիկները վարժուած էին, առանց նախանձ զգալու՝ սառած կենդանիներն ուտելու, — Սպիտակամորթները թնամոքմ (strychnine) խառնած մսի կտորներ կը դնէին իբր խայծ, եւ այսպէսով զանոնք վառօդը խնայած կ'ըլլային։

Դեռ ուրիշ ճիւաղային միջոցներ եւս կային, որոնք կը գործադրուէին այս «խաղաղ թափանցումով»։ Կը բռնէին Հնդիկներու փոքր զաւակները եւ վարակիչ հիւանդութիւններ պարունակող պատուաստներ ընելով անոնց՝ կը վերադարձնէին իրենց ծնողքին։ Այս կերպով ամբողջ ընտանիքներ արագօրէն բնաջինջ եղան։

Հնդիկներուն մահուան բարբար թշնամի էին խաշնարածները, մեծ նախիրներու սեփականատէրները՝ որովհետեւ իրենց համար խոչընդոտ մըն էին բնիկները։ Ամէնէն աւելի անոնք հետաքրքիր էին երկրին, նախնական տէրերը ոչնչացնելու գործին մէջ. Իրենց անհամբեր Հնդիկներէն կարելի եղածին չափ շուտ ազատելու համար՝ մարդասպանութիւնը կազմակերպեցին։ Իրենց յանձնուած ամէն մի զոյգ մարդկային ականջի համար՝ մէկ բատերլինի նուէր մը որոշեցին։ Ուրիշներ ալ կը սպաննէին Հնդիկները, գլուխները կը կտրէին եւ յարդարուած գանկերը իբր հետաքրքրութեան առարկայ՝ Լոնտոն կը ղրկէին։

(Շար.)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

ԻՐ ՄԵՂՔԸ ՔԱՒԵՑ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԱԹՈՌԻՆ ՎՐԱՅ

Երկուշաբթի առտու, Ֆլորիտայի մէկ բանտին մէջ ելեկտրականութեամբ մահացաւ իտալացի ճիուզեփփէ Ծանկարա, որ փորձած էր սպաննել նախագահ Րուզվէլթը, եւ վիրաւորած՝ հինգ հոգի որոնց մէկը մեռաւ։ Ժամը 9ին Ծանկարա առաջնորդուեցաւ մահապարտի սենեակը, ուր կը գտնուէին երեսուն վկաներ։ Մարդասպանը ակնարկ մը նետելով շուրջը, ըսաւ.

— Մի՛ ըսէք Թէ, ես չեմ վախնար ելեկտրական աթոռէն։

Յետոյ, խօսքն ուղղելով բանտի տնօրէնին, դէպ մը ձեռագիր յանձնեց եւ ըսաւ.— Ահա գրած գիրքս։ Անմիջապէս կաշկանդուեցաւ եւ զրուեցաւ ելեկտրական աթոռին վրայ։ Երբ հոսանքը կը կապէին, Ծանկարա ըսաւ.

— Ի՞նչ է այս, լուսանկարիչ մը չկա՞յ, չկա՞յ մէկը որ պատկերս հանէ։

Վերջապէս, ճիշդ այն պահուն որ կոճակը պիտի սեղմուէր, արձակելով 2300 վոլթի հոսանքը, աղաղակեց.

— Ադիոս գրամատէրներ։ Բոլոր գրամատէրները անբարգործներու գործելի աւազակախումբ մըն են։ Մնաք բարով։

Երեք պաշտօնական բժիշկները հաստատեցին մահը եւ անմիջապէս դիազննութիւն կատարելով, տեղեկագիր մը կազմեցին։

Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր։ Բազմաթիւ ջոկատներ տեղաւորուած էին, բանտին տանիքներուն վրայ, գնդացիրներով։

ԱՆԳԼԻՈՒՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԽԶՈՒԱԾ

Վեց անգլիացի ճարտարագէտներու ձերբակալութիւնը կը շարունակէ յուզել Անգլիոյ հանրային կարծիքը։

Երկուշաբթի օր բազմաթիւ հարցապնդումներ եղան Երեսփ. Ժողովին մէջ Արտաքին նախարարութեան խորհրդականը պատասխանելով, հաստատեց Թէ խզուած են անգլեւռուս առեւտրական բանակցութիւնները։ Այս առթիւ պատմելով ճարտարագէտներուն ձերբակալման պարագաները, խոստովանեցաւ Թէ Մոսկուայի անգլ. դեսպանը տակաւին չէ կրցած տեսնուիլ բանտարկեալներուն հետ։ (Միայն հիւպատոսը կրցած է տեսնուիլ)։ Դեսպանը նոր հրահանգներ ստացած է, որպէսզի պնդէ եւ արտօնութիւն ստանայ որ բանտարկեալները ամէն ազատութիւն վայելեն իրենք զիրենք պաշտպանելու։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆՆ ԱԼ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Եուկոսլաւիայէն յետոյ, Յունաստանն ալ Սոֆիայի դեսպանին միջոցաւ բողոքեց մակեդոնական կազմակերպութեան համագումարին դէմ, որուն մասնակցած են Կորնա Ճումայի քաղաքային, զինուորական եւ կրօնական իշխանութեանց ներկայացուցիչները։ Վարչապետին փոխանորդը պատասխանեց Թէ այդ ներկայացուցիչները յանկարծակիի եկած էին, Մակեդոնական Կազմակերպութեան յայտարարութեան առջեւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Ս. Յարութիւնեանի իր եղբօրորդւոյն դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Պոլսոյ կեդրոնական վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան կողմէ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ֆլորիա Ճաշարանին վերնայարկը, 61, Mr. le Prince: կը խօսի՝ Տիրան Խոկիկեան, երկրորդ եւ վերջին մասը իր դասախօսութեան՝ «Պատասխանատուութեան գաղափարը արդի ընկերաբանութեան մէջ» եւ Գ. Դր. Դոնչէֆիւլեան նիւթ ունենալով՝ «Կրկնութիւնը եւ անոր դերը»։

ԵԼՈՅԹՆԵՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիա Ճաշարանին նոր վարչութեան։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Sociétés Savantesի մեծ սրահին մէջ, 8 rue Danton (Մէթրօ՝ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ)։ Կը խօսի՝ Գ. Արշակ Չօպանեան, նիւթ ունենալով ... գաղութահայութեան եւ ... շարժումը ... Հայ ...

Բանախօսութեան ընթացքին լուսարձակով ցոյց պիտի տրուին բազմաթիւ խիստ շահեկան եւ ցարդ անտիպ պատկերներ Հայաստանի գեղարուեստներուն շուրջ։

ՓՈՐԹ տ'ԻԹԱԼԻԻ եւ շրջանի Մանկավարժական Վարչութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցին շէնքին մէջ, 19, rue de Paris, Gentilly: Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱԼՆՈՅ-ՁՈՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվար Օտտօ, ազգային հաւաքատեղին։ Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Սալնոյ Ձորի անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Խիստ կարեւոր օրակարգ. Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւայլն։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Dameame :-: PARIS (13e)

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (2)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

Չափազանց պզտիկ է ան, քանի մը հարիւր միլիոն մանրէ պէտք է գնդասեղի մը գլուխին մեծութիւնը ստանալու համար։ Այսօր շատ լաւ կը ճանչնանք այս մանրէն, գիւրին է զայն մշակել մասնաւոր աշխատանոցներու մէջ։ Մշակելու այդ պայմաններէն դուրս, Քոխի մանրէն կ'ապրի ու կը բազմանայ միայն մարդոց կամ կարգ մը կենդանիներու ողջ մարմինին մէջ։ Նոյնպէս կրնայ դիմանալ, միայն քանի մը շաբաթ, մութ անկիւն մը դրուած Թուքի մէջ։ Լոյսը, մասնաւորաբար արեւը, զայն կը սպաննեն քանի մը ժամէն։

Ուրիշն շնորհիւ Վիլմէնի, Քոխի եւ իրենց հետեւորդներուն, այսօր կրնանք յայտարարել բացարձակ.— Առանց Քոխի մանրէին, թոքախտաւոր չըլլար մարդ, ճիշդ ինչպէս՝ առանց հունտի տունկ չի բուսնիր։

3— ԹՈՔԱԽՏԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՓՈԽԱՆՑՈՒԻ (ՍԵՐՄՆԱՑԱՆԸ)

Թոքախտին սերմնացանը գրեթէ միշտ այն չափահաս մարդն է, որ վարակուած է թոքախտով։ Կը հասնի ժամանակ մը, երբ անոր Թոքերուն վէրքերը կը բացուին խուչափողին ցնցուղին մէջ. եւ հիւանդը կը հազայ եւ այլ եւս կրնայ Թքնել դուրս։ Իր Թուքը, լորձունքին կաթիլները, որոնք դուրս կը ցատկեն ու կը ճամբորդեն ամէն անգամ որ հիւանդը խօսի, խնդայ կամ հազայ, մանրէ կը պարունակեն։ Եթէ այդ Թուքը չհաւաքուի մասնաւոր ամանի մը մէջ եւ չփճացուի այնտեղ, կրնայ ուրիշ մէկն ալ վարակել։ Օրինակի համար, Թուքը, որ կ'իյնայ տախտակամածին վրայ, կամաց կամաց կը չորնայ եւ կը խառնուի փոշիին, օդին։ Եւ անոնք, որ կը բնակին այդտեղ, կը շնչեն զայն, մանաւանդ մանուկները, որոնք մօտ կը գտնուին գետնին, ինչպէս երախաները, որոնք ամէն բանի ձեռք կ'երկնցնեն ու կը վարակեն մատները, եղունգները, արդէն միշտ աղտոտ, եւ յետոյ բերաննին ու քիթին մէջ կը խօթեն զանոնք։ Հիւանդ մը, որ հազայ եւ Թքնել յետոյ գետ շրթներուն վրայ մանրէներ ունի, կը համբուրէ իր զաւակները. կամ իր անկողինին մէջ կը քնացնէ, իր Թաշկինակով կը սրբէ անոնց քիթը, իր գդալով կերակուր կուտայ անոնց, իր գաւաթով ջուր կը խմցնէ անոնց։ Եւ որքան գուրգուրանք ցոյց կուտայ իր զաւակներուն, այնքան շատ կը վարակէ զանոնք

Այսպէս է, որ կը փոխանցուի թոքախտը, այսինքն այն սերմերով, զորս չափահաս Թոքախտաւոր մը կը սփռէ իր չորս կողմը, կամ շփման մէջ գտնուելով անոնց հետ, որոնք միասին կը բնակին։ Վարակելու համար, կը բաւէ որ նախ թոքերուն վէրքերը բացուած ըլլան, այսինքն հաղորդակցութեան մէջ արտաքին աշխարհին հետ, եւ յետոյ անհրաժեշտ նախազգուշութիւնը չկատարուի։ Այնքան ատեն որ հիւանդին վէրքը բացուած չէ (ինչպէս կը պատահի զանազան գեղձերու, ծունկի կամ ողնողային Թաղանթի հիւծախտին ընթացքին), հիւանդութիւնը չի փոխանցուիր։ Նոյն իսկ բաց վէրքերով Թոքախտն ալ չի փոխանցուիր, եթէ նախազգուշութեան միջոցներ ձեռք առնուած են։ Ահա Թէ ինչու բժիշկին առաջին պարտականութիւնն է հիւանդին հասկցնել այս բաները, որպէս զի հիւանդը ոչ միայն խնամք տանի ինքզինքին, այլ նաեւ չտարածէ իր դժբախտութիւնը ուրիշներուն վրայ։

Թոքախտաւոր կովերուն կաթն ալ, չեփուած պարագային (ինչպէս կարագը), կրնայ մանուկներուն փոխանցել հիւանդութիւնը։ Այս պարագան քիչ կը պատահի բարեբախտաբար։ Եւ սակայն պէտք է պայքարիլ նաեւ կովերու Թոքախտին դէմ, ոչ նուազ այն հազուադէպ վարակումին պատճառաւ, որուն կ'ենթարկուին մարդիկ, այլ առաւել այն հսկայ կորուստներուն համար, որոնց կը դատապարտուին անասնապահները։ Այդ մասին այսքան։ Ընտանիքները, միւս կողմէ, կրնան մաքուր եւ առողջ կաթ մատակարարել, այծապահութեամբ, որովհետեւ այծերը երբեք Թոքախտաւոր չեն դառնար։

4— ԹՈՔԱԽՏԻՆ ՀՈՂԸ — ՎԱՐԱԿՈՒԱԾԸ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴԸ

Սովորաբար Թոքախտը չի փոխանցուիր վայրկենապէս, ինչպէս կը պատահի ուրիշ տարափոխիկ հիւանդութիւններու ընթացքին (կարմրուկ, կարմիր հազ, ժանտատենդ, եւայլն), այլ երկար ժամանակ շփման մէջ գտնուելով։ Պատանիները, մասնաւորաբար փոքրերը, աւելի ընդունակ են վարակուելու, քան չափահասները։ Ուրեմն, որքան պզտիկ ըլլան, այնքան շուտ կը վարակուին։ Այնպէս որ, կարելի է ըսել.— Եթէ թոքախտին սերմնացանն է չափահասը, հողն ալ (սրտը) երախան է։

Ծնողքներուն կամ ժողովուրդին համար, կարելի չէ, պարզ դիտելով, հասկնալ Թէ մանուկ մը վարակուա՞ծ է Թէ ոչ։ Ասիկա հասկնալու համար, պէտք է դիմել բժիշկին, որ գիտէ անվնաս եւ պարզ միջոց մը այս տարածաչուռը կատարելու։

Բժիշկը կաթիլ մը թիւպէրքիւլին (*) կը դնէ մանուկին մորթին վրայ, Թեթեւ մը ակրթելէ յետոյ։ Մորթի հակազդեցութեան նշանակը ցոյց կուտայ Թէ ենթական Թոքախտաւո՞ր է Թէ ոչ, քննութեան մեթոտ մը, որ ցոյց կուտայ հիւանդութիւնը ողջերուն վրայ, ինչպէս դիազննութիւնը՝ մեռելներուն վրայ։

Ի ծնէ ոչ ոք թոքախտաւոր է։ Բոլոր նորածինները զերծ են Թոքախտէ։ Ծնունդէն յետոյ, առողջներուն թիւը կը նուազի, իսկ վարակուածներուն Թիւը կ'աւելնայ։ Երբ երախաները 12—15 տարեկան կ'ըլլան, վարակուածներուն համեմատութիւնը կէս առ կէս է։ 25 տարեկանէն սկսեալ, գրեթէ ամէն մարդ վարակուած է։

Այսուհետ, պէտք է գիտնալ, որ վարակուածը եւ հիւանդը տարբեր պարագաներ են։ Սովորական պարագաներու մէջ, վարակուած ըսելով կը հասկնանք այն թոքախտաւորը, որուն մարմինին մէջ գոյութիւն ունին Քոխի մանրէներ։ Այդ մանրէները անվնաս կը մնան մինչեւ ենթակային կեանքին վերջը։

(Շարունակելի)

(*) Թիւպէրքիւլին կը կոչուի այն ափշէթ կամ շիճուկը, զոր մանրէաբանները կը պատրաստեն նախ աճեցնելով Քոխի մանրէները եւ յետոյ մզելով աճցնելով.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.186

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԲՈՐ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՐՏ 1933
23 Mars 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	[illegible]	130	-
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԺԳ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2144

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆ

Նոր ախտանշան մը՝ Եւրոպայի սրտին վրայ։ Անարիւն, բայց հզօր եւ յարաճուն տենչ մը՝ վերահաստատելու հին փառքերը, բազմապատկելու ազգային՝ սրբազան նասխրութիւնը։

Կարմիր յեղափոխութենէն ծնաւ Ֆաշիզմը, որ իր կարգին ծնունդ տուաւ հիթլէրականութեան։

Եւ ահաւասիկ Ֆրանսան ալ, մինչ մտահոգ՝ վազուան համար, կը տրտնջայ խորհրդարանական բարքերուն դէմ, պահանջելով աւելի հեղինակաւոր, միաձոյլ եւ անկաշկանդ իշխանապետութիւն։

Նոր չէ այս մարմաջը, բայց այս միջոցին կ'արծարծուի նորագոյն մեթոտներով եւ բացառիկ ուժգնութեամբ։

Քանի մը տարի առաջ, խումբ մը մասուորականներ ձեռնարկեցին ֆաշական կազմակերպութիւն ստեղծելու Ֆրանսայի մէջ։ Բջիջներ կազմեցին, խոշոր թերթ մըն ալ հրատարակեցին, յետոյ կէս ճամբան մնալու համար։

Բայց, վարակումը սկսած էր։ Հետքեր, ճեղքեր բացուեցան, եւ ուրիշներ ալ արթնցան ոչ թէ անպատճառ ֆաշականութիւն, այլ զօրաւոր իշխանութիւն պահանջելու համար։

Այս օրերս, գերմանական յեղաշրջումը նոր թափ տուած է այս տենչին. մանաւանդ որ, երկրին իշխանութիւնը կը գտնուի ձախակողմեան տարրերուն ձեռքը։

Դժգոհները կը շահագործեն ամէն երեւոյթ եւ իրողութիւն,— գինաթափութենէն մինչեւ Գերմանիոյ վերածնութիւնը, տուրքերու ծանրութենէն մինչեւ պատերազմական պարտքերու խնդիրը, ապացուցանելու համար թէ Ֆրանսան վտանգի տակ է, հետեւաբար եւ կարօտ՝ վերանորոգման։

Ու շարժումին գլուխը անցած են ոչ միայն ազգայնական, կէսարքայական «Էքօ տը Փարի»ն եւ նմանները, ամբոխավար «Մաթէն»ը եւ միւսները, այլեւ ծանրագլուխ «Տէպա»ն։

Բոլորն ալ օրկաններ՝ բաժնետիրական, առեւտրական եւ ճարտարարուեստական ընկերութեանց, հաստատուն գինուորականներ՝ զրամատիրական կարգ ու սարքին, այս թերթերը անընդհատ կը քաշեն ահազանգին պարանը։

Բոլոր չարիքներուն արմատը համարելով չափազանցեալ ժողովրդապետութիւնը եւ խորհրդարանական դրութիւնը, անոնք արամաբանօրէն կը յանգին յետադարձ շարժումի մը։

Անմեղ են իրենց բառերը,— Միութիւն եւ զօրութիւն։ Բայց՝ երկդիմի է եւ արկածալի՝ հետապնդուած նպատակը։

Այսպէս, «Մաթէն»ը, որ ամբոխներէ ի վեր վտանգի աղաղակներ, նշանախօսքեր կ'արձակէ, հեղհեղուկ չեղու եւ գոյն կուտայ նոր քաղաքականութեան։

Երէկուան թիւին մէջ, առաջին էջին վրայ, կը կարդանք դղըրդալից յայտարարութիւն մը, «Միութիւն ազգին համար», ստորագրութեամբ կիլիկեան անփառունակ հերոսին, Ֆրանքլէն Պույոնի։

Ինչպէս կ'երեւայ, արդէն կազմուած է նոր Միութիւնը, որ աչքի առջեւ ունենալով կուսակցական պայքարները, կառավարութեան տկարութիւնը, ընդհանուր անիշխանութիւնը, «պետական հեղինակութեան փլուզումը», ազգային կեանքին կասումը, համատարած ամբոխավարութիւնը, գերմանական հաստուցումներուն կորուստը եւ խորհրդարանական դրութեան սնանկութիւնը, կը պահանջէ.—

1. Անմիջապէս վերակազմել պետութեան ելմտական կացութիւնը, հաւասարակշռել ելմտացոյցը, անխնայ կրճատումներ եւ խնայողութիւններ կատարել, մերժել ո՛ր եւ է նոր տուրք, բարեկարգել վարչական մեքենան եւ ազգային տնտեսութիւնը։

2. Կազմակերպել ապահովութիւնը՝ ամրապնդելու համար խաղաղութիւնը, բացարձակապէս յարգել դաշնագիրները և սերտ համաձայնութիւն հաստատել այն բոլոր ազգերուն հետ որ վճռած են պաշտպանել դաշնագիրները։ Վերակազմել ազգային պաշտպանութիւնը եւ մանաւանդ օդային ուժը։

3. Բարեփոխել սահմանադրութիւնը, ընդունել խորհրդարանի լուծման տեսակէտը, մէկ գահլիճ ունենալ իւրաքանչիւր նստաշրջանի համար, կրճատել երեսփոխաններուն թիւը, բարեփոխել ընտրական օրէնքը, հաստատել արհեստակցական ներկայացուցչութիւն եւ պարտաւորիչ քուէարկութիւն։

«Միութիւնը», որ «ազգին համար» է, խտրութիւն չի դներ հարուստներու եւ աղքատներու, քաղքենիներու, բանուորներու եւ գիւղացիներու միջեւ, եւ կը պահանջէ զինադուլ՝ կուսակցութեանց միջեւ։

Մէկ խօսքով՝ «Միութիւն ի փրկութիւն»։

Կազմակերպիչները անհրաժեշտ կը գտնեն «ճշմարիտ յեղափոխութիւն մը» Ֆրանսայի քաղաքական բարքերուն մէջ որ «ապականած են չահսութեամբ եւ վատութեամբ»։

—«Ազգը վտանգի մէջ է»... Թօթափեցէք ձեր թմրութիւնը, համախմբուեցէք։ Դադրեցուցէք հառաչանքները։ Գործի լծուեցէք։ Եւ ազգը պիտի փրկուի»։

Ամբողջութեամբ տուած եղանք նոր շարժումին հիմնական կէտերը։

Կը յաջողի՞ այս ձեռնարկը։ Ցեղափոխական եւ հանրապետական Ֆրանսան կը հանդուրժէ՞ այս յետաշրջական «յեղափոխութեան»։

Խնդիրը այդ չէ, այլ՝ երեւոյթը։

Ինչպէս պարտեալները, յաղթականներն ալ դժգոհ են իրենց կացութենէն։ Եւ մանաւանդ մտահոգ՝ վաղուան համար։

Ասկէ ուրեմն,— միութիւն եւ զօրութիւն, որ կրնայ տանիլ մինչեւ նոր պատերազմ...

Արդարեւ, այդ օրուան կը պատրաստուին բոլորը։

Ամէն պարագայի մէջ, ոչ թէ մթնոլորտը պայծառացնելու, այլ թանձրացնելու կը ծառայեն այս բոլոր երեւոյթները։

«Ազգային միութիւնը» դարձեր է ոգեւորութեան աղբիւր՝ աջին թէ ձախին համար, սահմանէ սահման։

Ամէն մէկը վախ ունի իր դրացիէն, եւ կ'ուզէ անոր նմանիլ, զայն գերազանցելու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ՆՈՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՑՈՅՑԵՐ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՄԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Գերմանիոյ նոր խորհրդարանը բացուեցաւ երեքշաբթի օր, Փոցտամի մայր եկեղեցիին մէջ, անսովոր ցոյցերով։ Կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած էր ոչ միայն բարեկարգութիւնը պահպանելու, այլ եւ խանդավառութիւն արծարծելու համար։ Ահագին բազմութիւն հաւաքուած էր Պերլինէն եւ Գերմանիոյ ամէն կողմերէն։ Կայսերական Գերմանիոյ դրօշը կը ծածանէր ամբողջ երկրին մէջ, հիթլէրական դրօշին հետ։ Կայարանէն դէպ ի Փոցտամի դղեակը տանող կամուրջին վրայ, աչքի կը զարնէր շողշողուն վերտառութիւն մը,— «Ողջո՜յն Նոր Գերմանիոյ»։ Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ թէ բողոքական եւ թէ կաթոլիկ ծէսով։ Նախագահ Հինտէնպուրկ ներկայ եղաւ առաջին արարողութեան, իսկ կաթոլիկ նախարարներն ու երեսփոխանները գացին երկրորդին։ Յետոյ բոլորը մէկ համախմբուեցան բուն մայր-եկեղեցին, ուր նախագահ Հինտէնպուրկ գրաւոր ճառ մը կարդաց, յոյս յայտնելով թէ նոր խորհրդարանը թիկունք պիտի հանդիսանայ կառավարութեան եւ ամէն ջանք պիտի թափէ դիւրացնելու համար կառավարութեան գործը։ «Այն վայրը ուր համախմբուած ենք այսօր, կը հրաւիրէ մեզ մեր ակնարկներն ուղղել հին Փրուսիոյ վրայ որ՝ խոնարհելով Աստուծոյ առջեւ, իր մեծութեան հասաւ իր աշխատանքով, իր պարտաճանաչութեամբ, իր անսասան քաջութեամբ եւ հայրենասիրութեամբ, միշտ պատրաստ՝ ամէն զոհողութեան։ Այսպէս էր որ Փրուսիան միացուց այլազան Գերմանացիները։ Այն ոգին որ կը յառկանչէ այս փառաւոր վայրը, թող ոգեւորէ նաեւ ներկայ սերունդը, թող ան փրկէ մեզ կուսակցութեանց եսասիրութենէն եւ պայքարներէն, միացնէ մեզ եւ առաջնորդէ դէպ ի ազգային ինքնավստահութիւն եւ վերանորոգէ մեզ հոգեպէս, ի բարօրութիւն հպարտ եւ միացեալ Գերմանիոյ»։

Աւելի յատկանշական էր Հիթլէրի ճառը, որուն գլխաւոր մասերը կուտանք ստորեւ.

—«Տարիներէ ի վեր, ծանր հոգեր կը ճնշեն մեր ժողովուրդին վրայ։ Խրոխտ բարձրացման եւ ծաղկաւէտ բարօրութեան շրջանէ մը յետոյ, անձկութիւնը եւ թշուառութիւնը բոյն դրին մեր մէջ, ինչպէս երբեմն։ Մատնուած՝ անմիաբանութեան մը որ կ'աղդէ ն'ւ իր կամքին ն'ւ իր իմացականութեան վրայ եւ որ գործելու անկարող կը դարձնէ, Գերմանը անզօր է, արժեցնելու համար իր սեփական գոյութիւնը։ Երբ Պիսմարք քաղաքական միութեամբ մը պսակեց գերման ազգին մտաւոր ձգտումները, կը թուէր թէ այլ եւս, երկար ատենի համար, վերջ տրուած էր այլազան Գերմաններու ներքին վէճերուն եւ պայքարներուն։ Ոչ կայսրը, ոչ կառավարութիւնը, ոչ ալ ժողովուրդը պատերազմ չուզեցին. միայն՝ ազգին անկումը եւ ընդհանուր փլուզումը ստիպեցին որ տկար սերունդ մը, հակառակ իր ամէնէն նուիրական համոզման, ընդունի Գերմանիոյ պատասխանատուութիւնը պատերազմին մէջ։ Ցաւիտենական յաղթականներու եւ պարտեալներու տնտեսութեան անմտութենէն յառաջ եկաւ հաստուցումներու յիմարութիւնը, եւ, հետեւաբար, համաշխարհային տնտեսական փլուզումը»։

Վարչապետը յետոյ փառաբանեց նոր, երիտասարդ Գերմանիան, շեշտելով.— Մենք կ'ուզենք վերահաստատել ազգին հոգիներուն եւ կամքերուն միութիւնը, կ'ուզենք փրկել մեր գոյութեան յաւիտենական հիմքերը, մեր ցեղային նկարագիրը եւ իր արժէքները։ Յետոյ խօսքն ուղղելով նախագահ Հինտէնպուրկի, յայտարարեց.

—Դուք երեք անգամ կռուեցաք պատուոյ դաշտին վրայ, մեր ժողովուրդի գոյութեան եւ ապագային համար. նախ՝ Փրուսիոյ թագաւորին բանակներուն մէջ, յետոյ՝ Վիլհէլմ Ա. կայսեր բանակներուն մէջ, Գերմանիոյ աջանչելի ոլացքին համար եւ վերջապէս բոլոր ժամանակներու ամենամեծ պատերազմին մէջ, իբրեւ մարաջախտ, Գերմանիոյ գոյութեան եւ մեր ժողովուրդի ազատութեան համար։ Դուք տեսաք գործը մեծ վարչապետին՝ Պիսմարքի. այսօր, նախախնամութիւնը ձեզ ընտրած է պաշտպան ազգին նոր վերելքին։

Հիթլէր շեշտեց թէ իր դահլիճը կ'ուզէ հաստատել ամուր կառավարութիւն մը, օժտուած՝ անխախտ հեղինակութեամբ եւ «ազգին մէջ տեղաւորել անոնք որ բարի կամք ունին եւ վնասելու անկարողութեան դատապարտել անոնք որ կը փորձեն վնասել ազգին»։

Բացման արարողութիւններէն յետոյ, տեղի ունեցաւ մեծ զօրահանդէս մը, մասնակցութեամբ ամէն տեսակ զօրականներու։ Մինչ ամբողջ Գերմանիան կը պոռթկար ուրախութեան ցոյցերով, թափօրներով եւ ջահազնացութիւններով, նոր խորհրդարանը իր առաջին նիստը գումարեց Պերլինի Քրոլ թատրոնին մէջ։ Դիւանին ընտրութենէն յետոյ, նախագահ Կէօրինկ յայտարարեց թէ յեղափոխութիւնը գլուխ ելաւ քանի մը շաբաթէն, թէ Վայմարի շրջանը (հանրապետական) վերջնապէս ջնջուած է եւ Գերմանիան վերստացած է Փոցտամի ոգին։ Առաջին առթիւ խօսք առաւ ընկերվարական երեսփոխան մը, պահանջելով անմիջապէս արձակել իր ձերբակալուած ընկերները։ Ներքին նախարարը առաջարկեց խորհրդարանական յանձնախումբին յղել այս առաջարկը։ Այդպէս ալ ընդունուեցաւ։

Մեծ յուզում՝ հակաճրէական ցոյցերուն առթիւ

Աշխարհի բոլոր կողմերէն բողոքի հեռագիրներ կը հասնին, Գերմանիոյ մէջ կատարուած հակահրէական ցոյցերուն առթիւ։ Մասնաւորապէս յուզուած են Ամերիկացիները։ Մ. Նահանգներու բոլոր քրիստոնեաներուն անունով, եւ Նիւ Եորքի անկլիքան եպիսկոպոսին հաւանութեամբ, Ամերիկայի եկեղեցիներու դաշնակցային խորհուրդը բուռն բողոք մը հրատարակեց, եղած հալածանքներուն դէմ։ Մամուլն ալ խստօրէն կը քննադատէ հակահրէական ցոյցերը։ «Նիւ Եորք Թայմզ» բուռն յօդուած մը հրատարակեց այս առթիւ։ Մ. Նահանգներու հրէական շրջանակները, որոնց ազդեցութիւնը շատ մեծ է, խորապէս յուզուած են եւ պիտի պահանջեն ամերիկեան կառավարութենէն որ դիտողութիւն ուղղէ Գերմանիոյ։ Արտաքին նախարարութիւնը յանձնարարեց Պերլինի դեսպանին՝ մանրամասն տեղեկագիր մը կազմել եղած հալածանքներու մասին։

Անգլեւռուս վէճը

Վերջին լուրերու համաձայն, խորհրդային իշխանութիւնը սկսած է տեղի տալ Անգլիոյ պահանջներուն առջեւ։ Ձերբակալուած ճարտարագէտներուն թղթածրարը եօ տռնուեցաւ Ձեկայէն եւ յանձնուեցաւ Գերագոյն Ատեանին, որուն դատախազը պիտի կրնայ ազատ արձակել բանտարկեալները, կամ դատել սովորական կարգով, եւ պաշտպանութեան ամէն միջոց ընծայելով։ Այդ պարագային, դատավարութիւնը պիտի կատարուի հրապարակաւ։

Ֆրանսա կը փափաքի մտնել Չորս պետութեանց Ուխտին մէջ

Պ. ՄԱՔՏՕՆԸԼՏԻ ԵՐԿԱՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գրած էինք թէ Անգլիոյ վարչապետը Հռոմէն վերադարձին Փարիզ իջաւ, խորհրդակցելու համար Ֆրանսական կառավարութեան հետ։

Խորհրդակցութիւնները շարունակուեցան ամբողջ օրը։ Պ. Մաքտոնըլտ մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ Պ. Մուսոլինիի հետ մշակուած ծրագրի մասին, եւ ուզեց ապահովել Ֆրանսայի հաւանութիւնը։ Եւ այժմ գաղտնի կը պահուին խորհրդակցութիւնները։ Կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ երկու երկիրներուն նախարարները նորէն պիտի խորհրդակցին, մօտաւոր առիթով մը։ Ֆրանսացի նախարարները յայտնեցին թէ կ'ուզեն որ գործակցութիւն մը հաստատուի չորս պետութեանց միջեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ եւ համաձայն անոր ոգիին։

Ինչպէս կ'երեւայ այս պաշտօնական զեկոյցէն, Ֆրանսա կը փափաքի անմիջապէս մտնել Հռոմի ծրագրին մէջ։ Աջակողմեան թերթերը գոհ են որ Պ. Տալատիէ արթուն մնաց եւ չտարուեցաւ իտալական խայծէն։

Իտալական թերթ մը կը գրէ թէ Պ. Մաքտոնըլտ նախապէս առաջարկած էր ուխտը կազմել վեց պետութեանց միջեւ, բայց Պ. Մուսոլինի մերժեց եւ վերածեց չորսի։

Թերթերու կարծիքով, Փարիզի եւ Հռոմի խօսակցութիւնները ոչ թէ յանգած են «խաղաղութեան ակումբին» կազմութեան, այլ դուռ բացած են բարդ վիճաբանութեանց որոնք շատ երկար պիտի տեւեն.

Մինչ այս մինչ այն, զինաթափութեան խորհրդաժողովը որոշեց նիստերը յետաձգել մինչեւ Զատիկ։

Իրաքի դահլիճը փոխուած

Իրաքի խորհրդարանին մէջ, ընդդիմադիրները դիտել տուին թէ անգլօիրաքեան դաշնագիրը կը կաշկանդէ երկրին ազատութիւնը, հաստատելով երկու տեսակ իշխանութիւն։ Եասին փաշա յայտարարեց թէ կառավարութեան պարտականութիւնն է բարեփոխել դաշնագիրը։ Ինչ կը վերաբերի այն պարագերուն զորս Անգլիա կը պահանջէ ի հաշիւ Պասրայի նաւահանգիստին եւ երկաթուղիներու ծախքին, փաշան ըսաւ թէ ատոնք պատերազմական պարտքեր են։ «Արդ, չէ՞ որ Մեծն Բրիտանիա կը ջանայ ջնջել իր նախկին թշնամիներուն պարտքերը։ Մենք որ Անգլիոյ բարեկամներն ենք, անշուշտ արժանի ենք այդ միեւնոյն բանը պահանջելու մեզի համար»։

Վարչապետը պատասխանեց թէ ինք համաձայն չէ այն կարծիքին Գէ անգլօիրաքեան դաշնագիրը անարդար է. Ընդհակառակն, անոր շնորհիւ, որ երկիրը կը վայելէ ներկայ կարգ ու սարքը։ Ինք անձնապէս անհրաժեշտ կը գտնէ Անգլիոյ հետ բարեկամութիւնը. իսկ դահլիճին ներքին քաղաքականութիւնը հիմնուած է բանակին զօրացման վրայ։

Իբրեւ հետեւանք այս վիճաբանութեանց, վարչապետ Նաճի պէկ Շէվքէթ հրաժարեցաւ, առարկելով թէ առողջական վիճակը թոյլ չի տար աշխատիլ։ Նոր դահլիճը կազմեց Րաշիտ Ալի պէկ, Թագաւորին սենեկապետը։ Արտաքին նախարարն է Նուրի փաշա։ Նոր դահլիճը կը համարուի ազգային կառավարութիւն՝ կազմուած ամէնէն կարող եւ փորձառու անձերէն։

Ինչպէս կը փախցնեն թմրեցուցիչ դեղերը

Րըսէլ փաշա, Եգիպտոսի թմրեցուցիչ դեղերու հետախուզման դրասենեակին վարիչը, հրատարակութեան տուաւ տարեկան չորրորդ տեղեկագիրը, որ շահեկան յայտնութիւններ կը պարունակէ։ Տեղեկագրին մէկ գլուխը կը կոչուի «Եւրոպայի թմրեցուցիչ դեղերու պատուհասը»։ Այս մասին գաղտնի տեղեկութիւններ հաղորդած է մաքսանենգներու խմբակին մէկ անդամը, որ ուզելով Ցունաստան հաստատուիլ եւ տանելի կեանք վարել, ամէն բան խոստովանած է։

Այս տեղեկութիւններէն կը պարզուի թէ ի՛նչպէս քիլօն հարիւր անգլիական ոսկիին կը փախցնէին Եւրոպա, թէ ի՛նչ գաղտնի գործեր կը կատարուէին Փարիզի, Համպուրկի, Պոլսոյ, Նիւ Եորքի եւ Շանկայի մէջ, առեւտրական «յարգելի» անուններու տակ։ Թիէնցինի մէջ (Չինաստան) գործակալ մը եօթը ամսուան ընթացքին 240,000 ոսկիի արժողութեամբ թմրեցուցիչ հայթայթած է Փարիզի խմբակին։ Երեւան կուգայ որ մինչեւ վերջերս կարելի էր Փարիզի մէջ բացէ ի բաց գնել ո՛ր եւ է քանակութեամբ Ֆրանսական թմրեցուցիչ եւ արտածել մաքսային իշխանութեանց դիտութեամբ։ Տեղեկագիրը կը հրատարակէ գաղտնի բանալի մը 1500 բառերու եւ խօսքերու, որ կը գործածուէր մաքսանենգներու կազմակերպութեան զանազան անդամներուն միջեւ։ Այսպէս, թմրեցուցիչներու կապոց մը կը կոչուէր «քրէմ տը պոթէ» կամ «սփակէթթի» եւն.։ Տեղեկագիրը գոհունակութեամբ կը յայտնէ թէ Պոլիսը այլ եւս դադրած է թմրեցուցիչներու մաքսանենգութեան կեդրոն ըլլալէ եւ այժմ Թուրքիոյ տեղը բռնած է Պուլկարիան, ուր առ նուազն չորս գաղտնի գործարաններ կը բանին։ Ամէնէն մեծը առաջին երկու ամիսներուն արտադրեց 1500 քիլօ (իբր 1ուկէս թոն) հրոին, ինչ որ բաւական է օրական կրկին չափով դեղ տալու երեք միլիոն մոլիներու։ Տեղեկագիրը կը գովէ նաեւ յունական կառավարութիւնը, որուն հրատարակած նոր օրէնքով յունահպատակները ծանրապէս պիտի պատժուին, եթէ փորձեն թմրեցուցիչներու մաքսանենգութիւն կատարել Եգիպտոսի մէջ։

Եգիպտոսի մէջ ալ, շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներուն, մաքսանենգութիւնը հետզհետէ կը դժուարանայ։

Հանրաքննութիւնը Պուլկարիոյ մէջ

Պուլկարական ոստիկանութիւնը համայնավարական կազմակերպութիւն մը երեւան հանեց Սամոքովի դպրոցին ուսուցիչներուն եւ աշակերտներուն մէջ։ Այս առթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան, իսկ խուզարկութեանց հետեւանքով գտնուեցան 80 ատրճանակ, 100 հրացան եւ մեծաքանակ փամփուշտ։

Ախտի մէջ մեռած

«Լը Փըթի Փարիզիէն» ստոյգ աղբիւրէ կ'իմանայ թէ Սարաթովի մէջ մեռած է պոլշեւիկ յայտնի գործիչ Րիազանովը։ Պոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ի վեր, Րիազանով տնօրէնն էր Մոսկուայի Մարքս-Էնգէլի կաճառին։ Անոր շնորհիւ էր որ Ռուսիոյ մայրաքաղաքին մէջ հաւաքուեցան ամէնէն թանկագին նիւթերը՝ Կարլ Մարքսի եւ Էնգէլսի մասին։ 1931 փետրուարին, Րիազանով յանկարծ պաշտօնէ եղաւ իբրեւ մենշեւիկ եւ աքսորուեցաւ Սարաթով։

Զրոյցի մը համաձայն, Փարիզի նախկին դեսպան Րաքովսկին ալ մեռած է աքսորի մէջ։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ որոշեց լիազօրութիւն պահանջել խորհրդարանէն, կարգադրելու համար պատերազմական պարտքերու խնդիրը։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ սպաննուեցաւ Ռուս մը, Սկարկին, որ ծառայած է Վրանկէլի բանակին մէջ։ Տանը մէջ գտնուեցան ռուս միապետական թերթեր եւ մեծագումար դրամ։ Կը կարծուի թէ սպանութիւնը կատարուած է քաղաքական շարժառիթներով։

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՆ ԻՏԱԼԻՈՅ

Ու իր բաժինը կը պահանջէ ընդլ. աւարէն

Ներկայ կը թուայ բոլոր տագնապ.

Տնտեսական տագնապը կը վախցնէ որ յանկարծ ներքին յեղափոխութեան, իսկ քաղաքական տագնապը՝ պատերազմի։ Տնտեսական հարցերու կամ զինաթափութեան խորհրդաժողովները ոչ մէկ դարման բերին կացութեան։ Այնպէս որ, պետութիւնները, այդ խորհրդաժողովներէն անկախ, կ'աշխատին ճակատ յարդարել այն օրուան համար, երբ անօրինակ պատերազմ մը դէմ դէմի պիտի կեցնէ բոլոր դժգոհ ժողովուրդները։

Մեծ դժգոհը, յաղթական Իտալիա, առա կանգնած է փոքր կամ պարտուած դժգոհներու կողքին, — Գերմանիա որդին հոգաւ փաշական շաղիկը եւ փաթթելով զօտին, Պուլկարիա խնամութիւն կնքեց եւ Հունգարիա սկսած է զէնքի աստուածը ընել Հռոմի հետ.

Եւ մինչ գրագէտները ճակատ կը յարդարեն, անմոռացուի որ Ֆրանսա կը դիմէ դէպ ի մեկուսացում։ Մինա՞կ մնաց Ֆրանսա, կը կանչէր խոժո անցեալ տարի։ Մենակութեան վախէն հետ, գիտել կը տրուէր թէ դժգոհներու ապաստանը ուղղուած է Ֆրանսայի դէմ։ Ֆրանսայի ժողովուրդն իսկ կը զգար թէ ի՞նչ առելութեամբ կը նայի իր երկրին իր դժգոհ դրացին։ Ժամանակ առ ժամանակ ժողովրդական շրջանակներու մէջ զրոյց կը շրջէր թէ Ֆրանսա եւ Իտալիա պատերազմի կը պատրաստուին։ Այս զրոյցները առեն մը այնքան տարածուեցան, որ ֆրանսական պատերազմական նախարարութիւնը առիթուեցաւ մէկ զատ ջինուոր արձակել, հերքելու համար զօրաշարժի առասպելն ու փարատելու համար պատերազմի վախերը. Բուռական չէր այդ, եւ Ֆրանսական մամուլին յաճախ ծայներ կը լուէին, — գոհացում տալէ Իտալիոյ, կ'աղաղակէին անոնք։

Ի՞նչպէս գոհացում տալ Իտալիոյ, սակայն։ Ի՞նչ կ'ուզէ Իտալիա, եւ կարելի՞ է գոհացնել զայն։

Անգլիա կը ջանայ սիրաշահել Իտալիան՝ անոր թողլով մաս մը հողամաս իր գաղթային կայսրութենէն (Ճուպայի գաւառը)։ Իտալիան գոհացնելու փորձ մըն է վերջապէս Մաքտոնըլտի այցելութիւնը Հռոմ։

Իսկ թէ ի՞նչ կը խորհի Ֆրանսա։

Անրի տը Ժուվընէլի դեսպան ղրկուիլը բան մը չնշանակեց տակաւին։ Իսկ ֆրանսական քաղաքական մամուլին մէջ անորոշ են մեկնութիւնները իտալա-ֆրանսական ապագայ համաձայնութեան մը փորձերուն մասին։

« Մէրքիւր տը Ֆրանս »ի մէջ, առենէ մը ի վեր « կարծիքի փոխանակութիւններ » կը կատարուին այդ ուղղութեամբ։

15 փետրուար 1932ի թիւով, Անրի Մաժել կը ծանրակշռապէս Իտալիոյ հողային գոհացում տալու անհրաժեշտութեան վրայ, առանց մոռնալու յիշել դժուարութիւնները նման համաձայնութեան մը համար։

1 փետրուար 1933ին՝ Փէյթավի տը Ֆօժէր էր, որ, նոյն թերթին մէջ, կը փրփրէր հարցը գաղթային հողերու հարցադր փոխարինութեամբ մը, ճիշդ ինչպէս կը թելադրէր Լոնտոնի դաշնագրութիւնը.

Եւ ահա 15 մարտ 1933ի թիւով, Տօքթ. Ժորժ Մոնթանտոն հարցին կը մօտենայ աւելի յստակ ու պարզ լեզուով մը, ինչպէս կը մատնէ իր յօդուածին խորագիրն ալ, — Ի՞նչպէս գոհացում տալ Իտալիոյ։

Տօքթ. Մոնթանտոն կ'աշխատի բանաձեւել որոշ առաջարկներ, որ ընդունելի ըլլան Իտալիոյ կողմէ։

Դիտել կուտայ, նախ, թէ Ֆրանսա այն միակ երկիրն է, որուն շուրջ հիւսուած են բազմապիսի պահանջներ, — ոմանք հող կ'ուզեն, ուրիշներ դաշնագրի վերաքննութիւն, եւ ոմանք ալ ոսկի։ Բոլոր այդ պահանջներուն մէջ « իրաւական հիմ » ունի միայն Իտալիոյ պահանջը, որովհետեւ կը կռթնի Լոնտոնի դաշնագրութեան։ Սկզբունքով կարելի չէ առարկել Իտալիոյ, որ կը պահանջէ հող, գաղթավայրեր։

Ֆրանսա, կ'ըսէ Տօքթ. Մոնթանտոն, իր գաղութներէն մէկ տալու առեն Իտալիոյ, պարտաւոր է խորհիլ թէ չէ՞ վնասուիր արդեօք այն յարաբերութեանց մէջ, զորս կնքած է Լոնտոնի դաշնագրով կնքող պետութեանց հետ։ Եւ յետոյ տկարութեան նշան չ'ըլլա՞ր համարուիլ՝ երբ կը լքէ եւ Իտալիոյ կը յանձնէ իր մէկ գաղութը։

Գարագաններ են ասոնք, որ կը թելադրեն գաղթային փոխարինումը կատարել ընդհանուր։ Այսինքն, երբ Ֆրանսա հող կուտայ Իտալիոյ, հաւասարապէս հող տայ նաեւ Անգլիա։

Սակայն Անգլիա կրնայ զիջիլ տալ թէ արդէն կատարած է իր պարտքը, — իտալական Սոմալիի սահմանին վրայ, արեւելեան Ափրիկէի գաղութէն Ճուպայի հողամասը։

Փէյթավի տը Ֆօժէր կ'առարկէ թէ Անգլիա առով չի կրնար երբեք հաստատել, որ, ըստ Լոնտոնի դաշնագրութեան, գաղթային « արդար փոխարինում » մը ըրած է Իտալիոյ, որովհետեւ Ֆրանսայի կողմէ ասկից առաջ կատարուած հողային փոխարինում մը տարածութեամբ աւելի շատ էր քան Անգլիոյ տուածը. Այսպէս Տրիպոլիի հարաւ-արեւմտեան սահմանին վրայ Ֆրանսա 120,000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ հողամաս մը ձգած է Իտալիոյ, (Ղատամէս — Ղաթ — Թումմօ կարաւաններու ճամբան), մինչդեռ Ճուպայի երկրին ամբողջ տարածութիւնն է 90,000 քառակուսի քիլոմեթր։

Իտալիա անբաւական կը համարի Ֆրանսայի թողածը եւ աւելին կ'ուզէ։ Իրաւունք ունի, կ'ըսէ Տօքթ. Մոնթանտոն, բայց պէտք է յայտարարել որ Անգլիոյ թողածն ալ բաւական չէ։

Գա՛նք մը աչք մը նետեցէք գերմանական գաղութներուն վրայ կատարուած բաժանումին։ Ֆրանսա ստացաւ Թոկոյի և Քամէրունի մեծ մասը։ Անգլիա ստացաւ Թոկոյի մէկ փոքրիկ մասը, Քամէրունի մէկ փոքրիկ մասը, հարաւ-արեւմտեան Ափրիկէի գերմանական ամբողջ գաղութը, արեւելեան Ափրիկէի գերմանական ամբողջ գաղութը (բաց ի Ռուանտայէն, որ տրուած է Պելճիքայի), ամբողջ գերմանական Մելանեզիան։ Կը նշանակէ թէ Անգլիոյ ստացած հողերը, բաց ի իրենց մեծ արժէքէն, վեց անգամ աւելի շատ են Ֆրանսայի ստացած հողերէն։ Եւ այս հաշուեկշիռը՝ մէջն ըլլալով Ֆրանսայի հոգատարութեան յանձնուած երկիրներն ալ։

Ինչ որ ալ ըլլայ, Իտալիա արդար կը համարի իր պահանջը, եւ ըստ Լոնտոնի դաշնագրութեան կը սպասէ նոր [illegible] թողոններ տալու, պայմանաւ որ Անգլիա հաւասար հողեր տայ իր գաղութներէն։

Մինչ այդ, Տօքթ. Մոնթանտոն, Ֆրանսայի կողմէ, թողոններու այս հարցին իբրեւ լուծում՝ կը բերէ երկու առաջարկ [illegible] Իտալիոյ։

Քամէրունի թողօնը — Տօքթ. Մոնթանտոն կ'առաջարկէ Իտալիոյ թողուլ նախ Քամէրունի գաղութը։ Գերմանացիներն ալ կը պահանջեն Քամէրունը, որ մէկն է իրենց հին գաղութներէն։ Կը խոկի թէ Ֆրանսա, զայն յանձնելով Իտալիոյ, կ'ուզէ պաշտպանել Գերմանացիներուն. — Այսուհետեւ ասպեցէք ձեր բարեկամէն։

Քամէրունը շատ աւելի ընդարձակ է քան Թոկոն։ Եւ յետոյ ունի այն յարմարութիւնը, որ կարելի է Իտալիոյ թողուլ ընկերովի, Անգլիոյ հետ, հողային հաւասար ամբաստանով մը։ Բայց ի՞նչ կը մտածէ Իտալիա։ Գիտի նախընտրէ տարածութիւն մը թէ Տրիպոլսոյ հետ հաղորդակցութիւնը։ Իտալիոյ գաղթային շրջանակներու տեսակէտները քննելով, պէտք է հետեւցնել թէ Իտալիա կը նախընտրէ այն [illegible] պատճէ Տրիպոլսոյ հետ [illegible], Ֆրանսայի կը պարտաւորուի կատարել զոհողութիւն մը եւս՝ թողլով Թիպէսթին, Բանէմը, Գալիրմին, իբրեւ յաւելուած Քամէրունի թողօնին։ Այդ պարագային կը ծագին կարգ մը դժուարութիւններ, — Ի՞նչպիսի նրբանցքով մը կապել Քամէրունը Տրիպոլսոյ։ Ֆրանսական շահերու տեսակէտէն, պէտք է նրբանցքը երկարի ոչ թէ Չատ լճին արեւելքէն, Թիպէսթի — Բանէմ — Գալիրմի միայն Ֆրանսական հողին մէջէն, այլ Տրիպոլիս — Մուրզուք — Քուֆրա գծին վրայէն, որ Իտալիոյ կը ձգէ նաեւ Գորհան, անգլիական Նիգերիոյ հիւսիս-արեւելեան անկիւնը, Չատ լճին արեւմտեան եզերքը։

Ընկերովի կատարուած այս փոխարինումով, Ուատայի չրջակից Ֆրանսական հողերը չեն զրկուիր տնտեսական հաղորդակցութեան խողովակներէ, որովհետեւ Չատի և իր ջուրերուն ճամբով պիտի կրնային կապուիլ Ֆրանսական Քոնկոյին։ Եւ սակայն Իտալիոյ նրբանցքը կը կտրէ արեւմտեան Ֆրանսական Ափրիկէն ու կ'անջատէ հասարակածային Ֆրանսական Ափրիկէէն, — ահա դժուարութիւնը, որ կը ներկայացնէ Քամէրունի գաղութին լքումը Իտալիոյ.

Միւս առաջարկը։

Սուրիոյ եւ Պաղեստինի թողօնը. — Այս երկրորդ առաջարկը, այսինքն Սուրիոյ եւ Պաղեստինի յանձնումը Իտալիոյ, թերեւս աւելի շատ գոհացում տայ իտալական ցանկութիւններուն։

Նախ Ֆրանսա բան չի կորսնցներ իր բուն գաղութներէն, այլ կը թողու հոգատարութեան ենթակայ երկիր մը միայն։

Երկրորդ Սուրիոյ հետ (Ֆրանսայէն) Պաղեստինի Անգլիայէն միասնաբար [illegible] կը ներկայացնէ ընկերովի թողօնի մը բոլոր յարմարութիւնները։

Այստեղ կէտ մը կայ սակայն։ Որոշ են սահմանները այն երկրին, զոր Ֆրանսա կը թողու Իտալիոյ. Արդարեւ ճշդուած են ֆրանսական հոգատարութեան ենթակայ Սուրիոյ սահմանները։ Բայց Անգլիա մինչեւ ո՞ր սահմաններուն մէջ պիտի թողու Պաղեստինը։ Իր հոգատարութեան տակ կը մնայ տակաւին Պաղեստինը. Այդ երկրին համար՝ Իրաքի հոգատարութիւնը դեռ վերջերս էր, որ ձգեց, իրեն վերապահելով կարգ մը իրաւունքներ. Եւ դեռ այդ գօտիին մէջ կան հողեր, որոնց վրայ կը պահէ իր հակակշիռը, իբրեւ պաշտպանութիւն Հնդկաստանի ճամբուն։ Անշուշտ Անգլիոյ կ'իյնայ ճշդել թէ մինչեւ ո՛ւր եւ ո՛ր սահմաններուն մէջ Իտալիոյ կը թողու հողեր, իբրեւ հաւասար մասնակցութիւն Ֆրանսայի կատարած հողային զիջումներուն։

Բաղդատութիւն մը Քամէրունի եւ Սուրիա — Պաղեստին թողօններուն ներկայացուցած առաւելութիւններուն միջեւ.

Քամէրունը, իբրեւ ալ [illegible] երկիր, կլիմայական դժուարութիւններ կը ներկայացնէ, այնպէս որ կրնայ դառնալ միայն շահագործման գաղութ։

Սուրիա — Պաղեստին կը ներկայացնեն բազմաթիւ առաւելութիւններ Իտալիոյ համար։ Նախ իբրեւ բնակավայր իր անոյ ու բազմացող ժողովուրդին համար։ Նման բնակավայրի շատ պէտք ունի Իտալիա, առիթիս իրողութիւն է։ Երկրորդ, Սուրիա — Պաղեստինի տիրացումով, Իտալիա կը դառնայ իրապէս Միջերկրականեան մեծ պետութիւն մը, որ կ'իշխէ այս ծովուն լայն աւազանին վրայ։ Եւ երրորդ, այս թողօնով, Իտալիա, ներքին քաղաքականութեան մէջ ալ յաջողութեան առիթներ կ'ունենայ, քանի որ Սուրբ Տեղիքը կ'անցնին Վատիկանի հակակշիռին. Կարելի է աւելցնել եւ այն, որ Իտալիա, այս թողօնով [illegible] համերաշխութեան կը ստանայ եւ պահ մը կը լռեցնէ իր ցանկութիւնները Իզմիրի եւ Ատալիայի մասին, գնոր տնօրինութիւն։

Ահա վերջապէս առաջարկները, զորս կը բերէ Տօքթ. Մոնթանտոն, գոհացնելու համար Իտալիան, փարատելու համար անոր դժգոհութիւնը եւ [illegible] կարծէ թէ պատերազմի առաջին՝ [illegible] դութիւններու այս « արդար » բաշխումով, դիւրին կ'ըլլայ լուծել նաեւ առկախ խնդիրները եւ կը կազմուի արեւմտեան երրեակ ու նոր համաձայնութիւն մը, որ կրնայ « խաղաղեցնել միտքերը եւ երաշխիք տալ թէ պիտի յարգուին բոլոր դաշնագիրները։

ՇԱՀԷՆ

Կը ծնին ու կը մեռնին

Հարիւր մարդ կը ծնի ամէն մէկ մէկ վայրկեան, որ կ'անցնի Իւրաքանչիւր օր, որ կը ծագի. 145 հազար մարդ կը ծնի եւ 90 հազար մարդ կը մեռնի։

Այս հաշիւով, ամէն օր երկրի վրայ կ'աւելնայ 60 հազարնոց քաղաքի մը բնակչութիւն։ Ամէն տարի երկրագունտին վրայ կ'աւելնայ 52 միլիոննոց նոր կայսրութիւն մը, մինչ մահերու կայսրութիւնը այդ թիւը կը պակսեցնէ մինչեւ 32 միլիոն։ Բայց տարին 20 միլիոն յաւելում մը կ'ըլլայ երկրի բնակչութեան վրայ։

Մարդկային տեսակին բնակչութիւնը 1910ին կը հասնէր 1600 միլիոնի։ 1930ին հասած էր երկու միլիարի (Կը նշանակէ պատերազմները կարեւորութիւն չունեցան)։ Ասիոյ բնակչութիւնն է ներկայիս 1,050 միլիոն, Եւրոպայինը՝ 550 միլիոն, Ամերիկայինը՝ 230 միլիոն, Ափրիկէինը՝ 164 միլիոն, Աւստրալիայինը՝ 9 միլիոն։

Հակառակ երկրաշարժներուն, — ամէնէն սարսափելին տարուէ տարի հազար հոգի. — հակառակ ընդհ. պատերազմին, — որ տարուէ տարի միլիոն, երկրի բնակչութիւնը կ'աճի շարունակ։

Այս ընթացքով, 1966 թուին երկրի բնակչութիւնը պիտի ըլլայ 3 միլիար, իսկ 2075 թուին 10 միլիար։

ԼՈՒՌ ՑԱՒԵՐ

— . —

Այո, սիրելի Բարգէն, Աստուած ամէն տեղ Հայ է ցաներ։ Ուր որ երթաս, անպայման Հայու մը կը հանդիպիս։ Դժբախտութի՞ւն թէ բարեբախտութիւն. հարց մըն է, որ ոչ ոք կրնայ լուծել ... Նոյն իսկ ժխեր, որ կ'ըսեն թէ խաղաղութեան համար է ստեղծուած.

Բայց ընկերջան, եթէ մենք այսքան ցրուած չըլլայինք, անկարելի պիտի ըլլար Աստուծոյ մեղի չնորհած այս բացառիկ նուէրէն օգտուիլ եւ աշխարհը պտտիլ։ Մ՞ւրկէ ուր մշակի մը զաւակը պիտի կարենար պտտիլ՝ Արաբիան, Թուրքիան, Ֆրանսան եւ նոյն իսկ Ալճէրիան եւ Սուրիան։ Աշխարհ մահ եկայ, իսկ դուն ալ 12 տարի ետք կրկին տեսար Հալէպը, ուր ժամանակ մը չողջամ եա գողցեր։ Փառք տանք Ալլահին, որ շատ բարեացակամ է մեզի հանդէպ.

╳

Ժամանակ մը Ֆրանսա կը գտնուէի, Վիէն, Լիոն, Կրաս, Նիս, Բօն, Լոբէյ, Փարիզ. իսկ այժմ Ալէքսանտրէթ, Քըրըք Խան, Բէյլան, Սուէյտիա, Անտիոք, Պէյլան, Ախթրզ։ Ի՞նչ մեծ տարբերութիւն Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ [illegible] մըջնորդներով հեռու են, վարքի ու բարքի, գործի ու վայելքի անբաղդատելի տարբերութիւն։ Եւ սակայն աւրախ ու երջանիկ եմ հոս, քան Փարիզի լոյծուն պողոտաներուն վրայ, կամ Ֆլորիայի վերնայարկը։ Ցեխոտ փողոցները չեն մօրցուիր, բայց հոս ուրիշ է, հոս Հայ եմ ես, Հայոց ծոցն եմ ես. Ամառ ժամանակ կ'ելլեմ Ախթրզի բարձր լեռները, եւ կը զիտեմ ամ[illegible] Կիլիկիան. Ամառնոր ստրկա [illegible] կը բարձէ, կարծես ինծի կը կանչէ Ալեքսա կը լեցուին։ Բիչ անդին մեր գիւղն է, իմ տունս որ զատարկ է, ինչպէս կը նկարագրէ անկէ եկած Գեղամեանը [illegible] Երբեմն [illegible] մեր տունին հայրենիք, կը [illegible] լեռներն ու ասաբիրը։ Ալյանն եմ, կամուրջներու մէջ, Հայրս 12 տարիկան, կամուրջի հալածանք։ Վեռանա, սկսուր եմ։ Միսրոն, սկսաւ։ Ա՞յս, երնէկ օրեր, վա՜յ քեզ, պատնէշ [illegible]։

« Անյաղ վերջի գաղթի կաչերը » եռև կը դառնամ, 58 քիլոմեթր հեռուն կը տեսնեմ Ճէպէլը Մուսան, ուր քաջարի Սուէյտիացիք ցոյց տուին իրենց քաջամարտիկ արժէքը։ Բիչ մը աւելի հեռուն, Ճէպէլը Ագրան (Քէսապի լեռը), Հայոց երկրորդ Մուսա, դուս հայկական շրջանակ, երկուքը մէկ 18 գիւղերով կը հաշուէին 10 — 12,000 բնակչութիւն։ Կը կոչուէր նաեւ « Փոքրիկ Արմէնիա »։ Ու կը մխիթարուիմ քիչ մը։ Փարիզի էյֆէլի աշտարակէն [illegible] նելէն դառն ոչինչ կը տեսնէի։ Ահա այժմ այսքանն ալ փառք։ Ինքզինքս կրցա՞յ բացատրել արդեօք այս իմ [illegible]

Ալէքսանտրէթի Սանճաքի հայութիւնն է մօտաւորապէս 23,000։ Ալէքսանտրէթ, Պէյլան, Սովուք Օլուք, Անթըք, Նէրկիզլիք, Քըրըք Խան, Թէքէնիէ, Հաճաքէն, Անտիոք, Եաղուպիէ, Քէսապ իր գիւղերով, Ճէպէլ Մուսա իր գիւղերով, ի՞նչ ողբերգիչ բնանկար

Ամէն տեղ, ագէկ թէ գէշ, դպրոցներ կան, սակայն պիւտճէի չգոյութեան պատճառաւ [illegible], դպրոցները անելի մատնուած են, յաճախ կը պատահի որ 2—3 ամիս կ'անցնի եւ ուսուցիչները ամսական չեն ստանար։ Մանաւանդ լուսաւորչական դպրոցները։ Կաթոլիկներն ու բողոքականները առիթէն օգտուելով, կ'որսան մեր տղաքը։ Ժամանակ մը վերջ, տղոց հայրն ու մայրն ալ եկեղեցի կը փոխեն եւ դպրոցէն յետոյ Հայ եկեղեցին է, որ կը մատնուի խեղճութեան։ Մեր փետրաթափ եկեղեցիներուն ու դպրոցներուն այս կացութեան ի տես, մեծ ու փոքր վեհափառներն ու առաջնորդները ոչ մէկ գործնական միջոց ձեռք կ'առնեն, կասեցնելու համար այս ճարպիկ գողերուն խաղը։ Ի՞նչ ժողովուրդ, որքա՜ն յարգի ես եւ համեղ, որ ամէն մարդ կ'ուզէ ճաշակել քեզ։

Զմոռնամ բսել, որ Սանճաքին մէջ պաշտօնական լեզուն Թուրքերէն է, Հայերէն գիտցող անգամ իր նմաններուն հետ կը խօսի այդ գարշելի լեզուն. Գիտակիցներ մինչեւ տղէքը։ Բացառութիւնները յարգելի են։ Ներելի է անշուշտ առեւտրի պարագան, եւ սակայն քաջութիւնը ունենանք խոստովանելու որ մեծէն մինչեւ փոքրը ոչինչ կ'ընենք Հայերէնը զարգացնելու համար։ Մանաւանդ Ալէքսանտրէթի մէջ, որ լճացած քաղաք մըն է։ Այնտեղ կարծես պգայարանքներն ալ լաւ չեն գործեր, կլիմայի ազդեցութիւն ապահովաբար. Եւ մարդիկ անտարբեր են այսպիսի փոքրիկ բաներու կարգադրութեան համար.

Ալէքսանտրէթի ազգային կեանքը գոհացուցիչ չեմ տեսներ անձնապէս։ Թէեւ շատ աշխատանք կը թափուի դպրոցի մը չինութեան համար, սակայն երիտասարդութիւնը մեռած է. Ներողութիւն, ունինք երիտասարդ քաղաքակչռններու փաղանգ մը, որ ի պահանջել հարկին, նախարարներ, դեսպաններ կը դառնան։ Աւելորդ չըլլար դիտել տալ, որ բոլոր անսակի մեր ապագայ խոստացող երիտասարդները պէտք է ջնջեն մը իրենց հայկական ուղեղը փախեն, յաւակնոտ չըլլանք, իրար հասկնալ սորվինք։ Քչիկ մըն ալ փոխադարձ զիջողութիւն, եթէ կ'ուզենք որ ազգային կառքը ճամբէն դուրս չանենք

Անդործութիւնը հոս ալ ձգեց իր որմառը, ոչ մէկ գործ կը քալէ առաջ [illegible] Բաղդատմամբ փոխ-ատականները իրենց ծախքը չեն հաներ։ Իսկ աւելի փոքրերը կը սնանկանան։ Թշուառութիւնը արդէն վարգ սկսած է։ Օրուան չոր հացի կարօտներու թիւը շատ ու շատ է։ Եթէ այսպէս շարունակուի, շատ մը դժբախտութեանց ականատես պիտի ըլլանք. Գործաւորները կը ստանան օրական 4 Ֆրանքէն մինչեւ 8—10 Ֆրանք, ան ալ չկայ այսօր։ Տեսնենք, Աստուած Հայ ժողովուրդին հետ է, կ'ըսեն պառաւները։ Անշուշտ առկից ալ կրնայ տեղահանել ու տնկել մեզ ուրիշ տեղ, ամէն տեղ կը բուսնինք, առանց իսկ ջուր պահանջելու։

Ախթըք, Սովուք Օլուք, Պիթիաս եւ Քէսապ ամենալաւ ամարանոցներն են Սուրիոյ եւ դուռ Հայութեան։ Ցանկանարարելի է, որ ամէն տեղէ բոլոր բարեկեցիկ Հայերը աշխատին վերջիէ[illegible] ամարանոցները այցելել։ Գալ անգամ ալ կը գրեմ այդ ամարանոցներուն մասին։ Այս քանի մը նօթերը, իբրեւ յաւելուած քու խօսուն չարժանկարիդ, սիրելի ընկեր։

Հ. ԱՄԱՆՈՒՆՅԱՆ

Հայերը նուէն փայլեցան Ազգատօնին մէջ

— . —

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 20 Մարտ (Յառաջ). — Ինչպէս ծանօթ է ընթերցողներուն, Ֆրանսացի Ուսանողներու Միութեան նախաձեռնութեամբ, այս տարի Ֆրանսայի մէջ կը տօնեն մեծ ազգատօնը։

Շաբաթ օր, 18 Մարտ Կրընոպլի մէջ ալ տեղի ունեցաւ տօնը։ Հրաւիրուած էին մօտ երեսուն ազգեր, իրենց ազգ. տարազներով, երգելու եւ պարելու։

Տօնին կը մասնակցէին նաեւ Փարիզի հայ ուսանողները, մօտ 25 հոգի, ներկայացնելով հայ ժողովրդային երգերը եւ հայկական հարսանեաց սովորութիւնները, հանգոյն գրօ շակով

[illegible] ուսանողները [illegible] էին, իրարանցումը իր խումբով։ Հանդէսի կազմակերպիչ մարմինը՝ անհրաժեշտ կարգադրութիւնները ըրած եւ պատրաստած էր մասնաւոր պանդոկներ։ Երբ հոգեկառքը հասաւ եւ սկսան խումբ խումբ իջնել, ամէն ազգ կը փնտռէր իր դրօշակը, իր ուսանողները։ Կրընոպլի փողոցները լեցուած էին երեսուն զանազան ազգերով. երեսուն լեզուներ կը խօսուէին վեց հարիւր ուսանողներու կողմէ։

Կէս օրէն վերջ բոլոր ուսանողները հաւաքուեցան հանրային պարտէզը. եւ ծաղկեպսակներ դրին Անծանօթ Զինուորի դամբարանին վրայ, ընկերակցութեամբ զինուորական նուագախումբի։ Յետոյ, բոլորը իրենց ազգային դրօշակներով, մասնաւոր նշանատախտակներով եկան Ճերմակ Պալատը։ Ժամը ճիշտ 3ին սկսաւ հանդէսը. խաղացին, երգեցին եւ նուագեցին մօտ 12 ազգեր, իրենց ազգային տարազներով։

Հայ ուսանողներու մասնակցութիւնը շատ լաւ էր։ Բեմ ելան բոլոր աղջիկները հագած հայկական տարազներ, նմանապէս տղաքները. ազատ համարձակ։ Երգեցին ազգային երգեր, խլելով ժողովուրդէն բուռն ծափեր. պարեցին խումբով եւ յետոյ աղջիկները՝ երեքակներով եւ չուրջպարերով։ Ժողովուրդը կը պոռար — Bis! Bis! Ջերմագին գնահատուեցաւ խումբին ղեկավարը, Գ. Շահպարոնեան, իր թառով։

Հարիւրին հարիւր հայկական խումբը չահեցաւ առաջին բարենշ[illegible]։ Թէեւ տեղական կարգ մը թերթեր երկրորդ կը դասաւորեն, առաջին համարելով Չուէտականը, սակայն Ֆրանսացիները շատ գոհ մնացին։ Խումբերը կ'երակի օր մը մնացին Կրընոպլը։ Կէսօրէն վերջ բոլոր ուսանողները իրենց դրօշակներով թափօր մը կազմեցին, քաղաքին գլխաւոր փողոցներուն մէջ։ Հայերը պահ մը մոռցած էին տխուր ճակատագիրը, ի տես հայ ուսանողներուն եւ հայկական դրօշակին։

— Փառք Տէրոջ, կը պոռար ընկեր մը, նորէն տեսանք Հայաստանը հայ դրօշակը։ Ուրիշ ընկեր մը կը [illegible]

— Այո, ընկեր, այստեղ տեսանք բայց այստեղ [illegible] տեսնել կ'[illegible]։ Այս փողոցները, այս տուները, այս հայրենիքը մերը չեն։ Այս փողոցները, այս տուները, այս հայրենիքը մերը չեն։ Այս դրօշակը պէտք է տեսնել այն երկրին մէջ... որուն համար գետի պէս հոսեցաւ հայ ժողովուրդին [illegible]

Տակաւին խօսքը չաւարտած հայրենակից մը շարունակեց.

— Օ՛հ, հայկական դրօշակը կոզայ, Հօկերը չտեսնէն, հիմա կը խանդարեն հանդէսը կամ դրօշակը վար կ'իջեցնեն...

[illegible] է Ի Ս [illegible] էին նորէն հայկական խումբը։ Այստեղ եւ շատ յոյզով կերպով երգեցին ժողովրդական եւ ազգային երգեր, պարեցին հայկական պարեր, Թառը նուագեց «Նունէ», ուսուի կոչնակը. վարագոյրը գոցուելէն ետք երկու անգամ եւս ժողովուրդը Bis պոռալով կրկնել տուաւ խաղերը եւ երգերը։

Շատ եւ շատ շնորհակալութիւն հայ ուսանողներուն, որոնք իրենց աշխատանքներով եւ գեղարուեստական յառաջդիմութիւններով, նորէն փայլ մը տուին հայ անունին։ Կը մաղթենք որ ամէն տարի ունենան այս տեսակ հանդէսներ եւ բոլոր հայ ուսանողները մասնակցին։

ՀԱՅ - ԳԱՄԻ

ԾԱՆ. — Կրընոպլի Le Petit Dauphinois թերթը 19 եւ 20 մարտ թիւերուն գովեստով կը խօսի հայկական խումբին մասին եւ կը հրատարակէ [illegible] խումբին նկարը։

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

— . —

Ժորժ Ֆէյտօ, յայտնի թատերագիրը, ճաշարանի մը մէջ [illegible] նի մը քովն էր նստած, [illegible] բերնին եւ ձեռքերը զըպանը [illegible] բաշտանուհին մը կը մօտենայ [illegible] եւ հիացական [illegible] մը կը զոչէ.

— Ա՛հ, Պ. Ֆէյտօն է, որքա՛ն [illegible] ջանիկ եմ. Ես ձեր խաղերը խաղացած եմ ամէն կողմ. Պուքրէ՛, Պլուժ, Վիէննա, ամէն կողմ, ամէն կողմ...

Իսկ Ֆէյտօն առանց տեղէն չար[illegible] ժելու կը պատասխանէ.

— Վնաս չունի... չեմ նեղանար

╳

Պայզաք գիշեր մը արթնցաւ գողի մը հանած աղմուկէն, որ արդէն վերջինս կ'աշխատէր իր գրասեղանին փականքը կոտրել։

Երբ հասկցաւ թէ ի՛նչ կը կատարուի, սկսաւ խնդալ։ Գողը հասկնալով որ խաբեր են, կանգ առաւ։

Պալզաք ա՛լ աւելի ուժգին կը խնդար

— Ինչո՞ւ կը խնդաս, կը հարցնէ վերջապէս գողը

— Ինչո՞ւ, որովհետեւ՝ գիշեր տեն սատնս եկած ես կեղծ բանալիով մը դրամ փնտռելու սեղանի մէջ, ուր ես ցերեկ ատեն իսկական բանալիով մէկ սանթիմ չեմ կրնար գտնել

╳

Անգամ մը, Սպանիոյ Ֆիլիփ թագաւորին առջեւ մուրացկան մը ներկայացաւ, որ կ'ուզէր [illegible] ռանց գիտնալու թէ որո՛ւն գիտցած կը գտնուէր։

— Ամօթ չէ՞ քեզի, կ'ըսէ թագաւորը. ողջ առողջ մարդ՝ փոխանակ աշխատելու կը մուրաս։

— Տէրս, կը պատասխանէ մուրացիկը, խրատ չուզեցի այլ՝ դահեկան մը։ Խրատը միտքով առողջ մարդ կրնայ ինքզինքին։

Այն օրէն ետքը մուրացիկը ընդունուած էր թագաւորի ծառայութեան մէջ։

Հաւաքեց՝ Կ. Գ. Լ.

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

Խանութներն ալ կը փակուին

[illegible]կրորդ շաբաթն է, որ կը շարունակուի Պէյրութի շարժավարներուն (շէֆէօր) գործադուլը:

Վերջին Թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (14 եւ [illegible])

[illegible] Լիբանանեան պիւզեր [illegible] յարաբերութիւնները խզած [illegible] պաշտօնի հետ: Մի միայն կարգ [illegible] շոգեկառքերը, շոգենաւ թղթատարա[illegible] ինքնաշարժները եւ Օթօ Թու[illegible] ինքնաշարժները կը շարունակեն իրենց [illegible]: Իսկ շատ յանցաւոր է թի[illegible] Մարքայէն ու Պաղեստինէն Լի[illegible] այցելողներու:

Ինչպէս գրած էինք, 48 գրօսաշր[illegible]ներ, որոնք Պէյրութ եկած էին [illegible] շաբաթ եւ պիտի այցելէին [illegible] մը [illegible] չկր[illegible] ստիպուած եղան եւ ուղղակի Հայ[illegible] անցան: «Հէմբուրկ» Սաթուր[illegible] նաւով Պէյրութ հասնող 1200 [illegible]ներ չկրցան դուրս գալ [illegible] եւ մեկնեցան Հայֆա:

Կարելի է երեւակայել թէ ինչ [illegible] վնասներ կը պատճառէ գործա[illegible] մանաւանդ ներկայ շրջանին, [illegible] պէտք է հասնին [illegible] ամէն տարի, իր պտոյտին [illegible] մէջ մասը կ՚այցելէ գրօ[illegible]ներէն, մանաւանդ ամրան [illegible]:

[illegible] եղած է որ օրական 8000 [illegible] պէնզին նաւթ կը սպառի [illegible] մը ի վեր հովանաւորեալ [illegible] մէջ, բաղդատելով նա[illegible] 5000 թիթեղ [illegible]: Կառավարու[illegible] թիթեղէն 60 [illegible] տուրք կը գանձէր, [illegible] պէտ: Որով մի մի[illegible] պէնզինէն մօտ 20,000 ոսկի [illegible] կառավարութիւնը 6 [illegible] միջոցին, եթէ հաշուի առ[illegible] նաեւ քաւչուկի եւ ինքնաշար[illegible] յատուկ ուրիշ գործիքներու [illegible] վնասը, օրական 15,000 [illegible] կը հասնի վնասը:

[illegible]այէն կը հետագրեն թէ [illegible] ալ վարիչները գործադուլ յայտ[illegible] են: Գործադուլին մաս[illegible] են նաեւ անձնական ինք[illegible] տէրերը եւ ինքնաշար[illegible] յատուկ գործիքներու վաճառա[illegible] դրադարանը:

Պէյրութի մէջ ալ, աւելի պակ[illegible] անձնական ինքնաշարժներու [illegible]: Կարգ մը վարժարաններ[illegible] ընկերութիւնները դադրեցուցած [illegible] ուսանողներու փոխադրութեան [illegible] ինքնաշարժները:

Գործադուլի յայտարարութեան [illegible] ի վեր գրեթէ դադրած [illegible] արկածները եւ մարդիկ [illegible] կ՚երթեւեկեն.

[illegible] խանութները փակուեցան [illegible] պահանջ [illegible] եւ առեւտրական խումբեր [illegible] արգիլելու համար համա[illegible] ու ցոյցերը: Միմիայն [illegible] ու ճաշարանները բաց [illegible]. Վաճառականները որոշած [illegible] իրենց վաճառատուները, [illegible] ընդհանուր իրենց [illegible]:

[illegible] մը վաճառատուներ, որոնք [illegible] իրենց խանութները կար[illegible] ենթարկուեցան եւ հարկ [illegible] առեւտրական միջամտութեան [illegible] բաց մնացին երկու օր: [illegible] կարգ մը մեծ եւ կարեւոր հաստատութիւններ, ընդհանուր ա[illegible]մայութեան մէջ չմնալու համար, հե[illegible]տեւած էին ընդհանուրի օրինակին, փակելով իրենց վաճառատուները:

Մարտ 14ին վաճառականներու միութիւնը ընդհանուր ժողով մը գումարեց Պ. Ճօրճ Աքուրի վաճառատան մէջ եւ ուսումնասիրեց ներկայ կացութիւնը: Անմիջապէս ընտրուեցաւ պատուիրակութիւն մը, դիմում կատարելու համար կառավարութեան:

Շարժավարներու գործադուլի կոմիտէն ժողով մը գումարելով որոշած է նոր թափով մը շարունակել պայքարը: Ի նպաստ կարօտ վարիչներու ամէն կողմէ սկսած է օգնութիւն գալ: Պեր. Մուպարաք 100 պարկ ալիւր յատկացուցած է: Պ. Միշէլ Զաքքուր նուիրած է 100 ս. ոսկի, կարեւոր գումարներ եւ ալիւր յատկացուցած են նաեւ Պ. Պ. Հէնրի պէյ Ֆարաօն, Հէլի Ֆէրիտ Խազին եւ ուրիշներ

Կոմիտէն սկսաւ այցելութիւն տալ կրօնապետներուն: Նախ այցելեցին Միւֆթին, սակայն ճամբան, քանի մը նորէնց կ՚ուզէին նորէն բանակել, բռնկեցան Թախսի մը ձեւը առած ըլլալով, ոստիկանութիւնը ուզեց արգիլել անոնց մուտքը: Միւֆթին զօրակցելով, խնդրեց որ արտօնուին ներս մտնելու: Երկրորդ այցելութիւնը տուին Մութրան Մուպարաքին, որ [illegible] կը շարունակ[illegible], օգնութեան փութալու համար վարիչներուն:

Վարձակալներն ալ ժողով մը գումարելով որոշած են դիմումներ կատարել, իջեցնելու համար վարձերը

ՍՈՒՐՃ ԵՒ ԾԽԱԽՈՏ

— —

Ներկայիս, միայն Եւրոպայի մէջ, տարեկան կը սպառեն աւելի քան 300 միլիոն քիլօ սուրճ:

Սուրճը կը պարունակէ սրճին (caféine), 100 կրամ սուրճին մէջ կայ 3,50 կրամ սրճին:

Սրճինը սուրճին մնայուն տարրն է, ան է պատասխանատուն ջղային դրութեան մէջ յառաջացած կարգ մը խանգարումներուն: Գաւաթ մը սուրճը կը պարունակէ քանի սանթիկրամ սրճին: Անմնաս չափն այն է, որ մէկ գաւաթի մէջ 12 սանթիկրամ սրճին գտնուի, կամ 16 կրամ փոշի սուրճ

Այս քիչ քանակութեամբ՝ սրճինը սրտի գործունէութեան կարգաւոր կուտայ, աշխուժութիւն՝ ջղային եւ գնդերային կազմութեան: 36 սանթիկրամ առնելով, այսինքն երեք գաւաթ սուրճ խմելով, կ՚ըսէ Օպէր, սուրճը գլխու պտոյտ կը պատճառէ: Չորս գաւաթ խմելով, սրտին զարկերակը կ՚արագացնէ եւ դողդղուք կը պատճառէ: Աւելի շատ խմելով, սուրճը գինեբանդութիւն կ՚առաջացնէ եւ կը սատկեցնէ:

Ընդհանուր առմամբ, երբ սուրճը քիչ քանակութեամբ կը խմէք, հաճելի աշխուժութիւն մը կը պատճառէ, տետակ մը հանգստութիւն արեան շրջանին եւ մտային կեանքին մէջ

«Դանդաղ միտքերը սուրճէն է, որ կը քաղեն իրենց իմացական գործերուն անհրաժեշտ ուժը: Եթէ ապուշին ուղեղին մէջ չի կրնար ծնցնել մտածումը, կրնայ սակայն արծարծել առողջ մարդուն թմրած իմացական կարողութիւնները, — կը պայծառացնէ բանաստեղծին երեւակայութիւնը, կ՚աշխուժացնէ գատաւորին յիշողութիւնը, գաղափար կը հասցնէ գրիչին եւ խօսք՝ շրթներէն» (Միշէլ Լէվի):

Այս իրականութեան հաճելի զգայութիւնը, որ սուրճը կուտայ, շուտով կը դառնայ պահանջ մը շատերու համար, որոնք այլ եւս չեն կրնար օրն սկսիլ առանց խմելու մէկ կամ երկու գաւաթ սուրճ եւ չեն կրնար մտային որ եւ է աշխատանք կատարել առանց իրենց այդ սովորական աշխուժարարներուն:

Սահմանը կը փակուի այստեղ, — սուրճի փոքրիկ գաւաթը, հաճելի եւ աշխուժարար, անվնաս եւ աննշան, իմացականութեան թոյն մը կը դառնայ կրկնուելով աւելի եւ աւելի:

Չափազանցելով սուրճին գործածութիւնը, հազիւ թէ կ՚աշխուժանայ երեւակայութիւնը, կ՚ըսէ փրոֆ. Շարլ Ռիշէ, մինչ կամքը կը թուի թէ աշխուժացած է: Այսպէս սրճամոլիկը (caféionamane) կ՚ուզէ արագ ընթանալ, ածապարել, ըրանալ, բայց չի կրնար հանդարտութեամբ կարդալ ամբողջ մէկ էջ: Կամքի եւ գիտակցութեան կարողութիւնները կը թուին գերաշխոյժ, կարծես յախտնական ճիգ մը յարէ ուշադրութիւնն ու յիշողութիւնը: «Շատ գործել ուզելով, քիչ կը գործէ իմացականութիւնը: Այսպէս բռնօրէն աշխուժացուելով, կամքը կը վնասուի եւ կը խղուի մտային կարողութիւններու կատարեալ համաձայնութիւնը»:

Այս երեւոյթը կը կոչուի «սուրճի գինովութիւն», որ առաջին շրջանն է սուրճով թունաւորման:

Երբ ենթական շարունակէ թունաւորել ինքզինքը սուրճով, աւելի մթին կը դառնայ հիւանդին վիճակը: Երեւան կուգայ խառնաշփոթ խանգարումներ մը հոգեկան կարողութիւններու եւ զգայարանքներու, մտայլութեան, շարժումի չափազանցութեան, ձեռքերու եւ ոտքերու դողդղուքի, բարախումներու, շնչառութեան, անքնութեան, յուշաթափութեան եւ երեւակայութեան կորուստի նիհարութեան, ընդհանուր յոգնութեան:

Սուրճը, լաւ սուրճը, որ հրաշալի անուշ մըն է երբ խառնուի կաթին, կը դառնայ այսպէս իմացականութեան թոյն մը, երբ կը չափազանցուի, այսինքն օրը աւելի քան երկու գաւաթ կը խմուի:

X . .

Հիմա խօսինք ծխախոտին մասին:

Ծխախոտին մնայուն տարրը թոյնը, ինչպէս գիտէք, կը կոչուի նիքոթին:

Նիքոթինը ծխախոտին մէջ կը գտնուի 2—8 առ հարիւր համեմատութեամբ: Ֆրանսայի ծխախոտներուն մէջ առոր համեմատութիւնը կը հասնի 4,9—7,9 առ հարիւրի, իսկ Ամերիկայի ծխախոտներուն մէջ՝ 2,3—6,9 առ հարիւրի

Ծխախոտը, զոր կը ծխէք պատահաբար կամ առանց չափազանցութեան, թոյն մը չէ: Ծխելու չափազանցութիւնն է, որ կը պատճառէ հետեւեալ հիւանդային երեւոյթները

Երբ կը ծխէք քիչ քանակութեամբ, բայց շարունակաբար, կը պատճառէ հոգեկան կարողութիւններու թեթեւ աշխուժութիւն մը, որ կը նշանակէ թէ ջղային կեդրոնները թունաւորման սկիզբն է: Ցետոյ, երբ այդ սովորական աշխուժարարը չկայ, իմացականութիւնը կը մնայ կէս-քուն վիճակի մը մէջ: Անոնց մէջ, որոնք հինէն ի վեր ծխելու մոլութիւնն ունին, ծխախոտը կը ստեղծէ տեսակ մը պահանջ կամ ծարաւ (état de besom), երբ թոյնը չեն առնար, ինչպէս կը պատահի անոնց, որ մորֆին կամ քոքային կը գործածեն: Այդ ծարաւի վիճակը կը յատկանշուի գլխու ցաւով, մտային անպատմածութեամբ, մանաւանդ ծայր աստիճան գերազգացութեամբ:

Կը պատահին նաեւ ուրիշ կարգի խանգարումներ: Բերնին մէջ դառնահամութիւն, բորբոքում, ճերմակ թաղանթներ կը կազմուին եւ նոյնիսկ խլիրդ (քանսէր):

Շնչառական գործարաններուն մէջ՝ խռչափողատապ, ցնցղատապ, փքախտ (emphysème) եւ հեղձախտ:

Բայց մանաւանդ սիրտն ու երակներն են, որ կ՚ենթարկուին թունաւորման ամէնէն ծանր երեւոյթներուն:

Ծխախոտը սրտի թոյն մըն է: Լանջացաւ (angine de poitrine), որ ողբերգական հիւանդութիւն մըն է եւ յաճախ եղերական վախճան մը կ՚ունենայ (յանկարծամահ), իր սովորական պատճառներուն կարգին, արդիւնք է նաեւ ծխախոտով թունաւորման: Լանջացաւը ախտ մըն է, որ կը յատկանշուի անձկագին ցաւով մը, սարսափելի, կարծես սեղմ նման բան մը մխուած ըլլար լանջոսկրին ետեւ, վերահաս մահուան զգայութիւն տալով:

Փէթէր եւ Հիւշար կը մատնանշեն երկու տեսակ լանջացաւեր, որոնց պատճառն է ծխախոտը, — սարէցներու (պնդերակութեան եւ ծխամոլութեան ենթականերու, Scléro - tabagique) եւ երիտասարդներու (ջղաձգութեան եւ ծխամոլութեան ենթականերու, spasme tabagique): Արդարեւ հիմա ապացուցուած է թէ ջղաձգական ինչ դեր կը կատարէ նիքոթինը երակներուն վրայ.

Լանջացաւը այնքան աւելի ծանր է, որքան կը ծագի յանկարծօրէն, առանց նախանշանի, երբ կը պայթի մտային պէս

Ծխամոլներու յատուկ ու սովորական երեւոյթ է սրտի զարկին անկանոնութիւնը (extrasystole): Երբեմն լուռ կ՚անցնի այս ախտային երեւոյթը, երբեմն ալ այնքան պերճախօս կը դառնայ որ ջղային խանգարումներ կը պատճառէ. Արդ սրտի զարկին այդ անկանոնութեան անհերքելի պատճառներէն մէկն է ծխախոտը: Ի՞նչ հարկ հեղինակներ յիշատակելու այս մասին: Բաւական է Շարլ Լօպրի, իր մէկ վերջին աշխատութեան մէջ կը գրէ.

«Ծխախոտը մինակը կրնայ երեւան բերել սրտի զարկի այդ բոլոր անկանոնութիւնները, յաճախ տաժանելի, ցաւագին»:

Այս պատկերէն վերջ, աւելորդ է կրկնել ընթերցողներուս թէ սուրճին ու ծխախոտին չափազանց գործածութիւնը շատ մեծ վնաս կը պատճառեն իրենց ջղային դրութեան եւ սրտին:

ՏՈՔԹ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս բժշկական կարեւոր յօդուածը կը թարգմանենք Les Annales պարբերականէն. բացատրելով քիչ մը մտածել սուրճին ու ծխախոտին մասին:

ՄԱՄՈՒԼ

Հօկերը գործի վրայ

—·—

Սելանիկի Հորիզոնը պարզելով Հօկերու սարքած դաւերը զանազան գաղութներու մէջ, կը ծանրանայ Յունաստանի վրայ. (16 մարտ).

— «Քանիցս փորձեր վերջ, Հօկերը, ինչպէս կը նշմարենք, անգամ մըն ալ եւ յամառօրէն սկսած են ոլորտալ ազգային մարմիններու շուրջը, գանոնք ձեռք անցնելու բացայայտ այլ միամիտ առաջադրութեամբ: Առանձնապէս նոր Յունաստանի շրջանին մէջ գործի լծուած են անոնք, եւ, ինչպէս մեր քաղած տեղեկութիւնները կը հաստատեն, ջանքեր կը թափեն, Թեսաղոնիկէ Թրակիոյ ընդարութեանց մէջ իրենց ընկերներին տեսածը ըսելու համար: Այս նպատակով, անցեալ 20-25 օրի չափ առաջ, տեղւոյս Հօկը, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջանը գրկած է [illegible] համայնավար [illegible] մը, որ չիմման մանելով հայ հաւան համայնքներու հօգաբներուն հետ, «կազմակերպած էր» Հօկի գիմակին տակ ծածկուած համայնավար պայքարը առհասարակ հանրային բոլոր մարդերու մէջ եւ մանաւանդ մօտաւոր թեմական ընտրութեանց առթիւ: Թող մեր բոլոր հայրենակիցները իմանան, որ Հօկը, կամ մինակը եւ կամ իրեն համակիր տարրերով կազմուած պլօքի ձեւին տակ, իր թեկնածուները ունի Թեմական Խորհուրդի պատգամաւորներու ընտրութեան համար: Եւ անոր այս թեկնածուները պիտի ճակատեցուին ամէն անոնց դէմ որոնք ժողովրդական առողջ հոսանքը կը ներկայացնեն եւ չեն ուզեր գործիք ըլլալ համայնավարներու ձեռքը. Ազգային եւ ապազգային տարրերու պայքարն է որ պիտի մղուի այս ընտրութեանց առթիւ, եւ պաշտելիօրէն, գիմակ հագած, պիտի ձգնի իր գործիքներուն միջոցով ինքզինքը պարտադրել Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ հայ համայնքներուն:

Աղջի մէկ օրէն իսկ որոշ է Հօկերու դիրքը գաղութներու մէջ: Մանաւանդ մենք, Յունահայերս, շատ լաւ ճանչցած ենք չարաղէտ այդ կազմակերպութիւնը, որուն առաջին նպատակը եղած է գաղութներու պառակտումը: Հօկը, ինչպէս իրենք, համայնավարներն ալ խոստովանած են գանազան առիթներով, Հայրենիքի օգնութիւն հասցնելու պատրուակին տակ, անուղղակի կերպով կարմիր փրոփականտ եւ աշխատանք տանող կազմակերպութիւն մըն է: Ասոր ամէնէն անհերքելի ապացոյցը այն է, որ Երեւանի խորհրդային վարիչները, գաղութներու մէջ, Հօկէն զատ ուրիշ որեւէ վստահելի կազմակերպութիւն չեն ճանչնար: Իրենց բոլոր աշխատանքները կը տանին անոր միջոցով: «Ձէզոք» հօկան մը, կէս-պոլշեւիկ մըն է համայնավարներու աչքին. Փաստը այն՝ որ ոչ մէկ հակահամայնավար Հօկի անդամ չի կրնար ըլլալ: Փաստը այն՝ որ Հայաստան դրկուելու շնորհին կ՚արժանանան միայն անոնք, որ Հօկի առաջանին մէջ նախապէս կը մկրտուին: Փաստը այն՝ որ նեղպաթի ամէն արձանագրութիւն եւ առաքում, Հայաստանի համար կատարուած ամէն հանգանակութիւն անցի կ՚ունենան միայն Հօկերու միջոցով եւ վերջապէս փաստը այն՝ որ Հօկերը հաղորդակցութեան միակ կամուրջն են Երեւանի եւ գաղութներու միջեւ:

Այս բոլորը կ՚ապացուցանեն, որ Հօկերը կը կառավարուին համայնավարներու կողմէ, որոնք անշուշտ, ջայլամներու նման, իրենց գլուխները արունքներուն արանքը պահելու «խորամանկութիւնն» ալ ձեռքէ չեն հաներ: Անոնք, արտաքին ու հրապարակային աշխատանքի համար կը շահագործեն չէզոքուած հակապաշտակալներու կամ միմիայն «չէզոքներու» պատրաստակամութիւնը: Անոնցմէ կը կազմեն վարչութիւնները եւ գանոնք կը լծեն գործի: Վարչականներու հոլին սակայն հրամանատար կը մնան իրենք, ուղղակի եւ վստահելի համայնավարները:»

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Զգո՛յշ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, 5 փետր.— Պարտք կը համարենք պզուշացնել Առնուվիլի եւ ընդհանրապէս ամբողջ գաղութի ժողովուրդը որ չգործակցին Ֆրանսացի համայնավարներու: Անոնք իրենց երկրին մէջ են եւ ազատ ամէն տեսակի քաղաքականութիւն խաղալու:

Անցի շաբաթ Հօկի հանդէսին, ուր ներկայացուեցաւ «Երկիր Նայիրի» ֆիլմը, ամբողջ Առնուվիլի ժողովուրդը ներկայ էր, իր սիրելի հայրենիքը տեսնելու եւ իր կարօտը մասամբ յագեցնելու համար: Ֆրանսացիները ուշադրութեամբ մեզ կը դիտէին: Երբ [illegible] [illegible], կարմիր դրօշակ պարզուեցաւ եւ Փանֆարը նուագեց «ԷնԹէրնասիօնալը»: Այո, իրաւ է թէ Ֆրանսացիներ էին որ կ՚երգէին, բայց ո՞րոնց կողմէ հրաւիրուած էին, ընականէ օրուան կազմակերպիչներու (Հօկի)

Քանի մը օր վերջ Ֆրանսական հաւաքոյթի մը մէջ որուն ներկայ էին երեք հայ չէզոք հայրենակիցներ (մէկը Հօկի անդամ), Ֆրանսացի կառավարական մարդիկ շատ խիստ լեզու գործածեցին մեր երեք հայրենակիցներուն դէմ, բանելով թէ Հայերը շատ առաջ կ՚երթան, պէտք է զգուշանան:

Իսկ փետրուար 18ի հանդէսին առթիւ պատահածները աւելի գրգռած են քաղաքապետութիւնը: Համայնավար պարագլուխին քովէն բաւական գրամ եղած է, եւ որովհետեւ անդամ մըն է, ոստիկանութիւնը կը կասկածի թէ Հայերու կողմէ գումար մը յատկացուած է «չէֆ»ին, բաժնելու համար հոն եկող իր ընկերներուն միջեւ:

Ուրեմն Հօկի անդամներ, ցնծացէք, ամսականներ բաժնուելու համար աջին ու ձախին, որպէս զի գան խանգարել որ եւէ դաշնակցական հանդէս:

Բաւական է որքան կը խաղաք այս խեղճ ժողովուրդին հետ, մի չարաշահէք բարեմտութիւնները որոնք անկեղծօրէն հայրենիքի օգնութեան համար են, ոչ թէ Դաշնակցութիւնը հալածելու:

Կան նաեւ արհեստով խառնակիչներ որոնք ապաստան գտած են Հօկի մէջ եւ կը գործեն առանց աջ ու ձախ գիտնալու:

Հոս կ՚արժէ յիշեցնել ընկ. Նժդեհի բանախօսութենէն օրինակ մը. — Թագաւոր մը կը հրամայէ իր զինուորներուն ընդունիլ քրիստոնէութիւնը եւ մկրտուիլ: Հրամանը կը կատարուի: Բայց զինուոր մը իր աջ ձեռքը ջուրէն դուրս կը ձգէ: Լուր կուտան թագաւորին որ կուգայ եւ կը հարցնէ պատճառը: «Այո, կը մկրտուինք քրիստոնեայ, բայց մեր աջ ձեռքը հայրենիքին պաշտպանութեան կը պահենք»: Մենք ընդունեցինք քրիստոնէութիւնը երկու ձեռքով որ շատ սուղի նստաւ մեզ, մոռցանք հայրենիքը: Այժմ նոյնպէս ընդունեցին պոլշեւիկները երկու ձեռքով: Հայ ժողովուրդ, եղիր Հօկ, պոլշեւիկ, ինչ որ կ՚ուզես, բայց պահէ միշտ աջ ձեռքդ հայրենիքիդ համար:

Հասկցողին շատ է այսքանը.

⁂ Մարտ 18ին շաբաթ երեկոյ, Պ. Կիտիկեանի բնակարանին մէջ որ տրամադրուած էր սիրայօժար, համախմբուած էին 40 ընկերներ եւ համակիրներ, ի պատիւ ընկ. Գ. Նժդեհի: Տիկիններու եւ Օրիորդներու կողմէ երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք» որմէ յետոյ խօսքը տրուեցաւ ընկ. Գ. Նժդեհի, որ խօսեցաւ մէկէր իր խանդավառ ճառերէն:

Կէս գիշերէն վերջ ընկերը երգման արարողութիւնը կատարեց երեք նոր ընկերներու: Նոյն իրիկունը Փրանսահայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը կազմեց, 25 անդամ — անդամուհիներու մասնակցութեամբ: Քանի մը օրէն ցանկը կը յայտարարենք թերթով: Եղան հարցումներ ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ, որոնց ընկ. Գ. Նժդեհ պատասխանեց գոհ ձգելով բոլորն ալ:

Ճ.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (18)

ՃԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ինչպէս ոչնչացուցին Հռոյ երկրին բնակիչները

[illegible] կիներն ու մանուկները, որոնք [illegible] բնատեղիքներէն բռնի յափշտակ[illegible] կը տարուէին իրենց հայրենի[illegible] [illegible] եւ երբ տարաշխարհիկ ե[illegible]թիւն մը կը ցուցադրուէին՝ [illegible] այս կերպով իրենց կեանքը ա[illegible] կը համարէին

[illegible] մէկ իշխանութիւն կը մտատան[illegible] այն ըմբոստացուցիչ եւ այլան[illegible] ոճիրներէն որոնք կը գործադր[illegible] Հռոյ երկրին մէջ: Օտար ինք[illegible]ները մեղապարտ սուտ մը շր[illegible]թեան հանէր էին ինքնարդա[illegible] համար, — երբ թէ բնիկները [illegible] սպանդներ եւ աւարա[illegible] կատարած էին: Ճշմար[illegible] այն է որ Հռոյ երկրի բնա[illegible]ները երբեք պատերազմասէր չեն [illegible], այլ միայն արդար ընդվզումով [illegible] զէնքով ինքնապաշտպանութեան [illegible] էին անգամ մը, ինչ որ օրինա[illegible] անձնապաշտպանութիւն էր: Բայց [illegible] կրպարտութիւնը կուտան մը [illegible]. Իշխանութիւնները զինուո[illegible]րական ուժեր ղրկեցին մեծ կղզիին վրայ: Ամբողջ ցեղեր հալածանքի մատնուեցան, պաշարուեցան եւ գերի բռնուելով այլուր փոխադրուեցան:

Այս գրութեան գլխաւոր պատասխանատուն կառավարիչն էր, Տօն Մանուէլ Սէնուէթը, որ բոլորովին նախիրներու սեփականատէրներուն եւ ձեռնարկուներու ազդեցութեան տակ էր: Ան էր որ անխնայ փութացուց Հավիկներու ընդմէջումը: Յանկարծ կուզային կը յարձակէին բնիկներուն վրայ եւ զինուորները հրացաններով կը սպաննէին զանոնք:

Կիներն ու մանուկները կը քաշէինկը տանէին եւ կիսամերկ ծախու կը հանէին, բերանաբաց կեցած խուռն բազմութեան առջեւ:

Ով որ առնել ուզէր զանոնք՝ կրնար տանել տանիլ:

Հնդիկներուն միակ բարեկամները Սալէզեան կրօնաւորներն էին որոնք իրբեւ քարոզիչ կը գործէին երկրին մէջ եւ կառավարութիւնը զանոնք եւս իրենց պաշտպանեալներէն պակաս չէր ատեր: Այս քարոզիչները հրաւէր կոչ մը ուղղեցին վարչապետներուն, եւ սակայն առանց պատասխանի մնաց: Ի վերջոյ մամուլը ձեռք առաւ այդ գատն ու առիթեց որ կառավարութիւնը միջամտէ:

Պատգամաւորի մը միջոցաւ քննութեան ենթարկուեցան Հնդիկներուն դէմ կատարուած խրողութիւնները, կառավարիչը փոխուեցաւ եւ դեռ ողջ մնացած Հնդիկները Տասւըն կղզին վրայ գտնուող Սալէզեան առաքելութեան քով փոխադրուեցան: Այս Հնդիկներուն ամենամեծ բարերարներէն մէկն եղաւ Սալէզեան կրօնաւոր մը, Ֆագնանօ, որուն պարտական է նաեւ գիտութիւնը Հռոյ երկրին մասին եղած ուսումնասիրութիւնը:

Ֆագնանօ առաքելական կայան մը հաստատեց Տասւըն կղզին վրայ. կառավարութիւնը քանի տարուան համար կղզին վարձու տուաւ իրեն, եւ ահա Հնդիկները երկրին ամէն կողմերէն հոն խուժեցին, օգնութիւն հայցելով: Քարոզիչներուն համար ահագին ծախս էր այս, եւ միայն մասնաւորներու բարեգործութեամբ կարելի կ՚ըլլար հոգալ:

1893ին արեւելեան ծովեզրին վրայ երկրորդ կայան մըն ալ ծնունդ առաւ: Այնտեղ այդ մարդիկը գաշտային աշխատանքներով զբաղեցան, կամ իբրեւ հովիւ եւ արհեստաւոր գործածուեցան. կիները կրցան իրենց տան գործերովը պարապիլ և տղաքը հիմնական ուսում ստացան եւ այսպէսով՝ երաժշտութեան եւ լեզուներու համար Հնդիկներուն ունեցած ձիրքը կրցաւ պէտք եղած կերպով զարգանալ: Սակայն բնութեան մարդուց կենսական զօրութիւնը խորտակուած էր այլ եւս: Վարձքի պայմանաժամը 20 տարին լրանալէ վերջ՝ Տասւըն կղզին այն առաքելական կայանը դադրեցաւ գոյութիւն ունենալէ: Ռիօ Կրանտէի մէջ գտնուող կայանը այժմ խնամք եւ ապաստանարան կուտայ Հռոյ երկրացիներուն, մինչեւ որ օր մը այն ալ վերջանայ բոլորովին.

1880ին Օնաներու թիւը տակաւին 3600 կը հաշուէր: Իրենց ծննդավայրին խիստ կլիմային տակ դեռ երկար դարեր կրնային ապրիլ անոնք: Սպիտակամորթերուն հետ շփում ունենալը բաւ եղաւ որ քանի մը տարուան մէջ նուազին, տաժերգուին: Այսօր 270 հոգի միայն մնացած են: Սալէզեան կրօնաւորներուն միջոցաւ հաւաքուածները, սպիտակամորթ նաբիկներէն փախչելով՝ գացին հարաւային լեռնոտ մասին անթափանցելի եւ ճախճախուտ անտառներուն մէջ. այնտեղ միայն ապահով կը զգային իրենք զիրենք: Բայց այնտեղ որսի կենդանիներէ եւ սնունդէ զրկուած ըլլալով՝ յամրօրէն մեռան կորան.

Եահգաններն եւ Ալաքալուֆները, որոնք խիստ բանուկ նաւային ջրանցքներու շրջակայքը կը բնակին, որով նաւազ մօտ են սպիտակամորթերու հասողութեան սահմանին՝ առնեն ալ դուրսէն ներմուծուած տարափոխիկ հիւանդութիւններէ փճացան բոլորովին, թոքախտ, կարմրուկ եւ հարսանիթէ, բայց ոչ թէ վեներախտ, ինչպէս ընդհանրապէս կը կարծուի: Մնացածն ալ ալքոլը լրացուց, ինչ որ անծանօթ էր իրենց մինչեւ այն ատեն: 1880ին 3000էն հաւեցան գացին եւ առ առաւէն մինչեւ 70 հոգիի վերածուեցան: Կը խուսափին սպիտակներէն եւ կը փախչին կ՚ապաստանին արեւելեան ջրանցքներուն խառնաշփոթ հիւսուածքին մէջ, այնտեղ ուր ոչ մէկ օտար մարդ կը գանէ: Այսօր հազիւ 300 մնացած է անոնց թիւը, մինչ 1880ին դեռ 3000 կը ներկայացնէին անոնք

(Շար.) ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ *ընկերներու հանդիպումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։*
Կը խօսի՝ ընկեր ԼԵՒՈՆ։

ՊԻԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմ գրադարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ընկերահամակրական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Brebant Marseillaise*ի սրահին մէջ* **146 Ave. des Chartreux**

Կը նախագահէ ընկեր Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Բացման խօսք՝ ընկեր ՎՐԹ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր Գ. ՆԺԴԵՀ

կը նուագէ *Զ. Ո. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ* նուագախումբը

կ'երգեն օրիորդներ՝ *Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ*

կ'արտասանեն ընկերներ՝ *ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ* եւ *Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ*

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի **3** *ֆրանք։*

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Զ.Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 5

ՍԱԼՕՆ ՖԼՕՐԻՏԻ ՄԷՋ, 7 ՐԻՒ ՎԱՆԹԻՒՐ

Կը խօսի՝ Գ. ԽՆՈՒԿՔ ԱՐՄԷՆ

կը նուագէ Միութեանս ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

երգ, արտասանութիւն, ֆանթէզի եւյլն։ կը ներկայացուի զաւեշտ մը։
գեղարուեստական բաժինը կը տեւէ մինչեւ 12, որմէ վերջ կը սկսին պարերը

Մուտքը այրերու 7 եւ կանանց համար 5 ֆրանք։

ԹՕՔԱԽՏԻ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԲՈՒԺՈՒՄ

ՏՈՔԹ. ԶԵՆՈԲի կողմէ

5, Rue MAUBEUGE, Paris (9)

Tél. Lamartine 83 - 87

Ընդունելութեան ժամեր **3—8:**

Métro: N. D. de Lorette, Peletier, Cadet
Autobus: Carrefour de Châteaudun

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Պոլսոյ կեդր. վարժարանի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ֆլօրիա Ճաշարանին վերնայարկը, 61, Mr. le Prince. կը խօսին՝ *Տիրան Իսկէնեան,* երկրորդ եւ վերջին մասը իր դասախօսութեան՝ «*Պատասխանատուութեան գաղափարը արդի ընկերաբանութեան մէջ*» եւ Գ. Դր. Գոնճէկեւլեան նիւթ ունենալով՝ «*Կրկնութիւնք եւ անոր դերը*»։

×

կազմակերպուած փարիզի Հարաւային Երգանի ցառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ։

Այս Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին Դպրոցի սրահին մէջ

24, րիւ Րօժէ, Գանեէօ

կը խօսի՝ ցոքթ. *Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ* «Քնէածական ծերացութիւն եւ ինքնածերացութիւն» *նիւթին շուրջ։*

Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։ Մուտքը՝ ազատ է։

Յերդ-ներկայացում

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԱՐՄԱՆ ԿՕԹԻԿԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ ՏԻԿԻՆ Լ. ՇԱՆԹԻ

ի Պատիւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ԵՒ Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

ՌԸՆԷ ՄՕՊԷԼ ԹԱՏՐՈՆԻ ՄԷՋ

8-10 Rue d'ORIENT. Métro: Blanche et Abbesses

26 Մարտ, Կիրակի ցերեկ, ժամը 2.45ին

ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ, ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

ԿԱՅՍՐ (Լ. Շանթի)

(4 ԱՐԱՐ 8 ՊԱՏԿԵՐ)

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 15, 10 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— տիկիններ՝ Արմենուհի, Լիւսի Պետրոսեան, Լիւսիկ Պետրոսեան, Օր. Կ. Պետրոսեան։ *Պարոններ՝* Գազանճեան, Գրիգոր-Վաճեան, Թորոսեան, Կոթիկեան, Մեծատուրեան, Նիկողոսեան, Ճաղըմեան, Սանճագ, Ռուբէն եւայլն։

Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Օհան Գուրգէնի դերին մէջ

Տօքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) **Tél. Pigalle 70-02**

Ամէն օր ժամը 2-6 — կիրակի եւ տօն օրեր 10-12

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Հաղորդակց. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. *Մէթրօ* Place Clichy *եւ* Liège

---

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱԿԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՌՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԿՈՒՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S C O N S U L T E

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) — Tél. Pigalle 67-69

Կը տնօրինէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ խորհրդակցութիւններ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ [illegible] ներու առջեւ, կուտայ **certificats de coutume**ներ, կը կատարէ [illegible] եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ՎԱՐՁՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ՊԷԼՎԻԼԻ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԹԷՐԶԵԱՆ ԹՐԻՔՈՅԻ գործարանի տեղափոխութեան առթիւ, վարձու են հետեւեալ աշխատանոցները **(Bail à céder).**

1.— Գետնայարկ, մէկ փիէս, ամսական 50 ֆր. վարձք։

2.— Ամբողջ առաջին յարկը, մէկ կողմը ամբողջութեամբ **vitré, électricité, force motrice, téléphone,** *անհաւատալիօրէն աժան, տարեվարձք՝* **2400** *ֆրանք. 6 տարի* **Bail.**

Բացի թրիքոյէ, ամէն գործի տրամադրելի։

Դիմել. — **S. TERZIAN, 20, Rue Mélingue**

Métro: Buttes Chaumont — **Tél.: Botzaris 22-98**

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 — Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակի հիւանդութիւններ (ֆերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ։

Բժշկումը կը կատարուի, X ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ։ Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում։

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ։ Քուրոն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, արծ[illegible] ամերիկեան սիստէմով

Արհեստները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու։

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8։ Կիրակի եւ տօն օրերը՝ [illegible]

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

75 Ave. de Verdun, Issy-les-Moulineaux, Seine, France, Tél. 166 Issy

Եթէ կ'ուզէք ձեր ստամոքսի առողջութիւնը չխանգարել փնտռեցէք բոլոր նպարավաճառներուն մօտ Maison STEPAN*ի համեղ ՍԻՄԻԹՆԵՐԸ, որոնք թարմ կը մնան մինչեւ 1 ամիս։*

Մասնաւոր յանձնարարութեանց վրայ, մեր արդիական փուռին մէջ կը պատրաստենք՝ լահմէճուն, չէօրէք, պանիրով, ապուխտով եւ թայինով փիտէներ, պուղաչա եւ ամէն տեսակ եւրոպական եւ արեւելեան անուշեղէններ։

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէ եւ արտասահմանէ։

Արագ առաքում։ 3 քիլօէն սկսեալ ապսպրանքները կը յանձնենք բնակարանը։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ *(Polyclinique)*

Ա. ՇԱՀՊԱՂԵԱՆ

49, ՐԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ

49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée

կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ։ կը կատարուին վիրաբուժական ամէն գործողութիւն։

Ստամոքսի եւ Աղիքներու, — Թոքերու, — Սրտի, — Աչքի, Քիթի, կոկորդի եւ ականջի, — Մորթի, — Ջղային հիւանդութիւններու, — Երախաներու հիւանդութեանց, — վեներական՝ արանց եւ կանանց ծննդաամիզային հիւանդութիւններ, լայներակութեան, — Թութք (մայասըլ), վերջինս նաեւ Ներարկումներով։

Քննութիւն՝ արեան, Թուքի, մէզի եւյլն

կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը։ Ճառագայթում (radio)։ Մարձում (massage)։ կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ։

Assurance Sociale*ի* հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք։

Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3-7։ Կամ ժամադրութեամբ։ Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 10-12։

ԲՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլօրիա Ճաշարանի վերնայարկը, Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Հ. Մ. Ը. Մ. բոլոր ֆութպոլիստները անխտրաբար կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի, վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, au Claire de Lune *սրճարանը, Փլաս տ'Իթալի։*

ՓՈՐԹ տ'ԻԹԱԼԻԻ եւ շրջանի Մանկապարտէզի Վարչութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի անդամ և ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցին շէնքին մէջ, 19, rue de Paris, Gentilly։ *Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։*

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Sociétés Savantes*ի մեծ սրահին մէջ,* 8 rue Danton *(մէթրօ՝ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ)։ Կը խօսի՝ Գ. Արշակ Չօպանեան, նիւթ ունենալով՝ գեղարուեստական եւ մտաւորական շարժումը խորհրդ. Հայաստանի մէջ։*

Բանախօսութեան ընթացքին լուսարձակով ցոյց պիտի տրուին բազմաթիւ խիստ շահեկան եւ ցարդ անտիպ պատկերներ Հայաստանի գեղարուեստներուն շուրջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱՂՆՈՅ - ՋՈՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվար Օտտօ, սովորական հաւաքատեղին։ Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Սաղնոյ-Ջորի անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւյլն.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (3)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

Նոյն իսկ վարակուածներ կան, որոնք, հիւանդութեան հանդէպ անհատին բնական դիմադրութիւնը վարակման իբրեւ հետեւանք աճած ըլլալով, որոշ չափով կը պատրաստուին ծանր թոքախտի յարձակումին դէմ։

Այս ամէնը ցոյց կուտան, որ թոքախտը, մշակուելու համար, կը պահանջէ յարմար հող, ճիշդ ինչպէս հունտը, որ, եթէ ժայռի մը վրայ իյնայ, կը չորնայ ու կը փճանայ։ Բոլորս ալ վարակուած ենք, բայց բոլորս ալ կը բժշկուինք, գժախային հունտը, որ մանրէն է, չի բուսնիր։ Վարակուած վեց մարդոց մէջէն մէկն է միայն, որ թոքախտաւոր կը դառնայ։ Ճիշդ է որ այդ ալ շատ է։

Յաճախ հիւանդութիւնը կը յայտնուի վարակուելէն շատ ուշ, տարիներ, տասնեակ տարիներ յետոյ։ Ատոր համար է, որ կ'ըսուի. — Չափահասին թոքախտը վերջին տունն է այն երգին, զոր ան սկսած է երգել օրօրոցին մէջ։

5— ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԳ ՄԸ ՎԱՐԱԿՈՒԱԾՆԵՐ ԾԱՆՐԱՊԷՍ ԿԸ ՀԻՒԱՆԴԱՆԱՆ, ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐ ԿԸ ԴԱՌՆԱՆ

Այդպէս կը պատահի նախ անոր համար, որ վարակումը սաստիկ եղանակով մը եւ կրկնուած ձեւով մը կատարուած է։

Այդպիսի պարագաներու մէջ, ժառանգը չի կրնար դիմադրել, այլ կը յաղթուի յարձակող մանրէներուն ուժին տակ։ Ահա թէ ինչո՛ւ կարեւոր է մաքրութիւնը, մեկուսացումը, այսինքն զգուշանալ նուազագոյն չփումներէն եւ փոխանցման կարելիութիւններէն։

Եւ երկրորդ անոր համար, որ ուրիշ ազդակներ կուգան սրել ու ռաստկացնել Քոխի մանրէներուն ազդեցութիւնը. *Մարդկային մարմինը թերեւս կարենար ինքզինք պաշտպանել մէկ թշնամիի դէմ, բայց անկարող կը դառնայ թշնամիներու դաշնակցութեան մը դէմ։ Այդ պարագան ցոյց կուտայ կարեւորութիւնը, անհատին ներքին միջավայրէն զատ, հաւաքականութեան արտաքին միջավայրին, ուր կ'ապրինք բոլորս, — այսինքն կեանքը, զոր կը վարենք։ Կարելի է հասարակաց միջավայր անուանել այն շրջապատը, ուր կ'ապրինք, ինչպէս անհատական միջավայր՝ իւրաքանչիւրին կազմախօսութիւնը*

Ահա թէ ինչո՛ւ աղքատ տղաքը 5 կամ 10 անգամ *աւելի կը վարակուին, քան հարուստ տղաքը։ Ալքոլամոլներու զաւակները 3 կամ 4 անգամ աւելի կը վարակուին, քան ժուժկալներու զաւակները։ Ինքնին հասկնալի է այս պարագան։ Աղքատ, աղէտ, թափթփած, աղտոտ միջավայրի մը մէջ վարակման դէպքերը բազմաթիւ են, որովհետեւ ոչ մէկ նախազգուշութիւն կը կատարուի։ Անհրաժեշտ դրամը կը պակսի, տղաքը գէշ կը սնուցանուին, հետեւաբար նուաղ կը առկան։ Նոյն այդ տղաքը, կեանքի լաւագոյն պայմաններուն մէջ դրուած, պիտի կրնային ամենայն ապահովութեամբ յաղթել Քոխի մանրէներուն արշաւանքին։*

Չափահասներուն համար, անբաւական սնունդը, ալքոլամոլութիւնը, փակ ու մութ բնակարաններու մէջ կեանքը, գերյոգնութիւնը, գրգռիչ փոշիներու շնչառութիւնը զօրաւոր դաշնակիցներն են թոքախտին։ Ասոնք են այն պատճառները, որ, զանազան ժողովուրդներու մէջ, երկար ատեն փճացուցին ու կոտորեցին որոշ դասակարգեր (բանտարկեալներ, յիմարանոցի հիւանդներ, վանքերու բնակիչներ), նոյն իսկ քաղաքողջ եւ յաղթանդամ մարդիկ (սաթիկաններ, զինուորներ)։ Եւ այս՝ մինչեւ որ վարժութիւն դարձաւ բանալ պատուհանները, հոգ տանիլ մաքրութեան, մարմնամարզ ընել, եւայլն։ Այս պարզ նախազգուշութիւնները չափազանց ազդեցիկ էին։ Ահա թէ ինչո՛ւ կը կազմեն միակ ուղին, որուն պէտք է հետեւիլ պայքարելու համար ախտին դէմ։ Բայց այդ մասին քանի մը օրինակներ. — Տոքթ. Թրիւտօ խումբ մը ճագար առաւ, թոքախտ ներարկեց եւ արձակեց կղզիի մը մէջ, առանց անոնց տալով անոնց։ 80 առ հարիւրը ազէկցան։ Ուրիշ խումբ մը ճագար ձեռ, թոքախտ ներարկելէ յետոյ, փակեց մութ տեղի մը մէջ, եւ երբեմն երբեմն սնունդ տուաւ։ 80 առ հարիւրը մեռան։ Զիքակոյի կենդանաբանական պարտէզին մէջ ժամանակ մը սովորութիւն էր ամէն ձմեռ կապիկները փակել ապակեայ վանդակներու մէջ։ Անոնց կենդանիները կը մեռնէին թոքախտաւոր դառնալէ յետոյ։ Ինչ ըրին, օգուտ չըրաւ։ Ցուտահար, արձակեցին պարտէզին մէջ։ Եւ այն կապիկները, որոնք հիւանդ կը կարծուէին, անմիջապէս աղէկցան բաց օդին մէջ։

Դեռ պիտի խօսինք այդ մասին, երբ կարգը գայ արհեստներու։ Սակայն հիմակուընէ ըսենք հետեւեալը. —

Չի բաւեր գիտնալը թէ իւրաքանչիւր անհատ [illegible] նայ եւ պարտի ընել անձնապէս, զգուշանալու [illegible] վարակուելէ կամ տարածելէ թոքախտը, այլ պէտք [illegible] նաեւ ընդհանուր միջոցներ ձեռք առնել, ժողովուրդ[illegible] աղքատ դասակարգին օժանդակել, եւ բարձրացնել [illegible] առողջական եւ ընկերային պայմանները, հայթայթել [illegible] որ կը պակսի՝ մեր ներկայ պայքարին յաջողութեան [illegible] մար։ Բժիշկին կողքին, որ կը խնամէ հիւանդները [illegible] զօրացնէ ակարակազմները, եւ ժողովուրդին կը [illegible] վեցնէ թէ ի՛նչպէս պէտք է ապրիլ առողջ եւ կայ[illegible] պէտք է որ մարդասէրը, խնայասէրը, օրէնսդիրը [illegible] շադրութիւն դարձնեն այդ ծանր հարցերուն վրայ [illegible] քախտին դէմ, աղքատը ոչինչ կրնայ ընել մեն - մինա[illegible]

6— ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԸ ՃԱՆՉՑՈՒԻ ԹՈՔԱԽՏԸ

Թոքախտին ընթացքը անհունապէս փոփոխական [illegible] Ըսինք թէ թոքախտը կրնայ մեզ վարակել ամէն տարի[illegible] ընթացքին, մեծ ու պզտիկ, ինչպէս կը վարակէ մեր [illegible] քին բոլոր գործարանները։ Երբեմն այնքան թեթեւ [illegible] լայ, որ ինքն իրեն կ'անհետանայ, առանց զգալի [illegible] իր ներկայութիւնը։ Երբեմն ալ այնքան ծանր [illegible] որ կը մեռցնէ ենթական քանի մը շաբթուան մէջ։

Ամէնէն սովորական ձեւն է թոքերու յամրընթաց հիւծախտը, որ տարինե՛ր կը տեւէ։ Կը պատահի որ [illegible] թական երկար ատեն առողջ երեւի եւ պահէ աշխատ[illegible] կարողութիւնը։ Եթէ երբեք ճիշդ է որ պէտք չէ մարդ[illegible] կը դատել իրենց երեւոյթէն կամ դիմագիծէն, առա[illegible] բոլորովին ճիշդ է թոքախտին համար։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՄԱՐՏ 1933

24 Mars 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2148

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ԵՐԿՈՒՆՔ

Ուրեմն, հանրապետական Ֆրանսան ալ, վտանգուած զգալով «հայրենիքն ու ցեղը», կը փորձէ ոտքի կանգնիլ, ինքզինքը պարտադրել նոր նշանախօսքով մը,— «Միութիւն Ազգին համար»։

Երէկ տուինք նոր կազմակերպութեան հանգանակին հիմնական մասերը։

Քիչ անգին ամփոփուած ենք առաջին ճառերը, որոնք աւելի կը պարզեն հետապնդուած նպատակը։

Ի՛նչ խօսք որ, յետաշրջական է խլրտումը, եւ ներշնչուած՝ սեւ (ֆաշական) եւ թուխ (հիթլէրական) շապիկաւորներու գործունէութենէն.

Բայց, բառերը չէն որ արժէք ունին այստեղ, այլ երեւոյթը։ Շրջելով բառերը եւ նոր բովանդակութիւն զնելով անոնց մէջ, Ֆրանսայի, ինչպէս Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ազգայնական տարրերը կը ձգտին մէկ նպատակի,— Միութիւն եւ Զօրութիւն։

Ուրիշ խօսքով, անոնք այլեւս անհանդուրժելի, աղխատաբեր կը նկատեն Մեծ Պատերազմէն ի վեր տիրապետող տեսութիւններն ու փորձերը, եւ կ՚առաջարկեն նոր դաւանանք, նոր առաջնորդ։

Ահաբեկ՝ պոլշեւիկեան փոթորիկէն եւ ընկերվարութեան յարաճուն վերելքէն, խռոված՝ անհամար բազմութիւններու յարատեւ խոյանքէն որ կը սպառնայ ընկալեալ սովորութեանց եւ դարաւոր գիրքերու, անոնք, նոր առաջեալները, կ՚ուզեն կեանքի անիւը դարձնել դէպի ետ։ Այսինքն, վերահաստատել անհատներու գերակշռութիւնը, զօրացնել իշխանաւորներու թաթը, եւ ամուր պահել գիրքերը։

Մուսոլինին ու Հիթլէրը սրած են ախորժակները։

Եւ որովհետեւ դրացիներու ներքին վերանորոգումն ու զօրացումը ամէն բանէ առաջ կը սպառնան հաշտութեան դաշնագիրներուն, բնականօրէն մտահոգութեան մատնուած են նախ եւ առաջ յաղթականները։ Ամէնէն առաջ՝ Ֆրանսան, որուն գերազանցութեան ոչ Իտալիան կը հանդուրժէ, ոչ ալ մանաւանդ վրէժխնդիր Գերմանիան։

Սոսկ ճարտասանական փորձ մը չէ որ կը կատարէ թթու ազգայնական մը, Ֆրանքլէն Պույեօն, աղաղակելով Ալզասի պողոտաներուն վրայ.

— «Վտանգուած է ցեղը, վտանգուած այնպէս ինչպէս չէր եղած 1814էն ի վեր։ Կ՚ըսեմ՝ 1814էն, ոչ թէ 1914էն ի վեր։ Եօթը տարիէ ի վեր, պատրանքներով սնանեցանք։ Եօթը տարի յետոյ, ահա կ՚արթննանք, դէմ դիմաց գտնուելով Հիթլէրի հետ»։

Այստե՛ղ է գլխաւոր գաղտնիքը՝ նոր եւ յաղթին։

Մարտ 21ին, Գերմանիոյ խորհրդարանին բացման առթիւ, «Փոցտամի ոգին» էր որ փառաբանուեցաւ։ Ոգին՝ հզօր, միացեալ եւ կայսերական Գերմանիոյ, որուն վերահաստատման կը ձգտի Հիթլէր,— «Ֆիւրէր»ը։ («Առաջնորդ»՝ ինչպէս «Տուչէ»ն, որ կը գործածուի Մուսոլինիի համար)։

Արդ, «Փոցտամի ոգին» չի հանդուրժեր ո՛չ Վերսայլի, ոչ ալ այն միւս կապանքներուն որ նուաստացուցին Գերմանիան։

Եւ աւելի առաջ երթալով, այդ ոգին կը թելադրէ զտել ցեղը (հակահրէական շարժում), վտարել միջազգային տեսութիւնները (պայքար պոլշեւիկներու եւ ընկերվարականներու դէմ), եւ մէկ դրօշի տակ համախմբել բոլոր գերմանածին, գերմանացեղ ժողովուրդներն ու երկիրները (ջնջում տեղական ինքնավարութեանց, կցում Աւստրիոյ)։

Արդ, յաղթական Ֆրանսան չի կրնար անվրդով դիտել այս բոլորը։ Մանաւանդ որ, իրենց ինքնուրոյն տեսութիւններով եւ գործերով, սեւ եւ թուխ շապիկաւորները իրար կը դիմաւորեն միեւնոյն ճամբուն վրայ։

Հո՞ղ կը պահանջէ Մուսոլինին, տեղաւորելու համար իր յաճախուն ժողովուրդը։ Եւ կը պահանջէ Ֆրանսայէն, կամ անոր հաճութեամբ։

Հողի կարօտն ունի նաեւ Գերմանիան, զրկուած ըլլալով իր բոլոր գաղթավայրերէն։

Այս պահանջը ճիշդ է որ կը բախի միջազգային դաշնագիրներու, բայց ամէնէն առաջ ուղղուած է, նորէն, Ֆրանսայի դէմ։

Ուրեմն, «վտանգուա՜ծ է հայրենիքը»։ Եւ Փարիզի ազգայնականներն ալ պահանջ կը զգան միացեալ ճակատի եւ զօրաւոր ձեռքերու։ «Միութիւն՝ ազգին համար», ինչպէս պիտի ըսէինք մենք, պատերազմէն առաջ, եւ ինչպէս կ՚ըսենք հիմա, նորանոր յաջողութիւններով ու նշանախօսքերով։

Համատարած երկունքի մը բռնուած է բովանդակ աշխարհը։ Բայց, ոչ մէկ տեղ այնքան ուշագրաւ է պատկերը, որքան երեք սահմանակից երկիրներուն, Իտալիոյ, Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ։

1917էն ի վեր զարհուրելի երկունքի մը բռնուած է Ռուսաստանն ալ — աշխարհի մէկ վեցերորդը։

Սակայն, ուրի՛շ բան է Ռուսաստանի պարագան։ Միւս բոլոր պետութիւնները բնազդաբար ճակատ կազմած են անոր յեղափոխական յորձանքին առջեւ, թոյլ տալով որ ինքն իր մէջ գալարուի եւ ծխի կամ փլի։

Մինչդեռ, նոր երկունքը՝ Միջին եւ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, արդէն դէմ դիմաց կը հանէ վիթխարի եւ սահմանակից՝ միացեալ ուժեր, ուղղակի սպառնալով խաղաղութեան։

Թունդ ազգայնական է նոր երկունքը, վրէժխնդրական եւ յարձակողական։ Եւ ատով իսկ, աւելի ընդունակ՝ ծփուն ականներ պայթեցնելու, Եւրոպայի պորտին վրայ։

Եւ, ուժի պաշտամունքն է որ կը լլկէ միտքերը, եւ խորապէս կը ճնշէ, կը խախտէ հաւասարմատ հաստատութիւններ։

Ոչ միայն երկունք, այլ եւ հրաբուխ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ Է»

ՆՈՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԳՈՐԾԻ ՍԿՍԱՒ

Պ. Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն եւ Լուի Մառէն, ֆրանսական նոր հոսանքին հիմնադիրները, անմիջապէս գործի սկսան, եւ այս միջոցին կը շրջին գաւառները։ Առաջին ճառը խօսեցան Սթրազպուրկի մէջ։ Բացատրելով անհրաժեշտութիւնը նոր կազմակերպութեան — «Միութիւն Ազգին համար» — Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն շեշտեց.

— Մենք յստակօրէն կը տեսնենք վտանգը որ ամէն օր աւելի կը սպառնայ մեր հայրենիքին։ Մեզի համար՝ բացարձակ ճշմարտութիւն է թէ միայն ամբողջ ազգին Միութիւնը կրնայ կանխել այդ վտանգը։ Գիտենք որ խորհրդարանը, կամաւոր կուրութեամբ կամ կուսակցութեանց, աղանդներու շահերը պաշտպանելու համար, հակառակ է այս Միութեան։ Մենք վճռած ենք այդ Միութիւնը պարտադրել խորհրդարանին, հանրային կարծիքին անդիմադրելի պոռթկումով։ Վտանգի տակ է ցեղը, այն աստիճան որ երբեք տեսնուած չէր 1814էն ի վեր։ Կ՚ըսեմ՝ 1814էն, եւ ոչ թէ 1914էն ի վեր։ Եօթը տարիէ ի վեր, ապրեցանք պատրանքներով. եօթը տարի յետոյ՝ ահա կ՚արթննանք, դէմ դիմաց գտնուելու համար Հիթլէրի հետ։ Փրկութիւն չկայ, եթէ չխոստովանինք մեր սխալը։ Իսկ խոստովանելէ յետոյ, մենք չպահանջեր հառաչելով, այլ վճռենք փոխել. Ո՛վ պիտի ստանձնէ փոփոխութեան նախաձեռնութիւնը։ Երկիրը կը տառապի պետերու տագնապէ մը։ Դժբախտաբար չգտաւ այն պետերը՝ վարիչները որոնց արժանի էր։ Այն պետերը զորս ունեցաւ, ծածկեցին ճշմարտութիւնը։ Երկիրը թունաւորուած է ստութեամբ, եւ պէտք ունի ճշմարտութեան բուժումին։ Այլ եւս չենք ուզեր թշուառ մարդիկ՝ կապուած թշուառ շահերու։ Ներկայ վարիչները չեն ուզեր միութիւն։ Կա՛մ միութիւնը պիտի պարտադրենք անոնց, եւ կամ պիտի վռնտենք։ Տասնըեօթը տարի առաջ, ի՞նչ պիտի ըլլար աշխարհը, առանց Ֆրանսայի։ Եւ սակայն, 14 տարիէ ի վեր Ֆրանսան կարծես աշխարհէն ներողութիւն կը խնդրէ, դայն ազատած ըլլալուն համար։ Միութեամբ պիտի փրկենք ֆրանսական ազգը եւ ֆրանսական ազգը պիտի փրկէ աշխարհը»։

Նոյն իմաստով խօսեցաւ Լուի Մառէն (նախկին նախարար), մասնաւորապէս ծաղկելով Պրիանի խաղաղսիրական քաղաքականութիւնը եւ մատնանշելով գերմանական վտանգը.

— «Չկայ ազգ մը որ այնքան կապուած ըլլայ պատերազմին որքան Գերմանիան։ Գերմանական հրետասարդութիւնը շատ աւելի ռազմապաշտ է քան իտալականը։ Փոխվրէժի գաղափարը վարակած է Գերմանացիներու մեծամասնութիւնը։ Մենք արտօնեցինք ամէն բան, թոյլ տուինք որ ընեն ամէն բան։ Գերմանիան երբեք այնքան յարձակողական չէր եղած Լեհաստանի եւ մեզ հանդէպ։ Մուսոլինիի ճառերը ապահովութիւն չէին ներշնչեր արդէն։ Իսկ ի՞նչ կը մտածէք Հիթլէրի ճառերու մասին, Ալզասցինե՛ր»։

ԸՆԴՀ. ԲՈՂՈՔ ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՀԱԼԱԾԱՆՔԻՆ ԴԷՄ

Նիւ Եորքի հրեայ նախկին պատերազմիկները բուռն պայքար կը մղեն, պոյքոթ կազմակերպելու համար գերմանական ապրանքներու դէմ։ Ընկերակցութեան նախագահը կը յայտարարէ թէ արդէն իսկ յաջողած են ջնջել տալ երկու միլիոն տոլար արժողութեամբ ապսպրանքներ։ Նիւ Եորքի գերմանական ներածումներու հարիւրին 80ը հրեայ առեւտրականներու ձեռքէն կ՚անցնի։

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը հեռագրեց Պերլինի ամերիկեան դեսպանին՝ թէ հակահրէական բանութիւնները խոր արտնեղութիւն կը պատճառեն երկրին մէջ։

Եկեղեցիներու դաշնակցութիւնը բողոքագիր մը կը պատրաստէ, որ կիրակի օր պիտի կարդացուի բոլոր երկիրներու բողոքական եկեղեցիներուն մէջ։ Իսկ երկուշաբթի օր հսկայական միթինկներ պիտի գումարուին Նիւ Եորքի Հրեաներուն կողմէ եւ Մ. Նահանգներու գրեթէ բոլոր քաղաքներուն մէջ։

Անգլիոյ «Հակապատերազմեան Կոմիտէ»ին կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով գերմանական դեսպանին, խարցարան մը յանձնեց Գերմանիոյ խաղաղասէրներու, ընկերվարականներու եւ Հրեաներու կացութեան մասին։ Կ՚ըսուի թէ դեսպանը խոստացած է քննութիւն մը կատարել տալ եւ արդիւնքը հաղորդել Կոմիտէին։ Ուրիշ լուրի մը համաձայն, դեսպանը ըսած է թէ գերմանածին Հրեաները այսուհետեւ լաւ աչքով պիտի դիտուին, բայց թէ միեւնոյն ընթացքը կարելի չէ բռնել անոնց հանդէպ որ արեւմուտքէն կուգան։

Վիլնայի (Լեհաստան) հրեայ հասարակութիւնը որոշեց բողոքագիր մը ղրկել Ազգերու Դաշնակցութեան, հակահրէական հալածանքներուն առթիւ։

Լեհական բանակի հրեայ նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութիւնը ընդհ. ժողով գումարելով, որոշեց բողոքել Գերմանիոյ վերաքննական ընթացքին դէմ. (Լեհաստանէն հողեր պահանջելու խնդիր)։

Կայսերական գերդաստանը պիտի վերահաստատուի՞ն

Մարտ 22ին բացուեցաւ Փրուսիոյ ազգ. ժողովը, նախագահութեամբ զօր. Լիցմանի, որ երիցագոյն անդամն է։ Հիթլէրականները, թիւով 211 հոգի, իրենց զինուորական համազգեստը հագեր էին։ Նախագահին ճառէն յետոյ, խօսք առաւ հիթլէրական երեսփոխաններուն պետը, Քուպէ, որ գրաւած էր Փրուսիոյ վարչապետին՝ ընկերվարական Օթթօ Պրաունի թափուր աթոռը։ Այս առթիւ շարութեամբ դիտել տուաւ թէ՝ Պ. Պրաուն նախընտրած է լքել իր կուսակցութիւնը եւ արտասահման ապաստանիլ։ Ճառախօսը ողջունեց վեց աւստրիացի պատուիրակները, յայտարարելով թէ Գերմանիոյ նպատակն է կազմել մեծ պետութիւն մը՝ որուն մաս պիտի կազմէ նաեւ Աւստրիան։ Ետքոյ յիշեց թէ մարտ 22ը տարեդարձն է Վիլհէլմ Ա. կայսեր ծննդեան։ «Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է թոյլ տրուի մեզ յոյս յայտնելու թէ պիտի հասնի այն օրը ուր Հոհէնձոլէրններու թագը պիտի կառավարէ նոր Փրուսիան եւ Գերմանիան»։

Հիթլէրականները ուժգնօրէն ծափահարեցին այս խօսքերը։

ԱՐԾԱԹ ԴՐԱՄ՝ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ

Երկուշաբթի օր հրապարակ պիտի հանուին արծաթ դրամներ, տասը եւ քսան ֆրանքնոց, որոնց համար օրէնք մը քուէարկուած էր 1928 յունիս 25ին։ (Կարգ մը թերթեր կ՚ըսեն թէ նախ տասնոցները պիտի հանուին, յետոյ քսաննոցները)։ Պանք տը Ֆրանսը արդէն պատրաստ ունի 1 միլիառ 500 միլիոն փր. արժողութեամբ նոր դրամ, նաեւ հարիւր ֆրանքնոց ոսկեդրամ։ (Այս վերջինը մէջտեղ չպիտի հանուի առ այժմ)։

Գալով նիքէլէ հինգ ֆրանքնոցներուն, տակաւին պատրաստ չեն։

«Մաքրագործում» սուրիական սահմանին վրայ

ՓՈԽԱԴԱՐՁԱԲԱՐ ՊԻՏԻ ՑԱՆՑՆՈՒԻՆ ՑԱՆՑԱՒՈՐՆԵՐԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ թուրքեւսուրիական սահմանային խառն յանձնաժողովին նիստերու ժամանակ թուրք պատուիրակութիւնը մասնաւոր կարեւորութիւն ընծայած է սահմանային շրջաններու ապահովութեան խնդրին։

Սուրիոյ պատուիրակներն ալ իրենց երկրին համար կենսական խնդիրներու վրայ ծանրացած են։

Որոշուած է փոխադարձաբար մաքրագործում մը կատարել սահմանային շրջաններուն մէջ։ Սահմանային շրջաններէն դէպ ի ներսերը պիտի փոխադրուին բոլոր գրգռիչ եւ վնասակար մարդիկը։

Սուրիոյ պատուիրակութեան նախագահ Պ. Լավասթրի առաջարկով, գլխաւորաբար հետեւեալ խնդիրները վիճաբանութեան ենթարկուած են.

Ա. — Սահմանային շրջաններու բնակչութիւնը փոխադարձաբար ազատ պէտք է ըլլայ իր արտադրութիւնները Սուրիայէն Թուրքիա եւ Թուրքիայէն Սուրիա անցընելու։

Բ. — Սահմանային շրջաններէն հեռացնել այն անձերը, որոնք, առիթէ կը սպասեն՝ մաքսանենգութիւն կատարելու համար։

Գ. — Սուրիոյ բանտէն փախչելով Թուրքիա ապաստանած սուրիացի աւազակները Սուրիոյ պիտի յանձնուին։

Պաշտօնապէս յայտնի չէ թէ այս խնդիրներուն մասին ինչ որոշումներ առնուած են, բայց եւ այնպէս կը կարծուի թէ մասնաւոր կարեւորութիւն մը ընծայուած է Թուրքիոյ դէմ գրգռութիւն կատարողները Սուրիոյ խորերը ղրկելու խնդրին։

Սահմանային յանձնաժողովը իր գործը աւարտած ըլլալով, Սուրիոյ պատուիրակները իրենց երկիրը վերադարձած են։

⁂ Թուրքիոյ, Սուրիոյ եւ Իրաքի սահմանները վերջնական կերպով ճշդելու նպատակով անցեալ տարի Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ կազմուած յանձնախումբն ալ սկսած է նիստ գումարել Պէյրութի մէջ։

Յարձակում Պէյրութի մէջ

ՀԱՅ – ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Պէյրութի «Լա Սիռի» թերթը կը գրէ (15 մարտ). —

Երկուշաբթի երեկոյ, մօտաւորապէս երկու հարիւր հոգիէ բաղկացած խումբ մը Հայեր, Դամասկոս փողոցին հայ կաթոլիկ Պատրիարքարանը երթալով, փորձեցին Առաջնորդարանէն ներս մտնել։ Քանի մը հաշտաւոր համայնավարներու գրգռումով գրգռուած ամբոխը խմբովին աղմուկ բարձրացուց եւ սպառնալիքով, գոռին գոչիւնով պահանջեց որ հաց կամ աշխատանք տրուի։

Ոստիկանութիւնը մեծ դժուարութիւն քաշեց ցուցարարները ցրուելու համար։ Այս վերջինները, համայնավար առաջնորդներու խրախուսանքով միշտ ալ կը վերադառնային, ցոյցը շարունակելու համար։

Բազմաթիւ հայ կիներ գործօն մասնակցութիւն կը բերէին կռիւին, որ հետզհետէ կը սաստկանար։ Հարկ եղաւ ոստիկանական ուժեր ուղել։ Վերջապէս կարելի եղաւ ցաքել ըմբոստ ցուցարարները, որոնցմէ 12 հոգի եւ երկու կին ձերբակալուեցան։ Պայքարի ընթացքին ցուցարարները քարերով կոտրած են Պատրիարքարանի ապակեփեղկերը.

Այս առտու ձերբակալուածները ձեռնակապով դատարան փոխադրուեցան, առաջին հարցաքննութեանց ենթարկուելու համար։

Իսկ արաբական թերթ մը եւս նկարագրելով դէպքը, կ՚աւելցնէ. —

Թշուառներէն 300 հոգի Դամասկոս փողոցի Հայոց Պատրիարքարանը դիմեցին եւ սկսան պոռալ «հաց կ՚ուզենք, անօթութենէ կը մեռնինք»։ Կիներ ու երախաներ կը գտնուէին անոնց մէջ։ Պատրիարքի փոխանորդը զանոնք տեսնելուն պէս վախցաւ եւ ոստիկանութեան հեռաձայնեց։ Ոստիկանական ուժեր հասան եւ ցրուեցին ցուցարարները։ Գրգռիչները ձերբակալուեցան եւ ոստիկանատուն տարուեցան։

Հրկիզեալներու մէկ մասը կը պահանջէ որ Հայաստան փոխադրուին եւ այդ նպատակով ալ դրամ հաւաքել սկսած են։ Բայց քաղաքական եւ միջազգային հայ եւ պետական հոսանքներ այս ծրագրին հակառակ կը գործեն, կարգ մը քաղաքական հաշիւներով։ Անոնք գործիք կը դառնան մեծերու շահերուն ու հաշիւներուն եւ կը ծախեն տկարները։

Մոսկուան դժգո՛հ՝ Հռոմի տեսակցութենէն

Խորհրդային մամուլը խստօրէն կը քննադատէ Պ. Մաքտոնըլտի այցելութիւնը եւ Պ. Մուսոլինիի հետ մշակած ծրագիրը կը համարէ նոր դաւ մը՝ Խորհրդային Միութեան դէմ։ «Իզվեստիա» խմբագրական մը գրած է հետեւեալ խորագրով.— «Մրագիր հակախորհրդային խմբակցութեան»։ Միւս թերթերն ալ կը շեշտեն թէ Անգլիա եւ Իտալիա դաւեր կը նիւթեն Հիթլէրի հետ, Ռուսիան անդամատելու համար։

⁂ Անգլիական կարգ մը թերթեր ձախողած կը համարեն Պ. Մաքտոնըլտի առաքելութիւնը։

⁂ Պ. Նորման Տէյվիս, Ազգերու Դաշնակցութեան ամերիկեան պատուիրակը, Եւրոպա կուգայ արտակարգ լիազօրութիւններով։ Պիտի զբաղի թէ տնտեսական համագումարով, թէ զինաթափութեան եւ Հռոմի մէջ մշակուած ծրագրով.

Լիոնի սպանութիւնը քաղաքակա՞ն գործ է

Գրած էինք թէ միապետական Ռուս մը, Սկորկին, սպաննուած է Լիոնի մէջ։ Ոստիկանութիւնը տակաւին չէ կրցած լուսաբանել խնդիրը։ Սպանութիւնը կատարուած է ամայի վայր մը, առտուն կանուխ, մուրճով կամ կացինով։ Ժամը 5ին շուն մը անդադար կը կաղկանձէր, եւ անոր շնորհիւ կարելի եղաւ գտնել դիակը։ Ստուգուած է որ Սկորկին շատ կը զբաղէր քաղաքական խնդիրներով։ Սենեակին մէջ գտնուած են ոչ միայն ռուս միապետական թերթեր (Վոզրոժտէնիէ եւն.), այլեւ ֆրանսերէն գիրքեր՝ Խորհրդային Միութեան մասին։ Անդամ էր ռուս սպաներու միութեան, որուն կեդրոնը կը գտնուի Փարիզի մէջ։

Դիակին վրայ գտնուեցաւ թղթադրամ մը, 260 ֆրանքով, բայց հաստատուած է որ ունէր նաեւ ուրիշ թղթապանակ մը եւ միշտ վրան կը պահէր։ Այս վերջինը չէ գտնուած։

Պահ մը սերբական արկածի վերագրուեցաւ սպանութիւնը, բայց ոստիկանութիւնը աւելի շատ կը հաւատայ քաղաքական շարժառիթներու։

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍ

III.

Նիւթապաշտ վարդապետութեան առաջնորդը ինքն ալ սակայն ԳԱՂԱՓԱՐԻ պաշտամունքն ունէր։

Ի՞նչպէս կրնար ուրանալ այդ գաղափարի ահարկու դերը նոյն իսկ Ֆրանսական Յեղափոխութեան մէջ, ուր ան կը սլանար Ժան Ժաք Ռուսոյի թեւերուն վրայ։ Ի՞նչպէս ուրանար Մացցինիի, Գարիբալդիի դերը իտալական վերածնունդի արիւնահեղ, այլ եւ փառահեղ շարժումներուն մէջ։ Ի՞նչպէս ժխտէր Կարլ Մարքս իր սեփական, հսկայական դերը նորագոյն պատմութեան յեղյեղումներու, աշխատաւորական շարժումներու ծագման ու զարգացման մէջ։

Գաղափարը եւ գաղափարական անհատները, այո՛, տեղ ունին պատմութեան մէջ, բայց այդ տեղը երկրորդական է, ստորադաս է։ Մարդիկ, այո՛, իրենք կը կերտեն պատմութիւնը, բայց ոչ իբրեւ ուրոյն, տիրական ազդակ, այլ սոսկ ստորադաս անտեսական ամենակարող ազդակներու։ Գաղափարը՝ որքան ալ վսեմ ու թռիչք՝ անզօր է, երբ տնտեսական, առարկայական պայմանները հասունցած չեն՝ զայն ընդունելու, մարսելու եւ իրագործելու համար։

Հասունցած չէին այդ պայմանները նաեւ Ֆրանսական Յեղափոխութեան միջոցին — եւ ահա թէ ինչու վիժեցան Ժան-Ժաք-Ռուսօներու եւ Միրաբօներու երեք լուսազեղ քոյր-գաղափարները — Ազատութիւն, Հաւասարութիւն եւ Եղբայրութիւն — վիժեցան զարնուելով իշխող ու հզօր դասակարգերու ընդդիմութեան, վիժեցան այն օրէն, երբ Ռոպէսպիէռ՝ Ժան-Ժաքի մեծագոյն աշակերտը՝ իր գլուխը դրաւ գիյոտինի տակ ...

Բայց ահա կը բարձրանայ նոր դասակարգ մը — կ'ըսէ Կարլ Մարքս — ահա մեքենական արդիւնաբերութեան զարգացման հետ, գործարաններու ծուխէն ու մուխէն հանդէս կուգայ Նոր դասակարգ մը՝ ընչազուրկ եւ իրաւազուրկ ընդհանրութիւնը՝ որ աճելով, հասուննալով, զօրանալով, պիտի նուաճէ քաղաքական իշխանութիւնը եւ կացութեան տէր դառնալով, պիտի իրագործէ ասոփ[illegible] հաւասարութեան ու արդարութեան աւետարանը, ջնջելով բոլոր դասակարգային անջրպետները... Անշուշտ, բացարձակ հաւասարութիւնը անհնարին է, ինչպէս եւ անհնարին ու անբաղձալի է բացարձակ ազատութիւնը, որ համանիշ է անձնարձակութեան ու անիշխանութեան — մարդիկ կը ծնին տարբեր ընդունակութիւններով ու տաղանդներով — բայց ամէնքը, կ'ըսէ Մարքս, պիտի վայելեն բնութեան անզանի բարիքները, իւրաքանչիւրը ըստ իր աշխատանքի ու տաղանդի եւ պիտի վերանան զանգուածներու անօթութիւնն ու թշուառութիւնը եւ պիտի դադրին անոնց յուսահատ գալարումները կեանքի անհաւասար պայքարին մէջ.

×

Չափազանցութիւններ կան, ըսի, մարքսեան նիւթապաշտ պատմահայեցողութեան մէջ։ Իրաւունք ունի հռչակաւոր փիլիսոփան, երբ տնտեսական ազդակներու խաղով կը լուսաբանէ պատմութեան ընթացքին ծնունդ առած բոլոր քաղաքական ու ընկերային շարժումները, իրաւունք ունի, երբ նոյն ուժերով կը բացատրէ մարդկային հասարակութեան էվոլիւսիոնը հնադարեան գերութեան շրջանէն մինչեւ միջնադարեան ճորտութիւնը եւ ժամանակակից «վարձու աշխատանքի» դրութիւնը։ Բայց կը մեղանչէ, երբ զուտ նիւթական, տնտեսական պատճառներով կ'ուզէ մեկնաբանել մարդկային կեանքի բոլոր երեւոյթները, մանաւանդ մտքի գերագոյն արտայայտութիւնները — այսպէս կոչուած բարձր գաղափարաբանութիւնը — փիլիսոփայութեան դպրոցներու հոսանքները, կրօնի պէս-պէս հաւատալիքներն ու սիստեմները, գեղարուեստի այլ եւ այլ ձեւերը ...

Կը մեղանչէ Կարլ Մարքս, երբ պատմութեան մէջ կը տեսնէ միայն ու միայն դասակարգային հակամարտութիւն ու պայքար եւ բոլորովին կ'անտեսէ ազգային պայքարները, որոնք լեցուցին ամբողջ 19րդ դարը եւ այսօր ալ դեռ կը շարունակուին։ Կը մեղանչէր, երբ իր եւ Էնգէլսի անունը կրող «Կոմմունիստական Մանիֆեստի» մէջ — աւելի 85 տարի առաջ — կ'ազդարարէր աշխարհին, թէ բանուորները չունին հայրենիք, ubi bene, ibi patria (ուր լաւ կայ, այնտեղ հայրենիք).

Զառանցա՞նք մըն էր։ Ընկերային շարժման ընթացքը ցոյց տուաւ, ընդհակառակն, որ իւրաքանչիւր երկրի աշխատաւորութիւնը, պրոլետարիատը բնաւ անտարբեր չէ դէպ ի իր ազգային արժանիքները, նախանձախնդիր է անոնց համար եւ պատրաստ է զէնքի ուժով պաշտպանել իր ազգի իրաւունքները ընդդէմ անիրաւ հակառակորդներու։ Միւս կողմէ, պատմութեան ընթացքը ապացուցեց, որ ազգային բնազդը եւ հայրենիքի գաղափարը ժամանակի ընթացքին ոչ միայն չեն մարիր, չեն թուլնար մարդկային համայնքներու մէջ, այլ մինչ աւելի կը շեշտուին. եւ այսօր ամէնէն յետամնաց, կիսավայրենի ցեղերն անգամ մոլեռանդ նախանձախնդրութեամբ կը ձգտին իրենց տեղը գրաւել Արեւին տակ ...

×

Մարքսի անունով կը յորջորջուի եւ այժմեան սովետական դրութիւնը Ռուսաստանի մէջ։ Արտասուելի թիւրիմացութիւն։ Մարգարէի անունը շատ անգամ են չարաչահութեան նիւթ դարձուցեր։ Եւ նոյն ինքը Մարքս, օր մը, ի պատասխան այդ անխիղճ չարաչահողներուն կը նետէր ֆրանսերէն լեզուով այս ցասկոտ բացագանչութիւնը. «Moi, je ne suis pas marxiste... » «Ես ինքս մարքսիստ չեմ»։

Ոչինչ առնչութիւն մարքսեան տեսութեան եւ Լէնին-Ստալինեան արիւնոտ դիկտատորութեան միջեւ։ Հարկաւ, մէկ է վերջնական նպատակը — հողի ու արտադրութեան բոլոր միջոցները դարձնել համայնքի սեփականութիւն։ Բայց տրամագծօրէն հակառակ են մեթոտները։ Մարքս երբեք չէր կարող երեւակայել ընկերվարութիւնը առանց ազատութեան։ Չէր կարող նաեւ երեւակայել, որ հողագործ Ռուսաստանը իր կաճած անտեսութեամբ, իր անգրագէտ զանգուածներով ու միջնադարեան բարքերով 1917 թուականին, մէկէն ի մէկ ցատկելով դուրս նետուէր ընկերվարութեան ծոցը։ Մարքս քանիցս շեշտեր է, որ ընկերային յեղաշրջումը հնարաւոր է միայն բարձր, հարուստ, քաղաքակիրթ եւ դեմոկրատ ազգերու մէջ, ամէնէն առաջ Անգլիոյ մէջ, ուր բարձր է մտքի ու հոգիի մշակոյթը, ուր առատ են ու կատարելագործուած արտադրութեան միջոցները, ուր ուժեղ է մանաւանդ գործարանային կեանքի զարկերակը եւ ցայտուն է հակադրութիւնը դասակարգերու միջեւ, ուր վերջապէս խոր արմատ ձգած են պարլամենտական կարգերը։ Այնտեղ եւ բրիտանական աշխարհի մէջ, ընկերային նոր կարգերը կրնան հաստատուիլ էվոլիւսիոնի ճամբով, խաղաղ, անարիւն յեղաշրջումով, մեծամասնութեան դիկտատորութեամբ — եւ ոչ չնչին փոքրամասնութեան բռնի, դաժան մեթոտներով, ինչպէս այդ եղաւ Ռուսաստանում, ուր կատաղութեան դրութիւնը ամէն բան է, բայց ոչ դեմոկրատ եւ ընկերվարութիւն...

×

Յիսուն տարի է, ինչ մարգարէի աճիւնը կը հանգչի Լոնտոնի մէկ արուարձանին գերեզմանոցում։ Ի՞նչ պիտի զգար, եթէ հրաշքով մը վեր բարձրանար գերեզմանէն ու դիտէր աշխարհի պատկերը ... Մէկ կողմէն՝ աշխատաւորական զանգուածներու լայն ծիրանը, որ կ'ողողէ ողջ դեմոկրատ Արեւմուտքը, միւս կողմէն պահպանողական տարրերու այդ խոլական զինարբուքը Պերլինէն մինչեւ Ապենինեան լեռնաշղթան եւ Եգէական ծովը ... Պիտի չընկճուէր, անտարակոյս, այդ պղպջակ սիրտը։ Պիտի խնդար, անտարակոյս, Հիթլէրեան պարագլուխներուն վրայ, որոնք կ'ուզեն այրել, բնաջնջել նաեւ Կարլ Մարքսի վիթխարի ժառանգութիւնը, կ'ուզեն «այնպէս մը ընել, որ աւելի յիսուն տարի յետոյ ոչ իսկ մէկ հատիկ Գերմանացի որ եւ է գաղափար ունենայ Մարքսի ու մարքսեան վարդապետութեան մասին» ...

Անշուշտ, միջնադարեան ուժերը յաղթական գլուխ են բարձրացուցեր շարք մը երկիրներու մէջ, ժողովուրդները նորէն կը ճկեն իրենց պարանոցը մտրակին ու խարազանին առջեւ. եւ պատերազմի արիւնաղբեան Մողոքը վերստին թափօր կ'ընէ այս վառօդախառն աշխարհի մէջ։ Դիկտատորութեան ահարկու մեքենան կը ճզմէ աշխատաւոր զանգուածները, կը տրորէ ազատ խօսքը։ Բայց որո՞նք են այդ երկիրները ... Միայն անոնք, որ գրեթէ երբեք չեն ապրած ճշմարիտ ռամկավար – սահմանադրական կարգերու մէջ ... Թուրքիա, Ռուսաստան, Սերպիա, Աւստրիա, Իտալիա, Գերմանիա ... Բուն արեւմտեան դեմոկրատ ազգերը ազատ են վարակումէ, կը մնան անխոցելի։ Հիթլէր մը աներեւակայելի է Անգլիոյ ու Ֆրանսայի մէջ, նմանապէս Պելճիքայի, Հոլանտայի, Զուիցերիոյ եւ սկանտինաւեան երկիրներու մէջ։ Եւ եթէ հրաշքով մը Հիթլէրեան կամ ստալինեան սիստեմը յաղթանակէ այդ հորիզոններուն տակ, ապահովաբար տարի մը չպիտի ապրէ ...

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(Վերջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՋՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԱՍԻԱՆ՝ ԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

— :-: —

ԽԱՐՊԻՆ, 24 փետր. (Ուշացած). — Ի նկատի ունենալով այն չափազանց ծանր կացութիւնը, որ վերջերս ստեղծուել է մանչուրեան հարցի վերաբերմամբ Ազգերի Դաշնակցութեան մօտ, մեր նորածին պետութեան՝ Մանչուգօ կառավարութիւնը յայտարարեց իր վերջին հանդիսաւոր քաղաքական որոշումը, որի համաձայն «ամէն միջոցներ ձեռք պիտի առնուին իրականացնելու՝

ա) Բոլոր մաքսային խոչընդոտների վերացումը։

բ) Ցեղային անհաւասարութեան ոչնչացումը, եւ

գ) Ասիական ժողովուրդների ինքնակատար ազատագրումը՝ համաձայն Մեծն Ասիայի վեհ գաղափարին։

Միեւնոյն ժամանակ Մանչուգօի արտաքին նախարարը կառավարութեան անունից առանձին հեռագրով դիմեց ճապոնական կառավարութեան վարչապետին, պատերազմական ու արտաքին նախարարներին եւ ճապոնիայի՝ լիազօր ներկայացուցչին Ժընեւում։

Այդ հեռագրի մէջ նախ խնդրւում է անմիջապէս թողնել եւ հեռանալ Ազգերի Դաշնակցութիւնը, «նկատի ունենալով խաղաղութեան եւ Հեռաւոր Արեւելքի ժողովուրդների կեանքի բարօրութեան անհրաժեշտութիւնը»։ Իսկ յետոյ պարզւում է կառավարութեան դիրքը, այսպէս. —

«Ճապոնիան եւ Մանչուգօն ձեռք ձեռքի տուած դուրս պիտի գան պայքարելու սպիտակ ցեղի աշխարհակալութեան դէմ, որի նպատակն է ստրկացնել ամբողջ Արեւելքը, օգտուելով վերջերս ծագած յարմար առիթից։

«Մանչուգօն եւ իր կառավարութիւնը խորապէս համոզուած են, որ արեւելեան բոլոր ժողովուրդները շուտով կը միանան ազատութեան կռուի մղելու եւ ընդհանուր ուժերով ձեռք բերելու իրենց անկախութիւնը, նշանաբան ունենալով՝

— «Ասիան միայն Ասիացիների համար»։

Հեռագիրը նորից պնդում է, որ «անհրաժեշտ է որքան կարելի է շուտ եւ անպայման թողնել Ազգերի Դաշնակցութիւնը, որ ամենամեծ եւ անհաշտ թշնամին է ասիական ժողովուրդների թէ՛ միութեան եւ թէ նրանց անկախութեան»։

Մանչուգօի ազգային քայլերգը բարձրագոյն իշխանութեան կողմից վաւերացուած է արդէն, ինչ որ արժանի է ուշադրութեան։

⁂ Նամակս թղթատարին չյանձնած, իմացայ որ ճապոնական կառավարութիւնը իր խիստ շահերի տեսակէտից քննելով, անհրաժեշտ համարած է քաշուել Ազգերու Դաշնակցութիւնից փետր. 23ի նախարարական նիստում որոշուած է հետեւեալ վերջնական որոշումը. —

1— Հեռանալ Ազգերի Դաշնակցութիւնից եւ միեւնոյն ժամանակ խզել նրա հետ մինչեւ հիմա ունեցած բոլոր յարաբերութիւնները

2— Այդ մասին հեռագրել Ժընեւում գտնուող լիազօր ներկայացուցիչ Պ. Մացուօկային, որ տեղեակ է արդէն իր բոլոր անելիքներին։ Եւ

3— Մինչեւ փետրուարի վերջը սահմանադրութեան համաձայն, ընդունած այս վճիռը ներկայացնել Երկաժողովին եւ կայսեր հաւանութեան, որից յետոյ, մարտ 1ին յանձնել Ազգերի Դաշնակցութեան վերջին պաշտօնական յայտարարութիւնը ճապոնիայի հեռացման եւ բոլոր յարաբերութեանց խզման մասին։

Այսպիսով, բացորոշապէս պարզւում է, որ մինչեւ իմ նամակներիս ստացուելը այդ վերեւ յիշուած երկու պետութիւններն էլ արդէն դուրս կը գան Ազգերի Դաշնակցութիւնից։

Բայց մեզ հետաքրքրողը այդ չէ միայն. այլ նաեւ այն, թէ նրանից յետոյ ի՞նչ նոր քամիներ կը սկսեն փչել ու ի՞նչպիսի ամպեր պիտի կուտակուին Հեռաւոր Արեւելքի քաղաքական հորիզոնի վրայ ... Եւ, արդեօք, ի՞նչ կարող ենք նրանցից սպասել մենք՝ գարնանային մեղմ, բարեբեր անձրեւ, թէ՞ խռովայոյզ կայծա՞կ, մրրի՞կ, փոթորի՞կ ու ամէնից վերջն էլ աղետաբեր կարկուտ կամ աւերիչ հեղեղ ...

Սակայն, ինչպէս ժողովրդական առածն ասում է՝ — Համբերութիւնը կեանք է։ Ապա, ուրեմն, մենք էլ մի փոքր սպասենք ու ականատես կը լինենք։

Վ. — ՌՈՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ եւ ԻՏԱԼԻԱ

ԽՄԲ. — Վերջերս կարգ մը զրոյցներ շրջեցան Թուրքօ-իտալական յարաբերութեանց մասին՝ խռովելով Թուրք մամուլին հանգիստը։

Գաղափար մը տալու համար այդ մասին, ստորեւ կ'ամփոփենք Միլլիէթի մէկ խմբագրականը, զոր գրած է Սղերդի Երեսփոխան Մահմուտ պէյ.—

Վերջին օրերս սառնցութիւն մը պատեց հրապարակը։ Գործեա պատերազմի ահազանգ կը հնչէ։ Ականջէ ականջ եղած փսփսուքներուն եւ բացէն ըսուած խօսքերուն մէջ, մեր ջիղերը պրկելու չափ սուտեր կան։ Մանաւանդ Իտալիոյ եւ մեր յարաբերութեանց խանգարման մասին այնպիսի յերիւրանքներ կան, որոնց հաւատալու համար մարդ շատ տգէտ եւ շատ միամիտ ըլլալու է։

Աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ բացէ ի բաց ըսել այն զրոյցները որոնք սմսեղուկ ձեւով մէջտեղ հանուած են Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց մասին։ Այդ զրոյցները այսպէս կրնանք ամփոփել։

— «Մուսոլինի յայտը կարդած է Եւրոպայէն, Ֆրանսայէն։ Ամէն օր աւելցող Իտալիոյ բնակչութեան համար Թուրքիոյ մէջ տեղ կը փնտռէ եւ կ'ուզէ եղեր... Իտալացիները կը պատրաստուին եղեր զօրք հանելու Անատոլու։ Ֆրանսա հաւանած է ասոր եւ Իտալիան կը զրգռէ եղեր որ Անատոլուի վրայ յարձակի... Իտալիա մինչեւ հիմա քանի մը հազար գաղթականներ հանած է Անատոլուի եզերքները։ Անատոլուի ծովեզերքը ընկղմած իտալական շոգենաւի մը մէջ բազմաթիւ սպաներ կան եղեր... Մեր կառավարութիւնն ալ պարապ չէ կեցած Իտալիոյ այս բոլոր պատրաստութեանց հանդէպ։ Զինուորական սուգում (ճեօքլամա) կը կատարէ եղեր։ Մեր հանրապետութեան Նախագահին եւ վարչապետին Միջերկրականի եզերքները կատարած վերջին ուղեւորութիւնները կապ ունին եղեր այս պատրաստութեանց հետ։ Ուր է ուր չէ, պատերազմը պիտի պայթի եղեր։

Եթէ խելքը գլուխը եւ ժառացի մարդու աչքով դիտուի, դիւրութեամբ կը տեսնուի որ բանականութեան կողմ մը չկայ այս բոլոր զրոյցներուն մէջ։ Մի՞թէ որ ատոնց նման զրոյցներու հաւատացողները, այս պատճառով զիրենք եւ ուրիշները մտահոգողները, չեն գիտեր թէ այդ զրոյցները որո՞նց կողմէ տարածուած են եւ ի՞նչ նպատակով։

Մեր մեծ թշնամիները անանք են որ այս ձեւով կը պղտորեն մթնոլորտը եւ պատերազմի վտանգի յուզումը առաջ բերելով՝ ժողովուրդը կը զգուեցնեն աշխատելէ։ Ապա թէ ոչ մենք Իտալացիները բարեկամ գիտենք եւ անոնցմէ բարեկամական վերաբերում մը կը տեսնենք։

Գլխաւորաբար երկու մեծ պատճառներ կան որոնք կը ժխտեն Թուրքօ-իտալական պատերազմի մը հաւանականութիւնը։

1. Թուրքիա ինքնին ուժեղ, կարող պետութիւն մըն է։

2. Միջազգային յարաբերութիւնները, աշխարհի կացութիւնները նպաստաւոր չեն այս տեսակ յարձակումի մը։

Արդարեւ, Թուրքիա իր պատմութեան մէջ նման չտեսնուած ամրապնդումով ուժեղ պետութիւն մըն է։ Թրքական հողը այլեւս չի կրնար շահախնդրութեան եւ աշխարհակալութեան վայր ըլլալ մեծ պետութեանց համար։ Ղազիին վարչութիւնը շատ ետ թողուց այդ շրջանը։ Այսօր չկայ ազգ մը որ յարգանքով չյիշէ Թուրք ազգին, հանրապետական բանակին անունը։

Աւելի զատ, աշխարհը Չերմի բացուած հիւանդի մը պէս կը դողայ եւ կը տագնապի։ Ամէն երկիր իրեն յատուկ պահպանութեան միջոցներ ձեռք կ'առնէ։ Ոչ ոք վստահ է վաղուան մասին։ Օրէ օր վստահութիւնը կը պակսի այսօրուան քաղաքական եւ տնտեսական դրութիւններու (սիսթէմ) վրայ։ Արտաքին սահմանակից ամէն երկիր ներքին տագնապի եւ յեղափոխութեան սպառնալիքի տակ կ'ապրի։

Այս տեսակ մթնոլորտի մը եւ հոգեբանութեան մը մէջ ո՞վ է որ պիտի ուզէ նետուիլ օգային խաղի մը մէջ, որուն արդիւնքը յայտնի չէ, բայց եթէ լաւ մտածուի, դիւրութեամբ յայտնի կ'ըլլայ։

Մնաց որ, Իտալիոյ հետ մեր յարաբերութիւնը միայն բնական չէ, շատ անկեղծ ալ է։ Ամէն առթի կը տեսնենք այս անկեղծութեան արտայայտութիւնները։ Ինքը Պ. Մուսոլինի որեւէ առիթ չի փախցներ, ցուցնելու համար մեր երկրին եւ Մեծ Ղազիին մասին իր ունեցած սէրը եւ յարգանքը որոնք կը բխին Թուրք բարեկամութեան իր տուած արժէքէն։ Ամէն մարդ կը տեսնէ որ, Ժընեւի մէջ եւ բոլոր միջազգային խնդիրներու մէջ, Իտալիոյ հետ միասին կը քալենք։ Ընդհ. խնդիրներու շուրջ տեսակէտի այս միութիւնը ոչ միայն որեւէ վէճ չէ թողած երկու երկիրներու միջեւ, այլեւ ամէն օր առիթ մը աւելի կ'ուժովցնէ մեր բարեկամութիւնը։

Մեզի ըսողներ կան թէ՝ առանց ծուխի կրակ կ'ըլլա՞յ։ Պէտք չէ մոռնալ թէ քաղաքութեան ներկայ ձեւը ամէն ալ կարելի դարձուցած է։ Ամէնէն զզուելի սուտերը եւ զրպարտութիւնները կրնան ոսկեզօծել եւ դեղահատներու միջոցաւ կլլեցնել իբրեւ ամենամեծ ճշմարտութիւն մը։ Ամբողջ ճարտարութիւնը այն է որ ոսկեզօծ դեղահատներու մէջէն թոյնը չնշմարուի։

Ինչպէս կ'ըսէինք նախորդ յօդուածով, գլխաւորը այն է որ կարենանք միշտ ողջ եւ ոտքի վրայ պահել մեր նիւթական եւ բարոյական կորովը։ Եթէ մենք մէկ կողմէ միշտ ուժով ըլլանք, միւս կողմէ ալ հաւատարիմ մեր բարեկամութեանց, միայն Իտալիոյ բարեկամութիւնը չենք պահեր, այլեւ եթէ թշնամիներ կան, անոնց ալ համակրանքը եւ յարգանքը անպայման կը գրաւենք։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՐԱՆՍԱ
ՅԱՋՈՂԵՑԱՒ ՀԱՒԱՍԱՐ ՄՆԱԼ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

Ինչպէս նախատեսած էինք, Ֆրանսացիները Կիրակի օր շատ պատուաբեր յաջողութիւն մը ձեռք բերին Պերլինի մօտակայ Կրէօնվալտի մարզարանին մէջ, յաջողելով հաւասար մնալ Գերմանացիներուն հետ։ Գերմանիոյ ֆութպոլի ազգային խումբին յաղթանակը հաւանական կը նկատուէր, եւ մրցման վերջաւորութենէն քառորդ ժամ առաջ՝ ան 3-1ով առաւելութիւնը ձեռք ձգած է, բայց յաղթանակը ձեռքէ փախցուց ահա թէ ինչպէս —

Մրցման սկզբնաւորութեան ոչ մէկ խումբ իր առաւելութիւնը կը պարտադրէր միւսին, գնդակը կ'երթար կուգար մէկ կողմէն միւսը, առանց որոշ արդիւնքի՝ երբ Ռիօ, Ֆրանսացիներուն աջ-մէջ յառաջապահը արագ հարուածով մը գնդակը զրկեց գերման բերդին խորը, օգտուելով փոքր խառնաշփոթութենէ մը։ Այս ֆրանսական առաջին յաջողութիւնը կարծէք արթնցուց Գերմանները՝ որոնք լրջօրէն սկսան նեղել իրենց հակառակորդը, շնորհիւ իրենց երկու չափազանց արագ բաց յառաջապահներուն։ Այդ պահուն է որ Ֆրանսացի յետսապահ Վանաօրէն վիրաւորուելով իր տեղը տուաւ Նարտարի, եւ գերման յառաջապահներէն մէկն ալ՝ Ռիշար Հօֆմանի՝ զոր յիսուն հազար հանդիսատես միաբերան կը պահանջէին։ Մէկ կողմ ձգուած Հօֆմանի գալուստով գերմանական խումբը նոր կերպարանք մը ստացաւ եւ իր յարձակողականներով ոչ միայն յաջողեցաւ արդիւնքը հաւասարեցնել, այլ եւ դադարէն վայրկեան մը առաջ երկրորդ նշանակէտ մը եւս շահիլ։

Երկրորդ խաղամասին առաջին կէս ժամին՝ գերման խումբը հակառակ հովին դէմ ըլլալուն՝ մեծ եւ ուշագրաւ առաւելութիւն մը ունեցաւ եւ շահեցաւ իր երրորդ նշանակէտը։ Այս երրորդ նշանակէտէն վերջն էր թէ Գերմանները զգալով յաղթանակին մօտաւորութիւնը, գործեցին մեծ սխալ մը՝ այն է ֆութպոլի լաւ ցուցադրութիւն մը ընել եւ գրեթէ թեքնիքի դաս մը տալ Ֆրանսացիներուն։ Եւ կամ իրապէս յոգնած ըլլալով, սկսան դանդաղիլ։ Հոդ է որ Ֆրանսացիները իրենց մէջ նոր ուժ մը զգացին եւ յուսահատական ճիգ մը փորձեցին։ Գնդակը արագօրէն հասաւ կեդրոնի երեք երիտասարդ յառաջապահներուն ոտքը, որոնք իրարու անցնել-տալէ վերջ՝ Ժէրար յաջողեցաւ զայն զրկել գերման բերդապահ Ժաքօպի հասողութենէն դուրս, սակայն բերդին մէջ։ Քաջալերուած այս անակնկալ յաջողութենէն, Ֆրանսացիները կրկին անցան յարձակողականի եւ երկու վայրկեան վերջ դարձեալ միեւնոյն Ժէրարին (Մօնփէլիէէն) միջոցաւ եւ գլխով ըրին իրենց երրորդ նշանակէտը, ի մեծ ապշութիւն Գերմաններուն, որոնք չէին հաւատար իրենց աչքերուն։ Երբ Ֆրանսացիները յաջողեցան արդիւնքը հաւասարեցնել, մրցումին վերջաւորութեան մէկ վայրկեան մնացած էր եւ այդ մէկ վայրկեանին մէջ շատ բան կորսնցուց իր հմայքէն --- որ արդէն շատ մեծ չէր եղած ամբողջ մրցման տեւողութեան։

⁂ Պ. Ֆրանսուա Փոնսէ, Պերլինի ֆրանսական դեսպանը, շաբաթ օր ընդունելով իր ազգակից ֆութպոլիստները, յայտարարած էր թէ ներկայ ժամերու քաղաքական կացութեան մէջ լաւ էր որ ցոյց տրուէր թէ երկու ազգերուն միջեւ հասկացողութիւն մը կարելի է։ Կիրակի օր, երբ Ֆրանսական խումբը մարզադաշտ եկաւ՝ նուագախումբը հնչեցուց ֆրանսական ազգային քայլերգը եւ ներկայ յիսուն հազար Գերմանները գլխաբաց եւ ոտքի՝ ունկնդրեցին զայն։ Մրցման ամբողջ տեւողութեան ոչ մէկ [illegible] եղաւ Ֆրանսացիներու դէմ. ընդհակառակն այս վերջիններուն լաւ խաղարկութիւնները ծափահարուեցան ջերմապէս։ Գերման հանդիսատեսները կը փափաքէին որ 1931ին Փարիզի մէջ կրած պարտութեան առաջը առնուէր եւ իրենց յոյսերը գրեթէ իրականացած էին, երբ Ֆրանսացիներու պարթուիլը ամէն ինչ փչեց։ Ատոր համար սակայն անոնք աւելի անհամբեր գտնուեցան իրենց հայրենակից խաղացողներուն դէմ եւ գերման մամուլը չի քաշուիր ըսելու թէ Ֆրանսացիները մեծ արժանիք մը ցոյց տուին հաւասարելով այդքան դժուարին պայմաններու տակ։

Գալով Ֆրանսացիներուն, ի հարկէ անոնք չափազանց գոհ են այս հաւասար արդիւնքէն, քանի որ այնպէս կը կարծուէր թէ Ֆրանսական խումբը խաղալով իր սահմաններէն դուրս շատ բան պիտի կորսնցնէր իր արժէքէն, ինչպէս շատ անգամ պատահած է։ Բայց, ինչպէս ըսած էինք, այս մրցումին մասնաւոր հանգամանք մը որ նոր ուժ եւ կամք տուած էր ֆրանսացի խաղացողներուն։

Այս կիրակի օր, Ֆրանսայի ազգ. խումբը, շատ քիչ փոփոխութեամբ, Քոլոմպի մարզադաշտին մէջ պիտի մրցի Պելճիքայի ազգ. խումբին դէմ։

Ժ. Ե.

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Գործազուրկներուն թշուառութիւնը

Մոսկուայի թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը հրամայած է [illegible] բանուորական սակարաններ[illegible], պայքարելու համար գործազրկութեան դէմ։ Այս սակարանները [illegible] 1930ի վերջը, երբ գործազրկութիւնը «ջնջուած» կը հռչակուէր հրամանագրով մը (1930 հոկտ. 9)։

Ամիսներէ ի վեր, խորհրդային [illegible] տարադրութեան բոլոր ճիւղերը գրեթէ բոլոր վարչական հաստատութիւնները անհամար պաշտօնեաներ [illegible] ճամբեցին։ Հարիւր հազարաւոր բանուորներ եւ մասնագէտներ այսպէս փողոց նետուեցան եւ չեն կրնար [illegible]։ Պաշտօնական [illegible] կոչ մը կ'ըսէ թէ պետական հաստատութեանց պաշտօնեաները «քիչ [illegible]» պէտք է կրճատուին այս տարի [illegible] թիւեր չեն տրուիր, բայց կարելի է գաղափար կազմել «քիչ մը եւս» [illegible] վրայ, գործարաններէն եւ ուրիշ հաստատութեանց [illegible] գիրներէն. Նոր տարիէն ի վեր Մոսկուայի մէջ հրատարակուած [illegible] րէն կ'երեւայ որ 90,000 հոգի պաշտօնանկ եղած են։

Խորհրդային մամուլը կը գանգատի թէ Աշխատանքի գործավարութիւն[illegible]

...ակային չէ գտած գոհացուցիչ դրու-թիւն մը, որպէս զի կեդրոնական քաղաքներու մաքրուին նոր գործազուրկներէ։ Անոնք որ չեն կրնար գործ գտնել ... արտադրութեան մէջ, պէտք է ... գէպ ի հանքերը, կոլխոզները ... մեքենաշարժ արօրի կայանները, ... անները, ձկնորսարանները եւ ... վայրեր։ Հարիւրաւոր ... նոր ձեռնարկաւ աներ կը Թափառին Մոսկուայի շրջանին եւ ուրիշ ... րուններու մէջ։ Կ'առաջարկուի ... ալ ղրկել Հիւսիսային Կովկաս եւ ... վայրեր, որ կը կարօտին մասնագէտներու։

... բանուորական սակարանները ... փակուին, բայց որ եւ է նպաստ չի ... գործազուրկներուն։ Անոնց ... ութիւնը աւելի ծանրացած է, ... նոր օրէնք մը խրատունք ... որ օգտուին ... Երբ «ճարտարագործա... բանուոր մը կը ճամբուի առանց ... բնակիչ, ինք եւ իր ընտանիքը պա... տոմսերը կրնան պահել ... 15 օր, ոչ աւելի։ Իսկ երբ պաշ... բլլայ իբրեւ «կարգապահու... խախտող», տոմսերը անմիջապէս կ'առնուին։ Այսինքն, բանուորը ... է ազատ շուկային գնել ... պէտք եղածը։ Արդ, Մոսկուայի ... մէջ հացին քիլօն կ'արժէ ... բուրլի (մէկ ոսկիէն), կարագը 70 րուբլի, մէկ ... 1 ... կաթին լիտրը՝ 6 րուբլի։ Մէկ ... , յուսահատական է անգործին ... խնդիր եթէ ճար մը չգտնէ, ... ստիպուի գողնալ կամ անօթի ... Նման Հեռացած են Մոսկուայէն եւ կը շարունակեն հեռանալ, ... գիւղերն երթալու համար։ ... մեծ մասամբ Նորէն թշուառ ... կը մատնուին, երբ գիւղ հասնելու ... սովամահութեան գլխաւոր առ... են։ Ականատես մը ... կը պատմէ թէ երկու շաբթուան մէջ ... երեք դիակներ տեսաւ Մոսկուայի ... փողոցներուն մէջ։ ... ժամերով փռուած էին ... մէջ, եւ անցորդները չէին հետաքրքրուեր, վարժուած ըլլալով։

... թէ տարիներ ալ կը ... թշուառութիւնը։ Մոսկուայի, Լէնինկրատի եւ ուրիշ քաղաքներու շատ մը տուներուն ջերմա... մեքենաները սառած եւ խողովակները պայթած են։ Բանուորական ... կրակ չունենալով, շատ ... կը սառին եւ կը մեռնին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գրած էինք թէ Փետրուարի ...ին գնդակահարութեան դատապարտուեցաւ Աշոտ Յովհաննիսեան, ... Արագածայանի խոր... անասնաբուծական կայանին։ Ըստ Երեւանի թերթերուն, Ա. Յովհաննիսեան նախկին սպայ էր ... մեծ գէղծումներ կատարած։

«Խորհրդ. Հայաստան» (9 Մարտ) կը գրէ թէ Գերագոյն Դատարանը Մարտ 7ին գնդակահարութեան դատապարտած է Սմբատ Մարտիրոսեանը, Վարդգէս Դիլլեղալեանը, Արշակ Աղաջանեանը, Արտաւազդ Սարգսեանը, Լեւոն Հայրապետեանը, Պետրոս Բաբայեանը եւ Բալասան Խուդավէրդեանը։ Իսկ տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան Ներսէս Աճառեան, Աւետիք Հայրապետեան, Սահակ Եղիազարեան, Մելիքսեթ Պօղոսեան, Խաչիկ Ստեփանեան, Լիպարիտ Յարութիւնեան, Ներսէս Աւետիսեան։ Կառավարութիւնը գրաւած է անոնց գոյքերը։

Ասոնց հետ աւելի կարճ ժամանակով բանտարկութեան դատապարտուած են նաեւ երկու հոգի։

Դատարանը այս դատապարտեալները կ'ամբաստանէր թալանով եւ մսխումով ...

⁂ Նոյն թերթը կը գրէ (3 Մարտ) դարձեալ թէ Մարտ 1ին Գերագոյն Դատարանը գնդակահարութեան դատապարտեց Սերոբ Մուրատեանը, եւ 10ական տարի բանտարկութեան՝ Ռուբէն Անտոնեան եւ Աթանէս Պետրոսեանը։ Կառավարութիւնը գրաւած է նաեւ ասոնց գոյքերը։

Դատապարտեալները կը գտնուին ալիւրի եւ հացի գողութեան ամբաստանութեան տակ։

⁂ Նոյն թերթը (2 մարտ) կը գրէ թէ Լէնինականի մէջ Երուանդ Այվազեան եւ Սարօ Թանոյեան գնդակահարութեան դատապարտուեցան, իսկ Թաթոս Թանոյեան, Գրիգոր Վէքիլեան եւ Կնեազ Բոթեան՝ 10ական տարի բանտարկութեան, այն ամբաստանութեամբ որ Արթիկի մթերանոցէն 12 պարկ ալիւր գողցած են։

ՑՈՒՐՏ ՁՄԵՌ

Ցուրտ ձմեռ է Հայաստանի մէջ։ Մասնաւորապէս Սիսիանի շրջանը։ Ղարաքիլիսայէն կը հեռագրեն Երեւանի թերթերուն թէ սաստիկ ցուրտ կը տիրէ։ Զմեռուան շրջանին երբեք այս աստիճան ցուրտ չէր տեսնուած։ Մարտ 5ի առաւօտ աստիճանաչափը ցոյց կուտար զերոյէն վար 29։ Ձիւնը դադրած է, օդը պայծառ։

Երեւան-Քանաքեռ

Գրած էինք թէ ձեռնարկուած է Երեւան – Աշտարակ երկաթուղիին շինութեան։ Արդէն սկսած են աշխատանքները այդ գծին առաջին ուղեմասին, Երեւան – Քանաքեռ։ Այս ուղեմասին շինութեամբ, կարելիութիւն կը ստեղծուի բեռներ ու նիւթեր փոխադրելու Երեւանէն մինչեւ Հայաստանի ամենամեծ ջրաելեկտրակայանը։ «Երեւան» կայարանէն երկաթուղին պիտի երկարի ու անցնի քաղաքին հիւսիսային մասը, «հիւսիսային կայարանը» եւ յետոյ Արաբկիր արուարձանին մօտէն՝ դէպ ի Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանը։ Շինութեան յատկացուած է երեք միլիոն րուբլի։

Հրահանգ տրուած է արագացնել աշխատանքները։ Ներկայիս այդ գործին լծուած են 300 բանուորներ։ Այս տարուան առաջին եռամսեակին բանուորներուն թիւը պիտի հասցուի 1500 — 2000ի։ Երկաթեղէնը պատրաստ է, ներկայիս կը մթերուին քար եւ կառուցման շինութեան անհրաժեշտ նիւթերը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ռամկավարներու պառակտումը Փարիզի մէջ

ՓԱՐԻԶ. 8 Մարտ. (Ցառաջ).— Ցեղուած ռամկավարները իրար մէջ են ուտում եւ փոխադարձաբար մատնութիւններ կատարում։ Ներփակ ուղարկում եմ նրանցից մէկի յայտարարութիւնը, որով հրաժարւում է կուսակցութիւնից։

(ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք յապաւելով շատ մը անարգական բացատրութիւններ).—

Ես Հայկ Սաֆօյեանս անդամ Ռամկավար - ազատական կուսակցութեան Փարիզի տեղական կազմակերպութեան 1928 թուականից և փոխ-անդամ նոյն կուսակցութեան Փարիզի վարչութեան 1930 թիւից, հրապարակ եմ գալիս մամուլով հետեւեալ յայտարարութիւնը անել նախկին իմ կուսակից ընկերներին ի տեղեկութիւն։

1928ին եւ անկէ առաջ համակրելով Ռամկավար – ազատական կուսակցութեան դաւանած սկզբունքին ու գործելակերպին նոյն թուականին (1928) ի մտայ այդ կուսակցութեան մէջ, որպէս շարքային անդամ Փարիզի կազմակերպութեան։ Ցետագայում առաջ քաշուելով դարձայ Փարիզի Ռ. Ա. Կ. վարչութեան փոխ-անդամ։ Աւելի մօտիկէն ուսումնասիրելով այդ կուսակցութեան գաղափարն ու գործը զգացի, որ ես ծանր սխալ եմ գործած չփոխելով այդ կուսակցութեան խմալուր աղմուկը, այն արբաշան պայքարի հետ, որ անհրաժեշտ է բաժնել գաղափարապէս բարձրացուած հայ Հայրենիքի ազատագրման։

Բնականաբար հրաժարելով յանձնեցի հետեւեալ անսասան եզրակացութեան.—

Ա) Ռ. Ա. կուսակցութիւնը դադարելով Ռամկավարի եւ ազատականի չողչողուն փեռուրներով, իրականութեան մէջ դէմ է հայ ժողովուրդի ազգային ազատութեան եւ անկախութեան նուիրական գաղափարի իրականացման, այլապէս նա ազօրինի կենակցութեան կապ չպիտի հաստատէր բոլշեւիզմի հետ, որ ինչպէս ամէնքին յայտնի է, հակոտնեայ է Հայրենիքի գաղափարի հետ ընդհանրապէս եւ հայ Հայրենիքի հետ մասնաւորապէս։

Բ) Ռ. Ա. Կ. Փիլիքական գոյութիւն ապահովուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ անիմաստ եւ քինախնդիր պայքար մղելով, այլապէս նա պիտի աշխատէր ամէն ջանք թափելով հաշտութեան եւ համերաշխութեան եզրը գտնելու Դաշնակցութեան հետ (անշուշտ փոխադարձ զիջումներով), յանուն չղթայակապ եւ ծուէն – ծուէն եղած Հայրենիքի միացման եւ յարութեան։

Գ) Նկատի առնելով անոր չարամիտ եւ չահամոլ ձգտումները, ես ինքնակամ լքում եմ այդ կուսակցութիւնը եւ հեռանում նրա շարքերից, որ լինելու է անխուսափելի հետեւանքը այդ կուսակցութեան վարած հայադաւ քաղաքականութեան։

Սաֆօյեան

×

ԼԻՈՆ — Ամենայն Հայոց նորընտիր հայրապետ՝ Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսը, քաջալերելու համար Լիոնի «Հայ Մայրերու Միութիւնը», հրահանգած է Լոնտոնի Արգարեան Աւագի խնամակալութեան, 50 անգլ. ոսկի տրամադրել միութեանս։ Վարչութիւնս ամենամեծ ... ստացաւ անցեալ օր՝ 50 անգլ. ոսկիի չէք մը, որուն համար հրապարակաւ կը յայտնենք մեր խորին եւ անկեղծ շնորհակալութիւնները եւ երախտագիտութիւնը, թէ Նորին Ս. Օծութեան՝ հայրապետին եւ թէ Արգարեան Աւագի պատ. խնամակալութեան։

Միութիւնս մեծապէս խրախուսուած այս արտաքոյ նուիրատուութենէն պիտի կրկնապատկէ իր ազգանուէր ջանքերը, յօգուտ հայ գաղութներուն։

Ի դիմաց Լիոնի «Հայ Մայրերու Միութեան» վարչութեան ատենապետուհի՝ Աննիկ Եմասեան, ատենադպրուհի՝ Նուարդ Կոզկոզեան։

Ապրուստը Երեւանի մէջ

ԹԵՀՐԱՆ — Այս օրերուս Երեւանից ստացանք նամակ մը, որ գրուած է յունուարի 12ին։

Նամակը գրուած է ռուսական տառերով, բայց խօսքերը մեր լեզուով։ Բովանդակութիւնը հետեւեալն է. —

Սիրելի եղբայր, գրում եմ մեր առօրեայ ապրուստի մասին. մեր վիճակը երեւակայել չես կարող. չնայած հաւատ չունեմ որ նամակս պիտի հասնի քեզ. բայց եւ այնպէս գրում եմ։

Առաւօտը լոյս չբացուած չատապում ենք պոչ բռնելու եւ շարքի կանգնել։ Սկսած մթերքների գներից եւ քեզ արգէն ամէն ինչ պարզ կը լինի։ Ցորենի փութը 180 րուբլի, իւղը 40 րբ., հացը 16 րբ., շաքարը 40 րբ. քիլօն. բրբինձ բոլորովին չկայ. քարթոլ 80 րբ., փայտ 12 րբ. փութ., լուցկի 1 հատ տուփ 1 րբ., կով 2500 րբ., ոչխար 400—500 րուբլի։

Վերոյիշեալների անուններն եւ գները լսում ենք բայց երբ ուզենաս գնել, շատ դժուարութեամբ կարող ես գտնել։ Ժխտէ վառարանը երեք հատ խաղողակով արժէ 200 րբ., գուլպայ հասարակ տեսակը 6—8 րբ., բամպակի կուտի իւղ 8 րբ. փունթ. այն էլ տալիս են կնիժկայով միայն բանուորներին. մի խօսքով չէրմինեցը գառնել է գիրկ։ Մինչեւ այժմս բանուորը ստանում էր երկու փունթ օրական հաց անունը հաց է, բայց ինչից է պատրաստում չէ էլ Աստուած գիտէ), իսկ հիմա տալիս են մէկ փունթ։ Խաղողի կուտը աղում են պատրաստում են հաց եւ սրանով պատրաստում են ռայա ժողովուրդին, պէտք չէ ասել որ էդ էլ շատ քիչ է ճարւում։

Ցորեն հացի մասին չատոնց գաղափար չունենք, իսկ ինչ է կատարւում գիւղերում մենք չգիտենք եւ եթէ ուզենանք իմանալ, պէտք չէ նկատի ունենանք Չէկայի մութ խցիկները։ Բանւորներին կէսից աւելի աշխատանքից հեռացրել եւ կնիժկէքը ձեռքերից առել են։

Մի քանի օր պահից առաջ Ռուսաստանից եկել է մեր բարեկամներից մէկը, իր ընտանիքով։ Նա ապրում էր Կիեւ քաղաքում (Ուկրայինա)։ Պատմում է հետեւեալը — Ժողովուրդ կերակրւում է ամէն բանով, ինչ որ կարողանում է ձեռք բերել։ Ուտում են շուն, կատու, ձի, վայրի գազաններ եւայլն։ Քաղաքներից եւ գիւղերից ժողովուրդ փախչում է, իրենք էլ չեն իմանում ուր։

Բոլոր երկաթուղու կայարանները լիքն լեցուն են քաղցած ու չկմախացած գիւղացիներով եւ բանւորներով։ Ահա էս է սովետական արքայութեան պատկերը, մասնաւորապէս խորհ. Հայաստանի մէջ, որի կոմիսարները հարիւր տոկոսով խոստանում են համաշխարհային երջանիկ եւ ուրախ կեանք։

Մկրտիչ Շաքոյեան

ՄԱՄՈՒԼ

Մենք եւ անոնք

Ցատարեր հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 մարտ).

— «Կաթողիկոսական պատուիրակներէն մէկ քանին ապշած ու հմայուած կը թուին, որ Հայաստանի պէս տեղ մը գնդակահարութիւն չեն տեսած, թալանի չեն հանդիպած, բայց հանդիպած են եռայարկ տուներու, բաղնիքի ու թատրոնի, մինչեւ իսկ «մեքենաներու (ինքնաշարժ)։ «Ազգային բանաստեղծ» Գ. Զօպանեան Փարիզի մէջ իր մէկ բանախօսութեան մէջ խանդավառութեամբ պատմեր է նոյնիսկ որ հայ գործաւոր մը «հայերէն լեզուաւ» բացատրեր է իրեն — ինչ զարմանալի բան — Զօրագեսի շինարարական աշխատանքները. Գ. Կիւմիւշկերտան, «Հայրենասէրի» նորագոյն նմոյշը, զարմացեր է որ դատախօսութիւնները հայերէն կը կատարուին, ուրիշներ ելեկտրական լոյս ու կայան են տեսեր… ինչ անակնկալ… Այս զարմանքը չի՞ յիշեցներ արտասող ապշութիւնը միամիտ Ամերիկացիներու, որոնք Աֆրիկէ կուգան, եւ, փախանակ անտառ ու մարդակերներ տեսնելու, մարդ ու պանդոկ կը գտնեն, կը զմայլին ու կը զարմանան կատարուած նուաճումներուն վրայ…

Ա՞յս լուրերուն համար էր որ Հայաստանը շրջեցան, «մէկ ծայրէն միւսը», երբ կարելի էր մեր նստած տեղէն աւելի ճոխ ու ճշգրիտ տեղեկութիւններ ունենալ։

Գիտենք ու կը հրատարակենք գուրգուրանքով ինչ որ կը ստեղծագործէ հայ ժողովուրդը. գիտենք նաեւ Հայրենակցական Միութեանց կատարած գործը — Նոր Սեբաստիա, Նոր Եւդոկիա, Նոր Մալաթիա եւայլն, արհեստանոց — քաղաքներ, 2—300 բնակչութեամբ։

Եթէ մէկզի առնենք ինչ որ ժողովուրդը կը ստեղծէ եւ Հայրենակցականներու գործն է, մե՞ծ բան է ջրանցքներու, կայաններու եւ ճամբաներու շինութիւնը երկրի մը համար, որ խոշոր պետութեան մը մասը կը կազմէ, կը ծառայէ՝ մօլի հաւատարմութեամբ՝ անոր քաղաքական, ընկերային ու տնտեսական բոլոր նպատակներուն։

Մեր պատասխանը՝ ասոնք չէին միայն։ Մենք, այսինքն՝ բոլոր գաղութահայերը, կ'ուզէինք, որ բացուէր մեզի նաեւ մեր ժողովուրդի տնտեսական, հոգեկան ու մտաւոր վիճակը. պարզուէր մանաւանդ ազգային ոգիին մըշակման աստիճանը, անոր պարտադրուած վարչակարգին հակազդեցութիւնը։ Ի՞նչ պատկերով կը ներկայանայ նոր սերունդին մէջ ազգային ոգին. ի՞նչ դիմագիծ ունի ան, անոր ընկերային, ընտանեկան, քաղաքական ըմբռնումները դէպ ի ո՞ւր կը քալեն։ Մասի՞սը կը դիտեն, ինչպէս իրենց պապերը, թէ Մոսկուան, ինչպէս կ'ուզեն իրենց օրուան պետերը. ի՞նչ է հայ մշակոյթի ձգտումը. հայ համալսարան, կաճառ, դատախօսութիւն, հազարաւոր գիրքերով, լա՛ւ, բայց ի՞նչ բովանդակութեամբ. ի՞նչ ոգիով ազգայի՞ն թէ ապազգային։

Այս մասին՝ ոչ մէկ բառ։ Հազիւ կէս – բերան խօսքեր, անմիջապէս քօղարկելու ճիգերով, որոնք մեծ ողբերգութիւն մը կը պատմեն. — Կենցաղական զոհաբերութեանց ծայրայեղութիւն, տնտեսական նախաձեռնութեան խեղդումը, մտածման ու գործունէութեան ազատութեան պակասը, — կ'ըսէ Զօպանեան պզտչորէն։ Հացի եւ անհրաժեշտի պակասը հաստատելէ ետք, Կիւմիւշկէրտան, երջանի՛կ ազնուութեամբ մը, կ'աւելցնէ դեռ, «ըէժիմի հակառակորդները չեն կրնար ազատօրէն արտայայտել իրենց մտածումը եւ պետութեան ապահովութեան դէմ գալ (երբ թէ երկուքը նո՞յնն ըլլային). Սիրունեան նկխուղոս կը յայտնէ իր կարգին՝ թէ «հին սերունդը միայն հաւատարիմ է ընկերային մաքուր բարքերու ու աւանդութեանց, իսկ երիտասարդութիւնը «ազատամտօրէն» կը նայի այս ամէնուն վրայ» (այսի՞նքն…)։

Բանա՞նք փակագիծները, ըսելու համար թէ ճորտատիրական կարգեր կը տիրեն մեր հայրենիքին մէջ. տնտեսական անհուն թշուառութիւն. հոգեկան ապազգայնացումի ու այլասերումի թոյներ կը ներարկուի մեր նոր սերունդին, ուրացումի ենթարկելով հայեցի ու հայրենաւանդ ամէն սրբութիւն։

Արդ, մեզ համար անքաւելի ոճիր է լռել այս ամէնի մասին, եւ, միւս կողմէ՝ լռել, ան ալ «յանուն ճշմարտութեան», սարկաւագնիկ փառաբանանքը օրուան իշխանաւորներուն»։

Ֆութպոլ

Սթանոզի Հայրենակցական Միութեան Ֆութպոլի խումբը իր դաշտին վրայ խաղաց La Côte St. Andréի Les «craisé» խումբին հետ։ Խաղը սկսաւ ժամը 2.30ին։ Հոծ բազմութիւն մը կար դաշտին վրայ, մեծ մասամբ տեղացի եւ Հայեր։ Մեր տղաքը մինչեւ կիսախաղ շահեցան 1—0։ Երբ խաղը վերսկսաւ, երկու խումբերը տաք մրցումի մը բռնուեցան։ Հակառակորդը յաջողեցաւ մէկ նշանակէտ շահիլ։ Խաղը վերջացաւ մեր յաջողութեամբ 2ի դէմ 1ով։ Խումբը հակառակորդներուն հրամցուց տաք գինի, եւ երգեց Ֆրանսերէն եւ հայերէն երգեր։ Բաժակներ պարպուեցան երկու խումբերու կենացը։

Կ. Պալճեան

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

— Ճշմարի՞տ է որ տարիներ անցնելով ուխտքին աւելի լաւ կ'ըլլայ, կը հարցնէ բարեկամ մը Պէրնար Շոյին։

— Այո, կը պատասխանէ Շօն — որքան որ տարիներս կ'անցնին այնքան աւելի ախորժակաւ կը թուի ինծի

ՃԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ամբողջովին բնաջնջուած ժողովուրդ մը

...ԵՍ ՏԱՆՈՐԴՈՒԹԵՑԱՒ ՆՈՐ ԶԵԼԱՆՏԱՅԻ ԲՆԻԿ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ։ — ...ԻՆԵՐԸ, ՑՐՈՒԱԾ ՄԻՋԵՐԿՐԱ... ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ։ — ԵՒՐՈՊԱ... ...ԿԱՆՔԸ ՈՐՊԷՍ «ՄՇԱԿՈՅԹԻ ...ՒՐԱՑ։ — ԱՒՍՏՐԱԼԻԱՑԻՆԵՐԸ ...ՈՒՆԱՋԱՐԿ ԿԸԼԼԱՆ։ — ԱՄ... ...ԶՈՎԻՆ ԲՆԱՋՆՋՈՒԱԾ ԺՈՂՈ... ...ՈՒՐԴ ՄԸ. — ՔԱՐԻ ՇՐՋԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՐԴԻԿԸ։

— · —

...ր երկրամասին ... երկրի ժողովուրդներ էին, ցորչափ ...ացիները մտած չէին իրենց կղզիները ...

...ական ովկիանոսին մէջէն ...ային գեղեցկութեամբ կը բարձրանան Փոլինեզիոյ կղզիները, այդ ...երային դրախտը, բնութեան հետ ... եւ պարզ մարդերով։ Հարուստ ...ութիւն մը կը շնորհէ անոնց ամէն ... որ պէտք ունին, պտուղներ եւ ջուրի ու ցամաքի կենդանիներ։ Այդ է Նոր Զելանտան որ Թասման ծովով բաժնուած է հինգերորդ աշխարհամասէն, ինքն իր մէջ ամփոփուած աշխարհ մը, բարեխառն եւ տրտասովոր կերպով առողջ կլիմայով մը, պէս – պէս գաչտանկարներու անսահման գեղեցկութիւններ, անծայր ու անթափանց կոյս անտառներով, խորհուրդներով առլցուն. եւ ալպեան տեսարաններ, սառնակոյտեր եւ սրընթաց լեռնային հեղեղներ եւ փառայեղ ջրվէժներ, ֆիորդներով որոնք կ'եզերեն մութ կապոյտ ծովուն ջուրը, պտերով եւ արմաւեններով, կանանչ մարգերով եւ տաք ջուրի աղբիւրներով եւ գունագեղ թռչուններու բոլոր տեսակներովը։ Այս է ահա՛ Նոր Զելանտան։

Ի՞նչ գիտէ Եւրոպան երկրագունտին միւս ծայրը գտնուող այդ աշխարհին մասին։ Գուցէ միայն այնչափ որ, այս գոյգ կղզիները աշխարհիս ամենալաւ կերպով կառավարուած ռամկավար երկիրն էր եւ թէ Եւրոպան նմանօրինակ յառաջդիմութիւն մը իրականացնել խորհելէն շատ առաջ իսկ՝ ան կը ճանչնար արդէն օրական ութ ժամուան աշխատանքը եւ կիներու ընտրելու իրաւունքը։

Սոյն առաւելութիւնները մեծապէս տուժած են, իբրեւ հետեւանք Եւրոպացիներուն վարած ճակատագրական քաղաքականութեան։ Մաօրիները, ինչպէս կը կոչուին Նոր Զելանտայի եւ շրջակայ կղզիներուն բնակիչները՝ սիստեմատիկ կերպով տառանորդուած են։ Ինչ որ չկրցան լրացնել եւրոպական զէնքերը, զլուխ հանեցին քաղաքակրթութեան բերած օրէնքները, — ալքոլն ու սեռային հիւանդութիւնները

Այսպէս ուրեմն, Մաօրիները, Փոլինեզիոյ կղզիներու աշխարհին այդ ամենաբարձր ժողովուրդը՝ ինկաւ իր բարձունքէն, եւ կէս դարու շրջանին յետոյ առ հարիւր պակսեցաւ, հակառակ ծնունդներու մեծագոյն չափին։ Միայն վերջին տասնեակին է որ, Եւրոպացիներուն ճնշման քաղաքականութիւնը վերջ գտնելէն ի վեր՝ ժողովուրդը կը բազմանայ կրկին։

Եւ կ'արժէ որ պահպանուի ան, որովհետեւ Մաօրիները բարձր մարդիկ են, ու եւրոպականի նմանող անոնց դիմագծերը, նոյն իսկ շատ հրմուտ երկրախոյզներու առիթ տուած են՝ զուտ միջերկրական ցեղին ցրուած մէկ ընտանիքը համարելու զանոնք։ Մաօրիներուն մեծ մասին կարմիր կամ կարմրաշէկ մազ ունենալն եւս այս տեսութեան կ'առաջնորդէ։ Անոնք խիստ հպարտ եւ ինքնագիտակից մարդիկ են, թէեւ շատ դիւրագրգիռ եւ որով խիստ վրէժխնդիր։ Մտքով ալ չափազանց աշխոյժ են եւ արագ ըմբռնելու ձիրքով օժտուած։ Բանաստեղծական պատմութիւններու եւ զրոյցներու ճոխ գանձ մը ունին։ Բայց իրենց անցեալի մասին կարելի չէ շատ հեռուներն երթալ, որովհետեւ գիր չունէին մինչեւ գաղթականութեան հաստատուիլը.

Մաօրիները Եւրոպացիներուն հետ ունեցած առաջին շփումը իրենց վրայ խիստ աննպաստ տպաւորութիւն մը թողած է։ Որովհետեւ մշակոյթի այս առաքեալները — եթէ նկատի առնուի Նոր Զելանտան գտնողին՝ մեծն Ճէյմս Քուքի խարոյսիկ այցելութեան պատմութիւնը — մարդկային ընկերութեան ամենայոռի տականքներն էին, ոճրագործներ, որոնք Աւստրալիոյ թիարանէն փախչելով եկած էին այս կղզին եւ իրենց ամենախոտոր կողմովը երեւցան Մաօրիներուն։

Բայց երբ 1814ին Մարստէն քարոզիչը, բարձր դասու պատկանող նոյնքան եւ արիասիրտ մարդոց խումբով մը մտաւ այդ երկիրը՝ նախ եւ առաջ սախպուեցաւ ահագին խիւրիմացութիւններ եւ նախապաշարումներ հարթելու, որպէս զի կարենայ բնիկներու վստահութիւնը գրաւելու ճամբան գտնել։ Եւ Մարստէն կրցաւ այդ հրաշքը գործել, որ եւ է տարբերութենէ զերծ իր կեանքովը ապացուցանելով Մաօրիներուն թէ, ուրիշ տեսակ Եւրոպացիներ եւս կային, եւ այսպէս յարատեւուն կողմնակիցներ շահեցաւ։

Դժբախտաբար քարոզիչը մինակ չմնաց իր այդ տեղացիներուն հետ։ Գեղեցիկ եւ արգաւանդ նոր երկրի մը անունը հռչակ հանած էր ծովերէն անդին եւ գաղթականներու միշտ ալ աւելի բազմացող գունդեր դէպ ի իրեն կը քաշէր շարունակ, եւ որոնց մէջ լաւագոյն տարրերը չէ որ կը գտնուէին։ Մաօրիները սահմանութեամբ կը դիմէին նորեկները, բայց համեստ կը պահէին իրենք զիրենք։

Սակայն, երբ 1830 թուականին Թիէզի անուն արկածախնդիր մը Անգլիոյ եւ զանազան պետութիւններու տեղեկացուց, թէ մտադիր էր Նոր Զելանտան իր տիրապետութեան տակ առնելու՝ Անգլիացիները օգտագործեցին այս պարագան եւ յանդուգն յարձակելով Մաօրիներուն վրայ՝ զանոնք դրին երկընտրանքի մը առջեւ, — կա՛մ ճանչնալ անգլիական գերիշխանութիւնը եւ կամ ոչնչանալ։

ՖՐԻՏՐԻԽ ՖԷՔԱ

(Շար.)

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Անաթօլ Ֆրանս իր մէկ մտերիմ բժիշկին կը հարցնէ.

— Սիրելիս, կը կարծե՞ս որ դեռ կրնամ զաւակ ունենալ, 70 տարեկան եմ,

— Իսկ տիկի՞նը քանի տարեկան է։

— Քսան երկու։

— Այդ պարագային՝ ապահովաբար պիտի ունենաս։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (4)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

Կատարեալ սխալ մըն է յաւակնիլ թէ կարելի է մարդու մը արտաքին երեւոյթէն կամ ուրիշ աւանդական նշանէ մը ճանչնալ թոքախտին գոյութիւնը (նիհարութիւն մը, որ ոսկորներուն համրանքն իսկ ցոյց կուտայ, խորունկ հազ մը, գիշերային քրտինք, եւայլն)։ Այսպիսի նշաններու շատ կը հանդիպինք, ընդհանրապէս, հիւծախտին վերջին շրջանին, բայց այդպիսի հիւծախտ մը մասնակի մէկ ձեւն է թոքախտին։

Բոլորովին տարբեր են այն ախտանշանները, որոնք պէտք է ուշադրութիւն գրաւեն եւ որոնց համար պէտք է անմիջապէս բժիշկին տանիլ ենթական։

Ահա այդ նշանները. —

Ա. — ԱԽՏԱՆՇԱՆՆԵՐ, ՈՐ ԿԸ ՎԵՐԱԲԵՐԻՆ ՇՆՉԱՌԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ. — Գրեթէ ստոյգ նշան մըն է արիւն թքնելը։ Մշտակայ նշան մըն է թոքամաշտապը (սաթըլճան, pleurésie). Հաւանականութեան նշաններ են. — Շնչատութիւն, հեղձկութիւն, կողացաւ, յարատեւ հարբուխ, ցնցղատապ մը, որ կը տեւէ աւելի քան երեք շաբաթ, կամ կը վերսկսի ամէն ձմեռ։ Առտուան հազ, առտուան խուխ, նոյն իսկ եթէ շատ քիչ ըլլայ։

Բ. — ԱԽՏԱՆՇԱՆՆԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՑՈՅՑ ԿՈՒՏԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՏԿԱՐԱՑՈՒՄԸ. — Անորժակի պակաս, նիհարութիւն, ծանրութենէ պակսիլ, սովորական յոգնութիւն, ուժաթափութիւն, անբուժելի անարիւնութիւն։

Այս նշանները մեծ մասամբ, չնչառական ըլլան թէ ընդհանուր, կրնան հետեւանքն ըլլալ ուրիշ պատճառներու եւ ոչ թէ թոքախտի։ Բայց թոքախտն ալ, իր կարգին, կրնայ ներկայացնել այսպիսի նշաններ, մէկն ու միւսը, կամ քանի մը նշան մէկ անգամէն։ Բժիշկն է միայն, որ պիտի գտնէ ու քննէ այդ նշանները, անոնք որ պէտք չէ ժամանակ կորսնցնել ենթական տանելու բժիշկին, առ ի լուսաբանութիւն եւ բժշկութիւն։

Նախանձներուն եւ պատանիներուն գալով, պէտք է միշտ թոքախտի մասին խորհիլ, ամէն անգամ որ ներկայացնեն անարիւնութիւն, տեւական յոգնութիւն, առանց պատճառի՝ ջերմ մը՝ նեղ, նիհար եւ տափակ կուրծքով մը։ Խոյլը (սըրաճա, scrofules) ծագումով միշտ հիւծախտ կ'ենթադրէ։

Այս նշանները աւելի վախ կը ներշնչեն, եթէ ենթակային շրջապատը կամ ընտանիքը թոքախտի պարագայ մը կը ներկայացնէ։ Մարդկային կեանք մըն է, որ խնդրոյ առարկայ է, առանց վայրկեան մը յապաղելու՝ բժիշկին տարէք, կատարել տուէք քննութիւն մը։

7— ԹՈՔԱԽՏԸ ՑԱՃԱԽ ԲՈՒԺԵԼԻ Է

Թեթեւ թոքախտը կը բժշկուի ինքն իրեն։ Երբ քիչ մը աւելի ծանրացած է, անհրաժեշտ է ժամանակ եւ ճիգ՝ դարմանելու համար։ Եւ դարմանումը դժուար կամ անկարելի կը դառնայ, եթէ հիւանդութիւնը սկիզբէն իսկ ծանր է կամ երկար տեւած է։

Երբ հիւանդութիւնը կը յայտնէ ինքզինք, որոշ նշաններ ցոյց կուտայ, այլ եւս օր մի կորսնցնէք, մէկ սխալ իսկ գործելու ժամանակ չէ։ Ամէն յետաձգում աղիտաբեր է։ Դարմանումը պէտք է սկսիլ անմիջապէս եւ շարունակել ուժգնօրէն, առանց թերացումի։ Երկար պիտի տեւէ անշուշտ, շա՜տ երկար։ Առիթը պէտք է գիտնալ առաջուընէ, որպէս զի յետոյ յուսալքում չպատճառէ։ Դրամի կը կարօտի, մեծ դրամի։ Կառավարութիւնը, խնամատարական, բարեգործական եւ ապահովագրական, ինչպէս նաեւ բժշկական մարմինները պէտք է օժանդակեն, երբ հիւանդին անձնական միջոցները չեն բաւեր.

Ժողովրդային առաջքինարաններու (սանաթորիոմ) մէջ դարմանուած հիւանդներէն, — եթէ թեթեւ վարակուած են, — դարմանումի որոշ շրջանէ մը յետոյ, 98 առ հարիւրը կրնան վերսկսիլ իրենց աշխատանքին, — իսկ եթէ ծանրապէս վարակուած են, — 88 առ հարիւրը կրնան աշխատիլ 1 տարի յետոյ, 32 առ հարիւրը 9 տարի յետոյ։

Ո՜րն է յարմար վայրկեանը, մարելու համար հրդեհը։ — Դեռ կրակը ամբողջ շէնքին մէջ չտարածուած։ Թոքախտաւորին համար ալ, խելացութիւն է դարմանումի մը հետեւիլ տակաւին հիւանդութիւնը չտարածուած, իրապէս հիւանդ չդարձած։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐԸ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՊԱՏԸ

8— ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ԽՆԱՄԷ ԻՆՔԶԻՆՔ

Նախ եւ առաջ անյապաղ, իր դարմանումը յանձնել փորձառու բժիշկի մը։ Եթէ բժիշկը անհրաժեշտ կը նկատէ անմիջապէս ձգել աշխատանքը, մտնել առաջքինարան կամ հիւանդանոց մը, խելացութիւն է հնազանդիլ՝ առանց ժամանակ կորսնցնելու։

Որպէս զի հիւանդ մը կարենայ իր տան մէջ դարմանուիլ, պէտք է ապահոված ըլլայ կատարեալ գիտակ, անհրաժեշտ սնունդ եւ մաքուր օդ։ Շարունակ քնանալ իր առողջական վիճակը ջերմաչափելով եւ կշռելով։ Առաջքինարաններու մէջ դարմանումի եղանակներուն մեծագոյն առաւելութիւններէն մէկն է սորվեցնել հիւանդին թէ ի՛նչպէս պէտք է վարէ իր կեանքը։ Առաջքինարան չէ մտած երբեք, բժիշկն է որ պիտի սորվեցնէ խղճմտութեամբ։ Կարելի չէ հոս մանրամասն խօսիլ, բայց յիշեցնենք գլխաւոր կէտերը։

Սնունդի տեսակէտէն, պէտք չէ կարծել թէ հիւանդը պիտի ուտէ առատ եւ նրբաճաշակ կերակուրներ։ Սնունդը պէտք է ըլլայ պարզ եւ չափաւոր քանակութեամբ։ Ընդհանրապէս բնական արտադրութիւններ՝ ալիւրեղէններ, բանջարեղէններ, պտուղ, կաթ եւ կաթնեղէն, քիչիկ մը միս, ժամանակ առ ժամանակ կիթ մը, շաքար։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925) R C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԻՐԹԵՒԻՆԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 25 ՄԱՐՏ 1933
25 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2146 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԹՈՀ ՈՒ ԲՈՀԻՆ ՄԷՋ

Օրը օրին հետեւելով ընկերային յեղաշրջումներու եւ քաղաքական դէպքերու ընթացքին, ընթերցողները, անշուշտ, չեն գոհանար միայն հետաքրքրութիւն յուզելով։

Երբ Թուրքիա եւ Կովկաս կը գտնուէինք, տարիներ եւ տարիներ ունեցանք այդ հիւանդագին մարմաջը։ Դէպքերը գիտցինք մակերեսէն, եւ տուժեցինք չարաչար։

Այժմ փռուած ենք աշխարհի բոլոր ոստաններուն վրայ։ Եւ մենք, «բախտաւորները», կը գտնուինք Արեւմտեան Եւրոպա, միջազգային քաղաքականութեան հնոցին մէջ։

Բնակ կ'ուզենք թէ՝ կը վայելենք ամէն պատեհութիւն՝ օրը օրին եւ ուղղակի ծանօթանալու դէպքերու ընթացքին, եւ հանելու բոլոր տրամաբանական հետեւութիւնները.

Անշուշտ, Փարիզ բնակիլ՝ չի նշանակեր իմանալ միջազգային դիւանագիտութեան բոլոր գաղտնիքները, թափանցել գաղտնի դիւանագիտութեան բոլոր երեւելի եւ աներեւոյթ խաղերուն։

Բայց, առաւելութիւն մը ունինք երէկուան վրայ։

Աւելի ճիշդ, չունինք տեղի – անտեղի պատրուակներ՝ չքմեղանալու, ողբալի վրիպումները արդարացնելու։

Երէկ՝ երբեւ պատգամ կ'ընդունէինք եւ բերնէ բերան կը փոփոխէինք, ինչ որ կը թխէին «Թան»ը կամ «Թայմզ»ը։

Այսօր՝ առիթ ունինք՝ աչօք բացօք ճանչնալու ոչ միայն մամուլը, այլեւ մարդիկը։ Ոչ միայն Եւրոպան, այլ եւ Ասիան։

Ուրեմն, օրը օրին եւ ուղղակի հետեւելով լուրերուն եւ դէպքերուն, համատարած երկունքին ինչպէս խառնայոյզ յեղաշրջումներուն, մենք պէտք է վարժուինք իրականութիւնը տեսնել այնպէս ինչպէս որ կայ։ Եւ ոչ թէ այնպէս ինչպէս որ հաճելի է մեր աչքին կամ սրտին։

Ի՞նչ կը հետեւի օրուան դէպքերէն, որոնք իրար կը հրմշտկեն զարմանալի ուժգնութեամբ եւ արագութեամբ։

— Անհանգիստ է աշխարհը։ Կրակի վրայ։

Նոր չէ որ պարզուեցաւ այս երեւոյթը։

Հաշտութեան դաշնագիրներու մեղրալուսինը հազիւ անցած, սկսան լսուիլ խուլ տրտունջներ, յետոյ խլրտումներ, յետոյ հրապարակային, բարձրաղաղակ բողոքներ։ Ու վերջապէս ձեւ ու մարմին առաւ պարտեալներու ընդվզումը, աստիճանաբար նահանջի մղելով յաղթականները.

Եւ ահաւասիկ նոր, «վերածնեալ» Գերմանիա մը՝ նոր Իտալիոյն։ Ահաւասիկ նեղսիրտ ընկերումը՝ Մեծն Բրիտանիոյ, իսկ մտահոգութիւնը՝ Ֆրանսայի։

Ահաւասիկ շեշտակի դրուած՝ դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը։ Ոչ միայն Իտալիոյ կողմէ, որ արդէն գժգոհ էր, համաձայնական բաժին ստացած չըլլալով աւարէն, այլեւ Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ, որ միշտ բախտ ունեցած է առիւծի բաժինը խլելու։

Ամէն ճամբայ Հռոմ կը տանի,— ըսած են հինները։

Զարմանալութի՞ւն կ'ըլլար ըսել թէ՝ Հռոմն է որ պիտի բանայ նոր ճամբան, սրընթաց, գլրգլորելին դէպքերու թոհ ու բոհին մէջ։

Շատոնց է որ Մուսոլինի կը հերկէր այդ ճամբան։ Բայց զգուշութեամբ, որպէսզի խոփն ու արօրը չփշրուին քարքարուտներու մէջ։

Այժմ Հռոմը նոր ուժ կ'առնէ Պերլինէն, որ Թուխ շապիկ հագաւ, ինչպէս ինք սեւը հագած էր, տասը տարի առաջ։

Երկուքն ալ, Հռոմ եւ Պերլին, իրար կը դիմաւորեն միեւնոյն ճամբուն վրայ, իբրեւ «ճակատագրի եղբայրներ»։ Երկուքն ալ համախուած են միեւնոյն անձկութեամբ,— ապահովել դաշնագիրներու վերաքննութիւնը։

Եւ որովհետեւ Թունդ ազգայնական աւիշն է որ կը հոսի երկու ժողովուրդներու երակներուն մէջ,— մտահոգ են միւսները։ Մեծերը, ինչպէս փոքրերը։

Ճառերը ամէն բան չեն ըսեր։ Ճառերը յաճախ շանթարգելներ են, բուն իրականութիւնը ծածկելու։

Ուրեմն, կը գտնուինք շրջանի մը մէջ, ուր առտուան լոյսին հետ նոր անակնկալ մը կը ծագի։

Ինչպէս 1914ին, այսօր ալ մարդիկ ամէն բանէ առաջ կը ձգտին իւղ լեցնել իրենց լապտերներուն մէջ, որպէսզի չմատնուին խաւար կոյսերու վիճակին։

Իսկ մե՞նք...

Ի հարկէ ծիծաղելի պիտի ըլլար ո՛ր եւ է դեր վերագրել մեզի, դէպքերու այս թոհ ու բոհին մէջ։

Ինչպէս իբրեւ արմատախիլ եւ ցիրուցան ժողովուրդ, նոյնպէս իբրեւ միջազգային ազդակ՝ տաշեղ մըն ենք մենք, ալեկոծ ովկիանոսին վրայ։

Բայց, դէպքերը կրնան դարձնել մեզ իրական ազդակ՝ մեր սեփական ճակատին վրայ, եթէ ունենանք մեր շահերուն գիտակցութիւնը եւ համապատասխան պատրաստութիւն։

Մանաւանդ պատրաստութիւն.

Անստոյգ է կացութիւնը բոլոր տեսակէտներով։

Արդ, փոխանակ բանգիտութեան մարզանքներ կատարելու կամ գուշակութիւններ փորձելու, կրնանք մենք մեզի համար նշանակէտ մը գտնել դէպքերու ընթացքէն,— ի ն ք ն ա մ փ ո փ ո ւ մ ե ւ պ ա տ ր ա ս տ ո ւ թ ի ւ ն։ Ուրիշ խօսքով՝ մ ի ա ց ե ա լ ճ ա կ ա տ։

Աւելի բաց խօսելով, կացութիւնը կը հարկադրէ կարճ կապել, վերջապէս, անօգուտ վէճերը, եւ համախմբուիլ գործակցութեան ծրագրի մը շուրջը։

Մեծերը կը ձգտին գործակցութիւն հաստատել չորսով։

Եթէ չորսը չի բաւեր մեզի համար, փորձենք տասնըչորսով։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐԸ ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ԵՆ, ԲԱՅՑ ՈՉ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ»

Հռոմի տեսակցութեան գլխաւոր նպատակը եղած է դաշնագիրներու վերաքննութիւնը

Ուրբաթ օր, Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, վարչապետ Պ. Մաքտոնըլտ ուշագրաւ խոստովանութիւններ ըրաւ Հռոմի տեսակցութեան մասին։ Երեւան եկաւ որ, Մուսոլինիի ծրագրին գլխաւոր նպատակն է ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ։

Ահաւասիկ ամփոփումը իր ճառին, որուն առթիւ բուռն վիճաբանութիւններ ծագեցան.

— Զինաթափութեան խորհրդաժողովը անմիջական փլուզումէ մը փրկելու համար էր որ Ժընեւ եւ Հռոմ գացի։ Խորհրդաժողովը խրած էր մանրամասնութեանց մէջ։ Բրիտանական ծրագրին կական արժէքը այն է որ, առաջին անգամ ըլլալով՝ թուանշաններ մէջտեղ կը դնէր։ Ես կ'ընդունիմ այդ թուանշաններուն պատասխանատուութիւնը։ Երկրորդ կէտը այն է որ մենք ստիպուած ենք իրաւունքներու հաւասարութիւն տալ Գերմանիոյ։ Անցա՛ծ է այն ժամանակը երբ կարելի կ'ըլլար խաղաղութիւնը պահպանել կարգադրութիւն մը յառաջ բերելով Եւրոպայի քանի մը պետութեանց միջեւ։ Պէտք է բացորոշապէս ըսել թէ եւրոպական ազգերուն վրայ ծանրացող պարտաւորութիւնները պատուոյ պարտաւորութիւններ են։ Մեր ծրագիրը կ'ենթադրէ փոխանցման շրջան մը որու միջոցին պէտք է հաստատել կատարեալ հաւասարութիւն ազգերու միջեւ։ Այդ ժամանակամիջոցին վերադինման որ եւ է ծրագիր պէտք չէ կազմուի։ Անստոյգ է Եւրոպայի վիճակը։ Եւրոպան կը գտնուի մեծ ջղագրգռութեան մը շրջանին մէջ։ Դժբախտաբար, երկար ատենէ ի վեր, ամէնէն աւելի կը պակսի այն միակ բանը որ կրնար փրկել մեզ բոլորս,— փոխադարձ եւ հաստատուն վստահութիւն մը։

Ժընեւի մէջ, լուր առի թէ Պ. Մուսոլինի կ'ուզէ հանդիպում մը ունենալ ինծի հետ, հաղորդելու համար իր կարգ մը գաղափարները՝ խաղաղութեան ամրապնդման մասին։ Պ. Մուսոլինիի հրաւէրին պատասխանելէ առաջ, տեսակցութիւն մը ունեցայ Ֆրանսայի վարչապետին հետ եւ տեղեկութիւններ տուի իմ ճամբորդութեանս մասին։ Պ. Տալատիէ ցանկալի գտաւ ճամբորդութիւնս։

Երբ Հռոմ հասանք, մեզի յանձնուեցաւ կարճ պաշտօնագիր մը, որ, ընդհանուր գիծերով, կը ներկայացնէր Պ. Մուսոլինիի գաղափարները եւ կ'ապացուցանէր թէ ան ծրագիր մը յղացած է՝ խաղաղութիւնը ապահովելու չորս պետութեանց գործակցութեամբ, համաձայն Քէլլոկի դաշինքին եւ բռնի ուժի չդիմելու սկզբունքին։ Պ. Մուսոլինիի տեսակէտն այն էր թէ՝ մինչ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը կը պարտադրէ յարգել դաշնագիրները, միեւնոյն ատեն կը նախատեսէ անոնց վերաքննութեան հնարաւորութիւնները, երբ այնպիսի պարագաներ կը ներկայանան որ կրնան ընդհարում յառաջ բերել։ Բայց դաշնագիր մը կրնայ եղծուիլ միայն երկու շահակից կողմերուն հաւանութեամբ։ Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին 19րդ յօդուածը կը յայտարարէ նաեւ թէ՝ դաշնագիրները կը պարունակեն այնպիսի յօդուածներ որոնք, ժամանակի ընթացքին, կրնան այնպիսի խնդիրներ յարուցանել որ տեղի տան ողբալի վէճերու եւ հետեւաբար պէտք է վերաքննութեան ենթարկուին։ Հռոմի մէջ առաջարկուած ծրագիրը կը տրամադրէ որ, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, ազգերը պէտք է գործակցին խաղաղութեան համար եւ տասը տարուան ժամանակամիջոց մը նշանակուած է։ Կ'ենթադրուի թէ այդ գործակցութիւնը յառաջ պիտի բերէ ընդհանուր բարեացակամութեան զգացում մը, որ պիտի ունենայ օգտակար արդիւնքներ։ Բրիտանական կառավարութիւնը պիտի ուսումնասիրէ այս ծրագրին մանրամասնութիւնները։ Մեզի չհարցուեցին թէ կ'ընդունի՞նք թէ կը մերժենք այս ծրագիրը։ Այլ հարցուեցին թէ բրիտանական կառավարութիւնը տրամադի՞ր է առ այժմ ուսումնասիրելու խնդիրը։ Խոստացանք ուսումնասիրել։ Ես մեծ յոյսեր ունիմ այս ծրագրին վրայ։ Ամէն պարագայի մէջ, ծանր պատասխանատուութիւն մը ստանձնած պիտի ըլլանք, մէկ անգամէն մերժելով զայն»։

Երբ Պ. Մաքտոնըլտ կը խօսէր ծրագրին մանրամասնութիւններն ուսումնասիրելու մասին, Պ. Լոյտ Ճորճ լուսաբանութիւն պահանջեց։ Վարչապետը հետեւեալը պատասխանեց.

— Մանրամասնութիւնները պիտի ուսումնասիրենք այն իմաստով որ Պ. Մուսոլինիի ծրագիրը երբեւ ընդհ. նպատակ չունենայ՝ միայն խաղաղութիւնը, ԱՅԼ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ, եւ ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ։ Ինչպէս գիտել տուած է ականաւոր քաղաքագէտ մը, ԱՄԷՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ Է, ԲԱՅՑ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ՉԷ։

Պ. Մաքտոնըլտ աւելցուց թէ Պ. Մուսոլինիի սկզբնական ծրագիրը թեթեւապէս բարեփոխուեցաւ, որպէս զի աւելի ընդհանուր ձեւ առնէ եւ միայն մէկ-երկու մասնաւոր խնդիրներ շօշափէ։ Ցետոյ հերքելով այն զրոյցը թէ Իտալիոյ խոստացած է Թանկանիքայի գաղթավայրը, շարունակեց.

— Ծրագիրը անշուշտ կը ձգտի անհետացնել պատերազմի պատճառները՝ Եւրոպայի մէջ, հիմնուելով Ազգերու Դաշնակցութեան եւ անոր ուխտի 19րդ յօդուածին վրայ։ Բայց, փոքր ազգերը մտահոգութեան մատնուելու պատճառ չունին։ Անոնք դուրս չպիտի ձգուին եւ իրաւունք ունին խորհրդակցութեան հրաւիրուելու, ամէն անգամ որ խնդրոյ առարկայ դառնան իրենց մասնաւոր շահերը։ Շատ մը տեսակէտներով, անոնք մեծերէն աւելի շահ ունին ջնջելու գրգռութեան պատճառները։

Պ. Մաքտոնըլտ տեղեկութիւններ տուաւ նաեւ Փարիզի մէջ եղած տեսակցութեանց մասին եւ շեշտեց, իբրեւ եզրակացութիւն.

— Այնպիսի շրջանի մը մէջ ուր ականատես կ'ըլլանք ազգային ոգիի վերածնունդեան, չորս մեծ պետութիւնները, իրերու զօրութեամբ իրարմէ բաժնուելէ առաջ, պէտք է քով քովի գան փարատելու համար այն վտանգները որոնց դէմ դիմաց պիտի գտնուին օր մը։ Եթէ չորս պետութիւններէն մէկը անմիջապէս մերժէ գործակցութեան ծրագիրը, առանց խորացնելու զայն, կամ եթէ խափանարար ընթացք մը բռնէ անոր հանդէպ, ստանձնած պիտի ըլլայ ոչ – ցանկալի պատասխանատուութիւններ։

Ճառէն յետոյ, նախկին նախարար Չըրչիլ ուժգնօրէն քննադատեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը, եւ յիմարութիւն կոչեց զինաթափութեան ծրագիրը, գիտել տալով թէ ան կը ձգտի կէս առ կէս կրճատել ֆրանսական բանակը, բայց կրկնապատկել գերմանականը։ Այսպէս, Ֆրանսայի կը ձգուի 400,000 զինուոր, թէ՛ մայր երկրին եւ թէ գաղթավայրերուն համար, մինչդեռ Իտալիա եւ Գերմանիա միասին կ'ունենան 450,000 զինուոր։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ
«ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ»

որ բուռն հետաքրքրութեամբ պիտի վարակէ առաջին տողերէն իսկ։

ՀԻԹԼԷՐ ԱՆՍԱՀՄԱՆ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱՒ

Իր ճառը արտաքին քաղաքականութեան մասին

Մարտ 23ին, 94ի դէմ 441 ձայնով, Հիթլէրի կառավարութիւնը խորհրդարանէն լիազօրութիւն ստացաւ տիրաբար կառավարելու Գերմանիան, մինչեւ 1937 (չորս տարի)։

Գերմանական կայսրութեան հիմնարկութենէն ի վեր, ոչ մէկ վարչապետ այսքան բացարձակ իրաւասութիւններ ստացած է։ Երբ նիստը բացուեցաւ, Երեսփ. Ժողովին նախագահը յարգանքի խօսք ուղղեց ի յիշատակ Տիթրիխ Էքարթի, որ հեղինակն է «Արթնցի՛ր, Գերմանիա» քայլերգին։ Ցետոյ խօսքը տրուեցաւ Հիթլէրի, որ կարդաց կառավարութեան յայտարարութիւնը։ Վարչապետը ամէն բանէ առաջ շօշափեց պատերազմի պատասխանատուութեան խնդիրը, եւ արդարացնելու համար իր պահանջած լիազօրութիւնը, յիշեց 1918ի յեղափոխութիւնը, «որ, իր նիւթական յաջողութեամբ, հեղինակները ազատեց դատական հետապնդումներէ։ Անոնք փորձեցին բարոյապէս արդարացնել յեղափոխութիւնը, հաւաստելով թէ Գերմանիա եւ իր կառավարութիւնը պատասխանատու էին պատերազմին։ Այս հաւաստումը սուտ է ե՛ւ գիտակցաբար ե՛ւ առարկայօրէն. բայց, յետագային, այդ ամբաստանութիւնը, որ յօրինուեցաւ ի շահ մեր թշնամիներուն, պատճառ դարձաւ հարստահարելու գերման ժողովուրդը։

«Իմ կառավարութիւնս, լիազօրութեան օրէնքներ առաջարկելով, երբեք միտքէն չանցըներ ջնջել դաշնակցային պետութեանց գոյութիւնը, բայց անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, յաւէտ ապահովելու համար միօրինակ քաղաքականութիւն մը՝ ամբողջ երկրին մէջ։ Չորս տարուան ընթացքին, Գերմանիա քանի անգամ ընտրութիւն կատարեց. ուստի, կառավարութիւնը կ'ուզէ յօրինել սահմանադրութիւն մը որ ազգին կամքը ներդաշնակէ իսկապէս հեղինակաւոր իշխանութեան մը հետ։ Միապետութեան վերահաստատման խնդիրը չի կրնար քննուիլ այժմ։ Այս իսկ պատճառով, իմ կառավարութիւնս պետութեան միութեան դէմ յարձակում մը պիտի նկատէ ո՛ր եւ է փորձ որ կը կատարուի այս ուղղութեամբ եւ ինքնակամ, դաշնակցային զանազան պետութեանց մէջ, եւ ըստ այնմ պիտի շարժի։ Կառավարութիւնը երիտասարդութեան մէջ պիտի մշակէ գերման ցեղին արժէքներուն պաշտամունքը, զայն պիտի առաջնորդէ ճշմարիտ կրօնասիրութեան մը, մերժելով ո՛ր եւ է իրաւախոհութիւն անաստուածեան կազմակերպութեանց հետ եւ բողոքական ու հռոմէական դաւանանքները համարելով երկու ամենակարեւոր ազդակները ցեղին պահպանման։

ԳԱԼՈՎ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ...

«Գերմանական սահմանադրութիւններուն եւ հետեւաբար մեր ժողովուրդի կեանքին պաշտպանութեան հոգը այսօր կ'իյնայ մեր քաղաքապահ բանակին վրայ, որ մեզի պարտադրուեցաւ Վերսայլի դաշնագրով եւ որ կրնայ համարուիլ իսկապէս զինաթափ եղած միակ բանակը աշխարհի մէջ։ Գերման ժողովուրդը կէտ առ կէտ եւ բարեխղճօրէն գործադրեց դաշնագրով իրեն պարտադրուած յանձնառութիւնները։ Տարիներէ ի վեր, Գերմանիան կը սպասէ որ միւս պետութիւններն ալ յարգեն իրենց խոստումը, հետեւելով մեր զինաթափութեան։ Ազգային կառավարութիւնը անկեղծօրէն կը բաղձայ ետ կենալ իր բանակն ու սպառազինութիւնը աւելցնելէ, պայմանաւ սակայն որ վերջապէս միւս պետութիւններն ալ տրամադիր ըլլան կատարելու իրենց յանձնառութիւնը՝ արմատական զինաթափութեան մասին։ Գերման ժողովուրդը կ'ուզէ խաղաղութեամբ ապրիլ ամբողջ տիեզերքին հետ։ Այս առաջադրութեամբ, կառավարութիւնը ամէն միջոց պիտի փորձէ, փարատելու համար պառակտումը այն ժողովուրդներուն որոնք պատերազմ մղեցին երկու առանձին ճակատներով։ Կառավարութիւնը պատրաստ է ձեռք երկարելու ամէն ժողովուրդի որ պատրաստ է վերջնապէս փակելու տխուր անցեալը։ Աշխարհի թշուառութիւնը կրնայ դարմանուիլ միայն այն ատեն երբ ժողովուրդները նորէն կը տոգորուին փոխադարձ վստահութեամբ։ Խաղաղութիւնը պէտք է ապահովուի երկար պայմանաժամով, ճշմարտապէս մեծ պետութեանց կողմէ, որպէս զի կարելի ըլլայ վերահաստատել փոխադարձ վստահութիւնը։ Մենք բարեկամեցողութեան նշան մը կը համարենք բրիտանական կառավարութեան ջանքը՝ զինաթափութեան խորհրդաժողովը արագ ելքի մը յանգեցնելու մասին։ Շատ աւելի լայն է Իտալիոյ վարչապետին ծրագիրը։ Մենք ամենամեծ կարեւորութիւն կուտանք անոր եւ պատրաստ ենք գործակցելու անկեղծօրէն, ջանալով ապահովել Իտալիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի գործակցութիւնը որմէ կախում ունի Եւրոպայի ճակատագիրը. Մենք մասնաւոր երախտագիտութեամբ կ'ողջունենք այն սիրալիր համակրանքը որով Իտալիոյ մէջ ընդունուեցաւ Գերմանիոյ ազգային շարժումը։ Գալով միւս պետութեանց, պիտի ջանանք միջին ճամբայ մը գտնել նոյն իսկ այնտեղ ուր փոխադարձ յարաբերութիւնները տակաւին լուսաբանուած չեն լիովին։ Շիտակն ըսելով, այդ ջանքերը երբեք չեն կրնար հիմնուիլ յաղթականի եւ պարտեալի խտրութեան վրայ։ Այս տեսակ իրաւախոհութիւն մը կարելի է նաեւ Ֆրանսայի հետ, եթէ երկու կողմէն ալ, կառավարութիւնները տրամադիր ըլլան լայնամտութեամբ քննելու դրուած խնդիրները.

«Գալով խորհրդային իշխանութեան, կառավարութիւնը պիտի հետեւի բարեկամական քաղաքականութեան մը որ արդիւնաւոր է երկու շահակից երկիրներուն համար։ Համայնավարութեան դէմ մղուած պայքարը ներքին խնդիր մըն է, որուն համար երբեք չպիտի թոյլատրենք որ եւ է օտար միջամտութիւն։ Տասը տարուան անկեղծ խաղաղութիւն մը աւելի օգտակար է բոլոր ազգերուն համար, քան երեսուն տարուան կացութիւն մը ուր ազգերը կը խրին յաղթականի եւ պարտեալի նախապաշարման մէջ։ Կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ պարբերաբար խորհրդարանը տեղեակ պահել իր անօրի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԿՈՒԼԱԿ, ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՒ ՎՆԱՍԱՐԱՐ»

Խորհրդային մամուլի վերջին թիւերը լեցուն են ինքնամերկացումով ու ինքնաքննադատութեամբ։ Գիւղատնտեսութեան մասին Ստալինի արտասանած «պատմական» ճառից յետոյ, իւրաքանչիւր համայնավար իր սրբազան պարտականութիւնն է համարում խօսել թերութիւնների շուրջ եւ երեւան հանել առաջին հնգամեակի ծրագիրների թերակատարման բուն պատասխանատուները։ Եւ որքան շատ է խօսւում այդ մասին, այնքան աւելի խառնւում են երեւում հնգամեակի նուաճումներն ու «յաղթանակները»։

Խորհրդային վարիչներն այլեւս չեն ծածկում իրենց սխալները։ Սակայն, խոստովանելով, տեղի ունեցող թերացումները նրանք վերագրում են ոչ թէ իրենց սխալ քաղաքականութեան, այլ այն բանին, որ համայնավար կազմակերպութիւնները թոյլ պայքար են մղած կուլակի, հակայեղափոխական տարրերի ու վնասարարների դէմ։ Եթէ այդ պայքարը տարուէր աւելի ուժեղ ու կորուկ, այլեւս առիթ չէր լինի խօսել սխալների ու թերացումների մասին։

...

գէտներ ու հարիւրաւոր «կուլակներ ու հակայեղափոխականներ» են գնդակահարւում. Միայն Հայաստանում մարտի սկիզբները 9 հոգի են գնդակահարուել եւ չատերն էլ հերթի են գրուած։ Հալածանքից անմասն չըմնացին անգամ անգլիացի ճարտարագէտները.

Այսպիսով, խորհրդային աշխարհում հետեւեալ պատկերն ենք դիտում.—

«Սոցիալիզմի կառուցումը» առաջ է տարւում հակայեղափոխական տարրերի ոչնչացման նշանաբանի տակ։ Կուսակցական ղեկավարութիւնը դատապարտում է ստորին ու վերին մարմինները, որ ոչնչացման քաղաքականութիւնը իրենց աշխատանքի առանցքը չեն դարձրած, որ եւ պատճառ է եղած ծրագիրների թերակատարման, ժողովուրդի պարենաւորման անկանոնութեան եւ գիւղատնտեսութեան քայքայման։ Որպէսզի տնտեսական յառաջդիմութեան արգելքները վերանան, մէկ կողմից գնդակահարւում, բանտարկւում ու աքսորւում են «հա-...

...

ՄԵԾԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ԵԼՈՅԹԸ

(ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ ՅԵԼԻՑ)

— :-: —

«Ելոյթ ՚»ներու շրջանի մը մէջ կ'ապրինք։ Անգուգական «ելոյթ ՚»ներ։ Այս խօ պատճառով վերնագրեցի՝ «ընթերցուածս յելից»՝ անշուշտ բարոյական փոխաբերական իմաստով։

Որպէս զի նորէն կուսակցական գոյն չտրուի գրութեանս, անհրաժեշտ կը նկատեմ ճշդել թէ, չեմ պատկանիր որ եւ է կուսակցութեան։ Ոչինչ մէկ կամ միւս կուսակցութեան հանդէպ համակրութիւններ եւ հակակրութիւններ։ Բայց չէզոք մըն ալ չեմ։ Այլ՝ անկուսակցական մը։ Աւելի ճիշդը՝ դիւզանտեսական մը։ Մընաց որ, Դաշնակցականները փաստաբանի պէտք չունին։ Եւ Սեղունները խառնուածքն ունեցող մարդոց ալ չեն հաւնիր։ Ես արդէն իրենցմէ մէկը ըլլած եմ «Հայ – լուսաւորչական» (ՅԱՌԱՋ), որ ինծի համար պատուաբեր է։ Այո՛, ես կը սիրեմ հայ – ազ-...

...

Երբ ազգին խելօքներն ու խելացիները, Բարեգործականի պաշտպանութեան մէջ այս աստիճան մոլեգնած են, կը նշանակէ թէ՝ նեխած բան մը կայ Բարեգործականին մէջ։

«Հայաստանճի ՚»ութեան պատրուակին տակ «Բարեգործականճի ՚»ութիւն կ'ընեն։

Կարելի չէ չյուսահատիլ, երբ ազգին խելօքներուն ու խելացիներուն ալ խելքը թռած է։

Թող Հոգին Սուրբ ազգին խելացիներուն ալ, խենդերուն ալ խելք, ըլլ-նորհք եւ իմաստութիւն տայ։

Ես նորէն զանոնք եկեղեցիս, խունկով ծխեմ, մոմս վառեմ եւ երեք բերան Տէր Ողորմեա ըսեմ, որպէս զի Ամենափրկիչը հայ ազգը փրկէ խելացի եւ խենդ փրկիչներէ

Գնդապլուխ խելացիներէ։
Կուսակցամոլ խենդերէ։
Ցորոգայթէ սատանայէ։
Չար փորձութիւնէ։
Ամէն

ՍԵԴՐՈՒՇ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՑՈՐԵՆԻ ԲԵՐՔԸ, 1932-1933ԻՆ

— · —

1932 դեկտեմբերին, ցորենի գինը, Ամերիկայի մէջ, 40 սէնթի իջած էր 25.5 քիլօն։ Աւելի վերջ 40 սէնթի բարձրացաւ ու մինչեւ այժմ այդ գինով կ'ընթանայ։

1932 — 33 տարուան ցորենի արտադրութիւնը ցոյց տուող վիճակագրութիւններ կրնան գաղափար մը տալ թէ՝ ի՛նչ պիտի ըլլայ, մինչեւ 31 յուլիս 1933, ցորենին կացութիւնը։

Միջազգային երկրագործական հաստատութիւնը վերջին երեք տարիներու ընթացքին ցորենի արտադրութիւնը հետեւեալ ձեւով ցոյց կուտայ —

	1930	1931	1932
Եւրոպա	[illegible]	[illegible] 107	[illegible]
Հս. Ամր.	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Հր. Ամր.	7 [illegible]	7 [illegible]	[illegible]
Ասիա	12 [illegible]	11 [illegible]	[illegible]
Աւստրալիա	6.050	[illegible]	[illegible]
Ափրիկէ	3.245	3.670	[illegible]
Գումար	102.327	101.034	100.7[illegible]

Ասիոյ անունով ցոյց տրուած թիւերուն մէջ չեն հաշուած Թուրքիան, ...

...

ցորենի պահանջն ու մատուցումը հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնէ. —

1000 թոնի հաշուով

Աշխարհի պահանջը	Աշխարհի մատուցում	Երկրագործական ...
30.277	17.242	13.035
37.895	[illegible]	15.[illegible]
37.675	22.000	15.675
34.650	1[illegible]325	17.[illegible]

31 յուլիսին փակուելիք եղանակի վերջաւորութեան, արտածելիք ցորենը նախորդ տարուանինէն երեք միլիոն թոն քիչ է. ասկէ դատ, աշխարհի ներածման պէտքը 4,5 միլիոն թոն պակաս է։ Որով, պիտի աւելնայ 1,650,000 թոն ցորեն։

Եթէ այս ենթադրութիւնը ճիշդ ըլլայ, կամ ճիշդ նկատենք, արտածող երկիրներու մէջ ցորենի գործով զբաղողներուն վիճակը լաւ պիտի չըլլայ։

...

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

— · —

Հայերը կը շփոթեն Հրեաներուն հետ

ՊԵՐԼԻՆ, 20 մարտ (ՅԱՌԱՋ). ...

...

ԿԱՐՄԻՐ ԴՍԻԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

...

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

...

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

...

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Թուրքերէնի բառերը...»

Այ. Խաչագրով Միլլիյէթ կը գրէ.

— Կը նկատեմ որ ոմանք Թուրքերէն— Թուրքերէնը կը վնասեն՝ լեզուին ներքին խնդրին մէջ։ Թուրքերէնի փոխարէն ուրիշ լեզուներէ առնուած բառերուն, օրինակ մը տանք «Թամուզ»ին (հաւ) համար այնպիսի գիրքին մէջ գործածուած բառը ինչ կը գրեն։ Եթէ մենք մեզի պատկերով կը գրենք արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող Թուրքերէն բառերուն ... անկիւնը գործածուած բառը ... գտնել, գործը կը գայթի ... բառը։ Փորձը որքան օգտակար ... պէտք է։ Որովհետեւ, ... Հոմանիշը յարմարցուած ըլլալու է մտածողութեան յարմարելու ... գիրի ու տեղանքի լաւ գալու է, որ ... կը կարենայ ապրիլ։ Քանի մը օր ... կարգացի համալսարանի դասախօսներէն մէկուն երկար ու գէշ գրուած մէկ յօդուածը։ Հինգ բառով արտայայտուելիք գաղափար մը 35 բառով հասկցող այս յօդուածին մէջ առնուած տարօրինակ բառեր կային որ հեղինակն ալ, մտածելով թէ հանրութիւնը բան պիտի չհասկնայ, մէկ մէկ ... գրեր ու անոնց Թուրքերէննե... (?) գրեր էր տակը։ Ես ասոր ալ կողմնակից չեմ։ Օտար բառերուն դէմ ... բերէն բառեր դտնենք, բայց ... առնենք բառերէն զորս ժողովուրդը կը գործածէ եւ գրողները՝ ... Մենք մեր կողմէ չհնարենք ... Միշտ Ասիայէն ալ չփոխառ... որովհետեւ ոչ ոք կրնայ ... թէ անոնք զուտ ու անարատ են։ ... մոնկոլերէն, օրտուերէն, ... բառեր առած բառբառներ ... անոնք։

Յեղափոխութիւն՝ առանց գլխի

Կրաքեսէ Պետիսան ճահիտ, Միլլիյէթ մէջ կը գրէ.

— Անատոլուի գրավաճառներէն մէկը շահամակ մը գրեր է ինծի։ Տարիներէ ի վեր այդ գործով ապրող այդ անձը ... պատող տագնապէն խօսելէ ... կ՚ըսէ թէ հիմա լրագրէ ու գիրքերու ... ու ... Նօթածաւալի հազար բնակիչ ունեցող այդ քաղաքին մէջ նոր տպագրուած գիրք մը միայն 15 օրինակ ծախուեր է։ Այդ քաղաքին մէջ 800 օխա օղի կը սպառի։ Օղիին ... 300 ղրշ. է։ Օղիի համար սպառուած 400 ոսկի վճարող այդ քաղաքին ... պահանջը գիրքի մը համար հազիւ 5 ոսկի տուած է։ «Խումար»ը կը թողնէ օղին։ Մեր երկրին մէջ՝ իր ... օղիի ու խաղի տուողներուն թիւը հետզհետէ կ՚աւելնայ։ Սա ալ ... որ օղիի ու խաղի տուողները օրէ օրին ավրող դասակարգերուն մէջ ... են։ Այսուհանդերձ, մեր բարձր ... կողմէ հարուստ ու գրոց-բրոց ... արքայապատիւները հա՛ օղին ու խաղը ... փախագը կը գերադասեն գիրքի ու ... փափաքին։ Իտալական սեռով դըզ... չենող, ութ յարկով ափարթ... կառուցանող մեր հայրենա... տանը մէջ գրադարան մը ... Փարիզէն «Սօսէլ»ներ բերել ... մեր տիկիններուն ճոխ սրահ-ներուն մէջ գիրքի դարան մը գոյութիւն չունի։ Ամէն բերան բանալուն եւրոպական քաղաքակրթութենէն, ճաշող, արուեստէն, գիտութենէն, գրականութենէն հասկցող մեր պէյերուն տուներուն մէջ քանի պատրաստող մէկ հատիկ հատոր չէք կրնար գտնել։ Եթէ բաղդատութիւն մը ընենք վերիններուն թեթեւսոլիկութեանն ու վարիններուն տգիտութեանը միջեւ, բարձր դասուն այս վերաբերումը խստօրէն մեղադրելի կը գտնենք։ Որովհետեւ, ընկերային շարժումներու եւ բարոյական ըմբռնումներու մէջ ժողովրդային դանգուածները միշտ իրենցմէ բարձր երեւցող դասին կը հետեւին։

Այդ պարագային, զարգացած նըկատուող դասին դէպ ի գիրքը, գիտութիւնը, մտաւոր շարժումը ցոյց տուած անտարբերութիւնը կրնանք վէճի նիւթ դարձնել՝ որպէս մակարդակի հարց մը։ Լեզուական մեծ յեղափոխութեան մը, նորութեան մը պայքարին մէջ ենք։ Այս պայքարին մէջ մեզ սնուցանողը օղին ու խաղը չեն։ Ասիան եւրին ձգող եւ դէպ ի արեւմտեան աշխարհը քալել սկսող ընկերութեան մը առաջնորդը ալքոլի պէտք չունի։ Բայց՝ գլուխը կը կարօտի սնունդի։ Բարձր կոչուած դասը եթէ գիրքը իբրեւ պահանջ մը չդնահատէ, եւ դանգուածն ալ ինքզինքը օղիին ու խաղին յանձնէ, այս առանց գլխի յեղափոխութիւնը ի՞նչպէս կը պահպանուի։

«Հայեր, Եֆենտիմ»

«Միլլիյէթ»ի մէջ Ֆրօնիկ մը ունի Ֆէլէք. —

Հակառակ մեր այն պնդումին թէ գիտնական ու զարգացած մարդիկ ենք, տարրական ներողամտութիւն չունինք. Մեր ամէնէն զարգացած երիտասարդներուն հետ վէճի մտէք։ Անմիջապէս հայհոյել կը սկսին։ Անկարելի բան է մեր ամէնէն նրբացած մարդուն մտածումին հակառակ խօսիլ։ Ու ամէնէն ողջմիտ կարծուած մարդոց կատակի համար իսկ ընդդիմախօսելէք, կը զայրանան։

Միշտ՝

— Այո՛ ... բառը բաւ կ՚ույենք։ Բայց այս բառը այդքան արժէքաւո՞ր է։ Եթէ մէկը իմ ամէն ըրածիս, ամէն ըսածիս «էվէթ» ըսէ, կամ անկեղծ չէ, կամ ապուշ է, կ՚եզրակացնեմ ....։

ՅԱՌԱՋ. — Եւ որովհետեւ բուրք ժողովուրդը միշտ «այո» կ՚ըսէ, մենք ի՞նչ եզրակացնենք, Ֆէլէք պէյ. .

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒ ՇԱԲԱԹԸ

ԼԻՈՆ, 23 մարտ (Յառաջ).— Այս օրերուս, տօնական օրերու երեւոյթը առած է Լիոն քաղաքը զանազան ու անակնկալ հանդէսներով։ Հազիւ վաճառականներու կազմակերպած հանդէսները վերջ գտած (quinzaine commerciale de Lyon), խոս ազգահանդէսները։ Նախ վաճառականներու հանդէսներուն մասին քիչ մը ծանօթութիւն տանք։

Վաճառականներու կազմակերպած հանդէսը կը զուգադիպէր Լիոնի տարեկան մեծ ցուցահանդէսին։ Այս հռչակաւոր ցուցահանդէսը այս տարի տեւեց միայն 11 օր. փոխան 15ի։ Անշուշտ տնտեսական տագնապին պատճառով։ Վէն 400 ցուցադրողներ պակաս էին անցեալ տարուան վրայ։ Սակայն այս տարուան ցուցադրողները զոհ են գործերուն արդիւնքէն։ Օտար երկիրներէն կը մասնակցէին Սպանիան, որ տեսական յաճախորդ մըն է Լիոնի տօնավաճառին, յետոյ Սերպերը, Եգիպտացիներ, Գերմանացիներ, Ֆրանսական գաղթավայրերը, Անգլիացիներ, Պելժեր եւայլն։

Վաճառականներու շաբաթօրեակը տեսակ մը փոփոխականութիւն եղաւ տարիներուն համար, որ տօնավաճառին առթիւ կը գտնուէին Լիոնի մէջ։ Ծիշտ յուլիս 14ի Ազգ. տօնին նման, խրախճանքներ, հրավառութիւններ ու բարեկենդանային խաղեր տեղի ունեցան։ Անակնկալ մըն էր այս հանդէսը, որովհետեւ Լիոնի մէջ շատ քիչ անգամ կը պատահին նման հանդէսներ։

Եւ ահա ազգահանդէսները։ Մարտի 21ին ու 22ին։ Կը մասնակցէին 34 ազգեր, իւրաքանչիւրը իրենց ազգային տարազներով։ Լիոն քաղաքը ազատ ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր հիւրերուն։ Նախկին վարչապետ, Հէրիօ, եւ կառավարական ուրիշ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ ու դեսպաններ մինչեւ կայարան ընդունելութեան գացեր էին։ Ընդունելութեան կը մասնակցէր նաեւ զինուորական նուագախումբ մը։ Մեր Ազգ. Միութիւնը ընդունելութեան մասնակցելու առթն չունեցաւ, տակաւին արթնցած չըլլալով։

Ցայտագիրները հրապարակ են հանուած, 34 ազգեր, ազգային պարեր, ազգային տարազներով, ու երգեր, զանազան թատրոններու մէջ։ Անշուշտ մենք կ՚երթանք այն թատրոնը, ուր մեր Հայերը պիտի պարեն, որովհետեւ միեւնոյն ժամուն ներկայացումներ կը տրուին զանազան թատրոններու մէջ։

Համաձայն յայտագրին, առաջին առթիւ բեմ կուգան Թուրքերը։ Ահա զէյպէկը. — երկու հոգի դէմ դէմի կը պարեն, յետոյ ուրիշ մը առանձին, կարծես ինքն իր վրայ կը զայրանայ։ Այս խաղերու ընթացքին կը պայթեցուին ատրճանակներ։ Ցետոյ երկու խմբերգներ տեղի կ՚ունենան գեղարուեստի տառերին մէջ։ Այս մարդիկը չեն գիտեր թէ ո՞ւր կը գտնուին։ Անճոռնի ու աններդաշնակ երգեր, (Գալըքը Թավաթան ուչուրտուք փափաղըն գըզըլնը գաչուրտուք)։

Եւրոպայի բեմերուն վրայ Թուրքերը տեսա կը պարեն ու կը պարծենան թէ քանանայի աղջիկ փախցուցած են։ Ֆրանսացիները անշուշտ աւելի քիչ պիտի ծափահարէին եթէ հասկնային երգերու բառերուն իմաստը։

Ցետոյ բեմ եկան Գերմանները, կարգով շարուած բոլորն ալ ուրախ առոյգ ծափանցիները, Շուէտացիները իրենց կարգին երգեցին ու պարեցին։ Ռուսական խմբերգը յաջող էր, իսկ պուլկարականը ալ աւելի յաջող, մանաւանդ իրենց «պատը» շատ զօրաւոր էր։ Անգլիացիներ, Ամերիկացիներ, Քանատացիներ մէկը միւսէն հետաքրքրական պարեր ու երգեր երգեցին։

Ամէնէն վերջ բեմ պիտի գային Հայերը։ Կէս օրուան ներկայացման առթն Հայերու անունը տարածուած էր ամէն կողմ թէ ամենայաջողը Հայերն են։ Հազիւ Հայու անունը լսուած՝ թատրոնը ծափահարութենէն կը թնդար։

Խումբը կը շարուի բեմին վրայ, թիւով քսան հոգի։ Ու կը սկսի հայկական պարը։ Մեր կորսնցուցած հայու գեղջկան պարը այժմ կը տեսնենք Եւրոպայի բեմերուն վրայ։

Խումբին ղեկավարն է Գ. Արա Գարթեւեան։ Պարէն վերջ կը սկսի խմբերգը։ Թառիստ Շահպարոնեան այնքան յաջող նուագեց, որ քանիցս կրկնել տուին։ Տիկին Սուքիասեան իր մեներգով իսկ Տիկին Շահ Պարոնեան իր պարով շատ յաջող էին։

Ցաջորդ առաւ բոլոր ազգերը իրենց դրօշներով ու ցուցատախտակներով համաքուեցան ու ծաղկեփունջ մը դրին Լիոնի մեռած զաւակներու յիշատակին կանգնուած արձանին առջեւ։

Որովհետեւ այս ազգատօնը տեսակ մը ազգային արժանապատուութեան հանդամանք ունի, պէտք է որ մեր հայ հարուստները քաջալերեն հայկական խումբը, որպէսզի տարուէ տարի անցնի աւելի յաջող, աւելի տպաւորիչ։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ուղղում

ՓԱՐԻԶ, 8 մարտ. — 1931 թ. սկիզբին Վիեննայի Մխիթարեան Հայրերու տպարանէն լոյս տեսաւ «Վասպուրական» հատորը, նուիրուած Վասպուրականի 1915ի հերոսամարտի տասնեւհինգամեակին։ Մեր սոյն հատորի մասին գրախօսականներ նուիրողներէն Գ. Հ. Ամիրեանը («Ցուսաբեր»ի 1932 թ. յուլիս 30 եւ օգոստոս 6 թիւերու մէջ), Հայր Սիմոն Երեմեանը («Բազմավէպ»ի 1932 թ. նոյեմբեր — դեկտ. միացեալ համարներուն մէջ) ու Գ. Միքայէլ Նաթանեանը («Արեւ»ի 1933 թ. յունուար 19 եւ 20 թիւերու մէջ) ցաւալի թիւրիմացութեամբ մը (ինչ որ աններելի է գրական ասպարէզի մէջ աշխատողներուն համար), Վասպուրական հատորը ներկայացուցած են ընթերցողներուն, իբրեւ հեղինակութիւն կամ գործ Գ. Հ. Անէմեանի։

Այս թիւրիմացութիւնը պարզելու եւ մամուլն ու ընթերցող հասարակութիւնը մոլորանքէ ազատելու համար, Վարչութիւնս անհրաժեշտ կը համարէ կատարել հետեւեալ ուղղումը։

Ինչպէս «Վասպուրական» հատորի յառաջաբանէն իսկ շատ պարզ, որուշ յայտնի է, այդ հատորը հեղինակութիւնն է Թաւրիզի Վասպուրականցիներու Հայրենակցական Միութեան վարչութեան, որ միաժամանակ գրքի խմբագրական մարմինն է։

Վարչութիւնն է, որ յղացեր է այդ հատորը խմբագրելու եւ լոյս ընծայելու միտքը, կատարեր է նիւթերու ընտրութիւնը, բաշխումն ու դասաւորութիւնը, ուստի եւ անոր կը պատկանի այդ հատորի թէ՛ բարոյական եւ թէ նիւթական պատասխանատուութիւնը։

«Վասպուրական» հատորը անհատական մտքի կամ աշխատանքի արդիւնք չէ։ Գ. Հ. Անէմեանը մէկն է միայն խմբագրական կազմի անդամներէն, որ իր մասնակցութեան բաժինը բերած է մեր գործին, ինչպէս միւս անդամները, խմբագրական կազմի թելադրութեան ու ցուցմունքներու համաձայն։

Կարեւոր կը համարինք չնշել նաեւ, որ Գ. Միք. Նաթանեանը, կրկնակի թիւրիմացութեամբ մը գրքին հեղինակը Գ. Անէմեանը համարելէն բաց ի, երեք յօդուածագիրներու յօդուածներու մասերը վերագրած է Գ. Հ. Անէմեանին։ Այսպէս «Վասպուրականի Հերոսամարտը» յօդուածի Ընդհանուր տեսութիւն բաժինը (էջ 15—22) վերագրած է Գ. Անէմեանին, մինչդեռ այդ՝ մասը կը կազմէ «Վասպուրականի հերոսամարտը» յօդուածին՝ էջ 15—40, եւ որու հեղինակն է Գ. Արմ. Փափազեանը։ Ապա «Տարագիր Վասպուրական» յօդուածը, էջ 86—112, որ մէկ ամբողջութիւն է եւ կը պատկանի Գ. Արմ. Մաքսապետեանին, կիսեր է եւ էջ 86—104ը վերագրած է նոյնպէս Գ. Հ. Անէմեանին։

Իսկ «Վանի հայկական ժամանակաւոր կառավարութիւնը» յօդուածը կը վերաբերի խմբագրական մարմնին եւ ոչ Գ. Հ. Անէմեանին։

Վարչութեան նախագահ՝ Հայկ Կոսոյեան, ի դիմաց քարտուղարի՝ Արիս Աբրահամեան

(Կնիք)

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞նչպէս լուծել

Քալիֆորնիայ Մշակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 մարտ).

— «Մշակ» բազմաթիւ անգամներ անդրադարձած է այն իրողութեան թէ՝ գաղութահայութեան պարտականութիւնն է հետաքրքրուիլ Հայաստանի վիճակով, եւ օգնել անոր բարոյական եւ նիւթական ամէն միջոցներով։

Մենք այսօր ալ կը կրկնենք նոյն խօսքը կատարեալ գիտակցութեամբ եւ անկեղծութեամբ։ Մենք այնպէս կը հաւատանք թէ Արարատի ստորոտը ծաղկած փոքրիկ Հայաստանը մեզ ամէնուս կը պատկանի, հետեւաբար չը կայ իրաւունք մը որ իրեն հետ չըբերէ նաեւ պարտականութիւններ։

Բնականաբար չենք ակնկալեր որ խորհրդային Միութեան մաս կազմող մեր հայրենիքը իր պետականութիւնը եւ գործելակերպը չափէ ու ձեւէ մեր ըմբռնողութեան համեմատ։ Կ'ակնկալենք սակայն որ անոնք տարրական ազնուութիւնն ունենան փոխադարձաբար հաշուի առնելու, չափով մը գոնէ, գաղութահայութեան զգացումներն ու հոգեբանութիւնը։

Դժբախտաբար Խորհրդ. Հայաստանի վարիչները հազար ու մէկ առիթներով գաղութահայութեան օժանդակութեան դիմելէ ետք, երբեք չափ ու սահման չեն դրած իրենց նախատական վերաբերումին։

Ուրոյ է թէ ամբողջ աշխարհը կը տառապի աննախընթաց տնտեսական տագնապի մը մէջ, եւ մեր խորհրդային հայրենիքը ոչ միայն բացառութիւն չի կազմեր, այլ բաղդատաբար շատ աւելի սուխողաբար պէտք ունի եղբայրական անմիջական օժանդակութեան։

Գաղութահայութիւնը, որ հայկական տառապանքի բովէն անցած ըլլալով կը զգայ թէ ի՛նչ է աղքատութիւնը, շատ մը ձեւերով փութացած է իր ուժերուն ներած չափով օգնութեան հասնիլ, եւ այդ բանը ըրած է առանց յետին նպատակներու եւ կամ ակնկալութեան։ Բայց տեսնենք թէ խորհրդային հայ վարիչները ի՛նչ աստիճան ընդառաջ գացած են գաղութահայութեան եւ մայր հայրենիքին միջեւ համակրանքի ու աջակցութեան կամրջը սահցնելու։

Երեւոյթներն ու իրականութիւնը չափազանց ցաւալի են, բայց խնդիրը լուսաբանելու համար մէջ կը բերենք «Ցառաջ»ի «Բարբարոսական» վերնագրով խմբագրականէն մասեր, որոնք լոյս մը կը սփռեն մեր մեղադրանքներուն վրայ։

Այս յայտնութիւնները իրաւ որ չափազանց վիրաւորական են։ Սոցիալիստ կամ համայնավարական գաղափարներ հետապնդելը չի նշանակեր թէ պէտք է շարունակ դիմացինին զգացումներ արհամարհելին։ Երբմարդիկ Հայու եւ մարդու ազնիւ զգացումներով իրենց արդար աշխատանքէն եւ պատառ մը հացէն բաժին կը հանեն Հայաստանի ժողովուրդին, երբ Միութիւններ ու մարմիններ առանց յետին նպատակներու դեղեր եւ ուրիշ օգնութիւններ կը փութացնեն Հայաստան, չենք գիտեր ինչո՞ւ կը մերժուին անոնք։ Օգնութեան կոչերը կուսակցական հաշիւներու պատուանդան դարձնելը շատ անխիղճ մարդոց գործն է եւ չի վայլեր մանաւանդ Պետականութեան գիտակցութիւնը ունեցող մարդոց»։

Դատ՝ Օսմ. Հանր. Պարտքի պաշտօնեաներուն դէմ

Էնկիւրիի մէջ սկսան դատել Հանրային պարտքերու այն պաշտօնեաները որոնք հին թղթադրամները շրջաբերութեան հանած էին, փոխանակ զանոնք այրելու։

Ամբաստանեալներն են՝ Հանրային պարտքերու նախկին կեդրոնի աւագ պաշտօնեայ Լէօնիտաս Աաթիրաս, մայր տոմարի ճիւղի փոխ տնօրէն Թրեքօ, քննիչ Հաճեան, պաշտօնեայ Վիթալի, Փոյէնաքի եւ աւագ արկղակալ Թէոտոր։ Միայն վերջինը Թուրքիա կը գտնուի, իսկ միւսները արտասահման գացած են։

Դատը սկսաւ Եղեռնադատ ատեանին առջեւ։ Գողցուած դրամը քանի մը միլիոն ոսկի է։ Թէոտոր յանցանքը միւսներուն վրայ նետեց եւ պնդեց թէ ժամանցում կայ։ Ընդհ. դատախազը պատասխանեց թէ ժամանցում չկայ։ Դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ ապրիլ 3ին։

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ շարժավարներու գործադուլը վերջացած է, բայց այս անգամ գրաշարները ընդհ. գործադուլ հռչակած են եւ թերթերը չեն հրատարակուիր։

Վաճառականներու գործադուլը միայն երկու օր տեւեց։ Շարժավարներու գործադուլի կոմիտէն ձերբակալուած էր անցեալ շաբթու։

■■■■■■■■

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ ՊԱՐԳԵՒԸ. — Մարտ 15ի վիճակահանութեան 50 հազարական փրանք կը շահին 1886ի պարտաթուղթերէն թիւ 51742ը, 1903ի պարտաթուղթերէն թիւ 502570ը եւ 1911ի պարտաթուղթերէն թիւ 395,881ը։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (5)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

■■■■■■■■

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

Ուրիշ բան աւելորդ է։ Արդէն այսքանը բաւական է հիւանդներուն տալու համար զանազանութիւն եւ ամփոփումութիւն։ Արուեստական կերակուրները ոչ միայն աւելորդ են, այլ նաեւ նուազ սննդարար։

Սեղանի անդորրութիւնն են հանգիստը եւ օդը։ Եթէ բաղդատութիւն համարինք քանի մը անբուժելիներ, որոնք ըմպելի խմելով, ո՛չ կը կորսնցնեն եւ ոչ ալ կը շահին, եւ որոնց սակայն գաւաթ մը ըմպելին հաճոյք կը պատճառէ, միւս թոքախտաւորներուն ոգելից ըմպելի տալը ոչ մէկ առաւելութիւն կը ներկայացնէ։ Գինին սնունդ չէ, այլ թոյն մը, թմրութեան դեղ մը։ Մեծցուած նկատել դրամը, որ ալքոլին կը յատկացնէք։ Ձեր տնտեսական պայքարներուն մէջ ոգելից ըմպելի չըն տար ուրիշ։

Օդին գալով, մաքուր է ան հոն, ուր ազատ կը մտնէ ու կ՚ելլէ, ապականած հոն, ուր փակուած է։ Հիւանդը, առանց յոգնութեան, կրնայ վայելել մաքուր եւ առողջարար օդը իր սենեակին մէջ, եթէ պատուհանը բաց է եւ անկողինին գլուխը բաւական մօտ է պատուհանին։ Ուրիշ պարագաներու (շէզ լօնկ), երբեմն անկողինն ալ, կարելի է դնել պատշգամին մէջ կամ պարտէզը։

Մառախուղն ու ցուրտ օդը վտանգ չեն ներկայացներ, պայմանաւ որ հիւանդը լաւ ծածկուած ըլլայ եւ մարմինը տաք։ Գիշերուան օդը հրաշալի է, աւելի մաքուր է քան ցերեկուան օդը, որովհետեւ փոշի եւ ծուխ քիչ կը պարունակէ։ Ամառը, բաց եւ լայնօրէն բաց պահեցէք պատուհանները, առանց վախնալու, իսկ ձմեռը գոնէ՝ կիսաբաց։ Ցուրտ եւ օդաւէտ սենեակի մը մէջ քնանալը վարժութեան հարց է պարզապէս։

Երբեք օգտակար չէ երկար պտոյտ մը ընել մաքուր օդ առնելու համար։ Բազմաթիւ հիւանդներ աւելի ծանրացուցած են իրենց վիճակը այդպիսի յոգնութիւններ պատճառելով։ Ամէն քայլ մարզանք մըն է, որուն օգտակար աստիճանը բժիշկը միայն կրնայ ճշդել։

Թոքախտը բուժելու համար չկայ ոչ մէկ դեղ, որ կարելի ըլլար գնել դեղարանէ մը։ Կան դեղեր, որոնք, բժիշկին անհրաժեշտ գտած ժամանակը եւ չափովը, կրնան օգտակար ըլլալ։ Շատ մը դեղեր, որոնք օգտակար կը ճանչցուին, ի վերջոյ վնասակար են։ Մանաւանդ զգուշացէք այն դեղերէն, որոնց ըէքլամը կը կարդաք թերթերու մէջ։ Այդ դեղերով ձեզի կը խոստանան արագ եւ ապահով բժշկութիւն. ո՛չ, այդ դեղերուն հնարիչները ստախօսներ ու գողեր են։

9— ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐԸ Ի՛ՆՉ ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԻՏԻ ԸՆԷ ՉՓՈԽԱՆՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ՇՐՋԱՊԱՏԻՆ

Հիւանդը բծախնդիր մաքրութիւն մը պիտի պահէ եւ պիտի նուազեցնէ իր շփումը այն անձերուն — մանաւանդ մանուկներուն — հետ, որոնք կ՚ապրին նոյն տան մէջ։ Բոլոր այն տարրերը, որոնք դուրս կուգան իր թոքերուն բացուած վէրքերէն, պէտք է հականեխել եւ փճացնել անմիջապէս։

Այնքան ատեն, որ հիւանդը խղճամտութեամբ կը հետեւի այս երկու հիմնական խորհուրդներուն, իր շրջապատը վտանգէ զերծ կը մնայ։ Ընդհակառակն, վըտանգաւոր կը դառնայ այն թոքախտաւորը, որ չի գործադրեր այդ երկու խորհուրդները։ Այնպէս որ ճիշդ է ըսել թէ հոն, ուր հիւանդութեան փոխանցումը նուազ կը կատարուի, լաւ կառավարուած առաքինարան մըն է։ Պէտք է հոն աղտոտելին այն կասկածամիտները, որոնք շարունակ եւ ամէն տեղ կը վախնան վարակուելէ։

Գործնականին մէջ, այսինքն, թոքերու հիւծախտի պարագային համար, որ շատ սովորական է, կրնանք համառօտագրել գլխաւոր նախազգուշութիւնները. —

1— Չհազալ ուրիշի մը երեսին, ուրիշներու գործածած առարկաներուն վրայ, կերակուրի մը մէջ։ Հազալ «միջոցին մէջ»։ Բոլորովին թքնել՝ կը նշանակէ ընկերոջ թոքերուն մէջ թքնել.

2— Թքնել միայն մասնաւոր անօթի մը մէջ։ Այդ անօթը ունի կափարիչ մը, որ լաւ մը կը գոցէ անօթին բերանը։ Մէջը դնել քիչ մը ջուր։ Զայն դնել անմիջական քովը, միշտ վրան կամ հեռը։ Գետինը չդնել թքնելու անօթները, ոչ ալ բաց թողուլ բերանը։ Այդ անօթները հականեխելու համար, եռացնել ջուրի մէջ, որուն պէտք է խառնել սոտայի ջուր 20 % համեմատութեամբ (ապուրի 1 դգալ սոտա մէկ լիտր ջուրի մէջ)։ Ցետոյ թափել արտաքնոցին մէջ։

3— Կարելի է թքնել նաեւ թուղթի մէջ, յետոյ զայն այրելու պայմանաւ։ Կամ արտաքնոցին մէջ։

4— Ամէն պարագայի, երբեք խուխը չթողուլ բաց օդին մէջ, առանց բանով մը ծածկելու։ Երբեք չթքնել տախտակամածին վրայ։ Ոչ ալ թաշկինակի մէջ, որովհետեւ թքնողը կը վարակէ իր ձեռքերը, իր գրպանը, իր հագուստները։ Քաղաքին մէջ, չթքնել մայթին վրայ, այլ միայն կոյուղիներու բերնին մէջ։

5— Եթէ հիւանդը անկողին ինկած է եւ շատ կը հազայ, մեծ առաւելութիւն մը կը ներկայացնէ մասնաւոր լաթ մը դնել վերմակին գլխու կողմը, բարձին վրայ, ժամանակ առ ժամանակ փոխելու եւ մաքրելու համար զայն։

6— Թոքախտաւորը, եթէ կարելի է, պէտք է ունենայ իր առանձին սենեակը։ Եթէ ոչ, իր առանձին անկողինը, զոր պէտք է մեկուսացնել վարագոյրով մը։ Երկաթեմահճակալը աւելի դիւրին է մաքրել, քան փայտէ մահճակալը։

7— Թոքախտաւորին ճերմակեղէնը պէտք է պահել առանձին, փակ ամանի մը կամ պարկի մը մէջ։ Եթէ հարկ ըլլայ համբել, հականեխելէ յետոյ միայն կատարել։ Ընտանիքի մէջ, ամենապարզ ձեւն է ճերմակեղէնները նետել հետզհետէ կաթսայի մը մէջ, որ յատկացուած ըլլայ հիւանդին, եւ պարունակէ սոտայի պաղ ջուր (2 % համեմատութեամբ)։ Զայն եռացնել այդ կաթսային մէջ, ամբողջ ճերմակեղէնները 24 ժամ պաղ վիճակի մէջ պահելէ յետոյ։ Ճերմակեղէնը այսպէս կը լուացուի եւ կը հականեխուի, յետոյ կը բաւէ միայն ջուրով ցօղուել։

(Շարունակելի)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Brebant Marseillaisի սրահին մէջ **146 Avenue des Chartreux**

Կը նախագահէ ընկեր Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Բացման խօսք ընկ. Վ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ — **Կը խօսի ընկ. Գ. ՆԺԴԵՀ**

Կը նուագէ Զ. Ռ. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը
Կ'երգեն օրիորդներ՝ Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ եւ ՖԵՐՃՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ
Կ'արտասանեն ընկերներ՝ ՈՍԿԱՆԵԱՆ եւ Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ
Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք։
Հանդիսականներու հանգիստը եւ կարգապահութիւնը ապահովուած է։
ԾԱՆՕԹ.— Առնել 1 4, 5, 11 եւ 53 թիւ հանրակառքերը։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

Վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկերական հանդիպումը ՍԱԼՈՆ ԼՈՆԿՇԱՆի մէջ, 33 ՐԻՒ ԼՈՆԿՇԱՆ։

Ընկերական հանդիպում ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի մէջ, վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին։

13րդ ներկայացում

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՕԹԻԿԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ ՏԻԿԻՆ Լ. ՇԱՆԹԻ
Ի պատիւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ԵՒ Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ
ՌԸՆԷ ՄՕՊԷԼ ԹԱՏՐՈՆԻ ՄԷՋ

8-10 Rue d'ORIENT. Métro: Blanche et Abbesses

Վաղը, Կիրակի ցերեկ, ժամը 2.45ին

ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ, ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

ԿԱՅՍՐ (Լ. Շանթի)

(4 ԱՐԱՐ 8 ՊԱՏԿԵՐ)

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 15, 10 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— տիկիններ՝ Արմենուհի, Լիւսի Պետրոսեան, Լիւսիկ Պետրոսեան, Օր. Կ. Պետրոսեան։ Պարոններ՝ Գազանճեան, Գրիգոր-Վահան, Թորոսեան, Կոթիկեան, Մեծատուրեան, Նիկողոսեան, Շահինեան, Սանճագ, Սուրէն եւայլն։

Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Օհան Գուրգէնի դերին մէջ

Նութեանց եւ ի հարկին անոր հաւանութիւնը պահանջել։ Նկատի առնելով ազգային գերագրգռութիւնը, կառավարութիւնը անկարելի կը գտնէ երկարաձգել խորհրդարանին նստաշրջանը։ Բայց պատրաստ է նախ ընդունելու օրէնքին քուէարկութեան մերժումը, ինչ որ պիտի նշանակէ դիմադրելու յօյարարութիւն։ Ձեզի կ'ըսեմ, պարոններ, վճռել, — խաղաղութի՞ւն կ'ուզէք թէ պատերազմ »։

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱՐՁԱԿԵԼ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ՝ բանտարկուած անգլիացի ճարտարագէտներէն երեքը ազատ պիտի արձակուին երաշխաւորութեամբ։ Մէկուն համար պիտի վճարուի 25,000 րուբլի (300,000 ֆրանք), միւս երկուքին համար՝ 15 հազարական։ Չորրորդ բանտարկեալի մասին որոշում չէ տրուած տակաւին։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ կառավարութիւնը չպիտի գոհանայ այս կիսամիջոցներով եւ պիտի պահանջէ որ բանտարկեալները ազատ արձակին առանց պայմանի։ Եթէ գոհացում չստանայ, արգելքի տակ պիտի առնէ ռուսական բոլոր ներածումները։ Արդէն ապրիլ 17էն կը լրանայ անգլօ-ռուս առեւտրական դաշնագիրը։

ՔԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը որոշեց անմիջապէս քննութեան ենթարկել անգլիական ծրագիրը։ Բրիտանական պատուիրակութիւնը՝ յետաձգում առաջարկած էր, բայց փոքր պետութիւնները միաձայնութեամբ մերժեցին, ինչ որ նշանակելի երեւոյթ մը կը համարուի։ Շարունակելու կամ յետաձգելու առաջարկը քուէ դրած ատեն, բոլոր պատուիրակները լուռ կը մնային, այնպէս որ, նախագահը ստիպուեցաւ յայտարարել թէ՝ «համաձայն յանձնաժողովին յաւելեան », անմիջապէս քննութեան պիտի ենթարկուի բրիտանական ծրագիրը։

ՀԱՅ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Վիէննէն նամակագիր մը կ'իմացնէ թէ Պետրոս Ղուկասեան անուն Բզէցի երիտասարդ մը, 23 տարեկան, անձնասպան եղած է երեքշաբթի առտու ժամը 3ին։ Դիակը փոխադրուած է Սէնթ Անթուանի հիւանդանոցը։

ՊՈՅՔՈԹ՝ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Մ. Նահանգներու մէջ մեծ եռանդով կը կազմակերպուի պոյքոթ՝ գերմանական ապրանքներուն դէմ, իբրեւ պատասխան հակահրէական բռնութեանց։

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ պոյքոթը ծանրակշիռ համեմատութիւններ առած է ոչ միայն նոյն քաղաքին, այլ եւ Շիքակոյի, Պոսթընի, Ֆիլատելֆիոյ եւ ուրիշ հրէաշատ քաղաքներու մէջ։ Պոյքոթին նախաձեռնութիւնը ստանձնած են հրեայ ռազմիկները, իսկ հրէական ազգ. կազմակերպութիւնը կ'ուզէ շարժումին միացնել բոլոր քաղաքացիները, առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան։

Գերմանիա տարին երկու միլիառ ֆրանքի ապրանք կը ծախէ Ամերիկայի եւ մեծ մասը Հրեաներու ձեռքէն կ'անցնի։ Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին Հրեաները յաջողած են միայն Նիւ Եորքի մէջ ջնջել աւելի 60 միլիոն ֆրանք արժողութեամբ ապսպրանք։

⁂ Հրեայ ռազմիկներու պատուիրակութիւն մը դիմելով Նիւ Եորքի անգլ. դեսպանին, խնդրեց որ արտօնութիւն տրուի Գերմանիայէն փախստական Հրեաները Պաղեստինի մէջ տեղաւորելու։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Գոլսը կեդր. վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան կողմէ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. Ցլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, Mr. le Prince. Կը խօսին՝ Տիրան Իւկիւեան, երկրորդ եւ վերջին մասը իր դասախօսութեան՝ «Պատասխանատուութեան գաղափարը արդի ընկերաբանութեան մէջ» եւ Պ. Դր. Գոնջէկիւլեան նիւթ ունենալով «Կրկնութիւնը եւ անոր դերը»։

×

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային Շրջանի Ցառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ։

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին Դպրոցի սրահին մէջ
24, րիւ Րօժէ, Պանթէօ

Կը խօսի՝ Տոքթ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ
«Ֆնէածական Թելադրութիւն եւ Ինքնաթելադրութիւն» նիւթին շուրջ։
Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։ Մուտքը՝ ազատ է։

Գ. ՀԱՑԿ ՋՈՒՀԱՃԵԱՆ
(Լէյլէպիճի դերին մէջ)

ՄԵԾ ԹԱՏԵՐԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՍԷՎՐԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
Ի ՆՊԱՍՏ ՍԷՎՐԱՆԻ ԿԻՍԱՒԱՐՏ ԴՊՐՈՑԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Hôtel de Franceի շքեղ սրահներուն մէջ
23, Place de la Fontaine. Livry - Gargan

Հովանաւորութեամբ՝ ԲԻՊԱՐԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆի
եւ նախագահութեամբ՝ ՏԷՐ ԽՈՅԵԱՆ ՔԱՀԱՆԱՅի եւ Պ. Ն. ՕՀԱՆԵԱՆ
Ամերիկայէն նոր ժամանած ծանրածանօթ
Պ. ՀԱՅԿ ՋՈՒՀԱՃԵԱՆ եւ իր խումբը,
իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ծրագրին՝
ներկայացնելով ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ԽՕՃԱՆ (ծայրէն ծայր)
կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը
ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆԷՍԵԱՆ
ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ, ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ.
ՄՈՒՏՔ 7.50 եւ 10 ՖՐԱՆՔ։
Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Gare du Nordէն շոգեկառք 19,22, 19,50, 20,28, 22,03 եւ իջնել Սէվրան։

Տոքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) — Tél. Pigalle 70-02

Ամէն օր ժամը 2-6 — Կիրակի եւ տօն օրեր 10-12
Առաւօտները ժամադրութեամբ՝
Հաղորդակց միջոցներ՝ Gare St Lazare Մէթրօ՝ Place Clichy եւ Liège

ԹՈՔԱԽՏԻ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԲՈՒԺՈՒՄ

ՏՈՔԹ. ՁԵՆՈԲի կողմէ
5, Rue MAUBEUGE, Paris (9)
Tél. Lamartine 83-87
Ընդունելութեան ժամեր 3—8։
Métro: N. D. de Lorette, Peletier, Cadet
Autobus: Carrefour de Châteaudun

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Ա. Վ. — 70։
Թագէր, ԱՒԵՏ. — 70։
Սէն Ժորժ Լակրիկօ, Ա. Տ. — 15։
Քանտիա, Ա. ՄԻՔ. — 100։
Թարար, Գ. Ե. — 35։
Կարտան, Կ. Ա. — 175։
Սէն Մորիս, ԳՈՐԾ. — 335։
Լիոն, Յ. ԵՂԲ. — 120։
Լիոն, Մ. Պ. — 35։
Միլան, ՄԻՆ. — 200 (ի հաշիւ Պ. Շնորհքեանի, Պուքրէշ)։
Պորտօ, ԳՈՐԾ. — 448։
Սէվրան, ՊՕՂ. — 40։
Նիս, Ե. ՏԷՐ Օ. — 20։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Թիշտ, Ե. Մ. — Սկսանք ղրկել մարտ 19էն։
Շէֆուա, ԻՆՃ. — Սկսանք ղրկել մարտ 21էն։
Փարիզ (13), Լ. ՅԷՆ. — Սկսանք ղրկել մարտ 16էն։
Ալֆորվիլ, ՎԱՐԴ. — Սկսանք ղրկել մարտ 16էն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱՆՆՈՅ-ՋՈՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Պուլվար Օտտօ, սովորական հաւաքատեղին։ Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Սանոյ-Ջորի անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Խիստ կարեւոր օրակարգ Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւայլն։

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Լիոնի ՀԱՅ ՍԻՐ Գայլուկներու կողմէ
Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին
Գ-րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ
Կը խօսի Գ. Վ. ՋՈՒԼԱՀԵԱՆ
Ներկայացում եւ գեղարուեստական հոծ բաժին։ 18 աղջիկներ պիտի պարեն Ջութակի ընկերակցութեամբ։ Մանրամասնութիւնը տեղւոյն վրայ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Իզմիրցի Ազատ Անանիկեան (ծնեալ Վափորճեան) և տղան՝ Սողոմոն Անանիկեան, որոնք 1929ին Հայաստան կը գտնուէին եւ այժմ Պարսկաստան ըլլալ կը կարծուին։ Կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռեմ մօրեղբայրս՝ Ղազարոս Մարտիրոսեան Չաղացեան, 40 տարեկան, պատերազմէն առաջ Վանա կը գտնուէր։ Ներկայիս կը կարծուի թէ Մարսէյլ է։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Onnic Ohannessian, Str. Joan Lahovari No. 16, Constantzo-Roumania.

— Կը փնտռուի Գէորգ Համբարձումեան, մօր անուն՝ Ազնիւ, հօր անուն՝ Սերոբէ։ 18 տարեկան է եւ գեր Ֆրանսա գացած ատեն, 1931ին։ Աշխատած է հետեւեալ հասցէին՝ Grand Cofé de l'Hôtel de Ville, 15, Place Jean-Jaurès, 1, rue de lo Dolve. Տեղեկացնել «Յառաջ»ին։

Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Ղոփաչօղլու գիւղացի Արշակ Յակոբեան, հօր անուն՝ Պետրոս, մօր անուն՝ Մարիամ։ Ընդհանուր պատերազմին ատենուցանք Մուշ։ Վարդովի շրջանի Լէյլէկ գիւղին մէջ գերութ կորսնցուցինք։ Վերջէն իմացայ որ այդ կողմերէն անցնող քուրք գաղթականները եղբայրս միասին տարած են դէպ ի Պաղտատի կողմերը։ Վեց ամիս վերջ տեղեկութիւն ստացայ թէ եղբայրս կը գտնուի Ծապաղջուրի կողմերը։ Անկէ ի վեր ող եւ է տեղեկութիւն չունիմ իր մասին։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել **A. Hagopian, 10, Rue Robespierre, Décines,** Isére, France.

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Յ. Հ. Դ. — Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ընկերահամակրական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէին բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պատանեկան Միութեան գրագարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Գրագարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Զ.Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԷՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 5
ՍԱԼՕՆ ՖԼՕՐԻՏԻ ՄԷՋ, 7 ՐԻՒ ՎԱՆԹԻՒՐ
Կը խօսի՝ Պ. ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ
Կը նուագէ Միութեանս ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը
Երգ, արտասանութիւն, ֆանթէզի եւայլն։ Կը ներկայացուի զաւեշտ մը։
Գեղարուեստական բաժինը կը տեւէ մինչեւ 12, որմէ վերջ կը սկսին պարերը
Մուտքը այրերու 7 եւ կանանց համար 5 ֆրանք։

Թատերական ներկայացում Սէն-Շամոնի մէջ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ՔՆԱՐ ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑԸ
ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
ՍԱԼ ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ»
Տոմսերը կը ծախուին ձեռքէ եւ թատրոնի օրը կիշէն
Գին՝ 4 եւ 3 ֆրանք։

ՎԱՐՁՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ՊԵԼՎԻԼԻ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԹԷՐՋԵԱՆ ԹՐԻՔՈՅի գործարանի տեղափոխութեան առթիւ վարձու են հետեւեալ աշխատանոցները (Bail à céder).

1.— Գետնայարկ, մէկ փիէս, ամսական 300 ֆր. վարձք։

2.— Ամբողջ առաջին յարկը, մէկ կողմը ամբողջութեամբ **vitré, électricité, force motrice, téléphone,** անհաւատալիօրէն աժան, տարեվարձք՝ 2400 ֆրանք. 6 տարի Bail։

Բացի թրիքոյէ, ամէն գործի սրամադրելի։

Դիմել.— **S. TERZIAN, 20, Rue Mélingue**

Métro: Buttes Chaumont — Tél.: Botzaris 22-98

ՀԱՅ ՄՈՒՇՏԱԿԱՎԱՃԱՌ Խ. ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

2 Rue de la GHORBONNIÈRES. Métro: Chapelle & Barbès

Կը պատրաստենք sur mesure մուշտակներ եւ կը կատարենք նորոգութիւններ։ Համաձայն եղանակի մուշտակներու նոխ մեծ․․․ ունինք նաեւ դերձակութեան մասնաճիւղ մը, չափաւոր գին (280 ֆրանքէն սկսեալ) եւ խնամուած աշխատանք։ Անգլիական եւ տեղական կերպասներու նոխ մթերք։

ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿ

Maison KEVORKIAN

33, Rue des POISSONIEPS. Métro: Château Rouge et Barbès

Կը կարենք sur mesure կանանցի ամէն տեսակ հագուստներ haute couture մօտէլներով եւ կը ծախենք կարուած նոր հագուստներ՝ յարմար գիներով։ Մուշտակի եւ bonnetterieի նոխ պաշար։ Տնտեսական տագնապին պատճառաւ զեղչուած գիներ։

Պարի դասեր

Լաւ պարող մը ըլլալու համար դիմեցէք՝

Պ. ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆԻ

(4 մրցանակ միջազգային մրցումներու մէջ)
Դիւրուսոյց մեթոտ եւ մատչելի գին
Իր մասնաւոր պարասրահին մէջ — կամ այցելու։ Ժամադրութիւն առնելու համար գրել իրեն՝ 88, Bld. de Port Royal, Paris 5

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.786
Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՄԱՐՏ 1933
26 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2147
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐԷՆՔԷՆ ԱՌԱՋ, ՕՐԷՆՔԷՆ ՎԵՐ

Ամբողջութեամբ հրատարակած ենք, այսօր, Տոքթ. Քօլօլեանի մէկ յայտարարութիւնը՝ իբրեւ պատասխան մեր մարտ 19 թուակիր խմբագրականին։

Դժբախտաբար, Փարիզի Տիկնանց Միութեան բուժարանին բժշկապետը, փոխանակ սրտցաւ ջերմութեամբ շօշափելու բուն հարցը, կը շեղի ճամբէն եւ ուժգնօրէն կը ձաղկէ ոչ-պետական Կարմիր Խաչերը, զանոնք հռչակելով «ապօրինի» եւ «կեղծ»։

Եւ այս առթիւ, կրկին եւ կրկին կը յիշեցնէ իր գրածներն ու խօսածները, միջազգային օրէնքներն ու Կարմիր Խաչի սահմանադրութիւնը։

Ակներեւ յոգնութիւն կրած է յարգելի բժշկապետը։

Իր յիշած օրէնքները մեզի ծանօթ են ... 20—25 տարիէ ի վեր, երբ դեռ Պոլիս էինք եւ Պոլիսն ալ ունէր իր Կարմիր Խաչը։

Իր բացատրութիւններէն ալ բան չենք մոռցած։

Բայց, կը ցաւինք որ Տոքթ. Քօլօլեան, մոռնալով թէ բա՛ն մը փոխուած է պատերազմէն ի վեր, մագաղաթ մը բռներ է ձեռքը եւ խրատ, քարոզ, պատգամ կ'արձակէ աջ ու ձախ։ Իբրեւ թէ ... Զուլուներու երկրէն եկած ըլլայինք։

Թէ Կարմիր Խաչը «զինուորական է», թէ ան «կապուած է պետութեան բանակին», թէ «անբաժան է եւ անլուծելի», թէ անոր կեդրոնը կը գտնուի Ժընեւի մէջ, — այս բոլորը հասարակ — տեղիք ճշմարտութիւններ են եւ կապ չունին մեր յուզած հարցին հետ։

Եւ Տիկնանց (պետական) Կարմիր Խաչին բժշկապետը իրաւունք չունէր, այդ ճշմարտութիւնները յիշեցնելով, կասկածելի հռչակելու միւս բոլոր Խաչերը, — Ֆրանսահայ, Կարմիր կամ Կապոյտ, Գթութեան եւն.։

Բոլոր օրէնքներէն առաջ, եւ օրէնքներէն վեր, այսօր, արտասահմանի մէջ, կա՛յ իրականութիւն մը, որ չոր ու ցամաք վճիռներով չի կրնար լուծուիլ։

Մեր գոյութիւնն իսկ, այսօր, այս լուսացնցուղ պողոտաներուն վրայ, օրէնքէ դուրս է։ Ինչպէս ամէն տեղ։

Ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնի անսատել ո՛ր եւ է երկրի օրէնքներուն, քաղաքական ըլլան թէ մարդասիրական։

Բայց, ուրիշներն ալ պէտք չէ փորձեն օրէնքներու տառին, ձուլածոյ կաղապարներուն տակ ճզմել մեր արմատախիլ, անտէր եւ անճար բազմութիւնները։

Մենք բոլորս իրաւունք ունինք սատուան արեւին բարիքները վայելելու նոյն իսկ դժոխքին մէջ։

Արդ, սիրելի Տոքթոր, Տիկնանց եւ Պետական Կարմիր Խաչ, — դուք չունի՞ք ո՛ր եւ է խղճահարութիւն, երբ այդպէս, վերամբարձ արհամարհանքով մը, ապաւինելով ձեր օրինապահութեան, եւ խոստովանելով հանդերձ ձեր աղքատութիւնը, կը փորձէք վարկաբեկել միւս Կ. Խաչերը։

Դուք որ ունիք ամուր յենարան եւ չափք մը առաւելութիւններ, ի՞նչպէս թոյլ կուտաք ձեզի՝ անտեսել այնքան քաւմնելի թշուառութիւններ, որոնք նոյնպէս հոգածու ձեռքերու կը կարօտին։

«Կ. Խաչ» անո՞ւնն է որ կը խռովէ ձեր հանգիստը։

Մենք բոլորովին մէկդի կը դնենք անունի խնդիրը, որ կը վերաբերի ոչ թէ ձեզի կամ մեզի, այլ իւրաքանչիւր երկրի կառավարութեան։

Ամերիկայի մէջ ձեւ մը գտած եւ վաւերացուցած են։ (Նոյնիսկ նախկին պետականը ապաստանած է տարբեր անունի տակ)։

Ռումանիոյ մէջ, կառավարութիւնը Կ. Խաչը վաւերացուցած է իբրեւ «Կապոյտ Խաչ», գործունէութեան ծրագիրն ալ սահմանելով, ճանչնալով հիւանդանոցէն մինչեւ դպրոց բանալու իրաւունք։

Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ՝ Կ. Խաչը վաւերացուած է իբրեւ Գթութեան Խաչ, Սուրիոյ մէջ՝ Օգնութեան Խաչ, Պարսկաստանի մէջ՝ իբրեւ Կարմիր Խաչ եւն.։

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ ալ, անշուշտ ձեւ մը գտած են։

Եւ ինչո՞ւ կը մոռնաք որ, նոյնիսկ Ժընեւի կեդրոնը «քաղաքական» Կ. Խաչ կազմելու իրաւունք տուած է սարքագիր Թուսեբուն։

Արդ, այս բոլորը ինչո՞ւ անհանդստութիւն պիտի պատճառէին ո եւ է Հայու։

Անոնք հետեւանքն են մեր այսօրուան կացութեան, — անբնական, եղերական անձկութեան մը ուր մարդիկ իրենց գլուխը քարէն կը զարնեն, ելք մը գտնելու համար։

Այս բոլորը մաս կը կազմեն մեր ժամանակակից պատմութեան, — մեր ապրելու, դիմանալու, փոխադարձաբար օգնելու ճիգին։ Եւ առով իսկ՝ արժանի են բոլորի գուրգուրանքին։

Այնպէս որ, անտեղի է եւ աններելի՝ ապարէզ կարդալ անոնց, օրինական, ձեւական չեղումներ մատնանշելով։

Կը թուի թէ Տոքթ. Քօլօլեան լրիւ տեղեկութիւններ չունի «ապօրինի» Կ. Խաչերուն պարտականութեանց եւ գործունէութեան մասին։

Թող մեր պարտքն ըլլայ, յաջորդով, ներկայացնել անոնց կատարած աշխատանքին շօշափելի տարբերը, յիշել շարք մը իրողութիւններ եւ թուանշաններ։

Եւ մանաւանդ ապացուցանել թէ՝ ո՛վ աւելի լայն կապ ունի ժողովուրդի բազմութեանց հետ եւ աւելի մեծ աջակցութիւն կ'ընծայէ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան։

«Ապօրինի»ները պատիւը չունին Երեւանցիներու հետ ձեռք սեղմելու եւ «պետական» ժպիտներ վայելելու։ Բայց, անոնք ամուր տեղ բռնած են «հայմաթլոս»ներու մտքին ու սրտին մէջ։ Քանի որ իրական սպեղանի մը դարձած են անոնց շատ մը վէրքերուն, եւ կը լրացնեն «պետական»ներու պակասը։

Օրէնքէն առաջ եւ օրէնքէն վեր, աշխարհ մը վէրք ունինք մենք, յարգելի բժշկապետ։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆՆԵՐԸ ՉՊԻՏԻ ԿՐՆԱՆ ԻՐԵՆՑ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼ ԵՒ ԴԱՏ ԲԱՆԱԼ

Այս վերնագրին տակ «Ազդամ» կը գրէ (20 մարտ). —

Մեծ շահագրգռութիւն առաջ բերած է Բանկալթիի գերեզմանատան մասին Վճռաբեկին վերջին որոշումը։ Այս որոշումը ցոյց կուտայ թէ Հայոց Պատրիարքարանը իրաւասու չէ հայ համայնքին անունով դատ բանալու եւ միայն կրօնական հաստատութիւն մըն է։

Լօզանի դաշնագրէն վերջ, մինչեւ Բանկալթիի գերեզմանատան դատը ոչ մէկ դատական որոշում Պատրիարքարանի կացութեան հետ այս ձեւով առնչութիւն չունէր։

Քաղաքապետութեան փոխանորդները Վճռաբեկ Ատեանին քննութիւնը դիւրացնելու եւ դատը այս փուլին մէջ դնելու համար, Լօզանի դաշնագրին վիճաբանութեան ատեն, Թուրքիոյ կրօնական հաստատութեանց, այսինքն Պատրիարքարաններու կացութեան մասին վարչապետ Իսմէթ փաշայի պատուիրակութեան կողմէ կերպով խորհրդաժողովին մէջ ըրած յայտարարութեան պատճէնները յանձնած էին դատարանին։

Վճռաբեկին որոշումը Լօզանի դաշնագրին ոգիէն ներշնչուած է։

Վճռաբեկին այս որոշումը, որու համաձայն Հայոց Պատրիարքարանը աշխարհական եւ հայ համայնքը ներկայացնելու իրաւասու չէ, սկզբունքի խնդիր մը նկատուելով՝ Հայոց Պատրիարքարանէ զատ Թուրքիոյ մէջ գտնուող ուրիշ կրօնական հաստատութիւններու ալ կը տարածուի։

Այս դատին տարողութիւնն ու կարեւորութիւնը ուշադրութեան առնելով Ընկիւրիի իրաւաբանական համալսարանի նախագահութիւնը Պոլսոյ քաղաքապետութեան դիմած եւ ուզած է պատճէնները այն սկզբունքներուն եւ վաւերագրերուն զորս քաղաքապետութեան փոխանորդները յանձնած էին հիմնական եւ վճռաբեկ ատեաններուն։ Ուզած է նաեւ մանաւանդ Լօզանի դաշնագրին այդ կէտին վիճաբանութեան արձանագրութիւնները։ Քաղաքապետութիւնը պիտի ղրկէ ասոնց ուզած օրինակները։

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հրեաները թոյլի ցոյցեր կը սարքեն ամէն կողմ

Մ. Նահանգներու հրէական երեք ընկերակցութիւնները որոշեցին ծոմապահութեան եւ ժուժկալութեան օր հռչակել երկուշաբթին (վաղը), բողոքելու համար Գերմանիոյ հակահրէական շարժումին դէմ։ Քանատայի Հրեաներն ալ պիտի հետեւին այս օրինակին։ Հրէական բոլոր վաճառատուները պիտի փակուին եւ բողոքի մեծ միթինկ մը պիտի գումարուի Նիւ Եորքի մեծ հրապարակին վրայ։ Հրէական 700 կազմակերպութիւններ պիտի մասնակցին այս միթինկին։ Մ. Նահանգներու եպիսկոպոսական եկեղեցիին հոգեւոր պետը, Մէնինկ եպսկ. պիտի խօսի այս միթինկին մէջ։ Ամերիկեան երկու հարիւր քաղաքներու մէջ ալ միթինկներ պիտի գումարուին վաղը։ Տասը հազար հրեայ ռազմիկներ ուրբաթ օր թափօր կազմելով, գացին Նիւ Եորքի քաղաքապետարանը եւ հանրագրութիւն մը յանձնեցին, որով կ'առաջարկեն պոյքոթ հռչակել գերմանական ապրանքներուն դէմ։ Ցեռոյ պատուիրակութիւն մը ղրկեցին անգլիական հիւպատոսին, խնդրելով որ դիւրութիւններ ընծայուին, հալածական Հրեաները Պաղեստին փոխադրելու համար։ Երեք հազար հոգինոց ուրիշ թափօր մը, որ կը բաղկանար գլխաւորաբար ամերիկեան լեգէոնի նախկին ռազմիկներէն, պտտեցաւ փողոցները, բողոքելով եղած հալածանքներուն դէմ։ Նիւ Եորքի քաղաքապետին ներկայացաւ ուրիշ պատուիրակութիւն մը, որ խնդրեց խորհրդարանին ուշադրութեան յանձնել խնդիրը։

⁂ Պերլինի թերթերը կը գրեն թէ Ուաշինկթընի գերմանական դեսպանը բողոքեց ամերիկեան կառավարութեան, կարգ մը թերթերու հակադրման պայքարին առթիւ։ Գալով առեւտրական պոյքոթին, Հիթլէրի պաշտօնաթերթը դիտել կուտայ թէ Մ. Նահանգները աւելի շատ պիտի կորսնցնեն այդ պայքարէն, քանի որ Գերմանիան իր ծախածէն աւելի ապրանք կը գնէ Ամերիկայէն։

⁂ Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ հարցումներ եղան վարչապետին, Գերմանիոյ ներքին կացութեան առթիւ։ Երեսփոխան մը հարցուց թէ ճի՞շդ է որ միայն Համպուրկի մէջ 1400 հոգի ձերբակալուած են։ Պ. Մաքտոնըլտ պատասխանեց թէ այդ հարցումները պէտք է ուղղել արտաքին նախարարին։

⁂ «Տէյլի Հէրըլտ» կը գրէ թէ ամբողջ աշխարհի Հրեաները որոշած են պոյքոթ հռչակել Գերմանիոյ դէմ։ Ոչ պիտի գնեն, ոչ ալ պիտի ծախեն գերմանական ո՛ր եւ է ապրանք եւ պաշտօն չպիտի տան Գերմանացիներուն։

Այսօր, Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին հրէածին անդամները ժողով մը պիտի գումարեն, դիմադրութեան միջոցներ մտածելու համար։

Լոնտոնի հրէական թաղերու առեւտրականները իրենց խանութներուն առջեւ կախած են ազդեր, որոնցմով կը յայտարարեն թէ այլ եւս գերմանական ապրանք չպիտի ծախեն։

Բազմաթիւ ճամբորդներ որ գերմանական նաւերով պիտի ճամբորդէին, վերադարձուցին իրենց տոմսակները եւ կը նախընտրեն անգլիական եւ ֆրանսական նաւեր առնել։

Լեհաստանի մէջ, բազմաթիւ հրէական կազմակերպութիւններ ժողովներ կը գումարեն, պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնելու համար։ Բոլորն ալ պիտի միանան Մ. Նահանգներու մէջ կազմակերպուած հսկայ ցոյցին (վաղը)։

...Իսկ Պերլին կը շարունակէ սպառնալ

Հիթլէրական ցոյցի մը առթիւ, Ֆրանքֆորթի ոստիկանապետը խօսք առնելով, յայտարարեց.

— Մեր յեղափոխութիւնը՝ գերման հոգիին յեղափոխութիւնն է, եւ օրինաւոր։ Ձեր կանչեցին հրէական վաճառատուններէ, ըսելով թէ աւարի տրուած են։ Հաստատեցի թէ այդպիսի բան չէ եղած «Նացի» վաշտերուն կողմէ։ Նացի մը (ազգայնական ընկերվարական) հրէական ապրանք չառներ, որովհետեւ գիտէ որ անոնց թիւ չարժեր։ Նացի մը չի յարձակիր Հրեայի մը վրայ, որովհետեւ գիտէ որ ան իրմէ վար է։ Մենք կը մերժենք հրէականութիւնը, որովհետեւ գիտենք անոր կործանարար ազդեցութիւնը՝ ժողովրդական հոգիին վրայ եւ գիտենք թէ հրէականութիւնը բորբոս մըն է որ կը կրծէ գերման ժողովուրդը։ Ֆրանքֆորթը, կայսերական հինաւուրց քաղաքը, կէս-

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ «ՁՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ»

որ թուան հետաքրքրութեամբ պիտի վարակէ առաջին տողերէն իսկ։

թէին քաղաքը, վարակուած է յուդայականութեամբ, բայց կ'ապահովցնեմ ձեզ թէ նորէն գերմանական պիտի դառնայ։ Այլ եւս թոյլ չպիտի տամ որ գերմանական հողին վրայ ծնած անասուններ մարթուին հրէական ծէսով։ Եթէ Հրեան չուզեր ուտել մեր միսը, թող բանջար եւ գետնախնձոր ուտէ, ինչպէս ըրինք մենք պատերազմի շրջանին։ Գերմանիան արթնցած է։ Մի՛ դողաք, Հրեանե՛ր, մենք օրինաւորութենէն չպիտի շեղինք. բայց պիտի գործենք այնպէս որ այդ օրինաւորութիւնն իսկ նեղացուցիչ ըլլայ ձեզի համար։ Այն ատեն կրնաք Պաղեստին երթալ եւ իրար յօշոտել։

⁂ Նախարարական խորհուրդը ուրբաթ օր ժողով գումարելով, քննեց քաղաքական յանցաւորները մահապատժի ենթարկելու խնդիրը։ Օրինագիծ մը պատրաստուած է այս իմաստով։ Կ'ըսուի թէ, իբրեւ նուաստացուցիչ պատիժ, այդ կարգի յանցաւորները այսուհետեւ պիտի կախուին. մինչդեռ մինչեւ հիմա մահապարտները կը պատժուէին կիյոթինով կամ կացինով։

Դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ յուզում պատճառեց Անգլիոյ վարչապետին զեկոյցը՝ Պ. Մուսոլինիի ծրագրին եւ մանաւանդ դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին։

Ճշգում մը՝ այս առթիւ։ Ուրբաթ առտուան ֆրանսերէն թերթերը բոլորովին սխալ թարգմանած էին Պ. Մաքտոնըլտի մէկ բացատրութիւնը։ Երբ Լոյտ Ճորճ հարցուց թէ ի՛նչ մանրամասնութիւններ է որ պիտի ճշդուին, վարչապետը պատասխանեց (համաձայն անգլիական բնագրին).

— Մանրամասնութիւնները պիտի ուսումնասիրենք այն իմաստով որ, ծրագիրը միայն իբրեւ ընդհանուր նպատակ չունենայ խաղաղութիւնը, եւ իբրեւ մեծ եւ գրեթէ միակ մանրամասնութիւն՝ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը։

Միայն «Թան»ը երէկ ճշդած էր այս կէտը, դէմ դիմաց դնելով անգլ. բնագիրը.

Անգլիոյ մէջ իսկ շատ գոհ չեն Պ. Մաքտոնըլտի յայտնութիւններէն, թէեւ վերաքննութեան զօրաւոր հոսանք մը կը տիրէ երկար ատենէ ի վեր։ Իսկ մանաւանդ յուզուած են Ֆրանսան եւ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպան։ Ֆրանսայի պաշտօնական եւ աջակողմեան թերթերը խստօրէն կը քննադատեն Անգլիոյ վարչապետը, որ կը քաջալերէ «վտանգաւոր եւ անիրագործելի գործ մը»։

«Թայմզ» գնահատելով Պ. Մաքտոնըլտի հետեւողութիւնը, դիտել կուտայ թէ նախ պէտք է քաղաքական եւ զինուորական բացարձակ հաւասարութիւն տալ Գերմանիոյ, եւ յետոյ զբաղիլ ուրիշ ծրագիրներով։

Պարտքերու խնդիրը նորէն կը յենուի

Ուաշինկթընի անգլիական դեսպանը ուրբաթ օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին հետ, համաշխարհային տնտեսական համաժողովի եւ բրիտանական պարտքերու մասին։ Տեսակցութենէն յետոյ, արտաքին նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով յոյս կը յայտնէ թէ Ֆրանսան պիտի նպաստէ տնտեսական համաժողովին պատրաստութեանց, ինչ ընթացք ալ առնէ պատերազմական պարտքերու խնդիրը։ «Այդ խնդիրը բոլորովին առանձին պիտի քննուի»։

Թերթերը կը գրեն թէ՝ ամերիկեան կառավարութիւնը պատրաստ է նկատի առնելու պարտքերու վերաքննութեան խնդիրը, պայմանաւ որ պարտական ազգերը յանձն առնեն զեղչել մաքսատուրքերը, դիւրացնելու համար տնտեսական համաժողովին յաջողութիւնը։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Սէնի նահանգապետին հարցուցին թէ ի՛նչ միջոցներ ձեռք առնուած են, սատ գործազուրկներուն դէմ։ Նահանգապետը իր պատասխանին հետ, հաղորդեց կարգ մը տեղեկութիւններ եւ թուանշաններ որոնց համաձայն գործազրկութիւնը հետզհետէ կը նուազի։ Այսպէս, անցեալ շաբթու գործազուրկներու թիւն էր 169,701, մինչդեռ մարտ 11ին 171,728 էր (անշուշտ Սէնի նահանգին մէջ)։ Ամէնէն աւելի ազդուած են հասարակ բանուորները, որ կը կազմեն գործազուրկներուն մէկ հինգերորդը։ Յետոյ կուգան մետաղագործները, շինութեանց բանուորները, պաշտօնեաները ու մասնագէտները եւն.։ Օտար գործազուրկներուն թիւն է 20,007։

1932ի ընթացքին գործազուրկներու նպաստին գումարն եղած է 370 միլիոն ֆրանք՝ Փարիզի եւ 240 միլիոն՝ նահանգին համար. ուրեմն համագումար 610 միլիոն ֆրանք։ Այս գումարէն պետութիւնը տուած է 299 միլիոն, Սէնի նահանգը՝ 197 միլիոն, իսկ 114 միլիոն նարած են քաղաքապետութիւնները։ (Փարիզ քաղաքը՝ 91 միլիոն)։ Ձեռնարկներու հետեւանքով ձերբակալուած են 220 հոգի, 1932 յուլիսէն մինչեւ 1933 մարտ։ Բանտարկութեան պատիժներ տրուած են մէկ տարիէն 15 ամիս։

ՄԷԿ ԺԱՄ ԱՌԱՋ ՏԱՐԷՔ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ

Երէկ, շաբաթ կէս գիշերին սկսաւ ամառնային ժամացոյցին գործադրութիւնը։

Չմոռնաք մէկ ժամ առաջ տանիլ ձեր ժամացոյցը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը որոշած է երաշխաւորութեամբ ազատ արձակել անգլիացի ճարտարագէտները։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ելմտանտեսական շրջանակները կը հաւատան թէ ոսկիի արտածման արգելքը պիտի վերցուի մօտերս։ Կացութիւնը սկսած է բարւոքիլ։

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՀՐԵԱՆԵՐԸ պաշտպանելու համար, մարմին մը կազմուեցաւ Փարիզի մէջ։ Անդամներուն մէջ կը գտնուին նախկին վարչապետ Պ. Փէնլըվէ, Պ. Ժիւսթէն Կոտառ, Պառոն էտ. Ռոչիլտ եւն.։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ որ եւ է թերթ չհրատարակուեցաւ երէկ, բոլոր գրաշարները գործադուլ հռչակած ըլլալով։

ՉԷ ՄԵՌԱԾ — Մեզի կը հաղորդեն թէ Քղեցի երիտասարդը, Պետրոս Ղուկասեան, որ անձնասպանութիւն փորձած էր, չէ մեռած եւ կը դարմանուի հիւանդանոցին մէջ։

«ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ ԵՒ ՄԻՆԱՍ ՉԵՐԱԶ»

ԽՄԲ.— 1932 դեկտ. 31ին հրատարակած էինք հնչակեան գործիչ Աղասիի մէկ յայտնութիւնը՝ Պերլինի վեհաժողովին անցուդարձերու մասին։

Աղասիի պատմութիւնը կասկածելի համարուած ըլլալով, ծանօթ բանասէր Արշակ Ալպօյաճեան «Յուշատետր»ի միջոցաւ նոր փաստեր կը յիշէ եւ կը հաստատէ ճակատագրական վրիպումը.—

Այդ տարակոյսը մի անգամ ընդ միշտ ցրուելու համար՝ Պերլինի վեհաժողովին ղրկուած հայկական պատուիրակութեան երկու անդամներուն գրաւոր վկայութիւնները կը ներկայացնեմ, որ կը հաստատեն իրողութիւնը։

Առաջինն է՝ պատուիրակութեան անդամ, ազգային եռանդուն երեսփոխան եւ գործիչ Ստեփան Փափազեանի յուշատետրը, որ երեսնեակ մը տարիներ առաջ հրատարակուած է արդէն։

Այդ տողերը, որոնք օրը օրին գրուած են իբր յուշեր, անշուշտ չեն կրնար նենգուած ըլլալ։

Արդ, տեսնենք թէ ինչ կ'ըսէ Ստեփան Փափազեանը.

«14 յունուար 1878.— Խիկարի(*) վրայ առած տեղեկութեանցս նկատմամբ, Պոլսոյ վերջնական որոշումը եւ հրահանգը փաստ բռնելով, Խրիմեանի հաւանութեամբ գրեցի առ X X X (**) Փարիզ, որ անհնար է պատգամաւորներուն հետեւիլ անոր եւ թէ ինք ճամբայ չունի ուրիշ տեղ պարապեցնել»։

«21 յունուար.— Պոլսէն հեռագիր, որ կը պատուիրէ մոռնալ Նուպարի անունն անգամ»(ստորագծումը իմս է)։

— Նուպարի մասին հեռագրին վրայ բարկացաւ Հայրիկ եւ յայտարարեց ինծի թէ «պատրիարք եւ դուք պատասխանատու էք, այսուհետեւ ես չեմ պատասխանատու, ինչպէս կ'ուզէք այնպէս ըրէք»։ Չերազ ներկայ էր։

«24 յունուար.— Խրիմեան այսօր առանձին ճաշի հրաւիրուեցաւ Մ....էն(***)։ Չերազ կը կասկածի որ Նուպարի համար ըլլայ եւ զանի բերել փորձեն։

«25 յունուար.— Գիշերը Աւստրիոյ դեսպանատան երեկոյթին գացի։ Երեկոյթին մէջ Մ. Հոհըլոհէ իշխանին քով Նուպարի հոս գալը կարեւոր դատեր է։ Չերազ հարցուց ինծի թէ ինչ պիտի ընենք եթէ գայ. «անոր ալ դիւրին ճամբան կը գտնենք» ըսի եւ որոշեցինք գրել ի Պոլիս։

Խրիմեան աւելի համարում ունի Նուպարի վրայ քան Պոլսեցիներուն...։

27 յունուար.— Նուպարի մէմուարը եկաւ։

— Գարաթէոդորի Խրիմեանի ըսեր է թէ հայ վալի չըլլար, ինքն ալ համոզուեցեր է եւ իբր կարեւոր բան կ'ուզէ հեռագրել ի Պոլիս որ հայ վալիով բաւականանալ համոզուին, վասնզի Նուպարին խորհուրդն է եւ Նուպար ինքը վալի ըլլայ տէ՝ ինչ կ'ըլլայ ըլլայ հայ ազգը. այս մասին գրեցինք ի Պոլիս որ արթուն կենան եւ եթէ Դուռը այդ կարգի որոշում մը ընէ դէմ կենան այս անձին որ կ'երեւի թէ Փարիզի բուրժ դեսպանին եւ թերեւս այլոց հետ ալ խորհրդակցութիւն ունի Հայոց խնդիրը թեթեւցնելու եւ պատեհութիւնը կորսնցնել տալու համար։

«Թան»ի թղթակցէն իմանալով որ Նուպար իր «մէմուարը» ղրկեր է Վատինկթոնի, իբրեւ բացատրիչ Հայոց խնդրոյն (անշուշտ մաքերը նախապաշարելու համար) ըսի որ թող դարձնենք իրեն եւ հասկցնենք թէ ուշ մնաց իր մէմուարը եւ մենք մեր թղթերը արդէն տուած ենք։ Խրիմեան ըսաւ որ «Գիքոնսֆիլտ եւ Վատինկթոն ուզեցին մեր թղթերը եւ մենք ալ տուինք» գրենք նամակով եւ ուզեց նախ տեսնել Մ.ը (Մելքոն խան։ Ա. Ա.)։

— Հայրիկ ըսի, պէտք է չըլլար, հեռագրով իմացնենք որ հասկնայ թէ մենք իրեն չենք հետեւիր. երկու կերպ աշխատութիւն չըլլար, վնաս կ'ըլլայ մեզ, մանաւանդ որ Պոլիս ըսաւ մեզ «անունն անգամ մոռցէք»։

—«Ես Պոլիս մոլիս չգիտեմ, ես Պոլսոյ հրահանգներուն հետեւիլ պարտաւոր չեմ, պարագաներուն պիտի հետեւիմ, ես այն մարդը չեմ կրնար կոտրել, պիտի շահիմ զայն» ըսաւ։

—«Հայրիկ ծանր են վայրկեանները, չենք կրնար երկու ճամբայ բռնել, այսօրուան գործը վաղուան չենք կրնար ձգել, պէտք է դարձնենք հեռագիրը, ստիպողական է»։

—«Ես միթէ բնաւ կարծիք չունի՞մ, ես քեզի՞ միայն պիտի հետեւիմ, քու խօ՞սքդ պիտի ըլլայ միշտ, ուրեմն ես գործ չունիմ»։

— «Ի՞նչ կ'ըսէք, Հայրիկ, ո՞ր պարագային մէջ քու խօսքիդ չեմ հետեւիր, բայց այս մասին չեմ կրնար հանդուրժել, Պոլիս զմեզ ղրկեր է, Պոլսոյ պիտի հետեւինք»։

— «Ես այդպիսի հեռագիր չեմ ստորագրեր» ըսաւ եւ ոտքի ելաւ մեկնելու։

— «Ես կը ստորագրեմ» ըսի եւ Չերազի պատրաստել տուի հեռագիրը զոր ինքը ստորագրեց եւ յետոյ նամակ մը խմբագրելով Չերազ թարգմանեց եւ այն ալ ստորագրելով մեր թղթերովը միասին ղրկեցինք Նուպարին։

30 յունուար.— Մ. (Մելքոն խան, Ա. Ա.) հետ առանձին տեսնուեցայ, գրեր է Նուպարին որ գայ։ Խրիմեան Նուպարին վալիութեան համար կ'աշխատի եւ իր քաղաքականութիւնն ալ հակառուս երեւալն է։ .... Սեպանին վրայ ալ կարգ մը անհաճոյ խօսքեր ըրաւ (Խրիմեան) Պոլսոյ գործողներուն վրայ եւ ինքզինքն գովեց ու իրեն հետ Նուպարի մէմուարը։

Աշխարհք Նուպարին վրայ շիւարած է. զարմանալի բան. Խրիմեան պատրիարք եղած ատենը փոխանակ քաղաքական ժողովին հետ խորհրդակցելու, Ն...ի տունը կ'երթար, (հաւանօրէն Նուբեան պիտի ըլլայ։ Ա. Ա.) այսինքն Քաղաքական ժողովոյ հակառակ կուսակցութեան եւ անոնց հետ կը խորհրդակցէր. հիմակ ալ պաշտօն մը ունի, պատգամաւոր է, փոխանակ այդ պաշտօնը տուողներուն հետ խորհրդակցելու եւ անոնց հետեւելու, կ'երթայ Նուպարին կը հետեւի, անոնց հակառակորդին։

Պատրիարքին գրեցի Խրիմեանի այս ընթացքը, Նուպարին վալիութեան խնդիրը, զոր կը պաշտպանէ նաեւ Մ. (Մելքոն խան։ Ա. Ա.)»։

Ալ չեմ շարունակեր, թէեւ մանր մունր յիշատակութիւններ եւս կան յաջորդ օրերու յուշերուն մէջ։

Այսքանը կը բաւէ հաստատելու համար ինչ որ Նուպար ըսած է Աղասիի։

Երկրորդ վաւերագիրը, որ պատուիրակութեան գլխաւոր անդամ Խրիմեան Հայրիկի ձեռքն եղած է, նամակ մըն է, 20 մարտ 1895ին Նոր Նախիջեւանէն գրուած առ Նուպար փաշա, որուն ամբողջութիւնը կ'արժէր որ մէջ բերուէր վերստին, սակայն ես պիտի բաւականանամ միայն այն տողերով, որոնք Աղասիի գրածը կը հաստատեն եւ տեսակ մը ապաշաւի եւ զղջումի բնոյթ ունին։

Ահա այդ տողերը.

«Յետ նուիրելոյ իմ ողջոյն եւ օրհնութիւն, յուշ առնեմ Ձեզ, Վսեմ-Տէր, որ 17 տարի յառաջ ի Փարիզ գտնուեցայ մեր Թարգման Գ. Չերազին հետ, եւ ես իբրեւ պատգամաւոր Հայոց՝ Ներսէս Պատրիարքի կողմէն, մի Յիշատակագիր մատուցի Ձերդ Վսեմութեան, որ պարունակում էր հայկական նոր մի խնդիր եւ զոր պիտի մատուցանէի Պերլինի Վեհաժողովին։

Ինձ յանձնարարուած էր որ այս կարեւոր մեծ խնդիրը ձեր իմաստուն ու խորատես դիւանագիտութեան յանձնէի, առ այս Ներսէս պատրիարք յատուկ մի նամակ ուղղած էր առ ձեր բարձրութիւն։ Դուք ամենայն սիրով ընդունեցիք եւ գրկեցիք այս խնդիր եւ հաճեցայք զայն ուշադրութեան առնել։ Ուստի վերծանելով եւ քննելով այդ Յիշատակագիրը, դուք զայն անյարմար եւ չափազանց գտաք։ Ուստի մի այլ նոր Յիշատակագիր կազմեցիք, ձեր իմաստուն հնարամտութեամբ չափաւորելով եւ հնարաւոր դարձնելով խնդիրը։

Ես այդ նոր չափաւորեալ Յիշատակագիրը յղեցի ի Պոլիս Ներսէս Պատրիարքին։ Այլ աւաղ, թէ ինչ եւ զի՞ իր մտերիմ խորհրդակիցներն ամենայն յամառութեամբ պնդեցին որ յիշատակագիրն անփոփոխ մնայ եւ այնպէս մատուցուի Վեհաժողովին։ Այս որոշման հեռագիրը եւս ի Պերլին ստացայ, սաստիկ վիշտ զգացի այնպէս որ առանձին քաշուելով լացի մի աղու իրման, վասնզի քաջ նկատեցի բանին վախճանը

Ես ակն ունէի որ ձեր վսեմութիւնը Պերլին գար։ Յիշեցէք թէ որչափ կը յորդորէի զձեզ Փարիզու Գերմանիոյ դեսպան իշխան Հոհըլոհէ։ Սակայն երկու անպատեհ առիթներ զձեզ շատ վհատեցուցին։ Մին այն էր, որ Պոլսոյ ինքնահաւան խելացիները չկրցան կամ չուզեցին ըմբռնել ձեր կազմած Յիշատակագրին իմաստուն չափաւորութիւնը, ուստի անհաւան գտան եւ ընդունելի չհամարեցին։ Երկրորդ առիթն էր՝ հանգուցեալ Տ. Խորէն եպիսկ.-ի ներկայութիւնը, որ Պետերսպուրքէն գալով միացաւ ձեզ հետ ի Պերլին, եւ ձեր վսեմութիւնը շատ անպատշաճ համարեց, թերեւս շատ իրաւացի պատճառներով։

Ես չեմ կարող մոռնալ այս դէպքը։ Եթէ ձեր վսեմութիւնը Պերլին գտնուէր եւ ձեր յօրինած Յիշատակագիրը մատուցուէր վեհաժողովին, ես այնպէս կը հաւատամ որ 61րդ յօդուածը այնպէս թոյլ, անորոշ կերպով չէր արձանագրուէր, այլ աւելի զօրաւոր, վճռական ու գործնական։

Անցաւ այն...

Հայոց վշտահար ՀԱՅՐԻԿ»։

Ահա երկու վաւերագիր, որոնք կը հաստատեն, ինչ որ Աղասի կը պատմէ։

Ասոնք կը ցուցնեն նաեւ, թէ մենք մեր խնդիրը ինչ կերպով յաջողցնելու աշխատած ենք։

Եւ մէկով, երկուքով չէ որ կը վերջանան անցեալին մէջ գործուած սխալները։ Լաւ է որ գոնէ երբեմն անդրադառնանք անոնց։

ԱՐՇԱԿ ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆ

(*) Հաւանօրէն Նուպար փաշայի ակնարկութիւն է։

(**) Հրատարակողը անունները յաճախ ջնջած է, չվտանգելու համար անոնց տէրերը։

(***) Հաւանօրէն Մելքոն խանի վրայ է խօսքը։ Ա. Ա.

ԵՍ ԿԸ ՍԻՐԵՄ...

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻՆ

Ես կը սիրեմ իմ երկրին կապոյտ երերուն ջինջ — արծաթ,
Անհունութեան մէջ լողացող վառ աստղերը լուսակաթ,
Ու կը սիրեմ խաւարաբեր գիշերները անզուսպ,
Ջուր բուերու խելացընոր վայնասո՛ւնը անժաման։

Առաւօտուն դեռ նոր ծագող արեւուն տակ ոսկեթոյր՝
Կ'ուզեմ ննջել, լուռ, անձայն, գորշ ամպերուն անէացող,
Ու՝ ծուխերուն՝ գալա՛յ գալայ դէպի երեր կարկառող,
Ու արբենալ անոնց կապոյտ բուրումին մէջ մաքրամաքուր։

Ես կը սիրեմ խորովելը աղջիկներուն սեւահեր,
Դաշտի ճամբէն վերադարձը իրիկնային երգերով,
Ու փունջ-փունջ վերջալոյսի ցոլքերուն տակ ալեհեր՝
Յափշտակուիլ մայր բնութեան զգլխանքէն հոգեթով...։

Ու մայիսեան զեփիւռներու կենսանորոգ աւիւնով՝
Վեհ լեռներու մութ թաւշապատ կողերն ի վեր մագլցող
Գեղջուկներուն քաջազանցիւն ձայներն՝ եպարտ թնդիւնով,
Ես կը սիրեմ լսե՛լ, լսե՛լ երգերն ազա՛տ թաւալող։

Ու իրիկուան մթնշաղին ծփանքին տակ միոմածայն,
Լռ՛ւռ ըմբոշխնել օդն ու բոյրը մայր բնութեան ակունքին,
Կ'ուզեմ յաւէտ մոռնալ, մոռնա՛լ հին ցաւերը խոր, դաժան,
Ալանջ դնել առուներուն անապակ, ջինջ համերգին։

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ՏՂՈՒՍ ՀԵՏ

ՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

— Ճիւղ հայրն է։

— Ճիւղ հօրը քիթը, բերանը, աչքերը։

— Ճիւղ ու ճիւղ հօրը պզտիկ, լայն ու մսոտ ձեռքերը, կարճ մատները եւ տափակ եղունգները։

— Հօրը քիթէն ինկած է։ Ըմբոստ, յամառ եւ կռուազան։

— Ճիւղ ու ճիւղ հայրը....։

Միշտ ալ լուռ մտիկ կ'ընեմ ընթերցանութեամբ եւ կամ թէ գլանիկ մը փաթթելով զբաղած, բայց ներքնապէս հպարտութիւն մը, երջանկութիւն մը կը զգամ։ Ուղեղիս մէջ կուտակուած բոլոր մտածումներս կը ջնջուին։ Աշխատանքներս կը մոռնամ, հոգիս կը թեթեւնայ ու մարմինս կը կազդուրուի, կ'ուզեմ որ միշտ խօսին տղուս մասին եւ ես մտիկ ընեմ առանց բառ մը պատասխանելու։

Երէկ իրիկուն, ընկերոջ մը հետ նարտի կը խաղայի իր ճաշարան–հիւրասենեակին մէջ։ Ուրիշներ կը խօսակցէին նորէն նոյնութեան շուրջ՝ տղուս եւ իմ նմանութիւնս։ Ալ կարելի չէ խաղը շարունակել, ես որ լաւ, վարպետ խաղացող մը՝ միեւնոյն ատեն խաղասէր մըն եմ, արդէն պիտի պարտուիմ

Բայց հոգ չէ պարտուիլս, տղուս գծերը երազներ կը ներշնչեն մէջս, կարծես թէ այսօր իսկ կ'իրականանայ ինչ որ կ'երազեմ վաղուան համար։

Իսկապէս ալ մեծ նմանութիւն կայ իմ եւ տղուս միջեւ, ոչ միայն դիմագծի՝ ուր զարմանալու ոչ մէկ պատճառ կայ, քանի որ Աստուած ալ իր ստեղծած մարդը իր պատկերով չինեց, այլ կայ նաեւ բնաւորութեան, նկարագրի նոյնութիւն։ Նկարագիր մը որ թերեւս հեռուէն կուգայ, միս ու մարմին դարձած մեր գերդաստանին մէջ։ Նկարագիր մը՝ որ մեր արիւնին մէջ խառնուած է, հայ արիւնին։

Ըմբոստ՝ որուն կ'ընկերանայ Ազատութիւնը, իւրաքանչիւր հայ մարդու բջիջին մէջ մաս մը կայ անկէ։ Ան երբեմն կը խլրտի մեր արիւնին մէջ, կը վերակենդանանայ եւ ազատութեան տենչը կը ջահաւորէ մեր յոգնած ու տանջուած մարմինը։ Մենք մեզ պատրաստ կը զգանք զոհաբերելու բարիին, գեղեցիկին։

Ըմբոստութիւնը մեզ կ'առաջնորդէ արդարութեան բագինին առջեւ որպէս նոխազ։ Ան ստրուկին քաջութիւն կը ներշնչէ, տկարին ոյժ։ Ան բռնաւորին սարսափն է, իշխանաւորին հակառակը։ Ոչ մէկ ոյժ կարող է զայն տկարացնել, նուազեցնել կամ անհետացնել։ Ու ես հպարտ եմ որ տղաս իմ հայու ըմբոստ նկարագրէս մաս մը ունի։ Ուրեմն պիտի քալէ իմ ճամբէս աւելի հաստատ, աւելի քաջ։

Ինծի պէս յամառ է տղաս ալ, թերեւս քիչ մըն ալ աւելի։ Յամառութիւնը թէեւ պէտք թարգմանուած է բարոյախօսներու կողմէ, բայց ուրիշ բան չէ եթէ ոչ կամքը՝ խտացած ձեւին մէջ։ Ուրեմն կեանքի մէջ յաջողելու, յաղթական դուրս գալու ազդակներէն գլխաւորը։ Ո՞վ կրնայ ուրանալ անոր ոյժը։ Մենք առանց անոր անզէն նաւ մըն ենք Ովկիանոսին վրայ, տերեւ մը փոթորիկէն քշուած։

Ու ես ուրախ եմ որ յամառութենէս մաս մը, եւ աւելին ունի տղաս։ Ուրախ եմ եւ հպարտ, քանի որ ան պիտի փշրէ բոլոր շղթաները որոնք կը կաշկանդեն մեր քայլերը դէպի բարին, դէպի լոյսը։

Մեր հոգին՝ այսինքն ներքին ոյժը, նկարագիր–բնաւորութիւն լոյսէն փրթած մեր ոյժն է, կեանքը որ լոյսին պիտի վերադառնայ։ Մեր մարմինը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ գետնի տիղմը, աղբանոցին կոյտը փաթթուած մեր հոգիին։ Մենք ճամբորդներ ենք, տեւական ճամբորդներ (կեանքը եւ նպատակը նոյն է բոլոր դասակարգիններուն)։ Մենք կը քալենք նոյն ճամբէն, նոյն նպատակով՝ լոյսին հասնելու, լոյսին մօտենալու համար, որպէսզի աւելի պայծառ, աւելի լաւ տեսնենք մենք մեզ։ Ու այս ճամբորդութեան ընթացքին անոնք են յառաջապահները որոնք մեծ յամառութիւն ցոյց կուտան կեանքի մէջ, ըմբոստութեամբ եւ քաջութեամբ կը քալեն դէպի լոյսին երկարող դժուարին ճամբան

Ու այս մտածումներուս մէջ ուրախութիւնս ու հպարտութիւնս կը բազմանան, կ'ուռճանան։ Տղաս թէեւ յամառ, ըմբոստ, կռուազան Հայ է։ Ան պիտի շարունակէ իմ կիսատ ձգած ճամբաս իբրեւ Հայ, իբրեւ մարդ,— իր իսկ ուժով։

ԱԶԱՏ

Ծիծաղը

Գիտական վերջին ուսումնասիրութիւնները կուգան ապացուցանել, թէ առողջապահութեան եւ երկարակեցութեան համար՝ մարդկային էակը պէտք ունի ծիծաղելու։

Ծիծաղը կ'ընդլայնէ թոքերը, կը զօրացնէ արեան կայմըը, կ'ոսկեզօծէ կոկորդը, կը նորոգէ սիրտը, կը կանոնաւորէ փայծաղը, կ'ապաստէ մարսողութեան եւ կ'արթնցնէ երիկամունքը։

Ըստ փրոֆ. Գիւրել տը Պէշէրի ծիծաղը մանիշակագոյն ճառագայթի նման հրաշագործ է եւ կը վերանորոգէ մարդկային մարմինը, անոր պարգեւելով կենսունակութիւն։

Հիները իրաւունք ունէին եղեր մարդու առողջներուն «կենսուրախ» ածականը տալու։

Ուրեմն հարկ է շատ ծիծաղիլ կարդալով Նշան Պէշիկթաշլեանի «Երգիծական» մեծ հատորը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՕՍՄԱՆ ԿԱՄ ԹՐՔԱԿԱՆ ՓՈՔՐՈԳՈՒԹԻՒՆ

Ուխտաւորներու կարաւանը տակաւ առ տակաւ կ'ելլէ քաղաքէն դուրս, իսկ հասարակութիւնը՝ ծաղիկներ կը սփռէ անոնց ճամբուն վրայ։ Ամէն ոք վստահ է բախտաւոր վերադարձի մը այս ուխտագնացութենէն — որովհետեւ՝ այլեւս վեցերորդ անգամն է որ ահա Օսման դէպի Մէքքէ կ'երթայ կարաւանով, ու ոչ իսկ անգամ մը անոր որ եւ է դժբախտութիւն չէ պատահած։ Ուրականները՝ ոչ իսկ հատ մը անոր ուղեկիցներէն չեն ծածկած իրենց մահաբեր վերմակին տակ, անապատին յելուզակները՝ ոչ մի անգամ չեն յանդգնած յարձակիլ իր վրայ։

Մարդիկ կը մտածէին թէ՝ նոյն ինքն Ալլահը կը թեւարկէ Օսմանը իր աստուածասիրութեան, համեստութեան եւ քաջասրտութեան համար։

Քանի մը օր ետքը, ուխտաւորները Արաբիոյ տափարակ ու աւազոտ անապատներուն մէջ մտան։ Հոս անոնց միացաւ Պէտէվի մը՝ գեղեցիկ ու սեւ նժոյգի մը վրայ նստած։ Նոյնպէս եւ ան, դէպի Սուրբ Վայրերը կը ճամբորդէր, երկրպագութիւն ընելու համար Մուհամմէտի օրրոցին ու շիրիմին։ Օսման խօսակցութեան բռնուեցաւ անոր հետ սա կէտի մասին, թէ երկու ազգերէն ո՞րը աւելի ընտրելագոյնն է,— Պէտէվինե՞րը թէ Թուրքերը։ Պէտէվին իր ցեղակիցներուն լաւ յատկութիւնները գովելով հանդերձ, կը դատապարտէր անոնց թերութիւններն ալ։ Օսման սկսաւ Արեւելքցիի մը չափազանցութեամբ գովել Թուրքերը։ Ու այսպէս, անոնք խօսակցութեան մէջ խորասուզուած, առանց նշմարելու բաժնուեցան կարաւանէն։

— Մենք, Թուրքերս, կ'ըսէր Օսման, կը փառաբանուինք տակաւին հին ժամանակներէն մեր մեծահոգութեան, քաջութեան, գթասրտութեան ու մաքրութեան համար, ու այս իսկ պատճառաւ ամբողջ աշխարհին յարգանքը կը վայելենք։ Ի զուր չէ որ, երբ որ եւ է մէկուն քաջութեան համար խօսք կ'ըլլայ, կ'ըսեն՝ «Թուրքի մը պէս քաջ է»։ Ի զուր չէ որ, երբ մէկը կ'ուզեն գովել անոր պատուաւորութեան համար, կ'ըսեն՝ «Թուրքի մը պէս պատուաւոր է»։ Ալ ի՞նչ համբաւ ունիք դուք Պէտէվիներդ։ Ամէնքը առանց վերապահութեան կ'ընդունին, թէ դուք՝ ոչ պատիւ եւ ոչ ալ խիղճ ունիք։ Դուք, ճշմարիտ է որ, մեզ հետ միեւնոյն կրօնը կը դաւանիք, սակայն՝ աշխարհիս բոլոր ուղղափառները ձեզ կը նկատեն իբր թափառաշրջիկ ու յափշտակիչ յելուզակներ։ Ընդունէ խօսքերուս ճշմարտութիւնը, բարեկամս, ընդունէ թէ՝ ձեր ազգը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ՝ հոկայ աւազակախումբ մը

— Մենք յետոյ կը լրացնենք մեր խօսակցութիւնը, պատասխանեց Պէտէվին՝ մատնանշելով ուղտ մը, որ սահելով ինկած էր, ու իր ներքեւ կը ճզմէր առաջնորդը.— այո, յետոյ, նախ՝ այս անբախտին օգնենք...

— Գնա եւ օգնէ, պատասխանեց Օսման, ես չեմ փափաքիր որ եւ է ծառայութիւն ընել այդ ստահակին, որովհետեւ՝ ան աւելի չորս տարի առաջ, աճուրդի մը մէջ մրցակցելով ինծի, արգելք եղաւ որ այդ ուղտը գնեմ, հիմա շատ հաճոյք կը զգամ տեսնելով, որ միեւնոյն ուղտը ինծի համար վրէժ կը լուծէ անկէ։ Այդ անպիտան մարդը եթէ նոյնիսկ խեղդամահ ըլլայ, ու միայն իմ մէկ խօսքս զօրութիւն ունենայ զայն վերստին կեանքի վերադարձնելու, ես,— թող Աստուած եւ անոր մեծ մարգարէն ներեն իմ այս մեղքս — ես՝ առանց դեդեւումի կը կարէի իմ բերանս։

Այդ միջոցին Պէտէվին ազատած էր առաջնորդը ուղտին տակէն եւ կը դառնար իր ուղեկցին քով։ Արդէն մօտեցած էր անոր, երբ յանկարծ՝ սոսկալի վագր մը դուրս ցատկեց այն թփուտին մէջէն, որուն քովէն Օսման ամենայն վստահութեամբ յառաջ կը քշէր իր ձին։

Օսման շուարած, ու սարսափով համակուած, անզգայ զանգուածի մը պէս վար ինկաւ ձիէն։ Պէտէվին արագապէս վազեց, բայց ոչ թէ խոյս տալու համար, այլ՝ ճիշդ վտանգին վայրը, ու իր ատրճանակը հանելով՝ կրակեց արիւնարբու գազանին վրայ, երբ ան՝ իր որսին տիրանալու համար վերջին ոստումը կ'ընէր։

Սատկած վագրը փռուած էր կիսակենդան Օսմանին քովը։

Վերջապէս Օսման բացաւ աչքերը, իր փրկութիւնը գերբնական բան մը երեւցաւ իրեն, ու ան իր շնորհակալութեան արտայայտ թափին մէջ՝ արտասուալից աչքերով գրկելով Պէտէվին, դրամներով լեցուն քսակ մը առաջարկեց անոր։

Պէտէվին՝ ի մեծ հիացումն Օսմանին, մերժեց այս պարգեւը։ Ճիշդ այդ պահուն անոնց մօտեցաւ փայլուն տարազով մուրացկան մը, որուն մարմինը վէրքերով ու ցնցոտիներով էր պատած։ Ան՝ դարձաւ Օսմանին, որ տակաւին քսակը ձեռքին մէջ կը բռնէր, եւ ըսաւ.

— Ով մեծահարուստ անծանօթ, քու գթասրտութիւնդ անշուշտ համբաւուած է երկրիս ամէն կողմը. բարեհաճէ յագեցնել իմ ալ անօթութիւնս ու ծարաւս, եւ զատէ քու լեցուն քսակիդ մէջէն ինծի անժառանգիս եւս հինգնոց մը։ Քու գթութիւնդ պիտի փրկէ զիս տառապալից անօթութենէ մը, ու եթէ տաս ինծի հացագին մը, ես անարգել պիտի կարենամ մինչեւ քաղաք հասնիլ,— առանց անոր ես պիտի զրկուիմ իմ ուժերէս, եւ հոս անապատին մէջ կեր պիտի ըլլամ վայրենի գազաններու։

— Թող Աստուած օգնէ քեզ, պատասխանեց Օսման, պահելով դրամով լի քսակը գրպանին մէջ.— քեզ համար ոչ իսկ հինգնոց մը կայ իմ քովս, որովհետեւ ես ուխտի կ'երթամ դէպի Մէքքէ, եւ միայն այնքան դրամ առած եմ հետս, որքան որ պիտի բաւէ երթուդարձի համար։ Ամբողջ աւելորդ դրամներս՝ ցրուած եմ աղքատներուն, երբ բնակավայրէս դուրս կ'ելլէի։ Կը գթամ քու վրադ, այլ չեմ կրնար քեզ օգնել։

Պէտէվին հանեց իր կօշկատով լեցուն տոպրակն ու ջրտիկը, եւ զանոնք թշուառ մարդուն տալով ըսաւ.

— Առ եւ յագեցուր քու անօթութիւնդ ու ծարաւդ, եւ քու տկարացած ուժերդ նորոգելէ ետքը՝ հետեւէ մեզի որ միասին երթանք։ Ան քաղաքը, ուր պիտի երթաս դուն, մեր ճամբուն վրայ կը գտնուի. ես պիտի ուղեկցիմ քեզի։

— Սակայն ես շատ դանդաղ կը քալեմ, եւ շուտ կանգ կ'առնեմ, հանգստանալու համար։

— Ուրեմն հեծիր ձիուս վրայ, աւելցուց Պէտէվին, եւ վար ցատկելով իր անդը հեծցուց թշուառ մարդը, ինքը ձիուն երասանակէն բռնած՝ կըսաւ կամաց կամաց յառաջանալ

— Վերջէ այդ մուրացիկը,— ցադանչեց Օսման, եւ եկուր լմնցնենք մեր խօսակցութիւնը, ու բացատրէ իրաւունք թէ...

— Մեր խօսակցութիւնը լմնցած է,— ընդմիջեց Պէտէվին, աւելորդ բան է այլեւս վիճիլ մեր գերուն մեծահոգութեան, քաջութեան եւ գթասրտութեան վրայ

Օսման կռահեց այս պատասխանին կծու իմաստը, եւ ինքնին իր պապերուն մօրուքին վրայ երդում ըրաւ Պէտէվիէն վրէժ լուծել, անոր հանդգնութեան համար։ Ասոր յարմար առիթը սպասածէն աւելի շուտ ներկայացաւ։

Երբ հանգստանալու համար կարճատեւ կայք մը ըրին, Պէտէվին քուն մը քաշեց։ Օսման հրամայեց որ կարաւանը ճամբան շարունակէ, իր ազատարարը անապատին մէջ ձգելով իբր զոհ՝ ամենակարելի աղէտներու եւ որպէսզի ան չկարողանայ կարաւանին հետեւիլ, յափշտակեց նաեւ անոր նժոյգը, Պէտէվիին ամբողջ հարստութիւնը

Պուլկարերէնէ թարգմ. Կ. Թ. ԼԱՒ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Պարոն խմբագիր,

«Ասպարէզ»ը բաց է բոլորին համար» վերնագրով խմբագրականի մը մէջ, մարտ 19ի «Հիւանդագին մարմաջով մը վարակուած են մարդիկ», կ'ըսէք, «... ամբոխին կեր հայթայթելու ու արին պղտորելու համար, զանազան ընկերութիւններ կը ստեղծեն։ Եւ դուք կ'առաջարկէք միաձոյլ համատարած, ստորադաս կազմակերպութիւններ. Եւ այս առթիւ կ'անդրադառնաք Կարմիր Խաչին ու կ'աւելցնէք. — «Գամիր Խաչին վերիվայր շրջեց շատ մը ձեռագրեր ու Կարմիր Խաչերը բաժնուեցան երկուքի»։

Կարմիր Խաչի կազմակերպութեան վրայ շատ անգամներ տուած եմ, թէ հրապարակաւ եւ թէ յօդուածներու մէջ, պէտք եղած տեղեկութիւնները։ Բայց կը տեսնեմ թէ տարիներէ ի վեր տուած բացատրութիւններս նորէն մոռցուած են ու այս առթիւ կուգամ ... Կարմիր Խաչի դիրքը։

Կը խնդրեմ, ուրեմն, որ այս պատասխանս հրատարակէք, քանի որ Հայկական Գետական Կարմիր Խաչին վրայ կը գտնուի ձեր հարցն ու կը կանխեմ այդ Կարմիր Խաչին Օգնութեան Մասնաճիւղին։

Ասպարէզները կրնան բաց ըլլալ բոլորին համար։

Կարմիր Խաչի ասպարէզը գոց է ամենուն համար։

Կարմիր Խաչը անձնական կամ մասնաւորներու փափաքով կազմուած չէ։

Կարմիր Խաչը զինուորական է։ Կազմուած է իր պետութեան բանակին։ Որ եւ է անհատ կամ քաղաքացի ընկերակցութիւն չի կրնար իր ուզած նպատակներով Կ. Խաչ հիմնել ու այդ անունով գործունէութիւն մը ունենալ։ Այդ տեսակ կարմիր խաչը կեղծ է, օրինական գոյութիւն չունի։ Բոլոր երկիրներու մէջ, ուր օրէնք, բանակ ու կանոն կայ, կը ճանաչուին անձնական կամ քաղաքական Կարմիր Խաչերը։ Կարմիր Խաչը իր հրամանները կ'ընդունի իր պետութեան օրէնքներով կազմակերպուած ընկերութեան մը կողմէ. Որեւէ տեսակ Կարմիր Խաչ չի կրնար գոյութիւն ունենալ։

Կարմիր Խաչը մէ՛կ է, անբաժան, անլուծելի։ Անոր գոյութիւնը իր պետական բանակին կապուած է։

Ամէն երկիր որ ունի կանոնաւոր կառավարութիւն մը ու բանակ, իր ... ունի Կ. Խաչը։

Կ. Խաչի ծնունդին վրայ ալ տուած եմ՝ ժամանակին՝ տեղեկութիւններ։ Ժընեւի մէջ հիմնուած է առաջին Կ. Խաչը, շատ տարիներ առաջ։ Այսօր բոլոր քաղաքակրթեալ երկիրները ունին իրենց Կ. Խաչը։ Այս բոլոր Կ. Խաչերը միացած են ու նմանօրինակ օրէնք ունին եւ այդ օրէնքներով կը կառավարուին։

Այլազան երկիրներու Կ. Խաչերը միացած՝ իրենց կեդրոնը ունին այժմ Ժընեւի մէջ, ու այսպէս կ'ընդունին ամէնքն ալ թէ՝ կարմիր խաչը մէկ է՝ համաշխարհային Կ. Խաչը։

Հայկական Գետական Կարմիր Խաչի Փարիզի Օգնութեան Մասնաճիւղը այս համաշխարհային Կ. Խաչէն ճանչցուած ու ընդունուած է։

Եթէ քաղաքական դէպքերու բերումով իրենց երկրէն դուրս ապրող Հայերը Կարմիր Խաչ կազմելու փափաքն ունին, պէտք է նախ դիմեն իրենց Գետական Կ. Խաչի Տնօրէնութեան, յետոյ Ժընեւի համաշխարհային Կ. Խաչին ու յետոյ իրենց գտնուած երկրին կառավարութեան։

Ձեր ակնարկած ընկերակցութիւնները ըրա՞ծ են այս ձեւակերպութիւնները։ Ո՛չ։ Ուրեմն ապօրինի են։

Պատերազմէն դուրս, խաղաղութեան շրջանին, ոչ Ֆրանսա եւ ոչ ալ միւս երկիրները կ'ընդունին որ եւ է Կարմիր Խաչի գործունէութիւն իրենց երկրին մէջ եւ իրաւունք ունին։ Իրենց երկրին Գետական Կ. Խաչը կը բաւէ իրրեւ ներկայացուցիչ մեծ ու անբաժան Կ. Խաչին. ուրիշ ազգերու Կարմիր Խաչի գործունէութիւնը չեն ընդունիր իրենց երկրին մէջ։

«Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչ» անունով ընկերակցութիւնը օրինական գոյութիւն չունի եւ չի կրնար ունենալ։ Եթէ այդ ընկերութիւնը հրաման առած է Ֆրանսական կառավարութենէն իր գործունէութեան համար, ի՞նչ անունով առած է։ Անշուշտ Կարմիր Խաչի անունով չէ առած, այլ գթութեան ուրիշ անունով մը։

Հայկական Գետական Կարմիր Խաչի Օգնութեան Մասնաճիւղին դիրքը բոլորովին տարբեր է։

Այդ ընկերութեան մէջ ես իր գոյութենէն ի վեր։ Անոր պատմութիւնը կարճ է։ Հանրապետական Հայաստանի Կ. Խաչի Տնօրէնութիւնը տուաւ մեզի հրաման Փարիզի մէջ Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը կազմելու։ Խորհրդային իշխանութիւնը խնդրեց որ շարունակենք մեր գործունէութիւնը։ Ուրեմն, հոս, Գետական Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին գոյութիւնը կանոնաւոր է։ Հրամանը պետութենէն եկած է։

Ժընեւի համաշխարհայինը կ'ընդունի մեր գոյութիւնը։

Ֆրանսայի կառավարութիւնը կը ճանչնայ մեզ՝ իբրեւ «Օգնութեան Մասնաճիւղ», կապուած գթութեան ուրիշ ընկերակցութեան մը, Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան։

Ֆրանսայի Կ. Խաչը մեզի հետ պաշտօնական թղթակցութիւն ունի ու կը հաւանի որ «Օգնութեան Մասնաճիւղ»ի անունով գործենք։ Մենք պաշտօնական թուղթեր ունինք, թէ՛ հայ պետութենէն, թէ՛ Ֆրանսայէն, թէ՛ Ժընեւէն։

Գետական Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը որ եւ է քաղաքական խնդիրով չի զբաղիր։ Կ. Խաչը քաղաքականութիւն չունի։ Չէզոք է։ Իր օրէնքը, իր հաւատքը խաչն է։ Հիւանդներուն օգտակար ըլլալ, պատերազմի դաշտին վրայ ու խաղաղութեան առեն ու ամէն տեղ։

Կ. Խաչը հիւանդներուն նուիրուած է։ Իր պարապ ժամերուն կրնայ առողջապահութեամբ զբաղիլ։ Ուրիշ ոչինչ։

Գետական Կ. Խաչի մասնաճիւղը կ'ընէ՝ իր ամբողջ պարտականութիւնը։ Յաւակնոտութիւն պիտի ըլլայ մեր կողմէն «այս՛» ըսել։

Համեստութեամբ կ'ըսենք թէ տարին 5—6000 հիւանդ կը խնամենք, առանց խտրութեան կրօնքի կամ քաղաքական հակումներու։ Մեր դիմացը գտնուողին՝ իր հիւանդութեան մասին կը խօսինք։ Ուրիշ ոչինչ դոյութիւն ունի մեզի համար։ Եթէ հիւանդին վիճակը ծանր է, կը ղրկենք զայն կառավարական հիւանդանոցներուն մէջ՝ մեզի բարեկամ փրոֆէսէօրներու քով, ուր կը խնամուին շատ մեծ հոգածութեամբ։

Երբոր հարուստ էինք, Հայաստան շատ դեղեր կը ղրկէինք, կ'օգնէինք յղի կիներուն, ամարանոց կը ղրկէինք տկար պզտիկները ու կը քաջալերէինք օգտակար ընկերակցութիւնները՝ իրենց տկար անդամները գիւղ ղրկելու համար։

Հիմա աղքատ ենք. պէտք է գոհանանք մեր պզտիկ «Բուժարան»ով, Մերը ամէն Հայու համար է։ Փարիզի եւ շրջակայի հայութեան «Բուժարան»ն է մեր «Բուժարան»ը։ Պզտիկ հպարտութիւն մը կը զգանք, երբոր կ'ըսենք մեր «Բուժարան»ը։ Այդ բուժարանին պէտք է որ օգնէ ամէն Հայ, եթէ խորհի թէ օր մը ինք ալ կրնայ անոր պէտք ունենալ։

Ձեր յօդուածին մէջ ուրիշ հարց մըն ալ դրած էք։ «Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Գետական Կ. Խաչը չընդգրկեր ամբողջ Ֆրանսան»։

Ինչո՞ւ. վերը յիշած պայմաններս չեն ներեր որ օգնութեան մասնաճիւղ մը՝ իր մասնաճիւղերը ունենայ։ Ու եթէ ունենայինք, չպիտի կարենայինք ստէպ քննել ու հսկել։ Հայ գաղութին մէջ քաղաքական շատ մը հակումներ կան։ Կը վախնանք որ Կ. Խաչը այդ հակումները ունեցող անձերու ձեռքով կառավարուի ու դառնայ ոչ թէ խաղաղութեան կեդրոն մը, ինչպէս պէտք է ըլլայ Կ. Խաչը, այլ հրաբխային կայան մը, ուր հրազէնները պայթէին, ինչպէս կը պատահի՝ դժբախտաբար շատ անգամ՝ Ֆրանսայի մէջ, ու այն առեն մեր մասնաճիւղն ալ կը վտանգուի։

Կը յուսամ թէ այս քիչ մը երկար՝ բայց յստակ բացատրութիւններէս յետոյ, «Ֆրանսահայ կարմիր խաչ» անունով Կ. Խաչը՝ իր դիրքին վրայ պիտի խորհի ու անունը փոխէ եւ կամ մտնէ օրինական ճամբուն մէջ, միանալով Գետական Կ. Խաչին։

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Հ. Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղի անդամ եւ Բուժարանի բժշկապետ՝ ՏՈՔԹ. ՔՕԼՕՀԵԱՆ։

ԽՄԲ.— Կարդալ այսօրուան խմբագրականը։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թէյին ձեւաքը

Գրագէտ մը, կը պատմէ Հնդկական աւանդութիւնը, կ'ուխտէ հրաժարիլ քունէն՝ ամբողջովին ապօթքի նուիրուելու համար իր կեանքին վերջին օրերը, սակայն չի կրնար պահել իր ուխտը եւ չարաչար կը պատժէ ինքզինք։

Արդարեւ, աղօթութեան պահու մը մէջ, կը քնանայ եւ ահա, երազին մէջ, կը տեսնէ պատկերն այն կնոջ, զոր սիրեր էր՝ երբ դեռ պատանի էր։ Սրբազգծութիւն կը համարէ, որ թոյլ էր տուեր քնանալ ու երազել իր սիրած կնոջ մասին։ Սրբազան բարկութիւն մը կը ցնցէ իր հոգին։ Եւ այս անգամ երդում կ'ընէ այնպիսի պատիժ մը սահմանել իրեն, որ այնուհետեւ չկարենայ եւ չքնանայ երբեք. Մկրատով կը կտրէ թարթիչները եւ գետին կը նետէ արհամարհանքով։ Յաջորդ առաւօտ, հոն ուր ինկեր էին սուրբ մարդուն արիւնոտ թարթիչները, բուսեր եւ աճեր էին երկու ազազուն տունկեր, որոնց տերեւները օժտուած էին մարդիկը արթուն պահելու զօրութեամբ։

Թէյի տունկեր էին ասոնք։

Ո՞ր երկրացի է թէյը։ Այս հէքեաթը թերեւս կը հաստատէ թէ հնդկ. ծագում ունի թէյը։ Այդպէս կը կարծեն Անգլիացիներն ալ, որ թէյին հայրենիքն է կ'ըսեն Ասամի երկիրը։ Չինացիները, սակայն, իրենց երկիրը կը տանին զայն։ Անդրէաս Կրասնով, ռուս ծանօթ աշխարհագրագէտը, կը պնդէ թէ թէյը յատուկ է Ասիոյ ամբողջ արեւելեան շրջաններուն։ Այս վէճը երկրաչափութեան մը չէ յանգած տակաւին։ Ամէն պարագայի, շատ է գրուած թէյին մասին, — ծագումը, պատմութիւնը եւ... փիլիսոփայութիւնը։ Արդարեւ թէյն ալ ունի իր փիլիսոփայութիւնը. Չինական ու ճափոնական մշակոյթին ներշնչարանն է թէյի երեկոն, ամէնէն յատկանշական ու խորհրդաւոր հաւաքոյթներէն մին ծայրագոյն արեւելքի ժողովուրդներուն։

Բայց հետաքրքրականը թէյին պատմութիւնն է։ Դիտուած է, որ թէյը ընդհանրացած չէ հոն ուր տարածուած է գինիի գործածութիւնը (Ֆրանսա), ինչպէս ոգելից ըմպելիները ընդհանրացած չեն հոն, ուր տարածուած է թէյը։ Դիտուած է նոյնպէս, որ թէյը տարածուած չէ հիւսիսային ցուրտ Սկանտինաւեան երկիրներու մէջ։ Թէյը սիրելի է մանաւանդ բարեխառն եւ ենթահասարակածային երկիրներու։

Մանրավէպ մը Վակնէրի կեանքէն

Երաժիշտները կը փրփրին, կը կատղին ու կը խենդենան, երբ իրենց ականջին տակ օրն ի բուն կը լսեն երգ մը, որ գէշ է կամ սխալ եղանակաւորուած։

Կը պատմուի թէ Վէրտի կը գնէր այն բոլոր երգեհոնները, զորս շրջիկ նուագածուները իր քաղաքը կը բերէին, եւ այս՝ որպէսզի չլսէ այդ երգեհոններուն նուագը։

Այդպէս եւ Վակնէր, — կ'ատէր բոլոր այն գրացիները, որոնք նուագ ունէին իրենց տանը մէջ։ Փարիզի մէջ բնակութեան ընթացքին, շատ նեղ օրերու հանդիպած էր Վակնէր, կ'ապրէր յարկաբաժնի մը մէջ, որուն մէկ սենեակը տրամադրեր էր վարձու տալ։ Մեծ եղաւ իր կատաղութիւնը, երբ վարձակալը օր մըն ալ սրինգը հանեց եւ սկսաւ... ածել։ Կարծես չէր բաւեր ասիկա, եւ ահա գրացին ալ դաշնակով կարծես կ'ընկերանար Վակնէրի վարձակալին սրինգին։ Եւ այդ օրերուն էր, որ Վակնէր կ'աշխատէր իր Favoriteին վրայ։

Վակնէր կը կանչէ իր վարձակալը, դաշնակը կը տեղաւորէ գրացիին պատին դէմ եւ կը սկսի վարձակալին հետ նուագել իր նոր գործին ouvertureը, որ եղանակաւորուած է սրինգի եւ դաշնակի վրայ։ Լռութեան կը դատապարտէ գրացին շնորհիւ իր երաժշտութեան հզօր կշռոյթին, որ, կ'ըսեն թէ, քիչ մը աղմկայարոյց է։

Այդ տպաւորութեան է, որ կ'ակնարկէ Ռոսինի, երբ կը հրաւիրեն զինք Օփերա, մտիկ ընելու Վակնէրի մէկ գործը. — Ես տունէս կրնամ լսել, կ'ըսէ Ռոսինի։

ԲԱԲԵԼԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մէրքիւր տը Ֆրանսի մէջ (15 մարտ) Ռ. Ալիէ փոքրիկ ուսումնասիրութիւն մը ունի բաբելական հին կրօնքին եւ աղօթքներուն մասին։ Այդ առթիւ կը խօսի նաեւ Իշթար աստուածուհիին մասին, որուն պաշտամունքը, Միջագետքի բոլոր ժողովուրդներուն մէջ թէեւ ընդհանրացած, սեմական է ծագումով։

Թէ Կիմմերացիները, եւ թէ Աքքադացիները կը պաշտէին Իշթարը, սիրոյ աստուածուհին, որ հետզհետէ դարձաւ վաւաշոտ ծէսերու ներշնչարան։ Այնքան որ ժամանակ մը, եւ Երրայեցի մարգարէներու սրբակեցութեան հրաւէրներէն շատ առաջ, հոսանք մը ստեղծուեցաւ Իշթար աստուածուհիին դէմ։ Ցօրինուեցան բանաստեղծութիւններ՝ մարկարիկելու, ծիծաղելի եւ անհամարհելի դարձնելու համար աստուածուհին։ Ահաւասիկ.—

Աստուածուհին Իշթար սիրահարած է բաբելական հերոսին, որ կը մերժէ աստուածային սէրը, մէկիկ մէկիկ թուելով Իշթարի անպարկեշտ սիրարկածները.

Ո՞վ է սիրականդ (որ կը սիրես) առ յաւէտ,
Ո՞րն է հերոսը (որ անհունապէս) քեզի հաճելի է,
Ահա ես կը թուեմ (սիրականներդ),
Անոնց թիւը, դուն չես գիտեր։
Թամմուզ, քու երիտասարդ սիրականիդ համար,
Ամէն տարի, դուն ողբասացութիւն մը հաստատեցիր։
Դուն սիրեցիր դուարածը, խայտապիսակ փետուրներով թռչնիկը,
Դուն զայն ծեծեցիր եւ թեւը կոտրեցիր,
Եւ ան թաւուտին մէջ նստած կը գոչէ.— Թեւ՜ս։
Դուն սիրեցիր առիւծը, որ հզօր է,
Եօթն անգամ եօթը թակարդներ լարեցիր անոր առջեւ։
Դուն սիրեցիր ձին, որ յաղթական է կռուի մէջ,
Մտրակ, խթան, արջառացիլ շինեցիր անոր համար,
Եօթը զոյգ ժամ քառատրոփ արշաւ հրամայեցիր,
Պղտոր ջուր տուիր անոր։
Դուն սիրեցիր եզնարածը,
Որ շարունակ անթեղեալ կարկանդակներ կը բերէր քեզի,
Դուն ծեծեցիր զայն եւ շնագայլի փոխակերպեցիր,
Որպէսզի զինք հալածեն հովիւները,
Եւ շուները խածնեն իր միսը։
Դուն սիրեցիր Իշուլլանուն, հօրդ պարտիզպանը,
Որ շարունակ քեզի արմաւ կը բերէր,
Եւ ամէն օր պնակդ կը փայլեցնէր։
Դուն աչքերդ յառեցիր վրան եւ գացիր իր մօտ,
— «Իմ Իշուլլանուս, դուն սիրոյ մէջ տկար ես, ուտե՛նք»։
Ցետոյ ձեռքդ տարիր մեր ճեղքին։
Իշուլլանու բսաւ քեզի. «ի՞նչ կ'ուզես,
Մայրս հաց չեփե՞ց,
Ես չկերա՞յ,
Որ ուտեմ աղտոտ բաներ եւ անէծքներ,
Որ ցախն ու փուշը ծածկէ զիս»։
Իսկ դուն, երբ լսեցիր այս խօսքերը,
Դուն զայն ծեծեցիր, քառատ ծառի փոխակերպեցիր։
Կ'ուզես զի՞ս ալ սիրել եւ անոնց նման ընել։

Բայց կարելի է խորհիլ որ սէրը կամ սիրոյ աստուածուհին այսօր ալ յաճախ նոյնքան անգութ է։

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՈՃ

Հայ ճարտարապետական ոճին մասին վիճաբանութիւն մը կը կատարուի այս օրերս Երեւանի գրական թերթերուն մէջ։ Գարեգին Լեւոնեան է որ Խորհրդային Արուեստ պարբերականին մէջ (յունուարի թիւ) հարցը կը քննէ յստակ եւ առանց բոլշեւիկեան ժառկոնի։

— Հայաստանի քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ, եւուղեւ կայ, կիսաքանդ ու գորշ շէնքերուն, խարխուլ եւ հողաշէն տուներուն տեղ ամէնուրեք եւ ամէն տարի հպարտօրէն իրենց գլուխը կը բարձրացնեն հոյակապ բնակարաններ։ Շինարարական այսպիսի եռանդուն աշխատանքի օրերուն, պետական եւ հանրային շրջանակներու, ինչպէս նաեւ մամուլի մէջ, դեռ վերջերս հարց էր ծագած թէ ինչ ոճով, ճարտարապետական ինչ ձեւով պէտք է կառուցուին նոր շէնքերը։ Կարելի՞ է գործածել «հայկական ոճը», թէ որոնել նոր ոճեր։

Անոնք որ դէմ են հայ ճարտարապետական ոճին, գիտել կուտան, որ նոր շէնքերը, մեծ մասամբ, իրենց ճարտարապետական կազմութեամբ եւ արտաքին տպաւորութեամբ կը յիշեցնեն միջնադարեան աւատապետական շէնքերն ու եկեղեցիները։ Ուստի կը հրաւիրեն հրաժարիլ «հայկական ոճէն», եթէ այդ է հայկական ոճը։

Գ. Լեւոնեան գիտել կուտայ, որ հայ պատմական ճարտարապետութեան քաղաքային շէնքերու հակայ նմոյշներ չկան։ Կան միայն մնացորդներ բերդերու եւ պարիսպներու։ Ընդհակառակն կանգուն կը մնան բաւմաթիւ վանքեր եւ եկեղեցիներ։ Եւ երբ արդի ճարտարապետները կը հետեւին այդ նմոյշներուն, անշուշտ նորակառոյց բոլոր շէնքերն ալ պիտի կրեն եկեղեցիներու այդ ոճին ազդեցութիւնը։

Լեւոնեան կը հրաւիրէ ստեղծել 20րդ դարու հայկական ոճը, առնելով տարրերը հին արուեստէն։ Երբ առնենք մեր պատմական շէնքերը գրեթէ անփոփոխ, կամ ընդօրինակենք սիւներն ու պատերը ինչպէս որ գոյութիւն ունին, կը ստանանք նոյն պատկերը, որ ստեղծուեցաւ «եկեղեցիաձեւ» ներկայ կարգ մը նոր շէնքերով։ Ընդհակառակն ճարտարապետ Թամանեանի նման պէտք է օգտուիլ հայ ճարտարապետական ոճին կամմաներէն, աւելցնելով իր արուեստագէտի խորքէն եկած տարրը։

Ուրեմն ինչպէս կը փորձուի «ազգային ձեւով գրականութիւն կամ երաժշտութիւն ստեղծել, թատրոն կամ նկարչութիւն», այնպէս ալ պէտք է ազգային նկարագրով ճարտարապետական նոր ձեւ որոնել։ Ցարական Ռուսիոյ «գաղութագրական աշխարհակալութիւնը» ուր որ ոտք դնէր, իր ռուս — պրավոսլաւ ոճը կը դնէր եկեղեցիներուն ու շէնքերուն վրայ։ «Ինքնակալ Ռուսիոյ ոճի դիկտատուրան վերջացաւ», պէտք է այլ եւս փոքր ազգերը վերագտնեն իրենց ազգային ինքնատպութիւնը ձեւին մէջ։

НИՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (20)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ամբողջովին բնաջնջուած ժողովուրդ մը

Բնիկները ահաբեկեցան եւ 1835ին Բաչինք մը ստորագրեցին որով, առանց լաւ ուշադրութիւն ըրած ըլլալու՝ բրիտանական հպատակներ դարձած էին։ Այս պատճառաւ ալ Բաչինքը կը կոչուէր «Ցայտարարութիւն Նոր Զելանտայի Անկախութեան»։

Անգլիակա՛ն գլուխ գործոց մը՝ եւ որովհետեւ Անգլիան կը պաշտպանէր Մաօրիները՝ այդ պատճառաւ ալ ժամանակ մը վերջը շնորհակալութիւն եւ հաւատցում պատանջեց. Իրենց պետերը քանի մը տարի վերջ ստիպուեցան Անգլիոյ թագուհիին փոխանցել իրենց երկրին իշխանութեան իրաւունքը եւ անփական ստացուածքներուն տիրութիւնը։ Բնիկները շուտով անդրադարձան թէ խաղ մը խաղցեր էին իրենց եւ այն առեն սկսաւ պատերազմներու շարք մը, որոնց մէջ համբերէն սպառեցաւ Մաօրի ժողովուրդը, մինչեւ որ այլ եւս հրաժարեցաւ կռիւը շարունակելէ եւ հաւակերպեցաւ բախտին։

Այսու հանդերձ ի փառս իրեն չըսուի այս, եթէ եւրոպական քաղաքակրթութիւնը դրական արդիւնք մը համարուի՝ որմէ չէին կրնար խուսափիլ այդ նախնական մարդիկը։ Բայց եթէ նոյն իսկ Մաօրիները ակէուին մասամբ կազմակերպեալ էին մարդակերութեան, Եւրոպացիներուն կռուելու միջոցներն ալ ոչ մէկ պատուի չին աւելցներ այս յաղթանակին։ Եւրոպայի զէնքերով 60 հազար մարդոց բնաջնջումը փառքի տիտղոս մը չի կրնար ըլլալ իրենց համար։

Ամերիկայի Հնդիկներուն նման, Աւստրալիոյ ամենահին բնակիչներուն վերջին բեկորները եւս, միեւնոյն ժամանակ եւ դեռ քարի շրջանի աստիճանին վրայ ապրող երկրագունդի այս բնակիչներէն վերջինները՝ այսօր ամփոփուած են առանձնաշնորհեալ շրջաններու մէջ։ Հիմա ամէն բարիք կը շնորհեն իրենց, բայց շա՛տ ուշ է արդէն։ Ճերմակ մարդու հոգածութիւնները այլ եւս օգուտ չունին անոնց համար։ Ինչ որ ալ ընեն, չեն կրնար անցեալի ահիրները չեղեալ դարձնել։

Աւստրալիոյ մէջ եղածը աշխարհի միւս մասերուն մէջ կատարուածէն տարբեր բան մը չէր։ Առաջին սպիտակամորթ ռահվիրան ուր որ գնաց՝ նոյնն ըրաւ։ Բնիկները Եւրոպացիները կ'ընդունէին մարդասիրաբար եւ ամէն օժանդակութեան պատրաստ, բայց իրենց այս զգացումը այն առեն միայն փոխուեցաւ, երբ հասկցան թէ սպիտակ մարդը միեւնոյն կերպով չէր փոխադարձեր իրենց վերաբերումը, այլ շարիք կը նիւթէր իրենց դէմ։ Եւրոպացի գաղթականները կը սպաննէին այն բոլոր կենդանիները՝ որոնցմով Աւստրալիացիները իրենց ապրուստը կը հայթայթէին, ուստի ասոնք ալ ինքնապաշտպանութեան դիմեցին եւ խողխողեցին սպիտակներուն արջառները։ Մեծ նախիրներ ունեցողներուն համար անհերելի էր այս առարկը եւ սկսան հրացանազարկ ընել ուր որ բնիկ դէմք մը գտնէին։ Բնիկներն ալ իրենց վրէժը կը լուծէին եւ այսպէս շուտով բորբոքիլ սկսաւ անզուսպ համարձակ պատերազմը։

Մէկ կողմէն հրազէնները, միւս կողմէն boomerangը (տեսակ մը նիզակ Աւստրալիոյ մէջ) կը գործէր, կարելի չէր տարակուսիլ թէ ով յաղթական պիտի ելլէր այս կռիւին մէջ։

Երբ ճերմակները Աւստրալիա եկան, բնիկները խիստ մեծ թիւ մը կը կազմէին, բայց այսօր ամբողջ Աւստրալիոյ մէջ այդ նախնական բնակիչներէն 30000էն աւելի ապրողներ չկան այլեւս, մեծ մասամբ զանազան մասնաւոր շրջաններու մէջ, միւսները ազատ թափառաշրջիկ ցեղեր են եւ կը գտնուին այն շրջաններուն մէջ ուր՝ ճերմակները չեն հաստատուած տակաւին։

Ամէն պարագայի մէջ, մարդկային այդ ցեղը չպիտի կրնայ պահպանուիլ, շատ ուշ հասաւ կարեկցութիւնը։ Բացարձակապէս տեղին է թողուլ որ երկրի տէրերն այսպէս աճին ու զարգանան։ Թէեւ այսօր չի գտնուիր այլեւս ճերմակ Աւստրալիացի մը որ, այն ռահվիրաներուն նման պարծենայ թէ «մինչեւ հիմա առաջին հանդիպումին իսկ՝ 30 հոգի հրացանով զարկած գետին տապալած է», եւ թէ Ամերիկայի նման ցեղային հարց մը առաջ բերելու հակումն ալ գոյութիւն չունի։

Այս մարդոց սահմանուած ճակատագիրը սակայն անհրաժեշտութիւն մըն է պարզապէս։ Առաջին գաղթականներն անշուշտ բարոյական արդարացում մը պատրաստած են իրենց վայրագ բնաջնջման քաղաքականութեան համար եւ պնդած են թէ բնիկները հոգեպէս ընդունակ չեն եղած որ եւ է զարգացման, եւ թէ չարաբարոյ եւ ննենգամիտ են։ Աւելցնենք աւելի առաջ արդարացում մը չկրնար ըլլալ։ Առանձնաշնորհեալ շրջաններու վարիչները բոլորովին հակառակը կը հաստատեն, ըսելով թէ իրենց պաշտպանեալները խիստ մտացի մարդոց դասակարգին կը պատկանին եւ թէ ասոնք ամէնէն հաւատարիմ եւ ամէնէն անձնուէր կիներն ու ծառաներն են, եթէ իրենց հետ լաւ վարուին՝ անոնք երախտապարտ կ'ըլլան ճշմարիտ լաւութեան եւ բարեկամութեան ջերմ կիզացումով։ Այս պարագան առաջին գաղթականներու լաւագոյն մասն ալ ընդունած է արդէն։

Դրուեստներու մէջ անոնց ունեցած հմտութեան մասին իրենց հանճարեղ գիւտն ալ կը խօսի նոյնը։ Պումըրէնկը, այն միակ զէնքն է որ կատարելագործած են եւ գիտեն օգտագործել ամենայն ապահովութեամբ։ Այդ լաւագոյն ապացոյցն է թէ անիրաւաբար մեղադրուած են իբրեւ Քարէ դարու մարդիկ։

Աւստրալիացի սեւամորթներէն աւելի ցած մակարդակի վրայ կը գտնուէին Թասմանիացիները, որոնք ֆիզիքապէս եւս այլանդակ էին։ Բայց ամէն պարագայի մէջ, այդ ալ պատճառ մը չէր արդարացնելու համար Սպիտակներուն անգգամ մոլուցքը։ Թասմանիացիները վայրի գազաններու նման սպաննուեցան առաջին անգամ եկողներուն կողմէ եւ այնպէս անողոք հետեւողականութեամբ արմատախիլ եղան, եւ վերջ ի վերջոյ խիստ չնչին թիւ մը մնաց անոնցմէ։ Ասոնք ալ Անգլիացիներուն կողմէ պաշտպանելով տեղահան պիտի ըլլային, բայց այս ծրագիրը Թասմանիացիներուն ականջին հասաւ ու երբ Անգլիացիները պատրաստուեր էին այդ հարուածը տալու՝ իրենց ամբողջ ասարը միայն ծերունի մը եւ ժանուկ մը եղաւ։ Այն առեն Անգլիացի մը, Րոպինսըն, թաւուտներուն մէջ մտաւ եւ կրցաւ համոզել Թասմանիացիները որ իրեն հետեւին։ Վայրենիները բարեմտութեամբ գացին հետը եւ Ֆլինտըրս կղզիին մէջ բնակութիւն հաստատեցին, ուր լաւ վերաբերում մը ցոյց տրուեցաւ իրենց։

Սակայն ժողովուրդ մը որ մանկութենէն ի վեր վարժուած էր թափառաշրջիկ կեանքի մը՝ չկրցաւ տանիլ այս նոր կենցաղը եւ քանի մը տարի վերջ մեռաւ։

Վերջին Թասմանիացին, Տիկին Թըրականինի մը՝ մեռած է 1876ին։

Աւստրալիացի սեւամորթներն ալ, որպէս մարդկային ցեղ՝ պիտի վերջանան շուտով եւ անոնց հետուեւին, թէեւ իրենց արեան ժառանգութիւնը պիտի պահպանուի եւ յարատեւէ։

Եւ այսպէս իրենցմով պիտի անհետանայ քարէ դարու մարդոց վերջին մնացորդը.

(Վերջ) ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ
Թարգմ. ԱՆԱՀԻՏ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՄԻՋՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՑԱՅՑՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ի նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն
9 ԱՊՐԻԼ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ
Mutualitéի սրահին մէջ
Տեղի կ'ունենան բանախօսութիւններ, արտասանութիւններ, խմբական երաժշտութիւն եւ մեներգներ, յայտնի արուեստագէտներու կողմէ։
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
8 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 10ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
GEORGES V.ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
31, Avenue GEORGES V.
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

CABINET de Me V. YARJANIAN
JURISCONSULTE
Procédure Générale — Mandataire en Justice
44, Rue La Fayette, Paris (9) Tél. TAITBOUT. 53-32
Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անժամ կը պաշտպանէ Ղաեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ։
Կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7։

Soieries-Nouveautés
Մետաքսեղէնի Հայկ. խաստատութիւն
FERMANIAN Frères
26 rue des Capucins եւ 2 rue Romarin, Lyon
Spécialité de crêpes artificiels unis et imprimés. soisette etc.
ՄԱՐՇԷՅ ՑԱՏՈՒԿ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՄԵՏԱՔՍԵՂԷՆ

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՈՅՇԱՎԱՃԱՌ
ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ
75 Ave. de Verdun, Issy-les-Moulineaux, Seine, France, Tél. 166 Issy
Եթէ կ'ուզէք ձեր սնունդը առողջութիւնը չխանգարել փնտռեցէք բոլոր նպարավաճառներու մօտ Maison STÉPANի համեղ ՍԻՄԻԹՆԵՐԸ, որոնց թարմ կը մնան մինչեւ 1 ամիս։ Մասնաւոր յանձնարարութեանց վրայ, մեր արդիական փուռին մէջ կը պատրաստենք՝ Լահմէջին, չէօրէք, պանիրով, ապուխտով եւ Թայնով փիտէներ, պոխաչա եւ ամէն տեսակ եւրոպական եւ արեւելեան անուշեղէններ։
Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէ եւ արտասահմանէ։
Արագ առաքում։ 5 քիլոյէն սկսեալ ապսպրանքները կը յանձնենք բնակարան։

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'Ecole des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare, Paris (9e) Tél. Pigalle 67-69
Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, [illegible] արխիւներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարանն... [illegible] certificats de coutumes [illegible]
Կ'ընդունի ժամը 9 — 10 եւ 17 — 19 [illegible]

ԱՅՎԱԶԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ
38 բիւ Ֆրանսիզ Փրէսանսէ, 38, Մարսէյլ
Օգտուեցէք բացառիկ առիթէն
ՄԱՐՏ 26էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՊՐԻԼ 10 ձեռք մերեք պանինեքրիւ եւ Թիփինեքրիւ ... 10 ֆրանք գնում փոխարէն, յանձնորդին կը տրուի ... Գործարանի վիճակահանութեան տոմսերէն, որոնք կը շահին ... եւ շատ մը արժէքաւոր առարկաններ։

E. TER-MINASSIAN
Export und import, Komissionen und Vertretungen
Ցանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը ծում նիւթերու (չոր պտուղ, տիֆ եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը գործնայ Գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու։
Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց։
Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30. Allemagne.

Ջեր տունը, խանութը հեյին, խմամբով եւ ճաշակաւոր կերպով ներկելու համար վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ եւ ճանաչուած ներկարարներ՝
ԴԱՒԻԹԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ
127, rue Etienne Dolet, Alfortville, (Seine)
Tél. Entrepôt 17-65
Կը ստանձնենք նաեւ սենեակներու, խանութներու եւ ապակիներու Թուղթով զարդարումը։
Խնամուած աշխատանք։ Նպաստաւոր գին։
Հայ Շարտարապետներ, ձեր շէնքերը ներկելու համար, դիմեցէք մեզի։ Ջեռնտու պայմաններ։

Գուշակուհին
ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՋԷՆԻ

Կը բացատրէ անց եալը, կ'առաջնորդէ ներկայն մէջ կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։
Ամէն օր (կիրակի ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի եշ.էն։ 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, բ. յարկ. աջ կողմ, Métro Pigalle.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Ծիրք. Ներկայացում
ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԱՐՄԱՆ ԿՕՏԻԿԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ ՏԻԿԻՆ Լ. ՇԱՆԹԻ
Ի Պատիւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ԵՒ Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ
ՌԸՆԷ ՄՕՊԷԼ ԹԱՏՐՈՆԻ ՄԷՋ
8-10 Rue d'ORIENT. Métro: Blanche et Abbesses
Այսօր, Կիրակի ցերեկ, ժամը 2.45ին
ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ, ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ
ԿԱՅՍՐ (Լ. Շանթի)
(4 ԱՐԱՐ 8 ՊԱՏԿԵՐ)
ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 15, 10 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Ցիկիններ՝ Արմենուհի, Լիւսի Թեւերոսեան, Լիւսիկ Թետրոսեան, Օր. Կ. Թետրոսեան։ Պարոններ՝ Գագանճեան, Գրիգոր-Վ.ղեան, Թորոսեան, Կօթիկեան, Մեծատուրեան, Նիկողոսեան, Ճախլամեան, Սանճեան, Ցուրեն եւայլն։

Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Օեան Գուրգէնի դերին մէջ

Տոքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ
ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ
82 rue d'Amsterdam (9) Tél. Pigalle 70-02
Ամէն օր ժամը 2-6 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12
Առաւօտները ժամադրութեամբ։
Հաղորդակ. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. Մեթրօ՝ Place Clichy եւ Liège

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)
Tél. Botzaris 53-61 Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est
Ցաւաւէտ՝ վերջին մեթոտներով կը բուժենք ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ներքին, մորթի, ֆռանկական եւայլն), մորթի, ջղային, սրտաբանական եւ կանացի հիւանդութիւններ։
Բուժումը կը կատարուի, X ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ։ Կը կատարենք մէջը եւ արեան տարրալուծում։
Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակ հիւանդութիւններ։ Քուրոն՝ ոսկեայ 100 ֆրանքէն, արծաթ ...
Արուեստական ... ատամներ ... շարքերու եւ ջրաւորներու։
Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8։ Կիրակի եւ տօն օրերը 9—4։

THE-RESTAURANT
de la Mosquée de Paris
39, rue Geoffroy St. Hilaire (5). Tél. Gobelins 18-10
Արեւելեան երաժշտութիւն՝ ՀԱՅ եւ ԵԳԻՊՏԱՑԻ յայտնի երաժշտագէտներու կողմէ։ Բաց է մինչեւ կէս գիշեր։
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔ
Նիհարնալը ապահովուած է 100ին 70։ Կանանց համար՝ երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի ամբողջ օրը եւ ուրբաթ կէս օրէ վերջ։ Արանց համար՝ ուրբաթ առաւօտ, շաբաթ եւ կիրակի ամբողջ օրը։
Հաղորդ. միջոցներ. — Մեթրօ : Jussieu, Monge, Daubenton. Օթօպիւս՝ G. T. Tbis. BD. CF. S. K. AX, U, H.

Տոքթ. ԱՍԼԱՆ
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՐՏԱՄՈՒՐՈՒ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ
հիւանդութեանց
34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet 76-65
Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։ Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Հայերու ծանօթ ռամկավարը
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մեթրօ Odéon եւ ... Հեռաձայն Danton 52- 73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին
44 Rue Poissonnière. Մեթրօ՝ Bonne Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ
ԼՈՒԹԵՐ ՖԷՆԵՐՃԵԱՆ
24, Ave. de la Porte d'Italie, Métro: Porte d'Italie (Մեթրոյէն 200 մեթր հեռու)
Կը ստանձնենք ամէն տեսակ կազի, ջուրի եւ ելեկտրական գիւտերու մեքենաներ, ինչպէս նաեւ լուսաւոր յայտարարութիւններ, Թիթեղեայ գործեր, կը նորոգենք ..., ... համար կը ... վարներ, ամենեւին կայ(ա)ւորն, եւն.։

Հռաւէր բոլոր վաստակաւորներուն
Ճաշարան ԳԱԲԼՕ
34 Rue St. Lazare, Paris (9)
Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ
Գիները շատ մատչելի. ... եւ անթերի սպասարկութիւն։
Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՄՈՒՆԻ
վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ
ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱԿՈՒԼԹԷԷՆ
14 Rue Lagrange, PARIS (5)
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԳՈՒՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐ
Բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործո...
Կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առաւօտները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր
Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

ԹՈՔԱԽՏԻ
ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԲՈՒԺՈՒՄ Տոքթ. ՋԵՆՈՒԲԻ կողմէ
5, rue MAUBEUGE, Paris (9) Tél. Lamartine 83-87
Ընդունելութեան ժամեր 3—8։
Métro: N. D. de Lorette, Peletier, Cadet
Autobus: Carrefour de Châteaudun

ՎԱՐՁՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ
ՊԵԼՎԻԼԻ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ԹԻՐՔԵԱՆ ԹՐԻՔՈՅԻ գործարանի տեղափոխութեան առթիւ վարձու են հետեւեալ աշխատանոցները (Bail à céder).
1.— Գետնայարկ. մէկ փէէս, ամսական 60 ֆր. վարձք։
2.— Ամբողջ առաջին յարկը, մէկ կողմը ամբողջութեամբ **vitré, électricité, force motrice, téléphone,** անսահմանափակ ... տարեվարձը 2400 ֆրանք 6 տարի Bail.
Բացի Թրիքօյէ, ամէն գործի տրամադրելի։
Դիմել. -- **S. TERZIAN, 20, Rue Mélingue**
Métro: Buttes Chaumont Tél.: Botzaris 22.98

Լաւ պատեհութիւն

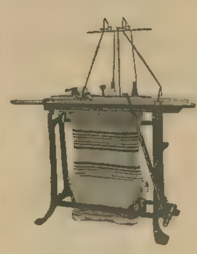

Ծախու են 2 հատ Թրիքօյի բոլին նոր մեքենաներ ... համար ... Թեամբ. գամ ... մեքենա... ... պատեհառաւ. ... չափազանց աժան են։
Դիմել՝ Ա. ՏԵՐ ԹՈՒՄԱՍԵԱՆ
29, Allée de la Seine
Issy-les-Moulineaux. Seine

ԲԱՑՈՒԱԾ Է
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ *(Polyclinique)*
Ա. ՃԱՀՊԱՂԼԵԱՆ
49, ՌՒՒ ՏԷ ՓԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ
49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée
Կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ։ Կը կատարուին վիրաբուժական ամէն գործողութիւն։
Ստամոքսի եւ Աղիքներու, — Թոքերու, — Սրտի, — Աչքի, քիթի, կոկորդի եւ ականջի, — Մորթի, — Ջղային հիւանդութիւններու, — Երախաներու հիւանդութեանց, — Վեներական՝ արանց եւ կանանց, Ծննդաբերական հիւանդութիւններ, յանխակուտեան, — Թունեար (Ուրալեկ), վերջապէս նաեւ Ներարկումներով։
Քննութիւն՝ արեան, Թուքի, մէզի եւայլն.։
Կը կիրարկուին ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը։ Հողանկարք (radio)։ Մարձում (massage)։ Կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ։
Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք։
Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3-7։ Կամ ժամադրութեամբ։ Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 10-12։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.386

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՄԱՐՏ 1933

28 Mars 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2148 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՈՂՈՔ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրեմն, անունէն առաջ, բոլոր միջազգային օրէնքներէն վեր, մենք ունինք աշխարհ մը հոգ ու վէրք, որոնք աշխատանք եւ կազմակերպութիւն կը պահանջեն:

Եւ, ոչ միայն նեղմտութիւն, այլ եւ դասալքութիւն պիտի ըլլար ատոնց, ձեռերուն զոհել այդ հոգերը:

Տոքթ. Քօլօլեան ինք սրտաբաց կը խոստովանի. — « Հիմա աղէտաւ ենք. պէտք է գոհանանք մեր պզտիկ « բուժարան »ով: Մերը ամէն Հայու համար է: Փարիզի եւ շրջակայքի հայութեան բուժարանն է մեր բուժարանը: Պզտիկ հպարտութիւն մը կը զգանք, երբոր կ'ըսենք « մեր բուժարան »ը:

Արդա՛ր է այդ հպարտութիւնը: Եւ մենք սրտանց կը մաղթենք որ Բուժարանը աւելի զարգանայ, վայելելով ամէն աջակցութիւն, իբրեւ Փարիզի մանրանկար « Փրկիչ »ը:

Բայց, այս պզտիկ հպարտութիւնը բաւակա՞ն է, որ մոռացութեան տանք ուրիշ այնքան հոգեր:

Եւ երբ Տիկնանց կամ Պետական Կարմիր Խաչը ինքզինքը անզօր կը զգայ, երբ, « Նիւթական անձկութեան » պատճառաւ անխնայ կը ճամբէ բազմաթիւ կարօտներ, երբ չի կրնար կամ չուզեր Փարիզէն դուրս նայիլ, յանցաւո՞ր են անոնք որ, քարէ քար զարնուելով, ուրիշ վէրքեր ու կարօտութիւններ կը դարմանեն, իրենց համեստ կարողութեամբ:

Անշուշտ նախընտրելի պիտի ըլլար որ Թեւթեւի գործէին բոլորը: Եւ միեւնոյն անունին տակ, իբրեւ համատարած կազմակերպութիւն մը:

Ի՞նչ ընենք որ տեսակէտի, խառնուածքի, միջավայրի տարբերութիւններ կան, եւ մարդիկ չեն հասկնար իրար:

Կը հարցնենք նորէն, — այդ պարագան կը բաւէ՞ խիղճ հանգստացնելու: Կ'արդարացնէ՞ մէկուն – միւսին մեկուսացումը: Թոյլ կուտա՞յ օրինական բծախնդրութիւններ յարուցանել, հասարակութեան դիմել եւ սիրտ պղտորել:

Եւ վերջապէս, ո՞րն է աւելի մարդկային, — Օրինաւորութեան չապիկ հագնիլ, Երեւանի հրահանգներուն հետեւիլ եւ անտեսե՞լ այնքան քստմնելի թշուառութիւններ, թէ՞ հետեւիլ տարրալիր բազմութեանց անձկութեան աղաղակներուն, օրէնքը յարմարցնելով անողոք իրականութեան:

Մնաց որ, բոլորովին հիմնաւոր ալ չէ Տոքթ. Քօլօլեանի մատնանշած « ապօրինի »ն:

Զանազան անուններով գործող Կ. Խաչերը եթէ պետական չեն, « պաշտպօղուք » Մարմիններ ալ չեն:

Անոնք բոլորն ալ բարոյապէս եւ նիւթապէս կապուած են Ամերիկահայ Կ. Խաչին, որ ունի օրինական բոլոր հանգամանքները, եւ կը գործէ քանի տարիէ ի վեր, անցնելով բոլոր փուլերէն:

Պիտի հարցնէք անշուշտ, — Ի՞նչ կը բանին այդ Կ. Խաչերը:

Առոր պատասխանելէ առաջ, հարցնենք հրապարակաւ.

— Ի՞նչ հոգեր, պահանջներ եւ բացեր կան, կարօտ՝ Կ. Խաչերու գործունէութեան.

1. Օգնութիւն Հայաստանի (դեղ ու դարման, հանդերձեղէն, գիւղացիական գործիքներ, ներգաղթ եւն.):

2. Ազատագրում թրքական հարէմներու կամ արաբական անապատներու մէջ մնացած բեկորներու:

3. Աջակցութիւն աղէտեալներու (երկրաշարժ, ողողում, հրդեհ եւն.):

4. Դեղ ու դարման հիւանդներու (մասնաւորապէս հիւծախտաւորներ):

5. Օգնութիւն բազմազաւակ աղքատներու եւ բանտարկեալներու: (Ցիշեցէք ռուսական Կ. Խաչը):

6. Օգնութիւն մայրերու եւ կարօտ կամ հիւանդ երախաներու:

7. Աշխատանք՝ անգործ կիներու:

8. Փրկութիւն նոր սերունդի:

Մենք յիշեցինք, միայն, գլխաւորները:

Պիտի առարկուի թէ կէտեր կան որ ուղղակի կապ չունին բուն Կարմիր Խաչի գործունէութեան հետ:

Տեսականօրէն այդպէս է: Բայց, իրականին մէջ, մենք տեսակ մը պատերազմ է որ կը մղենք, խաղաղութեան տակ: Ապա ուրեմն, պիտի կրենք այդ նորօրինակ պատերազմին բոլոր հետեւանքները:

Մենք վէրքեր եւ վիրաւորներ ունինք բոլոր ճակատներուն վրայ:

Եւ քանի որ չունինք պետական հոգատարութիւն՝ գաղութներու մէջ, չունինք ոչ կրթական տեսչութիւն, ոչ ալ ազգային ընդհանուր խնամատարութիւն, պիտի լարենք մեր ուժերը եւ օգնութեան պիտի հասնինք ո՛ւր որ կրնանք: Մեր « խաչ »ը պիտի տանինք ամէն ուր որ « խաչեալ » մը կը տեսնենք: Չպիտի գոհանանք միայն հիւանդներով կամ բուժարանով, երբ գիտենք, կը տեսնենք որ ողջ –ողջ մեռնողներ կան առողջներուն մէջ, եւ մանուկներ, մանուկնե՜ր որ ծաղկոցի մը կարօտը կը քաշեն:

Արդ, « պետական » Կ. Խաչերը կը հասնի՞ն այս բոլորին:

Նոյն իսկ զեղչելով այն գործերը որ քաղաքական կամ կրթական կը համարուին, անոնք բռնա՞ծ են ասպարէզը, կը լրացնե՞ն բոլոր պահանջները:

Պատասխանը տուած է նոյն ինքն Տոքթ. Քօլօլեան.

— « Ցաւակցութիւն պիտի ըլլար մեր կողմէն « այո » պատել: Համեստութեամբ կ'ըսենք թէ տարին 5 — 6000 հիւանդ կը խնամենք, առանց խտրութեան կրօնի կամ քաղաքական համոզումներու »:

Բարե՛: Բայց հիւանդները միայն Փարիզի՞ մէջ կը գտնուին: « Ցեղի կիներն ու տկար պզտիկները » միայն Փարի՞զ կը բնակին: (Այսօր անոնց ալ չեն կրնար օգնել):

Հապա միւս թշուառնե՞րը, — Փարիզէն դուրս: Հապա միւս թշուառութիւննե՞րը՝ ամէն կողմ … Շ.

Մեծ յաջողութիւն ունեցաւ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. ժողովը

Մարսէյլէն կը հեռագրեն. — Մեծ յաջողութիւն ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին կազմակերպած հրապարակային ժողովը, ուր խօսեցան ընկերներ Բժ. Հ. Օհանջանեան, Վ. Ղազարեան եւ Գ. Նժդեհ: Երկու հազար հոգինոց բազմութիւն մը խռնուած էր սրահը: Մեծ խանդավառութիւն:

Մանրամասնութիւնները՝ նամակով:

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

— —

700 ՀՈԳԻ ԳԱՂԹԵԼ Կ'ՈՒԶԵՆ

— —

Բարեգործականի վերջին զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը.

— Սուրիոյ մէջ գործազրկութեան հետեւանքով, զոր Պէյրութի գաղթակայանին երկկողմը աւելի եւս շեշտեց, թշուառութիւնը հետզհետէ կը սաստկանայ եւ հազարաւոր գաղթականներ հոս կամ ներգաղթ կ'աղերսեն: Հալէպէն 700 գաղթականներ եւս հանրագրութեամբ մը ներգաղթի համար դիմած ըլլալով մեր Միութեան, իրենց խնդրագիրն ու ցուցակը եւս ղրկուած է. Շահվերդեանի միջոցաւ Հայաստանի կառավարութեան ներկայացուած է:

Այս առթիւ զեկոյցը կ'աւելցնէ.

— Տնտեսական համաշխարհային տագնապին հետեւանքով գաղութահայութեան կարիքներն ու կարօտութիւնները անհամեմատօրէն շեշտուած ըլլալով, Միութեանս կ'ուղղուին ազգային կազմակերպութեանց եւ մարմիններու կողմէ օգնութեան բազմազան խնդրանքներ, որոնց վրայ կուգան բարդուիլ նաեւ կարօտ հայրենակիցներու նպաստի աղերսներն ալ:

Անգամ մը եւս հարկադրուած ենք յայտարարելու թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնն ալ ազդուապէս կրած ըլլալով սնտեսական տագնապին ծանր հետեւանքները, իր ներկայ հասոյթները ոչ իսկ կը բաւեն իր սեփական ձեռնարկութեանց եւ յանձնառութեանց, մինչդեռ ո եւ է պահեստի գումար ալ չունինք մեր տրամադրութեան տակ, որով կը ցաւինք թէ ներկայիս ի վիճակի չենք գոհացում տալու նմանօրինակ խնդրանքներու եւ մասնաւոր անհատական դիմումներու:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

23րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Պետրոս Միքայէլեան (Ալֆորվիլ …………………	20
Գումար	20
Մարտ 22ի գումարը	6777
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	6797

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱԼ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ Է

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Թուրք թերթերը զարմանքով դիտել կուտային թէ՝ Պ. Մաքտոնըլտ իր ծրագրին մէջ, ուրիշ երկիրներու բանակները նշանակած ատեն, մոռցած է Թրքականը, իսկ օդանաւերու ցանկին մէջ դրած է միայն հարիւր հատ, ինչ որ անբաւական է:

Կառավարութիւնն ալ այս խնդիրը ուշադրութեան յանձնած ըլլալով, անհրաժեշտ լուսաբանութիւններն ստացած է: Այս առթիւ Անատոլուի գործակալութիւնը հետեւեալ զեկոյցը կը հրատարակէ. —

Պ. Մաքտոնըլտի ծրագրին առաջին տպաւորութիւնը այն եղաւ որ, յստակօրէն չէր հասկցուեր թէ բրիտանական կառավարութիւնը ի՛նչպէս կ'ըմբռնէ Թուրքիոյ կացութիւնը: Էնկիւրիի բրիտանական գործակատարը այս առթիւ այցելութիւն մը տուաւ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյին: Մեր քաղած տեղեկութիւններէն կը հետեւի թէ՝ անգլիական կառավարութիւնը Թուրքիան կը նկատէ իբրեւ հապէս եւրոպական պետութիւն մը: Ծրագրին մէջ Թուրքիոյ հանդէպ եղած վերաբերումը երբեք չունի կզղիացման իմաստ. այլ պարզապէս կը ձգտի Թուրքիան բոլորովին ազատ ձգել բանելու այն դիրքը որ ամէնէն աւելի կը համապատասխանէ իր շահերուն. իսկ ծրագրին մէջ նախատեսուած թուանշանները կրնան բարեփոխուիլ: Բրիտանական կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կուտայ անգլօ-թուրք բարեկամութեան:

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ շնորհակալութիւն յայտնեց գործակատարին, անոր տուած լուսաբանութեանց համար եւ չէշտեց թէ Թուրքիան ալ միեւնոյն բարեկամական զգացումները կը տածէ Մեծն Բրիտանիոյ հանդէպ:

⁂ Փոքր Համաձայնութեան խորհուրդը (Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւ Չեխոսլովաքիա) զեկոյց մը հրատարակեց Ժընեւի մէջ, Մուսոլինի – Մաքտոնըլտ ծրագրին առթիւ: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ՝ խորապէս ուսումնասիրելով վերջին օրերու դէպքերը, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները չեն կրնար ընդունիլ որ՝ զանազան պետութեանց միջեւ բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատած ատեն, որոշումներ տրուին ուրիշ՝ երրորդ պետութեանց իրաւունքներու մասին: « Քանի որ կարելի չէ կարգադրութիւններ ընել ուրիշի մը գործելու մասին, ոչ ուղղակի, ոչ ալ անուղղակի, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները այժմէն իրենց ամենաբացորոշ վերապահումը կը յայտնեն այդպիսի համաձայնութեանց մասին որ կրնայ շօշափել իրենց իրաւունքներն ու քաղաքականութիւնը: Այդ կարգի համաձայնութիւնները կը պատկանին անցեալին. ամէն պարագայի մէջ՝ այն ժամանակին երբ գոյութիւն չունէր Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Անկէ զատ, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները կը ցաւին որ, վերջին օրերու բանակցութեանց ընթացքին, վերաքննական քաղաքականութեան գաղափար մըն ալ մէջտեղ դրուած է: Կանգնելով խաղաղութեան ընդհանուր շահուն վրայ, եւ նկատի առնելով իրենց երկիրներուն միաձայն եւ խոր զգացումը, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները պարտականութիւն կը սեպեն ուշադրութիւն հրաւիրել սա կէտին վրայ թէ՝ վերաքննական քաղաքականութիւն մը սահմանուած է ուժգին հակազդեցութիւններ յառաջ բերելու, հետեւաբար չպիտի կրնայ հանդարտեցնել ազգերու հոգին եւ ամրապնդել վստահութեան զգացումները, որոնց շնորհիւ միայն կարելի է փոխադարձ գործակցութիւն »:

Լեհական պատուիրակութիւնն ալ արտայայտուած է միեւնոյն մտքով: Իսկ Վարշաւայի մէջ, արտաքին նախարարը յատկապէս տեսնուած է բրիտանական դեսպանին հետ, բողոքելով դաշնագիրներու վերաքննութեան դէմ:

Աւելորդ է յիշել թէ՝ այս շարժումին ուժ կուտայ Ֆրանսան, բոլորովին հակառակ ըլլալով դաշնագիրներու վերաքննութեան:

Անգլիոյ արտաքին Նախարարը, որ Ժընեւ կը գտնուի, այս յայտարարութենէն անմիջապէս յետոյ տեսակցութիւններ ունեցաւ Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, եւ բացատրութիւններ տուաւ, « ի բուժումն գայթակղեալ մտաց »: Նախարարը չէշտեց թէ՝ երբեք միտք չունին որ եւ է ծրագիր պարտադրելու եւ թէ Պ. Մաքտոնըլտ Ժընեւի մէջ ըմբռնելով կացութեան ծանրութիւնը, ընդունեց Պ. Մուսոլինիի հրաւէրը եւ Հռոմ գնաց առանց ո՛ր եւ է կանխորոշ ծրագրի:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑՈՒՄԸ Ի ՍՓԻՒՌՍ ԱՇԽԱՐՀԻ

Հսկայական ցոյցեր եւ բողոքներ Գերմանիոյ դէմ

Երէկ, երկուշաբթի, Մ. Նահանգներու բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ տեղի ունեցան հսկայական ցոյցեր եւ բողոքի միթինկներ՝ Գերմանիոյ հակահրէական հալածանքներուն դէմ: Միայն Նիւ Եորքի միթինկին կը մասնակցէին 100 հազար հոգի: Ամերիկայի եկեղեցիներու դաշնակցութիւնը, որ կը համրէ 26 միլիոն անդամ, միացած է շարժման: Ծոմապահութիւն եւ աղօթք պարտադրուած էր հրէական բոլոր համայնքներուն, եւ կրօնական արարողութիւններ տեղի ունեցան բոլոր սինակոկներուն մէջ: Ամերիկեան թերթերը միեւնոյն ատեն կը հրատարակեն գերմանական կառավարութեան պաշտօնական զեկոյցները, որոնք ուժգնօրէն կը հերքեն հալածանքները: Ամերիկեան կառավարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով անհրաժեշտ չի գտներ պաշտօնապէս բողոքել գերմանական կառավարութեան: Զեկոյցը կը յայտարարէ թէ նախապէս բռնութիւններ տեղի ունեցած, բայց այժմ դադրած են:

Այսօր, երեքշաբթի, հրեայ ռազմիկներու պատուիրակութիւն մը պիտի ընդունուի նախագահ Րուզվէլթի կողմէ: Ամերիկայի հրէական համագումարը պաշտօնական յայտարարութեամբ մը կը հաստատէ կատարուած բռնու-

եան հրէաշատ Թաղամասին՝ Իսթ Էնտի մէջ, եւ բանաձեւեր քուէարկուեցան, միութեան ակումբին մէջ, յայտարարեց թէ Հիթլէր Գերմանիան կ'առաջնորդէ քաղաքական արեւնալի կուիւ մը որուն պիտի յաջորդէ համաշխարհային նոր պատերազմ մը, կործանելով Գերմանիան …

Նոյնքան խոր յուզումի մատնուած են նաեւ Անգլիոյ Հրեաները: Կիրակի օր, գանգակ ժողով գումարեց « հրէական խորհրդարանը » եւ միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով կը յայտարարէ թէ ամէն միջոց ձեռք պիտի առնուի, ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար եւ թէ հրապարակային ժողով մը պիտի գումարուի մօտերս:

Միեւնոյն օրը, հսկայական միթինկներ գումարուեցան Լոնտոնի արեւելեան հրէաշատ Թաղամասին Իսթ Էնտի մէջ, — եւ բանաձեւեր քուէարկուեցան մասնակցութեամբ ոչ միայն Հրեաներու, այլ եւ ուրիշներու: Այս առթիւ որոշուեցաւ բողոքի Թափօր մը կազմել դէպ ի գերմանական դեսպանատունը: Ցուցարարները փողոց փողոց կը պտտին նշանատախտակներով, որոնց վրայ գրուած է, — « Գերմանական ապրանք մի՛ գնէք, գերմանական նաւահանգիստ մի՛ երթաք » եւայլն:

Երէկ բողոքի ցոյցեր տեղի ունեցան նաեւ Լեհաստանի հրէաշատ քաղաքներուն մէջ: Այս առթիւ մասնաւոր աղօթքներ եղան, իսկ հաւատացեալները ծոմ պահեցին: Վարշաւայի մէջ հրէական երեք ընկերակցութիւններ ժողով գումարելով, որոշեցին պոյքոթ հռչակել, եթէ հալածանքները չդադրին:

Բողոքի միթինկ մը գումարուեցաւ նաեւ Լիոնի մէջ:

Եգիպտոսի մէջ ալ, հրէական կազմակերպութիւնները միջոցներ կը խորհին, պոյքոթ հռչակելու համար: Շաբաթ օր ցոյցեր տեղի ունեցան Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ, իմացուած ըլլալով թէ գերմանական կարգ մը ընկերութիւններ պիտի արձակեն իրենց հրեայ պաշտօնեաները:

Նոյն պատկերը՝ Փորթուկալի, Սպանիոյ, Հոլանտայի, Պելճիոյ եւ այն բոլոր երկիրներուն մէջ ուր Հրեաները համբանք եւ դիրք ունին:

Մոսկուա կը մերժէ արձակել բանտարկեալները

ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄՆ ԱԼ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ

Խորհրդային իշխանութիւնը որոշեց գերագոյն ատեանին յանձնել անգլիացի չորս բանտարկեալները փոխանակ զանոնք արձակելու հրաշխաւորութեամբ ինչպէս կը սպասուէր: Դատը տեղի պիտի ունենայ ապրիլ 10ին:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ կառավարութիւնը կը պատրաստուի խորհրդարանին յանձնել օրինագիծ մը, որով իրաւունք պիտի տրուի արգիլելու ռուսական բոլոր ներածումները:

« Իզվեստիա », խորհրդային իշխանութեան պաշտօնաթերթը, այս առթիւ գրած խմբագրականի մը մէջ կը չեշտէ.

— Անոնք որ յանցաւոր կը համարուին դատական հարցաքննութեամբ, պիտի դատուին դատական իշխանութեանց առջեւ: Առեւտրական յարաբերութեանց խզման սպառնալիքները չեն կրնար լուրջ ըլլալ, քանի որ մեզի համար աւելի օգտակար չէ առեւտուր ընել Անգլիոյ հետ, որքան օգտակար է անգլիական քաղաքին վաճառականութեան համար՝ գործ ընել մեզի հետ: Անկէ զատ, Անգլիոյ հաստատութեանց պահպանողականները կը սպառնան խզել դիւանագիտական յարաբերութիւնները. կը յիշեցնենք իրենց թէ՝ այդ յարաբերութիւնները արդէն խզուած են անգամ մը, եւ տուժողը եղած է միայն Անգլիան: Թող այդ պարոնները որոնան այն ազդեցութեան մասին զոր այդ սպառնալիքները կրնան ունենալ Անգլիոյ խաղաղասէրներուն վրայ: Չկայ մէկը որ չգիտնայ թէ այժմ որքան անստոյգ է Եւրոպայի կացութիւնը, եւ ոչ միայն Եւրոպայի, այլ եւ ամբողջ աշխարհի: Ամէն մարդ գիտէ նաեւ թէ այդ սպառնալիքները կը ծգտին մղում տալ այն ուժերուն որոնք յայտնապէս դէմ են խաղաղութեան պահպանման: Խորհրդային իշխանութիւնը թոյլ չպիտի տայ որ ահաբեկեն զինքը: Ան կը գնահատէ առեւտրական եւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները՝ Մեծն Բրիտանիոյ հետ. բայց չպիտի հանդուրժէ որ սպառնալիքներով իրեն պարտադրեն անարդար գործեր »:

Նոր ցոյցեր տուրքերուն դէմ

Կիրակի օր նոր ցոյցեր տեղի ունեցան Ֆրանսայի քաղաքներուն մէջ, նոր տուրքերու հաստատման դէմ: Վալանսիէնի եւ Ռուանի մէջ ընկերվարական-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅՍՕՐ, ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋ, ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ.— «ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ»

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՇԱՀԱՏՈՒՐՔԸ

Այս միջոցին, Թուրքիոյ մէջ, պետական թէ առեւտրական շրջանակներու խօսակցութեան նիւթն է շահատուրքը.

Օրինագիծը պատրաստ է։ Մարտի սկիզբը ազգ.մեծ ժողովի մէջ « վիճաբանութեան » պիտի դրուէր։ Դժգոհութիւններ լսուեցան։ Մէկ քանի թերթեր ալ քննադատութիւններ հրատարակեցին.

Օրէնքներուն մէջ, տուրքի օրինագիծը ամէնէն աւելի մեծ չահագրգռութիւն առեղծողն է մանաւանդ այնպիսի երկիրներու մէջ, ուր հաւասարականութեան — պետութեան հանդէպ անհատի բարոյական ու նիւթական պարտաւորութիւնը դիտակցօրէն չի կատարուիր։ Թուրքիան պարտաւորութիւններու դասական երկիրն է։ Իսկ տուրքի խնդը, վերջին տասը տարիներուն մանաւանդ, հետզհետէ չատցաւ։

Հիմա, որ շահերը նուազեցան, « դրամը ջուրը քաշեց », ու « առաջուան վաստակները չմնացին », անշուշտ ամէն մէկ տուրք նոր մտահոգութիւն ու նոր դժգոհութիւն կը ստեղծէ.

Բայց, ինկիւրի, հակառակ խուլ թէ լսելի տրտունջներուն, ստիպուած էր ու ստիպուած է օր օրի բարձրացնել տուրքերը, քանի որ պիւտճէի մուտքի բաժինները օրէ օր կը նուազին եւ ծախքերը կ՚աւելնան։

Շահատուրքը, ուրեմն, դիմաւորուեցաւ դժգոհութեամբ։ Ու «երեսփոխաններ» հարկ տեսան յիշեցնել վիճարանութիւններ՝ սրպէսզի խնդիրը ուսումնասիրեն, քննեն ու յետոյ վիճեն »։

Անշուշտ, ասիկա կաղապարեալ բանաձեւ մըն է լոկ։ Օրինագիծը պատրաստողներն են որ, իրականին մէջ, պէտք տեսան վերաքննութեան ու յետաձգելու պահանջը դրին երեսփոխաններու բերանը։ Օրինագիծը արդէն իսկ վերադարձուած է պատկան յանձնախումբին՝ « թերիները լրացնելու համար »։

Անկէ առաջ ալ կար շահատուրքի օրէնք մը։ Բայց, անիկա բազմաթիւ տարակարծութիւններ առեղծած էր նեթականներուն ու նմտական բաժնի անօրէններուն միջեւ։ Այսպէս, Պոլսոյ մէջ 20000 դժգոհութիւն արձանագրուած էր, ու կառավարութիւնը ստիպուած էր օրն ի բուն վերստուգիչ յանձնախումբեր պաշտօնի կոչելու։

Ըստ նոր օրինագծի, այսուհետեւ տուրք պիտի առնուի, նաեւ, վերածեալ կամ փոխադրեալ արժէքներէ եւս։ Կառավարութիւնը յանձն պիտի առնէ ամէն մէկ առեւտրականի հաշիւները քննել։ Կարգ մը յօդուածագիրներ, սակայն, անոր մէջ անպատեհութիւններ կը տեսնեն։ Ըստ մեզի, արդիւնքը միշտ միեւնոյնը պիտի ըլլայ։ Երէկ « մալմիւտիւրի »ն « կ՚ուտէր », այսօր՝ հաշուեքննիչ պաշտօնեան պիտի … խղճայ։ Թուրքիոյ վաճառականը միշտ միջոց մը պիտի գտնէ իր շահը քիչ ցոյց տալու։

Նոր օրինագիծէն դժգոհ են նաեւ փոքր պաշտօնեաները։ Նուազագոյն ամսաթոշակի գումարը չատ ցած նկատի առնուած է, կ՚ըսեն անոնք։ Փոքր ամսական առնող մը ի՞նչպէս պիտի կարենայ ուզուած տուրքը տալ։

Անցեալին մէջ, տուրքերը այնքան ծանրաբեռներ էին որ, չատ մը հաստատութիւններ անկարող եղան տոկալու եւ փակեցին իրենց գործերը կամ փչեցին իրենց չունչը։ Անշուշտ, այս կերպով ոչ միայն գործին տէրը վնասեց, այլեւ՝ պետութիւնը։ Այդ է պատճառը որ այժմ կը պահանջէն առաւելագոյն եւ նուազագոյն համեմատութիւններու ճշդումը լաւ ընել։

Օրէնքը, ամէն դարու մէջ ու ամէն երկնքի տակ, մէկ հիմնակէտ ունի.— արդարութիւնը։

Տուրքի խնդրին մէջ, սակայն, պետութիւնը — որ, Թուրքիոյ մէջ, օրէնսդիրն է, քանի որ երեսփ. ժողովը անկախ կարծիք ու կամք չունի — ի՞նչպէս պիտի կարենայ իր մշակելիք ու իր քուէարկելիք օրէնքը հիմնել արդարութեան վրայ, երբ իր գոյութիւնը (պիւտճէն) միշտ կողմէ կը պարտադրէ « փրցնել » ինչ որ կարելի է։

Նոր Թուրքիան, ոս իբրեւ թէ, որպէս պետութիւն եւ իբրակարգ, հանրութեան կը պատկանի, իր տուրքերու ծանրութեամբ անօրինակ է բովանդակ Թուրք պատմութեան մէջ։

Տուրքերու այդ ծանրութիւնը հետեւանք է, նաեւ, բացառիկ ծախքերու,— զինուորական ու երկաթուղային։ Գիծերը կը շինուին իրար ետեւէ։ Նոր գործարաններ կը հիմնեն՝ իբրեւ դարման « անգործութեան », « միջին Անատոլուն կ՚ուզեն շէնցնել եւ ժողովուրդին հաց ճարելով զայն կայուն դարձնել »։ Ահա, այս օրերուն, նոր գիծեր։ Աֆիոն Գարահիսար — Անթալիա գծի շինութեան համար նոր ծրագիրը պատրաստ է արդէն։ Գիծը, ըստ ծրագրին, պէտք է լրանայ շորս տարուան ընթացքին։ Պէտք կայ 25 միլիոնի։ Կառավարութիւնը երեսփ. ժողովէն պիտի ուզէ «արտօնութիւն»։ Ու երեսփ. ժողովը, կառավարութեան տուած լուռ հրամանին համաձայն, անոր պիտի … հրամայէ շինել այդ գիծը, որ պիտի սկսի կամ Աֆիոնէն եւ կամ՝ Խսկիշէհիրի, Աֆիոնի եւ Գոնիայի գիծերուն մէկ յարմար կէտէն։ Համաձայն այդ ծրագրին, նոր գիծը Այաընի երկաթուղին պիտի կտրէ Գարաքէօյէն ու, օգտուելով, ոտրոչ տեղ մը, այդ գիծէն, պիտի անցնի Անթալիա։

Կայ եւ ուրիշ գիծ մը։ Ֆէվզի փաշա Արղընի գծին մէկ կէտէն մինչեւ էլ Ազիզ։ Այս գծին ծախքին փոխարժէքով կառավարութիւնը պօնօներ պիտի հանէ։

Ուրեմն, ինչպէս կ՚երեւի, օրէ օր կ՚աւելնան ծախքերը։ Ինկիւրի իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է միջին եւ արեւմտեան Անատոլուններուն վրայ։ Ու Պոլիսը, Իզմիրը, Պրուսան պարտաւոր են անընդհատ քամուելու՝ գլուխ հանելու համար այդ հիմնական ծրագիրները։

Շահատուրքի օրինագիծը մէկն է այդ ծրագրին պարտադրութիւններէն

Ու, չատ հաւանաբար, գլխաւոր չարժառիթներէն մէկը՝ տիրող դժգոհութիւնը աւելցնելու….

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

—·—

Քաղաքիս ամենամեծ եւ նորակառոյց պանդոկներէն « Սէն Ժորժ »ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ « Հայ Ճեմարան »ի 50 հոգինոց տարեկան մեծ համերգը։

Սրահը լեցուած էր միջազգային ներկայացուցիչներու հոծ բազմութեամբ։ Սրահին վեհութիւնը հանդիսականներուն կը պարտադրէր մեղմ խօսիլ իրարու հետ եւ շծխել։ Բոլոր երգերը լսուեցան խոր լռութեան մէջ, եւ կատարեալ կարգապահութեամբ

Համերգը տրուած էր Բարձր հովանաւորութեամբ Տիկին Տէպպասի։ Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին՝ Սուրիոյ մարզպան Պ. Փոնսոյի Տիկինը, առողջապահական տնօրէն՝ Զօր. Ժուտ, Ազգերու Դաշնակցութեան Սուրիոյ ներկայացուցիչ Պ. Պիւրնիէ եւ բազմաթիւ օտար բարձրաստիճան անձեր՝ պետական, գեղարուեստի եւ մամուլի աշխարհէն։

Երգիչները կը սկսին բեմ գալ։ Նախ օրիորդները՝ սեւ համազգեստով եւ ճերմակ օձիքով. Ետոյ պարոնները՝ սեւ համազգեստով եւ փողկապով, ձայնի եւ հասակի կարգով կը շարուին քով քովի։ Ահա բեմին վրայ կ՚երեւայ ղեկավարը՝ նուագահան Պ. Պէրպէրեան։

Ցայտագիրը ճոխ է եւ ճաշակով ընտրուած, բոլորն ալ սիրուած անուններէ եւ կը ներկայացնէ հայ ժողովրդական երգերու գունագեղ փունջ մը։

Տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Տիկին Ա. Սավրանսքի՝ դաշնակի վրայ նախ նուագեց լիբանանեան քայլերգը եւ ապա « Լա Մարսէյեզ »ը՝ զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Ետոյ ի պատիւ Տիկին Տէպպասի եւ Տիկին Փոնսոյի « Համազգային ընկերութեան » կողմէ տրուեցան մէկ մէկ ծաղկեփունջեր։

Ու ահա սրահին մէջ կը լսուի հայ երգը, որ հեքիաթ մտածումի մը պէս կը գալարուի ինքն իր վրայ, կ՚իջնէ ու յետոյ դարձեալ կը ոլանայ վեր, ապա կը նուաղի կարօտի մը պէս՝ համակամ իր ճակատագրին։

Ցայտագրին համաձայն համերգը սկսաւ Դանիէլ Ղազարեանի « Տիպար Ջան » խմբերգով։ Ապա երգուեցաւ Կոմիտաս վարդապետի « Հոյ Նազանիմ »ը։ Մեներգ՝ Օր. Զարուհի Վարդապետեան։

Եւ ահա կը լսուի մեծ Վարդապետի արժանաւոր աշակերտներէն Բարսեղ Կանաչեանի « Հայ Նար » ժողովրդական պարը, մեներգուն է Պ. Խմմանուէլ Խմմանեան։ Նուագուն, քնքուշ ու ներդաշնակ երգ մը։ Այս երգն իսկ բաւական է Կանաչեանի տրուիը տեւականացնելու, թէեւ ան ունի նոյնքան յաջող բազմաթիւ երգեր։

Օր. Զեփիւռ Աղէլ իր կիրթ ձայնով երգեց Ա. Սպենդիարեանի « Պարերգ »ը։ Ցաճախ լսած էինք օրիորդ Աղէլը՝ հաճոյքով եւ նոր նուաճումներու սպասումով։ Այս երգահանդէսին ան ներկայացաւ հանդիսականներուն չատ դնահատելի կարողութիւններով, առողջութեան, ձայնի ճկունութեան եւ յաջող արտայայտութեան տեսակէտէն։ Տիկին Սրբուհի Պէրպէրեան մեծ յաջողութեամբ երգեց Պ. Հ. Պէրպէրեանի հեղինակութիւններէն՝ Գողթան երգը։ Ան գեղեցկօրէն արժեւորեց մեր հայրենի երգերուն անուշ հմայքը, պատկերաւոր նկարագիրը, դնելով ծիրաքանչիւր վանկի վրայ անձնական չեշտը, հարազատ ու ճշգրիտ։ Ետոյ երգուեցաւ Անտոն Մայիլեանի « Լորիկ » խմբերգը՝ դաշնակի ընկերակցութեամբ Տիկին Ա. Սավրանսքիի։ Այս խմբերգը կրկնուեցաւ ներկաներու ոգեւորուած ծափերուն վրայ։ Երգուեցաւ Պ. Պէրպէրեանի հեղինակութիւններէն « Մարալօ » խմբերգը։ Երկուքին ալ մեներգուն՝ Պ. Էմմանեան

Ցայտագրին երկրորդ մասը սկսաւ Վ. Սրուանձտեանցի « Գինի լից » խմբերգով։ Ապա խումբը երգեց Կոմիտաս Վարդապետի « Յումար պատկեր »ը։ Յումրի մեներգողն էր Օր. Զ. Վարդապետեան։ Երգուեցաւ Պ. Պէրպէրեանի հեղինակութիւններէն « Տօ լաւօ »ն, որ կրկնուեցաւ։ Պ. Էմմանեան իր մեներգով անմոռանալի յայտնութիւն մը եղաւ ներկաներուն համար։

Եւ ահա բեմ կուգայ Մոսկուայի նախկին քնարերգական օփերայի պարիթոն եւ Լիբանանի պետական երաժշտանոցի երգի ուսուցիչ Պ. Տ. Սավրանսքի, որ ծանօթ դէմք է հայ եւ օտար երաժշտական հորիզոնին վրայ։ Նախ երգեց Կէօթէի « Վարդը », որ դաշնաւորուած է Ռոմանոս Մելիքեանի կողմէ, եւ ջերմապէս գնահատուելով։ Ապա մեծ յաջողութեամբ երգեց Կոմիտաս Վարդապետի « Հայաստան »ը։ Տեղի տալով բուռն ծափերու, այս անգամ երգեց ռուս ժողովրդական երգ մը

Ինչպէս օտար, նոյնպէս հայերէն երգերու մէջ Պ. Սավրանսքի երեւան բերաւ նուրբ արուեստ, կատարեալ զգացողութիւն։

Երգուեցաւ տարաբախտ Վարդապետի « Երկրագործին երգը »։ Ներկաները պահ մը կը փոխադրուին հայրենի դաշտերը, ուր հայ գեղջկուհիներն ու մշակները կ՚երգեն կալերգը, քաղհանները, սայլերգը ու գութաներգը։ Կը լսեն յաղթահասակ մշակին ստեղծագործ արօրին ու խոփին երգը։ Անկարելի է լսել հայ գեղջկուհիներու հորովէլները, ու չզգալ անզուսպ տենչ մը՝ երթալու մեր հայրենի պապենական հողը, որ չաղախուած է մեր հերոսներու կարմիր արիւնով։

Ապա երգուեցաւ Կոմիտաս Վարդապետի « Սիփանայ քաջեր » դժուարին այլ հոյակապ ռազմերգը՝ որ ցնցեց ներկայ հայ հասարակութիւնը։ Այս խմբերգին մէջ հայ ժողովուրդի ոգին էր որ կը խօսէր։

Համերգը փակուեցաւ երգչախումբի « Ցառաջ Նահատակ » քայլերգով։

Այս առթիւ կրկին ողջունելով Տէր եւ Տիկին Սավրանսքին, աւելցնեմ թէ անոնց ձեռքին տակ կ՚ուսանին քանի մը տաղանդաւոր հայ աշակերտներ, որոնցմէ շատերը լաւ արուեստագէտներ ըլլալու յոյս կը ներշնչեն։

Այս երգահանդէսը եկաւ ապացուցանելու, որ երգահան Պ. Հ. Պէրպէրեան կազմակերպելու եւ մարզելու ընդունակ երիտասարդ մըն է. այլապէս, դժուար պիտի ըլլար 50 հոգինոց երկսեռ երգչախումբ մը մէջէնոց բերել կարճ ժամանակի մէջ։ Պ. Պէրպէրեանի հեղինակութիւններուն մէջ ջերմիկ քաղցրութիւն մը կայ։ Այս յատկանիշն իսկ կը վկայէ, թէ ան կրնայ հայ երաժշտահաններուն մէջ առաջնակարգ դիրք մը գրաւել։

Բոլորին ապաւորութեամբ, հշմարիտ եւրոպական երգահանդէս մը եղաւ, որ պատիւ կը բերէ ոչ միայն իրենց վարիչին ու Հայ Ճեմարանի աշակերտներուն, այլ եւ ամբողջ ժողովուրդին.

Հոծ բազմութեան մը ներկայութիւնը կ՚ապացուցանէ թէ Հայ Ճեմարանի տարեկան համերգը իր ուրոյն տեղը կը գրաւէ այլ եւս

Շնորհաւորելի է « Համազգային Ընկերութիւնը » իր այն սիրուն գաղափարին համար, որ ունեցած է հայ երգը ծանօթացնելու մասնաւորապէս մեր հայրենակիցներուն եւ ընդհանրապէս օտարներուն։

ՀԱՅ ՏՂԱՅ

Գործակցական շարժումը

ՄԻԱՑ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

—·—

Ամերիկայի մէջ բազմաթիւ ու բազմատեսակ գործակցականներ կան։ Անոնք, սակայն, ամբողջովին չեն կիրարկեր գործակցականի սկզբունքները։

Հրատարակուած վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան որ Մ. Նահանգներու հողագործական արտադրութեանց մեծ մասը կը վաճառուի չնորհիւ գործակցականներու։ Այսպէս, լեմոնի եւ նարինջի բերքին 90 առ հարիւրը կը սպառի, մեծաքանակ վաճառումով, գործակցական նախաձեռնութեանց միջոցաւ։ Զտանուած բուրդ, հաւկիթ, թեղ, բամպակ եւ ծխախոտ եւս նոյն ձեւով կը սպառին,— համաձայն ընդհանրապէս ամերիկեան ըմբռնումին ու կիրարկումին՝ գործակցական գործին մէջ։

Այսպիսի գործակցականներու (ընդհանուր վաճառումի) թիւը կը հասնի 11,500ի, որոնք ունին աւելի քան երկու միլիոն անդամներ։ Այս ընկերակցութեանց առեւտրական ընդհանուր արդիւնքն է տարեկան 2,500,000,000 տոլար։ Այս ձեւի ընկերակցութեանց մեծագոյնները կը գրաղին անդեղէնով։

Կաթնային ընկերակցութիւնները կուգան երկրորդ կարգի վրայ։ Անոնց կեդրոնն է Ուաշինկթըն։ Թիւը՝ 58, եւ ունին 320,000 անդամներ. Անոնցմէ է Մինէափոլիսի մէջ գտնուող « Ֆըրանքլին » ընկերակցութիւնը՝ 4300 անդամներով եւ 1,700,000 տոլար դրամագլուխով Այդ ընկերակցութիւնը ունի երկու հատ կաթի գործարան, երկու մթերանոց, եւ տարեկան երեք միլիոն տոլարի գործառնութիւն։ Ընկերակցութիւնը ունի նուագախումբ, երգչախումբ եւ չարժանկար։

Սպառողական գործակցականի չարժումը գեռ նոր կը սկսի Մ. Նահանգներու մէջ։ Ցիչենք որ, գործակցական Լիկան, որ կը գործէ իբրեւ ազգային կազմակերպութիւն եւ քարոզչական կեդրոն, հազիւ 1915ին հիմնուած է։ Անիկա 1923ին ունէր 390 անդամ — գործակցական ընկերութիւններ, որոնց անհատ – անդամներու թիւը կը հասնէր 150,000ի, իսկ տարեկան վաճառումներուն գումարը՝ 30 միլիոն տոլարի։ Այդ գործակցականները ունին նպարեղէնի վաճառատուններ։ Անոնց մեծ մասը հիմնուած են արտասահմանէն հոն փոխադրուողներու կողմէ, որոնք իրենց հետ բերած են իրենց երկրի գործակցական մշակոյթը։ Օրինակ, Ֆինլանտացիները, երբ Մ. Նահանգներ կուգան, իրենց առաջին գործը կ՚ըլլայ սպառողական գործակցականներ հիմնել։ Անոնցմէ վերջ՝ Իտալացիներն ու Հրեաները պէտք է նկատի ունենալ։

Գործակցական ընկերակցութիւնները հիմնած են նաեւ ճաշարաններ, բնակարաններ, մթերանոցներ՝ ածուխի եւն.ի համար։ Ներկայիս կը խորհուի կազմել Մ. Նահանգներու գործակցականներու կեդրոնը։

Հողագործականներու չրջանային սպառողականը, Նէպրասքա նահանգին մէջ, ամենամեծն է իր տեսակին մէջ

Մ. Նահանգներու մէջ կան 2000 ապահովագրական գործակցականներ։ Կան նաեւ հնախօսի համար (ցածգինով) ընկերակցութիւններ, ելեկտրականութեան եւն.։

Քարիւղի արտադրութեանց գործակցականներու թիւը կը հասնի 600ի։ Անոնք միակ մրցակիցներն են քարիւղի անհատական ձեռնարկներուն։ Կան վեց մեծաքանակի մթերանոցներ, որոնք ամէն տեղ կը հասցնեն քարիւղը։

Վերջին տարիներու ընթացքին ամէնէն աւելի արձանագրութիւն կը կատարեն կառուցումի գործակցականները եւ վարկային գործակցական դրամատունները։

Նիւ Եորքի մէջ կան չուրջ 80 չինարարական գործակցականներ, 50,000 անդամներով։ Անոնք չինած են քսան միլիոն տոլար արժէքով տուներ։ Տուները գործակցականներու սեփականութիւնն են, իսկ յարկաբաժինները կը տրուին վարձու։ Վարկային դրամատուներուն թիւն է 1650։ Անոնք կապ ունին կառուցողական եւ սպառողական գործակցականներուն հետ։ Այս գործակցականները եւս — կառուցողական եւ վարկային — մաս կը կազմեն Լիկային, որուն գլուխը կը գտնուի ամերիկացի անուանի տնտեսագէտ մը, հեղինակը՝ « Գործակցական ռամկավարութիւնը » եւ « Ի՞նչ է գործակցականը » գիրքերուն։ Անոր ղեկավարութեամբ կը հրատարակուի ամսաթերթ մը։ Նոյն անձն է որ կը վարէ մամուլի քարոզչական աշխատանքը, ինչպէս եւ կազմակերպչականը։

ՎԱՀԷ

Ակնարկ մը Սուրիոյ հայկական գիւղերուն վրայ

—·—

ԱՂԷՔՍԱՆՏՐԷԹ. — Խոստացած էի ՅԱՌԱՋին գրել կարգ մը հայաշատ գիւղերու մասին։

Ահա ձեզ չորս գիւղեր, որ լաւագոյն ամարանոցներն են Սուրիոյ մէջ, ջուրը պաղ եւ առողջարար, օդը մաքուր եւ զով։ Մասնաւոր բժիշկներ եւ մասնագէտներ, քննած եւ հաստատած են ինչ որ կ՚ըսեմ։

1— ՔԻԹԻԱՃ. — Ճէպէլը Մուսայի լանջին գեղատեսիլ գիւղ մըն է. չրջապատուած մեծ ու փոքր բլուրներով եւ գեղեցիկ պարտէզներով, այգիներով։ Իր ետեւը կանգնած է Ճէպէլը Մուսան, փունջ մը ծաղկի պէս բանած է զայն իր ափին մէջ, կը դժայլի անոր տեսքով, ու կը հպարտանայ։ Ջուրը չափազանց առատ է. օդը մեղմ եւ զովացնող։ Պառյտի տեղեր չատ ունի։ Ո՜ւր որ երթաս աջէն ու ձախէն առուակներ կը հոսին գլգլալով։ Վերջապէս չատ գեղեցիկ ամարանոց մըն է Քիթիաճը. ամառը հոս կուգան Սուրիոյ բոլոր չրջաններէն եւ Եգիպտոսէն։

2— ՔԵՍԱՊ. — Պատմական գիւղաքաղաք մըն է։ Ժողովուրդը ժամանակին հալածուելով չրջակայ Թուրք եւ Ֆէլլահ ցեղերէ, բարձրացած է լեռները եւ ապաստանած մերկ ժայռերուն վրայ, ուր թշնամին չէ կրցած մագլցիլ։ Տեսնելով չէն գիւղերը, մարդ կը հիանայ անոնց աշխատասիրութեան վրայ։ Շինած են պարտէզներ, այգիներ այնպիսի վայրերու մէջ ուր մարդ կը վախնայ ազատ քալել։ Քու քրտինքիդ մատաղ, հայ մշակ, քու շինարար ձեռքիդ մատաղ, հայ շինական։ Ճէպէլը Աղրան որ Մասիսի տեսքն ունի եւ հպարտ է ինչպէս Մասիսը, խանդակաթ մօր մը պէս գրկած է Քէսապը, եւ բարձրէն կը հսկէ անոր վրայ։ Ունի առողջ ջուր, խիստ սխորժաբեր, կարելի է մէկ օրուան մէջ 5—6 անգամ կերակուր ուտել եւ անօթենալ։ Քէսապ իր չուրջ ունի 6—7 հայ գիւղեր, բոլորն ալ սիրուն եւ օդաւոր։ Ամառը կը չէննայ, քաղաքի մը տպաւորութիւնը ձգելու աստիճան։

3— ԱԹԸՔ. — Աղէքսանտրէթէն 19 քիլոմեդր հեռու, Ամանոս լերան լանջքին, աւելի ճիշդը ծոցը դեղեցիկ գիւղ մըն է, ջուրը անբաղդատելի է որ եւ է տեղի հետ, օդը մաքուր եւ զով։ Անոնք որ դաւակ չեն ունենար, Աթըք կուգան, իր ջուրին չնորհիւ ունենալու համար մանաւանդ մանչ զաւակ։ Փորձուած եւ հաստատուած է այս պարագան, այդքան լաւ է Աթըքի ջուրն ու օդը։ Ակ մը ունի, որ պատիւ կը բերէ Աթըքցիներուն։ Ամէն այցելու անպայման գաւ մը կամ ուլիկ մը մորթելով կ՚ուտէ հոս, բայց միշտ կը մնայ անօթի։ Ջուրը չափազանց կը դիւրացնէ մարսողութիւնը։ Շա՜տ տեղեր ունի ազատ պտոյտի համար. Եկողը չուզեր մեկնիլ։ Աթըքին աշխարհը ամառը կը ծաղկի։ Աղէքսանտրէթէն, Հալէպէն, Դամասկոսէն եւ այլ չրջաններէն ամառը կը խուժեն Աթըք, վայելելու համար կեանքի եւ բնութեան բարիքները։Աթըք եկող հիւանդը կը բժշկուի ու կը դառնայ քաջառողջ բոլորովին կազդուրուած։

4— ՍՈՎՈՒՔ – ՕԼՈՒՔ. — Աղէքսանտրէթէն 18 քիլոմեդր է, բարձր լերան մը կուրծքին, հորիզոնը ընդարձակ, ջուրը լաւ, օդը լաւ։ Ամառը չատ չէն կ՚ըլլայ։ Սովուք – Օլուք եւրոպական ամարանոցներէն ետ չի մնար իր չէնութեամբ եւ գեղեցկութեամբ։ Սուրիոյ լաւագոյն ամարանոցներէն մէկը դարձած է չնորհիւ Պ. Ժոզէֆ Այվազեանի։

Բոլոր գիւղերու մէջ ալ կը գտնուին պանդոկներ, վարձու բնակարաններ, (նոյն իսկ վրան կարելի է բերել), խանութներ սրճարաններ եւ ուրիշ ինչ որ անհրաժեշտ է ամարանոցի մը մէջ։ Եգիպտոսի եւ այլ չրջաններու մեր հայրենակիցներուն կը յանձնարարենք որ ամառը իրենց արձակուրդը այս չրջանին մէջ անցընեն եւ յանձնարարեն նաեւ իրենց օտար բարեկամներուն։ Ապրուստն ալ չատ աժան է հոս, բաղդատելով եւրոպական որ եւ է ամարանոցի հետ։ Մենք կ՚ուզենք, որ այս գուտ հոյարնակ գիւղերը օգտուին թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս։ Բոլորն ալ չինած են օթոյի ճամբաներ, կառավարութեան օժանդակութեամբ։

Հ. ԱՄԱՆՈՍՑԻ

Թատերական կեանքը Մարսէյլի մէջ

—·—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Դժբախտաբար, Մարսէյլի թատերական կեանքին խեղճութիւնն է որ պիտի ծանօթացնեմ ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն։

Արդէն այսօր, հիւանդկախ … ասպարէզը, Մարութեանի երկարատեւ ճիգերուն չնորհիւ սկսած էր … չել։ Մարութեան համբերութեամբ … առանց յուսահատելու այս գաղութին ճաշակը կոկեց եւ չրջապատ մը ստեղծեց։

Շատ յաճախ, եսասիրութիւն … փառասիրութիւնն են որ կ՚իշխեն … դերասաններուն մէջ։ Անկէ՝ դժ… րին ու տաղտկալի ղեկերու անար… ժան դերակատարներ, որոնց ծաղր… քի եւ հայ թատերական արուեստի … վարկաբեկման պատճառ կ՚ըլլան։

Հմուտ եւ փորձառու բեմադրի պա… կասը խիստ զգալի է մեր թատրոնի … մէջ։ Ցաճախ դերակատարները իրե… դերերը չեն սորվիր, ինչ որ անհոգու… թեան նշան է։ Ու ոմանք ալ կը … տարեն մեքենաբար, պարզապէս ա… պէս որ, թատրոնի էն ետեւի մասի … յուշարարին ձայնը կը լսուի։ Ամէն… անպատասխանատու բանը։

Եւ դեռ ի՞նչ այլանդակ երեւոյթ… ներ, պեխ ու մօրուք կ՚իյնայ, … եւ անպատշաճ միմոսութիւններ կ՚ը… լան։ Այս բոլորին ժողովուրդը կը … դայ, կը ծիծաղի, բայց դերասան… թիւն, թատրոն չէ որ կը տեսնէ

Թատրոնը, միեւնոյն ատեն դպրո… մըն է։ Լաւագոյն ու հայեցի կարծի… րը դաստիարակ են, եւ կարող ու … ուեստագէտ դերասան մը՝ պերճա… եւ հմուտ ուսուցիչ. իսկ հանդիս… կանները աշակերտներ, որոնք իրեն… ուսումը կ՚ամբողջացնեն։

Մանաւանդ ներկայիս, երբ ձուլ… մը, օտար ազդեցութիւնը արդէն … րոնած են երիտասարդութեան … մէջ, լաւագոյն եւ էն ազդու միջոց… թատրոնը եւ կարող դերասանը. … խաղարկութիւնը եւ իր յաջողութի… է եւ մանաւանդ փրկութիւնը … թատրոնին։

Իրական արուեստագէտները չէ … կը պակսին ու նաեւ թատերգութիւ… ներ։

Ճիշդ է որ մեր թատերգութիւնն… հինցած, սպառեցան, եւ, հակառա… անհամար դրամէտ — բանաստեղծն… րու, մատի վրայ կը համրուին անոն… որ իրենց դրիչը կը տրամադրեն … թատրոնին։ Բանակռիւ կայ, քնն… դատութիւն, հեգնանք, ծաղրանք… կը մտածէ թատրոնի մասին։

Թատրոն, թատրոն տուէք մեզի, … թէ կ՚ուզէք ժողովուրդին համակրա… քը չահիլ։

Ցաճախ պատահեր է որ այս ու … կողմէն ծանօթ – անծանօթ դերասա… ներ գան Մարսէյլ, եւ իրենց բա… բաթոխ երեւակայութիւնը չատ ծա… նօտի

Մեծ ախնկալութիւնը մնաստակար … լէ։

Պատճառը այն է որ, ժողովուրդ… կցութիւնը չեն դիտեր եւ տեղայ… րուն բան չեն հարցներ։

Այսպէս, պատահեր է որ հեռու… բազմանդամ եւ բազմածախս … փոխանակ տեղական կարող ուժեր… հետ համաձայնելու։

Ամփոփելով մեր խօսքը, այս … ղովուրդին թատերական ճաշակը … ազնուացնելու եւ, նոր թատրոն … հաստատուն հողի վրայ դնելու … մար, անհրաժեշտ է.— Ա. Համակր… բել թատերասէր եւ ընդունակ … րը, հմուտ ու արուեստագէտ դեր… սաններու չուրջ։ Բ. Թօթափել … խանձը եւ ատելութիւնը։ Գ. Ներկ… յացնել ընտրեալ կտորներ, խղճմ… եւ լաւ խաղարկութեամբ, դերեր… համապատասխան բաժանումով. Եւ մանաւանդ չրջիլ հանրութեան …

Այս բոլոր դիտողութիւնները … նեմ իբրեւ թատերասէր, ոչ թէ իբր… գեղարուեստական քննադատ։

Թերութիւնները ,երեւոյթները … քան յաճախադէպ են որ, հարկ … ո՛չ քննադատ եւ ո՛չ ալ մեծ … նական ըլլալու։

Բծախնդիր թատերասիրութեա… որ, կը մղէ դիտողութիւններ … նել ՅԱՌԱՋի բարեացակամութեան…

Կ. ԳՕԼԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ … թղթակիցներէ իրենց գրութիւն… գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ … միայն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԻՒԼՔԻՒ»

Գրեցինք թէ վերջերս առնուեցան Խալքէվիներու հիմնումին տասնհինգամեակը։ Խալքէվիներու անունով բնդարձակ թերթ մը սկսաւ լոյս տեսնել։ Հանդէսին անունն է «Իւլքիւ» զոր Մուսթաֆա Քէմալ ընտրեց։ Այդ պարբերաթերթին մէջ, «Կոչ» կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Րէճէպ պէյ կը գրէ, ի միջի այլոց.— «... Իւլքիւն՝ խաւար շրջաններ իր եռուն ձգելով դէպի լուսաւոր ապագայ մը ուղղուած ուղղութիւնը բարձրացնելու, հանրութեան արիւնին յեղափոխական ազդը թարմացնելու կը ծառայէ...։ Իւլքիւն՝ այս մեծ ճամբուն հասնելու համար մինչեւ մտածումի նոյնութիւն, սրտի նոյնութիւն եւ շարժումի նոյնութիւն ստեղծելու կը ձգտի...։ Իւլքիւն՝ ազգային լեզուին, ազգային պատմութեան, ազգային արուեստին եւ մշակոյթին ծառայելու համար...։ Իւլքիւն բոլոր այս նպատակներուն ծառայելու ձգտող Խալքէվիներուն հոգիներուն միութիւնը գրի միջոցաւ տարածելու համար լոյս կը տեսնէ...»

Իւլքիւի առաջին թիւին մէջ յօդուածներ ունին Ազնորա Նուսուֆ, Թուրք պատմութեան համաժողովի աշխատանքներուն, Բաղըպ Խուլիսի, լեզուական համաժողովի, Ալի Սուրէյա, Երկաթուղիի քաղաքականութեան մասին։ Ազա օղլու Ահմէտ կը խօսի Ազգային Ուխտին, իսկ ուրիշներ՝ բանաստեղծութիւններ ու պատմուածքներ ունին, միշտ ազգային շունչով։

ՄԻՇՏ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՎԻՃԱԿԸ

Սամսոնէն կը գրեն «Ճումհուրիէթ»։ Թաղապետական ժողովի վերջին նիստի ընթացքին, բժիշկ Զաֆէրին պէյի մէկ տեղեկագիրը կարդացուեցաւ։ Հոն կ՚ըսուի ի մէջ այլոց.— «Անհրաժեշտ կարգադրութիւնները յաճախ կ՚ուշանան։ Շատեր այդ բոլորը կը պահանջեն ծայրէ, որ բազմած ենք հանգիստ թիկնաթոռներու վրայ, տաք սենեակներու մէջ, առողջ ու զոհ։ Ասկէ զատ հիւանդանոցին մուտքը կը յորդէ թէ ծաղկի հոտով պիտի դիմաւորուի։ Աշխարհի ամէն կողմը այդպէս է. մինչ մեր մէջ ճիշդ հակառակն է։ Հիւանդանոցէն մինչեւ մէկ հարիւր մեթր հեռու բաց կապիճ մը կայ եւ անոր գարշահոտութիւնը բռնած է ամէն կողմ։ Անցեալ գիշեր այս մէկ հատիկ լամբն ալ մոխիր պիտի դառնար՝ լորի պակասէն։ Ճամբայ ալ չկայ։ Հրշէջ խումբը զառիվերին առջեւը մնաց։ Եթէ հիւանդանոցին մէջ գուլ մը ջուր չգտնուէր, հրշէջները հանդիսատես պիտի ըլլային մեծ հրդեհի մը»։

ԱՊՕՐԷՆ ՄՆՈՒՆԴՆԵՐԸ

Կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուցած է Ազգ. Մեծ Ժողովին, քաղաքային օրէնքով կնքուած ամուսնութիւններէ դուրս, անկէ առաջ կամ վերջը, կրօնական ծէսով կամ ուրիշ ոեւէ ձեւով ամուսնացողներու եւ կենակցողներու միութիւնը եւ ամուսնութիւնը վաւերացնելու եւ անոնցմէ ծնած կամ ծնելիք զաւակները մարդահամարի տոմարին մէջ արձանագրելու համար, երբ վաւերական ամուսնութիւն եւ երբ օրինաւոր զաւակ։ Այս արձանագրութեանց համար, շահագրգիռները դիմում պիտի կատարեն իրենց շրջանակի դատաւորին կամ կուսակալին, որոնք հարկ եղած քննութիւնները եւ ճշդումները պիտի կատարեն եւ արձանագրութեան հրաման պիտի տան։ Եթէ այրը նախապէս ուրիշ կնոջ մը հետ ամուսնացած ըլլայ, այդ կինը կրնայ մինչեւ 3 ամիս դատարան դիմելով, ամուսնալուծում պահանջել եւ առնել։ Արձանագրութեան համար ըլլալիք դիմումները պէտք է կատարուին այս օրինագծին վաւերացումէն մինչեւ 6 ամիս վերջ։ Եթէ զաւակը այս օրէնքին գործադրութեան գրուած թուականէն վերջ ծնած ըլլայ, պէտք է այս թուականէն մինչեւ 300 օր դիմում կատարէ։

Կ՚ԵՐԹԱՆ, ԿՈՒԳԱՆ

Մանօթ գիտնական փրոֆ. Մառ Էնկիւրի հասաւ ուրիշ ռուս մասնագէտի մը հետ, բանասիրական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար։

Թուրք պատուիրակութիւն մը Մոսկուա գնաց, ճարտարարուեստական ուսումնասիրութիւններու համար։ Խորհրդային կառավարութիւնը որոշած է մասնագէտներ ղրկել Թուրքիա եւ մզուած տալ ճարտարարուեստին։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԷՆՍԷՆ.— Մարտ 19ին տեղի ունեցաւ մեր ծաղկոցին ցերեկոյթը։ Հակառակ աննպաստ օդին, կոկիկ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը։

Դասատու Պ. Արշակ Դավաֆեան բացումը կատարեց «Մայր Արաքսի» խմբերգով։ Ցետոյ խօսք առաւ Պ. Միհրան Էմիրխանեան, շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներու բերած քաջալերութեան համար։

Պ. Սուրէն Սարգիսեան արտասանեց Օմար Խայեամի քառեակները եւ երգեց քանի մը երգեր։

Փոքրիկն Էմիրխանեան արտասանեց «Հայու Դրօշը»։ Պ. Աւետիս Տիւշքարեան մեներգով աւելի տաքցուց «Օգնէնի նամակով», Կովկասեան թառը եւ վրացի կինտօն իր պարերով կ՚ոգեւորէին սրահը։

Դադարէն վերջ, երգուեցաւ «Ով մեծասքանչը»։ Ցետոյ Պ. Շ. Առբուտի խօսք առնելով բացատրեց հայ լեզուի եւ մշակոյթի արժէքը։

Այնուհետեւ աճուրդի դրուեցաւ Անդրանիկի մեծադիր նկարը։ Շնորհիւ Պ. Հայկազուն Փափազեանի եռանդին, գոյացաւ մօտ չորս հարիւր ֆրանք։ Նկարը շահեցաւ Պ. Նուպար Մարգարեանը եւ նուիրեց Միութեան։ Երգերը ու հայկական պարերը շարունակուեցան մինչեւ ժամը 7.30ը։ Կազմակերպիչ Մարմինը շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն, զանոնք պատուասիրեց ճերմակ ու կարմիր գինիներով եւ զանազան անուշեղէններով։ Ժողովուրդը բաժնուեցաւ մեծ գոհունակութեամբ։

Ներկայ մը

Պուլկարիոյ արտաքին առեւտուրը

Վերջին տարիներու ընթացքին, Պուլկարիոյ արտաքին առեւտուրը զգալապէս նուազած է։ Ասոր գլխաւոր պատճառն է արմտիքի գիներու անկումը։

Պուլկարիոյ վերջին երեք տարիներու արտաքին առեւտուրը եղած է.—

	Ներածում Լէվա	Արտածում Լէվա
1930	4,590,000,000	6,191,000,000
1931	4,660,000,000	5,934,000,000
1932	3,471,000,000	3,383,000,000

Ուրեմն, 1932ին առեւտրական հաշուեկշիռը ունեցած է 88 միլիոն լէվայի բաց մը։ Մինչդեռ 1931ի առեւտրական հաշուեկշիռը 1,274,000,000 լէվա ի նպաստ Պուլկարիոյ եղած է։

1932ին՝ 1931ի բաղդատմամբ՝ ներածումը 1,189,000,000 լէվա նուազած է։ Այսինքն՝ մէկ քառորդը։ Իսկ արտածումը նուազած է 2,551,000,000 լէվա — 43 առ հարիւր։

Պուլկարիա վեց միլիոն բնակչութիւն ունի։

1932ին ներածումը 261,111 թոն է. 1931ին 33,624 թոն աւելի էր (11.5 առ հարիւր)։ 1931ին՝ արտածումը հասած է 719,185 թոնի, մինչ 1932ին՝ 587,941 թոն։ Ուրեմն, արտածման նուազումն ու բերքին դրամ չընելը՝ արտածման արժէքին 43 առ հարիւր նուազ ըլլալուն պատճառ եղած է։

Թուրքիոյ հետ ունեցած առեւտուրը եւս շատ նուազած է։ Դէպ ի Թուրքիա արտածած էր, 1931ին, 74,000,000 լէվայի ապրանք։ 1932ին արտածած է 44,000,000ի.

⁂ Պուլկարիոյ մէջ խնայողական գումարները զգալապէս կ՚աւելնան։ 1929ին նամակատան խնայողական սնտուկին մէջ պահ դրուած էր 446 միլիոն լէվա (զանազան քաղաքացիներու կողմէ)։ 1931ին այդ գումարը բարձրացած է 920,000,000ի։ Երկրագործական դրամատան մէջ պահ դրուած գումարը 1932ին եղած է նախորդ տարուան կրկինը։ 1930ին պահ դրուած դրամը 2,745,000,000 լէվա էր. 1931ին՝ 3,515,000,000 եղած է։ 1932ին՝ կրկնուած։

Այս թիւերը ցոյց կուտան որ խնայողական շարժումը մեծ համեմատութեամբ կը յառաջանայ Պուլկարիոյ մէջ։ Խնայողութիւն կ՚ընեն գիւղացիները եւս։

Կը նշանակէ թէ՝ խնայողութեան զարգացման հետ, պուլկար դրամագլուխը հետզհետէ կը քաշուի առեւտրական ասպարէզէն։

ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆրանսական խորհրդարանի վերջին մէկ նիստին մէջ, Առրիէն Ուտէն հարցապնդում մը կատարեց գործազրկութեան դարմանին առթիւ ձեռք առնուած միջոցներուն մասին,— ա) թէ անգործադրելի է 10 օգոստոս 1932ի օրէնքը ֆրանսացի աշխատաւորներու շահերու պաշտպանութեան մասին, բ) թէ աշխատանքի թուղթ կը տրուին օտար բանուորներու եւ աշխատանքի կը դրկուին այնպիսի ճիւղերու մէջ, ուր գործազրկութիւնը չափազանց ծանր է։

Երեսփոխան Ցուրէս իր կարգին միացեալ կատարուած քննադատութիւններուն եւ դիտել տուաւ թէ 331,000 ֆրանսացի գործազուրկներ եւ 1,200,000 օտար աշխատաւորներ կան ներկայիս ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։ Աշխատանքի նախարարը, սակայն, ճիշդ չի գտներ այս թիւական պատկերը։

Գործազուրկներու հարցին մասին այս կարճ վիճաբանութեան մէջ քանիցս խօսք առնելու առիթ ունեցաւ վարչապետը Տալատիէ, որ աշխատեցաւ հանդարտեցնել հարցապնդողներուն վրդովումը։ Խօսեցաւ նաեւ Ց. Ալպէր, միանալով վարչապետին, դիտել տուաւ թէ օտար բանուորներու թիւը մեծապէս նուազած է Ֆրանսայի մէջ եւ կը նուազի դեռ։

Համայնավար երեսփոխան մը, Ռամէթ, իր կարգին հարցապնդում մը կատարեց, բողոքելով որ հողագործ բանուորներուն, մասնաւորապէս հիւս. նահանգին մէջ, կը մերժուի նպաստ յատկացնել գործազուրկներու օգնութեան Սնտուկէն, առարկելով թէ եղանակի գործազուրկներ են։

Աշխատանքի նախարարը պատասխանեց թէ անհիմն է այդ բողոքը, որովհետեւ Գործազուրկներու Օգնութեան Սնտուկները նպաստ կուտան անխտիր բոլոր անգործներուն։

Նոյն նիստին մէջ քննութեան առնուեցաւ նաեւ Փէրրէնի տեղեկագիրը գործազուրկներու բնակարանային վարձքերու մասին։ Որոշուեցաւ տեղեկագիրը յանձնել ելմտական նախարարին նկատառման։

Ցետոյ Խորհրդարանը կազմեց մասնաւոր Ցանձնախումբ մը, որ պիտի քննէ գործազրկութեան վերաբերեալ բոլոր հարցերը եւ պիտի պայքարի գործազրկութեան տագնապին դէմ։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԱՍԻՆ

Փարիզի Քաղաքապետական Խորհուրդի անդամներէն Լը Վիլլէն դիտել կուտայ թէ մայրաքաղաքին մէջ այս օրերս ծախու հանուած են գրքոյկներ, որոնք կը խօսին մօտաւոր քիմիական պատերազմի մը մասին։ Այս գրքոյկները իրական յուզում կը պատճառեն ժողովուրդին, որովհետեւ գրուած են այնպիսի շեշտով մը թէ չուշանար նոր պատերազմը, քիմիական կազերով յարձակում օդէն, սպառնալով փճացնել բնակչութիւնը ճանճի պէս։ Բոլոր այս գրքոյկները պետութեանց միջեւ քաղաքական զանազան դաւերու մասին կը խօսին, զանազան պատերազմական ծրագիրներու յայտնութիւնը կ՚ընեն եւ ի վերջոյ ընթերցողին կը թելադրեն, զգուշութեան համար, գնել ... օդային կազի դիմակ մը։

Ինչպէս կը տեսնուի, առեւտրական նպատակներով եղած ճարպիկ հրատարակութիւններ են ասոնք։ Լըվիլլէն կը բողոքէ եւ կը թելադրէ արգիլել նման առեւտուր մը, որ վախ կը պատճառէ ժողովուրդին։

Օրական 8 ժամ

Աշխատանքի նախարարը յայտարարեց թէ կարգ մը գործատէրեր յաւելուածական ժամերով կ՚աշխատցնեն իրենց աշխատաւորները, առանց ուզելու աշխատանքի կանչել գործազուրկները։

Նախարարը յայտարարեց թէ աշխատանքի բոլոր գրասենեակներուն հրահանգ դրկած է խաւիւ հետապնդել եւ թոյլ չտալ, որ յաւելուածական ժամով աշխատցուին բանուորները, այլ ընդհակառակն գործի կանչուին նպաստընկալ բանուորներ։ Ոչ մէկ գործատէր պիտի կրնայ այսուհետեւ աշխատցնել բանուորները օրական աւելի քան 8 ժամ։

ՄԱՄՈՒԼ

Երկու ճակատ

Թէհրանի «Ալիք»ը եռուեռով խորհրդածութիւնները կ՚ընէ խմբագրականի մը մէջ, պարզելով գաղութներու վիճակը եւ առիթ առնելով փրոֆ. Տոտոմեանցի եւ Պ. Քրաֆթ Պոնարի կոչերը (9 մարտ).

— «Ո՞ւր է ելքը։

Մի ելք ցոյց է տալիս փրոֆ. Վ. Տոտոմեանցը հայութեան ուղղուած իր կոչի մէջ, որ այսօր առաջարկում ենք մեր ընթերցողների լուրջ ուշադրութեան։

Հաւաքական, համագործակցական, միացեալ ուժերով տարուած աշխատանքների մէջ է մեր փրկութիւնը,— ասում է յարգելի փրոֆէսորը եւ յուզուած ու սրտառուչ կոչ անում հայ ժողովրդին զօդելու, յաղթահարելու իր մէջ անհատապաշտութեան, երկպառակութեան չար ոգին ու լծուել համագործակցական կազմակերպչական աշխատանքների։

Ապացոյց, որ այդ է ուղիղ ճանապարհ դէպ ի բարեկեցիկ կեանքը՝ մեր յարգելի հայրենակիցը մատնանշում է Ֆինլանտացիներին, Չեխերին եւ մի շարք այլ մեծ ու փոքր ազգերին, որոնք համագործակցական կազմակերպութիւններով դիմադրաւում են տնտեսական տագնապի սրողք հարուածներին։

Ունենալո՞ւ ենք բաւականաչափ իմաստութիւն ու կամքի կորով ընդառաջելու փրոֆ. Տոտոմեանցի հեղինակաւոր կոչին։

Բայց միաժամանակ մեզ անհրաժեշտ է հաւաքականօրէն, համազգայնօրէն գործելու նաեւ մի այլ ճակատում — Հայկական աղէտների ճակատում։

Երկրաշարժ, սովալլուկ որբեր, մահուան ճիրաններից ճողոպրած գաղթականներ, գործազուրկներ, մատնուած քաղցի, ցրտի, մերկութեան անհուն տառապանքներին, հրկիզեալներ, փակման սպառնալիքի ներքոյ դպրոցներ, որբանոցներ, ժամուլի օրկաններ եւայլն եւայլն։ Ահա աղէտներ, որոնք մեր դժնդակ իրականութեան մէջ անցել են սովորական երեւոյթների շարքը ...

Եւ ահա մի նոր մտայլ ուրուական այս ճակատի վրայ՝ Ժընեւի հայ որբանոցն է փակման սպառնալիքի տակ։

Ժընեւի հայ որբանոցի մեծ հայասէր ու քաղաքական գործիչ Պ. Քրաֆթ Պոնարը կոչ է արել Զուիցերիացիներին, խնդրելով նիւթական օժանդակութիւն Ժընեւի հայ որբանոցին, որ հաշուեյարդարի վտանգի առջեւ է կանգնած ...

Տարակոյս չունենք, որ այս անգամ էլ մարդասէր ու հայասէր Զուիցերիացիները կ՚անեն հնարաւորը, բայց ի՞նչ է ասում մեզ մեր ազգային արժանապատուութեան զգացմունքը։

Մինչեւ ե՞րբ մեր որբերը, մեր մատաղ սերունդը, մեր յոյսն ու ապառէնը, պիտի մնան ենթակայ մշտական նիւթական զրկանքներին։

Շտապենք, ուրեմն, առաւաձեռն նուիրատուութեամբ արձագանգ տալու մեծ հայասէր Պ. Քրաֆթ Պոնարի կոչին եւ փրկենք մեր որբերին»։

Պէյրութի առեւտրականներուն բողոքը

Գրած էինք թէ վերջ գտած է Պէյրութի առեւտրականներուն գործադուլը։

Վաճառականներու կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով մարզպանութեան, ընդունուեցաւ անձնական քարտուղար Պ. Ռըքլիւի կողմէ։ Քարտուղարը կարդաց պատրաստուած տեղեկագիրը եւ մտիկ ընելէ վերջ պատուիրակներու բացատրութիւնը, յայտնեց թէ վաճառականներու պահանջները լուրով չեն կրնար ընդունուիլ, պէտք է լաւ մը ուսումնասիրուին, մանաւանդ որ այդ պահանջները տակն ու վրայ կ՚ընեն հասարակաց շահերը։

Պատուիրակները պատասխանելով շեշտեցին թէ այդ ելմտացոյցը պէտք է փոխուի, այլապէս վաճառականութիւնն ու երկիրը կը մեռնին. պէտք է ծախքերը համապատասխան ըլլան հասոյթներու եւ ոչ թէ հասոյթները ծախքերու։ Վաճառականները ցոյց տուին թէ՝ Պաղեստինի մէջ մաքսատուրքերը նուազ են ու ձեռնտու վաճառականներու համար։ Ընդարձակ տեղեկութիւններ տուին մաքսատուրքերու ազդեցութեան եւ անոր ծանր հետեւանքներու մասին։

Պ. Ռըքլիւ յայտնեց թէ Պաղեստինի մէջ կարգ մը ապրանքներ աւելի ծանր տուրքերու ենթակայ են քան հոս. օրինակի համար, բաւ. շաքարի մաքսատուրքը հոն աւելի շատ է քան Սուրիոյ մէջ։

Երկար տեսակցութենէ մը վերջ, Պ. Ռըքլիւ խոստացաւ անոնց պահանջները ներկայացնել մարզպանին եւ հարկ եղած բացատրութիւնները տալ։

Պատուիրակութիւնը ընդունուեցաւ նաեւ հանրապետութեան նախագահ Պ. Շարլ Տէպպասի կողմէ եւ ներկայացուց պատրաստուած տեղեկագիրը, տալով միեւնոյն բացատրութիւնները։ Նախագահը խոստացաւ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունենալ մարզպանին հետ։

ԿԸ ՔԱՆԴԷ՞Ն ԹԷ ԿԸ ՔԱՆԴՈՒԻ

Խորհրդային իշխանութիւնը հրամայեց ռազմական միջոցներ ձեռք առնել Լէնինկրատի եւ Խարքովի ելեկտրականութեան պաշտօնեաներուն դէմ որոնք ամբաստանուած են թէ խափանարար գործեր կը կատարեն։ Շատերը յայտնի համայնավարներ են, եւ նախ պիտի արտաքսուին, յետոյ պատժուելու համար։ Կ՚ըսուի թէ ասոնք դիտմամբ փճացուցած են մեքենաները։

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

8— Սենեակին (տախտակամած, կարասի, դուռ, եւայլն) մաքրութիւնը կատարելու առեն, երբեք փոշի հանել։ Ոչ ալ գորգերը թօթուել պատուհանէն, կամ առարկայ մը դնել ուրիշ տեղ մը, չվարակելու համար ուրիշը. Աւլելու, եւ կարասիներուն փոշին առնելու համար, գործածել միայն թաց ջնջոց մը։

9— Սենեակը միշտ եւ անընդհատ գնել այնպիսի կեանքի մը մէջ, որ օդը մտնէ եւ ելլէ։ Որքան օդը շատ ըլլայ, այնքան նուազ վտանգաւոր կը դառնան մանրէները, որոնք կրնան խուսափած ըլլալ ձեր նախազգուշութեան միջոցներէն։ Ձե՞ր որ քանի մը կաթիլ թոյնը չի կրնար վտանգաւոր ըլլալ լիճի մը մէջ։

10— Լաւ է որ հիւանդին սենեակը տանէ այնքան առեւ, որքան կարելի է։ Ամառը միայն հսկել, որ շատ տաքութիւն չպատճառէ սենեակին մէջ։ Արեւը հրաշալի հականեխիչ մըն է։ Նոյն առեն ցոյց կուտայ փոշին եւ անմաքրութիւնը։ Պէտք է օգտուիլ արեւէն, յաճախ արեւին տակ փռելով անկողինը։

11— Հիւանդին բոլոր չփումները եւ շրջապատի հաղորդակցութիւնները նուազեցնել կամ դադրեցնել։ Զգուշանալ պաչիկները, չչոյել զանոնք, չգրկել, ծունկերուն վրայ չառնել, իր անկողինին մէջ չդնել։ Ուրիշին առարկաները չգործածել (դգալ, գաւաթ, գործիք, թաշկինակ, եւայլն)։

12— Եթէ մայրը արդէն հիւանդ է երախային ծննդեան օրէն իսկ, խոհեմութիւն է երախան զատել եւ յանձնել առողջ կնոջ մը, մէկ կամ երկու տարուան համար, մինչ եւ որ մայրը բուժուի։ Առանց ատոր՝ վարակումի եւ մահուան դէպքերը բազմաթիւ են։

13— Եթէ հիւանդը ի վիճակի չէ այս նախազգուշութիւնները կատարելու, կամ եթէ կարգ մը պայմաններ արգելք են նախազգուշութիւններուն կատարման,— խեղ սենեակ, վատ տախտակամած, եւայլն,— լաւ է հիւանդանոց դնել հիւանդը, մինչեւ պայմաններուն բարելաւումը։

14— Եթէ բժիշկը օգտակար կը նկատէ, պէտք է հականեխել բնակարանը։

Ինքնին հասկնալի է, թէ այս բոլոր նախազգուշութիւնները, որոնք կը վերաբերին հագին, խուխին, հիւանդին ու սենեակին մաքրութեան, օդափոխութեան, մեկուսացման, պէտք է ձեռք առնուին ամէն տեղ, ուր ապրած է թոքախտաւորը,— ըլլայ իր տունը, ըլլայ իր աշխատանոցը, կամ այցելութեան գացած տեղը։

10.— ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐԻՆ ՇՐՋԱՊԱՏԸ

Երբ հրդեհ կը ծագի, չեն գոհանար միայն մարելով։ Առանց ծագման պատճառները փնտռելու, յետոյ հաստատելու թէ կայծ մը ուրիշ տեղ ալ կրակ ձգած է թէ ոչ, կարելի չէ հանգիստ ընել։ Նախազգուշութեան այս երկու լրացուցիչ պայմանները անհրաժեշտ են նաեւ բոլոր փոխանցիկ հիւանդութեանց ընթացքին։

Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է բժշկական քննութեան ենթարկել բոլոր անոնք, որ կը գտնուին թոքախտաւորին շուրջը։

Նախ, թոքախտը երբեք չի ծագիր ինքն իրեն, «առանձին»։ Անիկա արդիւնք է վարակումի մը, անիկա եկած է ուրիշի մը թոքախտին բացուած վէրքերէն, կայծ մը, որ այդտեղ նետած է ուրիշ հեռաւոր հրդեհ մը։ Փնտռենք այդ առաջին օջախը, կայծ նետող հրդեհը։ Ցետոյ, որովհետեւ ամէն թոքախտ կրնայ իր շուրջը կրակ ձգել, քննենք թէ ուրիշին մէկ թոքն ալ բռնկած չէ՞ արդէն, նոր հրդեհներ չե՞ն պատրաստուիր մոխիրին տակ։ Մեր նպատակն է շարժել ճիշդ ժամանակին՝ մարելու համար հրդեհը։

Ենթական, որուն թոքախտը բաց վէրքեր կը ներկայացնէ արդէն, եթէ հայր մըն է կամ մայր մը, ինչպէս պիտի գիտնանք թէ ո՞ր զաւակը վարակուած է, առանց քննելու բոլորը։ Եթէ նոյն իսկ պարզ գեղջ մըն է, որ վարակուած է, պարտաւոր ենք փնտռել բուն օջախը, ոչ թէ հետաքրքրութեան համար, այլ բժշկելու համար։ Այնքան ատեն, որ մարդիկ չէին գիտեր թէ թոքախտը փոխանցիկ է, բնական էր, որ զանց առնուէին նախազգուշական միջոցները եւ բժշկական քննութիւնները։ Պատճառ մը չէին տեսներ փնտռելու ո՛չ հիւանդութեան օջախը, ոչ ալ հիւանդութեան այս կամ այն կողմ փոխանցումը։ Արդիւնքը պերճախօս էր,— 5 կամ 10 երախաներ կը մեռնէին իրարու ետեւէ, բոլորն ալ զոհ թոքախտին։

Այսօր չենք կրնար նման զանցառու թիւններ գործել։ Անոնք, որ կ՚ապրին թոքախտաւորի մը հետ, մինչեւ որ հակառակ ապացոյց մը տան, պէտք է նկատուին կասկածելի, կամ իբրեւ մէկը, որ վարակուած է ծանօթ թոքախտաւորը, կամ իբրեւ մէկը, որ վարակուած է անկէ։ Երբ կը տեսնէք թոքախտի դէպք մը, որքան ալ թեթեւ ըլլայ ան, անհրաժեշտ է բժշկական քննութեան ենթարկել բոլոր անոնք որ կ՚ապրին հիւանդին հետ։

11— ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼԻՉ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ, Ի ՊԷՏՍ ԱՄԷՆՈՒՆ

Նախորդ գլուխներուն մէջ, ներկայացնելէ յետոյ բոլոր այն խորհուրդները, որոնք ուղղեցինք թոքախտաւոր, կասկածելի, վարակուելու ընդունակ ընտանիքներուն, ահա կարգ մը խորհուրդներ եւս, որոնք ամէն տեղի եւ ամէն օրուան համար են։ Այստեղ կը գտնենք զանոնք, որովհետեւ բոլոր անոնք, որոնք կը հեռեւին այս խորհուրդներուն, թոքախտէ կասկածելու եւ վախնալու նուազ պատճառ պիտի ունենան, քիչ անգամ հիւանդ եւ աւելի կայտառ ըլլալով։

1— Եւ նախ, թերեւս աւելորդ չպիտի ըլլայ յիշեցնել թէ առողջ ընտանիքներու մէջ երախան կամ մանուկը պէտք չէ երբեք պառկի իր ծնողքին հետ, անոնց անկողինին մէջ, եւ այս՝ իր ծննդեան առաջին իսկ օրէն։ Նոյն իսկ այդպիսի ընտանիքներու մէջ, փոքրերուն եւ մեծերուն շփումները շատ սահմանափակ պէտք է ըլլան։ Ձեր զաւակները մի յանձնէք հիւանդ մարդոց հսկողութեան, ոչ ալ ծերերու, ուրիշ գործով մը զբաղելու նպատակաւ։ Մեծ սխալ մը կը գործէք այդպէսով, որովհետեւ «Հնոց ի վեր» հազացողները կը վարակեն ձեր պզտիկները։

(Շարունակելի)

ներն ու համայնավարներն ալ խառնուած ըլլալով ցոյցերուն, կարգ մը միջադէպեր ծագեցան։ Ցուցարարներուն մէկ մասը «Մարսէյեզ»ը կը հնչեցնէր, միւս մասը՝ «Միջազգային»ը։ Հարկ եղաւ ոստիկանական միջամտութիւն հրաւիրել։

Նիսի ժողովին մէջ, նախագահը բուռն ճառով մը այսօրուան կացութեան պատասխանատու հռչակեց երեսփոխանները, որոնք հինգ միլիառ ֆրանքի նոր տուրք մը քուէարկած են։ Ցեռոյ բողոքեց ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքին դէմ։ Այս առթիւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ կը պահանջէ կրճատել պետութեան ծախքերը, վերջ տալ դեղծումներուն, հիմնովին բարեկարգել վարչական իշխանութիւնը, ջնջել տուրքերը եւն.։

Անկուլէմի մէջ, 3000 հողագործներ ժողով մը գումարելով, յայտարարեցին թէ հողագործութեան ներկայ տագնապը հետեւանքն է արդի կարգուսարքին, թէ օրէնքներ կը քուէարկեն առանց նկատի առնելու 18 միլիոն գիւղացիներու տեսակէտը։ Այս առթիւ որոշեր ազդուեցաւ խստացնելու հողագործական կուսակցութեան շարքերը։ Շաթոռուի մէջ ալ՝ նոյնքան հողագործներ հաւաքուեցան, միեւնոյն պահանջները դնելով։

Աջակողմեան թերթերը սիմաններով տեղ կուտան այս ցոյցերուն, սաստկացնելու համար իրենց պայքարը օրուան իշխանութեան դէմ։

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԻՆԿԱՒ, 18 ՀՈԳԻ ԱՑԽԱՑԱՆ

Կիրակի օր օդանաւի ծանր արկած մը պատահեցաւ Սան Լէանտրոյի մէջ (Քալիֆորնիա), եւ 16 հոգի մեռան չարաչար տանջուելով։ Օդանաւը, որուն մէջ երկու հոգի կային, Լոս Անճէլէսէն Սան Ֆրանչիսքօ՝ կ՚երթար, երբ սարսափելի փոթորիկի մը բռնուեցաւ։ Մեքենավարը որոշեց իջնել Թաղապետական օդակայանը, բայց չկրցաւ ղեկավարել եւ օդանաւը գնաց ինկաւ տանի մը վրայ, ուր տանտէրը իր չորս զաւակներուն հետ կը հիւրասիրէր եօթը բարեկամներ։ Օդանաւը հազիւ զարնուած ճայթեցաւ պատին, ալեւորին չանմաքանները պայթեցան, բռնկցնելով ամբողջ տունը։ Տասներկու տնեցիները վառեցան բոցերուն մէջ, իսկ օդանաւորդն ու երկու ճամբորդները ուժգնօրէն դուրս նետուած ըլլալով, տեղն ու տեղը մեռան։

Մեղմացում՝ Գերմանիոյ մէջ

ՕՏԱՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԸ ԱՅՑԵԼԵՑԻՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Փրուսիոյ ներքին նախարարը, հիթլէրական Կէօրինկ իր մօտ կանչելով օտար թղթակիցները, տեղեկութիւններ տուաւ կացութեան մասին եւ բացատրեց թէ յեղափոխական շրջանի մը մէջ, անկարգութիւններ միշտ ալ կրնան պատահիլ, բայց կառավարութիւնը թոյլ չպիտի տայ որ շարունակուին։ Ցետոյ արտօնեց որ թղթակիցները երթան իրենց աչքերով տեսնեն քաղաքական բանտարկեալները։

Այս հրամանին վրայ, թղթակիցները առաջնորդուեցան Պերլինի ոստիկանութեան բանտը, ուր կը գտնուին համայնավար առաջնորդը՝ Գ. Թալման, ձախակողմեան գրագէտ Լուտվիկ Ռէն եւն.։ Թղթակիցները կը հաստատեն թէ բանտարկեալները չարչարանքի ենթարկուած չեն, բայց ուրիշներ տանջուած են։ Բանտարկեալները գրեթէ չէին պատասխաներ հարցումներուն, իսկ երբ թղթակիցները ուզեցին լուսանկար քաշել, Թալման կռնակը դարձուց։

**Գերմանիոյ խորհրդարանին համայնավարական խմբակցութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, բողոքելով իրենց վտարման դէմ։ «Ահա սարսափի բոլոր միջոցները չպիտի կրնան արգիլել որ համայնավար երեսփոխանները կատարեն իրենց պարտականութիւնը։ Անոնք եթէ վտարուած են խորհրդարանէն, իրենց գործունէութիւնը պիտի փոխադրեն աշխատաւոր բազմութիւններուն մէջ, մասնաւորապէս գործարաններուն եւ գործազրկութեան գրասենեակներուն մէջ, այնտեղ կազմակերպելու համար պայքարը ֆաշականութեան դէմ։ Հինգ միլիոն աշխատաւորներ քուէ տուած են համայնավար կուսակցութեան»։

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԴՈՒԼ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի բողոքական համալսարանին ուսանողները դասադուլ հռչակեցին, բողոքելով ուսուցիչներէն մէկուն կարգադրութեանց դէմ։ Դպրոցական տարեշրջանի սկիզբէն ի վեր, ուսանողները դժգոհ էին այդ ուսուցիչէն, որ յաճախ ինքզինքը կը գտնէր պարապ դասարանի մը մէջ։

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Գ. Փոլ Պոնքուռ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, միջազգային կացութեան վրայ։ Իր խօսքերը կը մատնեն խոր մտահոգութիւն։

— Մենք, Ֆրանսացիներս, ըսաւ նախարարը, կրնայինք, ինչպէս անցեալին մէջ, շահագործել մեր յաղթանակը։ Մենք նախընտրեցինք, սակայն, կազմակերպել խաղաղութիւնը։ Մենք վստահութիւն յայտնեցինք Ազգերու Դաշնակցութեան, պայմանաւ որ այդ հաստատութիւնը չթերանայ իր պարտականութեան մէջ, համարձակ ըլլայ եւ գործէ, նախատեսէ եւ վճռէ։ Պարոններ, գիտենք չնչտակի նայիլ մեր ներկայ դժուարութեանց. ծանր են անոնք, բայց անլուծելի չեն։ Բայց, ճշմարտօրէն, պատերազմի կամ խաղաղութեան խնդիրն է որ պիտի վճռուի յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին։ Զինաթափութեան ժողով մը տեղի կ՚ունենայ Ժընեւի մէջ. հարկ է որ ելքի մը յանգի ան. իր ձախողումը ճամբայ պիտի բանայ զինարշաւի մը։

ՀԱՅ «ԴՔՍՈՒՀԻՆ»

Երէկ Նիսի մէջ տեղի ունեցաւ Օր. Մ. Մալխազուն՝ ամուսնութիւնը՝ Անգլիոյ թագաւորին ազգականներէն երիտասարդի մը՝ Լիտսի դուքսին հետ։ Թերթերը հրատարակելով բախտաւոր աղջկան նկարն ու կենսագրութիւնը, կը գրեն թէ Սերպ է։ Իրազեկներ կը պնդեն թէ Հայուհի մըն է, Սերպիա ծնած։

Հայրը եւ մայրը մեռած են։ Նախապէս պարուհի էր։

ՖՐԱՆՍԱ ՅԱՂԹԵՑ ՊԵԼՃԻՔԻՆ

Կիրակի օր, Սթատ Գոլոմպի մարզադաշտին վրայ, 30,000 հոգիի ներկայութեամբ Ֆրանսայի ազգային ֆութպոլի խումբը յաղթեց Պելճիոյ ազգ. խումբին, 0ի դէմ 3 նշանակէտով։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Պէյրութի աղէտեալներուն համար

ՏԷՍԻՆ, 27 Մարտ.— Պէյրութի հրկիզեալ եղբայրներուն համար Տէսինի մէջ հանգանակուեցաւ 966 (ինը հարիւր վաթսուն եւ վեց ֆր.) որմէ 16 ֆր. յանձնախումբս ծախսած է թղթատարի եւն. համար, իսկ 950 (ինը հարիւր յիսուն ֆր.) ղրկուած է Պէյրութի խնամատար մարմնոյն ատենապետ Գ. Գասպար Իփէքեանի հասցէին։ Ահաւասիկ մասնակցողներուն ցանկը՝

Բարսամբեան Եղբարք 30. Ֆր.։ Նախկին Ազգ. Միութիւն (լուծուած) 36 Ֆր.։ Թ. Հերոյեան, Բ. Նիկոլեան 25ական ֆրանք։ Խ. Յովհաննէսեան, Յ. Պօյաճեան, Կ. Օհանեան, Կ. Մարկոսեան, Ա. Միրզոյեան 20ական ֆրանք։ Գ. Զաթալեան, Ա. Ազարեան, Ա. Միքայէլեան, Կ. Գալուստեան 15ական ֆրանք։ Ա. Բոշնակեան, Հ. Կակոյեան, Կ. Կալայճեան, Ա. Բոշնակեան, Տ. Ճէլօյեան, Գ. Ասլանեան, Գ. Արզումանեան, Հ. Կաքաւեան, Կ. Կազանճեան, Ռ. Գասպարեան, Հ. Պօտուրեան, Ս. Բարսեղեան, Մ. Ղազարեան, Կ. Կակոյեան, Հ. Յովհաննէսեան, Հ. Բոստանեան, Իսկ. Խաչատուրեան, Հ. Չիլինկիրեան, Ս. Ադամեան, Ս. Սըվաճեան, Ցար. Պետրոսեան, Վ. Թէլէշեան, Վ. Հիւսեան, Տ. Մուրատեան, Թաղաթլեան, Ս. Առաքելեան, Գ. Տէր Պօղոսեան, Մ. Ղազարեան, Յ. Բոստանեան, Օ. Զաթալեան, Գ. Թաշճեան, Ս. Յակոբեան, Մ. Համբարձումեան, Գ. Սարգիսեան, Տիկ. Հալէպեան, Ա. Յովիկեան, Օ. Լէյլէքեան, Փ. Մանուկեան, Ս. Կաֆոյեան, Ա. Մարգարեան, Տ. Մարտիրոսեան, Մ. Գրիգորեան, Ե. Ջիրճեան 10ական ֆրանք։ Հ. Գալայեան, Հ. Գասպարեան, Ա. Քիրճիւեան, Գ. Գափիկեան, Գ. Օհանեան, Վ. Կոլաթեան, Ե. Քարաճեան, Մ. Պետրոսեան, Ս. Կալայճեան, Զ. Սողոմոնեան, Կ. Վարդանեան, Կ. Թուլումպաճեան, Գ. Գէորգեան, Երամեան, Գազանճեան, Երիտասարդեան, Օ. Գալուստեան, Կ. Մուրատեան, Ս. Փէհլիվանեան, Հ. Բարսեղեան, Կ. Ճիվէլեքեան, Բ. Պապայեան, Տ. Կիւլաճեան, Մ. Մովսէսեան, Գ. Բօզոյեան, Տ. Կալայճեան, Վ. Բալեան, Ա. Գլանեան, Զ. Պետրոսեան, Գ. Խամոյեան, Ա. Փաշիկեան, Ա. Սարգիսեան, Nicola (յոյն), Խ. Քարակէօզեան, Զ. Ռուֆայէլեան, Կ. Կաֆոյեան, Հ. Թաթիկեան, Գ. Ֆրանգիւլեան, Գ. Տիրանեան, Յ. Բաշալեան, Գ. Փափազեան, Ե. Յարութիւնեան, Մ. Ճանճիկեան, Ա. Հաճիեան, Կ. Զատուրեան, Ն. Յարութիւնեան, Ն. Թոթալեան, Գ. Մխոյեան, Յ. Նավոյեան, Գ. Մխէեան 5ական Ֆր.։ Թ. Շատեան 3 ֆրանք։ Ա. Յովիկեան, Ա. Պետրոսեան, Հ. Շախատուրեան, Մ. Յակոբեան, Ն. Մելիքեան, Կ. Զարիֆեան, Վ. Պետրոսեան, Տիկ. Սիգմէճեան 2ական ֆրանք։ Ս. Մանճիկեան 1 Ֆր.։ ՈՒՆ 75 ս.։

Ի դիմաց Տէսինի հանգանակիչ յանձնախումբի ատենապետ Փ. Կարապետեան, ատենադպրուհի՝ Տիկ. Ն. Գազազ։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ վարպետ խոհարար մը որ մասնագէտ է նաեւ արեւելեան ամէն տեսակ անուշեղէններու պատրաստութեան։

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Իզմիրցի Աղաւնի Անանիկեան (ծնեալ Վափարճեան) և տղան՝ Սողոմոն Անանիկեան, որոնք 1929ին Հալէպատան կը գտնուէին եւ այժմ Պարսկաստան ըլլալ կը կարծուին։ Կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռեմ մօրեղբայրս՝ Ղազարոս Մարտիրոսեան (Հաջագցան), 40 տարեկան, պատերազմէն առաջ Վանա կը գտնուէր։ Ներկայիս կը կարծուի թէ Մարսէյլ է։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Oanic Ohannessian Str. Joan Lahovari No 3 Constantzo-Roumania.

— Կը փնտռուի Գէորգ Համբարձումեան, մօր անուն՝ Աղաւնի, հօր անուն՝ Սեդրակ։ 18 տարեկան է, դէպի Ֆրանսա գացած ատեն, 1930։ Աշխատած է հետեւեալ հասցէին Grand Café de l'Hôtel de Ville, 15, Place Jean-Jaurès 1, rue de lo Dolve. (Քաղաքին անունը անծանօթ)։ Տեղեկացնել ...

Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Արմ... քաջօպան գիւղացի Արշակ Ցակոբեանը, հօր անուն՝ Պետրոս, մօր անուն՝ ...։ Ընդհանուր պատերազմին ... տարուեցան Մուշ։ Վարդովի ... Լէյլէկ գիւղին մէջ գերուած ... ցինք։ Վերջէն իմացայ որ այդ ... մերէն անցնող բուրք զաղթականներ եղբայրս միասին տարած են ... Պաղտատի կողմերը։ Վեց ամիս ... տեղեկութիւն ստացայ թէ եղբայրս ... գտնուի ճապաղջուրի կողմերը ... կէ ի վեր որ եւ է տեղեկութիւն ... իր մասին։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել A. Hagopian, 10, Rue Robespierre, Décines Isère, France.

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ՆԱԽԱԲԱՆ

ԹԷՐԻԻ ԱՐՀԵՍՏԸ

Երբ հետամուտ Փլասա Տէլ Մինայէն, մօտէն այն նեղ փողոցը ուր ամերիկեան հիւպատոսարանին դրօշակը կը ծածանի անփութօրէն՝ առտուան տասնէն մինչեւ չորսը։ Կտրեցէք խորունկ հրապարակը որուն վրայ կը բարձրանայ Օթէլ տը լա Ֆրանսը, դարձէք Աստուածամօր եկեղեցիին անկիւնէն ու քալելով մաքուր եւ նեղ փողոցէ մը, պիտի հասնիք Քաֆէ տէ Նասիոն արճարանը։

Ժամը հինգ առտուները, քանի մը հոգիներ կան միայն ընդարձակ ու սիւնազարդ սրահին մէջ եւ պարապ են պատերուն տակ շարուած սեղանները։

Ամառուան վերջերը օր մը, չորս մարդիկ նստած էին սրճարանին սեղաններէն մէկուն առջեւ ու կը խօսէին իրենց գործերուն մասին։

Լէոն Կոնզալէզն էր մէկը, Փուաքարն էր միւսը, երրորդը՝ Ճորճ Մէնֆրէտը, իսկ վերջինը Թէրին, այլ անուամբ՝ Սէյմոնդ։ Այս քառեակէն միայն Թէրին է որ պէտք չունի յանձնարարականի։ Իր վրայ տեղեկութիւններ կրնաք առնել Ապահովութեան Գրասենեակէն, ուր արձանագրուած է իր երկու անուններով։

Եթէ շատ հետաքրքիր էք ու մասնաւոր արտօնութիւն ալ ունիք, կրնաք նոյն իսկ աչքէ անցընել իր լուսանկարները, որոնք ցոյց կուտան զինքը տասներութ տարբեր դիրքերով — ձեռքերը կուրծքին վրայ, լիադէմ, քովընտի, մօրուքով եւայլն։ Այնտեղ պիտի գտնէք նաեւ լուսանկարը իր աջին ու լայնատարած ականջներուն, ինչպէս եւ իր մանրակրկիտ կենսագրութիւնը։

Ցիրէնցայի մարդաբանական թանգարանին անօրէնը իր ազանչելի գրքին մէջ յիշած է Թէրիի անունը։ Ահաւասիկ այդ է պատճառը որ կ՚ըսեմ թէ ոճրագիտութեամբ ու դիմագծերու ուսումնասիրութեամբ զբաղողներուն համար աւելորդ է ներկայացնել զայն։

Թէրի նստած էր սեղանին առջեւ ու անհանգիստ շարժումներով կը խաղար իր այտերուն կամ յօնքերուն հետ։ Անհանգիստ էր ինչպէս մէկը որ յանկարծ ինքզինքը կը գտնէ իրմէ աւելի բարձր մարդոց ներկայութեան։

Իրաւ է որ Կոնզալէզ, Փուաքար եւ Ճորճ Մէնֆրէտ այնքան նշանաւոր չէին միջազգային ոճրագործներու շրջանակին մէջ, եւ սակայն իրենցմէ իւրաքանչիւրը մեծ անձնաւորութիւն մըն էր, ինչպէս պիտի տեսնէք հետզհետէ.

Մէնֆրէտ վար դրաւ «Հէրալտօ տէ Մատրիտ»ը, մաքուր թաշկինակով մը սրբեց ակնոցը եւ հանդարտօրէն խնդալով ըսաւ.

— Զարմանալի են այս Բոււսերը։

Փուաքար յօնքերը պատեց եւ ձեռքը երկնցուց թերթին։

— Ո՞վ է այս անգամ։

— Հարաւային նահանգներէն մէկուն կառավարիչը։

— Սպաննուա՞ծ է . . .

Մէնֆրէտ պեխերը յարդարեց արհամարհանքով

— Ո՛վ խենդ է որ ռումբով մարդ սպաննէ . . . Այո՛, այո, գիտեմ, պատահած է, բայց այդքան անճարակ, այդքան նախնական գո՞րծ . . . Կը նմանի քաղաքի մը պարիսպներուն տակ ական մը դնելու անխելքութեան . . . որպէս զի պարիսպը փլի եւ ուրիշներու կարգին սպաննէ նաեւ թշնամին . . .

Փուաքար առանց անդարարանքի կարդաց հեռագրական լուրը.

— Իշխանը ծանրապէս վիրաւորուած է, իսկ մարդասպանը կորսնցուցեր է իր թեւը։

Կոնզալէզ անհանգիստ շարժումներով կը բանար ու կը գոցէր իր մատները։

— Մեր բարեկամը, ըսաւ Մէնֆրէտ ցոյց տալով Կոնզալէզը, քեռ մը ունի իր խղճին վրայ եւ . . .

— Միայն մէկ անգամ եւ այն ալ առանց իմ ուզելուս, ընդմիջեց Լէոն անմիջապէս. կը յիշէք դո՛ւք, Մէնֆրէտ եւ Փուաքար, որ ես հակառակեցայ. լաւ կը յիշէք, չէ՞. տղորմելի ձեռնարկ մըն էր. Մատրիտ էր այդ օրերուն. Պարչէլոնայի մէկ գործարանէն նկատ զիս տեսնելու. ըսին թէ ինչ պիտի ընէին. սարսափեցայ՝ տեսնելով որ ոչ մէկ բան գիտէին քիմիագիտութեան մասին։ Թուղթի մը վրայ նշանակեցի գործածուելիք գեղերուն համեմատութիւնները եւ աղաչեցի, ծունկի գալով աղաչեցի, որ ուրիշ ձեւ մը խորհէին։ «Տղա՛ք», ըսի, «դուք կը խաղաք դեղիմը հետ որ գեղագործներուն անգամ վախ կ՚ազդէ. եթէ, օր, ձեր գործարանին տէրը գէշ մարդ մըն է, սպաննեցէք զայն, զարկէք, իրեն քով գացէք ճաշէն անմիջապէս ետքը, երբ թուլցած կ՚ըլլայ, աղերսագիր մը ներկայացուցէք իրեն աջ ձեռքով եւ ձախով . . .» Բայց մտիկ չըրին։

Մէնֆրէտ գլուխը թօթվեց ժպիտով մը։

— Կը յիշեմ, շատեր մեռան եւ դատավարութեան ընթացքին պայթուցիկներու գիտութեան համար վկայ կանչուեցաւ այն մարդը զոր սպաննել կ՚ուզէին.

Թէրի կոկորդը մաքրեց. խօսիլ կ՚ուզէր. երեք ընկերները նայեցան անոր. դժգոհութիւն մը կար իր ձայնին մէջ։

— Ես ձեզի պէս մեծ մարդ մը ըլլալու յաւակնութիւնը չունիմ, պարոններ. ձեր խօսքերուն իմաստը ... թէ կը հասկնամ. կը խօսիք թագաւորներու, կառավարութիւններու եւ ... բերէ շատ մը անհասկնալի նիւթերու մասին։ Եթէ մէկը ինծի գէշութիւն մը ընէ, կը ջախջախեմ անոր գլուխը ու յետոյ . . . չեմ գիտեր ինչպէս ըսեմ . . . այսինքն, դուք կը սպաննէք այն մարդերը որոնք ձեզի վնաս հասցուցած չեն. ես համաձայն չեմ այդ ... նին, իմ մեթոտս բոլորովին տարբեր է։

Թէրի վարանում մը ունեցաւ ... ձեց ամփոփել իր մտքերը, նայեցաւ հեռուն, գլուխը թօթվեց ու լռեց։

Իր ընկերները նայեցան անոր ... տող նայեցան իրարու. խնդացին ... Մէնֆրէտ սիկարէթ մը վառեց ու ...

— Քու մեթոտդ, Թէրի, յիմար ... թօռ է. դուն կը սպաննես շահու ... մար, իսկ մենք՝ յանուն արդարութեան։ Երբ կը տեսնենք որ ... մէկը կը չարչարէ իր նմանները ... կը տեսնենք որ չարիք մը կը ... ծուի Աստուծոյ — Թէրի խաչակնքեց — եւ մարդոց դէմ ու երբ գիտենք ... մարդկային օրէնքով չարագործը ... նայ խուսափիլ արժանի պատիժէն ... այն ատեն մենք կը պատժենք զայն ...

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276,286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՄԱՐՏ 1933
29 Mars 1933

ՅՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2149 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԷՐՔԸ ՇԱՏ ԽՈՐ Է ԵՒ ՃԱԿԱՏԸ ԼԱՅՆ

Մատնանշելէ յետոյ գաղութներու համատարած թշուառութիւնն ու բազմաբիւ պահանջները, անցնինք «Խաչ»երու գործունէութեան։

Ի՞նչ ուժ ունին «պետական»ներն ու «ապօրինի»ները եւ ի՞նչ պահանջներ կը գոհացնեն։ (Իրականին մէջ, «պետական» Կ. Խաչերն ալ նոյնքան անվաւեր են եւ «պետականութեան» շնորհը կը վայելեն միայն Երեւանի աչքին)։

Ըսենք արդէն թէ՝ Փարիզի «Հայ Տիկնանց Միութեան Հ. Կարմիր Խաչի օգնութեան մասնաճիւղը» ամփոփուած է միայն մայրաքաղաքին մէջ։

Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ Փարիզի ժամուն բակը։ Քանի որ հիմա «աղքատ» է եւ կը գոհանայ բուժարանով։

«Պետական» մըն ալ կը գտնուի Ամերիկայի մէջ։ Անցեալ տարի Հօկն ու Ռամկավարները կռուեցան, եւ այդ «Պետական»ը բաժնուեցաւ երկուքի,— մէկը Ռամկավար, միւսը՝ Հօկ։

Հայաստանի Պետական Կարմիր Խաչի կեդր. վարչութիւնը փետր. 2 թուակիր շրջաբերականով մը կը գանգատի թէ՝ նախկին կեդր. վարչութիւնը (ռամկավար) մինչեւ այսօր իր քով կը պահէ մանկաբուժարանի հիմնադրամը։ Շրջաբերականը այս առթիւ կ'ըսէ.

— «Նախկին վարչութիւնը դրամական անհաշիւ մսխումներէ եւ իրարանցումներէ, ապօրինի համագումարով մը Կարմիր Խաչը երկու մասի բաժնելէ ւ. եւ. Հայաստանի դէմ ըմբոստ ճակատ մը կազմելէ յետոյ, տակաւին այսօր ալ օրինաւոր տիրոջը չի վերադարձներ իր քով գտնուած գոյքերը եւ դրամները»։

Երբ այսքան «շինարար» մրցումի մը բռնուած են «պետական»ին երկու. թեւերը, աւելորդ է մնացեալով զբաղիլ։

Ըսենք, միայն, որ երկուքն ալ Հայաստանի անունով կը սոսկան, եւ գաղութները ձգած են բախտին։

Կա՞ն ուրիշ «պետական» Խաչեր, միւս գաղութներուն մէջ։

Որքան գիտենք, միայն Պելճիքայ մէջ կը գործէ մասնաճիւղ մը, օգնելով Հայաստանի եւ գոհացնելով տեղական պահանջներ։

Արդ, Ամերիկահայ Կ. Խաչը, որուն կապուած են միւս գաղութներու, Կարմիր, Կապոյտ, Գթութեան կամ Օգնութեան Խաչերը, ունի 67 գործօն մասնաճիւղեր, 11 սան-սանուհիներու մասնաճիւղեր եւ 8 Շրջ. վարչութիւններ։

Աւելի պարզ խօսելով, 78 տեղական մասնաճիւղեր կը գործեն Մ. Նահանգներուն մէջ, իսկ շրջանային մասնաճիւղեր ունին Ֆրանսան, Պուլկարիան, Ռումանիան, Հին Յունաստանը եւ Նոր Յունաստանը (Թրակիա – Մակեդոնիա), Սուրիան, Եգիպտոսը, Միջագետքը, Ատրպատականը։ (Իրենց մասնաճիւղերով՝ 70)։

Վերջին տեղեկագիրը կը ցուցնէր 2000 անդամներ՝ միայն Ամերիկայի մէջ, իսկ Ամերիկայէն դուրս՝ 3800։ Ինչ որ կը նշանակէ 148 մասնաճիւղեր, 5800 անդամներով։

Իսկ այս՝ անցեալ տարուան հաշիւն է։ Անկէ ի վեր տեղի ունեցած են նոր յաւելումներ, թէ՛ մասնաճիւղերու եւ թէ անդամներու։

Ամերիկայի կեդրոնը տարին միջին հաշուով կ'արտադրէ 10—12,000 տոլար, որուն մեծագոյն մասը կը գործածուի կարօտ գաղութներու մէջ։

Ֆրանսայի Շրջ. վարչութիւնը՝ իր 15 մասնաճիւղերով եւ 600 անդամներով 1. Ծաղկոցներ կը պահէ Ալֆորվիլի (Փարիզ), Վիէնի, Կրընոպլի եւ Սէնթ Էթիէնի մէջ. — 2. Անցեալ տարի հանդէս մը կազմակերպելով Մարսէյլի մէջ, մօտ 10,000 ֆրանք հասոյթ ունեցաւ եւ յանձնեց «Քոնսէյիւոն» հիւանդանոցին, իբրեւ երախտագիտութեան ցոյց. — 3. Կ'օգնէ կարօտ հիւծախտաւորներու, մայրերու եւ երախաներու. — 4. Դարմանատուն մը բացած է Իսի – լէ – Մուլինոյի մէջ. — 5. Զարբերաբար կը մասնակցի զանազան հանգանակութեանց, եւն.։

Իր դերը թանկագին է մանաւանդ գաւառի մէջ, զոր «պետական»ը բոլորովին լքած է։

Պուլկարիոյ մէջ, սովորական օգնութիւններէ դուրս, Սօֆիայի մասնաճիւղը կազմակերպած է ձրի սեղանատուն մը, ուրկէ կ'օգտուին 40 չքաւոր աշակերտներ։

Յունաստանի մէջ, բաց ի Ջաւարեան վարժարանէն (260—300 աշակերտ), որուն հոգատարութիւնը ստանձնած է Ամերիկայի կեդրոնը (տարեկան 6—700 տոլար), դպրոցներ կամ աշակերտներ կը պահուին միայն Կ. Խաչին աջակցութեամբ։

Եգիպտոսի մասնաճիւղը թանկագին օժանդակ մը եղած է Միջագետքի համար։

Սուրիոյ մէջ, ոչ միայն գիւղական դպրոցները իրենց գոյութիւնը կը պարտին Կ. Խաչին, այլ եւ անոր ապաւինած են, բեկորներու ապաստանութեան համար (ինչպէս Միջագետքի մէջ)։ Դեռ չենք յիշեր Պէյրութի ճեմարանը, եւ դեղի, հագուստի, գրքի, տեսակի պահանջները։

Ատրպատականի մէջ, «ապօրինի» Կ. Խաչին աջակցութեամբ կը պահուին 25 գիւղական դպրոցներ (Ղարադաղ, Սալմաստ եւ Ուրմիա)։

Բայց աւելորդ է խճողել նիւթը։

Մենք ուզեցինք պարզել միայն գլխաւոր ձեռնարկները, չոր ու ցամաք տեղեկութիւններով։

Եթէ հարկ ըլլար օրինակներ յիշել, — թէ ի՛նչպէս համեստ մայրեր ու քոյրեր եւ համեստ աշխատաւորներ գլուխ գլխի կուտան, լումաներ կը հաւաքեն եւ ցաւեր կը դարմանեն, — հարկ պիտի ըլլար ՅԱՌԱՋի թիւ մը յատկացնել։

Եւ ցաւեր կան որոնց մասին գաղափար չպիտի կրնայ կազմել «հայկական Փարիզը», մինչեւ որ աչքով չտեսնէ ...

Վէրքը շատ խոր է եւ ճակատը աւելի լայն քան կրնանք երեւակայել։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՊՆԴԷ ԻՐ ՏԵՍԱԿԵՏԻՆ ՎՐԱՅ

Բուռն շրջաբերական մը Անգլիոյ դէմ

Ինչպէս գրած էինք, խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է գերագոյն ատեանին առջեւ դատել անգլիացի ճարտարագէտները, փոխանակ երաշխաւորութեամբ ազատ արձակելու։

Մարտ 26ին, կառավարութիւնը հրամայեց ճարտարարուեստական շրջաններու իշխանութեանց՝ «հօգեբանօրէն» պատրաստել զանգուածները՝ յառաջիկայ դատավարութեան առթիւ։ Ամբաստանեալները, անգլիացի թէ ռուս, պիտի դատուին իբրեւ խափանարարներ։ Իշխանութեանց ուղղուած է պաշտօնական յայտարարութիւն մը, որ կ'ըսէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը չպիտի հանդուրժէ օտար միջամտութեան եւ թէ բոլոր խափանարարները պիտի դատուին, առանց նկատի առնելու իրենց հպատակութիւնը։ Յայտարարութիւնը մասնաւորապէս կը յիշէ անգլիական հասատատութեան պաշտօնեաները, յայտնելով թէ անոր անգլիացի, ինչպէս եւ ռուս պաշտօնեաները չուտով պիտի յանձնուին «դասակարգային դատարան»ին։ Այս առթիւ, կը ծաղրէ Անգլիոյ հասարակապետանց վարիչները եւ մամուլը, «որ չարժման մէջ դրած է քահանաներու, սպիտակ պահակներու եւ աւազակաբարոյ ընկերութեանց բաժնետէրերուն բոլոր ուժերը, դրպարտելու համար խորհրդային իշխանութիւնը եւ օգնելու որ յանցաւորները խուսափին օրէնքէն, մինչդեռ իրողութիւն է որ խափանարարներու կազմակերպուած հրոսախումբ մը փորձած է կաղմալուծել խորհրդային իշխանութեան շինարարական ճիգերը։ Անգլիոյ պետղավաւորները ինչո՞ւ չեն զսպեր իրենք զիրենք, երբ Ջեկան երեւան հանեց դաւադրութիւնը, եւ հանդարտութեամբ չեն սպասեր քննութեանց արդիւնքին եւ խորհրդային դատարանի վճիռին։ Այս պարոնները կը վախնային հրապարակային դատավարութենէ եւ հետեւաբար փորձեցին անգլիացի քաղաքացիները դատել ռուս չարագործներու հրոսախումբէն եւ անպատիժ ազատել զանոնք այնպիսի ոճիրներու համար որոնք երեւան հանուած են, փաստերով եւ բանտարկեալներուն իսկ խոստովանութիւններով։ Ապահովաբար պետղավաւորները գերագնահատած են իրենց ուժերը, մոռնալով թէ Խ. Միութիւնը անկախ երկիր մըն է եւ թէ խորհրդային սահմաններուն մէջ եղած ամէն մարդ պէտք է ենթարկուի խորհրդային իշխանութեան, ի՛նչ հպատակութիւն ալ ունենայ։ Անգլիոյ պետղավաւոր մամուլը տաժանելի կը գտնէ համակերպիլ այս անհաճոյ իրողութեան եւ չուզեր ըմբռնել թէ անգլիական հպատակներ կրնան դատուիլ Խորհուրդներու դասակարգային ատեանին կողմէ»։

«Պրաւդա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, այս առթիւ խմբագրական մը գրելով, իր կարգին չանթեր կը տեղայ Մեծն Բրիտանիոյ եւ անգլիական մամուլին դէմ։

Ամբաստանեալներուն դատը տեղի պիտի ունենայ համաձայն 1923ի պատժական օրէնքին։ Գլխաւոր ամբաստանութիւնները հիմնուած են 1927ի օրէնքին վրայ, որուն տրամադրութեամբ յանցանքին պատիժը մահ է։ Կարելի է վճիռը փոխել, գրաւելով ամբաստանեալին բոլոր գոյքերը եւ մշտնջենապէս աքսորելով Խորհրդային Միութենէն կամ առ նուազն երեք տարի տաժանակիր աշխատանքի դատապարտելով։ Վերջին պարագային ալ բոլոր ստացուածքը կը գրաւուի

⁂ Խորհրդային թերթերը նոր դաւադրութեան մը պատմութիւնը կը հաղորդեն։ Դաւադրութեան կեդրոնն է Նիժնի Նովկորոտ, որ այժմ կը կոչուի Կորքի

Համաձայն հրատարակուած պատմութեան, Նովոյէնորմովոյի ճարտարագէտները փորձած են փճացնել մեքենաներ եւ գործարաններու կազմածներ։ Արդէն իսկ ձերբակալուած են խումբ մը տնօրէններ եւ ճարտարագէտներ։ Պնդուելով, Ծանր ճարտարարուեստներու փոխ–գործավարը, այս առթիւ ծանոյց թէ ամբաստանեալները շուտով պիտի դատուին եւ թէ կառավարութիւնը որոշած է ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել բոլոր անոնց դէմ որ անհոգութիւն կ'ընեն կամ կը փճացնեն մեքենաները։

Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյց մը կը յայտնէ թէ՝ վերջին չորս տարիներու ընթացքին 1,500,000,000 ոսկի րուբլի արժողութեամբ մեքենայ եւն. ներածուած է, բայց տիրող անհոգութեան հետեւանքով, կարեւոր մաս մը անպէտ դարձած է այլ եւս։ Բարդ եւ նուրբ մեքենաներ բաց օդին տակ ձգուած են երկար ատեն։

⁂ Անգլիական ելեկտրական հաստատութեան բուն անգլիացի ճարտարագէտներէն զատ, ձերբակալուած են ինը Ռուսեր, որոնց հինգը կիներ են։ Ձերբակալուած են նաեւ ուրիշ քսան Ռուսեր, որոնք կապ չունին անգլիական ընկերութեան հետ։

«Թայմզ» կը պաշտպանէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը

Փարիզի ազգայնական թերթերը դառնութեամբ գիտել կու տան թէ՝ ծանրակշիռ «Թայմզ»ն ալ սկսեր է պաշտպանել դաշնագիրներու վերաքննութեան տեսակէտը, կանգնելով Մաքտոնըլտի կողքին։

Արդարեւ, Լոնտոնի պահպանողական օրկանը մարտ 27ի իր առաջին խմբագրականը նուիրած է այս հարցին, «Խաղաղ վերաքննութիւն» խորագրին տակ։ Այդ խմբագրականով, որ կ'ըսեն թէ նոյն ինքն վարչապետին կողմէ ներշնչուած է, «Թայմզ» Ֆրանսայի վրայ կը նետէ զալիք անախորժութեանց պատասխանատուութիւնը։ Դիտել կու տայ թէ, հիմա որ պաշտօնապէս մէջտեղ դրուած է վերաքննութեան խնդիրը, մեծ դժբախտութիւն պիտի ըլլայ Եւրոպայի համար, եթէ գործնական ելք մը չյանգի։ «Եւրոպայի անհանդստութեան յարատեւ աճումը վերջին երկու – երեք տարիներու ընթացքին՝ ստիպողական կը դարձնէ վերլուծել անհանդստութեան պատճառները եւ զանոնք բուժելու փորձ մը կատարել։ Վայրկեանը պատեհ է այն իմաստով որ նոր յապաղում մը կրնայ աւելի դժուարացնել խաղաղ դարմանումը»։

Անգլ. թերթին կարծիքով, Շթրէզէմանի եւ Պրիւնինկի չափաւոր կառավարութիւնները եթէ կորսնցուցին իրենց հեղինակութիւնը, պատճառը այն է որ գոհացում չստացան Ֆրանսայէն։ Զգացման քաղաքականութիւնը ուրիշ հետեւանք չպիտի ունենայ, եթէ ոչ աւելի կատաղի ազգայնական մը բերել իշխանութեան գլուխ։ Այս առթիւ «Թայմզ» կը գնահատէ Հիթլէրի չափաւոր լեզուն եւ գիտել կու տայ թէ Փոքր Համաձայնութեան բաղձանքը աւելի ձեւական է քան իրական։

ՀԱՄԵՍՏ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ԼՈՒՄԱՆ

...Խմբագիր

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, 23 մարտ.— Հակառակ տիրող տագնապին մեր ջերմ փափաքը եղաւ ձեր կոչին պատասխանել, կրճատելով օրավարձերով աշխատողներու եւ նոյնիսկ անգործներու մէջ հանգանակութիւն մը ընելով, հազիւ կաթիլ մը ջուր բերել Պէյրութի երկիրզեալներու ծով կարօտութեան։

Այս առթիւ կը խնդրուի որ հաճիք ներփակ ցուցակը նոյնութեամբ հրատարակել ձեր պատուական օրաթերթին մէջ։

Փաստի չէքով կը ստանաք ներփակ (350) երեք հարիւր յիսուն ֆրանքը։

Ե. Յովհաննէսեան, Ա. Դաւիթեան, Լ. Կարապետեան (երեքն ալ՝ կիներ)։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

24րդ. ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Փոն տ'Օպնայի գումարը	350
Մարտ 28ի գումարը	6797
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	7147

Իբրեւ եզրակացութիւն, «Թայմզ» առանց վերապահութեան կը թելադրէ չձգձգել դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը եւ ոպէս զի վճռականութիւնները չճապաղին Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, կը յանձնարարէ նախնական համաձայնութիւն մը գոյացնել չորս մեծ պետութեանց, — Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ, «սահմանելու համար վճռականութեանց ապարէզը»։

«Էքօ տը Փարի» հաղորդելով այս լուրը, կը գրէ թէ միեւնոյն ատեն մութ խաղեր կը փորձուին, մեկուսացնելու համար Լեհաստանը։ Այսպէս, Լոնտոնէն հասկցուցած են թէ կարելի է որ եւ է ձեւով չորսերու խորհրդակցութեան հրաւիրել Փոքր Համաձայնութիւնը. իսկ Լեհաստանի մասին խօսք չկայ։ Առ այժմ յետաձգուած է Հիթլէրի այցելութիւնը դէպ ի Հռոմ. բայց հաւանական է որ Մաքտոնըլտ եւ Մուսոլինի նորէն տեսակցին։ Կը խօսուի նաեւ Հիթլէրի եւ Մաքտոնըլտի տեսակցութեան մասին։

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԴՂՐԴԱԳԻՆ ՑՈՅՑԵՐԸ

ՄԻԹԻՆԿՆԵՐ՝ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ 300 ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ երկուշաբթի օր դղրդագին ցոյցեր կատարուեցան մանաւանդ Մ. Նահանգներուն մէջ, Գերմանիոյ հակահրէական հալածանքներուն առթիւ։ Ամենամեծ միթինկը տեղի ունեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, իսկ ցոյցերուն մասնակցեցան ուրիշ 300 քաղաքներու Հրեաները։ Նիւ Եորքի մէջ բազմութիւնը այն աստիճան խռնուած էր որ, հարկ եղաւ երկու յաւելուածական միթինկներ գումարել։ Ճառեր խօսեցան երկու ծերակուտականներ, եպիսկոպոս Մէնինկ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը եւ ուրիշներ։

Գերմանիան նոր խստութիւններով կը պատասխանէ ցոյցերուն

Այս ցոյցերուն հետեւանքով, վարչապետ Հիթլէր տեսակցութիւն մը ունեցաւ պրոպականտի նախարարին՝ Կէօպլսի հետ։ Որոշուեցաւ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնել, հակազդելու համար այն պայքարին որ կը մղուի մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն մէջ, ընդդէմ Գերմանիոյ ազգային կառավարութեան եւ ի վնաս գերման վաճառականութեան։ Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ կառավարութիւնը փոխադարձաբար պայքարի պիտի ենթարկէ հրեայ բժիշկները եւ փաստաբանները, եւ պիտի հրամայէ հարկաւոր մէկէն աւելի չօգտագործել զանոնք։ Նոյն խստութեան պիտի ենթարկուին նաեւ հրեայ ուսանողները։ Պիտի կազմակերպուի վիթխարի պրոպականտ մը՝ հրէական գործունէութեան դէմ։ Հրապարակային ժողովներ պիտի գումարուին, մէջտեղ դնելով ամբողջ հրէական խնդիրը եւ կազմակերպելով ծաւալուն խաչակրութիւն մը ամբողջ երկրին մէջ։

Գերմանիոյ վաճառականները ծանրապէս վնասուած ըլլալով մղուած պայքարէն, արտօնութիւն խնդրեցին իրենց կարգին պայքար հռչակելու հրէական վաճառատուներու դէմ։

Կիսապաշտօնական զեկոյց մը կը հետեւի թէ՝ եթէ Անգլիա, Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ չարգիլեն հակագերման ցոյցերը, ազգայնական Գերմանիան ալ պիտի դիմէ փոխվրէժի, սաստկացնելով հակահրէական շարժումը։

⁂ Հռչակաւոր գիտնական Այնշթայն, որ Պրիւսէլ պիտի հաստատուի, իր զայրոյթը յայտնեց հակահրէական ցոյցերուն առթիւ։ Գերմանական թերթերը արձանագրելով իր յայտարարութիւնը, կը ծաղրեն հրէածին գիտնականը։

⁂ Պաւարիոյ դատական նախարարը որոշեց բոլոր պատժական եւ կարգապահական դատարաններէն վտարել հրեայ դատաւորները։ Հրեայ փաստաբաններուն հանդէպ ալ նոյն արգելքը դրուած է։ Բացառութիւն պիտի ըլլայ առկախ մնացած դատերու համար։

Միւնիխի քաղաքապետը ժողովի մը մէջ յայտարարեց թէ այսուհետեւ քաղաքապետութիւնը ո՛ր եւ է ապսպրանք չպիտի տայ հրեայ կամ «մարքսեան» տուներու։ Իսկ դպրոցներու վերատեսուչը յայտնեց թէ յառաջիկայ տարեշրջանէն «ո եւ է հրեայ մանուկի թոյլ չպիտի տրուի քրիստոնեայ դպրոցներ յաճախել», եւ թէ հրեայ բժիշկները այլ եւս չպիտի կրնան մտնել գերման մանուկներու։

«Թուրքիոյ ելմտական վիճակը յուսահատական է»

«Լա Ռէփիւպլիք Անչէնէ», Թուրք ընդդիմադիրներուն Փարիզի օրկանը, որ վերսկսած է հրատարակուիլ, իր վերջին թիւին մէջ հրատարակած է «Թուրք գիւղացիական – ռամկավար կուսակցութեան» մէկ զեկոյցը (20 մարտ)։

Այդ զեկոյցին մէջ կը կարդանք.

— «Կուսակցութիւնը, խորապէս ուսումնասիրելով Ըսմէթ փաշայի կառավարութեան կողմէ հրատարակուած ելմտացոյցը, յուսահատական կը գտնէ Թուրքիոյ ելմտական վիճակը։ Գործին քաջածանօթ անձեր, որոնք անդամ են կուսակցութեան, որոշած են պատրաստել եւ հրատարակել սեւ գիրք մը, մանրամասնօրէն շօշափելով այս խնդիրը։ Այս հրատարակութենէն օրինակ մը պիտի յանձնուի պետութեանց դահլիճներուն, որպէս զի նկատի ունենան, երբ քէմալական իշխանութիւնը ելմտական աջակցութիւն խնդրէ։ Այդ առթիւ, պիտի հաղորդուի թէ՝ թուրք ազգը որ եւ է պարագայի մէջ չպիտի ճանչնայ ապօրէն եւ կամայական իշխանութեան մը կողմէ ապօրինաբար ստանձնուած յանձնառութիւններ»։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՒՍՏՐԻԱՆ ԱԼ Կ'ԵՓԻ...

Հիթլէրի խորհրդանշանը, « կամմաւոր » կամ « բեկեալ խաչ », Աւստրիոյ մէջ ալ խոր տպաւորութիւն գործած է։ Իբրեւ պարտուած եւ ջախջախուած, այս երկիրն ալ տարիներէ ի վեր կը գալարուի, կ'եռայ ինքն իր մէջ։ Ելքը անորոշ է տակաւին, բայց ինչ որ տեղի կ'ունենայ ներկայիս, խորապէս լարած է քաղաքական աշխարհին ուշադրութիւնը։

Երէկ՝ « Անշլուս »ը, Գերմանիոյ հետ միացման ձեռնարկն էր որ մտահոգութիւն կը պատճառէր։ Այսօր Աւստրիան մտած է նոր փուլի մը մէջ։ Հետզհետէ կը ջնջուին սահմանադրական ազատութիւնները, խորհրդարանը փակուած է անպայման ժամանակով, եւ օրուան իշխանութիւնը կը ձգտի միահեծան տիրակալութեան, կաշկանդելով ձախակողմեան, մասնաւորապէս ընկերվարական տարրերը որոնք շատ զօրաւոր են։

×

Աւստրիան ունի 83,000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ վեց միլիոն բնակիչ։ Երբ կայսրութիւն էր Հունգարիոյ հետ, բնակիչներու թիւը կը հաշուէին 56 միլիոն։ Իր պարտութիւնը ոչ միայն կրճատեց սահմանները, այլ եւ ցամքեցուց հարստութեան աղբիւրները, եւ տարիներէ ի վեր փոխառութիւններով եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հրաշխաւորութեան շնորհիւ է որ կանգուն կը մնայ։ Տասնըհինգ տարիէ ի վեր, հպարտ Աւստրիան չկրցաւ համակերպիլ իր ճակատագրին, եւ պարբերաբար ջղաձգութիւններ կ'ունենայ։ Տագնապը թէ հոգեկան է եւ թէ նիւթական։ Դժգոհութեան արտայայտիչներն են քաղաքական կուսակցութիւնները, որոնք ճակատագրական պայքարի մը բռնուած են այս միջոցին։ Այդ կուսակցութիւններուն գլխաւորներն են. —

1— Ընկերվարականները, որ կը ներկայացնեն բանուոր դասակարգը եւ ընտրողներու հարիւրին 44ը։ Ասոնք համաձայն են որ Աւստրիան միանայ հանրապետական եւ ժողովրդավար Գերմանիոյ։

2— Քրիստոնեայ ընկերվարականները, որ կը ներկայացնեն գիւղացիները, մանր սեփականատէրները, մանր քաղքենիները, կղերը, եւ իրենց հետ ունին ընտրողներու մեծ թիւ մը, հարիւրին 30։ Ասոնք բաժնուած են երկու հոսանքի. մէկ մասը կուսակից է անկախութեան, միւս մասը դեռ երէկ յարմար կը նկատէր միանալ կաթոլիկ Պավարիոյ հետ։

3— Կարգ մը մանր կուսակցութիւններ, որոնց սահմանուած են անհետանալու, բայց տակաւին դոյութիւն ունին Երեսփ. Ժողովին մէջ։ Այս դասակարգին կը պատկանին « Հայմվէքրէն »ները կամ հայրենասէրները, որոնք ջերմ կուսակից են Փաշականութեան։ Կան ալ որ կը նախընտրեն կայսեր դանուբեան պետութեանց միութիւն մը, այսինքն վերահաստատել միապետութիւնը.

4— Նոր կուսակցութիւն մը, որ տարերային ուժ մը կը ներկայացնէ եւ սակայն չունի ներկայացուցիչ՝ Երեսփոխանական Ժողովին մէջ, ընտրութեանց առեն կազմուած չըլլալով։ Հաւանական է որ մեծամասնութիւն չահի նոր ընտրութեանց մէջ։ Աւստրիոյ « նացի »ներուն (հիթլէրական) հոսանքն է այս։ Իր համբանքն ու հաւատքը կը պարտի Հիթլէրի յաղթանակին։ Մոլեգնօրէն հակառակ է հրէականութեան եւ ընկերվարութեան։ Կ'ուզէ որ Աւստրիան Գերմանիոյ միանայ բեկեալ խաչի հովանաւորութեան տակ.

Ինչպէս բսինք, այս նոր կուսակցութիւնը երեսփոխան չունի տակաւին, բայց Երեսփ. Ժողովը բաժնուած է երկուքի Քրիստոնեայ ընկերվարականները, վերջին տագնապներուն առթիւ, դիրք փոխելով, մէկ ձայնի առաւելութիւն մը ստացան, որուն շնորհիւ իշխանութեան գլուխ կը մնայ վարչապետ Տոլֆուս։ Այս խախուտ կացութիւնը թոյլ չի տար օրինապէս կառավարել. ուստի վարչապետը դիմեց դիկտատուրայի։ Երեսփ. Ժողովին նախագահը եւ երկու գեր — նախագահները հրաժարեցան, ուժգնօրէն բողոքելով կառավարութեան կամայականութեանց դէմ։ Վարչապետին ուզածն ալ այս էր։ Սահմանադրութիւնը նախատեսած չըլլալով երեցագոյն անդամի նախագահութիւն եւ կարելի չըլլալով Երեսփ. Ժողովը գումարել առանց իր նախագահին, ժողովը ինքնին յետաձգուած կ'ըլլար ծագումակին։

Այսխաղին շնորհիւ, Տոլֆուս դարձաւ դիկտատոր։ Երկու չաբաթ առաջ, հրաժարեալ նախագահները փորձեցին նիստի հրաւիրել ժողովը, բայց կառավարութիւնը ատօրէն հաչակելով այդ փորձը, ոստիկանական հսկողութեան տակ առաւ խորհրդարանը։ Եւ ժողովականները — ընկերվարական— սահպուեցան քաշուիլ, «կեցցէ՛ հանրապետութիւնը» գոչելով։

Փարիզեան թերթի մը թղթակիցը, պրպտումներ կատարելով այս մասին, գիտել կուտայ թէ Աւստրիան հիւանդ է եւ ջղագրգիռ։ Եւ, ամէն միջոցի կը դիմէ, հիւանդութենէն ազատելու համար։ Մինչեւ հիմա՝ ներշնչման աղբիւր մըն էր Մուսոլինին։ Այժմ աւստրիացի Հիթլէրը ոգի եւ տիրական դարձած ըլլալով Գերմանիոյ, աւելի մեծ ոգեւորութիւն կը պատճառէ։ Ուրիշ դասակարգ մըն ալ միապետութեան վերահաստատումը կ'երազէ, նախկին գերդաստանէն մնացած իշխանի մը գահակալութեան տակ։

Մէկ խօսքով, Աւստրիան ալ բռնուած է ծանր երկունքէ մը։

Մինչ այս մինչ այն, օրուան կառավարութիւնը կը չարունակէ որ բացառիկ օրէնքներ հաստատել, ծանր հարուած տալով ընկերվարականներուն։ Համալսարանն անգամ վարակուած է հիթլէրականութեամբ։ Ազգայնական տարրերը կ'ուզեն վերջ տալ ընկերվարականներէն, որոնք տարիներէ ի վեր տիրաբար կը վարեն Վիեննան, եւ աշխատաւորական բազմաթիւ օրէնքներ հաստատած են։

Հանրապետութեան հաստատումէն ի վեր, առաջին անգամ է որ Աւստրիոյ մէջ իշխանութիւն մը իր երկիրը կը կառավարէ առանց խորհրդարանի։ Մինչեւ հիմա, դաշլինները հազիւ կը յաջողէին տկար մեծամասնութիւն մը ապահովել, կռթնելով ընկերվարականներուն։ Տոլֆուսի կառավարութիւնը իր ուժը կ'առնէ քրիստոնեայ ընկերվարականներէն եւ ազգայնական կուսակցութիւններէն։

Կացութիւնը փափուկ է մանաւանդ անոր համար որ, հարիւրաւոր հիթլէրական գործիչներ կը գտնուին Աւստրիոյ մէջ, եւ վարդագոյն յոյսեր կը ներշնչեն յուսաբեկ ժողովուրդին։

Այս կացութեան առջեւ, ձախակողմեան հոսանքներն ալ անգործ չեն մնար։ Անոնց վարիչները կը յայտարարէին, դեռ քանի մը օր առաջ.

— Մեր պահակախումբերը կազմակերպուած են դիմադրելու համար յետաշրջական տարրերուն։ Մենք չենք ուզեր որ խանգարուի ներքին խաղաղութիւնը. բայց եթէ քաղաքացիական պատերազմ պարտադրեն մեզի, մենք պատրաստ ենք դիմադրելու եւ կռուելու։ 1931ին փաշական խոյթ մը ձախողեցաւ, շնորհիւ մեր զինեալ ուժերուն։ Մենք կը սպասենք զէնք ի ձեռին։

Կը հետեւի թէ՝ Աւստրիոյ ընկերվարականները վճռապէս պիտի պաշտպանեն հանրապետութիւնը։ Այս տեսակէտով, առաւելութիւններ ունին Գերմանիոյ ընկերվարականներուն վրայ։ Աւստրիոյ ընկերվարականները երբեք պառակտում ունեցած չեն, եւ համայնավարութիւնը գրեթէ անգոյ է։ Հակառակ Մոսկուայի ջանքերուն, համայնավարները չյաջողեցան պառակտել Աւստրիոյ աշխատաւորները, ոչ քաղաքական, ոչ ալ արհեստակցական գետնի վրայ։ Ասկէ զատ, երկար ատենէ ի վեր Աւստրիոյ ընկերվարականները նախատեսած էին պէտքը՝ պաշտպանելու հանրապետութիւնը ոչ միայն խաղաղ միջոցներով, այլեւ զինու զօրութեամբ։ Այդ առաջադրութեամբ ալ, կազմակերպած են զինուորական ուժ մը որ կրնայ դիմագրել փաշական կազմակերպութեանց, նոյնիսկ պետական ոստիկանութեան եւ զօրքին։ « Շուցպունտ »ը իսկապէս քաղաքապահ բանակ մըն է (Միլիս), լաւ մարզուած եւ սպառազինուած։ Ու վերջապէս, Աւստրիոյ ընկերվարականները օգտուած են Գերմանիոյ փորձէն։ Անոնք շատ լաւ գիտեն որ՝ միջին ճամբան վերջնական պարտութեան կ'առաջնորդէ։ Հետեւաբար, կը նախընտրեն ի հարկին վըտանգել ամէն բան եւ ընդունիլ վճռական ճակատամարտը, եթէ նոյնիսկ յաջողութիւնն ապահովուած չըլլայ։

Միայն թէ՝ անհապաղ պայմաններ ալ պակաս չեն։ Աւստրիոյ ընկերվարականները շատ զօրաւոր են Վիեննային մէջ, եւ կարեւոր ուժեր ունին նաեւ ճարտարագործական գլխաւոր կեդրոններու մէջ։ Բայց, տկար են հողագործական շրջաններու մէջ։ Եթէ քաղաքացիական պատերազմ մը չատ երկար տեւէ, մեծ վտանգ կը սպառնայ Վիեննայի, որ կրնայ պաշարուիլ եւ անօթենալ վրկուիլ

ՇԱՄԱՄ

ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ

— :-: —

ԽՄԲ. — Հատուած մը՝ Նշան Պէշիկթաշլեանի նոր գիրքէն՝ « Երգիծական »ը, որ լոյս տեսաւ երէկ։

Հայ ծնած ըլլալուս համար շատ եմ լսած դամբանականներ։ Եւ առանց ազգայնամոլութեան կուզամ յայտարարել որ Հայերս գերազանց, անմրցելի դամբանախօսներ ենք։ Լսած եմ դամբանականներ որոնք գիւղի մը բուլոր ժառանգականութիւնները ունէին։ Ու դամբանականներ որոնք կրցած են մահուան գերագոյն գաղափարը զետեղել հոգիներու մէջ։ Ու դամբանախօսներ, որոնք նոյնացած են մահուան հետ ու բատ այնմ վարուած հանդիսականներուն հետ։ Եւ տակաւին խանդավառօրէն մխիթարող դամբանախօսներ, որոնք փառաբանած են մահն ու մեռեալը, ողջերուն սրտին մէջ մեռնելու անհուն փափաք մը ստեղծելով։

Եւ սակայն այս բոլոր դամբանախօսները կ'անչքանան, կը կորսուին Արջունի սրբազանին քով։

Դժբախտաբար երեք դամբանական միայն լսած եմ իրմէ։ Կուտամ երեքն ալ նոյնութեամբ։

Առաջին.

— Տիար Թէոտորոս Օհանօղլուեան իր ամբողջ կեանք ընթացքին եղած է օրինակելի բարեպար մը։

Գուցէ չատեր զարմանան այս յայտարարութեանս համար, քանզի հանգուցեալը ճանչցուած է այլ կերպիւ։ Վասն զի իր բարեպարութիւնները մընացած են անծանօթ։ Վասն զի ան կը բարեգործէր գաղտօրէն։ Ես մասնաւորապէս պրպտելով իր բարձր կենցաղը՝ գծայլագին հիացմամբ տեսայ որ Տիար Թէոտորոս Օհանօղլուեանը քրիստոնէաբար, համեստօրէն այլ սակայն լիաբուռն առատաձեռնութեամբ սատարած է հայ մանկանց կրթութեան, հայ եկեղեցեաց պայծառութեան, հայ վանուց բարգաւաճման, հայ մամլոյ առաջացման։ Եւ տակաւին հարիւրաւոր աղքատիկ ընտանիքներ իրմէ ստացած են կանոնաւորապէս ամսական նպաստի կարեւոր գումարներ

Տիար Թէոտորոս Օհանօղլուեան ճիշդ Քրիստոսի ուզած, նախընտրած բարերարն էր։ Երբոր անոր աջ ձեռքը կուտար՝ ձախ ձեռքը չէր իմանար։ Երբոր ձախ ձեռքով կուտար՝ աջ ձեռքը չէր իմանար։

Ա՜խ, ողբացեալ պարոն Թէոտորոս Օհանօղլուեան, ա՜խ ...։ Ամբողջ երկրագունդիս վրայ քանի հոգի կարելի է համրել իրեն նման։ Ան կուտա՛ր, կուտա՛ր, եւ կուտա՛ր։ Սակայն ո՛չ ոք գիտէր թէ ան կուտա՛ր, կուտա՛ր, կուտա՛ր։ Ան չունէր բարերարի փառք ու համբաւ։ Ընդհակառակն ամէն ոք Տիար Թէոտորոսը նկատած էր իբրեւ կծծի, անգութ, ագահ ու չար անձնաւորութիւն մը։

Օ՛, ա՜խ ...։ Մինչդեռ մեծ ոգի Թէոտորոսը, սուրբ անձ, ազնիւ մարդ, իր ամբողջ կեանքի ընթացքին բարերարութիւն է բրած միմիայն։

Եթէ իրեն դիմողները բոլորն ալ վռնտած է, պատճառը ա՛ն էր որ չէր ուզեր բարերար հռչակուիլ եւ պատուել։

Այո՛, նա կը վռնտէր եւ սակայն միւս կողմէ ուրիշ հարուստ Հայու մը միջոցաւ գումար մը կը հասցնէր վըտարեալ անձին։ Եւ այսպէս ուրիշներ էին, ուրիշ հարուստներ, որ իր շնորհիւ կը համարուէին բարեխոր, բարերար։

Ա՜խ, Թէոտորոս, անզուգական բարերար, ջերմ հայրենասէր, հաւատացեալ քրիստոնեայ, հայ մամլոյ բարեկամ եւ ընտանիքի թոյնոգի անդամ։

Քու հոգիդ անշուշտ բազմած է երկնքի գոգը, հրեշտակաց գիրկը։ Գդուանաց եւ փայփայանաց մէջ եւ լուսոյ վրայ։

Ա՜խ, օգնէիր հանգիստականք, ա՜խ, երէկ գիշեր երազիս մէջ տեսայ Տիար Թէոտորոսը։ Ան ինծ յանձնարարեց 15,000 ֆրանքի ընկալագրով մը դիմել իր ժառանգորդաց։ Ան փափաքեցաւ որ այդչափ մը գումար տրամադրուի եկեղեցւոյս պաշտօնէութեան

Ես խիստ զգածուած, ա՜խ ..., հանգուցեալին յետ մահու այս խիստ գովելի եւ օրինակելի գաղափարէն՝ կը գործադրեմ իր կամքը, միմիայն չխռովելու համար իր յաւիտենական հանգիստը։ Ամէն։

Երկրորդ.

Ողբացեալ Թէոդիկի դագաղին վրայ հակելով եւ յայժ յուզումնահեղձ կականով ու լալագին շեշտերով՝ դամբանախօսեց.

— Ա՜խ ... ա՜խ ...

Վա՜խ եմ լսեր Թէոդիկիս

Աղուոր Թէոդիկս, տխուշ տղաս ...

Աս ի՞նչ ըրիր գուն ... հաւնեցա՞ր բրածիդ ...

Առանկ բան կ'ըլլայ միթէ ..

Վայլում առա՞ւ աս ըրածդ . .

Եւ յանկարծակի ... առանց մնաք բարեաւ մը ըսելու, ջնջուածի նըման ...

Մե՜ղք ... մե՜ղք . .

Թէոդիկ, Թէոդիկ ... զաւակս, ըսէ՛ ինծի, ըսէ՛, ինչո՞ւ մեռար ...

Ա՜խ Թէոդիկս, աննման զաւակս, աշխատասէր, ողորմած, բարեխրա ու մէկ հատիկ ժանչս, արեւս ...

Աս եղա՞ւ, վայլե՞ց, ճղիկ ճղիկ կոտրտիմ ...

Ինչո՞ւ մեռար, օղուլս, փաշա Թէոդիկս ..

Աս ի՞նչ ըրիր, եավրուս, ջանս ջիկարս .

Թէոդիկ, Թէոդիկ ... Ա՜խ, Թէոդիկը ..

Ա՜խ, բախմ, ա՜խ ..

Թէոդիկը ...

Թէ Թէօ ... դիկը ... Թէ ..

Թօ ... Թի ... Թա .

Ձէ՛, չէ՛, ա՛լ չեմ կրնար չարունակել ...

Հի՛, հի՛, հի՛, հիո՜ւք ... ո՜ւք ...

« չուլօօ՛ք » .

Ուշադիր ընթերցողը պիտի գիտէ որ հակառակ իր յուզումներուն Արջունի սրբազան անգլոյն համաձայն ոճ եւ լեզու կը փոխէ։ Ասիկա իր մոքի հարստութիւններէն մին է։

Երրորդ

Դերասան Սարիմ Մաքսուտեանի մայրիկը մեռած էր։ Սրբազանը արտասանեց իր գլուխ դամբանականներէն մին.

— Ա՜խ ... ա՜խ . .

Մահը . .

Անաւասիկ դագաղ մը եւս մեր առաջ։

Այո, դագաղ մը մեր առջ։ Անոր նայելով յիշատակ մը կ'ունենամ։ Մեռեալին նայելով յիշատակներէս մին կեանք կ'առնէ։ Տարինե՜ր, տարիներ առաջ էր։ Շապին — Գարահիսարէն Պոլիս գացած էի։ Գատըգիւղ էի։ Գատըգիւղի ղարիպ ոէքրօէքն էի։ Ղարիպ ոէքրօէքը սիրուած ու յարգուած էր թաղեցի բարեպաշտ տանտիկիններէն։ Ղարիպ ոէքրօէքը մուտք ունէր մեծամեծաց յարկերէն ներս։ Հէ՛յ, Գատըգիւղ։ Կը յիշեմ Նուբեանները, Մալխասեանները, Ալթունեանները, Չմէնեանները, Յովակիմեանները, Ոնեեանները, Մոլէկեանները Մեծատուն եւ պատուական, պատուական ընտանիքներ։ Օրհնեալ, բարեգութ, հիւրընկալ գերդաստաններ։ Սրտերնին բաց, սեղաննին բաց, քըսակնին բաց։ Ա՜հ, չատ էին բարեկամները ղարիպ ոէքրօէքին։ Ղարիպ ոէքրօէքը նման չէր միւս ղարիպ ոէքրօէքներուն։ Ան սիրուած էր, գնահատուած։ Եւ այսպէս չատ օրեր ղարիպ ոէքրօէքը կ'ըլլար հայ մեծատանց քով։

Օր մը, Մաքսուտեաններու տան մէջ իմացայ որ Շապին — Գարահիսարէն վեց հատ հայորդիներ Պոլիս են բերուած, մահուան վճռով

Ա՜խ, ըսի, ա՜խ ...։

Վեց հատ կտրիճներ, հայրենասէր, քաջ, բարեպաշտ, վեց հատ կանանչ արեւներ որոնք պիտի կախուէին կամուրջին երկու գլուխները։ Երեքը Ղալաթիոյ կողմը, ա՜խ...։ Միւս երեքն ալ Պոլսոյ կողմը, վա՜խ ...։ Ղարիպ ոէքրօէքին սիրտը վեր ելաւ։ Մտածեցի, չափեցի, ձեւեցի եւ լացի։

Դարման մը, ա՜խ, մէկ դարման ..

Մաքսուտեան էֆէնտիին ոտքերը ինկայ եւ ըսի.

— Հրաշք կ'ուզեմ, վեց կտրիճներուս համար հրաշք մը ...

Այս դագաղին մէջ հանգչող տիկինը Մաքսուտեան էֆէնտիին կինն էր։ Իմ վիճակս տեսնելով արտասուեց եւ ըսաւ ամուսնոյն.

— Բան մը ըրէ, ազատէ տղաքը։

Ա՜խ, ի՜նչ քաղցր, հլու հնազանդ եւ քրիստոնեանուէր կին մըն էր։

Մաքսուտ պէյը բսաւ.

— Ես բան մը չեմ կրնար ընել դժբախտաբար։ Շուտով Սիմոն պէյին գնա։ Բեզի երկու տող գիր կուտամ։

Մաքսուտ պէյին նամակը առնելով չիտակ Սիմոն պէյին վրայ վազեցի։ Պատմեցի ամէն բան, լացի, աղաչեցի, փէշը բռնեցի։

Շատ յուզուեցաւ Սիմոն պէյը եւ գիս պատրիարքին ղրկեց։ Պատրիարքն ալ գիս մարիկ ընելէ վերջ, Եըլտըզ, Սուլթանին դիմեց։ Եւ, երկու ժամ վերջ, վերադառնալով ըսաւ ինծի.

— Տէրտէր, ե՛լ տունդ գնա հանգիստ սրտով։ Վեց կտրիճներդ ներում ստացան։ Ազատուած են։

Ա՜խ, ա՜խ, պատրիարքիս ոտքերը համբուրեցի։ Ուրախութենէս սկսայ արտասուել։ Դոնապանին՝ ձեռքերը կը սեղմէի։ Ըրածս թողածս չէի գիտեր։ Գղտիկ բան չէր, վեց արեւներս ազատած էի, փրկա՜ծ։ Ղարիպ ոէքրօէքը երջանիկ էր, գո՜հ էր, ուրա՜խ էր, յուզուած։ Ղարիպ ոէքրօէքը անկից վերջ գիտաւոր առողջ նման հեռացաւ Պոլսոյ արեւոտ երկնակամարին վրայէն։ Ի՜նչ օրեր էին, ի՜նչ օրեր ...

Մաքսուտեան տիկնոջ հոգին թող հանգչի խաղաղութեամբ։ Ամէն։

Շատ խոր էր այս դամբանականին ձգած տպաւորութիւնը հանդիսական սրտերներուն վրայ։

Շատեր սկսան յայտնել կարծիքներ։ Անհաւասիկ հատընտիր քաղուած մը։

—Եպիսկոպոսին յիշատակները հոխ են գերեզմանատան մը նման։

— Ի՜նչ զգայնութիւն ... որքա՜ն կուլայ ... Զօր մէկը չէ ...։

— Անձրեւաբեր սրբազան մըն է .. մինչ կ'անձրեւէ լուսաւիլ քաղաքին վրայ եւ Հայոց եկեղեցին մէջ ... օրհնութիւն է աս ...

— Բայց եկեղեցին խոնաւութեան պատճառը ինքն է ... Մէն գետին յորդելուն պատճառը նոյնպէս ...։ Եթէ օր մը Նեղոս գետը ցամքի, Տիմոթէոս սրբազան կրնայ փրկել Եգիպտոսը ...

— Կը սխալիս, ան գետի ակ չի կրնար ըլլալ քանզի մէկ կաթիլ արցունք չի թափեր։ Անոր արցունքները չատրուանի ջուրի կը նմանին, միշտ մէջը կը հոսին։

— Ամենայն դէպս սուրբ մարդ է։ Ես աչքովս տեսայ. դամբանախօսած պահուն եկեղեցիին կամարը բացուեցաւ եւ երկնքէն բու մը իջնելով՝ թառեցաւ սրբազանին վեղարին վրայ։

Շատ դամբանականներ խօսած է Արջունի։ Դեռ չատ դամբանականներ կրնայ արտասանել։ Դեռ օր մը կրնայ իմ վրաս ալ խօսիլ։

Իր բարութեան եւ անյիշաչարութեան վրայ վստահ եմ։

Շատ հաւանաբար այսպէս դամբանախօսէ իմ վրաս.

— Թէեւ ան գիս չատ քաշքշեց, աւելի պակաս բաներ ըսաւ եւ սակայն ես կը ներեմ իրեն։ Թողութիւն կը շնորհեմ, աղօթելով եւ խնդրելով որ մեր տէր Աստուածն ալ ներէ իրեն։ Թող արժանի ըլլայ արքայութեան եւ մեծ ու փոքր Արջէ համատեղութեանց լուսերուն մէջ լողայ իր հոգին։ Աստուծմէ սակայն կը խնդրեմ որ, այս կէս լուսաւորչական եւ կէս կաթոլիկ եւ ամբողջովին հեթանոս դրաղէտը քաւարանի շրջանէ մը անցնի։ Թող զինքը նետել տայ, սանկ մէկ ամիս մը, դուրքի մը մէջ, որ աղէկով լեցուն ըլլայ։ Ամէն.

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՆԴՐԿԱՍՊԵԱՆ ԵՐԿԻՐԸ

ԵՒ

Ժողովուրդին ապագան

—.—

Փերղանը, ընդգրկած է ամբողջ Անդրկասպեան երկրամասը։ Կասպից ծովի լայնածաւալ տափաստաններից մինչեւ Ալմաթայի, Պամիրի բարձրութեանները կը տիրապետեն երեք ցեղեր, որոնք վարում են նստակեաց եւ վաչկատուն կեանք։

Քննենք տեսնենք թէ ընդհանրապէս այդ ժողովուրդները ինչպիսի ձգտումներ ունին։ Արդեօք օրէ օր սպառո՞ւմ են միանալու թրքութեան թէ ոչ։

Այն օրուանից որ Ռուսաստանը գրաւեց Անդրկասպեան երկիրը, մինչեւ օրս բուն ժողովուրդի մտաւոր կեանքից չատ քիչ բան է փոխուել։

Ճիշդ է Թուրքմէնը, Ուզբէկը եւ Կիրկիզը, մինչ այն կիսավայրենի.— Բայց խաղաղ կեանք էին անցկացընում։ Ցարական լուծի տակ ընկնելուց յետոյ, յառաջդիմութեան ոչ մի նըշոյլ.

Ռուսաստանը գրաւելով այդ հսկայ եւ բերրի երկրամասը, կապեց երկաթուղու ցանցերով։ Բոլոր քաղաքներում սունկի պէս բուսան մեծ մեծ վաճառատուներ, պետական եւ մասնաւոր բանկեր, հսկայ դրամագլխով։ Այդ ուղղութեամբ, պետութիւնը ոչ մի ջանք չէր խնայում։ Ամէն ներելի եւ աններելի միջոց գործադրում էին որքան կարելի է չատ հում նիւթ դուրս քաշելու։ Բայց ամենագլխաւորը եւ ցաւալին այն էր, որ պետութիւնը չատ քիչ էր ուշք դարձնում կրթութեան վրայ։ Այդ արդէն նորութիւն չէր, հին ցաւ էր։ Ասիական բոլոր հպատակ ժողովուրդների վրայ նոյն միջոցն էին գործադրում, ռուս ցարական սատրապների բիրտ քաղաքականութիւնն էր այդ։

Հողերի ամենալաւը, բերրին, փոխանակ յատկացնելու բնիկ հողազուրկ գիւղացիներին, Ռուսաստանից բերուած լցնում էին Ռուս գիւղացիներ։ Անցէք Միմերից, Պալտոնի սօնլը, Բայրամալի եւ այլ վայրեր եւ կը համոզուիք։ Այդ բոլորից դուրս, պետութիւնը յայտնապէս թիւ էր տալիս, բոլոր այլասերող տարրերին։ Մի խօսքով, իշխանները չատ քիչ հոգածութիւն էր տանում դէպի այդ ժողովուրդը։ Ի՞նչ ունի պարծենալու երկ[illegible]եօք, այսօր այդ երկրամասը ցարական Ռուսաստանից, ոչինչ։ Նա իր[illegible] բուն ժողովուրդին ոչինչ տուաւ, միայն արծարծեց նրանց մէջ ցեղ[illegible] ախակալութիւնը.

Այն ինչ չտուաւ երէկ ցարական Ռուսաստանը, չի կարող տալ եւ ա[illegible]կայ բոլշեւիկեան Ռուսաստանը

Ամբողջ անդրկասպեան ազգութիւ[illegible]ները,— Թուրքմէններ, Ուզբէկներ, Կիրկիզներ չեն կարող ինքնուր[illegible]ապրել, կրթուել եւ հասնել անկա[illegible]պետութիւնների աստիճանի։ Այդ [illegible]նուրանալի է. Իսկ «Թուրքեր»ներ[illegible]ու են այդ երկրամասի համար [illegible]րեք բերել է։ Այդ երկրամասին պ[illegible]մի կարող եւ չինարար պետութի[illegible]որ ժողովուրդի կարիքը եւ չա[illegible]տակցօրէն ըմբռնելով, մանէ[illegible]երկրամասը, հովանաւորէ եւ կառա[illegible]վարէ։

Շինարար պետութիւն է պէտք[illegible] Նիկոլայի օրօք տրամադրութիւն կա[illegible] Ամուդարից մի մեծ ջրանցք բանա[illegible]աւելի շուտ գետը հոսեցնել ու մ[illegible]ցնել անդրկասպեան ծովի հետ, [illegible] համար ծրագրուած էր բաց թողն[illegible]րեք միլիոն ռուբլի։

Երբ դուրս էք գալիս Կրասնովօ[illegible]կուց մինչեւ Զարջուի, երկու օր[illegible] բանակ երկաթուղին դնում է մե[illegible] մասամբ ամայի անապատով. Ի[illegible] մեծ բարիք կարող էր բերել այդ [illegible]կայ ջրանցքը այդ ժողովրդի համա[illegible] Եւ գլխաւորը նաւարկութեամբ կը [illegible]պէր այդ երկրամասը իրար հետ. Զ[illegible]րեցին, եւ դեռ երկար ժամանակ[illegible] չեն անելու, ինչպէս այդ, նոյնպէ[illegible] այլ վայրերում։

Ի՞նչ օգուտ տուաւ « բասմաչու[illegible]թիւնը» գիւղացիներին որ անոնց [illegible]տայաչութիւն էր։

Նախ քան « բասմաչութեան » [illegible]ւան գալը, գաղտնի համխոյ[illegible] պրապականտա էր տարւում։ Ռեւո[illegible]փոխութիւնից յետոյ այնտեղ վխտ[illegible] էին Մուսաւաթականները եւ Կազա[illegible] թափանները

Առաջին բանկումը եղաւ 1917 մա[illegible]տին։ Ըստ Մուսաւաթականների [illegible]ւադրութեան, այնպէս էր ծրագր[illegible] որ միաժամանակ մարտին ամենայ[illegible] բոլոր մեծ քաղաքներում պէտք [illegible] պայթէր ապստամբութիւն։ Նախ [illegible] եւրոպական մասի վրայ յարձակ[illegible]ը, Հայերին լուր էին տուել, [illegible] չխառնուին կռւին։ « Մենք ձեզ [illegible] գործ չունենք, մեր գործը Ռուսն[illegible] հետ է »։ Բայց այդ դաւը ձախո[illegible]ցաւ։ Ազդանշանին արձագանք տո[illegible] միայն Կոկանդը, այդ էլ շնորհիւ [illegible] որ կուռողների մեծամասնութի[illegible] Կովկասցի Թուրքեր, Թաթարներ [illegible] Ուզբէկներից ուսաւորել էին մի [illegible] բախտախնդիրներ։ Կռուի օգտին [illegible]կու օր Հայերը չմասնակցեցան, [illegible] նրանք սպանեցին տասը հոգի մեր[illegible]ցիներ։

Արժէ յիշել այդ դէպքը, որ իր [illegible] ճախօս փաստերով գալիս է ցոյց [illegible]լու, թէ տեղւոյն ժողովուրդը [illegible]ցանկութեամբ էր զէնք վերցրել։

Բերդի դիմաց մի բակում ապր[illegible] էին ութ ընտանիքներ, Մեկյո[illegible] Կռուի առաջին օրը գալիս են մի[illegible] զինուած Ուզբէկներ, եւ ապրարա[illegible] են որ հեռանան, ընտանիքով [illegible] բերդը։ Եւ նրանք հեռանում են [illegible] բորդ օրը մի ուրիշ խումբ է գա[illegible] նրանք էլ նոյնն են կրկնում, բայց [illegible] բանք յամառում եւ մնում են եւ [illegible] հա յարձակողները գալիս եւ [illegible] բում են (երկու Տէր Մարկոսեանն[illegible] Արաքէն Ուհանեան, Լեւոն Տէր Զա[illegible]եան եւ ուրիշներ)։ Ուզբէկները [illegible] տուեցան, Կոկանդի հարուստ եւ [illegible] կայ չուկան Թալանուեց ու [illegible] մասերուց Տաշքենդից եկած [illegible] մասնակաների կողմից։ Զար[illegible]լուց յետոյ փոքրիկ խմբերով [illegible] բացան լեռները, վնասելով թէ [illegible] զացիներին եւ թէ պետութեան [illegible] դրանք են որ կրում են, « բասմ[illegible]» անունը Այլ խօսքով « Թալանչ[illegible]» Նրանք կռիւ մղեցին մինչեւ 1924 թ[illegible] յանձնուեցին եւ սպանուեցին [illegible] Քօռ Իշմաթը իւրայիններով [illegible] նուեց եւ փախաւ Աֆղանիստան

Այդ ամբողջ կռիւների ընթացքում գիւղացիները հեռու մնացին, [illegible] րին բռնի տարան, բայց չ[illegible] ցին. Անինայ թալանուեցին ու [illegible] ուեցան հարիւրաւոր գիւղեր։ « Բ[illegible] մաչի »ութիւնը ծնունդ էր ոչ թէ [illegible] մակերպուած միութեան, այլ [illegible] զան բախտախնդիրների։ «Բասմա[illegible] ութիւնը մեծ վնաս տուաւ գիւղացի[illegible] թեան, ամենուրեք թալանեց [illegible] Իսկ պատժիչ վաշտերն ալ, [illegible] լայն իրաւունքներով, գինովցած [illegible] լի ախորժակով անխնայ ալ ու [illegible] ինքնաթեթի բռնեցին ու աւերեցին [illegible] բիւրաւոր անմեղ գիւղեր։

Գիւղացին դառն կսկիծով է յիշում այդ բասմաչիներին։ Մինչ իրար հետ կռուելուց, կրկնում են —
«Բոր է սին բասմաչիս» — «Լուացի՛ր, դու բասմաչի ես»

Հակառակ Մուսաւաթականների գուշերին, ուզբէք եւ թուրքմէն գիւղացին մնաց բարեկամ Հայերու հետ, նրանք մեծ հաւատք ունեն Հայերի վրայ նոյնը եւ այսօր։ Նրանք այսօր մեծ ատելութեամբ են լցուած Կազանի թաթարների դէմ։

Արտասահման փախած ուզբէգ գործիչները պէտք է լաւ հասկանան եւ իմրանեն թէ ինչ ուզում ժողովուրդը այսօր, կամ ինչ պէտք է լինի վաղը

Թող որքան ուզում են այսօր աչք կապուկ խաղան, Մ. Չէմալին փառաբանեն, որքան ուզում են բոլշեւիկ Ստալին, եւ Մ. Չէմալ իրար խառնեն, վերածնուած Թուրքիստանը որ եւ է գնով երբեք ձեռք չի վերցնելու Անդրկասպեան երկրից։

Անդրկասպեան երկրի եւ Թուրքիստանի շահերը պահանջում են հիմնովին փոխել իրենց քաղաքականութիւնը։ Պէտք է ժուռք գործել շինարար մեքենան եւ գիտութեան ճրագը, ազատ իշխանութեամբ։

Պէտք է մեռնի Կոչումչեների Թուրքիստանը, տեղը տալով, ազատ, ժողովրդավար կառավարութեան։

Գ.

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Կրթական անկումը

Իրազեկներ կը հաստատեն թէ բարձրագոյն կրթութեան մէջ բարեկարգում մը անկարելի է՝ այնքան ատեն որ Ռուսիոյ մէջ կը շարունակէ ներկայ վարչաձեւը, որովհետեւ ան կը սահմանափակէ ակադեմական միտքը եւ կը մխոէ գիտական աշխատանքի ազատութիւնը։

Միջնակարգ հաստատութիւններու մէջ քայքայումը այնքան մեծ է որ, դարձ մը հոն եւս անկարելի կը թուի։ Այսօր հարիւր-հազարաւոր կիսագրագէտ ուսանողներ, որոնք կուսակցական կարգապահութեան ուժով հաւաքուած են բարձրագոյն վարժարաններու մէջ, չեն կրնար որ եւ է բնական պատրաստութիւն ստանալ

Այս տարուան մուից քննութեանց ամէին արդիւնքները ցոյց կուտան թէ տասը հազարաւոր Երիտասարդ խմողներ եւ բանւոր – հարուածայիններ « տարակարծութիւն » մը ունին նախնական թուաբանութեան եւ ռուսական ուղղագրութեան մասին, ու կը սպասեն կուսակցական բարձրագոյն օրկաններու որոշման: Ռուսջական մարմինները կազմուած են տասնեակ հազարաւոր կիսագրագէտ մանկավարժներէ։ Այդ. լուսաւորութեան պաշտօնաթերթը կը հաղորդէ — « Տասնեակ ու հարիւր հազարաւոր նոր մանկավարժներ ուսած են կարճատեւ դասընթացքներու հետեւելով։

Այդ պատճառաւ, անոնք դէշ կ՚աշխատին։ Հազարաւոր ուսուցիչներ զուրկ մնացած են որ եւ է նիւթէ, ու իրենց յանձնական մասնագիտութիւնն ... ունի հարկ եղած միջոցները։ Տեղական կազմակերպութիւնները մերժած են ունկնդիրներ ղրկել դասընթացքներուն եւ ուսուցիչները ստիպուած են ցրուել՝ հաց կամ բնակարան

գտնելու համար »։

Դարձեալ, նոյն թերթէն կը տեղեկանանք թէ խորհրդային միութեան գծրախտ մանուկին համար կայ հեւ ուրիշ արգելք մը։ Այդ թերթին թղթակիցը այցելած է Ռոստով քաղաքի մեծ վարժարանը ու ներկայ եղած է դասերուն, որոնք կը սկսին ուսուցիչին սա յայտարարութեամբ. — « Ով որ գրքի դրամ բերած չէ՝ թող մատ վերցնէ »։ Ամբողջ դասարանը ձեռք կը բարձրացնէ, որուն իբրեւ պատասխան ուսուցիչը կ՚ըսէ — « Հիմա տղոց ձրի գիրք չի տրուիր »։ Գրքերէն զատ, չկան եւ տետրակներ, մատիտներ, եւայլն։ Ու թղթակիցը կ՚ըսէ — « Դպրոցը ունի հարկ եղած գրքերուն ու գրենական պիտոյքներուն 15 առ հարիւրը։ Ամբողջ դպրոցին մէջ կայ դրահաշուի 10 գիրք, իսկ ոչ մէկ գիրք բնապատմութեան, աշխարհագրութեան եւ ուսողութեան։ Ո՛չ տետրակ, ոչ ալ մատիտ »։

Նման խոստովանութիւններ կը վխտան խորհրդային թերթերուն մէջ։ Այդ խոստովանութիւնները « չահադրգռուած պսերժուաններու եւ ֆաշիստներու գրչէն ելած » չեն, այլ՝ խորհրդային ներկայացուցիչներու կողմէ գրուած են եւ, հետեւաբար իշխանաւորներու քննութեան ենթակայ են։

Մենք որ, դէպքերու բերումով, առայժմ տարբէ ի վեր մեր մարմնին վրայ կը կրենք նոյն իշխանապետութեան փորձերը, պէտք է ուշի ուշով հետեւինք այդ փորձերուն, ու ջանանք տեսնել իրերն ու երեւոյթները այնպէս, ինչպէս որ են։ Եւ առնկա ոչ միայն կրթական գետնի վրայ, այլեւ բոլոր ճիւղերուն մէջ։ Մենք զուրկ չենք եղած լաւագոյն վարժարաններէ, ու Հանրապետութեան երկու տարուան կարճատեւ կեանքի ընթացքին դասախօսներու կազմի տեսակէտէն աւելի լաւ համալսարան ունէինք քան այժմ, ու գաղութներու մէջ, հակառակ մեր վայրավատին գոյութեան, աւելի լաւ նախակրթարաններ ունինք կարգ մը տեղեր, քան՝ Հայաստանի մէջ։ Որով մեծ թերահաւատութեամբ կը նայինք Ռուսիոյ կրթական գործին, ու նոյնքան մեծ կսկիծով՝ Հայաստանի մէջ կիրարկուած նոյն դրութեան։

Սխալ չէ այն ընդհանուր կարծիքը թէ խորհրդային միութիւնը կ՚ապրի նիւթին ցնցումի օրեր, արդիւնք՝ մեծ անյաջողութիւններու։ Այս փաստը, սակայն, իշխանութիւնը կը մղէ աւելի ուժգին պայքարի մը՝ երկրէն դուրս ու աւելի խիստ միջոցներու՝ երկրէն ներս։

ՆՈՐ ՆՊԱՍՏՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Բարեգործականի վերջին զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (25 մարտ). —

Վերջերս Միութեան կողմէ Հայաստան ղրկուած են հետեւեալ գումարները — Նոր Պայազէտի Մկրտիչ Ցովհաննէսեան վարժարանի շինութեան համար անգլ. ոսկի 254 (երկրորդ վճարում), Նոր Եւդոկիա գիւղին Ա. Ռ. 39, յօգուտ Զանգեզուրի երկրաշարժի աղէտեալներուն մնացորդ գումարը Ա. Ռ. 66, Երեւանի Դարուհի Ցակոբեան մայրանոցին համար գործիքներ ֆր. 12400, ինչպէս նաեւ Նիւ Եորքէն 2 ինքնաշարժ «ամպիւլանս» եւ 1 Ֆորտ մարդատար՝ տոլար 3679։

⁂ Ցայտնի է թէ Մամլէթէյնի (Պէյրութ) Թոքախտաւորներու բուժարանին խնամակալութիւնը ամէն ջանք կը թափէ, այն հիւանդանոցը Լիբանանի բարձունքը փոխադրելու համար։ Այս առթիւ ճարտարապետ Գ. Նաֆիլեանի կողմէ պատրաստուած է յատակագիծ մը եւ շինութեանց համար կը նախատեսուի շուրջ 4000 անգլ. ոսկի։ Քաջալերելու համար այս ձեռնարկը, որ անհրաժեշտութիւն մըն է Սուրիոյ վարակեալ երիտասարդները մեկուսացնելու եւ դրապէս դարմանելու համար, Միութեան կողմէ տրամադրուած է 1500 տոլար, զոր յանձն առած է կրկնապատկել բարերար անդամ Գ. Տիգրան Թէյլըր (Լոս Անճէլըս), յատուկ յարկաբաժին մը կառուցման գործածուելու համար։

⁂ Երախտագիտութեամբ կ՚արձանագրենք Գէլիկիոյ Սահակ Կաթողիկոսի 100 անգլ. ոսկիի նոր նուիրատուութիւնը, բարդուելու համար իր հիմնադրամին վրայ։

⁂ Ներկայիս կը ծանուցանենք նաեւ թէ յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջանին համար Նուպարեան սաներու հիմնարկութիւնը հաւանօրէն տրամադրելի պիտի ունենայ ուսանողական չորս « պուրս »եր, որով թեկնածուները Ֆրանսերէն խնդրագրով պարտին ուղղակի դիմել, մինչեւ 31 մայիս, Պրիւսէլի վարչութեան։ Oeuvre des Boursiers Arméniens Fondation Nubar Pacha, 11 rue d'Egmont, Bruxelles (Belgique).

Ծնողումին առաջքը առնելու կանխահոգութեամբ, կը յայտարարենք թէ նախընտրաբար իսկապէս որբ եւ չքաւոր, երկրորդական լիակատար ուսում առած եւ Ֆրանսերէն լեզուի տիրացած, ու իրենց մասնագիտութիւնը Հայաստանի մէջ կիրարկելու յանձնառութիւնը կնքող ուսանողները միայն դիմելու են

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մակինցեանի տեղ

Պրոլետար կը հաղորդէ թէ խորհրդային արտաքին առեւտուրի լիազօր ներկայացուցիչ Մակինցեանի տեղ նոյն պաշտօնին կոչուած է Իվանիչևիչ։

Երեւանի ելեկտրական քառոնը

Ակադեմիկոս Ա. Թամանեան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Գետական թատրոնին շինութեան աշխատանքները մտած են նոր շրջանի մը մէջ,— անմիջապէս որ եղանակը տաքնայ, ծաւալուն կերպով պիտի կատարուին շէնքին պատուանդանի աշխատանքները։ Անցեալ տարուան վերջը աւարտած էին հողային աշխատանքները,— 50,000 խոր. մեթր։ Բեմին մեքենայացման պահանջով, փորուած է 17.6 մեթր խորութեամբ. Շէնքին պատուանդանը հիմնուած է արդէն մասամբ։

Շինութեանց ամէնէն դժուարին մասը լրացած է արդէն եւ դարնան վերսկսելով աշխատանքները, յունիս 1ին կը հասնինք հողին մակերեսը, երբ կառուցուած կ՚ըլլան 4 յարկանի օթեակները եւ նկուղի բաժանումները։ Իսկ նոյեմբերին կը յուսացուի, որ կ՚աւարտի շէնքին ամբողջ կմախքը։

Ինչպէս յայտնի է, շէնքին բարձրութիւնն է 40 մեթր, իսկ ծաւալը 183,000 խոր. մեթր։ Շէնքին կմախքին կառուցման համար առկից առաջծախսուած է 3 միլիոն րուբլի, (2 միլիոնը շինութեան նիւթերուն համար), այս տարի կը յատկացուի 3,5 միլիոն րբ.։ Երբ վերջանան բոլոր աշխատանքները, մեքենայացուած ձմեռնային թատրոնը, որ 1500 աթոռ պիտի ունենայ, եւ ամառնային թատրոնը, որ 2000 աթոռ պիտի ունենայ, պիտի արժեն 11 միլիոն 800,000 րուբլի։

Կ՚աւարտի 1934ին։

Կարլ Մարքսի արձանը

Հանդէսներ կազմակերպուեցան նաեւ Երեւանի մէջ, Կարլ Մարքսի մահուան յիսնամեակին առթիւ։

Երեւանի քաղաքային խորհուրդը ներշնչուելով այդ հանդէսներէն, եւ յաւերժացնելու համար պրոլետարիատի տեսաբանին յիշատակը, որոշեց Կարլ Մարքսի արձանը կանգնել Երեւանի մէջ։

Որոշուած է նոյնպէս հրատարակել Մարքսի Դիամազլուխը, ինչպէս նաեւ անոր միւս գործերը։

Էջմիածնայ ճեմարանին այն ընդարձակ սրահին մէջ, հոն ուր առաջ կղերական իշխանութիւնը վարդապետ կը պատրաստէր, կը գրէ Խորհ. Հայաստան, մարտ 13ին տեղի ունեցաւ հանդէս մը Կարլ Մարքսի յիշատակին. Սրահը լեցուն էր ունկնդիրներով։

ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՒ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՕԴԱՅԻՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐԸ

Մարտ 15 մինչեւ ապրիլ 15— ամբողջ մէկ ամիս, յայտարարուած է Հայաստանի օդային կայաններու շինութեան օգնութեան եղանակ։ Այս մէկ ամսուան ընթացքին՝ երկրին բանուորական շրջանակներուն եւ քաղաքացիներուն պիտի ներկայացուին Հայաստանի օդային կայաններու շինութեան վերաբերեալ բոլոր հարցերը, աշխատելով անհրաժեշտ միջոցներ հայթայթել՝ գիւրացնելու համար Երեւանի եւ Լէնինականի օդային կայաններու շինութեան գործը։

Երեւանի եւ Լէնինականի օդային կայաններու շինութիւնը աւարտելու համար անհրաժեշտ է 500,000 րուբլի։

Երեւան – Թիֆլիզ, հետեւաբար դէպի Մոսկուա օդային գիծը կը յուսացուի բացուած յայտարարել յուլիս 1ին։

Միամսեայ այդ շրջանին տեղի պիտի ունենան զեկոյցներ։ Սինէմայի, թատրոնի, կրկէսի եւ ըմպելիներու գիներուն վրայ եղած են յաւելումներ, ի նպաստ օդային կայաններու շինութեան։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Լուսաբանութիւն մը

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, 26 Մարտ.— «Ցառաջ»ի Մարտ 23ի թիւին մէջ, «Զգո՛յշ» վերնագրով եւ Ճ. ստորագրութեամբ թղթակցութեան առթիւ, կը փութամ յայտարարել թէ՝

Առաջին՝ մեր գիւղին մէջ հայ համայնավար չկայ, եւ մանաւանդ «Ֆրանսացի համայնավարներու հետ գործակցիլ» բացարձակապէս չի համապատասխաներ իրականութեան։

Երկրորդ՝ ճիշտ է որ գիւղիս մէջ Հօկի «Շինարար» մասնաճիւղը կազմած ենք, բայց անդամները անխտիր բոլոր հոսանքներէն եւ չէզոքներէ կը բաղկանան, որոնք աշխատասէր եւ հայրենասէր երիտասարդներ են, այնպէս որ օտար քաղաքականութեամբ զբաղելու պէտք չունինք։

Երրորդ՝ երբ Հ. Յ. Դ. «Թազմիկ» խումբը «Փետրուար 18»ը կը տօնէր, Հօկի անդամները հանդէսին ներկայ չէին, եւ միայն Ֆրանսացի կոմունիստներ այդ հանդէսը խանգարել փորձած են։

Հօկի անդամները ներկայ չէին, որովհետեւ Կրընոպլի դէպքը դեռ նոր էր պատահած։

Ճ. կը գրէ թէ ծեքրակալուած համայնավար պետին վրայէն դրամ գտնուած է, որ կրնայ Հօկին կողմէ վճարուած ըլլալ։ Նախ ըսեմ որ մենք Առնուվիլի մէջ Հօկը պրոպագանդի համար չէ որ կազմած ենք, այլ կը ձգտինք մեր լումաներով մեր հայրենիքին մէջ քար մը քարի վրայ աւելցնել։ Անոնք որ չեն հաւատար, կրնան գալ եւ մօտէն հետաքրքրուիլ։

Հօկի արձանագրութեան տետրակը բաց է առանց կուսակցական խտրութեան, ամէն հայրենասէր Հայու առջեւ(՞)։ Մենք, Առնուվիլցիներս հայրենասիրութիւնը այսպէս կը հասկնանք։ Եթէ կայ տարբեր հայրենասիրութիւն, թող զան լուսաբանեն։

«Երկիր Նայիրի» ֆիլմի ցուցադրութեան օրը Ֆրանսացի համայնավարներու նուագախումբը եթէ փողոցներուն մէջ «Էնթէրնասիոնալը» կ՚երգէր, այդ մեզ չի հետաքրքրեր։ Առնուվիլի մէջ Հայերս 1925էն ի վեր հաստատուած ենք եւ գիտենք որ այդ նուագախումբը կայ ու կը մնայ. Այդ տեսակ եղանակներ լսելը սովորական բան է մեզի համար։

Ցարդ Առնուվիլի հայ գաղութի խաղաղ կեանքը տեղացիներուն նախանձը գրաւած էր.

Իսկ հիմա գաղութը երկու հոսանքի բաժնուած է եւ եթէ յարաբերութիւնները այսպէս լարուած մնան, հետեւանքը կարելի է գուշակել. որովհետեւ տեղացիները սկսած են արդէն ծուռ նայիլ մեզի։

Վահրամ Ճէզայիրլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԱԶԳԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ քննելով Կովկասեան ներկայացուցիչներու զանազան արտայայտութիւնները, դիտել կուտայ (14 մարտ).

— « Մեր կովկասեան հարեւան ժողովուրդներու ներկայացուցիչներուն յայտարարութիւնները անգամ մը եւս ցոյց կուտան, թէ անոնք անկարող են տակաւին եւ կամ չեն ուզեր հասկնալ, որ Հայաստան չի կրնար ապրիլ իր ներկայ հաշմուած վիճակին մէջ եւ որ անոր ազատութեան ու կեանքին համար խիստ հրամայականօրէն անհրաժեշտ է Թուրքերուն ձեռքը գտնուող հայկական հողերու գէթ մէկ մասին վերադարձը։

Մեր կովկասեան հարեւանները չեն հասկնար նաեւ, որ Ռուսաստանէն անջատուելու եւ անկախ կեանք մը կարենալ ունենալու համար՝ Կովկաս պէտք է ապահով ըլլայ, թէ Ռուսաստանէն ազատուելէ յետոյ պիտի չենթարկուի աւելի վտանգաւոր բռնակալութեան մը՝ Թուրքիոյ։

Մեր կովկասեան հարեւանները վերջապէս չեն հասկնար, որ հայ ժողովուրդը չի կրնար դադրիլ Ռուսիոյ կողմը նայելէ, որքան ատեն որ Վրացիները, Լեռնականներն ու Ատրպէյճանցիները յամառին յենուլ Թուրքիոյ վրայ՝ Կովկասի « անկախութիւնը » ձեռք բերելու համար, իսկ Թուրքիա ալ շարունակէ հետապնդել աշխարհակալ իր ծրագիրները Կովկասի ուղղութեամբ, օգտագործելով կովկասեան ազգերու հակառուսական տրամադրութիւնները եւ անկախութեան ձգտումները

Վերջին դիտողութիւն մը.— Կովկասեան մեր հարեւանները կամ Ռուսերը ի զուր կը խորհին, թէ Հայերու կամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գիրքին մէջ ո եւ է փոփոխութիւն տեղի ունեցած է վերջերս, Կովկասի անկախութեան խնդրին կամ իրենց հանդէպ։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մինչեւ այժմ ալ անդրդուելի կը մնայ Հայաստանի անկախութեան տեսակէտին վրայ։

Բնական է, որ ձգտելով մեր ազգային անկախութեան, մենք չենք կրնար հակառակ ըլլալ նաեւ մեր կովկասեան հարեւան ազգերու անկախութեան։

Ցետոյ, Ռուսաստանի վրայ ինչպէս առաջ, այժմ ալ կը շարունակենք նայիլ իբրեւ հայ ժողովուրդի բարեկամի վրայ, որուն օգնութեան շատ կը կարօտինք, մեր գոյութիւնը պահպանելու համար։

Սակայն, շատ պիտի ուզէինք, որ Կովկասի մեր հարեւանները այնքան ուժ տային մեզի, որ պէտք չունենայինք ոչ Ռուսիոյ կողմը նայելու եւ ոչ ալ մեր զարհուր թշնամի Թուրքիայէն վախնալու »։

ՏԽՐՈՒՆԻ

Մարտ 12ին, խոր ծերութեան մէջ իր հոգին աւանդեց Այրի Տիկին Ն. Շահպազ, շրջապատուած իր զաւակներէն, թոռնիկներէն ու թոռնորդիներէն։ Հանգուցեալը կողակիցն էր պոլսահայ փաստաբան հանգուցեալ Նազարէթ էֆ. Շահպազի եւ մայրը՝ մեր նահատակ ընկերոջ՝ Բարսեղ Շահպազի։ Զոհ տուած էր նաեւ երկու ուրիշ զաւակներ, Լեւոն Շահպազ, եւ Առբինէ Շահպազ Տէրտէրեան, ինչպէս նաեւ անոր որդին՝ Շաւարշը։ Ցուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 16ին, Պոլոնեի մէջ, եւ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը, իրեն յատուկ դամբանին մէջ։

Փարիզ ու Պրիւքսէլ գտնուող իր վշտահար զաւակներն ու թոռնիկներն ու քեռորդիները՝ Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Գահրի, եւ իրենց զաւակները՝ Պ. Գրիգոր Գահրի, Պ. եւ Տիկին Ն. Էլմասեան եւ իրենց աղջիկը, Պ. եւ Տիկին Ն. Դաւիթեան եւ իրենց զաւակները, Պ. Ժիրայր Գահրի, Տիկին Հրանոյշ եւ Օր. Սիրան Բ. Շահպազ, Պ. եւ Տիկին Վահան Խօրասանճեան, Պ. եւ Տիկին Արթաքի Կիւրճեան եւ իրենց զաւակները, Օր. Նուշանիկ Մամիկոնեան, կը հրաւիրեն իրենց վշտակից բարեկամները ներկայ ըլլալ իր յիշատակին կատարելի հոգեհանգստեան արարողութեան, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ ուրբաթ, 7 ապրիլ, առաւօտեան ժամը 11ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15, rue Jean Goujon.

ՐՓՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (7)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

2— Ապրեցէք դուք եւ ձեր տղաքը մաքրութեան մէջ Մաքրութիւն մարմնի, հագուստի եւ բնակարանի։ Ճաշէ առաջ լուացէք ձեր ձեռքերը եւ եղունգները։ Մատներուն աղտոտ եղունգներուն տակ կը գտնուին ամէն տեսակ աղտոտութիւն, որոնց կարգին, Քոխի մանրէները։ Խնամեցէք եւ մաքրեցէք անոնց ակռաները։ Հիւանդ ակռաները դէշ կերպով կ՚ազդեն մանուկին կամ չափահասին ընդհանուր տկարութեան վրայ։ Երբ մանուկ մը չորս տարեկան կ՚ըլլայ, պէտք է սորվի վրձինով մաքրել իր ակռաները, նախապատուելի է ճաշէն յետոյ։ Անշուշտ իր անձնական վրձինով, զոր միայն ինք պիտի գործածէ։

3— Զօրացուցէք երախաները պարզ եւ աղէկ միջոցներով, զորս կրնայ ամէն մարդ ալ ունենալ։ Երբեք անոնց մի տաք ոգելից ըմպելի, գինի, գարեջուր։ Շատ տաք մի հագցնէք, որպէս զի չքրտնին եւ յետոյ չպաղին։ Ամառը, երկու թեթեւ հագուստ վրայ վրայի, ձմեռը երկու տաք հագուստ վրայ վրայի, ի հարկին վերարկու մը. Հսկեցէք մանաւանդ անոնց մէջքին վրայ, որ յանկարծ կը ներնայ, կը բարակնայ, ընդհակառակն կուրծքը կը լայննայ անընդհատ, եւ այն ատեն հագուստը կը խեղդէ եւ շնչարգելութիւն կը պատճառէ։ Լանջակալն (flanelle) ալ դէշ է։ Փոքր տարիքէն, անոնք պէտք է վարժուին պաղ ջուրին, քնանալու բաց պատուհանով, դուրս ելլելու ամէն եղանակի։ Ամառը, ձգեցէք որ խաղան բոլորովին մերկ, արեւին տակ, պարտէզին մէջ, օրը մէկ ժամ։ Թոյլ տուէք, որ վազեն, զբօսնուն իրենց ազատ ժամերուն, փոխանակ ստիպելու որ կարդան, կար կարեն, նստուկ աշխատին։

Քաղաքի փոքրիկ մանուկները մեծապէս կ՚օգտուին արձակուրդի երթալով լեռները, գիւղերը, ծովեզերքները, օդ եւ արեւ ծծելով։

4— Քիթով շնչողութիւնը միակ եւ բնական եղանակն է, որ կը նպաստէ թոքերուն կատարեալ աճումին։ Ամէն տղայ, որ կը շնչէ բերանով, կամ կը խորդայ գիշերը, պէտք է բժշկական դարմանումի մը ենթարկուի, մինչեւ որ քիթով շնչողութիւնը կատարելապէս դիւրանայ

5— Կարգ մը հիւանդութիւններ (կարմրուկ, կապոյտ հազ, կրիփ) կը նպաստեն թոքախտին վարակումին, կամ կը բանան թոքախտին թաքուն օջախը։ Պէտք է, մանուկներու հիւանդութենէն յետոյ, մօտէն հետեւիլ անոնց առողջութեան։ Լաւագոյն միջոցն է, կանխարգիլելու համար աղիտալի բարդութիւնները, երախաները վարժեցնել պատուհանը բաց բնակութեան եւ բացօթեայ կեանքին։

6— Գերյոգնութիւնը կը փճացնէ մեր դիմադրական կարողութիւնը, զոր բնականէն ունինք ինչպէս կարգ մը հիւանդութիւններու նոյնպէս թոքախտին դէմ։ Դարձեալ, անտառկութիւնն ու շուայտութիւնները թոքախտին վրայ կը բարդեն վեներական հիւանդութեանց ծանր վիճակը։ Մաքուր եւ հանդարտ կեանքը առաջին պայմանն է առողջ եւ երջանիկ կեանքին։

7— Վերջապէս, ընտանիքը լաւ է որ ապահովագրէ իր բոլոր անդամները հիւանդութեանց դէմ։

12— ԹՈՔԱԽՏԸ ԵՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Քոխ կ՚ըսէր թէ թոքախտին իսկական բոյներն են չքաւոր եւ բազմանդամ ընտանիքներու բնակարանները։ Եւ թոքախտը կ՚անուանէր բնակարանի հիւանդութիւն մը, ննջասենեակի հիւանդութիւն։

Մի՞թէ ըսել կ՚ուզէր, որ բնակարանը կամ ննջասենեակը ինքն իրեն թոքախտ կը պատճառէր։ Անշուշտ ո՛չ։ Ո՞վ աւելի լաւ գիտէր, քան ինքը, որ գտաւ թոքախտին մանրէն, թէ մէկը թոքախտաւոր դառնալու համար՝ նախ պէտք է վարակուի։ Ահա թէ ի՞նչ նշանակութիւն ունի իր յայտարարութիւնը.

— Ցաճախ ընտանեկան միջավայրին մէջ է, որ կը կատարուի վարակումը։ Եւ վարակումին կը նպաստէ հասարակաց կեանքը, զոր կ՚ապրին բազմաթիւ հոգիներ նոյն նեղ սենեակին մէջ։ Ցետոյ բնակարանները անառողջ ըլլալով, բազմութեամբ լեցուելով, կը տկարացնեն բնակիչները։ Այսպէս թոքախտը կ՚օգտուի այդ թերութիւններէն եւ կը բազմացնէ իր զոհերը։

Մնաց որ, ոչ միայն թոքախտին, այլ մարդկային ամբողջ կեանքին համար, բնակարանին առողջապահիկ հանգամանքը առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի։ Ահա թէ ինչո՛ւ ամէն երկրի մէջ օրէնքներ կը մշակուին բնակարաններու առողջապահիկ պայմաններուն մասին եւ պետութեան կը թողուն հսկողութեան հոգը։

Բնակարան մը նախ պէտք է չոր ըլլայ,—քեռնայարկերը գրեթէ միշտ խոնաւ են եւ վտառողջ։

Երկրորդ, պէտք է լուսաւէտ ըլլայ։ Երբ մութ է, ապառողջ է, որովհետեւ չի տեսնուիր աղտոտութիւնը, ինչ որ կը դժուարացնէ մաքրելու գործողութիւնը։ Ցետոյ մթութիւնը կը տկարացնէ եւ կ՚ընկճէ անոնք, որ կը բնակին այնտեղ։ Եւ վերջապէս, մթութեան մէջ շատ երկար կը դիմանան մանրէները։ Սովորաբար, բնակարան մը որքան լուսաւէտ ըլլայ, այնքան առողջապահիկ կը նկատուի։

Երրորդ, պէտք է օդաւէտ ըլլայ։ Օդին քանակը պէտք է բաւական ըլլայ (ննջասենեակին մէջ իւրաքանչիւր անձի համար 15 խորանարդ մեդր). Պատուհանները պէտք է լայն ըլլան եւ ուղղահայեաց, (երդիքի լուսանցքները արժէք չունին), անմիջական հաղորդակցութեան մէջ ըլլան արտաքին օդին հետ։ Ննջասենեակներուն մէջ, գիշեր ցերեկ եւ ամէն եղանակի, պէտք է բաց ըլլան պատուհանները։ Արդարեւ օդը ամէնէն կարեւորն է մեր սնունդներուն մէջ։ 24 ժամուան ընթացքին կը սպառենք 12—15 քիլոկրամ օդ։ Զենք կրնար քանի մը վայրկեան ապրիլ առանց օդի։ Եւ ամէն շնչառութենէ յետոյ, զայն կ՚ապականենք։ Արտաշնչուած օդը խոնաւ է, տաք, նուազ թթուածին ունի, աւելի շատ բնածխային թթու կը պարունակէ։ Բոլորովին վնասակար մեր կեանքին համար։ Պէտք է շարունակ թարմացնել զայն։

(Շարունակելի)

Նորէն մակեդոնական արիւն...

Երկուշաբթի օր, Սոֆիայի մէջ սպաննուեցաւ Գ. Ցոռոբով, մակեդոնական ընկերակցութեան մը նախագահը։ Իրեն ընկերացող բարեկամ մըն ալ վիրաւորուեցաւ։ Մարդասպանը յաջողեցաւ փախչիլ։

Երկու խոշոր դատեր Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ փրանքեւթուրք խառն դատարանը շուտով պիտի վերսկսի իր աշխատանքները։ Սեղանի վրայ կան 10 — 12 դատեր, որոնց երկուքը շատ կարեւոր են։ Մէկը՝ Զուքուր Օվայի ընդարձակ դաշտին դատն է։ Այս գետինը կը պատկանէր Ֆրանսացիներու եւ պատերազմին ատեն գրաւուեցաւ կառավարութեան կողմէ։ Երկրորդն է՝ Ապտիւլ Համիտի ժառանգորդներուն կողմէ բացուած դատը՝ Սուրիոյ մէջ գտնուած սուլթանական կալուածներու մասին։

Թուրքեւպելճ խառն դատարանն ալ պիտի քննէ 26 դատեր, որոնց գրեթէ բոլորն ալ կը պատկանին պելճական հայթայթումներու եւ ճարտարարուեստական ձեռնարկներու։ Դատերէն մէկը կը վերաբերի հինգ միլիոն փրանք արժէքով երկաթուղիի կազմածներու, որոնք յանձնուած են պատերազմէն առաջ եւ անվճար կը մնան մինչեւ այսօր։

Պետական դրամատուն Հիճազի մէջ

Գահիրէի թերթերը կը գրեն թէ՝ համաձայնութիւն գոյացած է Նախորդ Խտիվ Ապպաս Հիլմի փաշայի եւ Վահապիներու Թագաւորին միջեւ, պետական դրամատուն մը հաստատելու համար։ Դրամագլուխը պիտի ճարէ նախկին խտիվը։ Դրամատունը պիտի բացուի առջեւի կէսուն։ Կեդրոնը պիտի ըլլայ Ճիտտէ, իսկ դրամագլուխը՝ մէկ միլիոն անգլ. ոսկի։

Վահապիներու Թագաւորը այժմ լայն բացած է դուռները, որպէս զի դրամագլուխ մտնէ երկիրը։ Նոր դրամատունէն զատ, Ճիտտէ — Մէքքէ երկաթուղիի շինութեան շնորհիւ, 70,000 ստերլին կանխիկ դրամ պիտի մտնէ Հիճազ, ինչպէս եւ ուրիշ գումարներ։ Երկար ատենէ ի վեր այսքան դրամ հոսած չէր Արաբիոյ մէջ.

Վակոնը խակեցին, կէս ճամբան մնաց

Եգիպտոսի ազգայնականները (Վաֆտ) նորէն խլրտիլ սկսած են։ Անցեալ շաբթու նոր անկարգութիւններ պատահեցան գաւառի մէջ։ Նահաս փաշա, Վաֆտի վարիչը, որ վերջերս Վերին Եգիպտոս կը գտնուէր, Գահիրէ վերադարձուեցաւ տարօրինակ եղանակով մը։ Նախապէս կ'ըսուէր թէ Նահաս փաշա օդափոխութեան գացած է, բայց երեւան ելաւ որ քաղաքական գործերով կը զբաղի։ Ասուանի մէջ փաշան ճառ մը խօսեցաւ բանտարկեալներուն, գրգռիչ լեզուով մը, եւ քանի մը օր յետոյ, Լուքսորի մէջ ցոյց մը տեղի ունեցաւ ի նպաստ իրեն։ Ոստիկանութիւնը քարի բռնուեցաւ, երբ կը փորձէր միջամտել։ Աւելի մեծ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Քէնայի մէջ, եւ ոստիկանութիւնը նորէն քարկոծուեցաւ։ Ասոր վրայ, կառավարութիւնը որոշեց միջոցներ ձեռք առնել, իմացած ըլլալով թէ ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ ցոյցեր կը պատրաստուին։ Մարտ 25ին, երբ Նահաս փաշա իր կուսակիցներուն հետ կառախումբ նստած էր Քէնայի մէջ, իր վակոնը անջատուեցաւ եւ առանձին վայրաշարժի մը կապուելով, շոգեկառքէ եւ առանց կանգ առնելու քշուեցաւ ... Գահիրէ։

Երկու տարի առաջ ալ այսպիսի գործողութիւն մը կատարուած էր։

Ցաւալի արկած մը

Պ. Հրանդ Ալխանեան, մեր աշխատակիցը, ցաւալի արկած մը անցուցած է բարեկամի մը հետ, երկուշաբթի օր, Ժուանվիլի կամուրջին վրայ, « Փաթէ — Նաթան »ի սթիւտիոյէն վերադարձին։ Ինքն է որ կը պատմէ. —

Արտաշէս Յովհաննէսեանի հետ կառքին մէջ էի. հազիւ կամուրջին վրայ հասած, հանրակառք մը մեր վրայ հասաւ եւ ընդհարումը ակնթարթի մը գործը եղաւ։ Կառքը փշրուած, տապալած էր։ Մեզ հանեցին պատուհաններէն, արիւնլուայ։

Փիթիէ հիւանդանոցը պառկեցայ գիշերը. ելայ եւ տունն եմ, շատ տկար։ Արտաշէսը դեռ հիւանդանոցն է, աւելի ծանրօրէն վիրաւորուած կզակէն։

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը յետաձգուեցաւ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը յետաձգուեցաւ ապրիլ 25ին

Ընդհ. յանձնաժողովի վերջին նիստին մէջ 17 ճառեր խօսուեցան Խորհրդային իշխանութեան, Պարսկաստանի, Հնդկաստանի, Ճափոնի, Աֆղանիստանի, Իրլանտայի, Պելճիոյ, Չինաստանի եւն. պատուիրակները յայտարարեցին թէ սկզբունքով կ'ընդունին Մաքտոնըլտի ծրագիրը, վերապահելով հանդերձ իրենց իրաւունքը՝ բարեփոխումներ առաջարկելու մասին։ Սպանիոյ պատուիրակը առիթէն օգտուելով, խստօրէն քննադատեց Մուսոլինիի վերաքննական ծրագիրը, որ կը ձգտի փոխել Եւրոպայի հողային քարտէսը։ Գերմանական պատուիրակը նորէն պարզեց իր երկրին անապահովութիւնը, որ հետեւանք է դաշնագիրներու անարդարութեան։ Եւ պահանջեց ջնջել բոլոր խտրութիւնները։ Վիճաբանութիւններէն յետոյ, ընդունուեցաւ բանաձեւ մը որով իբրեւ հիմ կ'ընդունուի անգլիական ծրագիրը։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

Կրընոպլի թերթերը կը գրեն թէ փետրուար 26ի դէպքին առթիւ ձերբակալուած Հայերէն երկուքը, Մանուկ Անտոնեան եւ Ս. Սալավանեան (Սողոմոնեան ?) առժամապէս ազատ արձակուած են։ Առաջինը մեղադրուած էր թէ դանակ գործածած է, իսկ երկրորդը՝ աթոռի հարուածներ տուած։

Դեռ 3 — 4 հոգի կը մնան բանտը։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԻՋՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՑԱՅՑՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն

9 ԱՊՐԻԼ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

Mutualitéի սրահին մէջ

Տեղի կ'ունենան բանախօսութիւններ, արտասանութիւններ, խմբական երաժշտութիւն եւ մեներգներ. յայտնի արուեստագէտներու կողմէ։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

23 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

"Petit Journal„ի սրահին մէջ

21, Rue Cadet Métro: Cadet

«ՄՈՎԻՆԱՐ» ՕՓԵՐԷԹԸ (2 արար)

Հեղինակութիւն՝ ԱՐԱՄ ԶԱՐԸԳԻ, երաժշտութիւն՝ Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի

ԳԻՆ ՏՈՄՍԵՐՈՒ 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

ԽՄԲԵՐԳՆԵՐ.— Երաժշտական բաժնի ղեկավար յայտնի երաժշտագէտ Փրոֆ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի,

«ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԹԱՓՈՐԸ» (լապտերներու պարով), ղեկավարութեամբ՝ վարժարանի մարմնամարզի ուսուցչուհի՝ Mlle LAHITTEի

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ԼԻՈՆԻ ՀԱՄԱ-ԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ

ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՕԹՆԱԿ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

3րդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Ի նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն

Կը ներկայացուի ՓԱՐՈՍԻ ՊԱՀԱՊԱՆՆԵՐԸ եւ զաւեշտ մը

Հանդէսին ծախքերուն մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 Ֆր.։

ԾԱՆՕԹ.— Սոյն ներկայացումը պիտի ներկայացուի նաեւ ՍԷՆ ՄՈՐԻՍի մէջ Ապրիլ 2ին, իսկ ՎԻԷՆԻ մէջ Ապրիլ 9ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Մյորիայի մէջ։ Դասախօս Գ. Ա. ԽԱՆԷՇԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ Արդի տագնապը, պատճառները եւ դարմանը։ Մէկ ժամ սինէմա։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ՆԱԽԱԲԱՆ

ԹԷՐԻԻ ԱՐՀԵՍՏԸ

— Մտիկ ըրէ, ըսաւ Փուաքար ընդմիջելով. աղջիկ մը կար երիտասարդ ու գեղեցիկ, հոն — ձեռքի շարժումով մը ցոյց տուաւ հեռաւոր կէտ մը — ու կար նաեւ քահանայ մը ... կը հասկնաս անշուշտ. ծնողքը աչք գոցեցին, յաճախ կը պատահի ... Բայց աղջիկը՝ ամօթխած, կ'ատէր այդ մարդը. շուղեց երթալ անոր. քահանան թակարդի մէջ ձգեց զայն ու պահեց տունի մը մէջ ... սակայն երբ ծաղիկը սկսաւ թօշնիլ, վռնտեց աղջիկը որուն հանդիպեցայ ես ինքս. չէի ճանչնար այդ աղջիկը, բայց ինքնիրենս մտածեցի. « Անհաւանիկ չարիք մը զոր օրէնքը չի կրնար դարմանել »։ Այնպէս որ իրիկուն մը գլխարկս քաշեցի աչքերուս վրայ, գացի քահանային մօտ եւ խնդրեցի որ ինծի ընկերանար, մահամերձ ճամբորդի մը քով երթալու համար։ Զգիտի զար. սակայն համկըցուցի իրեն որ ճամբորդը հարուստ մարդ էր։ Հեծաւ այն ձիուն վրայ զոր բերած էի հետս եւ միասին գացինք փոքրիկ տուն մը, լերան գագաթը։ Կղպեցի դուռը. քահանան չորս կողմը նայեցաւ ու հասկցաւ որ թակարդին մէջ ինկած էր. « Ի՞նչ պիտի ընես » հարցուց խեղդուած ձայնով մը. — « Քեզ պիտի սպաննեմ », ըսի։ Հաւատաց։ Պատմեցի աղջկան պարագան. լեզուպապառ եղաւ, երբ իրեն մօտեցայ։ « Թող տուր որ քահանայ մը տեսնեմ », ըսաւ։ Հայելի մը տուի ձեռքը։

Փուաքար ուսը մը խմեց ու բաժակը դրաւ սեղանին ու չարունակեց.

— Յաջորդ առտուն իր դիակը գտան ճամբուն վրայ. ինչպէս մեռած ըլլալուն մասին ոչ մէկ նշան կար վըրան։

— Ի՞նչպէս, հարցուց Թէրի անհամբեր շեշտով մը։

Փուաքար ժպտեցաւ, բայց չպատասխանեց։

Թէրի նայեցաւ իր ընկերներուն, կասկածոտ աչքերով։

— Եթէ այդպէս կրնաք սպաննել, ուրեմն ինչո՞ւ համար կանչեցիք զիս։ Հանգիստ էի գտնուած տեղս, կ'աշխատէի գինիի գործարանին մէջ ... Աղջիկ մըն ալ կար հոն ... Երբ ձեզմէ լուր առի, միտքէս անցուցի ձեզ բռնել տալ առանց գիտնալու ձեր ինքնութիւնը. երջանիկ էի ... եւ այդ աղջի՛կը ... մոռցած եմ հին կեանքս ...

Մէնֆրէտ ընդմիջեց անոր անկապակից բաղձանքները։

— Լաւ մտիկ ըրէ, ըսաւ հրամայական շեշտով մը, իրաւունք չունիս նախ գիտնալու մեր պատճառները. մենք գիտենք թէ դուն ո՛վ ես եւ ինչ ես. ոստիկանութենէն աւելի տեղեկութիւններ ունինք քու մասիդ ու կրնանք խեղդել քեզ, եթէ ուզենք։

Փուաքար գլուխով հաստատական նշան մը ըրաւ, իսկ Կոնզալէզ հետաքրքրութեամբ նայեցաւ Թէրիի աչքերուն։

— Գործ մը ունինք ձեռքի տակ որուն համար կ'ուզենք չորրորդ ընկեր մը։ Պիտի փափաքէինք մեր մէջ ունենալ մէկը որուն նպատակը ըլլար արդարութեան գործադրութիւնը. քանի որ չյաջողեցանք այդ կէտին մէջ, թող մեզի ընկերանայ անդամ մը, մարդասպան մը, եթէ կ'ուզես ...

Թէրի շրթունքները բացաւ ու փորձեց խօսիլ։

— Մէկը զոր կրնանք սատկեցնել եթէ դաւաճանէ մեզի։ Դուն ես այդ մարդը. վտանգ չկայ գործին մէջ. պիտի վարձատրուիս. սպաննելու պէտք ալ չպիտի ունենաս։ Մտիկ ըրէ։ Կը ճանչնա՞ս Անգլիան. չեմ կարծեր. բայց, գիտես Ճիպրալթարը. լա՛ւ, միեւնոյն ժողովուրդն է. երկիր մըն է հո՛ն — Մէնֆրէտ ձեռքի շարժումով մը ցոյց տուաւ հիւսիսը — տարօրինակ, մառախլոտ երկիր մը, նոյնքան տարօրինակ ու մռայլ ժողովուրդով մը։ Դահլիճին մէկ անդամը կայ այնտեղ, ինչպէս նաեւ կարգ մը ուրիշ մարդիկ որոնց մասին անգլիական կառավարութիւնը տեղեկութիւն չունի. կը յիշես այս վերջիններէն մէկը՝ Մանուէլ Կարսիան որ ղեկավարն է Տոն — Քարլոսի շարժումին։ Կարսիան ազատ է Անգլիոյ մէջ եւ այնտեղէն կը վարէ մեր շարժումը. անշուշտ կը հասկնաս թէ ինչ բանի մասին է ակնարկս։ Մեր ժողովուրդը սովամահ կ'ըլլայ ամէն օր եկեղեցիներու դուռներուն առջեւ կամ հրապարակներուն վրայ. մէկ անճարակ կառավարութեան կը յաջորդէ միւսը. պետական գանձը կը պարպուի քաղաքագէտներու գրպաններուն մէջ, իսկ ժողովուրդը կը տառապի սովի ճիրաններուն մէջ. բան մը պիտի պատահի այս տարի. վարչաձեւը պէտք է փոխուի. կառավարութիւնը ծանօթ է իրեն սպառնացող վըտանգին եւ գիտէ թէ կրնայ փրկուիլ, եթէ իրեն յանձնեն Կարսիան՝ յեղափոխութիւնը պայթելէն առաջ։ Բայց Կարսիան ապահով է այժմ եւ ապահով ալ պիտի մնար միշտ, եթէ անգլիական կառավարութեան մէկ անդամը օրինագիծ մը պատրաստած չըլլար ներկայիս։ Եթէ այդ օրինագիծը քուէարկուի խորհրդարանէն, այն ատեն Կարսիան մեռած է։ Ուրեմն պիտի օգնես մեզի որ այդ օրինագիծը չվաւերացուի. անհաւանիկ թէ ինչո՛ւ կանչեցինք քեզ.

Թէրի ապշահար նայեցաւ եւ ցուկ մը հարցուց.

— Բայց ի՞նչպէս։

Մէնֆրէտ գրպանէն թուղթ մը հանեց եւ տուաւ Թէրիին։

— Ասիկա կարծեմ ընդօրինակութիւնն է ինքնութեան վկայագրիդ, կը գտնուի ոստիկանութեան ձեռքը։

Թէրի հաստատական նշան մը ըրաւ. Մէնֆրէտ թուղթին վրայ ցոյց տուաւ բառ մը եւ հարցուց.

— Ա՞յդ է քու արհեստդ։

Թէրի շուարած էր։

— Այո՛, պատասխանեց։

— Լաւ ծանօ՞թ ես այդ արհեստին, հարցուց Մէնֆրէտ։

— Այո՛, որքան որ կարելի է. սխալ մը գործած չըլլալի, շահած պիտի ըլլայի այն առաջ...

Մէնֆրէտ թեթեւութիւն մը կարծես ու զգալով իր ընկերներուն, ըսաւ յանկարծ.

— Ուրեմն, մնացած է անգլիական նախարարը։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.285

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՄԱՐՏ 1933

30 Mars 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2180 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԽՄՈՐՈՒՄԸ

Անսովոր ջղաձգութեան մը բռնուած է ամբողջ Գերմանիան, մարտ 5էն ի վեր, երբ միահեծան իշխանութեան տիրացաւ Հիթլէր։

Անսովոր այն աստիճան որ, ամէն առտու նոր անակնկալ մը կը պատահի։

Ամէնէն բանգէտն իսկ չպիտի համարձակէր գուշակել գալիքը, այս խառնակ փոթորիկին մէջ։

Ինչպէս բացատրած ենք օրը օրին, Հիթլէր առ այժմ զբաղած է ներքին կազմակերպութեամբ եւ իր իշխանութեան ամրապնդումով։

Ստանալով ամենալայն լիազօրութիւն չորս տարուան համար, ան կը ձգտի քանդել բոլոր խոչընդոտներն ու պատնէշները, եւ վերջնական բերել միաձոյլ, միատարր Գերմանիա մը։ Ներքին մտահոգութիւնները փաստօրէն յետոյ է որ, երեսը պիտի դարձնէ սահմանէն դուրս, արժեցնելու համար իր ծրագրին քաղաքական մասերը։

Իր դրացիները պատրանքներ չունին այս մասին։

Հակառակ իր դիւանագիտական արտայայտութեանց, մէկ–երկու խողովակներ արդէն ճեղք բացած են միտքերու մէջ։

Այսպէս, Ազգերու Դաշնակցութեան եւ զինաթափութեան ժողովներուն մէջ, հետզհետէ աւելի բարձր կը խօսին, կարճ եւ կտրուկ լեզու մը կը գործածեն իր պատուիրակները։

Դեռ առջի օր, պզտիկ վիճաբանութեան մը առթիւ, երբ իտալական պատուիրակը առաւ քալեց, գերմանականն ալ ետեւէն գնաց։

Իսկ Մուսոլինի – Մաքտոնըլտ ծրագիրը — դաշնագիրներու վերաքննութիւն — իր լոյսը կ'առնէ գերմանական յաղաչրջումէն։

Նոր բան չէ վերաքննութեան հարցը։ Բայց, առաջին անգամ է որ այսքան չեշտակի կը դրուի, երկու մեծ երկիրներու վարչապետներուն կողմէ, նոյնիսկ պահպանողական, ծանրագլուխ «Թայմզ»ի գնահատման արժանանալով։

Այս երեւոյթն իսկ, արդէն խուճապի մատնած է Ֆրանսայի ազգայնականները։

Անոնց ամէնէն թթու ներկայացուցիչներէն մէկը, Ֆրանքլէն – Պույիօն, առջի օր հարցապնդում ուղղեց արտաքին քաղաքականութեան մասին, անմիջական վիճաբանութիւն պահանջելով։ Եւ երբ կառավարութիւնը յետաձգում կ'առաջարկէր, փրփրեցաւ եւ պացագանչեց.

— Պ. Մաքտոնըլտի Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ խօսած ճառով սպառնալիք մը ուղղեց մեր հասցէին. ան չպիտի ունենար այդ անխոհեմութիւնը, եթէ ֆրանսական խորհրդարանը իր խօսքն արտասանած ըլլար։ Եւ այսօր, Փոքր Համաձայնութիւնն է որ կը պաշտպանէ Ֆրանսայի շահերը ...

Այս միեւնոյն Ֆրանքլէն – Պույիօնն է — կիլիկեան հերոսը — որ գլուխն անցած նոր շարժումի մը — «Միութիւն ազգին համար» — անդադար կը հնչեցնէ ահազանգը.

— Ֆրանսացինե՛ր, հայրենիքը վտանգի մէջ է ... Վտանգուա՛ծ է ցեղը, այնպէս ինչպէս չէր եղած 1814էն ի վեր ...

×

Ուրեմն, Հիթլէրը ամէն բանէ առաջ կ'ուզէ ամրապնդել իր կողերը, հաստատուն պատուանդանի մը վրայ դնել «ազգային վերածնութիւնը», որ իր գերագոյն նշանախօսքն է։

Եւ ահաւասիկ, իբրեւ «ցեղապաշտ», իր ճամբուն վրայ կը սրբէ ոչ միայն ձախակողմեան հոսանքները, այլ եւ Հրեաները, որ կը համարուին պատասխանատու բոլոր միջազգային, խորթ եւ հակազգեցման վարդապետութեանց։

Ամէն մէկ ճառ որ կ'արտասանուի հիթլէրական վարիչներու կողմէ, ընդդէմ հրէականութեան եւ Մարքսի վարդապետութեան, թաթխուած է խոր եւ անսահման ատելութեամբ։ Որովհետեւ, կը պիտի բուն իսկ «բեկեալ խաչ»ի վարդապետութենէն։

Մեր գործը չէ ճշդել հակահրէական արարքներու վաւերականութիւնը կամ սուտութիւնը։

Ծայրայեղութիւններ գործուած ըլլան թէ ոչ, իրողութիւնն այն է որ, հրէականութեան գերեզմանը կը փորուի Գերմանիոյ մէջ, կուսակցական եւ պետական բացառիկ տնօրինութիւններով։

Ինչպէս յուզուած էր ամբողջ հրէական աշխարհը, երբ սկըսաւ գործել նոր իշխանութիւնը։ Իսկ այժմ արդէն խուճապի մատնուած է, ի տես նորանոր հրահանգներու, որոնց մէկը հրատարակուած է քիչ անդին։

«Նացի»ները պատերազմ հրատարակած են Հրեաներուն դէմ, «մեթոտիկ եւ չանթահարիչ պոյքոթ», իբրեւ պատասխան ի սփիւռս աշխարհի կատարուած բողոքի ցոյցերուն։

Այս առթիւ կազմուած տասնաբանեան, իր շարադրական ոճովն իսկ, կրնայ գաղափար տալ, թէ մինչեւ ո՛ւր կրնայ հասնիլ նոր Գերմանիոյ աննախընթաց եւ թունդ ազգայնական խմորումը։

Հրէական համաշխարհ համերաշխութիւնը, ինքնին, ամէնէն պերճախօս ապացոյցն է սպառնացող վտանգին։

Հրեաները ուզեցին ոտքի հանել ամբողջ աշխարհը, բերնէ բերան տարածելով քստմնելի պատմութիւններ։ Բայց ահա կը հանդիպին փոխվրէժի մը, որ իր նմանը չունի ժամանակակից պատմութեան մէջ։

Աւելորդ ապացոյց մը եւս, թէ Հիթլէր մէկդի նետած է հին տախտակները։ Աւելի ճիշդ՝ ապաւինած է հին տախտակներուն, նոր ուժգնութեամբ եւ նորագոյն գիտելիքներով։

Այս ալ միջոց մըն է դաստիարակելու համար շարքերը եւ ժողովուրդը, զանոնք առաջնորդելով ցեղի, հօր պաշտամունքին։

Երբեք այսքան ուժգնօրէն եւ այլամերժօրէն վերանորոգուած չէր հին քայլերգը, — «Գերմանիան ամէն բանէ վեր»։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

«Մեթոտիկ եւ չանթահարիչ» պոյքոթ

Իբրեւ պատասխան ի սփիւռս աշխարհի կատարուած հրէական ցոյցերուն, Հիթլէրի կուսակցութիւնը մարտ 28ին հրատարակեց յայտարարութիւն մը, որով պատերազմ կը հրատարակուի Գերմանիոյ Հրեաներուն դէմ։ Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ՝ 14 տարուան ներքին պառակտումներէն յետոյ, «գերման ժողովուրդը յաջողեցաւ գլուխ հանել ազգային ընդվզում մը որ վերջ տուաւ հրէական – մարքսեան մղձաւանջին»։

Ցետոյ կը մեղադրէ որ «հրեայ – մարքսեան քուրմերը արտասահման փախան, միայն տանելով իրենց դրամները» եւ կ'աւելցնէ թէ «անոնց ոչ մէկը ամենաթեթեւ սկրդուք մը իսկ չստացաւ»։ Արդ, ազգային – ընկերվարական (ցեղապաշտ) կուսակցութիւնը հետեւեալ հրահանգները կ'ուղղէ իր բոլոր կազմակերպութիւններուն.

— «Ազգային, յեղափոխական Գերմանիան չուզեր որ միջազգային բարդութիւններ եւ խռովութիւններ ծագին, բայց, հաստատապէս վճռած է վերջ տալ ներքին անբնական կացութեան մը։ Գերմանիոյ երեսին կը նետուին խարդախ սուտեր եւ զրպարտութիւններ որոնք փուչ – փուչ կ'ընեն մարդու մազերը։ Առասպելներ կը տարածեն վայրագութեանց մասին, — իբրեւ թէ Հրեաներու դիակներ յօշոտուած, աչքեր փորուած եւ ձեռքեր կտրուած են — որպէս զի գերման ժողովուրդը երկրորդ անգամ մըն ալ օրէնքէ դուրս ձգեն, ինչպէս յաջողեցան ընել 1914ին։ Տարիներով, Գերմանիան թոյլ տուած է որ անխտիր ամէն օտարական մտնէ իր երկիրը։ Իւրաքանչիւր քիլոմեդրի վրայ 135 հոգի կ'ապրի, մինչդեռ Մ. Նահանգներուն մէջ հազիւ 15 հոգի կը բնակի միեւնոյն տարածութեան վրայ։ Սակայն եւ այնպէս, Մ. Նահանգները չափի տակ առած են ներգաղթը եւ ցանկէ դուրս ձգած՝ կարգ մը ազգեր։ Տարիներով, Գերմանիան այդպիսի բան չէ ըրած, առանց նկատի առնելու իր անձկութիւնը։ Իբրեւ շնորհակալութիւն, հրեայ մտաւորականներու, փրոֆէսէօրներու եւ գործ – եփողներու խառնակոյտ մը աշխարհը կը գրգռէ մեզի դէմ։

«Ա՛լ կը բաւէ։ Մեր մէջ ապրող Հրեաներն են պատասխանատուն սուտերու այս խաչակրութեան։ Քանի որ չեն ուզեր դիտողութիւն ընել միւս աշխարհամասի ստախօսներուն, մենք այնպէս պիտի չարժենք որ այդ հակազդեցման պայքարը չուղղուի մեր անմեղ ժողովուրդին դէմ, այլ զանոնց պատասխանատու խռովարարներուն դէմ։

Այս առաջադրութեամբ, տրուած են հետեւեալ որոշումները. —

1) Ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան շրջանային վարչութիւնները ամբողջ Գերմանիոյ մէջ պիտի կազմակերպեն սիստեմատիկ պոյքոթ հրէական վաճառատուններու, հրեայ բժիշկներու, հրեայ փաստաբաններու դէմ։ Անոնք պիտի հսկեն որ ո եւ է անմեղ զոհ չերթայ։

2) Ցատկապէս կազմուած գործադիր կոմիտէներ պիտի պաշտպանեն բոլոր օտարականները, առանց հպատակութեան, ցեղի եւ կրօնի խտրութեան. Պոյքոթը պաշտպանողական միջոց մըն է, ուղղուած՝ միայն եւ միայն գերման Հրեաներուն դէմ։

3) Գործադիր կոմիտէները իրենց քարոզութեամբ եւ լուսաբանութիւններով պիտի ջանան ամէն գնով ժողովրդականացնել հակահրէական պոյքոթը։

4) Միւնիխի մէջ կազմուած կեդր. կոմիտէ մը պիտի կարգադրէ գործողութեանց մանրամասնութիւնները

5) Կոմիտէները պիտի հսկեն թերթերու դիրքին վրայ։ Այն բոլոր թերթերը որ մեղկօրէն ուժ կուտան պոյքոթին, սեւ ցանկը պիտի անցնին եւ դուրս պիտի նետուին այն բոլոր տուներէն ուր Գերմանացիներ կը բնակին։ Ոչ մէկ գերմանացի մարդ պէտք չէ կարդայ զանոնք կամ ծանուցում տայ անոնց

6) Պրոպականտը պիտի մղուի նաեւ գործարաններու մէջ, որպէս զի բանուոր դասակարգը իմանայ պոյքոթին պատճառները։

7) Համալսարանի վարչութիւնը (մարտական խումբեր) եւ մասնաւոր գումարտակները պահակներ պիտի դնեն հրէական վաճառատուններու առջեւ եւ հրեայ բժիշկներու եւ փաստաբաններու սպասման սրահներուն մէջ։

8) Հրեաներու դէմ տնտեսական պոյքոթը պիտի սկսի յառաջիկայ շաբաթ օր (1 ապրիլ), ժամը 10ին, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ։ Եւ պիտի տեւէ մինչեւ որ վերջ գտնէ Հրեաներու կողմէ գերման ազգին դէմ բացուած պայքարը՝ արտասահմանի մէջ։

9) Մասնաւոր գործիչներ պիտի յայտարարեն ամէն տեղ, թէ՝ Հրեաները գերմանական բարձրագոյն վարժարաններու, փաստաբանական կաճառին եւ բժշկական ասպարէզին մէջ կրնան մտնել միայն այն առ հարիւր համեմատութեամբ ինչ համեմատութիւն որ կը ներկայացնէ հրեայ ցեղին թիւը՝ գերման ազգին մէջ։ (Այդ համեմատութիւնն է հարիւրին մէկ)։

10) Բոլոր ազգային – ընկերվարականները որոնք յարաբերութիւններ ունին արտասահմանի հետ, իրենց ուղղած նամակներուն եւ հեռագիրներուն մէջ պէտք է հերքեն Հրեաներու դէմ իբրեւ թէ կատարուած խոշտանգումներու լուրերը եւ յիշեցնեն թէ՝ այսօր որոշուած ճնշողական միջոցներուն դիմելով, գերման ազգը ուրիշ բան չըներ եթէ ոչ ինքզինքը պաշտպանել»։

Յայտարարութիւնը կը շեշտէ թէ՝ պոյքոթը պէտք է ըլլայ «մեթոտիկ եւ չանթահարիչ»։

Եւ իսկապէս, այս կարգադրութիւնը չանթահարիչ տպաւորութիւն ձգեց ամբողջ երկրին մէջ։

Իսկ Հրեաները, իրենց կարգին...

Հրէական կազմակերպութիւնները կը շարունակեն բողոքի ցոյցեր, դիմումներ եւ հանգանակութիւններ կատարել։

Պելճիքայի հրեայ հասարակութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով արտաքին նախարարին, խնդրեց դժուարութիւն չյարուցանել, եթէ փախստականներ Եուկոսլաւիա ապաստանին Գերմանիայէն։ Նախարարը պատասխանեց թէ մինչեւ հիմա եղած քաղաքականութիւնը չպիտի փոխուի, բայց փախստականները չեն կրնար վերջնապէս հաստատուելու իրաւունք ստանալ։

Վարշաւայի հրէական թերթերը կը գրեն թէ՝ երեքշաբթի օրուան բողոքի ցոյցերուն առթիւ, հրեայ վաճառականները ջնջել տուին 100,000 տոլարի ապրանք որ պիտի տրուէր գերմանական տուներու։

Պրազիլիոյ Հրեաներն ալ պայքար հռչակեցին գերմանական ապրանքներուն դէմ։

Բողոքի ցոյցեր կատարուեցան նաեւ Պաղեստինի մէջ։

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ
ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ
ԵՒ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ապրիլ 1ին կը սկսի ինքնութեան թուղթերու նորոգման պայմանաժամը, որ պիտի տեւէ մինչեւ յունիս 30։

Տուրքերու յայտարարութիւնն ալ, որ սովորաբար տեղի կ'ունենայ փետրուար 28ին, այս տարի մէկ ամիս յետաձգուած ըլլալով, պէտք է ըլլայ մարտ 31ին։

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ
ՀԱՄԱՐ

Ստացած ենք 900 փրանք, Կոմիտաս վարդապետի համար։ Կը խնդրուի բոտանալ համապատասխան ընկալագրով։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՊԷՅՐՈՒԹԻ
4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

—.—

25րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Քերովբէ Աւագեան	100
Սէճ Սաքուռէնի Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» խումբին միջոցաւ	129
Գումար՝	229
Մարտ 29ի գումարը	7147
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	7376

1350 հոգի ձերբակալուած

Հիթլէրի հրամանով, լուծուած էին Պրուսիայի պետութեան Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու բոլոր կազմակերպութիւնները։ Այս առթիւ ձերբակալուեցաւ իրենց պետը, իսկ օժանդակ ոստիկանութեան մէջ արձանագրուած անդամները զինաթափ եղան եւ զրկուեցան իրենց իրաւունքներէն։

Պրուսիայի ներքին նախարարը այս կարգադրութիւնները կ'արդարացնէր այն պատճառաբանութեամբ թէ կասկածելի տարրեր (ընկերվարական եւ հանրապետական) մտած են Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու շարքերուն մէջ, «ինչ որ վտանգաւոր է ազգային վերածնութեան համար»։ Նոյն իսկ լսողներ կան թէ դաւադրութիւն մը սարքուած է։

Մինչ այս մինչ այն, երեքշաբթի առտու ձերբակալուեցան 1350 հոգի, որոնց 200ը միայն Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներ են։ Այս առթիւ ընդհարումներ ալ պատահեցան։ Եւ որովհետեւ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներն ալ նախարար ունին կեդրոնական դահլիճին մէջ, իրենց պետը բուռն վէճի մը բռնուեցաւ կառավարութեան հետ։ Կը կարծուի թէ խնդիրը խաղաղութեամբ պիտի կարգադրուի, եւ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու դէմ դրուած արգելքը պիտի վերցուի ապրիլ 1ին։

Առեւտրականներու ցոյցը Պէյրութի մէջ

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻՆՈՑ ՑՈՅՑ ՄԸ

Գրած էինք թէ վերջ գտած է Պէյրութի շարժավարներու եւ առեւտրականներու գործադուլը։

Մարտ 20ին, իրենց խանութները բանալու համար շուկայ իջնող վաճառականները, հրաւէր ստացան փակելու եւ ժամը 8ին արդէն բոլոր շուկաները փակուած էին։ Թէեւ շաբաթ օրուընէ կը խօսուէր շուկաները փակելու որոշման շուրջ, սակայն ոչ ոք գիտէր պատճառն ու ժամանակը։ Մինչ հեղեղախման անձրեւը կ'իջնէր, վաճառականները կը վերադառնային իրենց տուները, կիրակի օրերու նման ամայութեան մատնելով շուկաները։

Մարտ 17ին, ժամը 7ին, երբ Սէնթ Մարուն եկեղեցիին արարողութիւնները վերջացան, 10,000ի մօտ հաւաքուած բազմութիւն մը կը սպասէր դուրսը ու փողոցին վրայ։ Հանրակառքերու անցքն անգամ դժուարացած էր։ Պատրիարքական փոխանորդ եւ Պէյրութի եպիսկոպոս Մուպարաք դուրս ելաւ եկեղեցիէն, «կեցցէ»ներու տեղատարափին տակ։ Ժողովուրդը ուզեց ձեռամբարձ տանիլ եպիսկոպոսը մինչեւ իր բնակարանը, սակայն արգիլուեցաւ։ Մուպրան Մուպարաք յառաջացաւ բազմութեան մէջէն մինչեւ Պուրճ, կառք մը առնելու համար։ Հարիւրի մօտ ոստիկաններ հասան փայտերով եւ աշխատեցան ցրուել ժողովուրդը։ Այդ միջոցին տեղի ունեցան բախումներ ոստիկաններու եւ ժողովուրդի միջեւ։ Երկու կիներ մարեցան։

Երբ Մուպարաք եպսկ. կառք նստած ուղղուեցաւ իր բնակարանը, բազմութիւնը դարձեալ հետեւեցաւ անոր եւ ճամբան առիթ տուաւ նոր բախումներու եւ միջադէպերու։

Մարտ 20ին, դարձեալ խուռներամ բազմութիւն մը խռնուած էր Սէնթ Մարուն եկեղեցիին շրջափակին եւ դուրսը փողոցին մէջ։ Մուպարաք եպսկ., եկեղեցական արարողութենէն վերջ, քարոզեց ժողովուրդին եւ քննադատեց կառավարութիւնը։

Ժամը 10ին, երբ ժողովուրդը կը սկսէր եկեղեցիէն դուրս ելլել, յանկարծ հրարանցում մը նշմարուեցաւ եւ տեսնուեցաւ որ երեք հոգի իրենց դէմքերէն եւ գլուխներէն վիրաւորուած են պզտիկ դնդակներով։ Ասոր վրայ սաստկացաւ իրարանցումը, մինչեւ որ ոստիկաններ հասան եւ հանդարտեցուցին։

Համաձայն ոստիկանութեան բացատրութեան, այդ դնդակները եկած են, հեռուէն, պանդոկ «Էլ Քիպիրէն» արձակուած որսի հրացանէ մը, որուն հեգինակը ձերբակալուած է.

Ոստիկանական ջոկատներ մինչեւ կէս օր, հսկեցին եկեղեցիին առջեւ, որ եւ է դէպքի առիթ չտալու համար։

*** Շարժավարներու խնդիրն ալ չէ կարգադրուած։ Շէլ ընկերութեան Եգիպտոսի կեդրոնը, որմէ նպաստաւոր պատասխան մը կը սպասուէր թիթեղի գինէն 10 դահեկան զեղչելու համար, յայտնեց թէ չի կրնար ընդունիլ այդ առաջարկը եւ իր գինները կը պահէ անփոփոխ։

Այս լուրին վրայ, մարտ 18ին շարժավարները ընդհանուր ժողով մը գումարելով ուսումնասիրեցին կացութիւնը եւ որոշեցին մինչեւ վերջ շարունակել գործադուլը, եթէ գոհացում չտրուի իրենց պահանջներուն։ Կառավարութեան կողմէ եղած դիմողութիւններն ալ անգոհացուցիչ գտան շարժավարները։ Այսպով, վախ կայ որ դեռ երկար տեւէ գործադուլը։

*** Վերջին լուրերու համաձայն (22 մարտ), վաճառականներու գործադուլը վերջացած է, նոյն ինքն վաճառականներու Միութեան կարգադրութեամբ։ Այժմ բանակցութիւններ կը կատարուին մաքսապետին հետ, մաքսատուրքերու կրճատման մասին։

*** Թերթերը կը գրեն թէ եկեղեցիին կողմը զէնք արձակողը Ժոզէֆ անուն Հայ մըն է, որ ձերբակալուած է։ Քովը գտած են որսի զէնք մը։ Յայտարարած է թէ նշանառութիւն սորվելու համար արձակած էր զէնքը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՊԱՐԱՆԷՆ ՆԵՐՍ

ՆՄԲ. — Մարտ 25ին լրացաւ Աթէնքի «Նոր Օր»ին տասնամեակը: Այս առթիւ խմբագրութիւնը հրատարակած է բացառիկ թիւ մը:

Շնորհաւորելով մեր պաշտօնակցին կորովն ու ճիգը, այդ բացառիկ թիւէն կ'արտատպենք հետեւեալ յօդուածը, որ կը պատմէ թերթին ծնունդն ու զարգացումը:

Հայ լրագրական կեանքին քիչ թէ շատ տեղեակ մէկը կարող է ըմբռնել թէ ինչ կը նշանակէ տասը տարի շարունակ օրաթերթ հրատարակել, առանց ընդհատումի, ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ, այն ալ տարագիր եւ թշուառ գաղութի մը ծոցին մէջ:

Ընդհանրապէս, բոլոր թերթերը կը տօնեն իրենց հրատարակութեան տարեդարձները, յոբելեանները, տասնամեակները եւ այս առթիւ կը հրատարակեն բացառիկ թիւեր, որոնց մէջ վեր կը հանուին թերթի խմբագրութեան, վարչութեան, աշխատակիցներուն եւ թղթակիցներուն տարած աշխատանքը, զոհողութիւնը եւ գործը շարունակելու կամքը: Յաճախ շնորհակալութիւն կը յայտնուի նաեւ ընթերցող հասարակութեան, որ իր քաջալերութիւնով սատար կը հանդիսանայ թերթի գոյութեան եւ յառաջդիմութեան:

Անշուշտ արդար իրաւունքն է թերթի խմբագրութեան եւ հրատարակիչներուն, որոնք խելայեղ գերմարդկային ճիգերով կը տոկան այն ամէն տաժանելի դժուարութիւններուն, որոնք անխուսափելի են թերթ մը ապրեցնելու համար: Մանաւանդ՝ հայ իրականութեան մէջ:

Բայց, այս բոլորին մէջ, կարծես, ակամայ, մոռացութեան կը տրուին տպարանն ու տպագրական աշխատաւորը, ան՝ որ ամբողջ գործին ջիղն ու հոգին է: Ան՝ որ գիշերը ցերեկին խառնած՝ մութերու եւ յաճախ մութին մէջ իր աչքերը կը փորէ՝ սեւ տառերը սպիտակ թուղթին յանձնելու եւ թերթը ամէն օր, որոշեալ ժամուն հասցնելու համար:

Այս մասին, «Նոր Օր»ի տասնամեակին առթիւ, կ'արժէ երկու խօսք ըսել, թէ ինչպէս մէջտեղ բերուեցաւ այս թերթին տպարանական ներկայ կազմուածքը եւ ինչ դժուարին պայմաններու տակ գործեց ամբողջ տասը տարի:

×

1923ի առաջին օրերը: Հարիւր հազարէ աւելի տարագիր հայութիւն Յունաստանի մէջ: Անօթութիւն եւ թշուառութիւն: Քաղաքական ու տնտեսական զարհուրելի անստուգութիւն: Խուճապ ու շուար վիճակ: Եւ առանց կողքին նաեւ թերթ հրատարակելու յանդուգն ծրագիրը: Իսկապէս խենդութիւն: Եթէ կարելի է այսպէս ըսել: Որոշումը տրուած է եւ դիմում եղած Պոլսոյ «Ճակատամարտ»ին՝ տպագրական տառեր ապահովելու համար: Ամիս մը վերջ տառերը եկած են արդէն: Շա՛տ խեղճ տպարանական կազմուածք մը: Ու թերթի հրատարակութեան թուականը՝ մարտ 25ին, 1923:

Առաջին առթիւ, թերթը պիտի հրատարակուէր իբրեւ շաբաթաթերթ, այն ալ երկու էջով, որովհետեւ տպագրական տառերը հազիւ կը բաւէին մէկ էջի, իսկ միւս էջը հարկ կ'ըլլար շարել առաջինին տպագրութենէն յետոյ: Առաջին թիւը սկսուած է շարուիլ արդէն, բայց շատ անգամ, պէտք է ձեռագիրներու մէջէն ամբողջ նախադասութիւններ եւ հատուածներ փոխել, որովհետեւ պէտք եղած տառերը կը պակսին: Օրինակ՝ երկու անգամ «Էնկիւրի» շարելէն յետոյ, երրորդին՝ ստիպուած կ'ըլլանք «Էնկիւրին» փոխել «Թուրքիոյ մայրաքաղաքը»ի, գլխագիր Է տառը չգտնըւելուն համար:

Ահա այսպիսի պայմաններու մէջ էր որ հրապարակ կ'ելլէր առաջին «Նոր Օր»ը՝ երկու էջով, իբրեւ շաբաթաթերթ: Ու կարելի չէ մոռնալ այն խանդավառութիւնն ու եռանդը, երբ տպագրական մեքենան դառնալով ըսկաւ սպիտակ թուղթին յանձնել առաջին թիւը, 1923, մարտ 25ի օրը: Զուգադիպութեամբ՝ նաեւ Հելլէն անկախութեան տարեդարձի օրը:

Այսպէս շարունակուեցաւ գրեթէ երեք ամիս, որմէ յետոյ, յայտնուած փափաքին վրայ, որոշուեցաւ թերթը հրատարակել շաբաթը երկու անգամ:

Զմոռնանք յիշելու որ, այդ օրերուն Աթէնքի մէջ կը հրատարակուէր Հնչակեաններու օրկան «Երկունք»ը, որ կարճ շրջանէ մը յետոյ դադրեցաւ եւ իր ունեցած տպագրական բաւական նոր տառերը՝ Հնչակեաններու կողմէ ծախուեցան «Նոր Օր»ին:

Քանի մը տասնեակ թիւեր ալ եռօրեայ հրատարակելէ յետոյ, թերթը դարձաւ երկօրեայ: Իսկ 1924 յունուարէն սկսեալ, «Նոր Օր» սկսաւ հրատարակուիլ իբր օրաթերթ, չորս փոքրադիր էջերով:

Այդ տարին էր որ, Ռամկ. կուսակցութեան կեդրոնական վարչութեան իբր օրկան՝ Աթէնքի մէջ սկսաւ հրատարակուիլ «Արարատ» օրաթերթը, որ հազիւ քանի մը ամիս քաշքշելէ յետոյ իր գոյութիւնը՝ չկարենալով տոկալ նիւթական եւ բարոյական դժուարութիւններուն, դադրեցուց իր հրատարակութիւնը:

1926: Հօկ — Համայնավար — Ռամկավար — Հնչակեան գործակցութեան տխուր շրջան: Պոլսոյ «Կիւթէնպէրկ» մատենաշարը, Շահվերդեանէն առնըւած պատկառելի գումար մը դրամադրած եւ իր կինակը տուած Համայնավար կուսակցութեան, կը հասնէր Աթէնք, հրատարակելու համար օրաթերթ մը, կէտ նպատակ ունենալով «Նոր Օր»ի խափանումը: Ու կը հրատարակուի թերթը: «Յաղթանա՛կ»... բաւականին ներկայանալի ծաւալով եւ տպագրական սքանչելի եւ նոր կազմուածքով: Ու կը սկսի մրցակցութիւնը: «Նոր Օր» ստիպուած սիւնակ մը կ'աւելցնէ իր ծաւալին վրայ: Տպագրական գործի մասին քիչ թէ շատ գաղափար ունեցողները միայն կրնան հասկնալ թէ ինչ կը նշանակէ օրաթերթի մը ծաւալին վրայ սիւնակ մը աւելցնել: Այս անգամ պայքարը կ'ըլլայ կատաղի: Բայց թափուած բոլոր ջանքերը «Նոր Օր»ը խափանելու, կը մնան ապարդիւն: Հակառակորդները կը դիմեն տարբեր միջոցներու: Փանկալոսեան դիկտատորական շրջան է: Յայտարարէն Հօկի խմբակին եւ նաեւ Ազգ. կեդր. վարչութեան կողմէ «Նոր Օր»ի խմբագիրները, աշխատակիցները եւ մտերիմ շրջանակը կ'ամբաստանուին իբր խռովարար, Հետապնդում ու բանտարկութիւն ամբողջ մէկ ամիս: Բայց եւ այնպէս, «Նոր Օր»ի մեքենան, նոյն կանոնաւորութեամբ ամէն օր, նոյն ժամուն հասարակութեան կը յանձնէ թերթին ամէն օրուան թիւերը: Այս պայքարէն ալ մեր թերթը դուրս ելաւ յաղթական. Ու դադրեցաւ «Յաղթանակ»ն ալ: Անկէ յետոյ, յաջորդաբար հրատարակուեցան «Շիրակ», «Արձագանգ», «Ժողովուրդին Ձայնը» եւ մինչեւ վերջին ժամանակներու «Վերելք»ը: Բայց «Նոր Օր»ը մնաց ու ապրեցաւ առանց ընդհատումի: Ուրիշ խօսքով, «Նոր Օր»ը մեծելթաղը եղաւ Աթէնքի մէջ ծնող ու մեռնող թերթերուն: Տխո՛ւր, բայց միաժամանակ քա՛ղցր պաշտօն...:

Այսօր, «Նոր Օր»ի տպարանը այցելողին ուշադրութիւնը կը գրաւեն պատէն կախուած «Յաղթանակ»ի, «Շիրակ»ի, «Արձագանգ»ի եւ «Ժողովուրդի Ձայն»ի քլիշէները, որոնց պատերազմի դաշտին վրայ գերի բռնուող զինուորներու տպաւորութիւնը կը ձգեն:

×

Հայ լրագրական պատմութեան մէջ շատ հազուագիւտ են այն թերթերը, մանաւանդ օրաթերթերը, որոնք տասը տարի, առանց ընդհատումի, կարողացած են շարունակել իրենց հրատարակութիւնը: Այս տեսակէտով, «Նոր Օր» յաւակնոտ տեղերէն մէկը կը գրաւէ մեր այսօրուան գաղութահայ թերթերու շարքին մէջ: Յունահայ գաղութէն շատ աւելի բարգաւաճ եւ բախտաւոր գաղութներ դեռ մինչեւ այսօր չունեցան իրենց օրաթերթը:

Ու այս յաջողութեան մէջ, «Նոր Օր»ի խմբագրութեան կողքին, բաժին ունին նաեւ տպարանական աշխատաւորները, որոնք տասը տարի շարունակաբար, բոլորովին աննպաստ պայմաններու տակ, իրենց անկարելին ի գործ դրին, թերթը օրը օրին եւ ժամը ժամին հասցնելու համար: Այսօր, այս թերթին բոլոր ընթերցողները գիտեն թէ օրուան այսինչ ժամուն ցրուիչը կուգայ եւ կը բերէ իրենց թերթը: Անշուշտ որ եւ է թերթի մը յարատեւութեան ու յաջողութեան գլխաւորագոյն ազդակն է: Հակառակ իր կարգ մը թերութիւններուն, (զորս կարելի չէ դարմանել ներկայ պայմաններուն մէջ), «Նոր Օր»ի բաժանորդը ամուր կապուած մնաց անոր, որովհետեւ օր մը իսկ չունեցաւ այն կասկածը որ, թերթը կրնար դադրեցնել իր հրատարակութիւնը, ինչպէս եղան սոնկի պէս բուսնող միւս թերթերը: Մինչեւ իսկ, տասը տարուան ընթացքին, չպատահեցաւ օր մը, որ «Նոր Օր», արկածի մը կամ ո եւ է պատճառով հրատարակուէր կէս ծաւալով: Այս առաւելները, որոնց մէջ կարեւոր բաժին մը ունեցան թերթին տպարանական աշխատաւորները, սատարեցին այս ձեռնարկի յաջողութեան:

Տասը տարուան փորձառական շրջանէ մը յետոյ, «Նոր Օր» ամուր կեցած իր հաստատուն [illegible] վրայ եւ օժտուած տպարանական բաւական ներկայանալի կազմածով, կ'ապրի յետ այսու ալ, առանց դժկամելու: Կ'ապրի այնքան ժամանակ, որքան ատեն կայ ու կը մնայ յունահայ գաղութը:

Ա. Ս.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Անցեալ շաբթու «Ժողովրդային Տան» սրահին մէջ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Հ. Յ. Դ. Պէյրութի Պատանեկան Միութեան տասնամեակը: Բեմը զարդարուած էր հայկական, ֆրանսական եւ լիբանանեան դրօշներով: Ճակատին վրայ՝ ելեկտրական լոյսերու ճրագումին տակ կը փայլէին Դաշնակցութեան անմահ երրորդութեան մեծադիր նկարները, իսկ խորքը՝ Դաշնակցութեան զինանշանը: Սրահը լեցուած էր դաշնակցական ընկերներու եւ համակիրներու խուռն բազմութեամբ, ուր աչքի կը զարնէր երիտասարդներու հոծ թիւը:

Հանդէսը սկսաւ նուագախումբի «Մեր Հայրենիք»ով, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Կը նախագահէր վեթերան ընկեր Հայր Աբրահամ (Աւետիք Սահակեան), որուն երեւումը բեմին վրայ ծափերով ողջունուեցաւ: Ան իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ.

— Այսօր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութեան տասնամեակն է որ կը տօնենք եւ դեռ յետագային ալ պիտի տօնենք: Այս տասնամեակը մեզ համար նշանակալից է, որովհետեւ մեր հայրենի երկրին մէջ, լեռներուն շունչը կը բաւէր որպէս զի մեր երիտասարդները գիտակից դառնային իրենց կոչումին և դաւաճանները դուրս կը վռնտուէին հաւաքական կեանքէն: Դժբախտաբար հիմա չունինք ոչ մեր հայրենի լեռները, եւ ոչ ալ հաւաքական ոգեպարար ապրումները: Այլ կան բացասական եւ դժնդակ պայմաններ, որոնք Հայը վհատեցնելու, դասալիք դարձնելու կը տանին ու կը մեռցնեն դիմադրական կորովը: Որպէս զի կարելի ըլլայ օտարութեան մէջ հասակ արձակած մեր երիտասարդութիւնը պահպանել ձուլում կոչուած հրէշի դէմ, պէտք է ամէն երիտասարդ Դաշնակցական վերապրի մեր նահատակներու կեանքը եւ գործը կարդալով:

Ապա իր խօսքը ուղղելով պատանիներուն, ըսաւ.

— Սիրելի պատանիներ, դուք Դաշնակցական ապագայ սերունդն էք, կուսակցութիւնը ձեզմէ շատ բան կը սպասէ, մանաւանդ — տալ եւ հնազանդիլ: Հ. Յ. Դաշնակցութենէն ներս անհատական հաշիւները, եսերը, տեղ չեն կրնար ունենալ, Դաշնակցութեան մէջ փառք չկայ: Պէտք է գիտնաք որ Դաշնակցութիւնը շատ դաժան եւ անողորմ է իր ընկերներուն հանդէպ: Մեր կուսակցութիւնը այսօր կազդուրուելու շրջանը կ'ապրի եւ իր ուժերը կը համախմբէ:

Յետոյ խօսք տրուեցաւ օրուան բանախօսին՝ ընկեր Գասպար Իփէկեանին, որ խօսեցաւ խանդավառ ու խրախուսիչ:

Ողջունեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութեան տասնամեակը եւ յետոյ Եզովբոսի մէկ առակով մեր կուսակցութիւնը բաղդատեց ծովին հետ, որ երբեք չի ցամքիր, եւ Պատանեկան Միութիւններն ալ բոլոր հոսուն գետերուն հետ՝ որոնք մշտապէս կը թափին այդ ծովը ու կ'ապահովեն անոր յարատեւութիւնը:

Ըսաւ թէ, անցնող տասը տարիներու ընթացքին՝ գաղութներու մէջ ականատես եղանք երեւոյթի մը, — երիտասարդութեան գունդ առ գունդ դիմումը դէպ ի Դաշնակցութեան շարքերը: «Ի՞նչ երեւոյթ է սա, գաղտնի՞ք է արդեօք: Ո՛չ, այլ իրականութիւն, որովհետեւ Երիտասարդութիւնը կ'ուզէ մաս կազմել Դումաններու, Զաւրուշներու, Մուրատներու մեծ ընտանիքին: Հայու անմար կրակը իրենց սրտին մէջ ունեցող երիտասարդներ, օտար երկինքներու տակ, նոր ջերմութիւն կը գտնեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան խիտ շարքերուն մէջ: Եւ այս՝ տասը տարուան ընթացքին, հակառակ Դաշնակցութեան դէմ եղած լեռնակուտակ հրատարակութիւններու՝ որոնք կը ձգտին ազգային արժէքները թաղելու եւ անոնց փոխարէն նոր «յեղափոխական» հոսանքներ սերմանելու:

Բայց դարձեալ Դաշնակցութեան խօսքին ծարաւի երիտասարդութիւնը ընազդօրէն կը դիմէ մեր շարքերը: Բոլոր պատանիները՝ դաշնակցական Պատանեկան Միութեանց մէջ կուսակցական նախապատրաստական դաստիարակութեան շրջան մը կը բոլորեն, եւ անկէ վերջ իբրեւ Դաշնակցութեան գաղափարական դրօշին ուխտագրուած երիտասարդներ՝ կը մտնեն շարքերէն ներս: Դաշնակցութիւնը սորվեցուցած է անոնց Դաշնակցական ըլլալու չարն ու բարին եւ պատրաստ ձգած է զանոնք ընելու վերջնական ընտրութիւնը, — կա՛մ մտնել Դաշնակցութեան մէջ եւ իւրացնել անոր դաւանանքը ու նուիրուիլ անոր հետապնդած քաղաքական պայքարին, եւ կամ, իրենց առնելիք քայլին ամբողջ լրջութիւնը կշռելէ վերջ, յայտնել թէ՝ ընտրուած են եւ դառնալ՝ չզգալով իրենց մէջ Դաշնակցութեան իտէալին նուիրուելու բոցը:

«Եթէ պահ մը Դաշնակցութեան երեք սուրբերը իրենց խոր քունէն արթննային ու դիտէին երիտասարդներու խուժումը դէպ ի մեր կուսակցութեան շարքերը, անոնց հոգին պիտի հրճուէր: Ես կը հաւատամ, որ Քրիստափորի, Ռոստոմի եւ Սիմոնի հոգիները այս պահուս կը սաւառնին այս սրահին մէջ»:

Ընկեր բանախօսը յիշեցուց պատանիներուն, թէ Դաշնակցութեան քառասնամեայ դրօշին վրայ գրուած է «Մահ կամ Ազատութիւն» խօսք մը, որ պէտք չէ մոռնան պատանիները եւ պէտք է աշխատին իրագործել:

Պատանիներու կողմէ ընկ. Գուրգէն Յանճեան քանի մը խօսքով բացատրեց «Պատանեկան Միութեան» հետապնդած նպատակները, եւ տեղեկութիւններ տուաւ անոր կատարած գործին շուրջ, անցնող տասը տարիներու ընթացքին:

Արտասանեցին՝ ընկերներ Ա. Գոնճուքեան՝ Ա. Ահարոնեանի «Յարգանք քեզ»ը, եւ Ն. Քէհեաեան՝ Սիամանթոյի «Պարը»: Ջութակահար կը նուագէր հայկական խմբերգներ եւ մեներգներ: Թառի վրայ՝ Գ. Վ. Մաղաքեան նուագեց «Տըլէ եաման»ը եւ «Կռունկ»ը:

Պատանիներու կողմէ ներկայացուեցաւ փոքրիկ թատերգութիւն մը՝ գրուած ընկեր Գէորգ Սաղճեանի կողմէ, որ կը ներկայացնէր փողոցի եւ Պատանեկան Միութեանց մէջ գտնըւած երիտասարդներու կեանքը:

Պատանիները մերթ ընդ մերթ կ'երգէին ազգային եւ յեղափոխական երգեր: Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ Բանուոր» քայլերգով, յոտնկայս:

ՀԱՅ ՏՂԱՅ

Ազգատօնը Նիսի մէջ

ՀԱՅԿ. ԽՈՒՄԲԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԻՍ, 26 Մարտ (Յառաջ). — Ինչպէս ամէն առթիւ, ազգատօնին շնորհիւ ալ Նիսը խրախճանքի մէջ էր: Քաղաքապետարանը, գլխաւոր հրապարակը՝ Մասէնան եւ Ավընիւ տը լա Վիքթուարը զարդարուած են տօնին մասնակցող պետութեանց դրօշակներով, որոնց կարգին ի պատիւ է նաեւ մեր տարագիր եռագոյնը:

Այս պարագան միայն բաւական է թրթռացնելու մեր սիրտը:

Պատիւ Նիսի հայ գաղութին, որ իր յարգանքը բերաւ, լաւ ընդունելութիւն մը կազմակերպելով Հայաստանը եւ հայ դրօշը ներկայացնող խումբին:

Ուրախութեամբ կը հաղորդեմ որ՝ Նիսի զանազան միութեանց — Կարմիր Խաչ, Հ. Մ. Մ., Հ. Յ. Դ., Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Սկաուտներու վարչութիւնները քով քովի գալով, իրենցմէ ընտրուած ներկայացուցչական մարմինով հայ խումբը դիմաւորելու գացին կայարանը, եւ խրախուսեցին զայն:

Յաջորդ օրը, Հինգշաբթի իրիկուն, ազգերու խուռներամ բազմութեան մը կողքին մենք Հայերս ալ անհամբեր կը սպասենք Նիսի Օփերան, լսելու եւ դիտելու համար հայ երգն ու պարը:

Ժամը 9.15ին վարագոյրը կը բացուի եւ մենք հիացումով կը դիտենք հսկայ բեմը իր հազար ու մէկ գիշերներու պատկերներով:

Յայտագիրը կ'ըսէր թէ առաջին առթիւ բեմ պիտի գան Հայերը: Բայց մենք Հայեր չենք տեսներ, եւ ապշած իրարու կը նայինք, մինչեւ որ կազմակերպիչ մարմնի Ֆըռանսացի նախագահը բեմ գալով, կը յայտարարէ.

— Հայկական խումբը պիտի ներկայանայ առաջին բաժնի չորրորդ ժամին, պզտիկ անպատրաստութեան մը պատճառաւ:

Իրար ետեւէ կը լսենք ու կը դիտենք, Չինացիները, Ռուսերը եւ Լեթոնացիները՝ իրենց ազգային երգերով ու պարերով:

Չորրորդ մասն ենք արդէն, հայ խումբը թառի ընկերակցութեամբ մուտք կը գործէ «Պաակ պաակ թաղն ի պաակ, փեսան եկաւ լիքն ի քսակ» պարերգով, խիստ խանդավառ եւ բարձր տրամադրութեամբ: Հայ խումբին մուտքը կ'ողջունուի որոտընդոստ ծափերով: Հայերս մասնաւորապէս կը թնդացնենք սրահը:

Գարեգին կը յաջորդէ «Գին կէօլ» խմբերգը, Արա Գարթեւեանի վարպետ ղեկավարութեամբը, ու մենք վերացած պահ մը, կարծես Բիւրակնեան թարմութիւնն ու բիւրաւոր ակերու զլգլուն մթնոլորտն է որ կ'ապրինք: «Գին կէօլին» կը յաջորդէ «Հով լինի», նոյնքան խանդավառ եւ կենդանի:

Ապրիք, տղաք, եւ այնքան աւուր «Թօէյ ու Թօզ» հանեցէք որ, ձեզ յաջորդող անպատկառ թշնամին ոչ միայն աչքը կուրանայ, այլ եւ հոգին:

Խմբերգներուն կը յաջորդեն հաւաքական եւ առանձին պարեր, թառի ընկերակցութեամբ, իրար կը գերազանցելով: Աչքի կը զարնէին մասնաւորաբար Թառեան Ժոռժը իր թառով եւ տիկիններ Սուրաբեան ու Շահպարոնեան իրենց պարերով, որոնք քանիցս կրկնուեցան, անհամար բազմութեան ծափերուն տակ:

Բոլոր խումբերէն միմիայն մեր խումբը իր պարերու ընթացքին ստացաւ խոշոր ծաղկեփունջ մը, հայկական միութիւններէն:

Երեկոյթին առաջին բաժինը լըրացաւ հայկական առանձին պարերով: Երկրորդ մասը սկսաւ Թրքական խումբով, որ Այտընի տարազով, մերկ սրունքներով եւ մեզի անծանօթ եղանակով մը սկսաւ իր բաժինը: Խաղը կը վերջանար հետեւեալ խօսքով.

— «Ծիհան գալգա, Թիւրք եըլմազ» (աշխարհ տակն ելլէ, Թուրքը չի վախնար):

Մեկնութիւնները աւելորդ են:

Թրքական բաժինը կը բաղկանար «զէյպէկ» պարով որ նոր անունով կը կոչուի «գարշը վէ գարշը» եւ «խամսի գոյտըմ» թավայաւով, որուն վերջաւորութեան աւելցուցեր էին «Գաշտը կիթտի փափազըն գըզը»...

Միայն կը պակսէր պորտապարը, իբրեւ յատկապէս թրքական ազգային գիծ:

Թուրքերուն կը յաջորդեն Շուէտացիները, որոնք իրենց թագաւորին ներկայութենէն խրախուսուած, Թուրքերուն ազդած անհաճոյ տպաւորութիւնը կը փարատեն ազգային քայլերգով ու պարերով:

Յաջորդաբար իրարու ետեւէ բեմ կուգան Չեխերը, Լեհերը, Ռումանացիները եւ զանազան ազգեր, իրենց ազգային երգերով ու պարերով եւ մենք ազգերու մերձեցման ձգտող այս տօնէն կը վերադառնանք ոգեւորուած:

Օգտուելով հայ խումբին այցելութենէն, Հայ Կարմիր Խաչը գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էր զայն Մասըլէն, Բաֆէ տը լա Թէրմինիւս հրաւիրելու: Այս հրաւէրին շնորհիւ, ոչ միայն տեղացիները, այլ եւ հեռաւոր Սէն Մօրիսէն հայրենակիցներ կրցան լսել եւ դիտել տեղական մամուլէն այնքան գնահատուած իրենց ազգակիցները:

Երկու ժամ անընդհատ հայ երգի ու պարի առեղծած անուշ մթնոլորտէն դժուարաւ բաժնուելով, ամէն ոք իր տունը քաշուեցաւ, հայրենի յուշերով բեռնաւոր եւ հաւատալից:

ՓԱՌԼՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Գ. Ասքուիթ, անգլիացի համբաւաւոր դիւանագէտը, յայտնի էր իր պաղարիւնութեամբ, բայց միեւնոյն ատեն իբրեւ սրամիտ հեգնող մը:

Պատերազմէն քիչ առաջ վարչապետ էր: Առտու մը, խորհրդարանի անգամ մը այցելութիւն տուաւ իրեն, երբ քանի մը ժամ առաջ իմացած էր, արքայական բարձր պաշտօնատար Ճ. Սմիթի մահը:

—Կարելի չէ՞ր որ բարեկամս W... գրաւէր անոր տեղը, կը հարցնէ երեսփոխանը.

— Իր գիտնալիք բանն է. կը պատասխանէ Ասքուիթ լրջօրէն, — ուրիշ բանի մը պէտք չունի, եթէ ո՛չ՝ տեսնել թէ դագաղը կը յարմարի՛ իր հասակին:

Երեւանի թանգարանին գրական բաժինը

Խորհրդային Հայաստանի Մշակ... Թային – Պատմական Թանգարանը ... նի նաեւ գրական ճիւղ մը: Անոր ... նական կորիզը հանդիսացած է Ն... Նալբանդեանի, Ռ. Պատկանեանի, Գ... Սունդուկեանցի, Գ. Արծրունիի, Ծ... Շահազիզի եւ Գ. Աղամեանի ձեռ... գիրները, նամակները, այլ եւ ... թուղթերը, նկարները եւ այլ գիւ... կան նիւթերը, որոնք Թիֆլիզէն, ... Նախիջեւանէն ու Մոսկուայէն պատ... գան հիմնարկութիւններու միջոցա... կած հասած են Հայաստանի Թանգարանը:

Անցնող 12 — 13 տարուան ընթացքին գրական բաժինը բաւական ... նացուցած եւ խորացուցած է իր գործունէութիւնը: Զանազան ժամանակներու մէջ ձեռք բերուած է Յ. Թումանեանի շարք մը ձեռագիրներն ու կարեւոր նամակները, Շիրվանզադէի Յոբելենական նիւթերն ու այլ թուղթերը, Յ. Յովհաննիսեանի եւ Ղ. Աղայեանի ձեռագիր ամբողջ ժառանգութիւնը, Վ. Տէրեանի, Շ. Կուրղինեանի եւ Գ. Գոչեանի դիւանական թղթածրարները: Բազմաթիւ նիւթերու հետ միասին Նար – Դոս թանգարան դրկած է իր վէպերու սեւագրութիւններն ու ձեռագիրները, Յ. Յակոբեանը իր ապագիր գործերու լիակատար հաւաքածոն: Գրական բաժինն ունի Աւ. Իսահակեանէ, Մուրացանէ, Վ. Միրաքեանցէ, Ա. Ծատուրեանէ եւ Վ. Փափազեանէ շարք մը կարեւոր նիւթեր: Թանգարանը կը պահէ Նալբանդեանի նամակներու մէկ մասը, Դուրեանի դիւանական թղթածրարը, Ռ. Արովեանի մէկ տետրակը, քանի մը գրութիւնները, Ա. Յովհաննէսեանի եւ Խրիմեան Հայրիկի շարք մը ցուցադրումի տեսակէտով հետաքրքրական իրերը:

Դեռ վեց ամիս առաջ թանգարան ստացած է Աւետիք ... անոր հարուստ մատենադարանը, Հ. Քուչուբէկեանի թոռներէն իրենց պապին գրական ամբողջ ժառանգութիւնը, շարք մը հետաքրքրական լուսանկարներու հետ միասին, Ռ. Պատկանեանի 200է աւելի նամակները, Սիրանոյշին վերաբերող շարք մը նիւթեր եւն. եւն.: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել գրական բաժնին պատկանող հին ձեռագրերը, որոնց թիւը օրըստօրէ աճելով կը հասնի 1302 կտորի, մեր գրողներու գործիչներու բազմաթիւ լուսանկարները՝ Յ. Թումանեանի, Ա. Ծատուրեանի Նար – Դոսի եւ ուրիշներու մեր լաւագոյն վարպետներու կողմէ գծուած պատկերները եւն.:

Թանգարանի գրական բաժինը ... տամուտ է ոչ միայն անցեալի, այլ ... ներկայի, խորհրդային արդի գրականութեան վերաբերող նիւթերու հաւաքումին: «Նորք»ի, Աշխատ. Գրողներու Միութեան, Պրոլետգրողներու ... կերակցութեան, Խորհրդ. Գրողներու Ֆէտէրասիոնին եւ այլն արխիւներ արդէն կը գտնուին թանգարան: ... յովրդական գրողներէն թանգարան ... հաւաքած է բազմաթիւ լուսանկարներ, ձեռագիրներ, նամակներ, ... Թանգարանը կը գտնուի արդէն անոր ... կովկասեան ժողովուրդներու գրողներու ... րու շրջագայութեան ամբողջական նիւթերը:

Գրական բաժնի ցուցադրական մասը ունեցած է երկու շրջան: Առաջին շրջանին անոր մեթոտը եղած է յատկապէս կենսագրական ու իրապաշտական, բառին բուն առումով: Երկրորդ շրջանին, գրական բաժինը գրողին ստեղծագործութիւնը կը դիտէ որպէս դասակարգային պայքարի մէկ ... եւ փորձած է վեր հանել անոր ընկերային – քաղաքական նկարագիրը, ... նոր կապը ուրիշ գրողներու հետ ... անոր դերը հասարակական կեանքի ընթացքին եւն.:

Գրական բաժնին յատկացուած ... ընդամէնը երկու սենեակներ որոնց առաջինին մէջ ամփոփուած է մեր գրականութիւնը մինչեւ 19րդ դարու 90ական թուականները, այսինքն՝ ... գատական – բուրժուական գաղափարաբանութիւնը, մարտական – ազգայնականութիւնը, հայկական ... կան մնացորդներու ներկայացուցիչները այդ սենեակին մէջ իրենց յատուկ տեղերը գրաւած են: Սենեակին կեդրոնը ցուցադրուած է մեր անցեալի հասարակական կեանքի ամենախոշոր դէմքը՝ արմատականութեան ներկայացուցիչ Միքայէլ Նալբանդեանը:

Երկրորդ սենեակին մէջ ամփոփուած է մեր գրականութիւնը սկսեալ 90ական թուականներէն մինչեւ մեր օրերը: Ամբողջ պատ մը եւ անոր ... րակից պատերէն մէկ մասը յատկացուած է մինչ – հոկտեմբերեան գրող...

ներուն — Թումանեան, Իսահակեան, Տէրեան, Նար-Դոս եւն.: Հայ բուրժուայի ներկայացուցիչները եւս ունին իրենց տեղերը, իսկ կեդրոնը ցուցադրուած է Խորհրդային Հայաստանի գրականութիւնը։

Գրական բաժնի ցուցադրական մասը զերծ չէ ի հարկէ թերութիւններէ. նիւթերու պակասը որոշ գրողներու ու մինչեւ անգամ ամբողջ շրջաններու նկատմամբ, հայ գրականութեան պատմութեան վերաբերեալ խնդիրներու Մարքս-Լէնինեան լուսաբանութեան յաճախակի բացակայութիւնը, գիտա-հետազօտական աշխատանքի սակաւին թոյլ վիճակը, այս ամէնը նպաստած են այդ թերութիւններուն.

Սակայն գրական բաժինը հաւաստացած է, որ թէ իր գիտա-հետազօտական աշխատութիւններու ամփոփումով եւ մանաւանդ Մարքսիզմ-Լէնինիզմ էնսթիթիւտին ղեկավարութեամբ լոյս տեսնող հայ գրականութեան պատմութեան ստուար հատորներու շնորհիւ — անիկա ի վիճակի կը գտնուի լրացնել իր բացերը, խորացնել իր ցուցադրումը ու նոր միջոցներ գտնել՝ անիկա աւելի տպաւորիչ ու ակնառու դարձնելու համար։

Գրական բաժնի թերութիւնն է՝ արեւմտահայ գրականութեան բաժնին կատարեալ բացակայութիւնը։ Այս տարի մտադրութիւն կայ մասնաւոր սեղ յատկացնել Միսաք Մեծարենցին։ Սակայն ի հարկէ միայն անով այդ բաժինը չի վերջանար։ Արեւմտահայ գրականութեան վերաբերող նիւթերու հաւաքումի ուղղութեամբ մտադրութիւն կայ լուրջ քայլեր ձեռք առնելու ու այդ ուղղութեամբ շարք մը կազմակերպութիւններ ու հիմնարկութիւններ պիտի պարտաւորուին օգնելու գրական բաժնին այդ գործին մէջ.

Գրական բաժինը ունի նաեւ թատրոնի եւ երաժշտութեան բաժիններ։ Վերը յիշուած երկու սենեակները միացնող միջանցքին մէջ ցուցադրուած են մէկ կողմէն՝ Պետրոս Ադամեանը ու Ամբրոն Մանդինեանը միւս կողմէն՝ Ա. Սպենդիարեան, Կոմիտաս, Եկմալեան, Դարա-Մուրզա, Բրուտեան եւ Տիգրանեանը։

Թատրոնի եւ երաժշտական բաժինները դեռ իրենց սաղմնաւորման շրջանի մէջ կը գտնուին։ Սակայն համապատասխան նիւթերու հաւաքումը ու խնդիրներու պարզաբանութիւնը կը թուի թէ հնարաւորութիւն պիտի տան, մօտ ապագայի մէջ լրիւ դարձնել ու վերակազմել նաեւ այդ բաժինները։

(Խ. Արուեստ)

×

Հայաստանն ինչպէս որ է

Ռամկավարները չիմանան։

Ախտալի շրջանին մէջ կայ Դղմաշէն գիւղ մը։ Այս գիւղը ունի «Ընդ առաջ» անունով հաւաքական տնտեսութիւն մը։

Անդամներէն մին Արամայիս Պետրոսեան բողոքագիր մը գրած է «Խորհ. Հայաստան» թերթին (15 մարտ)։ Հայրը, մինչեւ 1929, կ'աշխատէր Բագուի հանքերուն մէջ։ 1929-ին հայրը կը վերադառնայ գիւղ, ինչը Արամայիսն ալ կը վերադառնայ բանակէն։ Հայր ու տղայ, եւ ընտանիքին միւս անդամները կը մտնեն հաւաքական տնտեսութեան մէջ, միացընելով իրենց հողերն ու անասունները։ Շնորհիւ իրենց ժրաջան աշխատանքին, դիրք կը շինեն։ Արամայիս Պետրոսեան կը նշանակուի իրենց հաւաքական տնտեսութեան գոյքերու վարիչ, կը գնահատուի։ Իբրեւ բարեխիղճ աշխատաւոր, հաւաքական տնտեսութեան բոլոր անդամներուն հետ կը վարուի արդարութեամբ։ Կոմունիստ անդամները դէշ աչքով կը նային, սակայն, այդ արդարութեան։ Կը պահանջեն, որ տարբերութիւն մը դրուի կոմունիստներուն եւ ոչ-կուսակցական գիւղացիներուն միջեւ։ Կ'ուզէին «ամէն օր սեր ու կարագ ուտել»։ Արամայիս արգիլք կ'ըլլայ։ Եւ ահա կոմունիստները կը հեռացնեն բարեխիղճ աշխատաւորը, որ իր քրտինքով յաջողեր էր ազատիլ թշուառութենէն։ Ըստ տրուած որոշման, Արամայիս Պետրոսեան կոլխոզ է մտեր իբրեւ չքաւոր, բայց կոլխոզին մէջ դարձեր է ունեւոր։

Կոլխոզէն վտարուած, հիմա ի՞նչ ընեմ 12 հոգի կոնակիս, կը հարցնէ գժբախտ աշխատաւորը։ Խորհ. Հայաստան թերթը ուժգին յարձակում մը կատարած է եւ «սեր ու կարագ ուտող կոմունիստները» պատասխանատուութեան կը կանչէ։ Եւ այս առթիւ կը յիշէ թէ կոմունիստներու նման սխրագործութիւնները մէկ չեն, երկուք չեն։ Անոնք կոլխոզներէն կը վտարեն աշխատաւորները պարզապէս անձնական հաշիւներէ մղուած, առանց խորհելու թէ ինչ պիտի ըլլայ վիճակը ընտանիքով ծանրաբեռնուած այդ աշխատաւորներուն։

Ռամկավարները չիմանան։ Անոնք կը սիրեն ծափ զարնել Հայաստանի բոլոր տեսակի թշուառութեանց պատկերներուն ի տես։

ՏՐՏՈՒՆՋ ՄԸ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒ, 26 Մարտ. — «Յառաջ»ի 26 Մարտի համարին մէջ կարդացի յօդուած մը՝ «Կարմիր Խաչերու մասին», ստորագրուած ծանօթ եւ յարգելի բժշկապետ Քօլօլեանի կողմէ, որ ապօրինի կը հռչակէր միւս Կարմիր Խաչերը։

Երեւութապէս այս անմեղ դիտողութիւնը կրնայ վհատեցնել այն հայրենակիցները որ կ'աշխատին կարելի միջոցներով օգնութեան հասնիլ մանաւանդ գաւառի մէջ, ուր կեդրոնի, աւելի ճիշդը՝ մեծափարթամ Փարիզի այլազան միութեանց գուրգուրանքէն զրկուած ենք մենք։ Յարգելի բժիշկը ինք ալ կը խոստովանի թէ այժմ իրենք աղքատ են, թէ չեն կրնար նոր մասնաճիւղեր բանալ. ապա ուրեմն պէտք է այդ իրաւունքէն զրկուի՞ գաւառի ժողովուրդը։ Միթէ միայն Փարիզի հայութի՞ւնն է որ մաս կը կազմէ հայկական ընտանիքին եւ միայն անո՞նք պէտք է օգտուին հանրօգուտ հաստատութիւններէն, ինչպէս եղաւ իրերօգնութեան անտունին հաստատման ժամանակ։

Ասդին գաւառի մէջ կան ստուար բազմութիւններ, որոնք տարիներէ ի վեր կը տառապին անգործութեան ճիրաններուն մէջ, եւ չէ գտնուած կեդրոնական — խմա փարիզեան — մարմին մը որ հետաքրքրուէր ամենադոյզն չափով մը իսկ գաւառի հայութեամբ։ Այս օրինակ գանգատներու շարքը շատ երկար պիտի ըլլար, բայց աւելորդ չէ պզտիկ օրինակ մը յիշել։ Թէեւ ըսելիքս կապ չունի Կարմիր Խաչերու հետ, բայց նոյն այդ շղթային մէկ օղակը կը կազմէ։

Անգործութեան տագնապը սկիզբէն ի վեր կը տիրէ նաեւ Փոն տը Շէրիւի մէջ, ուր կազմուեցաւ Եղբայրական Օգնութեան Միութիւն մը։ Գաղութը իր ամէն կարելին ի գործ դրաւ եւ «Յառաջ»էն ստացաւ 1000 ֆր.ի նպաստ մը։ Ճիշդ այդ տագնապալի պահուն էր որ դիմում կատարուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին, ի նպաստ մանկապարտէզին գումար մը տրամադրելու, քանի ժողովուրդը ի վիճակի չէր։ Արդի՞ւնքը։ Ո՛չինչ, սիրելի հայրենակիցներ, ոչինչ։ Այս մանկապարտէզը կը շարունակուի 1928էն ի վեր ամէն իրիկուն անխափան, ժամը 5էն 7։ Ոչ փոխ եւ ոչ ալ թօշակ, այլ համեստ միջոցներով զոհողութիւն եւ հայ ժառանգներուն հայեցի դաստիարակութիւն։ Գործ մը որ կրնայ մրցիլ խլացուցիչ ռէքլամներով բացուած եւ յաճախ կէս ճամբան մնացած մանկապարտէզներուն հետ։ Եկէք եւ անգամ մը այցելեցէք գաղութներու համեստ անկիւնները եւ համոզուեցէք։ Այս մէկ օրինակը բաւական է ըսելու թէ պետական Կ. Խաչ թէ ոչ-պետական, — ճամբան միեւնոյնն է։ Հարկը օրէնքը կը լուծէ։

Կրընոպլը, Վիէն, Տէսին, Լիոն, Սէն Շամոն, Սէն Թ'էթիէն եւ զանազան տեղեր գոյութիւն ունին Կ. Խաչերու մասնաճիւղեր, եւ եթէ անոնք վաղը քանդուին («Պետական» Կարմիր Խաչը պիտի կրնա՞յ անոնց առանձնած դերը կատարել գաւառի մէջ, որքան ալ համեստ ըլլան անոնք. Եթէ այո, շատ ուրախ կ'ըլլանք. իսկ եթէ չեն կրնար առանձնել, ինչպէս կը խոստովանին, ինչո՞ւ պաղ ջուր լեցնել։ Ի՞նչ փոյթ թէ կարմիր չէ, կապոյտ է, պետական չէ ֆրանսահայ է, — կը բաւէ որ ժողովուրդին համար կ'աշխատին եւ ազգը վարկաբեկող ընթացքի մէջ չեն գտնուիր։ Կը մուրան հայ ազգէն, կուտան հայ ազգին, եւ հաստատարմատ միութիւններու յարգելի անդամներուն գլուխները չեն ցուցներ։

Ահա իմ անձնական համոզումս, իբր մասնիկը նուարեկեալ հայ ընտանիքին։

Գանդուխտ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Թուրանեան երկոյ»

Այս խորագրին տակ, յօդուածագիր մը, Մ. Սալահտտին, կը գրէ «Միլլիէթ»ի մէջ (18 մարտ)․—

Անցեալ հինգշաբթի գիշեր, Ֆէրահ թատրոնին մէջ երեկոյ մը անցուցինք։ Այդ երեկոյին անունը «Թուրանեան երեկոյ» էր։ Թուրան... դարերու ծոցին մէջ չսեղմուող Թուրքին առաջին ակը։ Պատմութեանց գնացքը հակառակ կողմ դարձնող Թուրքին առաջին անգամ փայլող լեռնալարը...

Թուրքին հայրենիքը՝ Թուրան... բայց, այս Թուրանը պէտք է անջատել այն Թուրանէն, զոր Էնվէր փաշա ատենօք զինեց ու ջանաց ոտքի հանել։ Ան Թուրանը մերինը չէր։ Անցեալ գիշեր, մեր ապրած Թուրանն էր մերինը.

Թուրքին մեծ մարմնին կտոր կտոր փրթող երակները տեսնել ինչպէս իրար մօտ եկած կ'եռեւեփէին · ·

Ուրալեան Թուրքը, Ղրիմի Թուրքը, Կովկասի Թուրքը, Ատրպէյճանցի Թուրքը եւ Թուրքիոյ Թուրքը···

Իրենց հարազատ գոյութիւնը զգալու համար երգիչի մը տակ հաւաքուող եւ մէկ ցեղէ, մէկ արմատէ եկող այս մարդիկը, ո՜վ Աստուած, որքան իրենք իրենց էին։

Շուրջս կը նայիմ — որ եւ է օտար չկայ ··· բոլորը Թուրք ···

Արեւելքի Թուրքը, վերի երկիրներու Թուրքը, Աղախի ծովուն Թուրքը, Ուրմիոյ լիճին Թուրքը եւ անապատներուն, զով բարձունքներուն, լայն անտառներուն Թուրքերը բոլորը, հոս են···

Թուրքին ինքնութիւնը երեւան կուգար ցցուն ճակատներէն եւ ոսկորներէն.

Իրենց խօսած լեզուներուն մէջ թեթեւ տարբերութիւններ կան։ Բայց, երբ Ուրալցի Թուրքը կը խօսի, Ղրիմցի Թուրքը զայն օտարի մը նման մտիկ չըներ. Երբ Էրզրումցի Թուրքը կը խօսի, Ատրպէյճանցի Թուրքը գլուխը ուրիշ կողմ չի դարձներ։

Այն գիշեր միշտ անոնք խօսեցան ու մենք մտիկ ըրինք։ Երբեք չէի յուսար որ չաղաթայերէնը ինծի այսքան հաճելի կուգայ, ականջներուս կը հնչէ ջուրի մը կարկաչին նման։ Մենք մեզմէ ո՛րքան հեռացեր ենք։ Այդ գիշեր ո՛րքան դառնօրէն զգացի մօտիկութեան բաժանումը։ Պոլսոյ մէջ բարենպաստ գործերով զբաղող Թուրանեան ընկերակցութիւն մը կայ ուրեմն։ Այս ընկերակցութիւնը կ'աշխատի, ըսին, Ղրիմէն, Կովկասէն, Թուրքեստանէն խեղճ վիճակի մը մէջ եկող հայրենակիցները զրկապաց ընդունելու, անոնց օգնելու համար։ Վարագոյրը բացուելէ առաջ, ինծի ըսին այս բոլորը, ու ըսել ուզեցին թէ՝ «Մեզմով չէք զբաղիր, մեզի չէք օժանդակեր, մենք ձեզմէ տարբեր չենք»։ Այդ պահուն, քովէս ընկեր մը թեւիս փարեցաւ,— «Թուրանի քայլերգը կը նուագեն»։ Այդ ըսած առեն ո՛վ գիտէ որքան կը բաբախէր սիրտը, քանի որ յուզումէն կաս կարմիր կտրեր էր։ Քայլերգը ունկնդրեցինք ոտքի։ Զգլխիչ քանիերորդ վարագոյրին, մեր առջեւ տեսարան մը պարզեցին։ Թուրք երկիրներուն մէջ բնակողներէն մէկ մէկ նմոյշ, իրարու թեւ մտած՝ քանի մը վայրկեան մնացին։ Ծափերու աղմուկէն առաստաղը թնդաց··· Միջին Ասիայէն աշխարհի չորս ծագերը տարածուող մեր հին պապերուն հոգիներէն Ուրալցի Թուրք մը տեսայ։ «Մեր Թաթարներուն խնճոյքը ի՞նչպէս տեսար», ըսաւ։ «Թաթար որսականներդ որո՞նք են, ըսի, ես հոս անարատ Թուրքէն զատ ոչ ոք տեսայ»։

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Թրիստան Պէրնար թատերախաղ մը խոստացած էր թատրոնի տնօրէնի մը եւ անհոգ, ինչպէս միշտ, չէր պահած իր խոստումը։ Բարեկամ մը կը միջամտէ, փորձելով հաշտել Թրիստանը.

— Իրեն խոստացած ես ...

— Ո՞չ ինչ։

— Ի՞նչպէս ոչինչ։ Դուն իրեն խոստացած ես որ ...

— Իսկ դուն կը կարծես որ իրեն խոստացած բոլոր բաներս կը յիշե՞մ միշտ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

« Յուսաբեր » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 մարտ)․

— « Գիտենք այն ծանր պայքարը, որ բաժինն է մեր երիտասարդութեան, եւ, հետեւաբար, մեր ժողովուրդին, որուն հայելին է ան, պէտք է ըլլայ, անոր անցեալը, ներկան ու ապագան։

Ինչ սփոփանք եւ ինչ զօրութիւն ժողովուրդի մը համար, որ կրնայ կուտայ գաղափարական ու թարմ զանգուածի մը, ցեղին լուսագոյն յատկութիւններուն արդար պատկերովը, անոր երազներուն ու երկունքին խառքովը։

Անշուշտ, մենք յուսահատ չենք այս տեսակէտէն, որովհետեւ գիտենք թէ կայ միշտ երիտասարդութիւն մը՝ հաւատքով ու ոգեւորութեամբ հարուստ, կայ ու կը հասուննայ սերունդ մը որ, հետզհետէ, կը զգացնէ ինքզինքը մեր կեանքի բոլոր մարզերուն վրայ, քաղաքականէն մինչ զուտ իմացական։

Բայց, բաւակա՞ն է մխիթարուիլ անով, որ ազգային սայլը պիտի քալէ վաղն ալ, այն ճամբայէն, որ Հայունն է եղած։

Մեր փնտռածը՝ սա չէ սակայն։

Մենք պիտի ուզէինք, որ հասուննար սերունդ մը որ շարունակէր ու աւարտէր ինչ որ ստեղծած էին ու կէս ձգած իր հայրերը։

Աւելին.

Երթար աւելի հեռուն, բանար նոր ճամբաներ, փնտռէր ու գտնէր նոր զրահներ հայ ցեղի պաշտպանութեան համար եւ ընէր այն՝ ինչ որ չէին ըրած իր հայրերը։

Հայ պատմութեան արտասովոր մէկ պահը կ'ապրինք։ Ի՞նչ դեր ունի ժամանակակից երիտասարդութիւնը, որ բարդ է կերպարանքով եւ այլատարր՝ իր խառնուածքով։

Զոհենք խօսք այս պահուս՝ այն մեծ ու տխուր զանգուածին համար, որ կէս օտար է հոգիով եւ կամ անձնատուր միայն վայելքին, աշխարհը դիտելով նիւթին ու մարմիններուն մէջէն։

Կը խօսինք անոնց մասին՝ որոնք հայ են ու գաղափարական տարբեր ունին. ցեղային ատաղձ կը կազմեն, ու մշակուելով, կրնան միանգամայն [illegible]։

Ահա խումբ մը, որ քաղաքական կազմակերպութեանց շուրջն է կամ մէջը. տենդագին, հաւատաւոր ու առբի. բայց անբաւական իր թիւովն ու ուժովը։

Քիչ մը հեռուն՝ կարեւոր զանգուած մը, ազգային-մշակութային մարզերուն վրայ։ Քիչ մը աւելին, քիչ մը հաւատք ու նաեւ քիչ մը դուրգուրանք ազգ. արժէքներու հանդէպ։

Անոր քով՝ աւելի մեծ խումբ մը, մարզանքին նուիրուած, առողջ սերունդ մը ստեղծելու գեղեցիկ տենչէն բռնուած, յափշտակուած՝ դնդերին ու մկանին պոռթկումէն։ Անշուշտ՝ արժանի արտաքին դուրգուրանքի ու քաջալերանքի, բայց ի՜նչքան տխուր անոր վերապահութիւնը՝ ազգային, մտաւորական ու գեղարուեստական մտահոգութիւններէն, իբրեւ հաւաքականութիւն։

Երեւակայեցէք պահ մը — մենք կ'ուզենք որ իրականութիւն դառնայ ան, — որ այս բոլոր կազմակերպութիւնները եւ անտարբերներու թանձր զանգուածէն կարեւոր մաս մը դոնէ, տէր կենային հայ դատին, հայ հայրենիքին ու հայ մշակոյթին։ Մասնակցէին ազգային պայքարին՝ հաւատքով, աւիւնով ու յանդգնութեամբ։

Ոգի կ'առնէր հայ աշխարհը »։

ԵՐԿՈՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ ուրբաթ երեկոյ, Սոսիէթէ Սավանթի թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ բանախօսութիւն մը Հայաստանի գրական ու գեղարուեստական կեանքին մասին, կազմակերպուած Փարիզի հայ « Ազատ արուեստագէտներու միութեան » կողմէ։

Կը նախագահէր Գ. Շիշմանեան։

Բանախօսը, Գ. Արշակ Զօպանեան մանրամասն ու առարկայօրէն ներկայացուց Հայաստանի գրական ու գեղարուեստական շարժումը, եւ այս առթիւ տեղեկութիւններ տուաւ նաեւ երկրին վերաշինութեան աշխատանքներուն մասին։ Գ. Զօպանեան իր բանախօսութեան մէջ երբեք չտարուեցաւ կիրքէ եւ առարկայօրէն ցոյց տուաւ, առանց քարոզչական ծանօթ ռահճիկ ֆրազներուն, ամէն լաւ աշխատանք որ կը կատարուի երկրին մէջ։ Մասնաւորաբար շատ հետաքրքրական էին ու տպաւորիչ այն բազմաթիւ պատկերները, որոնք ցոյց տրուեցան լուսարձակով։ Հայաստանէն բերուած վերջին ֆիլմերը երբեք այսքան օգտակար չէին կրցած ըլլալ։

×

Շաբաթ գիշեր ալ, Կեդրոնականի նախկին Սանուց Միութեան կողմէ կազմակերպուած էր դասախօսական երեկոյթ մը, Փարիզի վերնայարկը։

Կը նախագահէր Գ. Վահան Թէքէեան.

Գ. Տիրան Իսկիկեան խօսեցաւ նիւթ ունենալով « Պատասխանատուութեան գաղափարը արդի ընկերաբանութեան մէջ »։ Մանրամասն ներկայացուց թէ ինչ աւանդութիւններու վրայ հիմնըւած է պատասխանատուութեան գաղափարը պատմութեան սկզբնական շրջաններէն մինչեւ ներկայ օրերը՝ բոլոր ժողովուրդներուն մէջ։ Ընդհանուր եզրակացութիւնը այն էր, որ պատասխանատուութեան գաղափարը նախապէս կը տարածուէր հաւաքական կեանքի վրայ, իսկ յետոյ անհատական, վերջերս հակում կայ նոյն գաղափարը տանելու հաւաքականութեան։

Գ. Գրիգոր Խոնչէկիւլեան խօսեցաւ, նիւթ ունենալով « Կրկնութեան դերը մանկավարժութեան եւ առողջապահութեան մէջ » եւ հետաքրքրական տեսակէտներ պարզեց այդ առթիւ։

Ն.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (8)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

Մանուկները մի պառկեցնէք զաղտնոցներու մէջ (պատերուն մէջ փորուած խորշեր, ուր կը դրուէին մահճակալներ, — alcôve) :

Առողջապահիկ բնակարանի մը համար, կարեւոր է արեւակայուածքին վիճակը։ Բոլոր այն տախտակամածները, որոնք ճեղքեր ունին կամ դիւրին չէ թաց ջնջոտելով մը մաքրել, արժէք չունին։ Պէտք է հարթել ու յղկել, իւղով մը ջնարակել եւ ծածկել կտաւակով։ Զուիցերիական օրէնքը կ'արտօնէ փակել այն տուները, որոնք անառողջ պայմաններու մէջ կը գտնուին, « որովհետեւ կեանքի իրաւունքը կալուածատիրութեան իրաւունքէն գերիվեր է ».

Եթէ ձեր բնակարանը ապառողջ է, ուրիշ մը վարձեցէք։ Բայց նախ, վարձելէ առաջ, քննեցէք բնակարանին վիճակը։ Եւ յետոյ, երբ կ'որոշէք բնակիլ այնտեղ, լուացք մի ընէք սենեակին մէջ, պատուհանները գոց մի պահէք, հիւսիսային կողմի սենեակը մի՛ ընտրէք իբրեւ ննջարան, ասդին անդին մի ձգէք աղտոտ ճերմակեղէններ, գետինը չոր վիճակի մէջ մի աւլէք։ Եւ մի մոռնաք հետեւեալ ոսկեղէն խօսքերը.

— Երկրի մը ապագան կախում ունի առողջապահիկ բնակարաններու շինութենէն, ապահովելու համար ժողովուրդին առողջութիւնը։

— Ուր արեւ եւ օդ չի մտներ, այնտեղ կը մտնէ հիւանդութիւնը

— Մարդուն շունչը մահացու թոյն է իր նման մարդուն։

— Շնչել ապականած օդը, կը նշանակէ խմել ջուր մը, որուն մէջ լուացուած ես։

13— ԹՈՔԱԽՏԸ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐՈՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ — ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

Թոքախտը կապուած է նաեւ արհեստներուն։ Արհեստներ կան, որոնք թոքախտ կը պատճառեն, եւ արհեստներ կան, որոնք թոքախտի դէմ (բաղդատաբար) պաշտպանուած են։ Ի՞նչ է պատճառը։

Արհեստներ կան, որ առողջապահիկ են, որովհետեւ նախ աշխատանքը կը կատարուի բացօթեայ, եւ յետոյ այդ աշխատանքին կը լծուին ընդհանրապէս քաջառողջ երիտասարդները (հողագործութիւն, անասնապահութիւն, անտառապահութիւն, եւայլն)։ Բնականաբար անոնք նուազ ենթակայ են թոքախտի։

Ընդհակառակն, տկարակազմները կը լծուին այն աշխատանքներուն, որոնք կը կատարուին սենեակի մէջ եւ ուժ չեն պահանջեր։ Մեծ մասամբ թոքախտաւորները կը նուիրուին այդպիսի արհեստներու։ Անշուշտ, այս պարագային, արհեստը չէ որ թոքախտ կը պատճառէ, այլ թոքախտը կը ստիպէ իր զոհերը, որ այդ «թեթեւ» արհեստներուն հետեւին։ Զարմանալի ոչինչ կայ, եթէ աւելի ահագին է այդ արհեստներուն նուիրուած երիտասարդներուն մէջ (կօշկակար, դերձակ, ժամագործ, կազմարար, եւայլն)։

Վերջապէս, եթէ կարգ մը արհեստներ թոքախտ կը պատճառեն աւելի քան միւս արհեստները, պատճառը գլխաւորաբար այն պայմաններն են, երկրորդական բայց անխուսափելի, որոնք կը գրգռեն շնչառական գործարանները, կամ կը տկարացնեն ընդհանուր առողջութիւնը։ Ասոնք այն արհեստներն են, որոնք աշխատաւորը կը ստիպեն նստիլ առանց կախուած, կորաքամակ, կամ փոշի կը հանեն, ալքոլ կը գործածեն, եւայլն (ժամագործութիւն, վաճառականութիւն, գարեջուրի վաճառում, թամբագործութիւն, մաղագործութիւն, կազմարարութիւն, վարսայարդարութիւն, տպարան, պանդոկապետութիւն, ներկարարութիւն, դարբին, տակառագործութիւն, քարտաշ)։

Մեծ մասամբ, կարելի է կանխարգիլել այս թոքախտի դէպքերը, որոնք կը վերագրուին արհեստներու, եթէ գործադրուին հետեւեալ միջոցները —

1— Խնամքով ղեկավարել երիտասարդութեան ֆիզիքական զարգացումը։ Քաջառողջ եւ բնակազմ երիտասարդները կրնան, առանց որ եւ է վտանգի, հետեւիլ ամէն ասպարէզի։

2— Ծնողները լաւ կ'ընէին, եթէ բժիշկի մը կարծիքն առնէին իրենց զաւակը արհեստի մը դնելէ առաջ։

3— Արգելիչ միջոցներ գրգռիչ փոշիներու տարածման դէմ։

4— Կատաղի պայքար ալքոլամոլութեան դէմ։ Արդարեւ այս աղէտն է, որ 25—40 տարեկան մարդոց մէջ, թոքախտի կ'առաջնորդէ մեծագոյն չափով։

Ամուսնութեան մասին ալ մէկ քանի խօսք։ Ամուսին, հայր կամ մայր ըլլալն ալ արհեստ մըն է։ Եւ ապահովաբար ոչ ամէնէն դիւրինը։ Նորակազմ երիտասարդները, կամ անոնք որ թեթեւակի վարակուած են թոքախտով, պարտաւոր են չամուսնանալ, (կամ, եթէ ամուսնացած են, զաւակ չունենալ), առանց բժիշկին կարծիքին եւ դարմանումին հետեւելու.

Զինուորագրութեան դիւանները կը մերժեն տկարակազմները, սակայն չկայ իշխանութիւն մը, որ հակակշիռ մը կատարէ ամուսնական կեանքին դրան վրայ, քննելով ամուսնութեան թեկնածուները։ Իւրաքանչիւր անհատ կախում ունի բարեխղճութիւնը ինքզինք քննութենէ անցընելու.

14 — ՎԱԽ ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐԷՆ

Անհատներ կան, որ շատ կը վախնան թոքախտաւորի հետ գործ ունենալէ։ Նոյնիսկ նահանգային իշխանութիւններ են եղած, որ կռուած են իրենց սահմաններուն մէջ թոքախտաւորներու ապաքինարան կառուցանելու ծրագրին դէմ։ Այս ամէնը արդիւնք է տգիտութեան կամ նախապաշարումի, եւ կը յանգի թոքախտին տարածման։

Ըսինք թէ չենք կրնար ճանչնալ թոքախտաւոր մը, դատելով իր երեւոյթէն։ Եթէ նոյնիսկ ճանչնայինք, գիտենք որ թոքախտաւոր չենք դառնար՝ քանի մը վայրկեան խօսելով թոքախտաւորի մը հետ։ Եւ եթէ փախինք, թոքախտաւորը նուազ պիտի խնամէ ինքզինք եւ պիտի տարածէ հիւանդութիւնը։

Այսպէս թոքախտաւորէն վախնալ ծիծաղելի է անոր որ վախ կը զգայ, վնասակար է անոր՝ որ ենթակայ է թոքախտի, եւ աղիտաբեր ժողովուրդին համար։

(Շարունակելի)

Երկու պատուիրակներ առին խաղերին

Զինաթափութեան խորհրդաժողովի այն մասնախումբը որ Թեւերը ճշդելու պաշտօն ունի, ժողով գումարած էր առջի օր: Սկիզբէն իսկ, գերմանական պատուիրակը առաջարկեց յետաձգել ժողովը: Իրեն միացաւ իտալական պատուիրակը: 11 պատուիրակութիւններ քուէ տուին չարունակման, իսկ վեց պատուիրակութիւններ յետաձգման: Ասոր վրայ, իտալական պատուիրակը յայտարարեց թէ այլ եւս չի կրնար մասնակցիլ յանձնախումբին: Գերմանական պատուիրակն ալ անմիջապէս ճայնակցեցաւ: Հարկ եղաւ նիստը ընդհատել եւ խորհրդակցիլ: Երբ վերսկսան, առաջարկուեցաւ ժողովը յետաձգել ապրիլ 25ին, պայմանաւ որ որոշումը տրուի միաձայնութեամբ: Գերմանական եւ իտալական պատուիրակները ընդունեցին այս առաջարկը: Ամերիկեան եւ լեհական պատուիրակները հակառակեցան, եւ հարկ եղաւ յետաձգել նիստը:

15 հոգի եւս փառեցան օդանաւի արկածի մը մէջ

Օդանաւի ահռելի արկած մը եւս, այս անգամ Եւրոպայի մէջ:

Անգլիական կայս. ընկերութեան մէկ օդանաւը, որ կ՚երթեւեկէր Քէօլն – Պրիւքսէլ – Լոնտոն գծին վրայ, 15 հոգիով, երեքշաբթի իրիկուն վար ինկաւ Տիքսմուտի մօտ: Օդանաւին 12 ճամբորդները եւ երեք պաշտօնեաները չարաչար սպաննուեցան:

Օդանաւը Պրիւքսէլէն ճամբայ ելած էր ժամը 1.30ին եւ արկածը տեղի ունեցաւ մէկ ժամ յետոյ: Օդանաւը կրակ առաւ, չարժանիլը պայթած ըլլալով: Կը կարծուի թէ ճիշդ այդ պահուն սպաննուած էր մեքենավարը, որովհետեւ օդանաւը յանկարծ 150—200 մեթր բարձրութենէ մը կը գահավիժէր դէպի գետին, 200 քիլոմեթր արագութեամբ: Դեռ գետին չհասած, օդանաւին թեւերէն մէկը խզուեցաւ եւ քիչ մնաց որ սպաննէր երկու աղջիկներ՝ դաշտին մէջ: Օդանաւը գետին ինկաւ ահռելի դղրդիւնով մը: Գիւղացիները եւ ոստիկանութիւնը անմիջապէս օգնութեան հասան, բայց արդէն ուշ էր: Օդանաւին բեկորները ցիրուցան նետուած էին եւ դիակները փռուած՝ 30—300 մեթր հեռաւորութեամբ, ջարդուփշուր կամ ածխացած:

Ճափոն խաչուեցաւ Ազգ. Դաշնակցութենէն

Ճափոնական կառավարութիւնը մարտ 27ին վերջնապէս որոշեց քաշուիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն: Այս որոշումը, որ հեռագրով հաղորդուեցաւ Ժընեւ, կը պարզէ հրաժարման պատճառները եւ պատասխանատու կը հռչակէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ «անընդունելի բանաձեւեր» առաջարկեց:

⁂ Զօր. Նաքամուրա, Հիւսիսային Չինաստանի ճափոնական բանակին հրամանատարը, յայտարարեց թէ պիտի ստիպուի գրաւել Փէքինը եւ Թիէնցինը, եթէ Չինացիները չդադրեցնեն իրենց գրգռութիւնները:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

10 ԵՒ 20 ՖՐԱՆՔՆՈՑ արծաթ դրամները հրապարակ ելան երկուշաբթի օր: Ահագին բազմութիւն խռնուած էր դրամատուններուն առջեւ, նոր դրամ ստանալու համար:

25 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ թղթադրոշմ գողցուեցաւ Սթրազպուրկի արժանագրութեանց գրասենեակէն:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ համար 500 միլիոն տոլարի վարկ մը պիտի պահանջուի Մ. Նահանգներու խորհրդարանէն: Մինչեւ հիմա կառավարութիւնը կը մերժէր այսպիսի վարկեր սահմանել գործազուրկներուն:

ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ առաջին մասնավճարը, հինգ միլիառ ֆրանք, փակուեցաւ 5 միլիառ 120 միլիոն ֆրանքով, ինչ որ մեծ յաջողութիւն է:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹ որոշեց հարիւրին 15 կրճատել պետական պաշտօնեաներու թոշակները, սկսելով ապրիլ 18էն:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու համախմբումը այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվոլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը: Մեթրօ՝ Շաթլէ:

Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի «Վիշապ» կոմիտէի ժողովը վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պեզոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրներով:

Հ. Յ. Դ. Սարսէլ-Առնուվիլ ենթակոմիտէին «Թադմիկ» եւ «Հրայր» խումբերու բոլոր ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 29, rue Beauséjour, Sarcelles:

Հ. Յ. Դ. Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի «Թադմիկ» խումբի ժողովը վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Գուճիկեանի բնակարանը: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ: Անդամատետրները միասին բերել:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ՚ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ՚ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԱՐՏՕ» խումբի ընդհանուր ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 6ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ՚ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ՓԻՒԺԷԻ ջամօ Շաւօ խումբի ընդհանուր ժողովը այս կիրակի ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ՚ըլլայ Մարսէյլի ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբի ընդհանուր ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ՚ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ՑՈՒՑԱՏԻՏՐ

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ: Դասախօս Պ. Ա. ԽԱՆԼԵԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ Աղիի տագնապը, պատճառները եւ դարմանը: Մէկ ժամ սինեմա: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Ղարաչօպան գիւղացի Հրանդ Ցակոբեան, հօր անուն՝ Գէորգ, մօր անուն՝ Մարիամ: Ընդհանուր պատերազմին ամսոուեցանք Մուշ: Վարդովի շրջանի Լէյլէկ գիւղին մէջ զիրար կորսնցուցինք: Վերջէն իմացայ որ այդ կողմերէն անցնող բուրք գաղթականները եղբայրս միասին տարած են դէպի Պաղտատի կողմերը: Վեց ամիս վերջ տեղեկութիւն ստացայ թէ եղբայրս կը գտնուի Ճապաղջուրի կողմերը: Անկէ ի վեր որ եւ է տեղեկութիւն չունիմ իր մասին: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել A. Hagopian, 10, Rue Robespierre, Décines, Isère, France.

Կը խնդրուի արտատպել թերթերէն արտատպել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

190... օգոստոս 14ի առտուն, պզտիկ լուր մը երեւցաւ Լոնտոնի ամէնէն չափաւոր թերթին անկարեւոր սիւնակներէն մէկուն մէջ: Համաձայն այդ լուրին, արտաքին գործերու նախարարը որ քանի մը սպառնական նամակներ ստացած էր, յետոյ ուրիշ պարզեւ մը կը խոստանար այն անձին որ պիտի յաջողէր տեղեկութիւններ հաղորդել այդ գրութեանց հեղինակներուն մասին՝ դիւրացնելով անոնց ձերբակալումը: Լոնտոնի այդ չափաւոր թերթին ցանցառ ընթերցողները զարմանալի գտան նախարարին անճարպարանքն ու սրտնեղութիւնը, որ բացառիկ յայտնութիւն մըն էր իրենց համար: Զարմանալի գտան նոյնպէս որ ան յարմար սեպած էր հրապարակել լուրը եւ միտքէն անցուցեր էր թէ խոստացուած պարգեւը կրնար որ եւ է կերպով փարատել իր սրտնեղութիւնը:

Աւելի լայն տարածում ունեցող միւս թերթերուն խմբագիրները, որոնք անտարբեր նայուածք մը կը պտտցնէին ընդհանրապէս այդ թերթին սիւնակներուն վրայ, հետաքրքրութեամբ կարդացին լուրը:

— Է՛յ, աս ի՞նչ է, ըսաւ «Գիտաւոր» թերթին խմբագիրը. խոշոր մկրատով մը կտրեց լուրը պարունակող սիւնակը, փակցուց զայն սպիտակ թուղթի կտորի մը վրայ, ճակատը գետեղելով հետեւեալ խորագիրը. — «Ո՞վ է Սըր Ֆիլիփի Թղթակիցը»: Ցետոյ, խորհելով որ իր թերթը կը պատկանէր ընդդիմադիր մամուլին, յառաջաբան մըն ալ աւելցուց ակնարկելով, սրամտօրէն, թէ նամակները գրկուած էին հաւանաբար կառավարութեան անճարակ գործունէութենէն ձանձրացած ու ծանրագլուխ մարդոց կողմէ:

«Երեկոյ» թերթին ճերմակ մազերով խմբագիրը կարդաց լուրը երկու անգամ, զգուշութեամբ կտրեց թերթը, նորէն կարդաց, դրաւ դրասեղանին վրայ ու ա՛լ չմտահոգեցաւ անոր մասին:

Իսկ «Զայնարձակ» թերթին խմբագիրը կարեց լուրը, զանգակը զարկաւ, իր քով կանչեց լրաբերներէն մէկը եւ անոր տուաւ հետեւեալ խիստ հրահանգները.

— Գնա՛ անմիջապէս Փորթլընտ Փլէյս՝ Սըր Ֆիլիփ Րէյմընի բնակարանը. աշխատէ տեսնել զինքը. այս լուրին մանրամասնութիւնները ա՛ռ իրմէ, հասկցիր թէ ինչո՞ւ համար կը սպառնան եւ ինչո՞վ. ուզէ այդ նամակներէն մէկուն պատճէնը, եթէ կրնաս. եթէ չյաջողիս տեսնել զինքը, նայէ որ տեսակցութիւն մը ունենաս իր քարտուղարին հետ:

Ու լրաբերը վազելով գնաց:

Ժամ մը վերջ վերադարձաւ խորհրդաւոր երարանցումով մը, որ յատուկ է շնդալից լուրեր հաւաքող լրաբերներուն: Խմբագիրը լուրը հաղորդեց խմբագրատետին որ մեծ մարդու մը չեչտովը ըսաւ. «Սքանչելի՛ է, սքանչելի՛»: Ասիկա իր ամէնէն խոշոր գովասանքն էր:

Լուրին «սքանչելիութեան» ապացոյց տեսնուեցաւ արդարեւ յաջորդ օրը, երբ «Զայնարձակ»ը կէս սիւնակի վրայ հրատարակեց լրաբերին պատմութիւնը. —

ԴԱՀԼԻՃԻ ԱՆԴԱՄ ՄԸ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՍՊԱՆՆԵԼՈՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

«ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ»

ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՐԳԻԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ՕՐԻՆԱԳԾԻՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԴՂՐԴԱԳԻՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեծ ցնցում յառաջ բերած է պաշտօնաթերթին երէկ առտուան թիւին մէջ հրատարակուած հետեւեալ լուրը. — Արտաքին նախարարը՝ Սըր Ֆիլիփ Րէյմըն վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին ստացած է սպառնական նամակներ որոնք երեւութապէս կուգան միեւնոյն աղբիւրէն եւ գրուած են միեւնոյն անձին կողմէ: Աչքի առջեւ ունենալով նամակներուն բնոյթը, Նորին Վսեմափառութեան արտաքին նախարարը չի կրնար անգիտանալ զանոնք եւ ներկայ գրութիւնով կը խոստանայ յիսուն ոսկիի պարգեւ մը այն անձին կամ անձերուն (բաց ի նամակներուն հեղինակէն) որոնք հայթայթելիք տեղեկութիւններուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ ձերբակալել ու պատժել այդ անստորագիր նամակներուն հեղինակը»:

Անստորագիր ու սպառնական նամակներ կը ստանան բոլոր պետական դէմքերը: Բայց այն ատենուան արտասովոր էր այս յայտարարութիւնը որ, «Զայնարձակ»ի խմբագրութիւնն սկսաւ քննութիւններ կատարել, հասկնալու համար թէ ինչ պատճառաւ նախարարը դիմած էր այդ բացառիկ միջոցին:

Թերթիս ներկայացուցիչներէն մէկը գնաց նախարարին բնակարանը, ուր Սըր Ֆիլիփ Րէյմըն քաղաքավարութեամբ ընդունեց զինքը:

— Աննշան բայլ մըն է որ առինք, ըսաւ նախարարը, պատասխանելով մեր ներկայացուցիչին հարցումին, բայց իծի համակարծիք [illegible] դահլիճին միւս անդամներն ալ: [illegible] ճառներ ունինք խորհելու համար [illegible] այդ սպառնալիքներուն ետին [illegible] կուած բան մը կայ. կրնամ [illegible] ըսել որ խնդիրը շաբաթներէ ի [illegible] յանձնուած է ոստիկանութեան [illegible] ւասիկ այդ սպառնագիրներէն մէ[illegible] ըսաւ նախարարը, թղթածրարէ [illegible] նելով նամակ մը որուն բնօրինակ[illegible] թիւնը թոյլատրեց մեր լրաբերին [illegible]

Թուական չունէր նամակը. գր[illegible] էր ձեռքով ու կարծես տառերը [illegible] ուած էին իրարու՝ ապչկան մը [illegible] ներով. ասիկա յատկանիշն է [illegible] ժողովուրդներու գրավարութեան [illegible] Նամակը խմբագրուած էր [illegible] անգլերէնով. ահաւասիկ [illegible] բովանդակութիւնը. —

(Շար.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 31 ՄԱՐՏ 1933

31 Mars 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2181

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԵՐԳ ՈՒ ՊԱՐ ԵՒ ԵՌԱԳՈՅՆ

Ի՜նչ խանդավառանք՝ Փարիզէն Կրընոպլը, յետոյ Լիոնի, Նիսի եւ Մարսէյլի մէջ, միջազգային հանդէսի մը առթիւ…

Հայկական խումբ մըն ալ մասնակցեցաւ «Ազգերու Տօն»ին։ Ու մեր Թղթակիցները պարծանքով կ'աւետեն որ, ամէն քաղաքի մէջ ալ, ան գրաւեց առաջին տեղը, արժանացաւ բոլորի գնահատութեան եւ մեծ խանդավառութիւն պատճառեց տարագիր բազմութեանց։

Մասնաւորապէս Նիսի եւ Մարսէյլի մէջ, ուր վերջացաւ Թափօրը, հայկական խումբը — «Հայաստա՛ն»ը — արդար յաղթանակ մըն է որ տօնեց։

Այսինքն, հայկական ստեղծագործութիւնն էր որ իր ուժն ու հմայքը պարտադրեց, 33 մեծ եւ բախտաւոր ազգերու կողքին։

Արդարեւ, հայկական տարագիր երգն ու պարը մրցումի ելած էին անկախ եւ ազատ ազգերու արտադրութեանց հետ, եւ հանդիսատես բազմութիւնները անհամբեր կը սպասէին մէկ վայրէն միւսը, անգամ մը եւս վայելելու համար հոգեւոր «Արմէնիա»ն։

Եւ հայկական դրօշակն ալ — հալածական եռագոյնը — պատիւ ունեցաւ ծածանելու փարթամ պողոտաներու վրայ, մխիթարանքի կաթիլ մը հոսեցնելով արմատախիլ բազմութիւններու ծոցին մէջ։

Մասնակցող ազգերէն ոչ մէկը հարցուց թէ «ի՞նչ դրօշակ է այս»։ Իսկ մասնակցող հայկական խումբն ու հայ հանդիսատեսները, սրտառուչ համերաշխութեամբ մը, կարծես ըսել կ'ուզէին.

—Թէեւ կորսուած ենք մեր հայրենիքէն եւ ցիր ու ցան՝ երկիրէ երկիր, քաղաքէ քաղաք, իբրեւ «հայմաթլոս», բայց ունինք ստեղծագործութիւն եւ խորհրդանշան, ունինք հաւատքը լաւագոյն օրերու։ Բռնօրէն լքուած, անիրաւուած «Արմէնիա»յին մանիկներն ենք մենք։ Եւ ահա կը ներկայանանք ձեր բեմերուն եւ պողոտաներուն վրայ, մեր հարազատ կերպարանքով, մեր ազգային արժէքներով եւ խորախորհուրդ խանդավառութեամբ…

Երգ ու պար եւ եռագոյն, — երեք ազդակներ՝ ոչ միայն օտարին յիշեցնելու համար թէ կա՛նք ու կը մնանք, այլ եւ խռովելու, խանդավառելու համար մեր հոգիները։

Որովհետեւ, ընկերներ եւ քաղաքացիներ, մենք պէտք ունինք նա՛եւ խռովքի ու խանդավառութեան, այս մռայլ եւ միօրինակ օրերուն, երբ անխնայ կը թաւալի հարթիչ գլանը, հետզհետէ աւելի արագութեամբ եւ ուժգնութեամբ տրորելով ինչ որ ազգային է եւ ինքնուրոյն…

Միամտութիւն պիտի ըլլար իր տարրական արժէքէն աւելի նշանակութիւն տալ եղածին։

Շատ ենք ունեցած այսպիսի առիթներ, եւ այս մէկն ալ պատմութեան կ'անցնի, ինչպէս միւսները։

Բայց, ինչ որ տեղի ունեցաւ, կազդուրիչ է մանաւանդ անոր համար որ, կը ներկայացնէ ինքնաճանաչման փաստ մը։

Ա՛յդ կը հետեւի մեր Թղթակիցներուն նկարագրութիւններէն ալ։

Կարելի չէ առանց յուզումի կարդալ, օրինակ, Մարսէյլի Թղթակցութիւնը (փաղուան թիւով)։

Բանաւոր մըն է, որ առաջին անգամ կ'երեւայ։ Յօրապէս ազդուած՝ եռագոյնի ծածանումէն, այլ մանաւանդ Անծանօթ Զինուորի դամբարանին առջեւ երգուած «Տէր Ողորմեա»էն, նամակագիրը կ'աղաղակէ.

— Արցունքս հոսեցաւ աչքերէս եւ աճեծք մը արձակեցի դէպ ի երկինք… Թափառող ժողովրդի մը անարդարութեանց աղաղակը Հայոց աշխարհի…

Պզտի՞կ բաներ են, այո՛, բախտաւոր երեւոյթներ եւ բանդէտներ մեծ պողոտաներու։

Բայց, — մե՛րն են։ Հայկական են ու հարազատ։ Ու մարդկային, ինչո՞ւ չէ։

Առանց այդ «պզտիկ» բաներուն, մենք պիտի դառնայինք ա՛յն ինչ որ օտարները պարբերաբար կը նետեն մեր երեսին, — հայե՞րը, հասարակ խանութպաններ…

Ընդհակառակն, մինչ խանութպանները կ'անճրկին, կը կծկուին ու կը նահանջեն անփառունակ մեկուսացումով մը, ահա ժողովուրդի զաւակներն են որ, այս անգամ երգով ու պարով եւ եռագոյնով — իրենց ազգային դիմագծով — յարգանքի կը կանչեն միջազգային բազմութիւններ, չքեղ սրահներէն մինչեւ շողշողուն պողոտաները։

Ապացոյց աւելորդ անգամ մը եւս հաստատեց թէ՝ ազգերը արժէք ունին այնքան որքան հաւատարիմ են իրենց խառնուածքին ու խաչալին, իրենց հարազատ խոյանքին եւ յոյզերուն։

Մնացեալը — քաղաքականութիւն է։

Իսկ մենք, օտարին առջեւ թէ մեր մէջ, որքան քիչ քաղաքականութիւն խաղանք, այնքան կը շահինք։ Գոնէ ներքին խաղաղութիւն կը վայելենք։

Ի՞նչ կը նշանակէ վիճիլ այս կամ այն երգին «նպատակայարմարութեան» մասին, երբ գիտենք որ ժողովուրդի սրտէն կը բխի։

Ինչո՞ւ բանդիտութիւն խաղալ եռագոյնի մասին, երբ ան կը յուզէ, կ'ոգեւորէ, կը ներշնչէ, իբրեւ խորհրդանշանը ազատութեան եւ անկախութեան։

Եւ ինչո՞ւ սալոնի քաղաքակրթութիւն ծախել, երբ ունինք մեր «շորորա»ն կամ շուրջպարը…

Ահա Թուրքերն ալ Եւրոպա փոխադրեցին իրենց «զէյպէք»ն ու «դաչոը կէթարի փափազըն գըզը»ն, — եւ ամէնէն մակերեսային դիտողն ալ կազմեց իր գաղափարը՝ երկու ազգերու արուեստին եւ … բնաւորութեան մասին։

Այո՛, տարագիր եղբայրներ, երբեմն ալ երգ ու պար եւ եռագոյն՝ յանուն միեւնոյն մտահոգութեան, — ինքնաճանաչում եւ ինքնապաշտպանութիւն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԻՇՏ ԱՆՀԱՇՏ

Անգլիա կը պատրաստէ փոխվրէժի դիմել

Մոսկուայի գործակալութիւնը առջի օր պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց անգլիական դեսպանին եւ Պ. Լիտվինովի տեսակցութեան մասին։ Այդ զեկոյցին համաձայն, դեսպանը հաղորդեր է այն միջոցները որոնց պիտի դիմէ Անգլիա, եթէ ազատ չարձակուին անգլիացի ճարտարագէտները։

Արտաքին գործավարը ընդհատելով դեսպանին խօսքը, յայտնած է թէ ամբաստանեալները մօտերս դատի պիտի յանձնուին եւ թէ որոշումը անդառնալի է։

Այս առթիւ, Պ. Լիտվինով դառնօրէն գանգատեր է անգլիական գեսպանին սպառնական մեթոտներուն դէմ, եւ ըսեր է.

— «Այդ մեթոտները կրնան յաջողիլ ուրիշ տեղ, օրինակ՝ Մեքսիկայի մէջ, բայց ոչ Խ. Միութեան մէջ, եւ դատապարտուած են ձախողման։

Այս կացութեան առջեւ, անխուսափելի կը համարուի երկու երկիրներուն առեւտրական յարաբերութեանց խզումը։ Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ ամբաստանեալներէն ոմանք խոստովանած են իրենց յանցանքը։

⁂ Անգլիական դահլիճը անմիջապէս ժողով գումարելով, որոշեց այն միջոցները որ հնար պիտի առնուին, իբրեւ փոխվրէժ։

Հրեաներու սարսափը Գերմանիոյ մէջ

Երէկ ամբողջութեամբ հրատարակեր էինք այն արտակարգ խառութիւնները, որ վաղն իսկ, շաբաթ, պիտի գործադրուին Հրեաներուն դէմ, իբրեւ պատասխան անոնց բողոքի ցոյցերուն։

Ինչպէս կ'երեւար տասնաբանեայ հրահանգէն, Հիթլէրի կուսակցութիւնը պարզապէս պատերազմ կը հրատարակէ Գերմանիոյ Հրեաներուն դէմ, հրամայելով «մեթոտիկ եւ չանթահարիչ պոյքոթ»։

Գերմանիոյ չափաւոր մամուլը խորապէս յուզուած է այս ծրագրին հետեւանքով եւ կը կարծէ թէ կարելի պիտի ըլլայ եւս առնել գոյն վերջին պահուն։ Երկու թերթեր հիթլէրական կուսակցութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրեն այդ չափազանց արմատական տնօրինութեանց հետեւանքներու մասին, որ կրնան նեղութեան մատնել արտասահմանի 12 միլիոն Գերմանացիները։

⁂ Կէս – պաշտօնական զեկոյց մը կը ծանուցանէ թէ՝ վերջին օրերու ընթացքին բազմաթիւ հրէական վաճառատուններու ցուցափեղկերը ջարդուփշուր եղած են անծանօթներու կողմէ։ Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ՝ այս դէպքերուն հետեւանքով Հրեաները չեն որ կը վնասուին, այլ Գերմանիոյ ապահովագրական ընկերութիւնները, որոնք պարտաւոր են հատուցանել վնասները։

Թէեւ ընդհանուր պոյքոթը պիտի սկսի վաղը, շաբաթ, բայց արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առնուած են, զանազան շրջաններու մէջ։ Շվէյնֆուրթի, Քիլի, Տորթմունտի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ հրէական խանութները փակուեցան համազգեստաւոր հիթլէրականներու կողմէ։ Մէկ մասը վերաբացուեցաւ քիչ յետոյ։

⁂ Վարչապետ Հիթլէր լուսաբանութիւններ տալով ծրագրուած պոյքոթի մասին, ըսաւ թէ անհրաժեշտ էր այսպիսի կարգադրութիւն մը, այլապէս ժողովուրդը ինքնաբերաբար պիտի դիմէր ինքնապաշտպանութեան, ինչ որ կրնար անբաղձալի հետեւանքներ ունենալ։ Վարչապետը հակառակ է ահ ու սարսափի գործողութիւններէ, բայց, հարկ է հասկցնել հրեայ հասարակութեան թէ՝ «հրէական պատերազմ մը Գերմանիոյ դէմ՝ ուժգին հարուած պիտի տայ Գերմանիոյ հրեայ համայնքներուն»։

⁂ Գերմանիոյ Հրեաներու դաշնակցութիւնը նամակ մը ուղղելով նախագահ Հինտէնպուրկի, յայտարարեց թէ Գերմանիոյ Հրեաները, խորապէս յուզուած պոյքոթի յայտարարութենէն, կը մերժեն գերման ժողովուրդին շահերուն վնասած ըլլալու մեղադրանքը։ Նամակը կ'աւելցնէ թէ՝ պատերազմի ընթացքին, Գերմանիոյ հինգ հարիւր հազար Հրեաներէն 12.000 ռազմիկներ ինկան ռազմադաշտին վրայ եւ յոյս կը յայտնէ թէ «Նախագահը եւ կառավարութիւնը գերման հրէութիւնը չպիտի զրկեն գերմանական հայրենիքին մէջ ապրելու իրաւունքէն»։

⁂ Փալաթինայի մէջ հինգշաբթի օրն իսկ սկսաւ հակահրէական պոյքոթը։ Շարքերուն մէջ արձանագրուած հիթլէրականները ազդարարութիւն ըրած են թէ՝ պիտի վտարուին կուսակցութենէն, եթէ իրենց կիները այս կամ այն ձեւով նպաստեն հրէական առեւտուրին։ Տեղական մասնաճիւղերու վարիչները կուսակցական տոմսերը պիտի յանձնուին, եթէ ծոյլ տան որ շարքերը ամենափոքր առեւտուր մը ընեն Հրեաներուն հետ։

Քայզէրսլոթէրնի մէջ, միթինկէ մը վերջը, հանդիսաւորապէս խարոյկ մը սարքուեցաւ եւ կրակի տրուեցան եօթը օրինակ՝ Ռըմարքի «Արեւմուտքէն նոր բան չկայ» գիրքէն։ Այս առթիւ, փրոֆ. Էնգէլս ճառ մը խօսեցաւ, բացատրելով կատարուած գործողութեան խորհուրդը։ Իսկ հիթլէրական օրկանը նկարագրելով խարոյկը, կը գրէր.

— «Այն ատեն բոցերը երկինք բարձրացան եւ յուղայական մտքի այս արտադրութիւնը մարեցաւ գարշահոտ ծուխի մը մէջ…»։

Փալաթինայի 700 հանրային գրադարանները «պիտի մաքրուին այն բոլոր գիրքերէն որ խաղաղասիրական են եւ անբարոյական»։

⁂ Հիթլէրական թերթ մը կը գրէ թէ՝ Տիւսէլտորֆի համայնավար կուսակցութիւնը վերջերս ծրագիր մը պատրաստեր է, բոլոր հիթլէրականները թունաւորելու համար, թոյն լեցնելով անոնց խոհանոցի ամաններուն մէջ։ Իբրեւ թէ համայնավար բանուորի մը քով գտնուած է երեք քիլոկրամ «սիանիւռ տը սոտիոմ» եւ քանի մը կրամ արջասպ, որոնց կէսը պիտի բաւէր թունաւորելու ամբողջ Տիւսէլտորֆը»…

Բողոքներու կը շարունակուին արտասահմանի մէջ

Ապրիլ 5ին բողոքի միթինկ մը պիտի գումարուի Սալ Վակրամի մէջ, նախաձեռնութեամբ Փարիզի հրէական կազմակերպութեանց եւ նախագահութեամբ նախկին նախարար Պ. Ժիւսթէն Կոտառի, որ պիտի բանախօսէ այս առթիւ։ Խօսք պիտի առնեն նաեւ Պ. Քայեօ, նախկին վարչապետ Պ. Փէնլըվէ, Վիքթոր Պաշ, բարոնեսա Լէվի եւն.։

⁂ Վարշաւայի մէջ, գերմանական թերթերն ու պարբերականները վտարուած են շատ մը հաստատութիւններէ։ Կը մերժուին նաեւ գերմանական շարժանկարները։ Փրակայի մէջ, հրէական մեծ վաճառատունները որոշեցին չեղեալ համարել Գերմանիա տրուած ապսպրանքները։ Լեթոնիոյ մէջ, բազմաթիւ առեւտրական հաստատութիւններ անմիջապէս պոյքոթի ձեռնարկեցին եւ ջնջեցին շատ մը ապսպրանքներ։

Եգիպտոսի մէջ ալ բուռն պայքար կը մղուի, քանի որ Հրեաները կարեւոր դիրք ունին։ Ընդհանուր պոյքոթ հռչակուած է գերմանական տուներու եւ արտադրութեանց դէմ։ Կարեւոր գումարներ եւս առնուեցան Տրէզտնէր Պանքէն։ Ջեղեալ հռչակուեցան գերմանական մեքենաներու եւ ճարտարագործական արտադրութեանց մեծաքանակ ապսպրանքներ։ Հրեայ բժիշկները որոշեցին մերժել գերմանական դեղերը։ Մեծ միթինկներ ծրագրուած են Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ։ Գերմանական դեսպանը դիմելով հրեայ հասարակութեան վարիչներուն, հերքեց խժդժութեանց լուրերը եւ յայտարարեց թէ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ամերիկա նպատակաւոր զրոյցներ կը տարածեն, գերմանական առեւտուրը կործանելու համար։ Միեւնոյն ատեն դեսպանը բողոքագիր մը յանձնեց եգիպտական կառավարութեան, Հրեաներու հակագերման ցոյցերուն առթիւ։

Պէտք եղածին պէս չեն թրքացած…

ԹՈՒՐՔ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ՆՈՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Պոլսոյ Թուրք ուսանողները նոր ժողով մը գումարեցին համալսարանի շէնքին մէջ, փառաբանելու համար յեղափոխութիւնը եւ թրքական մշակոյթը։ Այս առթիւ, ուսանողական միութեան նախագահ Թէվֆիք պէյ անդրադառնալով Թուրքիա բնակող այլակրօն Թուրք հայրենակիցներուն, ըսաւ.

— Թուրք հանրապետութիւնը Թուրք ցեղին անունը կրելու իրաւունքը տուած է հաւասարապէս բոլոր հայրենակիցներուն։ Հետեւաբար այս անունը կրելու արժանացող ոչ – իսլամ հայրենակիցներն ալ, նոյնքան պատուաբեր պէտք է նկատեն խօսիլ նաեւ Թուրքերէն լեզուն որ իր անունին չափ մեծ է։ Կը ցաւինք, երբ առօր հակառակը կը տեսնենք։

Այսուհանդերձ, մենք այդ հայրենակիցները չենք պախարակեր, որովհետեւ նախկին վարչաձեւերը Թուրքերէն խօսիլ չեն սորվեցուցած անոնց։

Անպայման այդ հայրենակիցներն ալ պարծանք պէտք է նկատեն Թուրքերէն խօսիլը։ Անկէ զատ, այդ հայրենակիցներուն Թուրքերէն սորվեցնելու համար ի հարկին բոլորս ալ պիտի աշխատինք ու պիտի ծառայենք։

Ճառախօսը յետոյ հերքեց այն զրոյցը թէ ուսանողները ապտակներ կը զարկեն Բերայի կարգ մը վաճառատուներուն։

Կեղծարարները դատապարտուեցան

Երկար ատենէ ի վեր, մամուլը մերկացումներ կը կատարէր Ֆրանսայի օգնութեան Թղթատարութեան վարչութեան մէջ կատարուած կեղծարարութեանց մասին։

Խնդիրը ուղղակի կապ ունէր կառավարութեան հետ, եւ վկայութեան կանչուեցան շատ մը պաշտօնատարներ, երեսփոխաններ եւ նախարարներ։

Դատարանը, որ քանի մը շաբաթէ ի վեր կը քննէր այս խնդիրը, առջի օր արձակեց իր վճիռը։ Ամբաստանեալներէն Քոլէն կը դատապարտուի երկու տարի բանտարկութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, Պուրյու Լաֆոն (վարիչ – տնօրէնը) մէկ տարի բանտարկութեան, Փիշըրի նոյնպէս մէկ տարի։

Ձախակողմեան մամուլը դժգոհ է այս վճիռներէն։

Շաբաթական 40 ժամ աշխատանք

Չորեքշաբթի օր, ընկերվարականները մեծ միթինկ մը գումարեցին Փարիզի մէջ, պահանջելով շաբաթական աշխատանքը վերջնել 40 ժամուան։

Ցաջորդաբար խօսեցան 8—10 հոգի, շեշտելով թէ այլեւս անյետաձգելի է շաբաթական 40 ժամը, քանի որ ամբողջ աշխարհի մէջ 30 միլիոն բանուորներ, 140 միլիոն բերաններ հաց կ'աղաղակեն։

Հռետորները խօսեցան նաեւ քաղաքական խնդիրներու մասին, պարսաւելով Մուսոլինին ու Հիթլէրը։ Պ. Վիքթոր Պաշ շեշտեց թէ Վերսայլի դաշնագիրը խաղաղութեան դաշինք չէ, այլ պատերազմի։

Պաղեստինի Արաբները կը պահանջեն…

Կիրակի օր Եաֆայի մէջ տեղի ունեցաւ Արաբներու քաղաքական մեծ ժողովը եւ տեւեց ամբողջ օրը։ «Իսթիքլալ» կուսակցութեան վարիչը, Ավնի պէյ Ապտիւլ Հատի, առաջարկեց անմիջապէս գործի ձեռնարկել, մերժելով որ եւ է քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային գործակցութեան՝ կառավարութեան հետ, հրաժարելով պետական պաշտօններէն եւ պոյքոթ հռչակելով հրէական եւ անգլիական ապրանքներու դէմ։ Որոշուեցաւ դիմել աւելի չափաւոր քաղաքականութեան մը, աստիճանաբար զարգացնելով գործակցութիւնը։ Այս առաջադրութեամբ, ընտրուեցաւ յանձնախումբ մը, որ միջոցներ պիտի ուսումնասիրէ եւ իր տեղեկագիրը պիտի յանձնէ երեք ամիսէն։ Որոշուեցաւ նաեւ պատուիրակութիւններ ղրկել արաբական երկիրները եւ հանգանակութիւններ կատարել, ի նպաստ հողային հիմնադրամին։

Ֆրանսայի նոր եկմտացոյցը

Կառավարութիւնը խորհրդարանին յանձնեց 1933ի եկմտացոյցը, որ կը նախատեսէ 1630 միլիոն Ֆրանք պակաս, 370 միլիոնի յաւելուածական հասոյթ՝ տուրքերու խիստ հետապնդումով եւն.։ Եկմտացոյցին ծախքերու ցուցակը կը ներկայացնէ 50 միլիառ Ֆրանք, իսկ մուտքը՝ 45 միլիառ։

«Ձեռքերը վեր» - օրը ցերեկով

Առջի օր ժամը 12.50ին, Փարիզի բանուկ մէկ հրապարակին վրայ, Ռուայեալ փողոցին մէջ, երկու իտալացի երիտասարդները գոհարավաճառ Հորսթէնի խանութը մտան, իբրեւ թէ գոհարեղէն գնելու համար։ Մինչ վաճառորդուհին նմոյշներ կը ցուցնէր, երկու երիտասարդները ատրճանակները հանելով՝ «ձեռքերը վե՛ր» ազդարարեցին։ Վաճառատան տէրը խոյացաւ մէկուն վրայ եւ ծանր վէրքեր ստացաւ։ Կինն ալ գետին փռուեցաւ ծեծի տակ։ Բայց աղմուկը լսուած ըլլալով դուրսէն, իտալացիներէն մէկը ձերբակալուեցաւ անմիջապէս։ Միւսն ալ բռնուեցաւ քիչ յետոյ, իր ընկերոջ մատնանշումով։

Գործադուլ Սիթրոէնի եւ ուրիշ գործարաններու մէջ

Առջի օր. Սիթրոէնի հաստատութեան բանուորներէն 5000 հոգի գործադուլ ըրին, ի4ացած ըլլալով որ աշխատավարձքը պիտի կրճատուի հարիւրին տասը համեմատութեամբ։

Միեւնոյն ատեն, իրենց դուռները փակեցին Ժավէլի, Լէվալուա-Փէրէի եւն. գործարանները, փողոց նետելով 12000 մետաղագործական բանուորներ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԿԱՐՄԻՐ ԴԻՒՂԷՆ ՆԵՐՍ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խորհրդային Միութիւնը հանդիսանում է ամէնէն բազմազգի երկիրը։

Ցարական տիրապետութեան շրջանին, Ռուսաստանի սահմաններում ապրող ժողովուրդները ենթարկուած էին կենտրոնական իշխանութեանը եւ ռուս կառավարութեան ազգային քաղաքականութեան բնորոշ կողմը՝ մեծատիրական ու ռուսացման քաղաքականութիւնն էր։

Համայնավարների կարծիքով, խորհրդային իշխանութիւնը ազգային հարցի միակ ճիշդ լուծումը տուեց՝ վերացնելով ազգային թշնամանքը, ազգային պառակտումը եւ ազգային առանձնացումները։ Եւ ներկայիս, Խորհրդային Միութեանն անդամակցող բոլոր ազգերը վայելում են հաւասար իրաւունքներ, միմեանց հետ կապուած են եղբայրական կապերով ու բոլորը տոգորուած են մէկ գաղափարով — «սոցիալիզմ կառուցել» խորհրդային հայրենիքում։

Սակայն, ինչպէս միշտ, ազգային խնդրում էլ համայնավարների գրաւոր ու բանաւոր յայտարարութիւնները բնաւ չեն համապատասխանում խորհրդային աշխարհում տիրող իրական կացութեան։ Խորհրդային տիրապետութեան 16րդ տարում ոչ միայն ազգային ներհակութիւնները չեն վերացած, այլ, ընդհակառակն, ինչպէս փաստերն են ցոյց տալիս, աւելի են խորացել եւ տարբեր ձեւերով իրենց արտայայտութիւնը գտնում են այս կամ այն ժողովրդի մէջ։ «Պրաւդա»ն, իր մարտ 10ի խմբագրականի մէջ խոստովանում է, որ «վերջին ժամանակներս մի շարք շրջաններում, մասնաւորապէս Բելոռուսիայում, Ուկրայինայում, Միջին Ասիայում եւ Ղազախստանում աշխուժացել է մեծապետական շովինիզմը եւ տեղական նացիոնալիզմը»։

Մէկ կողմից, վելիկոռուսական (բուն Ռուսերը) ազգայնականութիւնը, խախտելով ազգային իրաւահաւասարութեան սկզբունքը, նախապատրաստում է ազգային հանրապետութիւնների եւ առանձին մարզերի վերացումը՝ նախկին միահեծան Ռուսաստանի գիրքը վերահաստատելու միտումով։ Այդ նպատակը հետապնդում են «զանց առնելով լեզուի, մշակոյթի եւ կենցաղի ազգային տարբերութիւնները ու պաշտպանելով անխնայ ապարատի եւ մամուլի, դպրոցի եւ այլ կազմակերպութիւնների ազգայնացման քաղաքականութիւնը»։

Միւս կողմից, առանձին հանրապետութիւնների ազգային տարրերը դիմելով ինքնապաշտպանութեան, պայքարում են վելիկոռուս ազգայնականների ձգտումների դէմ եւ, իրենց հերթին, հալածում տուեալ հանրապետութիւնների սահմաններում ապրող Ռուսերին եւ ազգային փոքրամասնութիւնները։ Այս վերջիններս էլ, իրենց կարգին, պայքարի են ելնում գերադաս ժողովրդի ոտնձգութիւնների դէմ եւ նոյնպէս, վարից վեր եւ վերից վար սկսւում է ազգային այն հակամարտութիւնը, որին ականատես ենք Խորհրդային Միութեան մէջ։

Տեղական ազգայնականութիւնը կայանում է նրանում, որ առանձին հանրապետութիւնները ձգտում են «պարփակուելու իր ազգային կեղեւի շրջանակներում, կծկելու իր ազգի մէջ գոյութիւն ունեցող դասակարգային հակասութիւնները, հեռանալու սոցիալիստական շինարարութեան ընդհանուր հոսանքից, չտեսնելու այն, ինչ որ մօտեցնում ու միացնում է Խորհրդային Միութեան ազգութիւնների աշխատաւոր զանգուածներին, տեսնելու միմիայն այն, ինչ որ կարող է հեռացնել նրանց իրարից»։ Մի խօսքով, առանձին հանրապետութիւնների շահերը հակադրւում են կենտրոնի շահերին։ Տեղն է յիշել, որ Հայաստանում, Աշոտ Յովհաննիսեանի գլխաւորած կենտրոնական Կոմիտէն, զոհ գնաց այս ձեւի պայքարին։

Թէ պայքարը ազգային հողի վրայ ինչ չափերի է հասել, ցոյց է տալիս այն, որ Ուկրայինայի կուսակցական ղեկավարները ձգտում էին պարտադիր կերպով ուկրայինացման ենթարկել այնպիսի շրջաններ, ուր կային ազգային փոքրամասնութիւններ եւ բազմաթիւ Ռուսներ։ Իսկ Բելոռուսիայում անպատուել եւ պաշտօնանկ են արել մի ռուս ուսուցչի միմիայն նրա համար, որ նա տանը ռուսերէն է խօսել իր կնոջ հետ...

Ազգային տրամադրութիւններն առանձնապէս երեւան են գալիս մշակոյթի ասպարէզում։ Թուրքմենիստանում, տարիներ շարունակ, «Թոխմաղ» ամսագրում, ռոմանտիկներ է զետեղել ազգայնական բանաստեղծ Մուրսը, որ իր բանաստեղծութիւնների մէջ աւետում էր Բուխարայի էմիրի շուտափոյթ վերադարձը։ Դասագրքերի մէջ տպուել են հին գրականութեան նմոյշներ, ուր բացարձակ ազգային տրամադրութիւններ կ'արտայայտուին։ Կիրգիզիայի թատրոններում ներկայացնում են մի թատերակ, որի մէջ ակնառու ու գովաբանում են անցեալը եւ կիրգիզ ժողովուրդի ներկայ վիճակը համարում որբ ու անտիրական։ Ուզբեկստանի բամպակի Ինստիտուտի ամբիոնից հետեւեալ յայտարարութիւնն է արուել.

— «Շատ է խօսւում անկախութեան մասին, այն ինչ դրանք լոկ խօսքեր են։ Ժողովրդի կեանքի տնօրինողները Ռուսերն են»։

Եւ նման տրամադրութիւնների հետեւանք է, որ Թուրքմենիստանում, չնայած լաւ պայմանների, այս տարի քան հազար թօն պակաս բամպակ է յանձնուել կենտրոնին («Պրաւդա», մարտ 10)։

Իսկ «Կոմունիստական Լուսաւորութեան համար» թերթը հետեւեալ դէպքերն է թւում։ Ախալքալաքի (Թուրքմենիստան) մանկավարժական դպրոցական կաճառում երեւան է բերուել ազգայնական մէկ խմբակ, որ դասատուներ կազմակերպելով, բողոքել է Ռուսերի եւ օտարների ընդունելութեան դէմ։ Թուրքմենիստանի մի շարք դպրոցներում, ուսուցիչների հովանաւորութեան տակ, վերին դասարանների աշակերտութեան մէջ լայնօրէն արմատացել են ազգայնական տրամադրութիւններ։ Աբխազիայի (Վրաստան) դպրոցներից մէկում, ուսուցիչները հրաժարուել են եղել ազգային կրքերը։ Դպրոցն ունեցել է չորս բաժանմունք՝ Աբխազների, Ռուսների, Յոյների եւ Հայերի։ Ուսուցիչ Զիլինդարեանի քարոզների ազդեցութեան տակ, հայ աշակերտները միշտ յարձակուել ու ծեծել են միւս ազգութիւններին պատկանող աշակերտութեանը։ Ինգուշեթիայի արաբական դպրոցներում, ուսուցչութիւնը եւ աշակերտութիւնը, մոլլաների ազդեցութեան տակ, բացայայտօրէն հակայեղափոխական քարոզ են տարել եւ ցոյցեր կազմակերպել՝ երեխաներին խորհրդային դպրոց չուղարկելու համար։

Այս է Խորհրդային Միութեան ազգային պատկերը։ Զգուելով իւրաքանչիւր ժողովրդի բերել ազգային գիտակցութեան, համայնավարները միաժամանակ աշխատում են նրանց միջազգայնականօրէն դաստիարակել եւ հաստատել եղբայրութիւն եւ հաւասարութիւն։ Եւ համոզուած են, որ այդ բանը յաջողուել է։ Կարծում են, թէ ազգային խնդիրն էլ հնարաւոր է բռնի լուծել, ինչպէս որ «լուծեցին» գիւղատնտեսութեան համայնացման խնդիրը։

Քանի դեռ չի հաստատուել ազգերի իրական իրաւահաւասարութիւն եւ իւրաքանչիւր ժողովրդի ինքնուրոյն ու անկախ գոյութիւն, մինչ էլ պէտք է Ռուսը ձգտի գերիշխել բոլորին, Ուկրայնացին ու Բելոռուսը առանձնութեամբ լեզուի Ռուսի դէմ ու ոտնահարուեն ազգային փոքրամասնութիւնների իրաւունքները։ Իսկ թաթար ժողովուրդների մէջ էլ, ներկայ պայմաններում, պիտի զարգանան հակայեղափոխական ու ազգային տրամադրութիւնները։ Այսինքն՝ թուրանական գաղափարը։

ԱՇՈՏ — ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Հէրման Պօէրհավ, Ժ. դարու մեծ գիտուն մըն էր հոլանտական ծագումով, եւ համաշխարհային այնքան մեծ համբաւ ունէր, որ Չինաստանէն մանտարին մը իրեն նամակ մը գրած էր հետեւեալ հասցէով.— «Համբաւաւոր Պօէրհավին — Բժիշկ Եւրոպայի մէջ»։ Եւ նամակը հասած էր իր ձեռքը։

Պօէրհավ մեռաւ 1738 սեպտեմբեր 23ին, եւ իր գրադարանին մէջ խոշոր ու փառակազմ հատոր մը գտնուեցաւ։ Գիրքին նախաշէտ յայտարարած էր, թէ այդ հատորը կը պարունակէ բժշկական ամենամեծ գաղտնիքները։ Բանալով զայն, տեսան որ առաջին երեսէն մինչեւ վերջինը ճերմակ թուղթ միայն կը բաղկանար։

Սակայն, հետեւեալ վերնագիրը գրուած էր գիրքին ճակատը.—

«Ձեր գլուխները հանդարտ պահեցէք, ոտքերը՝ պինդ, իսկ կուշտերը՝ թոյլ, եւ՝ հեգնեցէք բժիշկները»։

ԱՅՑ ՄԸ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Վարդապետը կ'ողջագուրուի եւ կը խօսի երգիչ Շահ-Մուրատեանի հետ

Անցեալ կիրակի մեր մեծ արուեստագէտը Շահ — Մուրատեան եւ իր կինը, ընկերակցութեամբ երիտասարդ երգչուհի Գիւլպիւլեանի եւ քրոջ, երաժիշտ Գ. Ալէմշահի եւ Օր. Աստղիկ Առաքելեանի, այցելութեան կ'երթան Կոմիտաս վարդապետի։ Թէեւ անցած էր այցելութեան ժամանակը, բայց տնօրէնութիւնը հաճոյակատարութեամբ կ'արտօնէ եւ պաշտօնեայ մը Կոմիտասը կ'առաջնորդէ այցելուներուն մօտ, ճաշասրահին մէջ։ Կոմիտաս կ'երեւի շատ հանդարտ եւ զուարթ տրամադրութեամբ։ Սրահ կը մտնէ, ուր շուրջանակի կանգնած էին այցելուները։ Շրջանակ մը գծելով կ'անցնի բոլորին առջեւէն, կուգայ կը կենայ Գ. Շահ — Մուրատեանի մօտ եւ կ'ողջագուրէ զայն։ Կարօտով համբուրուելէ յետոյ, Կոմիտաս ուրախութիւնը կը հարցնէ Շահ — Մուրատեանի, ու կը դառնայ Տիկին Շահ — Մուրատեանի (Ֆրանսուհի), ֆրանսերէն լեզուով կը հարցնէ ողջութիւնը եւ կ'աւելցնէ. — «Ի՞նչպէս է, գո՞հ էք Շահ — Մուրատեանէն, շատ խիստ մարդ է Շահ — Մուրատեանը հա՜...»։ Գահ մը կը խնդան։ Յետոյ Կոմիտաս կը դառնայ միւսներուն եւ իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ, որ այցելութեան եկած են իրեն։ Շատ արագ կը խօսի, ինչպէս քիչ մը իր սովորութիւնն էր, անսայթաք արագութեամբ, բայց խօսքերը անկապ։

Կ'ըսէ թէ շատ գոհ է իր վիճակէն, պաշտօնէութենէն եւ հպարտ է որ իր ... ծառայութեան մէջ ունի բազմահազար մարդիկ։ Տեսակ մը զինուորական կազմակերպութիւն կը կարծէ այդ պաշտօնէութիւնը, որուն «շէֆ»ը ինք է։ Երբ հարցումներ կ'ուղղուին անոնցմէ մասին, կը պատասխանէ թէ արուած կերակուրով փորը կը լեցուի, բայց անունը քիչ կը տանայ։ Այսուհանդերձ գոհ է։ Ժամ մը կը տեւէ խօսակցութիւնը եւ Կոմիտաս ոչ մէկ ձանձրոյթ, ոչ մէկ դժգոհութիւն ցոյց կուտայ։ Զննողներու համար, ցանկութիւն կ'ըսեն այցելուները եւ կը մեկնին։

Կոմիտաս հագած էր վարդապետի իր վերարկուն, արդէն հինցած։ Օձիքը, կոճակի փոխարէն, գնդասեղով մը իրարու կցուցած։ Շատ նիհար էր։

Կոմիտասի այս երկրորդ այցելութիւնն է, որ կուտայ Շահ — Մուրատեան։ Եւ կը պատմէ թէ իր առաջին այցելութեան ընթացքին նկարիչ Թէրլէմէզեանի հետ, անկէց տասը տարի առաջ, Կոմիտաս շատ կատաղի ընթացք մը ցոյց տուած եւ վռնտած է, ընդհակառակն այս անգամ շատ հաճոյակատար, շատ հանդարտ եւ զուարթ էր։

Գ. Շահ — Մուրատեան կը թելադրէ տարուան մէջ «Կոմիտասի Օր» մը սահմանել, որ այդ առթիւ հայ արուեստագէտներէ կազմուած յանձնախումբ մը հանդիսութիւններ կատարէ եւ հասոյթը յատկացնէ Կոմիտասի Յաւիտենական Յանձնախումբին՝ թեթեւցնելու համար անոր գործը։ Կոմիտաս այն արուեստագէտն է, որուն անունը դրոշմուած է բոլոր Հայերուն հոգւոյն մէջ Եւրոպայէն Ամերիկա, Եգիպտոսէն մինչեւ Ասիոյ ծայրագոյն մասերը։ Այսքան շատ սիրուած եւ այսքան մեծ ժողովրդականութիւն վայելող արուեստագէտ մը պէտք է որ ունենայ իր «Օր»ը, թէ իբրեւ բարոյական վարձատրութիւն իր թանկագին գործին համար եւ թէ իբրեւ նիւթական վարձատրութիւն իր այս ֆիզիքական նեղութեանց մէջ։

Գ. Շահ — Մուրատեան, շատ զգածուած Կոմիտասի ներկայ վիճակը տեսնելով, անոր փառքի հին օրերը վերյիշելով, մեզի յայտնեց թէ յառաջիկային, Ամերիկա եւ այլուր այցելութեան ընթացքին պիտի կազմակերպէ «Կոմիտաս Օր»եր ի նպաստ հայ մեծ արուեստագէտին, վստահ թէ Կոմիտասը սիրող արուեստագէտները պիտի խմբուին մէկտեղ այս նպատակով։

Ա.

ՆՈՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Թայմզ» հետեւեալ խմբագրականը գրած է, «Նոր երկաթուղիներ Փոքր Ասիոյ մէջ» խորագրին տակ.—

Հակառակ այն հիմնական դժուարութեանց որոնցմէ կը տառապի Թուրքիան ալ, Մերձաւոր Արեւելքի միւս պետութեանց պէս, Էնկիւրիի կառավարութիւնը որոշած է շարունակել երկաթուղիներու շինութեան քաղաքականութիւնը։ 1924 սեպտեմբեր 23էն ի վեր, երբ Կաղնի հիմնարկէքը կատարեց Սամսոն — Սըվազ գիծին, շատ մը բացեր լեցուած են Թուրքիոյ հաղորդակցութեանց մէջ։ 1927էն Սամսոնի երկաթուղին հասած էր Թրքական ամէնէն հին քաղաքներէն մէկը։ Այդ էր՝ Ամասիան, Պոնտոսի սպաթոյն բռնակալին՝ Միհրդատի մինչարերդը, եւ ծննդավայրը երկու լայնօրէն տարբեր տաղանդներու, աշխարհագիր Ստրաբոնի եւ Եաւուզ Սուլթան Սէլիմի։ Ամասիայէն երկաթուղին յամրօրէն զառեդուեցաւ Անատոլուի կեդրոնական լեռնադաշտի սեպացեալ ծայրերուն վրայ, մինչեւ որ անցեալ տարի հասաւ Սըվազ, Փոքր Ասիոյ սիրտը։ Այնտեղ միացաւ Էնկիւրիէն երկարող ուրիշ գծի մը որուն շինութեան ձեռնարկած էին պատերազմի միջոցին, բայց տարիներ տեւած էր աւարտումը։

Բայց միայն ասոնք չէին թրքական հանրապետութեան ծրագրած գիծերը։

1927ին Էնկիւրիէն կապուեցաւ ուրիշ պատմական քաղաքի մը, հռոմէական Կեսարիոյ հետ, որ կեդրոն մըն էր կարաւաններու երթեւեկին եւ բոյնը թուրք առեւտրական հաստատութեան մը որ յաջողութեամբ կը դիմադրէր յունական, հայկական եւ հրէական մրցումին։ Ուրիշ երկաթուղի մը Կեսարիան կը կապէր Պաղտատի գծին հետ, Ուլուգըշլայի մէջ, Տաւրոսի մօտ։ Այս գիծերը հազիւ աւարտած էին, երբ կառավարութիւնը՝ արթննալով այն զինուորական դժուարութիւններէն որոնց հանդիպած էր Քիւրտիստանի մէջ, որոշեց ռազմագիտական երկաթուղի մը շինել մինչեւ Տիարպէքիր։ Պաղտատի գծին այս կարեւոր ճիւղը Եփրատէն անցնելով Մալաթիոյ մօտ հասաւ անցեալ տարի, երբ գործը կանգ առաւ, դրամը սպառած ըլլալով։ Բայց այժմ ներքին փոխառութիւն մը կը կնքուի գծին լրացման համար, եւ կառավարութիւնը բանակցութեան ձեռնարկած է օտար ձեռնարկուներու հետ, դէպ ի արեւելք երկարելու համար Էնկիւրի — Սըվազ երկաթուղին, որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ Էնկիւրին (եւ Պոլիսը) ուղղակի կապել խորհրդային Ռուսիոյ հետ, Էրզրումի եւ Կարսի ճամբով։

Թրքական կառավարութիւնը այս երկաթուղիները շինելով, անշուշտ գլխաւորաբար կը հետապնդէ զինուորական նպատակներ։ 1925ի քրտական ապստամբութիւնը եւ 1930ի սահմանային ապստամբութիւնները եւ արշաւանքները պատճառ եղան որ տուուարթիւ պատմական զօրամասեր շարժման մէջ դրուին, եւ իւրաքանչիւր պարագայի մէջ երկաթուղիներու պակասին շնորհիւ էր որ թեթեւաշարժ ըմբոստ հրոսախումբերը կրցան սկզբնական յաջողութիւններ շահիլ կղզիացեալ կանոնաւոր ջոկատներու վրայ։ Դարձեալ, եթէ թրքական հանրապետութիւնը օտար յարձակման վտանգի ենթարկուի, երկաթուղիի լաւ ծրագրուած ցանց մը դիւրութիւն պիտի տայ ընդհ. սպայակոյտին՝ անհրաժեշտ ուժերը կեդրոնացնելու վտանգուած կէտերուն վրայ, առանց այն յոգնեցուցիչ ուղեւորութեանց որ կը տկարացնէին օսմանեան դիմադրութիւնը՝ վերջին պատերազմներուն մէջ։ Բայց եթէ «շմէն տը ֆէռ»ը (երկաթուղի) Թուրքիոյ մէջ տակաւին կը նշանակէ «շմէն տը կէռ» (ռազմուղի), ինչպէս սրամտօրէն դիտել կուտար ատեն հրապարակագիր մը 1908ին, նոր երկաթուղին անվիճելիօրէն մեծ առաւելութիւններ պիտի ընծայէ թուրք գիւղացին։ Երկաթուղիներու շինութիւնը մեծապէս նպաստած է արդէն գիւղեր վերածելու վայելուչ քաղաքներու եւ խոպան շրջաններ բանալու տնտեսական գործունէութեան առջեւ։ Վերջին թղթակցութեան մը մէջ, մեր Պոլսոյ թղթակիցը կ'ըսէր թէ կառավարութիւնը որոշած է Տիարպէքիրի երկաթուղին երկու տարիէն տանիլ մինչեւ Արղնի, ուր պղինձի հարուստ հանքեր դրեթէ չեն շահագործուիր դարերէ ի վեր, փոխադրական միջոցներու չգոյութեան հետեւանքով։ Երկաթուղիներու շինութեան դրամը կարելի եղածին չափ եկամուտէն հոգալու քաղաքականութիւնը ակներեւ թերութիւններ ունի. բայց անոնք որ կը յիշեն թէ ինչպէս նախապատերազմեան օտար երկաթուղիներու կարգ մը մենաշնորհները Բ. Դուռէն խլուեցան դիւանագիտական ճնշումով, պիտի հասկնան թէ Թուրքիան ինչո՛ւ կ'ուզէ իր ձեռքին մէջ պահել նոր երկաթուղիներուն տնտեսական հակակշիռը եւ մատակարարութիւնը։ Այն պարագան որ պատերազմէն ի վեր բացուած երկաթուղիները շահ բերած են նոյն իսկ անցեալ տարի, մեծ ապացոյց է անոնց տնտեսական կարեւորութեան։ (ՑԱՌԱՋ. — Ընդհակառակն, Թուրք թերթերը կ'ըսեն թէ վնաս բերած են)։ Անոնք ուրիշ բարիքներ ալ պիտի բերեն թէ Թուրքերուն եւ թէ օտար այցելուներուն, ասպարէզ բանալով հնախոյզին, բնագէտին եւ ուսանողին առջեւ, երկրի մը մէջ [illegible]։ (ՑԱՌԱՋ. — Ընդհակա-

ՀԱՅԵՐԸ՝ ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՉՔԻՆ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Հիթլերեան տեսաբաններէն Յոզ. ֆոն Լէէրս, վերջերս հակասեմական գիրք մը հրատարակեց, «Վայրկեանի պահանջը — Դո՛ւրս Հրեաները» վերնագրով։

Հրեաներու ծագման մասին խօսած ատեն, հեղինակը կը յիշէ նաեւ Հայերը եւ շատ գէշ գոյներով կը պատկերացնէ։

«Մերձաւորական այս ցեղը (Հայը) ունի միջակ հասակ, կարճ գլուխ, ցցուած եւ մեծ քիթ, հաստ շրթունքներ եւ խոշոր ականջներ։ Արեւմուտքի մէջ, սատանաներու եւ մեֆիստոֆելեան տիպարներու դէմքերը պատկերացուցած ատեն, միշտ այս գիծերը կ'առնեն։ Ասիկա ցոյց կուտայ թէ այս ցեղը Եւրոպա բերած է ամէն ինչ որ չար է, վատ եւ սուտ»։

Ցոյց տալու համար թէ Հայերը որքան «գործի» մարդ են, հեղինակը մէջ կը բերէ Կիւնթերի գիրքին մէջ յիշուած առած մը, որուն համաձայն «մէկ Յոյն եօթը Հրեայ խաբեց, իսկ մէկ Հայ եօթը Յոյն։ Ըսել է մէկ Հայը 49 Հրեայ կ'արժէ»։

«Մինչ եւրոպական ժողովուրդները դարերու ընթացքին հետեւած են Բնութեան իշխելու եւ զայն օգտագործելու գործին, այս ցեղը միայն մարդիկը շահագործելով եւ անոնց աշխատանքը իւրացնելով ապրած է»։

Հեղինակը կը խօսի նաեւ Հայերու քաղաքագիտական ձիրքի մասին ու այս առթիւ մէջ կը բերէ ուրիշ հեղինակի մը՝ ֆոն Լուշանի հետեւեալ հատուածը։

«Հազիւ գոյութիւն ունեցած է ժողովուրդ մը, որ քաղաքականապէս այնքան յիմար ըլլայ եւ նոյնչափ անընդունակ ինքնիշխան կառավարութեան, որքան Հայերը»։

Այս գռեհիկ նախատինքին առթիւ ռումանացի գիտնական մը, փրոֆ. Սամիելէվից՝ հետեւեալ գրութիւնը հրատարակած է «Նէամուլ Րոմինէսքը» թերթին մէջ.—

Ուշադրութիւն ըրա՞ծ էք։ Երբ դժբախտութիւնները կը կուտակուին մէկու մը գլխուն, անմիջապէս կը գտնուին բարոյախօսներ, որ կը հաստատեն, թէ յանցաւորը նոյն ինքն զոհն է։ Այսպէս է պարագան հայ ժողովուրդին համար։ Իր ճակատագիրը աւելի ողբերգական է, քան ուրիշ որեւէ ժողովուրդինը, մինչ Գերմանիոյ ցեղապաշտ մարդաբանները զայն կը ծածկեն ծաղրական հեգնութիւններով։

Ի՜նչ պատճառով...

Կարելի է անոր համար որ դաշնակիցներու կողմը անցաւ մեծ պատերազմին։

Նոյնիսկ պատերազմէն առաջ, յաճախ Թուրքիոյ դաշնակից Գերմանիոյ մէջ մոլեռանդականներ, որոնք աննպաստ կ'արտայայտուէին։

Բայց ցեղապաշտները ուրիշ աւելի զօրաւոր պատճառ մը ունին. Հայերը կը ներկայացնեն Փոքր-Ասիական ցեղ, որ կը մտնէ որպէս կարեւոր տարր հրէական ցեղին կազմութեան մէջ։ Այդպէսով ցեղապաշտը կը ձգտի Հրեաները վարկաբեկել։ Ան կը հաւատայ թէ ցեղերու խառնուրդին մէջ, որմէ բաղկացած է «ընտրեալ ժողովուրդը», անհամակրելի տարրը սեմական տարրը չէ («արեւմտեան» կամ «արաբ»), որ մտած է շատ փոքր քանակութեամբ։ Ընդհակառակն։ Ահա Սպանիացի Հրեաները, որոնք կը կազմեն տասը առ հարիւր մասը Հրէութեան, եւ որոնց մէջ սեմական ցեղը կարեւոր տարր մը կը կազմէ, մեր մէջ կ'ա... թշնամանք աւելի քիչ թշնամանք... Հրէական պակասութիւնները յառաջ կուգան Փոքր Ասիական ցեղէն, կոչուած նաեւ Առաջաւոր-Ասիական, կամ Կովկասեան, Հիթիթ, Դաւկասեան կամ մասնաւորապէս հայկական (armenoid), որովհետեւ Հայերու մէջ պահուած է աւելի մաքուր վիճակի մը մէջ։ Արդէն, աւելի 6—7 հազար տարիներ առաջ, այս ցեղը, ծագումով կովկասեան վայրերու մէջ, տարածուած էր Փոքր Ասիոյ եւ Միջագետքի մէջ։ Աւելի ուշ, ... ճանապարհ. Սուրիա, Պաղեստին, Եգիպտոս, Կիպրոս, Կրետէ, Յունաստան, Պալքանեան թերակղզին, հարաւային Իտալիա, հիւսիս արեւմտեան Ափրիկէ եւ Սպանիա։ ... «Արմենոտիպերը» կը մտնեն, ըլլալով իբրեւ կարեւոր տարր, ըլլայ որպէս գերիշխող, տարբեր զանազան ազգերու կազմութեան մէջ, ինչպէս Յոյներ, Թուրք, Հայ, Հրեայ, Սուրիացի, Պարսիկ (մեր մօտ, նախապատերազմեան Ռումանիոյ մէջ, բնիկ ռումանացի շատ քաղաքաբնակներ կը հաւատան մարդաբանները, տեսնել Dr. Günther «Rassenkunde Europas», — մաս կը կազմեն այս ցեղին)։ Ցեղին կարեւոր նկարագիրները հետեւեալներն են — կարճագլուխ, գանկը բարձր, ինչպէս նկատած է շատ լաւ ... Սատավեանու թաթարներու մօտ, եւ կարծես հատուած գլուխով, մեծ քիթով, վեց թուանշանին նման, կզակը ետ քաշուած, ականջները մեծ, ... վերը կարճ, կուրծքը լայն, մարմինը լեցուն, եւ գիրնալու պատրաստ եւայլն։

Ապացուցանելու համար թէ ... իրենց պակասութիւնները չեն պարտիր հէթթօներու մէջ իրենց կեանքին եւ պատմական անպատեհութեանց, այլ անոնց ցեղին, գերմանացի ցեղապաշտ մարդաբանները (տես Dr. Haro F. Güntor, «Հրէական ժողովուրդի ցեղագիտութիւնը, 1931) հայ ժողովուրդը կ'ենթարկեն անխիղճ քննադատութեան մը։ Թէ ան ցոյց տուած է միշտ քաղաքական զգացումի ... պակասութիւն։ Թէ օժտուած է մարդը եւ ոչ թէ Բնութիւնը շահագործելու անհրաժեշտ յատկութիւններով։ Թէ սոսկալի կերպով անխիղճ է։ Թէ այդ պատճառով է որ 4-5 միլիոն Հայերու կէսը կ'ապրի ցրուած աշխարհի մէջ։

Որպէս մէկը, որ ապրած եմ մինչեւ 15 տարեկանս հայ թաղամասի մէջ Փոթօշանի, եւ խաղի ընկերներս գրեթէ միայն Հայեր եղած են, Արգար, Օհաննէս, Կարապետ, Հայկ, Արտաշէս, Խաչատուր եւայլն, կրնամ խոստովանիլ թէ գերմանացի ցեղապաշտներ կը զրպարտեն։ Ծիծաղելի մնացած ... իմ մէջ անոնց տուներու մաքրութիւնը, ընտանեկան կեանքի խաղաղութիւնը, որոշ զգացումներու նրբութիւնը (բայց եւ նաեւ որոշ պօոթիկային խառնուածքի), իրենց վստահելի ... նութիւնը, եւ գինիներու ճշգուած ... լալը, եւայլն։ Այլապէս ի զուր ... չէ, որ Հիթիթական լայնածաւալ կայսրութեան քաղաքակրթութիւնը 4,000 տարի առաջ, քաղաքակրթութիւն մը, որուն ստեղծման մաս առին նաեւ Հայերը, եղաւ ամենայայտնի...ը, որ տեսած ըլլայ որ եւ է ժամանակ արեւմտեան Ասիան»։

« ՀԱՅ ԱԶԳԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ »

Ինչպէս գրած էինք, Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան սկսած է իր պատմական դասախօսութիւնները, որոնց տեղի պիտի ունենան ամէն երկուշաբթի մէկ անգամ։ Առաջինը կ'ունենայ այս կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Սերոբ Մուրատեան վարժարանին մէջ։ Մուտքը ազատ է։ Առաջին այս դասախօսութեան նիւթն է «Հայ ազգին ծագումը»։

Տեղի կ'ունենայ նաեւ թատերական ներկայացում մը։

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

«Եթէ Թագաւոր ըլլայի, կ'ըսէր յաճախ Տօլստոյ, օրէնք մը պիտի հրատարակէի, որ գրելու արգիլէր ... բառ մը գործածող որեւէ գրող ... գէտի եւ հարիւր հարուած տալ ... նոր»։

Օր մը միեւնոյն խօսքը կրկնեց Կորքիին առջեւ։

— Նոյնիսկ գրելու ազատութիւնը, բացագանչեց Կորքին.

Իսկ Տօլստոյ.

— Այո՛, գրելու ազատութիւն, ալ ո՛չ մէկ ազատութիւն՝ անիմաստ բաներ գրելու։

ԱԶԳԵՐՈՒ ՏՕՆԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Մեր թղթակիցը երէկ նկարագրած էր Ազգերու տօնը, որ տեղի ունեցաւ Նիսի մէջ եւ մասնաւորապէս արձանագրած էր այն ջերմ ընդունելութիւնը, զոր գտած էին Հայերը:

Նիսի ֆրանսերէն թերթերը եւս կուտան մանրամասնութիւններ, զորս կը քաղենք ստորեւ:

L'Ecraireur de Nice Ծաղիկներու եւ Ազգերու տօնին առթիւ գունաւոր եւ ծաղկազարդ թիւ մը հրատարակելով (24 մարտ), կը նկարագրէ բոլոր հանդէսութիւնները: Վերջին էջին վրայ կը ներկայացնէ զանազան խումբեր, որոնց կարգին երկու Հայուհիներ:

Նախապէս եղած կարգադրութեան մը համաձայն, Նիսի հռչակաւոր պանդոկները հինգշաբթի խումբ առ խումբ հիւրասիրեցին մասնակցող ազգերը: Հայկական խումբը հիւրասիրուեցաւ Hôtel Royalի մէջ:

Իրիկունը Օփերային մէջ տեղի ունեցաւ շքեղ հանդէս մը, որուն ներկայ էին Շուէտի թագաւորը, կառավարական ու զինուորական ներկայացուցիչներ:

Նոյն թերթը մեծ գովեստով կը խօսի հայկական խումբին մասին եւ կը յիշատակէ տիկիններ Շահ-Գարոնեանի եւ Սուրաբեանի սալոնները: Գալով Թուրքերուն, « L'Eclaireur de Nice » գիտել կուտայ թէ Թուրքերը տակաւին, իրենց պարերուն մէջ, կը պահեն իրենց նախահայրերուն բռնութիւնը, մերկ սրունքներով թուրք խնականները վայրագ երեւոյթ մը ունէին (ԽՄԲ. — Թերթը դեռ շատ քաղաքավար է խօսիր):

Le Petit Niçois (27 մարտ) կը հրատարակէ հայ խումբին նկարը եւ խօսելով Հայոց մասին, կը յիշատակէ Հայուհիներուն ձգած հմայքը, հագուստ ու կապուտը: Յիշեալ թերթին կողմէ Հայոց մասին ցոյց տրուած համակրանքին համար, վերադարձի օրը Հայկական խումբը երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը կը ղրկէ, Օրիորդներ Թէլֆէեան եւ Թավմասեան, Գ. Գարաճեան, շնորհակալութիւն յայտնելու թերթին խմբագրութեան: Թերթը իր ուրախութիւնը կը յայտնէ այդ մասին:

Արդարեւ Le Petit Niçois մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը ցոյց տուած է եւ ճանաչողական լայն տողեր նուիրած հայկական խումբին: 24 մարտի թիւով ալ այսպէս կը նկարագրէ խումբը.

— « Հայկական խումբը, որ կը բաղկանար 10 երիտասարդներէ եւ 14 աղջիկներէ, մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձաւ: Հագուստները շատ շքեղ էին եւ բոլորովին մետաքսեայ: Աղջիկները մետաքսեայ քող կը կրէին, եւ ոսկի շարքեր ճակատին վրայ »:

Բայց մասնաւորաբար երկար կը ծանրանայ հայկական երգերուն եւ երաժշտութեան վրայ: Գրողը ծանօթ կը թուի հայկական արուեստին.

— Օփերայի հանդէսին առաջին մասը վերջացաւ հայկական խումբին երգերով:

Շատ յատկանշական են հայկական երգերն ու երաժշտութիւնը: Նախ երգեցին սիրային երգեր, որոնք ապշեցուցիչ կերպով ինքնատիպ էին: Ցետոյ պարերգները (աշխարհիկ եւ կրօնական), իսկ մահերգները իրական ողբատացութիւններ էին, քորսիկական voceriներու նման: Երգի ուրիշ սեռեր ալ կային, որոնց նմանը չենք կարծեր որ գտնուի որ եւ է ուրիշ ազգի մէջ, եթէ ոչ եբրայական մեղեդիներուն մէջ: Առանք կը կոչուին պանդուխտի երգեր: Յոր յուզումով մը, այդ երգերը կ'արտայայտեն ինչ որ զօրութեամբ կը հասկցնէ խորագիրը:

Թէքնիքէն մեկնելով, հայ ժողովրդական երգերուն մեծ մասը հիմնուած է հին փռիւգիական եղանակներու վրայ: Կը յիշատակենք այն մասնայատուկ ձեւը, որով, բազմաթիւ հայ ժողովրդական երգերու մէջ, գեղեցկօրէն կը գործածուի accord majeurը՝ ամէն անգամ որ, — այսինքն երբ պէտք կ'ըլլայ նկարագրել բնութիւնը, — երգին բնագիրը կը ճշդէ տրամաբանական տեղն այդ accordին, զոր կարելի է կոչել orogonal:

Հայ ժողովրդական երգերուն մասին խօսուած ատեն, պէտք չէ երբեք մոռնալ Կոմիտաս վարդապետին դերը: Ան էր, որ հայրենի այդ երգերուն դաշնաւորման ձեռնարկներով, խելացի եւ նոր մղումով մը պատուի կանչելով հայ ժողովրդական երգերը, ուրիշ ոեւէ մէկէն աւելի նպաստեց սիրցնելու եւ երաժշտական աշխարհին ճանչցնելու զանոնք: Նոյն իսկ օր մը, երբ ինքն իսկ կ'երգէր պանդուխտի հայկական երգ մը, որուն կը խառնէր տարօրինակ ջերմութիւն ու զգացում, մեծ եւ զգայուն արուեստագէտը՝ Քլօտ Տըպիւսի հիացումի աղաղակ մը արձակեց»:

Այսքան գիտուն եւ գնահատական խօսքերէ յետոյ Հայոց երգերուն մասին, Le Petit Niçois կ'անցնի թրքական երգերուն, կ'ըսէ միայն թէ Զէյպէքի պարը աւելի մարզախաղի կը նմանի քան թէ պարանքի, իսկ թրքական երաժշտութիւնը ոչինչ ունի, որ կարելի ըլլար բաղդատել արեւելեան դասական երաժշտութեան հետ:

** Նիսէն վերադառնալով ազգային 34 խումբերը պահ մը կանգ կ'առնեն Մարսիլիոյ կայարանին մէջ, ուր դիմաւորելու եկած էին քաղաքապետը եւ քաղաքին նուագախումբերը: Քաղաքապետը կ'ողջունէ բոլոր խումբերը, յետոյ կը հրաւիրէ հայկական խումբը, եւ մեծ ինքնաշարժ մը նստեցնելով պահ մը կը տանի պտըտցնելու քաղաքին մէջ, նախանձը շարժելով միւս ազգերուն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նորն ու հինը

Գերմաներէն « Իլլիւսթրիրթէ Ցայթունկ » պարբերաթերթը, թուրք կնոջ յառաջդիմութեան մասին յօդուած մը հրատարակած է: Կը խօսի կին դատաւորներու մասին եւ կ'ըսէ թէ նոյնիսկ յառաջադէմ ազգերը զարմանքով կը դիտեն թուրք կնոջ ձեռք ձգած յաջողութիւնները: Դրած է, նաեւ, երկու թրքուհիներու նկարները, մէկը՝ դատախազուհի, իսկ միւսը՝ դատաւորուհի:

Իսկ Ազգամ, իր մէկ աշխատակցին գրութիւնը կը հրատարակէ, գրուած Գիրասոնէն: Այդ գրութեան մէջ ի մէջ այլոց կ'ըսէ.

— « Գիրասոնի մէջ այրերն ու կիները կ'աշխատին: Բայց, կիներուն շուկայ ելլել առեւտուր ընելը հոս մեծ ամօթ կը նկատուի: Նոյնիսկ, եթէ տեղ մը երթալ ուզեն, շուկայէն բնաւ չեն անցնիր: Բնականաբար, յանցանքը այրերուն է: Ներկայ դարու, մեծ ամօթ է կիներուն շուկայ չելլելը: Այլ եւս ձգենք հին բարքերն ու սովորութիւնները, աշխարհ կը խնդայ մեր վրայ... »:

«ՍԱԼԵԱԹ» ՈՒ «ԹԷՔՊԻՐ»

Գրեր էինք թէ տրուած հրամանին համաձայն, « Սալեաթ »ն ու « Թէքպիր »ը եւս թուրքերէն պիտի ըլլան: Ստորեւ՝ պատճէնները —

ՍԱԼԵԱԹ

Թանրը էլչիսի Մուհամմէտ սալեաթ սանա, սէլամ սանա,
Թանրը սէվկիլիսի Մուհամմէտ սալեաթ սանա, սէլամ սանա
Թանրը էլչիլէրի սալեաթ սիզլէրէ, սէլամ սիզլէրէ:

Էյ Թանրընըն էլչիսի Մուհամմէտ, սէնին իւզէրինէ օլսուն բահմէթ վէ սէլամ,
Էյ թանրընըն սէվկիլիսի Մուհամմէտ, սէնին իւզէրինէ օլսուն բահմէթ վէ սէլամէթ
Էյ թանրընըն էլչիլէրի, սիզին իւզէրինիզէ օլսուն բահմէթ վէ սէլամէթ:

ԹԷՔՊԻՐ

Թանրը ուլուտուր, թանրը ուլուտուր,
Թանրըտան պաշգա թանրը եօխտըր.
Թանրը ուլուտուր, թանրը ուլուտուր,
Համտ օնա մախսուստուր:

Թուրք բանակը դժգոհ Մուսթաֆա Քէմալէն

Փարիզի թուրք ընդդիմադիրներուն օրկանը, Լա Բէփիւպլիք Անշէնէ կը գրէ, փախստական Արիֆ Օրուճ պէյի ստորագրութեամբ.

— « Բանակը այլեւս չի հանդուրժեր Մուսթաֆա Քէմալի եւ իր մարդոց կամայականութեանց: Բանակը կը պահանջէ սահմանադրական բնականոն իրաւակարգ մը: Վեց ամիսէ ի վեր Քէմալ վէճի մէջ է բանակի կարգ մը տարրերուն հետ: Մինչ առաջ կը քէշ զինուորականութեան պէտքը, քանի որ երկիրը դեռ յետաշրջական է: Բանակին կարգ մը պետերուն հետ համաձայնութեան վերջին փորձերը յաջողած չըլլալով, կառավարութիւնը սարքեց Պրուսայի յետաշրջական դէպքը, որպէս զի զայն պատրուակ ծառայեցնէ բռնապետութեան շարունակման:

Բայց բանակը այս անգամ ծուղակը չինկաւ: Որով, Մուսթաֆա Քէմալ չկրցաւ խուսութեանց դիմել, եւ գոհացաւ Պրուսայի յանցաւորներուն տալով վարչական պատիժ մը՝ Զօրում աքսոր:

Կը տեսնուի որ, Թուրքիոյ մէջ, շատ մօտ ատենէն, արիւնոտ ընդհանուր, ըմբոստութիւն մը պիտի սկսի, կատարել եւ բացարձակ ազատ վարչաձեւ մը բերելու համար: Քանի որ դարուն մէջ, թուրք անմեղ գիւղացիներուն վրայ հաստատուած թուրք բռնապետութիւնը պիտի փլչի: Ե՞րբ: Գուցէ վաղը, գուցէ վաղուընէ ալ շուտ »:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ (Փարաւոն Սէմ – Անտոն, Իշխան Արշակունի, Արքունի արքայան, Միրօրեայ ծիծաղներ), գրեց Նշան Պէշիկթաշլեան, տպ. Ա-Տէր, Փարիզ, գին 15 ֆրանք: Դիմել 17 rue Damesme, Paris:

« ՀՕՄ », օրգան արտասահմանեան Հօկերու: Ա. տարի, թիւ 1: 1933 փետրուար: Գին 5 ֆրանք:

Հայ արուեստագէտներու ցուցահանդէսը

Փարիզահայ « Ազատ արուեստագէտներու » կողմէ կազմակերպուած ցուցահանդէսին, որ կը բացուի 1 ապրիլին, կը մասնակցին 45է աւելի արուեստագէտներ, որոնց մէջ կան յայտնի անուններու կողքին եւ նոր անուններ, նոր ուժեր ու նոր տաղանդներ:

Ներկայ տնտեսական վատթար պայմաններուն մէջ, ուր մասնաւորապէս ամէնէն աւելի տուժողը արուեստներու ասպարէզն է, արդարեւ քաջալերութեան արժանի գործ մըն է մեր արուեստագէտներու ցոյց տուած այս եռանդը եւ յարատեւութիւնը, քաղաքակրթուած աշխարհի այս ոստանին մէջ:

Այս ցուցահանդէսը, որ առիթ մը պիտի տայ մեզի անցընելու քանի մը գեղեցիկ եւ հաճելի ժամեր մեր արուեստագէտներու ստեղծագործութեանց մթնոլորտին մէջ, միեւնոյն ատեն առիթ մը պիտի ըլլայ ցուցնելու օտարներուն, որ հայ ժողովուրդը ընդունակ է, որքան ալ դաժանօր եւ ճակատագրական հարուածներու ներքեւ ընկճուած ըլլայ, պահել իր ծոցին մէջ միշտ թռիչքը դէպի [illegible] եւ գեղեցիկը:

Ցուցահանդէսին բացումը, ինչպէս ըսի, տեղի պիտի ունենայ 1 ապրիլ, շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Galerie d'Art Pleyel, 252 rue du Fbg. St. Honoré, եւ պիտի շարունակուի մինչեւ 23 ապրիլ, ամէն օր, ժամը 10էն 18:

Կը յուսանք որ մեր հայրենակիցները պիտի ուզեն քաջալերել նիւթապէս կամ բարոյապէս մեր արուեստագէտներու այս գեղեցիկ ձեռնարկը:

Ահա ցուցադրող նկարիչներու անունացանկը —

Ալխազեան Յովհաննէս, Ալեանաք, Արիէլ (Աճէմեան), Հազարապետեան, Բարայեան Արմենիա, Բարայեան Գուրգէն, Գալճեան, Գալեան, Գետիկեան, Ալխազեան Ալիս, Գօղոսեան, Գազանճեան Վահէ, Շահին, Շահնազար, Շիշմանեան, Շիլթեան, Դերձակեան Հօժէնի, Սիւաճեան Տիրան, Քըլըճեան Սահակ (խոջա), Կանաչեան Թագէոս, Գարսայեան Ինեա, Կիւլպէնկեան, Յովհաննիսեան, Իփլիքճեան, Գալֆայեան, Գազանճեան Հրանդ, Գոնտրաճեան, Գույումճեան Եւվեր, Մարաշլեան, Մոլեան, Մուկո, Մուրադով, Նալբանդեան, Նազարեան Մառի, Սամուէլեան, Շապոշնիկով, Սեդրակ, Թամիրեանց Վարդուհի, Զաքրեան, Տէր Սարգսեան, Թօփալեան Բիւզանդ, Իւթիւճեան, Զուլումեան:

Ցուցադրուած են նաեւ Փարիզ մեռած երկու նկարիչներու գործերը, — Արեան (Երուանդ Գասպարեան, 1892 — 1931) եւ Եսայեան Տիգրան (1873 — 1921):

Կ. Թ.

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՀԱՅԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Ն ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ՍՏԱՆԱԼ

Ֆրէզնոյի «Մշակ»ի փետրուար 17ի թիւին մէջ կը կարդանք հետեւեալ ծանուցը, որ յանձնուած է Թուրքիոյ մէջ կորուստ ունեցող բոլոր ամերիկեան քաղաքացի Հայերու ուշադրութեան.—

Ա.— Անոնք որ 1890ի ջարդերուն ատեն ամերիկեան քաղաքացի էին, կրնան այդ միջոցին եւ անկէ վերջ ունեցած վնասներուն հատուցումը պահանջել:

Բ.— Անոնք որ 1914 հոկտ. 28էն առաջ, այսինքն Թուրքիան պատերազմի մտնելէն առաջ ամերիկեան քաղաքացի էին եւ այժմ են, կրնան պատերազմի միջոցին եւ յետոյ ունեցած կորուստին պահանջել:

Գ.— Անոնք որ պատերազմէն վերջ Կիլիկիոյ ինչպէս նաեւ Իզմիրի կոտորածներէն առաջ քաղաքացի էին, կրնան վնասին պահանջել:

Դ.— Քաղաքացիները պէտք է որ քաղաքացիութեան թղթերը ունենան պահանջագիրը լեցնելու ատեն:

Ե.— Անոնք որ արդէն քաղաքացի էին եւ յետոյ ամերիկեան բանակին մէջ զինուոր էին պատերազմի ընթացքին, անոնց պահանջներուն պիտի տրուի մասնաւոր ուշադրութիւն: Զինուորները պէտք է իրենց հետ ունենան արձակման եւ քաղաքացիութեան թղթերը:

Զ.— Այն Հայերը որ ամերիկեան քաղաքացի չեն, բայց Ամերիկայի մէջ ծնած զաւակներ ունին, իրենց զաւակները կրնան պահանջ դնել: Այսպիսիները պէտք է որ ծննդեան եւ մկրտութեան թղթերը ունենան:

Է.— Այն այրերը, որոնց կինը կամ էրիկը մեռած է, կրնան նմանապէս իրենց պահանջները ներկայացնել: Անոնք պէտք է ամուսնութեան վկայագիրը ունենան:

Ը.— Անոնք որ ամերիկեան քաղաքացի չեն, կրնան իրենց ամէնէն մօտիկ ամերիկեան քաղաքացի ազգականը փոխանորդ կարգել իրենց պահանջը ներկայացնելու համար:

Թ.— Ժամանակը կը լրանայ 1933 յուլիս 15ին: Անկէ վերջ ոչ մէկ դիմում կ'ընդունուի:

Ժ.— Կ'ընդունուին միմիայն այն պահանջները, որոնք « Սթէյթ Տիփարթմընթ »ի պաշտօնաթղթերուն վրայ գրուած են:

ԺԱ.— 1922էն վերջ քաղաքացի եղողներուն դիմումները նոյնպէս չեն ընդունուիր:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ Ի ԴԵՐԵՒ ԵԼԱՆ

« Պայքար », Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, կը նկատէ խմբագրականի մը մէջ (14 մարտ).

— « Եթէ ճիշդ են թուրք թերթերու տուած տեղեկութիւնները, Ամերիկեան կրթական երկու մեծ ու բարձր հաստատութիւններ Կ. Պոլսոյ մէջ,— Ռօպէրթ Գոլէճ եւ Աղջկանց Գոնսթանթինոպլ Գոլէճը, պիտի ստիպուին իրենց դռները փակել, եթէ ոչ անմիջապէս, անպատճառ մօտիկ ապագային մէջ: Թուրք մամուլը ոչ միայն ցաւ չի յայտներ, այլ գոհունակութեան շեշտով մը կուտայ այս լուրը:

Թուրք թերթեր Ամերիկեան զոյգ հաստատութեանց հաւանական փակումը կը վերագրեն ելեւմտական դժուարութեանց, եւ ասոր համար ալ կուտան երկու պատճառներ: Ա.— Տնտեսական տագնապին հետեւանքով այլեւս Ամերիկեան աղբիւրներէ առատ դրամ չի հոսիր: Բ.— Տարուէ տարի կը պակսի աշակերտներու թիւը, որով դպրոցական թոշակներէ ալ դրամ չի գոյանար: Երկու վարժարանները, կ'ըսեն Թուրք թերթեր, ստիպուած են մեծ խնայողութիւններ ընել, պաշտօնեաներու ամսականները կրճատած են, բայց դարձեալ չեն կրնար ծայրը ծայրին բերել եւ տարեկան խոշոր բաց մը կ'ունենան, զոր չեն կրնար գոցել եւ վերջ ի վերջոյ իրենց առջեւ ուրիշ ճամբայ չի մնար, բայց եթէ վարժարանները փակել:

Ցոյց տրուած պատճառներէն առաջինը շատ հիմնաւոր չի թուիր: Թուրքիա եւ այլուր Ամերիկեան հաստատութիւններ պատահական նուէրներով կանգուն չեն մնար: Անոնք ապահով դրամագլուխներ եւ անոնց եկամուտը կը ստանան:

Կարեւորը երկրորդ պատճառն է: Պոլսոյ Ամերիկեան գոլէճները փակման վտանգին ենթակայ եղած են, որովհետեւ ուսանող չեն գտներ: Այս տարի ընդունուելու համար դիմում ընող նոր աշակերտներու թիւը եղած է միայն 25, նախորդ տարիներու 125էն 150ին դէմ: Եթէ այսպէս շարունակուի, այդ երկու կրթական հաստատութիւնները, որքան ալ նիւթական բաւականաչափ միջոցներ ըլլան, չեն կրնար բաց մնալ, կը փակուին, ինչպէս փակուած են Մարզուանի, Խարբերդի, Կեդր. Թուրքիոյ ու Տարսոնի Գոլէճները եւ ուրիշ Ամերիկեան հաստատութիւններ ալ փակ կը մնան Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ, ուսանող չգտնուելուն համար: Առանցմէ Մարզուանի Գոլէճը Սելանիկ եւ Կեդր. Թուրքիոյ Գոլէճը Հալէպ փոխադրուած են ու իրենց կրթական առաքելութիւնը կը կատարեն, այն պատճառաւ որ բաւական թիւով ուսանող կը գտնեն:

Թուրքիոյ Ամերիկեան հաստատութեանց վարիչները կը կարծէին որ Հայերու եւ Յոյներու վտարումէն յետոյ իրենց համար դժուար պիտի ըլլար սիրաշահիլ « բարի » Թուրքը եւ ուսման ու գիտութեան հետ նաեւ Քրիստոնէութեան լոյսը տարածել Թուրք ժողովուրդին մէջ: Անոնք կ'ըսէին նոյնիսկ թէ Թուրքերը Քրիստոնէութեան դէմ նախապաշարուած են Արեւելքի « պապականեալ » եկեղեցիներուն ազդեցութեամբ եւ հպատակ Քրիստոնեայ ազգութեանց ազատագրական ու ապստամբական շարժումներուն հետեւանքով, եւ հիմա երբ անոնք հրապարակէն կը քաշուէին, Թուրքերը մտադիւր պիտի դիմէին իրենց ցոյց տուած փարախը: Այս մտածումով էր որ միսիոնարական եւ անոնց համակիր քաղաքական շրջանակներէ կարեւոր Ամերիկացիք շոյեցին ու շողոքորթեցին նոր Թուրքիան, անոր բռնակալներին ծառայեցին ու ամէն հաճոյակատարութիւն ցոյց տուին, յուսալով որ փոխարէնը լիուլի կը ստանան: Կ. Պոլսոյ Ամերիկեան երկու հաստատութեանց հաւանական փակման մասին Թուրք թերթերուն անպարկեշտ գոհունակութեամբ արձանագրած լուրերը ցոյց կուտան թէ ինչքան խախուտ ու պարապ բաներ եղած են այդ բոլոր հաշիւներն ու յոյսերը »:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (9)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

Կայ միակ արդարանալի դիրք մը հանդէպ թոքախտաւորին,— պահանջել որ մաքուր պահէ ինքզինք եւ յարգէ անհրաժեշտ նախազգուշութիւնները: Իսկ մեզի կը մնայ իր տրամադրութեան տակ դնել ինչ որ պէտք է, որպէսզի կարենայ խնամել ինքզինք եւ ընտանիքը ազատել աղէտէն, թէ տնտեսական եւ թէ առողջական տեսակէտով:

Երկու խօսք կրնան համառօտագրել մեր այս ծրագիրը — Թոքախտին դէմ՝ գործնական պայքար, Թոքախտաւորին հանդէպ՝ գործնական համակրանք: Վախի տեղ չունի այստեղ: Ան միշտ գէշ խորհրդատու մըն է, ինչպէս առողջապահութեան, նոյնպէս ուրիշ ասպարէզի մէջ: Թոքախտին դէմ բացուած պայքարը այնքան դժնդակ է, որքան կանոնաւոր պատերազմը, վախկոտն է, որ կը յաղթուի միշտ:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

15.— ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՕՐԷՆՍԴՐՈՒԹԻՒՆ

Տեսանք թէ ինչ է թոքախտը, դիրքը զոր պիտի բռնենք հանդէպ թոքախտաւորին եւ իր հիւանդութեան, նախազգուշութիւնները, զորս իւրաքանչիւր տնէ պարտաւոր է կատարել իր ընտանիքին կամ աշխատանքին մէջ: Սակայն այսքան տարածուած եւ ծանր հիւանդութեան մը դէմ անհատական նախազգուշական միջոցները բաւական չեն: Անհրաժեշտ է լրացնել հաւաքական միջոցներով: Ամէն երկրի մէջ կառավարութիւնները օրէնք դրած են պայքարելու համար համաճարակ հիւանդութիւններու դէմ: Եւ այդ օրէնքներն են, որ կասեցուցած են աղէտը: Իսկ թոքախտին դէմ, դեռ ոչ մէկ օրէնք:

Փոխանցիկ, չափազանց տարածուած, մասնաւորաբար վտանգաւոր, ահա երեք յատկանիշերը, որ կը կրէ այս հիւանդութիւնը: Եւ այս մեծ աղէտն է, որ կը պահանջէ պայքարի անհրաժեշտ օրէնք: Դեռ ոչ մէկ երկիր աշխատած է այդ ուղղութեամբ: Իտալիա վերջերս պարտաւորիչ դարձուց թոքախտաւորներուն արձանագրութիւնը: Ֆրանսա բուժարաններ եւ պաշտպանարաններ բացաւ ամէն կողմ: Անգլիա օրէնքներ դրաւ առողջ բնակարաններու մասին: Գերմանիա ապահովագրական ընկերութիւններ կազմեց: Բայց դեռ կ'ուշանայ ճշմարիտ եւ ազատուած խաչակրութիւնը թոքախտին դէմ, զանէ օրէնսդրական մեքենայով: Ուրիշ ի՞նչ միջոցներ կան, հաւաքական պայքարի համար:

16.— Ի՞ՆՉ ԿՐՆԱՅ ԸՆԵԼ ԴՊՐՈՑԸ

Դպրոցին առաքելութիւնը կը կայանայ ոչ միայն պատանիներու իմացական զարգացման մէջ, այլ եւ, զանոնք կեանքին համար պատրաստելու նպատակաւ, միտքին եւ մարմնին ներդաշնակ կազմաւորման մէջ: Առանց նոյնիսկ թոքախտ բառը արտասանելու դասերու ընթացքին, դպրոցը կրնայ երկրին մեծ ծառայութիւն մատուցանել՝ այդ աղէտին դէմ պայքարելու տեսակէտով: Եւ առաջինը ինք՝ դպրոցն է, որ պիտի օգտուի, որովհետեւ թոքախտը բոլոր հիւանդութիւններուն մէջ ամէնէն աւելի մահ կը պատճառէ դպրոցականներուն:

1— Ուսման ծրագրին մէջ պէտք է մտնեն ընդհանուր առողջապահութեան վերաբերեալ նիւթեր, տարափոխիկ հիւանդութեանց մասին ծանօթութիւններ ի՛նչ գեղեցիկ առիթ, հիւանդութեանց տարածման մասին ծանօթութիւններ տալու համար տղոց: Աւելի կարեւոր է անշուշտ զանոնք վարժեցնել առողջ կեանքի գործնական փորձերուն, շարունակ խօսելով անհատական մաքրութեան, սակաւապետութեան (մերժել գինի, ալքոլ, գարեջուր, իբրեւ թոյն մատղաշ ուղեղներու համար), բացօթեայ եւ արեւապաշտիկ կեանքին մասին: Դասերը տալ բաց օդի մէջ:

2— Մասնաւոր ուշադրութիւն դպրոցականներու ֆիզիքական զարգացման: Նախ աշխատիլ, որ անոնք ունենան ուղիղ եւ ամրակազմ իրան մը, կանակի եւ որովայնի լաւ մարզուած գնդերներով: Ամէն օր, բացօթեայ մարմնամարզ: Երբ օդը լաւ է, լողանքի գնացող: Շաբաթը մէկ անգամ յեամիջօրէն յառաջացնել խաղերու:

Մարմնամարզը անհրաժեշտ է տղոցմէ աւելի աղջիկներուն: Անոնք շարունակ փոշի կ'ուլեն, կար կը կարեն ու նստած կ'աշխատին փակ սենեակներու մէջ: Արդիւնք,— մանչերէն հինգ անգամ աւելի թոքախտաւոր կը դառնան աղջիկները: Սրբագրենք այս պարագան, առողջ մայրեր պատրաստելու համար ապագային:

3— Պէտք է իւրաքանչիւր դպրոց ունենայ իր բժիշկը, որ մօտէն հետեւի աշակերտներուն առողջութեան, շարունակ քննելով զանոնք: Անհրաժեշտ է, որ փորձառու բժիշկ մը ցոյց տայ տղոց առողջական դրամագլուխին արժէքը, ինչպէս մանկավարժը՝ իմացական դրամագլուխին արժէքը: Դպրոցին բժիշկը երեւան պիտի հանէ բազմաթիւ փոքրիկ հիւանդութիւններ, թոքախտի վարակման բոյներ, զորս կարելի պիտի ըլլայ ժամանակին դարմանել: Թիւպէրքիւլինի փորձը կարելի է կիրարկել բոլորին:

4— Բազմախուռն դպրոցներու մէջ, կարելի է բժիշկին ընկերացնել հիւանդապահուհի մը, որ մեծ ծառայութիւններ կրնայ մատուցանել դպրոցին եւ աշակերտներու ընտանիքին:

5— Դասարանները աւլելու գործը յանձնել չափահասներուն (վարձատրութեամբ), որոնք նուազ ենթակայ են վարակման, քան փոքրերը:

6— Մեծ աշակերտներ կան, որոնք երբեք չեն խնամեր իրենց գիրքերը, որովհետեւ հիւանդ չեն զգար: Սորվեցնել նախազգուշութեան կանոնները, խնամել զանոնք, կանխելով ապագայ բարդութիւններ:

7— Զգուշանալու համար դպրոցին մէջ ծագելիք հաւանական վարակումներէ, խնամել եւ բուժել այն ուսուցիչները, որոնք բացուած թոքախտ ունին:

8— Բոլոր դպրոցականները ապահովագրել հիւանդութեան դէմ:

(Շարունակելի)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ տէ Կոպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի հերթական ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ Կոպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԵԱՆ Արծիւ խումբը ստիպողական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Մ. Ալթունեանի բնակարանին մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի «Վիշապ» կոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պեքոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատոմսերով։

Հ. Յ. Դ. Սարսէլ-Առնուվիլ ենթակոմիտէին «Թագմիկ» եւ «Հրայր» խումբերու բոլոր ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 29, rue Beauséjour, Sarcelles։

Հ. Յ. Դ. Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի «Թագմիկ» խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Գուճիկեանի բնակարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։ Անդամատոմսերը միասին բերել։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը։

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԱՒՏՕ» խումբի ընդհանուր ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 6ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը։

ՓԻՒԺԷԻ ցամօ շաւօ խումբի ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Մարսէյլի ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը։

ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբի ընդհանուր ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը։

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131 rue Cambronne ,métro Vaugirard։ Զեկոյց՝ Գ. Ա. Ջամալեանէ։ Նիւթ՝ «Համաշխարհային ջասը եւ աշխատաւոր զանգուածները»։ Մուտքը ազատ է։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ քորսաժ կարող գործաւորուհիներ։ Գործը կը յանձնուի կտրուած։ Դիմել՝ Տիկին ՄԱՌԻի, 7, rue Tournon. Paris (6), Métro: Odéon

Պէյրութի աղէտեալներուն համար

—·—

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՑԱՆԿԸ

Բիւզանդ 25 ֆրանք։ Ս. Թօփալեան, Գ. Ս. Գրիգորեան, Յովհաննէս Աւետեան 20ական ֆրանք։ Յ. եւ Լ. Կարապետեան 15 ֆրանք։ Ս. Քինոսեան, 12 ֆր. Գ. Օհանեան, Եւգինէ Յովհաննէսեան, Անժէլ Դաւիթեան, Փ. Գարամանեան, Մ. Փափազեան, Ա. Գըլըճեան, Ա. Ահարոնեան, Ոսն, Գ. Իզմիրլեան, Կ. Սահակեան, Գէորգ Մէհլէմճեան, Յովհաննէս Ալէքեան 10ական ֆրանք։ Մ. Երախեան 6 ֆրանք։ Գ. Մալխասեան, Թ. Օհանեան, Խ. Տըչեան, Վ. Քիլիմճեան, Զ. Մաթէոսեան, Ա. Մքտարեան, Յ. Տէմիրճեան, Մ. Գազանճեան, Ա. Սահակեան, Մ. Եօրկանճեան, Գ. Գալուստեան, Միհրան Ճէվահիրճեան, Գէորգ Եազըճեան, Կարապետ Թիւրքմէնեան, Գրիգոր Նաճարեան, Գրիգոր Սօմունեան Գէորգ Տատրեան, Կղեմէս Դաւպարեան, Եէմէնիճեան Ռուբէն, Կիւլպէնկ Երէմեան 5ական ֆրանք։ Լեւոն Մահտէսեան 2 ֆրանք։ Ֆոն տ'Իւսկէն Ա. Ստեփանեան 10 ֆր.։

Ընդհ. գումար՝ 350 ֆրանք։ (Տես ցուցակ 29 Մարտ)։

⁂

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՌՆԷՆԻ ՑԱՆԿԸ

Աւետիս Շահրիմանեան, Միսաք Օֆըմիշեան եղբարք 15ական ֆր.։ Լեւոն Օվիկեան, Զաքէոս Քըզիրեան, Միքայէլ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Մինասեան, Նափոլէոն Թուտճարեան, Սահակ Մինարեան 10ական ֆրանք։ Վարդան Արմաճեան, Յակոբ Սարգիսեան, Խաչատուր Մինասեան, Մանուկ Քէչիշեան, Մկրտիչ Գալուստեան, Գրիգոր Նաճարեան, Ժիրայր Կարապետեան, Տիկին Աննիձայ Էլիկիւչիւկեան 5ական ֆրանք։ Ընդհ. Գումար՝ 130 ֆրանք։ Թղթատարի ծախք՝ 1.40։ (Տես ցուցակ 30 Մարտ)։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

23 ԱՊՐԻԼ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

"Petit Journal"ի սրահին մէջ

21, Rue Cadet Métro: Cadet

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՈՒՀԻՆԵՐԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵՆ

«ՄՈՎԻՆԱՐ» ՕՓԵՐԷԹԸ (2 արար)

Հեղինակութիւն՝ ԱՐԱՄ ՉԱՐԸՔի, երաժշտութիւն՝ փրոֆ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի

կը մասնակցին Օր. Ի ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ, Գ. Գ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ եւ Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։ Բեմադրութիւն Գ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻի

ԽՄԲԵՐԳՆԵՐ.— Երաժշտական բաժնի ղեկավար յայտնի երաժշտագէտ փրոֆ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀ։

«ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԹԱՓՈՐԸ» (լապտերներու պարով), ղեկավարութեամբ՝ վարժարանի մարզանքի ուսուցչուհի՝ Mlle LAHITTEի

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

ԳԻՆ ՏՈՄՍԵՐՈՒ 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

8 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 10ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

GEORGES V.ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

31, Avenue GEORGES V.

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ԼԻՈՆԻ ՀԱՄԱ-ԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԽՕԹՆԱԿ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

3րդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ի Նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն

կը ներկայացուի ՓԱՐՈՍԻ ՊԱՀԱՊԱՆՆԵՐԸ եւ զաւեշտ մը

Հանդէսին ծախքերուն մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆր.։

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն ներկայացումը պիտի ներկայացուի նաեւ ՍԷՆ ՄՕՐԻՍի մէջ Ապրիլ 2ին, իսկ Վիէնի մէջ Ապրիլ 9ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ եւ ՏԷՍԻՆԻ Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան վարչութիւնը խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէն բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին Տէսինի մէջ իր սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱԼՃԵՐԻԱՅԷՆ փոխան օրացոյցի շնորհակալութեամբ ստացած ենք Գ. Գ. Սարաֆեանէ, Դ. Թորոսեանէ, Զ. Բաթրիկեանէ եւ Տ. Սարաֆեանէ 10ական ֆրանք։

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քղիի Հայրենակցական Միութեան հասցէն՝ 19, rue des Petites Maries. Marseille։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Ղարաչօպան գիւղացի Հրանդ Ցակոբեան, հօր անուն՝ Գեւորգ, մօր անուն՝ Մարիամ։ Ընդհանուր պատերազմին ատենուընէ Մուշ։ Վարդովի շրջանի Լէյլէկ գիւղին մէջ գերար կորսնցուցինք։ Վերջէն իմացայ որ այդ կողմերէն անցնող բուրք զաղթականները եղբայրս միասին տարած են դէպ ի Գաղտատի կողմերը։ Վեց ամիս վերջ տեղեկութիւն ստացայ թէ եղբայրս կը գտնուի ծապաղջուրի կողմերը։ Անկէ ի վեր որ եւ է տեղեկութիւն չունիմ իր մասին։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել A. Hagopiani, 10, Rue Robespierre, Décines, Isère, France.

Կը խնդրուի արտատպման թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Գէորգ Համբարձումեան, մօր անուն՝ Աղաւնի, հօր անուն՝ Սեդրակ։ 18 տարեկան է եւ գեր Թրանսա գացած ատեն, 1931ին։ Աշխատած է հետեւեալ հասցէին՝ Grand Café de l'Hôtel de Ville. 15, Place Jean-Jaurès, 1, rue de lo Dolve։ (Քաղաքին անունը անծանօթ)։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ին։

ԿԱՐԵՒՈՐ

16 էջնոց գիրքի փօրմա (փայլուն թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, եւ փօսթի ծախք միասին) կը պատրաստենք 175 փրանքի։ Կը ղրկենք նմոյշ եւ մանրամասնութիւն։ Երաշխաւորութիւն յանձնարարութեան տառացիօրէն գործադրութեան։ Դիմել՝ Տպարան ՆՈՐ ՕՐ, 20, A. Voulis, Athènes, Grèce։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame :-: PARIS (13e)

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ վարպետ խոհարար մը որ մասնագէտ է նաեւ արեւելեան ամէն տեսակ անուշեղէններու պատրաստութեան։

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ

Թարգմ. Ժ. Մ.

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ձերդ վսեմութիւն,

Օրինագիծը զոր կը պատրաստուիք քուէարկել տալ, անարդար օրինագիծ մըն է, որովհետեւ անոր նպատակն է վատթար ու վրէժխնդիր կառավարութեանց յանձնել այն բոլոր մարդիկը որ բռնակալներու հալածանքներէն խուսափելով ապաստան գտած են ներկայիս Անգլիոյ մէջ։ Գիտենք որ տարակարծութիւններ կան ձեր օրինագծին մասին. գիտենք նաեւ որ անոր քուէարկութիւնը կախուած է միմիայն ձեր հեղինակութենէն եւ ուժէն։

Հետեւաբար շատ կը ցաւինք ազդարարելու ձեզի որ, եթէ ետ չառնէք ձեր «Օտարականներու Քաղաքական Ցանցանք »ներու վերաբերեալ օրինագիծը, ստիպուած պիտի ըլլանք հրապարակէն մաքրելու ձեզ, ո՛չ միայն ձեզ, այլ եւ բոլոր անոնք որ պիտի փորձեն օրէնքի վերածել այդ անիրաւ առաջարկը։

Ստորագրուած. — ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ։

— Այս օրինագիծը, շարունակեց Սըր Ֆիլիփ, կը վերաբերի անշուշտ օտար քաղաքական յանցաւորներու արտաքսելու հարցին։ Անիկա անցեալ նստաշրջանին քուէարկուած պիտի ըլլար առանց աղմուկի, եթէ ընդդիմադիրները խորամանկօրէն չատեղծէին։

Սըր Ֆիլիփ բացատրեց որ օրինագիծը ներշնչուած էր Սպանիոյ արքայական ընտանեաց ու մանաւանդ յաջորդ գահաժառանգին շուրջ ստեղծուած վէճերէն։

— Հրամայական պահանջ է որ ո՛չ Անգլիան, ո՛չ ալ ուրիշ որ եւ է երկիր պէտք է հիւրասիրեն խառնակիչ մարդիկ որոնք՝ օգտուելով այս կամ տարբեր հայրենիքներու ապահովութենէն, կրնան հրդեհ մը բռնկցնել Եւրոպայի մէջ։ Այս ներկայ օրինագծին համապատասխան օրէնքներ քուէարկեցին արդէն եւրոպական բոլոր պետութիւնները, անցեալ տարի։

— Ինչո՞ւ կարեւորութիւն կուտաք այս նամակներուն, հարցուց մեր ներկայացուցիչը։

— Որովհետեւ թէ՛ մեր եւ թէ՛ օտար ոստիկանութիւնները վստահեցուցած են մեզի որ այդ նամակներուն հեղինակները լուրջ են եւ վնասած են բան մը ընել։ «Չորս Արդար Մարդիկ »ը հաւաքաբար ծանօթ են գրեթէ աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ. բայց անհատաբար ո՛վքեր են, չենք գիտեր։ Անոնք կ'ըսեն թէ աշխարհի մէջ գործադրուած արդարութիւնը անբաւական է. ուստի իրենք հրապարակ իջած են սրբագրելու համար օրէնքները։ Իրենք էին որ սպաննեցին Սերպիոյ թագաւորը մնացողներու ղեկավարը՝ Թրէլովիչը. իրենք սպաննեցին Փրանսական կառավարութեան հայրպայթիչներէն Քոնրատը՝ Քոնֆորտի հրապարակին վրայ՝ ոստիկաններու քթին տակ, ինչպէս նաեւ Հերման Լըպլում բանաստեղծ – փիլիսոփան, որուն գիտութիւնը վնասակար համարեցին երիտասարդներուն համար։

Արտաքին գործերու նախարարը մեր ներկայացուցիչին յանձնեց ցանկ մը, ուր նշանակուած էին այս արտասովոր քառեակին կողմէ գործուած ոճիրները։

Մեր ընթերցողները պիտի յիշեն այդ ոճիրները, որոնք ո՛չ մէկ կերպով իրարու շղթայուած չեն մինչեւ այսօր, քանի որ աշխարհի բոլոր ոստիկանութիւնները զաղտնի պահած են «քառեակ »ին գոյութիւնը։ Ատոր համար է որ անոնց ձեռքով կատարուած ոճիրներուն մանրամասնութիւնները հրատարակութեան չեն տրուած տակաւին։

« Զայնարձակ »ը ի վիճակի է, առկայն, հրապարակելու տառընվեցը այդ ոճիրներէն։

— Երկու տարի առաջ՝ Լըպլումի սպանութենէն յետոյ, սխալի մը հետեւանքով, քառեակէն մէկը ճանչցուեցաւ զաղտնի ոստիկանի մը կողմէ, որ յիշեց թէ տեսած էր զայն Ավենիւ Քլէպէրի մէջ՝ Լըպլումայի բնակարանէն դուրս ելած ժամանակ։ Ոստիկանը հետեւեցաւ անոր երբեք օր, յուսալով որ պիտի ձերբակալէր անոր ընկերները։ Բայց չորրորդ օրը քառեակին անդամը հասկցաւ որ շուք մը կը քալէր իր ետեւէն ու փախաւ. մըտաւ սրճարանէ մը ներս՝ Փորտոյի մէջ — հալածեր էին զինքը Փարիզէն — ու սպաննուելէ առաջ գետին փռեց երեք ոստիկաններ։ Առին իր լուսանկարը ու ղրկեցին Եւրոպայի բոլոր անկիւնները։ Բայց ո՞վ էր, ի՞նչ էր կամ ի՞նչ ազգութեան կը պատկանէր, գաղտնիք մըն է մինչեւ այսօր։

— Բայց քառեակը գոյութիւն ունի՞ տակաւին։

Սըր Ֆիլիփ ուսերը թօթվեց.

— Եթէ չորրորդ մը գտած չեն, պակաս պէտք է ըլլայ իրենց թիւը։

Նախարարը յետոյ եզրակացնելով շարունակեց.

— Մամուլին միջոցաւ կը հրապարակեմ այս տեղեկութիւնը, որպէս զի բոլորին ծանօթ ըլլայ վտանգը որ կը սպառնայ ո՛չ միայն ինծի, այլ եւ պետական ուրիշ դէմքերու որոնք կրնան ընդդիմանալ այս չարագուշակ քառեակին։ Իմ երկրորդ նպատակս ալ այն է որ, կը փափաքիմ որ հանրութիւնը ծանօթանալով հարցին, աջակցի ոստիկանութեան՝ արգելք հանդիսանալով նման օրինազանցութեանց։

Ոստիկանական Ընդհանուր Տնօրէնութեան մօտ կատարուած քննութիւնը քիչ յետոյ նոր լուսաբանութիւն չտուին թերթիս. միայն թէ ըսուեցաւ մեզի որ Ոճիրներու Քննութեան բաժինը յարաբերութեան մէջ մտած էր տարբեր ոստիկանութիւններուն հետ։

Աներեւոյթ ամբողջական ցանկը Չորս Արդար Մարդոց ոճիրներուն, ինչպէս նաեւ մանրամասնութիւնները զորս ոստիկանութիւնը հաւաքած է անոնց շարժառիթներուն մասին։ Արտաքին գործերու նախարարութեան շնորհակալութեամբ ստացած եմ ցանկը հրատարակելու արտօնութիւնը։

Լոնտոն, 7 Հոկտ. 1899. — Թոմըս Քըթլըր՝ դերձակ. մեռած գտնուած է կասկածելի պարագաներու մէջ։ Ոճրագործները հաստատեցին թէ «կատարեալ սպանութիւն մըն էր կատարուածը». անծանօթ է ոճրագործը։

(Շար.)